

ГОЛОДОМОР 1932–1933 РОКІВ В УКРАЇНІ ДОКУМЕНТИ І МАТЕРІАЛИ

бригада обслуговувала за цей час
та обід. Всього обслужено за цей час
за метода роботи — розмови, а також групова
рах заслуговували інформації бригадирів або
роботи, про причини що гальмують скиргува
ни недобротності обідів і т. ін.
Агітбригада проводила політвечори. Такі вечори
добрі наслідки. Присутні колгоспники ставил
велику зацікавленість колгоспники виявили
бригади. Агітбригада, перебуваючи у полі під
кробничій бригаді, що по закінченні роботи
сь про це, бригада працювала подвійними те
ла роботу.

В'ЯЗОВ РОБІТНИКВ ТЯ СЕЛОН ПІЛІТІН ЧИННІ
КОЛЕКТИВНІ ЗАЦІ СЕЛ А.

Індивідуальні
членів правління
нія або молотью, про
були добре підготувані
багато запитань
о роботи фоторедакції
час скиртування
зфотографують
ипами і дострою
випустила 2
ж одну рі
к після р
кам, повин
аріоналі
Нові Дан
кту

...РАЙОНУ...
...УСПІХІВ ТА...
...ДЕПУТАТІВ...
...УСРР І ЦК КРРСУ

ПРО ЗАНЕСЕННЯ НА ЧОРНУ ДОШКУ СІЛ, ЯКІ ЗЛІСНО САБОТУЮТЬ ХЛІБЗАГОТІВЛІ

ПОСТАНОВА РАДНАРК... УСРР І ЦК КРРСУ

Щоб цілком усунути з життя сільських рад...
1. Невдоволюючи...
2. Шляхом...

ПІСТРИМУВАЛИ КУРКУЛЯ

КІСЬОРЕС... ТУЗОВИ... РАДОВИ...

Содержание

Содержание
1. Введение
2. Описание работы
3. Заключение

СИЛЬРАДА, ИД НЕ БИЕ БСН
ЗА ОПТА ИЗАЛИО ХИБОЗАГОТОВЕАВ,
ЗА ДЕ ПОЗНАИИ ИИРСОВОМУ БОРОГБИ
ЗА ДЕ ПОЗНАИИИ Давидова...

То (при)

Страна по рас
непер...

Ц Р
У
ЗАМІСТЬ ХЛІБА КУПАЦЬКОГО
— ХЛІБ СОЦІАЛІСТИЧНИЙ

Національна академія наук України
Інститут історії України
Міжнародний благодійний Фонд
«Україна 3000»

ГОЛОДОМОР

Упорядник Руслан Пиріг

1932–1933

РОКІВ

В УКРАЇНІ

ДОКУМЕНТИ
І МАТЕРІАЛИ

Київ

Видавничий дім
«Києво-Могилянська
академія»

2007

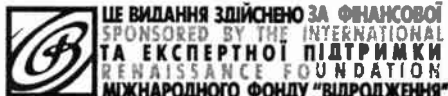
У книзі вміщено великий комплекс документів і матеріалів, які переконливо розкривають причини, перебіг, масштаби та наслідки страшною соціо-гуманітарної катастрофи українського народу, інспірованої радянським політичним режимом на початку 1930-х років. Це найповніше тематичне зібрання автентичних джерел з історії українського голодомору. Подано документи Політбюро ЦК ВКП(б) і Політбюро ЦК КП(б)У, РНК СРСР і РНК УСРР, місцевих партійних та радянських органів, установ ДПУ, суду, прокуратури, міліції; листування Й. Сталіна, Л. Кагановича, В. Молотова, С. Косіора, В. Чубаря та інших; численні звернення селян – листи, заяви, скарги, прохання. Публікуються унікальні щоденникові записи очевидців голоду. Вміщено також матеріали зарубіжних дипломатичних представництв, організацій української еміграції, міжнародної громадськості.

Розрахована на науковців, політиків, викладачів, студентів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться цією трагічною сторінкою нашого історичного минулого.

Редакційна колегія

В. А. Смолій (голова), Г. В. Боряк, С. В. Кульчицький,
В. М. Литвин, В. І. Марочко, Р. Я. Пиріг

Рекомендовано до друку
рішенням Вченої ради Інституту історії України НАН України.
Протокол № 6 від 21 червня 2007 р.

- © Р. Я. Пиріг, упорядкування, 2007
© О. Я. Остапов, художнє оформлення, 2007
© Видавничий дім «Кієво-Могилянська академія», 2007

Голодомор 1932–1933 рр. – одна з найстрахітливіших сторінок у новітній історії українського народу. Інспірований тогочасним комуністичним режимом, він забрав мільйони життів наших співвітчизників. Роки державної незалежності України стали часом складного усвідомлення причин, перебігу та наслідків національної катастрофи українців. 28 листопада 2006 р. Верховна Рада України визнала голодомор 1932–1933 рр. геноцидом українського народу.

Проблема голодомору знайшла широке висвітлення у дослідженнях українських і зарубіжних науковців. Вітчизняний історіографічний доробок вміщує вже тисячі публікацій з цієї теми. Постійно розширюється коло історичних джерел, які вводяться у науковий обіг. Зростає археографічний фонд теми, особливо за рахунок публікації регіональних документів. Проведено значну роботу зі збирання та оприлюднення спогадів жертв і очевидців голодомору. Актуалізації джерельної бази, особливо її архівно-документного сегмента, сприяє також проведення численних наукових конференцій, симпозіумів, дискусій.

Проте публікації документів і матеріалів із цієї надзвичайно складної в дослідницькому, болісної в морально-психологічному, подразливої у політичному аспектах теми нині не відповідають ні завданням наукового осмислення проблеми, ні потребам суспільного усвідомлення трагедії та національної консолідації. За всі роки видано лише два збірники документів загальноукраїнського рівня (1990, 1992), які рельєфно відобразили тогочасний стан напіввідкритості архівних фондів, обмеженість наукової інтерпретації фактів, нерозвиненість едиційної археографії. Видання регіональних збірників документів значно поповнило фактологічну базу місцевим матеріалом, сприяло відтворенню більш цілісної картини голодомору.

Багатотомні публікації історичних джерел російськими науковцями та архівістами значною мірою сприяли ліквідації документного дефіциту відомостей про політику союзного керівництва стосовно України, зокрема в питаннях колективізації, хлібозаготівель, оцінки дій партійно-державної верхівки УСРР.

Аналіз наукових публікацій, присвячених голодоморові початку 1930-х років, показав не тільки суттєве розширення документної бази дослідження цієї актуальної теми, а й виявив конкретні прогалини джерелознавчого забезпечення розв'язання такої глобальної наукової проблеми. По-перше, це недостатнє введення в обіг документів вищого політикоутворювального рівня, які кардинально впливали на організацію голоду. По-друге, брак документної інформації щодо загальносоюзного стану сільгоспвиробництва, реалізації планів хлібозаготівель, створення продовольчої ситуації, без яких неможливий об'єктивний розгляд становища в українському селі. По-третє, неповне залучення

документальних свідчень про реакцію зарубіжних держав, міжнародних організацій, закордонної преси на трагічні події в Україні. По-четверте, накопичення однотипної і повторюваної інформації низових управлінських ланок, що стримує рівень наукового узагальнення сутнісних аспектів проблеми.

Даний збірник документів і матеріалів ставить за мету заповнити ці джерельні прогалини із історії голодомору 1932–1933 рр. в Україні. Головними завданнями книги є:

- створення масштабного, синтетичного зібрання документів, яке б органічно поєднало в собі нововиявлені та вже оприлюднені архівні матеріали;
- відбір документів, зміст яких відображає найсуттєвіші риси тогочасних процесів, явищ і подій;
- забезпечення системної репрезентації багаторівневого масиву документів, акцентуючи увагу на інформації вищих союзних органів влади і державного управління;
- достатнє повидове подання документів;
- максимальна автентичність, повнота і достовірність передачі текстів;
- підготовка сучасного науково-довідкового апарату видання, який забезпечував би адекватне надання пояснювальної інформації до тексту документів.

Реалізація цих завдань сприятиме суттєвому розширенню документної інформації про трагедію українського народу, поглибленню наукової розробки проблеми, відновленню історичної правди та пам'яті.

Характерною рисою пропонованого видання є насамперед масштабність. Це найповніше на сьогодні зібрання документів з історії голодомору 1930-х в Україні, яке будь-коли виходило друком. У ньому подані документи 15 українських центральних, галузевих, обласних і 5 російських федеральних архівосховищ. Воно має синтетичний і водночас дихотомний характер, оскільки поєднує новітні надбання архівної евристики і документальні публікації.

Матеріали збірника відзначаються високим ступенем персоніфікації історичного процесу. Цьому сприяє широке використання листування вищої компартійної еліти, функціонерів республіканських та місцевих органів. Подано матеріали зарубіжних дипломатичних представництв, а також унікальні документи-щоденники. Загалом за кількісними параметрами, інформаційною насиченістю документів, владно-ієрархічним рівнем їх продуцентів, типологічною репрезентацією видового складу цей збірник вповні може стати помітним явищем у сучасній едиційній археографії, важливим джерельним підґрунтям подальшого дослідження найбільшої катастрофи українства.

До збірника окремим блоком включено і такий доволі рідкісний для тогочасних умов вид документів, як фото. Цей зображувальний ряд має органічно доповнювати та ілюструвати текстові матеріали писемних історичних джерел.

Упорядник видання добре усвідомлює, що така часова «відрубність», тобто обмеження лише документами 1932–1933 рр., залишає за рамками збірника матеріали, важливі для розуміння передумов голоду: насильницька масова колективізація, деградація сільгоспвиробництва, класово-антагоністичне розшарування українського села, запровадження репресивних методів хлібозаготівель тощо. Це ж стосується і джерел, які відбивають згубні наслідки голодомору – вилюднення села, деукраїнізація, переселення представників інших національностей, ціна «перемоги» колгоспного устрою і т. д. Але це завдання ба-

гатотомної документальної серії, присвяченої трагічній долі українського селянства у ХХ столітті.

Для презентації читачеві вміщеного у збірнику широкого, різноманітного і складного комплексу історичних джерел проведено їх класифікацію, в основу якої покладено універсальну типологічну ознаку – походження. Такий підхід дає можливість поділити матеріали за місцем їх утворювачів у тогочасній політичній владно-управлінській структурі. Це стосується насамперед офіційних документів, які становлять левову частку збірника. За таким принципом виділяються й інші групи матеріалів – зарубіжного та особового походження.

Запропонована класифікація до певної міри умовна, проте найбільш прийнятна для видової та змістово-тематичної характеристики збірника. Отже, виокремимо ці документальні групи:

I. Документи вищих союзних органів влади і управління: ЦК ВКП(б), РНК СРСР, Наркомзему, Комітету заготівель, Об'єднаного державного політичного управління, Всесоюзного переселенського комітету та ін.

II. Документи республіканських органів влади і управління: ЦК КП(б)У, РНК УСРР, ВУЦВК, Наркомзему, Укркологоспцентру, Державного політичного управління, Наркомюсту, Генпрокуратури, Верховного суду, наркоматів охорони здоров'я, освіти та ін.

III. Документи місцевих партійних і радянських органів: обкомів, райкомів, міськомів КП(б)У, обл- і райвиконкомів, органів ДПУ, міліції, суду, прокуратури, робсельінспекції, сільрад тощо.

IV. Документи зарубіжних дипломатичних установ, політичних та громадських організацій, матеріали закордонної преси.

V. Щоденники, листи, заяви, скарги громадян.

Документи вищого союзного керівництва мають визначальне значення для дослідження принципів аспектів теми голодомору. Адже УСРР не мала суб'єктної самостійності. Інститути державної влади в республіці підпорядковувалися союзним партійним і радянським органам, керувалися їхніми постановами, директивами, інструкціями. Найважливіші політичні управлінські рішення ухвалювалися у Москві вищим партійно-державним органом – Політбюро ЦК ВКП(б). Саме постанови цієї унікальної у світовій управлінській практиці інституції визначали стратегічні й тактичні завдання «соціалістичного будівництва», а відтак і реальну політику в усіх сферах життєдіяльності держави.

Україна була надзвичайно важливим в економічному, політичному, географічному плані регіоном радянської імперії. Потенціал її промислового і сільськогосподарського виробництва складав підвалини національної безпеки СРСР. Водночас сільське населення республіки залишилося живильним середовищем українського патріотизму, джерелом самостійницьких прагнень, чинило впертий спротив колективізації, хлібозаготівлям, радянзації. Небезпека, за висловом Й. Сталіна, «потерять Україну» визначала заходи всеосяжної і неослабної уваги до республіки.

Протягом 1932–1933 рр. відбулося 69 засідань Політбюро ЦК ВКП(б). На них тільки у прямій постановці було розглянуто 270 питань щодо України. Пересічно це 4 питання на кожному засіданні. Конвеєр випуску постанов працював безперервно шляхом так званого опитування членів Політбюро. Підготовлені апаратом ЦК і схвалені Сталіним або Кагановичем проекти рішень формально узгоджувалися з членами Політбюро і включалися до офіційного

протоколу засідань. До окремих з них вносилося по 150–180 питань, які на засіданнях члени Політбюро не могли розглянути фізично.

Слід зазначити, що УСРР, з огляду на вузький склад Політбюро, була представлена в ньому доволі широко: С. Косіор – член, В. Чубар і Г. Петровський – кандидати в члени Політбюро. Однак їхній вплив на процес ухвалення рішень був номінальним. Безпосередньої участі в засіданнях вони майже не брали, виступаючи «вічними» прохачами перед найвищим владним центром.

Змістово-тематичний аналіз порядку денного засідань Політбюро ЦК ВКП(б) у 1932–1933 рр. свідчить, що з усього комплексу «українських» питань майже три чверті становили проблеми сільськогосподарського виробництва. Вони відображають політику правлячої партії щодо України як головного продовольчого донора промислових центрів, збройних сил, союзних резервних фондів, зернового експорту тощо. Тому лєвова частка постанов Політбюро присвячена проведенню в республіці заготівельних, збиральних, посівних кампаній, наданню насінневої, продовольчої, фуражної позики. Проте стратегічною метою цих документів, передбачених ними заходів було будь-якою ціною досягти виконання Україною планів хлібозаготівель. Цьому підпорядковувалися агітаційно-масова, ідеологічна, кадрова робота, масове застосування репресій. Реалізація політичних директив засобами тоталітарного режиму створила механізми повного вилучення продовольства з України і прирєкла мільйони селян на мученицьку голодну смерть.

Документи ЦК ВКП(б) не відрізняються видовою різноманітністю. Це постанови, листи, телеграми. Цього обмеженого управлінського набору цілком вистачало для проведення в життя накрєсленого політичного курсу взагалі й стосовно України зокрема. Адже положення, вимоги, рекомендації Політбюро ретранслявалися в розпорядчій документації союзних органів виконавчої влади, місцевих партійних і радянських органів, комуністичних осередків, громадських організацій.

Сюди слід віднести й листування Сталіна, Кагановича, Молотова. Воно стало результатом службових потреб вищих посадових осіб держави. Проте цей своєрідний епістолярій містить надзвичайно цікаву інформацію морально-психологічного, особистісно-оціночного плану, зокрема стосовно українського керівництва. Справді єдиними у своєму роді, абсолютно унікальними є щоденники поїздок Л. Кагановича в райони України та Північного Кавказу. Документуючи його роботу на чолі бригади московських емісарів, на яких було покладено завдання посилити темпи хлібозаготівель, секретарі стенографували засідання Політбюро ЦК КП(б)У, бюро обкомів партії, районні наради, численні виступи Л. Кагановича, ухвалені рішення і розпорядження.

Найпоширенішим видом документів ЦК ВКП(б) є постанови Політбюро. Всього у збірнику їх вміщено 87, у тому числі 65 опубліковано вперше. Вони рельєфно розкладаються на кілька тематичних груп. Перша – проведення в Україні посівних кампаній. З цього питання було ухвалено десятки постанов: про збір насінневих фондів, насінневу позику, план сівби, її хід, про комісію з керівництва сівбою в Україні, посівну кампанію в бурякових районах, норми висіву тощо. Аналіз постанов та інших документів переконливо доводить, що така увага була зумовлена побоюванням кремлівського керівництва щодо зриву Україною планів весняної сівби і пов'язаної з цим продовольчої кризи. А підстави до цього були досить вагомими: дефіцит насінневого матеріалу, масовий па-

діж коней, висока смертність серед колгоспників від голоду, виснаженість працюючих тощо. Відряджена до України комісія В. Молотова оцінила стан настільки критичним, що за його телеграмою Політбюро ухвалило постанову про термінову насінневу (2,5 млн пудів), продовольчу (0,5 млн пудів), фуражну (0,5 млн пудів) позику, а також виділення 400 тракторів для України. Насінням кукурудзи для Одеської області займався особисто Й. Сталін, стежачи за тим, щоб весь вантаж пішов на сівбу, а не на харчування.

Друга тематична група постанов Політбюро відбиває політику і практику правлячої партії щодо хлібозаготівель в Україні. З цього питання також ухвалювалися десятки постанов: про річний і помісячний плани хлібозаготівель; про хід хлібозаготівель; про відкриття нових пунктів приймання зерна; про направлення до України уповноважених із хлібозаготівель; про роботу комісій В. Молотова і Л. Кагановича; про виселення з України сімей колгоспників і одноосібників, ув'язнення в концтабори засуджених комуністів; про республіканську комісію у справі вироків щодо засуджених до вищої міри покарання тощо.

Постанови Політбюро засвідчують цілеспрямований диктат союзного центру щодо прийняття Україною плану хлібозаготівель обсягом 356 млн пудів. Спротив цьому серед республіканського і місцевого керівництва був настільки потужним, що за наполяганням Й. Сталіна в Україну були направлені одночасно дві такі «важковагові» постаті, як В. Молотов і Л. Каганович. Методами грубого тиску їм удалося нав'язати Політбюро ЦК КП(б)У, а потім і всеукраїнській партконференції прийняття цього плану. Неможливість його виконання стала очевидною вже на початку хлібозбиральної кампанії, і ЦК ВКП(б) змушений був іти на неодноразове його корегування у бік зниження.

Постанови Політбюро разом з іншими документами розкривають дію брутального, людиноненависницького механізму тотального викачування зерна з вимираючого українського села. Саме згадані комісії В. Молотова і Л. Кагановича наприкінці 1932 р. запустили криваве колесо масових репресій. Політбюро ЦК ВКП(б) одну за іншою штампувало ухвали про виселення 500 сімей з Одеської області, 300 – з Чернігівської, 700 – з Дніпропетровської, 400 – з Харківської областей. За пропозицією В. Молотова українська «трійка» отримала право на період хлібозаготівель самостійно ухвалювати рішення щодо вищої міри покарання. Аналогічний орган був утворений з керівників ДПУ в справах «контрреволюції».

Ще одну тематичну групу становлять постанови про насінневу, продовольчу, фуражну, технічну допомогу УСРР. Аналіз ухвалених із цього питання документів дає уявлення про характер, розміри, призначення та інші параметри цієї допомоги. До речі, у більшості постанов вона має назву «позика». Це справді була позика – безвідсоткова чи під певний відсоток. З боку союзного центру вона була абсолютною вимушеною, мала чітко окреслене цільове призначення, а відтак і вибірковий характер. У кожній постанові спочатку вказувалися умови повернення – з перших партій зерна нового врожаю, восени натурою, адміністративно-транспортні витрати держави відшкодувати шляхом нарахувань 10 пудів на кожні 100 пудів насінневої позики тощо. А потім до постанов вносили як стандартний пункт: «Відпуск провести у порядку позики на умовах, встановлених для раніше відпущених позик».

Продовольча допомога за постановами ЦК спрямовувалася в основні райони зерно- і буряковиробництва, червоноармійським радгоспам і колгоспам,

господарствам прикордонної смуги тощо. Влітку 1932 р. Україна була змушена повернути в рахунок погашення позики 8 млн 250 тис. пудів зерна понад встановлений хлібозаготівельний план. За таких умов ця позика не може кваліфікуватися як добродійна, а тим більше гуманітарна допомога. Повернення наданої у 1933 р. позики ЦК ВКП(б) змушений був перенести на наступний рік.

Документи Політбюро ЦК ВКП(б) подають вражаючу картину ставлення кремлівських «вождів» до українських керівників. У листуванні між собою Й. Сталін і Л. Каганович дають принизливі, саркастичні оцінки С. Косіорові – «злочинно-легковажне ставлення до справи», «гнила дипломатія», В. Чубарю – «розкладеність і опортуністичне нутро», Г. Петровському – «грає роль святоші, який відав себе в жертву директивам ЦК ВКП(б)», а всім разом – «українські демобілізатори». КП(б)У кваліфікується як «не партія, а парламент, карикатура на парламент... в Українській компартії (500 тисяч членів, хехе) знаходиться не мало (так, не мало) гнилих елементів, свідомих і несвідомих петлюрівців, нарешті прямих агентів Пілсудського».

Невиконання Україною планів хлібозаготівель наприкінці 1932 р. остаточно утвердило Й. Сталіна в думці про необхідність заміни керівництва УСРР. Розроблялися плани заміни С. Косіора Л. Кагановичем, а В. Чубаря Г. Гриньком. Проте у життя був втілений інший варіант кадрового перевороту в УСРР. За рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) на посаду другого секретаря ЦК КП(б)У і першого секретаря Харківського обкому партії був рекомендований П. Постишев, секретарем з ідеологічних питань – М. Попов, а головою ДПУ – В. Балицький. С. Косіор і В. Чубар залишилися на своїх посадах, проте «першою» особою став П. Постишев, оскільки він аж до кінця 1934 р. перебував і на посаді секретаря ЦК ВКП(б). Посланці Кремля очолили Дніпропетровський, Одеський, Донецький обкоми партії. Упродовж 1933 р. було замінено дві третини секретарів райкомів партії і голів райвиконкомів.

Постанови Політбюро ЦК ВКП(б) визначали низку заходів у сфері експорту зерна як одного з надійних каналів валютних надходжень, а також з переселення в спустілі, виморені голодом українські села мешканців Росії та Білорусії. З цією метою, відповідно до постанови Політбюро, був створений спеціальний переселенський комітет.

Значна частина рішень Політбюро приймалася за листами, доповідними записками, телеграмами керівників УСРР. Здебільшого вони стосувалися оперативного вирішення практичних питань господарського життя, надання допомоги. Як правило, постанови формулювали у «глухому» варіанті – «Телеграма т. Косіора», «Заява т. Чубаря», «Пропозиція т. Постишева», «Питання ЦК КП(б)У». На жаль, за поданням керівників УСРР (Косіор, Балицький) підготовлена й низка постанов про посилення репресій проти українського селянства.

Отже, найважливіші політичні, економічні, кадрові рішення, реалізація яких у 1932–1933 рр. стала причиною продовольчої катастрофи, голоду й масової смерті людей у підрадянській Україні, ухвалювало Політбюро ЦК ВКП(б).

Серед інших документів ЦК ВКП(б) слід виділити директивні листи і телеграми. Як правило, вони готувалися з метою орієнтації місцевих партійних і радянських органів на виконання постанов Політбюро з питань хлібозаготівель, організації посівних кампаній, попередження масових виїздів селян тощо. Окрім з листів ЦК мали масштабні наслідки для України. Один із них, від

7 грудня 1932 р. за підписом Й. Сталіна, у так званій Оріхівській справі інспірував показові розправи над керівниками низки районів України як «організаторами саботажу хлібозаготівель», «обманщиками партії». Сталін апіорі визначив кожному термін ув'язнення від 5 до 10 років.

Документи Раднаркому СРСР за формальними видовими ознаками теж діяються на постанови, листи, телеграми. Сюди ж належить і листування голови уряду В. Молотова з Й. Сталіним, іншими радянськими керівниками. Найважливішими та інформативними з точки зору дослідження української тематики 1930-х років є постанови РНК. Порівняно з аналогічною категорією документів Політбюро вони мають суттєві відмінності. По-перше, уряд не ухвалював самостійно рішень з принципово важливих, глобальних питань. Такі постанови видавали Політбюро і РНК як спільні: про планові завдання хлібозаготівель; про збір насінневих фондів; про річний хлібофуражний баланс; про хлібозаготівлі в окремих регіонах; про українізацію тощо. По-друге, загальна кількість постанов цієї тематичної групи на порядок менша, ніж ухвалених Політбюро. І серед них лише кілька мають спеціальне «українське» призначення. По-третє, багато з постанов уряду приймалися на виконання відповідних рішень Політбюро і нерідко дублювали чи конкретизували їхні положення. Це стосувалося місячних планів хлібозаготівель, виділення продовольчої позики, експорту зерна, виробництва горілки, переселення до України мешканців інших республік тощо. По-четверте, у прийнятих самостійно рішеннях уряду здебільшого відсутні заходи власне політичного, репресивного, кадрового характеру, оскільки це була цілковита прерогатива Політбюро.

Раднарком СРСР також практикував надсилання директивних листів та телеграм. Нерідко вони були спільними з ЦК ВКП(б) і підписувалися Молотовим та Сталіним. Окремі листи йшли за підписами заступника голови уряду, наркома постачання, голови ОДПУ. Особливий інтерес становлять документи В. Молотова під час його перебування в Україні на чолі спеціальної хлібозаготівельної комісії у кінці жовтня – на початку листопада 1932 р. Телеграми рясніють вимогами «негайно розслідувати і винуватих віддати до суду». Характерно, що репресії голова уряду спрямовує на найнижчу управлінську ланку – керівників колгоспів, пояснюючи це тим, що агенти куркульства пролізли до правлінь сільгоспартілей, на посади рахівників, завгоспів тощо.

Документи союзних органів виконавчої влади також містять цінну інформацію щодо творення продовольчої катастрофи в Україні. Поява спеціального надвідомчого органу – Комітету заготівель при Раді праці і оборони СРСР (з 1933 р. – при РНК СРСР), надання йому надзвичайних повноважень щодо хлібозаготівель фактично відсунули на задній план Наркомзем та Наркомпостач СРСР. Серед документів Комзаг РПО слід виділити постанови. Вони в основному стосувалися виконання планів хлібозаготівель в окремих регіонах, по секторах і культурах. Наприклад, Україні на березень 1932 р. комітет затвердив план заготівель гарнцю в обсязі 75 тис. тонн, або третину від загальносоюзних. Ухвалював комітет і рішення репресивного спрямування. За його постановою були зняті з посад і віддані до суду окремі завідувачі конторами «Заготзерно» у Дніпропетровській та Харківській областях.

Доповідні записки керівних осіб комітету до РНК, ЦК ВКП(б) стосувалися питань хлібозаготівель, постачання, експорту зерна. Телеграми, як правило, адресовані місцевим партійним та радянським органам, заготівельним орга-

нізаціям. Зміст їх тематично однаковий, імперативний: виконати план, відвантажити зерно, інформувати про результати. Особливо наполегливими були керівники комітету щодо виконання Україною планових завдань експорту продовольства – від пшениці першого класу до висівок. І не безрезультатно. На початку грудня 1932 р. голова РНК УСРР В. Чубар повідомив В. Куйбишева, який у союзному уряді опікував Комзаг, що завдання з експорту зерна республіка виконала на 110 %.

Документи ще однієї союзної інституції надзвичайно важливі для осягнення катастрофічних наслідків людомору в Україні. У серпні 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) утворило Всесоюзний переселенський комітет при РНК СРСР, поклавши на нього координацію широкомасштабних переселень з Білорусії та Росії до знелюднених голодом місцевостей України та Північного Кавказу. Вже першою постановою РНК СРСР було визначено перемістити до степових районів України 20 тис. сімей. Крім того, ухвалювалися постанови й щодо внутрішньоукраїнського переселення (16 тис. сімей), додаткового переселення 3 тис. сімей з Центрально-Чорноземної області, 300 єврейських господарств із Західної області і т. д.

Діяльність ВПК при РНК СРСР добре задокументована. Насамперед це протоколи засідань Комітету, оперативні періодичні зведення, повідомлення, листи, телеграми. Вони дають змогу майже повністю реконструювати історичну картину аврального примусового переміщення десятків тисяч господарств із майном, худобою, реманентом на місця мешкання в Україні. 29 грудня 1933 р. ВПК при РНК рапортував, що план переселення колгоспників в Україну перевиконаний і становив 104 %.

До збірника включено також низку документів Об'єднаного державного політичного управління СРСР. Це інформації, доповідні записки, циркуляри, інструкції. Вони розкривають тогочасну суспільно-політичну ситуацію в українському селі: широке невдоволення, спротив хлібозаготівлям, групові виступи, масові виїзди за межі України, еміграційні настрої. ОДПУ фіксує продовольчі труднощі, опухання, непоодинокі смертельні випадки, масовий падіж тягла, сотні тисяч гектарів необробленої землі. Природно, чекістське керівництво доповідає про вжиті заходи – репресії щодо учасників виступів, викриття та арешти куркульських та націоналістичних контрреволюційних організацій, вилучення зерна та хліба, організацію заслонів на залізницях тощо. Зазначені документи потребують критичного аналізу, особливо щодо наведених там статистичних даних. Наприклад, в інформації, датованій квітнем 1932 р., повідомляється, що в Україні зареєстровано 83 випадки опухання та 6 смертей від голоду.

Документи республіканських органів влади та управління становлять другу групу історичних джерел, вміщених у збірнику. Вони відзначаються найвищим ступенем інформативності щодо безпосередніх причин, механізмів, технологій, виконавців творення голоду як соціогуманітарної катастрофи. Ці матеріали відбивають несамостійність, цілковиту залежність українського керівництва від Москви, показують роль ЦК КП(б)У і РНК УСРР як покірних реалізаторів постанов союзного центру, чийми руками й здійснювалася злочинна політика знищення українського народу.

Вид цих документів аналогічний документам першої групи. Це природно, адже вони продукувалися республіканськими партійними, управлінськими органами, щільно вмонтованими у загальносоюзну владну конструкцію. Їхня дія-

льність документувалася за уніфікованими стандартами діловодства: форма, система обігу, ступінь закритості документів. Проте головною не формальною, а сутнісною відмінністю документів республіканського рівня є наявність широкого фактологічного матеріалу стосовно голоду в Україні – тотальне вилучення продовольства, суцільний дефіцит продуктів харчування, масове опухання, смертність, людоїдство тощо.

Найповніше тему голодомору репрезентують документи ЦК КП(б)У. Це зумовлено його вершинним місцем в ієрархії керівних органів УСРР, роллю організатора виконання директив московського центру, вагою політичних і управлінських рішень, концентрацією в надрах апарату ЦК різноманітної і багаторівневої інформації про ситуацію на місцях. Тут же накопичувалася й основна документація московського походження.

Сукупний аналіз документів КП(б)У дає змогу зробити висновок про те, що рівень походження документа та його інформативне наповнення перебувають в обернено пропорційному зв'язку: чим вищий представницький рівень партійних документів, тим менше в них інформації про трагедію голоду. У 1932–1933 рр. з'їзди КП(б)У не збиралися, а проведений у січні 1934 р. XII з'їзд може слугувати взірцем замовчування щойно пережитої катастрофи, мільйонів безвинно загублених людських життів, аморальності правлячої партійно-державної еліти. У рішенні з'їзду по-фарисейськи стверджувалося, що «зрушення, які сталися за ці роки в сільському господарстві, зумовили велике зростання матеріального благополуччя і культурного рівня колгоспних мас».

Опубліковані матеріали III Всеукраїнської партконференції (липень 1932 р.) теж є прикладом фальсифікації історії. Первісні стенографічні матеріали свідчать про гостру боротьбу навколо прийняття Україною хлібозаготівельного плану на 1932 р., грубий тиск московських посланців Молотова і Кагановича на делегатів, зміну позиції Політбюро ЦК КП(б)У. Однак ці моменти зі стенограми «випали», а резолюція конференції «Хлібозаготівлі та збирання врожаю» відкривається імперативною ухвалою прийняти до безумовного виконання план хлібозаготівель у 356 млн пудів.

У збірнику подано такі види документів ЦК КП(б)У: резолюції пленумів, постанови Політбюро, директивні листи, телеграми, інформації, довідки, зведення; доповіді, виступи, листи членів Політбюро ЦК КП(б)У. Пленарні засідання ЦК КП(б)У скликали 2–3 рази на рік формально для розгляду принципово важливих питань політичного, господарського та внутрішньопартійного життя. Проведені у 1932–1933 рр. пленуми ЦК мають прикметні риси. Всі вони розглядали питання організації посівних, збиральних, заготівельних кампаній. Їх скликання, як правило, було інспіроване ухвалою документів чи прямою вимогою ЦК ВКП(б). Типовим був пленум ЦК КП(б)У (лютий 1933 р.). Він зібрався невдовзі після об'єданого пленуму ЦК та ЦКК ВКП(б), постанови Політбюро ЦК ВКП(б), в якій констатувалося, що «парторганізації України не впоралися з покладеним на них партією завданням організації хлібозаготівель і виконання плану хлібоздачі». Цією ж постановою в Україну були направлені П. Постишев – другий секретар ЦК КП(б)У, М. Попов – третій секретар, В. Балицький – керівник ДПУ. Було також змінено керівництво головних областей зерновиробництва. Ні в доповіді С. Косіора, ні в резолюції пленуму, безперечно, про голод і смерть людей не йшлося, не містилося й аналізу справжніх причин невиконання планів хлібозаготівель. Не слід забувати й про ще одне

призначення пленарних засідань ЦК – слугувати демонстрацією внутрішньо-партійної демократії, колегіальності ухвали рішень, врахування волевиявлення партійних мас.

Видом документів, які найповніше репрезентують діяльність Політбюро ЦК КП(б)У взагалі і в тематичному плані збірника зокрема, є його постанови. Вони вирізняються насамперед високим рівнем ретрансляції директив Москви, політичного та управлінського впливу, системою контролю виконання, кількісними параметрами, фактично «конвеєрною» оперативністю прийняття та доведення до партійних і радянських органів.

Усього за 1932–1933 рр. Політбюро ЦК КП(б)У ухвалило близько 650 постанов, які стосуються українського села, а відтак прямо чи опосередковано відображають проблему голоду в Україні. Найважливішими та інформаційно цінними для джерелознавчого забезпечення досліджень причин і перебігу голодомору слід вважати постанови Політбюро про хлібозаготівлі. Вони налічують десятки позицій у порядку денному засідань вищого партійно-державного органу УСРР і характеризують його як інструмент насильницького позбавлення українського народу продовольства, а отже, й творення голодомору. У Харкові, як і в Москві, також практикували прийняття спільних постанов Політбюро і РНК УСРР. Проте й тут другорядна роль уряду простежується чітко.

Постанови відрізняються редакцією питань про хлібозаготівлі: ухвалення планів хлібоздачі, їх коригування, хід виконання у секторах (колгоспи, радгоспи, одноосібники), географією розгляду – в УСРР в цілому чи в окремих районах (Зінов'євськ, Новомосковськ, Новоукраїнка, Тараща, Володарка, Драбів та ін.), про збирання насінневих фондів, про повернення позики, про хліб (за лаконічною назвою криється заборона використання мірчука для місцевих потреб), про збиральну кампанію, про боротьбу зі спекуляцією хлібом. І, нарешті, постанови про хлібозаготівлі, об'єднані репресивним змістом: про посилення участі органів юстиції у проведенні хлібозаготівель, про ліквідацію «контрреволюційних гнізд» та куркульських груп, про занесення колгоспів та сіл на «чорну дошку», про вжиття репресивних заходів до саботажників хлібозаготівель, про масове виселення сімей за невиконання планів хлібоздачі, про віддання до суду комуністів тощо. Як бачимо, у центрі цих постанов один об'єкт – хліб, а точніше – боротьба «по-більшовицькому» за його вилучення.

Перемога системи у цій борні коштувала Україні мільйонних жертв. Документи Політбюро неспростовно доводять, що серед тих, хто вів українське селянство на поталу молохові великого голоду, провідну роль відіграло вище політичне керівництво УСРР.

Наступна підгрупа документів ЦК КП(б)У – директивні листи і телеграми. Їх об'єднує функціональне призначення, імперативний, розпорядчий характер. Нерідко їх поява була викликана необхідністю організації виконання рішень Політбюро ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У. Наприклад, 1 січня 1933 р. ЦК ВКП(б) ухвалює постанову «Про хлібозаготівлі на Україні», якою обіцяє не застосовувати репресії до тих, хто здасть прихований хліб. І навпаки, хто не здасть, того очікує безжална кара за законом про «п'ять колосків» (від 7.08.1932 р.). Вже 2 січня ЦК КП(б)У і РНК УСРР надсилають директивного листа місцевим партійним і радянським органам, яким пропонують провести сесії сільрад, колгоспні активи, збори, організувати виступи в пресі тощо. Для кращої оперативності ЦК КП(б)У розсилає на місця телеграми про посилення темпів хлібозаго-

тівель, обов'язкове вивезення насінневих фондів у рахунок хлібозаготівель, запровадження товарної блокади районів, які «саботують» хлібоздачу, і т. д. Ці документи важливі для вивчення механізмів реалізації постанов політичних центрів.

Багато фактичних даних містять інформаційні матеріали ЦК КП(б)У – доповіді, довідки, зведення. Змістова спрямованість їх визначалася функціями підрозділів апарату ЦК, в яких вони готувалися. Такі аналітичні документи подавали на розгляд ЦК і розсилали місцевим партійним комітетам. Зокрема інформаційний сектор оргінструкторського відділу узагальнив навесні 1932 р. становище в одному з найбільш уражених районів Київщини – Уманському. Відділ агітмасових кампаній підготував довідку про політичні настрої населення Великотокмацького і Божедарівського районів Дніпропетровської області у зв'язку з вивезенням насінневих фондів. Тимчасова інформаційно-посівна група ЦК також готувала доповіді про становище на місцях.

Ці документи адресувалися ЦК КП(б)У і містять значний фактичний матеріал про масштаби голоду в окремих регіонах, високу смертність, людоїдство, падіж коней, зрив сівби, антирадянські настрої, спротив хлібозаготівлям, вжиття репресій до «саботажників». Аналіз причин цих явищ обмежується недовіками та перегинами в роботі місцевого керівництва і, звичайно, підступністю куркулів та їхньої агентури.

До цього блоку документів слід віднести листи та звіти уповноважених ЦК КП(б)У. Вони підготовлені високими посадовцями республіканського рівня, відзначаються інформативністю, власним баченням необхідних заходів, спрямованих на виправлення становища. Матеріали, як правило, подавалися С. Косіору. Голова ЦК КП(б)У, нарком РСІ УСРР В. Затонський навесні 1932 р. писав про власні гнітючі враження від об'їзду Маріупольщини. Вихід із такого становища він бачив у зменшенні адміністративного тиску на колгоспи і розвитку матеріальних стимулів зерновиробництва. Проте восени того ж року як уповноважений ЦК у Київській області він рішуче виключав із партії керівників Макарівського району і пропонував чистку всієї парторганізації.

Завідувач агітпропвідділу ЦК КП(б)У А. Хвиля, відряджений до Одеської області, докладно висвітлював становище з хлібозаготівлями на початку 1933 р. у Снігурівському районі. Для виконання планів було вивезено весь посівний матеріал та інші фонди. Масово застосовували репресії, проте бажаного ефекту вони не дали. На заклик ЦК ВКП(б) добровільно віддати хліб відгукнулося лише кілька осіб.

Інший уповноважений ЦК КП(б)У, заступник голови РНК УСРР К. Сухомлин доповів про свою роботу наприкінці грудня 1932 р. у районах Харківської області. Головну причину невиконання планів хлібозаготівель він вбачав у суцільному опорі на місцях: голова райвиконкому допускає розмови про зниження планів, секретар партосередку – опортуніст, голова колгоспу – куркуль, механік молотарки – шкідник. Доповідь містить оцінки численних уповноважених, які «не високої якості», слабо працюють над «розшаруванням села», йдуть на провокації – повальні обшуки тощо. Наводиться приклад, як один уповноважений на час свого відрядження привіз до колгоспу сім'ю з семи осіб. Заступник голови уряду переконаний у необхідності адміністративного тиску. Наради, інструктажі, збори активу разом із судовими репресіями повинні забезпечити успіх хлібозаготівель. Хоч місяцем раніше він особисто зверну-

вса до ЦК з листом, у якому висловлював незгоду з повсюдним запровадженням практики занесення на «чорну дошку» цілих районів замість окремих колгоспів.

Ще один заступник голови уряду О. Сербиченко за дорученням ЦК наприкінці липня 1932 р. вивчав хід збиральної кампанії у деяких районах Донецької області. Посилаючись на власні спостереження, він робить досить песимістичні прогнози: втрати зерна на полях будуть більші за минулорічні; збирання колосків зводиться до їх зривання; інститут об'їждчиків не запроваджено; обмолочення ведеться повільно і лише для потреб авансування колгоспників; підготовка до осінньої посівної кампанії ніде не розпочалася. Він подає відверту картину повної руйнації окремих сіл, з яких масово виселили куркулів. Загальний висновок уповноваженого зводиться до констатації, що постанови Всеукраїнської партконференції, ЦК КП(б)У про підготовку до збиральної кампанії виконані «в абсолютно недостатніх розмірах». На відміну від колеги К. Сухомлина, він пропонує заходи технічної допомоги селу і жодним словом не обмовляється про необхідність репресій.

Окремого джерелознавчого розгляду потребують доповідні записки, листи, телеграми ЦК КП(б)У. Ці документи виконували звітні, інформаційні, «прохальні» функції. Як правило, вони підписувалися С. Косіором, інколи разом з В. Чубарем. У них яскраво відбито васальне становище харківського компартійного субцентру, ступінь «моральності» і «людяності» генсека КП(б)У у ставленні до мільйонних втрат українського народу.

Порівняльний аналіз інформацій ЦК КП(б)У до Москви з іншими документами збірника підтверджує намагання С. Косіора показати ситуацію в Україні менш критичною, ніж насправді. Вражаючою брехнею було твердження, викладене у листі до Й. Сталіна наприкінці квітня 1932 р.: «Будь-які розмови про “голод” на Україні треба категорично відкинути». І це за умов, коли голодування, смертність набули масового характеру.

У березні 1933 р. С. Косіор у черговому листі до Й. Сталіна визнає, що торік важке становище в районах замовчували, а нині намагаються афішувати, щоб отримати більше допомоги від ЦК. Водночас не ведуть достатньої роботи з мобілізації місцевих ресурсів. У документі визнається тяжке становище окремих районів, але, посилаючись на неузгодженість даних обкомів і ДПУ, не вказуються абсолютні цифри людських втрат. Серед причин голоду – погане господарювання, крадіжки, розтрати зерна, недосів ярових, загибель озимих. І знову, намагаючись догодити Й. Сталіну, С. Косіор виключає хлібозаготівлі з переліку причин голоду. Він стверджує, що в більшості голодуючих районів «хліба по заготівлях було взято мізерну кількість, і сказати, що “хліб забрали”, ніяк неможливо». Закінчується лист проханням виділити додаткову продовольчу допомогу обсягом у 2 млн пудів. Слід зазначити, що С. Косіор, В. Чубар багато разів порушували питання перед ЦК ВКП(б) про надання Україні насінневої, продовольчої, фуражної допомоги. Типовим є їхній лист від 29 травня 1933 р. про виділення додаткової продовольчої допомоги окремим областям: Харківській – 200 тис. пудів, оскільки там уже вичерпалися ресурси, а налічується 20 «важких» районів; Вінницькій – 150 тис. пудів – для сіл прикордонної смуги; Київській – 150 тис. пудів як бурякосіючій для забезпечення боротьби зі шкідниками.

Документів Всеукраїнського центрального виконавчого комітету в збірнику подано мало. Вищий законодавчий орган УСРР фактично був відсторонений від участі в прийнятті рішень. А поодинокі його ухвали були вимушеною реакцією на постанови союзних та республіканських органів. Зокрема на виконання рішення ЦВК СРСР про дотримання законності під час колгоспного будівництва ВУЦВК та РНК УСРР ухвалили спільну постанову, якою зобов'язали Наркомюст та Генеральну прокуратуру перевірити всі заяви про факти порушення законності та притягти винних урядових осіб до відповідальності.

У відповідь на постанову Політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо ліквідації саботажу хлібозаготівель від 5 грудня 1932 р. Президія ВУЦВК 8 грудня розглянула питання про перебіг хлібозаготівель і визнала його незадовільним. Причини такого становища вбачаються в суто політичній площині: відсутності мобілізації громадських організацій, рішучого удару по куркулях та їхній агентурі – залишках петлюрівщини та махновщини.

На початку грудня 1932 р. за ініціативи Й. Сталіна почалися показові репресії щодо керівників Орхівського району Дніпропетровської області, а потім ще низки районів. Президія ВУЦВК оперативно виводила голів цих райвиконкомів зі складу ВУЦВК як зрадників інтересів соціалістичного будівництва та організаторів саботажу хлібозаготівель.

Найповніше подано документи приймальної громадян ВУЦВК – листи, заяви, скарги та матеріали реагування на них: відповіді виконкомів, органів прокуратури, робсельінспекції, сільрад тощо. Про інтенсивність звернень та їх зміст свідчать зведені дані за 1–20 лютого 1932 р. Всього звернулося 2156 осіб та організацій. Три чверті заяв стосуються хлібозаготівель, колективізації, розпуску колгоспів, оподаткування, надання хліба.

Документи Ради народних комісарів УСРР подано в книзі досить повно. Це постанови, директивні листи, телеграми. З найважливіших питань вони ухвалювалися спільно з ЦК КП(б)У, значна кількість приймалася на виконання постанов та директив союзних органів. Відмітною рисою постанов РНК УСРР з питань хлібозаготівель є їх висока заполітизованість, насиченість заходами репресивного характеру. Це пояснюється дублюванням урядом постанов Політбюро ЦК КП(б)У, яке під час хлібозаготівельних експедицій В. Молотова (листопад 1932 р.) та Л. Кагановича (грудень 1932 р.) головним інструментом експропріації продовольства обрало політичні, економічні, судові й позасудові репресії. У дусі догм більшовицької партії РНК УСРР у своїх рішеннях намагався дотримуватися класового принципу. Зокрема в листопаді 1932 р. у постанові «Про заходи щодо посилення хлібозаготівель» стосовно колгоспів вводяться переважно важелі економічного впливу: припинити видачу будь-яких авансів; повернути «незаконно» отриманий хліб у рахунок заготівель; вилучати хліб у ледарів та рвачів, опираючись на колгоспників-ударників; застосовувати натуральні штрафи, особливо м'ясопоставки; притягати до суду бухгалтерів, рахівників, комірників, вагарів, тобто управлінську ланку колгоспників.

Дещо інший характер мала ухвалена у той же час постанова РНК УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі». Нею уряд затвердив докладну інструкцію щодо застосування репресій до одноосібників під час хлібозаготівель, яка містила широкий набір конкретних заходів і загальну вимогу «негайно застосувати найжорстокіші та найсуворіші з перелічених тут заходів, в тому числі продаж усього майна, арешт і виселення за межі області».

Спеціальною постановою РНК УСРР фактично забороняє репресії щодо родин червоноармійців та командирського складу РСЧА як колгоспників, так і одноосібників. Це політичне рішення спрямоване на профілактику наростання негативних настроїв у Збройних силах.

Навесні 1932 р. уряд УСРР ухвалює постанову про скасування заборони на перевезення невеликої кількості зерна, зняття загороджувальних загонів, звільнення з тюрем затриманих за незначні порушення під час хлібозаготівель. Таке рішення було продиктоване насамперед потребами проведення посівної кампанії, для якої бракувало насіння й робочих рук. Чимало постанов РНК УСРР стосувалося затвердження планів хлібоздачі, розподілу продовольчої допомоги окремим областям і районам.

Документи республіканських органів виконавчої влади містять інформативний фактичний матеріал щодо голоду в Україні. Вони мають певну видову і тематичну профілізацію залежно від сфери їх управління. Довідки, інформації, зведення Наркомзему УСРР відображають стан сільського господарства, хід посівних, збиральних кампаній, становище в окремих районах, голод, смертність тощо. Наприклад, довідка наркомату від 2 серпня 1932 р. стосується недо-ліків у дотриманні вимог щодо косовиці, скирдування, обмолоту, боротьби із втратами зерна, організації праці тощо.

Інформаційне зведення від 2 лютого 1933 р. про підготовку до весняної сівби є взірцем абсолютної заполітизованості. Характерними є заголовки розділів документа: «Класова боротьба навколо сівби», «Розповсюдження провокаційних чуток та дезінформація колгоспної маси», «Колгоспи демобілізувались», «Боротьба за насіння». Нестачу насіння, падіж худоби, масові виїзди селян, невиходи на роботу автори інформзведення пояснюють не повним вилученням зерна, насінневих та фуражних фондів у рахунок плану хлібозаготівель, а підступністю куркульських та антирадянських елементів.

На початку грудня 1932 р. Наркомзем підготував розлогу довідку про хід виконання постанов РНК УСРР із питань хлібозаготівель. Цей документ узагальнено подає картину репресій проти селянства в областях, а також за видами та чисельністю. Занесення на «чорну дошку» сотень колгоспів (в самій лише Дніпропетровській області – 228), розміри повернутих натуравансів, кількість притягнених до відповідальності голів та управлінців колгоспів, накладення штрафів, вилучення краму, позбавлення землі, притягнення до суду (лише у Вінницькій області – 1663 господарства), виселення за межі району. Загалом робиться висновок про недостатню інтенсивність репресій щодо селянства, слабкий зв'язок з розгортанням «масово-виховної роботи».

Низка інформацій Наркомзему УСРР, підготовлених навесні 1933 р., містить дані про стан підготовки до весняної сівби в цілому чи в окремих областях. Зазначаються недостатня забезпеченість посівним матеріалом, відсутність тяглової сили, нестача робочих рук. Наголошується, що серед селян панують «навіяні куркулями сподівання на допомогу держави».

У документах Політбюро відклалися доповідні записки наркома землеробства О. Одинцова про катастрофічне становище окремих районів. Зокрема в записці від 14 березня 1933 р. він наводить вражаючі дані про масштаби голоду, смертності, людоїдства на Київщині. Характерним є зізнання наркома: «Ці дані є лише ілюстрацією. Обліку не ведеться». Він наполягав на виділенні для області «серйозної продовольчої допомоги».

Документи Всеукраїнської спілки сільськогосподарських колективів (Укрколгоспцентр) за видовими та змістовими ознаками близькі до матеріалів Наркомзему. У збірнику вміщено зведення, звіти, повідомлення, доповіді, які мають переважно інформаційний характер. Наприклад, у розлогій доповіді про підсумки хлібозаготівельної кампанії 1931 р. наведено чимало фактів про хлібоздачу, розкриваються методи хлібозаготівель, вказується на перегини з боку окремих уповноважених. Проте головні причини недовиконання планів автори документа вбачають у слабкому розгортанні соціалістичного змагання, масово-політичної роботи, терпимому ставленні до куркуля.

У вересні 1932 р. Укрколгоспцентр підготував доповідну записку про причини виходу селян із колгоспів. Подані матеріали підтверджують масовий характер цього явища у чотирьох областях: Київська обл. – 6874, Вінницька – 10 300, Харківська – 9973, АМСРР – 5629 господарств. У наведеному аналізі вказується на суттєві прорахунки з боку місцевих органів влади в колгоспному будівництві, безгосподарність, втрати зерна, відсутність продовольства, які зумовили відтік селян із колгоспів. З другого боку – розкладницька робота «класового ворога»: куркульство, попи, ксьондзи, равини, колишні білогвардійці й петлюрівці, старці, монахи й колишні жандарми. Така класифікація запозичена з постанови Політбюро ЦК КП(б)У.

Одне з інформзведень Укрколгоспцентру присвячене питанням приховування зерна під час хлібозаготівель. Подано конкретні приклади переховування хліба від здавання, форми виявлення «чорних комор», кількість вилученого продовольства тощо.

Серед вищих органів виконавчої влади найповніше подані документи «силових» відомств – Державного політичного управління, Наркомату юстиції та Генеральної прокуратури УСРР. Це зумовлено масовим характером репресій проти українського селянства, максимальною задіяністю цих структур у їх проведенні, а також детальним документуванням власної діяльності. Секретний характер матеріалів забезпечив відносну повноту їх архівного зберігання, нерідко у фондах адресатів.

У збірнику досить високою є питома вага документів ДПУ. Це адекватно відбиває його роль як найпотужнішого сегмента радянської карально-репресивної системи в республіці. Широкі можливості збору інформації, її аналізу, інтерпретації та використання для «викриття» антирадянських, контрреволюційних, куркульських, повстанських, бандитських організацій і груп чи окремих осіб надають цим матеріалам особливої джерелознавчої цінності. Дослідження історії голодомору без них неможливе, як і використання їх без належної наукової критики.

Весь масив документів цього відомства можна поділити на кілька видів: нормативно-розпорядчі – накази, інструкції, розпорядження; інформаційні – доповідні записки, звіти, бюлетені; статистичні – зведення, довідки, дані; оперативні – спецдонесення, записки на прямиї дріт тощо.

Окрему групу становлять матеріали архівно-кримінальних справ, зокрема обвинувальні висновки щодо окремих груп чи громадян. Така класифікація не може вважатися абсолютною «чистою», оскільки елементи оперативності, інформативності, статистики властиві більшості поданих документів.

Накази ДПУ мають внутрішньовідомчий характер і відображають участь чекістів та міліції в охороні колгоспного майна, проведенні хлібозаготівель.

Зокрема у середині грудня 1932 р. на село було відряджено близько половини оперативного складу міліції. Їх націлювали на активне вилучення кримінальних елементів, виявлення прихованого зерна, підпільних млинів, торгівлі хлібом. Винні негайно підлягали арешту, а слідство мало закінчитися у 3–5-денний термін. Містилася вимога провести довербування мережі таємних інформаторів. Окремі накази стосувалися поліпшення оперативного обліку, заборони арештів фахівців, відзначення окремих політичних подій — річниці Жовтневої революції тощо.

Як типові щодо «натиску на сільську контрреволюцію» слід зазначити оперативні накази по ДПУ УСРР від 5 грудня 1932 р. та 13 лютого 1933 р. Перший ставив завдання негайного викриття і розгрому контрреволюційного повстанського підпілля і рішучого удару по всіх куркульсько-петлюрівських елементах, які протидіють і зривають основні заходи радянської влади на селі. Разом з іншими документами ДПУ, зокрема доповідними записками в ЦК КП(б)У, накази розкривають технологію репресій на селі наприкінці 1932 – на початку 1933 р. Керівник ДПУ С. Реденс повідомляв, що апріорно в Україні підготовлено до ліквідації 436 групових агентурних розробок з 2 117 осіб фігурантів, а також 1308 осіб контрреволюціонерів-одинаків. Операція мала охопити 243 райони України. С. Реденс просив Політбюро ЦК КП(б)У затвердити заплановані заходи. У чому йому, безперечно, не відмовили.

Оперативний наказ від 13 лютого 1933 р. «Про чергові завдання агентурно-оперативної роботи органів ДПУ УСРР» підбивав підсумки виконання вищезгаданого грудневого наказу і констатував викриття контрреволюційного підпілля, його зв'язків із націоналістичними центрами УНР, УВО і УНДО та польським головштабом. Недарма ж Й. Сталін ще в серпні 1932 р. вказував на наявність в українській парторганізації «гнилих елементів, свідомих і несвідомих петлюрівців, нарешті – прямих агентів Пілсудського». Станом на 25 січня 1933 р. «по селу» було заарештовано 37 797 осіб.

Лютневий наказ особливо уповноваженого ОДПУ по Україні В. Балицького націлював усі органи ДПУ на забезпечення весняної посівної кампанії. З цією метою обласні відділи мали відрядити на місця своїх працівників. До районів, охоплених повстанством і шпигунством, – «особистів», до великих радгоспів – працівників економвідділів, до типово сільських районів – спеціалістів секретно-політичних відділів. За першочергове завдання вважалася перевірка складу резидентур, якості інформування, своєчасності зв'язку тощо.

Наказ добре структурований і ставить завдання «По сівбі», «По повстанству», «По агентурній роботі», «По промисловості», «По транспорту». Крім виявлення саботажників посівної, «чорних» комор, млинів, жорен, попередження масових виїздів селян, наказ вимагав зосередити увагу на організуючій ролі петлюрівсько-есерівського підпілля. У документі фігурують десятки назв контрреволюційних, націоналістичних, повстанських організацій, які мають бути викриті, а справи передані для слухань до Судової трійки та Особливої наради.

Аналіз головних інформаційних документів ДПУ дає змогу виділити кілька змістово-тематичних блоків. Перший – масштаби участі органів ДПУ в масовому вилученні продовольства шляхом широких репресивних заходів. Доповідна записка ДПУ УСРР «Про оперативні заходи органів ДПУ» на прикладі

Чернігівської області ілюструє механізм «відпрацювання» регіону каральною експедицією на чолі із заступником голови ДПУ Леонюком. У січні 1932 р. тут було викрито 34 контрреволюційні організації, заарештовано 7861 особу, виключено з партії 129 комуністів, виявлено 2125 ям із зерном, 528 підпільних млинів тощо.

Документи подають докладні статистичні розробки щодо селян, репресованих у справі хлібозаготівель за чисельністю, місяцями, областями, видами злочинів, за посадовою ознакою, кількістю засуджених, мірою покарання тощо. Одна з довідок свідчить, що за серпень – листопад 1932 р. ДПУ було заарештовано 21 197 осіб, із них у листопаді – 14 230 осіб, а органами міліції за той же час – 12 896 осіб. Судовою трійкою і Особливою нарадою при колегії ДПУ засуджено 1108 осіб, із них: до розстрілу – 31, концтаборів – 627, заслання – 443 особи. Станом на 1 грудня 1932 р. під слідством у справах хлібозаготівель ще перебувало 13 558 осіб. Конвеєр репресій продовжував працювати. З матеріалів іншої довідки видно, що за 1–20 грудня було заарештовано ще 10 330 осіб.

Окремо ДПУ вело статистику щодо комуністів, заарештованих у справах хлібозаготівель. Ці дані класифікувалися відповідно до партійного стажу, службового становища заарештованих, міри покарання. Зокрема з 1 листопада до 20 грудня 1932 р. було заарештовано 862 комуністи, з них 407 кандидатів у члени КП(б)У, 342 голови колгоспів, 108 голів сільрад, 19 керівників радгоспів і МТС, 13 з них засуджено до вищої міри покарання.

Велася й соціально-класова диференціація. За даними обліково-статистичного відділу ДПУ УСРР, серед заарештованих місцевими органами у зв'язку з хлібозаготівлями було: куркулів – 3930, колишніх політбандитів – 165, петлюрівців – 153, жандармів – 111, офіцерів – 152, великих власників і поміщиків – 133 і т. д. Виділялася й така ефемерна категорія, як опортуністичні прояви.

Дані про завдання «оперативного удару по внутрішньоколгоспних антирадянських групах» подавалися в «Оперативному бюлетені ДПУ УСРР». Наприклад, у його черговому випуску станом на 6 грудня 1932 р. наводилися зведені дані про 55 таких угруповань у 42 районах 5 областей. За належність до них заарештовано 290 осіб, в т. ч. 28 голів колгоспів. ДПУ вело також облік господарств, обкладених натуральними штрафами за невиконання планів хлібозаготівель. На початку грудня 1932 р. такий вид покарань було застосовано до 327 колективних і 5631 одноосібного господарства.

В іншому номері бюлетеня була вміщена інформація ДПУ про викриття в колгоспі «Велетень» Дніпропетровської області контрреволюційної групи з десяти осіб. Там наведений і вірш одного з селян «Коли прокинеться Україна».

Другий тематичний блок інформаційних матеріалів ДПУ УСРР пов'язаний із продовольчими труднощами, голодуванням селян, масовою смертністю, виходом із колгоспів, поширенням антирадянських настроїв, актами спротиву. У липні 1932 р. ДПУ інформувало ЦК КП(б)У про масовий вихід селян із колгоспів. За даними місцевих органів ДПУ, в червні було подано 14 055 таких заяв. Наводяться дані про вимоги повернення коней, усупільнених посівів тощо. Аналітики ДПУ вибудовують таку ієрархію причин цього явища: а) бездіяльність і безгосподарність правлінь колгоспів; б) низький виробіток і заборгованість за трудовнями; в) класові викривлення і недоліки керівництва;

г) нечуйне ставлення до потреб колгоспників; г) продовольчі труднощі. Як бачимо, продовольчі труднощі на останньому місці, а про голод, який уже лютував з весни, не сказано ні слова.

Інформації ДПУ про голод у першій половині 1932 р. мають епізодичний характер і незмінно пов'язані з політичними настроями населення. Заступник голови ДПУ УСРР К. Карлсон у лютому 1932 р. інформував ЦК КП(б)У про те, що в Зінов'євську «на ґрунті вкрай важкого, напруженого становища з поставчанням відмічається наростання серед частини робітників антирадянських проявів і страйкових тенденцій». Все це свідчить про те, що на той час ДПУ діяло в межах намагань керівництва УСРР замовчувати голод.

З наростанням масштабів голоду в 1933 р. ДПУ систематично інформує ЦК КП(б)У з цього питання. У повідомленні від 16 лютого йдеться про відсутність продовольства, голодні смерті, людоїдство в деяких районах Київської та Вінницької областей. Центральний апарат ДПУ в цей час отримує відомості про голод від своїх обласних відділів. У збірнику вміщено інформацію Київського, Дніпропетровського, Донецького, Вінницького облвідділів ДПУ. Ці відомості вже мали розвинену статистичну схему, містили графі про кількість охоплених голодом районів, населених пунктів, потерпілих сімей, в них – дорослих, дітей, хворих, опухлих, померлих, кількість випадків людоїдства, трупоїдства, про надання допомоги.

На базі цих даних ДПУ УСРР 12 березня 1933 р. надсилає до ЦК КП(б)У зведені дані за лютий – початок березня: продовольчі труднощі зафіксовані у 738 населених пунктах 139 районів, де голодує 11 067 сімей. А померло за цей період 2487 осіб.

Очевидно, що керівництво ДПУ УСРР пішло на пряму фальсифікацію чисельності жертв голоду. Адже в його розпорядженні були дані про 12,8 тис. померлих від голоду лише в Київській області. Та й цифри, названі ДПУ, абсолютні, хоча начальник Київського облвідділу попереджав: «наведені цифри значно зменшені, оскільки райапарати ДПУ обліку не ведуть, а про дійсну кількість померлих від голоду інколи невідомо й сільраді».

15 березня 1933 р. С. Косіор у листі до Й. Сталіна називає 103 райони, охоплені продовольчими труднощами. Він наголошує, що навряд чи наведені цифри правильно відображають справжній стан справ, і обіцяє днів через п'ять зібрати достовірніші дані про голодування і смертність. На жаль, таких зведень в архівосховищах досі виявити не вдалося. Більше того, статистика голодомору зникає зі звітності ДПУ або ж не надсилається до ЦК КП(б)У.

Опублікований у збірнику особистий лист начальника Харківського облвідділу ДПУ С. Кацнельсона до голови ДПУ УСРР В. Балицького від 5 червня 1933 р. підтверджує такі припущення. По-перше, це неофіційне звернення за формою, хоч за змістом – доповідна записка. По-друге, матеріали викладаються в ній не за останній час, а від початку року. По-третє, узагальнені дані про кількість померлих в області у листі відсутні. Далі Кацнельсон повідомляє, що «отримані мною особисті листи від керівників наших райапаратів переважно змальовують вкрай важке становище районів». Симптоматичним є й інше його визнання: «смертність набула настільки великих розмірів, що ряд сільрад припинили реєстрацію померлих». Поза сумнівом, інформаційні матеріали ДПУ про голод і смертність потребують критичного підходу, порівняння з іншими джерелами.

І нарешті, такі документи ДПУ, як обвинувальні висновки щодо окремих громадян чи груп звинувачених. Вони є своєрідною квінтесенцією кримінальної справи, стислим викладом «доведеної» вини, а також містять пропозиції щодо міри покарання. Найтиповішими звинуваченнями були антирадянська пропаганда, невиконання планів хлібозаготівель, участь у повстанських групах тощо.

Документи Наркомату юстиції та Прокуратури УСРР (фактично це був єдиний орган), Верховного суду УСРР відбивають їхню тісну інкорпорованість у загальну систему забезпечення «революційної законності», а фактично здійснення державного насилля щодо українського селянства. Сумнозвісний закон ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. про охорону майна державних підприємств, колгоспів і кооперації відвів судовим органам роль гільйотинного конвеєра.

Постанови, директиви, розпорядження, інструкції Наркомюсту УСРР спрямовані на посилення репресій під час хлібозаготівель. 15 серпня 1932 р. Наркомат ухвалює постанову про заборону ринкової торгівлі хлібом, кваліфікуючи її як «потурання куркулеві та спекулянтові». Розпорядженням від 14 вересня Наркомюст орієнтує місцеві судові та прокурорські органи на дотримання соціально-класового підходу при винесенні вироків за законом від 7 серпня 1932 р., точне визначення «соцмаєткового стану» підсудних, зменшення застосування вищої міри покарання до бідняків та середняків.

Політбюро ЦК КП(б)У 5 листопада 1932 р. ухвалює постанову про посилення допомоги у проведенні хлібозаготівель з боку органів юстиції. Судові органи були зобов'язані справи щодо хлібозаготівель розглядати позачергово, виїзними сесіями, яких мали додатково організовувати в кожній області по 5–10. На виконання цих вимог Наркомюст уже 9 листопада розіслав докладну інструкцію «Про активізацію роботи органів юстиції в боротьбі за хліб». Максимальний термін розслідування справ визначався у три дні. А суд мав виносити ухвалу не більше як за 5 днів. Наголошувалося на необхідності систематичної звітності про роботу в галузі хлібозаготівель.

Характерно, що у зведенні про засуджених судами Наркомюсту УСРР у справах хлібозаготівель за серпень – листопад 1932 р. фігурує 16 781 особа, «в т. ч. засуджених до розстрілу – 582 особи». У ньому зокрема зазначалося: «1) Дані про засуджених не повні. 2) Дані про засуджених за спекуляцію відсутні».

Про те, що місцеві органи юстиції налагодили облік і звітність щодо судових репресій у справі хлібозаготівель, свідчить інформація Дніпропетровських обласних прокуратури та суду. Станом на 5 грудня 1932 р. в області за нездачу хліба засуджено 2379 осіб; за крадіжки хліба – 5215, в т. ч. до розстрілу – 174 особи; посадових осіб колгоспів – 1962, в т. ч. до розстрілу – 59 осіб.

Наркомат юстиції налагоджує підготовку зведень про кількість засуджених за кожні п'ять днів. Одне з таких зведень за останню п'ятиденку січня 1933 р. свідчить, що у 182 районах УСРР за нездачу хліба засуджено 1306 осіб, тобто по 7 осіб на район. Протягом січня ця цифра стабільна й становить 6–8 осіб. Найбільше у Чернігівській області – 15 осіб. Зведення мають характерні рубрики: «Твердість судової репресії» та «Класовий напрям репресії». Матеріали їх свідчать, що 97,7 % арештованих засуджені до позбавлення волі, а серед них 99,5 % – куркулі та заможні. Далі наведено дані про засудження за розкрадання

хліба – 965 осіб; нездачу мірчука – 87; спекуляцію хлібом – 211; контрреволюційний саботаж – 419 осіб. Примусова праця, як свідчать документи, для покарання застосовувалася вкрай рідко.

Документи органів прокуратури представлені листами, повідомленнями про голод, людоїдство, висновками слідчих про безгосподарність у колгоспах, приписами про скасування необґрунтованих рішень щодо селян (виключення з колгоспів, реквізиція майна, переселення, розкуркулення тощо). Такі справи часто розглядалися за дорученням приймальні громадян ВУЦВК.

Серед інших республіканських відомств, документи яких увійшли до збірника, слід зазначити наркомати охорони здоров'я та освіти. Насамперед вони розкривають заходи медичної, продовольчої допомоги дітям, боротьби з безпритульністю. Це доповідні записки, листи посадових осіб. Матеріали наркомздоров'я слід розглядати як важливе джерело дослідження смертності населення. Наприклад, 3 червня 1933 р. наркомат інформував ЦК КП(б)У про стан здоров'я населення 66 районів Київської області, віднесених до найбільш «важких». Цифри відображають динаміку наростання голоду, хвороб, смертності станом на 25 березня, 5 квітня і 15 квітня. Кількість померлих відповідно – 14 548, 26 479, 27 809 осіб. При цьому в доповідній записці наголошується, що цифри померлих «значно зменшені». Перевірками встановлено, що у Сквирському районі з 1 січня до 1 березня зафіксовано офіційно 802 померлих, а насправді померло – 1773 особи, у Володарському районі зафіксовано 742 особи, а фактично померло понад 3 тис. осіб.

Отже, огляд документів вищих республіканських органів влади й управління дозволяє зробити висновок, що саме вони були відповідальними за реалізацію злочинного політичного курсу сталінського керівництва на виморювання голодом українського селянства.

Документи третьої групи історичних джерел – місцевих партійних і радянських органів, підприємств, установ та організацій – важливі деталізацією складних процесів, персоніфікацією перебігу подій, більшою визначеністю посадових осіб щодо негативних явищ, насамперед оцінки голоду, масової смертності людей тощо. Ця категорія матеріалів подає конкретні факти про політичні настрої на місцях, прояви масового невдоволення та спротиву згубній політиці правлячого режиму.

За видовою ознакою це були постанови, доповідні записки, інформації, листи обкомів, міськкомів та райкомів КП(б)У, виконкомів рад, органів державного управління, президій сільрад, правлінь колгоспів. Постанови бюро обкомів партії у переважній більшості ухвалювалися на виконання рішень вищих директивних органів щодо хлібозаготівель, посівних та збиральних кампаній. Як правило, вони повторювали політичні оцінки вищих органів, заходи впливу, терміни виконання, екстраполюючи це на місцеві умови. Тому найбільш інформативними і важливими у джерелознавчому сенсі є доповідні записки та листи обкомів партії до ЦК КП(б)У. Зокрема секретар Вінницького обкому партії М. Алексєєв у ґрунтовній записці до ЦК у березні 1932 р., повідомляючи про труднощі підготовки до весняної посівної кампанії, прямо називає їх причини: вилучення посівного матеріалу в рахунок хлібозаготівель; масовий падіж коней через відсутність фуражу; перегини щодо селян-одноосібників тощо. Все це, зазначає він, посилює антирадянські настрої, вихід із

колгоспів, виїзд за межі області. Такі явища поширені в місцях найбільших продовольчих труднощів.

Секретар Одеського обкому КП(б)У М. Майоров на початку квітня 1932 р. повідомляв ЦК КП(б)У про голод у низці районів області, зокрема в Новомиргородському, де в селах їдять дохлих коней. Серед причин він називає поганий врожай і «деяке переобкладення плану хлібозаготівель». Пише він і про вжиті заходи, зокрема зняття з роботи секретаря райкому партії.

Секретар Харківського обкому КП(б)У Р. Терехов у червні 1932 р. доповідає ЦК про голод і масову смертність у найбільш уражених районах – Семінівському, Чутівському, Глобинському, Нехворощанському, Оржицькому та інших. На ґрунті «загострення з продовольством» почастишали виступи селян, напади на колгоспні комори, склади заготзерна, спиртзаводи, самовільне розбирання худоби у колгоспах. Він констатує, що надана області продовольча допомога на період сівби була незначною і не могла забезпечити навіть мінімальних потреб області. Р. Терехов просить негайно поставити перед ЦК ВКП(б) питання про продовольчу допомогу та домогтися дозволу облспоживкооперації області закуповувати зерно на території ЦЧО та Північного Кавказу.

Доповідні записки обкомів партії весни 1933 р. підтверджують жахливу картину голодомору, відбувають особисте ставлення перших осіб області до цього явища. Секретар Дніпропетровського обкому партії М. Хатаєвич писав у березні 1933 р. до ЦК КП(б)У: «Я буквально завалений щоденними повідомленнями і матеріалами про випадки голодних смертей, опухання і захворюваність від голоду. Останніми днями все частіше надходять повідомлення про труподівство і людодівство». Нещодавно призначений керівник області визнає, що нестача продовольства на селі виявилася набагато важчою і серйознішою, ніж він міг передбачити. Посилаючись на дані ДПУ, він сповіщає про 1600 померлих від голоду. Ці цифри М. Хатаєвич вважає явно перебільшеними. Секретар Вінницького обкому партії В. Чернявський, звертаючись особисто до С. Косіора, пише, що голодом охоплено 300 сіл із населенням 50 тис. осіб, останнім часом голод поширюється, збільшилися випадки смерті і не припиняються факти людодівства і труподівства. Посилаючись на пораду Г. Петровського, він просить дозволу ЦК звернутися за допомогою безпосередньо до Москви. Слід зазначити, що всі доповідні записки завершуються проханнями про надання продовольчої допомоги.

Аналогічні за формою і змістом документи надсилали до РНК УСРР й облвиконкоми. У лютому 1933 р. голова Київського облвиконкому М. Василенко подає дані про голодування в 16 районах, але зазначає, що вони неповні. Наводяться певні факти людодівства. У доповідній записці РНК інформує про конкретні заходи допомоги голодуючим: щоденно по 200 г хліба видають 6,6 тис. дорослим, організовано пункти харчування для 9,3 тис. дітей. Облвиконком визнає ці заходи «абсолютно недостатніми для цілковитої ліквідації явищ масового недоїдання колгоспників та одноосібників». Міститься й прохання конкретної продовольчої допомоги області.

Голова Дніпропетровського облвиконкому М. Алексєєв інформував РНК УСРР про масове голодування в багатьох районах серед виробничо-колгоспного активу, який має по 300–900 трудовнів. Особливу увагу він звертає на масове голодування та смертність дітей, а також повідомляє про плановані заходи з розгортання мережі дитячих ясел, організації харчування школярів, інтернатів

для безпритульних дітей тощо. Загалом документи облвиконкомів відзначаються меншою заполітизованістю та викладом конкретних заходів, спрямованих на подолання голоду.

Інформаційні матеріали найнижчої ланки компартійного апарату – райкомів – подають фактичний матеріал на рівні району, окремих сільрад, сіл, сімей, людей. Як правило, їх адресували обкомам партії і лише з їхнього дозволу направляли до ЦК КП(б)У. У цих документах виявлялися особисті позиції, моральні якості керівників райкомів партії. Наприклад, секретар Янушпільського райпарткому Вінницької області у травні 1932 р., аналізуючи склад голодуючого населення, звертає увагу обкому на те, що «голодуванням охоплені весь контингент осіб, які повністю виконали план хлібозаготівель». Тобто прозоро натякає на основну причину голоду. Він досить точно описує й політичні настрої селян району: колгоспники і бідняки сподіваються на допомогу уряду, консервативне середняцтво і частина бідняків висловлює невдоволення і недовіру постановам радянської влади. Необхідну допомогу району він оцінює в 5 тис. пудів хліба. У листі Христинівського райкому партії тієї ж області повідомлялося про те, що в 40 колгоспах району 1237 господарств, 5,4 тис. осіб потребують продовольчої допомоги. Характерно, що спочатку райкоми надсилали інформації про кожний випадок канібалізму, а з набуттям масовості ці відомості подавали у зведеному вигляді. Зокрема секретар Шполянського райкому партії А. Шулькевич, доповідаючи Київському обкомові КП(б)У в липні 1932 р. про факт людодіства у с. Матусів, намагається пояснити цей випадок тим, що жінка-біднячка мала троє чи четверо дітей, «була в дуже скрутному становищі, сама хворіла від недоїдання, діти теж в розпачі, рішилась на те, що позбавила свою дитину життя для того нібито, щоб спасти останніх дітей». Секретар райкому не виключає й впливу куркульської агентури, яка намовляла людей на такі жahlivi злочини.

Лист секретаря Краснопільського райкому партії Харківської області П. Носуленка не виказує радикалізму чи запопадливості у виконанні хлібозаготівель, хоч і припадає на розпал репресій стосовно селян. Він констатує, що ні засилля уповноважених, ні щоденні засідання нарсуду в хлібних справах, ні виключення з партії не забезпечують виконання щоденних завдань хлібоздачі. Водночас він висвітлює політичні настрої селян, один з яких заявив: «Я – партизан, бив куркулів, а сьогодні згоден різати комуністів». У листі зазначається, що в селах «починають являтися ознаки минулої весни», тобто голоду.

Інспірована Й. Сталіним (з подачі голови ДПУ УСРР С. Реденса) кампанія політичних репресій щодо керівників низки районів – Оріхівська та інші справи – примусили райкоми, міськкоми КП(б)У вдаватися до надзвичайно жорстких методів хлібозаготівель. У збірнику подано найбільш типові документи. Зокрема Ворошиловський міськком партії Донецької області у січні 1933 р. застосував до с. Городище, занесеного на «чорну дошку», справді бузувірські заходи: заборонено торгівлю; знято з постачання 1020 осіб – членів сімей колгоспників і одноосібників, які працювали в промисловості; достроково утримано кредити; знято 3 трактори МТС, які працювали у колгоспі; з колгоспу вичищено 58 куркулів, підкуркульників, спекулянтів, ледарів та ін.; виселено 43 куркульські сім'ї; віддано під суд правління колгоспу; здано до хлібозаготівлі насінневий фонд тощо. Крім вжитих заходів, міськком просив обком партії дозволити додаткові репресії – накласти штраф м'ясом у 15-місячному розмірі;

відібрати 1,3 тис. га землі; звільнити 150 мешканців села, які працювали на виробництві; прискорити приїзд до села виїзної сесії облсуду і т. д.

Петрівський райком партії Харківської області 5 січня 1933 р. ухвалив розпродати 20 господарств – «злісних незадавачів хліба, позбавити їх присадибної землі і будівель», сподіваючись на підставі цих репресивних заходів забезпечити 100 % виконання плану хлібозаготівель.

У відповідь на різке падіння темпів хлібозаготівель бюро Маріупольського міськкому партії прийняло постанову, за якою у триденний термін були вивезені всі зернові фонди в рахунок плану хлібозаготівель. Репресії застосовано й до окремих комуністів та комсомольців – голови Урзуфської сільради та секретаря партосередку, до керівників та рядових членів колгоспів «ФОС», ім. Заводу Ілліча, ім. Ворошилова Ялтинської сільради. Усіх виключених мали судити показовою сесією у селі.

Документи райкомів партії дають достатньо підтверджень тому, що й у 1933 р. чимало керівників районів намагалися применшити масштаби голоду. Зокрема секретар Новоайдарського райкому партії Донецької області, відзначаючи справді «подекуди» важке продовольче становище, пише про куркульські та контрреволюційні елементи, які намагаються «створити загальну думку про суцільний голод і неможливість виконання поставлених перед нами завдань».

У доповідній записці Мархлевського райкому партії Київської області теж стверджується: «Деякі сільради, йдучи по лінії найменшого опору, а інколи й прямо підспівуючи куркульській провокації, підіймають шум про масовий голод». Зустрічаються й намагання довести, що голодує в основному декласований елемент. Секретар Новопсковського райкому партії Донецької області Повстяний стверджує в доповідній записці до обкому КП(б)У: «З усіх перевірених фактів голодування колгоспників і одноосібників у більшості: ледарі, симулянти, які мають мало трудоднів у колгоспі і не обробляли своїх огородин, їздили на заробітки в ЦЧО, Донбас, радгоспи». Хоч змушений визнати, що голодують і «хороші колгоспники».

Документи райкомів партії підтверджують думки про те, що основним джерелом інформації про голод у селах були райапарати ДПУ. Посилання на них зустрічаються в більшості матеріалів. Водночас нерідко наголошується, що повідомлень від партосередків і сільрад надходило мало. Можливо, за цим криється намагання райкомів убезпечити їхніх керівників від репресій. Наприклад, секретар Мелітопольського райкому партії М. Толстопят повідомляв обком партії, що у с. Костянтинівка одноосібник вживав у їжу м'ясо померлої матері та дитини, помер сам. А всього в селі 47 смертних випадків. Як з'ясувалося, ні секретар партосередку, ні голова сільради про це нічого не знали, а відтак і не інформували райком. За що й отримали по партійній лінії суворі догани.

Матеріали районної ланки владної тоталітарної системи переконливо доводять, що її керівники у своїй більшості дотримувалися усталених правил гри щодо голоду в УСРР: замовчування і применшення масштабів лиха, соціально-класового підходу до аналізу його причин, визначення категорії голодуючих, офіційної інтерпретації жахливих явищ штучного голодомору.

Вміщено у збірнику й документи райвиконкомів. Головним чином це постанови у справах хлібозаготівель. Вони відображають конкретну спрямованість репресій. 12 січня 1932 р. президія Устинівського райвиконкому Одеської

області ухвалила розпустити колгосп «Незаможник» як засміченого куркульськими елементами і злісного нездавача хліба. На ділі це означало повне розорення селян, адже на колишніх колгоспників нараховувалися всі види податків як на одноосібників, усуспільнене майно і худобу передавали райколгоспспілці, посівфонд вивозили в рахунок хлібоздачі, озимий посів зараховували за борги, злісні нездавачі хліба притягалися до суду. Президія Бородянського райвиконкому Київської області 28 березня 1932 р. затвердила ухвалу сільради с. Дружня щодо родин Т. Титенка та С. Яценко. За розкладницьку роботу й намагання зірвати весняну сівбу «відібрати від зазначених громадян землю, конфіскувати тяглову силу, с/г реманент, посівматеріал та все майно, що належить їм та їх родинам, й передати до колгоспу. Самих гр. Титенка Сака Ничипоровича, Яценко Соломію Трохимівну з їхнім родинами вислати за межі села».

Протоколи засідань президії Біловодського райвиконкому Харківської області від 27 квітня 1932 р. наводять факти, коли виконком став на захист селян і скасував постанову сільради про реквізування майна групи селян за невиконання плану м'ясозаготівель. Хоч того ж дня затвердив штрафи групі «бувших куркульсько-заможних господарств».

Матеріали виконкомів районних та міських рад дають змогу уявити масштаби зловживань на місцях щодо майна адмінвиселених. Своїми постановами та розпорядженнями радянські органи намагалися боротися проти «лівацьких» перекручувань, які підривали довіру до партії і влади в очах широких мас колгоспників. Таку кваліфікацію цим явищам дав зокрема Запорізький міськвиконком у постанові від 16 грудня 1932 р.

У збірнику вміщено протоколи засідань правління та загальних зборів колгоспу ім. ХТЗ Харківської області. Вони відбивають картину впертого неприйняття колгоспниками протягом липня – серпня 1932 р. доведеного плану хлібозаготівель. Їхні посланці дійшли до ВУЦВК, але гору взяла позиція Чугуївського райвиконкому про цілковиту прийнятність плану. Протоколи засідань Шульгинської сільради на Старобільщині показують механізм накладання штрафних санкцій на колгоспників. Вони визначалися розміром незданого зерна і сягали тисяч карбованців.

Четверта група – це **документи зарубіжних дипломатичних установ, політичних та громадських організацій, матеріали закордонної преси** – найменш численна у збірнику. Однак її джерелознавча значущість визначається насамперед оригінальністю поглядів іноземних громадян на трагічні події 1930-х років, їх причини та наслідки. До того ж більшість із цих документів в Україні маловідома.

В інформації генерального консульства Німеччини у Харкові у середині березня 1932 р. звернуто увагу на розрив між офіційною пропагандою досягнень та катастрофічним погіршенням матеріального становища: скорочення хлібних раціонів, зменшення кількості карткового постачання, безцеремонне стягування зерна у сільській місцевості, відсутність харчових запасів у селян. Ці біди зачепили й німецькі національні адміністративні одиниці. Відзначено велику кількість звернень етнічних німців стосовно отримання німецького громадянства, що свідчить про їхній відчай.

Надзвичайною аналітичністю відзначається доповідна записка італійського консула у Харкові «Голод і українська ситуація», надіслана 31 травня 1932 р. до МЗС Італії. Іноземний дипломат не знаходить відповіді на сакраментальні

запитання: чому світ залишається байдужим до української катастрофи; чому міжнародна преса сором'язливо «замовчує це масове вбивство, організоване радянським урядом». Він переконаний, що голод «організовано і спрямовано», щоб «дати урок селянству». Серед мотивів такої політики консул називає: пасивний спротив селянства колективізації; переконаність радянського керівництва, що цей «етнографічний матеріал» ніколи не буде придатний перетворитися на інтегрального комуніста; потреба денационалізації районів, де пробуджується українська і німецька свідомість, і пов'язані з цим можливі політичні труднощі. Завершується матеріал висновком про те, що голод своїм наслідком матиме колонізацію України переважно росіянами, про зміну її етнографічного характеру та перетворення фактично на російський регіон. На підтвердження своїх думок він наводить факти про масовий голод та смертність на Лівобережній Україні.

У липні 1933 р. той самий дипломат надсилає до МЗС Італії ще одну тематичну доповідь: «Голод і санітарний стан». Спираючись на зібрані з різних джерел дані та власні спостереження, він повідомляє про високу смертність серед сільського населення, тисячі жебраків у місті, яких відловлюють і вивозять у глухі місця. Канібалізм набув великих розмірів. Україна охоплена тифом, дизентерією та іншими інфекціями – супутниками голоду. Лікарям про епідемії та голодні смерті заборонено не тільки збирати відомості, а й говорити.

Цікаві дані містить і звіт італійського віце-консула в Батумі до МЗС Італії, складений у січні 1933 р. Він змальовує сумну картину напливу до Аджарії тисяч голодних українців. Тричі на тиждень з Одеси 1–2 тис. людей прибували пароплавами упродовж кількох місяців 1932 р. За оцінкою дипломата загальна чисельність становила кілька сотень тисяч осіб. Особливо в деталях він описує жахливу картину депортації цих людей до України. Під конвоем міліції тих, у кого не було грошей на зворотний шлях, виводили на ринок і змушували продавати одяг, щоб назбирати грошей на квиток. «Усе відбувається за наказом, мовчки, що не зменшує сумний характер сцени, яка впродовж деякого часу нагадує ринок рабів...» – пише Франческо Цассо.

На особливу увагу заслуговує доповідна записка експерта з аграрних питань Посольства Німеччини в СРСР Отто Шіллера «Голод у Радянському Союзі» від 18 вересня 1933 р. У ній аналізуються причини голоду. Автор записки вважає, що головна з них полягає у брутальному реквізуванні продовольства. Внаслідок місцевого свавілля чи за розпорядженням згори «систематично витягувалося останнє зерно з села, щоб поставити селян через голод на коліна та схилити до праці у колгоспах». Не маючи жодних офіційних даних про смертність від голоду, німецький аналітик умоглядно доходить висновку, що на території України, Північного Кавказу та Поволжя померло близько 10 млн осіб.

Документи українських зарубіжних організацій представлені зверненням Українського громадського допомогового комітету, створеного 25 липня 1933 р. у Львові. У ньому наголошується, що насильницька колективізація призвела до занепаду хліборобства, голоду, а подекуди й людоїдства. Водночас нищаться українські культурні надбання та зводиться нанівець українізація. Автори закликають до широких протестів проти комуністичних насильств над братами з-над Дніпра, Кубані та Дону, щоб звернути увагу всього світу та прийти їм на допомогу.

У вересні 1933 р. Європейська федерація українців за кордоном подала міністрів іноземних справ Великобританії Д. Саймону меморандум про голод в Україні. Цей документ мав на меті привернути увагу світової громадськості до трагедії українського народу, до того, як політика московського більшовизму призвела «до величезної смертності, численних випадків божевілля та людоїдства і загального фізичного виснаження». Це кваліфікується як проблема світового масштабу, адже йдеться про знищення великого європейського народу. Ця політика несе загрозу зникнення бар'єру між Західною Європою і Московщиною. Зрештою, дії радянських властей можуть спустошити найродючіші в Європі землі й знищити досвідчений у рільництві народ.

Завершується меморандум переліком необхідних заходів міжнародних кіл щодо уряду СРСР у справі допомоги населенню підрадянської України, що потерпає від голоду: вимагати припинення дій, які призводять до винищення українського населення; зажадати дозволу на в'їзд до СРСР іноземних делегацій та місій для надання допомоги голодуючим; поставити будь-які стосунки з радянським урядом у залежність від виконання перших двох вимог.

На жаль, доля цього документа виявилася нещасливою. Англійські дипломати дійшли висновку, що фактичні матеріали викладені правильно, але мають антирадянський характер і тому англійська сторона може зігнувати прохання невідомої їй української організації.

Тоді ж було оприлюднено й звернення греко-католицького єпископату Галичини до світової громадськості з приводу голодомору в підрадянській Україні. Митрополит А. Шептицький та група єпископів намагалися донести до відома усього світу правду про страшні злочини «людоїдної системи державного капіталізму». Звертаючись до конаючих з голоду українців, автори послання висловлюють сподівання, що для них буде «хоч малою втіхою гадка, що їх брати знали про їх страшну долю, над ними боліли, терпіли та за них молилися».

Ці документи свідчать, що зарубіжні українці лише влітку 1933 р. усвідомили весь трагізм ситуації в українському селі й спробували привернути до неї увагу народів світу.

Матеріали зарубіжної преси репрезентовані публікаціями на тему голоду в низці європейських часописів. Найправдивішими були статті британського журналіста М. Маггеріджа, який інкогніто відвідав Україну і Північний Кавказ навесні 1933 р. В одній зі статей під промовистою назвою «Війна Советів проти селян» він писав: «По один бік – мільйони селян, голодних, часто опухлих від голоду; по другий бік – солдати, працівники ДПУ, що виконують інструкції диктатури пролетаріату. Вони пройшли по країні як сарана, забираючи все їстівне. Вони розстріляли й депортували тисячі селян, іноді цілі села. Вони обернули найродючішу в світі землю на сумну пустелю».

Паризька газета «Матен» вмістила наприкінці серпня 1933 р. передову статтю «Голод в Україні» та виклад вражень американської українки Марти Стебало від подорожі до радянської України. Один з підзаголовків передовиці сформульований досить промовисто: «Систематично організований голод має на меті знищити нарід, якого єдиний злочин у тому, що він змагає до волі».

Французька газета «Фігаро» опублікувала у жовтні 1933 р. інтерв'ю з міністром закордонних справ уряду УНР в екзилі О. Шульгіним, який зазначав, що в Україні комуністична влада забрала майже все зерно, організувала голод, щоб

підкорити українців. Далі він пояснив, чому Е. Ерріо під час відвідин України не помітив ні загального зубожіння, ні голоду в українських селах.

У збірнику також вміщено такі рідкісні й оригінальні документи, як листівки. Під ними стоїть підпис Українського революційного комітету і дата – 1932 рік. Аналіз змісту, а також якість поліграфічного виконання дає змогу припустити, що видрукувані вони поза межами СРСР, ймовірно, якоюсь з українських емігрантських організацій. Листівки містять заклики до селян України не давати хліба радянській владі, шкодити червоним москалям, руйнувати телеграф, телефон, залізницю тощо.

І, нарешті, п'ята група документів – **листи, заяви, скарги, прохання, щоденники**. Це яскраві, глибоко психологічні письмові фіксації особистісного сприйняття тогочасної дійсності, трагедії всього народу і окремої людини. Вони віддзеркалюють масове невдоволення політикою колективізації, методами проведення хлібозаготівель, жорстокістю репресій стосовно селян. З їх сторінок постають переконливі картини штучного голоду, свідомого нищення українців вилученням продовольства, непомірними штрафами, конфіскацією майна, хворобами, арештами, судами, засланнями, розстрілами. У цих людських документах закарбувалися наївна віра у справедливість і апатія приречених; намагання знайти правду, захист і допомогу; невимовний біль і безсила лють; пробуджений інстинкт самозбереження.

Аналіз соціального стану авторів звернень свідчить, що основну масу становили селяни: бідняки, середняки, розкуркулені, колгоспники й одноосібники. Зустрічаються листи робітників, учителів, лікарів, студентів, військово-службовців. Писали головним чином безпартійні, інколи комуністи і комсомольці, зверталися колективно й поодиночі. Найбільше листів адресували до Харкова: ВУЦВК, РНК, ЦК КП(б)У, НК РСІ, особисто до Петровського, Косіора, Чубаря, місцевих радянських, земельних, правоохоронних органів. Чимало заяв ішло й до ЦК ВКП(б), ЦВК, особисто до Сталіна. Їх накопичували у московських канцеляріях і повертали на розгляд до України. Найповніше збереглися листи до ВУЦВК. З приймальної громадян їх надсилали на розгляд до місцевих райвиконкомів, прокуратур, органів робсельінспекції. Матеріали перевірок дають змогу проаналізувати результати реагування на ці заяви. Нерідко контрольні органи ставали на бік сільрад, правлінь колгоспів, уповноважених, є й чимало позитивних рішень на користь селян та покарання місцевих «перегинників».

Ця група документів має високий ступінь автентичності, легко піддається атрибуції, оскільки переважно представлена оригіналами – авторськими рукописами. Листи без підписів зустрічаються доволі рідко. Безперечно, вони мають певні риси суб'єктивності, однак подають достовірну інформацію. Писати неправду, звертаючись до офіційних установ, за тих умов було чималим ризиком.

З розмаїтого спектра проблем, викладених у зверненнях громадян, слід виокремити найбільш поширені й типові. Це непомірні плани хлібоздачі, повальне вилучення зерна, насінневих фондів, продовольчих запасів. Комсомолец Пастушенко із с. Полонисте на Вінниччині писав Сталіну в лютому 1932 р. про те, що в рахунок хлібозаготівель колгосп вивіз усе зерно до фунта, але план виконав лише на 65 %. Тоді буксирні бригади взялися за відбирання продоволь-

ства у селян. А тепер «починають вмирати з голоду люди, пухнуть, діти кажуть: “хліба, хліба”».

Багато скарг надходило на необґрунтоване розкуркулення, розпуск колгоспів, виключення зі складу сільгоспартілі, надмірні штрафи, позбавлення землі, худоби, майна, виселення тощо. Група селян з Білоцерківського району на Київщині у листі до НК РСІ у березні 1932 р. запитувала: «Чи законно це, що людей оставили без куска хліба, жодного фунта зерна, чи можна прохарчувати п'ять місяців дітей однією картоплею, якої уже нема, день од дня голодних збільшується. Чи знає історія такий час, який зробила зараз радвлада».

Масові скарги подавали на зловживання владою з боку голів колгоспів і сільрад, уповноважених, партійних та комсомольських активістів, «буксирних бригад», «червоних мітл» тощо. На початку 1932 р. селяни із Золочівського району на Харківщині писали до ВУЦВК: «Що зробили над членами артілей, над біднотою, залишили напризволяще голодних жінок і дітей, ламають двері, б'ють скрині, наставляють нагани і говорять: “Ми – партійці, ми є влада, захочем і постріляємо, мов паразитів, ми вам покажем волю, а хліб віддай, хоч сам здохай, хоч сьогодні, хоч завтра, нам байдуже”». Сількор К. Кореневий повідомляв про побиття селян місцевими комсомольцями: «Подібно до того, як бандити нападають по шляхах, так й комсомольці у полі». Хутірський голова постійно пиячить і б'є колгоспників.

Багато авторів повідомляють факти голодування, опухання, смертності в окремих селах, колгоспах, власних родинх. Вони волають про допомогу, просять хліба, врятувати дітей. Нерідко зустрічаються вболівання за долю радянської влади, соціалізму, переконання, що всі біди від місцевих керівників. Група колгоспників із с. Гольманівка на Полтавщині, повідомляючи Г. Петровського про важке становище, відсутність хліба, посівного матеріалу, голодування, підкреслювали: «На нашу думку, радянська влада і комуністична партія тут не винувата». Головну вину вони вбачали у діях уповноваженого району П. Василенка. І таких прикладів безліч.

На особливу увагу заслуговують такі рідкісні для доби Великого голоду джерела, як щоденники очевидців тих трагічних подій. Важко уявити, щоби хтось із українських селян у тих умовах вів щоденникові записи. Вміщені у збірнику матеріали вели представники інтелігенції, які мали освітні підстави і внутрішню потребу фіксувати на папері власні спостереження та роздуми. Характер, зміст, політична спрямованість, відвертість записів доводять їх абсолютно особистісне призначення.

Дмитро Заволока – партійний слідчий, секретар партосередку Київської обласної контрольної комісії, людина аналітичного складу мислення, небайдужа до долі власного народу, вів щоденник, до якого заносив роздуми про час, події, людей. За своєю діяльністю був у селах Київщини, уражених голодом. Після відрядження до Баришівського району в березні 1932 р. він занотує: «Методи хлібозаготівлі були надто ліві. Користувалися головним чином голим адмініструванням, обшуками, арештами і взагалі припускали нічим не виправданий проізвол». У травні 1932 р. після відвідин Звенигородщини він заносить до «свого мертвого історика і, здається, єдиного друга», тобто щоденника, особливо крамольні для партійця думки: «Моя злість, моє роздратування спрямовується на конкретних людей. На людей проводу сьогоднішнім життям і, як не дивно, більш всього і гостріше падає на Сталіна». В іншому місці читаємо: «Яка

вартість такому проводу, що не вміє бачити, не вміє завчасу попередити катастрофи, а потім не має мужності і гідності визнати свої помилки». Щоденник розкриває й глибоку внутрішню драму порядної людини, зболеність душі, метання розуму, який не бачить виходу з катастрофи.

Олександра Радченко – вчителька за фахом, у 1932–1933 рр. мешкала на Харківщині. Людина освічена, здатна на глибокі емоційні переживання, вела щоденники протягом 1920–1930-х рр. Голод сприймала як велику трагедію народу, роздумувала над його причинами та наслідками. 5 квітня 1932 р.: «Штучно створений голод набирає кошмарного характеру. Чому викачують до зернини хліб – нікому не зрозуміло. І тепер, коли бачать результати такої викачки, все ж продовжують вимагати хліб на посів». Цього ж дня: «Жебрацький спосіб життя поступово перетворює власні істоти в грубих, нестримних, жорстоких, готових на злочини істот». О. Радченко занотує власні враження від зустрічей з голодними людьми: «Кілька днів тому приходив робітник [лісництва], Коник. Обличчя його вже опухло, руки опухлі. Говорить, що ноги важкі. Спокійно приготувався помирати. “Дітей жаль,” – говорить... У неділю у повному відчаї і з мольбою прийшла дружина священника Помазиновського. Я дала що могла до буряків... У них дома сім осіб. Що буде з ними? І взагалі, що буде з мільонами людей?»

20 листопада 1932 р. вона записує: «Що ж це буде? Хто робить розпорядження, що за комедія? Адже на конференції Компартії України говорили [1932 р.] про перекручення, про те, що членам уряду стало пізно відомо про це, а тепер ще гірше. Всі брехали. Брехнею, обманом комуністи взяли владу і потім усюди сіяли брехню».

Доля авторів щоденників і самих записів багато в чому схожа. Обое були заарештовані, а їхні записи слугували незаперечним доказом «контрреволюційності» підслідних. Обидва щоденники збереглися в архівах Служби безпеки України.

• • •

При підготовці збірника використано документи з фондів Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву вищих органів влади і управління, Центрального державного кінофотофоноархіву України ім. Г. С. Пшеничного, Державного галузевого архіву Служби безпеки України, Державного галузевого архіву МВС України, державних архівів Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Запорізької, Київської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Харківської, Херсонської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської областей.

До збірника також увійшли документи з архівосховищ Росії – Російського державного архіву соціально-політичної історії, Державного архіву Російської Федерації, Російського державного архіву економіки, Архіву Президента Російської Федерації, Центрального архіву Федеральної служби безпеки.

Всього у збірнику вміщено 681 документ і матеріал. Переважна більшість їх публікується повністю, окремі подані у витягах чи скороченні. Як правило, вилучено нетематичну частину тексту. Документи мають точні дати і лише незначна кількість датована в межах місяця. Оскільки майже всі офіційні документи мали гриф «Цілком таємно» чи «Таємно», то їх секретність не вказу-

ється. Назви областей, районів чи населених пунктів подано за тогочасним адміністративно-територіальним поділом.

Документи і матеріали публікуються мовою оригіналу за сучасним правописом зі збереженням стилістичних особливостей. Грубі орфографічні помилки виправлено без застережень, уточнення наведено в квадратних дужках.

Збірник доповнено необхідним науково-інформаційним апаратом: іменним і географічним покажчиками та переліком посад, примітками, списком скорочень, переліком документів.

Під текстом кожного документа вміщено легенду з назвою архіву, номером фонду, опису, справи, зазначенням кількості аркушів. Вказано також, оригінал це чи копія, спосіб виконання – рукопис, машинопис, типографський друк тощо. Примітки позначені зірочками і подані за легендою.

Іменний покажчик містить алфавітний перелік прізвищ з ініціалом імен, які зустрічаються у тексті.

До іменного посадового покажчика внесено прізвища керівників союзних та республіканських органів, чий посади не вказані у документах.

Географічний покажчик містить складений за алфавітом перелік зазначених у документах адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів.

До списку скорочень внесено в алфавітному порядку скорочені назви, абrevіатурні позначення та подано їх розшифрування.

Документи, які були раніше опубліковані, крім архівної легенди, мають умовні позначення для ідентифікації відповідних збірників. Перша цифра означає назву збірника, а друга – сторінки, на яких у ньому наведено текст документа. Збірники мають таку номерну індексацію:

«1» – Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів. – К., 1990. – 606 с.; «2» – Колективізація і голод на Україні. 1929–1933. – К., 1992. – 734 с.; «3» – Трагедія советской деревни. Коллективизация и раскулачивание. Документы и материалы: В 5 т. – М., 2001. – Т. 3. – 1007 с.; «4» – Сталин и Каганович. Переписка. 1931–1936 гг. – М., 2001. – 798 с.; «5» – Командири великого голоду: поїздки В. Молотова і Л. Кагановича в Україну і на Північний Кавказ. 1932–1933 рр. – К., 2001. – 399 с.; «6» – «Совершенно секретно». Лубянка – Сталину о положении в стране: В 4 т. – М., 2001. – Т. 4.

Редакційна колегія висловлює щиру подяку українським історикам-архівістам О. В. Бажан, О. М. Веселовій, В. М. Даниленку, В. С. Лозицькому, Н. В. Маковській, Н. В. Платоновій, Н. О. Топішко за сприяння виходу цієї книги.

Дякуємо також російським колегам В. П. Козлову, С. В. Мироненку, О. В. Наумову, О. О. Тюриній за допомогу у виявленні документальних матеріалів.

1932

№ 1 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хлібозаготівлі ***3 січня 1932 р.*

Надіслати міськкомам та райпарткомам і уповноваженим ЦК таку телеграму:

«Незважаючи на рішення Політбюро ЦК [ВКП(б)] від 29 грудня про оголошення січня місяця бойовим ударним місяцем закінчення хлібозаготівель, виділення спеціально для стимулювання хлібозаготівель краму на 70 млн крб., який вже на 60 % відвантажений і прибуває до районів, надсилку на допомогу районам значної кількості робітників на чолі з членами Політбюро, становище з хлібозаготівлями на Україні залишається надзвичайно тривожним.

Подальше падіння заготівель першої п'ятиденки січня (2 млн 800 тис. пудів проти 3 млн 500 тис. пудів останньої п'ятиденки грудня) вказує, що районні організації, місцеві робітники не уявили собі, а часто не хочуть зрозуміти всієї важливості й потреби закінчення заготівель саме в січні.

Таке становище хлібозаготівель вважаємо за ганьбу для Української парторганізації й вимагаємо від уповноважених ЦК, всіх парторганізацій і всіх членів партії негайного вжиття таких заходів, що забезпечили б Україні виконання цілком і безумовно рішення Жовтневого пленуму ЦК ВКП(б) про хліб.

Секретар ЦК КП(б)У *Строганов*».

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 4, 5. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 110.

№ 2 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про виконання плану хлібозаготівель у Зінов'євському та Новомосковському районах ****3 січня 1932 р.*

За те, що бюро Зінов'євського та Новомосковського райпарткомів не зуміли по-більшовицькому організувати й мобілізувати партійну та комсомольську організації, робітничі й колгоспні маси, особливо колгоспний, бідняцько-середняцький актив на справжню боротьбу за виконання повністю плану хлібозаготівель в установлені від них самих і ЦК терміни, поопортуністичному керували перебігом хлібозаготівель, займалися порожньою балаканиною про хлібозаготівлі, а на ділі створювали видимість боротьби за хліб, зняти з роботи секретаря Зінов'євського райпарткому Михеєнка, голову Зінов'євської міськради Беляєва, секретаря Новомосковського райпарткому Кисельова, голову Новомосковської КК Моренкова, го-

* На засіданні Політбюро ЦК КП(б)У від 3 січня 1932 р. розглядалося питання про хлібозаготівлі у зв'язку з телеграмою Й. Сталіна і В. Молотова з цього питання.

** До введення у лютому 1932 р. обласного адміністративного поділу в УСРР з 1930 р. існувала двоступенева система управління (центр – район).

лову РВК Новомосковського району Лермана, заборонити цим товаришам на рік виконувати відповідальну роботу. Бюро райпарткомів цих організацій розпустити.

Запропонувати оргінстріви* і відділові кадрів ЦК в триденний термін переглянути склад керівного активу працівників цих районів, щоб зміцнити його і замінити непрацездатних та тих, що не виправдали себе на роботі в справі хлібозаготівель.

Доручити т. Затонському по Новомосковському району і т. Майорову по Зінов'євському району не пізніше як 5 січня 1932 р. провести пленум парткомів цих районів і провести вибори нових керівних органів, а також подати потрібну допомогу в справі успішного закінчення в січні планів хлібозаготівель цими районами на основі постанов ЦК.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 5. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 111.

№ 3 *Розпорядження приймальні ВУЦВК бериславському дільничному прокуророві та Великоолександрівському райвиконкомові на Одещині про перевірку скарги В. Кота щодо розкуркулення його сім'ї*

5 січня 1932 р.

Т е р м і н о в о
До бериславського прокурора
К о п і я: до Великоолександрівського РВК

На особистий прийом [до] т. Петровського звернувся гр-н Кот В. П., який зазначив, [що] він член артілі, завербований на Донбас. У 1928–29–30 рр. податку не платив, родину, яку він залишив на селі, розкуркулили, позбавили виборчих прав та конфіскували майно. За розпорядженням т. Петровського приймальна голова ВУЦВК, надсилаючи скаргу, просить Вас уважно її перевірити, врегулювавши справу на місці. Про наслідок вирішення справи та вжиті заходи просимо повідомити для доповіді Григорію Івановичу до 17 січня 1932 р. **

Зав. приймальні голови ВУЦВК *Баранов*
Зав. канц. *Мамліна*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 111. – Арк. 45. Копія. Машинопис; 2. – С. 388.

* Організаційно-інструкторському відділові.

** У березні 1932 р. Бериславська дільнична прокуратура повідомила ВУЦВК про обґрунтованість розкуркулення сім'ї В. Кота.

№ 4 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хлібозаготівлі у Старокостянтинівському районі*

6 січня 1932 р.

1. За незадовільне керівництво хлібозаготівлями, недостатню мобілізацію мас і недостатній натиск на куркуля бюро Старокостянтинівського РПК оголосити догану.

2. За опортуністичне ставлення до хлібозаготівель, за надсилку сільрадам розпоряджень про встановлення твердих завдань куркульським господарствам на основі відсоткового вилучення з валового збору, що призвело до залишення у куркулів значних запасів хліба, за неорганізацію належного натиску на куркуля лінією райвиконкому голові райвиконкому т. Сарані оголосити догану та зняти з роботи.

3. За опортуністичне ставлення до хлібозаготівель, за відміну розпорядження про опечатання жорен, за потурання потайному перемолу голові районної КК т. Вальцеріку оголосити догану та зняти з роботи.

4. Бувшому уповноваженому ЦК т. Довгому за невжиття заходів по організації хлібозаготівель, за те, що не реагував на опортуністичні дії райвиконкому, не забезпечив боротьби з потайним перемолом, оголосити сувору догану з попередженням.

Затвердити на члена колегії Наркомкомгоспу т. Носалевського.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 6. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 112.

№ 5 *Лист робітника-вантажника С. Торгала до Г. Петровського про голодування на Одещині*

10 січня 1932 р.

Голові Центрального виконавчого комітету України
червоного партизана *Торгала С. І.*

ОПИС ЖИТТЯ

1917, 18, 19 та 1920 роки для України були історичними роками, яких років різанини життя не зазнавали наші батьки, діди й прадіди. Що потрібно було для того, щоб взяти в руки робітничо-селянську владу над гнилим трухлявим ладом буржуазії? Для того необхідна була завзята боротьба і партизанські загони в тилу буржуазії. 1917, 18, 19 та 1920 роки нечуваний голод, холод і різні хвороби убивали партизанщину, але, не дивлячись ні на віщо, борючись за краще майбутнє, все було переборено, і влада робітників та селян опанувала над буржуазією.

Но таке опанування явилось і на голову тих, хто боровся, не щадив свого життя за сучасну владу. Находясь начеку за владу робітників і селян [у 1930 та 1931 рр.], радвладю проведено в закон заклик про знищення «кулака як класа» під безпосереднім активом бідняка і допомогою червоних партизан і виконано. Що приходиться одержати червоному партизану

на сьогоднішній день за його послуги – тільки голод. Не буду далі проводити балаканину, але короткий зміст цьому і далі даю приклад.

1. Приймаючи участь у хлібозаготівлях, мобкоштах, розповсюдженні облігацій й т. п., й т. д., і нарешті лишитись змоги одержати насущого фунта хліба, довести своє молоде сімейство [, аби] по декілька тижнів не їсти і не бачити хліба перед собою, бути голодним. До школи йде [дитина –] хліба просе, додому прийде – хліба; куди не підеш за хлібом, відповідь одержиш: «Хліба нема, план не виконаний, шукай собі». Таку відповідь за кордоном одержують робітники і селяни від буржуазії і фабрикантів. Але ж, борючись за радвладу, борючись за хліб, за волю, борючись за виховання дітей у здоровім дусі і здатними до життя, – цього не видко. Діти голодні, хворіють, сам скалічений за радянську владу, [що] призведе до страти свого життя. Працюєш на добу 12–15 год. по відвантаженню зернозбіжжя «Автосоюзтранс» – і теж голодний, жить неможливо. За кордоном буржуазна влада держе робітників та селян в голоді, а нам в нашій країні при радянській владі теж приходится бути голодним і умирати з голоду. А чому ж голод не всім і чому ми не всі рідні сини України? За що бились? За хліб, за волю. А що одержали? Голод і смерть. Всі піклування про хліб в районівій місцевій владі – «глас вопіющего».

Приходиться за допомогою звернутися до тебе, т. Петровський, і прохати – дай хліба, не допусти загинути сім'ї червоного партизана і самому червоному партизану. Чекаю відповіді.

Адреса: м. Бобринець того ж району, «Союзтранс», *Торгало С. І.*
10.І.1932 р. *

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 353. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 389.

№ 6 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про понадпланові хлібозаготівлі*

11 січня 1932 р.

1. Обязать нац. ЦК, крайкомы и обкомы по выполнении установленно-го для области (края, республики) годового плана хлебозаготовок продолжать заготовки сверх плана.

2. Разрешить Наркомснабу оставлять в распоряжении облкрайисполкомов для использования на местные нужды 40 % из количества хлеба, заготовленного сверх годового плана.

3. Весь хлеб, заготовленный сверх годового плана, за исключением 40 %-го отчисления, зачислять в централизованные ресурсы.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 868. – Арк. 5. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 112; 3. – С. 253.

* Лист розглядався Бобринецькою районною КК – РСІ. У відповіді ВУЦВК визнавалася достовірність фактів про масове голодування населення, в т. ч. й червоних партизан.

№ 7 *Постанова президії Устимівського райвиконкому
про ліквідацію артілі «Незаможник» на Одещині*

12 січня 1932 р.

«Про стан виконання хлібозаготівлі колгоспом “Незаможник” Устимівської сільради, 5-ї сотні»

Колгосп «Незаможник», що його неодноразово попереджувано від РВК та райколгоспсоюзу про потребу негайно виконати план хлібозаготівель, до цього часу своїх зобов'язань перед державою не виконав, хоча всі терміни для цього давно минули, виконано лише 63 %. В цьому колгоспі панують явно куркульські, споживацькі настрої, показом чого є те, що тут ховали кукурудзу, заховували зерно в полові, розбазарювали хліб, обдурювали районні організації, дворушничали – на словах давали весь час всілякі обіцянки, на ділі злісно зривали виконання хлібоплану.

Виходячи з наведеного, президія РВК ухвалює:

1. Колгосп «Незаможник», який засмічений куркульським елементом, злісно не виконує зобов'язань перед державою, – розпустити.

2. Пропонувати сільраді протягом доби нарахувати бувшим колгоспникам артілі «Незаможник» с/г податок, страховку, самообкладання як одноосібникам, підходячи до кожного за соцстаном, взявши прибуток кожного до вступу в колгосп.

3. Усупільнене майно та худобу, які припадають на неподільний капітал та інші фонди та відрахування (культфонд, допомоги, на усупільнене майно та ін. згідно з статутом), передати райколгоспсоюзу. Решту усупільненого майна як артілі, так і окремих членів описати за різні державні борги.

4. Посівфонд негайно вивезти в хлібозаготівлю.

5. Зобов'язати сільраду та колишніх колгоспників, а тепер одноосібників протягом січня виконати план хлібозаготівлі, що припадав на колишній колгосп.

Злісно невиконуючих хлібозаготівель притягати до судової відповідальності як контрактантів, що не виконують своїх зобов'язань перед державою.

6. Озимий посів зарахувати за борги. Сільраді пропонувати колишнім членам колгоспу «Незаможник» зробити земельні відводи та зобов'язати їх повністю обсіяти такі.

Голова РВК *Сабін*
ТВО секретар РВК *Горницький*

№ 8 *Повідомлення сількора К. Кореневого до ВУЦВК про свавілля місцевих керівників у хуторі Лидине на Харківщині*

14 січня 1932 р.

УСРСР, Харьков,
Центральный исполнительный комитет

Голове нашего украинского народного хозяйства сообщаю следующее.

Гр-н Петровский Григорий Иванович! С покорнейшей нашей просьбой к Вам, как Вы наш народный хозяин и защитник нашего народного хозяйства от капиталистических врагов. Но здесь, наверное, враги внутри нашей Украины подрывают власть Советов, или это допущено правительством нашего Союза. Такое распоряжение у нас в хут. Лидино Ульяновского р-на Тучненской сельрады. Уполномоченный хут. Лидино Третьяков Емельян Григорьевич, наверное, разрешил комсомольской молодежи, чтобы она нам разбивала лицо. Одного вывели с собрания и бьют (12.І.1932 г.).

[Вот] события на общем собрании хут. Лидино [в] 6 часов вечера, когда было собрание по вопросу о хлебо[заготовках] общества. Много присутствовало граждан на собрании, потом покончили некоторые вопросы, меня, Кореневого Кузьму С., вывели с собрания за руки комсомольцы и начали бить, разбили лицо и много раз били по спине. Я не знаю – почему? Я такой [же] гражданин, как и все, и имею право голоса. Второго гражданина тоже побили голову, лицо и разбили зубы. А это [еще]: гражданина стрели * на полпути от хутора Лидино до Тучненского сельсовета – 7 верст. А вот между хуторами в трех верстах, чтобы не слышно криков, там начали бить гр-на Крамара Гавриила Савича сего 12.І.32 г., как побили первого в хуторе на собрании, а потом на выезде с хутора, и второго стрели в поле. Наподобие как бандиты нападают по шляхам, так и комсомольцы в поле.

Гр-н Петровский Г. И.! Прошу сообщить или дайте какое распоряжение, потому что когда начали комсомольцы бить Кореневого Кузьму Семеновича, то народ стал разбегаться с собрания, а молодые комсомольцы кричат: «Стой, а то будем стрелять». Но народ не докончил собрание и разбежался. Прошу покорнейше, дайте нам порядок нашему хут. Лидино Ульяновского р-на бывш. Сумского округа. А если у Вас есть такое распоряжение, чтобы нас били, то дайте ответ какой-либо, потому что у нас такой обычай – что только бьет людей местная власть. Сам голова хут. Лидино Третьяков Емельян Григорьевич несколько раз бил конюха нашего. Он как великий пьяница зашел в конюшню и начал бить по голове Опанасенко Михаила Федоровича и разбил голову, Сапеге Илье Яковлевичу тоже разбил голову здорово. И вот такая у нас, наверное, мода, или [такое право] дано высшим властям. Такое дело дальше терпеть не намерены, пока от Вас не получим ответа. А до ответа Вашего будем молчать. Это чистая банда, это жить

* Зустріли.

невозможно. Прошу скорейшие меры принять с нашей сельрадой хут. Лидино Тучненской сельрады Ульяновского р-на (Белопольский р-н) *.

Селькор № 287

Згідно: [підпис]

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 184. Засвідчена копія. Рукопис; 2. – С. 391.

№ 9 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хід хлібозаготівель у Новоукраїнському районі Одеської області*

14 січня 1932 р.

За те, що керівництво Новоукраїнського району, не дивлячись на попередження ЦК, своєю опортуністичною балаканиною про нереальність плану хлібозаготівель та опортуністичною практикою вносило розлад в роботу парторганізації, ігнорувало роботу щодо мобілізації колгоспних мас, зокрема колгоспного та бідняцько-середняцького активу, на боротьбу з куркулем за виконання плану хлібозаготівель, що привело до цілковитого припинення хлібозаготівель в районі на протязі останнього місяця та, зокрема, в січні – ударному місяці хлібозаготівель, ЦК ухвалює: зняти з роботи секретаря Новоукраїнського РПК т. Шерстюка, голову РВК т. Гречка та голову КК т. Потоцького, висловивши їм сувору догану з попередженням, та заборонити протягом року виконувати відповідальну роботу.

Бюро РПК та президії КК висловити догану.

Зобов'язати Новоукраїнську парторганізацію домогтися цілковитого виконання плану хлібозаготівель в терміни, що їх встановив ЦК.

Доручити оргінстру та відділу кадрів протягом 24 годин направити відповідних робітників для зміцнення керівництва району.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 24. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 113.

№ 10 *Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У «Питання хлібозаготівель» ***

15 січня 1932 р.

1. Щодо вже знятих: колишнього секретаря Таращанського райпарткому т. Дудо, колишнього голови райвиконкому Голікова, голови райКК Тюріна, що вели розкладницьку роботу в справі хлібозаготівель, свідомо зривали заготівлю і ошукували партію, Дудо, Голікова та Тюріна як кур-

* Заява перевірялася Ульянівською районною КК – РСІ. Факти знайшли підтвердження. Справа була передана до суду.

** У протоколі є помітка: «Пропозиція т. Косіора».

кульських агентів з партії виключити і притягти до судової відповідальності.

2. Голову Бабанського райвиконкому т. Прохоренка, що за весь час хлібозаготівельної кампанії замість більшовицької мобілізації сил партійної організації і радянського апарату проводив правоопортуністичну лінію, розкладав організацію та зривав хлібозаготівлі, з роботи голови РВК зняти і передати справу до ЦКК.

3. Секретаря Богуславського райпарткому Андреева, що не справився з роботою і несумлінно ставився до своїх обов'язків, з роботи зняти та заборонити протягом двох років займати відповідальні посади.

4. Секретаря Христинівського райпарткому Черного, що не справився, з роботи зняти.

5. Пункт 1 і 5 опублікувати в пресі.

Секретар ЦК КП(б)У *Строганов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 25. Оригінал. Машинопис.

№ 11 *Доповідь Укрколгоспцентру на республіканській радіонаradі про виконання плану хлібозаготівель з урожаю 1931 року*

*17–18 січня 1932 р. **

Первая декада января, который ЦК КП(б)У объявил ударным по завершению хлебозаготовок, дала по колхозному сектору Украины 89,9 % выполнения плана, причем хлебосдача в первую пятидневку, равная 21 308 т, что дало 89 % выполнения плана, и во вторую пятидневку 46 400 т, не могут считаться удовлетворительными ни в каком случае, так как окончание хлебосдачи в январе требует по колхозному сектору каждые 5 дней 97 199 т зернохлеба. Основная причина отставания в первую декаду января – это недопустимое правоопортунистическое отношение со стороны ряда районов к постановлению ЦК партии, отсутствие полной мобилизации всех сил на завершение хлебосдачи. Так, например, в Сахновщанском р-не местные организации, спрятавшись за бумажными обещаниями и клятвами, на деле не дали большевистского отпора кулаку, который получил задание на 1 га 7 ц сдачи, фактически сдавал 4,4 ц, единоличник-контрактант должен был сдать с гектара 8 ц, сдавал 7,2, колхозы с гектара должны были сдать 5–6 ц, фактически сдавали 5,2 ц (Кохановский сельсовет).

Местные организации, не развернув соответствующей работы во время обмолота, стали сейчас перед такими фактами, как, например, еще теперь можно из соломы коммуны им. 10-летия ЛКСМУ вымолотить до 20 % зерна. Руководство Сахновщанским районом оздоровлено, и хлебосдача, хотя и незначительно, но все же повысилась за вторую пятидневку (на 10 т по

* Дата радіонаради.

колхозам), что является совершенно неудовлетворительным по сравнению с заданием.

Аналогичное явление в Новоукраинском р-не, где руководство занималось разговорами о «нереальности» плана, игнорировало мобилизацию колхозного актива на борьбу с кулаком, что привело район к срыву хлебосдачи (на 10 января колхозы сдали 33 т). Соответствующие мероприятия по партийной линии должны обеспечить перелом в хлебосдаче этого района.

На сегодняшний день мы имеем также соответствующее постановление ЦК об оздоровлении руководства Зиновьевского и Новомосковского р-нов. В Кривоозерском р-не мы имеем выполнение по МТС только на 72 %. Наибольший колхоз в районе ее деятельности разбазарил более 5 тыс. ц хлеба вследствие отсутствия учета обмолоченного хлеба и распределения фуража на 10 дней вперед, благодаря чему у конюхов находили в последнее время большие излишки (утайку фуража). Все это – результат оппортунистических вредительских разговоров руководства МТС о нереальности плана. Однако, наряду с отсутствием большевистского поворота в борьбе за хлеб, наряду с головоутием ряда районных организаций, попавшихся на кулацкие удочки «нереальности» плана, наряду с игнорированием широкой массовой работы колхозного актива, мы имеем районы, где действительно развернулась борьба за хлеб. Ряд районов рапортует об окончании годовых и встречных планов хлебосдачи. Харьковский, Новгород-Северский, Заславский и другие районы выполнили и перевыполнили свои задания. Ряд районов, раньше отстававших, после действительной проверки и перестройки всей работы сумели добиться значительного перелома, как, например, Староконстантиновский р-н, который сдал по колхозам на 10 января 311 т – имел все возможности до января целиком выполнить план хлебосдачи, однако на 1 января имел по колхозам всего 86 % выполнения, благодаря разговорам о нереальности плана. Проверка и самопроверка колхозов дала для скатывавшегося на правооппортунистические рельсы руководства неожиданный результат: в четырех сельсоветах (Ореховском, Григорьевском, Пашковском и Великокерекишенском) было установлено большое количество необмолоченного хлеба. В колхозе «Единение – сила» не обмолочено 40 % урожая и в то же время роздано колхозникам по 23–25 ц хлеба на хозяйство. Хлеб, находящийся в амбарах, там был записан как розданный. В артелях им. Войкова и им. Петровского роздано на едока по 7 ц. Еще в августе во многих колхозах здесь раздали по 25–30 ц на хозяйство. Проверка показала необходимость перестройки работы, руководство в этом районе смещено, и сразу же район начал повышать темп хлебосдачи. Чубаровский район на сегодня рапортует о выполнении встречного январского плана. Бобринецкий, Дмитриевский, Нововасильевский, Зиновьевский, Нижнесерогозский и целый ряд других отстающих районов дали за последнюю пятидневку сдвиг в работе по выполнению хлебозаготовок.

Подчеркивая еще раз кулацко-потребительскую тенденцию в ряде колхозов и районов, вызывшуюся в разговорах о нереальности планов хлебосдачи, необходимо отметить развернувшуюся работу по хлебу, в связи с

объявлением всеукраинского рейда завершения хлебосдачи – рейда рабочих и сельских корреспондентов и всей центральной районной и низовой колхозной прессы, с участием РКИ и РКС – работу, направленную к быстрейшему перелому темпов хлебосдачи, направленную на борьбу с вышеупомянутой кулацкой тенденцией и примиренческим отношением к ней. Каждый район, каждый колхоз имеет на сегодня бригады РКС, рабселькоров, местного колхозного актива, которые совместно с широкой колхозной общественностью проводят борьбу за хлеб.

В Геническом районе, в результате похода прессы за хлеб, на сегодня каждый колхоз организовал ежедневные хлебные буксирные газеты. Особо нужно отметить ход самопроверки урожая, обмолота и хлебосдачи, которую развернули РКС, согласно постановлениям и разъяснениям Укрколхозцентра. Так, в Томашпольском р-не в колхозе «Прогресс» Великокурсавского сельсовета самопроверка обнаружила утайку 1660 ц хлеба, который сейчас сдан на пункт. Правление распущено и отдано под суд. Аналогичные случаи по этому району имеем в колхозах «Красный Октябрь» и «Октябрь». В этих бригадах, организованных РКС, работали ревизионные комиссии колхозов с представителями РКИ, РКС, а также колхозного актива. В результате самопроверки район приближается к выполнению плана.

По Конотопскому р-ну самопроверка дала возможность повысить хлебосдачу так, что на 5 января колхозы выполнили план на 105 %. Самопроверка по Меджибожскому р-ну выявила утайки площади в 100 га в колхозе с. Митковцы, а также кражи пшеницы возчиками хлеба. Виновные привлечены к судебной ответственности.

Самопроверка в Михайловском р-не выявила утайки зерна пшеницы по трем колхозам, проса – по двум колхозам от 50 до 200 ц каждой культуры, за что райколхозсоюз снял с работы и отдал под суд председателей четырех колхозов.

В самопроверке по этому району принимали участие 227 колхозников в 24 бригадах. В отстающем Чудновском р-не самопроверка за 3 пятидневки дала прирост выполнения плана хлебосдачи с 71 % до 82, причем отдельные колхозы довели выполнение с 65 до 100 % (с. Великие Коровинцы и др.). В этом районе бригады провели перевешивание зерна в 47 колхозах, чем выявили значительные утайки от 20 до 100 ц на каждый колхоз, за что привлечено к судебной ответственности 6 кладовщиков и два председателя правления колхозов.

Рейд рабселькоров, идя по линии проверки и самопроверки, дает также целый ряд аналогичных приведенным случаям.

Отсутствие массово-политической работы, примиренческое отношение к кулаку, самотек в хлебозаготовке, отсутствие правильной организации и хлебосдачи приводит к грубому нарушению директив партии и правительства. Так, в Федварском сельсовете Знаменского р-на, выполнившем на 5 января план хлебосдачи на 61 %, местным руководством было допущено голое администрирование и дискредитация власти. Член сельсовета Рябошапка проявлял экзекуторство, [по]ставивши середняка Никуленко 70 лет в снег на 6 часов, Рутковского, середняка, после избития поставил

раздетого на мороз, предлагая дать расписку – сдать до утра хлеб. Сельсовет разбил контрольную цифру, не учитывая социально-экономического подхода, и отдельные его члены, ставя к стенке селян, требовали в течение 12 час. сдать хлеб. Учет сданного хлеба проводился настолько небрежно, что сейчас на счете сельсовета лежит 3 тыс. руб. за сданный хлеб, и неизвестно, кому персонально эти деньги нужно раздать. Этой левацкой деятельностью, перекручиванию и дискредитации власти на селе способствовал уполномоченный РПК Крохмалев, который дал установку хлебозаготовительной бригаде брать хлеб с «шерстью». Суд выявил подмену массово-политической работы голым администрированием, которое граничило с бандитскими налетами, присудив Рябошапке 3 1/2 года лишения свободы и другим членам сельсовета от 2 1/2 до 3 лет. Широкие массы колхозников встретили решение пролетарского суда с большим удовлетворением и в ответ вредителям организовали красный обоз на 800 пуд. имени 3-й Всеукраинской и XVII Всесоюзной партконференций.

Классовый враг кулак еще и сегодня проводит открытое сопротивление выполнению плана хлебосдачи. Так, в колхозе им. Якира с. Кукловки Александровского р-на кулачье, стремясь сорвать общеколхозное собрание, подожгло сарай, где хранился сельскохозяйственный инвентарь колхозов, и обокрало погребя.

В Верхнеднепровском р-не кулачье хут. Диденкова и др. гноит хлеб в ямах, который находят сейчас буксирные бригады*.

Говоря о выполнении плана хлебосдачи и проверке ее, необходимо еще отметить сдачу мирчука-гарнца. Ряд районов особенно отстал в сдаче мирчука, как, например, Верхнетепливский, Михайловский и Новотроицкий. Буксирные бригады выявили позорное отставание в сдаче мирчука, но районные организации еще не везде учли важность своевременной его сдачи и, надеясь на самотек, фактически ее срывают. Так, в Новотроицком р-не заврайснабом Назаренко дал распоряжение не вывозить мирчук, которого собралось 174 т и часть которого уже пропала, зараженная долгоносиками. Там же, [по] сведениям райснаба, артель «Буксир» вывезла в счет хлебосдачи мирчук. Нарсуд этого района способствует мероприятиям райснаба. Так, он прекратил следствие о тех, кто разбазарил 117 ц мирчука в артели «Путь к социализму». Аналогичный случай имеем в Михайловском р-не, где нарсуд оправдал кулачье, орудовавшее на мельнице и разбазаривавшее мирчук.

Рейд рабселькоров особо тщательно проверяет МТС в деле выполнения ими договоров по хлебосдаче. Сейчас в связи с постановлением Укртракторцентра, одобренного ЦК партии, о передаче двух МТС из районов, особо отстающих по хлебозаготовке – Добровеличковского и Кривоозерского, рабселькоровские бригады приступили к особо тщательной проверке МТС.

Массовая работа кратко может быть охарактеризована следующими данными: соцсоревнование отдельных районов между собой развернулось

* Групи сільських активістів, що займалися пошуком прихованого хліба.

во всю ширь сейчас, в месяц завершения хлебосдачи. По сведениям из 172 районов, 70,9 % из них соревнуются. В этих районах – 2599 буксирных бригад внутриколхозных и 5393 колхозные бригады среди единоличников, кроме 224 специальных женских бригад. По этим районам мобилизовано 4442 человека на хлебозаготовки. РКС этих районов заслушали 351 доклад колхозов о состоянии выполнения хлебосдачи.

В работе райколхозсоюзов нужно отметить особое повышение классовой чуткости в связи с выполнением отдельными колхозами планов хлебосдачи. Так, в Зиновьевском р-не колхоз с. Лозоватка «Красный прогресс», выполнивший план на 35,2 %, после тщательной проверки оказался засоренным в значительной степени кулацким элементом, который и явился основным виновником срыва хлебосдачи. Из 118 хозяйств, объединенных в этом колхозе, 22 – кулацкие и 20 относятся к зажиточной верхушке, несмотря на наименование середняков. Только 51 хозяйство оказалось бедняцким. РКС исключил колхоз «Красный прогресс» из своей системы и распустил его за невыполнение государственных обязательств плана хлебозаготовок. После обсуждения этого постановления на собраниях всех колхозов Лозоватского с/с президиум горсовета довел твердые задания по хлебу и экспортное обложение кулацких хозяйств, которые пролезли в этот колхоз.

Волчанский райисполком, констатируя прорыв в выполнении планов хлебосдачи по СОЗам с. Волоховки «Звезда» и им. Молотова, где были допущены кражи, утайки и разбазаривание хлеба, распустил эти СОЗы, с доведением хлебопланов к бывшим их членам как к индивидуальным хозяйствам.

Необходимо отметить, что стимулирование хлебосдачи – снабжение промтоварами колхозов, еще не на должной высоте в ряде районов. В Первомайский р-н не завезли полагающегося количества мануфактуры и вместо нее направили неходкий товар, вроде лондонских шкафов и проч. Нововасильевский р-н получил всего 18 % причитающейся нормы, Ореховский – 61 %. Промтовар, назначенный в Каменский р-н, попал в Никопольский р-н, а в Долинском р-не выпустили из виду сообщить периферии, что промтовары идут исключительно на стимулирование хлебосдачи.

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 1657. – Арк. 59–66. Копія. Машинопис; 2. – С. 392–395.

№ 12 *Акт обстеження стану колгоспу «Вільний Жовтень» за скаргою селян с. Ерделівка на Одещині про голодування*

19 січня 1932 р.

АКТ

1932 року січня 19 дня я, член президії Новоархангельського РВК, голова райколгоспспілки т. Кириленко в присутності представника Скалівсько-

Хуторської сільради т. Горбань та члена комісії сприяння РСІ колгоспу «Вільний Жовтень» т. Бабенко склав цього акта в слідуючому:

1. За дорученням президії РВК прибув до колгоспу «Вільний Жовтень», деревня [село] Ерделівка, Скалівсько-Хутірської сільради для обстеження стану колгоспу та перевірки фактів голодування членів колгоспу згідно з поданими жалобами до Центрального виконавчого комітету гр. Бойченком Грицьком, Шостаком Олександром, Солопуном Прокопом, Солопуном Калістратом, Мукосієм Кирилом, Мукосієм Василем та Мукосієм Федонею, що пишуть в своїй жалобі, що члени колгоспу пухнуть з голоду. При президії до колгоспу зійшло чоловік 15 членів колгоспу – жінок, які почали жалуватись, що нема хліба, і указали, що маються пухлі од голоду, указали на сім'ю гр. Тумановського, котрий по вербівці зараз працює в Краматорському на виробництві, та на деяких інших членів колгоспу.

Перевіривши в присутності зазначених вище представників декілька хат, і зокрема зайшли до хати гр. Солопуна Прокопа, що пише жалобу, застали його жінку і двоє дітей. В розговорах вона заявила, що ще пока їсти мають, і, між іншим, на столі – ворох пиріжків з сиром, надворі більше десятка курей і власна корова, сам по соцстану Солопун середняк.

Перевірили квартиру Тумановського, що указали, що жінка його опухша, зовсім [лежить] дома. Її не застали, і сім'я з 6 душ – всі здорові. Правда, на запитання, чим вони питаються, дали відповідь, що лише буряком, але признаков голодування зовсім ніяких.

[2]. Коли викликав ще декого з підписавших жалобу, аби вони дійсно ствердили факти, що писано в акті, та перевірити їх стан, то гр. Бойченко Гриць зовсім відмовився, що він ніякої жалоби не писав, і від підпису відмовився, що то не його підпис. Шостак Петро зовсім неписьменний і також ніяких жалоб не писав, останні зовсім не з'явились.

[3]. Разом з тим виявлено окремі перекручення, коли бригада під керівництвом Камінського Михайла забирала у членів колгоспу по 20–30 фунт. зерна, що видано було колгоспом. Взято було у гр. Мукосій Тетяни 30 фунт. проса, що залишено для дитини її сина, що виїхав на виробництво. Також установлено, що деякі сім'ї вибувших на виробництво, як Тумановського, Солопуна Калістрата та інших, мають потребу в харчах.

Висновок: По перевірці ніякого голодування визнати не можна, що жалоба написана класово-ворожими агентами і підписи зроблені окремих бідняків, що зовсім не визнають своїх підписів. Разом з цим установлено окремі перекручення та потребу в харчах двох-чотирьох сімей, виїхавших на виробництво. Зобов'язати сільраду за рахунок наявних у колгоспі зернових культур дати допомогу родинам, що виїхали організовано на виробництво, провести загальні збори колгоспу і з'ясувати справу боротьби за виконання планів хлібозаготівлі та виявити класово-ворожий елемент, взяти повсякденне керівництво за роботу колгоспу «Вільний Жовтень».

Відносно кукурузи, що пишуть в жалобі, що забрала сільрада для коней, то голова колгоспу т. Зарва заявив, що 45 пуд. кукурудзи 2-го сорту, що

«Союзхліб» відмовився прийняти, повернуто сільраді як фураж в рахунок заборгованості КВД минулого року. Про що й складено цього акта.

Член президії РВК *Кириленко*
Представник сільради *Горбань*
Голова сільКНС *Бабенко*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 108. – Арк. 82, 83. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 396, 397.

№ 13 *Лист робітника К. Бартка до Й. Сталіна
про непомірний план хлібоздачі й приниження
гідності його батька*

20 січня 1932 р.

Лично т. Сталіну
от рабочего гор. Одессы, ул. Торговая, № 3, кв. 13
Бартко Корнея Архиповича

ЖАЛОБА

Прошу рассмотреть и принять во внимание. Мой отец живет в с. Мачухе Брацлавского р-на УССР. Бартко Архип Л. до революции был бедняк. В настоящее время – колхозник и инвалид. Получил от колхоза урожая всего 35 пуд. всех культур. Из них было отдано государству 22 пуда и на семена 9 пуд., из них осталось кушать 4 пуда. Семья из четырех человек – отец 60 лет, мать 58 лет, сестра 18 лет, брат 9 лет. Несмотря на это, местная власть вторично облагает отца 28 пуд., зная о том, что хлеба нет, и пришли, последних 3 пуда зерна забрали. И осталось 20 фунт. гороха, хотели забрать, но отец не хотел дать, так они его назвали злейшим неплательщиком и арестовали, посадили на 4 дня и написали бумажку такую: «Я, злісний контрактант Бартко Архип, сховав свій хліб в ямі і не хочу його здати раддержаві». При сем прилагаю эту записку, которую писал представитель района т. Шафира. И много таких фактов делается. А посему прошу принять на это соответствующие меры.

Проситель *Бартко*
20.1.31 р.

Эту бумажку прицепили до головы отца и водили по селу, грубо обращались и называли разными бранными словами.

В чем и подписуюсь *Бартко*

Мое социальное положение: в настоящее время рабочий, бывший комсостав, демобилизован 1929 г.*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 424. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 397.

* Скарга розглядалася Брацлавською районною КК – РСІ. Уповноважений Н. Шафір «за перекручування лінії партії» був виключений з КП(б)У.

№ 14

*Матеріали гайсинського дільничного прокурора
про беззаконня під час хлібозаготівлі в с. Бджільне
Теплицького району на Вінниччині*

22 січня 1932 р.

До Всеукраїнського центрального виконавчого комітету,
приймальна голови ВУЦВК

На Ваше відношення від 15 січня 1932 р. за № ПР про перевірку скарги гр. Литвинюка Т. С. про перекручення директив уряду та партії в с. Бджільному Теплицького р-ну повідомляю, що по даній справі проводиться слідство з 15.1.32 р., і вже допитана ціла низка осіб, і поки що матеріали попереднього слідства свідчать, що в с. Бджільному Теплицького р-ну бригади по хлібозаготівлі під керівництвом уповноваженого РПК т. Олексюка, він же голова райколгоспспілки, допустили цілу низку грубого ламання директив уряду і партії під час проведення цієї важливої політгосподарчої кампанії, які полягають в тому, що бригада складалась з майже 400 осіб, яку т. Олексюк назвав «Загін – летюча ескадрилья». В селі було організовано кілька штабів, з них один – головний штаб, начальником якого був Олексюк.

По показах секретаря партосередку Федоренка Юхима та голови сільради Судака Кіндрата село було переведено на військовий стан, члени бригади по 2 чоловіка були розташовані по селянах, які не виконали хлібозаготівлі. Їй покладено було на цих селян утримувати та кормити цих членів бригади до того часу, поки не виконають хлібозаготівлю. В селі проводилися поголовні обшуки у всіх без винятку колгоспників, бідняків та середняків. Для харчування бригади забирали у селян без всякого обліку вівці, кури, мед та інші продукти. По не досить повним даним бригадою забрано та зарізано 34 барани та [відібрано] 8 пудів меду; курей ловили у селян та забирали без всякого обліку, як це свідчить голова сільради т. Судак. За невиконання того чи іншого розпорядження начальник штабу колгоспників штрафували на 50, а то і 100 % трудовнів. Селян, незалежно від їх соціального походження, викликали до штабів, з ними брутально поводитись, наносили різні образи та фізичні знущання.

Наприклад, гр. Красноперий Гилько 67 років, середняк, пояснює, що його викликали в штаб і, коли він явився, над ним почали знущатися, дьоргали його за бороду, а потім сірниками підсмалювали йому бороду. Коло штабу було багато людей, а штаб був охороняємий виконавцями, які нікого не пускали в хату, а також з хати на двір. Гр. Губаль Олександра, біднячка, свідчить, що не дивлячись на те, що вона виконала все, що з неї належало по хлібозаготівлі, до неї з'явилася бригада в особах Верхмилера і Ткачука Кирила й забрали в неї весь хліб. А коли вона стала домагатися, аби їй повернули, її почали ругати матом, угрожали розборкою хати, крім того, над нею знущались, піднімали на ній плаття при тут же сидівших її дітях. А одного разу визвали її в штаб і там погрожували облили керосином, запалити та вивезти за село. Крім того, що вона вагітна, її штовхали в груди.

Мається ще низка свідчень, що [були] подібні вчинки бригади на селі. Для більшої для Вас ясності справи прикладаю при цьому копії свідчень громадян, а саме: голови сільради Судака Кіндрата, секретаря осередку Федоренка Юхима, громадян Стойка Онуфрія, Івасенка Онисія, Судака Якова, Мельника Юхима, Шкиндера Степана, Губаль Олександря та Білокона Петра.

Разом з тим повідомляю, що по справі заарештовано 6 осіб, які творили безчинства. Дано пропозицію слідчим органам повністю закінчити слідство до 26 січня 1932 р., зокрема дано розпорядження виявити всіх по соцстану потерпілих та виявити, скільки в дійсності було знищено бригадою в селі худоби, курей та ін. продуктів та майна. Після закінчення слідства копію [об]винувального висновку слідства буде надіслано Вам.

ДОДАТОК: покази свідків по справі.

Дільничний прокурор Горний

[Додаток № 1]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЯ

1932 г. января месяца 19-го дня пом. уполномоченный ОО райотдела Виноперсектора ГПУ Кручко допросил в качестве свидетеля Федоренко, который дал о себе такие сведения:

Фамилия, имя, отчество – Федоренко Евфим Прохорович, *возраст* – 31, *место рождения* – с. Холодовка, *социальное положение* – бедняк, *имущественное положение* – член колхоза, *гражданство* – УССР, *образование* – низшее, *национальность* – украинец, *семейное положение* – женат, *категория воинского учета* – на учете, *профессия* – хлебопашец, *место службы или должность, или род занятий* – работаю секретарем партийной ячейки с. Пчельная, *сведения о судимости и нахождении под следствием* – нет, *партийная принадлежность* – член ВКП(б) с 1924 г., *состоит ли в профсоюзе* – член союза «Робос», *точный адрес* – с. Пчельная, *социальное и политическое прошлое* – *.

Будучи допрошеним по существу дела, свидетель показал следующее:

«Ранее я работал уполномоченным райвыконкома по хлебозаготовке в с. Степановке, потом был переброшен в с. Пчельная. 9 октября в с. Пчельная приехал уполномоченный т. Алексюк, который сразу же потребовал, кроме бригад из жителей с. Пчельная, еще из зоотехникума с. Комаровки, из местечка Теплика, а в село приехали к нам человек 50–60. Первое его мероприятие было – это организация главного штаба, при котором был отряд человек из 50–60, которым и руководил сам Алексюк. Отряд этот он называл «моя летучая эскадрилья». Отряд этот всегда проходил по селу в строю под командой Алексюка с песней. Сам Алексюк ехал впереди отряда верхом на лошади. Предлагал мне несколько раз принять команду, т. е. быть командиром. Сразу же на пленуме сельсовета, а потом на парткомсо-

* У тексті прочерк.

мольской нараде Алексюк провел предложение, внесенное им же, обезличить кулака, т. е., по его соображениям, 6 % [дворов]. Возражений на его предложение не было никаких, предложение его было принято и проведено в жизнь.

Обезличка проходила следующим образом: у всех 6 % забирали весь хлеб, крупу, необмолоченные снопы, забирали также мясо, сало и шкуры. Эта обезличка продолжалась дней 5–6. Организацией главного штаба и руководством своим Алексюк добился того, что совершенно обезличил партийное, а также со стороны сельсовета всякое руководство.

Все организации – как партячейку, сельсовет, правление колхоза и комсомол – возглавлял сам главный штаб в лице его руководителя Алексюка. Все пленумы, собрания и совещания всех этих организаций открывал и проводил сам Алексюк, причем вносил исключительно только свои предложения, не давая никому их обсуждать, а также и вообще выступать.

Второе проведенное мероприятие Алексюка на партсовещании было – организация кутковых штабов и снятие бесспорное хлеба у 40 % контрактантов, не выполнивших хлеба[поставки]. Проводилось это следующим порядком: каждый штаб должен был забрать у 40 % селян, невзирая на их соцположение, весь имеющийся у них хлеб и крупу, причем оставляя им от 2 до 5 пуд. на семью.

Что же касается главного штаба, то таковой еще существовал и при организации кутковых штабов, но через некоторое время Алексюк его распустил, по какой причине – я не знаю. После организации этих штабов возник вопрос, где кормить людей, работающих в этих штабах, считая и печлянских (было человек 70–80). Тогда Алексюк поместил по 2 человека на квартиру исключительно к селянам [хут.] Червоной долины, которые не выполнили плана хлебозаготовки, на полное иждивение, преследуя этим следующую цель. Как пример привожу по этому вопросу его слова: «Дядьку надоест кормить и держать два человека, тогда он согласится лучше выполнить свой план и избавиться от едоков», что было и проделано. Селянину, к которому помещали едоков, объявляли, что он должен их держать на квартире и кормить до тех пор, пока он не вывезет свой хлеб, и только после этого помещенные к нему квартиранты будут от него сняты. Также Алексюк говорил, что штабы должны сами себе находить харчи, указывая как пример руководителя штаба 2-й сотни Верхмилера, [который с] разрешения Алексюка забирал на харчи штаба овец, бычков, сало от тайного убоя. Фактически же дело вошло в систематический характер, бригады забирали, кроме вышеуказанного, еще курей, мед, крупу, капусту, огурцы и т. д.

По установке Алексюка, если не хватало у 6 % – забирать себе на харчи у середняка и бедняка, все утаивая от продналога. Я лично несколько раз задавал ему вопрос, какими средствами мы будем и когда рассчитываться. На это он мне отвечал: «Этот вопрос по сравнению с хлебозаготовкой ерунда, мы будем с ними рассчитываться после проведения кампании из средств, которые вносят за штраф, а в конце концов я уплачу из своих средств», т. е.

из средств колхозспилки: Алексюк по занимаемой должности – председатель колхозспилки.

Предложение уплаты за счет штрафных сумм и послужило усилению наложения штрафов по селу. Не помню точно, какого числа Алексюк собрал собрание колхоза «Нове життя», где вынес следующее решение: забрать под метелку весь хлеб у колхозников с необобщественной озимки, оштрафовав таковых незачетом всех выработанных ими в колхозе трудодней. Такое предложение было проведено им в жизнь, забрали хлеб примерно у 6 человек, причем исключили из колхоза, также оштрафовав их на 100 и 50 % трудодней. По остальным же колхозам забрали хлеб и исключили из колхоза без штрафа человек 30–35.

В декабре месяце (2-го или 3-го числа) Алексюк мне написал следующее распоряжение: «Договорившись с председателем сельсовета, а также с активом, необходимо сделать, и я предлагаю – ввиду несдачи большого процента буряка по нашему селу – организовать весь актив села и человек 400–500 колхозников для охвата обыском всего села – под видом обыска буряка необходимо искать хлеб. Обыски проводить поголовно у всех, не исключая колхозников и бедняков». Но благодаря тому, что Алексюк выехал совершенно из нашего села, это мероприятие, т. е. обыски, мы уже проводили без него. Всего организовано для обысков было человек 200, обыскано было все село, хлеба забрали пудов 250. По этому вопросу я интересовался и задавал вопрос о правильности нашего действия в отношении обысков приехавшему на другой день председателю райисполкома т. Белешапке, который мне ответил, что такой установки райисполком не давал. Я же, получив эту записку от Алексюка, думал, что, поскольку он является членом райисполкома, а также кандидатом бюро райпарткома, то, значит, он получил такую установку, тем более, что он мне часто говорил: «Чего ты волнуешься, я кандидат бюро райпарткома, и не ты, а я буду отвечать». Кроме того, если я начинаю ему что-нибудь говорить, т. е. о какой-либо неправильности, он моментально обвинял меня в срыве хлебозаготовки и оппортунизме с моей стороны.

Массовой работы во время пребывания Алексюка в селе совершенно никакой не проводилось, и характерно то, что при массовых обысках, проводимых Алексюком, поступило меньше хлеба, чем при проводимой массовой работе после его отъезда из села. Примером может послужить следующее: при массовых обысках с 10.XI по 4.XII.1931 г. поступило 200–210 ц хлеба, при массовой работе, которую начали с 7.XII, поступило [за] 7.XII–25–27.XII – 800 ц.

Что же касается барахольства и забираяния продуктов у крестьян, то благодаря той зарядке, которую дал Алексюк, [это] продолжалось и после его отъезда, в особенности по 2-й и 3-й сотням. В отношении же тех издевательств, которые имели место, я слышал, но выявить не мог, и поэтому сам лично, слыша эти слухи, сообщал в район о том, что кулаки подняли голову и провоцируют бригады. Как-то раз во время разговора с ним я высказывал свои опасения в отношении его извращений. Тогда он мне ответил: «Ерунда, бояться нечего, никаких волюнок и восстаний быть не может,

у нас на сегодняшний день 70 % колхозников. Вот я был в с. Сокирянах, где проводил на поселке общее собрание, называл им, кто у них кулак и кто подкулачник, также заявил на собрании, что такой-то арестован, после чего взбунтовалось все собрание для того, чтобы не давать производить аресты. Когда мы шли с собрания в село, то за нами пошли и все присутствующие на собрании. Я им сказал: "Чего вы идете за нами, я с вами завтра успею рассчитаться". Они же подумали, что я их испугался и обманул, сказав, что рассчитаюсь завтра, а когда они уйдут – вернусь ночью и арестую того, [на] которого сказал. Вернулись все обратно и залегли сетью вокруг своего поселка для того, чтобы не пустить нас в поселок, причем залегли все с вилами».

Больше по делу показать не могу ничего. Записано с моих слов верно, мне прочитано, в чем и расписываюсь.

Федоренко»

Допросил *Кручко*

Згідно: корреспондент прокуратуры *[нідпис]*

[Додаток № 2]

ПРОТОКОЛ ДОПРОСА СВИДЕТЕЛЯ

1932 г., января 20-го дня пом. уполномоченный ОО райотдела Виноперсектора ГПУ Кручко допросил в качестве свидетеля гр-на Судака, который дал о себе такие сведения.

Фамилия, имя, отчество – Судак Кондрат Семенович, *возраст* – 28 лет, *место рождения* – с. Пчельная, *социальное положение* – бедняк, *имущественное положение* – одна хата, член колхоза, *гражданство* – УССР, *образование* – низшее, *национальность* – украинец, *семейное положение* – женат, *профессия* – хлебопашество, *место службы и должность или род занятий* – работаю председателем сельсовета, *сведения о судимости и нахождении под следствием* – нет, *партийная принадлежность* – член ВКП(б) с 1930 г., *состоит ли в профсоюзе* – нет, *точный адрес* – с. Пчельная, *социальное политическое прошлое* –.

Будучи предупрежденным о содержании ст. 89-й УК УССР по существу дела, свидетель показал следующее:

«Председателем сельсовета я заступил работать 14 октября 1931 г. Уполномоченным райисполкома по хлебозаготовке в то время был Алексюк, который заставил меня принять на себя бригаду. Таким образом, я работал как старший бригадир на сотне, не имея совершенно никакого отношения к сельсовету. Когда же я сказал ему, что я как председатель сельсовета совершенно оторван и не знаю еще работы, а отвечать придется мне, Алексюк на это мне ответил: «Ты можешь работать на сотне, а я как уполномоченный отвечаю за все проводимые кампании». Так я остался работать бригадиром и на дальше с той только разницей, что мне применили сотню, которая находилась ближе к сельсовету.

10 октября Алексюком был организован главный штаб на одной квартире, куда входили 45 человек, руководил этим штабом сам Алексюк. Штаб

этот носил форму военного коммунизма, т. е. переходя от одной сотни на другую, выстраивались и шли под командой Алексюка, который ехал впереди верхом на лошади. Позже Алексюк организовал штабы по сотням, но одновременно еще и существовал главный штаб. Благодаря тому, что был главный штаб, который взял на себя все руководство всеми работами и всей жизнью села, организации – партячейка, сельсовет, комсомольская и правление колхозов – совершенно были обезличены, а работали так, как скажет Алексюк. Все члены бригад питались исключительно теми продуктами, которые забирали у крестьян, а забирали овец, бычков, масло, яйца, мед и т. д. На овец и бычков у забираемого давали ему расписку, на остальные же продукты совершенно не давали ничего, а потому учесть, у кого сколько было забрано, совершенно не было никакой возможности.

Также по указанию Алексюка к несдатчикам хлеба были поставлены на квартиру по 2 человека членов бригад, которые должны были там жить и там же кормиться, а также имели право забирать с квартиры хлеб. Крестьянину, к которому ставили на квартиру, объявляли, что он их должен держать у себя и кормить до того времени, пока не сдаст хлеб. По указанию Алексюка также забирали весь хлеб у членов колхоза, у которых еще не обобществлен озимый посев. За наказание в несдаче их штрафовали ликвидацией всех заработанных ими трудовней на 50 и 100 %. Также одновременно исключали из колхоза.

Перед самым отъездом Алексюка из села он мне написал распоряжение о том, чтобы организовать человек 400 колхозников, с которыми сделать повальный обыск по селу. Искать нужно было хлеб, но итти с обыском под видом буряка, что нами было и проделано. Всего организовано было человек 200, обыскано было все село, хлеба нашли всего пудов 100. Что же касается избиений, а также всевозможных издевательств, чинимых членами бригад, я о таковых совершенно ничего не слышал, тем более, что никто, ни один человек мне ни о чем не заявил. Всего забрано продуктов и учтенных, на которые даны расписки, 34 шт. овец, 7 пуд. меду, уплачено за 24 шт. овец и за 2 пуда меду, платилось из штрафных сумм. Больше по делу показать не могу ничего. Записано верно, мне прочитано, в чем и расписываюсь.

Судак»

Допросил Кручко

*Верно: корреспондент прокуратуры [підпис] **

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 445–460. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 398–411.

* Протоколи допитів свідків завірено печаткою гайсинського дільничного прокурора, якому були підпорядковані також Дашівський, Теплицький та Ладижинський райони.

№ 15 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про скорочення витрат пшениці на потреби постачання*

23 січня 1932 р.

а) Предложить НКСнабу сократить план снабжения пшеницей на первое полугодие 1932 г. на 10 млн пудов.

б) Остальную часть недостающей для снабжения по плану пшеницы взять из непфонда*, заменив ее равным количеством пудов ржи.

в) Предложить т. Микояну представить в Политбюро новый план снабжения пшеницей на 1-е полугодие 1932 г. по сравнению с 1931 г.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 11. – Арк. 156. Оригінал. Машинопис.

№ 16 *Заява жителя с. Черкаські Тишки Липецького району на Харківщині Г. Веремія до Г. Петровського про зняття додаткового хлібозаготівельного плану*

23 січня 1932 р.**

Председателю Всеукраинского центрального исполнительного комитета т. Петровскому Г. И. гражданина с. Черкаские Тишки Липецкого р-на Веремия Г. С.

ЗАЯВЛЕНИЕ

До сего года я все причитающиеся с меня налоги и сборы, а также хлебозаготовки выполнял полностью и в срок, о чем у меня имеются все документы. В этом году я также уплатил с/х налог, самообложение и другие местные налоги и страховку, а также отвез на хлебозаготовку 60 пуд. зерна – все то, что я собрал в этом году. Больше дать я не мог, потому что у меня всего посева в этом году было 1,5 дес. и больше собрать я не мог. Правда, с разрешения местной власти я смолол для своей семьи пудов 10 и 5 пуд. оставил для посева ячменя. Вот весь полученный мною в этом году урожай. Да больше хлеба у меня не должно и быть, так как из всей находящейся у меня земли 3 дес. $\frac{1}{4}$ часть была под паром. 10 пог[онных] сажень находится под двором, совершенно негодные к пользованию, и с них я ничего не получил. Часть была занята сенокосом, которым я тоже покормил лошадей.

А вот с этих 1,5 дес. я снял около 75 пудов, из коих и отвез я на хлебозаготовку 60 пуд. Мне же прислали распоряжение о сдаче 200 пуд. зерна, которых я не смог бы уплатить даже тогда, когда бы вся числящаяся за мной земля была засеяна до ступня, т. к. урожай с десятины – 50 пуд., в особенности при обработке одной лошадей. Все мое имущество состоит из одной хаты под соломой, двух сараев хворостяных под соломой, погреба и лошади, больше у меня ничего не было. Но и это имущество я решил сдать мест-

* Недоторканный фонд.

** Дата позначки на заяві: «Особистий прийом. 23.1.1932 р.».

ному колхозу им. Парижской коммуны, о чем подал заявление в колхоз, чтобы приняли все это в свое полное распоряжение.

Сам же я бывший батрак, 10 лет с женой работал у помещика за дворového рабочего, а жена была прачкой. Земли до революции у меня был один надел в 1,5 дес., и только с приходом советской власти я получил добавку. И вот теперь, решившись сдать свое майно, я хотел уйти в город и стать на работу рядом со своими детьми, которые работают здесь давно. Один – [бывший] красноармеец, работает кузнецом, ударник, другой – слесарем, тоже ударник.

А поэтому убедительно прошу Вашего распоряжения снять неправильно наложенный на меня для сдачи по хлебозаготовке хлеб 200 пуд. и дать мне возможность спокойно уйти на фронт социалистического строительства рабочим *.

С просьбой *Веремий*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 109. – Арк. 58. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 412, 413.

№ 17 Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хлібозаготівлі

25 січня 1932 р.

Внести пленуму ЦК пропозицію:

а) об'явити лютий місяць ударним місяцем закінчення хлібозаготівель. У зв'язку з цим відкласти скликання Всеукраїнської партконференції на 10–12 березня **;

б) попередити райони, що коли до 20 лютого товари, що їх призначено для стимулювання хлібозаготівель, не будуть реалізовані (відповідно з постановами ЦК про порядок заохочування хлібодаванців) – ці товари буде вивезено з районів для продажу в міських центрах;

в) надати керівникам груп районів право, в разі явної невідповідності асортименту товарів для стимулювання хлібозаготівель і встановлення, що той або інший товар було включено до так званого хлібного фонду неправильно, – списувати його з цього фонду і реалізовувати звичайним порядком;

г) доручити ЦК АКСМУ разом з т. Строгановим негайно вжити ряд рішучих заходів щодо посилення участі комсомолу в практичній роботі по хлібозаготівлях.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 43. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 113, 114.

* Розгляд заяви було доручено місцевій сільраді, на дії якої скаржився Г. Веремій. У відповіді ВУЦВК голова сільради кваліфікував його як злісного приховувача хліба.

** III Всеукраїнська конференція КП(б)У відбудеться 6–9 липня 1932 р. Див. док. № 168.

*Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У про стан
та перебіг хлібозаготівель у Володарському районі
Київської області*

29 січня 1932 р.

1. ЦК констатує, що внаслідок опортуністичного ставлення керівної верхівки до виконання плану хлібозаготівель та недостатньої мобілізації навколо цього партійної організації, колгоспних і бідняцько-середняцьких мас у Володарському районі місячне завдання на 20 січня виконано замість 35 742 ц лише 1951 ц, або 5,6 % плану. Річний план виконано теж зовсім незадовільно: колгоспи – 87 %, одноосібні господарства – 51 % та куркульсько-заможня верхівка села – 53 %.

2. РПК по-опортуністичному поставився до виконання постанови ЦК ВКП(б) від 2 серпня про організаційно-господарське зміцнення колгоспів, не повів більшовицької боротьби за очищення колгоспів від куркульських і ворожих елементів, внаслідок чого по багатьох колгоспах панує безгосподарність, шкідництво, низька вартість трудодня, незадовільна трудова дисципліна, незадовільний стан тяглової сили та розбазарювання великої кількості хліба й залишення його невимолоченим у соломі.

Виходячи з цього, ЦК ухвалює:

1. За опортуністичне керівництво перебігом хлібозаготівель, за невміння по-більшовицькому мобілізувати партійні, комсомольські та колгоспно-бідняцько-середняцькі маси на справжню боротьбу за хліб, за припущену безгосподарність по багатьох колгоспах, за несвоєчасне викриття шкідництва по деяких колгоспах та за припущення засміченості багатьох колгоспів куркульським і ворожим елементом – бюро Володарського РПК розпустити.

2. Схвалити постанову об'єданого пленуму РПК та районної КК від 16 січня про зняття з роботи голови районної КК т. Думельського і заворга РПК т. Драга та вивід їх зі складу керівних парторганів району за опортуністичне ставлення до хлібозаготівель.

Заборонити т. Думельському протягом 2 років працювати на відповідальній партійній та радянській роботі.

3. Секретаря РПК т. Руцкова за розмагнічування парторганізації своїм невір'ям в реальність плану хлібозаготівель, за нездатність виконувати директиви партії про організаційне і господарське зміцнення колгоспів – з роботи секретаря РПК зняти, оголосити йому сувору догану з попередженням та заборонити протягом 2 років виконувати відповідальну роботу.

4. Zobov'язати РПК і райпарторганізацію найближчими днями розгорнути на основі масової роботи з колгоспним та бідняцько-середняцьким активом справжню боротьбу за цілковите виконання плану хлібозаготівель, організаційно-господарське зміцнення колгоспів та рішуче очищення останніх від куркульських елементів.

№ 19 *Витяг із доповідної записки ДПУ УСРР
«Про оперативні заходи органів ДПУ»*

1 лютого 1932 р.

Для вскриття на території Черниговщини к.-р. повстанческого подполья и разгрома его, ликвидации бандитизма и террористических проявлений, очистки области от уголовного элемента, пресечения саботажа хлебозаготовок со стороны единоличников, колхозников и руководства низовых советских и колхозных звеньев, очистки советского и колхозного аппаратов от кулацкого и к.-р. элементов, прекращения спекуляции хлебом и выявления скрытого хлеба – был укреплен аппарат Черниговского отдела ГПУ.

ГПУ УСРР было командировано 30 оперативных работников центрального аппарата, группа милицейских работников и усилен милицейский дивизион в Черниговской области.

Под непосредственным руководством специально командированного в Черниговскую область зам. пред. ГПУ УСРР т. Леонюка путем проведения ряда оперативных мероприятий достигнуты следующие результаты:

1. Вскрыто и ликвидировано 34 к.-р. повстанческих организаций и групп, коими была поражена значительная часть территории области. Арестовано по ним 604 чел.

2. Ликвидировано 19 вооруженных бандгрупп, оперировавших в 17 районах. Арестовано по этим бандгруппам 156 чел. и изъято значительное количество оружия.

Арестовано за одиночные бандитские проявления и намечено к высылке 1007 чел. уголовников.

3. Раскрыт ряд террористических актов. Арестовано за террпроявления 224 чел.

4. Ликвидировано 107 внутриколхозных к.-р. группировок. Арестовано в колхозном аппарате – 377 чел. и агротехнического персонала по соц. сектору – 15 чел.

5. По 26 районам области изъято из низового советского, колхозного и кооперативного аппарата до 200 чел. классово-чуждых и антисоветских элементов.

6. Из колхозов области, по неполным данным, вычищено 3030 чел., не считая арестованных по внутриколхозным к.-р. группировкам.

7. Выселено из 7 наиболее отстающих районов по хлебосдаче 316 кулацких семей.

8. Арестовано за хищение мерчука 116 чел.

9. Привлечено к ответственности за спекуляцию хлебом 215 чел.

10. Арестовано за хищение свеклы 88 чел.

11. В целом по области арестовано 7861 чел., в том числе: 2456 кулаков, 411 быв. петлюровцев, политбандитов, карателей и т. д. и 1542 чел. уголовно-бандитского элемента.

12. По материалам ГПУ исключено из партии за бездеятельность, сопротивление и срыв хлебозаготовок – 129 чел.

13. Мероприяттями органів ГПУ і міліції обнаружено по області 2125 ям, 95 чорних амбаров і ряд других тайників, из которых изъято 98 228 пудов зерно-хлеба.

14. Выявлено и изъято в колхозах 22 302 пуда хлеба, утаенного под видом различных преувеличенных фондов и скрытого в полове, отходах и т. д.

15. Выявлено 528 тайных мельниц и жерновов.

16. Выявлено и изъято по 22 колхозным мельницам до 15 000 пудов расщипленного и разбазаренного мерчука.

17. Выявлено 53 тайных пекарни и изъято у спекулянтов 9922 пуд. хлеба.

Председатель ГПУ УССР С. Реденс

Зам. пред. ГПУ УССР Леонюк

ДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 26. – Спр. 2. – Арк. 2–4. Оригінал. Машинопис.

№ 20 *Лист комсомольця Пастушенка із с. Полонисте
Бабанського району на Вінниччині до Й. Сталіна
про вивіз хліба й голодування колгоспників*

*10 лютого 1932 р. **

Добрий день, шановний секретар ВКП(б) товариш Сталін!

До Вас пишу листа з України, з глухого закутка села. Візьміть військову карту і знайдете село на річці Ятрань, зветься Полонисте на Уманщині, Бабанського р-ну. Ось таке вислухайте, т. Сталін! Село має 317 дворів, колективізоване на 100 %. А що тут, думаєте, радянська влада?

Ні, не радянська, а чисто буржуазний строй. Пригадайте панщину, 6 днів роби панам, а 7-й – неділя, в яку не можна робити, бо свято. Так і на селі, щодня роблять в артілі. Коло дому нічого, крім будівель, а ти податок із дому дай за те, що робили в колгоспі, самообкладання віддай, позику підписався в колгоспі на 40 крб. – віддай із дому. Третій рік в колгоспі успішно все, та ще й хлібозаготівлю дай за ту землю, що здав у колгосп [за] 3 роки. Не йди до колгоспу за хлібом, бо ще й сам здай пудів 45 з 3 дес. поля, ну і пай у кооперації 28 крб., аванс і будівництво теж до 15 крб. здай з дому, а [за] продукти за три роки – копійки грошей, отаке життя.

Село виконало план на 65 %. Колгосп вивіз весь хліб до фунта, всі культури. Зараз коням ні в зуб, лише пшенична січка, і кроплять м'ясом, вже загинуло 56 коней. На селі щоденно гине з голоду 3–4–6 коней, нема ні зернини. Свиной було розвели 500 штук, вже подохло з голоду 184 штуки, ідять жом за січку. Лише мається 60 корів, з яких в м'ясо йде 46 штук, а на все село лишається на 1932 р. 14 штук. Оце вам розплід скота, бо район буряково-скотарський, і є передбачення, що протягом двох місяців погине вся худоба. І починають вмирати з голоду люди, пухнуть, діти кажуть «хліба, хліба». Не думайте, шановний керівник, що не робили люди (і вдарно), але [був] не-

* Дата пересилання листа із секретаріату Й. Сталіна до ВУЦВК.

дорід, який до уваги ніхто не бере. Прошлий рік урожай був середній, і то ледве прожило населення, і план був 38 тис. пуд., а зараз 57 тис. пуд. Зараз буксир над буксиром, бригада 86 осіб ходить 3 місяці, і нічого не зроблять, день у день ходять під кожну хату. Від початку кампанії уже перешпарили разів 60 кожну хату. Забрали до фунта всі городні [культури] в колгоспі, в колгоспників [залишили] на душу 2 пуда картоплі, а всю до фунта – в заготівлю. Ніякого передбачення на весняний посів, насіння ні фунта [немає], ніякої культури – ні картоплі, ні фасолі, ні віки, ні чечевиці, ні гороху, ні гречки, ні проса, ні ячменю, ні вівса, ні сої – все до фунта. І буряки, і капусту квашену забрали, і забирають курей. І здають селяни, бо нічим годувати, іде таємний забій кролів. Оце таке, товаришу Сталін.

Трудодень обійшовся 37 коп., [а] пара чобіт – 36 крб., пара черевиків – 22–26 крб., костюм – 80 крб., який був 25 [крб.] прошлий рік. Ви розумієте, що і пачка папірос 35 коп. розкурочних. Отак, т. Сталін, сто днів на одну пару чобіт, урівнялка, довели владу рад. Керують [не] робітники і селяни, [а] поміщики та буржуї, тому що робітник не буде висисати останньої крові й серця, тому що він розуміє голод і холод. Фунта соломи не дають, в хатах холод, розкуркують бідняків, колгоспників викидають з колгоспу за те, що хліба не дають. Зажим – не дають селянинові балакати на зборах, садять в БУПР. [Кажуть], «ми тюрем не будуємо, а руйнуємо», а в нашому районі уже 9 кулацьких хат повних. З будинки збудували нових, садять і судять нізащо. Що захотіли активісти, то й зроблять, а маса ні при чому. Сільраду вибрали, але й жодного члена вибраного, всі нові й нові чужі люди, не вибрані, і та ж кооперація, і все.

Маса населення підбурена проти радвлади, немає ніякої культроботи, одна хлібозаготівля й годі, сільбуд закритий, ніхто не йде, чекаючи з дня на день смерті. Робітникам, які працювали колись у колгоспі, а зараз пішли на промисловість, їх дітям і дружинам нема спокою. Пайок, який привозять, забирають голодні. Вечором не можна вийти в село, б'ють каміннями, скидають чоботи, в кого є, населення босе, голе, голодне, діти не відвідують школи, тоже босі, голі і голодні, [без] гарячих сніданків [не] один місяць і хліба, лише чай без цукру. В селі ні гасу світить, ні мила, про жири то й не згадуй, нема соняшнику, ні фунта з 40 га не залишилось, все в заготівлі.

Отак-то, про те, що нема, й не говори, бо стільки розікрали, не шукай ніде, щоб купити хліба, бо звуть опортуністами. Отаке-то на селі, хоч суди і кажи, що опортуніст. Ні, я радянський, сам щодня по хліб хожу.

Комсомолец, секретар осередку, член бюро РКМ Пастушенко. Відповідь персонально на адресу: Бабанський р-н УСРР, Полонисте, секретар осередку АКСМ*.

З оригіналом згідно

Голова Бабанської райКК – РСІ Максименко

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 473, 474. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 414–416.

* При розгляді листа Бабанською районною КК – РСІ підтвердилися факти безгосподарності, падежу худоби, голоду. Голову сільради було знято з посади і виключено з партії.

№ 21

Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про збір колгоспних насінневих фондів і заходи насінневої та продовольчої допомоги районам, що потерпіли від посухи

16 лютого 1932 р.

1. В связи с приближением посевной кампании Совет Народных Комиссаров СССР и Центральный Комитет ВКП(б) указывают всем партийным и советским организациям на то, что центральной задачей их работы в деревне в ближайшие недели является создание семенных колхозных фондов в размерах, необходимых для полного выполнения посевного плана.

Совет Народных Комиссаров и Центральный Комитет ВКП(б) обязывают все партийные, советские и колхозные организации немедленно взяться за дело образования колхозных семенных фондов.

2. Утвердить установленный Наркомземом СССР план образования семенных колхозных фондов яровых зерновых культур:

УССР	9500 тыс. ц	Ц. Ч. О.	3894 тыс. ц
Северный Кавказ	3920 »	ДВК	689 »
Нижняя Волга	3820 »	Северный край	948 »
Крымская АССР	203 »	Башкирия	2500 »
ЗСФСР	440 »	Западная Сибирь	5800 »
Узбекская ССР	500 »	Нижегородский край	2480 »
Киргизская АССР	460 »	Московская область	1786 »
Туркменская ССР	30 »	Ленинградская область	812 »
Таджикская ССР	180 »	БССР	1200 »
Дагестанская АССР	36 »	Урал	5451 »
Казахская АССР	3000 »	Восточная Сибирь	1772 »
Западная область	1486 »		
Ивановская область	797 »		
Татарская АССР	1291 »		
Средняя Волга	4360 »		

57 355 тыс. ц

Установить в качестве крайних сроков окончания засыпки семян для Украины, Нижней Волги, Северного Кавказа, Крыма и Средней Азии 10 марта, а для остальных республик, районов и областей – 1 апреля.

3. Ввиду того, что восточные районы СССР подверглись в прошлом году засухе и вследствие этого ряд колхозов и совхозов этих районов не может из своих собственных ресурсов обеспечить полностью весенний посев необходимым количеством семян и в ряде случаев имеются некоторые затруднения с продовольствием, предоставить колхозам и совхозам этих районов беспроцентную семенную и продовольственную ссуду с возвратом осенью 1932 г. натурой в размере 53 млн 500 тыс. пудов, в том числе 39 млн пудов колхозам и 14 млн 500 тыс. пудов зерновым, семенным и животноводческим совхозам.

4. Распределить отпускаемую колхозам семенную и продовольственную ссуду по культурам нижеследующим образом:

Пшеницы	18,1	млн пудов	
Овса	8,25	»	
Ячменя	0,4	»	
Ржи	6,5	»	(в т. ч. 6 млн пудов
Кукурузы	3,0	»	на продовольствие)
Подсолнуха	2,8	»	

Распределить отпускаемые колхозам в порядке семенной и продовольственной ссуды пшеницу, овес, ячмень и рожь по районам нижеследующим образом:

	Пшеницы	Овса	Ячменя	Ржи
Нижняя Волга	1,5	0,5	–	0,3
Средняя Волга	3,9	1,9	–	1,5
Урал	4,2	2,3	0,4	1,7
Казахстан	3,45	0,5	–	1,5
Башкирия	0,85	0,75	–	–
Зап. Сибирь	3,9	1,4	–	1,5
Татария	0,3	0,9	–	–

6. Поручить Наркомзему СССР распределить отпущенную в семссуду колхозам кукурузу и подсолнух, а также отпущенные совхозам семена по районам.

7. Обязать Народный комиссариат земледелия отпуск государственной семенной ссуды производить лишь по мере образования колхозами семенных фондов из собственных ресурсов.

8. Обязать Госбанк профинансировать отпуск семенной и продовольственной помощи.

9. Совет Народных Комиссаров и ЦК ВКП(б) обращает внимание всех партийных, советских и колхозных организаций на то, что сбор семян должен быть закончен повсеместно в возможно более краткий срок с тем, чтобы своевременной подготовкой к посевной кампании обеспечить раннее окончание сева и тем самым добиться более высокого урожая.

10. Наркомзему СССР установить оперативное наблюдение за ходом сбора семян и ежедневно публиковать сводку о ходе образования семенных колхозных фондов по районам, областям и республикам.

Председатель Совета
народных комиссаров СССР
В. Молотов (Скрябин)

Секретарь ЦК ВКП(б)
И. Сталин

№ 22 Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про збір і зберігання колгоспних насіннєвих фондів

16 лютого 1932 р.

Из Москвы
Харьков ЦК КП(б)У

Всем секретарям крайкомов и обкомов для передачи всем райкомам ВКП(б).

Завтра публикуем постановление ЦК и Совнаркома о сборе семенных фондов и мерах семенной и продовольственной помощи районам, пострадавшим от засухи*. Бросьте на сбор колхозных семенных фондов все силы. Повсеместно примените оправдавшуюся на опыте Средней и Нижней Волги практику общественного самообязательства общих собраний колхозников и бригад по сбору недостающего количества семян, взаимопомощи одних колхозов другим, проверки колхозами, окончившими сбор семян, колхозов, еще не окончивших сбора, займа семян у колхозников в колхозные фонды. Обеспечьте выделение в каждом колхозе лиц, ответственных перед правлением и общим собранием колхозников за сохранность семенных фондов. Имейте в виду, что ЦК не примет никаких отговорок – семенные фонды должны быть собраны в составе культур, предусмотренных планом, безусловно полностью и притом не позднее установленных сроков. Сообщите в ЦК о принятых Вами мерах.

Секретарь ЦК ВКП(б) Сталин

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5362. – Арк. 3. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 118.

№ 23 Директивний лист ЦК КП(б)У та РНК УСРР до обкомів, міськкомів і райкомів партії про мобілізацію насіннєвих фондів і організацію взаємодопомоги недорідним районам

17 лютого 1932 р.

Из ряда районов в ЦК поступили требования об отпуске семян для колхозов, сдавших будто бы все свои ресурсы по хлебозаготовкам, а также многочисленные требования от совхозов дать им семена, и в довольно значительном количестве. ЦК сообщает для неуклонного руководства, что в связи с общим положением с хлебными ресурсами и необходимостью оказать семенную и даже продовольственную помощь недородным районам Западной Сибири, Урала и Волги не может быть и речи о каком-либо отпуске семян для Украины, где положение с урожаем вполне благополучное и где есть все возможности мобилизовать семена на месте. У ЦК КП(б)У и СНК Украины также никаких собственных зерновых ресурсов нет. Поэто-

* Див. док. № 21.

му ЦК и СНК предлагают немедленно прекратить какие бы то ни было разговоры о семенной помощи из центра и все внимание партийных организаций колхозов и совхозов направить на то, чтобы добыть семена на месте, на организацию взаимопомощи отдельным колхозам, у которых действительно не хватает семян.

Большевики всю намеченную к посеву землю должны засеять полностью и в срок, должны преодолеть все трудности. Это будет зависеть исключительно от степени большевистской мобилизации сил и средств на месте.

Особенного внимания требуют совхозы. Необходимо во все совхозы немедленно командировать твердых людей, которые обязаны внутри каждого совхоза мобилизовать все ресурсы для семян, не останавливаясь ни перед чем. Совхозы, где положение более благополучное, должны оказать семенную помощь тем совхозам, которые своими средствами справиться не могут. Все зерно яровых культур, пригодное к посеву, независимо от категорийности зерна, обратить на семена, пересмотреть контингент потребителей в совхозах, снять со снабжения лиц, не связанных с производством, сократить расходы на питание и корм скота, за счет чего образовать обменные фонды, провести обмолот всего хлеба, массовый обмолот соломы и переветание половы.

В отдельных случаях нужно организовать заем недостающих совхозу семян у колхозников с условием немедленного возврата этих семян осенью. Этот заем оформить соответствующими договорами.

Не только для отдельных колхозов, но и для совхозов семена должны быть мобилизованы внутри самих районов и областей.

Надо учесть, что сроки до посева короткие, поэтому немедленно должна быть развернута широкая практическая работа по проверке каждого совхоза и колхоза, по мобилизации в них семенных ресурсов. К 5 марта работа должна быть закончена.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор
Председатель СНК УССР В. Чубарь

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 82. Типографський відбиток; 1. – С. 119, 120.

№ 24 *Витяг із постанови бюро Київського обкому КП(б)У про збирання насінневих фондів*

18 лютого 1932 р.

Директиву ЦК КП(б)У та Раднаркому в справі насінневих фондів * прийняти до неухильного керівництва та виконання.

Доручити секретаріату протягом однієї доби скласти на основі директиви ЦК КП(б)У і Раднаркому відповідну телеграфну директиву всім райпарт-

* Див. док. № 23.

комам області в справі негайного розгортання більшовицької роботи по збиранню насінневих фондів, щоб повністю забезпечити весняну засівкампанію, відзначивши про негайне припинення будь-яких розмов про насінневу допомогу з центру і скерування всієї уваги парторганізації на збирання насінневих фондів на місці, на мобілізацію всіх внутрішніх ресурсів та вказавши РПК, що вся ця робота по збиранню насінневих фондів повинна проводитися поруч з хлібозаготівлею, ні в якому разі не відбиваючись на зменшенні темпів такої.

Доручити Агітмасвідділу відповідно проінструктувати товаришів, що працюють на районах у справі хлібозаготівлі, що поруч з хлібозаготівлею належить розгорнути більшовицьку роботу по забезпеченню весняної засівкампанії насінневими фондами.

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 3. – Арк. 1. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 120.

№ 25

Повідомлення члена ВУЦВК О. Вельме про примусову хлібозаготівлю й знуцання над колгоспниками с. Калчанівка Люксембурзького району Дніпропетровської області

18 лютого 1932 р.

Всеукраїнському центральному комітету
от члена ВУЦИК товарища Вельме,
с. Калчановка Люксембургского р-на
18 февраля 1932 г.

Сообщаю Вам о работе [по] хлебозаготовке в Новокрасновском сельсовете. План по сельсовету выполнен на 93,2 %. Все фонды, все продукты, все фуражные фонды, [все], что только называется зерном, под метелку вывезли, только одно – семена по пять пудов на га – оставили. Для лошадей мы имеем силос, но для людей я не могу себе представить, где взять хлеба. Организовали кухню, организуем от членов все продукты, но хлеба нет и хлебозаготовку не выполнили. Поэтому я обращаюсь к Вам дать мне совет, что и как [делать] с этим положением. Колхозники отказываются от работы, требуют хлеба, но у нас в данное время ни одного пуда муки нет, что тормозит работу в колхозе.

Несмотря на все [это], бригада вместе с хлебозаготовителями от колхозников, середняков и бедняков, требуют возврата хлеба, полученного на трудодни, вызывают их по два раза в день. Я считаю, что это неправильно поступают в нашем селе, так как у нас коллективизация, а колхозник получал ежемесячно только то, что ему полагалось на свои трудодни. Примерно мы имеем едоков 333, трудодней – 40 560. Распределили муку пшеничную – 144,02 ц, фураж – 112,56 [ц], вместе – 256,58 ц, что составляет 600 г на трудодень.

Но, не обращая внимания на эти данные, буксирная бригада совместно с сельсоветом вызвала ночью середняков и бедняков, заставила председателя колхоза дать 10 подвод на дежурство, на которых они этих колхозников (которым обещали) вывезли по морозу на поле, раздели их голыми и оставили их в степи. А через [некоторое] время эти самые подводы привозили их обратно и мучили их вновь, душили их за горло, побили им морды, таскали женщин, посадили их раздетыми в холодное помещение. Такими методами они целую ночь мучили людей так, что этой ночью четверо хозяев-середняков бросили все и удрали. Эта ночь похожа [на] время махновщины, об этой работе еще много можно написать примеров, которые, по моему мнению, противозаконны.

Но когда я сказала, что эти методы неправильны, представители назвали меня «подкулачница» или «срывщик хлебазаготовки». Также весь актив, который все время работал активно с правлением колхоза, снимают с работы, исключают из партии, в том числе и меня, потому что не согласилась вывезти последний хлеб. Об этом мы пожаловались в райколхозсоюз и в секцию РКИ, которые сейчас всю работу взяли на расследование. Но самые важные вопросы – это насчет хлеба. 50 % колхозников живут на картофеле и макухе, но у некоторых бедняков и картофеля нет, так что работа в колхозе очень страдает. Если нам партия не поможет, тогда у нас может получиться срыв весенней посевной кампании. Главные руководители, которые по нашему сельсовету работали от имени райисполкома, были т. Рунковский, председатель совета т. Энглер и т. Гарсон.

Этим я закончу и думаю, если исполнительный комитет [что] считает неправильным, будет содействовать. Но когда я, может быть, политику неправильно понимаю, тогда я извиняюсь. Но я считаю, что это неправильно*.

Вельме

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 371–372. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 421, 422.

№ 26

Скарга робітника цукроварні Г. Туза щодо розкуркулення його господарства й голодування сім'ї

18 лютого 1932 р.

Голові ВУЦВК громадянину *Петровському*
гр. с. Кашперівка Тетіївського р-ну
Туза Гната Івановича

СКАРГА

Я Вам писав уже кільканадцять раз, остання скарга подана мною рекомендованим листом 10 січня ц. р. про те, що мене як робітника з 37-літнім

* Факти перевіряла Старомикільська дільнична прокуратура. Її висновки за вказівкою Г. Петровського були передані до Генеральної прокуратури УСРР.

стажем цукровиків незаконно розкуркулили і три роки систематически іздіваються надо мною. І це все особисті рахунки, і в моїй справі є придирка і велике зловживання.

Но я гадаю, що мої скарги до Вас не доходять і Ви їх не читаете, коли за весь час ні одної відповіді на мої скарги я від Вас не одержав і по моїй справі нічого не зроблено. Тільки як в селі, так і в районі мої вороги щораз більше збиткуються наді мною та моєю сім'єю. Наприклад, забрали в мене, як я Вам вже писав, харчові продукти та голодних і голих вигнали зимою з хати та вислали на чуже село, кажуть, «жалуйся на нас ще в Харків». Крім цього, я завше працюю на цукроварнях на відповідальних посадах: по двору, прийомщиком буряків, палива та ін. То для того, щоб я не міг заробити для сім'ї на кусок хліба, в грудні 1930 р. мене позбавили права голосу за те, що ніби я був гетьманським урядником. Но коли я цю брехню оскаржив, то Кашперівський сільсуд хоч рік і крутив моєю цією справою, но в грудні 1931 р. установив, що брехня. Копію цього [рішення] суду я Вам послав зі скаргою 10 січня 1932 р.

Про те, щоб повернути мені право голосу, копію [постанови] суду з заявою 5 січня цього 1932 р. я передав до Тетіївського райвиборчкому, де вказав, щоб негайно розглянули, позаяк мені потрібно документ. Но секретар та член президії РВК Коломієць – мій страшенний ворог, що крутить моєю справою, не хоче нічого зробити, [хоче], щоб я з сім'єю здох з голоду.

А по цьому щиро прошу о помилуванні, змилюйтесь надо мною, робітником цукроварні, зробіть Ваше милостиве розпорядження негайно розглянути мою справу та повернути мені право голосу. Крім цього, виконати постанову судових органів та районної і округової комісії від 8 липня 1930 р. повернути моїй сім'ї хату та ліквідоване майно, в чім і мене повідомити *.

Щиро просить Г. Туз
18 лютого 1932 р.

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 111. – Арк. 112–113. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 422, 423.

* Скарги Г. Туза перевірялися Тетіївською дільничною прокуратурою, Білоцерківським окрвиконкомом. Його розкуркулення визнано помилковим і частково повернуто майно. Решту скарг кваліфіковано як безпідставні. Прокуратура також наголошувала на участі Г. Туза в гетьманській варті 1918 р.

№ 27 *Лист голови ВУЦВК Г. Петровського до Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в ряді областей УСРР і заходи щодо їх подолання*

Не раніше 23 лютого 1932 р.

Політбюро ЦК КП(б)У

т. Косиору

Ввиду того, что уже сейчас продовольственное положение начинает тяжело складываться для ряда районов Днепропетровской, Одесской, Харьковской, Киевской и Винницкой областей, и не только для села, но и для некоторых рабочих городов, я считаю необходимым:

1. Написать обстоятельную записку ЦК ВКП(б) на основе обмена мнений на посевкомиссии от 23 февраля в присутствии секретарей обкомов и тех материалов, какие по этому вопросу у нас имеются, о фактах острого недостатка продовольствия для населения и кормов для скота.

2. Просить ЦК ВКП(б) издать постановление о прекращении хлебозаготовок на Украине и объявлении свободной торговли согласно закону.

3. Поручить гг. Петровскому, Войцеховскому и Горлинскому собрать коммунистов общественных организаций – профорганизаций, «Друг детей», Красного креста – для принятия ряда мер по оказанию помощи детям в районах, находящихся в тяжелом продовольственном положении.

4. Заготовительным организациям, республиканским и кооперативным организациям обсудить вопрос возможности в некоторых районах децентрализованных заготовок на помощь тяжелым в продовольственном отношении районам.

Г. Петровский

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 4. Копія. Машинопис; 1. – С. 121.

№ 28 *Постанова Херсонського міськкому КП(б)У про хлібозаготівлі*

1 березня 1932 р.

а) Відмітити, що майже всі сільради за останню десятиденку лютого припинили зовсім хлібозаготівлі.

б) Констатувати, що це спричинилось у зв'язку з повною демобілізацією сільпарторганізації та уповноважених МПК і міськради.

в) Констатувати як ганебне явище, що контрактанти виконали річне завдання лише на 68 %, а плановики – на 76 %.

г) Вважати за потрібне надалі поруч з підготовкою до весняної засівної кампанії посилити роботу щодо виконання плану хлібозаготівель.

д) Запропонувати уповноваженим МПК і секретарям сільпартосередків поруч з дальшим розгортанням масової роботи серед колгоспників і конт-

рактантів вжити найрішучіших заходів адміністративно-фінансового натиску до злісних нездавців хліба.

е) Доручити фракції РКС перевірити по колгоспах виконання директиви партії про заготівлю лишків хліба у колгоспників.

ж) Запропонувати фракції міськради дати директиву про відкриття в районі всіх млинів.

з) Доручити прокуратурі й нарсуду прискорити розгляд справ по хлібозаготівлях, розглядаючи їх по селах у показовому порядку.

і) Заслухати на бюро доповіді уповноважених по хлібозаготівлі таких сіл: Білозерка, Ц. Дар^{*}, П. Покровське, Музиківка й Станіслав.

Державний архів Херсонської області. – Ф. 185. – Оп. 1. – Спр. 2. – Арк. 2. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 122.

№ 29 *Витяг з інформзведення Укрколгоспцентру про приховування врожаю під час хлібозаготівлі у колгоспному секторі України*

*Не раніше 1 березня 1932 р. ***

ЗА ПАЙКУ ХЛІБА ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Самоперевірка по виконанню хлібозаготівель та точності обліку хліба, що проведена в другій декаді січня по колгоспах Томашпільського р-ну, виявила великі зловживання комірників та рахівників.

В Русанівському колгоспі «Прогрес» не записано по книзі рахівника та комірника 1660 ц хліба. В Крижопільському колгоспі «Червоний жовтень» не заприбутковано хліба 166 ц. В Стінківському колгоспі «Жовтень» теж не заприбутковано 33 ц пшениці врожаю 1930 р. З цих «фондів» одержували «аванси» члени управи колгоспів поверх тих авансів, що належали за розподілом наслідків господарювання, й поряд цього правлінці...^{***} план хлібозаготівель нереальний.

Постановою Томашпільської РКС управи цих колгоспів розпущено, а справи за зловживання передано до суду, яких мають судити в показовому ладі.

Олшевський

ВТАЇЛИ ВРОЖАЙ З 100 га ПОСІВУ

Ревізійна комісія виявила в Митківській артїлі Меджибізького р-ну обурливий випадок. Управа цієї артїлі втаїла від хлібозаготівлі й розподілу наслідків господарювання врожай з 100 га посіву. Голову артїлі притягнуто до судової відповідальності.

^{*} с. Царедарівка Доманівського району.

^{**} Датується за змістом документа.

^{***} Крапки в тексті.

Другий випадок втайки хліба виявила ревізія в Голосківському колгоспі. Управа артлі, щоб покрити своє зловживання, заявила на осередку, що «акти на обмолот пшениці загублені».

Посипчук

НЕГАЙНО ВИКРИВАТИ ТА ВДАРИТИ «ПО КОМІРНИЦЬКИХ СТРАХОВИХ ФОНДАХ»

Ревізійні комісії останнім часом виявляють у ряді колгоспів своерідну «хлібозаготівельну політику» комірників. Є багато випадків, що комірники утворили «фонди», яких ніде не записано й про які не знають колгоспні маси.

В несватківській артлі «Новий світ» Кам'янського р-ну таких «фондів» виявлено 75 ц жита та пшениці, що за них навіть не знала управа колгоспу.

Те ж саме виявлено незаприбуткованого хліба в артлі «Червоний гай» Голопристанського р-ну – 170 ц; в артлі «Червоне село» Лозівського р-ну – 40 ц та в артлі ім. Леніна Оріхівського р-ну виявлено незаприбуткованої 90 ц пшениці та 100 ц кукурудзи. Характерно, що в артлі ім. Леніна управа недовиконала план хлібозаготівель, посилаючись, що, мовляв, за обліком, крім посівних фондів, є тільки 164 ц хліба, тоді як фактично 190 ц не було враховано.

У чотирьох колгоспах – ім. Петровського, Веселий Кут, ім. Сталіна та «Ударний» Михайлівського р-ну – ревкомісіями в січні місяці виявлено 415 ц незаприбуткованого хліба різних культур.

У Чуднівському р-ні з обстежених ревкомісіями 47 колгоспів утайку виявлено по 15 колгоспах від 20 до 100 ц хліба в кожному.

У Бабанському р-ні майже в кожному колгоспі перевіркою виявлено від 20 до 40 ц незаприбуткованого хліба. Комірники в частині колгоспів пояснюють, що це їх «страховий фонд» на випадок розтруски.

Тільки в одному Бригадирівському р-ні перевіркою по 27 колгоспах виявлено таких «фондів» 4354 ц – різниця між записами обмолоту та наявністю в колгоспах хліба.

Отже, не одну тисячу центнерів колгоспівського хліба втаєно комірниками від обліку. Зрозуміло, що цей хліб опинився би на приватному ринку.

Це вимагає розгорнення роботи ревізійних комісій для перевірки правильності запису хліба по книжках.

Пост при УКЦ «За соцперебудову»

№ 30

*Заява середняка А. Синявського з с. Мишарівка
на Вінниччині до ВУЦВК про реквізування сільрадою
продовольства, майна та засудження до позбавлення
волі*

2 березня 1932 р.

До Всеукраїнського центрального виконавчого комітету
гр-на с. Мишарівка Теплицького р-ну
Синявського Андрія Максимовича

ЗАЯВА

План по хлібозаготівлі мені було доведено цього року 22,57 ц, і здано мною було на заготконтору «Союзхліба» ст. Кублич 25 ц. Але, не дивлячись на це і на те, що я й досі рахуюсь середняк і моє господарство становило: землі польової та садибної 4,6 га, 7 їдців, хата, комора, хлів, клуня, корова, лошак 2,5 років, 3 овець, віз, плуг і т. ін., сільгосподатку платив 1929/30 р. 10,59 [крб.], в 1930/31 р. – 11,25 і в 1931/32 р. – 28,35 лише завдяки тому, що до моїх об'єктів оподаткування ввели 105 крб. прибутку від продажу с/г продуктів на ринкові, яких я в дійсності не продавав та, крім того, перевиконав план хлібозаготівлі в 1930/31 р. Що й стало перекручуванням «обов'язкової» постанови Теплицького РВК про с/г податок.

26 жовтня 1931 р. по заході сонця прийшов до мене голова сільради з членами артїлі «Перемога». Мене зачинили в сільраді, а самі, працюючи до 12-ї години, забрали решту продуктів та весь одяг і взуття. Все забрали до артїлі без ваги, без опису й без акта, а також без продажу. Повлазили в свитки та кожухи, тому що все забрано безпідставно, бо до того часу я виконав всі фінансові міроприємства. В довершення цього 4.XI мене з 5 дітьми від 18 до 2 років викинули на вулицю та передали до суду, де на підставі сурогатних показів мене з-межи дрібної сім'ї, старого, 52 років, засуджено на 2 роки позбавлення волі. Сільрада на вимоги вищих всіх органів давала такі сурогати: що в мене був закопаний хліб, погноєно 25 пуд. муки, користування найманою працею коло січкарні (була ручна січкарня) та що був розкуркулений в 1927 р., в той час як мені було додано нетрудової землі 0,6 га ще при 5 їдцях, і ін. Ці наклепи сільрада говорить тому, що все це було зроблено на користь цих, що так балакають. Продавши будівлі, гроші вклали в Держбанк на рахунок сільради, бо заборгованості в мене немає ніякої. Копію забраного майна дали через два місяці після цього (1.1.1932 р.), в якій зазначена лише частина знятого майна. Всі тоді забрані продукти – муку, дерть, крупу, пшоно, сім'я конопляне і інше – артіль «Перемога», змінивши житом, здала на «Союзхліб» 6,61 ц й одержала гроші 61 крб. 37 коп. Після цього я купив на ринку 22 кг муки, 17 кг чечевиці й 4 кг круп, які в мене теж забрали, не давши квитанції навіть. І я зараз не маю крихти хліба в хаті й залишений всіх можливостей до життя. Прошу ВУЦВК розглянути мою заяву, це все, що зі мною зробили, і чи дозволяє це законодавство Радянського Союзу, тому що експертники, що мають заборгованості по 1–2 тисячі, сидять в своїх хатах спокійно. Шестивідсоткові, в яких

дійсно знайдено закопаний хліб, сидять спокійно, гроші за цей хліб одержали; куркулі, що мали молотарки з двигунами, млини і інше, перебували до цього часу в колгоспі, а зараз теж живуть собі майже по-старому. А я, середняк, завдяки лише наклепам мушу даремно пропадати з своєю сім'єю. Прошу розслідувати цю справу в скорім часі, так як про це каже законодавство УСРР, бо ще раз кажу, що все забрано даремно, безпідставно, і я навіть досі не знаю – за що? Бо й тоді не сказано, й зараз не кажуть і навіть позбавили права на володіння садибою, а тому прошу, щоб це все мені повернули, в крайнім разі хату. Прошу сповістити мене про висновки*.

2.III.1932 р.

Адреса: п/ф Теплик, кол. Уманської округи,
с. Мишарівка, Снявському Андрію М.
Прикладаю марку для відповіді.

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 490, 491. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 427, 428.

№ 31 *Постанова комітету заготівель при РПО СРСР
про план заготівель гарнцю** на березень 1932 року*

3 березня 1932 р.

1. Утвердить план заготовок гарнца на март місяць 1932 года в размере 220 тыс. тонн (13,4 млн пуд.) со следующим распределением по республикам, краям и областям (тыс. тонн):

Северный край	2,0
Ленинградская область	3,0
Западная область	7,0
Московская область	10,0
Ивановская область	4,5
Нижегородская область	10,0
Урал	7,0
Башреспублика	4,0
Татреспублика	6,0
Средняя Волга	10,0
ЦЧО	18,0
Нижняя Волга	13,0
Северный Кавказ	20,0

* Гайсинська дільнична прокуратура визнала розкуркулення А. Снявського вмотивованим. Суд також залишив його апеляцію без задоволення. Водночас у відповіді прокуратури визнаються перегини і зловживання у ході хлібозаготівель, за що голови сільради і колгоспу були засуджені.

** Гарнець – міра об'єму сипучих тіл. 1 гарнець – 3,28 л.

Дагестан	0,2
Крым	1,0
Казахстан	4,0
Киргизия	0,3
Западная Сибирь	10,0
Восточная Сибирь	4,0
ДВК	1,5
Украинская ССР	75,0
Белорусская ССР	8,0
ЗСФСР	0,6
Средняя Азия	0,9
И т о г о:	220,0 тыс. тонн

Зам. председателя Комитета заготовок СТО *М. Чернов*
 Ответ. секретарь Комитета заготовок СТО *Саакян*

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 1. – Спр. 1. – Арк. 32. Оригінал. Машинопис.

№ 32 *Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів партії,
 Молдавського обкому, міськкомів та райкомів
 Донбасу про хід збирання насінневих фондів **

6 березня 1932 р.

Первое. Ввиду медленного темпа сбора семенных фондов и наличия в ряде районов среди колхозников слухов и опасений, что будто бы собранные семена пойдут на хлебозаготовки, ЦК предлагает опубликовать в местной печати от имени областных районных органов такое постановление: «Ввиду необходимости сосредоточения всего внимания на посевкампании и сборе семян прекратить хлебозаготовки и отозвать всех уполномоченных по хлебозаготовкам». Наше решение, чтобы этих уполномоченных перебросить в другие села по мобилизации семян, остается [в] силе.

Второе. Немедленно опубликуйте постановление, воспрещающее перемол яровой пшеницы и необходимости всю яровую пшеницу обратить на посев. Имеющиеся [в] отдельных колхозах излишки яровой пшеницы обменять на озимую.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 112, 128. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 123.

* Для посилення темпів збирання насінневих фондів до степових районів і Донбасу рішенням Політбюро ЦК КП(б)У від 6 березня 1932 р. були відряджені члени і кандидати в члени Політбюро: В. Затонський (голова ЦК КП(б)У – нарком РСІ УСРР), П. Любченко (секретар ЦК КП(б)У), Г. Петровський (голова ВУЦВК), М. Скрипник (народний комісар освіти), В. Строганов (другий секретар ЦК КП(б)У) з групами працівників.

№ 33

*Доповідна записка завідувачки дитбудинку
м. Пирятин П. Чернової Наркомосу УСРР
про виснаження дітей від недоїдання
та хвороб*

6 березня 1932 р.

Наркомосу УСРР
зав. детдомом № 4 м. Пирятин
на Лубенщині Чернової П. С.

ДОКЛАДНАЯ ЗАПИСКА

Работаю зав. детдомом № 4 с 15 октября 1931 г., где имеется 72 детей, из них 17 детей школьного возраста и 55 дошкольного, начиная с 4 лет до 8. Положение детей в настоящее время очень плохое. Питаются дети плохо. Получают по 300 г житняка или ячменного хлеба, которого еле хватает на три раза в день, когда дети такого возраста должны получать пищу 4 раза, жиров дается местными снабжающими организациями без всякой и ниже всякой нормы. С жирами еще как-нибудь можно обойтись, но в отношении круп, кроме гороха, которым все время приходится кормить детей, больше ничего не дается, если по счастливой случайности удастся заву достать на 2–3 каши в месяц. В [роно] лежат наряды на продукты, показываются завам или выдаются на руки. Изо дня в день приходится обивать пороги местных организаций – райснаб, райспилка и гороно – ответ везде один: «У нас ничего нет, дать не можем, ждите, когда будет» и т. п.

А между тем дети от плохого питания истощены донельзя, некоторые дошкольники лежат от слабости в постели. Врачи прописывают усиленное питание, тепло, воздух и дали свое заключение, что нет ни одного нормального здорового ребенка. У всех без исключения острое малокровие, золотушное, гнойное воспаление ушей, [другие] болезни. Рыбьего жира, прописанного врачом, в Пирятине всю зиму совершенно нет. Вот вам пример. Один ребенок был слепой, отправили его в Прилуцкую детскую лечебницу, через месяц приехал здоровым, пробыл здесь 2 недели – и снова старая история.

На воздух выводить детей нет возможности, есть кое-какие ботинки, но нет чулок и теплой одежды. В помещении такой холод, что малышата пообмораживали руки и ноги. Топить нечем, кроме мокрого торфа и мокрых дров, ничего не дается. Везде один ответ: «У нас нет, дать ничего не можем».

А между тем дети пропадают от плохого питания и холода и без теплой одежды. Предлагалось купить одежду из сельфонда, но по таким ценам, что нам бюджета хватит только на $\frac{1}{3}$ детей. На приданья реманента и одежды, постельной принадлежности дано на ребенка 60 руб. в год. В горпо детское демисезонное пальто – 25 руб., ситцевое платье по харьковскому наряду ценится 1 руб. 50 коп., а с наценками Пирятин – 5 руб. 70 коп. Спрашивается, можно ли одеть детей на тот бюджет, что дается миськрадой? Никто этим вопросом не занимается: ни миськрада, ни роно, а детей

присылают кому не лень – и миськрада, и роно, и милиция, а позаботиться никому. Руководства в работе никакого нет, работать приходится как умеешь. Обслуживание медпомощи то же самое. Дети больные валяются по несколько дней душ по 10 с высокой температурой. Водить в поликлинику далеко, и нет возможности малышат, врача не допросишься, а если и дадут, то со скандалом. В течение двух месяцев, т. е. [с] 7 ноября, совсем не было. На медикаменты тоже средств не дается, приходится тратить из хозрасходов. Зачастую подкидываются дети-грудники, приходится отправлять в Прилуки, миськрада тоже средств не дает, приходится отправлять за счет детдома. В течение двух месяцев отправлено 4 детей, потрачено 40 руб.

В помещении детдома можно только поместить 40–45 детей, а у нас 72. Теснота невозможная, постельной принадлежности не хватает, спят по двое на кровати. На занятиях за столом давят друг друга, что мешает нормальным занятиям. В группе дошколят вместо 15 детей – по 26–29 детей. Выхователям такая перегрузка не дает возможности охватить как следует детей, и сколько ни говорится об этом в роно – бесполезно. Из 72 детей 10 детей дефективных, которые мешают нормальным занятиям здоровых. Дефективные дети находятся вместе в одной спальне со здоровыми, почти все делают под себя и отравляют остальных здоровых, что делает положение детей невыносимым, [но] другого помещения нет. Были присланы анкеты дефективным детям, заполнили, послали в отдел [в] справах отсталых детей, получили ответ, что если детям этим нет полных 8 лет, об изъятии из нашего дома вопрос отпадает. Спрашивается, а что же делать с ними дальше? Смотреть за ними – нет персонала, заняться с ними при таком количестве нет возможности.

По моему мнению, среди нормальных здоровых детей держать [их] просто преступление. Нужно создать нормальные условия развиваться остальным и, может быть, подлечить их, и что-либо из них выйдет, а детдом здоровых разгрузить и дать возможность нормально работать.

Исходя из вышеизложенного, прошу Наркомос дать свое распоряжение о нормальном плановом снабжении продуктами, одеждой и также рыбьим жиром и медпомощью.

На сегодняшний день имеется несколько кило гороха и постного масла 3 кило. Нарядов на продукты полно, а продуктов нет. За январь месяц и февраль совершенно ничего не получили, питаем детей с рынка, даже молока дети не могут получить хотя [бы] в неделю раз по стакану. На базаре 3 руб. четверть, а получить больше негде.

Здесь в Пирятине предполагается открыть «Хаторг». Наряды на продукты на февраль и март месяц уже есть, а «Хаторг» только думают открывать. Обращаемся к представителю «Хаторга» – ответ таков: «Пока «Хаторга» нет». Есть пакунки [свертки] на Пирятинский «Хаторг», отсылаем в Прилуки, а наши дети голодают.

А посему прошу ускорить снабжение детей продуктами. Потому что дальше такого положения быть не может. При сем прилагаю заключение врача о состоянии*.

Зав. детдомом
член партии [с] 1919 г.
№ 00800587

ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 10. – Спр. 426. – Арк. 36, 37. Копія. Рукопис; 2. – С. 431, 432.

№ 34 *Вирок Київського обласного суду в справі селян
Г. і В. Овчарів, звинувачених за протест проти
реквізування особистих речей у рахунок невиконаної
хлібоздачі*

6 березня 1932 р.

ВИРОК КРИМІНАЛЬНИЙ

Іменем УСРР – 1932 року, березня 6-го дня. Виїзна сесія Київського обласного суду по кримінальному відділу в м. Городня в складі голови Курпаса, нарзасідателів Щербака та Булабко, при секретареві Олександрові, з участю представника прокуратури Маринчика та оборонця Запорожця, розглянувши на відкритому засіданні справу про обвинувачення Овчара Василя Никодимовича, 19 років, селянина, заможного, твердоздатчика, що мав хату, клуню, повітку, комору, землі 7,25 га, коней 3 шт., корів 1 шт., дрібної худоби 4 шт., податку платить 57 крб. 50 коп. (майно зараз продано за невиконання державних зобов'язань), малописьменного, судимого в 1928 р. за хуліганство та засудженого до трьох місяців примусової праці, перебував у банді Рябченка в 1931 р.

Овчар Ганну Федорівну, 63 років, селянку, матір першого звинуваченого, майно – як і в першого обвинуваченого, неписьменну, несудиму, які звинувачуються в злочині, що його передбачає 54 – 9-й арт. КК.

Матеріалами попереднього слідства, а також судовим слідством встановлено:

Що 8 вересня 1931 р. Чех Павло, будучи членом Тупичівської сільради та бригадиром по виконанню різних політично-господарчих кампаній на селі, вилучив у заможному господарстві Овчар Ганни та її сина Овчара Василя деякі речі та одяг із скрині за невиконання твердих завдань по хлібозаготівлі та інших обов'язкових платежів згідно з постановою президії сільради.

Під час вилучення майна Овчар Ганна ображала Чеха Павла та всю бригаду, називаючи грабіжниками та ін. ганебною лайкою, але бригада під керівництвом бригадира Чеха Павла все майно Овчарів вилучила.

* Лікарський висновок у справі відсутній.

Овчар Ганна спочатку з'явилась було до сільради з метою забрати вилучені в неї речі, але, не добившись цього, вона вечором з'явилась на квартиру до Павла Чеха, якого дома не застала, бо він був на праці в гуральні, й тут же почала в присутності його дружини Чех Насті наносити лайку та образи на адресу Чеха Павла, зазначаючи, що вона йому помститься за пограбовані в неї речі та одяг. Пробувши деякий час в помешканні Чеха Павла, Овчарова пішла з подвір'я додому, де під час вечері почала розповідати, що в «пограбуванні» речей найбільшу участь приймав Чех Павло, якому вона так не простить, а помститься. Син її Овчар Василь заспокоював, кажучи, що не треба плакати та турбуватися, все буде зроблено. Того ж вечора Чех Хима, повернувшись з гуляння годин в 12 чи [о] 1-й, вийшла до криниці набрати води для хати і побачила, що Овчар Ганна прийшла до подвір'я Чеха Павла та направилась до будівлі невідомо з якої причини. Не знаючи, з якою метою Овчар Ганна ходить біля подвір'я Чеха Павла, Чех Хима, набравши з криниці води, пішла до хати та лягла спати, але не встигла ще заснути, як спалахнула пожежа клуні, якою й було знищено клуню та збіжжя, яке в ній знаходилося.

Овчар Василь мав зв'язок з бандою Рябченка, а тому після ліквідації банди Чех Павло затримав його, коли він повертався від банди, та доставив його відповідним органам влади, за що він мав на нього також злобу, а тому, змовившись із своєю матір'ю Овчар Ганною, послав останню розвідати, чи знаходиться дома Чех Павло, а після того й вчинили цього підпала.

Допитані в судовому засіданні обвинувачені за винних себе не визнали, але свідченням свідків та матеріалами справи встановлено, що обвинувачені на ґрунті класової боротьби, з помсти за активну участь Чеха Павла як члена сільради та активіста в боротьбі за здійснення заходів та міроприємств радвлади з метою тероризувати активність останнього та інших активістів села вчинили підпал клуні, належної Чеху Павлу, від чого останньому було нанесено збитку більш як на 1 тис. крб., що також стверджено свідками в судовому засіданні. А тому, оцінивши всі докази по справі, суд вважає, що пред'явлені обвинувачення за 54–9-м арт. КК є цілком доведеними. Переходячи до питання про застосування до звинувачених мір соцзахисту, суд, обміркувавши 42–44-й арт. КК, вважає, що обвинувачені являють собою занадто суспільну небезпеку, до яких належить застосувати позбавлення волі.

А тому, маючи на увазі зазначене та керуючись 49, 54 – 9-й арт. КК та 296-й арт. КПК, обласний суд присудив:

Овчара Василя Никодимовича, 19 років, до міри соцзахисту за санкцією 54 – 2-му арт. КК позбавлення волі в поправно-трудовах таборах Союзу РСР терміном на вісім (8) років з обмеженням у правах за п. п. а, б, в, 29-го арт. КК на три роки.

Овчар Ганну Федорівну, 63 років, до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення терміном на два (2) роки, маючи на увазі її похилий вік, зарахувавши їм попереднє ув'язнення з 10.IX.1931 р. А також конфіскувати частину майна їхнього двору на суму 500 крб. на прибуток держави.

У порядкуві 505-го арт. КК задовольнити цивільний позов Чеха Павла Павловича, присудити на його користь 1000 крб. збитку. Захід запобігання до набуття вироку законної сили залишити попередній – тримання під вартою. Судвитрати, які будуть по справі, покласти на засуджених. Вирок може бути оскаржений до Найвищого суду на протязі п'яти діб з моменту доручення засудженим копії цього вироку.

Оригінал за належними підписами.

З оригіналом вірно: *секретар* *

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3527. – Арк. 108, 109. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 433, 434.

№ 35 *Доповідна записка Вінницького обкому партії ЦК КП(б)У про підготовку до посівної кампанії та збирання насіннєвого фонду*

7 березня 1932 р.

ЦК КП(б)У т. Косиору

Сбор посівного матеріала проходив и проходить медленно, по-моєму, по следующим причинам:

1. Поздня затяжка хлібозаготовок.
2. В ряде районів в колхозах был взят посівний матеріал в счет хлібозаготовок (Плисковский, Тульчинский и др. райони).
3. Перекручивания, имевшие место в ряде районів во время хлібозаготовок, заключающиеся в изъятии всего находившегося зерна также и у выполнивших план контрактиции.
4. Необеспеченность во многих колхозах посівним матеріалом объясняется тем, что многие колхозы раздали значительную часть зерна в качестве авансов и на трудодни, не обеспечив себя необходимым количеством зерна для хлібозаготовок, а потому вынуждены были впоследствии оставленный посівний матеріал сдавать в счет хлібозаготовок в надежде собрать необходимое количество для посева у колхозников, что во многих случаях не дало положительных результатов.
5. Сбор в индивидуальном секторе идет медленно, главным образом потому, что абсолютное большинство районів области по индивидуальному сектору плана хлібозаготовок не выполнили, а требование районів о сдаче посівного матеріала в обобщественные амбары без проведения разъяснительной работы создавало опасность, что это зерно пойдет в счет невыполненного плана хлібозаготовок.
6. К этому надо добавить искривление, имевшее место в ряде районів по отношению к индивидуальникам и организации красных токов.

* У травні 1932 р. Верховний суд УСРР вирок облсуду щодо Г. Овчар залишив у силі, а В. Овчара звільнив від ув'язнення.

Хлеб для обмолота свозился в одно место, обмолоченный хлеб свозился в общие амбары, часть шла на выполнение плана хлебозаготовок, а другая часть распределялась поровну независимо от материального участия отдельных хозяйств.

7. Установка на то, чтобы индивидуальники сеяли массивами.

Так было раньше, а кое-где и в настоящее время начали это же делать (Томашполь).

Делается это не на добровольных началах, а на основании постановления простого, иногда случайного большинства присутствовавших на собраниях.

Такое постановление является обязательным для всех.

Землю всю разбивают на массивы по культурам, а в массивах земля обезличивается.

Также и снимают урожай, не каждый со своей площади, а по нарядам производственного товарищества.

Урожай после выполнения плана хлебозаготовок распределяется по трудодням.

В Томашпольском районе в ряде сел индивидуальные хозяйства не получили ни одного кило от собранного урожая, а в с. Александровка такой массив засевали «виконавці», они же собирали урожай по 1,5 ц с гектара.

В с. Самгород в таком массиве высеяли 200 пудов гороха, а собрали 70 пудов, а соя так и осталась вполне не убранной.

К сожалению, это имело место не только в Томашполе.

Несмотря на такие плачевные результаты, на текущую кампанию опять дана такая же установка: добиться во всех селах обработки земли массивами, и почти во всех селах добились таких постановлений, зато посевматериал совершенно не поступает.

Есть разговоры: раз землю забрали у масс, значит, землю у них отобрали, а отсюда – они сеять не будут.

В одном из сел этого же Томашпольского района додумались и до того, что отобрали у индивидуальных хозяйств лошади, постановили лишить их права собственности на лошадей.

Это же отрицательно действует и на ход коллективизации – коллективизировано всего 48,5 % (Томашпольский район).

8. После переключения с хлебозаготовок на сбор посевного материала наступила некоторая реакция, местный актив устроил себе передышку, массовый отзыв из районов работников, бывших на хлебозаготовке, недооценка трудностей в сборе посевного материала со стороны районного актива.

9. Самый главный дефект в работе по подготовке к посевной кампании и особенно сбору посевного материала – полное отсутствие массовой разъяснительной работы как среди колхозников, так и индивидуального сектора; соцсоревнование и ударничество, за самым редким исключением, не развертываются.

10. Расчеты в колхозах за 1931 хозяйственный год на 1 марта далеко не закончены.

Из 3793 колхозов области произвели расчет 2204 колхоза, или 58,1 %, есть районы, где еще к расчетам совершенно не приступали (таких 8 районов).

Расчеты МТС с колхозами также еще не везде закончены.

В ряде случаев эти расчеты запутаны (задолженность Титусивской МТС: Казатин – 58 тыс. руб., Монастырище – 90 тыс. руб. и т. п.).

11. Необходимо также отметить, что уход за лошадьми в целом ряде районов поставлен совершенно неудовлетворительно, почему погибла значительная часть лошадей в области.

Количество погибших лошадей никому не известно.

По части районов имеем следующие сведения (за время с декабря месяца): Казатин – 1000 лошадей, Плиски – 820, Погребище – 1103, Оратов – 800, Монастырище – 600, Умань – 1250, Ободовка – 1000, Полонное – 2 тыс. лошадей переработали на своей колбасной фабрике (колбасу отправляли в Киев).

Основная причина падежа – это обезличка ухода за лошадьми и полная безответственность как районных руководящих работников, так и сельсоветов, и правлений колхозов.

Прокуратурой проведено ряд процессов, и несколько процессов предполагается провести в ближайшие дни.

12. Вопросы коллективизации до последнего времени не находились в поле внимания как районных организаций, так и областных.

Рост коллективизации в области с 20 января по 1 марта выразился в 1,5 % по количеству хозяйств и 2,9 % по площади, с 60,5 % до 62 % по хозяйствам и 61,1 % по площади.

Только в 10 районах увеличение коллективизации за этот период составляет от 5 до 17 %.

В то же время, по данным облЗУ, в ряде районов имеет место значительное уменьшение процента коллективизации, в отдельных районах доходящее до 20 % (Бабанки – 7,5 %, Грицев – 21,1 %, Плисков – 9,7 %, Славута – 9,7 %, Погребище – 4,4 %, Полонное – 4,3 %, Тульчин – 5,4 %, Томашполь – 3 %).

Анализа причин уменьшения процента коллективизации не имеется.

Запрошены районные партийные комитеты и даны указания о необходимости уделения внимания вопросам коллективизации.

За последнее время увеличиваются антисоветские настроения среди отдельных групп колхозников и индивидуальников.

Кулачество и антисоветский элемент развивают контрреволюционную деятельность среди колхозников и бедняцко-средняцких прослоек, используя имевшие место искривления и во многих случаях еще не выправленные, что отрицательно отражается на подготовке к посевной кампании.

Это имеет тем больший успех в тех селах и колхозах, где имеются продовольственные затруднения.

Среди колхозников имеет место ряд случаев групповых требований выдачи хлеба и при неудовлетворении – массовый отказ от выходов на работу.

В колхозе с. Кисляки Гайсинского района положение настолько осложнилось, что для ухода за лошадьми нанят единоличник, так как и конюхи на работу не являются; аналогичные явления имеют место в Проскурковском и других районах.

Также были случаи (Казатин, Плиски и др.) разбора собранного картофеля и попытки разбора посевного материала, неорганизованное отходничество, также в ряде мест ведется агитация против контрактации посевов.

О политическом настроении в районах и об отрицательных явлениях, имеющих место, имеется подробный материал ГПУ и в спецсводке «О ходе подготовки к весенней посевной кампании на 15 марта 1932 г.».

Задание по сбору посевного материала в колхозном секторе, установленное Укрколхозцентром и Наркомземом, ничем не обосновано, как, например, установлено по всем культурам задание по колхозному сектору 1 млн 464 тыс. ц при 62 % коллективизации.

По данным же облЗУ, необходимо для обоих секторов 1 млн 533 тыс. ц.

Это задание Наркомзема объясняется тем, что Колхозцентр предполагал на основании представленных в свое время материалов районами коллективизировать 85–90 % площади в Винницкой области, что является политически совершенно неверным.

Кроме этого, Наркомземом в своих планах сбора посевного материала по области дано задание в среднем по 1,4 ц по всем культурам.

Учитывая наличие в области большой площади посева кукурузы, выражающееся в 223 тыс. га с нормой высева в 0,29 % ц на гектар, что и дает значительное уменьшение потребности общего фонда посевного материала по области.

Отсюда имеет место значительное расхождение процента обеспечения собранного посевного материала в колхозном секторе. Так, например, исходя из фактического процента коллективизации, нами собрано посевного материала на 10 марта – 81,5 % при установленной норме Наркомзема 70,5 %.

Мы имеем все основания полагать, что посевной материал в колхозном секторе будет нами собран полностью, за исключением гороха, которого, как правило, колхозы не имеют, так как в прошлом году его почти ничего не собрали, а что было собрано – отдано в счет хлебозаготовок.

Также мы не сможем собрать установленное для нас количество яровой пшеницы для переброски в другие области, так как посева яровой пшеницы в Винницкой области почти нигде не производили в прошлом году и не запланировано Наркомземом к посеву в текущем году.

Ко всему ранее изложенному считаю необходимым добавить и наши специфические трудности.

1) Медленное комплектование советского аппарата, и особенно земельных органов. Так, например, облЗУ начал комплектоваться с 21 февраля, облтрактор – 25 февраля, а зав. облколхозсоюза приехал в Винницу 16 марта, причем наиболее плохо укомплектованы как ответственными партработниками, так и специалистами эти же организации.

К тому же отсутствие в них каких бы то ни было материалов, характеризующих проведенную подготовительную работу к посевной кампании украинскими организациями.

Также совершенно неудовлетворительная связь с районами.

2) Районный актив в значительной части районов настолько слаб, что не обеспечивает необходимого руководства, тем более, что у нас в значительной части районов проводится еще и в больших размерах специальное строительство, расположение в районах крупных воинских частей, что требует более высокого политического уровня руководства, чего мы, к сожалению, не имеем, а значительная часть районов, не говоря уже о качестве, не укомплектована целым рядом как партийных, так и советских районных работников.

3) Перед областью стоит задача немедленного максимального укрепления районов. Мы же в этом отношении сделали пока мало и из районов взяли в несколько раз больше работников для укомплектования как партийных, так и советских областных организаций, [за]чем послали в районы. Мы вынуждены это делать потому, что за счет Винницкой организации (где вся партийная организация вместе с кандидатами составляет 2100 человек, по качеству своему ничем не отличающаяся от любого сельского района) укомплектовать областные советские организации, а также и укреплять районы совершенно невозможно. Из ознакомления с другими районами (бывшими окружными центрами) выявили, что в 1931 г. большая часть бывшего окружного актива была взята на укрепление других районов, учебу и проч. Наркоматы и др. украинские организации в вопросе укомплектования своих областных организаций сделали слишком мало, некоторые совсем ничего не сделали.

Отсюда вполне естественно, что комплектование областного партийного и советского аппарата в Винницкой области не может идти нормально как в количественном, так и в качественном отношении из-за отсутствия необходимых партийных работников, также и специалистов. Дальнейшее же снятие работников с района, вместо их укрепления, считаю недопустимым, тем более учитывая создавшуюся сложную обстановку в настоящее время в нашей области.

Поэтому я очень прошу дать распоряжение орготделу и отделу кадров о немедленном направлении в Винницу несколько десятков работников на партийную, советскую и хозяйственную работу как для областных отделов, так и для укрепления районов области.

Неполучением в самые ближайшие дни значительного количества работников мы будем поставлены в чрезвычайно тяжелые условия.

С комприветом *Алексеев*

№ 36

*Лист членів артілі «Більшовик» Решетилівського району на Харківщині до Г. Петровського про відсутність хліба та посівматеріалу**10 березня 1932 р.**До голови ВУЦВК, т. Г. І. Петровського*

Ми, селяни с. Гольманівка Шамраївської сільради Решетилівського району, члени артілі «Більшовик», хочемо з'ясувати своє положення, яке заставило обрратися до вищого керівництва, а саме.

Проводячи в нашій колгоспі «Більшовик» хлібозаготовку, керівники району і сільради говорили колгоспникам, щоб вони свій хліб, який вони мають, здавали державі, оставляючи для свого існування не більше як на один місяць. Колгоспники повірили і здали свій хліб державі, який получили на трудовні. Крім того, хліб, який був у коморах артілі, вивезли весь, ще посівматеріалу захватили, що тепер і насіння не хвата.

Тепер же прийшов той термін, що обіцяли колгоспникам давати, то правління артілі каже, що «в коморах артілі хліба нема і ми [в] цьому не винні». Коли навіть була постанова зборів артілі про допомогу червоному партизану Чопенку Павлу Г., через його непрацездатність, задовольняти пайком як службовця, то тепер правління відмовило, каже: «нема хліба».

Постійні робітники (конюхи, свинарі) кожен день загрожують бросанням роботи, позаяк, не ївши, робити не можна.

Підготовка до посівкампанії іде мляво, настрої колгоспників дезорганізований, радвладі не довіряють, позаяк керівники артілі, партійці все це знають, а хлопотать перед [владою], щоб повернули на харч частину хліба, не хочять.

Може, т. Петровський подума, що в артілі які-небудь фонди остались, так фондів ніяких не осталось. Про майбутню посівкампанію не знаєм, як Ви, т. Петровський, думаєте, а все ж таки при таких стані наслідків хороших не ожидать.

На нашу думку, радянська влада і Комуністична партія тут не виновата, але керівники, які робили на наших участках, обдурювали с целью колгоспників, готуючи ґрунт для інтервентів. Як, например, представник району, який робив у нас по хлібозаготівлі, т. П. Василенко, у самого опісля знайшли захованого хліба в сундуках 25 пуд., одержуючи, крім того, пайок. Не будемо ми Вам писать, що вони всі такі, але факт той, що більшість колгоспників на сьогоднішній день сидить без хліба. Про те, чи вони можуть робити на колгоспівській роботі, ми не будемо говорити, і чи при таких умовах пройде з успіхом весняна посівкампанія – і про це не скажеш. Але ж коли радвлада не вживе заходів до забезпечення колгоспників хлібом, то ясно, що наслідки роботи будуть негативні.

Може, ми на чому і помиляємось, але те, про що пишемо, є вірне, і просимо цю справу розслідувать і стан колгоспників поліпшити, позаяк, пра-

цюючи в колгоспі, на таке явище дивитися осторонь не можна. Просимо дати нам відповідь *.

Колгоспники: *Лашко Микита О., Тернеєвський Семен А., Лашко Юхим, Чопенко Йосип Гаврилович, Куліш Тимофій Ф., Лашко Сергій, Чопенко Іван.*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 108. – Арк. 11. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 436.

№ 37 *Витяг з інформації Німецького генерального консульства у Харкові для Посольства Німеччини в СРСР про становище у сільському господарстві*
12 березня 1932 р.

Новий рік майже не показав успіхи в якій-небудь області, треба навіть казати, що, за загальним враженням, становище стало скоріше гірше, ніж краще. Хоча цифри 5-річного плану ростуть, вони скептично сприймаються населенням, яке ні в якому разі не відчуває якого-небудь сприятливого результату, та вони самі по собі значать мало, оскільки плани треба погодити з відповідним становищем та змінити, та тільки абсолютні цифри замість процентних цифр могли би надати правильну картину. Народні маси повинні примиритися з тим, що кінець нечуваних злиднів ще не можна передбачити та до обіцяного поліпшення у кінці другого 5-річного плану дорога є довгою та обтяжливою. Уряд знає, що він може вимагати від народу терпіння та жертв, та турбується через нові вимоги про те, щоб кожна надія на краще була придушена в ніщо.

Значне скорочення хлібних раціонів несе широким народним масам відчутне погіршення. Коло тих, які вже не мають претензій на хлібні картки, стало більше. Безцеремонне стягування зерна у сільській місцевості відняло у селян їхні запаси, необхідне для власних потреб зерно та насіння. Селяни обкладаються жорсткими штрафами, такими як примусова праця на 1–2 роки, також і ті німці, які не можуть постачати зерно за вимогою. У двох селах, наприклад, ніхто з 1000 господарств не має корови, фонд худоби колгоспу складає тільки 40 напівголодних корів та 60 свиней. Заяви, які постійно надходять, про визнання як німців Рейху або надбання прав громадянства та кликання засланих про допомогу показують відчай німців. Не вистачає хліба, селяни вимушені обходитись непридатним ерзацом та їдуть у місто, щоб купити хліб або виміняти його за інші речі, сукно і т. д. На ринках 1 кг хліба коштує близько 10 крб. Селяни, які недостатньо харчуються у колгоспах, та робітники, яким не вистачає їхнього раціону, жebraють хліба. Ціни у вільній торгівлі та в кооперативних лавках ростуть та також у місцях продажу Торгзін завищені ціни. Наплив російського населення до

* Лист був розглянутий Решетилівським райвиконкомом. Його відповідь ВУЦВК фактично підтверджує важке продовольче становище членів сільгоспартілі.

цих лавок Торгзину великий, в першу чергу купується мука, яка, оскільки, окрім валюти, платіжним засобом є золото, оплачується золотими речами, кільцями, хрестами та золотим ломом. Місцевий торгзінмагазин повинен збирати щодня 2 кг золота.

Припинення закупівлі зерна вказує на те, що вже не можна витягнути у населення подальші запаси зерна. Але, оскільки повинні надійти мінімум такі ж обсяги, як у минулому році, уряд збере більші запаси, та, як передбачається, для потреб армії та на випадок війни. [...]

Підпис

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 95–97. Переклад з німецької М. Дубик.

№ 38 *Повідомлення Христинівської райколгоспспілки на Уманщині до ВУЦВК про результати розгляду справи селянина Замолоки*

13 березня 1932 р.

До приймальні голови ВУЦВК
На ПР від 20.II.1932 р.

Розслідувавши справу забезпечення сім'ї т. Замолоки, члена Івангородського колгоспу «Незаможник», Христинівська райколгоспспілка повідомляє, що т. Замолокою [в] минулому році до 1 вересня вироблено в колгоспі 357 трудоднів, на які видавався колгоспом хліб, і т. Замолоці належало одержати 357 кг озимого хліба. Т. Замолокою одержано всього лише 211 кг, та його дружиною – 16 кг, а разом – 227 кг. Останні 130 кг залишилися в колгоспі та здано в рахунок плану хлібозаготівлі, поскільки план хлібозаготівлі по колгоспу «Незаможник» остаточно і до цього часу не виконаний і в колгоспі, крім насінневих фондів, нічого не мається.

Додаємо, що не один лише т. Замолока недополучив належний йому на трудодні хліб, а більш як 30 членів колгоспу недополучили, що разом складає 73,17 ц та здано в рахунок плану хлібозаготівлі. Т. Замолока до 8 листопада 1931 р. у колгоспі «Незаможник» займав посаду члена правління і 8 листопада з колгоспу виїхав, не повідомивши про це правління колгоспу.

Правління *[підпис]*
Секретар *[підпис]*

№ 39**Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) на телеграму секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про хлібозаготівлі в Україні**

16 березня 1932 р.

Послать ЦК КП(б)У следующюю телеграмму:

а) Принять предложение ЦК КП(б)У по всем трем пунктам, изложенным в телеграмме т. Косиора от 15 марта с. г. *

б) Считать нецелесообразным издание постановления центральных органов СССР о государственной доле в будущем урожае, так как такое объявление, говорящее о том, что от $\frac{1}{3}$ – $\frac{1}{4}$ урожая будет отдано государству, уже сделано раньше.

Предложить ЦК КП(б)У и центральным органам Украины издать на месте соответствующее постановление.

в) Политбюро считает, что положение с семенами на Украине во много раз хуже того, чем это следует из телеграммы т. Косиора, поэтому Политбюро предлагает ЦК КП(б)У принять все зависящие от него меры к тому, чтобы была предотвращена угроза срыва сева на Украине.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 876. – Арк. 1. Копія. Машинопис; 1. – С. 129.

№ 40**Вирок Одеського обласного суду в справі розкуркуленого селянина В. Самойлова**

16 березня 1932 р.

Ім'ям УСРР, 1932 р. березня 16 дня, в с. Великі Копані Цюрупинського р-ну. Виїзна сесія Одеського облсуду в складі голови – Гунченко, народних засідателів – Кортавцев, Самойлов, при секретареві Ріжко з участю прокурора державного обвинувачення Кубишкіна, гр. обвинуватця Масюченка та оборонця Кравченка, розглянувши на відкритому засіданні справу по обвинуваченню за арт. 54 – 8-м КК Самойлова Василя Семеновича, 24 роки, куркуль, розкуркулений в 1930 р., позбавлений виборчих прав за експлуатацію найманої праці, винним себе визнав лише в хуліганстві.

Даними попереднього та судового слідства встановлено слідуєче. У 1930 р. у с. Великі Копані Цюрупинського р-ну був розкуркулений куркуль, експлуататор Самойлов Василь, який в даному разі є обвинуваченим. В будинок цього куркуля правління артїлі ім. Петровського вселило члена артїлі бідняка, активного робітника на селі Коломійченка В.

В лютому місяці 1931 р. обвинувачений Самойлов Василь, будучи трохи напідпитку, перед вечором увірвався у колишню свою хату, в якій у той час

* Телеграма не виявлена.

знаходилась сестра Коломійченка Василя, почав лаятись брудною матерщинною лайкою та почав кричати: «Хто має право господарювати у мойй хаті?» Коломійченко Явдоха, що була у хаті, злякалась та почала тікати з хати на двір, зачинивши за собою двері, але обвинувачений Самойлов, вибивши двері, почав гнатись за нею, але, догнавши її, він почав з нею розмовляти, кажучи, що проти неї він нічого не має, але брата її він все рівно заріже. Це саме він також казав, коли був у хаті. У цей час до обвинуваченого Самойлова підійшов селянин Старостюк, забрав Самойлова та повів до сусіда в хату.

Наслідком дій обвинуваченого Самойлова бідняк-колгоспник Коломійченко Василь, боячись помсти з боку куркуля, якому належав колись цей будинок, з будинку виселився, а будинок так і пустує, бо біднота боїться в нього вселятися. Так попереднім, як і судовим слідством остаточно не встановлено, що у звинуваченого Самойлова під час вчинку був у руках ніж. Всі свідки доводять, що ножа у нього не бачили, і лише свідок Самойлов Грицько показує, що він на віддалі бачив, що нібито у нього був ніж, але ця обставина більш нічим не ствердилась.

Але суд, аналізуючи матеріали справи, зупиняє свою увагу не на самому факті скоєного, а [на] політичному змісті справи та на тій підставі, на чім обвинувачений Самойлов базував свій терористичний акт. В діях обвинуваченого суд яскраво вбачає одну із форм класової боротьби куркуля з передовим колгоспним селянством села. Своїм вчинком обвинувачений показав, що куркуль на селі ще глибоко приховує думку помститися над біднотою, яка вщент розтрощила його.

Суд приходе до висновку, що обвинувачений Самойлов є людина соціально небезпечна, це стверджується ще фактом того, що під час розгляду справи до суду з'явилась колгоспна маса та учні шкіл з плакатами та вимогами пристосування [застосування] до куркуля, що є на лаві підсудного, суворої міри соцзахисту. Маса обурена вчинком звинуваченого та вимагає для нього кари.

Свідки Самойлов Грицько, Буганов та Коломійченко Василь дали погану характеристику про звинуваченого та про його минуле. Суд, обмірковуючи питання про міру соцзахисту, рахує за необхідне пристосування до підсудного довготермінового ізолювання від суспільства та родини. Суд знаходе обвинувачення за цілком доведене.

А тому, керуючись 7, 43, 54 – 8-м артикулами КК, 296, 297, 302 ч. 3-ю КПК, засудив Самойлова Василя Семеновича, 24 років, куркуля, до позбавлення волі у поправно-трудовах таборах далеких місцевостей СРСР реченцем на 10 років. Після відбуття міри соцзахисту зіслати за межі України реченцем на 5 років, позбавивши в правах за арт. 29-м пп. а, б, в, КК реченцем на 5 років, без конфіскації майна за відсутністю такого. Міру запобігання до набуття вироку законної чинності залишити тримання під вартою. Стягнути на користь Цюрупинської юрконсультації 50 крб.

Вирок може бути оскаржений до Найвищого суду протягом п'яти діб.
Зарухувати попереднє ув'язнення з 29.IV.1931 р. *

Голова суду *Гунченко*
Нарзасідателі *Кортавцев, Самойлов*
З оригіналом певно: Секретар

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3527. – Арк. 153, 154. Копія. Машинопис. 2. – С. 241, 242.

№ 41 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про збирання
колгоспних насінневих фондів та організацію
взаємодопомоги ***

17 березня 1932 р.

1. Прекращение хлебозаготовок, наличие в каждой области районов, имеющих излишки хлеба, создают все возможности для обеспечения мобилизации полностью семенных фондов, в том числе и покрытия дефицита по отдельным районам.

Все без исключения области, в первую очередь Днепропетровская, Одесская и АМССР, как вступающие в сев раньше всех, имеют возможность и обязаны сосредоточить все силы на мобилизации полностью необходимого им посевного материала для обеспечения всей площади. Для этого необходимо, чтобы на создание посевных фондов были мобилизованы вся парторганизация и колхозные массы, была правильно организована социалистическая взаимопомощь как внутри районов, так и межрайонная. Между тем, работа по мобилизации посевфондов у колхозников развертывается явно неудовлетворительно, ведущая роль членов партии, бригадиров, активистов в деле засыпки посевматериала ничтожна. Районы, получившие задание по организации социалистической взаимопомощи другим районам, в своем большинстве отнеслись к этому формально, ограничились дачей заданий селам, действительной же работы по мобилизации не развернули.

Исходя из необходимости покрыть недостаток семян в отдельных районах внутриобластными ресурсами, обязать обкомы немедленно установить районы, оказывающие соцвзаимопомощь, дать этим районам твердые задания и командировать во все эти районы уполномоченных обкомов.

В целях придания делу взаимопомощи больше общественного и конкретно-практического характера произвести прикрепление нуждающихся в помощи районов и колхозов к районам, оказывающим им помощь. Районы, получающие помощь, должны немедленно направить представителей колхозов из проверенных активистов во главе с ответственными работниками

* За апеляцією В. Самойлова Верховний суд УСРР змінив вирок: 4 роки ув'язнення в загальних місцях без висилки.

** Постанова була направлена всім обкомам і райкомам КП(б)У.

в районы, организующие помощь, для установления непосредственной связи с колхозами, из которых рассчитывают получить помощь, проведения в этих колхозах необходимой работы и оформления договорами получаемой помощи.

Секретари и председатели районов, оказывающих помощь, а также уполномоченные обкомов непосредственно руководят работой представителей нуждающихся в помощи колхозов и несут за выполнение плана по собиранию фонда взаимопомощи такую же ответственность, как и за мобилизацию семенных фондов для своего района.

В связи с краткостью срока, оставшегося до начала сева, считать целесообразным оказание помощи из наличных фондов тех колхозов, где фонды превышают на 20 марта 90 % потребности колхоза с тем, что нужды колхоза покрываются немедленно мобилизуемым зерном. Выделение для соцпомощи зерна из наличных фондов не должно превышать 10 % этих фондов. Эта помощь оформляется постановлением общего собрания колхоза.

2. В связи с указаниями метеорологических станций на дружную весну в конце марта и учитывая достаточное наличие влаги, установить следующие нормы высева:

По Одесской, Днепропетровской областям и районам Донбасса	пшеница	—	1,1	ячмень	—	1,1	овес	—	1
По Киевской области	»	—	1,2	»	—	1,2	»	—	1,1
По Харьковской области	»	—	1,15	»	—	1,16	»	—	1,1
По Винницкой области	»	—	—	»	—	1,2	»	—	1,15

В целях обеспечения посева в кратчайший срок разрешить при недостаточной обеспеченности тягловой силой посев под букер.

2. Областкомы сообщают районам только за несколько дней до начала сева.

Одновременно ЦК обязывает организовать в колхозах действительный контроль, начиная от амбара и кончая полем, за фактическим высевом всего предназначенного для посева зерна, беспощадно борясь с фактами расхищения семенного материала. Предупредить все правления колхозов, бригадиров, колхозников об их ответственности за доброкачественное проведение сева. Широко освещать этот вопрос в районной прессе, стеновых газетах во все время посевной кампании. Поручить Укрколхозцентру издать по этому вопросу специальное постановление.

3. В связи с запозданием весны обязать районные парткомы, мобилизуя в ближайшие дни полностью потребные фонды ранних яровых, одновременно, в целях страховки, максимально мобилизовать семена поздних культур (кукуруза, подсолнух, просо, гречиха, соя, кормовые культуры и травы).

4. Несмотря на ряд указаний ЦК, в большинстве районов действительной проверки всех наличных фондов в колхозах до сих пор не организовано. Годный для посева и обменных операций материал, при отсутствии по-

севних фондів, числиться як продовольственный или фуражный. Проверку необходимо закончить в ближайшие дни не только по бухгалтерским книгам, а и в натуре с участием уполномоченных района.

5. За последнее время значительно усилилась активность кулацких элементов, опирающихся в своей подрывной работе против колхозов, против организаций сева, в первую очередь на колхозных прогульщиках, на активных расхитителей колхозного хлеба.

Необходимо решительно усилить борьбу с кулаком, мобилизовать на эту борьбу массу колхозников, в первую очередь актив; широко развернуть разоблачительную работу кулацких агентов, беспощадно разоблачать активных расхитителей колхозного зерна, очистить колхозы от пролезших кулацких элементов.

6. ЦК обязывает обкомы немедленно командировать в решающие районы области весь основной руководящий партийный и советский актив.

ОСОБОЕ ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Обязать Винницкий обком организовать соцпомощь Одесской области яровыми культурами (ячмень, овес, просо) в размере 3 тыс. тонн.

Поручить Укрколхозцентру на протяжении суток послать в Винницкую область группу ответственных товарищей во главе с членом правления для организации вместе с обкомом работы на месте.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 35–37. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 130–132.

№ 42 *Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про хлібозаготівлі та весняну посівну кампанію*

18 березня 1932 р.

Щоб максимально використати всі сили та засоби для успішного проведення посівної кампанії, яка цього року, за умов весни, повинна бути проведена у виключно короткі терміни, ЦК КП(б)У і Раднарком УСРР постановляють:

1. Незалежно від рівня виконання окремими колгоспами та районами плану хлібозаготівель вважати заготівлі по колгоспному сектору за закінчені.

Запропонувати всім сільським, районним та обласним організаціям зосередити свою увагу на виконанні планових завдань щодо посівної кампанії.

2. Запропонувати райвиконкомам, міськрадам, МТС та Колгоспцентру в районах, де насінневі фонди не забезпечено наявним громадським колгоспним зерном, провести мобілізацію посівматеріалу, що не вистачає колгоспам, із хлібних ресурсів, що були розподілені і знаходяться в особистому розпорядженні колгоспників, у спосіб позики, яка має бути обов'язково повернута натурою з нового врожаю.

3. Цю постанову негайно оголосити в центральній, обласній та районній пресі та довести до відома всіх колгоспів.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор
Голова РНК УСРР В. Чубар

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 113, 129. Копія. Машинопис; 1. – С. 133.

№ 43 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчу допомогу Зінов'євську*

18 березня 1932 р.

Выдать из Украинских фондов снабжения Зиновьевску 1000 пудов хлеба для оказания продовольственной помощи колхозам, оказавшимся в тяжелом положении, из расчета не более 20 фунтов на едока в месяц.

Предложить обкому командировать специальных товарищей для организации этой помощи, не придавая широкой огласке.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 204. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 133, 134.

№ 44 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчу допомогу АМСРР*

18 березня 1932 р.

Санкционировать выдачу 1000 т кукурузы для продовольственной помощи АМСРР.

Предложить обкому сообщить ЦК: для каких районов и для какой формы помощи нужны 3 тыс. тонн.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 203. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 134.

№ 45 *Доповідна записка позаштатного інспектора Глухівської райКК – РСІ М. Дорошенко про розкуркулення і виключення П. Романенка з колгоспу*

19 березня 1932 р.

До Глухівської КК – РСІ

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

За дорученням матеріалом по Яструбщинській сільраді про гр. Романенка Петра Антоновича та його сина Павла Петровича, який писав заяву

до Г. І. Петровського про його виключення з колгоспу «Перемога» як чуждого елемента, під час розслідування мені довелося підтвердити слідує:

Дід Романенка мав до революції 100 га землі, лісу до 10 га, луки 15 га, саду 1 га, садиби 5 га, коней 7–10, корів 5–7, свиней 10 і більше, вівців 20–30, молотарку, жатку, сівалку і інші с/г машини. Був млин, пасіка велика. Дом великий, клунь 3, сараї, амбар під залізом. Дід був сільським старостою, одночасно мав свій власний шинок. Сім'ї було у діда 5 чоловік. Весь час мав найману працю постійну, а також і сезонну, землю здавав іспольщикам.

Під час революції в цьому господарстві дещо забрано, а саме: землю, ліс та ін. Батько Петра Романенка мав все це вищеперелічене, ще ж к тому був в ченцях (монах), за що зараз позбавлений виборчих прав. Брат Романенка був в денікінських загонах, зараз на Соловках, який надіслав листа до сільради, «що вони живуть там і гострять ножі на керуючих бандитів села» (є копія листа в сільраді). Брата розкуркулено раніше, Романенко хоча й умовно, але всі господарські та політкампанії виконував. Вступив до колгоспу в 1929 р., у колгоспі працював на посаді рахівника. Під час перебування його в колгоспі маса бідняцько-середняцька весь час хвилювалася, що такий куркуль заховався за колгоспом. Був випадок, коли Романенко овес видавав на трудодні, а собі з головою колгоспу взяв по 25 пуд.

Під час усупільнення Романенко здав с/г реманент та ін.: сарай – 35 крб., амбар – 70 крб., клуня – 35 крб., кінь – 35 крб., плуг дерев'яний – 3 крб., борона дерев'яна – 1 крб. 50 коп., колеса (4 шт.) – 10 крб., хомутів два возових – 10 крб., сані – 15 крб., дуга стара – 2 крб. Разом – на 253 крб. Що ж до машин, то він пояснив, що то не його, а братове (ці відомості взяті з акта прийому від 13.VII.1930 р.).

Коли був у селі представник від ЦК КП(б)У т. Цимбалов, то тільки тоді постало питання про його виключення з колгоспу по заявах членів колгоспу. Питання про його виключення обговорювалося на зборах бідноти, загальних зборах колгоспу та правлінні (додаю витяги з протоколів)*. В 1932 р. після виключення сільрада довела до його господарства тверде завдання по хлібозаготівлі на 40 пуд. та на позику «3-й вирішальний» на 75 крб. Він не виконав цих завдань і відмовився від сплати. Тоді сільрада для покриття цієї заборгованості зробила продаж дечого з господарства. Хата ще й досі в його власності і не продана. Романенко зараз десь працює за бухгалтера (весь час був у Баничах, зараз невідомо де).

Що ж до заяви, то заяву цю писав учень, його син, який вчиться в Уланівській 7-річній школі. Немає ніяких сумнівів, що цю заяву писав хтось від його імені. Одержавши такі відомості, на мій погляд, колгосп зробив вірно, що його виключив з лав наших колгоспів, одне тільки кепсько, що дуже пізно, та сільрада несвоєчасно його полурозкуркулила. Відомості я ці підтвер-

* Не публікуються.

дила у селян, які були присутні в сільраді, понад 15 чоловік, до того [ж] ті люди, які весь час були в наймах його діда та батька.

Розслідувала *М. Дорошенко*
19.III.1932 р.

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 111. – Арк. 76, 77. Оригінал. Рукопис;
2. – С. 442, 443.

№ 46 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про трактори
для України*

21 березня 1932 р.

Отгрузить Украинской степи до 10 апреля с. г. сверх плана 12 500 НР * за счет плана поименованных ниже областей, путем перенесения на май месяц отгрузки для МТС этих областей:

Северный край	300 сил
Ленинградская область	800 »
Западная область	1100 »
Московская область	1100 »
Ивановская область	600 »
Нижегородский край	900 »
Татарская АССР	1000 »
ЦЧО	5000 »
Западная Сибирь	500 »
БССР	1200 »

12 500 сил

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 877. – Арк. 11. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 134.

№ 47 *Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії
з повідомленням Постанови ЦК КП(б)У про усунення
обмежень щодо перевезення незначної кількості хліба*

22 березня 1932 р.

Сообщается постановление ЦК 22 марта: Ввиду имеющихся ЦК сведений о введении в ряде мест ограничений в перевозе отдельными лицами небольшого количества хлеба, семян, установлении заградительных отрядов и проч., предложить облбюро немедленно устранить эти ограничения, безусловно сняв всякого рода заградительные отряды.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5377. – Арк. 12. Оригінал; 1. – С. 135.

* Кінських сил.

№ 48

*Лист голови ЦКК КП(б)У – наркома РСІ УСРР
В. Затонського до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора
про економічне становище та продовольчі труднощі
на Маріупольщині*

24 березня 1932 р.

С. В. *

Вчера приехал в Мариуполь. В восточную половину района проехать совершенно нельзя из-за ледохода на р. Кальмиус. А между тем на Кривой и Безымянной косах (первая 45, вторая 25 верст от Мариуполя) лежит яровой пшеницы 2209 т (!), в том числе 657 т чистосортной. На море лед еще, а по суше нет проезда – все балки залиты водой. На посевной материал указанных приморских ссыпных пунктов, вероятно, где-нибудь рассчитывают, но вернее всего, что его использовать не удастся. Самое большее, если кое-что колхозы бывшего Буденновского района на месте выменяют, но пока по данным мариупольцев у них обменных ресурсов тоже нет (равно как и семян).

Из присоединенных к Мариуполю районов только Мангушский обеспечен полностью и даже немного поможет соседям. В Буденновском и Сартанском положение дрянное.

Сам я мог побывать в колхозах бывшего Сартанского района (Македонской МТС). Мариупольцы говорят, что в других селах (Сартана, Чердалки) еще хуже, но что я видел в Македоновке, сравнимо лишь с Новой Прагой.

Кстати, Македонская МТС – это нечто исключительное по бесхозяйственности. На днях директора исключили из партии и присудили к году принудительных работ, но и новое руководство совершенно беспомощно.

Зам. директора заявил, что их колхозы обеспечены на 50 %, на деле же нет и 5 %. Никто ничего не знает. Даже инвентаризации имущества самой станции (сельскохозяйственные машины) нет. Старший механик (оказалось – кулак) сбежал до суда. Вчера обнаружен сарай, набитый плугами, культиваторами и т. п. (часть еще в ящиках – не распаковано) – лежало с начала прошлого года.

Также обнаружены (Мангушской бригадой) завалывшиеся дефицитнейшие части к Джондирам (сейчас разбираются, сколько и чего там завалывалось). Станция имеет 7 лошадей, но они двигаться уже не могут.

В колхозах такое же положение. На свиной ферме в самой Македоновке в этом году погибло уже 180 свиной (135 осталось). Правда, что полагающейся им макухи (за сданный подсолнух) они не получили и свиной кормят сухой половой.

Во всем Сартанском районе в колхозах официально зерна не выдавали. Только муку, а с января – печеный хлеб, т. е. фактически перевели на паек. Коровы все обобществлены. Огороды тоже перестали заводить около хат.

* Станіслав Вікентійович.

Требують у колхоза хлеба, картошки, моркви, молока и все, что полагається. Часов до 9 утра деревня спит (так говорили тт. Неживой и Петровский); я был в селе около 10 часов – уже народ не спал, но хозяйственной инициативы никто не проявлял. Формально расписаны бригады, но семян нет, никто и не пытается собирать. «Если государство даст, то мы засеём». Жалуются на плохой урожай прошлого года. План заготовок у них выполнен. (Сдали около 5 ц с га, в том числе и по пшенице).

У мариупольцев настроение тяжелое. Вчера мне тт. Яцевский и Неживой показывали набросок аварийного плана: пшеницы вместо 16 500 га – 3200 га, ячмень вместо 11 900 – 6750, овес вместо 2600 – 1100; зато просо вместо 100 га – 1500, чистых паров сверх плана – 5 тыс. га и т. д. Я у них забрал все эти аварийные наметки, предложил заняться выкачкой зерна из более благополучного Мангушского района, нажать и на отстающих, но ясно, что выполнение плана по культурам – дело безнадежное. Надо, чтобы хотя [бы] Красный Луч и Краматорка (кажется, эти районы намечены) помогли Мариуполю.

Сейчас еду верхом в Володарку – иных способов передвижения нет, и туда никто не заезжал, а они должны дать около 8 тыс. ц для других районов Днепропетровской области. Неживой, к сожалению, связан работой по бронецеху. Всех остальных мобилизовали и бросили в МТС и колхозы, но бывшие районы (особенно Сартана) так нашкодили, что сейчас выправить немного уж удастся.

В. Затонский

Опыт Сартаны еще раз подчеркивает, к чему приводит административная опека и пайковое довольствие колхозников и как важно сейчас использовать всяческие хозяйственные стимулы в колхозах.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5264. – Арк. 3–6 зв.; 1. – С. 135–137.

№ 49 *Відомості про надходження скарг до приймальні голови ВУЦВК з 1 до 20 лютого 1932 року*

26 березня 1932 р.

1. Всього зверталися зі скаргами	2156
З них: дано усну пораду в різних питаннях	524
« різних довідок	227
виконано приймальною, технічним оформленням в канцелярії	1405
2. З виконанням в приймальні, технічним оформленням особистого прийому	1405
надійшло поштою	209
надійшло поштою	1196
3. Пересічно скарг щодня	83
4. Одержано скарг від колгоспів та с. г. артилей	28

З них скаржились на:		
хлібозаготівлю		4
надання хліба		4
« продуктів		6
перекручення постанов уряду та партії		3
матер. допомогу		2
надання тягл. сили		1
Інших		8
Надіслано:		
центральноним установам		2
РВК та МР		17
прокурорам		3
райРСІ		2
іншим установам		3
колгоспам та артілям		1
5. Одержано скарг від громадян	1377	
З них скаржились: на розкуркулення	64	4,6 %
« колективізацію	119	8,6 %
« м'ясозаготівлю	58	4,2 %
« хлібозаготівлю	357	25,9 %
« експертне оподаткув[ання]	20	1,4 %
« інші податки	78	5,6 %
« висилку	61	4,4 %
« судові справи	5	
пенс. інвал. праці	46	3,3 %
« « війни	31	2,2 %
« матер. допомогу	47	3,4 %
« лікування	27	1,9 %
« звіл. з роботи	39	2,8 %
« прох. дати роботу	34	2,4 %
« інші роб. питання	21	1,5 %
« перекруч. постанов уряду та партії	14	1 %
« штрафи	13	0,9 %
« навчання	53	3,8 %
« військ. справи	9	
« надання хліба	28	2 %
« постачання продуктами	11	0,7 %
« убой худоби	2	
« надання квартири	35	2,5 %
« інші справи	205	
6. За соціальним станом:		
незаможників	199	14,4 %

середняків	608	44,1 %
заможників	150	10,8 %
робітників	191	13,8 %
службовців	128	9,2 %
інших	101	7,7 %
7. Надіслано заяв до:		
центрального установа	32	2,3 %
РВК та міськрадам	703	53 %
райРСІ	37	2,6 %
прокурорам	213	15,4 %
інспектурам Наросвіти	11	0,7 %
« Праці »	15	1,1 %
райсоцзабезам	20	1,4 %
райфінвідділам	20	1,4 %
страхкасам	15	1,1 %
житлоспілкам	2	
іншим установам	76	5,5 %
прохачам	233	15,5 %

Зав. приймальні голови ВУЦВК Г. Баранов

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 99. – Арк. 83–83 зв. Оригінал. Машинопис.

№ 50 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насінневі вантажі*
27 березня 1932 р.

а) послать зам. Наркомпути т. Амосова на Батраки в качестве уполномоченного СТО с обязательством до 1 апреля пропустить все посевные грузы;

б) для всей отгруженной по 26.ІІІ. семсуды установить 1 апреля крайним сроком прибытия на места;

в) пропускать грузы с посевным зерном предпочтительно перед всеми другими грузами;

г) обязать т. Благонравова присылать в ЦК и СНК ежедневные сводки о прибытии семенных грузов;

д) послать т. Гроссмана на Украину в качестве уполномоченного Совета Труда и Оборона по отгрузке семенного подсолнуха и кукурузы.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 878. – Арк. 13. Оригінал. Машинопис.

№ 51 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про збір колгоспних насінневих фондів по Україні і Середній Волзі*

27 березня 1932 р.

Принять предложение Украины и Средней Волги * об установлении, в связи с уточнением норм высева, следующих заданий по сбору семенных колхозных фондов по зерновым культурам:

- а) по Украине – 8700 тысяч центнеров;
- б) по Средней Волге – 3800 тысяч центнеров.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 878. – Арк. 13. Оригінал. Машинопис.

№ 52 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про підсумки роботи колгоспів у 1931 році та завдання їх подальшого організаційно-господарського зміцнення*

28 березня 1932 р.

Заслушав доклад Наркомзема и Колхозцентра о результатах 1931 хозяйственного года в колхозах, ЦК КП(б)У констатирует целый ряд перегибов и ошибок, допущенных на местах в отношении руководства колхозами, а также ряд извращений политики партии в процессе хлебозаготовительной работы в отношении колхозов.

Огромный рост колхозов на протяжении 1931 г. (по Украине около 70 % всех хозяйств, а в степных районах 85–90 %) во весь рост поставил перед партийными организациями Украины задачу организационно-хозяйственного укрепления колхозов. Ряд районов и многие тысячи колхозов показали действительную способность по-большевистски бороться за укрепление колхозов, за создание крепкого колхозного актива, что и обеспечило своевременное выполнение ими плана хлебозаготовок, ударное проведение осеннего сева, выполнение программы зяби, правильное распределение результатов хозяйствования, подготовку к весеннему севу.

Многие же районы не справились с этой задачей, не сумели создать крепкого колхозного актива, не сумели организовать должного отпора пролезшим в колхозы кулацким элементам, не смогли развернуть успешной борьбы с мелкособственническими настроениями. В ряде районов в связи с хлебозаготовками были допущены перегибы в отношении наиболее добросовестных колхозов, когда последние фактически должны были перекрывать результаты бесхозяйственности плохо организованных колхозов. Районы, не зная действительного положения дела в колхозах, во многих случаях преувеличивали задания по хлебозаготовкам одним и, наоборот, сильно преуменьшали другим, а вслед за тем, чтобы поправить дело, свести концы с концами, производили по несколько раз добавки к плану,

* Средневольтский край (СВК).

и притом часто наиболее добросовестным колхозам, совершенно этим подрывая у колхозников всякую уверенность в правильности планирования.

Такой бюрократический подход приводил к тому, что часто хорошо работавшим колхозам при высокой урожайности и добросовестно поставленной отчетности фонд потребления оставался меньший, чем колхозам с плохо поставленным хозяйством. Такие же перегибы допускались тогда и внутри колхозов, когда колхозники, имевшие большое количество трудодней, получали на потребление незначительное количество фондов, в то время как плохо работавшие получали часто большее количество натуральных фондов. Такая же недопустимая уравниловка в ряде случаев проводилась и в отношении снабжения колхозников товарами. Все это коренным образом противоречило линии партии на организационно-хозяйственное укрепление колхозов, на стимулирование хорошего колхозного хозяйства, поднятие его продуктивности.

Недопустимыми являются факты голого администрирования со стороны районных, а также и сельских организаций и игнорирование ими принципа хозрасчета в колхозах. Частая смена правлений, производившаяся по всякому поводу, не способствовала организационно-хозяйственному укреплению колхозов. Со стороны районных организаций, МТС, банка допускалось распоряжение денежными средствами и фондами колхозов без ведома и согласия самих колхозов.

Наряду с этим во многих случаях имело место также плохое хозяйствование правлений колхозов. Небрежное, бесхозяйственное отношение к общественному добру, отсутствие заботы о повышении продуктивности своего хозяйства, плохая обработка земли, недоброкачественный, небрежный посев, отсутствие заботы об обработке технических культур, плохой уход за скотом и особенно за лошадьми – вот основные болезни плохих колхозов. При сборе урожая такое отношение к хозяйству привело в плохих колхозах к большим потерям хлеба, свеклы, подсолнуха, повлекло за собой массовые утайки, растаскивание хлеба во время молотбы и после нее. В таких колхозах не было и речи о правильном распределении результатов хозяйствования и, в первую очередь, натуральных фондов по трудодням. В таких колхозах царствовала полная уравниловка и даже больше: кто много работал, тот часто меньше других получал.

Чрезвычайно распространено также самовольное распоряжение со стороны правлений средствами колхоза. Без постановлений общих собраний, из средств, подлежащих распределению по трудодням, производились большие капитальные затраты на новое строительство, не считаясь с хозяйственными и финансовыми возможностями колхоза. Все это приводило к тому, что доходность колхозника на трудодень недопустимо снижалась. Это не могло не дискредитировать в глазах широких колхозных масс системы хозяйствования в таком колхозе, вызывало недовольство, подрывало стимул к работе.

Проведение в жизнь решений ЦК ВКП(б) требует решительного исправления допущенных искривлений и ошибок и поворота работы всех

партийных организаций на рельсы действительного хозяйственного укрепления колхозов. Директивы ЦК ВКП(б) от 4 февраля * требуют решительной борьбы с «левацкими» заскоками, выражающимися в игнорировании артельной формы как необходимого этапа, который должно пройти колхозное крестьянство по пути к высшим формам коллективизации. Эта директива ЦК ВКП(б) требует от всех серьезно считаться с не изжитыми еще мелкособственническими настроениями колхозников и не забывать, что эти настроения могут быть изжиты только в процессе длительной, упорной работы над укреплением колхозов, над перевоспитанием колхозной массы. Нельзя также забывать, что классовая борьба вокруг колхозов еще не кончилась, что и внутри колхозов имеется значительное количество элементов, которые не прочь разрушить колхозы, которые тянут назад, срывают дело хозяйственного укрепления колхозов. При этих условиях всякий перегиб, всякий «левацкий» заскок и администрирование, как равно и правооппортунистическое благодушие, а также бесхозяйственность в колхозе, немедленно используются классовым врагом для оживления мелкособственнических настроений, для того, чтобы, пользуясь ими, провести свою кулацкую линию на подрыв, на разрушение колхоза.

Колхозы Украины накопили огромный положительный опыт работы. Тысячи прекрасных образцов постановки хозяйства колхозов, достижение высокой производительности труда, улучшение материального положения колхозников показывают пример для всех остальных колхозов Украины. Большинство колхозов Чубаровского и Синельниковского районов в Днепропетровской области, Раздельнянского и Березовского – Одесской, Лозовского и Волчанского – Харьковской, а также колхозы многих других районов, вместе с МТС этих районов, сумели прочно организовать хорошую обработку земли, тщательную и своевременную уборку урожая. Эти колхозы сумели показать пример другим также и в отношении сдачи государству своих товарных излишков, притом в значительно больших, против других колхозов, размерах, а наряду с этим полностью обеспечили и свои собственные нужды. Многие колхозы добились образцовой постановки свиных ферм, хорошей организации молочного хозяйства с большим выходом товарной продукции.

В этом отношении особенно большая положительная работа проделана МТС. Многие МТС добились исключительных успехов в деле поднятия хозяйства обслуживаемых ими колхозов как по производительности труда, так и по повышению материального положения колхозников. Однако эти прекрасные образцы колхозного хозяйствования очень медленно усваиваются другой частью колхозов. Местные партийные, советские и колхозные организации, МТС должны все сделать для того, чтобы отсталые колхозы как можно быстрее учились хозяйствовать у хороших колхозов, заимствовали бы у них лучшие методы хозяйствования.

* Постановва Політбюро ЦК ВКП(б) «Про чергові заходи по організаційно-господарському зміцненню колгоспів».

Исходя из вышеизложенного, ЦК КП(б)У предлагает всем партийным организациям:

1. Развернуть широкую политическую кампанию вокруг задачи организационно-хозяйственного укрепления колхозов, вокруг борьбы за поднятие урожайности, разъясняя колхозным массам политику партии в деле социалистического переустройства сельского хозяйства, перевода его на новую техническую базу. Главнейшей практической задачей должно быть проведение в жизнь директивы ЦК ВКП (б) об организации постоянных производственных бригад и осуществление принципа оплаты участников этих бригад в зависимости от качества и результатов их работы.

2. Во всей работе по проведению посевной кампании, в борьбе за поднятие урожайности, в подготовке хлебозаготовительной кампании исходить из того, что чем лучше ведет свое хозяйство колхоз, чем большей урожайности он добился, тем больший натуральный фонд потребления должен быть обеспечен этому колхозу. Чем лучше, добросовестнее работал колхозник, чем больше у него трудодней, тем больший натуральный фонд должна получить его семья на потребление и на образование некоторых запасов как для личного потребления, так и для развития домашнего животноводства, птицеводства и т. п. Из этого исходят договора МТС о сдаче государству всех товарных излишков, из этого исходят контрактационные договоры, устанавливающие сдачу колхозами государству от $\frac{1}{4}$ до $\frac{1}{3}$ продукции при среднем урожае.

3. До начала весеннего сева закончить полностью распределение доходов 1931 г., учтя в доходность трудодня также и все ранее выданные не только денежные, но и натуральные авансы. Вся стоимость капитальных вложений в хозяйство колхоза на протяжении 1931 г. должна быть учтена отдельно и санкционирована общим собранием колхозников. В дальнейшем никакие капитальные затраты сверх фондов, установленных при распределении доходов 1931 г., без специального постановления общего собрания колхозников не должны производиться.

4. При расчетах с колхозами категорически запретить каким бы то ни было учреждениям (МТС, банку, советским и колхозным органам, заготовительным организациям) производить удержания из причитающихся колхозу средств сверх того, что установлено договором. Совершенно запретить самовольное распоряжение причитающимися по различным контрактационным договорам колхозам натуральными фондами (товары, жом, масло и т. п.) без предварительного разрешения колхоза. Установить, что пользование колхозными лошадьми различного рода учреждениями и лицами может производиться лишь за плату, на основе хозрасчета.

Обязать все заготовительные организации (Заготзерно, Сахтресты, Вукоовощ, Укрплодоовощ, Вукоопмясоптах, Укрмясо, Вукоопмолоко, Укрмолокопродукт, Укртехкультур и др.) немедленно ликвидировать всю свою задолженность колхозам.

5. Запретить, как правило, роспуск правлений колхозов в качестве репрессий за какие бы то ни было недочеты колхоза. Роспуск может быть

произведен районными руководящими организациями только в виде исключения и только через общее собрание колхозников.

6. Повести решительную борьбу с бесхозяйственностью в колхозах. Строгая оценка произведенной каждой бригадой, каждым колхозником работы, не только по количеству, но и по качеству и конечным ее результатам, должна быть проведена в колхозах со всей последовательностью. Необходимо добиться строгой экономии средств и материальной ответственности со стороны каждой бригады и каждого колхозника за упущения в работе, принесшие хозяйственный ущерб колхозу.

Внедряя оплату труда и распределение доходов в строгой зависимости от количества и качества произведенной каждой работы, повести борьбу с прогульщиками, с рваческими элементами, подрывающими благосостояние колхоза.

7. В ряде районов имеются случаи фактически принудительного обобществления коров, свиней и даже домашней птицы колхозников. Это находится в резком противоречии с директивами партии. Необходимо не только повести борьбу с попытками зажима индивидуальной части хозяйства колхозников, прежде всего в области животноводства, но, наоборот, всячески поощрять и содействовать развитию животноводства в домашнем хозяйстве колхозника. Как с недопустимым, вреднейшим «левацким» извращением линии партии необходимо решительно бороться с попытками перевода в прямом и скрытом виде колхозников на общественный паек.

8. Вновь подчеркнуть, что центральной задачей в деле организационно-хозяйственного укрепления колхозов является создание крепкого колхозного актива. На все руководящие посты в колхозе — от бригадира до членов правления и председателя колхоза — должны выдвигаться активисты, способные не только вести хозяйство колхоза, но и политически проверенные люди, которые не поддадутся кулацкому влиянию, мелкобуржуазным настроениям и поведут колхоз по правильному социалистическому пути.

9. Задачи организационно-хозяйственного укрепления колхозов требуют от партийных организаций решительной перестройки своей работы. Важнейшим условием правильного руководства колхозами является изучение всех мелочей производственной жизни колхозов и быта колхозников. Каждая районная партийная организация, руководящий состав районных партийных и советских органов должны хорошо знать колхозы своего района, без чего невысказано настоящее партийное руководство ими.

Для серьезного ознакомления с жизнью и хозяйством колхозов на месте и для оказания им помощи в применении опыта лучших колхозов ЦК вменяет в обязанность областным и районным партийным и советским организациям производить постоянную посылку руководящих работников на более длительное время (не менее 10–15 дней) в определенные колхозы.

Решительное и последовательное проведение в жизнь директивы ЦК ВКП(б) об организационно-хозяйственном укреплении колхозов, быстрое осуществление настоящего постановления является основным условием

успешного проведення весеннього сева, успішної боротьби за високий урожай.

Центральний Комітет виражає тверду впевненість в тому, що партійні, комсомольські і совєтські організації, мобілізувавши всі свої сили, сили колхозного активу і всієї колхозної маси, широко розвернувши самодеятельність колхозників, соцсоревновання і ударництво, поведуть за собою єдиноличників – бедняків і середняків, з честю справляться з задачами весенньої посівної кампанії і забезпечать тим самим успішне здійснення величайших завдань соціалістического будівництва четвертого року п'ятилітки.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 235. – Арк. 155–160. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 137–143.

№ 53 *Протокол президії Брацлавської районної контрольної комісії Вінницької області про оголошення догани уповноваженому Зуєву за зловживання владою під час хлібозаготівель*

28 березня 1932 р.

Присутні: члени президії райКК – РСІ Незнамов (голова райКК – РСІ), Марущак (зав. РБС, сектор РКК), Таберт (член президії РКК).

Головує т. Незнамов, секретар т. Марущак.

Слухали: 1. Про перекидання лінії партії в хлібозаготівлях уповноваженим РПК по с. Остапківці т. Зуєвим (доп. т. Незнамов).

Ухвалили: 1. Констатувати, що т. Зуєв, перебуваючи уповноваженим РПК в справі хлібозаготівлі по с. Остапківці, допустив грубе перекидування лінії партії в хлібозаготівлі, зокрема:

а) оштрафування в адмінпорядку 25 господарств контрактантів, що не виконали своїх контракційних зобов'язань перед державою;

б) грубе, неетичне поводження з окремими контрактантами, що значно відбилось на політичному настрої колгоспних та бідняцько-середняцьких мас села;

в) що ці антипартійні дії використав куркуль та антирадянський елемент і скерував їх на зрив плану хлібозаготівлі, внаслідок чого останнього по с. Остапківці виконано на 85 %.

Тому-то президія райКК – РСІ вважає за необхідне:

1. Члену КП(б)У т. Зуєву за вищезазначені антипартійні вчинки оголосити сувору догану.

2. Запропонувати уповноваженому РПК в справі весняного сіву по с. Остапківці виправити допущені викривлення партлінії був. уповноваженим РПК т. Зуєвим та про наслідки доповісти президії райКК.

3. Поряд з цим поставити питання перед фракцією КП(б)У РВК про вжиття відповідних заходів до керівництва сільради*.

Голова райКК – РСІ *Незнамов*
Секретар райКК – РСІ *Марущак*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 534. Оригінал. Машинопис;
2. – С. 444.

№ 54 *Витяг із протоколу засідання Бородянського райвиконкому Київської області з приводу розкуркулення селян*

28 березня 1932 р.

Слухали: Постанову пленуму Дружнянської сільради від 24.III.32 р. про гр. Титенка Сака Нечипоровича, Титенка Тихона Мусійовича та Яценко Соломію Трохимівну, що порушили обов'язкову постанову РВК від 18.II.31 р. «Про застосування найменших агрономічних заходів в сільському господарстві», не підготували с/г реманент, не перечистили посівматеріал, не приступили до вивозки гною та відмовились провести засів по доведеному їм плану засіву весною 1932 р., чим зривають проведення підготовчої роботи щодо весняного сіву.

Господарство Титенка Сака – заможньо-куркульське, має землі 7,89 га, платить с/г податку 130 крб. 65 коп., не виконав по твердому завданню хлібозаготівлю та картоплезаготівлю.

Господарство Титенка Тихона заможне, має землі 6,18 га, платить податку 46 крб. 50 коп.

Господарство Яценко Соломії заможне-куркульське, має землі 10,80 га, платить с/г податку 102 крб. 83 коп., не виконала хлібозаготівлі та картоплезаготівлі, що доведено по твердому завданню.

Ухвалили: Приймаючи на увагу, що гр. Титенко Сак, Яценко Соломія належать до кулацьких господарств, що злісно зламали обов'язкову постанову РВК «Про застосування найменших агрозаходів в сільському господарстві», не вивезли гною, не відремонтували с/г реманенту, не перечистили посівматеріалу та відмовились проводити весняну сівбу, весь час ведуть розкладницьку роботу й намагаються зривати підготовку роботи до весняної сівби по с. Дружня, а тому відібрати від зазначених громадян землю, конфіскувати тяглову силу, с/г реманент, посівматеріал та все майно, що належить їм та їхнім родинам, й передати до колгоспу. Самих гр. Титенка Сака Нечипоровича, Яценко Соломію Трохимівну з їхніми родинами вислати за межі села.

* Це рішення ухвалено у зв'язку зі скаргою жителів с. Остапківці до ВУЦВК на дії правління колгоспу та уповноваженого РПК.

На Титенка Тихона Мусійовича накласти штраф в сумі 100 грн.

Голова засідання *Лівуш*

Секретар *Власенко*

Оригінал за належними підписами

З оригіналом згідно *

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 333. – Арк. 50. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 445.

№ 55 *Телеграма ЦК КП(б)У до міськкомів і райкомів партії про збирання насіння на місцях та організацію колгоспної взаємодопомоги*

29 березня 1932 р.

Всім горпарткомам, райпарткомам

Последняя пятидневка говорит [о] резком ослаблении сбора семян в колхозах. [В] ряде районов сбор семян фактически прекратился. Зато отовсюду поступают телеграммы с просьбой выдачи семенной ссуды. ЦК требует от областей, районов немедленно положить конец подобным настроениям и все силы сосредоточить на сборе семян на месте, на организации колхозной взаимопомощи. Несмотря на тяжелое положение [с] семенами, имеются еще огромные возможности мобилизации семян. Эти возможности не используются благодаря оппортунистическим настроениям районных руководителей и актива. Особенно недопустимым ЦК считает поведение районов, получающих семенную помощь, где совершенно прекращена работа [по] сбору семян, а все внимание сосредоточено [на] получении семян со стороны.

Секретарь ЦК КП(б)У *Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5362. – Арк. 30. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 143–144.

№ 56 *Витяг із протоколу засідання РНК УСРР з приводу заборони заслонних загонів із відбирання хліба у колгоспників і звільнення ув'язнених у справах хлібозаготівель*

1 квітня 1932 р.

...б. Вважаючи на відомості, що надійшли з місць про введення низкою районів обмежень у перевозці невеликої кількості хліба-насіння, встановлення заслонних загонів та ін., запропонувати облорккомітетам негайно усунути це обмеження, безумовно знявши всілякі заслонні заgonи.

* Підпис нерозбірливий.

7. Прийняти до відома повідомлення прокуратури республіки, що нею 25.III дано директиву своїм місцевим органам переглянути справи осіб, що перебувають у БУПРах, у зв'язку з хлібозаготівлями з тим, щоб засуджених по маловажливих проступках звільнити для участі в засівкампанії.

За голову Ради народних комісарів *Сухомлин*
Заст. секретаря Ради народних комісарів *Сема*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 279. – Арк. 109. Ротаторний примірник;
2. – С. 446.

№ 57 *Лист Кантемирівського райкому партії до Центрально-Чорноземного обкому ВКП(б) про вплив до району жителів з України **

1 квітня 1932 р.

Начиная с февраля месяца с. г., с рядом лежащих районов Украины начался приток граждан за покупкой, меной и выпрашиванием хлеба; в последние дни мешочники формальным образом наводнили район. Станция битком набита людьми, во всех селах ходят толпами люди, причем целыми семьями с маленькими детьми и дряхлыми стариками – положение с каждым днем становится еще более угрожающим. До сего времени по крайней мере была угроза только со стороны морального действия на колхозников нашего района, но в данный момент начинает развиваться воровство и даже прямой грабеж: в селе Н. Марковка ночью на 31.III были сбиты замки от картофелехранилищ колхоза и забран картофель, а [с] 31.III на 1.IV в село Журавка приехала группа человек 20 в поле к буртам высадочного бурака, открыли бурт и прямо на подводах увезли бурак, причем сторожем было оказано сопротивление. Уже эти примеры заставили нас насторожиться, и мы дали указание усилить охрану колхозного имущества, особенно различных складов с продуктами и семенами. О действительно тяжелом голоде свидетельствует такой факт: за последнее время в селе Кантемировка только за последние дни похоронено 12 человек, пришедших за хлебом с украинских соседних районов.

Но характерно то, что местные органы власти и партийные организации голодающих районов, судя по информации пред. РИКа Марковского района, ничего не делают, чтобы как-то организованно послать на работу лишние рты и руки, «небольшие наряды на рабсилу не выполнены», а между тем люди, основная масса колхозников самотеком идут искать работу и хлеб. Мы боремся с этим наводнением голодающих при бездействии их местных руководителей бессильны.

Такое положение не только по Кантемировскому, но [и] Ольховатскому, где я работал, Россошанскому и др. южным районам.

* Копії цього листа обком партії ЦЧО надіслав до ЦК КП(б)У С. Косіору та до Харківському обкому КП(б)У Р. Терехову.

Убедительная просьба к Вам, т. Варейкис, договориться с Харьковским обкомом о том, чтобы вопрос об организованной даче голодающим работы, а отсюда и хлеба был разрешен немедленно, только в этом можно найти выход.

В порядке социалистической помощи мы на бюро РПК решили дать 1500 центнеров пшеницы на посев Марковскому району, оторвав это количество от нормы высева по 5 килограмм с гектара (по заключению агронома без ущерба для урожая).

Завтра во время пленума думаем поговорить с секретарями колхозных ячеек с расчетом дать все возможное на помощь украинским районам.

С ком. приветом
Секретарь Кантемировского райкома ВКП(б) Журилов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 16, 17. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 58 *Скарга мешканця с. Нижня Сироватка на Харківщині
К. Рибалки до ВУЦВК щодо примусового відібрання
худоби у бідняків та середняків*

1 квітня 1932 р.

До голови ВУЦВК
Нижня Сироватка Краснопільського р-ну
Клима Мусійовича Рибалки

ЗАЯВА

Прохаю Вашого розпорядження розглянути мою заяву і поправити порушення та перекручування партійної лінії, які у нас по Нижній Сироватці єсть на сьогоднішній день. 1. Щодо кожного бідняка Нижньосироватська сільрада забрала корови без усяких повідомлень. 2. Єслі той бідняк чи середняк з'являється за яким-либo советом, то прежде чім пояснити толково, то стараються залякати, і той же бідняк ходе із дверей в двері і ніде не находе бідняцьких та середняцьких прав. 3. Скрізь бідняки та середняки, яким не було доведено твердого завдання по м'ясозаготівлі, ходатайствують о повертанні їхніх коров, які були невірнo забрані. Ніде – ні сільрада, ні райвиконком – не отвічає на той стук. Наприклад, я, гр. села Нижньої Сироватки Краснопільського р-ну Клима Мусійович Рибалка, будучи одноосібник, родина моя складається із п'яти душ, а саме: мені 38 років, дружині 37 р., сину 11 р., отцу 70 р. і матері 68 років. Соціальний стан – бідняк. Майно мое таке: одна селянська хата, один хлів, худоби одна коняка, землі 2,50 га. Причому Нижньосироватська сільрада забрала у мене корову без всяких повідомлень, і заборгованості за мною немає, я считаю, що у мене узято

корову невірно. То прохаю голову Всеукраїнського центрального виконавчого комітету розглянути мою заяву і повернути корову*.

До цього і підписуюсь *Рибалка*
 Прохаю отвіт на руки.
 1.IV.1932 р.

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 122. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 446, 447.

№ 59 *Постанова колегії Наркомзему СРСР «Про виконання планів здачі тваринницькими колгоспними товарними фермами молока і м'яса»*

3 квітня 1932 р.

1. Отметить неудовлетворительное выполнение животноводческими колхозными товарными фермами планов сдачи молока и слабую сдачу мяса ОТФ. План сдачи молока I квартала на 15 марта выполнен в размере 46,5 %, по мясу при выполнении 2-квартального правительственного плана по всем видам ферм в 103,8 % – СТКФ выполнили 74 %.

2. За совершенно неудовлетворительное выполнение плана сдачи молока в I квартале 1933 г. объявить выговор:

Председателю правления живобъединения ЦЧО т. Чеснокову (выполнение плана по молоку – 18 %); зам. председателя правления живобъединения Горьковского края т. Грязнову (выполнение плана по молоку – 21,8 %).

3. За непредоставление сведений о ходе сдачи молока в первом квартале с. г. объявить выговор председателю правления живобъединения Грузии т. Мегрелидзе.

4. Предупредить всех руководителей объединений животноводческих колхозных товарных ферм, что если не будет обеспечено полное выполнение планов сдачи молока I кв. 1933 г. и мяса в IV кв. 1932 г. и I кв. 1933 г., на них будут наложены строгие взыскания.

5. Обязать председателей всех живобъединений, независимо от выполнения планов по молоку и мясу в целом по району, республике (краю), провести проверку выполнения обязательств по сдаче государству молока и мяса каждой отдельной фермой.

6. (Не подлежит оглашению).

За срыв плана сдачи бекона ЖКТФ в I квартале объявить выговор зам. нач. глав. управ. ЖКТФ Украины т. Яновицкому и председателю Ср[едне]-Волжского объединения ЖКТФ т. Юханеву.

* За дорученням ВУЦВК Краснопільська районна КК – РСІ перевірила викладені факти. Було підтверджено незаконне вилучення худоби. К. Рибалці та іншим селянам корови були повернуті.

Обязать зав. крайоблземуправлениями, имеющих план по сдаче свиней на бекон, взять под особый контроль и свое личное наблюдение [за] выполнением этих планов.

7. В связи с неаккуратным и неполным представлением рядом областей оперативной отчетности по сдаче фермами продукции и наличию расхождений в количествах с данными заготовителей обязать руководителей объединений ЖКТФ своевременно представлять выверенные с заготовителями сводки по установленным формам и срокам.

8. Запретить наркомземам союзных республик крайзу, облзу, райзу мобилизацию работников животноводческих объединений на работы, не связанные с их деятельностью.

9. Обязать наркомземы союзных республик, крайоблзу каждые 2 недели заслушивать на коллегиях наркомземов и крайоблзу доклады руководителей живобъединений о ходе выполнения сдачи товарной продукции животновод. колхоз. товарными фермами, принимая по этим докладам конкретные решения.

10. Об итогах выполнения каждой областью, краем и республикой планов сдачи мяса в IV квартале 1932 года и в I квартале 1933 г. и молока в I квартале 1933 г. главному управлению животноводческих колхозных товарных ферм доложить 15 апреля с. г. наркому.

Народный комиссар земледелия
Союза ССР Яковлев

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 650. – Арк. 1, 2. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 60 *Лист секретаря Одеського обкому партії М. Майорова до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про продовольчі труднощі у Новомиргородському районі та надання допомоги ряду районів області*

3 квітня 1932 р.

Т. Косіору

По моему поручению было произведено предварительное ознакомление с состоянием Новомиргородского района. Информация Беляева, ездившего в район для этой цели, говорит о том, что район находится в положении, аналогичном Зиновьевскому. Приблизительно в половине сел района (всего сельсоветов в районе 26) едят павших лошадей, имеются опухшие от недоедания. В таком состоянии находится от 30 до 50 семейств в каждом сельсовете. Следует особо отметить контрреволюционную работу кулачества в молдавском с. Мартоноца, выражавшуюся в том, что трупы умерших по несколько дней оставались незакопанными (таких фактов зарегистрировано 2). Местные власти и парторганизации относились к этому совершенно равнодушно, не принимая никаких мер к ликвидации этой

работы кулачества. Предложено снять председателя сельсовета и секретаря ячейки. Секретарь райпарткома снят, и вопрос о дальнейшем его пребывании в партии передан в контрольную комиссию. Характерно, что план хлебозаготовок по этому селу выполнен всего на 44 %.

Такое же положение констатировано и в ряде сел (около 10) Хмелевского района и в трех селах Новоархангельского района.

Кроме причин объективного порядка (неважный урожай, некоторое переобложение плана хлебозаготовок), необходимо отметить поведение партийных и советских организаций, которые преступно проходили мимо подобного рода фактов, совершенно не принимая никаких мер к их ликвидации и не информируя об этом облбюро.

Облснабу предложено срочно выяснить количество остро нуждающихся семейств в этих районах и оказать немедленно продовольственную помощь.

Но продовольственные ресурсы области чрезвычайно ограничены, и я прошу для оказания помощи этим районам отпуска хлеба в размере 2 тыс. пудов в месяц *.

Майоров

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 238. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 144–145.

№ 61 *Витяг із повідомлення фастівського дільничного прокурора до ВУЦВК про притягнення до кримінальної відповідальності керівників колгоспів за відсутність хліба та посівматеріалу*

4 квітня 1932 р.

У відповідь на В[ашого] листа з 27 лютого з приводу заяви робітника Магнітогорського металургійного заводу про с. Фастівець дільнична прокуратура повідомляє. В колгоспі с. Фастівець Фастівського р-ну з осені [1931 р.] була безгосподарність, розбазарювання хліба, зловживання, внаслідок чого зараз нема хліба для харчування та посівного матеріалу.

Притягнуто до кримінальної відповідальності голову управи колгоспу с. Фастівець т. Саф'янова (члена партії), але останній від суду сховався, й справа стосовно нього зупинена до розшуку.

Крім того, притягнуто до кримінальної відповідальності членів управи колгоспу хут. Вінницькі Стави, що входить до Фастівської сільради, за зловживання, розкрадання хліба та взагалі за недбайливий стан господарювання в колгоспі.

Засуджено 17 січня ц. р. за арт. 97 та 99-м КК членів управи колгоспу Мандлолевського та Крижневського до позбавлення волі по 1,5 року кожний.

* Див. док. № 66.

Крім того, відповідними організаціями проведено чистку колгоспів с. Фастівець, й зі складу виключено куркульсько-ворожий елемент, що проводив розкладницьку там роботу.

Зараз вживаються заходи до налагодження роботи по с. Фастівець, до забезпечення посівматеріалом, до усунення злочинних явищ в роботі колгоспів.

За даними райземвідділу Фастівського р-ну, с. Фастівець дано таку соціальну допомогу...

Дільничний прокурор *Замков*
Секретар *Вітряк*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 7. – Спр. 147. – Арк. 19. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 447.

№ 62 Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насіннєву позику УСРР

4 квітня 1932 р.

В виде исключения отпустить Украине на семена из госфонда 20 тыс. тонн овса, из коих 10 тыс. тонн выдать в порядке беспроцентной ссуды и 10 тыс. тонн в обмен на рожь из местных заготовок.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 84. Оригінал. Машинопис.

№ 63 Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про надання зернової позики УСРР

5 квітня 1932 р.

Разрешить Украине, в виде исключения, выдать колхозам пшеницу и ячмень из госсортфонда * в количестве 200 тысяч центнеров не в обмен, а в порядке ссуды с возвратом натурой осенью.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 84. Оригінал. Машинопис.

№ 64 Лист робітників станції Вапнярка до М. Калініна про голодування їхніх сімей

5 квітня 1932 р. **

КОЛЛЕКТИВНОЕ ЗАЯВЛЕНИЕ ст. ВАПНЯРКА

Мы, члены союза железнодорожного транспорта, живущие на селе, вдобавок того члены колхоза, переживаем велику голодовку, потому что

* Державний сортовий фонд.

** Дата одержання листа в секретаріаті голови ЦВК М. І. Калініна.

нашим семьям отказали от хлеба с 1 марта. Наши семьи пухнут от голода, потому что работали в колхозе и в колхозе ничего не получили, и на транспорте отказали от пайка. Жалованье мы получаем 60 руб., а на базаре буханка хлеба 10 руб. Отказал нам [в] хлеб[е] руководящий орган на ст. Вапнярка, их мається 5 человек:

1) т. Крыжановский, член партии; 2) т. Белозер, член партии; 3) т. Украинчук, член партии; 4) т. Медынский, член партии и вдобавок того – председатель месткома; 5) товарищ заведующий кооперацией – т. Рудый. Отец [Эти] 5 человек делают подрыв работы на транспорте, искривляют линию партии. Председатель месткома т. Медынский заявляет на общих зборах рабочим, что «если вы хотите хлеба, то можете уволняться и можете там робиты, де дают хлеба». Мы, рабочие ст. Вапнярка, просим Вас, т. Калинин, так як Вы есть руководитель СССР, разъяснить нам, правильно [ли] это делают, что отказуют семью от пайка, или же неправильно. Просим расследовать нашу заяву, и копию нашей заявы подайте в юридический отдел, чтобы юридический отдел пропустил в газету «Правда» на первой странице – правильно ли это делает наш руководящий орган на ст. Вапнярка.

Просим как можно срочно сообщить. Мы, рабочие ст. Вапнярка, ожидаем Вашего разъяснения до 15 апреля, а если не будет пропущено Ваше разъяснение и не дадут нам пайка на семью, то заявляем голодовку и бросаем работать. Не доверяете заявлению – просим выслать комиссию для расследования.

Расписуется один за всех *П. Сосновский*. Пускай комиссия выяснит, як над рабочим издеваются*.

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 108. – Арк. 105. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 448.

№ 65 *Лист секретаря Київського обкому партії М. Демченка до С. Косіора про становище в Жашківському районі***

6 квітня 1932 р.

Дорогой Станислав Викентьевич!

В Жашкове, где я нахожусь, очень напряженное положение. Здесь 3 дня тому разобрали на станции часть овса, прибывшего для Ставищ. Насколько я сейчас убедился, райком, конечно, выпустил руководство из своих рук и этот разбор явился результатом всеобщего похода района на Жашков для разбора семян, о чем велась по колхозам систематическая работа. На станции все время бродят и теперь группы людей, главным образом женщин, оживленно что-то обсуждающих. Когда я круто повернул к одной группке, она рассыпалась. С оставшейся женщиной я начал разговор, она сейчас же

* Перевірка, проведена за дорученням ВУЦВК, підтвердила викладені факти.

** На листі є резолюція С. Косіора: «Надіслати для ознайомлення членам та кандидатам в члени ПБ. 14.IV.32».

начала плакать, что двое детей умерло с голода, а теперь и им умирать с двумя детьми. Из СОЗа, говорит, получила всего 6 пудов. Работы нет. Тут же на станции группа женщин и детей человек 30 из грязи вылавливает зерна кукурузы, дети сильно измождены, некоторые с явно обрюзгшим лицом, очевидно, припухлость. Одна женщина, заявившая, что семья имеет 740 трудодней, ведет самую отчаянную агитацию. Когда я заговорил с одним мальчиком, другая женщина говорит мне: «Не чіпайте його, він чотири місяці не бачив хліба».

По группам один разговор, может быть, в связи с тем, что видят приезжих – партия ободрала, обманула, пока были хозяева, было что есть.

К сожалению, исключительное бездорожье, и в самые угрожающие села, где были волынки, я не мог попасть, а в село в 4 километрах попал только вечером. Просил собрать бригаду, собрали 3-ю бригаду. Бригадир уехал на ст. Дно за хлебом. Пред. сельсовета заявил мне, что бригадир после его избрания заявил: «Какой я без хлеба бригадир», – и второй бригадир, говорят, уехал за хлебом.

В этом колхозе с семьями уехало немного. Колхозников-мужчин почти нет. Говорят, уехали за продовольствием – маршрут Белоруссия, Ленинградская область. После открытия собрания и небольшой вступительной речи пред. колхоза вместо речей и вопросов – сплошной гул и реплики, продолжавшиеся не меньше часа: «Мы голодны, будет хлеб, будем работать, как и работали, мы все равно свалимся в поле, на этих конях все равно не посеешь». Собрание, длившееся четыре часа, всё вертелось вокруг хлеба. Разошлись злые, неудовлетворённые. Резко выступал один колхозник, по заявлению местных руководителей – бедняк, ударник, единственный на собрании с явно припухшим лицом, измождённым. Лейтмотив выступавших – «як ми хлібороби і у нас все-таки вродило, мусимо терпіти з голоду й вмирати».

Руководители заявили мне, что три семьи не встают, со вздутыми животами, было уже 11 часов вечера, и я не пошел их смотреть, по их же заявлению, значительная доля питается суррогатами.

Никто и никому никакой помощи не оказывает, и колхоз никаких мер, чтобы добыть продовольствие, тоже не делает, кроме безнадежных попыток собрать у колхозников в порядке займа до нового урожая.

Характерно, что в Жашкове, который имеет семена, более тяжелое продовольственное положение, чем в Ставищах, которые не имеют почти ни фунта семян. Это потому, что Жашков роздал гораздо меньше и сохранил семена. Ставище роздали по едокам много и выполняли план за счет семян. Там же на собрании выяснилось, что этот сравнительно небольшой колхоз не имеет денег, потому что ему должны разные организации 12 тысяч рублей. Оказывается, что в районе должны колхозам не менее 100 тысяч рублей, а вследствие этого в этом колхозе должны колхозникам даже за 1930 год, уже не говоря за 1931. Интересно, что никакой сукин сын, даже секретарь РПК, несмотря на то, что происходят волынки, даже не вспомнил, чем можно разрядить атмосферу. Я отдал распоряжение расплатиться, но есть организации, которые безнадежны. Местный сахзавод – банкрот, должен

один 40 тыс. руб., нельзя ли было бы, как в прошлом году, покрыть эту задолженность за счет хозорганов.

Этот колхоз тем интересен, что в волянках не участвовал, и несмотря на то, что он к Жашкову один из самых близких, не участвовал в походе на станцию, говорят они, что другие села обещали им это попомнить. Политической заостренности нарочитой не было, но у большинства выступающих слезы наворачивались. В чем вина руководства колхоза, района и области – нужно было категорически толкнуть приобрести картошку, гречку, просо и даже жито за те ресурсы денежные, которые у колхоза есть, голодающим помочь и начать накапливать фонд общественного питания; если бы правление колхоза проснулось от этой спячки, можно было бы и у более имущих колхозников мобилизовать.

Хлеба у них действительно нет, я тут выдал району из наших резервов соцвзаимопомощи 1500 пудов, но ведь у нас и в других южных районах такое же положение.

Я думаю, что я дал правильную директиву, чтобы колхоз где угодно купил картошки и семьям лежащим дал продовольствие. Нельзя же в самом деле, чтобы ударник-колхозник приходил на собрание опухшим.

Мне кажется, что при нашей помощи некоторой и предоставлении колхозам этих районов [возможности] провести заготовку картошки и круп можно было наладить питание детей, может быть, в форме горячих завтраков в школах и яслях и фонд общественного питания в колхозах. Без самозаготовок или госпомощи выйти из положения им будет трудно.

Из-за полного сейчас бездорожья проникнуть в Ставищанский район не смог. Богуцкий подтверждает, что ряд колхозов семян не вывезут и даже фуража. Здесь ссыпано для них 22 вагона, мы решили применить грузовики.

Мне кажется, что, ликвидировав задолженность и выдав причитающиеся колхозам и колхозникам авансы, толкнув колхозы на активную политику самозаготовок продовольствия и фуража, можно взять колхозам инициативу и выбить оружие у врагов, которые факты голода и отсутствия каких бы то ни было фондов к посевкампании использовали здесь положение, а наши товарищи растеряны.

Сегодня опять в бригаде в Жашкове после сообщения бригадира и нескольких реплик ему женщины плачут, мужчины потупились и некоторые тоже плачут: «Дадут хлеб – будем работать, дети умирают с голоду, опухли».

Выясняется, что колхоз тоже с 30 года должен колхозникам, но колхозу никто не должен, ему не выдают бурякового аванса. Такое положение вышло у него – все вбухал в строительство. Причем колхозники за весь год получили по 15, по 20 рублей на руки. Еще выяснилось, что, согласно какого-то пункта устава правления, с каждого, кто обобществил в свое время лошадь, требует за необобщественный фураж большие деньги – 70 рублей за лошадь, когда этот же колхозник за год от нас получил в три раза меньше. Оказывается, что в этом колхозе существует общественное питание за счет выданных отрубей для свиней, так как свиней кормят конскими трупами.

Я в этом колхозе уже говорил твердо о помощи, которую мы из средств области даем, сказал, что колхоз должен поехать заготовить. Немножко приободрился народ.

Поехал посмотреть семьи. Нужно прямо сказать, что я видел голодающую семью, других я не смотрел, чтобы задержаться в этой хате. Семеро малых детей, восковые лица, выпяченные животы, ручонки плетьюми, немигающие глаза, типичный вид голодающих детей. Что за семья? 12 душ – 4 трудоспособных, 880 трудодней, вступил в колхоз в прошлом году, обобществил пару лошадей, 7 десятин земли, середняк, имел две коровы, теперь одну – яловая. Получили все на свои трудодни: 30 пудов хлеба, по его заявлению, все работают в артели, на стороне совсем не работают, по книжке формально получил 470 рублей деньгами, все получили 45 рублей. Этот расчет – это заем, страховка, газеты, солома, солома и товары. Я не успел сделать всего анализа. Причитается ему с колхоза 220 рублей. Говорит, что усадьба маленькая и огород у него был в поле, на теперь обобщественной земле. Между прочим, очень аккуратная хата с покрашенными окнами. По заявлению соседей, берет домой конину, которую варят свиньям, и собирает «лушпайки» картошки. Бригадир мой, ректор ВУЗа Мущенко, в соседнем селе видел батрачку, которая голодает вместе с семьей. Между прочим, сегодня на вокзале, кроме сбора кукурузы, выбирают из грязи провонявшиеся бурачные корки, обмывают старательно в лужах и кладут в чистую марлю.

В этом колхозе и в колхозах, которые видал этот товарищ, также приехавший Богущкий, в общем настроение подавленное, но говорят только об одном, если будет хоть картошка в колхозе и поддержат в яслях детей, посеem хорошо и дружно.

Богущкий передает, что в Ставищанском районе издохло 480 лошадей за последнюю декаду, возле Ставищ на салотопке Госторга скопилось более тысячи лошадиных трупов непереработанных, которые теперь начали разлагаться.

Ну, я не помню, когда я писал так длинно. Сейчас перебираюсь в Тальное. Пидгаец по проводу сообщил мне, что получена помощь овсом, я надеюсь, нас не забудете. Я не пишу о мероприятиях, мною предпринятых.

Н. Демченко.

После приезда Му.....* выяснил, как кулаки подстроили голодный поход, напишу в следующем письме.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5257. – Арк. 44–49. Незасвідчена копія. Машинопис.

* Пропуск у тексті, очевидно, прізвища Мущенко.

№ 66 *Витяг із протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У**7 квітня 1932 р.*

Слушали: Просьба т. Майорова о продовольственной помощи ряду районов*.

Постановили: Отпустить в распоряжение Одесской области для оказания продовольственной помощи колхозникам, находящимся в наиболее тяжелом положении, 1000 пудов хлеба.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 236. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 145.

№ 67 *Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР про хід маслозаготівель та експорт масла**9 квітня 1932 р.*

ЦК и Совнарком считают ход маслозаготовок вашей республики крайне неудовлетворительным. ЦК и Совнарком указывают на особо важное значение, которое имеет выполнение плана маслозаготовок для обеспечения экспорта и рабочего снабжения, и обязывают крайком и крайисполком добиться немедленного решительного перелома в ходе заготовок и обеспечить безусловное выполнение плана. Укрепите областное и в особенности районные звенья Союзмаслопрома и состав директоров маслозаводов. Не допускайте мобилизации работников маслодельной промышленности на другие кампании. Поставьте в основных маслодельных районах выполнение плана маслозаготовок и экспорта масла как важнейшую хозяйственную задачу партийной организации и советских органов. Принятых мерах информируйте пятидневный срок ЦК и Совнарком.

Секретарь ЦК ВКП(б) *Сталин*
Председатель СНК СССР *Молотов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5377. – Арк. 33. Оригінал; 1. – С. 145–146.

* Див. док. № 60.

№ 68

Лист колгоспника с. Кумарі Любашівського району на Одещині Ф. Мусієнка до ЦК ВКП(б) про масове зубожіння й голодування селян

13 квітня 1932 р. *

ПИСЬМО КОЛХОЗНИКА

Центральному Комитету Всесоюзной
Коммунистической партии (большевиков)

Товарищи! Наряду с ростом и развитием колхозного движения есть целый ряд ненормальностей, которые возмущают самих колхозников и которые своими левооппортунистическими тенденциями противопоставляют колхозную массу против генеральной линии партии.

Товарищи! Я вам наведу целый ряд фактов, про которые вы можете убедиться через специальное расследование. Товарищи! Я вам поставлю целый ряд вопросов, на которые вы должны ответить через прессу.

1-й вопрос. Знает ли Центральный Комитет ВКП(б) про допущение фактов издевательства над колхозниками и допустимы ли такие факты в стране советов, где власть [при]надлежит рабочим и крестьянам, где процветает социалистическое строительство, где волей рабочего класса строится пятилетка в 4 года? Например, [что] по УССР в Любашевском р-не Маловрадиевской сельрады хут. Андреевка колхозники съели дохлую кобылу, что к этому привели нищета и голод.

2-й вопрос. Знает ли ЦК ВКП(б), что в вышеуказанном районе колхозники среди лютой зимы шли на поле искать утерянный при сборке урожая качан кукурузы, дабы этим пропитаться хотя [бы] один день?

3. Знает ли ЦК ВКП(б), [что] колхозник возле колхозного скота работает на ста граммах гречного хлеба целый день?

4. Знает ли ЦК ВКП(б), что в ряде колхозов накануне посевной кампании был поставлен вопрос так, что семена в колхозе забрать, а о хлебе потом будем говорить?

5. Знает ли ЦК ВКП(б), что в ряде ссыпных пунктов хлеб сгнил, несмотря на то, что в ряде коллективных хозяйств было забрано последний центнер семян? К чему это все ведет? Это ведет, во-первых, к нищете самих колхозников, во-вторых, к недовольствию к советской власти вообще и к коммунистической партии в особенности. Спрашивается, кто к этому ведет? К этому ведут отдельные коммунисты, которые недооценивают генеральной линии партии, которые своими левооппортунистическими тенденциями розшатывают генеральную линию партии, которые играют на руку классовому врагу, бо и классовый враг этим случаям рад, что колхозники пухнут с голода, бо и на самом деле посмотреть по Любашевскому р-ну – средняя урожайность 20 ц с гектара, а колхозники сидят без хлеба и семян, кушают то, чего не было написано даже в истории.

* Дата пересылки листа з ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У.

Мой адрес: УССР, Любашевского р-на с. Кумарі *.

Мусиенко Федот

ЦДАВО України. – Ф. 539. – Оп. 10. – Спр. 1444. – Арк. 57–59. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 450–451.

№ 69 *Розпорядження завідувача приймальні голови ВУЦВК Лозівському райвиконкому на Харківщині про вжиття термінових заходів для поліпшення становища голодуючих колгоспників*

15 квітня 1932 р.

Терміново, таємно

До Лозівського РВКу на особистий прийом [до] приймальні т. Петровського звернувся уповноважений артiлі «Червоний Жовтень», де зазначив: колгосп об'єднує 70 дворів, 260 їдоків, хліба хватило лише до 1 лютого 1932 р. Колгоспники вживають буряк, від чого хворіють. Було 4 випадки голодної смерті, а хворих зараз 50 чоловік. Колгоспники слабi й не можуть працювати в полі. Також поганий стан з робочою худобою та посiвматеріалом. Надсилаючи заяву **, просимо Вас у терміновому порядку вжити всiх заходів до покращення умов колгоспу. Про наслідки просимо повідомити для доповіді т. Петровському не пізніше 25.IV.32 р. ***

Додаток: заява.

Зав. приймальні голови ВУЦВК *Баранов*
Зав. канц. *Мамліна*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 108. – Арк. 31. Копія. Машинопис; 2. – С. 452.

№ 70 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насіннєву позику Україні*

19 квітня 1932 р.

а) В виде исключения отпустить Украине дополнительную беспроцентную семсуду – проса 6 тыс. тонн и гречихи 6 тыс. тонн и для оказания продпомощи колхозникам – проса 3 тыс. тонн;

б) Отпуск произвести из централизованных ресурсов внутри Украины.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 108. Оригінал. Машинопис.

* Перевіркою районної КК – РСІ встановлено достовірність викладених Ф. Мусiенком фактів. Голову сiльради i райуповноваженого вiддано до суду.

** Заява у справі не виявлена.

*** У відповіді Лозівського райвиконкому визнається тяжке продовольче становище колгоспу, але спростовуються дані про смерть від голоду. Повiдомляється також про вжиття заходів допомоги колгоспові.

№ 71 *Записка голови Раднаркому УСРР В. Чубаря прямим проводом в Одесу секретареві ЦК КП(б)У С. Косиору про одержання з Москви дозволу на видачу насінневої позики і продовольчої допомоги колгоспникам*

19 квітня 1932 р.

Одесса, облотдел, ГПУ Перцеву

Немедленно вручить Косиору. Любченко [в] Москве говорил [с] Черновым [и] Яковлевым о возможности выдачи [в] ссуду не обмененного еще овса. Оба обещали поддержку при возбуждении нами ходатайства. Сегодня с Василенко разбирали данные Киевщины. Прорыв значительно больше, чем учитывал Наркомзем. Очевидно, придется помогать. Нашли возможность разрешить только 1500 тонн. Угроза остаться необменными только для Киевщины примерно 3 тыс. тонн. Сегодня получили [из] Москвы разрешение семенной ссуды 6 тыс. т проса и 6 тыс. т гречихи, кроме того, для продовольственной помощи колхозникам 3 тыс. т проса.

Чубарь

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5362. – Арк. 104. Оригінал; 1. – С. 146.

№ 72 *Розпорядження завідувача приймальні голови ВУЦВК бериславському дільничному прокуророві й голові Великоолександрівського райвиконкому про припинення утиску одноосібників с. Трифонівка*

19 квітня 1932 р.

Терміново

*До бериславського дільничного прокурора
Копія: Голові Великоолександрівського РВК*

На особистий прийом до ВУЦВК звернувся уповноважений від 40 одноосібних господарств бідняків та середняків с. Трифонівки з такою скаргою. До 1931 р., виконуючи всі зобов'язання влади, вони працювали в своїх одноосібних господарствах. Починаючи з того часу, місцева влада за те, що вони залишилися поза колективом, всіляко їх переслідує. Не давали змоги збирати врожай з одноосібних господарств, відбирали коней та реманент. Артіль їхнього села забрала у них хліб і досі не проводить розрахунку. Зараз їх залишили без землі, реманенту, тяглової сили, чим позбавили існування біля 40 сімейств, їхні скарги на сільраду РВК залишав без наслідків, мотивуючи [тим], що вона поза колгоспом. Надсилаючи до Вас цю заяву, просимо терміново її перевірити і виправити ті помилки, яких припустилися місцеві органи влади, які зламали постанову уряду та партії щодо одноосібних господарств. Про вжиті заходи докладно сповістити для доповіді т. Петровському до 29–30.IV.1932 р.

Додаток: заява *.

Зав. приймальні голови ВУЦВК *Баранов*
Зав. канц. *Мамліна*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 367. Копія. Машинопис; 2. – С. 453.

№ 73 *Витяг зі звіту Укрколгоспцентру про застосування примусових заходів до колгоспів та колгоспників*

Не раніше 20 квітня 1932 р.

ПОРУШЕННЯ ДОБРОВІЛЬНОСТІ
ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ДОЦІЛЬНОСТІ В УКРУПНЕННІ КОЛГОСПІВ

Процес укрупнення дрібних колгоспів на Україні за рахунок їх злиття в основному є здоровий процес, але при умові, коли в цьому є добровільна згода всіх колгоспників, коли це укрупнення докладно пророблене та господарчо обґрунтоване. Проте в низці районів порушили принцип добровільності та ігнорували політично-масову та організаційну роботу серед колгоспників, не враховуючи місцевих умов та господарської доцільності, припустили грубих перекручень директив партії, і злиття колгоспів здійснювалося адміністративним засобом. Куркулі використовували подекуди такі факти укрупнення для зриву виконання хлібозаготівель колгоспами, зриву роботи колгоспів, заплутання справи з розрахунками з колгоспниками та для розбазарювання майна колгоспів. Так, наприклад, Городищенський р-н, хворіючи на гігантоманію, злив по 10–15 колгоспів в один з кількістю господарств в ньому 2000–2500.

В с. Ходорків Попільнянського р-ну злили дві артїлі – польську та єврейську – з українською комуну, внаслідок чого стався цілий ряд ненормальностей і євреї за винятком 4–5 родин залишили комуну. Артіль «Більшовик» Долинського р-ну почала перед злиттям внаслідок куркульської роботи продавати своє майно і припинила осінні роботи.

РОЗПУСК КОЛГОСПІВ

Запроваджуючи розпуск колгоспів як крайню міру боротьби із засміченістю класово-ворожими елементами, куркулями і підкуркульниками, які злісно не виконували господарсько-політичних завдань, зокрема хлібозаготівель, ряд районних організацій припустили порушення директив партії, ставши на шлях голого адміністрування, причому не зберегли ядра колгоспів – середняків та бідняків, не організували належної масово-політичної роботи щодо роз'яснення оточуючим колгоспам причин розпуску кол-

* Не публікується.

госпів. Так, наприклад, виявивши факти крадіжки зерна в колгоспі ім. Шевченка Новопраського р-ну, районіві організації розпустили колгосп за це. Цей колгосп складається з 43 бідняцьких господарств, 62 середняцьких і 4 куркульських. Розпускали колгоспи по інших причинах. Так, наприклад, Літинська РКС мотивувала розпуск колгоспу ОЗЕТ таким міркуванням: «Цей колгосп, крім того, що не виконав завдання по хлібозаготівлях, господарчо неспроможний в дальнішому існувати. Бази для росту колгоспу немає. Весняну кампанію не проведуть, і залишити його надалі нецільно».

АДМІНІСТРАТИВНЕ ВТРУЧАННЯ І РОЗПОРЯДЖЕННЯ МАЙНОМ ТА КОШТАМИ КОЛГОСПНИКІВ

Одною з прояв голого адміністрування над колгоспами є списання сум з рахунків колгоспів без їх відома в рахунок погашення заборгованості, мобілізації коштів тощо. Так, наприклад, Плисківська сільрада Лозівського р-ну довела до артілі «Червоне поле» завдання по мобілізації коштів і домоглася його виконання, а райдержбанк своєю лінією самовільно списав з колгоспу ще раз цю суму. Таким чином, колгосп погасив одну суму двічі. Лозівська МТС у цьому ж колгоспі самовільно списала 276 крб. Артемівська філія Держбанку, без згоди колгоспів, списала з їх рахунків суми розподілу поміж колгоспами для кооперування родин червоноармійців, щоб цим погасити їхню заборгованість по виробничих кредитах. Білозерська МТС Херсонського р-ну затримала суму в рахунок хлібозаготівель з колгоспів, які не були винні їй за роботу МТС. Таких фактів безліч по колгоспах України.

В той же час, не налагодивши чіткого оперативного керівництва від районових та сільських організацій, в багатьох випадках сільради проводили систему незаконного штрафування як окремих колгоспів, так і, зокрема, колгоспників – всупереч статуту колгоспів та законам радвлдади. Так, наприклад, по двох районах АМСРР за відмовлення усупільнення худоби накладено штрафів по 40 трудовнів. По цих двох районах налічено 22 штрафи до 30–40 трудовнів. У Новоукраїнському р-ні правління артілі «Біднота» наклало на своїх членів за 4 місяці штрафів на суму 955 крб. Це стягнення застосовано до 42 колгоспників. Штрафи накладали за різного роду проступки, за які, безперечно, не слід штрафувати. Так, наприклад, оштрафовано Сапур'я Миколу на 25 крб. за те, «що розорявся біля комори з продуктами».

Зразок механічного списування трудовнів з колгоспників подає Кам'янський р-н на Шевченківщині, в якому за директивою РКС, погодженою з районовими організаціями, у всіх колгоспах було проведено механічне списання трудовнів з колгоспників. Комісія, яка була утворена по колгоспах, списала в цьому районі по 54 колгоспах з 71 в районі 543 тис. трудовнів, або 21 % до всіх вироблених трудовнів в цих колгоспах.

ПРИМУСОВЕ УСУСПІЛЬНЕННЯ ХУДОБИ

Факти примусового усупільнення худоби мали місце у багатьох районах України. Так, наприклад, в Дубосарівському р-ні АМСРР в артілі с. Нестерова у колгоспниці-старухи, ударниці, в порядку усупільнення забрали корову і здали на м'ясозаготівлю. В Кобеляцькому р-ні в артілі ім. Комінтерну у колишнього червоноармійця-партизана забрали в порядку усупільнення корову та 5 шт. курей. В Новоархангельському р-ні усупільнення проводилося в порядку наказу. Голова РКС в погодженні з районними організаціями наказав колгоспам усупільнити 80 корів, а голова колгоспу виконав наказ з перебільшенням, усупільнивши 96 корів.

Постанова ЦК ВКП(б) від 26.III про примусове усупільнення худоби та постанова ЦК КП(б)У від 28.III дали значні наслідки в боротьбі з цими перекурченнями в колгоспному будівництві з голим адмініструванням колгоспів та забезпечили значний здви́г у справі організаційно-господарського зміцнення колгоспів та розгортання самодіяльності та активності широких колгоспних мас.

Динаміка співвідношення організаційних форм колгоспів (%)

	1929	1930	1931	На 20.IV.32 р.
Комуни	3,9	3,1	2,6	3,1
Артілі	24,5	71,1	91,6	94,8
СОЗи	71,6	25,8	6,2	2,1
Р а з о м:	100,0	100,0	100,0 *	100,0

Плинність в 1931 р. по комунах – 13,7 %

» ТСОЗах – 12,2 %

» артілях – 3,1 %, [це] в 4–5 менше порівняно з плинністю інших форм колгоспів.

Кількість колгоспів на Україні:

На 1.VIII.[19]31 – 33851

На 30.X.31 – 773

На 20.I.32 – 30611

На 20.IV.32 – 25900, тобто загальна кількість колгоспів за термін серпень 1931 – січень 1932 р. зменшилась на 3248 об'єднань. За термін з 20.I.32 р. по 20.IV.32 р. – кількість зменшилась на 4800 одиниць...

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 984. – Арк. 5–7. Склографічний примірник; 2. – С. 454–457.

* Так у тексті, підсумок не збігається.

№ 74**Витяг із протоколу засідання президії Біловодського райвиконкому Харківської області з приводу рішень Новоолександрівської сільради про ревізування майна селян**

21 квітня 1932 р.

Слухали: Висновки наслідчого т. Волошина по розслідуванні скарг громадян з Новоолександрівки Біловодського р-ну. Доповідач Волошин.

Ухвалили: 1. Постанову Новоолександрівської сільради про відбір майна за невиконання доведених планів м'ясозаготівлі громадян: Мироненковій, Негроровій, Ключкіній, Милокостову Ф. П., Симоненковій Мотрі Андріївній, Кононову Петру – скасувати, запропонувавши сільраді протягом 24 год. повернути незаконно відібране майно.

2. За ухвалу незаконних постанов про доведення зазначеним громадянам планів хлібозаготівель та м'ясозаготівель і незаконного нарахування одноразового збору президії Новоолександрівської сільради оголосити сувору догану. Голову сільради т. Богомаза з посади зняти як допустившого грубі перекручення директив райвиконкому.

3. Постанову сільради про відчуження майна в уплату за штраф, накладений за невиконання доведених до двору був[шим] куркульсько-заможним господарствам планів м'ясозаготівлі та хлібозаготівлі, громадян Катіна К. П., Сіманенка Єгора, Кононова Арсентія, Сіманенка Олексія Єгоровича, Федоровської Лізавети, Горілого Тимохи Фроловича, Шувалова Івана Васильовича – затвердити *.

Певно: секретар Біловодського райвиконкому [підпис]

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 603. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 457.

№ 75**Доповідна записка заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова В. Молотову про продовольче постачання України**

22 квітня 1932 р.

Общая потребность Украины в хлебе по плану снабжения на II квартал – 410 тыс. т в зерновом выражении, или на месяц – 136 тыс. т. Украина имела на 1 апреля коммерческих ресурсов 80 тыс. т, разбронировано в апреле непфонда – 55 тыс. т; сверх этого должны были получить по гарнцевому сбору 100 тыс. т. Все ресурсы на апрель должны были, таким образом, составлять 235 тыс. т.

Вместо 100 тыс. т по плану на Украине собрано гарнцевого сбора за 15 дней апреля 3 тыс. т, а за последнее время поступление гарнцевого сбора

* Рішення ухвалено відповідно до доручення ВУЦВК розглянути скарги селян.

почти совсем прекратилось. Вследствие этого получается серьезный прорыв в обеспечении наличными ресурсами выполнения плана снабжения.

Предложение т. Чубаря о разбронировании 48 тыс. т нефонда в апреле и 130 тыс. т в мае по существу означает, что Украина предлагает выполнять план снабжения исключительно за счет нефонда.

К Вашему сведению сообщаю, что при утверждении Политбюро 23 марта баланса продхлебов на период март – июнь была учтена дозаготовка с 1 марта до нового урожая по Союзу в размере 34 млн пуд. Главным образом, эта дозаготовка падала на поступление гарнцевого сбора, в котором Украина занимает преобладающее место.

Поэтому необходимо обязать ЦК КП(б)У принять все меры к организации заготовок гарнцевого сбора. Ввиду крайней меры, для облегчения положения, полагал бы возможным произвести дополнительное разбронирование 20 тыс. т хлеба в апреле и 30 тыс. т в начале мая.

Ввиду того, что 60 тыс. т украинского нефонда находятся под варрантами*, следовательно, разваррантировать примерно 30 тыс. т.

Зам. председателя Комитета заготовок при СТО Чернов

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 2. – Спр. 660. – Арк. 133. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 361.

№ 76 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хліб*

23 квітня 1932 р.

1. Категорично заборонити областям і районам, під страхом найсуворішої відповідальності, використання для будь-яких місцевих потреб мірчука, що є зараз єдине джерело для централізованого постачання.

Доручити тт. Реденсу і Полякову дати директиву з цього приводу лінії ДПУ та прокуратури.

2. Зобов'язати області з початку травня приступити до децентралізованих заготівель.

3. Зобов'язати НКпостачання, уповноважених Заготзерна і Союзмуки вжити заходів до термінового завозу й поновлення в Донбасі не менш [ніж] двотижневого запасу борошна.

4. Вважати за потрібне вжити в зв'язку з Першим травня ряд заходів як з постачання, так і зарплати.

Розробку цих заходів доручити комісії в складі тт. Зайцева, Реденса, Терехова, Сапова, Певзнера.

Скликання за т. Зайцевим.

5. Надіслати [в] ЦК ВКП(б) т. Сталіну таку телеграму:

«План постачання Донбасу, металургії, воєнних будов проводиться лише за рахунок розброніювання нефонду, бо ніяких інших ресурсів у нас

* Варрант (повноваження, довіреність – англ.) – посвідчення, видане складами за прийняті на зберігання товари.

нема. Розброніювання провадиться з великим затягуванням і маленькими порціями. Це утворює серйозні перебої в постачанні Донбасу і інших промислових центрів. 25 тис. т, що їх днями розброніювано, задовольняють нас тільки на декілька днів. Потрібно заздалегідь забезпечити безперебійне постачання робітників до Першого травня й на перші 4–5 днів травня. Просимо ваших вказівок комітету резервів про негайне розброніювання ще 25 тис. т жита, пшениці» *.

6. Командирувати т. Чубаря до Москви з питання про хлібні ресурси України на II квартал.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 8–9. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 147.

№ 77 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про заходи з хлібопостачання України ***

23 квітня 1932 р.

а) Имея в виду, что затруднения в хлебоснабжении на Украине в основном являются результатом крайне слабого поступления гарнцевого сбора, который должен был дать по плану в апреле месяце 100 тыс. тонн, обязать ЦК КП(б)У принять все меры к максимальному усилению гарнцевого сбора с немедленным вывозом его на пристанционные пункты;

б) в виде крайней меры разбронировать для нужд снабжения Украины в апреле 25 тыс. тонн хлеба;

в) обязать Наркомвнешторг освободить от варранта 30 тыс. тонн пшеницы.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 109. Оригінал. Машинопис.

№ 78 *Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора до секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна про економічне і політичне становище в південній частині степових районів України та продовольчі труднощі*

26 квітня 1932 р.

Тов. СТАЛИН!

То, что я и ездившие со мною товарищи наблюдали в южной части степных районов, а также сведения из других областей дают возможность судить о ходе и перспективах сева по Украине.

* Того ж дня Політбюро ЦК ВКП(б) опитом розглянуло питання «Телеграма Чубаря».

** Постанова ухвалена у зв'язку з телеграмою голови РНК УСРР В. Чубаря про важке продовольче становище республіки.

Если сравнить с прошлым годом, то сев пока что идет лучше прошлогоднего, однако причина тут не в хорошей работе, а в лучших метеорологических условиях. То, что мы наблюдали в Степи, говорит о том, что даже при нынешних тяжелых условиях с тяглом можно было бы работать значительно лучше.

В Степи имеется 10–15 особенно тяжелых районов, где, как теперь выясняется, были допущены серьезные ошибки в определении плана заготовок, и серьезные искривления, и ни с чем несообразный нажим при проведении заготовок. У нас вскрылось еще 3–4 района, очень похожих на Драрбовский и АМССР. Пришлось виновных посадить и судить так, чтобы об этом знало все население.

У нас есть отдельные случаи и даже отдельные села голодающие, однако это только результат местного головоутиательства, перегибов, особенно в отношении колхозов. Всякие разговоры о «голоде» на Украине нужно категорически отбросить. Та серьезная помощь, которая Украине была оказана, дает нам возможность все такие очаги ликвидировать. В степных районах острые настроения в общем уже ликвидированы (Зиновьевский, Ново-прудский, Каховский и др. районы). Правда, мне приходилось еще встречать отдельные случаи (колхозы, села), но и это будет, безусловно, ликвидировано. Почти вся Степь взялась сейчас за сев.

Последние 3–4 дня развитие массового сева задержали непрерывные дожди почти по всей Украине. Для Степи, Харьковской области, Донбасса и АМССР вопрос о семенах, как для ранних, так и для поздних, урегулирован удовлетворительно. Все семена уже на месте. Однако по заявлениям Одесской и Днепропетровской областей получается, что тысяч 200–250 га ранних яровых все же недосеют, придется заменить поздними. Но говорить сейчас сколько-нибудь твердо о таком недосеве еще нельзя, ибо в Степи есть случаи, когда засевают ранних яровых значительно больше, чем числилось в наличии семян, а это значит, что не все семена были учтены.

Основной вопрос сейчас повсюду – это тягловая сила. В тех районах, где я был, около $\frac{1}{4}$ числа лошадей пало. Остальные, как правило, находятся в очень тяжелом состоянии – кожа да кости. Основная причина и тут, конечно, не отсутствие кормов, а то обстоятельство, что крестьянин – и колхозник, и единоличник – ухаживать за лошадей и кормить ее на последние средства, как он делал это раньше, не хочет. Основное, что толкает его к этому, – это повинности. Не случайно, что хуже всего обстоит дело там, где особенно много метали лошадей всю осень и зиму по перевозке хлеба, свеклы и т. п. Во многих местах до сих пор за эти перевозки еще не расплатились. Вся эта повинность, как правило, проводилась в порядке принудительной мобилизации. Лучше дело обстоит в лесных районах, где все-таки и платили, и давали фураж.

Сейчас участие лошадей в посевах в Степи очень незначительное, особенно там, где есть МТС, где имеются трактора. По всей Степи можно наблюдать картину, когда в поле работают, большей частью, только трактора – и пашут, и сеют, и боронуют. Там, где работают и лошади, производительность их раза в 2–3 ниже всякой нормы. Запряжка в 4–5 лошадей обра-

батывает от 2 до 0,5 га в день. В общем нужно признать, что участие лошадей в полевых работах, даже учитывая их состояние, явно недостаточное. На местах слишком большой перегиб на трактор. Но и трактора работают с неудовлетворительной производительностью. Большой частью трактор ХТЗ или СТЗ обрабатывает 5–6 га и редко 8–10. В этом прежде всего выражается неудовлетворительность работы районных организаций, МТС и совхозов.

Словом, сейчас решает вопрос посевной кампании производительность трактора и степень участия в посеве лошади. Характерно, что в колхозах, не обслуживаемых МТС, лошади даже при неудовлетворительной кормежке, как правило, вырабатывают значительно больше и участвуют в посеве в большем количестве, чем там, где есть трактора. Крестьянин сейчас уверовал в то, что мы действительно дадим трактора и машины, и слишком поспешно бросает лошадь.

С кормежкой в колхозах в Степи дело обстоит большей частью не особенно хорошо. Но многие колхозы все-таки живут неплохо. Наиболее туго везде с хлебом. Отсутствие хлеба, голод являются темой, в отношении которой кулак и его агентура развивают бешеную кампанию, пускаясь на всевозможные провокации. Озимые по всей Степи прямо блестящие, даже в приличном состоянии поздние посевы. В этом отношении весна оказалась для нас чрезвычайно благоприятной, ибо не только не приходится в Степи ничего пересевать, но и обычную гибель от вымерзания, вымачивания мы имеем значительно ниже нормального. Некоторое исключение составляет Харьковская область, где, по предварительным сведениям, имеется некоторая гибель озимых, но размеры этой гибели точно не выяснены. Во всяком случае ни о каком серьезном пересеве и здесь говорить не приходится. Южная часть Степи должна была кончить сев ранних яровых к 25 апреля, но, очевидно, дожди задержат.

В последние дни у нас несколько неожиданно расширился прорыв по Киевской области и районам бывших Белоцерковского и Уманского округов. По рассказам побывавших там товарищей, в этих районах подавленное, а местами очень острое настроение. На днях в Плисковском районе было открытое контрреволюционное выступление открыто петлюровского характера, которое удалось быстро ликвидировать. Из этих районов сейчас больше всего ждут сообщения о том, что нечего есть, что сеять не будут. Особенно тревожные данные о плохом состоянии и падеже лошадей. Из полученной семенной ссуды мы полностью снабдили эти районы семенами, дали колхозам проса и кукурузы на кормежку, подбросили немного кормов для лошадей, помогаем тракторами. Командировали туда из области группу работников. Наша помощь в значительной степени может сорваться, если нам не дадут отгрузить до половины мая причитающийся нам остаток – около 500 тракторов – для Правобережья и погранполосы, ибо до сих пор мы приложили все усилия к тому, чтобы отгрузить в первую очередь трактора Степи и степным районам Харьковской и Киевской областей.

Два дня тому назад послали в Киевскую область для ознакомления с положением в наиболее тяжелых районах, а также с положением в Винницкой области, в частности в пограничных районах, секретаря ЦК КП(б)У т. Любченко. Очевидно, этим двум областям (Киевской, Винницкой) немного позже придется оказать дополнительную помощь просом. С этой просьбой мы вынуждены будем опять обратиться в ЦК.

С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5378. – Арк. 6–10. Копія. Машинопис; 1. – С. 148–150.

№ 79 *Довідка відділу агітації та масових кампаній ЦК КП(б)У і зведення з листів, надісланих до ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, з питань хлібозаготівель та голоду в Україні*

28 квітня 1932 р.

Секретарю ЦК КП(б)У т. Косиору

З 1 січня до 22 квітня безпосередньо до ЦК КП(б)У [надійшло], а також надіслані від секретаріату т. Сталіна разом 115 листів у справі перекручування по хлібозаготівлі, примусового усупільнення худоби тощо.

Найбільша частина листів припадає на квітень місяць – 64.

Частину цих листів агітмасовий відділ ЦК КП(б)У направив для перевірки до обкомів і райкомів, а по окремих відряджено товаришів для перевірки на місці.

Характерні моменти з листів, що надійшли в квітні місяці, наводимо у зведенні, що Вам його при цьому надсилаю.

Зав. агітмасовим відділом *Сірко*

ДОДАТОК

**ЗВЕДЕННЯ З ЛИСТІВ, ЩО НАДІСЛАНІ ДО ЦК ВКП(б) –
т. СТАЛІНУ Й ЦК КП(б)У**

«Шановний т. Сталін, чи є закон Радянської влади, щоб селянство сиділо голодне, так як ми, колгоспники, не маємо уже з 1 січня 1932 р. в своєму колгоспі ні фунта хліба. Тепер не тільки Горби, а взяти треба Глобинський і Семенівський райони, де поголовний голод серед народу. Ми, колгоспники, і вирішили спитати – що буде далі?

Постає питання. Як ми можемо будувати соціалістичне будівництво народного господарства, коли ми приречені на голодну смерть, бо ще до врожаю 4 місяці, питаємо, за що ми бились на фронтах: за те, щоб сидіти голодними, щоб бачити, як вмирають діти в корчах з голоду[?]».

(Лист т. Сталіну – з Глобинського району на Кременчуччині, с. Горби, від колгоспників – без підпису).

«Наши рабочие колхозники не имеют ни куска хлеба, и даже есть такие, что, не имея ничего, с голода пухнут. Лошади в колхозах дохнут, а люди делят и едят [их], что и приводит к массовому заболеванию, санитария отсутствует. Спрашивается, почему в Воронеже, Анновке, Москве, Кубани, Тифлисе, Крыму – есть хлеб дешевый, сколько угодно и какой угодно, а на Украине – нет.

В настоящее время невозможно проводить на деревне действительную политику Ленинской партии большевиков. Целый ряд районов засыпались с финансовой частью (мобилизация внутренних ресурсов, оплата взносов займа, а также реализация, налоги и т. д.). Политическое настроение крестьян – невозможное, а это угрожает крепости, сплоченности тыла в случае войны».

(Лист до ЦК ВКП(б) – із Фастова (анонімка)).

«Я бачив, що в Росії пуд хліба – 10 крб., а на Україні – 80 крб. – і немає. І всі ідуть в Росію. У нас, коли у колгоспника буде 10 фунтів, – так забрали. Зараз колгоспники дуже мають поганий погляд на колгоспне будівництво. Коли я робив у колгоспі рік на тракторі і маю 250 трудоднів, я одержав 12 пудів хліба і більше нічого, як можна прожити, я обірваний, голодний, мені навіть соромно про це Вам писати, бо я людина молода, маю 19 років».

(Лист т. Сталіну з Київщини, Бориспільського району, с. Рогозів – Кривошейн).

«З самого початку ми стояли за Радянську владу і зараз не хочемо, щоб вона втрачала авторитет, але ми вже не в силах терпіти і просимо – зверніть увагу: у нас уже опухлі від голоду діти. Нас 284 чоловіки, щоб поодиначки нас не брали у ГПУ, ми не підписуємо».

(Лист до ЦК КП(б)У із Снігурівки. Анонімний лист посилаємо т. Сталіну).

«В Долинському районі існує по багатьох селах голодовка. Все це тому, що місцева влада недооцінила розпорядки в Радвладі, а бажала краще виконати плани.

У селян таке враження складається, що страшно навіть говорити: коли б тільки що, так зразу повернули б гвинтівки проти.

Повідомляє Вас Тарасюк Іван – учень школи ФЗО, станція Долинська. Зараз я працюю в ГПУ по виявленню антирадянських подій.

(Лист до ЦК ВКП(б) від Тарасюка, ст. Долинська).

«Чому це так, що з сусідніх районів возять хліб, продають, а в Знам'янському районі з голоду пропадають, нема чого їсти. По інших селах дають хоч не пшеницю, не жито, а дають пшінку, сою, макуху, а в нас нічого, а керівники колгоспу їдять хліб, молоко, сало, ще й продають борошно на базарі, а ти сиди голодний, пропадай. От я хочу знати, чи це по всьому СРСР робиться, чи тільки у Знам'янському районі. Чому робочі получаять, а колгоспники – ні. І що це таке, що особливо в 1932 р. коні дохнуть, люди без

хліба сидять. Сказати б недорід, посуха, коли ж ні, урожай був гарний, і коли забирали, то казали, що Радянська влада не дасть загинути колгоспнику, а чому колгоспники голодують, голодні не хочуть йти на роботу, а керівники колгоспу свої шлунки забезпечили і за людяність нічого не дбають, бо самі наїлись, то їм не дуже й боляче. У зв'язку з чим це хліба нема, чи, може, цей хліб відправили у посушливі райони, чи, може, для робочих нашого Союзу, чи роблять запас для війни, чи, може, одвезли за кордон та набрали тракторів, а тепер з тракторами голодними сидить. І чому, коли в нас нема, держава не допоможе, ще кажуть – в Радянському Союзі не дадуть пропасти.

(Лист т. Сталіну від колгоспника Давиденка, Знам'янський район).

«Массовые случаи по Жмеринскому району, что у бедняков и у мало-мощных середняков, выполнивших все обязательства по хлебозаготовкам, заходили в хату и брали последних 2–3 пуда зерна под видом упрятанного, не оставляя ни на пропитание, ни на семена для весеннего сева (в с. Лопатинцы, Новосельцы, Куриловцы, Потоки и ряде других). По указанию секретаря т. Кравчука, РВК – Тимошенко, МТС – Ильницкого, райКК – РСИ – т. Мясникова на строгую директиву ЦК в срок выполнить план хлебозаготовок за счет кулаков и заможной части при объезде ими района каждому уполномоченному давалась в отдельности тихонько директива: где хоч и как хоч, ...а план выполни – бери там, где есть. И тут уполномоченные брали, у кого только увидели: у бедняков, у членов колхоза и во многих коллективах забрали семена и фураж (Потоки, Лопатинцы и др.), и сейчас много бедняков и членов колхоза абсолютно не имеют ни куска хлеба, ни картошки, ни семян. Крестьяне на незаконные действия жалуются в ЦК КП(б)У – жалобы возвращаются в райКК – РСИ т. Мясникову. Т. Мясников их замазывал. Бедняки-колхозники нарекают открыто на Советскую власть и коммунистов, и никакой разъяснительной, успокаивающей работы не ведется. Районные руководители занимаются систематически безобразным самоснабжением, пьянкой. Лошади, скот, свиньи и птица по Жмеринскому районудохнут беспощадно. Семян для посева в районе не собрано, подаются ложные сводки. Здоровая большевистская самокритика сплоченно зажата во всех организациях. Рабочие-коммунисты негодуют, но многие о творимых безобразиях и преступлениях писать в ЦК боятся, потому что в практике почти все поданные заявления возвращаются обратно и попадают в руки, как КК – РСИ т. Мясникову, который авторитетно отписывается перед ЦК КП(б)У – ложно, а после заявителю, и в организованном порядке, мстят вовсю».

(Лист т. Сталіну від члена партії Жмеринської організації Банівського А. Ф., партквиток № 0660763).

«Райколхозсоюзом Рыковского района был выпущен заем под зерновые культуры. В Дебальцевском горсовете (Рыковского района) созданные бригады ходили по городу, заходя в каждый из домов, и просто предлагали – сдать имеющееся зерно и муку, а если кто отказывался, то производи-

ли повальний обыск, починаючи з комодів, гардеробів, сундуків, вламыванням полов і т. п., не розбираючись, хто він, робочий чи ні. Фактом служать возмутительні проделки у мене особисто. В моє відсутство робили повальний обыск і знайшли 2 пуди муки, яку я отримав в кооперації, їздячи на курорт. З неї 20 кг взяли і насильним порядком вручили моєй жінці облигації під муку. А взагалі ходили по місту і виробляли обыски у ряді робочих, число яких не счесть. Забирали зерно, картоплю, обыскивали квартири, сараї і погреби, забирали муку, заведомо знаючи, що ці дії будуть являються явно злочинними. Горсовет в особі т. Кацеля і горпартколектив в особі т. Галици Н. М. столь возмутительними проведеннями кампанії по розповсюдженню зернового займа викликали велике возмущення і невдоволення не тільки серед міського населення, але і серед мас на виробництві, що не безболісно відобразилось і відображається на проведенні політики партії і Радянської влади».

(Лист т. Сталіну від члена партії, червоного партизана Нечипоренка Омеляна Кіндратовича. – Донбас, ст. Дебальцево, Калінінська, № 49).

«З цього села виїхало 50 % населення, чоловіків 80 %. Село було середняцьке – 650 дворів. Коней здохло 200 з гаком штук, що складає 50 %, здирають і далі. Люди їдять кінське м'ясо, тих коней, що здохли, або беруть з котла, що вариться для свиней, бо хліба і картошки немає, коли не абсолютного, то відсотків на 95.

Ваше трактування селянського питання (в питаннях лєнінізму – їде насмарку), що хліб треба забрати і селянина змусити робити так, як робить робочий, теж треба, але голодного примушувати робити – це щось не клеїться.

Зараз коли не 3/4, так половина України їде в Росію, Білорусію за хлібом, бо там є».

(Лист т. Сталіну із с. Ланінці Прилуцького району – від Розбарського В. А.).

«Вот я и начну с детей, которые раньше были утешением родительских чувств, но в настоящее время – что-то ужасное, так как иметь детей и не воспитывать их в человеческих условиях – лучше не иметь, а многое зависит от материальных условий, которых в настоящий момент дети не получают. Я был в ОГПШ – 2-й ступени, изучал марксизм-ленинизм и нигде не встречал в их учении, чтобы детей морить голодом, ведь они невинные жертвы. Дальше жить нельзя, и я себе не представляю, как дальше так жить и на их слезах строить фундамент социализма, тот бетон поливать их слезами – это я нигде не видел и не читал. Я шел в Красную Армию, знал, за что шел на жертву, и сейчас переношу всякие трудности, знаю, для чего все это, но они малолетние и их ум не способен еще так судить, как взрослого, где быть жертвой и за что. Они, еще раз повторяю, невинные жертвы».

(Лист до ЦК ВКП(б) від гр. Орленка Д. К., м. Нижньодніпровськ, ст. Узел, контора Земляних).

«Чи вірно роблять наші райони, що не стимулюють окремих колгоспників у боротьбі за хліб. А саме не виконують те гасло, що хто працює, той і їсть. А навпаки, хто дійсно боровся за хліб і виконував плани на 100 %, здавши всі лишки державі, на ті колгоспи нажимають районні організації, щоб виконали план за ті колгоспи, які не виконують. Внаслідок цього виявляється, що залишається тваринництво зовсім без концентрованих кормів, а також і люди напівголодними, де і виявляється велике шатання колгоспного будівництва».

(Лист т. Сталіну від гр. Шнайка Н. Ф. та ін., Вовчанський район, комуна ім. Шевченка).

«Прохаю розглянути мою заяву. Я мобілізований до робітничо-селянської Червоної Армії, дружина працює у колгоспі. По осені 1931 р. я мав телицю, в час м'ясозаготівлі визнали в м'ясозаготівлю, останні усупільнили. Тепер розбирають всі корови. Як Вам відомо, хліба нема на 100 %, сім'я абсолютно голодна. Як вийти з положення з телицею, [коли] правління гроші забрало, сім'я пухне з голоду, прохаю відповідати».

(Лист до ЦК КП(б)У від Відоменка, Новоукраїнський район, Татарська сільрада).

«Открытое письмо крестьян Винницкой области и части Киевской. В нашей местности голод охватил все районы.

Все крестьянство движется и удирает из сел, дабы спастись от голода. В селах в день умирает от голода по 10–20 семей, дети двинулись кто куда, все станции железных дорог переполнены отъезжающими крестьянами. В деревнях не осталось ни лошадей, ни скота. Голодных крестьян-колхозников голод заставляет бросить все и идти в свет. Есть случаи в Шевченковском районе, когда целые села заражены болезнью – сапом, потому что кушали дохлых лошадей. Говорить о выполнении посевной кампании не приходится, так как процент крестьян в наших селах остался малый и все истощены голодом. Исходя из этого, нужно отметить, что в этих областях никакой политической обеспеченности нет и Польше легко крестьян перетянуть на свою сторону. Буржуазия создала искусственный голод у нас, это есть выполнение задания капитализма, она восстановила всю крестьянскую массу против Советской власти».

(Лист т. Сталіну, Калініну і Молотову від члена ВКП(б) З 1925 р. Крофана П. С., партквиток № 1271632, м. Вінниця).

«Дайте вивід, що в сучасний момент робити, коли в комуні немає на сьогодні що їсти і вже цілий місяць тому назад, як був малай. Районний партійний комітет каже, що треба організувати загальне харчування з тих продуктів, що мають комунари, а комунари їдять дохлі коні, буряк кормовий і т. ін., пухнуть з голоду, що цілком і повністю загрожує III більшовицькій весняній кампанії. А ще гірше комуна «Крест. Інтерн» * в Молдавії, в якій і

* «Селянський Інтернаціонал».

коні вже всі поздыхали, а також свині і все господарство пропаде тільки через те, що немає що їсти. І люди пропадають через те, що немає що їсти, і ніхто за це не турбується й не думає».

(Лист т. Сталіну від Шверка Федора, АМСРР, м. Балта, комуна «Крест. Интерн»).

«Т. Сталин, будьте так добры, ответьте мне, почему в колхозах колхозники пухнут с голода и едят дохлую конину? Я получил отпуск и поехал в Зиновьевский бывший округ, где наблюдал сам, как люди едят конину, где проверяет Зиновьевская ГПУ и врач (с. Компанеевка)».

(Лист т. Сталіну від Бойка, Голубінський рудник).

«Колгоспники, які працювали і заробили багато трудовнів, зараз голодують, і немає чого їсти. Наприклад, у моїх батьків було 805 трудовнів та заробили хліба зі своєю сім'єю по 105 пудів, а одержали з колгоспу грошей та 46 пудів хліба, а решту хліба вивезли в план хлібозаготівлі. Грошей так само чомусь не дають, і таким чином ми залишились голодні, а є колгоспники, [які] хлібозаготівлю не виконали, а хліб з колгоспу одержали увесь, який заробили, і зараз його закопали в землю. Т. Сталін, сьогодні увечері я прийшов зі школи і, наївшись гарячої половини та огірків, мене заставило охарактеризувати стан свого життя та й моєї родини і взагалі всіх колгоспників. Дуже погана у нас справа з загальним початковим навчанням, бо учні відвідують школу тільки на 10,0 %, це тому, що нічого їсти».

(Лист т. Сталіну від Давиденка І. П., Полтавщина, Новосанжарський район, Ставино-Долинська сільрада, хутір Давидівка).

«Коли ми побачили постанову ЦК ВКП(б) *, то почали добиватись, щоб нам корову повернули назад, як постанова гласить, то на це правління і деякі члени кажуть так: "Ви куркульські агенти і куркульську газету випустили", і ми, члени артілі, прохаємо Вас, як найвищого органа, розібрати нашу заяву і дати нам напромак, як з коровами поступити і як з тими членами поступити, що вживають куркульськими агентами і газету називають куркульською, яка була випущена 31 березня 1932 року.

(Лист до ЦК КП(б)У від членів артілі «Десятиріччя» Волноваського району, Журавлівська сільрада).

«Т. Сталин, Вам, очевидно, идут сведения, что кругом хорошо, и это видно из выступлений на XVII партконференции. Я Вам только одно скажу: на селе несчастье, люди голодают, лошади дохнут, и уже люди начали с голоду умирать, зерна нет даже на 50 % на площадь сева, в общем, полное разорение.

Советую Вам: выедьте сами в село и посмотрите на село не в России, а вот здесь, на Украине, хотя бы Киевской области. Я два дня тому приехал

* Йдеться про постанову ЦК ВКП(б) від 26 березня 1932 р. «О принудительном обобществлении скота».

из села, я там своими глазами видел все несчастье, как через каждые 2–3 сажня по дороге лежат дохлые лошади, и их крестьяне режут по куску и едят. Больно смотреть на тех несчастных детей и женщин, пропадающих с голоду, ожидающих, что с [из] Москвы отец привезет одну-две буханки хлеба, ибо все едут в Москву, Ленинград, Минск за хлебом.

Т. Сталин, у нас делается то, что делалось при царе: царь далеко, а бог высоко, но сейчас в тысячу раз большая беда.

Те, кто информирует, получают хлеб и булку, и все это ясно, они имеют закрытые столовки РПК, РВК, а несчастные люди умирают с голоду, все шкурники боятся быть оппортунистами.

Убедитесь лично, уничтожьте наиболее благоприятнейший момент для мировой буржуазии – уничтожить нашими же внутренними силами Октябрь, потопив десятки миллионов в крови. Жду ответа. С ком. приветом П. В. Смирнов, партбилет № 0643327. Киев, ул. Либкнехта, № 15, кв. 12.

Мне живется хорошо, я обедаю в столовке Киевского МПК и ем так, как надо есть, и могу пережить еще 25 лет».

«Дорогий товариш Сталін, ти сам знаєш, що коли не дати машині палива, вона робити не буде, так само і людина. Дорогий товариш Сталін, ти писав у своїй першій вказівці: раніше селянина нужда, злидні, бідність, розшарування гнали із села в місто, а тепер на село пустили десятки тисяч тракторів, організували колгоспи, підвищили урожай і покращили умови робітника. А воно, навпаки, тепер злидні, біднота гонить із села в місто на роботу – ради того, щоб хоч прохарчуватись. А наша Україна найбагатша в світі країна, де треба, щоб якнайбільший врожай давала, а вона, навпаки, дає врожаю передвоєнного рівня. Так що те, що пишуть в газеті, є утопія, і тепер всьому не вірять. Дорогий т. Сталін, зверни на це особливу увагу і покращ становище трудящих мас, [а то] буде всередині країни війна.

Дорогий товариш Сталін, на це треба звернути особливу увагу, бо люд у селі підніме прямо страйк, піде проти Радянської влади, і ще трохи так побуде без хліба, голодні, то будуть просто йти і руйнувати колгоспи, розбирати своє власне добро і робити індивідуально, як і раніше робили. Все це примушують робити злидні, убожество, голод, від якого вони тепер пухнуть. Дорогий товариш Сталін, щоб цього не було, треба скоро, дуже скоро забезпечити село хлібом, бо буде сором, буде гріх і партії, і ЦК, коли підуть всі селяни проти Радянської влади й піднімуть страйк з вимогами: «Долой Сталіна, долой конину, давай царя, давай свинину». Уже така чутка ходила, а тепер ходить ще лучче, і кажуть: це все наробила Радянська влада».

(Лист до т. Сталіна від студентів хіміко-технологічного технікуму, Дніпропетровськ).

«Коли ми, усі вищезазначені, на підставі постанови ЦК ВКП(б) від 26 березня ц. р. * забрали примусово усупільнені наші корови, то голова артілі замість того, щоб підчинитися постанові ЦК, він нас усіх бере на

* Див. примітку до с. 154.

іспуг, обрахував нас за це по 200 і 300 крб. ...Наприклад, голова артілі – Кудин, скарбник – Кудин, завгосп – Кудин, артільний ветеринар – Кудин, районний виконавець – Кудин, усі браття і дяді один другому, і роблять, що хотять. І далі ми думаємо, що це так не може бути, бо це не правління артілі, а якийсь особистий комітет Кудинових».

(Лист до ЦК КП(б)У з Добровеличківського району, с. Липняжки, від групи колгоспників: Поленікової Мокрини, Манька Якова та ін.).

«Коли прочитали в газетах постанову Центрального Комітету ВКП(б) від 26 березня 1932 р., що корови і всяка дрібна худоба примусово не усуспільнюються, а тільки добровільно, то пішли забирати всяк свою корову. Правління колгоспу забрали дрючки і не дають корів, почали бити бабів..., арештовувати і відправляти в район, в міліцію... Хто взяв корову, то уповноважений РВК приходять з бригадою і розбивають замки, вікна, двері і забирають корову і що мається в хаті – різне майно, і навіть останній буханець хліба 5–6 фунтів, сало, що людина держала на посівну кампанію, щоб вийти в поле на роботу, то бригада забрала і поїла, а людина зосталася голодною і не виходить на роботу, а після ходять бригадири, штрафують і говорять, що ви зриваєте посівну кампанію...»

(Лист до ЦК КП(б)У від Зрайківського Гната, Тетіївський район, с. Горошків).

«Когда до нас дошло постановление ЦК от 26 марта, наши колхозники горячо приветствовали его, но наши правленцы, которые чувствовали себя виновными, несмотря на то, что постановление должно быть доведено до каждого колхозника и каждый колхозник должен быть ознакомлен с ним хорошо, они постарались это забыть и перекрутить по-своему. Они постарались принять строгие меры и приказали никакой агитации о постановлении ЦК не вести, а кто будет читать газеты и говорить о постановлении, того вычистим из артели как «кулацкий элемент» и не дадим хлеба... Таким образом, наши колхозники запуганы отношением со стороны наших правленцев, о постановлении ЦК от 26 марта подробно ничего не знают и не ознакомлены с ним.

Район также об этом не заботится, как будто бы никакого постановления нет или оно нашего района не касается».

(Письмо ЦК ВКП(б), т. Сталину от колхозника, члена КНС Ключко А. К., Синельниковский район, Лубенский сельсовет).

«Мы прочитали постановление ЦК партии, пошли и забрали 70 коров, а середняки побоялись брать. Сейчас получается, что 3 бедняков исключили из колхоза, за корм нам прислали бумажки об уплате по 341 руб. 40 коп. с расчетом, чтобы за 3 дня уплатить, а если не уплатишь, то продадут.

4 бедняков сняли с шахты № 9 с работы, исключили из колхоза и не дают право, говорят: “Ешь молоко” – и тоже обложили по 341 руб. 40 коп.».

(Лист в ЦК КП(б)У від колгоспників Колесника, Андреева та ін., колгосп «Більшовицький шлях», Ворошиловський район).

Відділ агітації та масових кампаній
ЦК КП(б)У

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5254. – Арк. 1–16. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 151–160.

№ 80 Лист Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У
про незадовільне продовольче постачання міст
області

28 квітня 1932 р.

Снабження Вінницької області, особливо городов, продуктами питания находится в угрожающем положении.

Первые два месяца 1-го квартала (до организации областей) города, находящиеся на территории Винницкой области (Винница, Могилев-Подольский, Тульчин, Каменец-Под[ольский], Проскуров, Умань, Бердичев, Шепетовка), за снабжение которых отвечали непосредственно Наркомснаб и ВУКС, снабжались продуктами и промтоварами (правда, в очень ограниченном количестве). Но с момента организации областей (март–апрель) снабжение этих городов почти что прекратилось.

Особенно неудовлетворительно снабжение городов хлебом.

Наркомснаб на февраль месяц утвердил следующий контингент по этим городам:

рабочих	– 66 396 чел.	иждивенцев	– 54 767 чел.
служащих	– 41 912 чел.	– « –	– 31 424 чел.,
а всего:	194 499 чел.		

Для удовлетворения вышеуказанных контингентов по нормам существующих списков минимальная потребность в муке выражается в 1606 тонн. Фактически отпущено НКСнабом на март – 1047 тонн, на апрель – 782 тонны из централизованных и 262 тонны за счет предполагаемых децентрализованных заготовок, а всего – 1044 тонны.

Контингенты, утвержденные НКСнабом, за счет централизованного фонда (782 тонны) удовлетворяют минимальную потребность этих городов лишь на 48 %.

Такое положение вынудило снять со снабжения хлебом почти всех служащих и крупные производственные артели. Норма рабочим снизилась до 300–400 г (кроме рабочих, получающих спецнормы по снабжению УНР и т. д.) и студентам – до 200 г.

Эти минимальные нормы также не всегда выдерживаются.

Положение осложняется еще тем, что запасы зерна и муки на складах Заготзерна и Союзмуки ни в коем случае не могут обеспечить выполнение

нарядов как для городов, так и нарядов по специальным назначениям, а мерчук поступает в очень ограниченном количестве.

Кроме того, на выделенные фонды Наркомснабом постановлением от 7.IV за № 308 – 430 тонн муки для учителей и 223 тонны для учреждений Облпроса и Облздрава до сих пор не получены наряды.

Что касается других продуктов, как то сахар, крупа, мясо и др., как для индивидуального снабжения, так и для общественного питания в течение последних двух месяцев совсем не получается.

Исходя из вышеизложенного, прошу пересмотреть централизованный фонд снабжения городов Винницкой области в сторону его увеличения до 1044 тонн муки в месяц.

Учитывая отсутствие запасов зерна в нашей области, предложить Союзмуке и Укрзаготзерно выполнить централизованные наряды за счет завоза зерна и муки или путем разбронирования фондов.

Обязать центральные снабженческие организации своевременно направить все фонды, выделяемые для разных групп населения – учительства, агроперсонала, дет[ских] учреждений, больницам и др.

Дец[ентрализованные] заготовки в нашей области запрещено проводить в пограничных районах, в 9 районах завозится посев. материал в порядке соц. помощи, 5 районов Уманской группы как самые хлебные в прошлом сейчас нуждаются в завозе хлеба (Уманский, Бабанский, Плисковский, Погребищенский, Оратовский р-ны). Таким образом, остается для дец. заготовок незначительное количество районов.

Секретарь областкома КП(б)У *Алексеев*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5256. – Арк. 24–25. Оригінал. Машинопис.

№ 81 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про продовольчі культури»*

29 квітня 1932 р.

а) Предложить НКВТ вернуть из портов в распоряжение Комитета заготовок 15 000 тонн кукурузы и 2000 тонн пшеницы;

б) предложить НКВТ закупить на Дальнем Востоке 3,5 млн пуд. зерна, а Госбанку обеспечить соответствующий перевод валюты;

в) предложить НКВТ из закупок пшеницы в Персии сдать Комитету заготовок 3 млн пудов;

г) для товарного покрытия закупаемого в Персии зерна обязать Комитет фондов выделить дополнительно, сверх утвержденных годового и квартальных планов сдачи на экспорт, товаров на сумму 1800 тыс. зол. руб-

лей в асортименте согласно приложению, со сдачей этих товаров в течение мая месяца, не позже 1.VI.*

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 115. Оригінал. Машинопис.

№ 82 *Відповідь Недригайлівської райКК – РСІ Харківської області на запит ВУЦВК щодо скарги селян артілі «Перемога»*

29 квітня 1932 р.

До ВУЦВК, приймальня т. Петровського

На В[аше] відношення від 23.III, яке помилково було заслане в Гадяцьку КК – РСІ і нами одержано лише 19.IV ц. р., відносно стану Вільшанської артілі «Перемога» повідомляємо, що стан цієї артілі в нашому районі найгірший, артіль, виконуючи план хлібозаготівлі, зосталась без посівматеріалу. Пересічно на трудодень за весь 1931 р. колгоспники одержали 970 г хліба, вартість трудодня взагалі обійшлась в 35,2 коп. В складі колгоспу дійсно були антирадянські люди, які під час проведення політико-господарських кампаній з колгоспу вичищені. Стан з тяговою силою був занадто кепський, значна кількість коней загинула (з жовтня 1931 р. по 20.IV. [1932 р.] – 200 голів із маючихся [нааявних] у колгоспі 639 шт.). Винні в недбайливому ставленні до коней засуджені. Дійсно, були факти в колгоспі крадіжки хліба під час уборочної кампанії – теж винні притягались до карної відповідальності. Зараз за допомогою облорганізації ця артіль забезпечена посівним матеріалом. Стан тягла покращав, артіль обслуговує МТС. Правління колгоспу переобране.

Голова райКК – РСІ
Секретар

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 202. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 457, 458.

№ 83 *Витяг з інформації секретно-політичного відділу ОДПУ про масові виступи селянства в 1931 – березні 1932 рр.*

Не раніше квітня 1932 р.

С конца декабря прошедшего года и начала января текущего года в отдельных районах Союза нами отмечался ряд отрицательных явлений, таких как массовое неорганизованное отходничество, выход из колхозов, сброска земли, продовольственные и фуражные затруднения, убой и падеж скота, массовые преступления и пр.

* 23 травня 1932 р. РНК СРСР ухвалила постанову «Про продовольчі культури», якою передбачалася реалізація цього рішення Політбюро ЦК ВКП(б). Див. док. № 114.

І. УКРАИНА

Продзатруднення

В ряду населених пунктів (Харьковської, Київської, Одеської, Дніпропетровської, Вінницької обл.) УСРСР спостерігаються продзатруднення і випадки голодання колгоспних сімейств.

Зареєстровано (по неповним даним) 83 випадки опухання від голода, 6 смертей, харчування падалью 12 сімейств і 4 випадки залишення дітей.

Состояние тягловой силы

Состояние тягловой силы крайне неудовлетворительное. В отдельных колхозах непригодность конского состава превышает 50 % (Бердянський, Николаевський райони, АМССР і т. д.). Падеж лошадей принимает угрожающие размеры: в Зиновьевском районе за вторую половину 1931 г. пало 4209 лошадей и 349 жеребят. С 1 мая 1931 г. по 1 января 1932 г. в Новоодесском районе погибло 1612 лошадей. В Новопржевальском районе за январь–февраль пало 1424 лошади. По Ставищанскому району за 20 дней марта погибло 1650 лошадей. По Добровеличковскому району отмечается рост падежа лошадей: на 1 октября 1931 г. было 8125 лошадей, на 1 января 1932 г. – 6908 лошадей.

По Бердянскому району пало за год 1707 лошадей, а за вторую половину 1931 г. – 969. В декабре падеж резко повысился, за этот месяц пало 314 лошадей. Из 9160 лошадей района 50 % непригодны к работе. По Николаевскому району учтено 55 бродячих лошадей. В Тальновском районе убито на мясо 58 лошадей. Зареєстровано ряд случаев продажи единичниками лошадей по 2–3 руб. или же за пару пачек махорки (Махновський район). В ряду колхозов лошади настолько истощены, что привязаны к стойлам.

Неорганизованное отходничество

Неорганизованное отходничество колхозов, по сравнению с прошлым годом, резко возросло, по выборочным данным, за январь – февраль 1931 г.

По 13 районам Одесщины неорганизованно ушло 31 700. [По] 27 [районам] Дніпропетровщини [неорганизованно ушло] 89 300. [По] 13 [районам] Харьковщины [неорганизованно ушло] 4600. [По] 5 [районам] Киевщины [неорганизованно ушло] 1120.

По весьма неполным данным, отходничество единичников по 38 районам составляет 35 200 чел., которыми оставлено 58 907 га земли.

Эмиграционные тенденции

В пограничной полосе отмечается ряд эмиграционных тенденций, особенно проявившихся в АМССР, где в текущем году пытались перейти за кордон 1045 чел., из которых 530 задержано.

Массовые выступления и волынки

В октябре было выступлений	12	в них участвов[ало]	1770 чел.	Из них 280 кол[хозников]
В ноябре [было]	13	[в них участвовало]	1245 чел.	[из них] 440 [колхозников]
В декабре было	6	[в них участвовало]	775 чел.	[из них] 485 [колхозников]
В январе 1932 г. было	34	в них участв[овало]	2087 чел.	из них 1127 кол[хозников]
В феврале [было]	12	[в них участвовало]	560 чел.	[из них] 300 [колхозников]
В марте [было]	180	[в них участвовало]	16 602 чел.	[из них] 10 090 [колхозников]
И т о г о:	257		23 039 чел.	12 722 [колхозников]

Резкий рост массовых выступлений наблюдается в марте мес[яце].

Подавляющее большинство массовых выступлений, 243 из 259 за полгода, были на почве хлебозаготовок и в последнее время продзатруднений, 5 – на почве мясозаготовок и обобществления скота и 11 – на почве взимания недоимок и прочее.

Параллельно с резким ростом массовых выступлений возрастает количество участников, которое достигает 300–500 чел. в каждом.

На почве продзатруднений в марте мес. зарегистрировано 17 случаев нападений на склады Союзхлеба, винокуренные заводы с количеством участников 300–500 чел. в каждом.

Характерны следующие случаи вооруженных нападений.

«В Хорольском районе на винокуренный завод Елизаветинского совхоза напала толпа крестьян в количестве 70 чел. и потребовала от охраны сдачи оружия и препятствия хищению кукурузы. Из толпы были произведены несколько выстрелов.

В Богодуховском районе толпа из 100 чел. пыталась напасть на винзавод в с. Братонец и разорвать кукурузу, из толпы в охрану было также произведено несколько выстрелов».

Наши мероприятия

За время с октября 1931 г. по первую декаду марта 1932 г. по 66 районам вскрыто 80 кулацких и антисоветских группировок, из них 3 – внутриколхозные.

За это время вскрыты 22 контрреволюционные организации, распространявшие свою контрреволюционную деятельность на 48 районов.

Арестовано по подозрению в совершении терактов за октябрь–март – 836 чел., в том числе 237 кулаков и 74 зажиточных.

Вскрыт за этот же период 161 теракт, и арестовано по ним 327 чел. [...]

№ 84 *Відповіді органів місцевої влади на запити ВУЦВК
про вирішення справ за скаргами селян*

Квітень – листопад 1932 р.

16 квітня 1932 р. Зінов'ївська міськрада: «До приймальні ВУЦВК, м. Харків. По надісланому Вами листуванню із заявою гр. Зайченка про залишення колгоспу без харчів та неправдиве розкуркулення повідомляється, що справу було перевірено й встановлено неправильне розкуркулення гр. Зайченка, якому майно повернуто, колгоспників харчовими продуктами по місцевих можливостях задоволено.

Зав. заг. відділом міськради Заяц».

29 травня 1932 р. Андрушівський райвиконком: «До приймальні голови ВУЦВК. На Ваше відношення від 17.IV та 9.V про колгосп «Новий шлях». Ознайомившись зі змістом листа, знаючи положення означеного колгоспу, РВК сповіщає Вас, що в колгоспі дійсно стан коней був дуже кепський (недогляд коней, обезлічка [знеосібка], недостатня кормівля, перевантаження їх), відсутність громадського харчування дійсно була із-за недодачі натуральної частини хліба в рахунок трудоднів, неякісного обмолоту. З боку колгоспспілки, РВК було це враховано, колгоспу було дано допомогу фуражем для коней, прикріплено райветлікаря для лікування та догляду коней. В сучасний мент[момент] коні видужують, використовуються в роботі. Для громадського харчування дана допомога продовольчими культурами. Щодо дописувача – теж перевіряється й буде вжито можливих заходів.

*Голова райвиконкому Бендриков
Секретар Кириленко».*

15 вересня 1932 р.: «Пирятинський дільничний прокурор Харківської області Дьомін дав розпорядження Кізілівській сільраді. Пропоную опис і продаж майна Мокієнка, як незаконні, скасувати, тому що Мокієнко – середняк, а за несплату податків будівлі, сільськогосподарський реманент і кінь, що зазначені в описі, продажу не підлягають (110-й арт. АК), оцінка майна зменшена і протизаконна, а тому все вилучене майно за 2 доби повернути власнику.

Пирятинський дільничний прокурор Дьомін».

13 жовтня 1932 р.: «До зав. приймальною голови ВУЦВК. Зміївська дільнична прокуратура повідомляє, що скаргу червоного партизана Маркова А. О. перевірено, причому встановлено, що в січні місяці 1932 р. дійсно сільрадою було забрано 3 лантухи жита та 1 лантух кукурудзи в родини останнього як за невиконання умов по контракції, але цю обставину перевірити не можна, оскільки мати червоного партизана заявляє, що контракційної книжки не одержувала, а в сільраді документів, які б ствердили, що вона дійсно одержувала книжку, немає, але беручи до уваги, що мати червоного партизана живе сама, має 57 років, посіву мала всього 14 сажень, через що сільрада поступила невірно, з приводу чого прокуратурою запро-

поновано голові сільради забезпечити родину червоного партизана продовольством та оказати семенами допомогу, щоб вона мала змогу посіяти собі хліба.

Прокурор Буховець
Секретар Світлична».

9 листопада 1932 р.: «До Чорного Михайла Акимовича, с. Моначинівка. Копія: Центральній прийомній голови ВУЦВК – на № ПР від 17.Х. Дільнична прокуратура Куп'янщини повідомляє, що скарга про невірне оподаткування після перевірки – помилка, сільрадою виправлена та з об'єктів оподаткування сільрада виключила.

Прокурор
Секретар *».

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 108. – Арк. 54, 70; Спр. 117. – Арк. 92, 97. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 559, 560.

№ 85 *Доповідна записка голові правління Укрколгоспцентру про факти свавілля й самос; ду над колгоспниками у Павлоградському районі на Дніпропетровщині*

4 травня 1932 р.

Председателю правления Укрколхозцентра
т. Мусульбасу

О расследовании случаев самосуда над колхозниками в Павлоградском районе, допущенных отдельными сельскими и районными руководителями

Случай убийства и избиения колхозников представителями партийных и советских организаций, отмеченные в письме Винницкого, действительно имели место в Павлоградском р-не.

Как и на какой почве был убит колхозник Цирик? Колхозники артели им. Чубаря уже продолжительное время испытывают тяжелое продовольственное положение. На этой почве было несколько случаев хищения колхозных лошадей для убоя на пищу. В одной из таких краж и был заподозрен Цирик, так как у него нашли несколько конских шкур. Цирик вызывался для допроса в контору колхоза. Удалив всех колхозников из помещения, голова колхоза Денисенко в присутствии уполномоченного уголовного розыска Чухнивского, местного партийца Батурица начинает производить допрос. Допрос сопровождался избиением допрашиваемого. В избиении приняли участие Чухнивский и Батуринец. Ввиду пожилого возраста и слабого состояния здоровья Цирик не вынес побоев и под тяжелыми кулаками

* Підписи нерозбірливі.

Батуридца скончался. Далее следует неудачная попытка убийцами инсценировать самоубийство Цирика.

Кто же преступники? Все трое члены партии. Денисенко переброшен из другого села для укрепления колхоза, в течение последних двух месяцев систематически пьянствовал, в колхоз не заглядывал неделями, грубо, под пьяную руку, обращался с колхозниками. Батуринец – местный крестьянин, на селе стяжал славу хорошего «держиморды»; колхозники заявляют, что он не одного человека уже искалечил в селе. По словам зам. головы колхоза, у Денисенко подобный метод воспитания колхозников практикуется не впервые. Среди колхозников упорно идут разговоры, что до убийства Цирика подобным же образом был избит колхозник Паршук Вакула. Вот короткая характеристика лиц, которым было доверено работать над организационно-хозяйственным укреплением колхоза. Следствие и суд по делу Цирика закончены, обвиняемые засуждены от 3 лет до 3 лет 6 месяцев. Колхозная общественность села решением суда не удовлетворена.

Аналогичный случай произошел и в с. Булаховка, где был избит колхозник Жаворонко секретарем партячейки Диденко и уполномоченным РВК Оженко. Булаховка – село, имеющее революционные заслуги, объединено в одну артель «Червона долина». Колхозом в этом году был выполнен основной план хлебазаготовки и два встречных. Полностью мобилизованы посевные фонды, и для распределения между членами на трудодни еще имелся остаток натуральных фондов в размере 862 ц. С целью создания семенных фондов в районе РКС была дана директива колхозам, выдавшим по 1 кг на трудодень, прекратить дальнейшее распределение остатков натуральных фондов, а там, где было дано свыше 1 кг, предложено колхозникам вернуть обратно. В артели уже было выдано по 1 кг. Руководясь этой директивой, правление колхоза прекратило выдачу продуктов. Кроме того, РКС предложено было дать соседним колхозам соцдопомогу семенами 862 ц и 100 ц (из имеющихся 125 ц) в фонд общественного питания. В дальнейшем 100 ц продовольственного фонда было отменено.

Требовалось развернуть массово-разъяснительную работу среди колхозников, добиться их решения дать соцдопомогу. Между тем, столь жизненный вопрос, как изъятие из колхоза 862 ц, не только не обсуждался на общем собрании колхоза, но и даже на правлении с активом. Нет ничего удивительного, когда после такой подготовки приходящим за продуктами колхозникам было просто заявлено, что они ничего не получают. В первых числах апреля возникла большая волынка. Около конторы колхоза собралось до 600 человек возбужденных колхозников, преимущественно женщин. Требовали хлеба. Колхоз, между прочим, был сильно засорен кулацким элементом. Среди толпы был и колхозник Жаворонко, который проявлял большую активность и даже угрожал секретарю партячейки. После того, как толпа разошлась, Жаворонко был вызван в помещение партячейки и ему секретарем ячейки Диденко, уполномоченным РВК Оженко в присутствии инспектора раймилиции Мокиенко делается кулачное внушение. Следствие по этому делу закончено. В ближайшее время будет суд.

В с. Сергиевка председатель сельрады тоже побил колхозника. Производится расследование, на место выехали члены РКС и РВК.

К изложенному я считаю нужным добавить про тот произвол, который имеет место в районе в части исключения колхозников, и случаи прямого нарушения директив партии. Вот несколько характерных фактов:

1. В той же артели им. Чубаря 4–5 апреля исключается 7 бедняцких и середняцких хозяйств. Причиной исключения были следующие обстоятельства. В колхозе принудительно обобществлены коровы под угрозой у нежелающих сдать в мясозаготовку. После опубликования постановления ЦК ВКП(б) от 26.III в окружающих селах были сильны настроения разобрать коров, а в некоторых селах их сами колхозники разобрали. 7 колхозниц пришли в контору просто узнать, будут ли им выданы принудительно обобщественные коровы. За это их арестовывают и направляют в сельсовет, там их освобождают. На этом популяризация решения ЦК не заканчивается. Все 7 хозяйств, членами которых состояли эти колхозницы, исключают из колхоза.

Два середняцких хозяйства Федоренко Григория и Хацевского Григория, кроме того, в течение двух дней обкладываются как единоличники налогом, самообложением, единовременным сбором и продаются до основания. Между прочим, описи на имущество составляются под таким заголовком: «Опись имущества кулацкого хозяйства». Федоренко до вступления в колхоз имел 1 лошадь и 1 корову. В 1929 г. с/х податку платил 18 руб. 25 коп. Хацевский до вступления в колхоз в 1929 г. имел 1 лошадь и 3 овцы, налога платил 8 руб. 25 коп.

Исключение этих колхозников было известно члену правления РКС Демченко и уполномоченному РВК Колычеву, которые были в этом селе после исключения [колхозников]. Как будто бы от товарища требовалось принятие решительных мер о восстановлении. Демченко дает нечеткую директиву о восстановлении и уезжает. Колычев остается исправлять. Как происходит восстановление? От исключенных требуют вновь подачи заявления о приеме в колхоз. Трех из подавших заявление приняли, а четвертому, Федоренко Григорию, отказано в приеме по мотивам: «Не принимать в колхоз ввиду того, что вопрос не согласован с сельрадой в отношении уплаты разных долгов». Остальные еще не подали заявления, потому не восстановлены. Секретарь местной партиячейки об этом исключении узнает только от меня, в то время как после исключения прошло около 25 дней. Этого руководителя партийной организации РКП 29 апреля снял с работы.

В этом же колхозе по настоянию уполномоченного РВК Колычева две недели тому назад исключают Нейкаша Лариона (имеет, между прочим, самое большое количество трудодней в прошлом году по колхозу) за то, что у него нашли 28 фунт. пшеницы-арнаутки и 7 фунт. ячменя. Исключение мотивируется по протоколу батрацко-бедняцкой группы таким образом: «Исключить как вредителя, растратчика колхозного зерна, имеющего связь с воровскими шайками». Между прочим, пшеница-арнаутка не сеялась в селе уже несколько лет.

2. В артели «Червона долина» (с. Булаховка) исключают колхозницу Довгоненкову Наталку за то, что она оскорбила уполномоченного РВК.

3. В той же артели головою колхоза производились обыски у колхозников, заявлявших, что они голодают, с целью проверки, имеется ли у них продовольствие. Найденные продукты отбирались (его собственное заявление). Вполне согласен с тем, что была необходимость уличить во лжи, в дискредитировании колхоза. Но почему нужно было отбирать продукты? Этого он не мог объяснить.

По материалам РКС

4. В артели «Большевик» Водянской сельрады исключается батрак Ольховой Панко за требование выдать принудительно обобществленную корову. Сельсовет обкладывает разными податками на сумму 120 руб. Сумма эта Ольховым уплачена, но корову еще не выдали. РКС предложено его восстановить. Ольховой, не выдержав испытаний, сбежал на Донбасс. Ольховой налога в 1925 г. платил 5 руб. 13 коп., в 1927/28 г. – 88 коп., в последующие годы совершенно освобождался.

5. В артели «Оборона» Богуславской сельрады исключают как кулака мало мощного середняка Иващенко Стефана. Активист, много работал по хлебозаготовкам. Исключается за критику неправильных действий сельских организаций.

6. Карабанивская партячейка постановила произвести слияние артели с коммуной. В результате только одного решения, ибо за отменой оно в жизнь не проведено, в артели нещадно резался скот.

Подобные безобразия, надо полагать, можно встретить и в других колхозах. Все это можно объяснить только:

1. Широким развитием произвола в работе и обращением с колхозами и колхозниками, перерастающим в отдельных случаях в уголовного порядка дела. Безнаказанностью этого произвола и перекручивания (даже решение суда по убийству Цирика не дает почувствовать).

2. [Тем, что] партячейки района совершенно не перестроили своей работы в духе последних решений партии по колхозному строительству.

3. Посылкой в ряде случаев в качестве уполномоченных РВК и РПК непроверенных коммунистов (Оженко, Колычев) и мало пригодных работать на селе, [таких] как инструктор райпарткома Шевченко, по требованию которого в сводку мобилизации семенных фондов сельсовета включаются «остзейки» и даже овсюг.

4. Отсутствием проверки работы ячеек и уполномоченных РПК со стороны РПК, особенно в части организационно-хозяйственного укрепления колхозов.

5. Подменой массовой работы с колхозниками и голым администрированием, а в отдельных случаях – терроризировании протестующих активных колхозников, середняков и бедняков, подводя их под марку кулаков.

6. Отсутствием глубокой проверки работы колхозов и всестороннего изучения их жизни со стороны райколхозсоюза.

*Патрушев **

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 2572. – Арк. 22–25. Копія. Машинопис; 2. – С. 458–461.

№ 86 *Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР
про скасування вироку Верхньотеплівського нарсуду
у справі селян Куриліних*

5 травня 1932 р.

УХВАЛА

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки Найвищий суд в касаційній колегії кримінальних справ у складі голови Усачова, членів тт. Стефановича, Тимощенко, розглянувши в порядку нагляду справу з вироком Верхнетеплівського нарсуду з 4.VI.1931 р. про Куриліну Варвару, 55 років, заможну, засуджену за II ч. 58-го арт. КК до позбавлення волі на три роки, Куриліну Євдокію, 49 років, позбавлену волі на п'ять років, конфіскував у обох засуджених все майно; Куриліна Іллю, 80 років, позбавити волі на два роки за те, що відмовились засівати весною 1931 р. землю за планом, даним сільрадою,

знайшов: незалежно від того, що майно дворів засуджених як «плановиків» продано за невиконання хлібозаготівельних планів, підстав для визнання трьох засуджених куркулями немає, а при відсутності доказів, що обвинувачені належали до куркульських елементів, справу належало розв'язати адміністративно, а не судово і [не] позбавляти волі 80-річного старця всупереч неодноразовим вказівкам НКЮ та Найвищого суду. З матеріалів справи видно, що засуджені не виконували завдань завдяки відсутності працездатних членів родин, тому виводи про злочинне ухилення їх від виконання посівних завдань суперечать фактичним обставинам справи, а також не можна покладати на засуджених вини за відхід працездатних членів родини на роботу в промисловості та радгоспах, а ухвала суду про розшук відхідників та відклик їх є політичною помилкою.

Для в'яснення соціального обличчя засуджених справу належало б спрямувати на нове вирішення, але ж, зважаючи на те, що засуджені вже 13 місяців відбувають ув'язнення, направляти зараз справу на дослідження буде недоцільно.

А тому, керуючись 372-м арт. КПК [суд] ухвалив: вирок нарсуду скасувати, справу на підставі арт. 5-го КПК закрити, звільнити негайно всіх засу-

* Встановити посаду автора записки не вдалося. Очевидно, це відповідальний працівник Укрколгоспцентру.

джених з ув'язнення. Звернути увагу нарсудді на політичні помилки, припущені по справі.

Усачов, Стефанович, Тимощенко

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3527. – Арк. 58. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 462.

№ 87 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчу та насінневу допомогу районам Вінницької і Київської областей*

5 травня 1932 р.

1. Зобов'язати Київське і Вінницьке обласні бюро командувати в найбільш важкі райони (по Вінниці – 10–12 чоловік, по Києву – до 20 чоловік) постійних уповноважених, на яких покласти обов'язок – вжиття на місці заходів до того, аби насіннева і продовольча допомога, що її надано цим районам, була використана для допомоги селам, які найбільш нуждаються, з максимальною ефективністю, надаючи в потрібних випадках допомогу й індивідуальним господарствам. Командувати з ЦК для цієї мети додатково трьох товаришів для Вінницької області.

2. Зобов'язати НКпостачання повністю забезпечити постачанням підприємства прикордонних районів (Полонне, Славута, Дунаївці, Бронниці) і студентів Кам'янця-Подільського та інших прикордонних пунктів.

Доручити НК РСІ перевірити фактичне виконання цієї постанови.

3. Доручити секретаріату ЦК підібрати для Вінниці 10 чоловік відповідальних партійних робітників для районів як секретарів РПК і 12 чоловік для РВК (голів).

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 52. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 160.

№ 88 *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про план хлібозаготівель з урожаю 1932 року та розгортання колгоспної торгівлі хлібом»*

6 травня 1932 р.

На основі перемоги колгоспної і радянської системи господарства над системою одноосібного господарства та розгрому куркульських елементів на селі СРСР за 2 роки досяг такого розгортання зернового господарства, поширення засівної площі та зростання гуртової продукції зерна, що замість 660 мільйонів пудів зерна (разом з мірчуком), заготовлених від врожаю 1928 року на основі одноосібного господарства, 1930 року державні за-

готівлі досягли 1 мільярда 250 мільйонів пудів зерна (разом з мірчуком), а 1931 року, незважаючи на макуху, 1 мільярда 400 мільйонів пудів (разом з мірчуком).

Ці успіхи пояснюються насамперед тим, що колгоспи як великі об'єднані господарства дістали змогу через машинно-тракторні станції застосувати і якнайкраще використати трактори та машини, поширити засівні площі і поліпшити агротехнічну поставу справи, а радгоспи перетворилися на найбільші фабрики зерна, що забезпечують державний хлібний фонд, який рік у рік зростає.

Завдяки політиці ленінської партії країна вийшла з кризи зерногосподарства і переборює труднощі, викликані посухою минулого року в східних районах СРСР, значно успішніше, ніж це було попередніх посушливих років, коли дрібне радянське господарство ще переважало в усій країні.

Разом з цим унаслідок успіхів у здійсненні п'ятирічки в галузі промисловості зараз більше зростають можливості Радянського Союзу щодо виробництва промислових товарів як для задоволення виробничих потреб колгоспів, так і особистих потреб трудящих сел.

У зв'язку з цим невинним зростанням кількості промислових товарів та зростанням вироблення зерна на селі збільшуються можливості розгортання колгоспної торгівлі. Колгоспна торгівля стає дедалі можливішим додатковим джерелом постачання містам продуктів с.-г. виробництва.

У зв'язку з цією обставиною радянська влада дістала змогу поруч державних хлібозаготівель практикувати як засіб постачання міській людині другу методу – методу торгівлі хлібом самими колгоспами та колгоспниками. Завдання полягає в тому, щоб в інтересах дальшого посилення товарообігу між містом та селом і ще більшого поліпшення постачання міській людині сполучити ці дві методи і розгорнути торгівлю хлібом коштом деякого скорочення хлібозаготівель по селянському сектору, збільшивши водночас заготівлі по радгоспному сектору.

На підставі всього цього Рада народних комісарів СРСР і Центральний комітет ВКП(б) ухвалюють:

А) Зменшити державний план хлібозаготівель по СРСР із урожаю 1932 р. по колгоспах та одноосібних господарствах, рівняючи до плану 1931 року на 264 мільйони пудів, встановивши для 1932 року план заготівлі – 1 мільярд 103 мільйони пудів за середнього врожаю (без мірчука) замість тодішнього плану в 1 мільярд 367 мільйонів пудів.

Відповідно до цього визначити порайонно такий план хлібозаготівель (без мірчука):

по Україні	356	млн	пуд.	замість плану	434	млн	пуд.
				минулого року			
по Півн. Кавказу	136	«	«	«	154	«	«
по Криму	10	«	«	«	11	«	«
по ЦЧО	116	«	«	«	128	«	«
по Татарії	24	«	«	«	31	«	«
по Казахстану	38	«	«	«	57	«	«

по Східн. Сибіру	29	«	«	«	«	«	«	32	«	«
по Середній Азії	22	«	«	«	«	«	«	25	«	«
по Московській обл.	27	«	«	«	«	«	«	31	«	«
по Нижньогородському краю	29	«	«	«	«	«	«	33	«	«
по Західній обл.	6	«	«	«	«	«	«	9	«	«
по Ленінградській обл.	4	«	«	«	«	«	«	5	«	«
по Іванівській обл.	4	«	«	«	«	«	«	5	«	«
по Північному краю	2	«	«	«	«	«	«	8	«	«
по Закавказзю	4	«	«	«	«	«	«	5	«	«
по БСРР	4	«	«	«	«	«	«	6	«	«
по ДСК	7	«	«	«	«	«	«	8	«	«
по Середній Волзі	72	«	«	«	«	«	«	108	«	«
по Н. Волзі	77	«	«	«	«	«	«	100	«	«
по Башкирії	26	«	«	«	«	«	«	39	«	«
по Уралу	48	«	«	«	«	«	«	71	«	«
по Зах. Сибіру	62	«	«	«	«	«	«	74	«	«

Б) Відповідно до зростання радгоспного господарства збільшення 1932 р. плану хлібозаготівлі по радгоспах всіх систем до 151 мільйона пудів проти зданих минулого року 108 мільйонів пудів розбавити по системах так: по Зернотресту 110 мільйонів пудів, по Союзцукру – 20 мільйонів пудів, по насінневих трестах – 10 мільйонів пудів, по Промрадгосптресту – 5 мільйонів пудів, по скотарських радгоспах (союзних і республіканських) – 3 мільйони пудів, по інших республіканських радгоспах – 3 мільйони пудів.

Хлібозаготівельний план по радгоспах розбити по районах так:

Україна	29,0	млн	пудів
Північний Кавказ	37,0	«	«
Крим	4,0	«	«
ЗФРР	0,4	«	«
Сер. Азія	2,3	«	«
Н. Волга	13,0	«	«
ЦЧО	10,0	«	«
С. Волга	16,0	«	«
Татарія	0,3	«	«
Казахстан	4,0	«	«
Урал	8,5	«	«
Башкирія	5,0	«	«
Зах. Сибір	13,5	«	«
Східний Сибір	3,5	«	«
Ленінградська обл.	0,05	«	«
Зах. область	0,35	«	«
Московська обл.	0,8	«	«

Іванівська обл.	0,3	«	«
Нижньогородський край	0,1	«	«
ДСК	4,0	«	«

В) Виконання плану хлібозаготівель із урожаю 1932 року закінчити не пізніше як 1 січня 1933 року.

Г) Утворення посівних фондів у колгоспах закінчити не пізніше як 15 січня 1933 р.

Д) Визнати за доцільне по закінченні виконання всього хлібозаготівельного плану та утворення насінних фондів, тобто з 15 січня 1933 року, дати колгоспам і колгоспникам цілковиту можливість безборонно продавати лишки свого хліба на свій розгляд як на базарах і ринках, так і в своїх колгоспних крамницях, зобов'язати місцеві органи влади виявляти в цьому колгоспникам цілковите сприяння і вжити заходів до викорінення приватників та перекупників-спекулянтів, що намагаються нажитися на колгоспній торгівлі.

Голова РНК СРСР *Молотов (Скрябін)*
Секретар ЦК ВКП(б) *Й. Сталін*

Москва. Кремль. 6.V.[19]32 р.
Комуніст. – 1932. – 9 травня.

№ 89 *Спецдонесення Вінницького обласного відділу ДПУ
обкому КП(б)У про факти голоду і випадки смерті
в Тростянецькому районі*

8 травня 1932 р.

Последние материалы все больше сигнализируют об увеличении голодания во многих селах Тростянецкого района с последствиями опухания и смертей.

Мероприятия по оказанию помощи путем организации общественного питания со стороны районных организаций недостаточны.

Положение Тростянецкого района заслуживает особого внимания со стороны областных организаций, так как среди голодающих большое количество детей.

Приводим зафиксированные факты голодания в некоторых селах района:

По с. Тростянчик голодает 40 семейств, все колхозники, преимущественно бедняки, среди них 15 детей лежат опухшими.

По с. Паланка голодом охвачено 52 хозяйства, семьи колхозников в количестве 301 человека, из них 108 человек совершенно опухшие.

Имеется случай смерти от голода дочери колхозника Мацигона – Феодосии – 24 лет.

В этом же селе голодают 15 хозяйств индивидуальников, из них опухших 7 человек.

Имеется случай смерти – Органа Михаила.

По с. Стратиевка насчитывается несколько семейств колхозников и единоличников, которые голодают.

По с. Севериновка голодают 23 человека, семь колхозников питаются исключительно суррогатами, как-то: тертый желудь с примесью хрена и пр.

Целый ряд единоличных случаев голодания фиксируется в других селах.

По неполным данным, сейчас в районе насчитывается голодающих 950–1000 человек, для которых организованы питательные пункты, но за отсутствием достаточных хлебных ресурсов питание обеспечено на незначительный период.

Зафиксировано в районе также 19 случаев смерти от голода.

Начальник облотд ГПУ *Левацкий*
Начальник СПО *Осинин*

Державний архів Вінницької області. – Ф. 136. – Оп. 3. – Спр. 10. – Арк. 54.
Оригінал. Машинопис; 1. – С. 160, 161.

№ 90 *Доповідна записка Одеського облоргкомітету ВУЦВК
про результати перевірки справи щодо реквізування
майна в одноосібників с. Трифонівка
Великоолександрівського району*

8 травня 1932 р.

Голові ВУЦВК *Г. І. Петровському*

На Вашу пропозицію розв'язати справу про 40 одноосібників в с. Трифонівка Великоолександрівського р-ну облоргкомітет негайно командировав інструктора, обслідуванням якого було виявлено таке.

В с. Трифонівка є один колгосп, який об'єднує 330 господарств, або 82 %. У 1931 р. поза колгоспом залишилось 63 господарства, яких мали на увазі залучити до колгоспу під час збирання врожаю та засіву озимого клину. Але правління колгоспу «Червоний хлібороб» припустило низку негативних вчинків, а саме:

За заявою самих одноосібників правління колгоспу забрало з поля вже скошений ними хліб на площі до 50 га. Хоча голова правління колгоспу з цим не згоджується і перечить проти показаної площі 50 га, проте самий факт в дійсності стверджується. Червоний тік утворено було наспіх, адміністративно, на який до половини одноосібників не бажало везти свій хліб, але їх примусили.

Зерном зі змолоченого врожаю на червоному тоці розпоряджався цілком колгосп, який взяв на себе обов'язок виконання плану хлібозаготівлі по одноосібниках та засипку посівматеріалу на весну 1932 р. Проте кепська організація змолоту врожаю, зберігання його призвели до того, що план хлібозаготівлі одноосібників був виконаний лише на 40 % (з 2541 ц плано-

вого завдання виконано 1057 ц), а посівний фонд на весну не був зовсім утворений.

Під час засіву озимих в 1931 р. було відібрано в 11 одноосібників засоби виробництва за невиконання ними агромінімуму. В другий раз було відібрано засоби виробництва сільрадою по 20 господарствах за два місяці до весняної сівби – в лютому, коли сам колгосп не мав ще повнотю посів-матеріалу. За часів осінньої та весняної засівкампаній відібрано у одноосібників с. Трифонівка 30 коней, а залишилось [у] колгоспі зараз лише 4 коня, бо останні 26 коней загинули. Після таких вчинків і ставлення сільради до одноосібників з числа 63 господарств пішло до колгоспу лише 19 господарств, або 31 %, решта 28 пішли на виробництво, або 46 %, та 16 господарств залишились одноосібниками.

Організаційно-господарське зміцнення колгоспу «Червоний хлібороб» не налагоджено. Колгосп винен окремим колгоспникам біля 9 тис. крб., а друга частина колгоспників винна колгоспу біля 8 тис. крб. Усупільнення 120 корів проведено за 20 днів до оголошення постанови ЦК ВКП(б) без підготовчої до цього роботи, без ґрунтового пророблення цього питання серед колгоспників. Внаслідок цього після оголошення Постанови ЦК «усупільнених» корів колгоспники розібрали. Корови відбиралися у колгоспників сільрадою за випадків невиконання контрактації молока. Наприклад, у Білоуса Микити відібрано корову за те, що він з 95 л законтрактowanego молока здав 56 л.

Масово-роз'яснювальна робота серед одноосібників не проводилась, так само не проводилось загальних зборів. Для виправлення припущених хиб та викривлень сільради нами вжито таких заходів. Справу про неправильні вчинки сільради передано негайно до прокуратури. Райвиконкому запропоновано організувати засів ярих культур одноосібникам, що залишились на своїй землі; засобами виробництва колгоспу зібрати врожай озимих культур; озимий засів, який зробили одноосібники, залишити цілком за ними. Запропоновано РВК також провести масово-роз'яснювальну роботу по всіх селах, де є одноосібники.

Секретар обласного організаційного комітету
Мануйленко

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 362. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 462–463.

№ 91 *Лист В. Куйбишева до В. Чубаря про необхідність безумовного виконання планових завдань сівби ярових і олійних культур*

10 травня 1932 р.

По сообщению Комитета заготовок при СТО план посева яровых зерновых и масличных культур по колхозно-крестьянскому сектору установ-

лен Українским правительством в размере 10 640 тыс. га вместо 11 331 тыс. га, установленных Союзнаркомземом.

Резкое сокращение Вами посевного плана указанных культур обусловило значительное понижение плана контрактации, установленного для Украины Советом труда и обороны (на 671 тыс. га), причем особенному снижению подверглась важнейшая культура – пшеница.

Считая, что план посева, а равно план контрактации по Украине могут быть полностью выполнены в размерах, установленных в центре, прошу пересмотреть решение украинского правительства и увеличить посевной план, а также и план контрактации яровых зерновых и масличных культур по Украине до установленных СТО и Союзнаркомземом размеров^{*}.

Зам. председателя
Совнаркома СССР *Куйбышев*

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 1. – Спр. 12. – Арк. 164. Оригінал. Машинопис.

№ 92 *Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР
про пом'якшення вироку середнякові С. Лободі за
агітацію проти колективізації*

11 травня 1932 р.

УХВАЛА

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки

Найвищий суд в касаційній колегії кримінальних справ 11 травня 1932 р. у складі голови т. Берновського, членів тт. Баранова, Зайчик та прокурора Розенберга, доповідач т. Баранов, розглянувши в порядку нагляду справу з вироком нарсуду Жашківського р-ну з 5.XII.1931 р. про Лободу Севастьяна Андрійовича, 42 років, міцного середняка, не судимого, засудженого за арт. 67, ч. 1 КК до позбавлення волі в далеких таборах СРСР на 4 роки, з обмеженням у правах на 2 роки – за те, що Лобода восени 1931 р. проводив між селянами с. Острожани агітацію проти колективізації, хлібозаготівлі та інших політично-господарських кампаній, при чому говорив: «Не сьогодні, так завтра будуть вивішені чорні прапори на голодівлю, скоро настане такий час, коли не ви нас, а ми вас (на адресу представників влади) будемо мучити». Селянам говорив: «Не йдіть в колгоспи, там з голоду подохнете, робить будете всю жизнь на лодирів і дармоїдів», виявив: 1. Нарсудом зламано арт. 351-й КПК тим, що призначено до засудженого міру соцзахисту, яка не відповідає соцнебезпеці його. Лобода, як то видно з матеріалів попереднього і судового слідства, деякий час через свою недостатню свідомість був під впливом куркульні та проводив агітацію проти міроприємств радвлади на селі, хоч він за соцстаном і з'являється середня-

* Текст листа видрукуваний на бланку Комзаг РПО. На документі є помітка: «Отправлена перепечатанной из СНК; копия, полученная из Кремля, переправлена в Харьков. 11.V».

ком, судиться вперше, тому соцнебезпека Лободи не вимагає ізоляції його від суспільства.

На підставі зазначеного Найвищий суд в порядкуві арт. 372-го КПК *ухвалив*: вирок нарсуду змінити. Вважати Лободу за засудженого до примпраці некваліфікованої на один рік із зарахуванням терміну відбутого в ув'язненні, з обмеженням у правах за визначенням нарсуду. З-під варті Лободу звільнити. Зауважити головному т. Яковлеву на припущення зламання * арт. 351-го КПК.

Берновський, Баранов, Зайчик

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3527. – Арк. 57. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 464.

№ 93 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про завезення зерна до України ***

16 травня 1932 р.

Поручить комиссии в составе тт. Куйбышева, Микояна и Кагановича немедленно принять меры, обеспечивающие отгрузку Украине 6,5 млн пудов хлеба на снабжение.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 884. – Арк. 2. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 162.

№ 94 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про постачання буряківницьких колгоспів України*

16 травня 1932 р.

а) Отпустить Украине дополнительно 600 тыс. пудов зерна и 75 вагонов рыбы для общественного питания колхозников, работающих по обработке свеклы Винницкой и Киевской областей;

б) отгрузить для МТС Винницкой и Киевской областей дополнительно для обеспечения сева свеклы 300 тракторов и 60 грузовиков;

в) за немедленным выполнением проследить т. Кагановичу, обязав его завтра же доложить ЦК об исполнении.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 884. – Арк. 3. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 162.

* Порушення.

** У порядку денному Політбюро ЦК ВКП(б) це питання сформульоване як «Телеграма Косиора С.». Того ж дня було ухвалене рішення про постачання буряківницьких колгоспів України. Див. док. № 94.

№ 95 *Довідка організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У про становище в Уманському районі Вінницької області*

*16 травня 1932 р. **

КАТАСТРОФІЧНИЙ СТАН ТЯГЛОВОЇ СИЛИ

На 5 травня було засіяно лише 18,8 % площі ранніх ярових (треба посіяти 21 301 га, посіяно – 3669 га). Незважаючи на героїчні зусилля колгоспників і на те, що в багатьох місцях району сіють руками, є загроза недовиконання плану сівби через катастрофічний стан тягової сили.

З 9744 коней в районі 50 % непридатні до жодної роботи, бо в багатьох селах (Осітна, Черповоди, Колодисте, Фурманка) не було навіть грубих кормів, і коні надто виснажені. Але й ті коні, що працюють, дають від 40 до 10 % норми (замість 10 га на коня дають ледве 1–4 га). В селах: Черповоди, Фурманка, Городниця, Колодисте, Коржова Слобідка, Краснопілка, Старі Бабани, Осітна коні так знесилені, що не можна знайти й пари з них, щоб привезти пального для тракторів. У с. Городниця запрягають в культиватор пару коней, які доходять до половини гін; тоді перепрягають їх і працюють на другій парі і т. д. Так працюють коні майже в усіх селах. В с. Рижавка для оранки під буряк запрягають в плуг 4 пари коней, але й вони його ледве тягнуть. Завдяки добре налагодженому доглядові падіж коней припинився й стан коней набагато покращав. Але оскільки фонд фуражної допомоги вже витрачено (район одержав 794 ц кукурудзи та 330 ц висівок), то тяглова сила може стати загрозою для виконання плану сівби.

Одноосібники теж тягла не мають. В с. Герженівка 84 господарства мають 16 коней, і то частина з них непрацездатна.

Трактори через шкідницький ремонт і несвоєчасну надсилку запасних частин почали працювати лише 4 травня.

ГОЛОД І ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ У ЗВ'ЯЗКУ З ЦИМ

Відпущених продуктів зараз уже в більшості сіл району не вистачило. Припинилось громадське харчування й паралізувало всю роботу. Знову збільшились захворювання від голоду, збільшилась смертність. У с. Фурманка лише з 1 до 5 травня вмерло від голоду 24 чоловіки. Є села (Дмитрушки, Фурманка, Ладжинка, Ропотуха), де смертність носить масовий характер. В с. Дмитрушках немає такого дня, коли б не вмерло 5–6 чоловік від голодної смерті. Недоїданням охоплені всі села району, за винятком с. Яроватка, де стан більш-менш задовільний. В решті сіл району голодування та смертність набрали масового характеру. За відсутністю продуктів їдять дохлих коней, забитих собак, викопують торішню гнилу картоплю, буряк, інші корінняки, домішують бур'яну, що появляється, і таким чином годуються. По полях ходять цілі групи людей, що збирають пададь, корінняки й вживають їх для їжі. Харчування дохлятиною, різними покидьками, гниллю носить масовий характер та призводить до захворювання й збільшення

* Дата розсилки довідки секретарям ЦК КП(б)У.

смертності (в с. Паланка виявлено випадки смертності від дизентерії, сибірської язви). І, нарешті, в с. Степківка виявлено факт людодівства. Бідняк колгоспник М. 34 років, що довгий час недоїдав і годувався дохлими кінями та ін., вночі 27 квітня убив свою дитину 2 років, порізав на шматки, жінка варила, і годувались вони 2 дні. Потім він хотів убити і другу дитину 4 років, але жінка заперечила.

Опухлих від голоду, яким загрожує смерть, в кожному селі численна кількість. Збільшуються кражі, грабунки, головним чином скотини для їжі. Такий стан з харчуванням відбивається на посівкампанії: частина зовсім непрацездатних, частина виїжджає за купівлею хліба в промислові центри, до Ленінграда, Москви, причому їдуть головним чином працездатні, внаслідок чого – плінність в бригадах, низька продуктивність праці, в деяких селах працюють замість дорослих діти.

У зв'язку з відсутністю продуктів харчування в більшості сіл збільшення захворювань від голоду, смертності; в зв'язку з незадовільним станом тяглової сили – політичний настрій колгоспників, подекуди й активу, незадовільний, в деяких селах носить контрреволюційний характер: в с. Синиця 3 колгоспники на роботі в полі почали підбурювати колгоспників, щоб ті залишили роботу. В с. Ксендзівка один день не дали їсти колгоспникам, а в цей час приїхала до села культестафета, поставила радіоприймача, приступила до організації культвечора, але колгоспники, незадоволені тим, що не дали їсти, почали лаяти Радянську владу, керівників, зокрема т. Сталіна, що його портрет висів на площадці культестафети. Культвечір зірвали. Виходять на роботу лише в залежності від задоволення харчуванням. Зовсім незадовільний настрій серед одноосібників. З них лише незначна частина сіє, решта – або ж зовсім відмовляється сіяти, або вимагає насіння, тяглову силу, харчування й лише тоді погоджується сіяти. Є частина, що зовсім вороже ставиться до посівкампанії, на збори не йде, в поле теж, сіяти відмовляється. В с. Рижавка окремі одноосібники заявляють: «Не йдіть до мене, не зачіпайте мене, дайте мені спокійно вмерти». Куркуль та його агентура точить шалену боротьбу, використовуючи труднощі, агітуючи проти посівкампанії та своєчасного [ii] закінчення.

МІРОПРИЄМСТВА РПК

РПК проводить велику роботу. До кожного села виїхали 2–3 члени партії. Міські осередки надсилають шефські бригади. Дається рішуча відсіч спробам куркуля використати становище для своєї мети. Видаються багатотиражні газети, 2 пересувні редакції видають газети на полі. Є великі досягнення в організації праці на засадах рішення ЦК ВКП(б) від 4 лютого, але без негайної допомоги концкормами й продуктами харчування район обійтись не може.

(З інформації секретаря РПК т. Геращенко).

Інформатор оргінстру ЦК

№ 96

*Лист без підпису до ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У
про загрозу масової смертності населення
внаслідок штучного голоду в УСРР*

16 травня 1932 р.

ЗАЯВЛЕНИЕ

От имени пятидесяти тысяч массы не скота, а еще наполживых людей, рвущих себя из крепких когтей искусственного голода, скитающихся по станциям и полустанкам ЕЗЖД, обивающих пороги домов населяющих там жителей, какие на сегодня имеют у себя достаточный кусок хлеба и картошку

Мы хорошо знаем, что наше заявление будет безответно, что его прочитают и порвут, как ничтожность, но мы не враги советской власти и считаем своим долгом известить рычаг ее (хотя он достаточно осведомлен) о тех фактах, каких опровергать словесно нельзя. Мы убеждены в том, что вы, прочитав письмо, подведете строки цветным карандашом, сделаете вывод: «Так говорит контрреволюция, это подлинные ее слова, это слова кулачества и его агентуры». Но мы искренно Вас убеждаем, что большинство читавших и слушавших это письмо людей есть подлинные мозолистые труженики-бедняки, не высохавшие от векового пота, и здесь, на станциях, мы видим, что тот, кто имеет средства, тот не стоит целыми неделями в очередях за билетом, ему деньги купят своевременно без очереди билет под Ленинград, Москву, Воронеж и куда он захочет – с конца в конец. Он без задержки перевозит и достает муку и картошку. Да спасибо хоть ему, он нас хоть за последние кальсоны накормит на станциях, он поставяет необходимый и давно не виданный хлеб и картошку, какую мы печем, отойдя от станции, и продолжаем выстаивать очереди за билетом.

Мы если не все читали, то большинство слушало статью центральной Харьковской газеты «Коммунист» о делах управляющих органов Драбовского р-на. Мало ли таких районов на Украине? А еще больше в таких районах голодных людей, каким счета подводить сразу нельзя; им подведет итог явная голодная смерть, какая сейчас косит слабых и больше обиженных, а через несколько времени, если не заступятся за голодный народ вредители садов и огородов против посылаемой божеской милости, от недоедания, наевшись фруктов и овощей, мы будем гибнуть от эпидемических болезней, как мухи от хороших мухоморов.

Разве рычагам советской власти неизвестно, что таких, а то во много раз хуже, как Драбовские, районов много – почти вся Центральная Украина; разве мы не чувствуем, кто давал право отбирать последний кусок хлеба у колхозников, получивших минимальное количество продуктов из колхоза за выработанное им время, обеспечивающее его и семью всего лишь на несколько месяцев, а отнюдь не до нового урожая; разве сейчас нам не дает

права почувствовать тот факт, что в колхозах работы непочатый край, а на общественное питание власти ничего не отпускают, а раз нечего кушать, то при всем желании и энтузиазме людей (если он есть у голодного) работать нельзя – мы убеждены из факта, как отказались работать и ушли в землю лошади, так ценны для нас, не посеявшие полей, мы видим поля угнившей озимой пшеницы, какие нужно было посеять, но вследствие недосдачи посевного ярых и рабочей силы они оставлены так, зарастая сорняками; разве мы не видим, что при такой постановке дела поля не увеличивают, а наоборот, уменьшают урожайность, как уменьшается и их объем по величине, не говоря о качестве. Разве мы не убеждаемся жизненными фактами, что мы бесценны, мы, полуголодные, валяемся по станциях, как никому не нужный хлам, при посадке в вагоны нам безнаказанно проводники вагонов разбивают руками носы и дверями вагонов пересекают пальцы на перегоне Ромны – Бахмач.

Оборванные от недоедания, высохшие и почерневшие от ветров и солнца люди с котомками подходят к вагонам, предъявляют билеты, а молодой проводник – девушка со значком КИМ'а кричит: «Куда прешь, иди дальше». Идут в задние вагоны, там спешит посадиться фельдсвязист ГПУ*, как, сговорившись, повторяет фразу проводника, только изменив тон: «Куда прешься – поедешь сборным». И вот, не смотря в зеркало, мы видим и чувствуем, что на наши лица голод свою ужасную печать положил, и мы в обществе сытых проезжающих пассажиров кажемся недостойными. Разве нам неизвестно, что все партийные и ответственные совработники из закрытых распределителей получают все необходимое для существования и поддержки приличного вида своих лиц.

Мы больше чем уверены, что многие работники могут стараться доказать несправедливость описанного, но это могут делать только сытые, забывшие или не видевшие горя мака...**

Для предохранения от гуляющего меча голодной смерти (ибо она ужасней всего на свете – всяких войн и бедствий) мы вносим три ценных предложения:

1. Не медля ни одной минуты, пока не поздно, во всех деревнях районов, охваченных голодом, открыть общественные столовые (не по обдирабельской – коммерционной цене), дать всем право питаться в них и имеющим документы – о работе их на колхозной или других общественных работах.

2. Оказать помощь в смысле удовлетворения питанием нетрудоспособных детей, лазающих по деревенским сорным и попельным местам, выискивая чего-нибудь съестного.

3. Для обеспечения дальнейшего существования дать право на пользование каждому колхозному двору никак не меньше одного гектара земли на обеспечение продуктами членов двора, до организации системы, которая обеспечит питанием трудоспособных и непригодных к труду людей дерев-

* Спеціальна кур'єрська служба ДПУ.

** Нерозбірливе слово.

ни. Все колхозные хозяйства взять под ведение совхозов, если они способны на это, ибо гибель рабочего скота весной с. г. дальнейший обработок и запашку земли ставит под угрозу.

Это заявление мы можем подписать своей кровью, но не уверены в его пользе, мы искренне ставим в известность, что до поспевания плодов и огородини мы живем отбросами, какие не нужны в корм курам, свиньям и собакам жителей Ленинградской, Минской, Гомельской и других подмосковных областей, а потом как саранча набросимся на огородину, а некоторые уже подають мысль, что они предпочитают лучше кушать сейчас мясо тех людей, которые едят хороший хлеб, нежели выкопанных из земли издохших лошадей. Удивляться нашему возврату к первобытно-дикарскому периоду не приходится, ибо на это толкает искусственно устроенный голод – голод неслыханный в истории и предании человечества.

16-го мая 1932 г. Большинство представителей с [из] районов:
Глобино, Семеновка, Потоки, Кременчуг, Александрия.

Это цветы 32 года, а если не побеспокоятся рычаги, то в будущий год мы жить уже не собираемся, ибо не на что, и огородини, какая садилась ежегодно для необходимости каждого двора, в этом году не сажено.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 26–29. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 97 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо виконання постанов ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу Україні **

17 травня 1932 р.

1. Дати телеграму тт. Куйбишеву і Кагановичу з проханням завезти з 6,5 млн пудів зерна, що його відпущено Україні, 1,5 млн борошном, зважаючи на повну відсутність на Україні запасів борошна.

2. Доручити тт. Сапову, Меламеду і Лаврухину сьогодні ж встановити пункти заводу, враховуючи передбачених планом споживачів і пропускну спроможність млинів.

3. Вважати за потрібне, щоб реалізувати постанову, командирувати до Москви тт. Броневого і Меламеда, доручивши їм заїхати після одержання повністю нарядів в області, що відвантажують зерно.

4. Доручити тт. Броневому і Меламеду одержати наряди на додатково відпущені Україні, згідно з постановою, 600 тис. пудів зерна для громадського харчування колгоспників, що працюють по обробці буряків у Вінницькій та Київській областях.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 85–86. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 166.

* Див. док. № 93.

№ 98**Обвинувальний висновок Снігурівського райвідділу ДПУ в справі групи мешканців с. Новосеvastополь Одеської області***19 травня 1932 р.*

У Снігурівський райапарат ДПУ надійшли відомості про те, що група куркулів с. Новосеvastополь, у склад якої входили Шалапута Кузьма Васильович, син його Шалапута Володимир Кузьмич, Іванченко Федір та син його Іванченко Григор, Булгака Андрій, Підгорний Максим та ін., в час масової колективізації с/г, в 1929 році, пролізли до колгоспу, систематично агітуючи колгоспників проти міроприємств радвлади, проти хлібозаготівлі, займались спекуляцією колгоспівським хлібом і в час виходу із колгоспів, весною 1930 року, організували навколо себе колгоспників, організовано розграбували колгоспівське майно та худобу, вибули з колгоспу.

В 1930 році Шалапута Кузьма та Іванченко Григор були розкуркулені, до двору доведене тверде завдання по хлібозаготівлі, та врешті за невиконання завдань розпродані, але продовжували спекулювати колгоспівським хлібом, що систематично крали в колгоспі, підтримуючи зв'язок з іншими куркулями, як-то: Підтоптанім Максимом, Звирякою Іваном та ін. І своєї антирадянської роботи не припиняли, навпаки, з більшою лютістю, відкрито виступаючи проти хлібозаготівлі, колективізації, проти комуністів, закликаючи масу до боротьби з радвладою, організованого виступу, організації банд і ін.

Зазначена група куркулів своєю агітацією серед колгоспників та одноосібників добилає надто мізерного виконання планів хлібозаготівлі до с. Новосеvastополь; особливо відставала куркульсько-заможня верхівка села, яка категорично відмовлялась від здачі хліба.

В лютому місяці 1932 року до комісії сприяння хлібозаготівлі постувила анонімна заява про те, що в куркулів Шалапути Кузьми та Іванченка Григора маєтсья захований крадений артільний хліб. 11-го лютого бригада в складі Попова Івана, Артамоненка Олександра і ін. перевели трус у зазначених куркулів – і в Шалапути Кузьми було знайдено ящик кукурудзяної муки, який був закопаний у землю.

15-го лютого та ж бригада зробила трус у Іванченка Григора, де на той час були куркулі Шалапута Кузьма та Шалапута Володимир, де було знайдено в різних місцях захований ними зернохліб: півтора мішка жита, мішок кукурудзи та ін.

16-го лютого бригада знову перевела трус у Іванченка Григора, де було знайдено під піччю замуrowаного зернохліба – 2 мішки кукурудзи і мішок пшениці та в димарі півмішка кукурудзи.

Кожний раз при вилученню бригадами хліба куркулі Шалапута Кузьма, Шалапута Володимир та Іванченко Григор чинили опір бригаді, загрожували побоями і ін., а врешті бригаді заявили, що «час настав організовано боротись з насильством радвлади та забирати хліб в активістів та колгосп-

ників; ви забрали у нас хліб сьогодні – а ми завтра організуємо банду і підемо відбирати і бити вас».

Свідками Пановим, Артамоненком та Конюкою цілком стверджено, що куркулі Шалапута Кузьма, Володимир та Іванченко Григир переводили систематичну антирадянську агітацію, скеровану на боротьбу з радвладою, колгоспами, проти хлібозаготівлі, та організацію банд, організованого виступу проти радвлади і ін.

Зазначені куркулі, підтримуючи зв'язок з іншими куркулями с. Новосеvastополь, перебуваючи в колгоспі, спрямовували свою антирадянську роботу до організованого розбору колгоспівського майна та худоби, воликів і ін.

Цілою групою займалися крадіжкою колгоспівського хліба та спекуляцією останнього.

Притягнені по цій справі в якості обвинувачених Шалапута Кузьма, Шалапута Володимир та Іванченко Григир винними себе не визнали, відмовляючись від переводимої ними антирадянської роботи, агітації проти хлібозаготівлі і таке ін.

Приймаючи до уваги вищенаведені факти, а також слідством встановлено, що в силу куркульської антирадянської агітації з боку куркулів Шалапути Кузьми, його сина Володимира та Іванченка Григора план хлібозаготівлі верхівкою села не виконано. Цілком стверджено, що група куркулів ставила перед собою завдання організації банд, закликаючи масу до організованої боротьби з радвладою і т. ін.

Вбачаючи наявність ознак злочину, передбаченого арт. 54–10 і 58 КК, рахувати необхідним Шалапуту Кузьму Васильовича, 1883 року народження, селянина с. Н[ово]севастополь, по соц[іальному] стану куркуль, розкуркулений, розпроданого * за невиконання твердого завдання по хлібозаготівлі, не судимого, жонатого, українця, неписьменного, віддати до суду по 54–10 і 58 арт. КК.

Шалапуту Володимира Кузьмича – сина куркуля Шалапути К. В., 1911 року народження, малописьменного, українця, не жонатого, не судимого, віддати до суду по 54–10 і 58 арт. КК.

Іванченка Григора Федоровича, 1907 року народження, неписьменного, селянина с. Н[ово]севастополь, куркуля, розкуркуленого, проданого * за невиконання твердого завдання по хлібозаготівлі, не судимого, не жонатого, віддати до суду по 54–10 і 58 арт. КК.

Слідчу справу № 58 на підставі арт. 204 КПК УСРР скерувати Снігурівському учпрокурору на предмет розбору її в судовому засіданні Нарсуду Снігурівського району.

* Йдеться про продаж майна розкуркуленого.

ЗВІРКА. Річдоків * по справі немає.

Обвинувачені утримуються під вартою при Херсонському БУПРі, цього числа перераховуємо за прокуратурою.

Пом. уповноваженого СПО Мазур
«Стверджую» РУП ДПУ Черний

ДА СБ України. – Спр. 559-с. – Арк. 22–23. Оригінал. Машинопис.

№ 99 *Лист Харківського обкому партії до ЦК КП(б)У
про незадовільне продовольче постачання області*

19 травня 1932 р.

Положение со снабжением Харьковской области хлебом крайне тяжелое. На второй квартал Наркомснаб установил для Харьковской области план снабжения хлебом из централизованных ресурсов в 27 085 тонн (на I квартал централизованный план снабжения составлял 34 500 тонн), и 5000 тонн по дец[ентрализованным] заготовкам. Всего 32 085 тонн. Кроме того, распоряжением Наркомснаба и Комитета СТО по заготовкам на май, июнь м-цы установлен план сбора мерчука по Харьковской области в количестве 4000 тонн. Это количество хлеба, независимо от времени и количества его поступления, полностью сейчас же засчитывается в счет централизованных нарядов хлеба, отпускаемых Наркомснабом для Харьковской области на май, июнь м-цы.

Общий план централизованного и децентрализованного снабжения по отдельным объектам на весь второй квартал распределен таким образом:

а) ЗРК Славсоды и Рубежанский	1495 тонн
б) Общественное питание	3600 тонн
в) Производство ненормированного хлеба (в I квартале ненормированный хлеб не включался в план)	245 тонн
г) Городское списковое население по Харькову, включая 8 ударных ЗРК	25 909 тонн
д) Сельское списковое население (исключительно состав ответственных работников по 30 чел. в районе)	836 тонн
В С Е Г О	32 085 тонн

За вычетом хлеба, отпускаемого на общественное питание, ненормированное производство и ЗРК Славсоды и Рубежной, план централизованного снабжения спискового населения города и районов составляет 21 990 тонн, которые Наркомснаб распределил по отдельным месяцам в следующем порядке:

* Речових доказів.

Апрель	7747 тонн
Май	5358 тонн
Июнь	8885 тонн
В С Е Г О:	21 990 тонн

Если учесть, что на май месяц в количестве 5358 тонн, отпущенных из централизованных ресурсов, включается 2000 тонн мерчука, то фактически на май для Харькова отпущено 3358 тонн; между тем, минимальная потребность Харьковской области на этот месяц составляет 8781 тонну. Из них по особому и первому списку 4330 тонн, по второму списку только по гор. Харькову 3318 тонн и по остальным городам 1133 тонны. Для бесперебойного снабжения спискового населения, взятого на централизованное снабжение, после внимательнейшего пересмотра контингентов и сведения их до минимума недостает 3423 тонны, если даже считать, что весь хлеб по децентрализованным заготовкам, намеченный планом Наркомснаба, поступит полностью.

В действительности же положение ухудшается тем, что децентрализованные заготовки по области проходят чрезвычайно слабо. Районные организации если и заготавливают, то исключительно для нужд районного населения, и то недостаточно. Несмотря на все меры, принятые к усилению децентрализованных заготовок (командирование специальных бригад на село, посылка уполномоченных, выделение товарных фондов), на 5.V всего по области заготовлено 123 тонны.

Не намного лучше также положение с мерчуком. За апрель всего поступило только 902 тонны.

В настоящее время положение со снабжением области хлебом чрезвычайно напряженное. Целый ряд предприятий: бумажные фабрики, металлообрабатывающие заводы ВОСХИМа, лесозаводы, спиртозаводы и другие, переведенные на децентрализованное снабжение, — оказались в довольно тяжелых условиях. В таких же условиях находятся учителя, медперсонал и агротехперсонал, которые в большинстве районов хлебом не снабжаются вовсе.

Учитывая серьезность создавшегося положения со снабжением основных контингентов потребителей области хлебом на май месяц, а также особо тяжелое положение некоторых районов, испытывающих серьезные продовольственные затруднения, прошу ЦК принять следующие меры:

а) снять с плана децентрализованных заготовок по Харьковской области 2500 тонн, которые фактически не заготовлены в первую половину текущего квартала;

б) засчитать в план централизованного снабжения мерчук только в размерах его фактического поступления в течение мая и июня месяцев;

в) оказать Харьковской области продовольственную помощь, увеличив план централизованного снабжения;

г) поставить вопрос перед ЦК ВКП(б) о разрешении Харьковской обла-

сти проводить децентралізованні заготовки хлеба в районах ЦЧО і Серверного Кавказа в кількості 15 000 тонн.

Секретарь Харьковського обкома КП(б)У *Терехов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5258. – Арк. 90–92. Оригінал. Машинопис.

№ 100 *Лист уповноваженого ЦК КП(б)У А. Річицького до С. Косіора про масовий голод, смертність і людоїдство в Уманському районі Вінницької області*

20 травня 1932 р.

Цим листом я хочу звернути Вашу особисту увагу на становище Уманського району. Таких тяжких районів, що вимагають особливої до них уваги, небагато, принаймні у Вінницькій області їх 2–3. В найтяжчому стані Уманський і Бабанський. Навіть Плисківський район, де були політичні ускладнення, кажуть, у кращому стані, ніж Уманський і Бабанський.

За чотири дні перебування в Уманському районі я об'їхав 13 сел, бачив колгоспну масу, говорив з керівним активом села, бачив сотні дітей на дит. майданчиках, бачив громадське харчування і його організацію, говорив з лікарями, заходив в окремі хати і в окремі школи. За ті п'ять день, що я гадаю згідно з визначеним В[ами] терміном відрядження пробути в районі, я об'їду майже всі 39 сел району, але думаю, що інформація від цього мало чим зміниться.

Ще в районі мене поінформували, що в 7 селах, взятих на виборку, вмерло від голоду 216, перебувають при смерті – 686.

В м. Умань щодня підбирають 6–8 трупів. Охоплено голодуванням в більшій чи меншій мірі весь район. Значна частина студентства покинула учобу, розбігається кваліфікована робоча сила, були факти «волинок». Але я не буду базуватись на цій інформації, а розповім лише про ті села, що я їх бачив. Причём мушу відзначити, що сільський керівний актив здебільшого неохоче говорить про тяжкий стан, число смертних випадків намагаються часто зменшити, покликаючись на те, що той, мовляв, вмер, бо старий, а то куркулі, або каже, наприклад, що «я не лікар, хто знає від чого вмер» той або той селянин – говорять лише про зареєстровані випадки, а часто смертні випадки не реєструють. Також як загальне правило слід відзначити дуже ревниве [ревне] ставлення до засівного матер'ялу, який беруть як зіницю ока. Все це дає мені підставу вважати мою інформацію за неперебільшену, і сам я намагаюсь бути обережнішим у висновках.

3 13 сел, що я в них був, 7 я відношу до тяжких, а 6 – до благополучних, причём за благополучні я вважаю такі, де смертні випадки поодинокі і де число опухлих людей не перебільшує 3–4 десятків.

Схарактеризую кілька тяжких сел:

І. с. Кузьміна Гребля – смертних випадків 45, щодня вмирає 4–5; опухлих до 25 % села, цебто до 1000 чоловік (цифру вважаю за перебільшену).

Актив розпадається, є смертні випадки серед активістів. Їдять жом, бур'ян, собак. На дитмайдані більше 200 дітей. Серед них нема ніякого руху: одні сидять, інші лежать, бліді, змучені, частина опухлих.

2. с. Рижівка – смертних випадків до 80, опухлих родин 86, переважно колгоспники, але є й одноосібники.

3. с. Черповоди – смертних випадків 85, опухлих до 250, з них 150 уже не встають. На дитмайдані 50 % хворих дітей. Помер один бригадир, кажуть, що опухлим не був.

4. с. Городниця – вмерло до 100, щоденна смертність 8–12 чоловік, опухлих до 100 дворів – на 600. Є окремі факти, що опухають колгоспники, які харчуються в їдальні. На все село є 10 свиней. На 200 одноосібних господарств всього 2 корови. На 450 дворів колгоспників 18 корів. Правда, колгосп має ферму на 81 корову (корови придбані колгоспом), з них 48 ходять у ярмі. 6 дітей лишилося без батьків.

5. с. Фурманка – смертних випадків – 112 (всього в селі 438 двор.). Деякі двори вимерли зовсім. Опухання за останній час зменшилось, але з півсела є опухлих. 90 пудів засівного матер'ялу з дозволу секретаря РПК з'їли. На 60 одноосібних господарств 9 коней, а 80 дворів вибули з села (з родинами).

6. с. Лопотуха – на 500 дворів села 100 смертних випадків.

7. с. Максимівка – смертних випадків – 30. Охоплено опуханням 70 колгоспних дворів і 35 одноосібних. Опухлих людей рахують до 25 %.

В с. Степківка був факт людожерства. Колгоспник убив і з'їв свою дитину. Сам він, узятий до лікарні, вмер. Його родина чинила йому деякий опір і в людожерстві участі не брала. Це разючий факт, з приводу якого був запит з ЦК, але я вважаю за разючищий факт, коли на селі деякі двори вимерли зовсім. Сам я бачив одну родину, засуджену на повне вимирання. Одна дитина уже не ворухиться, друга опухла, але ще ходить. Мати опухла і вже говорить тільки пошепки (харчується в колгоспній їдальні). Батько вмер раніш. Лікар зробив висновок про безнадійність усіх.

Голодування поширене як у колгоспному секторі, так і в одноосібному. Серед колгоспників голодування абсолютно і відносно більше. Їдять кінське падло, гнилу картоплю (збирають на торішніх картоплящах), собак, силос, гнилі буряки, різні трави (кропиву) і навіть дощових червей.

Район одержав 11 вагонів харчової допомоги, з них 6 вагонів кукурузи в качанах. Дещо (понад 1000 ц) мобілізовано з внутрішніх ресурсів. Цим харчується робоча сила колгоспів, допомагають хворим. Скрізь існують колгоспні їдальні, де дають 300–400 г хліба на день і тричі куліш без жирів. Відкрито їдальні платні при кооперації, харчування в дитмайданчиках, по школах. На цім тримається засівна кампанія. За останній час у зв'язку з цим становище поліпшилось, зменшилась смертність, зменшилось опухання. Але допомога настільки спізнилась, що багатьох хворих вона вже не може врятувати. Один лікар (зав. лікарнею) говорив мені, що симптоми гострого недоїдання почалися з грудня. Внаслідок організм настільки виснажений,

що часто з'являються опухолі у колгоспників, які працюють і харчуються в їдальні.

З тими запасами, що їх зараз має район, він може стабілізувати становище і поволі його поліпшити, але не зліквідувати голод ще протягом 10–15 днів. Але без дальшої допомоги зовні становище може гостро погіршити.

Не в кращому стані тяглова сила. Від зими з 12 000 коней у районі здохло 3000. Крім січки і подекуди малясу, ніякого фуражу нема. Підживляють коней лише випасом. Пасуть вночі, пасуть удень. Частину коней знято з роботи на випас. Загалом стан тягової сили поліпшується, але робота її мізерна. Приклад: 16 коней за день обробили 1 га. Звичайно, що, крім фуражу, на стан тягла діють і поганий уход, хиби в організації праці – відсів і плинність бригад, прикривання станом тягла, хиб роботи і т. д.

Я ще не бачив району з такою слабкою сільською парторганізацією, як Уманський (а я знаю з десятків районів, де перебував місяцями). В половині сел немає партосередків, є села, де немає жодного комуніста, за наявності тисячної Райпарторганізації (на 46 % студентської).

Для Уманської організації встановлено невідповідне співвідношення категорій в зрості організації. В прийомі до партії їй визначено 85 % для робітників, що не дає їй змоги рости коштом колгоспників.

Наслідки сівби на 15 травня:

	Всього посіяно	В тім числі ранніх	В тім числі цукр. буряк
Радгоспи	46 %	59 %	97 %
Колгоспи	21 %	51 %	6 %
Одноосібники	5 %	11 %	–
	18,5 %	37,0 %	

Неправильний розподіл тракторів між районами зле відбивається на Уманському районі, близькому до степу, напр[иклад], у Христинівському районі (де я також був 4 дні і де загалом сівба забезпечена), вдвоє меншому від Уманського, є 63 трактори, а в Уманському – 43, з них 7 знято й перекинуто в Бабанський район, отже, працює 36 (організація роботи тракторів незадовільна).

Для Умані занаряджено 30 тракторів ХТЗ і 25 – допомога з інш[их] районів. З них 19.V і 20.V – прибуло 10 [тракторів]. 55 тракторів – це є мінімум того, що може ще так-сяк урятувати сівбу. Але нема певности в їх одержанні, а головне – в своєчасному одержанні.

Надзвичайно тяжке становище Уманського району вимагає заходів державного масштабу. Воно нам сигналізує, що без відповідних заходів також державного масштабу таких районів, як Уманський, через деякий час може збільшитись у смузї районів, пошкоджених слабим урожаєм.

З комуністичним привітом Річицький *

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5258. – Арк. 79–81. Оригінал. Машинопис.

* Майже відразу після отримання в ЦК КП(б)У лист був списаний в архів.

№ 101 *Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора до ЦК ВКП(б)
про скасування заборони перевезення ручним
багажем продовольчих продуктів*

20 травня 1932 р.

ЦК ВКП(б)
т. Сталіну

Посылаю копию приказа НКПС за подписью т. Левченко о категорическом запрещении перевозки ручным багажом продовольственных продуктов больше 10 кг (25 фунтов). На основании этого приказа органами железнодорожного ГПУ в некоторых местах уже производятся массовые обыски в поездах и конфискации хлеба, перевозимого сверх этой нормы.

При теперешнем тяжелом положении с продовольствием в ряде районов Украины считаю, что такой приказ является неправильным, могущим до некоторой степени дискредитировать недавнее постановление ЦК ВКП(б) о развитии колхозной торговли хлебом*. Просим ваших указаний НКПС об отмене этого приказа. Систему регулирования перевозок мелких грузов, в том числе хлеба, если и нужно наново сейчас начать регулировать, то во всяком случае не столь категорическим и строгим образом.

Речь идет не столько о железнодорожниках, сколько о деревнеколхозниках, единоличниках. Систему борьбы со спекулянтами следовало бы более серьезно продумать как комитету заготовок, Наркомснабу, так и НКПС.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 2054. – Арк. 63. Копія. Машинопис; 1. – С. 167.

№ 102 *Витяг із протоколу засідання бюро Київського обкому
КП(б)У з приводу продовольчої допомоги районам
області*

20 травня 1932 р.

**ІНФОРМАЦІЯ т. ДЕМЧЕНКА ПРО ПОДОРОЖ
ПО ПІВДЕННИХ РАЙОНАХ**

Вважати за потрібне надати харчову допомогу 30 районам області виключно для харчування дітей колгоспників, окремих одноосібників та службовців сіл і містечок.

Визначити райони першої черги: Тетіїв, Володарка, Б. Церква, Рокитне, Тараща, Ставище, Жашків, Богуслав, Лисянка, Буки, Звенигородка, Тальне, Шпола, ім. Петровського, Сміла, Сквиря та райони другої черги**, з таким

* Йдеться про постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель з врожаю 1932 р. і розгортання колгоспної торгівлі хлібом. Див. док. № 88.

** Назви районів другої черги закреслені.

розрахунком, щоб районам першої черги надати допомогу для харчування 50 % дитячого населення, а районам другої черги – 25 % дитячого населення. З приводу цього зняти * питання перед ЦК КП(б)У.

Секретар облбюро КП(б)У Демченко

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 52–52 зв. Оригінал. Машинопис; л. – С. 167, 168.

№ 103 *Витяг із доповідної записки секретаря Янушпільського райкому КП(б)У Вінницької області про факти голодування і смертності населення*

20 травня 1932 р.

Затруднення продовольствия в этих селах выражено в размере до 5000 пудов. В основном недостаток охватил прослойку колхозников – многосемейных и бедняков-единоличников – многосемейных. Характерно отметить, что голодовке подвергнут весь контингент лиц, полностью выполнивших план хлебозаготовки.

В районе лично моей проверкой и проверкой членами бюро, а также и аппаратом ГПУ установлен ряд случаев: на почве недоедания – болезни и смертные случаи в селах: Молочки, Галиевка, Мотрунки и др.

Списки опухших и крайне нуждающихся сел при сем прилагаю **.

Случаев смерти зафиксировано 5, они имеют место в с. Молочки и Галиевка. В этих селах голодной смертью умерли:

Шевчук Татьяна	30 лет	с. Молочки
Пацюк Мария	5 »	»
Степанец Александра	38 »	»
Шевчук Федор	5 »	»

У гр. с. Галиевка Гонишнюка Петра умер ребенок – Степан – 3 года.

На почве недостатков хлеба и недоедания зафиксирован один случай в с. Галиевка с гр. Мельником Нестором, каковой психически заболел. Остальная вся семья лежит опухшая.

Имеет место кулацкая агитация, которая, используя хлебные трудности, ведет работу по спровоцированию колхозников к разбору семян, трактуя – «як дадуть їсти, то ходить на роботу», спровоцированию к разбору скота, выкапыванию с полей засеянного как в колхозах, так и у единоличников хлебных злаков, гороха, картошки, маточного буряка. В представленной ранее мною информсводке я конкретно указывал.

* Підняти, поставити.

** Списки у справі відсутні.

В с. Молочки и других селах на почве отсутствия хлеба обнаружены случаи употребления мяса павших лошадей.

По достаточно проверенным данным, отсутствует не только хлеб, но и другие продукты, как картофель, буряк и проч.

Имеет место в ряде сел: Молочки, Галиевка, Жеребки и др. – выкапывать из земли на засеянном поле разных культур.

В с. Молочки на засеянном поле горохом вышло до 40 женщин выкапывать рассеянные зерна и тут же на месте ели их, едят также и гнилую картофель.

с. Краснополь. В Краснопольском колхозе зимой были выброшены на поле несколько сотен пудов гнилого картофеля. Селяне ближайших сел, как Молочки, Галиевка, в количестве до 100 человек мешками разбирали эту картофель, каковую употребляли для питания.

с. Бурковцы. В Бурковецком колхозе на месте, где была закагатирована картошка, каковая сгнила, и земля засеяна ячменем и овсом, 150 человек разорили землю, собирая остатки гнилой картошки.

с. Троща. В с. Троща 18 мая на место, где находилась картошка, каковая засеяна ячменем, женщины в количестве до 60 человек с. Бурковцы и ближайших сел с ведрами разоряли участок земли в количестве 0,25 десятины, собирая маленькие кусочки гнилой картошки.

В ряде сел – в Буряках, Мотрунках – зарегистрированы случаи выкапывания ночью посаженного картофеля на огородах и на колхозных полях; также имеет место ежедневное обрывание обмолоченной соломы и половы, ища среди таковой возможных остатков зерен.

За последнее время участились кражи лошадей, каковые в основном ведут на убой и употребление как мяса – с. Мотрунки, Стетковцы, – усиленно уничтожается молодняк, в первую очередь зажиточно-кулацким контингентом села.

Настроение прослоек села можно охарактеризовать следующим образом:

Основная часть колхозников и бедняков: их реагирование сводится к ожиданию помощи от правительственных учреждений.

Консервативное середнячество и отдельные бедняки, подпав под влияние кулацкой агитации, выражают недовольство, недоверие к постановлениям, мероприятиям советской власти.

Открытых эксцессов-вольнок не зафиксировано. Однако на почве недоедания и продовольственных затруднений имеет место напряженное состояние в селе.

Практическая помощь отдельным колхозам нами проводилась путем социалистической взаимопомощи одного колхоза другому: мобилизованы по колхозам – 15 ц хлеба, в совхозах – 2 ц кукурузы, 5 ц отрубей; в лесничестве – 5 ц кукурузы.

От перевеяния и перемолота соломы и половы добыто 50 ц. Путем обмена патоки на кукурузу приобретено 350 ц, причем часть от полученной кукурузы за патоку израсходовано для поддержания слабых лошадей.

Использованы мобилизованные средства исключительно на общественное питание, причем на общественное питание включено преимущественно батрачество и незначительная часть не имеющих хлеба бедняков.

Кроме того, в селах, где расположены совхозы, часть бедняцких детей в количестве 35 человек, болевшие от недоедания, прикреплены к столовым двух птицесовхозов.

Индивидуальной помощи ни колхозникам, ни единоличным хозяйствам за отсутствием продресурсов не выдавалось.

Как видно из вышеперечисленных фактов, мобилизовать какие бы то ни было продресурсы внутри района не предвидится никакой возможности.

Кампания по обработке свеклы в колхозах и прополочная кампания находятся под реальной угрозой срыва за [из-за] отсутствия средств питания. Минимальным количеством обеспечения общественного питания на время массовых работ, обработки 4700 га свеклы, уборки сена с лугов – 2700 га, прополки картофеля – 900 га, проса – 500 га, уборки клевера – 1900 га понадобится продовольственных ресурсов в количестве, указанном выше.

Секретарь районного партийного комитета
Янушпольского района *Швачко*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 33–35. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 168–170.

№ 104 *Постанова РНК СРСР про хліб для забезпечення Ленінграда, Москви і Півдня України*

21 травня 1932 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Предложить НКВТоргу и Комитету заготовок при СТО из закупленных в Персии 3 млн пудов хлеба завезти в Закавказье 2 млн пуд. хлеба и один млн пуд. завезти в Москву.

2. Предложить НКВТоргу разваррантировать из украинских портов 35 тыс. тонн пшеницы для нужд снабжения Украины, в Ленинградском порту – 30 тыс. тонн пшеницы, из коих в мае – 15 тыс. тонн и в июне – 15 тыс. тонн для вывоза на мельницы, снабжающие мукой гг. Ленинград и Москву.

3. Поручить тт. Микояну и Розенгольцу представить в СНК СССР предложения о замене разваррантированного хлеба другими товарами.

4. Поручить Валютной комиссии рассмотреть вопрос об отпуске муки Торгсину* и внести свои предложения в СНК СССР.

Зам. председателя Совета
народных комиссаров Союза ССР Я. Рудзутак
Управляющий делами Совета
народных комиссаров Союза ССР П. Керженцев

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 464. – Арк. 139. Оригінал. Машинопис.

№ 105 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виділення продовольства для областей УСРР*

21 травня 1932 р.

Принять предложение т. Косиора о распределении 600 тыс. пуд. хлеба и 75 ваг[онов] рыбы Киевской, Винницкой и Харьковской областям.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 149. Оригінал. Машинопис.

№ 106 *Витяг із протоколу засідання РНК УСРР щодо надання фінансової та продовольчої допомоги колгоспам, які потерпіли від неврожаю 1931 року*

21 травня 1932 р.

Слухали: 12. Про допомогу колгоспам окремих районів УСРР. *Постановили:* 12. Зважаючи на важкий стан окремих колгоспів, що стався внаслідок недороду минулого року:

1. Визнати за потрібне негайно виділити кредитову допомогу в розмірі 2 млн крб. для колгоспів окремих районів УСРР з поверненням цієї суми протягом 4-го кварталу.

4. Визнати за потрібне надати допомогу в першу чергу таким районам, що перебувають в найбільш тяжкому стані:

По Вінницькій обл. – 8 районам (Бабанському, Уманському, Оратівському, Плисківському, Погребищенському, Монастирищенському, Христинівському, Немирівському).

По Київській обл. – 13 районам (Ставищанському, Жашківському, Рокитнянському, Богуславському, Тальнівському, Володарському, Буцькому, Лисянському, Петровському, Сквирському, Тетіївському, Шполянському, Звенигородському).

По Дніпропетровській обл. – 5 районам (Новопразькому, Долинському, Межівському, Лихівському, Старокаранському).

* Торгзін – Всесоюзне об'єднання з торгівлі з іноземцями. У 1932–1933 рр. осередки Торгзину здебільшого здійснювали прийом золота, срібла та іноземної валюти від голодуючого населення в обмін на продовольчі товари.

По Харківській обл. – 8 районам (Оболонському, Семенівському, Куп'янському, Золочівському, Липецькому, Миропільському, Чорнухинському, Старосалтівському).

По Одеській обл. – 5 районам (Зінов'євському, Добровеличківському, Знам'янському, Великовисківському, Новомиргородському).

По АМСРР – 5 районам.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в районах і селах, що найбільш потребують допомоги: Харківській обл. – 250 т проса, Дніпропетровській – 200 т, Одеській – 150 т, АМСРР – 200 т...

Голова Ради народних комісарів УСРР *Чубар*
Секретар Ради народних комісарів УСРР *Зорін*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 279. – Арк. 38, 39. Ротаторний примірник¹; 2. – С. 467.

№ 107 *Припис Тульчинської дільничної прокуратури райвиконкомові про скасування рішень Тростянецької сільради щодо П. Лисогора, виключеного з колгоспу за невиконання плану хлібозаготівлі*

21 травня 1932 р.

До президії Тростянецького РВК
К о п і я: До приймальні голови ВУЦВК, м. Харків

ПРОПОЗИЦІЯ

При цьому дільнична прокуратура направляє все листування по скарзі Лисогора Петра про виключення з колгоспу та доведення до нього твердих завдань по хлібозаготівлі. Дільнична прокуратура, перевіривши матеріали, знаходить, що доведення до двору плану хлібозаготівлі є неправдиве та підлягає скасуванню за такими ознаками:

1. Протокол Тростянецької сільради та ради артiлі від 28.II.1932 р. № 64 – виключено з колгоспу Лисогора Петра як куркуля, та пропонувано виключені господарства обкласти хлібозаготівлею.

2. В той же день 28.II.1932 р. Тростянецька сільська рада подає Лисогорові повідомлення, що йому треба здати 150 пуд. хліба озимих культур протягом 3 год.

3. 1.III.1932 р. сільрада повідомляє Лисогора Петра, що його оштрафвано в 10-кратному розмірі – в 1500 крб. і надано йому 7-добовий термін для виконання.

Зазначені дії сільради є перекрученням директив партії та уряду та підлягають негайному скасуванню, бо земля Лисогора усупільнена з 1929 р. і сам Лисогір не виходить [не має] з куркульського господарства, що вбачається з матеріалів, які маютьсЯ при скарзі. Тому прокуратура вважає, що дії

¹ Засвідчено печаткою секретаріату Раднаркому УСРР.

сільради неправдиві і підлягають скасуванню. Про наслідки розгляду про-
шу повідомити приймальні голови ВУЦВК та Тростянецькій дільничній
прокуратурі.

Дільничний прокурор *Бабенко*
Певно: секретар [підпис]

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 443. Засвідчена копія. Маши-
нопис; 2. – С. 468.

№ 108 *Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому партії
про надання продовольчої допомоги окремим
районам області*

21 травня 1932 р.

Вінниця. Облбюро *Алексєєву*

Повідомляється постанова ЦК 21 травня:

Вважати за потрібне надати допомогу в першу чергу таким районам, що
перебувають у найбільш тяжкому становищі:

по Вінницькій області восьми районам: Бабанському, Уманському,
Оратівському, Плисківському, Погребищенському, Монастирищенському,
Христинівському, Немирівському.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в ра-
йонах і селах, що найбільш потребують допомоги: Вінницькій області 4 ва-
гони тюльки.

Зобов'язати обкоми всю допомогу, що їй буде надаватись для районів,
що перебувають в найбільш тяжкому стані, розподіляти: 80 % визначеним
за списком та 20 % селам і колгоспам інших районів, що потребують на до-
помогу.

Секретар ЦК КП(б)У *С. Косіор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 12. Копія; 1. – С. 171.

№ 109 *Телеграма ЦК КП(б)У до Дніпропетровського обкому
партії про надання продовольчої допомоги окремим
районам області*

21 травня 1932 р.

Дніпропетровськ. Облбюро *Чернявському*

Повідомляється постанова ЦК 21 травня:

Вважати за потрібне надати допомогу в першу чергу таким районам, що
перебувають у найбільш тяжкому стані: по Дніпропетровській області
п'яти районам – Новопраському, Долинському, Межівському, Ляхівсько-
му, Каранському.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в районах і селах, що найбільш потребують допомоги: по Дніпропетровській області 200 т проса та 2 вагони тюльки.

Зобов'язати обкоми всю допомогу, що їй буде надаватися для районів, що перебувають в найбільш тяжкому стані, розподіляти: 80 % визначеним за списком та 20 % селам і колгоспам інших районів, що потребують на допомогу.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 9. Копія; 1. – С. 171, 172.

№ 110 *Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому партії
про надання продовольчої допомоги окремим
районам області*

21 травня 1932 р.

Київ. Облбюро Демченку

Повідомляється постанова ЦК 21 травня:

Вважати за потрібне надати допомогу в першу чергу таким районам, що перебувають у найбільш тяжкому стані: по Київській області тринадцяти районам: Ставищенському, Жашківському, Рокитнянському, Богуславському, Тальнівському, Володарському, Буцькому, Лисянському, Петровському, Сквирському, Тетіївському, Шполянському, Звенигородському.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в районах і селах, що найбільш потребують допомоги: Київській області – 6 вагонів тюльки.

Зобов'язати обкоми всю допомогу, що їй буде надаватись для районів, що перебувають у найбільш тяжкому стані, розподіляти: 80 % – визначеним за списком та 20 % – селам і колгоспам інших районів, що потребують на допомогу.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 11. Копія; 1. – С. 172.

№ 111 *Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії
про надання продовольчої допомоги окремим
районам області*

21 травня. 1932 р.

Одеса. Облбюро Майорову

Повідомляється постанова ЦК 21 травня:

Вважати за потрібне надати допомогу в першу чергу таким районам, що перебувають у найбільш тяжкому стані: по Одеській області п'яти районам:

Зінов'ївському, Добровеличківському, Знаменському, Великовиськівському, Новомиргородському.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в районах і селах, що найбільш потребують допомоги: Одеській області – 150 т проса та 2 вагони тюльки.

Зобов'язати обкоми всю допомогу, що їй буде надаватись для районів, що перебувають у найбільш тяжкому стані, розподіляти: 80 % – визначеним за списком та 20 % – селам і колгоспам інших районів, що потребують на допомогу.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 10. Копія; 1. – С. 172, 173.

№ 112 *Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області*

21 травня 1932 р.

Харків. Облбюро Терехову

Повідомляється постанова ЦК 21 травня:

Вважати за потрібне надати допомогу в першу чергу таким районам, що перебувають у найбільш тяжкому стані: по Харківській області восьми районам: Оболонському, Семенівському, Куп'янському, Золочівському, Липецькому, Миропільському, Чорнухинському, Старосалтівському.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в районах і селах, що найбільш потребують допомоги: по Харківській області – 250 т проса та 3 вагони тюльки.

Зобов'язати обкоми всю допомогу, що їй буде надаватись для районів, що перебувають у найбільш тяжкому стані, розподіляти: 80 % – визначеним за списком та 20 % – селам і колгоспам інших районів, що потребують на допомогу.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 8. Копія; 1. – С. 173.

№ 113 *Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам АМСРР*

21 травня 1932 р.

Тирасполь. Обком Плачинді

Повідомляється постанова ЦК 21 травня:

Вважати за потрібне надати допомогу в першу чергу п'яти районам АМСРР, що перебувають у найбільш тяжкому стані.

Відпустити для організації громадського харчування колгоспників в районах і селах, що найбільш потребують допомоги: Молдавії – 200 т проса та 3 вагони тюльки.

Секретар ЦК КП(б)У С. Косіор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 13. Копія; 1. – С. 174.

№ 114 *Постанова РНК СРСР про продовольчі культури*

23 травня 1932 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Обязать НКВнешторг вернуть из портов в распоряжение Комитета заготовок при СТО 15 000 (пятнадцать тысяч) тонн кукурузы и 2000 (две тысячи) тонн пшеницы.

2. Поручить НКВнешторгу закупить на Дальнем Востоке 3,5 (три с половиной) млн пудов зерна, а Госбанку – обеспечить перевод соответствующей суммы в инвалюте.

3. Предложить НКВнешторгу из закупаемой в Персии пшеницы сдать Комитету заготовок при СТО 3 (три) млн пуд.

4. Для товарного покрытия закупаемого в Персии зерна обязать Комитет товарных фондов при СТО выделить дополнительно, сверх утвержденных годового и квартальных планов сдачи на экспорт:

а) хл.-бум. тканей (преимущ. фасонных)	65 ваг. на сумму	900 000	руб. зол[отых]
б) лесоматериалов	[на сумму]	330 000	[руб. золотых]
в) парфюмерии	»	50 000	« «
г) кондитерских изделий	»	25 000	« «
д) силикатов	»	50 000	« «
е) трикотажа	»	30 000	« «
ж) бязи суровой	»	60 000	« «
з) цемента	»	50 000	« «
и) обуви	»	35 000	« «
И т о г о:		1 800 000	руб. золота

Выделенные товары сдать не позже 1 июня 1932 г.

5. Предложить НКВнешторгу обеспечить прибытие закупаемой как на Дальнем Востоке, так и в Персии пшеницы на протяжении мая–июня 1932 г.

6. Обязать НКВод обеспечить доставку в Баку всего сдаваемого по Персидскому побережью Каспийского моря зерна до 1 июля.

7. Обязать НКПС обеспечить подачу во внеочередном порядке, по требованию «Экспортхлеба», достаточного количества порожняка на персидскую границу (линия Тавриз).

8. Разрешить «Экспортхлебу» для проведения операции по закупке зерна командировать в Персию 8 специалистов-хлебников.

9. Возвращаемые из портов кукурузу и пшеницу обратить на снабжение Украины, а также завезти на Украину из ЦЧО 4 (четыре) млн пудов зерна, сократив соответственно завоз хлеба в восточные районы.

10. Прекратить вывоз хлеба из Украины в Закавказье.

Зам. председателя Совета
народных комиссаров СССР *В. Куйбышев*
Управляющий делами Совета
народных комиссаров СССР *П. Керженцев*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 464. – Арк. 89, 90. Оригинал. Машинопис.

№ 115 *Доповідна записка голови Держплану СРСР
В. Куйбишева про продовольче становище країни*

23 травня 1932 р.

Органы Комитета резервов закончили приемку и переучет всех наличных ресурсов продовольственных хлебов, зернофуража (кроме овса, который был принят раньше) и крупы у местных органов Заготзерно, Союзмуки, Союзкрупы и на заготовительных глубинных пунктах потребкооперации.

Всего по состоянию на 10 мая с. г. продхлебов – 53,9 млн пуд., зернофуража и крупяных (без овса) – 26,5 млн пуд.

В фондах Комитета резервов на то же число имеется 68,8 млн пуд. Кроме этого, в пути 7 млн пуд.

Таким образом, общее наличие всех продхлебов в централизованных фондах по Союзу на 10 мая с. г. составляет 129,7 млн пуд.

Из принятого наличия следует исключить 5 млн пуд. продхлебов, составляющих невыданную на 10 мая продовольственную и семенную ссуду.

Ожидаемые поступления продхлебов до 1 июля исчисляются в следующих размерах:

1. Дозаготовка. При утверждении хлебофуражного баланса 23 марта дозаготовка с 1 марта по 1 июля была определена в размере 33,6 млн пуд. Затем Украине дозаготовка была снижена на 10 млн пуд. Фактически же было дозаготовлено всего по Союзу 9,4 млн пуд.

Таким образом, осталось дозаготовить 14,2 млн пуд.

Считаю необходимым решением ЦК подтвердить местам необходимость выполнения планов дозаготовки, однако в расчете ресурсов принять реальное поступление от дозаготовки в 6,1 млн пудов.

2. Поступления с 10 мая по разрешенному ЦК импорту – 7,7 млн пуд.

3. Использование на проднужды, согласно уже имеющемуся решению ЦК, кукурузы и сои даст 1,5 млн пудов.

Таким образом, общее количество продхлебов, которое находится в нашем распоряжении с 10 мая до нового урожая, составляет 140 млн пудов.

Все потребности в продхлебах до 1 мая (на общее снабжение, целевые нужды, промышленность и др.), исходя из баланса, утвержденного 23 марта, составляют 92,4 млн пудов.

Исходя из этого, при расходовании хлеба в пределах норм, установленных балансом от 23 марта, остаток на 1 июля 1932 г. составит 47,6 млн пудов вместо 73 млн пудов, установленных балансом от 23 марта, и вместо 88,8 млн пудов, фактически оставшихся на 1 июля 1931 г.

Такой остаток для удовлетворения потребностей Союза с 1 июля до нового урожая явно недостаточен, так как среднемесячный расход продхлебов по Союзу составляет около 50 млн пудов.

Кроме того, необходимо учесть, что в остающиеся на 1 июля 47,6 млн пудов входят значительные остатки в Средней Азии и на Дальнем Востоке – около 13 млн пудов.

В связи с этим полагаю необходимым:

1. Сократить расход хлеба на целевое снабжение на 4,1 млн пуд. (см. таблицу) *.

2. Перенести поставку 1,5 млн пуд. военведу на июль–август.

3. Сократить в июне и июле нормы индивидуального снабжения рабочих и прочих трудящихся особого и первого списка и всех железнодорожников и водников на 100 г в день, выдавая рабочим в день вместо двух фунтов – 1,5 фунта и прочим трудящимся вместо 1 фунта – 0,5 фунта. (Сокращение норм снабжения, произведенное 23 марта, коснулось лишь 2-го и 3-го списков и не затронуло особого, первого и всех железнодорожников и водников).

Предлагаемое сокращение даст экономию за июнь 2,5 млн пуд.

4. Использовать дополнительно для примеси при перемоле зерна 1 млн пуд. крупы госфонда и 1,5 млн пуд. ячменя (1,5 млн пуд. ячменя даст около 1 млн пуд. муки).

Проведение всех этих мероприятий даст добавочно 10,1 млн пуд.

При этих условиях остаток на 1 июля будет составлять 57,7 млн пуд.

Расчеты ресурсов и расхода приведены в таблицах № 1 и 2.

Для обеспечения бесперебойного снабжения важнейших промцентров с 1 июля до нового урожая полагаю целесообразным этот остаток иметь в районах применительно к прилагаемой таблице № 3.

* Таблицы не публикуются.

Особо необхідно отметить, что план перебросок предусматривает вывоз обратно из Средней Азии 2 млн пуд.

Со всей отчетливостью я хочу подчеркнуть, что в прошлом году было 88,8 млн пуд. на 1 июля, а в настоящем году только 57,7 млн пуд.

Что это значит?

Это значит, что со снабжением хлебом мы можем справиться только путем большей и исключительной организованности.

В. Куйбышев

РДАСП. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 401. – Арк. 27–29. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 372–374.

№ 116 *Лист Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про важке продовольче становище сільських учителів*

23 травня 1932 р.

Постачання учителів села Одеської області знаходиться у виключно тяжкому стані. В значній кількості учительство сільських шкіл останніми місяцями або зовсім не одержує продуктів харчування (борошно, крупа, цукор), або в кращому разі ці продукти видаються в зовсім недостатньому розмірі й невідповідної якості (кукурудза, соя, навіть макуха).

Все це негативно відбивається на політичних настроях вчителівства та приводить до фактів залишення вчителями роботи. По окремих районах вже зараз не вистачає великої кількості педагогів (Скадовський район – 67 осіб, Бобринецький – 43, Хорлівський – 39, Хмельівський – 47 осіб тощо).

Є реальна загроза, що коли постачання залишиться на сучасному рівні, то частина районів області вступлять в новий учбовий рік зі значним недохватом учителів. Треба відмітити, що залишають роботу переважно молоді кадри, навіть комсомольці.

Таке становище в значній кількості районів пояснюється тим, що з осені 1931 року колгоспи для постачання учителів фондів не організували, а зараз 80 % колгоспів області такі фонди створити неспроможні. За централізованими фондами постачається всього 500 сільських учителів, тоді як Київська область одержує 9200 пайків, Вінницька – 7600, Харківська – 2400. Очевидячки, Наркомпостач України, розподіляючи фонди централізованого постачання, виходив механічно лише з рівня колективізації, не зваживши на дійсний економічний стан області.

Виходячи з того, що Одеська область вичерпала свої внутрішні ресурси і надалі позбавлена змоги створювати свої власні фонди для постачання всіх учителів села, обком КП(б)У просить Вас взяти на централізоване постачання до нового врожая з 1 травня по 20 липня ц. р. 805 всіх сільських учителів та їх утриманців (з розрахунку один утриманець на родину) з тим, що решта буде забезпечена коштом самих колгоспів.

Для постачання 80 % сільських учителів (9600 учителів та 9600 утриманців) нам потрібно на зазначений термін (2 місяці 20 днів) одержати борошна – 480 тонн, крупи – 38,4 тонн, цукру – 40,96 т.*

Секретар Одеського облбюро КП(б)У
Майоров

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5258. – Арк. 39, 39 зв. Оригінал. Машинопис.

№ 117 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відрядження до УСРР В. Молотова з групою керівних працівників***

24 травня 1932 р.

Ввиду критического положения дела с севом на Украине предложить группе товарищей – Яковлеву, Микояну, Марковичу, Одинцову – во главе с т. Молотовым сегодня же выехать на Украину и совместно с ЦК КП(б)У принять все необходимые меры для максимального развертывания посевной кампании.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 153. Оригінал. Машинопис.

№ 118 *Постанова Політбюро ЦК і президії ЦКК КП(б)У «Про масове викривлення політики партії в Драбівському районі»****

25 травня 1932 р.

На основании сообщения комиссии ЦК по расследованию положения дела в Драбовском районе ЦК и ЦКК КП(б)У констатируют, что в хлебозаготовительной кампании 1931 г. районные руководящие партийные и советские органы грубо извратили политику партии, заменили в борьбе за хлеб массовую политическую работу среди колхозников, единоличников, бедняков и середняков голым администрированием и самоуправством, допустили по ряду сел кулацко-провокационные издевательства над крестьянством. Районное руководство неправильно перенесло часть заданий индивидуальных хозяйств и даже кулацко-зажиточных групп на колхозный сектор, чем дало значительные льготы кулацко-зажиточной группе за

* На документі є помітка: «Архів ПБ. См. пост. ПБ о помощи учителям. В. Канов».

** Комісія В. Молотова працювала в УСРР 26–30 травня 1932 р. Див. док. № 130.

*** Київської області.

счет колхозников. В январе и феврале руководство района, вместо организации рассевной заготовки у колхозников, имеющих излишки, довело твердые задания колхозникам до двора. В результате колхозы после выполнения своего плана вынуждены были сверх того вывезти значительную часть посевного материала, в то время как единоличники и даже кулаки план, сильно преуменьшенный, выполнили на 71 %, а по продовольственным культурам – всего лишь на 59 %.

Такой антипартийной линией руководство района привело в тяжелое хозяйственное состояние ряд лучших и старейших коммун и артелей района и подрывало авторитет партии в глазах широких масс.

Подобное массовое извращение политики партии и факты административного произвола в Драбовском районе произошли вследствие перерождения партийной руководящей верхушки района, в том числе и РКК – РКИ, вследствие зажима и подавления со стороны районного руководства здорового партийного реагирования отдельных коммунистов на допускаявшиеся безобразия, травли и исключения из партии товарищей, осуждавших неправильные действия районного руководства (дело Борисенко, Черного, Абрамовича, Микало и др.).

Несмотря на осведомленность бюро РПК, президиума райКК о преступном поведении ряда ответственных районных и сельских работников (Волосина, Ширков, Невважай, Попов, Курач и др.), руководство района не привлекало виновников к партийной и судебной ответственности, ни разу не ставило в партийной и комсомольской организациях вопроса о борьбе с искривлениями политики партии.

Судебно-следственные органы района, а также РКИ, которым поступали материалы о грубых нарушениях революционной законности, о творимых безобразиях при проведении хлебозаготовок, не только не привлекали к судебной ответственности виновников, а, наоборот, замазывали факты преступной работы отдельных работников района и села, проявили бюрократическую косность, не боролись с самоуправством и произволом.

Районное руководство игнорировало важнейшие директивы партии по организационно-хозяйственному укреплению колхозов (постановления ЦК ВКП(б) от 4.II, 26.III и постановление ЦК КП(б)У от 28.III) не только не популяризировало их среди колхозников и парторганизаций, но допускало прямое, грубейшее их нарушение (села Коптевичи, Богдановка, Гречаное).

Такая практика работы Драбовской парторганизации есть проведение на деле кулацкой политики, направленной на подрыв советской власти и колхозного строительства.

Исходя из этого, ЦК и ЦКК КП(б)У постановляют:

1. Подтвердить решение Киевского облбюро КП(б)У от 13.IV с. г. по докладу комиссии ЦК о роспуске Драбовского бюро РПК, президиумов райКК и РИК'а.
2. Подтвердить произведенный по заключению комиссии ЦК арест бывших руководящих работников района – пред. РИК'а Широкого, пред. райКК Шопенко, уполномоченного по селу Бирловка, пред. райпрофсовета Невважая с привлечением их к судебной ответственности.

Бывшего секретаря РПК Бодака из партии исключить и дело о нем передать в суд.

Виновных по Драбовскому делу судить в районе выездной сессией Верховсуда.

3. Поручить партколлегии ЦКК привлечь к строжайшей ответственности бывшего уполномоченного ЦК по Драбовскому району Бурьяна, а также Волнистова – уполномоченного Полтавской группы.

4. За обман со стороны Драбовского райземотдела, выразившийся в даче ложных сведений центральным организациям о полном засеивании яровой площади, в то время как был недосев 2000 га, что установлено комиссией ЦК, зав. райземотделом [т.] Задою из партии исключить и привлечь к судебной ответственности.

5. Ввиду выявившейся засоренности Драбовской парторганизации чуждыми элементами, ЦКК совместно с Киевским облбюро КП(б)У и обл. КК провести специальную проверку личного состава членов и кандидатов партии Драбовского района. Одновременно проверить причины исключения из партии сельских коммунистов за последний год.

6. Т. Борисенко П., исключенную из партии в связи с ее борьбой против безобразных действий районных руководящих работников, в партии восстановить.

7. Обязать прокурора Республики немедленно сместить и привлечь к ответственности руководителей судебно-следственных органов Драбовского района за попустительство и замазывание безобразных действий отдельных работников района и села.

Одновременно ускорить следствие в отношении виновников издевательства над крестьянами, а также в отношении должностных лиц, проявивших бездеятельность и попустительство грубому попиранию революционной законности.

8. Поручить НК РКИ провести в месячный срок чистку районного советского аппарата от негодных, разложившихся элементов.

9. Обязать редакцию «Коммунист» и культпроп ЦК командировать в помощь местной парторганизации бригаду для улучшения работы местной газеты и мобилизации рабселькоров вокруг задач советской печати.

10. Принять к сведению сообщение комиссии ЦК о том, что со стороны Киевского облбюро КП(б)У приняты срочные меры к обеспечению района посевным материалом и оказанию продовольственной помощи.

Настоящее постановление опубликовать в печати.

№ 119

Висновок слідчого Коростишівської дільничної прокуратури Київської області про розслідування скарги щодо безгосподарності й свавілля керівників колгоспу «Новий шлях»

25 травня 1932 р.

1932 р. травня 25 дня я, наслідчий 23-ї дільничної прокуратури по Коростишівському р-ну Шабайко О. К., цього числа, розглянувши цей матеріал, *знайшов*:

було надіслано листування прокурором 23-ї дільниці за № 478 4/І–188.26 про незаконні дії місцевої влади та негосподарність в колгоспі. Проведеною з цього приводу перевіркою встановлено.

По Грубській сільраді доведено експерт до 13 господарств та тверде завдання по хлібозаготівлі до 12 господарств. При доведенні цього враховувалась міць господарства. При доведенні експерту та твердого завдання це питання обмірковувалось на засіданні сільради, пленумі та зборах. В цьому числі господарств червоноармійців нема. Зацікавленості з боку сільради щодо доведення експерту чи твердого завдання не виявлено.

На 1 січня 1932 р. по селу було худоби по обліку сільради 438 шт. по колгоспу, а також [в] індивідуальному секторі. Нараховано м'ясозаготівлі на 1932 р. 350 ц (або 342 шт.). Це питання обговорено на засіданнях президії та пленумі сільради. Розподіл по господарствах по м'ясозаготівлі робився на всі господарства, за винятком крайнє бідняцьких. З матеріалів видно, що завдання по м'ясозаготівлі велике. Було два випадки, що забрано останню корову в двох громадян: в одного середняка 1-ї категорії Білоцького Олександра та в середняка 2-ї категорії Закусила Антона. Більше випадків не було. Забрання в них корів сільрада мотивує тим, що зазначені громадяни розбазарили іншу худобу й, крім цього, не виконали завдання ще в 1930 р. Контрактації худоби не було проведено.

В правлінні колгоспу с. Грубського «Новий шлях» було 6 чоловік, з них 4 середняки, 2 бідняки. В колгоспі було допущено, завдяки недбайливому відношенню голови правління Семенка та завгоспа Сівецького, цілу низку ненормальностей та злочинів, на яких була заведена мною при перебуванні в с. Грубському кримінальна справа. В сучасний момент справа закінчена й двох членів правління колгоспу – голову та завгоспа – віддано до суду за 97, 99 та 104-м арт. КК. На сьогоднішній день по посівкампанії стан такий: по плану ярих культур потрібно було засіяти 145 га, засіяли 72,9 га.

Зазначений матеріал надіслати прокурору на розпорядження.

Народний слідчий Коростишівського району
Шабайко

№ 120 Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому партії
про надання продовольчої допомоги районам області,
які перебувають у найбільш важкому становищі

25 травня 1932 р.

Вінниця. Облбюро КП(б)У *Алексееву*

Сообщается постановление ЦК 25 мая:

1. Отпустить для общественного питания колхозников в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:

Винницкой области – 18 200 банок консервов.

2. Отпустить для детского питания в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:

Винницкой области: крупы – 7,5 т, кондитерских изделий – 7,5 тонн.

3. В отношении отпускаемой помощи для детского питания постановление ЦК от 21 мая 1932 г. о списке районов, которым должно быть оказано 80 % всей помощи, не распространяется.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 17. Копія; 1. – С. 174.

№ 121 Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому партії
про надання продовольчої допомоги районам області,
які перебувають у найбільш важкому становищі

25 травня 1932 р.

Київ. Облбюро КП(б)У *Демченко*

Сообщается постановление ЦК 25 мая:

1. Отпустить для общественного питания колхозников в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:

Киевской области – 29 400 банок консервов.

2. Отпустить для детского питания в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении, Киевской области: 11 т крупы, кондитерских изделий – 11 тонн.

3. В отношении отпускаемой помощи для детского питания постановление ЦК от 21 мая 1932 г. о списке районов, которым должно быть оказано 80 % всей помощи, не распространяется.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 19. Копія; 1. – С. 175, 176.

№ 122 Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії
про надання продовольчої допомоги районам області,
які перебувають у найбільш важкому становищі

25 травня 1932 р.

Одесса. Облбюро КП(б)У Майорову

Сообщается постановление ЦК 25 мая:

1. Отпустить для общественного питания колхозников в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:
Одесской области – 11 400 банок консервов.
2. Отпустить для детского питания в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:
Одесской области: крупы – 9,1 т, кондитерских изделий – 9,1 тонн.
3. В отношении отпускаемой помощи для детского питания постановление ЦК от 21 мая 1932 г. о списке районов, которым должно быть оказано 80 % всей помощи, не распространяется.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 22. Копія; 1. – С. 176.

№ 123 Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавського обкому партії
про надання продовольчої допомоги районам,
які перебувають у найбільш важкому становищі

25 травня 1932 р.

Тирасполь. Обком Плачинде

Сообщается постановление ЦК 25 мая:

1. Отпустить для общественного питания колхозников в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:
АМССР – 11 400 банок консервов.
2. Отпустить для детского питания в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении, АМССР: крупы – 5,8 т, кондитерских изделий – 5,8 тонн.
3. В отношении отпускаемой помощи для детского питания постановление ЦК от 21 мая 1932 г. о списке районов, которым должно быть оказано 80 % всей помощи, не распространяется.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 20. Копія; 1. – С. 176, 177.

№ 124 Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про організацію допомоги колгоспам районів, уражених голодом

25 травня 1932 р.

До ЦК КП(б)У

У зв'язку з постановою Політбюро ЦК від 20 травня, якою на мене й т. Войцехівського було покладено доручення домовитись з рядом центральних й обласних громадських і інших організацій в справі надання допомоги колгоспам районів, що знаходяться в особливо тяжкому становищі, цим повідомляю, що на скликаному нами засіданні було розверстано суму в 2 млн 200 тис. крб., яка розподіляється таким чином:

Український Червоний Хрест	150 000 крб.
Т-во «Друзі дітей»	300 000 »
Вукоопромвиробспілка по всій системі	200 000 »
Вукооспілка по всій системі	300 000 »
Харківський, Київський і Вінницький цукротрести, кожний зокрема, по	50 000 »
Наркомпостачання з його трестами й об'єднан.	300 000 »
Наркомземсправ з його трестами	100 000 »
Інвалідна кооперація	50 000 »
Профспілки	200 000 »
Області – Київська, Одеська і Дніпропетровська – по	100 000 »
Харківська область	150 000 »

Разом з цим повідомляю, що повна домовленість і згода у справі асигнування коштів мною одержана від Українського Червоного Хреста, від Товариства «Друзі дітей», від Вукоопромвиробспілки, Вукооспілки, Наркомпостачання, Наркомземсправ і Інвалідної кооперації.

Щодо цукротрестів – Київського і Вінницького, то їм листовно запропоновано асигнувати розверстані комісією суми. З Харківським – погоджено. Аналогічні пропозиції дано всім областям, причому зазначено, що області мають реалізувати визначені для них грошові суми між громадськими організаціями й установами, за винятком систем Вукооспілки і Промкооперації, Червоного Хреста, Інвалідної кооперації і Тов-ва «Друзі дітей», тобто тих організацій, що увійшли в центральну розверстку сум.

Одночасно повідомляю, що принципову згоду в справі про участь профспілок в допомозі від т. Чувиріна також одержано, але ним оговорено, що зазначена згода є умовною аж до одержання підтвердження від ВЦРПС з Москви.

Наркомфінансів запропоновано негайно реалізувати розверстані комісією суми та внести їх на поточний рахунок резервового фонду РНК УСРР.

Сербиченко

№ 125 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) на повідомлення
В. Молотова, Я. Яковлева та А. Микояна про стан сівби
в Україні **

26 травня 1932 р.

Исходя из телеграммы тт. Молотова, Яковлева и Микояна, ЦК постановляет:

а) Выдать Украине из фондов Комитета резервов семенной ссуды 1200 тыс. пудов овса и на фуражные нужды 500 тыс. пудов овса в счет 2 млн пудов, разрешенных Москвой 25 мая.

Для выполнения этого задания обязать Комитет резервов выдать 750 тыс. пудов овса немедленно из фондов, расположенных на Украине, и 950 тыс. пудов перебросить из Белоруссии в срок не более 3 дней.

б) Выдать Украине дополнительную семенную ссуду в размере 1300 тыс. пудов зерновых, из них 500 тыс. пудов проса и 800 тыс. пудов гречихи для обсеменения 600 тыс. га, не засеянных ранними яровыми; выдачу произвести немедленно из фондов Комитета резервов, расположенных на Украине.

в) Выдать Украине дополнительную продовольственную ссуду в размере 500 тыс. пудов, из них 300 тыс. пудов кукурузы и 200 тыс. пудов проса.

Выдачу проса произвести немедленно из фондов Комитета резервов, расположенных на Украине; выдачу кукурузы произвести из завозимой из Новороссийска кукурузы в 4-дневный срок.

г) Одобрить распоряжение т. Молотова о дополнительном отпуске 400 тракторов для Украины и предложить ему увеличить это количество тракторов, если окажется в этом необходимость.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 886. – Арк. 12. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 178, 179.

№126 *Телеграма ЦК КП(б)У до Маріупольського міськкому
партії про надання продовольчої допомоги районам,
які перебувають у найбільш важкому становищі*

27 травня 1932 р.

Маріуполь. Горпартком *Неживому*

Сообщается постановление ЦК 26 мая:

Отпустить для организации общественного питания колхозников [в] наиболее нуждающихся районах: Мариуполю 3 вагона тюльки.

Секретарь ЦК КП(б)У *С. Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 33. Копія; 1. – С. 179.

* Див. док. № 117.

№ 127 *Телеграма ЦК КП(б)У до Дніпропетровського обкому партії про надання продовольчої допомоги районам області, які перебувають у найбільш важкому становищі*

28 травня 1932 р.

Днепропетровск. Облбюро Чернявському

Сообщается постановление ЦК 25 мая:

1. Отпустить для общественного питания колхозников в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:

Днепропетровской области – 11 400 банок консервов.

2. Отпустить для детского питания в районах, находящихся в наиболее тяжелом положении:

Днепропетровской области – 9,1 т крупы и кондитерских изделий – 9,1 тонны.

3. В отношении отпускаемой помощи для детского питания постановление ЦК от 21 мая 1932 г. о списке районов, которым должно быть оказано 80 % всей помощи, не распространяется.

Секретарь ЦК КП(б)У Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 18. Копія; 1. – С. 175.

№ 128 *Відповідь Новогеоргіївського райвиконкому Харківської області ВУЦВК про результати перевірки скарги щодо голодування колгоспників артілі «Більшовик»*

28 травня 1932 р.

м. Харків. До Всеукраїнського центрального виконавчого комітету

На скаргу гр. Новогеоргіївської артілі «Більшовик» т. Мироненка в справі голодування райвиконком повідомляє, що по одержанню від Вас згаданого листування таке було передано до Новогеоргіївської райРСІ для негайної перевірки в справі голодування членів артілі, де й було виявлено, що деякі члени артілі дійсно знаходились в скрутному стані за одержанням малого їх заробітку, чому й виникло голодування членів артілі, які одержували 300 г на себе та на утриманців по 100 г хліба.

На сучасний мент [момент] після перевірки артілі «Більшовик» члени артілі знаходяться в кращих умовах, ніж раніше.

Затримка у дачі Вам відповіді до 1 травня виникла з боку задержки перевірки та встановлення дійсних фактів.

Секретар райвиконкому Скрипник
Зав. техбюро РВК Трефільєв

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 108. – Арк. 24. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 471–472.

№ 129 *Телеграма секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора і голови РНК УСРР В. Чубаря про надання насінневої допомоги Одеській області*

29 травня 1932 р.

Станция Бобринская. ГПУ, вагон 12
немедленно вручить Косиору.

Сообщаю телеграмму, полученную 29 мая
из Москвы, и наш ответ.

Зайцев

Харьков, Косиору, Чубарю
копии: тт. Молотову, Яковлеву.

Получили от Яковлева телеграмму [с] требованием выдать дополнительно 400 тыс. пудов семенной кукурузы для районов Одесской области. Точных адресов Яковлев не сообщил.

Несмотря на наши попытки узнать точные адреса в Харьковских центральных учреждениях, толком не смогли добиться ввиду отсутствия ответственных людей в Харькове. Тем не менее, кукурузу направляем из Ростова в количестве 400 тыс. пудов: в Николаев 100 тыс. пудов и в Одессу 300 тыс. пудов. Просим:

1. Оставить хотя одно ответственное лицо в Харькове для переговоров с ним по практическим вопросам.
2. Принять меры к тому, чтобы отправленная из Ростова кукуруза была использована по назначению. Ждем ответа *.

Сталин

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5418. – Арк. 83. Оригінал; 1. – С. 179, 180.

№ 130 *Телеграма ЦК КП(б)У, РНК та ДПУ УСРР до Й. Сталіна щодо насінневої позики Одеській області*

29 травня 1932 р.

Москва. ЦК ВКП(б) Сталіну

На вашу телеграмму сообщаем **.

Сегодня [в] 16 часов совместно с Одесским обкомом распределим кукурузу по районам. Выслали специально людей [на] Северный Кавказ для ее быстрого продвижения. Нам неизвестны пункты отгрузки. Связались с Ростовом. Если грузиться морем из Новороссийска[,] завозить[,] конечно[,] нужно [в] Николаев и Одессу. Все подготовим для того, чтобы без всяких задержек немедленно по прибытии порты перебросить на места сева.

* Див. док. № 130.

** Див. док. № 129.

О телеграмме Яковлева [в] Москву об отпуске кукурузы [из] Одесской области впервые узнали в 6 часов вечера 28 от т. Молотова, который обещал немедленно [в] Москве разрешить этот вопрос. Яковлев нам копии этой телеграммы не присылал. [По] Вопросу кукурузы из Москвы к нам никто не обращался. [В] Харькове [по] предложению Молотова остались по ЦК – Зайцев, по СНК – Сербиченко и председатель ГПУ Реденс. Ваша телеграмма сообщена по месту нахождения тт. Косиору, Чубарю.

*Зайцев
Сербиченко
Реденс*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5418. – Арк. 84. Оригінал; 1. – С. 180.

№ 131 *Акт обстеження стану господарства розкуркуленого селянина Я. Яременка із с. Білки Тростянецького району на Харківщині*

30 травня 1932 р.

АКТ ОБСЛІДУВАННЯ

30.V.1932 р. колишнього члена колгоспу Яременка Якова Пилиповича, що його виключено з колгоспу як куркуля ще в 1930 р. (протоколи засідання правління від 3.I.1930 р. та загальних зборів 5.I.1930 р.). Сам Яременко по соцстану куркуль, має такі ознаки: займався скупкою биків, після відкорму продавав на м'ясо та різав і продавав м'ясо, користувався вітряним млином. Майнове становище, як-то: з землезабезпеченості, з будівель та з забезпеченістю с/г реманентом, тяговою силою – був кріпкий, мав по двоє-троє робочих коней, по 2 корови та по парі волів. А в 1930 р. з кампаній хлібозаготівель 1929 р., не дивлячись на всі можливості, як твердоздатник не виконав плану, ще раз доказавши свою класову ворожість, випадково пролізши до колгоспу, назвою якого тільки бажав захистити свою економічну сторону, а не по дійсному працювати в соціалістичному господарстві.

Оскарження Яременка на невірність його виключення та про продаж майна як куркуля районів організації залишили без наслідків. Вся ця процедура була в 1930 р., майном та засобами виробництва користується с/г артіль як одержаним через сільраду. За гроші, що за його [одержала] артіль, згашено борги державі.

Про визначене повідомити прийомну ВУЦВК та самого Яременка з оповіщенням через сільраду під розписку*.

*Уповноважений Довженко
Згідно: [підпис]*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 113. – Арк. 44. Засвідчена копія. Рукопис; 2. – С. 472.

* До ВУЦВК акт надійшов 1 червня 1932 р.

№ 132 Телеграма ЦК КП(б)У до Бердянського райкому партії
про відпуск тюльки голодуючим

31 травня 1932 р.

Бердянський райпартком Бродському

Сообщается постановление ЦК от 30 мая:

Дополнительно отпустить из Бердянска для общественного питания колхозников наиболее тяжелых районов Винницкой области – 8 вагонов тюльки, Киевской области – 8 вагонов тюльки, Харьковской области – 4 вагона тюльки.

Секретарь ЦК КП(б)У Зайцев

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 39. Копія; 1. – С. 181.

№ 133 Витяг із листа секретаря Христинівського райкому
КП(б)У Вінницької області про продовольчі труднощі
у селах району

Травень 1932 р.

Щоб перевірити справу з дійсним станом у селах, недоїдання або голодування – виїхали на села всі члени бюро РПК, члени президії КК і відповідальні керівники в кількості 30 осіб (це незалежно від постійних уповноважених, що є в кожному селі на весь час засівкампанії). На додаток до інформацій постійних уповноважених (які, до речі, в багатьох випадках умовчали про дійсний стан і негайну потребу допомоги), було виявлено: що з наших 30 сіл району (з них 40 колгоспів) потребують негайної допомоги: колгоспники – 939 господарств, або 4000 душ; одноосібники – 298 господарств, або 1405 душ. Разом – 1237 господарств, 5405 душ.

Отже, коли врахувати, що на кожну душу треба 300 г допомоги, то це складає 17 ц на добу, а до нового врожаю маємо 80 діб – значить, потрібно допомоги з розрахунку 1360 центнерів.

Секретар РПК Жук

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 25. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 165, 166.

№ 134 Витяг із протоколу засідання РНК УСРР із приводу
продовольчої допомоги голодуючим

1 червня 1932 р.

...Слухали: 11. Про надання допомоги районам, що перебувають у найбільш тяжкому стані.

Постановили: 1. На розвиток постанови Раднаркому УСРР з 21 травня ц. р. (прот. № 16/746, п. 12) відпустити призначені 100 тис. банок консервів областям для громадського харчування колгоспів у районах, що перебувають у найбільш тяжкому стані, за таким розподілом:

Дніпропетровській	області	11 400	банок консервів
Одеській	»	11 400	»
Київській	»	29 400	»
Вінницькій	»	18 200	»
Харківській	»	18 200	»
АМСРР	»	11 400	»
Р а з о м:		100 000	»

2. Відпустити для дитячого харчування в районах, що перебувають в найбільш тяжкому стані, крупи та кондвиробів за таким розподілом по областях:

		Крупи	Кондвироби
Дніпропетровській	області	9,1	9,1
Одеській	»	9,1	9,1
Київській	»	11	11
Вінницькій	»	7,5	7,5
Харківській	»	7,5	7,5
АМСРР	»	6,8	6,8
Р а з о м:		50 т	50 т

3. Зобов'язати Вукоопспілку та НКПостачання негайно відвантажити в адресу облоргкомітетів ці продукти за визначеним розподілом.

4. Дати директиву облоргкомітетам про те, що постанови РНК УСРР з 21.V ц. р. в частині призначення 80 % всіх продуктів, що їх відпущено з центру для районів, зазначених у спискові, не поширюється на продукти, призначені для дитячого харчування (оголошенню не підлягає).

Заст. голови РНК УСРР *Сербиченко*
Секретар РНК УСРР *Зорін*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 279. – Арк. 13 зв. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 473.

№ 135 *Лист членів бригади Київського обласного бюро по Богуславському району до ЦК КП(б)У про факти голодування жителів с. Медвин*

1 червня 1932 р.

Будучи командировані обкомом в Богуславський район, РПК нас направив в с. Медвин. Мы считаем своей партийной обязанностью осветить дей-

ствительное положение, в котором очутилась часть колхозников и единоличников с. Медвин в результате грубых искривлений линии нашей партии при проведении хлебозаготовок, выразившихся в следующем: после выполнения колхозом плана хлебосдачи, ввиду невыполнения хлебозаготовок единоличниками и твердосдатчиками каждый колхозник был прикреплен к единоличнику или твердосдатчику, поставив под ответственность за невыполнение последними колхозников, после чего у них было в ряде случаев изъято по 5 пудов хлеба, полученных ими из заработанных трудовых дней. У части единоличников административными грубыми мерами было «заготовлено» вплоть до последнего пуда семенное зерно, в результате чего по единоличному сектору план весеннего сева из 2200 га засеяно на 30 мая – 202 га, а по заявлению секретаря ячейки т. Скоренко площадь засева достигает 500 га. Этот разрыв объясняется боязнью дачи на учет всей засеянной площади.

Необходимо также отметить, что распространение облигаций проводилось административными мерами, и до настоящего времени в Медвине еще не розданы не только облигации, но и прикрепительные талоны единоличникам и колхозникам, что было выявлено колхозниками «Коммунара» на открытом партсобрании 1 июня с. г.

По проверенным данным, в с. Медвине в колхозном секторе находятся в опухшем состоянии на почве голода 160 семейств. Единоличный сектор, составляющий 40 % села, имеет 238 опухших семейств. С 19 по 30 мая в селе умерло от голода 30 человек. По заявлению председателя сельсовета, ежедневно умирает от голода 3–4 человека, из них – часть детей в возрасте 9–14 лет (эти цифры являются ориентировочными, ибо точное количество опухших семейств еще не выявлено). Опухшие семейства получают крайне недостаточную помощь. Так, например, 1 июня сельсовет получил для оказания помощи опухшим семьям 30 пудов гороха и 6 пудов бобов, из коих 50 % передано детясям. При данной помощи не представляется возможным восстановить их трудоспособность и свести к минимуму смертность от голода.

Из вышеописанного совершенно очевидно, насколько нарушена связь и доверие масс к местным организациям. В течение двух месяцев не созывался пленум сельсовета. Часть местных партийцев растерялась. Новое руководство села усиленно работает по исправлению перегибов. Сев буряка в колхозе им. Сталина закончен на 100 %. Приняты все меры к окончанию сева колхозом «Коммунар» в количестве 280 га буряка не позже 5–6 июня. Приступлено к севу поздних культур как в колхозном, так и единоличном секторе на основе полученной в последние дни помощи – семенного материала (просо).

При создавшемся положении для восстановления нормальной работы в с. Медвин необходимо оказать немедленную помощь продовольствием опухшим семьям колхозников и единоличников, так как до реализации урожая осталось еще 2 месяца и с каждым днем положение ухудшается.

Бригада облбюро:	Член КП(б)У с 1920 г., п/б № 0798520	<i>Клинов</i>
	Член КП(б)У с 1926 г., п/б № 0758241	<i>Генкин</i>

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 60–61. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 181, 182.

№ 136 *Спеціальне повідомлення Вінницького обласного відділу ДПУ обкому КП(б)У про випадок людоїдства у Вороновицькому районі*

2 червня 1932 р.

В селі Лука Вороновицького району 31.V в погребі гр-на Голоднюка Семена обнаружені рештки трупа ребенка. Первичними даними следствия установлено, що ребенок был зарезан его двумя братьями десяти и восьми лет – детьми бедняка Яковенко Івана. М'ясо ребенка мати употребляла в пишу, а также обменивала у соседей на продукты под видом кроличьего мяса.

Обвиняемые мотивируют свой поступок голодом, что не заслуживает полного доверия, так как при проверке у них оказался пуд картофеля. Кроме того, отец – Яковенко Иван занимается попрошайничеством и ежедневно приносит домой продукты.

Случай этот широкой огласки в соседних селах не получил. Односельчане возмущаются и высказываются за суровое наказание матери.

Мать не арестована, так как она в день обнаружения трупа рожала и находится в больнице.

На место командирован оперативный работник СПО облотдела. Дополнительные данные сообщим по получении таковых.

Зам. нач. Вин[ницького] облотдела ГПУ *Рахлис*
Начальник СПО *Осивин*

Державний архів Вінницької області. – Ф. Р-136. – Оп. 3. – Спр. 8. – Арк. 129. Оригінал. Машинопис.

№ 137 *Витяг із протоколу засідання Градизької районної КК – РСІ Харківської області щодо скарги розкуркуленого селянина Г. Черниша*

9 червня 1932 р.

Слухали: § 203. Листування Градизького РВК № 1/10 та приймальні ВУЦВК № ПР з 5.V.1932 р. про перевірку матеріалів по скарзі гр. Черниша Івана Дем'яновича Рокитне-Донівської сільради про невірне виключення з колгоспу та доведення твердих завдань як куркульсько-заможному господарству.

Ухвалили: § 203. З перевірених матеріалів по Рокитне-Донівській сільраді та особистим перебуванням голови райКК – РСІ в цій сільраді встановлено, що гр. Черниш Іван Дем'янович дійсно [є] виходцем з куркульської сім'ї, яка мала до революції 15 дес. землі, пару коней, пару волів, 2 корови та декілька голів дрібної худоби, жатку, сівалку та інший с/г реманент, використовувала найману працю. В 1921–1922 рр. земля відчуждалась, наділялась бідності, яку він гнав з цієї землі люшнями*, і малися випадки побиття бідності. В час масової колективізації проліз до колгоспу з метою приховати своє минуле та запобігти розкуркуленню. Під час перебування членом правління колгоспу ставився вороже до виконання господарчо-політичних кампаній. За зрив виконання плану хлібозаготівель нарсудом було засуджено на рік примусової праці, але такий до суду втік, ховається і в селі не перебуває, засуджений позавічно. Райколгоспспілкою справа була перевірена заочно, та винесено рішення про поновлення його в колгоспі, а тому постанову РКС в справі поновлення в колгоспі як куркульського елемента відмінити. Постанову сільради щодо виключення з колгоспу та доведення твердих завдань гр. Чернишу І. Д. лічити [вважати] вірною, про що повідомити приймальню ВУЦВК та РВК.

Оригінал за належними підписами.

Певно: секретар РСІ *Войтенко*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 113. – Арк. 42. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 475–476.

№ 138 *Лист Г. Петровського до В. Молотова та Й. Сталіна про важке продовольче становище та голод в УСРР*

10 червня 1932 р.

В работе по посевной кампании в районах Прилуцком, Лохвицком, Варвинском, Чернухинском, Пирятинском и Малодевицком я стал, так сказать, лицом к селу, но это, конечно, не значит, что до этого времени мы, украинские коммунисты, не знали, что у нас делается на селе (хотя нас теперь и обвиняют в оторванности от деревни). Мы знали, что в хлебозаготовках у нас будет суровый нажим и горшки будут биты. По-моему, взявшись выполнить 510 млн пудов хлебозаготовки на Украине, ЦК КП(б)У виноват в том, что он без возражения это сделал, подчиняясь повелительной необходимости сохранить взятые нами темпы социалистического строительства, а также учитывая напряженное состояние международного положения. В этом смысле я понимал необходимость выполнения директивы ЦК ВКП(б) о хлебозаготовках, которая и была принята нами к неуклонному исполнению.

Однако мы знали, что выполнение хлебозаготовок на Украине будет нелегкое, но то, что я теперь увидел на селе, говорит за то, что в этом деле

* Люшня – дерев'яна деталь воза.

сильно переборщили у нас, перестарались. Я был во многих селах этих районов и везде видел, что порядочная часть села охвачена голодом. Немного, но есть и опухшие от голода, главным образом бедняки и даже середняки. Употребляют такие суррогаты, что дальше некуда, да и суррогатов этих подчас нет. На больших собраниях по селам меня, конечно, ругают почему зря, бабы плачут, а бывает, и мужики. Иногда критика создавшегося положения заходит очень глубоко и широко: зачем создали искусственный голод, ведь у нас был урожай; зачем посевматериал забирали – этого не было даже при старом режиме; почему украинцам нужно при тяжелых условиях ехать за хлебом в нехлебные края, а не привозят хлеб сюда и т. д.

Трудно при таких условиях давать объяснения. Ругаешь, конечно, тех, кто наделал перегибы, но, в общем, вертись, как карась на сковородке. На отчаянный крик о помощи посевматериалом и хлебом для продовольствия я относительно посевматериала кое-что обещал, заставляю крестьян выискивать семена у себя на местах, а насчет продовольственной помощи хлебом я не могу ничего обещать или обещаешь мало. Сейчас на почве голода по селам развиваются массовые кражи, главным образом птицы: крадут кур, уток, забирают остатки картофеля, режут ночью телят и коров и съедают их.

Сейчас мужики сеют просо и гречиху. Для проса дни посева кончаются, а для гречки еще нет, и ее ждут от нас крестьяне. Против овса мужики везде возражали, потому что считали труд для этого дела пропащим, так как овес в этой местности не вызреет, даже травы хорошей с него трудно будет получить. В этих районах против прошлогодней площади будет недосев. До нового хлеба еще месяц или полтора. Значит, голод будет усиливаться. Поэтому я прямо ставлю перед Вами вопрос – нельзя ли оказать помощь украинской деревне в размере двух или, в крайнем случае, полутора миллионов пудов хлеба. Если эту помощь можно оказать, то партия имела бы за собой не только бедняков, но и всех середняков против наших классовых врагов и, без сомнения, коллективизация укрепилась бы. Помощь нужно оказать еще и потому, что от голода крестьяне будут снимать незрелый хлеб, и его много может зря погибнуть. Особенно тяжелое положение интеллигенции на селе.

На почве суровой хлебозаготовки уйма искривлений на селе, грубость, безобразия, особенно в отношении единоличников, середняков. Тут нужно много поработать, чтобы выправить их, а главное – чтобы такие моменты не повторялись.

Относительно посевов и всходов. Так как посевной материал почти повсеместно забирался в хлебозаготовку, то засев производился часто недоброкачественным материалом, и всходы по этим районам хотя и хорошие, поля без бурьянов, но хлеба редкие. По-видимому, и высев был по уменьшенной норме. К тому же в некоторых случаях колос озимых короткий, тощий и имеет мало зерен. Бросается в глаза много незасеянной земли. Крестьяне говорят мне – пойди, посмотри кругом села, – разве можно допускать так много незасеянной площади. На этом основании и по другим мотивам многие крестьяне говорят, что новые хлебозаготовки будут еще

тяжелее для села, чем прошлогодние. И это, пожалуй, верно. На хлебозаготовках я не был, но на посевах был в начале марта в Одесской области и в Молдавии, и там я не видел ни одного района (в Роздельнянском я не был), чтобы хлебофуражный баланс не был очень напряженным. К чему хлебозаготовки привели Молдавию – Вам известно.

Коллективизация широко охватила крестьянские массы, но как организации – колхозы еще слабые. Зато, хотя и грубый, но выработался прочный колхозный актив на селе, который будет драться за колхозы не на жизнь, а на смерть.

Колхозы и парторганизации на селе переживают сейчас из-за голода особые трудности в борьбе с кулачеством, так как кулак оживился, распоясывается вовсю и на собраниях группы раскулаченных [они] и их родственники затевают волюнки, выступают против политики партии и советской власти, тычут искривлениями. Середняк колеблется, частью присоединяясь к ним, бедняк голодный молчит. Кроме того, у колхозников создается ограниченная корпоративность. Они ради колхозных интересов нажимают на середняка по всем линиям, как по налоговой, так и по разным обязательствам, и сильно перегибают. Кроме того, отталкивают, оттесняют его от хозяйствования вообще и в отношении хозяйственной инициативы в частности.

В кооперативных лавках на селе товаров очень мало и они очень и очень дорогие. Съестных продуктов нет. Будучи в селах, я не мог купить даже хлеба, а сахара, селедок, тарани, каких-нибудь конфет и в помине нет.

Из-за общего голода, как Вам известно, на станцию Дно, ЦЧО, в Белоруссию и на Северный Кавказ стихийно двинулось село. Иногда две трети мужиков покидают село и едут за хлебом, ибо на ст. Дно хлеб 30–40 руб. за пуд, а тут 100–140 руб. пуд. Конечно, на станциях, на транспорте творится ералаш. На этой почве развивается и спекуляция. Дальше такое положение терпеть нельзя. Я предложил повести агитацию за организованные поездки за хлебом через кооперацию и колхозы, но тут дня 2–3 тому появилось от НКПС чуть ли не запрещение поездок за хлебом. Не дают билетов крестьянам или дают в очень ограниченном количестве. Мне уже мужики ставили вопрос: почему запрещают поездки за хлебом. А кулаку и это дело на руку. Каждый такой факт используется против партии, против колхоза. За последнее время усилились антиколхозные настроения. В некоторых местах выходят из колхозов, разбирают лошадей и другое имущество.

Я это письмо написал в Прилуках. В Харькове я никого не застал и без т. Косиора и других членов Политбюро посылаю Вам его. В конце еще раз прошу рассмотреть все способы и средства, чтобы оказать срочную продовольственную помощь украинскому селу хлебом и дать как можно скорее гречки на посев, чтобы перекрыть незасеянное.

Г. Петровский

№ 139 Лист В. Чубаря до В. Молотова та Й. Сталіна
про становище в сільському господарстві УСРР

10 червня 1932 р.

Ваши упреки в том, что мы, украинцы, не знаем, что делается на селе и что мы не занимались как следует селом, целиком и полностью справедливо. Оптимистическая оценка положения нашего села перед посевной кампанией была ошибочной и базировалась больше на поверхностных впечатлениях ответственных работников, бывавших на селе (недостатка в количестве работников, сидевших месяцами на селе, не было), чем на анализе учетных данных статистики, оперативной отчетности по ряду заготовительных кампаний и изучения действительного положения дел в районах, где эти товарищи работали как уполномоченные.

Переоценка наших возможностей имела место в принятом нами плане хлебозаготовок, в плане мясозаготовок и др. Сейчас, перед новым урожаем, когда исчерпываются старые ресурсы, в период наивысшего напряжения сил для выполнения плана весенней посевной кампании, вскрываются с особой остротой все слабые места. Количество районов, находящихся в тяжелом положении, растет (очевидно, часть этого прироста идет за счет выявления ранее не выявленных, а часть за счет исчерпания внутрирайонных ресурсов к концу хозяйственного года).

Сейчас уже можно [на]считать минимум 100 районов (вместо 61, считавшихся к началу мая), нуждающихся в продовольственной помощи и срывающих план весеннего посева. Они же будут срывать обработку и уборку урожая технических культур и хлеба.

Не задаваясь целью в этом письме дать полную картину этим «тяжелым» районам (мы на сегодня еще не имеем этой картины тщательно обработанной), я ограничусь лишь некоторыми иллюстративными показателями и остановлюсь на некоторых выводах, которые, по моему мнению, следует сделать.

В два приема (с небольшим перерывом) я пробыл 15 дней в наиболее тяжелых районах и селах Киевской и Винницкой областей. За это время я ознакомился с положением дела в 13 районах Киевской области (с посещением 4 сел) и в 4 районах Винницкой области (с посещением 8 сел). Должен оговориться, что я, конечно, не мог с одинаковой углубленностью собрать и проверить показатели по каждому району и селу. Все же основные факты во всех этих районах и селах настолько сходны, что позволяют сделать ряд общих заключений.

Что же, собственно, произошло в этих районах, что они к весне вышли чрезвычайно ослабленными (некоторые села в прямом смысле разбитыми)?

Неурожай бобовых и яровых культур в этих районах, прежде всего, не был учтен, и недобор по этим культурам, перекрывали, для выполнения планов хлебозаготовок, продовольственными культурами. При общей непосильности плана хлебозаготовок, основной причиной чего являлся более низкий урожай по Украине в целом и колоссальные потери при уборке

урожая (результат слабого организационно-хозяйственного состояния колхозов и совершенно недостаточного руководства ими из районов и из центра), практиковалась система изъятия у единоличников хлеба полностью, включая и семенные фонды, и почти полного изъятия всего наличия у колхозов. Даже в случаях, когда тот или иной колхоз выполнял плановое задание, он получал дополнительно второе, а нередко и третье. Нередки случаи, когда хлеб, выданный колхозникам авансом на трудодни, забирался бригадами в хлебозаготовки. Таким образом, большинство колхозов в этих районах остались без хлеба, без концкормов для рабочего скота, без фондов для нетрудоспособных, для учителей и т. п.

И без того слабая трудовая дисциплина в колхозах в этих условиях совершенно развалилась, и гибель рабочего скота – лошадей – приняла массовый характер. Наиболее предприимчивые элементы начали уходить из колхозов, не оформляя своего выхода, и к весне в ряде колхозов и сел этих районов осталось всего около половины мужчин.

Случаи недоедания и голодовки отмечались уже в декабре–январе как среди единоличников (особенно в той части, хозяйства которых распродали до основания, включая и мелкие вещи, за невыполнение заданий по хлебу), так и среди колхозников, особенно многосемейных. Пострадали больше всего колхозники, имевшие мало трудодней, и это вначале создавало картину, будто бы без хлеба остались лишь единицы. С марта–апреля недоедающих, голодающих, опухших и умирающих с голода в каждом селе набирались уже десятки и сотни; появились брошенные родителями дети и сироты. Продовольственную помощь организовывали районы и области из внутренних ресурсов, но возрастающая нужда, психология голода вызывала рост требований помощи, и под давлением обстановки колхозы, сельсоветы и районы должны были развернуть широкую сеть общественного питания при остром недостатке продуктов питания вообще и хлеба в особенности.

Просо, отпущенное ЦК ВКП(б) в апреле месяце в размере 3000 тонн, оказало очень существенную помощь, но его оказалось недостаточно для ликвидации выявившихся очагов голода.

Мобилизация внутренних ресурсов для оказания продовольственной помощи нуждающимся районам развертывалась очень слабо, т. к. все силы брошены были на мобилизацию семенных ресурсов. Эта задача решалась неудовлетворительно, и уже в период сева мы вынуждены были обратиться к Вам с просьбой о помощи семенами, а позже и с просьбой о продовольственной помощи.

Та колоссальная семенная помощь, которую мы получили для Украины, покрывала (правда, по пониженным нормам высева) всю колхозную площадь и значительную часть площадей единоличников, но эти ресурсы таяли в связи с затяжкой весны, и к концу мая в районах с большим количеством единоличников выявилась нехватка семян при невысеве семян ранних яровых культур по целому ряду районов, где было напряженное положение с тягловой силой.

В районах, посещенных мною, вопрос сева решало тягло. В некоторых селах погибло лошадей от 50 до 80 % имевшегося наличия на 1-е октября 1931 года. Из числящихся погибшими значительная часть лошадей съедена. Оставшиеся в живых были в таком состоянии, что 80–90, а то и 100 % не могли выполнять тяжелых работ (тянуть плуг, сеялку, даже подвозить горючее к тракторам). Лошади начали гибнуть осенью в период осеннего сева, вывозки свеклы, возки на сахарные заводы камня, топлива, вывозки леса и т. п. Плохой уход при недостатке концкормов и перегрузка работой в условиях осенней распутицы вывели из строя не худших, а лучших лошадей, т. к. в работу брались лучшие. Только к концу мая, после почти полуторамесячного выпаса, лошади стали на ноги и около 50 % из них даже начали таскать плуг, культиватор, сеялки.

Наряду с уменьшением конского состава резко уменьшился состав крупного и мелкого рогатого скота, свиней и птицы. Хозяйственное ослабление группы т. н. тяжелых районов Украины таково, что без специальных плановых (срочных и решительных) мероприятий они будут висеть камнем на шее нашего народного хозяйства, не только УССР, но и СССР в целом. Дело в том, что это почти все свекловично-пшеничные районы и районы бобовых культур.

Первая и ближайшая угроза – это обработка сахарной свеклы и огородных культур. Уже выяснилось на ряде живых примеров, что отпущенных 600 000 пуд. ржи для обработки свеклы недостаточно. Люди настолько слабы, что при дневном пайке в 400 грамм не могут вырабатывать обычных норм. Нужно еще минимум 200 грамм, чтобы люди могли работать хотя бы 8 часов, а следовало бы работать 12 часов, т. к. дорог каждый час полки. Это составляет еще 300 000 пуд. хлеба.

Вторая угроза – уборка хлебов. Чтобы обеспечить себя на зиму лучше, чем в истекшем году, начнется массовое хищение хлеба. То, что наблюдается сейчас – вырывание посаженного картофеля, свекловичных высадок, лука и т. д., будет воспроизведено в гораздо больших размерах в период созревания озимых хлебов, поскольку фондов питания из отпущенных ресурсов позже, чем до 1 июля, не хватит. По ряду сел они будут исчерпаны на неделю – 10 дней раньше.

Третья и наиболее тяжелая угроза создается для уборки свеклы. Тягловой силы совершенно недостаточно, чтобы справиться с осенними работами: посев озимых, вывозка хлеба, вывозка свеклы, топлива, камня для сахарных заводов, вывозка леса, пахота на зябь и т. п.

Нужно провести комплекс мероприятий, чтобы обеспечить работу сахарных заводов, а именно:

1) Ко всем заводам, находящимся на расстоянии 10–15 километров от ж. д., подвести подъездные пути широкой или узкой колеи (для подвозки топлива, камня, части свеклы, вывозки сахара).

2) К моменту подвозки свеклы бросить к заводам необходимое количество тракторов на гусеничном ходу с прицепными платформами и автогрузовики (нужно тщательно подсчитать потребное количество и возможное к отпуску).

3) Лошадей завезти из других районов Союза, хотя бы по 1000 шт. на район, и хотя бы по 500–600 волов.

4) Заготовить (для обеспечения более интенсивных перевозок живым тяглом и особенно в распутицу дековилек (легких узкоколейных рельс в звеньях) минимум 1200 км, дабы переносить их от массива к массиву.

Живую тягловую силу нужно использовать, по преимуществу, на подвоз свеклы с поля к дековильке или маршруту курсирования грузовиков и тракторов. Живое тягло нужно интенсивно кормить, чтобы оно не сдавало темпов и не срывало работы механизмов.

По каждому заводу должен быть составлен технический оперативный план, но уже до составления этих планов нужно заказать рельсы, скрепления, шпалы и вагонетки, а также отпустить материалы (лес, цемент, гвозди) для укрепления мостов на магистралях, кои будут пропускать трактора и грузовики.

Борьба за устранение этих угроз не снимает вопроса о разработке и осуществлении плана мероприятий, обеспечивающих восстановление хозяйства этих районов.

В этих районах, как правило, стоимость трудодня в колхозах за 1931 год колеблется от 25 до 65 коп., причем даже по этим нормам расчеты полностью с колхозниками еще не проведены. Много хозяйственных построек начаты и не закончены. Животноводство на недопустимо низком уровне.

Без специальных кредитов для организованного завоза лошадей, телят, для выращивания волов, свиней и даже птицы эти районы не встанут на ноги в течение 2–3 лет и будут срывать наши темпы. Подсчеты потребной помощи производятся и в ближайшие 3 декады будут представлены.

Нельзя не сказать хотя бы несколько слов о перегибах в руководстве хозяйственными кампаниями и нарушениях революционной законности, имевших место в этих районах и несомненно повлиявших на хозяйственное состояние районов. Они в основном сводились к следующему:

1) Посевные задания спускались районам (как правило) с нарушением севооборота, чем толкали районы давать несуразные задания колхозам, пренебрегая мнением и опытом колхозников и колхозной агрономии: заставляли сеять озимь по жнивью, чем заведомо снижали урожайность, и т. п. В результате, например, в Бабанском районе, при возможности получить 150–200 пуд. пшеницы с га, собирали 60–70.

2) Перегрузка районов разного рода работами срывала осенью сроки сева, пахоту на зябь, особенно глубокую вспашку под сахарную свеклу, что, в свою очередь, вело к снижению урожайности и отсюда – заинтересованности колхозов. В этих районах весьма редко встречались колхозы, которые осенью подготовили полностью землю под свеклу; как правило, подготовили всего от 30 до 50 %.

3) При борьбе за хлеб злоупотребляли правом продажи имущества злостных недатчиков хлеба (закон 1929 г.). Урожай единоличников собрали и обмолотили на так называемых красных токах, с которых все намолоченное зерно сдали в заготовки, а потом еще доводили твердое задание «до двора» и, т. к. это задание не выполнялось, продавали все имущество,

включая постройки, домашний скарб, обувь, одежду и т. п. В некоторых селах продано 20 % и больше хозяйств. Если добавить к этому еще издевательства, чинившиеся над отдельными единоличниками, в большинстве своем будущими колхозниками, а также и над колхозниками, вчера лишь исключенными из колхоза, то становится ясным, почему у единоличников нет тягла, не было отведено им земли, нет скота. У кого не продали скот в порядке репрессий, те сами заблаговременно продавали или резали его. Свирепствовали бригады, руководства которыми не было почти никакого. Перегибщиков судили, но дело, сделанное ими, одним судом не исправишь.

Кроме хлебозаготовок, тот же метод применяли к заготовке картофеля и особенно в заготовке мяса. Встает вопрос: не пора ли в районах сплошной коллективизации систему продаж (поскольку орудия и средства производства распроданы) отменить?

Понятно, что после таких действий на местах почти не осталось ни председателей сельсоветов, ни актива, которые проводили предыдущие кампании. Одних судили и сняли, другие сами разбежались. Редко сохранилось и районное руководство. Новые же люди, очутившись под колоссальным давлением массы, требующей хлеба, возврата незаконно проданного имущества, неправильно обобщественного скота и т. п., растерялись.

Кулацкие элементы, разгромленные в основном в 1930 г., но не высланные с мест, получили для комплектования своих сторонников значительные количества обиженных середняков и бедноты. Возросли петлюровские и другие антисоветские настроения. Чрезвычайное развитие мелких и крупных краж усугубляет положение.

В этих условиях повернуть массу лицом к производству, к выполнению плана посевной кампании чрезвычайно трудно. Выручают трактора и те небольшие (прямо нужно сказать) группы передовиков, энтузиастов колхозников, которые в условиях страшных лишений своим горбом вытягивают всю массу работы. Полученная на местах продовольственная помощь дает перелом в настроениях и обезоруживает кулака, убеждавшего массу в том, что будто бы советская власть ограбила всех и бросила их на произвол судьбы. Даже единоличники в массе стремятся сеять, получая семенную ссуду или получая помощь пахотой под свеклу со стороны МТС. Но продовольствия не хватит до нового урожая, и в этих районах мы можем вступить ослабленными в уборочную кампанию. Для предупреждения этого нам нужно раздобыть не менее миллиона пудов продовольственных культур.

Трудности весеннего сева текущего года сорвали паровую кампанию, и, таким образом, мы будем сеять озимые на неподготовленной почве. Это создает определенную угрозу урожайности, особенно озимой пшеницы.

Правильное ведение хозяйства нарушено у нас в УССР на таком большом участке, что требует внесения специальных коррективов в планы хлебозаготовок, мясозаготовок и других заданий в области сельского хозяйства, о чем придется входить в ЦК и Совнарком особо.

Мне кажется, что следует уже сейчас, особенно учитывая итоги переписи скота на 1-е февраля 1932 года по СССР, в более широком масштабе поставить вопрос об осуществлении правильного севооборота в колхозах,

устойчивости и качественности семенных материалов в районах, поставить вопрос о целом комплексе хозяйственных и организационных мероприятий, направленных к действительному повышению урожайности по всему фронту, на базе развития инициативы колхозов и колхозной агрономии. Агронома, зоотехника и других специалистов сельского хозяйства нужно выдвинуть на позиции, занимаемые инженерами в промышленном производстве. Особенно важно, в условиях Украины, безотлагательно добиться в области сельского хозяйства решительного перелома в сторону качества хозяйствования и достижения качественных результатов за счет смелого отказа от инерции количественного расширения заданий. Над этим делом нужно сейчас основательно поработать.

Прилагаю две таблички иллюстративных данных по группе районов и сел^{*}.

В. Чубарь

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 139. – Арк. 144–153. Оригінал. Машинопис; 5. – С. 206–212.

№ 140 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна
про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б)*

12 червня 1932 р.

...5) Посылаю Вам письма Чубаря и Петровского^{**}. Письмо Чубаря носит более деловой и самокритический характер, в нем нет такой гнили, какая есть в письме Петровского. Петровский с первых же строк начинает сваливать вину на ЦК ВКП(б), заявляя, что он «понимал необходимость выполнения директив ЦК ВКП(б) о хлебозаготовках», как будто они не могли поставить в ЦК ВКП(б) своевременно и честно все их вопросы. Он [Петровский] полемизирует с теми, кто говорит правду, что они были оторваны от села и не знали положения дел, но тогда он должен признать, что они скрывали от ЦК ВКП(б) правду и только тогда начали говорить, когда ЦК из Москвы указал им на вопиющие безобразия. Практически его письмо сводится к тому, чтобы, во-первых, подготовить почву отказа от хлебозаготовок в этом году, что совершенно недопустимо, во-вторых, и он и Чубарь ставят вопрос о помощи хлебом на продовольственные нужды. В этом отношении частично придется им оказать помощь, вопрос только в размерах. Прошу Вас написать Ваши соображения на этот счет? Косиор ничего не пишет.

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 41. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 164.

^{*} Таблиць не виявлено.

^{**} 10 червня 1932 р. В. Чубар та Г. Петровський звернулися до ЦК ВКП(б) з листами про важке становище у сільському господарстві, голод та необхідність продовольчої допомоги УСРР. Див. док. № 138, 139.

№ 141 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо надання продовольчої допомоги УСРР*

14 червня 1932 р.

...2) Места напірають сильно по вопросу о хлебе, в громадном большинстве мы отказываем. Приехал Чубарь тоже за хлебом, мы пока ничего не решили, дали только для Молдавии 50 т[ысяч] пудов. Просят они миллиона 1 1/2, конечно, у нас нет возможности дать им столько, но помощь придется, особенно для свекольных районов. Очень прошу Вас сообщить Ваше соображение на этот счет, сколько можно им дать *.

Сейчас готовим вопрос об обеспечении успешного проведения уборочной кампании.

Привет. Л. Каганович

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 52. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 168.

№ 142 *Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б)*

15 червня 1932 р.

...4) Письма Чубаря и Петровского не понравились **. Первый разводит «самокритику» – чтобы получить из Москвы новые миллионы пудов хлеба, второй играет святошу, отдавшего себя в жертву «директиве ЦК ВКП» – чтобы добиться сокращения плана хлебозаготовок. Ни то, ни другое не приемлемо. Чубарь ошибается, если он думает, что самокритика нужна не для мобилизации сил и средств Украины, а для получения «помощи» извне. По-моему, Украине дано больше, чем следует. Дать еще хлеб незачем и неоткуда. Самое плохое в этом деле – молчание Косиора. Чем объяснить это молчание. Знает ли он о письмах Чубаря – Петровского?

5) Я думаю, что не следует давать поправки к посевным сводкам по линии индивидуалов. Так будет лучше. Если Вы и Молотов настаиваете на поправках, то можно дать их в крайнем случае, но не в размере 10–15 %, а максимум 5–8 %.

Привет! И. Сталин

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 63. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 169.

* 16 червня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) у зв'язку з клопотанням В. Чубаря ухвалило рішення про виділення УСРР вівса 2000 т, кукурудзи 100 тис. т, хліба для бурякосійних районів 70 тис. т.

** Див. док. № 138, 139.

№ 143 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продаж горілки**16 червня 1932 р.*

Утвердить постановление СТО о выпуске в продажу 12 млн декалитров пшеничной водки по повышенной цене в размере 11 рублей за литр.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 179. Оригінал. Машинопис.

№ 144 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу УСРР ***16 червня 1932 р.*

а) Отпустить Украине 2000 тонн овса на продовольственные нужды из неиспользованной семсуды;

б) отпустить Украине 100 тыс. пудов кукурузы на продовольственные нужды из отпущенной на посев для Одесской области, но неиспользованной по назначению;

в) отпустить 70 тыс. пудов хлеба для свекловичных совхозов УССР на продовольственные нужды;

г) отпустить 230 тыс. пудов хлеба для колхозов свекловичных районов УССР на продовольственные нужды;

д) обязать т. Чубаря лично проследить за использованием отпущенного хлеба для свекловичных совхозов и колхозов строго по назначению;

е) отпустить 25 тыс. пудов хлеба для свекловичных совхозов ЦЧО на продовольственные нужды в связи с уборкой урожая, обязав т. Варейкиса лично проследить за использованием отпущенного хлеба строго по назначению;

ж) настоящим решением считать продовольственную помощь свекловичным совхозам и колхозам исчерпанной.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 12. – Арк. 180–181. Оригінал. Машинопис.

№ 145 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про підготовку до хлібозбиральної кампанії в УСРР**16 червня 1932 р.*

...4) В результате работы комиссии по уборочной кампании ** мы пока приняли одну часть постановления о материальном обеспечении уборочной кампании, но, кроме этого, сейчас вырабатывается проект постановле-

* Постанову ухвалено у зв'язку з листом В. Чубаря про катастрофічне становище у сільському господарстві УСРР. Див. док. № 139.

** Комісію під головуванням В. Молотова утворено рішенням Політбюро ЦК ВКП(б) від 7 червня 1932 р.

ния ЦК или ЦК и СНК об организации уборочной кампании^{*}. Так как этот документ будет иметь большое значение, мы его Вам пошлем до принятия. Уборочная кампания этого года будет особенно нелегкой, в особенности на Украине. К сожалению, Украина пока совершенно не готовится к ней, а там мы стоим перед опасностью преждевременной, стихийной и неорганизованной уборки и расхищения хлеба с полей. Чубарю мы об этом говорили, но дело, конечно, не в Чубаре, а в своевременной мобилизации всей организации, а Косиор молчит.

РДАСП. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 61. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 173.

№ 146 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про звернення до ЦК ВКП(б) за продовольчою допомогою Україні*

17 червня 1932 р.

Послать ЦК ВКП(б) тт. Кагановичу и Молотову следующую телеграмму: «Чубарь по поручению ЦК КП(б)У возбудил ходатайство [об] отпуске Украине продовольственной помощи находящимся [в] тяжелом положении районам. Настоятельно просим сверх отпущенных для обработки свеклы, а также дополнительной продовольственной помощи 220 тыс. еще 600 тыс. пудов [хлеба]»^{**}.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 8. – Арк. 262, 263. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 183.

№ 147 *Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про надання додаткової продовольчої допомоги районам, які перебувають у винятково важкому становищі*

17 червня 1932 р.

ЦК имеет возможность оказать дополнительную продовольственную помощь районам, находящимся в исключительно тяжелом положении, [в] общем количестве по Украине не более 20 районам. Немедленно молниеруите, какие районы вашей области должны быть включены [в] этот список.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5259. – Арк. 19. Копія; 1. – С. 183.

^{*} Постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Об уборочной кампании 1932 года» ухвалено 5 липня 1932 р. Див. док. № 164.

^{**} 20 червня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) розглянуло питання «О продпомощи Украине (телеграмма Косиора)». Див. док. № 150.

№ 148

Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича
та В. Молотова про організацію хлібозаготівельної
кампанії 1932 р.

18 червня 1932 р.

Для Кагановича
Кагановичу и Молотову (для членов ПБ)

Очень прошу вас обратить внимание на следующее обстоятельство. Как помните, в связи [с] постановлениями ЦК и СНК о сокращении плана хлебозаготовок * места обратились в ЦК с просьбой разрешить им довести план хлебозаготовок до села. Мы отказали местам, сказав им, что сокращение плана надо использовать пока что исключительно для стимулирования посевной работы. Теперь ясно для всех, что мы были правы, сосредоточив внимание работников на посевной работе.

Но мы были правы не только в этом отношении. Мы были правы еще в том отношении, что не дали местам механически разверстать план хлебозаготовок по районам и селам (колхозам) по «принципу» уравниловки и тем подорвать как хлебозаготовительную работу, так и хозяйственное положение колхозов. Главная ошибка нашей хлебозаготовительной работы в истекшем году, особенно на Украине и Урале, состоит в том, что план хлебозаготовок был разверстан по районам и колхозам и проводился не в организованном порядке, а стихийно, по «принципу» уравниловки, проводился механически, без учета положения в каждом отдельном районе, без учета положения в каждом отдельном колхозе. В результате этого механически-уравниловского отношения к делу получилась вопиющая несообразность, в силу которой на Украине, несмотря на неплохой урожай, ряд урожайных районов оказался в состоянии разорения и голода, а на Урале обком лишил себя возможности оказать помощь неурожайным районам за счет урожайных районов области. Я уже не говорю о том, что ряд первых секретарей (Украина, Урал, отчасти Нижегородский край) увлекся гигантами промышленности и не уделил должного внимания сельскому хозяйству, забыв, что без систематического подъема сельского хозяйства не может быть у нас и подъема промышленности. В этом, между прочим, проявилась оторванность секретарей от деревни. Результаты этих ошибок сказываются теперь на посевном деле, особенно на Украине, причем несколько десятков тысяч украинских колхозников все еще разъезжают по всей европейской части СССР и разлагают нам колхозы своими жалобами и нытьем.

Что нужно сделать, чтобы не повторять ошибок истекшего года?

План нужно довести до района и колхоза, но довести нужно не механически и уравниловски, а с учетом особенностей каждого района, каждого колхоза. Так как при данном состоянии наших организаций у нас не может быть абсолютно точного учета этих особенностей, то надо допустить надбавку к плану в 4–5 %, чтобы создать тем самым возможность перекры-

* Идетсья про постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «О плане хлебозаготовок из урожая 1932 г. и развертывании колхозной торговли хлебом» від 6 травня 1932 р.

тия неизбежных ошибок в учете и выполнить самый план во чтобы то ни стало.

Предлагаю:

1) Созвать не позднее 26–27 июня совещание секретарей и предисполкомов (предсовнаркомов) Украины, Сев[ерного] Кавказа, ЦЧО, Нижней Волги, Средней Волги, Нижнего Новгорода, Москвы, Татарии, Башкирии, Урала, Казахстана, Западной Сибири, Западной области, Белоруссии по вопросам об организации хлебозаготовок и безусловном выполнении плана хлебозаготовок.

2) Раскритиковать на совещании ошибки нашей хлебозаготовительной практики в истекшем году и наметить пути организации хлебозаготовок с доведением плана до районов и колхозов и учетом положения каждого района, каждого колхоза.

3) Ответственность за состояние сельского хозяйства (края, области, республики) и за успехи и недочеты хлебозаготовок этого года возложить лично на первых секретарей Сев[ерного] Кавказа, Украины, ЦЧО, Нижней Волги, Средней Волги, Московской области, Западной области, Белоруссии, Татарии, Башкирии, Нижегородского края, Урала, Казахстана, Западной Сибири, Восточной Сибири, ДВК, что ни в какой мере не должно, конечно, освобождать от ответственности соответствующих предисполкомов и предсовнаркомов.

4) Соответствующие решения ЦК разослать бюро обкомов, крайкомов, национальных ЦК*.

И. Сталин. 18.VI. [19]32.

РДАСП. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 69–72. Оригінал. Машинопис; 4. – С. 179, 180.

№ 149 *Лист комсомольця Г. Ткаченка до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про економічні труднощі на селі та політичний настрій населення*

18 червня 1932 р.

Шановний т. Косіор!

Я, комсомолец, весь час відстоював політику і заходи радянської влади та партії на селі, а після, від'їхавши в місто в 1930/31 р., став студентом, і, здобуваючи знання, для мене обрїй робиться ширшим і світлішим, я вивчаю дещо з марксо-ленїнської теорії і послідовно стежу за пресою, починаючи ще з 1926 року.

Походженням я селянин (бідняк), комсомольський стаж з 1928 р., а фактично з комсомольською роботою зв'язаний ще з 1927 року. В технікумі, де я вчуся, вже рік секретарем осередку ВЛКСМ, але ще позапартійний...

* 21 червня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило скликати нараду секретарів обкомів та голів облвиконкомів із питань хлібозаготівель.

На селі народ весь час зберігає в собі старі традиції і не вірить в перемогу соціалізму над капіталізмом, так само й серед міського пролетаріату в більшій частині, не говорю вже про сьогоднішні наміри всього трудящого людства. Стоїть тільки зайнятися – зацікавитись і вивчити життя міста й села, і все стане ясно. Я вперто і без кінця вів роз'яснюючу роботу, різко доводив, що партія і її мета вірна й здійснима, не раз вступав у дискусії, але, різно обґрунтовуючи, переконував, не раз посилаючись на кінець п'ятирічки і досягнення її в побутово-культурному відношенні.

А тепер, шановний Станіслав Вікентійович, доведіть мені, чим пояснити таке безглуздя, яке ми маємо сьогодні, й врешті-решт коли досягнемо своєї мети і якими методами та чийим ентузіазмом (бо цей ентузіазм, що давали ми, самі далі не зможемо).

Ви уявляєте, що зараз діється на Білоцерківщині, Уманщині, Київщині і т. ін. Великі площі незасіяної землі, а врожайність посіяного не більше 25–30 % відносно тієї, що була в 1925–1928 рр. В колгоспах, в яких було коней 100–150, зараз тільки 40–50, та й ті такі, що падають. Людство страшенно голодає. Я просто не розумію, і коли б мені хто авторитетний доводив хоч як десь в 1927–1928 рр. про те, що при радянській владі можуть помирати на роботі з голоду, я не повірив би і висміяв би або й зовсім нагнав би його, вважаючи ідіотом, контрреволюціонером і як завгодно.

Ну, а що ж ми маємо зараз? Десятки й сотні випадків, коли колгоспники виходять в поле і зникають, а через декілька днів знаходять його аж провонявшим й так його без жалю, наче це цілком природньо, заривають в яму й квит, а на другий день цього ж, що заривав, попереднього, находять труп – мруть з голоду.

Хіба це можливо йти на тяжку роботу і нахльобатись якогось бур'яну зі звичайною макухою? А «начальство» виголошує красноречиво «за темпи, за соціалізм». Куди ж к чорту годиться такий соціалізм, коли людство з дня в день пауперизується – в Києві скільки завгодно попід углами сидять цілими сім'ями селяни і просять-плачуть кусок хліба, вже поопухали з голоду. І хто це? Колгоспники, що мають сотні трудоднів. Скрізь по студентських їдальнях, де гасло за гаслом наклеєно – «Борімося за якісні та кількісні показники громадського харчування», студентів харчують раз у день таким обідом – H_2O і декілька зілинок, а хоч би картоплина, і жиру теж нічого немає, і одержуєш хліба до нього 20–25 г.

На друге каші або сої, так коли взяти з водою, як воно є, то буде 100 г теж без ніякого жирку. «От і живи Гаврило». Так у київській їдальні СЗК № 2–3 і т. д. Хоч би сої дали наїстись – так каже зараз майже кожен студент. Отримує в місяць він 40–30 крб. та різні відрахування в них і так чистою одержує 15–20 крб., от і проживи місяць, коли в студкоопі (закритому): 400 г хліба – 2 крб., сало 100 г – 3–3 крб. 50 коп., масло – 2 крб. 85 коп., яєчки – 60 коп. штука і т. ін. Як де появляться які соєві коржики, такі, що раніш і собака не їв би, то зараз черга в 500 чоловік. Студенти один за одним дістають туберкульоз, зараз з нашого технікуму чоловік п'ять пішли в лікарню, то там їх і залишили – кров'ю плюють.

Так живуть всі люди: студенти, робітники, селяни і т. ін., і я не знаю, чого народ гине з голоду, і словами скільки завгодно розмов різних, а ділом мовчать.

ЦК, мабуть, не бачить цього або не уявляє. На цей рік може бути надія не на краще, а ще й гірше, бо великий неврожай, як видно, буде, а плани хлібозаготівель ще більші навалено на колгоспи.

Тепер, шановний Станіслав Вікентійович, скажіть, хіба це шляхи до соціалізму – це шляхи до гнойні і згубств, хіба так можна будувати соціалізм?.. Хіба у нас буде здорове покоління – воно буде хворе, кволе й безсиле, та й того залишиться живим 50 %.

Ну й чим я тому селянину чи робітнику, що раніше пояснював вірність політики партії, зможу довести, що ми соціалізм будуємо й збудуємо, коли в нього цілком зникла віра в перемогу соціалізму, а я не маю на що вже тверде стати, бо все рівно обірвуся.

На мій погляд, все це залежить від головоотяпського керівництва. У нас зараз скільки завгодно є таких політиків, що навчились тільки виступати і кидати красномовні фрази, а вони зараз зовсім безцінні, бо на практиці зовсім інше.

Мені здається, що наскільки партія була авторитетна все ж таки серед широких мас, зараз все менше. І тільки внесеться іскра в селянство, то спалахне всюди. Ми під носом не бачимо, а цілий ряд виголошуємо фраз про пауперизацію і зuboжіння по капіталістичних країнах...

Зараз набирає сил і авторитету теорія т. Бухаріна.

Я сам за соціалізм безперечно, але проти цілком такого ідейотського шляху.

Може, я помиляюся, то я ще не маю великого стажу в роботі, але востаннє я мислю так, я з 1912 р. народження.

Прошу дуже: дайте мені здорову відповідь.

З комсом. привітом *Ткаченко*
На адресу: м. Київ, вул. Ж. Революції, 12
(Рибоводний технікум) *Ткаченко Гр. І.*
або краще, поскільки їду у відпустку, на адресу:
с. Карабачин Брусилівського району
Київської області. *Ткаченко Гр. Ів.**

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5406. – Арк. 8–11. Копія. Машинопис;
1. – С. 183–186.

* Документи про реагування на лист у справі відсутні.

№ 150 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу Україні*

20 червня 1932 р.

Ограничиться уже прийнятими рішеннями ЦК і додаткового заводу за хліба на Україну не производить*.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 889. – Арк. 15. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 190.

№ 151 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про додаткову продовольчу допомогу районам, які перебувають у найбільш важкому становищі*

21 червня 1932 р.

1. Надати додаткову продовольчу допомогу понад раніш відпущеної і що зараз відпускається на буряк районам, що перебувають в найбільш тяжкому стані:

По Київській області	–	12	районам
По Вінницькій	»	9	»
По Харківській	»	7	»
По Дніпропетровській	»	5	»

(Список районів – див. додаток)

Києву	–	50 900	пудів
Вінниці	–	38 200	»
Харкову	–	29 700	»
Дніпропетровську	–	21 200	»

Цю додаткову допомогу, що відпускається, використати на 85 % для зазначених районів з тим, щоб на підставі всієї попередньої допомоги, хліба, що зараз відпускається на буряк, невисіятих серед колгоспних ресурсів і цієї допомоги було ліквідовано гостре продовольче становище в цих районах.

Зобов'язати області при розподілі допомоги зазначеним районам підходити індивідуально в залежності від ступеня потреби в харчі кожного з них. Райони теж самі повинні врахувати щодо сіл.

Решта 15 % допомоги області повинні використати для допомоги селам в інших районах, що перебувають у найбільш тяжкому стані.

У районах, яким відпускається ця додаткову продовольчу допомогу, надати допомогу також і вчителям.

* Постанову ухвалено у відповідь на телеграму С. Косіора про допомогу. Див. док. № 146.

3. Щодо районів Одеської області, що знаходяться в тяжкому стані, – запропонувати облбюро КП(б)У надати їм допомогу з насінневих ресурсів кукурудзи, що є в області.

4. Прийняти запропонований т. Якіром план розподілу по районах 70 тис. пудів продовольчої допомоги сім'ям червоноармійців. Решту 10 тис. пудів залишити в резерві.

*ДОДАТОК
до протоколу Політбюро
від 21 червня 1932 р.*

**Список районів, які найбільше потребують
додаткової продовольчої допомоги**

I. Киевская область

1. Букский
2. Тетиевский
3. Жашковский
4. Ставищанский
5. Володарский
6. Богуславский
7. Лисянский
8. Звенигородский
9. Тальновский
10. Белоцерковский

II. Днепропетровская область

1. Александрыйский
2. Н. Пражский
3. Каранский
4. Долинский
5. Межевской

III. Харьковская область

1. Семеновский
2. Кобеляцкий
3. Чутовский
4. Глобинский
5. Нехворощанский
6. Оржицкий
7. Оболонский

IV. Винницкая область

1. Умань
2. Бабанка
3. Оратов
4. Плисков
5. Погребище
6. Липовец
7. Ильинцы
8. Тростянец
9. Томашполь
10. Ракитнянский
11. Сквирский

№ 152 Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії
про надання продовольчої допомоги районам області,
які перебувають у важкому становищі

21 червня 1932 р.

Одесса. Облбюро КП(б)У Майорову

Сообщается постановление ЦК 21 июня:

В отношении тяжелых районов Одесской области предложить областному оказать им помощь из имеющихся [в] области семенных ресурсов кукурузы.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5418. – Арк. 118. Копія; 1. – С. 189.

№ 153 Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії
про надання додаткової продовольчої допомоги
окремим районам області

Не раніше 21 червня 1932 р.

Сообщается постановление ЦК КП(б)У от 21 июня 1932 г.:

Первое. Оказать дополнительную продовольственную помощь сверх ранее отпущенной и отпускаемой сейчас на свеклу районам, находящимся в особо тяжелом положении:

по Харьковской области – 7 районам (Семеновский, Кобеляцкий, Чувовский, Глобинский, Нехворощанский, Оржицкий, Оболонский).

Второе. Отпустить для этой цели:

Харькову – 29 700 пудов.

Эту отпускаемую дополнительную помощь использовать на 85 % для указанных районов с тем, чтобы на основе всей предыдущей помощи, отпускаемого сейчас хлеба на свеклу, невысеянных внутрикколхозных ресурсов и настоящей помощи было ликвидировано острое продовольственное положение в этих районах.

Обязать области при распределении помощи по указанным районам подходить индивидуально в зависимости от степени нуждаемости в продовольствии каждого из них. Районы то же самое должны иметь в виду и в отношении сел.

Остальные 15 % помощи области должны использовать для помощи особо тяжелым селам в других районах.

В районах, которым отпускается эта дополнительная продовольственная помощь, оказать помощь также и учителям.

Секретарь ЦК КП(б)У Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5459. – Арк. 78. Копія; 1. – С. 189, 190.

№ 154 *Телеграма Й. Сталіна до Л. Кагановича про підготовку пленуму ЦК ВКП(б) та розгортання пропаганди перемоги колгоспного ладу*

22 червня 1932 р.

Москва. ЦК ВКП *Поскребышеву*
Для Кагановича

Первое. Если пленум ЦК соберется в начале августа, порядок дня можно ограничить двумя вопросами – вопросом о хлебозаготовках и вопросом о товарообороте, имея в виду государственную, кооперативную и колхозную торговлю, причем понятно, что если будет созвано совещание секретарей в конце этого месяца и там будет решен вопрос о хлебозаготовках, то созыв пленума в начале августа не имеет уже смысла. Если же пленум будет отложен на сентябрь, можно поставить три вопроса: первый – отчетные доклады Центросоюза и Наркомснаба о развертывании советской торговли, второй – отчетные доклады Наркомтяжа, Наркомлегпрома и промкооперации о развертывании производства товаров массового потребления, третий – отчетный доклад Наркомтяжа о развитии черной металлургии.

Второе. Необходимо дать в «Правде» передовую об итогах весенней посевной кампании. В статье надо подчеркнуть, что сводки Наркомзема документально устанавливают полную победу колхозов и совхозов в сельском хозяйстве, так как удельный вес единоличного сектора не составляет в этом году и 20 процентов, тогда как удельный вес колхозов и совхозов превышает 80 процентов всей посевной площади. В статье надо обругать грубо и резко всех лакеев капитализма, меньшевиков, эсеров и троцкистов, а также право-уклонистов, сказав, что попытки врагов трудящихся вернуть СССР на капиталистический путь окончательно разбиты и развеяны в прах, что СССР окончательно утвердился на новом, социалистическом пути, что решительную победу социализма в СССР можно считать уже завершённой.

Сталин

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 77. – Арк. 83–85. Оригінал; 3. – С. 187.

№ 155 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про підготовку наради з питань хлібозаготівель*

23 червня 1932 р.

Здравствуйте, т. Сталин!

1) Сегодня мы на ПБ приняли решение созвать пленум ЦК в конце сентября. В порядок дня поставили те три вопроса, которые Вы указали в телеграмме*. Это действительно важнейшие сейчас вопросы. Вопрос о хлебозаготовках мы по-деловому, конкретно рассмотрим 28 с[его] м[еся]ца на

* Див. док. № 154.

совещании секретарей и председателей краев, областей и республик. Мы сейчас готовим проект постановления. Я думаю, что в этом постановлении придется дать краткую вводную часть с оценкой итогов сева в духе 2-го пункта Вашей телеграммы. Это особенно важно потому, что кроме прямых лакеев капитализма у нас есть околоравноправистские и околотроцкистские элементы, болотные лягушки, квакающие по поводу малейших затруднений, готовые бросаться в крайность, забывающие и не учитывающие те действительные огромные достижения, которые нам принес этот весенний сев. Одновременно в проекте постановления придется дать резкую критику недостатков работы местных организаций в духе Вашего письма с ударением на примерах Украины, Урала и др. Затем пойдет ряд практических пунктов, гарантирующих успешное завершение хлебозаготовок без допущения перегибов. Когда проект постановления будет готов, мы его Вам пошлем, но я прошу Вас, если у Вас сейчас уже есть дополнительные указания, прислать телеграфно, чтобы мы продуктивнее провели совещание 28-го с[его] м[есяца].

2) Постановление об уборочной мы сегодня не приняли, отложили до совещания. Посылаю Вам проект постановления. На ПБ был в прениях заострен вопрос о выдаче авансов хлебом колхозникам, во 1-х, выдавать ли по едокам или по трудодням, видимо, последнее правильнее, во 2-х, когда и сколько выдавать, частью, особенно на Украине, где есть опасность расхищения хлеба, придется выдавать сначала, но эта часть должна быть небольшой, 60 % много. Вот все эти вопросы мы обсудим на совещании с людьми с мест. Хорошо бы получить Вашу думку, як кажуть на Украине.

3) Вчера приехал Косиор Ст[анислав] по случаю отчета о танках. Хотя он и признает, что они были оторваны от районов, но кажется, он не ощущает всей серьезности их ошибок в руководстве. Я его предупредил, что на совещании нам придется их выпятить как «образец» как не надо работать. Ставит он вопрос о создании сейчас же еще двух областей: Донбасской и Черниговской. Что касается 1-й, то это правильно, ведь это ЦК предлагал с самого начала, а 2-ю – сомнительно, следует ли сейчас создавать, накануне хлебозаготовок перестраивать, так как они просят ответа ЦК ВКП(б), очень прошу Вас сообщить Ваше мнение по этому поводу.

4) Внешторг включил в экспортно-импортный план III кв[артала] вывоз 60 млн пуд[ов] зерновых и, кроме этого, завоз в порты сверх этого 50 м[лн] пуд[ов] для залога и продажи в октябре. Годовой план экспорта из урожая 1932 г. он предлагает довести до 4 м[лн] тонн. Мы этот вопрос пока не решили. Конечно, вывозить обязательно необходимо немедленно и надо дать отпор настроениям, сложившимся на почве некоторых затруднений последних пару месяцев, что не надо-де вывозить, но вопрос: сколько вывезти в III кв[артале], думаю, что цифру Внешторга немного сократить придется. Прошу Вас сообщить Ваше мнение...

№ 156 *Постанова РНК СРСР про план хлібозаготівель на липень 1932 року*

25 червня 1932 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Утвердить план хлебозаготовок на июль месяц 1932 года в размере 60 млн пудов (в том числе продкультур – 54,7 млн пудов), из них:

по Украине	–	19,5	млн пуд.
по Сев. Кавказу	–	18,3	» »
по ЦЧО	–	2,4	» »
по Крыму	–	5,5	» »
по Нижней Волге	–	4,1	» »
по Средней Волге	–	2,2	» »
по Закавказью	–	0,9	» »
по Средней Азии	–	4,4	» »
по Казахстану	–	1,1	» »
по прочим районам	–	1,6	» »

2. Утвердить план поступления хлеба по совхозам в счет июльского плана в размере 20,6 млн пудов (в том числе по Зерносовхозобъединению – 19,0 млн пудов, по Союзсахару – 1,1 млн пуд. и по прочим совхозам – 0,5 млн пудов) со следующим распределением по областям:

Украина	–	4,9	млн пуд.
Сев. Кавказ	–	9,5	» »
Закавказье	–	0,2	» »
Крым	–	1,1	» »
Нижняя Волга	–	1,8	» »
ЦЧО	–	0,5	» »
Средняя Волга	–	1,1	» »
Казахстан	–	0,2	» »
Средняя Азия	–	1,2	» »

3. Указать крайисполкомам, облисполкомам и СНК союзных и автономных республик, что до массового поступления хлеба все дело снабжения важнейших промцентров зависит от своевременного выполнения июльского плана хлебозаготовок.

Обязать председателей СНК союзных и автономных республик, крайисполкомов и облисполкомов, Комитет по заготовкам при СТО и Заготзерно принять все меры к обязательному выполнению июльского плана хлебозаготовок и быстрой отгрузке всего заготовленного хлеба для снабжения важнейших промцентров.

Обязать НКПС и НКВод в соответствии с планом июльских перевозок обеспечить подачу порожняка и установить специальное наблюдение

за быстреешим продвижением заготовленного хлеба к местам потребления.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР В. Молотов (Скрябин)
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР П. Керженцев

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 464. – Арк. 221, 222. Оригінал. Машинопис.

№ 157 *Витяг із протоколу об'єднаного засідання Президії
ВУЦВК і РНК УСРР з приводу роботи органів
державної прокуратури в ході колективізації*

28 червня 1932 р.

Обговорювали: 1. Про десятиріччя існування органів державної прокуратури (Доп. нарком юстиції, Генеральний прокурор республіки т. Поляков).

Постановили: ...3. Деякі районні прокурори, послаблюючи свою неприхильність в боротьбі за суворе дотримання революційної законності, не завжди рішуче реагували на незаконні вчинки, не сигналізували центрові про факти перекручувань, не завжди забезпечували швидко і рішуче реагування на злочинні факти та явища, не завжди доводили реагування до кінця, наслідком чого в ряді сіл припущено факти доведення твердих завдань до окремих колгоспників та середняків-одноосібників, незаконні труси та арешти, конфіскацію та вилучення майна, а також порушення основних засад колгоспного будівництва.

В деяких районах органи юстиції, проводячи боротьбу з класово-ворожим опором, іноді надто застосовували судові репресії до середняків, бідняків, колгоспників і випадкових правопорушників трудящих, які не виконували своїх зобов'язань перед державою і проти яких краще і доцільніше було б вжити інших заходів впливу. Цим самим органи юстиції потурали шкідливим тенденціям підмінювати елементи виховання і громадського впливу на репресію. Борючись за дотримання ревзаконності, органи юстиції не завжди виявляли ідейних натхненників і потуральників перекручування лінії партії та уряду.

...5. Президія ВУЦВК і РНК УСРР зобов'язують НКЮ та ГПР, облоргкомітети, РВК та міськради:

а) негайно перевірити, як це запропонував ЦВК СРСР, всі заяви про факти порушення революційної законності і винних урядових осіб притягти до права. Про виконання цього НКЮ доповісти РНК;

б) забезпечити щонайшвидше й рішуче реагування на кожну заяву, скаргу робітників, колгоспників, бідняків та середняків-одноосібників і трудящих загалом, на дописи робселькорів та матеріали преси про випадки ламання революційної законності, перекручування політики партії та уряду, нечуйне, бюрократичне ставлення до трудящих, відаючи винних у цьому до суду.

Борючись проти фактів перекручування лінії партії, нехтування революційної законності, органи юстиції повинні якнайширше використати матеріали своєї роботи для аналізу виявлених хиб, для сигналізації про них відповідним органам і для мобілізації навколо виправлення хиб уваги широких верств трудящих, зокрема ширше висвітлювати характеристичні факти перекручувань та ламання ревзаконності і вжиті заходи в пресі.

...9. Підкреслюючи, що факти порушення засад колгоспного будівництва, адміністративного втручання в роботу колгоспів не тільки не сприяють організаційно-господарському зміцненню колгоспів, а навпаки – перешкоджають йому, Президія ВУЦВК і РНК УСРР зобов'язують НКЮ – ГПР, НК РСІ та місцеві їхні органи пильним наглядом забезпечити негайне усунення цих випадків.

Запропонувати облоргкомітетам домогтися налагодження здорових взаємин поміж колгоспами та місцевими органами влади, якісного поліпшення керівництва колгоспним будівництвом, допомогти колгоспам правильно організувати виробництво, не припускаючи адміністраторської опіки над управами колгоспів, порушення чинних директив центральних органів і статутів колгоспів.

Голова Всеукраїнського центрального виконавчого комітету *Г. Петровський*
Голова Ради народних комісарів *Чубар**
Секретар Всеукраїнського центрального виконавчого комітету *Ю. Войцехівський*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 3. – Арк. 111, 112. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 478, 479.

№ 158 *Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна про нараду з питань хлібозаготівель*

28 червня 1932 р.

Сталину. Сочи

Сегодня вечером открываем хлебозаготовительное совещание. Только что ПБ обменивалось мнениями о ведении совещания. Постановили следующее:

«1. Общего доклада не ставитъ. Поручить т. Молотову при открытии совещания указать на задачи совещания, огласить письмо т. Сталина, сообщив, что предложения, изложенные в письме, приняты Политбюро и должны лечь в основу решения о хлебозаготовках.

2. После докладов с мест и прений избрать одну или две комиссии для разработки практических мероприятий.

3. На этом же совещании обсудить вопрос об уборочной кампании и о распределении урожая».

* Підпис Чубаря відсутній.

Выработанные предложения направим Вам до окончательного утверждения на ПБ. Прошу Вас сообщить телеграфно Ваше мнение по следующим вопросам:

1. Возврат семсуды не включать в план, а взимать сверх плана хлебозаготовок. Как быть с продсудой?

2. При распределении плана хлебозаготовок между колхозным и единоличным секторами не давать послабления единоличнику. Это особенно важно в связи с имеющимися в некоторых районах выходами из колхозов.

3. Поскольку на совещании будут обсуждаться и вопросы уборки, встанет вопрос, о котором я писал в письме, о выдаче колхозникам авансов хлебом из расчета по выработанным трудодням и об отмене установленного в прошлом году ограничения выдачи хлеба колхозникам, имеющим больше определенного количества трудодней с оставлением этого ограничения лишь для административного персонала.

Каганович

РДАСП. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 77. – Арк. 118. Засвідчена копія. Машинопис; 4. – С. 201, 202.

№ 159 *Доповідна записка Харківського обкому партії ЦК КП(б)У про надзвичайно напружене продовольче становище в окремих районах області*

Червень 1932 р.

Проверенные данные непосредственно руководящих работников области по отдельным районам и колхозам, а также многочисленные материалы, поступившие особенно за последнее время от РПК, уполномоченных облпарткома и сводки по линии Харьковского областного отделения ГПУ, свидетельствуют о чрезвычайно напряженном продовольственном положении отдельных районов области, в особенности по колхозному сектору.

Для характеристики тяжелого продовольственного состояния районов и колхозов можно привести следующие данные:

1. Семеновский район: в Герасимовском селе колхозники не имеют хлеба, на почве голодовки колхозников есть случаи опухания, и в особенности среди детей.

Села Буринка, Саранчавка, Гриньки, Кривая Руда, Устиновка, Веремевка, Тройняки, Очеретовата, В. Подол, Чернышенское, Михайловка, Хрущовата, Шелевская, Куликовская, Коржинская: в большинстве колхозов этих сельсоветов как хлеба, так и других продовольственных продуктов для организации общественного питания не имеется, что в ряде колхозов вызывает массовые невыходы колхозников на работу, нападение на пункты Заготзерно, выкопку маточников и картофеля, а также массовый выезд колхозников на заработки за хлебом в другие области республики. (Политсводки райпарткома, уполномоченного обкома и материал ГПУ.)

2. Кобеляцкий район: этот район еще в большей степени, нежели Семёновский, находится в тяжелом продовольственном затруднении. Например, в селах: Сухая Маячка, Бродщина, Красное и др. отмечено до 60 случаев смертности на почве голода и систематического недоедания.

Колхозники и индивидуальники в большинстве сел этого района – Василевка, Чорбовка и Сушиновка – питаются всевозможными суррогатами (цвет с акации, камыш, осока и т. д.), и есть случаи употребления в пищу мяса павших лошадей. (Политсводки РПК, уполномоченного обкома и материал ГПУ.)

3. Чутовский район: в с. Дубровая лежит опухших от голода 36 семейств, за последнее время было 2 смертных случая. Факты особо тяжелого продовольственного состояния в этом районе имеют место в селах: Рублевка, Постельки, Войновка и Искровка. На этой почве отмечены массовые отказы колхозников от выхода на работу. В селах Писковцы, Богдары, Пилевцы, Дельцы, Володарка на почве голода усиливается волюнчное настроение. (Сводки ГПУ.)

4. Глобинский район: в ряде сел на почве голода есть случаи заболевания и смерти. В с. Федоровка с начала посевной кампании умерло до 80 человек. В мае – 36 человек. Большинство семей этого села лежит опухшим. В с. Горбы умерло 11 человек от голодовки, в с. Глобино – 2 человека и в с. Бориси опухших от недоедания – 91 человек (все бедняки). В этом же селе были случаи смерти от голода (колхозник Гнида Прохор умер на дороге). (Сводки ГПУ.)

5. Нехворощанский район: в ряде сел на почве голода имеют [место] массовые случаи употребления в пищу различных суррогатов: качанов капусты, сердцевины стебля подсолнуха, макухи, что приводит к массовым заболеваниям. В с. Нехвороща 15 семейств колхозников лежат опухшими от голода. В с. Шаднево лежит больных от недоедания 25 человек, из них у колхозника Шпака вся семья из 6 человек. Такое же положение и в с. Михайловка, Шевченко и др. (Материал ГПУ и политсводки РПК.)

6. Оржицкий район: в большинстве колхозов района отсутствует хлеб. Еще в начале сева колхозники питались до 25 % суррогатами, есть случаи опухания в таких селах: Круподереевское – 40 человек, Лукомельское – 30 человек, Яблуневское – 30, Оржицы – 27, Перевенцы – 6 человек. Колхозы не в состоянии обеспечить общественным питанием всех работающих колхозников, что приводит к чрезмерно низкому проценту выхода на работу. (Материал ГПУ, политсводки РПК.)

Кроме перечисленных районов с яркой характеристикой случаев голода в отдельных сельсоветах и колхозах, из общего числа 82 районов области аналогичные случаи в большей или меньшей степени голода установлены в таких районах (не перечисляя конкретных фактов):

Сахновщанский (поражено 13 человек), В. Багачанский – 9, Краснокутский – 8, Золочевский – 10, Двуречанский – 4, Купянский – 10, Сватовский – 10, Оболонский – 11, Карловский – 8, Краснопольский – 7, Н. Санжарский – 3, Печенежский – 4, Ст. Салтовский – 4, Лубенский – 4, Миропольский – 9, Старобельский – 6, Н. Георгиевский – 4, Сумской – 9, Черну-

хинский – 13, Лохвицкий – 15, Близнюковский – 4, Пирятинский – 7, Чугуевский – 3, Решетилловский – 6, Гадячский – 6, Недригайловский – 5, Балаклеевский – 7, Троицкий – 4, Петровский – 4, Зиньковский – 4, Белолуцкий – 5, Липоводолинский – 5, Н. Псковский – 4, Роменский – 6 человек.

Тяжелое продовольственное состояние отдельных районов области. При напряженном периоде полевых работ (прополка технических и просяных культур, сеноуборка, паровая кампания и подготовка к уборке зерновых) является прямой угрозой срыва этих работ, являющихся решающими в деле повышения урожайности и получения повышенного валового сбора сельскохозяйственной продукции.

В ряде колхозов наблюдается большой невыход на работу, и в отдельных колхозах невыход доходит до 50–60 %, учащаются также массовые выезды колхозников и единоличников за хлебом и [на] поиски работы в другие республики (ЦЧО, Крым и Северный Кавказ).

Обострение с продовольствием в отдельных колхозах за последнее время увеличило число волеынок, приводящих к нападению на колхозные амбары, винокуренные заводы, склады Заготзерно с целью разбора имеющегося наличия зерновых культур (Чернуховский, В. Багачанский и Оболонский).

В ряде районов за последнее время среди колхозников идут усиленные разговоры по самовольной и досрочной косовице несозревшей озимины для продовольствия.

Усилились тенденции самовольного разбора лошадей колхозниками у колхозов и массовые подачи заявлений как единолично, а в большинстве группами, о выходе из колхоза, главным образом по мотивам отсутствия продовольствия, а также и тенденции получить обратно лошадей, раздел посевов и проч. скот. Напр., в районах: Буринском – подано 119 заявлений о выходе, Красноградском – 57, Роменском – 82, Лиманском – 85, Лубенском – 76, Чернухинском – 61, Градижском – 129 и т. д.

Отпущенная продовольственная помощь для Харьковской области на период весеннего сева ввиду ее незначительности не могла обеспечить минимальные потребности области полностью.

Последние 2–3 дня обком осаждают массовые требования продовольственной помощи, районы сигнализируют о массовых случаях отказа выхода на работу по прополке пропашных культур. Исходя из этого, обком просит ЦК КП(б)У:

I. Немедленно поставить вопрос перед ЦК ВКП(б) о продовольственной помощи как путем отпуска продовольствия, а также предоставить права потребкооперации Харьковской области закупать хлеб и продукты на территории ЦЧО и Северного Кавказа.

II. Отпустить хлеба и рыбы для продовольственной помощи колхозам буряковых районов, приравняв Харьковскую область к Винницкой и Киевской областям.

III. Воздействовать на соответствующие органы об ускорении отгрузки для области занаряженной согласно решениям ЦК КП(б)У 48 тыс. пудов кукурузы из Новороссийска и Одессы.

IV. Обком считает необходимым через Совнарком издать специальные указания о привлечении к строжайшей ответственности лиц, виновных в самовольной косовице недозревающих хлебов.

Секретарь обларпарткома *Терехов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 53–57. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 190–193.

№ 160 *Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна про підсумки
всесоюзної наради з питань хлібозаготівель*

1 липня 1932 р.

Здравствуйте, т. Сталин!

Наконец сегодня после четырехкратной переработки вышли проекты об уборочной * и хлебозаготовительной кампаниях **. Только что просмотрели и посылаем Вам на самолете, чтобы не терять времени. Документ об уборочной надо будет опубликовать, а о хлебозаготовках разослать обкомам, крайкомам и райкомам. Мы просим Вас дать свои поправки и подписать их. В постановлении о хлебозаготовках мы целиком не только учли, но и включили целые абзацы из Вашего письма. Я не знаю, имели ли Вы в виду доведение этого письма до секретарей, но мы это сделали, и оно имело огромное значение для поворота умов. Вначале на совещании вскрылось нежелание признавать ошибки и, по существу, вскрыть свои недостатки. Деловых предложений было порядочно, но критика явно недостаточная. Пришлось им в этом помочь, особенно нажать на украинцев и указать, что ЦК требует от них бросить повторять в причесанной форме разговоры не лучшей части деревни, что хлеба не дадим, что они должны решительно покончить с капитулянтскими настроениями в отношении хлебозаготовок и не допустить дальнейшего раскиселивания и оболотчения украинской организации. Пришлось покритиковать и других, которые проявили мало критического, но должен Вам сказать, что польза от совещания исключительно большая. Ваше письмо как нельзя лучше пришло – и вовремя, и по существу, крепко и ясно сказало, что нужно сделать. Все отмечали, что виды на урожай удовлетворительные, а в некоторых районах выше среднего. Судя по всему, сбор урожая должен быть больший, чем в прошлом году. Это не помешало некоторым ставить вопрос о сокращении плана, в особенности украинцы отличились. Большинство, в особенности Варейкис, Шеболдаев, не говоря о москвичах, поддерживали планы, в особенности поддер-

* 3 липня 1932 р. Й. Сталін схвалив проект з деякими зауваженнями. Постанову РНК СРСР і Політбюро ЦК ВКП(б) «Об уборочной кампании 1932 года» випущено 5 липня 1932 р. Див. док. № 164.

** 4 липня 1932 р. Й. Сталін повернув проект з незначними правками. Постанову Політбюро ЦК ВКП(б) «Об организации хлебозаготовок в кампанию 1932 г.» ухвалено 7 липня 1932 р. Див. док. № 169.

жали Ваше предложение о надбавке – страховке в 4–5 %. Был большой напор разрешить торговлю хлебом отдельным районам и даже колхозам после выполнения ими плана хлебозаготовок, но мы на это не пошли. Наоборот, мы подчеркнули, что сейчас дело хлебозаготовок еще более трудно в связи с торговлей и что наша задача скорее окончить хлебозаготовки, чтобы тем легче было развить торговлю хлебом. Ну, на этом сейчас кончу.

Сегодня было ПБ, но напишу дополнительно завтра, а то самолет скоро отлетает.

Привет Вам. Ваш *Л. Каганович*.

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 87–90. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 207, 208.

№ 161 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо участі Л. Кагановича і В. Молотова у Всеукраїнській партконференції*

2 липня 1932 р.

...2) Проект постановления о хлебозаготовках и уборочной послали Вам. Думаю, что оно соответствует Вашей установке, совпадают целиком и наши выступления на совещании с Вашим советом направить главный удар против украинских демобилизаторов*.

Завтра у нас совещание членов ПБ об аварийности в воздушном флоте, и там мы решим вопрос о нашей поездке на Украину, хотя т. Молотов сомневается, нужно ли и ему ехать, но Вы совершенно правы, что ехать надо двоим, и ПБ это примет. На конференции у них один вопрос о с[ельском] х[озьяйстве]. Придется развить на конкретных примерах вопрос об отрыве руководства от с[ельского] х[озьяйства] и неравномерном распределении хлебозаготовок, благодаря незнанию районов, приведшему к печальным последствиям...

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 1. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 211.

№ 162 *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова з оцінкою керівництва УСРР*

2 липня 1932 р.

Кагановичу. Молотову

1) Обратите серьезнейшее внимание на Украину. Чубарь своей разложенностью и оппортунистическим нутром и Косиор своей гнилой дипломатией (в отношении ЦК ВКП) и преступно-легкомысленным отношением к делу – загубят вконец Украину. Руководить нынешней Украиной не по

* Идетсья про керівництво ЦК КП(б)У, на яке покладалася відповідальність за кризовий стан сільського господарства в республіці.

плечу этим товарищам. Если поедете на Украинскую конференцию (я на этом настаиваю), – примите там все меры к тому, чтобы переломить настроение работников, изолировать плаксивых и гнилых дипломатов (незвизая на лица!) и обеспечить подлинно большевистские решения конференции. У меня создалось впечатление (пожалуй, даже убеждение), что придется снять с Украины обоих – и Чубаря и Косиора. Возможно, что я ошибаюсь. Но вы имеете возможность проверить это дело на конференции*.

2) Возвращаю проект приветствия ЦК по случаю юбилея Клары Цеткин. Проект составлен слишком в восторженном и несколько ложноклассическом тоне. Я несколько умерил тон своими поправками.

Привет! *И. Сталин*

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 41. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 164.

№ 163 *Обвинувальний висновок Баришівського районного відділу ДПУ Київської області у справі мешканця с. Остролуччя І. Стешенка*

4 липня 1932 р.

По сведениям, которые поступили в Барышевский райаппарат ГПУ, гр. Стешенко Иван Акимович с целью срыва хозяйственно-политических кампаний, проводимых на селе, систематически распространял а/с агитацию среди колхозников и другого неорганизованного населения.

На основе этих данных было произведено предварительное следствие, в процессе коего установлено, что он, Стешенко Иван Акимович, является крупным кулаком, имевшим 40 дес. земли, ветряную мельницу, много скота, применял наемный труд, уклонялся от выполнения государственных обязательств, имущество коего распродано, проникши в местный колхоз, проводил разлагательскую работу среди колхозников с целью внесения дезорганизации и к распаду последнего.

Чувствуя себя обиженным советской властью, он, с момента исключения из колхоза, свое проявление а/с порядком активизировал, особенно во время ударных работ. Так, например: летом 1931 г. во время уборочной кампании он среди работающих единоличников на поле говорил: «Ну що ж, почали ми вбірати хліб, я знаю, що це ми робимо для когось, бо хліб влада забере, краще було б, щоб цей хліб зібрати та поховати». В августе м-це этого года, во время реализации 3-го Государственного займа, в группе индивидуальников говорил: «Останній карбованець забірають у нас, я знаю, що ці гроші підуть не на будівництво с/г, а на жидівських керівників». В том же году, в ноябре м-це, среди группы селян по вопросу о мясозаготовке

* 3 липня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) постановою «Об украинской партконференции» зобов'язало Л. Кагановича і В. Молотова взяти участь у III Всеукраїнській конференції КП(б)У.

произносил такие слова: «Опять заговівлі, опять оббирають нашу голоту, ви все бачите, ви все даєте і мовчите, а що ж ви зимою будете робить».

Во время проведения посевной кампании 1932 г. в апреле м-це он на поле среди работающих крестьян высказывал такие агитационные слова: «Ну що, сійте, сійте, дурні, хіба ви не бачите, що все рівно нічого з цієї сівби не буде, в цьому році вона ще гірше забере хліб, чим у минулому тому, що готується воювати з Японією».

Привлеченный ввиду этого к следствию в качестве обвиняемого, Стешенко Иван Акимович виновным в предъявленном обвинении себя не признал и пояснил, что агитации не проводил, а лишь беседовал с односельчанами по вопросам случившихся в нашей стране трудностей.

Однако данными предварительного следствия, подтвержденными свидетельскими показаниями Щербина Илариона, Гранька Андрея, Рудь Дмитра, виновность его в достаточной мере установлена.

На основании вышеизложенного гр. с. Остролучье Барышевского р-на Стешенко Иван Акимович, 1886 г. рождения, украинец, кулак, раскулачен, экспертник, лишен избирательных прав за применение наемного труда, участник местной банды Цвилия, оперировавшей в р-не, имел 40 дес. земли, ветряную мельницу, много рогатого скота, платил налогу в [19]28/29[2.] – 336 р. 75 к., [19]29/30[2.] – 471 р., [19]30/31[2.] – 256 р. 80 к., не судившийся, обвиняется в том, что он, находясь в селе, с целью разложения колхозной массы и ее обострения [настроения] против очередных задач партии и власти, систематически проводил а/с агитацию, т. е. в преступлении, предусмотренном ст. 54-10 УК (по окраске сель. к. р.).

Ввиду этого и руководствуясь директивой ГПУ УССР за № ___ следственное дело за № 47 по обвинению Стешенка Ивана Акимовича по ст. 54-10 УК направить на рассмотрение Особого совещания при коллегии ГПУ УССР с ходатайством о применении к нему заключения в конц. лагерях сроком на 3 года *.

Составлено 4 июля 1932 г.

СПРАВКА: 1. Вещдоков по делу не имеется.

2. Содержится под стражей при камере раймилиции с 10 мая 1932 года.

Пом. уполномоченного *Бершадский*

Утверждаю:

Райуполномоченный ГПУ

по Барышевскому р-ну *Лебединский*

ЦДАГО України. – Ф. 263. – Оп. 1. – Спр. 15765. – Арк. 15–16. Оригінал. Машинопис.

* Рішенням Окремої наради при колегії ДПУ УСРР І. Стешенко був висланий у Північний край терміном на 3 роки.

№ 164 *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про збиральну кампанію 1932 року**5 липня 1932 р.*

Полная победа в сельском хозяйстве колхозов и совхозов, охвативших в итоге посевной кампании текущего года $\frac{4}{5}$ всей яровой посевной площади, свидетельствует о том, что СССР окончательно утвердился на новом социалистическом пути. Буржуазная теория возврата СССР к капитализму тем самым окончательно разбита и развеяна в прах.

Накопившийся опыт колхозников, рост колхозов, охват машинотракторными станциями больше половины ярового посева колхозов, укрепление совхозов и развертывание колхозной торговли создают возможность значительного улучшения в настоящем году дела уборки, являющейся наиболее трудной и ответственной частью сельскохозяйственных работ.

Совет народных комиссаров и Центральный комитет партии предлагают всем советским и партийным организациям в еще большей мере, чем это было во время посевной кампании, сосредоточить свои силы на проведении уборочных работ как определяющих результаты всего сельскохозяйственного года и в связи с этим на деле усилить внимание к вопросам сельского хозяйства.

В предстоящую уборочную кампанию необходимо сосредоточить силы на устранении коренных недостатков прошлых уборочных кампаний, а именно: больших потерь зерна, свеклы и др. технических культур, затяжки уборки, плохой организованности тракторного и конского парка, неудовлетворительной организации труда, применения так называемого «конвейерного» метода уборки и отказа от скирдования всего скошенного хлеба.

СНК и ЦК обращают особое внимание на уборку, наряду с уборкой зерновых, сахарной свеклы, хлопка, подсолнуха, табака, картофеля, льна, конопли и требуют не допускать повторения ошибок прошлого года, допущенных по копке и вывозке сахарной свеклы.

Важнейшими задачами, на решении которых должно быть сосредоточено внимание советских и партийных организаций, Совет народных комиссаров и Центральный комитет партии считают следующие:

1. Во главу угла всей работы по уборке должна быть поставлена борьба с потерями. Решающими мерами в борьбе с потерями является проведение уборки в возможно кратчайшие сроки на основе всемерного использования не только сложных, но и простейших машин и орудий при немедленном и обязательном повсеместном проведении скирдования всего скошенного хлеба и его быстрейшего обмолота. Одновременно необходимо принятие надлежащих мер, чтобы уберечь урожай от хищений, провести тщательный обмолот, установить строжайший учет урожая, организовать сгребку колосьев, применение зерноуловителей и т. п.

2. Организация труда в колхозах должна обеспечить еще в большей мере, чем это имело место, непосредственную заинтересованность как каждой бригады, так и отдельных колхозников в результате своей работы. В соответствии с этим должно быть обеспечено повсеместное проведение

во всех колхозах бригадных (групповых) методов сдельщины с тем, чтобы в зависимости от качества работы бригады (размеры потерь, сроки уборки, обмолота и вывоза хлеба и технических культур) оценка стоимости трудодня (или количество выработанных трудодней) для бригады и бригадира повышалась или понижалась правлением колхоза в пределах от 10 до 20 проц.

3. Выдача натуральной и денежной части доходов должна в колхозах производиться в точном соответствии с количеством выработанных каждым колхозником трудодней. При распределении фуража должно при этом учитывать наличие скота у колхозников с тем, чтобы колхозники, не получающие фуража или получающие меньше фуража, взамен этого получали другие виды натуральной продукции, не выходя, однако, за пределы установленного в данном колхозе размера натуральных выдач на трудодень. В связи с этим необходимо отменить имевшее место в практике прошлого года ограничение размеров выдачи натуральной части дохода колхозникам, работающим в сельскохозяйственном производстве и выработавшим больше определенного количества трудодней, с тем, чтобы таким образом обеспечить лучшему колхознику больший размер как натуральной, так и денежной части дохода.

4. Необходимо уже в ходе обмолота произвести выдачу колхозникам авансов в счет натуральной части доходов в размере 10–15 проц. фактически обмолоченного хлеба с тем, чтобы распределение этого аванса, также как и распределение всего дохода, производилось исключительно по трудодням. По окончании сдачи продукции по установленному плану государственных заготовок ранних зерновых культур и после выделения семенных фондов без всякой задержки колхозникам должна быть выдана правлением колхоза вся оставшаяся часть причитающегося им продовольственного и кормового зерна.

В связи с этим необходимо допустить в соответствии с опытом ряда колхозов и районов (на Северном Кавказе и др. районах) в тех колхозах, где это будет признано необходимым самим колхозом, производить выдачу авансов в счет натуральной части доходов в размерах 15–20 проц. продукции, подлежащей распределению между колхозниками.

5. Необходимо отменить имевшую место в прошлом году в ряде районов практику задержки выдачи денежной части доходов колхозникам до окончательного распределения доходов и ввести в практику такое положение, чтобы основная часть денег, получаемых колхозом за сданную (проданную) им продукцию, выдавалась колхозникам в порядке авансов по количеству выработанных ими трудодней.

6. СНК и ЦК считают недопустимым повторение в настоящем году имевших место в прошлогодней практике фактов уровнительного подхода к определению размеров натуральных выдач в колхозах на трудодень, в результате чего вне зависимости от качества и результатов работ колхозов различные колхозы выдавали на трудодень колхозникам одинаковое количество хлеба. При проведении уборки урожая, проведении хлебазаготовок и распределении доходов в колхозе необходимо обеспечить такое положе-

ние, чтобы колхозы, лучше посеявшие, убравшие и аккуратно выполнившие установленный для них план государственных заготовок, имели соответственно в своем распоряжении для собственных потребностей большее количество хлеба.

7. В целях усиления технического вооружения совхозов и колхозов в настоящую уборочную кампанию немедленно отпустить для совхозов и колхозов тракторов 16 190 штук, автомобилей 6700 шт., уборочных машин на сумму 170 млн руб., в том числе: 8500 комбайнов, запасных частей к тракторам на сумму 40 млн руб., сортового металла для ремонта тракторов и машин 12 000 тонн, шинного железа 12 000 тонн.

Вместе с тем особое внимание должно быть уделено всеми местными советскими и партийными органами делу ремонта тракторного парка, машин, телег и подготовке лошадей к уборке. Должно быть обеспечено на деле действительное улучшение работы всего тракторного парка и уборочных машин и устранение их поломок. В связи с острым дефицитом запасных частей и невозможности всю необходимую сумму запасных частей произвести в централизованном порядке должны быть мобилизованы все местные ресурсы для производства запасных частей к тракторам.

8. Не вмешиваясь в текущую оперативную работу совхозов и машинотракторных станций при колхозах, местные советские и партийные органы должны в то же время обеспечить повседневную действительную поддержку директорам совхозов и машинотракторных станций и контроль за их работой, имея в виду, что за ход уборки и успешное проведение осенних сельскохозяйственных работ как за основную хозяйственно-политическую кампанию отвечают наряду с директорами совхозов и машинотракторных станций и местные советские и партийные органы.

9. СНК СССР и Центральный комитет партии обращают особое внимание директоров автотракторных и автомобильных заводов, заводов с/х машиностроения и заводов, производящих запасные части для тракторов, на то, что успех уборочной кампании в значительной степени зависит от их работы и предлагают им обеспечить полностью и в срок выполнение установленных правительством производственных программ.

10. Успешное проведение уборки зависит от подготовки и степени организованности уборочных работ. Совет народных комиссаров СССР и Центральный комитет партии предлагают Наркомзему СССР, опираясь на накопленный опыт колхозов и возросшую роль машинотракторных станций и совхозов, установить оперативное руководство проведением уборочной кампании порайонно и по отдельным культурам аналогично тому, что имеет место в посевной кампании, в частности, публикуя сводки порайонно и покультурно о ходе уборки, скирдования и вывозки продукции, а также о ходе озимого посева и зяби.

Председатель Совнаркома СССР *В. Молотов (Скрябин)*
Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

№ 165 *Лист В. Молотова і Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід обговорення на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У та Всеукраїнській партконференції плану хлібозаготівель*

6 липня 1932 р.

Тов. Сталіну

Сегодня обсуждали вместе с Политбюро ЦК КП(б)У проект резолюции и вопрос о проведении конференции. Указали на неприемлемость проекта резолюции как слабо критикующего руководство ЦК КП(б)У в отношении деревни и не ставящего твердо задачи выполнения хлебозаготовительного плана и борьбы с демобилизационными настроениями в этом деле. Все члены Политбюро, включая Скрыпника, высказались за снижение плана, ссылаясь на недосев зерновых 2,2 млн га и гибель озимых 0,8 млн га.

Мы категорически отклонили пересмотр плана, потребовав мобилизации партсил для борьбы с потерями, разбазариванием хлеба и на укрепление колхозов. В отличие от заявления на Политбюро, Косиор в докладе на конференции защищал позицию выполнения плана. Думаем, что следует записать в резолюции неудовлетворительность руководства ЦК КП(б)У в отношении деревни за последний период. Сообщите ваше мнение *.

Молотов, Каганович
6.VII.[19]32, Харьков

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 78. – Арк. 16. Копія. Машинопис; 4. – С. 219.

№ 166 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про план хлібозаготівель у селянському секторі*

6 липня 1932 р.

Признать правильным установленный ЦК ВКП(б) план хлебозаготовок по селянському сектору в размере 356 млн пудов и принять его к безусловному исполнению **.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 85. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 194.

* Наступного дня Й. Сталін повідомив про свою згоду з такою оцінкою роботи керівництва ЦК КП(б)У.

** Засідання відбулося за участю В. Молотова і Л. Кагановича.

№ 167 *Телеграма В. Молотова і Л. Кагановича до Й. Сталіна про необхідність замовчування справжнього становища в УСРР*

6 липня 1932 р.

Тов. Сталину

На Українській конференції должна развернуться критика работы ЦК КП(б)У, недостатки которой привели к тяжелому положению в некоторых районах. Встает вопрос, как это освещать в печати. Чтобы не давать пищи иностранной печати, считаем нужным дать изложение этой критики в нашей печати в сдержанных тонах без печатания фактов о положении в плохих районах.

Просим сообщить ваше мнение в Харьков *.

Молотов, Каганович

Ст. Скуратово, Курской ж. д.
6.VII.1932, 8 час. 38 мин.

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 78. – Арк. 12. Оригінал. Машинопис; 4. – С. 218, 219.

№ 168 *Витяг із резолюції III Всеукраїнської конференції КП(б)У про підсумки весняної посівної кампанії, хлібозаготівельну та збиральну кампанії і завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів*

6–9 липня 1932 р.

III. ХЛІБОЗАГОТІВА І ТА ЗБИРАННЯ ВРОЖАЮ

1. Встановлений для України план хлібозаготівель в 356 млн пудів по селянському сектору конференція приймає до безумовного виконання.

Незважаючи на недосів зернових і на ряд інших труднощів, Україна має всі можливості успішно виконати план хлібозаготівель, значно зменшений проти минулого року. Для цього треба ґрунтовно поліпшити роботу районних і сільських партійних організацій, зосередити увагу ЦК КП(б)У і обкомів на керівництві районами і колгоспами.

Щоб успішно впоратися з хлібозаготівлями та зі справою організаційно-господарського зміцнення колгоспів, партійна організація повинна якнайрішучіше і нещадно викривати опортуністів, капітулянтів та скигліїв, що вбачають причину труднощів і ускладнень цього року на Україні у великих темпах, у великих завданнях, які вони задалегідь вважають за шкідливі і нездійсненні. Ці опортуністи, капітулянти і скиглії, що відбивають ідеологію куркульства, своєю розкладницькою роботою тягнуть нас до капіту-

* 6 липня 1932 р. Й. Сталін відповів згодою.

ляції перед класовим ворогом замість більшовицької мобілізації всіх сил партії, комсомолу, колгоспних мас на боротьбу за подолання всіх труднощів, за остаточну перемогу соціалізму на селі.

2. Цього року аж ніяк не можна в будь-якій мірі повторювати торішню практику стихійно-зрівнялівського розподілу плану хлібозаготівель без врахування становища в кожному районі, в кожному колгоспі.

Під час розподілу плану по колгоспах треба рішуче провести принцип: чим краще господарює колгосп, чим більшого врожаю він добився, чим краще зібрав свій урожай, тим більший фонд повинен лишатися в розпорядженні колгоспу. Для цього треба найрішучіше засудити встановлення будь-яких загальних норм споживання, практику складання «балансів» як таку, що неминуче спричиняє повернення до торішньої зрівнялівки.

До кожного колгоспу треба застосувати індивідуальний підхід, зважаючи на його особливості і становище.

Щоб встановити план по районах, обкоми повинні якнайпильніше перевірити дані про врожай. Розбивати в районі план хлібозаготівель по колгоспах і в частині одноосібників, по селах повинна спеціальна комісія райвиконкому на чолі з головою РВК, за участю представника колгоспу щодо колгоспного плану, а щодо плану села – за участю представника сільрад.

3. Визначаючи план хлібозаготівель для одноосібних господарств, треба виходити з того, що одноосібні господарства повинні відповідно здавати не менше, ніж здають сусідні колгоспи, не допускаючи в той же час давання одноосібникам нездійснених завдань, не допускаючи перегинів, що були минулого року.

4. Збирання врожаю є найвідповідальнішою частиною сільськогосподарських робіт, від правильної організації якої великою мірою залежить остаточний наслідок сільськогосподарського виробництва – кількість і якість зібраного хліба.

Враховуючи надзвичайно негативний досвід минулого року (Лепетиський, Каховський, Н. Сірогозький, Білозерський, Троїцький та інші райони), конференція вважає, що під час збиральної кампанії цього року головну увагу треба спрямувати на боротьбу з втратами, – це є найважливішою умовою успішного виконання плану хлібозаготівель цього року. В цьому напрямі необхідно здійснити такі заходи:

а) треба швидко зібрати хліб з таким розрахунком, щоб не допустити втрат внаслідок перестою, осипання зерна. Для цього слід заздалегідь розрахувати засоби збирання (комбайни, снопов'язалки, лобогрійки, коси та ін.) для того, щоб ті ділянки, які треба збирати простими знаряддями, були скошені своєчасно, за кілька днів до остаточного вистигання. Для комбайнів залишити тільки ту кількість, яку, безумовно, можна зібрати цими машинами. Залежно від наявності знарядь встановити черговість по ділянках, культурах і максимально короткі строки збирання. Можливу нестачу машин треба перекрити кращою організацією робіт, цілковитим використанням всієї наявної робочої сили в колгоспах і організаційною допомогою з наявних сил районів;

б) увесь скошений хліб, за невеликим винятком, що надходить безпосередньо до молотарки, треба обов'язково заскиртувати. В цьому слід виходити з можливості найнесприятливішої погоди для того, щоб максимально зберегти хліб від псування. На скиртування з перших днів збирання треба кинути всю живу тяглову силу;

в) необхідно організувати швидку і старанну молотьбу. Нічну молотьбу, а також молотьбу вогкого хліба треба заборонити. Молотарки повинні робити безперервно від зорі до зорі. При хорошій організації молотьби за цих умов буде забезпечений досить швидкий обмолот і уникнено втрат хліба. Водночас на молотарках треба організувати постійний і надійний облік та контроль, щоб уникнути розкрадання хліба;

г) провести масову роботу проти тенденцій хижачького передчасного скошування і розтаскування скошеного хліба, які є в ряді районів. Партиї, радянські організації повинні підняти колгоспні маси на боротьбу з куркульськими та рвацькими елементами, що завдають істотної шкоди колгоспам розкраданням та винищуванням урожаю;

д) особливо треба виділити райони з великою площею посівів, де створюється загроза великих втрат під час збирання. Таким районам області і ЦК повинні подавати окрему допомогу машинами, тракторами тощо.

5. Конференція констатує, що радгоспи України значно поліпшили свою роботу проти минулого року, успішно провівши посівну кампанію і подавши велику допомогу колгоспам. Тепер є всі дані забезпечити в цьому році підвищене збирання врожаю в радгоспах, що залежатиме від того, як старанно радгоспи організують збиральну кампанію, боротьбу з втратами і зуміють повністю використати все своє технічне озброєння.

6. Для кращої організації збиральної кампанії в тих колгоспах, де постійних бригад ще немає, треба негайно організувати на весь період збиральної кампанії постійні бригади, за якими закріпити певні ділянки і поля. Для кожної ділянки, виходячи з попередньої оцінки врожаю, слід встановити кількісне завдання щодо збирання. Оцінку бригад треба провадити залежно від того, наскільки старанно і справно бригада зуміє провести збирання, скиртування та обмолот хліба і інших культур на своїх ділянках залежно від виконання завдання. За зібрану понад завдання кількість бригада повинна дістати відповідну надбавку на трудовдень, а за невиконання – збавку.

7. Конференція вважає потрібним рішуче ліквідувати ті ненормальності, коли гроші за зданий хліб видавали з великою затримкою, коли МТС і відділи банку, часто навіть без відома колгоспу, провадили відрахування на різні платежі. МТС відраховують за погодженням з колгоспом лише ту частину боргів, що належить за обслуговування колгоспу, і то не відразу, а календарним порядком, в міру здавання хліба. Інші платежі (сільгоспподаток, борги банкові тощо) колгоспи провадять безпосередньо.

8. Щодо одноосібників категорично заборонити застосування всіляких примусових заходів під час збирання врожаю, наприклад так звані червоні токи, примусову супрягу тощо. Зобов'язати районні організації, коли цього захочуть самі одноосібники, поділяти площу озимих і ярих культур, що їх

засівали одноосібники, єдиним масивом. Водночас забезпечити одноосібним господарствам не пізніше як 15 липня відведення земельних ділянок під посів озимини.

9. Взяти до неухильного керівництва, що безборонну торгівлю хлібом, за постановою ЦК і уряду, можна провадити тільки після 15 січня, тобто після виконання плану хлібозаготівель.

10. Одним з найважливіших завдань партійних організацій є мобілізація товарів широкого споживання і швидке доведення товарів широкого споживання до села, що має виключно велику політичну і господарську вагу. Радянська торгівля успішно розвиватиметься, якщо ми приділимо максимальну увагу виробництву товарів широкого споживання, їх мобілізації для села і швидкому перекиданню, що є бойовим завданням партійних організацій. Водночас треба звернути увагу на роботу споживчої кооперації, яка є основним каналом доведення товарів широкого споживання до села.

Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК. 1918–1941. – К., 1976. – Т. 1. – С. 750–752 (Далі: Компартія України в резолюціях...); 1. – С. 194–197.

№ 169 *Постанова ЦК ВКП(б) про організацію хлібозаготівель у 1932 році*

7 липня 1932 р.

ЦК НАЦКОМПАРТИЙ, КРАЙКОМАМ, ОБКОМАМ И РАЙКОМАМ ВКП(б)

ЦК и СНК СССР в своем постановлении от 6 мая о хлебозаготовках и развертывании колхозной торговли хлебом подчеркнули, что в 1931 г. государственные заготовки хлеба достигли, несмотря на засуху, 1400 млн пуд. вместо 1350 млн пуд., заготовленных в 1930 г. Этот успех достигнут на основе победы колхозной и совхозной системы в сельском хозяйстве и разгрома кулацких элементов в деревне.

Приступая к новой хлебозаготовительной кампании, необходимо учесть все достижения и ошибки прошлой кампании с тем, чтобы устранив допущенные ошибки, по-большевистски организовать и провести предстоящие хлебозаготовки.

Главная ошибка нашей хлебозаготовительной работы в истекшем году, особенно на Украине и Урале, состоит в том, что план хлебозаготовок был разверстан по районам и колхозам и проводился не в организованном порядке, а стихийно, «по принципу» уравниловки, проводился механически, без учета положения в каждом отдельном районе, без учета положения в каждом отдельном колхозе.

Что нужно сделать, чтобы не повторить ошибок истекшего года?

1. План нужно довести до района и колхоза, а в части единоличников до села, но довести нужно не механически и уравниловски, а с учетом особенностей каждого района, каждого колхоза и каждого села.

Надо решительно ликвидировать уравниловку в подходе к колхозам, тем самым обеспечить полное выполнение плана хлебозаготовок и добиться того, чтобы колхозы, лучше посеявшие, убравшие и полностью выполнившие установленный для них план хлебозаготовок, имели бы соответственно в своем распоряжении для собственных потребностей большее количество хлеба.

2. Так как при данном состоянии наших организаций у нас не может быть абсолютно точного учета этих особенностей, то надо допустить страховую надбавку к плану области для районов 4–5 %, чтобы создать тем самым возможность перекрытия неизбежных ошибок в учете и выполнить самый план во что бы то ни стало.

3. Нужно, чтобы обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий посылали в помощь районам ответработников с хлебозаготовительным опытом как до разбивки плана по районам (для разработки необходимых данных), так и после доведения плана до районов (для участия и проверки, насколько правильно производится разбивка районного плана по МТС, колхозам, а в части единоличников – по селам).

Разбивка плана по районам должна быть произведена с обязательным участием секретарей райкома и председателей райисполкома, а доведение планов до колхозов и в части единоличников до села – с участием председателей колхозов и председателей сельсоветов.

Сельсоветы должны иметь повседневное наблюдение за выполнением плана хлебозаготовок по всему селу как в части единоличников, так и колхозов.

4. Выделить в планах хлебозаготовок следующие культуры и группы культур: 1) пшеница, 2) рожь, 3) все кормовые, с особым выделением овса, 4) крупяные и 5) бобовые, допустив сдачу пшеницы, ржи и бобовых взамен любой другой культуры, не допуская, однако, замены пшеницы и ржи какой-нибудь другой культурой или замену пшеницы рожью.

5. Установить следующие предельные сроки доведения плана до районов:

- а) по Закавказью, Крыму и Средней Азии – 10 мая;
- б) по Северному Кавказу, Украине, ЦЧО, Нижней Волге, южным районам Казахстана – 20 июля;
- в) по Средней Волге, Татарии, Башкирии – 1 августа;
- г) по Восточной Сибири и ДВКраю – 25 августа;
- д) по всем остальным районам – 15 августа.

Доведение плана до колхоза, а в отношении единоличников – до села произвести в десятидневный срок с момента доведения плана до района.

6. Не допуская недооценки роли единоличного сектора в выполнении плана хлебозаготовок и ведя борьбу против перегибов и администрирования, добиться, чтобы единоличные хозяйства сдавали хлеб государству с

каждого га посева не менее, чем соседние колхозы. В отношении же кулацко-зажиточных хозяйств – сохранить практику дачи сельсоветами твердых заданий.

7. ЦК подтверждает к безусловному выполнению принятый 6 мая с. г. ЦК и СНК план хлебозаготовок по совхозам, колхозам и единоличному сектору, включающий в том числе госсортфонд, и указывает, что этот план не включает в себя поступление гарнцевого сбора и выданную государством семенную и продовольственную ссуду, подлежащую возврату полностью.

8. Утвердить план поступления централизованной части (90 %) гарнцевого сбора (из урожая 1932 г.) в размере 100 млн пуд. с разбивкой по республикам, краям и областям, согласно прилагаемой таблице (см. таблицу № 1) *.

9. Утвердить план возврата семенной и продовольственной ссуды в размере 80 млн пудов; из них: а) по совхозам – 10 млн пудов (в том числе по Зерносовхозобъединению – 8 млн пуд., по Союзсахару – 0,5 млн пуд., по Животноводобъединению – 0,5 млн пуд., по Сортсемтресту – 0,5 млн пуд., по республиканским и проч. совхозам – 0,5 млн пуд.) и б) по крестьянскому сектору – 70 млн пуд. с разбивкой всего плана по республикам, краям и областям согласно прилагаемой таблице (см. таблицу № 2) *.

10. Разрешить Зерносовхозобъединению, в случае необходимости, на уборочных работах допустить частичную оплату рабочей и тягловой силы натурой в пределах 1 млн пуд. хлеба при обязательном выполнении установленного плана хлебосдачи по Зерносовхозобъединению.

Союзсахару – для этой же цели в отдельных районах УСРР разрешить израсходование 200 тыс. пуд. хлеба при обязательном выполнении установленного плана хлебозаготовок.

11. Предложить Комитету заготовок при СТО представить на утверждение ЦК с заключением обкомов, крайкомов и нац. ЦК разбивку плана хлебозаготовок по секторам и культурам: а) по Крыму, Закавказью, Средней Азии, Северному Кавказу, южным районам Казахстана, Украине, ЦЧО, Нижней Волге, Средней Волге, Татарии, Башкирии – 10 июля; б) по всем остальным районам – 20 июля.

12. Запретить практику безналичного расчета между колхозами и заготовительными организациями, обязав Заготзерно и МТС произвести немедленно расчет с колхозами, а Госбанк – расширить соответственно с этим сеть приписных касс при ссыпных пунктах.

Не допускать повторения прошлогодней практики, когда колхозы за сданный ими хлеб получали совершенно ничтожную часть причитающихся им денег в результате производства без согласия колхоза многочисленных удержаний и отчислений. Удержания МТС за свою работу должны производиться не сразу из первых партий сданного хлеба, а равномерно и в календарные сроки по согласованию с колхозами с тем, чтобы расчет между

* Таблиці не публікуються.

колхозами и МТС закончить одновременно с окончанием выполнения плана хлебозаготовок по данному колхозу.

13. Усилить и ускорить завоз товаров широкого потребления в деревню (хлопчатобумажные ткани, нитки, платки, обувь кожаная, резиновая обувь, мыло хозяйственное, мыло туалетное, махорка, папиросы, трикотаж, швейные изделия), определив план завоза в деревню на третий квартал по указанным товарам в сумме 690 млн руб. против 335 млн руб. соответствующего квартала прошлого года.

Обязать все партийные и советские организации, Наркомснаб, Наркомлегпром и Центросоюз сурово наказывать виновных в использовании для других целей товаров, предназначенных к завозу в деревню.

14. Подготовка технической базы к хлебозаготовкам: строительство и ремонт элеваторов и складов, механизация погрузочно-разгрузочных работ, тара, весы и проч. оборудование, подготовка к бестарным перевозкам хлеба, строительство подъездных путей к элеваторам и ссыпным пунктам, быстрая и своевременная подача под хлебные грузы НКПСом и Наркомводом порожняка и тоннажа, подготовка транспортных средств в колхозах, МТС и совхозах для подвозки хлеба на пристанционные и пристанские пункты, — все эти работы должны быть под повседневным наблюдением партийных организаций.

ЦК предлагает искоренить имевшие место в практике работы заготовительных пунктов факты бюрократического отношения к сдатчикам хлеба, образование очередей и задержки в расчетах за сданный государству хлеб и поручает органам РКИ систематически проверять работу этих пунктов.

15. ЦК обязывает Заготзерно расширить сеть пристанционных и пристанских пунктов и усилить практику приемки хлеба непосредственно в вагоны и на баржи. Открытие новых глубинных пунктов сверх существовавших в истекшем году допускать в виде исключения только с разрешения Комитета заготовок при СТО.

16. Партийные организации должны срочно развернуть всю организационную работу по проведению хлебозаготовительной кампании и укрепить заготовительный аппарат (областные и районные конторы Заготзерна, элеваторы, ссыпные пункты) опытными в деле хлебозаготовок работниками; создать комиссии содействия хлебозаготовкам при сельсоветах и выделить во всех колхозах членов правления, а в МТС — помощников директоров, на которых возложить ответственность за организацию сдачи хлеба по установленному плану.

* * *

ЦК подчеркивает, что нынешняя обстановка в деревне характеризуется полной победой колхозов и совхозов в сельском хозяйстве. Тем самым определяется преобладающее значение социалистического сектора в нынешней хлебозаготовительной кампании. Однако наличие остатков кулацких элементов и кулацкого влияния на единоличные хозяйства и на отдельные прослойки колхозников указывает на неизбежность сопротивления кулацких элементов делу хлебозаготовок и необходимость для партий-

ных организаций быть готовыми сломить это сопротивление и во чтобы то ни стало выполнить утвержденный план хлебозаготовок.

В результате успехов партии в деле подъема промышленности и сельскохозяйственной переделки сельского хозяйства стала возможной колхозная торговля хлебом как добавочный источник снабжения городского населения. ЦК требует точного проведения в жизнь постановления ЦК и СНК от 6 мая о развертывании колхозной торговли хлебом, начиная с 15 января, после полного выполнения хлебозаготовительного плана, и предупреждает, что кулацкие элементы и спекулянты будут стараться по-своему толковать и использовать развертывание колхозной торговли для подрыва государственного плана хлебозаготовок. В связи с этим необходима самая решительная борьба с хлебной спекуляцией с самого начала хлебных заготовок под лозунгом: *ни одного центнера колхозного хлеба перекупищику и спекулянту*^{*}.

По-большевистски проведенная хлебозаготовительная кампания в борьбе со всеми разновидностями оппортунизма в рядах партии и влиянием кулацких элементов в деревне должна обеспечить полное выполнение в срок государственного плана хлебозаготовок и организационно-хозяйственное укрепление колхозов.

Парторганизации должны твердо усвоить, что всякие перегибы в отношении трудящихся крестьян, и особенно колхозов и колхозников, играют на руку кулацким элементам.

Недостатки, вскрытые ЦК в прошлой хлебозаготовительной кампании, указывают на наличие отрыва руководства ряда парторганизаций от деревни, незнание действительного положения в районе и колхозе и неумение учитывать их особенности в своей практической работе.

Дело выполнения плана хлебозаготовок требует от партийных организаций, в первую очередь от их руководящих органов, решительной борьбы с правоуклонистскими демобилизационными настроениями и, с другой стороны, с левацкими перегибами в подходе к крестьянским массам. В особенности ЦК ВКП(б) обращает внимание парторганизации Украины на борьбу с этими оппортунистическими настроениями и требует мобилизации всех сил для полного выполнения плана хлебозаготовок.

ЦК возлагает ответственность за успехи и недочеты в хлебозаготовках этого года, так же как и за все состояние сельского хозяйства *лично*^{*} на первых секретарей парторганизаций хлебозаготовительных районов, что ни в какой мере не должно, конечно, освобождать от ответственности соответствующих председателей исполкомов и председателей совнаркомов.

ЦК предлагает всем организациям немедленно развернуть агитационно-массовую работу, мобилизовав вокруг хлебозаготовительной кампании партийные ячейки деревни, ячейки комсомола, колхозный актив и советы, профсоюзы и печать, и добиться того, чтобы всеми колхозниками и трудящимися крестьянами и рабочими совхозов был осуществлен на деле ло-

^{*} Виділено в тексті документа.

зунг: выполнение плана хлебозаготовок – первоочередная обязанность колхозов, совхозов, МТС и единоличников.

ЦК ВКП(б)

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 2005. – Арк. 47, 48. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 414–418.

№ 170 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про прополювальні роботи в Україні*

8 липня 1932 р.

Выдать Украине специально для прополочных работ 400 тыс. пудов хлеба.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 15. Оригінал. Машинопис.

№ 171 *Витяг із протоколу виїзного засідання президії Томашпільського райвиконкому Вінницької області про розпуск колгоспу в с. Томашпілка*

8 липня 1932 р.

Голова Марчук. Члени президії: Грицюк, Олександров, Паламарчук. Член РВК – Трач. Представники установ: Жарий – пом. директора МТС с. Гнатків, Заворотний (голова сільради), Кухар (голова колгоспу), Гринчук (голова виробничого товариства), Колеснік (голова споживчої кооперації). Представник облвиконкому – Себало. Селян 121 чоловік.

Обговорювали: про колгосп ім. 1-ї партконференції, с. Томашпілка.

Постановили: Президія РВК відзначає: незважаючи на цілу низку організаційних заходів, а також надану допомогу тяглом, харчами, колгосп дедалі розкладається, дійшов до того, що за останній час жоден колгоспник не виходить на роботу, ігноруючи надану допомогу. Це [є] наслідком того, що колгосп організований з примістечкового нестійкого елемента та засмічений спекулятивним елементом в минулому. Переважна частина колгоспників замість виходу на роботу займаються спекуляцією с/г продуктами.

Президія РВК визнає: надалі існування колгоспу [є] неможливим як куркульсько-розкладницького, тому колгосп цей розпустити.

Майно, посіви тощо передати колгоспу «Оборона» с. Томашпілка. Для розпуску колгоспу [ім.] 1-ї партконференції та передачі майна, посівів до колгоспу «Оборона» с. Томашпілка утворити комісію в складі: голова комісії від РКС т. Іванов, члени комісії РКК – РСІ т. Грицюк і т. Бачинський. Комісії взяти потрібних техробітників з установ району для негайного оформлення щодо розпуску й передачі всього майна, посівів до колгоспу

«Оборона» с. Томашпілка. Протягом двох днів оформити передачу відповідним актом та внести на обговорення наступного засідання президії РВК.

Оригінал за належними підписами
З оригіналом вірно [підпис]

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 113. – Арк. 134, 135. Засвідчена копія.
Рукопис; 2. – С. 481, 482.

№ 172 Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про експорт хліба
у третьому кварталі 1932 року

9 липня 1932 р.

а) Установить експорт хліба в III кварталі в розміре 31,5 млн пуд. (включая и бобовые), 20 млн пуд. для варранта и 10 млн пуд. переходящих остатков, всего 61,5 млн пуд;

б) поручить тт. Чернову и Боеву определить план завоза в порты по сортам и отдельным культурам (исключив овес и включив бобовые культуры) и сроки отгрузки хлеба в порты;

в) считать необходимым с начала отгрузки экспортного хлеба забронировать за НКВТ 500–600 тыс. тонн высококачественной пшеницы, в том числе половину этого количества – гарновки. Сроки реализации этой пшеницы установить в соответствии с установленными планами вывоза;

г) обязать Заготзерно сдавать Экспортхлебу для экспорта пшеницу исключительно первых двух классов;

д) разрешить НКВТ по мере необходимости использовать метод продажи в порядке срочных сделок на бирже (фьючерсы) пшеницы в целях страхования цен. Объем таких продаж определить не свыше 200 тыс. тонн;

е) предпрешить вопрос о целесообразности заключения соглашения с Германией и Польшей о согласованном выступлении на мировом рынке по реализации ржи в 1932–1933 г.

Время переговоров с Германией и Польшей определить НКВТ в зависимости от выявления урожая ржи и конъюнктуры рынка.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 30. Оригінал. Машинопис.

10 липня 1932 р.

(В тыс. пудов и тонн)

Области	Единицы веса	План 1931 г.	Загвеле-но в 1931 г.	Годовой план по всем зерновым на 1932 г.	В том числе по культурам							Распределение плана по секторам		
					Рожь	Пшени-ца	Всего продов.	Фуражные		Крупя-ные	Бобовые	Колхозы		Едино-лични-ки
								Всего	В т. ч. овес			Всего	В т. ч. МТС	
Винниц-кая	Тыс. пудов Тыс. тонн	49 327 808	44 200 724	39 000 639,0	10 700 175,0	10 600 174,0	21 300 349,0	9000 147,0	2140 35,0	6100 100,0	2600 43,0	23 300 382,0	15 600 255,5	15 700 257,0
Киев-ская	Тыс. пудов Тыс. тонн	52 704 853	47 618 780	31 200 511,0	12 100 198,0	5500 90,0	17600 288,0	5475 90,0	3100 51,0	6325 104,0	1800 29,0	18 400 301,0	7400 121,2	12 800 210,0
Харьков-ская	Тыс. пудов Тыс. тонн	107 720 1764,5	99 448 1629	74 000 1212,0	27 500 451,0	18 275 299,0	45 775 750,0	19 425 318,0	3860 63,0	8500 139,0	300 5,0	56 400 924,0	23 200 380,0	17 600 288,0
Днепро-петр.	Тыс. пудов Тыс. тонн	106 102 1738	97 800 1602	88 000 1441,5	14 775 242,0	40 300 660,0	55 075 902,0	28 200 462,2	1500 24,0	4525 74,1	200 3,2	82 000 1343,4	62 500 1024,0	6000 98,1
Одес-ская	Тыс. пудов Тыс. тонн	69 930 1145,5	59 888 981	84 000 1376,0	12 750 209,0	44 800 734,0	57 550 943,0	24 950 409,0	2250 37,0	1400 22,0	100 2,0	78 400 1284,0	68 200 1117,0	5600 92,0
Донец-кая	Тыс. пудов Тыс. тонн	41 330 677	37 484 614	35 600 583,0	7300 119,0	12 200 200,0	19 500 319,0	13 500 221,0	1360 22,0	2500 41,0	100 2,0	33 800 553,0	19 800 324,3	1800 30,0
АМССР	Тыс. пудов Тыс. тонн	11 538 189	9096 149	4200 68,8	300 5,0	2500 41,0	2800 46,0	1300 20,8	100 2,0	100 2,0	— —	2900 47,8	2500 41,0	1300 21,0
В с е г о	Тыс. пудов Тыс. тонн	43 8021 7175	395 534 6479	356 000 5831,3	85 425 1399,0	134 175 2198,0	219 600 3597,0	101 850 1668,0	14 310 234,0	29 450 482,1	5100 84,2	295 200 4835,2	199 200 3263,0	60 800 996,1

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 76. Копія. Машинопис.

* Додаток до постанови Політбюро ЦК КП(б)У «Про хлібозаготівельний план».

№ 174 *Доповідна записка Вінницької облколгоспспілки
Укрколгоспцентру про виходи з колгоспів області*

Не раніше 10 липня 1932 р.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

З матеріалів, зібраних від різних джерел (РПК, уповноважених облКС, обстежень наших інструкторів, доповідних записок голів РКС), видно, що по Вінницькій області з травня м-ця почали поступати заяви про вихід з колгоспу і в переважній кількості подавших заяви – це друга половина червня м-ця і початок липня.

На 10.VII б. р. з матеріалів, що у нас є, охоплено масовою подачею заяв про вихід 53 райони, в них колгоспів оховачено 260–270 (список до цього додається), в яких нараховується більше 10 000 заяв про вихід, можна навести таку таблицю:

Охвачено районів	53 : 71 = 74,6 %
-«- к-пів	265 : 3676 = 7,0 %
-«- г-в	10 300 : 617 744 = 1,7 %

Характерно те, що, переглядаючи заяви, яких в облКС було 200 та нашими інструкторами на місцях переглянуто до 500, більшість їх в кожному селі написано одною рукою, в яких один мотив, один тон, крім того, подача до управи колгоспу в більшості проходила організованим порядком, тобто 2–3 дні не поступає нічого, а згодом 2–3 дні поступає в переважній кількості організовано по 5–10 штук.

До того, заяви написані одним числом, а подані до канцелярії колгоспу через 5–10 днів (видно, очікували якогось результату, попередньо поданих заяв), і врешті вирішено подати.

Повного ж обліку поданих заяв по колгоспах не переводиться і встановити точну кількість та час подачі заяв неможливо.

Надзвичайний зріст подачі заяв у червні та [на] початок липня по таких районах: Махнівський, Барський, Міхальпільський, Брацлавський, Монастирищанський, Хмельницький та Христинівський.

Барський р-н:	з 24 червня нараховувалось	83 заяви про вихід,
	а на 8 липня	« 422 « « «
Монастирищ. р-н:	приблизно 15 червня було	60 заяв про вихід,
	а на 8 липня	« 558 « « «
Бершадський р-н:	в травні місяці було	600 заяв про вихід,
	а на 8 липня	« 1094 « « «

Аналогічні явища про зріст у червні та початок липня м-ців є в других районах.

СОЦІАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ ЗАЯВ ПРО ВИХІД

В переважній кількості подавших заяви – це недавно вступивші до колгоспу, які зовсім не мали, або мали незначну кількість вироблених трудоднів.

Серед подаючих заяви про вихід є такі, що, уникаючи від хлібозаготівлі, м'ясозаготівлі, [в] 1932 р. пішли до колгоспу, чим думали скритись від виконання с. г. та політичних завдань.

Незначна кількість колгоспників-активістів та членів правлінь та бригадирів, які піддалися впливові куркуля та його прибічників і подали заяви, але більшість з них розібрали заяви назад.

З поданих заяв про вихід переважно маломіцні середняки (Немирів, Теплик, Міхальпіль), але є райони, в яких переважно подано заяв про вихід бідняками (Дунаївці, Теофіполь, Томашпіль).

В Дунаєвецькому р-ні більшість поданих заяв тих, що не мали трудоднів в минулому році й при розподілі наслідків господарювання нічого не одержали. Подавший заяву мотивує тим, що я [«]рік пробув у колгоспі й що мені колгосп дав[?]»] За цей же рік в нього є вироблених 50 трудоднів і то не ним, а 13-річним хлопчиком його (Міхальпіль, с. Королівка).

СОЦІАЛЬНЕ ОБЛИЧЧЯ ОРГАНІЗАТОРІВ ПОДАЧІ ЗАЯВ

В цій справі за активних організаторів став контрреволюційний, анти-колгоспівський, куркульський елемент: попи, різні просвітери, монашки, петлюрівці, жандарми, розкуркулені й т. ін.

Вся ця свора взяла в індивідуальну обробку колгоспників, агітуючи та обробляючи у своєму дусі, пускаючи різні контрреволюційного змісту «чутки», пишуть їм заяви про вихід і т. ін. Наприклад: в Копайгородському районі виявлено 3 попи, які писали заяви колгоспникам про вихід та агітували колгоспників та колгоспниць про вихід з колгоспів.

В Міхальпільському районі ініціатором виходу з колгоспу – зять дяка (село Королівка), в Ямполі виявлено 2 бродячі монашки; Ілінецький район – голова адвентист[тс]ької секти; Жмеринський і Шепетівський райони – ініціатори – євангелісти, Вороновицький район – завшколою Уровський (колишній офіцер); Солобківський район – куркуль Маївський, що мав 40 га землі; Барський район – секретар с/р Черняхівський – син офіцера, має вищу освіту, жінка його та дочка бувш. стражника *, перша подала заяву та агітувала останніх про вихід.

МОТИВИ ЗАЯВ

Майже по всіх районах аналогія заяв одна: «Прошу виключити з колгоспу, так як сім'я пухне з голоду – нема шо їсти».

«Прошу виключити, бо я не бажаю бути в колгоспі, старий, непрацездатний, багатосімейний, незадоволений і т. інше».

* Службовець Державної варті Української держави 1918 р.

Є деякі заяви, в яких пишуть: «Я вступив до колгоспу, думав, що краще буде жити, як індивідуально, але на практиці убідився, що в колгоспі гірше».

«Прошу виключити, бо колгоспи себе не виправдили, а індивідуальне господарство може краще господарювати».

«Прошу виключити мене з колгоспу, бо рядом зі мною індивідуальник жиє багато краще за мене».

По всіх перевірених нами заявах вимагається повернення посівів та землі, а також с. г. реманенту та тяглової сили.

ПРОВОКАЦІЙНІ ЧУТКИ

Вищезгаданим контрреволюційним куркульським елементом пускаються чутки контрреволюційного змісту, що ніби хто до 25-го червня не подасть заяви про вихід, той остається на 9 років в колгоспі, й колгосп перетворюється на радгосп (Оринінський р-н).

Земля знаходиться в Воєнведі, а тому, хто не дасть заяву про вихід, залишить[ся] так як кріпак (Антонінський р-н).

Є постанова партії розпустити колгоспи, так як вони себе не виправдали, і на Волині вже розпустили (Проскурівський район).

Є постанова Англії й Франції розпустити в ССРСР колгоспи (Славутський р-н).

Є постанова ЦК партії та уряду, щоб повернути нам землю з посівом, але місцева влада від нас цю постанову скриває.

Сталін з Ворошиловим страшенно поспорили за те, що Ворошилов стоїть за селян.

Ворошилов убив Сталіна, але про це скривають (мовчать).

Скрізь по всій Україні земля не осіяна, все стоїть необроблене, і скрізь виходять з колгоспів.

ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИХОДУ З КОЛГОСПІВ

Основною причиною виходу з колгоспів є особливо загострена класова боротьба навколо колгоспів та елементи класової боротьби всередині колгоспів, безгосподарність, неорганізованість праці, неправильний розподіл наслідків господарювання, несвоєчасні розрахунки з колгоспниками (Могилівський район, село Озаринці – винні колгоспникам 2704 крб., Міхальпільський р-н, с. Королівка – 1304 крб.).

Все це використав куркуль та весь контрреволюційний елемент для своєї агітації, підбурюючи найвідсталішу частину колгоспників та до того пускаючи різні чутки контрреволюційного змісту.

У перевірених нами колгоспах з 8 районів характерно те, що в колгоспі, де є заяви про вихід, спостерігаємо в першу чергу повну безгосподарність, все господарство в пустинному вигляді, нечулає ставлення правління колгоспу до потреб колгоспників, широко розбухший адміністративно-управлінський апарат колгоспу, який складає 6–8, а то і 11 % на вироблені трудодні (Міхальпільський, Гайсинський і т. ін.).

Це причини, що призвели до подачі заяв про вихід несвідому частину колгоспників.

ДОДАТОК: Цифрові показники про вихід *.

ОблКС Гольдцетін
Оргмассектор Мусієнко

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 2572. – Арк. 26–28. Оригінал. Машинопис.

№ 175 *Відповідь Жашківського райвиконкому Київської області на лист ВУЦВК щодо скарги П. Сидорука з приводу неприпустимого стану артїлі «Нове життя» та голодування його родини*

11 липня 1932 р.

До ВУЦВКУ

На Ваш лист, надісланий нам з листуванням гр. с. Житники Жашківського р-ну Сидорука Павла, перебуваючого зараз в Америці в м. Гамільтон, що звернувся до Вас зі скаргою на неприпустимий стан колгоспу та голодування його родини, Жашківський РВК по суті цієї справи повідомляє слідує: в березні місяці ц. р. у Житницькому колгоспі дійсно було виявлено хибний стан в керівництві та господарюванні. Правління колгоспу невмілим керуванням та господарюванням частково сприяло занепаду господарського стану колгоспу, загибелі кінського поголів'я та збільшило загальні труднощі в справі забезпечення харчами колгоспників та ін. Своєчасно РПК та РВК було вжито заходів до виправлення припущених правлінням колгоспу хиб і винуватців було з керівництва знято і передано до суду.

При наявності загальних труднощів у справі відсутності харчових ресурсів в нашому районі та в додаток припущених хиб в керівництві були випадки масового голодування, в тому числі і голодування родини гр. Сидорука. Але лист сестри гр. Сидорука – Зіньки Іванько – при перевірці містить в собі явно перебільшені факти, які в дійсності не мали такого жахливо-гострого характеру і писані були під диктовку ворожих колгоспному будівництву елементів, що стверджується прикладеною довідкою в копії Житницької сільради про соціальний стан Зіньки Іванькової та її ролі в розвалі колективізації.

В сучасний момент положення виправлено, і гострі моменти минули як в справі загальних труднощів у господарчій стані колгоспів, так і зокрема в Житницькому колгоспі «Нове життя». Наприклад, керівництво колгоспу поновлено новим працездатним складом, колгоспові зроблена допомога посівматеріалом та харчовими продуктами, а також проведено поновлення

* Додаток не виявлено.

кінського поголів'я, що сприяло до зміцнення господарства, успішного проведення весінньої посівкампанії і своєчасного готування до збиральної кампанії.

Зокрема, враховуючи, що гр. Сидорук, бувший червоноармієць, учасник горожанської війни та зараз політробітник [в] капіталістичній країні, РВК видав дружині Сидорука одноразову допомогу, окрім того, зобов'язав сільраду та правління колгоспу провести з свого боку допомогу, як в сучасний мент, так і проводити таку і надалі, про що свідчить довідка в копії Житницької сільради.

Приложения: Дві довідки в копіях Житницької сільради.

Голова РВК *Тімкін*
Зав. спецчастиною *Березовський*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 287. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 482, 483.

№ 176 *Лист звенигородського дільничного прокурора до Київського обласного прокурора про факти людодіства в с. Тарасівка*

*Не раніше 11 липня 1932 р. **

В останніх числах червня ц. р. у громадянки с. Тарасівки Звенигородського району Павлик Олександрі зник невідомо куди син 11 років. Розшук хлопчика, прийнятий з боку матері, результатів не дав, про що вона 3 липня на полі під час обробітку цукрового буряку заявила голові сільради. Останній перевів розшук у гр. Хаткового Тимоша Гордійовича, 19 років, парубка, члена колгоспу, бідняка, судимого на 5 місяців примусової праці за крадіжку колгоспного зерна, батько якого помер років 9 тому, а мати недавно.

В льоху Хаткового було знайдено декілька людських черепів, які розкладаються, з них один з довгою косою, та рештки кісток. В коморі знайдено петлю, скривавлену сокиру, різний одяг та ночви (коритце) з густим слідом крові.

Під час обшуку Хаткового дома не було, але увечері його міліцією затримано під час спроби втекти з села.

Одержавши означені відомості, я вкупі з міліцією та агентом ДПУ виїхав на місце, причому на попередньому допиті Хаткового останній розповів наступне.

Місяць тому до нього прийшли до хати, де він жив з сестрою Оленою 9 років, його два односельчани: Скрипник Федір Ярмолів, 29 років, одружений, бідняк, член колгоспу, на роботу ходив рідко, та Давиденко Михайло Тимофійович, 29 років, одружений, бідняк, на роботу ходив рідко, та під загрозою забити Хаткового примусили його дати згоду забити його сестру Олену.

* 11 липня 1932 р. лист був надісланий до ЦК КП(б)У на ім'я С. Косіора.

На другий день Давиденко та Скрипник прийшли до хати Хаткового, схопили сонну Олену (сестру) і затягли її в комору при хаті, де і зарізали ножом, зняли кожу, мозок та печінку, зварили там же в глечичку, поїли наварене, давали їсти Хатковому, але він їсти з сестри відмовився, кожу, кишки та череп викинули в погріб, а м'ясо понесли з собою.

Після цього Скрипник наказав Хатковому заманити до себе ще якусь дівчину. Наказ Хатковий виконав і наприкінці червня 1932 року, будучи на полі, сказав дівчині Любці 11 років, аби та зайшла до нього в хату і посиділа з його сестрою Оленою (що була вже зарізана). І коли одного вечора дівчина Любка зайшла в хату Хаткового, то гр. Скрипник та Давиденко затягли Любку до комори та зарізали ту по приміру Олени. З Люби гр. Хатковий куштував печінку, одержав шматок ноги. Де діли Давиденко та Скрипник м'ясо з Люби, те Хатковий не знає.

Гр. Хатковий мав кролі; щоб заманути гр. Павленка Івана 11 років, Хатковий пообіцяв йому подарити кроля, та коли хлопчик Іван зайшов в хату Хаткового, то на хлопчика накинули петлю і затягли в комору, де й зарізали. Але за браком солі м'ясо пролежало в хаті гр. Хаткового 1 добу й стало розкладатись, тому м'ясо до вжитку стало непридатне, та Скрипник та Давиденко взяли це м'ясо та загребли його в погребі. Під час скоєння злочину Скрипник та Давиденко випивали горілку. За те, що Хатковий буде мовчати про утворений [вчинений] ними злочин, вони обіцяли Хатковому купити чоботи та костюм. При обшуку в хаті Скрипника знайдено ключицю недолітка, ребро та кістки.

На очних ставках Давиденко та Скрипник злочин заперечують, всі три вони затримані і тримаються під вартою в Звенигородській міліції, а також затримана дружина гр. Скрипника, яка приймала активну участь в утворенні цих злочинів.

По цій справі слідство переводиться наслідчим Звенигородського району т. Дудником й по закінченні буде спрямовано до Київської обласної прокуратури.

*Дільничний прокурор **

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5488. – Арк. 33. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 203–205.

№ 177 *Повідомлення газети «Радянське село»
про репресивні заходи щодо селян під час
хлібозаготівлі в с. Капустянець на Харківщині*

12 липня 1932 р.

У квітні ц. р. до редакції звернувся гр. с. Капустянець Липоводолинського р-ну Безкровний В. Ю. з таким листом: «Я походження бідняк, дякуючи радянській владі зробився середняком. Мав 4,5 га землі, коня, корову

* Підпис нерозбірливий.

та дрібний с/г реманент; податку платив у 1930–1931 рр. 26 крб. 95 коп. У 1931 р. голова сільради через особисті рахунки довів план хлібозаготівлі в 260 пуд. до двору і наказав виконати його за 1 добу. Це тоді, коли хліб у мене ще був немолочений. На другий день (бо я не міг нічого зробити за добу) забрали весь немолочений хліб і все майно, в тому числі й будівлі, “за невиконання плану”».

Відтоді ж до редакції надійшло ще кілька заяв селян с. Капустянець про ламання революційної законності, перекручення лінії партії.

Розслідуванням Липоводолинської райКК встановлено правдивість цих заяв і винуватців перекручувань (4 чоловіки) виключено з партії, віддано до суду. Далі справа не пішла. Винуватців ще не судили, майно колгоспникам не повернуто. виправити перекручування – це не тільки покарати перекручувачів, це – поновити в правах колгоспників, повернути майно біднякам і середнякам.

Вимагаємо від прокуратури негайно закінчити слідство і всіх винних у перекручуванні судити показовим порядком у с. Капустянець.

Радянське село. – 1932. – 12 лип.; 2. – С. 484.

№ 178 *Доповідна записка ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про масовий вихід селян із колгоспів*

13 липня 1932 р.

Дополнительно поступившие материалы местных органов ГПУ сигнализируют о дальнейшем росте требований колхозников об исключении их из колхозов.

Массовый характер выходов и тенденции к выходам из колхозов фиксируются в ряде новых районов.

Если за первые 20 дней июня подача заявлений о выходе из колхозов была отмечена в 239 колхозах 65 районов со стороны 6126 человек, то за последние 10 дней июня это явление имело место в 306 колхозах 81 района со стороны 7029 человек.

Рост выходов из колхозов, учтенных в июне с. г. по отдельным областям, определяется такими данными:

	За 2 декады июня поступи- ло заявлений	В третьей декаде июня поступило заявлений
Винницкая область	2635	2965
Харьковская »	1656	2236
Киевская »	1109	2211
Днепропетровская »	164	105
Одесская »	–	151
АМССР	362	261

Всего по Украине на протяжении июня поступило заявлений о выходе из колхозов от 14 055 человек в 475 колхозах 111 районов. Основная масса заявлений падает на районы Винницкой, Киевской и Харьковской областей.

Степень пораженности колхозов и районов выходами из колхозов, учтенными на протяжении июня, по каждой области в отдельности характеризуется следующими данными:

	Количество поступивших за- явлений	В скольких колхо- зах	По скольким ра- йонам
Винницкая область	5800	219	42
Харьковская »	3892	137	36
Киевская »	3320	75	21
Днепропетровская »	269	17	5
Одесская »	151	7	4
АМССР	623	20	3
И т о г о: по Украине	14 055	475	111

Значительно усилились также требования колхозников главным образом из числа подавших заявления о выходе из колхозов, о немедленном возвращении обобщественного ими рабочего скота, инвентаря и выделения озимых и яровых посевов. Во многих колхозах эти требования зачастую носили групповой характер и сопровождались угрозами самовольного разбора скота и инвентаря, если таковой не будет выдан. В тех случаях, когда руководство колхозов проявляло растерянность и бездействие в части проведения соответствующей работы, отдельные группы колхозников самовольно разбирали скот и инвентарь. Особую активность в этих случаях проявляют колхозницы. Характерно, что в разборе скота и инвентаря принимали участие отдельные колхозники, не подавшие заявления о выходе из колхоза.

Чаще всего разбирается рабочий скот. На протяжении июня, по далеко не полным данным, было разобрано 1640 лошадей в 70 разных колхозах, из них в третьей декаде июня — 989 лошадей по 52 колхозам.

По отдельным областям на протяжении июня разобрано такое количество лошадей:

Харьковская область	—	387	в	18	колхозах
Одесская »	—	332	»	18	»
Киевская »	—	362	»	12	»
Винницкая »	—	172	»	9	»
Днепропетровская »	—	109	»	3	»
Донбасс	—	128	»	3	»
АМССР	—	150	»	7	»

Отмечавшиеся ранее тенденции к разделу колхозного посева на корню и уборка его в индивидуальном порядке в отдельных районах получили широкое распространение как среди подавших заявления о выходе из колхозов, так и в отдельных группах колхозников.

В третьей декаде июня эти тенденции зафиксированы в 148 колхозах 36 районов разных областей.

По-прежнему тенденции к выходам и выходы из колхозов имеют место главным образом в тех колхозах, где вопросам организационно-хозяйственного укрепления их не уделяется достаточного внимания и в основном вызваны:

- а) бездеятельностью и бесхозяйственностью правлений колхозов;
- б) низкой нормой выработки и задолженностью по трудодням;
- в) допущенными классовыми искривлениями и недочетами руководства;
- г) нечутким отношением к нуждам колхозников;
- д) продовольственными затруднениями.

В некоторых местах усилению тенденций к выходам из колхозов способствует деятельность кулацкого, церковного и прочего враждебного элемента, направленная к развалу колхозов, выражающаяся в проведении антисоветской агитации и распространении всевозможных провокационных слухов.

Сейчас в ряде районов усиленно муссируются слухи о том, что наступил «новый нэп» – кулакам и распроданным будут возвращены земля и имущество, за вышедшими из колхозов до 1 июля 1932 года будут закреплены земельные участки на 25 лет, а невышедших закрепят на долгие годы за колхозами, которые превратятся в совхозы, что имеется постановление правительства о снятии на колхозных полях незрелой ржи и т. д. Подобные слухи широко распространяются на базарах.

В отдельных колхозах Яготинского, Чернухинского, Вороновицкого, Теофипольского, Немировского и других районов массовыми выходами и разбором скота непосредственно руководили кулаки, пролезшие в колхозы.

Вместе с тем в ряде районов сельские и районные организации совершенно недостаточно развернули массово-политическую работу. Последнее решение партии и правительства популяризируется слабо. Особо обращает на себя внимание бездеятельность этих организаций в вопросе принятия соответствующих мер предупреждения выходов из колхозов.

Заместитель председателя ГПУ УССР
Карлсон

№ 179 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про повернення натуральної продовольчої та насінневої позики, отриманої колгоспами і радгоспами навесні 1932 року*

15 липня 1932 р.

1. Установить размер подлежащей возврату натурой семенной и продовольственной ссуды, отпущенной колхозам весной 1932 года в 132,7 тыс. т с нижеследующим распределением по областям:

Винницкая	–	16 200 т
Киевская	–	31 500 т
Харьковская	–	29 300 т
Днепропетровская	–	17 500 т
Одесская	–	27 750 т
Донецкая	–	8500 т
АМССР	–	2000 т
В с е г о	–	132 750 т

Предложить областкомам одновременно с установлением годовых планов хлебозаготовок обеспечить составление по каждому району и сельсовету систематизированных списков должников по натурссуде с тем, чтобы не позже 25 июля каждому колхозу было бы вручено Заготзерном специальное извещение о размере подлежащей возврату натурссуды с указанием сроков погашения и пункта, куда должник должен сдать зерно, а также точного указания по культурам в соответствии с выданными.

2. Натуральная ссуда должна быть обязательно взыскана с должников сверх установленных обязательств по хлебодаче из первых же партий хлеба, сдаваемых должниками на пункты.

3. Предложить Уполкомзагот СТО совместно с Заготзерно в двухдневный срок спустить на места подробную инструкцию о порядке взыскания натурссуды.

4. Уполкомзагот СТО совместно с Заготзерно при установлении планов хлебодачи по отдельным совхозам одновременно установить по каждому совхозу размер подлежащей возврату натурой ссуды.

Сверх того Зернотрестом и другими совхозными системами должна быть возвращена выданная им семенная ссуда из Украинского госсортфонда.

5. Обязать областкомы безусловно обеспечить возврат колхозами, получившими семенную помощь в порядке соцпомощи, колхозам, оказавшим эту помощь.

№ 180 *Лист білоруських робітників до ЦК КП(б)У про вплив до республіки голодних українців*

15 липня 1932 р.

Колі гэта было, штоб Україну Беларусь карміла. Были горшыя годы, але Україна карміла Беларусь, а цяпер наодворот. Беларусь непроч помоч українскім колхозам і працэнтным селянам арганізаваным порядком, а не такім, як сейчас праісходзіць, што на Беларусіі із-за украінцамі нельзя не праіці, не праехаць як на жездарогі, так і на дарогах. Всюди уйма голодных оборваных украінцев, которыя валяюцца по улицам местечка Беларусіі Жлобін, Гомель, Бахмуч, Быхат, Магімт, Орша, Мінск, Сіроціно, і усюду полно. По лесам некоторые живуць. Да чога гэта доходзіць, к чэму гэта зійдзе.

Шмат украінцей бывае за хлебом коля самай мяжы буржуазной польской Польшчы, і што вы думаеце, мало есьць урочой, якія робяць ваенікі, што украінцев змору хоцят задушыць, а у газетах пішут усе хорошо. Чаму праіду не напішуць, што міліоньі галадуюць і на полі шмат цяпер гібніт хлеба, а многа зарасло травой і не запахано засталася, т. к. самая сіла мужчыны і жанчыны кінулісь у сьвет за куском хлеба, что толькі с голоду не померці.

І правда, жалко, когда глядиш, как голодныя скитаюця украінцы, а когда говориш, почему не работаеце на месте, так отвечают, что семян нет и в колхозах нечего делать и обеспеченность плохая. В общем, факт остаеця фактом, что миллионы людей бродят голая, голодныя по лесам, станциям и местечкам и колхозах Беларусіі і просят кусок хлеба. А как разрешена хлебная проблема на Украіны, где ЦК партіі Украіны, где ЦИК, что предпринимает. Просто сердце сребет за такія дела дапушчэныя, біларусы.

*Беларусы – рабочіе
Петров, Савін, Кудук*

ЦДАГО Украіны. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 68, 69. Засвідчэна копія. Машинопіс; 1. – С. 209.

№ 181 *Вітыг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановіча та В. Молотова про неабходніьць зміцнення керівніцтва ЦК КП(б)У*

Не пізніше 15 липня 1932 р.

...2) Дело с Украиной, как видно, обстоит неважно. Заменить Косиора можно было бы лишь Кагановичем. Других кандидатур не видно. Микоян не подходит: не только для Украины, – он не подходит даже для Наркомснаба (безрукий и неорганизованный «агитатор»). Но направлять сейчас Кагановича на Украину нельзя (нецелесообразно!): ослабим Секретариат

ЦК. Приходится выждать некоторое время. Что касается Чубаря, то его можно оставить пока и посмотреть, как он будет работать.

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 171. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 225.

№ 182 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення державного фонду і недоторканного фонду хлібофуражу*

16 липня 1932 р.

а) Определить госфонд в размере 55 млн пудов, из них:

Рожь, пшеница и мука	–	18,0	млн пуд.
Крупа	–	5,5	« «
Овес	–	31,5	« «

б) Определить нефонд в размере 120 млн пуд., из них:

Пшеница	–	50	« «
Рожь	–	50	« «
Крупа и круп. культуры	–	6	« «
Овес	–	5	« «
Ячмень	–	5	« «
Кукуруза	–	3	« «
Вика	–	1	« «

в) Утвердить размер нефонда и госфонда по объемфуражу в 500 тыс. тонн при общем увеличении снабжения армии сеном из собственных запасов НКВМ.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 31. Оригінал. Машинопис.

№ 183 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель по секторах і культурах*

16 липня 1932 р.

Утвердить представленную Комитетом заготовок при СТО разбивку планов хлебозаготовок по секторам и культурам (без совхозов, гарнцевого сбора и возврата семенной ссуды).

По Украине:

по колхозам	4751,2 тыс. т	(в т. ч. по колхозам, обслуж. МТС, 3160 тыс. т)
по единоличному сектору . . .	1080,1 « «	
В с е г о:	5831,3 тыс. т	
По ржи	1399 « «	
« пшенице	2198 « «	

« фуражним	1668	« «	(в т. ч. по овсу 234 тыс. т)
« круп'яним	482,1	« «	
« бобовим	84,2	« «	
Всього:	5831,3	тыс. т	

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 892. – Арк. 20. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 210.

№ 184 *Повідомлення вінницького обласного прокурора до Прокуратури УСРР про випадки людоїдства в с. Нове Місто Монастирищенського району*

Не раніше 17 липня 1932 р.

Повідомляю, що в останніх числах червня в с. Нове Місто Монастирищенського району гр. Гаврилюк 36 років, зі своєю дружиною, по майновому стану маломіцні середняки, порізали та з'їли своїх дітей – хлопця 9 років і хлопця 2 років.

Сам Гаврилюк знайдений на печі вмерший, якого труп розкладався, бо нікому не було відомо.

Дружина його зараз непритомна, і не можна з нею говорити. Від зарізанних дітей знайдена одна голова, відрубана по шию та закопана в землю, також знайдені кістки ребер.

Слідство в справі провадиться. Дільничному прокурору запропоновано простежити, щоб слідство переглядалось також в частині притягнення до відповідальності керівників села за нечуйне ставлення до сім'ї Гаврилюка.

Обласний прокурор *Чернін*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5488. – Арк. 49. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 210, 211.

№ 185 *Лист ЦК КП(б)У і РНК УСРР до ЦК ВКП(б) із проханням переглянути розбивку плану хлібозаготівель по секторах для України*

19 липня 1932 р.

Москва. ЦК ВКП(б) *Кагановичу*

ЦК КП(б)У просит пересмотреть решение ЦК ВКП(б) от 16 июля * о разбивке плана хлебозаготовок Украины по секторам и утвердить проект, представленный нами по следующим мотивам:

* Див. док. № 183.

Основная масса единоличных хозяйств находится в Киевской, Винницкой областях. В Киеве посев зерновых единоличников составляет 1 млн 150 тыс. га, или 40 % областной площади зерновых селянского сектора, в Виннице – 828 тыс. – 40 %. Между тем, сдача с гектара в этих областях 1,8–3 центнера. Весь план в этих областях составляет 70 млн пудов. В основных хлебных областях площадь единоличников составляет: Одесская – 182 тыс. га, или 7 %, Днепропетровская – тоже 7 %, Донбасс – 5 %, единоличники Харьковской области – 23 %. Наш план предусматривает [по] Винницкой, Киевской, Харьковской областям сдачу [с] гектара единоличников [на] полтора-два десятых центнера больше колхозов. В Днепропетровской, Одесской сдача [с] гектара равна сдаче колхозов. Комитет заготовок, представляя свое распределение, не учел особенностей каждой области, исходил из среднеукраинских цифр. Тоже цифрой МТС наиболее тракторизована Степь, где сдача [с] гектара наиболее высокая. Этим объясняется задание колхозам, входящим в МТС. Просим срочного ответа. План, утвержденный нами, сообщен областям. 20 июля спускается областями районам *.

Любченко, Чубарь

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 222. Копія. Машинопис; 1. – С. 211.

№ 186 *Повідомлення зміївського дільничного прокурора Харківської області до ВУЦВК про часткове повернення селянці М. Криволаповій незаконно реквізованого сільрадою майна*

20 липня 1932 р.

До завідувача приймальні голови ВУЦВК

На В[аше] відношення від 20.VI ц. р.

Зміївська дільнична прокуратура повідомляє, що скарга громадянки Криволапової Марії на невірні дії Мелихівської сільради перевірена, при чому встановлено, що вона по майновому стану середнячка і її майно продано 28.IV.1931 р. за несплату 25 крб. штрафу, накладеного за невиконання агромінімуму. Штраф було накладено невірно, через що постановою президії Мелихівської сільради від 27.VII.1931 р. скаржниця майно було повернуто, але, як виявилось при перевірці, не повернуто одної телиці та деякі дрібні хатні речі. З приводу чого прокуратурою, а також Олексіївським райвиконкомом вжито заходів до негайного повернення всіх речей. Крім того, робітників сільради за грубе порушення ревзаконності в [19]31 р. віддано до суду.

* Див. док. № 189, 190.

Примітка: відповідь на В[аше] відношення затримана через те, що Зміївська дільнична прокуратура тільки організовується та через кепський зв'язок з Олексіївським районом.

Прокурор *Буховець*
Секретар *Світлична*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 73. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 487.

№ 187 *Витяг із листа Й. Сталіна до В. Молотова та Л. Кагановича щодо підготовки закону про захист соціалістичної власності та застосування репресій до противників колгоспного ладу*

20 липня 1932 р.

...3. За последнее время участились, во-первых, хищения грузов на железнодорожном транспорте (расхищают на десятки млн руб.), во-вторых, хищения кооперативного и колхозного имущества. Хищения организуются глав[ным] образом кулаками (раскулаченными) и другими антиобщественными элементами, старающимися расшатать наш новый строй. По закону эти господа рассматриваются как обычные воры, получают два-три года тюрьмы (формально!), а на деле через 6–8 месяцев амнистируются. Подобный режим в отношении этих господ, который нельзя назвать социалистическим, только поощряет их, по сути дела, настоящую контрреволюционную «работу». Терпеть дальше такое положение невыносимо. Предлагаю издать закон (в изъятие или отмену существующих законов), который бы:

а) приравнивал по своему значению железнодорожные грузы, колхозное имущество и кооперативное имущество – к имуществу государственному:

б) карал за расхищение (воровство) имущества указанных категорий минимум десятью годами заключения, а как правило – смертной казнью;

в) отменил применение амнистии к преступникам таких «профессий». Без этих (и подобных им) драконовских социалистических мер невозможно установить новую общественную дисциплину, а без такой дисциплины – невозможно отстоять и укрепить наш новый строй.

Я думаю, что с изданием такого закона нельзя медлить *.

4. Декрет о колхозной торговле несомненно в известной мере оживит кулацкие элементы и спекулянтов-перекупщиков. Первые будут стараться смутить колхозника и подбивать его к выходу из колхоза. Вторые будут влезать в щелку и пытаться перевести торговлю на свои рельсы. Понятно,

* Идетсья про підготовку постанови ЦВК і РНК СРСР «Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности», ухваленій 7 серпня 1932 р. Див. док. № 210.

что мы должны искоренить эту мразь. Предлагаю поручить ОГПУ и его местным органам:

а) взять под строгое наблюдение деревню и всех активных проповедников против нового колхозного строя, активных проповедников идеи выхода из колхозов – изымать и направлять в концлагерь (индивидуально);

б) взять под строгое наблюдение базары, рынки и всех спекулянтов и перекупщиков, если только они не колхозники (колхозников-спекулянтов лучше передавать колхозному товарищескому суду) – изымать, конфисковать и направлять в концлагерь.

Без этих (и подобных им) мер невозможно укрепить новый строй и новую, советскую торговлю.

ОГПУ и его органы должны немедля взяться за подготовку своих сил и изучение врага. К операциям же могут приступить через месяц, не раньше.

5. Я писал вам о преобразовании НКЗема и организации нового наркомата. Я думаю, что если вы согласны с моим предложением, можно будет отнестись осуществление этого дела на осень, а пока вести [подготовительную] работу (подбор руководящего состава и т. д.).

Привет!

И. Сталин

РДАСП. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 108–113. Оригинал. Рукопис; 4. – С. 235, 236.

№ 188 *Інформація секретно-політичного відділу ОДПУ про антиколгоспний рух і голод в Україні*

Не раніше 20 липня 1932 р.

ОСНОВНЫЕ МОМЕНТЫ В ПОЛИТНАСТРОЕНИИ НАИБОЛЕЕ ПОРАЖЕННЫХ РАЙОНОВ УССР

Весенняя посевкампания на Украине проходила в крайне напряженной обстановке (неблагополучие со сбором семфондов, напряженное положение с фуражом и тягловой силой, крайне слабые темпы и низкое качество ремонтных работ и острые продзатруднения). Продзатруднениями были охвачены 127 районов и вся территория АМССР, где насчитывалось свыше 20 тыс. голодающих семей. В этих районах наблюдались многочисленные факты употребления в пищу суррогатов и мяса павших животных, опухания и смерти от голода. В некоторых районах зарегистрированы случаи людоедства и самоубийств на почве голода. Эти моменты отрицательно сказались на темпах и качестве сева. Распространенный характер приняло снижение нормы высева на единицу посева.

На 20 мая только по 21 району неорганизованным порядком ушло 116 тыс. чел. против 11 900 чел. на 15 февраля. Одновременно достигло значительных размеров мешочничество. В отдельных районах выехало за продовольствием до 50 % населения.

Выходы из колхозов, как правило, сопровождались разбором имущества, скота и с/х инвентаря. Зарегистрирован ряд фактов раздела колхозных посевов и уборки урожая в индивидуальном порядке. В первой декаде июля учтено 70 волынок, сопровождавшихся разбором имущества и скота. В некоторых волынках принимало участие до 200–300 чел. Обращает на себя внимание падение трудовой дисциплины в колхозах, пораженных выходами. В 150 колхозах, взятых на выборку, невыход на работу достигает от 30 до 70 %.

Заметно оживилась деятельность кулачества и антисоветского элемента. По массовым антисоветским проявлениям Украина стоит на первом месте.

За период с 1 января по 15 июля 1932 г. по УССР зарегистрировано 923 массовых выступления. Сюда не входит целый ряд волынок, которыми сопровождались выходы из колхозов. Заслуживают внимания волынки на почве продзатруднений, сопровождавшиеся в некоторых случаях демонстративными заявлениями толпы об уходе в Румынию и о направлении к берегу Днестра просить помощи у румын.

Особо следует подчеркнуть, что на почве серьезных продовольственных и промтоварных затруднений, грубых искривлений классовой линии и активизации деятельности контрреволюционного элемента в пограничных районах УССР и особенно Молдавии отмечается рост эмиграционного движения среди социально близких нам слоев населения. По неполным данным, за период январь–май 1932 г. из погранрайонов УССР эмигрировали 745 чел. За этот же период задержано при попытке к эмиграции 1130 чел.

За время с 1 января по 1 июля 1932 г. в УССР вскрыто 118 кулацких контрреволюционных организаций с общим количеством участников 2479 чел. Кроме того, по национальной к[онтр]р[еволюции] выявлено 35 групп с 562 участниками. В основном контрреволюционные организации носят повстанческий характер и в практической деятельности занимаются вербовкой повстанческих кадров и подготовкой вооруженного восстания.

Заслуживает внимания ряд тревожных симптомов в ходе уборочной и хлебозаготовительной кампаний: крайне низкие качественные показатели уборочных работ в ряде мест, переставивание и осыпание на корню зерна вследствие слабых темпов уборки, преждевременная уборка и массовое хищение колхозного хлеба, фиктивное уменьшение валового сбора урожая руководителями ряда колхозов. [...]*

ЦА ФСБ РФ. – Ф. 2. – Оп. 11. – Спр. 1449. – Арк. 1–4. Оригинал. Машинопис; 3. – С. 420, 421.

* Інформація стосується також Білорусії, Казахстану та інших районів СРСР.

№ 189 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план
хлібозаготівель в Україні з урожаю 1932 року*

21 липня 1932 р.

Во изменение решения ПБ от 16 июля * принять предложение тт. Любченко и Чубаря **, установив план хлебозаготовок по Украине по колхозам 4835,2 тыс. т, в том числе МТС – 3263 тыс. т, по единоличному сектору – 996,1 тыс. т, а всего – 5831,3 тыс. тонн.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 883. – Арк. 9. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 212.

№ 190 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план
хлібозаготівель на липень 1932 року*

23 липня 1932 р.

1. Утвердить план хлебозаготовок на июль месяц в 60 млн пудов (в том числе продовольств – 54,7 млн пудов), из них:

по Украине	19,5 млн пудов
» Северному Кавказу	18,3 млн пудов
» Центральной Черноземной области	2,4 млн пудов
» Крыму	5,5 » »
» Нижней Волге	4,1 » »
» Средней Волге	2,2 » »
» Закавказью	0,9 » »
» Средней Азии	4,4 » »
» Казахстану	1,1 » »
» Прочим районам	1,6 » »

2. Утвердить план поступления хлеба по совхозам в счет июльского плана в размере 20,6 млн пудов (в том числе по Зерносовхозобъединению – 19,0 млн пудов, по Союзсахару – 1,1 млн пудов и по прочим совхозам – 0,5 млн пудов) со следующим распределением по областям:

Украина	4,9 млн пудов
Северный Кавказ	9,5 » »
Закавказье	0,2 » »
Крым	1,1 » »
Нижняя Волга	1,8 » »
Центральная Черноземная область	0,6 » »
Средняя Волга	1,1 » »
Казахстан	0,2 » »
Средняя Азия	1,2 » »

* Див. док. № 183.

** Див. док. № 185.

3. Указати крайкомам, обкомам и ЦК нацкомпартий, що от своєвременного виконання плану хлібозаготовок зависит все дело снабження важнейших промцентров до массового поступления хлеба.

ЦК обязывает секретарей крайкомов, обкомов и ЦК нацкомпартий, Комитет по заготовкам при СТО и Заготзерно принять все меры к обязательному выполнению июльского плана хлібозаготовок и быстрой отгрузке всего заготовленного хлеба для снабжения важнейших промцентров.

4. Обязать НКПС и Наркомвод в соответствии с планом июльских перевозок обеспечить подачу порожняка и установить специальное наблюдение за быстрой продвижением хлеба от мест заготовок к местам потребления.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 889. – Арк. 2. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 212, 213.

№ 191 *Лист ЦК КП(б)У до обласних, міських і районних комітетів партії про незадовільний хід виконання постанови III Всеукраїнської партійної конференції з питань хлібозаготівель*

23 липня 1932 р.

Перебіг розподілу плану по районах, обласні хлібозаготівельні наради, а також перебіг хлібозаготівель та збиральної кампанії показали, що постанови III Всеукраїнської партійної конференції* на місцях не засвоєні, з них не зробили обов'язкові для більшовиків політичні та практичні висновки.

В районах, як показала практика розподілу плану в областях, всі зусилля спрямовані на те, щоб одержати для свого району мінімальний план. Замість виявлення дійсного стану в колгоспах, виходячи з загальноукраїнського та обласного плану і організації боротьби за краще збирання врожаю, найретельніше підбираються факти, які змогли б доказати незадовільний стан з врожаєм, доказати зменшення засівної площі, бодай такими опортуністичними доказами, що кукурудза залишилась не обробленою, хліб заріс бур'янами і т. ін.

Райони вважають, що на всю площу, яка є в безобразному стані або загинула через поганий обробіток, колгосп обов'язково повинен одержати пільгу, скидку. Широко розповсюджена в районах практика складання «зрівнялівських» балансів, причому часто в цих підрахунках не тільки фігурують загальні зрівнялівські «норми» на людей, на худобу, а й заверстуються певні цифри на колгоспну торгівлю, незважаючи на те, що торгувати будуть тільки ті колгоспи, які дійсно гарною роботою забезпечили високий врожай, а значить, і товарні лишки після виконання своїх зобов'язань перед державою, що торгівля колгоспниками повинна провадитись з частини, яка належить до видачі колгоспникам на руки.

* Див. док. № 168.

Всупереч постанові ІІІ партконференції, райони на ділі продовжують провадити зрівнялівку, виходячи з того, що всі колгоспи повинні бути однаково забезпечені, незалежно від якості їхнього господарювання, а всі мінуси, що сталися внаслідок поганого господарювання, повинні бути збалансовані за рахунок зменшення плану хлібозаготівель. Замість прямої постановки перед колгоспами питання про піднесення господарства, про боротьбу зі зрівнялівкою, про те, що добре може жити тільки той, хто добре працює, що торгуватиме хлібом тільки той колгоспник, який його заробив, – замість цього наші робітники в районах та селах хворіють хвостистськими настроями, плентаються за найвідсталішою частиною колгоспників, замість рішучої боротьби піддають цим зрівнялівським настроєм, часто не помічають куркульського прагнення відстояти зрівнялівку.

Внаслідок цього всі зусилля районних робітників зосереджені на прагненні одержати план знонайменший, той же тон і настрої переносяться і в колгоспи. В той же час надто кволо розвивається боротьба з втратами, зовсім не провадиться скиртування, не обробляється кукурудза, соняшник, не прополюється просо і т. ін. Забули, що від цього залежить виконання плану хлібозаготівель та ступінь забезпеченості колгоспників. Постанова ЦК ВКП(б) про аванси недостатньо провадиться в життя, а в ряді місць перекручується. В деяких місцях, як і торік, припускаються дуже великі видачі авансів, і притому за їдоцьким принципом, йде приховання та розбазарювання хліба, а по деяких місцях ті ж викривлення припускаються, але вже як невидача або зажим авансів та переведення колгоспників на «громадське харчування» з великим безгосподарським витрачанням хліба, що кінець кінцем веде до підризу колгоспу та до розтрати тієї частини натуральних фондів, що повинна бути видана на руки колгоспників. Зовсім не чувається більшовицького керівництва цією важливішою частиною боротьби за стимулювання доброї роботи колгоспника, боротьби за добре збирання врожаю. В довершення всього цього в деяких районах колгоспи почали торгувати новим хлібом, і боротьба з цим провадиться дуже кволо.

Все це вкупі призвело до того, що хлібозаготівельний липневий план зірвано, й Україна тепер не має можливостей забезпечити безперебійне постачання Донбасу та великих промислових центрів, не змогла виконати наприкінці липня наряд для Москви, Ленінграда. Таке ставлення до справи створює умови для зриву хлібозаготівельної роботи вже в перший, надзвичайно важливий, період хлібозаготівель.

Виходячи з вищенаведеного, ЦК КП(б)У пропонує:

1. Негайно розгорнути широку політично-масову роботу за безумовне виконання плану хлібозаготівель кожним районом, кожним колгоспом, кожним селом, надаючи рішучої відсічі правоопортуністичним настроєм.

2. Підняти колгоспні маси на боротьбу з втратами хліба, в першу чергу за скиртування, без якого нам загрожує й цього року загибель великої кількості хліба. На скиртування, особливо в південних районах, повинно бути перекинуто максимальну кількість людей та тяглової сили.

3. Скиртування хліба аж ніяк не може означати загаювання темпів хлібозаготівель.

ЦК зі всією категоричністю підтверджує обов'язковість безсуперечного виконання серпневого плану хлібозаготівель, починаючи з першої декади, й попереджує райони, що невиконання цього плану ЦК буде розглядати як прояв капітулянтських прагнень, скерованих на зрив плану хлібозаготівель. Негайно ж поряд зі скиртуванням повинно бути забезпечено посилення здачі хліба по заготівлях колгоспами та радгоспами, що гарантувало б виконання місячного завдання.

4. Треба негайно вжити організаційно-політичних заходів на виконання плану хлібозаготівель по одноосібному сектору, щоб не припустити то-рішньої практики приховання хліба та розпродажу його на приватному ринку до виконання плану хлібозаготівель.

5. Потрібно в той же час підняти маси на боротьбу за підвищення врожаю пропашних культур – кукурудзи, соняшнику, буряку і т. ін. Тепер по багатьох районах, з огляду на сприятливий врожай озимих, на пропашні культури вже не звертають уваги.

6. Правильно і негайно провести в життя постанову ЦК ВКП(б) про видачу авансів, борючись в той же час зі всілякими прагненнями під виглядом видачі авансів і громадського харчування, роздати ще до хлібозаготівель якомога більшу кількість хліба колгоспникам на руки.

З другого боку, потрібно зломити «лівацькі» настрої; замість видачі авансів натурою перевести всіх на громадське харчування.

7. Потрібна рішуча боротьба з продажем хліба правліннями колгоспів на базарах до виконання плану хлібозаготівель. Проти таких рвацьких та спекулятивних вчинків потрібно не тільки застосовувати судові репресії, а й підняти проти цих тенденцій колгоспні маси, роз'яснивши їм, що таким шляхом зменшується той натуральний фонд, що вони повинні одержати за трудовими на руки.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 235–238. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 213–216.

№ 192 *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова
з обґрунтуванням необхідності ухвали закону
про захист соціалістичної власності*

Не раніше 24 липня 1932 р.

Тт. Кагановичу, Молотову

1. Если будут возражения против моего предложения об издании закона против расхищения кооперативного и колхозного имущества и грузов на транспорте, дайте следующее разъяснение. Капитализм не мог бы разбить феодализм, он не развился бы и не окреп, если бы не объявил принцип частной собственности основной капит[алистического] общества, если бы он не сделал частную собственность священной собственностью, нарушение интересов которой строжайше карается и для защиты которой он создал свое собственное государство. Социализм не сможет добить и похоро-

нить капіталістическіе елементи і індивідуально-рваческіе привычки, навьки, традиції (служачіе основой воровства), расшатывающіе основы нового общества, если он не объявит общественную собственность (кооперативную, колхозную, государственную) священной и неприкосновенной. Он не может укрепить и развить новый строй и социалистическое строительство, если не будет охранять имущество колхозов, кооперации, государства всеми силами, если он не отобьет охоту у антиобщественных, кулацко-капиталистических элементов расхищать общественную собственность. Для этого и нужен новый закон. Такого закона у нас нет. Этот пробел надо заполнить. Его, т. е. новый закон, можно было бы назвать, примерно, так: «Об охране имущества общественных организаций (колхозы, кооперация и т. п.) и укреплении принципа общественной (социалистической) собственности». Или что-нибудь в этом роде.

Если будет принято предложение, пришлите (предварительно) проект закона *.

2. В ответ на ваше письмо я писал как-то, что нужно сократить капитальные вложения на 500–700 млн руб. по всем отраслям, за исключением НКПС, черной металлургии и легкой промышленности. Во избежание недоразумений сообщаю, что говоря о легкой промышленности, я имел в виду также пищевую промышленность (сахарная, консервная и т. п.)

Привет!

И. Сталин

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 100. – Арк. 137–139. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 240, 241.

№ 193 *Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель у Донецькій області*

25 липня 1932 р.

За дорученням ЦК КП(б)У я ознайомився з чотирма районами Донецької області – Троїцьким, Сватівським, Білолуцьким і Старобільським.

Ці райони майже зовсім не відрізняються один від одного щодо збирання врожаю і боротьби зі втратами.

Як правило, організація збирання в жодному з перелічених районів своєчасно не проведена і не набрала масового характеру.

У багатьох місцях хліб перестоює і обсіпається на корені. Підбирання колосків у жодному з районів і колгоспів не організовано. Рішення, що є у справі притягнення до збору колосків дітей, а у вільний час – жінок, ще ніде не набрало масового організованого характеру.

* 24 липня 1932 р. Л. Каганович і В. Молотов надіслали Й. Сталіну проект постанови Президії ЦВК СРСР з цього питання. Відповідь Й. Сталіна надійшла 26 липня 1932 р. Див. док. № 198.

Вважаю за потрібне відзначити, що з власних спостережень я встановив, що на скошених полях втрати цього року, незважаючи на вжиті заходи, будуть більші за торішні. Про це свідчить безліч колосків, які впали, і мені особисто доводилося збирати на квадратному метрі від 30 до 50 колосків.

Так само було виявлено, що часто-густо збирання колосків замість колгоспної організації провадять діти куркулів, які свавільно повернулися з місць висилки.

На практиці збирання колосків прийняло таку форму, коли куркульські родини, що виходять на поле збирати колоски, замість дійсного їх збирання обрізають колосся з копиці і забирають у лантухах додому.

Заходи, що їх вживають партійні і радянські організації щодо встановлення інституту об'їждчиків з метою запобігти крадіжці хліба, реального відбитку не мають, і особисто я ніде не бачив цих об'їждчиків.

До скиртування тільки зараз готуються, причому скрізь йдуть розмови про труднощі в зв'язку з браком тягла. Є всі підстави для побоювання, що скиртування не буде проведено відповідно до вказівок ЦК КП(б)У.

Так само не набрав масових форм обмолот, який провадиться зараз лише для видачі авансів на власні потреби і на виконання невеликого за розміром хлібозаготовчого плану, що його було надано місцям на липень.

Технічні засоби для молотби підготовлені, і за місцевими розрахунками їх майже досить за деяким винятком. Однак майже скрізь відчувається явна недостача горючого та мастила.

Під час мого перебування в районах провадилось лише збирання жита, а в Білолуцькому районі почалося збирання і ярих (пшениці, вівса і ячменю), причому на 15 вересня ц. р. жита було скошено 42 %, або 9 % до загального плану.

Слід відмітити, що на місцях, як правило, щоденних зводок про перебіг косовиці немає.

Усі колгоспи, в яких мені довелося побувати, заявляли про брак робочої сили і висловлювали побоювання, що при форсуванні уборки врожаю в зв'язку з майже одночасним його вистиганням вони не впораються з обмолотом і особливо з підготовкою до осінньої засівкампанії.

Організація місць обмолоту – токів – достатньою мірою не проведена, бо поставлена в залежність від скиртування, яке провадиться безпосередньо на полі на віддаленні від 1 до 3 км один від одного шляхом пересування молотарок.

Питання про підготовку до наступної хлібозаготовчої кампанії на місцях розв'язано лише частково. Місцеві робітники заспокоїлися на одержанні переліку пунктів здачі хліба і на дозволі лаштувати деякі глибинні пункти і ніякої масової роботи, зв'язаної з виконанням плану хлібозаготівель, ще не розвинули.

Точно встановлених районних балансів ще немає. Місця очікують районних планів хлібозаготівель, після чого почнуть остаточно зводити хлібофуражний баланс.

У районах, де я був, урожай надзвичайно різноманітний. Велика кількість озимих засівів остаточно загинула від шкідників (гесенська муха),

частина врожаю надзвичайно рідка як через шкідників, так і в зв'язку з несприятливими умовами періоду засіву і вегетації.

Звертає на себе увагу виключно велика засміченість хлібів, яка місцями просто вражає. За конкретний приклад може правити Сватівський район, де пшениця в ряді місць не була скошена, бо стан полів (засміченість овсюком на 80 %) не дає підстав одержати при збиранні більш 3–5 пудів хліба з гектара.

Старобільський район відрізняється тим, що майже не застосовує способів снопов'язання з таких мотивів, що в цьому районі ніколи не в'язали і в'язати не вміють, робочих рук не вистачає і займатися цим ніколи, бо є колгоспи, де на двір припадає біля 23 га хліба, що його треба збирати.

Є скарги з боку колгоспів на невміле господарювання правлінь колгоспів. Особливо яскраво це почувається в Красногригоровському колгоспі.

Як не дивно, а в радгоспах і МТС стан господарювання не кращий. Тваринницький радгосп «КІМ» Старобільського району збирання врожаю провадить неорганізовано. Зібраний хліб не заскиртовано, підбирання колосків не провадиться зовсім, снопов'язання не застосовується, а безгосподарно складений в копиці хліб справляє враження розкиданого неохайно на полі.

Як правило, зерновловителів до молотарок немає, а дійсно бригадний спосіб ніде не застосовується.

Такий самий стан і по МТС. Білолуцька МТС тільки зараз починає монтувати молотарки і збирати косарки Россільмаша, до яких, між іншим (при перевірці було виявлено), не було цілого ряду частин, без яких косарка не може працювати.

І, врешті, невідомо, за чийм почином у самий розгар збиральної кампанії від ХТЗ приїхала інспектура для переведення огляду тракторів, внаслідок чого 5 тракторів протягом 3 днів не працюють.

Деякі колгоспи (села) справляють враження повної руйнації. Хати, що залишилися після виселення в різний час куркулів, й досі не використовуються і пустують. Так, с. Малоалександрівка Білолуцького району, в якому було 360 дворів, являє з себе таку картину: 160 дворів об'єдналися в колгосп, 88 індивідуальних господарств, а решта – 112 господарств – це садиби виселених куркулів. Ці садиби розташовані на головній вулиці, яка проходить у центрі села по обидва боки і вражає безгосподарним ставленням до них та невмінням використати майно, що залишилося. Цей же колгосп відчуває гострий брак робочих рук. Характерно, що в зв'язку з недостачею робсили деякі колгоспи почали притягати робітників ззовні, а саме: наймати куркулів, що повертаються, і навіть більш того – колгосп, розташований в с. Малоалександрівці, став на шлях використовування червоноармійців, що працюють на будівництві магістралі Москва – Донбас. Про це РПК не було відомо.

В останні дні мого перебування в районах щоденні зливи перешкоджали мені їздити по районах, і я був примушений припинити даліше відвідування районів та колгоспів.

Зливи спричинилися до припинення збирання хліба, а вже зібраному хлібу загрожує псування в разі [, якщо] злива продовжуватиметься. Так само припинилося скиртування і обмолот.

Відносно підготовки до осінньої засівкампанії слід відзначити, що підготовка абсолютно ніде не провадиться, за винятком розрахунків наявних ресурсів озимої пшениці та жита, які, між іншим, у жодному з перелічених районів не покривають їхніх планів.

Тим-то вже зараз райони ставлять питання про завіз озимого засівного матеріалу в обмін на інші культури.

Майже ніде ще не розпочалася парова кампанія з мотивів браку тяглової сили, використання тракторів на збиранні хліба і неможливості швидко переключитися на пар.

Утворюється певна загроза засіву озимих відповідно до виконання агромінімуму.

Вважаю за потрібне підкреслити, що стан тракторів «Фордзон» як по МТС, так і по окремих колгоспах такий, що вони нездатні виконати не тільки біжучих польових робіт, а навіть працювати як стаціонарні установки.

Тим-то конче потрібно негайно замінити їх відповідно до рішення Політбюро ЦК КП(б)У в цій справі, а так само прискорити організацію МТС згідно з додатковим планом по цих районах.

Вважаю за потрібне привести як характерний момент форму використання комбайнів в Троїцькому радгоспі «Тополі». На станцію Сватово для радгоспу «Тополі» ще взимку прибули комбайни. Частину цих комбайнів було використано, а решта стоїть із зими на станції Сватово, що викликає обурення. Комбайни заросли бур'яном, окремі частини розкрадають, охорони немає, і РВК та РПК навіть не зацікавилися причинами невикористання комбайнів. Я доручив РВК розслідувати цю справу, виявити винних у невикористанні комбайнів і повідомити ЦКК.

Підсумовуючи наслідки свого ознайомлення з переліченими районами, слід відзначити, що:

Постанова ЦК КП(б)У про своєчасну підготовку місць до збиральної кампанії виконана в абсолютно недостатніх розмірах.

Постанови III Всеукраїнської партконференції обговорювались лише в районному центрі і, як правило, до колгоспів, МТС і сільосередків не спущені, і конкретних вказівок, зв'язаних з виконанням цих постанов, на місця не дано.

Справжньої масової роботи для підготовки колгоспника й індивідуальника до питань збирання хліба і виконання плану хлібозаготівель, а так само підготовки до осінньої засівкампанії районами не проведено. Скрізь па- нує самоплив.

Водночас разом з питаннями збиральної кампанії і підготовки до осінньої засівкампанії я знайомився зі станом будівництва магістралі Москва – Донбас. Як правило, робота на наших ділянках провадиться з великим відставанням, особливо по земляних роботах.

Головною причиною відставання робіт від заверстаних за планом темпів є недостача підвод, що їх РВК не можуть надати в зв'язку із збиральною кампанією. Так само запізнюється здача деяких проектів, зв'язаних з роботами по спорудженню магістралі, що, в свою чергу, затримує роботу в цілому. Не вистачає механізмів, і ті, що є в розпорядженні будівництва, цілком неприпустимо використовуються. І досі не налагоджено харчування і постачання краном робітників.

Врешті, особливо яскраво чувається відсутність належної партійно-масової роботи серед працюючих на будівлі колгоспників і невкомплектованість партійно-професійного апарату.

Все вищезазначене настирливо вимагає вжити рішучих заходів для негайного розв'язання зачеплених мною питань.

Сербиченко

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5388. – Арк. 13–18. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 216–220.

№ 194 *Лист Шполянського райкому партії Київської області до ЦК КП(б)У про факти людодіства у селах району*

25 липня 1932 р.

До протоколу бюро Шполянського РПК з 21 червня в справі людодіства додаю таке:

1. Як з'ясовано слідством районної прокуратури (матеріалів при мені нема), випадків людодіства було два – по с. Станіславчику та по с. Матусіву.

По с. Станіславчику, з доповіді народного слідчого, жінка, колгоспниця у минулому, й зараз була зареєстрована разом зі своїм чоловіком як учасниця різних карних дій (карний бандитизм), призналась на слідстві, що вона дівчину 13 років, безпритульну, яка ходила до неї в хату і однієї ночі заночувала, зарубала сокирою й м'ясо продала на другий день на ст. Цветково. Пояснює вона свої дії тим, що нібито їй не було чим годувати своїх дітей, бо чоловік виїхав кудись на заробітки. При перевірці в колгоспі з'ясовано, що вона в колгоспі одержала все, що їй належало, й колгоспники заявили, що ні вона, ні діти не голодували, навіть під час слідства був у неї і хліб, і картопля. Колгоспники були настільки обурені, що хотіли вчинити самосуд, знаючи, що вона та її родина були харчами забезпечені не гірше, а краще, ніж інші колгоспники, та розцінювали цей ганебний факт як факт куркульської провокації.

По с. Матусіву факт слідством був не закінчений. Але попередні дані говорять про те, що жінка-біднячка, що має троє чи четверо дітей, дійсно була в дуже скрутному становищі, сама хворіла від недоїдання, діти теж в розпачі, рішилась на те, що позбавила свою дитину життя для того нібито, щоб спасти останніх дітей. Так вона заявила слідчому.

Бюро РПК доручило слідчим органам закінчити слідство по цих фактах та виявити співучасників, бо аналогічні факти по інших районах (Златопільський) супроводжувались за участю куркульської агентури, яка штовхала на подібні жахливі злочини. (По Златопільському району колишній жандарм подав таку думку одному хлопцеві, щоб він зарубав свою сестру меншу, що він і зробив.) Як закінчилось слідство, не знаю, бо з 24 липня фактично виїхав з району, повернувся на конференцію лише і більше повних даних не знаю.

Шулькевич

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5249. – Арк. 57, 58. Засвідчена копія; 1. – С. 220, 221.

№ 195 *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про деяке зниження плану хлібозаготівель по УСРР*

25 липня 1932 р.

Здравствуйте, т. Каганович!

1) Вчора я писав вам шифровкой о частичном сокращении плана хлебозаготовок для особенно пострадавших колхозов и индивидуалов Украины. Возможно, что после речей на совещании секретарей (конец июня) и украинской партконференции мое предложение показалось вам (и Молотову) странным. Но здесь нет ничего странного. Конец июня (совещание секретарей) и начало июля (украинская партконференция) были периодом организации хлебозаготовок и расстановки сил для выполнения плана хлебозаготовок. Говорить в этот период о сокращении плана (хотя бы в виде исключения) на глазах у всех и в присутствии областных секретарей – значит деморализовать окончательно (и так уже деморализованных) украинцев, дезорганизовать областных секретарей и – сорвать хлебозаготовки. Так было дело в конце июня и в начале июля. Другое дело – половина августа или конец августа. За этот промежуток времени, во-первых, виды урожая выяснятся (уже выяснились!) как безусловно хорошие по СССР, во-вторых, партийно-советские силы уже мобилизованы и расставлены для выполнения плана, в-третьих, ближайшее знакомство с делами Украины на этот период уже выявило необходимость помощи украинским колхозам в виде частичного сокращения плана, в-четвертых, конец августа (я настаиваю на конце или во всяком случае на второй половине августа) является наиболее подходящим моментом для того, чтобы оказанием помощи стимулировать озимые посевы и вообще осенние работы.

Я думаю, что 30 млн пудов зерна хватит на это дело. В крайнем случае, можно пойти на 40 млн пудов. Украинцы могут потребовать, чтобы эта сумма была рассыроплена на все колхозы, или чтобы индивидуалам была оказана такая же помощь, как колхозам. Если будут такие требования, их

надо отвергнуть. Нужно взять лишь пострадавшие колхозы, скосив им в среднем 50 % плана. Индивидуалам скосить лишь $\frac{1}{3}$ или даже $\frac{1}{4}$ плана *.

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 115–118. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 244, 245.

№ 196 *Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про посилення темпів хлібозаготівель ***

Не раніше 25 липня 1932 р.

Хлебозаготовки [на] Украине развертываются [с] недопустимой медлительностью: на 25 [июля] июньский план выполнен вами менее 10 % [по] сравнению [с] прошлым годом: заготовили [в] 4 раза меньше, вместе [с] тем, имеет место спекуляция хлебом [в] значительных размерах. ЦК, Совнарком объясняют неудовлетворительный темп хлебозаготовок тем, что районные организации еще не мобилизовались [в] должной мере для организованного проведения всех работ, связанных [с] реализацией урожая, хлебозаготовками. [По] данным Наркомзема, [на] 20 июля [на] Украине скошено 3 млн 940 тыс. га, или [в] два [с] лишним раза меньше прошлого года, смолочено меньше 3 % скошенной площади при таком же мизерном скирдовании. Особо отмечаем совершенно недопустимое отставание зерносовхозов [как в] уборке [, так и в] равно хлебодаче: скошено 80 тыс. га, или 16 % посева, намолочено около 20 тыс. т зерна, сдано [на] 20 июля, [по] данным Заготзерно, лишь 2780 т, июльский план выполнен меньше [чем на] 5 %. ЦК, Совнарком обязывают вас немедленно выправить положение [на] всех участках реализации урожая, провести решительную борьбу [со] спекуляцией хлебом, одновременно широко развернуть массовую разъяснительную работу [по] выполнению постановления ЦК, Совнаркома [и] развертывании колхозной торговли хлебом лишь после выполнения общесоюзного плана хлебозаготовок, засыпки семфондов, максимально ускорить обмолот, уделив особое внимание повышению темпа обмолота [в] совхозах, добиться резкого перелома [в] хлебозаготовках, обеспечив обязательное выполнение июльского плана. [О] принятых мерах телеграфуйте.

Каганович, Молотов

Передал уполномоченный ОГПУ *Науман*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5381. – Арк. 11, 12. Копія; 1. – С. 221, 222.

* 17 серпня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову «О хлебозаготовках на Украине», відповідно до якої план було скорочено на 40 млн пудів. Див. док. № 216.

** На аркуші є помітки: «т. Строганову»; «Архів ПБ. Канов. 27.VIII».

№ 197 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У з питань збиральної кампанії і хлібозаготівель*

26 липня 1932 р.

1. Зважаючи на незадовільний хід скиртування й обмолоту, а також тенденції до затримки обмолоту, запропонувати обкомам вжити всіх заходів до посилення темпів скиртування і обмолоту, встановивши по кожному району, колгоспу й бригаді точні терміни закінчення скиртування хліба.

2. Незважаючи на категоричні попередження ЦК, до цього часу серйозної боротьби в районах зі зрівнялівськими тенденціями не розгорнуто.

ЦК пропонує областкомам на ділі повести рішучу боротьбу зі всякими зрівнялівськими тенденціями в колгоспах, що є необхідною умовою успішного проведення збиральної кампанії і хлібозаготівель.

3. Зобов'язати облпарткоми забезпечити видачу по всіх колгоспах натуральних авансів хлібом відповідно до постанови РНК СРСР і ЦК ВКП(б).

Застерегти райони проти фактів підміни видачі натуральних авансів надмірним поширенням громадського харчування, що на ділі призводить до зменшення натуральної частини, яка належить до видачі колгоспникам.

4. Внаслідок незадовільного керівництва з боку районних організацій справою організації хлібозаготівель, кволої роботи з роз'яснення останніх постанов про колгоспну торгівлю хлібом і відсутності боротьби з рвацькими елементами в колгоспах в ряді районів є факти продажу правліннями колгоспів на ринок колгоспного хліба. ЦК пропонує мобілізувати сільську партійну організацію і колгоспні маси на боротьбу з цими тенденціями, що призводять до підриву плану хлібозаготівель і послаблення особистої зацікавленості колгоспників в наслідках господарювання.

5. Доручити комісії в складі тт. Любченка, Реденса, Степанського, Салова розробити практичні заходи для безумовного проведення в життя постанови ЦК ВКП(б) і РНК Союзу про те, що беззаборонна торгівля хлібом може проводитись лише після 15 січня, тобто після виконання плану хлібозаготівель.

6. Доручити тт. Косіору і Чубарю на підставі обміну думок, що відбувся, протягом 24 годин скласти телеграму областям і районам.

Доручити Секретаріату [ЦК] протягом 5 днів скласти листа областям і районам з питань збиральної кампанії і хлібозаготівель.

7. Командирувати на допомогу обласним партійним комітетам для проведення збиральної кампанії і хлібозаготівель групу відповідальних робітників – 75–100 чоловік.

Секретаріату протягом 2 днів скласти список товаришів.

8. Доручити Секретаріату [ЦК] розглянути питання про стан з керівництвом збиральною кампанією і хлібозаготівлями в радгоспах і постанову опублікувати в пресі.

9. Дозволити НКЗ встановити для республіканських трестів фонди хліба на часткову оплату натурою за роботу по косовиці, скиртуванню і обмолоту хліба.

Доручити УЕН визначити розміри цих фондів.

10. Запропонувати уповнаркомважпрому т. Маслову взяти під безпосередній нагляд виробництво запасних частин на заводах України.

РНК встановити систематичний контроль за виконанням замовлень на запасні частини і їх відправку на місця.

11. При встановленні областями передбачених відповідними постановами пільг по хлібозаготівлях районам і колгоспам технічних культур виходити не з формального прилічування їх до районів і колгоспів спеціальних культур, а з фактичного виконання ними завдань з засіву цих культур (льон, конопля, тютюн та ін.).

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 206–207. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 222–224.

№ 198 *Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича щодо підготовки закону про охорону соціалістичної власності*

26 липня 1932 р.

...3) Я думаю, что целесообразнее было бы объединить в одном законе вопрос об охране колхозной и кооперативной собственности, равно как железнодорожных грузов с вопросом об охране самых колхозов, т. е. о борьбе с теми элементами, которые применяют насилие и угрозы или проповедают применение насилия и угроз к колхозникам с целью заставить последних выйти из колхоза, с целью насильственного разрушения колхоза. Закон можно разбить на три раздела, из коих первый раздел будет трактовать о грузах железнодорожных и водного транспорта с обозначени[ем] соответствующего наказания, второй раздел будет трактовать о колхозном и кооперативном имуществе (собственности) с соответствующим наказанием, а третий раздел – об охране самих колхозов от насилий и угроз со стороны кулацких и других антиобщественных элементов с указанием, что преступления по таким делам, т. е. по последним делам, будут караться тюрьмой от 5 до 10 лет с последующим заключением в концлагерь сроком на 3 года и без права применения амнистии. Я думаю, что по всем этим трем пунктам нужно действовать на основании закона («мужик любит законность»), а не на базе лишь практики ОГПУ, при этом, понятно, что роль ОГПУ здесь не только не будет умалена, а – наоборот – будет усилена и «облагорожена» («на законном основании», а не «по произволу» будут орудовать органы ОГПУ).

Что касается борьбы со спекулянтами и перекупщиками как на базарах и рынках, так и на селе, то здесь нужен специальный закон (и здесь лучше будет орудовать в порядке закона), который, ссылаясь на предыдущий закон о колхозной торговле, где говорится об искоренении перекупщиков и спекулянтов, предпишет органам ОГПУ высылать спекулянтов и пе-

рекупшиков в концлагерь сроком на 5–8 лет без права применения амнистии.

Понятно?

В этом духе и надо изменить мои предложения, изложенные в предыдущих письмах...*

РДАСП. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 100. – Арк. 2–6. Оригинал. Рукопис; 4. – С. 245, 246.

№ 199 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про зниження плану хлібозаготівель по УСРР і підготовку закону про охорону соціалістичної власності*

27 липня 1932 р.

...2) Вечером получил Ваше письмо от 25-го. Я считаю Ваше предложение о снижении плана [хлебозаготовок] для Украины, в особенности для Правобережья, особенно пострадавшего, совершенно правильным**. Конечно, одно дело в июне в период подготовки и другое дело – 2-ая полов[ина] августа. Снижение можно и нужно сделать, и никакой неловкости для нас, выступавших рьяно за план, здесь не будет, а если бы и была, то дело выше, и правильное предложение надо принять. Я думаю, что сейчас не надо еще говорить украинцам об этом. Заготовки в целом идут пока неважно. Дело подходит к августу, и нам надо будет более бдительно смотреть за работой областей и тверже регулировать.

3) Видимо, посланный Вам нами проект декрета не совсем подходит. В Вашем письме, которое мы получили 25-го, Вы ставите вопрос шире. Мы пробовали сегодня перередактировать, но пока не вышло. Завтра еще раз будем редактировать и потом пошлем Вам. Как важно было бы сейчас, т. Сталин, чтобы руководящие работники обкомов знали бы установки Ваших последних двух писем. В законе не скажешь всего, а ведь в Вашей постановке вопроса об охране и неприкосновенности общественной социалистической собственности, о роли государства и законов столько поучительного не только для областников, но и для тех, кто выдвигал практически лозунг об отмирании государства...

РДАСП. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 118–121. Оригинал. Рукопис; 4. – С. 249.

* Див. док. № 187, 192.

** Див. док. № 195.

№ 200 *Інформація Проскурівського райвідділу ДПУ Вінницької області про масовий вихід із колгоспів району*

28 липня 1932 р.

Из поступивших в последние дни агентурных материалов явствует, что в целом ряде сел обслуживаемого нами р-на начинают быстро нарастать тенденции к массовому выходу из колхозов. В основном выходы относятся за счет бедняцкой прослойки села.

Так, по селу Ходьковцы в последние дни подано 4 заявления о выходе. Заявления были поданы после женского собрания, на котором секретарь КСМ ячейки объявил, что в текущем хозяйственном году на трудодень будут давать хлеба не меньше чем 4 кг. Все 4 заявления поданы бедняками.

В с. Водычках поступило 13 заявлений, также от бедноты. Желание выйти из колхоза подавшие заявления мотивируют тем, что колхоз их довел до голода и что их дети умирают голодной смертью.

В с. Осташках нами зарегистрировано 10 заявлений, тоже исключительно от бедноты.

Такое же явление наблюдается в Гречанах, Шаровечне, Дзеленцах, Ружичанке [и] в селах сплошной коллективизации.

Анализ материалов свидетельствует о том, что причинами, побудившими к выходу из колхозов, является следующее:

а) отсутствие хлеба в результате чрезвычайно низкой оплаты трудодня и бесхозяйственности, господствующей в колхозах;

б) неналаженность и качественная неудовлетворенность общественного питания и перебои в нем из-за отсутствия соответствующих фондов;

в) кулацкая агитация – распространение провокационных слухов о том, что всем вышедшим из колхоза наделяется земля самого лучшего качества в размере 9 га на семью и закрепление этой земли на 9 лет (с. Осташки, Шаровечна);

г) искривления, допускаемые низовыми советскими и партийными органами на селе (Шаровечна и Водычки).

Наряду с этим некоторое влияние имеют и последние постановления ЦК и СНК о хлебозаготовках, колхозной торговле и мясозаготовках. Эти постановления частью крестьянства восприняты так: теперь выгоднее быть не в колхозе, а вести индивидуальное хозяйство, можно будет больше продать на рынке.

В отношении допущенных искривлений нами и прокуратурой ведется соответствующее расследование. Вопрос этот заострен районным партийным комитетом в достаточной степени, который нами информируется в порядке поступления изложенных выше материалов.

Наряду с тенденциями к выходу из колхоза в некоторых селах р-на, как, например, Водычках, Дзеленцах и Педосах, имел место организованный невыход на работу колхозников из-за отсутствия общественного питания.

В Водычках же колхозники 27-го с. м. пытались растащить макуху (подсолнечную), привезенную для корма свиней и требовали ее раздачи для корма колхозникам.

Все изложенное свидетельствует о возникшей напряженности в р-не, о чем Проскуровское РОГПУ и сигнализирует.

Нач. ОО 1 КК и ПроГПУ * Рудоминс

Державний архів Хмельницької області. – Ф. Р-1160. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 28. Машинопис. Оригінал.

№ 201 *Лист завідувача приймальні голови ВУЦВК до харківського прокурора з приводу скарги одноосібника І. Мельника на репресивні заходи*

29 липня 1932 р.

Т е р м і н о в о. До Харківського облпрокурора

Одноосібник хутора Трусова Валківського р-ну Мельник І. М. скаржитья ВУЦВК на неправильне вилучення у нього в м'ясозаготівлю корови, не виплативши за неї гроші. 10 днів тому він забрав корову з артілі, де вона перебувала. За це його заарештовано, а дочку заперли в сарай. Григорій Іванович Петровський розпорядився детально розслідувати цю справу, винних у перекрученні постанов партії та уряду притягти до відповідальності, Мельника звільнити з-під арешту й повернути йому корову. 29.VII дано телеграфне розпорядження РВК – повернути корову, а Нововодолазькому прокурору – Мельника звільнити з-під арешту. Вжиті заходи та наслідки розслідування сповістити для доповіді Григорію Івановичу Петровському протягом декади.

Додаток: 1 арк. **

Член ВУЦВКу, зав. приймальні голови ВУЦВКу *Баранов*
Зав. канц. *Мамліна*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 110. – Арк. 84. Копія. Машинопис; 2. – С. 490.

№ 202 *Витяги із протоколів засідань правління та загальних зборів членів артілі ім. ХТЗ Чугуївського району на Харківщині про перегляд плану хлібозаготівлі*

30 липня – 16 серпня 1932 р.

ЗАСЕДАНИЕ ПРАВЛЕНИЯ 30 июля 1932 р.

Слушали: О принятии плана хлебозаготовки 2521 ц по культурам. *Постановили:* После выступления всех членов правления и актива, обсудив всесторонне преподнесенный план хлебозаготовки 2521 ц, правление счи-

* Начальник особливого відділу 1-го кавалерійського корпусу і Проскурівського районного відділу ДПУ.

** Заява в справі відсутня.

тает хлебозаготовку вывозить, не приостанавливать, придерживаясь контрактационных договоров – $\frac{1}{3}$ урожайности всего валового дохода по культурам. Одновременно поручить пред. правления тов. Голенищеву выяснить перед райкомиссией, ввиду неясности, из каких расчетов урожая был преподнесен план с превышением, что урожайность не может послужить примером выполнения, принимались ли во внимание акты о гибели посева и отчисления для свиноварной фермы.

20.VIII.1932.

Пред. правления *Голенищев*
Секретарь *Проскура*
Верно: секретарь *А. Проскура*

ОБЩЕЕ СОБРАНИЕ АРТЕЛИ 7 августа 1932 г.

Слушали: О принятии плана хлебозаготовки 2521 ц по культурам. *Постановили:* После выступления целого ряда членов колхоза, обсудив все-сторонне вопрос о принятии плана хлебозаготовки 2521 ц, было внесено предложение уполномоченного РИК т. Горкаленко: 1 [1-е предложение] – план, предписанный РИК, принять полностью; 2-е предложение – сдать одну треть урожайности всего валового дохода; и 3-е предложение – [сдать] $\frac{1}{4}$ часть урожайности всего валового дохода.

Голосование: за 1-е [предложение] – «за» – нет, «против» – 85 человек; за 2-е предложение – «за» – 23, «против» – 19 человек; 3-е предложение – «за» – 68, «против» – 3 человека.

Считать по большинству голосов принятым 3-е предложение, т. е. сдать хлебозаготовке $\frac{1}{4}$ урожайности всего валового сбора.

20.VIII.1932.

Председатель собрания *Петрищев*
Секретарь *Шабельников*
Верно: секретарь *А. Проскура*

ЗАСЕДАНИЕ ПРАВЛЕНИЯ 16 августа 1932 г.

Ввиду настойчивых требований со стороны уполномоченных РПК о принятии и выполнении плана хлебозаготовки, правление артели [им.] ХТЗ считает необходимым командировать в ЦИК со всеми точными данными выделенного члена правления Ачкасова С. П. и просить ЦИК о пересмотре [плана], имеющейся гибели посевов согласно актов и отчисления для свиноварной фермы*.

20.VIII.1932.

Пред. заседания *Н. Голенищев*
Секретарь *А. Проскура*
Верно: секретарь *А. Проскура*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 109. – Арк. 40–42. Засвідчена копія. Рукопис; 2. – С. 503, 504.

* За дорученням приймальні ВУЦВК заяву розглядав Чугуївський райвиконком. Аргументи селян не було взято до уваги, і доведений план визнано реальним.

№ 203 Телеграма ЦК КП(б)У до обласних комітетів партії
про вжиття негайних заходів щодо посилення
хлібозаготівель

31 липня 1932 р.

Надіслати областкомам таку телеграму:

ЦК вимагає від вас вжиття негайних заходів [з] посилення хлібозаготівель. Створюється неподібний і неприпустимий стан. Збиральна кампанія України [в] основному закінчена, а заготовлено до цього часу біля 3 млн пудів хліба проти заготовлених на перше серпня минулого року 21 млн пудів. На Україні в кінці липня постачати робітничі центри нема чим, в той час, коли всю розгорнулося розбазарювання, спекуляція хлібом. ЦК пропонує негайно кинути весь керівний актив [на] хлібозаготівлі, в найближчі дні виправити становище. Дальшу затяжку розгортання хлібозаготівель розглядатимемо як бездіяльність, що сприяє зриву хлібозаготівель та постачання робочих центрів. Вжиті заходи обкомам негайно повідомити ЦК.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 236. – Арк. 228. Копія; 1. – С. 224.

№ 204 Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про збирання
врожаю і хлібозаготівлі

1 серпня 1932 р.

а) Організувати посылку в совхозы необхідного количества рабочей силы из городов на Северном Кавказе, Украине, в Крыму и в других местах, где это окажется необходимым, по преимуществу из людей, имеющих опыт в с/х работах, для работы по уборке хлеба на срок 10–15 дней;

б) для руководства проведением местами всей этой работы создать комиссию в составе тт. Постышева, Антипова, Маркевича, Чернова и Островского;

в) ввиду того, что выполнение решения ЦК о выделении автомобилей, запасных частей для тракторов и снабжении необходимыми материалами уборочной кампании проходит крайне неудовлетворительно, уполномочить т. Антипова от СТО и ЦК следить и проталкивать ускоренное проведение в жизнь этого решения;

г) послать телеграмму от ЦК и СНКома директорам совхозов и МТС об усилении уборочной кампании;

д) распределу ЦК выделить не менее 200–300 крупных работников, знающих заготовительную работу, в распоряжение Заготхлеба для постоянной работы;

е) утвердить с поправками внесенный т. Черновым план хлебозаготовок на август мес. из урожая 1932 г. (см. приложение).

ОБ УБОРКЕ УРОЖАЯ И ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ
(утверждено Политбюро ЦК ВКП(б) от 1.VIII.1932)

1. Утвердить план хлебозаготовок на август в размере 285 млн пуд по СССР со следующей разбивкой по областям, краям и республикам (в млн пуд.).

Северный край – 0,1	Сев. Кавказ – 60
Ленинградская область – 0,2	Крым – 7
Западная область – 1,4	Казахстан – 5,5
Московская область – 5	Зап. Сибирь – 1,5
Ивановская область – 0,6	Восточная Сибирь – 0,2
Нижегородский край – 4,6	ДВК – 0,3
Урал – 2,1	УССР – 100
Башреспублика – 2	БССР – 0,6
Татреспублика – 2,5	ЗСФСР – 1,0
Средняя Волга – 25	Средняя Азия – 6,8
ЦЧО – 29,2	
Н. Волга – 28,5	
В с е г о п о С С С Р – 285	

2. Утвердить разбивку августовского плана хлебозаготовок по секторам и источникам поступления в следующем виде:

Совхозы – 38 млн пуд.	Колхозы – 200
В т. ч.: зерносовхозы – 25	В т. ч. МТС – 125
Союзнахар – 7,9	Единоличники – 39
Сортсемтрест – 3,1	Гарнцевый сбор (90 %) – 8
Проч. совхозы – 2,3	

3. Поручить Комитету заготовок произвести разбивку плана хлебозаготовок на август по культурам.

РДАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 894. – Арк. 2, 3. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 205 *Спеціальне донесення Дніпропетровської обласної міліції обкому КП(б)У про випадок людоїдства в с. Софіївка Бердянського району*

1 серпня 1932 р.

6 июля 1932 г. в Бердянскую раймилицию поступило заявление от гр. Чулкова Николая Борисовича, жителя г. Бердянска, о том, что у бывшей

его жены гр. Болотниковой Ксении Ивановны (разведенная с Чулковым), проживающей в с. Софиевка Бердянского района, пропал ребенок: девочка 1,5 года.

Произведенным расследованием, а также показаниями гр. Болотниковой установлено следующее:

Гр. Болотникова, 25 лет, разведенная, батрачка, член артели «Октябрь», проживающая в с. Софиевка, имела на своем иждивении двух детей – мальчика трех лет и девочку 1,5 года. Летом в 1931 г. в артели почти не работала, совместно с мужем выработала всего 82 трудодня, при распределении дохода за 1931 г. от артели получила хлеба разных культур 133 кг, кроме этого, имела корову и поросенка. В декабре 1931 г. за отсутствием корма корову и поросенка зарезала на питание. В это же время хлеб у нее был израсходован и она стала питаться исключительно одним мясом.

В начале марта 1932 г. мясо от коровы и поросенка израсходовала и стала варить кости и этим наваром питалась сама и питала детей. От такого питания Болотникова стала опухать; последняя несколько раз обращалась за помощью в сельский совет, в правление артели, но помощи не получала. Оставаясь в беспомощном голодном состоянии, Болотникова решила убить ребенка – девочку – и ее мясом питаться.

В последних числах марта 1932 г. уложила спать мальчика и, когда мальчик уснул, наточила большой столовый нож, подозвала к себе девочку, подняла ей голову вверх и одним движением ножа по шее перерезала гортань. Девочка стояла без движения, не шевелясь, Болотникова взяла ее на руки, посмотрела на нее, положила на скамейку, накрыла платком, сама легла спать. На утро следующего дня отрезала голову девочке, положила в котел, после чего, срезав мякоть мяса от левой ноги, остальные части тела порезала на куски, завернула в тряпки, и вынесла во двор, и зарыла в навоз. Прийдя в комнату, растопила плиту, поставила котел с головой от убитой девочки и стала варить, сварила голову ребенка, мякоть от костей отделилась, вытащила череп с костями головы, сняла лобную кость, вытащила мозги и положила на тарелку. Когда мальчик проснулся и стал просить кушать, она ему дала мозги и сказала: «Кушай – это телячье». Мальчик попробовал, но кушать не стал, тогда она взяла и стала сама кушать, но кушать их не могла и выбросила собаке. После чего, дабы накормить ребенка, стала варить отрезанный кусок мяса и дала мальчику, но мальчик его не стал кушать и она также не кушала, так как, по ее словам, оно было слишком жирное.

Произведенным обыском с целью обнаружения частей ребенка было найдено: лобную кость черепа, лежащего в навозе во дворе Болотниковой.

Медицинским исследованием установлено, что действительно лобная кость черепа подверглась вывариванию.

Гр. Болотникова, ввиду ее опухлости на почве недоедания, находилась на излечении в больнице. В данный момент у Болотниковой опухоль прошла и последняя находится в больном состоянии в больнице для определения ее психического и умственного состояния.

Дело по обвинению гр. Болотниковой закончено и в порядке 103 статьи Уголовно-процессуального кодекса направлено бердянскому райпрокурору на рассмотрение.

Заместитель начальника РК милиции *Рудов*
Начальник оперативного отдела *Хац*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5255. – Арк. 74, 75. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 225, 226.

№ 206 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна
про становище у сільському господарстві*

2 серпня 1932 р.

...3. Заслушали мы сообщение об уборочной кампании и хлебозаготовках. С уборочной лучше стало в последнюю пятидневку, но нельзя сказать, что удовлетворительно. Мы наметили ряд практических мер, в частности, предложили отобрать в помощь совхозам из городов временно дней на 10–15 людей, знакомых с сельским хозяйством, не из фабрик и заводов. Плохо обстоит дело со свеклой, в особенности с прополкой и с подготовкой в борьбе со вторым туром гусениц. Здесь еще можно кое-что сделать, в частности, в отношении прополки и борьбы со вторым туром гусениц. Мы запросили ЦК КП(б)У и ЦЧО, что ими предпринимается и какие меры они предлагают. Были предложения о том, чтобы объявить, что за каждый га свеклы прополки и сохранения от гусениц крестьянин получит по 5–6 пудов хлеба. Считая миллион га посева, получится 5–6 млн пудов, но мы пока не приняли этой меры, хотя и склонялись, что можно было бы пойти на это дело, ибо сеятели свеклы лишены выгод от колхозной торговли, которые получают сеятели зерна.

По вопросу о хлебозаготовках мы утвердили план. Июльский план выполнен очень плохо, на август приняли 285 млн пудов. Постановили укрепить хлебозаготовительный аппарат подбором 300 работников на постоянную работу.

4. Утвердили мы цифры осеннего сева и зяблевой вспашки, исходили при этом из данной Вами совершенно правильной установки о недопустимости увеличения количества расширения посевных площадей. Поэтому мы увеличили расширение на один млн для совхозов, а весь остальной колхозно-крестьянский сектор оставили на прошлогоднем уровне. Думаем, что поступили правильно...

№ 207 *Витяг із протоколу засідання РНК СРСР**3 серпня 1932 р.*

...2. Об обеспечении сырьем винокуренной промышленности.

Принять к сведению сообщение т. Куйбышева, что в августе месяце для винокуренной промышленности Комитетом по заготовкам при СТО будет отпущено 9 млн пудов зерна равными частями подекадно.

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 16. – Спр. 465. – Арк. 104. Оригінал. Рукопис.

№ 208 *Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про затвердження Наркоматом землеробства СРСР завдань для УСРР з озимої сівби та оранки на зяб**3 серпня 1932 р.*

Сообщается постановление ЦК от 1 августа: утвердить представленные Наркомземом СССР задания краям по озимому севу и зяблевой пахоте, запретив местным органам изменять их в сторону уменьшения. УСРР (в тысячах гектар): зяблевая вспашка – 7400, озимый сев – 10 730, в том числе пшеница – 6500, незерновые культуры – 130.

Секретарь ЦК *Каганович*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5408. – Арк. 2. Оригінал; 1. – С. 226.

№ 209 *Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У до сільських райкомів партії про заходи з посилення хлібозаготівель**7 серпня 1932 р.*

Хныканье, растерянность, проявленные многими районами во время доведения планов хлебозаготовок, не только не поборены, а, как показывают итоги заготовок в первую пятидневку августа, нашли свое дальнейшее развитие. Область в первой августовской пятидневке едва подготовила треть пятидневного задания. При общем неудовлетворительном ходе заготовок на Украине наша область занимает последнее место. Такого положения областком более терпеть не может. Усвойте наконец, что такое отношение к хлебозаготовкам срывает снабжение хлебом армии, промцентров. Категорически требуем изо дня в день выполнять данные вам пятидневные задания по хлебу, десятого обязательно должно быть выполнено задание обеих первых пятидневок. В обеспечение этого выполните практические директивы областкома о форсировании молотьбы, мобилизации всего тягла, рабсилы для работы от зари до зари для молотьбы, скирдования, вывоза хлеба. Обеспечивая правильную выдачу натуравансов, стимулируя этим повышение производительности труда, прекратите наконец разбазарива-

ние хлеба. Решительными мерами сломите сопротивление по хлебодаче, добейтесь немедленного резкого перелома.

О принятых мерах немедленно сообщите в областком.

Секретарь областкома КП(б)У В. И. Чернявский

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 39. – Арк. 133. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 227.

№ 210 *Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації й зміцнення громадської (соціалістичної) власності»*

7 серпня 1932 р.

Останнім часом почастишали скарги робітників та колгоспників на розкрадання (крадіжки) вантажів на залізничному й водному транспорті та на розкрадання (крадіжки) кооперативного й колгоспного майна елементами, що хуліганять, та взагалі антигромадськими елементами; так само почастишали скарги на насильство та загрози куркульських елементів колгоспникам, які не хочуть вийти з колгоспів і чесно та самовіддано працюють для зміцнення їх.

ЦВК і РНК Союзу РСР вважають, що громадська власність (державна, колгоспна, кооперативна) – основа радянського ладу, вона священна й недоторканна, і людей, що роблять замах на громадську власність, треба розглядати як ворогів народу; в зв'язку з цим рішуча боротьба з розкрадачами громадського майна є найперший обов'язок органів радянської влади.

Виходячи з цих міркувань і йдучи назустріч вимогам робітників та колгоспників, ЦВК і РНК Союзу РСР ухвалюють:

I

1) Дорівняти вантажі на залізничному й водному транспорті їхнім значенням до майна державного і всебічно підсилити охорону цих вантажів.

2) Застосувати як захід судової репресії за розкрадання вантажів на залізничному й водному транспорті вищу міру соціального захисту – розстріл із конфіскацією всього майна із заміною при обставинах, що пом'якшують провину, позбавлення волі на час не менше як десять років з конфіскацією майна.

3) Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про крадіж вантажів на транспорті.

II

1) Дорівняти значенням майно колгоспів та кооперативів (урожай на полях, громадські запаси, худобу, кооперативні склади та крамниці тощо) до майна державного і всебічно підсилити сторону цього майна від розкрадання.

2) Застосувати як захід судової репресії за розкрадання колгоспного та кооперативного майна вищу міру соціального захисту – розстріл із конфіскацією всього майна, зі зміною при обставинах, що пом'якшують провину, позбавленням волі на час не менше як десять років із конфіскацією всього майна.

Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у справах про крадіж колгоспного та кооперативного майна.

III

1) Провести рішучу боротьбу з усіма антигромадськими, куркульсько-капіталістичними елементами, що застосовують насильства та загрози, або проповідують застосування насильства та загроз до колгоспників, щоб примусити їх вийти з колгоспу, щоб примусово зруйнувати колгосп. Дорівняти ці злочини до державних злочинів.

2) Застосувати як захід судової репресії в справах про охорону колгоспів та колгоспників від насильства й загроз з боку куркульських та інших антигромадських елементів позбавлення волі від 5 до 10 років з ув'язненням у концентраційному таборі.

3) Не застосовувати амністії до злочинців, засуджених у цих справах.

Голова ЦВК Союзу РСР *М. Калінін*
Голова РНК Союзу РСР *В. Молотов (Скрябін)*
Секретар ЦВК Союзу РСР *А. Єнукідзе*

Комуніст. – 1932. – 9 серп.; Коллективизация сельского хозяйства: важнейшие постановления Коммунистической партии и Советского правительства. 1927–1935. – М., 1957. – С. 423, 424.

№ 211 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо боротьби зі спекуляцією хлібом*

9 серпня 1932 р.

Решением партии и правительства колхозная торговля хлебом разрешена только после 15 января 1933 г., после полного выполнения хлебозаготовок по Союзу. До этого срока продажа хлеба на базарах воспрещена. Это мероприятие должно облегчить борьбу с разбазариванием колхозного хлеба, создать необходимые условия для борьбы с разбазариванием хлеба единоличными хозяйствами и тем самым способствовать успешному выполнению плана хлебозаготовок и сохранению максимальных натуральных фондов, подлежащих распределению среди колхозников.

Продажа хлеба на рынке до установленных правительством сроков на деле является потаканием кулаку и спекулянту и облегчает им работу по срыву выполнения основного обязательства колхозов, единоличников-бедняков и середняков перед пролетарским государством, ведет к разбазариванию натуральных фондов, подлежащих распределению среди колхоз-

ников, а тем самым направлена против организационно-хозяйственного укрепления колхозов, против колхозов.

Борьба с торговлей хлебом до полного выполнения плана хлебозаготовок во всем Союзе (до 15 января) должна стать делом широчайших масс, составной частью всей нашей работы по выполнению плана хлебозаготовок.

Обеспечение этой задачи является важнейшей обязанностью районных партийных комитетов, сельских парторганизаций, всех передовиков-колхозников. В первую очередь необходимо ударить по перекупщикам-спекулянтам, кулацко-зажиточной верхушке и единоличникам, злостно уклоняющимся от выполнения плана хлебозаготовок.

На общих собраниях колхозов и бригад необходимо обсудить вопрос о хлебозаготовках и торговле хлебом колхозов и колхозников и разъяснить колхозникам действительный смысл решений партии и правительства и провести постановление, категорически воспрещающее правлениям производить продажу колхозного хлеба до 15 января 1933 г., призывающее колхозников не продавать до этого срока хлеба на базарах.

Необходимо на общих собраниях разъяснить, что за продажу хлеба на базарах (зерно, мука) до выполнения плана по Союзу (до 15 января) виновные будут привлекаться к судебной ответственности.

Провести такие же общесельские собрания единоличников-бедняков и середняков.

Наряду с массовой работой необходимо умелое, твердое проведение судебно-репрессивных и административных мер, репрессии необходимо направить в первую очередь против перекупщиков хлеба – спекулянтов, против кулацко-зажиточной верхушки села. В то же время необходимо применять репрессии и против правлений колхозов, а также единоличников-контрактантов, не выполняющих своих обязательств по сдаче хлеба государству и продающих уже теперь хлеб (зерно, мука) на базарах.

Для этого:

1. Обязать советские органы, ГПУ и милицию обеспечить полное устранение с рынка перекупщиков зерна и муки.

2. Против кулацко-зажиточных хозяйств (твердосдатчиков), продающих хлеб, применять меры административной ответственности по закону 3 июля 1929 года, а также судебные репрессии.

3. Правления колхозов, продающие хлеб на базаре, должны быть привлечены к судебной ответственности, причем репрессии прежде всего направить против председателей и зав. хозяйством колхоза.

Во всех случаях привлечения к ответственности колхозная система должна обеспечить общественное осуждение и постановление о привлечении виновных к суровой судебной ответственности со стороны колхозов, правления которых допустили незаконную продажу хлеба.

Все случаи привлечения к ответственности правлений колхозов, торгующих хлебом, необходимо широко освещать в прессе, сообщая одновременно, как реагировали колхозники того колхоза, где правление допустило незаконную торговлю хлебом.

4. Единоличников-контрактантов, продающих свой хлеб на базаре, привлекать к судебной ответственности, и прежде всего тех, которые, не выполнив контрактационных обязательств, злостно уклоняясь от выполнения контрактационных договоров, продают свой хлеб.

Борьбу со спекуляцией хлебом, работу по выявлению единоличников и колхозников, незаконно торгующих хлебом, необходимо проводить так, чтобы ни в какой мере не ударить по колхозной торговле и торговле трудящихся единоличников другими сельскохозяйственными продуктами своего производства, чтобы эта борьба никоим образом не отражалась на развертывании колхозных базаров.

Репрессивные меры должны применяться так, чтобы никоим образом не скатиться к массовым репрессиям против колхозников и единоличников, середняков и бедняков. Репрессии должны применяться с тщательным выбором объектов, с таким расчетом, чтобы решительно ударяя по кулаку-спекулянту, по злостному срывщику – контрактанту-единоличнику, этим самым воздействовать на остальных продавцов хлеба – колхозников, единоличников.

В отношении колхозников, единоличников (бедняков и середняков) должны быть применены товарищеские суды, осуждение бригадой и т. д. Партийные организации должны помнить, что методы общественного воздействия должны явиться основной формой борьбы в отношении колхозников и единоличников, бедняков и середняков.

Репрессии (арест, конфискация) не должны производиться на базарах. Но на базарах мы должны в первую очередь через фининспектуру устанавливать фамилию продающего хлеб, из какого он села и колхоза.

Райпарткомы, райколхозы, сельсовет, колхозы должны обеспечить, чтобы ни один вскрытый факт торговли зерном и мукой не остался недоуведомленным до колхоза, колхозник которого торгует хлебом, до сельсовета, единоличники которого продают хлеб.

Обязать ГПУ и НКЮ в соответствии с настоящим решением дать указания по своей линии.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 14–16. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 227–230.

№ 212 *Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича
про становище в УСРР та необхідність зміни
керівництва республіки*

11 серпня 1932 р.

...3) Самое главное сейчас Украина. Дела на Украине из рук вон плохи. Плохо по партийной линии. Говорят, что в двух областях Украины (кажется, в Киевской и Днепропетровской) около 50 райкомов высказались против плана хлебазаготовок, признав его нереальным. В других райкомах обстоит дело, как утверждают, не лучше. На что это похоже? Это не партия,

а парламент, карикатура на парламент. Вместо того, чтобы руководить районами, Косиор все время лавировал между директивами ЦК ВКП и требованиями райкомов и вот – долавировался до ручки. Правильно говорил Ленин, что человек, не имеющий мужество пойти в нужный момент против течения, не может быть настоящим большевистским руководителем. Плохо по линии советской. Чубарь – не руководитель. Плохо по линии ГПУ. Реденсу не по плечу руководить борьбой с контрреволюцией в такой большой и своеобразной республике, как Украина.

Если не возьмемся теперь же за выправление положения на Украине, Украину можем потерять. Имейте в виду, что Пилсудский не дремлет, и его агентура на Украине во много раз сильнее, чем думает Реденс или Косиор. Имейте также в виду, что в Украинской компартии (500 тысяч членов, хехе) обретается не мало (да, не мало!) гнилых элементов, сознательных и бессознательных петлюровцев, наконец – прямых агентов Пилсудского. Как только дела станут хуже, эти элементы не замедлят открыть фронт внутри (и вне) партии, против партии. Самое плохое это то, что украинская верхушка не видит этих опасностей.

Так дальше продолжаться не может.

Нужно:

а) взять из Украины Косиора и заменить его Вами с оставлением Вас секретарем ЦК ВКП(б);

б) вслед за этим перевести на Украину Балицкого на пост преда украинского ГПУ (или ПП Украины, так как должности преда ГПУ Украины, кажется, не существует) с оставлением его замом председателя ОГПУ, а Реденса сделать замом Балицкого по Украине*;

в) через несколько месяцев после этого заменить Чубаря другим товарищем, скажем, Гринько или кем-либо другим, а Чубаря сделать замом Молотова в Москве (Косиора можно сделать одним из секретарей ЦК ВКП);

г) поставить себе целью превратить Украину в кратчайший срок в настоящую крепость СССР, в действительно образцовую республику. Денег на это не жалеть.

Без этих и подобных им мероприятий (хозяйственное и политическое укрепление Украины, в первую очередь – ее приграничных районов и т. п.), повторяю – мы можем потерять Украину.

Что Вы думаете на этот счет?

За это дело надо взяться поскорее, – немедленно по приезде в Москву.

Привет!

И. Сталин.

11.VIII.1932

P.S. Насчет Балицкого и Реденса я уже говорил с Менжинским. Он согласен и всячески приветствует это дело.

РДАСПИ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 99. – Арк. 146–151. Оригинал. Рукопис; 4. – С. 273, 274.

* Постанововою Політбюро ЦК ВКП(б) «Об особо уполномоченном ОДПУ на Украине» від 24 листопада 1932 р. В. Балицький був направлений в УСРР. Див. док. № 313.

№ 213 *Постанова Наркомюсту УСРР про заборону продажу колгоспниками хліба до виконання плану хлібозаготівель*

15 серпня 1932 р.

В окремих районах наявні випадки продавання ринкові хліба нового врожаю досить значними партіями. З цим треба боротися.

В боротьбі зі спекуляцією хлібом органи юстиції повинні додержувати-ся такої лінії:

1. За постановою РНК СРСР та ЦК ВКП(б) з 6 квітня 1932 р. * колгоспи та колгоспники, виконавши свої завдання з хлібозаготівель та утворивши насінневі фонди, мають право цілком вільно продавати на ринкові зайвини свого хліба після 15 січня 1933 р., себто після того, як плани хлібозаготівель буде виконано по цілому Союзу. Отже, продавати хліб на ринкові до 15 січня 1933 р. не можна. Жодних відступлень від цього припускати не можна. Продаж хліба на ринкові до встановлених від уряду реченців [строків] є на ділі потуранням куркулеві та спекулянтові та полегшує їм роботу щодо зриву виконання державних заготівель.

2. В першу чергу треба вдарити по куркулях та перекупниках-спекулянтах. Перекупників та спекулянтів, що скупають для перепродажу хліб на ринкові чи спекулюють хлібом, повністю усувати через відповідні органи з ринку та притягати до кримінальної відповідальності за арт. 129-м КК. Справи перекупників та спекулянтів розв'язувати найбільше за декаду та вживати до них тверду репресію.

3. Куркулів та заможників, що продають на ринкові хліб, треба притягати до кримінальної відповідальності за законом від 3 липня 1929 р., чи до кримінальної відповідальності: куркулів – за ч. 2-ю арт. 58-го КК, а заможників – за ч. 1-ю арт. 58-го КК. Треба, одначе, стежити, щоб застосування закону від 3 липня 1929 р. до заможників не призводило до ліквідації господарств заможників. Якщо куркульсько-заможницькі господарства, виконавши поставлені їм тверді завдання, продають хліб на ринкові, то їх треба притягати до відповідальності за арт. 129-м КК.

4. Якщо одноосібник, не виконавши умов контрактації, продає хліб на ринкові, то це є одна з основних ознак злісного його ухилення виконати контрактацію. Не припускаючи масовості, не підмінюючи репресією масово-громадської роботи, треба таких одноосібників притягати до кримінальної відповідальності за арт. 119-м КК.

5. Якщо одноосібник – середняк чи бідняк, виконавши повністю контрактацію, продає до 15 січня 1933 р. хліб на ринкові, то до таких одноосібників треба в першу чергу і в основному застосовувати заходи масової роботи та громадського впливу, передаючи такі справи до сільських судів. Лише в окремих випадках, якщо одноосібник продає хліб систематично,

* Йдеться про постанову РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 6 травня 1932 р. «Про план хлібозаготівель з врожаю 1932 року та розгортання колгоспної торгівлі хлібом». Див. док. № 88.

більш-менш значними партіями, винних притягати до відповідальності за арт. 129-м КК.

НКЮ ще раз підкреслює, що методи громадського впливу до середняків і бідняків, що, виконавши контрактацію, продають до 15 січня 1933 р. хліб на ринкові, повинні бути основною формою боротьби.

6. Якщо управа колгоспу, не виконавши планів хлібозаготівель та не утворивши насінневих фондів, продає хліб на ринкові, то винних в цьому осіб, в першу чергу голів правлінь таких колгоспів та зав. господарствами, притягати до кримінальної відповідальності за арт. 97-м чи 98-м КК УСРР. Про такі факти треба обов'язково ставити питання перед Колгоспспілкою та на загальних зборах колгоспників, щоб залучити до цієї боротьби колгоспників.

7. Якщо управа колгоспу, виконавши плани хлібозаготівель та утворивши насінневі фонди, всупереч законів продає хліб на ринкові до 15 січня 1933 р., то про це треба ставити питання перед масою колгоспників даного колгоспу, домагаючись громадського засудження таких фактів. В окремих випадках, найбільш характерних, якщо управа колгоспу продає хліб і після того, як це засуджено колгоспною масою, винних притягати до кримінальної відповідальності за арт. 129-м КК УСРР.

8. Треба найрішуче боротися з продажем краденого хліба, додержуючись директиви НКЮ з 13 серпня цього року про охорону громадської власності, а також продажем хліба перекупленого чи переданого куркулем. Треба звернути особливу увагу на боротьбу з організаторами та натхненниками такої спекуляції.

9. З продажем колгоспником на ринкові хліба до 15 січня 1933 р., одержаного в колгоспі, треба боротися заходами громадського впливу, передаючи такі справи до сільських судів, доводячи про такі факти до відома колгоспу, що його колгоспник продає хліб, та домагаючись громадського засудження такого колгоспника.

Якщо колгоспник продає хліб значними партіями, то треба ставити питання перед Колгоспспілкою про перевірку лінії даного колгоспу у виданні авансів (постанова РНК СРСР та ЦК ВКП(б) з 6 липня 1932 р.)^{*}.

10. Органи юстиції повинні забезпечити, щоб про всі випадки продажу хліба одноосібниками було доведено до відома сільради.

11. Застосовуючи заходи судового впливу до членів управ колгоспів, середняків та бідняків, треба твердо пам'ятати, що лише правильне сполучення широкої агітаційно-масової роботи з репресивними заходами може дати потрібний ефект.

12. Боротьбу зі спекуляцією хлібом на ринкові треба проводити так, щоб в жодній мірі не перешкоджати розвиткові колгоспної торгівлі іншою с/г продукцією. Всілякими способами провадити боротьбу – такими методами дати рішучу відсіч. Зокрема, треба забезпечити, щоб репресію (арешт, конфіскація хліба) не здійснювали на ринкові. На базарах треба, в першу

^{*} Див. док. № 164.

чергу через фінінспектуру, встановлювати прізвище того, що продає хліб, та з якого він села і колгоспу.

13. Обласні прокуратури та суди повинні забезпечити максимальну активність у цій справі та повне додержання революційної законності.

Харків, 15 серпня 1932 р.

Заст. НКЮ та ГПР А. Приходько
Згідно: Орловецька

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 18 зв., 19. Засвідчена копія. Склографічний примірник; 2. – С. 504–506.

№ 214 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо оцінки становища та кадрових змін в УСРР*

16 серпня 1932 р.

...4) О делах украинских:

а) я целиком и полностью согласен с Вашей оценкой положения дел на Украине. Беда в том, что среди части актива вопрос о хлебозаготовках, их рассуждения о невыполнимости плана переросли в вопрос об отношении к политике партии. Неуверенность, бесперспективность, растерянность и формальное выполнение «долга» – вот главные бациллы, разъедающие сейчас часть актива, задевая «трошки» (немного) и верхушку. Теория, что мы, украинцы, невинно пострадавшие, создает солидарность и гнилую круговую поруку не только в среднем звене, но и в верхушке. Я считаю, что независимо даже от оргвыводов, наступил момент, когда ЦК ВКП(б) должен официально в политическом документе дать бы оценку и призвать организацию к решительному перелому. Резолюцию своей конференции они все-речь не берут, считая ее отчасти вынужденной.

Такое политическое официальное решение ЦК исправит значительную часть актива быстро, и легко облегчило бы общее исправление положения на Украине.

Вы также правы, связывая вопрос с международным положением, с работой Пилсудского и крайней опасности такого самотечного состояния парторганизации и слабой идейной воинственности с гнильостью и беспринципностью. Мне самому было жалко смотреть на украинский актив, будучи у них на конференции;

б) что касается вопроса о замене Косиора, то я согласен, что он обнаружил большие слабости и недостатки. Как руководитель крупнейшей организации в партии он упростил задачу руководства. Можно ли его исправить? Мне труднее судить, чем Вам. Может быть, если его взять крепко в [...]*, память бока, он бы, возможно, уроки извлек, но, конечно, положение на Украине сейчас такое сложное, что времени не хватит на обучение;

в) по вопросу о моей персоне могу сказать следующее:

* Нерозбірливе слово.

имея приличный опыт в распределении и расстановке кадров, анализируя положение вещей, я сознаю, что, по-видимому, другого выхода нет. Мне, конечно, легче будет приступить к делу прямо, ибо знаю страну, экономику и людей. Правда, люди уже не те, оставил я их другими, маленько попортились, пожалуй, здорово изменились в результате «мягкости» и легкости управления по принципу «не обижай» и взаимной амнистии. Это, между прочим, один из моментов, портящих настроение, опять начинать сначала с людьми на той же Украине! Но, т. Сталин, Вы настолько широко и ясно поставили вопрос с точки зрения интересов партии, что никаких серьезных колебаний не может быть. Да и наконец, Вы имеете не только официальное политическое, но и товарищески-моральное право распоряжаться тем, кого Вы сформировали как политического деятеля, т. е. мною, Вашим учеником;

г) об остальных предположениях согласен с Вами, вопрос может идти о сроках, но это уж поговорим лично (о Гринько – Чубаре). В частности, я себя чувствую сейчас настолько физически изнуренным (отчаянные головные боли), что без отдыха-лечения мне трудно будет передвигаться на новый подъем большого груза;

д) заботит меня, конечно, и Москва, кого сюда можно будет посадить, все-таки трудов порядочно вложено, но это уж тоже лично поговорим;

е) видимо, подумать придется еще о других работниках, о свежей крови (хоть немного) для Украины...

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 155–159. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 283, 284.

№ 215 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про війська на Україні»*

17 серпня 1932 р.

а) Признать необходимым увеличить количество войск на Украине, занятых на уборке и прополке;

б) поручить т. Постышеву выяснить, сколько необходимо войск для уборки и прополки, и согласовать с т. Ворошиловым, дав соответствующие указания.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 76. Оригінал. Машинопис.

№ 216 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні*

18 серпня 1932 р.

а) принять предложение т. Сталина о сокращении плана хлебозаготовок на Украине на 40 млн пудов в виде исключения для особо пострадав-

ших районів України з тем, чтобы колхозам особливо пострадавших районів снять половину плану, а індивідуалам – третью;

б) вызвать срочно т. Косиора Ст. в Москву *;

в) поручить тт. Куйбышеву, Косиору С. и Кагановичу определить районы, по которым предполагается это снижение, не допуская при этом уравниловки **.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 76. Оригінал. Машинопис.

№ 217 *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про зменшення плану хлібозаготівель в УСРР*

19 серпня 1932 р.

Кагановичу

Как видно из материалов, о сокращении плана хлебозаготовок будут говорить с ЦК не только украинцы, но и северо-кавказцы, Средняя Волга, Западная Сибирь, Казахстан и Башкирия. Советую удовлетворить пока только украинцев, сократив им план на 30 миллионов и лишь в крайнем случае на 35–40 миллионов ***. Что касается остальных, разговор с ними отложите на самый конец августа.

Сталин

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 79. – Арк. 37. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 287.

№ 218 *Протест артемівського дільничного прокурора Донецької області на незаконні постанови про переселення селян*

19 серпня 1932 р.

До Артемівської міськради
Артемівського прокурора *Тарабукіна*
У справі невільного переселення мешканців
с. Кошманівка у с. Покровське

ПРОТЕСТ

В порядкуві нагляду, в згоді з 161-м та 169-м арт. устava «Про судоустрій» УСРР.

* С. Косіор прибув до Москви 19 серпня 1932 р. Цього дня Л. Каганович писав Й. Сталіну: «Сегодня был Косиор Ст. Я ему рассказал о Вашей телеграмме с предложением снизить план (мы приняли снижение на 40 миллионов пудов). Он, конечно, принял это с большим удовлетворением».

** 28 серпня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) розглянуло питання «Вопросы ЦК КП(б)У». В ухваленій постанові було затверджено розбивку зменшення плану хлібозаготівель в областях і районах УСРР. Див. док. № 230.

*** Див. док. № 225.

15.VIII.1932 р. загальними зборами членів артлі «Артемівський пролетар» з участю представників від сільради та РВК було ухвалено про переселення громадян в кількості 40 осіб з с. Кошманівка до с. Покровське. Переселено було таких громадян: Бабенко Семен Іванович, Гончаров Терентій Андрійович, Фоменко Іван Васильович, Фоменко Артем Якович, Ковтун Павло Данилович, Фоменко Федір Якович, Бурсова Марія Андріївна, Фоменко Федот Степанович, Носуля Олександр Степанович, Кононенко Іларивон Федорович, Кононенко Ганна Іванівна, Чернишов Пилип Іванович, Ковтун Степан Афанасійович, Фоменко Данило Степанович і низку других.

Причиною до цього переселення з'явилося [стало] те, що згадані селяни, за думкою згаданих зборів та представників сільради та РВК, себто в зв'язку з розкуркуленням на ґрунті суцільної колективізації, для утворення кантону в с. Кошманівка, куди виселили розкуркулених куркулів, а перелічених селян переселили в с. Покровське, себто заснувати в цій деревні кантон.

Покровська сільрада на основі постанови зборів, не обміркувавши по суті [справу] через пленум або президіум сільради, провела до виконання її, навіть не забезпечивши належним і рівноцінним житлом в с. Покровське цих громадян. Є випадки переселення в сараї, або в приміщення напівзруйновані, або скупчення по 2 родини в 1 хату.

Вбачаючи в цьому безправні дії Покровської сільради, яка не мала ніяких підстав до переселення та в згоді з 161-м та 169-м арт. «Положення про судоустрій», вхожу з протестом до Артемівської міськради на відміну цієї постанови та розпоряджень Покровської сільради.

Переселених громадян повернути на свої місця ранішого мешкання, себто в с. Кошманівка, або за їх згодою компенсувати за належну вартість їх залишене майно *.

Артемівський прокурор *Тарабукін*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 645. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 507, 508.

* Рішення прокуратури було виконано, селяни повернулися до своїх осель.

№ 219 *Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про відвантаження з України зерна на експорт*

19 серпня 1932 р.

Харьков. УполкомСТО
[по] заготовкам Степанському
Заготзерно Меламеду*

Несмотря [на] все напряжение [с] хлебом [в] связи [с] резким невыполнением вами плана хлебопоставок, при всяких условиях отгрузите немедленно [в] порты сверх ранее отгруженного не позднее, чем [к] двадцать пятому августа, то есть за пятую пятидневку, пшеницы тридцать тысяч тонн, ячменя пятнадцать тысяч тонн, ржи десять тысяч тонн. Исполнение телеграфьте.

Чернов

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 206. Оригінал.

№ 220 *Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про незадовільні темпи хлібозаготівель***

20 серпня 1932 р.

Заготовки хлеба [по-]прежнему идут крайне медленно. Третья пятидневка августа не дает сколько-нибудь заметного сдвига. Августовский план поставлен [под] угрозу срыва. Отдельные области почти не ведут заготовок: Винницкая августовский план выполнила лишь [на] 3,4 %, Киевская – 2 %, Харьковская – 4,5 %. [В] этих областях заготовки [в] единоличном секторе отсутствуют. Состояние хлебосдачи совхозами становится дальше совершенно нетерпимым, видимо[,] руководители совхозов, [в] особенности Зернотреста, Союзасахара, не учли уроков прошлого года: Винницкий Свеклотрест годовой план выполнил [на] 1,4 %, Киевский – 0,5 %, Харьковский – менее 3 %. [В] ряде районов, [в] частности Винницкой области, МТС план хлебосдачи выполняют хуже[,] чем прочие колхозы. Важнейшая директива ЦК [и] СНК [о] выдаче колхозникам аванса [в] счет натуральной части дохода [в] размере лишь 10–15 % фактически обмолоченного хлеба грубо нарушается колхозами МТС при попустительстве [со] стороны местных партийных организаций. [В] ряде сельсоветов ведется неприкрытая кулацкая агитация против хлебозаготовок, которая не встречает должного отпора [со] стороны партийных организаций. Налицо растерянность, господство демобилизационных настроений [в] низовых партийных организациях. [В] то же время усиливается хищение хлеба, разбазаривание, выдача громадного количества хлеба колхозникам, спекуляция хлебом, [в] осо-

* І. Степанський був затверджений уповноваженим Комзагу РПО по УСРР 9 березня 1932 р.; І. Меламед був затверджений уповноваженим Заготзерна по УСРР 24 лютого 1932 р.

** На аркуші є позначка: «Архів ПБ. Канов. 25.VIII.32 р.».

бенности [со] стороны единоличников. [По] состоянию [на] 10 августа от фактически намолоченного хлеба [на] Украине сдано государству едва 25 %, [в] то время как согласно директиве ЦК [и] СНК нужно было сдать минимум 75–80 %. ЦК и СНК обязывают Вас принять меры, чтобы уже [в] пятой пятидневке августа добиться решительного перелома [в] хлебозаготовках [с] расчетом обеспечить полное выполнение августовского плана. ЦК [и] СНК особенно обращают Ваше внимание [на] необходимость строгого наказания виновных [в] нарушении директивы ЦК [и] СНК [о] выдаче авансов [в] счет натуральной части дохода лишь [в] размере 10–15 % фактически обмолоченного хлеба, добиваясь, чтобы весь остальной хлеб, [за] исключением семян озимого посева, сдавался из-под молотилок немедленно на заготпункты. Телеграфьте ЦК [и] СНК[,] какие фактические меры приняты Вами.

Секретарь ЦК ВКП(б) *Каганович*
Зампред СНК *Куйбышев*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5381. – Арк. 9, 10. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 221 *Наказ ДПУ УСРР про впорядкування викликів до ДПУ та вербувальної роботи*

21 серпня 1932 р.

В практике работы оперативных отделов ГПУ УССР и местных органов ГПУ на местах имеют место вызовы в ГПУ специальными повестками граждан для получения от них различного рода сведений, а также и для вербовочных целей. Такой же порядок вызова распространен и на ответственных работников-коммунистов, руководителей учреждений и предприятий.

За последнее время мною отмечены случаи, когда указанные вызовы производятся в недопустимо грубой форме, что совершенно справедливо вызывает различного рода недовольства и нарекания со стороны ответственных работников, получающих повестки о явке в ГПУ.

В связи с этим ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Установить как правило, чтобы вызовы в ГПУ для различного рода показаний и вербовочных целей ответственных работников учреждений и предприятий в дальнейшем производились исключительно с ведома начальников соответствующих отделов.

2. Вызов в ГПУ ответственных работников-коммунистов производить лишь тогда, когда этот вызов диктуется исключительными обстоятельствами и интересами дела; в остальных случаях использовать по возможности для переговоров телефоны и т. д.

3. Начальникам отделов иметь личное наблюдение за порядком вызовов ГПУ по делам службы, производимыми подчиненными им работниками.

4. Отделу кадров по согласованию с оперативными отделами в 5-дневный срок пересмотреть существующие формы повесток на вызовы и видоизменить их соответственно требованиям настоящего приказа.

Зам. председателя Государственного
политического управления УССР *Карлсон*

Архів УМВС у Херсонській області. – Ф. 58. – Т. 37. – Арк. 46. Друкарський відбиток.

№ 222 *Постанова Укрколгоспцентру про заборону видавати хліб у громадському харчуванні*

22 серпня 1932 р.

Несмотря на указания ЦК, во многих районах продолжают выдавать хлеб при общественном питании. Выдавая натуральные авансы в размере 200–400 г на трудодень, в то же время отпускают при общественном питании в день 1 кг и больше на едока, протаскивая этим путем худшего вида уравниловку.

Таким образом, через общественные столовые разбазаривается значительная часть фондов, подлежащих распределению среди колхозников на трудодни, вносится такая поправка едоцкого порядка к установленному партией порядку распределений исключительно на трудодни, что лучшая часть колхозников, актив колхозников, имеющих большое количество трудодней за полугодие, в частности за период весенней посевкампании, попадают в явно невыгодное положение. Под влиянием тех групп колхозников, которые имеют мало трудодней, правления колхозов очень медленно, неохотно идут на отмену выдачи хлеба при общественном питании.

Ввиду этого предлагается:

- а) выдачу хлеба при общественном питании за исключением трактористов прекратить;
- б) обеспечить полностью выдачу колхозникам натурального аванса в соответствии с решением ЦК и СНК Союза исключительно на трудодни;
- в) колхозники, находящиеся на работе, получают общественное питание (горячая пища), принося свой хлеб.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 13. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 230, 231.

№ 223 *Постанова бюро Вінницького обкому КП(б)У про стан хлібозаготівель у Летичівському районі*

22 серпня 1932 р.

Бюро обкому відзначає низку помилок і порушень директив партії, допущених Летичівським райпарткомом та райвиконкомом в час підготовки до хлібозаготівель. Замість того, щоб використати час для проробки й до-

ведення планів до села в строк, що його надано ЦК і обкомом, тобто 1 серпня, план хлібозаготівель, одержаний в районі 23 серпня, за директивою райпарткому вже 24 серпня механічно був розверстаний та доведений до сіл-колгоспів. При такому поспішному доведенні планів помилки були настільки великі, що РПК був примушений через два дні стати на шлях перегляду всього плану й довести нові завдання. Незважаючи на це, проте, й зараз план по району розподілено поміж секторами без достатнього урахування економічних показників й особливостей кожного села-колгоспу.

Внаслідок цього окремим колгоспам план перебільшено, й навіть є випадки, коли після виконання ними плану хлібозаготівель не залишається посівного матеріалу озимих культур (М. Вербецький, Лятки, М. Сахнянський), і навпаки, окремим колгоспам план значно нижчий, порівнюючи з реальними можливостями колгоспу (колгоспи: Дашківці, Чубарівка). Крім того, РПК та РВК при розподілі плану хлібозаготівель не урахували директиви партії про залишення в колгоспах, що краще господарюють, більшої кількості натуральних фондів до розподілу серед колгоспників.

Ще більше помилок та перекручень допущено при розподілі плану серед одноосібного сектора: є села з меншою врожайністю, де відсоток вилучення досягає 70–75 %, в той же час в селах з більшою врожайністю вилучення – 50–60 %. План по одноосібному сектору розподілено без перевірки засівних площ, через що по окремих селах, де засівні площі при фактичній перевірці зменшились (с. Снітовка, Лятки), і це дало підставу сільрадам встановлювати норму задачі 12–13 ц з гектара при пересічній врожайності 7–8 центнерів.

В багатьох селах району ще й досі не визначено куркульських господарств та не доведено їм твердих завдань.

Бюро обкому відзначає, що ще й до цього часу Летичівська райпарторганізація не мобілізувала свої сили на скоріше закінчення збиральної кампанії та виконання плану хлібозаготівель, особливо по одноосібному сектору та твердоздатчикам, не розгорнула масової роботи, не забезпечила в багатьох селах безпосереднього догляду та керівництва (не скрізь є уповноважені). При видачі авансів в окремих колгоспах грубо порушено директиву ЦК і уряду щодо розміру та порядку авансування. Наприклад, в с. Щедрова перший аванс видавався по снопу жита і пшениці на їдця.

Поряд з відсутністю масової роботи навколо боротьби з втратами не було застосовано судових репресій за розкрадання колгоспного майна й хліба (с. Буглаї, Паплинці).

Бюро обкому ухвалює:

1. Запропонувати бюро райпарткому та фракції райвиконкому негайно виправити допущені помилки й викривлення в розподілі плану хлібозаготівель, проте ні в якому разі не допускаючи повторення перегляду загального плану по селах і колгоспах, виправляючи помилки лише по окремих селах і колгоспах, які явно переобложені. В тих же колгоспах та селах, де є можливість збільшення плану хлібозаготівель, це збільшення провести шляхом масової роботи та висунення самими колгоспами й селами зустрічного плану.

2. Зобов'язати райпартком та фракцію райвиконкому під особисту відповідальність секретаря РПК та голови РВК протягом 3 днів закінчити виявлення куркульсько-заможних господарств та доведення планів кожному двору, не допускаючи доведення твердих завдань до середняцьких господарств.

3. Розгорнути широку масово-політичну роботу навколо скорішого закінчення збиральної кампанії, хлібозаготівель та боротьби з втратами, провівши широкі роз'яснення постанови уряду про охорону громадського майна.

Доручити облпрокурору негайно перевірити роботу прокуратури й судово-слідчих органів Летичівського району, а винних в затримці розгляду справ по крадіжці колгоспного майна притягти до відповідальності.

4. Райпарткому негайно мобілізувати партактив та всю парторганізацію, правильно розташувати партійні сили по селах і колгоспах з тим щоб, виправляючи допущені помилки, зокрема щодо видачі авансів, забезпечити чітким керівництвом виконання завдань по хлібозаготівлі.

5. Бюро обкому попереджає бюро РПК та фракцію РВК й особисто секретаря райпарткому та голову райвиконкому, що в разі допущення подібних помилок та коли в найближчі дні не буде досягнуто рішучого зламу по району в справі збиральної кампанії та хлібозаготівлі, обком буде примушений притягти районне керівництво до суворої партійної відповідальності.

Державний архів Вінницької області. – Ф. 136. – Оп. 1. – Спр. 11. – Арк. 128, 129. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 231–233.

№ 224 *Телеграма посла Італії в Москві до міністра закордонних справ Італії про облави на жебраків та безпритульних дітей*

23 серпня 1932 р.

Раніше мені доводилося повідомляти В[ашій] В[исокості] про раптову появу в містах Союзу бездоглядних, покинутих у жалюгідному стані дітей, що є ознакою голоду, який загрожує деяким місцевостям. Жебраків і безпритульних досить багато в Москві, але особливо велика кількість їх у Харкові. Нині, як мені сповіщає В[аш] К[оролівський] консул Граденіго, всіх тих безпритульних несподівано виловлено й відправлено у невідомому напрямку, вочевидь, на острови Каспійського моря.

Усім їм зробили на лівій руці позначку, що не змивається, й наказано не з'являтися в подальшому в Москві та Харкові під загрозою розстрілу.

Аттоліко

Lettere da Kharkov. La carestia in Ukraina e nel Caucaso del Nord nei rapporti dei diplomatici italiani, 1932–33. A cura di Andrea Graziozi. – Torino. – 1991. – P. 118. Переклад з італійської М. Варварцева.

№ 225 *Лист Л. Кагановича та В. Куйбишева до Й. Сталіна та В. Молотова про зменшення плану хлібозаготівель в УСРР*

24 серпня 1932 р.

Тт. Сталіну, Молотову

Нами совместно с Косиором и Чубарем сегодня намечено следующее распределение снижения плана хлебозаготовок Украины на 40 миллионов пудов:

«Снижение плана хлебозаготовок Украины произвести в следующих размерах: Винницкая область [–] 9 миллионов пудов, Киевская [–] 11 миллионов пудов, Харьковская [–] 8 миллионов пудов, Днепропетровская [–] 4 миллиона пудов, Одесская [–] 2 миллиона пудов, Донецкая [–] 5 миллионов пудов и АМССР [–] 0,5 миллиона пудов, всего [–] 39,5 миллионов пудов, оставив 0,5 млн пудов в виде резерва в распоряжении ЦК КП(б)У*.

Утвердить в основном представленный ЦК Украины проект снижения планов по районам и поручить ЦК Украины при окончательном утверждении планов еще больше сконцентрировать сокращение на наиболее пострадавших районах, сократив количество районов, по которым снижаются планы хлебозаготовок.

Установить, что снижение планов по колхозам и селам должно быть произведено не механически по всем колхозам и селам, а с учетом особенностей каждого колхоза и села (основное направление хозяйства колхоза и его состояние в результате ошибок при определении планов в прошлом году), путем вызова в район представителей колхозов, председателей и секретарей партячеек, либо путем выезда в колхозы.

Учитывая, что снижение плана падает в основном на свекловичные районы, признать необходимым связать это снижение с предоставлением льгот свеклоробам по хлебозаготовкам в целях стимулирования обработки, копки и сдачи сахарной свеклы.

В связи с этим фактическое уменьшение плана в свекловичных районах производить наполовину немедленно теперь же, а вторую половину [–] после выполнения плана сдачи свеклы каждым хозяйством.

Признать нецелесообразным опубликование снижения плана хлебозаготовок по Украине».

Снижение плана на 20–25 миллионов пудов падает на свекловичные районы и в половинном размере будет использовано для стимулирования обработки заготовки свеклы. Решение о снижении плана Украины считаем нецелесообразным опубликовать, исходя из того, что это может вы-

* Загальна цифра зменшення плану хлібозаготівель в УСРР на 40 млн пуд. була затверджена Політбюро ЦК КП(б)У ще 17 серпня, але узгодження розподілу по областях і районах велось аж до 28 серпня 1932 р. Див. док. № 230.

звать обращения других районов, областей с требованием уменьшения планов.

Каганович, Куйбышев

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 79. – Арк. 65, 66. Засвідчена копія. Машинопис; 4. – С. 297.

№ 226 *Витяги із заяв селян про вихід із колгоспів, які надійшли до приймальні голови ВУЦВК*

25 серпня 1932 р.

Протягом останнього місяця до прийомної голови ВУЦВК надійшло близько 1,5 тис. заяв про вихід з колгоспу. Майже 70 % поданих заяв припадає на Харківську область. Найбільша кількість заяв надійшла з Гадяцького, В. Писарівського, Олексіївського та Богодухівського районів (170–200 заяв).

Основна маса селян, які подали заяви, – це бідняки – 80 %, решта – середняки. За колгоспним стажем 60 % вступили весною 1931 р.

У своїх заявах про вихід вони пишуть:

Колгоспники с. Чемерис-Волоських Барського району колгоспу «Гігант»:

«Вступаючи до колгоспу, ми успільнили землю, живий та мертвий реманент, дали насіння озимини, працювали в колгоспі як належить, а за це ми маємо злидні та голод.

Коли нас умовляли вступити до колгоспу, обіцяли давати на їдця 15–16 пудів хліба на рік, дали по одному чи по два, а під час хлібозаготівель і той забрали, завдяки чому ми пропадаємо з голоду.

Зверталися до місцевих органів влади за допомогою, але такої не отримуємо. Спасаячи дітей своїх від голодної смерті, просимо Вас, рідний наш батько, зробити розпорядження РВК, щоб правління колгоспу «Гігант» задоволило наші клопотання про виключення наших господарств з колгоспу та повернули нам наші землі з врожаєм цього року та успільнене майно».

Колгоспники хутора Шинківщини Покровсько-Багачанської сільради Хорольського району:

«Колгосп складався з 53 господарств, 5 виключено як зривників плану хлібозаготівлі. Матеріальне становище колгоспників погане – двоє вмерло голодною смертю. Одержана компенсація за трудові не тільки не задовольняє потреби колгоспника, але цього не вистачає розрахуватися за різні зобов'язання.

Гр. Бібик Кіндрат виробив 330 трудових і за це одержав 36 пудів хліба, а останні гроші, що він мав одержати по 50 коп. за трудові, пішли на виплату різних зобов'язань. Облігації – 30 крб., тракторне зобов'язання – 15 крб., машинне – 9 крб., спецвнески – 18 крб., вступний – 15 крб., а лишок йому не додали».

Колгоспники артiлі ім. Сталiна Карлiвського району:

«Немає що їсти, майже що голодовка, а друге те, що лiто проробили, а в зиму залишилися без одєжi й без хлiба, в чому й прохаємо належного розпорядження про повернення нам землi та майна з колгоспу».

Артiль «Красное Знамя» В. Писарiвського району:

«Керiвники артiлi i бiльшiсть членiв артiлi ставляться до роботи неуважно, через безгосподарнiсть загинула тяглова сила, землю обробляли неохайно, внаслiдок чого колгоспники не забезпеченi, залишилися без хлiба – голодують, без одягу».

Колгоспники хутора Погожої Крилиці Роменського району:

«У колгосп “Нове життя” ми вступили добровiльно й зараз по своєму бажанню вибуваємо й просимо Вас, аби нам повернули усупильнене майно, конi, вози, упряж, а також i посiв: як озимий, так i ярый».

Колгоспники с. Богданiвка Грушкiвського району:

«Працювали з лютого 1931 по червень 1932 р., й в процесi нашої роботи цiлого року ми побачили, що так працювати надалiше не можна, а саме: мається багато випадкiв, що працювали, а належної оплати трудовилицi * – наш бiдняцько-середняцький труд правлiння колгоспу кепсько учить, погане вiдношення до колгоспникiв з боку правлiння, тому що ми подали заяви про вихiд з колгоспу».

Колгоспники Власiвської сiльради, колгосп «Будьонного» Олексiївського району:

«Колгоспники не забезпеченi, за трудовi всiм не виплатили, при виплатi допущено знеосiбку – хлiба одержали однаково й той, хто виробив 540 трудовднiв, i той, хто виробив 200 трудовднiв. Члени правлiння i багато з колгоспникiв до роботи ставляться неуважно».

Колгоспники с. Семереньки Тростянецького району, Харкiвщина.

«Вступаючи в колгосп, успильнили землю, все майно, посiвматерiал, обробляючи її своїми силами. Зараз колгосп не розраховується, трудовднiв не сплачує, пайок не видає, колгоспники обiрванi, голодують».

Колгоспники с. Бiрки, Броварки та Ципки Гадяцького району:

«Колгосп, розраховуючись, видав колгоспникам дуже мало хлiба, а є таки, що нічого не одержали, i тому колгоспники голодують».

Є багато випадкiв, що виданий хлiб колгоспникам забраний назад.

Одноосiбник-середняк та бiдняк багато краще забезпеченi, нiж колгоспник».

Зав. приймальнi голови ВУЦВК *Баранов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5267. – Арк. 28, 29. Засвiдчена копия. Машинопис; 1. – С. 233–235.

* Трудодень, трудовилиця – одиниця облiку працi колгоспникiв.

№ 227

*Повідомлення Вінницької обласної прокуратури до ВУЦВК про результати розслідування розкуркулень у с. Бісівочки Ляхівецького району**26 серпня 1932 р.**До ВУЦВК*

Вінницька обласна прокуратура на Ваше відношення від 26.VII.1932 р. про перекручування в Ляхівецькому районі місцевою владою політики радвлади, в неправильному продажу майна господарств, відібранні тяглової сили та реманенту – повідомляє, що для детальної перевірки та вивчення цієї справи облпрокуратурою до Ляхівецького р-ну с. Бісівочки був відраджений прокурор, який шляхом виклику до себе всіх господарів і розмовляючи з кожним зокрема, а також з місцевою владою, виявив наступуюче:

1. Що село Бісівочки Ляхівецького р-ну являється селом суцільної колективізації, де колективізовано із 170 господарств 90 %.

2. Що восени 1931 р. при землеустрої колгоспу була відрізана вся земля, куди відійшла й земля частково вже підготовлена, виорана та вивезено гній, – цих 11 бідняцько-середняцьких господарств, яким замість усупільненої була виділена [земля] в іншому місці.

3. Що, крім цього, з метою поставити правильно сівозміну у всьому селі з боку РВК було дано настановлення, щоб в селах суцільної колективізації засівали землю в одну межу, тобто колгоспників з одноосібниками, на що одноосібники не погодились, їх було позбавлено права на землекористування, відібрана тяглова сила та реманент, який передано колгоспу, а також в усіх в м'ясозаготівлю були вилучені корови.

4. Що ж торкається розпродажу нерухомого майна, знущань та лобоїв, то це не підтвердилось, оскільки всі будівлі та городи знаходяться в користуванні скаржників. І про те, що над ними хто знущався або бив, категорично відхиляють.

5. Що при хлібозаготовочній кампанії 1931 р. в одноосібному секторі живались заходи безспірного стягнення зернохліба за невиконання договору контрактації, оскільки останній не виконувався і хліб переховувався в різних місцях (у Франчука Семена було при безспірному вилученні знайдено 70 пуд. зернохліба захованого). Поруч з цим встановлено зловживання та пияцтво з боку сільактиву, з якого 7 чоловік по осені були віддані до суду, які й засуджені до різних заходів соцоборони.

6. Щодо реагувань з боку районних організацій, встановлено, що скаржники в квітні місяці 1932 р. скаржились про вищезазначене перекручування. На підставі цього райпрокуратурою було притягнуто до кримінальної відповідальності голову сільради с. Бісівочки гр-на Вдовича, на якого справа знаходиться в нарсуді.

На підставі вищезазначеного облпрокуратурою вжиті заходи щодо негайного повернення скаржникам землі, коней та реманенту як невірно

відібраних у бідняцько-середняцьких господарств, а також запропоновано вирішити останні питання.

Пом. вінницького облпрокурора [підпис]

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 511. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 509, 510.

№ 228 *Постанова Верховного суду УСРР про звільнення з-під варті селянина Г. Калінчука*

27 серпня 1932 р.

УХВАЛА

Української Соціалістичної Радянської Республіки

Найвищий суд в касаційній колегії кримінальних справ серпня 27 дня 1932 р. у складі голови т. Берновського, членів т. Чишка та Зайчик. Доповідач т. Чишко.

Розглянувши в порядку нагляду справу з вироком нарсуду 3-го поділу Криворізького р-ну 31 січня 1932 р. та з ухвалою Дніпропетровського облсуду 4 березня 1932 р. про Калінчука Грицька Йосиповича, 34 роки, куркуль, не судимий, засудженого за арт. 58-м ч. 2-ю КК до позбавлення волі на 4 роки, з видаленням за межі України на 5 років, з обмеженням прав на 3 роки та конфіскацією майна на 300 крб. за те, що підсудному було доведено завдання для здачі державі 4 ц хліба, з яких він не здав нічого та, крім того, не сплатив податку 277 крб. 20 коп. [Найвищий суд] виявив, що з додаткових матеріалів, доданих до справи, видно, що засуджений Калінчук ніколи розкуркуленим не був, бо Калінчук і куркулем ніколи не був та перебував у колгоспі з 1930 р.

Таким чином, тверді завдання, які йому було доведено, з'являється [є] невірним[и], бо власного посіву на 1931 р. Калінчук не мав та, крім того, законної ухвали сільради про доведення плану не має. Перевіркою також встановлено, що відомості, які дані на Калінчука свідком Артемчуком, з'являються завсім невірними, причому неправдивість їх останній визнав.

Тому, керуючись арт. 372-м КПК, Найвищий суд ухвалив: вирок нарсуду та ухвалу облсуду по цій справі скасувати та справу стосовно арт. 302-го п. 1-й КПК переведенням закрити, звільнивши Калінчука Грицька Йосиповича негайно з-під варті. Ухвала остаточна.

Голова Берновський
Члени Чишко, Зайчик

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3532. – Арк. 163. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 510, 511.

№ 229 *Телеграма заступника голови Ради праці і оборони СРСР В. Куйбишева до ЦК КП(б)У про необхідність прискорення відвантаження зерна з України на експорт*

27 серпня 1932 р.

Вместо установленного Вам правительством плана отгрузок [в] августе [в] порты 190 тыс. т Вами отгружено только 20 тыс. [т]. Такое положение приводит [к] большим валютным потерям, связанным [с] невыполнением контрактов, простоем тоннажа, также [к] подрыву авторитета [на] рынках. Предлагаю немедленно усилить [в] первую очередь отправку [в] порты, отгрузить до конца месяца [по] тоннах: пшеницы – 30 тыс., ячменя – 20 тыс., ржи – 10 тыс., не считая уже отгруженного. Примите [план] как боевое задание [по] ежедневных отгрузках, телеграфируйте КомзагСТО.

Куйбышев

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5446. – Арк. 23. Оригінал; 1. – С. 235.

№ 230 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель в УСРР*

28 серпня 1932 р.

а) Снижение плана хлебозаготовок Украины произвести в следующих размерах: Винницкая область – 9 млн пуд.; Киевская – 11 млн пуд.; Харьковская – 8 млн пуд.; Днепропетровская – 4 млн пуд.; Одесская – 2 млн пуд.; Донецкая – 5 млн пуд. и АМССР – 0,5 млн пуд., всего 39,5 млн пуд., оставив 0,5 млн пуд. в виде резерва в распоряжении ЦК КП(б)У*;

б) утвердить в основном представленный ЦК КП(б)У проект снижения планов по районам и поручить ЦК КП(б)У, при окончательном утверждении планов, еще больше сконцентрировать сокращение на наиболее пострадавших районах, сократив количество районов, по которым снижаются планы хлебозаготовок;

в) установить, что снижение планов по колхозам и селам должно быть произведено не механически по всем колхозам и селам, а с учетом особенностей каждого колхоза и села (основное направление хозяйства колхоза и его состояние в результате ошибок при определении планов в прошлом году), путем вызова в район представителей колхозов, председельсоветов и секретарей партячеек, либо путем выезда в колхозы;

г) учитывая, что снижение плана падает в основном на свекловичные районы, признать необходимым связать это снижение с предоставлением льгот свеклоробам по хлебозаготовкам в целях стимулирования обработки, копки и сдачи сахарной свеклы. В связи с этим фактическое уменьшение плана в свекловичных районах производить на половину немедленно,

* Див. док. № 225.

теперь же, а вторую половину – после выполнения плана сдачи свеклы каждым хозяйством;

Д) признать нецелесообразным опубликование снижения плана хлебозаготовок по Украине.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 15. – Арк. 85. Оригінал. Машинопис.

№ 231 *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про чистку
Донецької обласної парторганізації та склад
керівних кадрів*

28 серпня 1932 р.

ЦК ВКП Кагановичу

Из телеграммы Косиора и Постышева видно, что они относятся к чистке несерьезно. Выставленные ими кандидаты в председатели комиссии чистки по Донбассу не заслуживают внимания. Мне кажется, что украинцы хотят потихоньку выставить Саркиса из Донбасса в угоду Терехову. Такая комбинация означала бы ослабление Донбасса. По-моему, Саркис в качестве первого секретаря был бы сильнее Шверника, которого могут оседлать ловкачи из старой компании донбассовцев. Предлагаю Саркиса наметить первым секретарем, а Терехова – вторым, если же последний начнет финтить, снять его с Донбасса и направить на Дальвост на место Шмидта. Все это несколько рискованно, но надо пойти на риск, так как в противном случае может снова ожить опасная для Донбасса старая семейка работников. Шверника оставить на посту предкомиссии по чистке, а потом вернуть в ВЦСПС.

Сталин

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 80. – Арк. 43–45. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 317.

№ 232 *Спеціальне повідомлення обласного управління міліції
Одеському облвиконкому про виявлення підпільної
хлібопекарні*

29 серпня 1932 р.

20.VII, согласно полученных агентурных материалов, оперативным отделом выявлена и ликвидирована тайная хлебопекарня, занимающаяся на протяжении месяца выпечкой хлеба. Данная пекарня была расположена в подвальном помещении и принадлежала быв. пекарю, в настоящее время без определенных занятий, и его сыну.

Для выпечки хлеба использовалась печь, принадлежащая одной гражданке, каковая за каждый выпеченный хлеб получала по 5 руб. Хлеб выпе-

кався из муки, покупаемой одним посредником (личность коего не установлена) у лиц, приобретающих муку в Торгсине по переводам.

Выпекаемый хлеб продавался на рынке по спекулятивным ценам.

Мука, принадлежащая владельцу хлебопекарни, хранилась им в коровнике одного гражданина, каковой за хранение муки получал вознаграждение.

В момент производства обыска было изъято 112 хлебов и до 30 пудов белой муки, каковые изъяты.

По делу оперодом ведется следствие.

Начальник РК милиции Одесской области *Петерс*
ВРИД начальника оперода *Научитель*

Державний архів Одеської області. – Ф. 2000. – Оп. 2. – Спр. 20. – Арк. 47.
Оригінал. Машинопис.

№ 233 *Витяг із протоколу засідання бюро скарг Зінов'євської міськради з приводу поновлення в правах колгоспниці О. Зборовської та повернення її незаконно конфіскованого майна*

31 серпня 1932 р.

Розглядали: Постанову бюро скарг при міській КК – РСІ та матеріали Лелеківської сільради про відібрання майна у гр. Зборовської Оксани.

Постановили: Як видно з постанови бюро скарг, а також відношення Лелеківської сільради № 43 про те, що Зборовська не є куркульским елементом, згідно з довідкою правління колгоспу ім. Будьонного № 47 від 31.VIII про те, що Зборовська, будучи членом колгоспу, в 1931 р. власних засівів не мала, тому доведення плану хлібозаготівлі до двору в 1932 р. та оштрафування Зборовської в 5-кратному розмірі за невиконання доведеного плану визнати за незаконне, тому Зборовську в правах поновити, повернути їй майно або вартість його.

Оригінал за належними підписами *.

З оригіналом згідно:
Зав. загальним відділом міськради *Заяц*

Державний архів Кіровоградської області. – Ф. 242. – Оп. 3. – Спр. 17. – Арк. 74.
Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 511.

* Протокол затверджено президією Зінов'євської міськради 5 вересня 1932 р.

№ 234 *Постанова бюро Луганського міськкому КП(б)У
про неприпустимість витрачання хліба на громадське
харчування колгоспників*

31 серпня 1932 р.

1. Руководствуясь директивой ЦК и обкома, предложит фракции райколхозсоюза и сельпартячейкам выдачу хлеба при общественном питании, за исключением трактористов, не допускать. Правления колхозов, нарушающих эту директиву, привлекать к суровой ответственности за разбазаривание продовольственных фондов колхозов.

2. Предложит фракции райколхозсоюза обеспечить полностью выдачу колхозникам натурального аванса, в соответствии с решением ЦК и Совнаркома, исключительно по трудодням, не допуская уравниловки, а в тех колхозах, где допущены искривления решений ЦК, Совнаркома и Колхозцентра, немедленно исправит ошибки, а виновников, допустивших нарушение указанных директив, привлечет к ответственности.

3. Предложит РКС и партячейкам установить такой порядок, чтобы колхозники, находящиеся на работе, получали общественное питание (горячую пищу), принося свой хлеб.

4. В связи с грубым нарушением директив партии и правительства о выдаче натуральных авансов колхозникам и разбазаривания продовольственных фондов в артели им. Демьяна Бедного Ореховского сельсовета (выдача более 20 % обмолота, выдача по 800 г хлеба взрослому и 400 г подростку в общественном питании), просит президиум гор. КК: председателя колхоза – коммуниста т. Павлюченко, завхоза – кандидата партии т. Кубаткина и других членов правления коммунистов привлечет к партийной ответственности. Одновременно с этим предложит фракции райколхозсоюза срочно проверить работу правления колхоза им. Демьяна Бедного и лиц, допустивших грубейшее извращение директив партии и правительства, привлечет к ответственности.

5. Бюро Ореховской партячейки за непринятие решительных мер в отношении коммунистов, работающих в правлении колхоза им. Демьяна Бедного и допустивших искривления линии партии и правительства, как в выдаче авансов, так и разбазаривании продовольственных фондов колхоза, объявит строгий выговор с предупреждением и предложит немедленно разоблачить нарушителей директив партии и правительства перед колхозной массой.

№ 235 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі***1 вересня 1932 р.*

Утвердить сентябрьский план хлебозаготовок в размерах 290 млн пудов зерновых по крестьянскому и совхозному сектору с гарнием со следующим распределением по областям (млн пудов):

Украина – 85,0	Башкирия – 10,4
Сев. Кавказ – 30,0	Зап. Сибирь – 12,5
Крым – 1,8	Вост. Сибирь – 2,1
Нижн. Волга – 22,0	Северн. край – 1,5
Средняя Азия – 11,0	Ленинград. обл. – 1,2
Закавказье – 1,0	Западн. область – 2,4
ЦЧО – 30,0	Московская обл. – 8,8
Средняя Волга – 22,0	Ивановск. обл. – 2,1
Татария – 9,2	Нижегород. край – 10,7
Казахстан – 13,1	ДВК – 0,4
Урал – 11,6	БССР – 1,2
<hr/>	
СССР – 290	

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 898. – Арк. 9. Оригінал. Машинопис.

№ 236 *Зведені дані про хід колективізації в СРСР**1 вересня 1932 р.*

(в тис.)

Республики, края и области	Число колхозов	В них коллективизир. хоз-в	% коллект. на 1 сент.	На колхоз приход. хоз-в	Измен. в числе хоз. за дек.	Обобществлен. раб-скот
Северный край	6,5	265,1	59,9	41	–	193,5
Карельская АССР	0,7	24,9	60,0	35	+0,3	14,3
Ленинград. обл.	10,8	248,5	39,0	88	–	188,5
Западная обл.	16,2	540,5	48,2	33	–	423,5
Московск. обл.	18,4	686,6	50,3	37	–1,1	426,3
Ив. Пром. обл.	11,3	304,3	42,5	27	–1,3	185,1
Нижегород. кр.	17,3	550,6	41,0	32	–	366,8
Уральск. обл.	8,9	696,5	67,8	78	–	562,9
Башкирск. АССР	3,4	344,7	64,9	101	–2,7	298,5
Татарск. АССР	3,7	308,5	60,5	85	–	214,6
Ср. Волж. кр.	5,4	926,5	77,2	171	+0,2	580,7

* У цьому засіданні брав участь С. Косіор. Як член Політбюро ЦК ВКП(б) за постанови він голосував переважно шляхом письмового опитування чи телефонного погодження.

Республики, края и области	Число колхозов	В них коллективизир. хоз-в	% коллект. на 1 сент.	На колхоз приход. хоз-в	Измен. в числе хоз. за дек.	Обобществлен. раб-скот
ЦЧО	15,2	1336,5	67,9	88	—	815,0
Ниж. Волж. кр.	2,6	575,0	81,5	221	—	418,9
АССР Немц. Пов.	0,35	89,4	90,0	255	+0,1	59,1
Калмыцкая АО	0,2	20,3	68,1	102	—	7,3
Сев. Кавк. кр.	4,9	982,2	72,8	200	+0,1	767,7
Дагестанск. АССР	0,9	40,8	22,7	45	—	26,5
Крымск. АССР	1,24	65,5	84,5	53	—	54,8
Казахская АССР	3,2	650,0	73,7	125	—	652,3
Кара-Калп. АО	0,6	35,3	58,8	59	—	21,2
Киргизск. АССР	1,5	142,9	65,8	95	—	73,0
Зап. Сиб. кр.	10,8	728,1	81,3	67,4	-3,4	748,1
Вост. Сиб. кр.	5,4	223,5	52,8	41	—	306,3
ДВК	1,3	73,6	55,3	57	—	94,9
Якутская АССР	0,8	27,0	44,3	34	—	9,9
Украинская ССР	24,5	3260,0	69,7	133	—	2075,0
Белорусская ССР	9,6	371,3	48,9	39	—	343,2
Армянская ССР	0,9	61,0	36,3	68	-0,6	47,7
Азербайдж. ССР	3,4	167,9	50,4	49	—	155,6
Грузинская ССР	3,4	166,8	36,3	49	—	133,7
Узбекская ССР	9,6	671,6	70,5	70	-10,1	385,1
Туркменская ССР	1,3	118,7	70,6	91	—	36,5
Таджикская ССР	2,1	91,0	42,2	43	—	12,5
И т о г о по СССР	208,4	14795,1	61,5	2645,4	-11,7	10699,0*

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 15. – Спр. 643. – Арк. 97. Копія. Машинопис.

№ 237 Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про відвантаження з України зерна на експорт

3 вересня 1932 р.

Харьков. УполкомзагСТО Степанскому
Заготзерно Меламеду

[На] основани постановлення директивних інстанцій обявляю все наличное количество пшеницы первого [и] второго класса отгружать исключительно [на] экспорт до выполнения нарядов третьего квартала. После выполнения нарядов третьего квартала телеграфируйте [про] остатки пшеницы первого [и] второго класса, коим будет дано назначение. Без на-

* Зведення містять розбіжності в підсумкових розрахунках.

шого разрешения воспрещаю расходовать пшеницу первого [и] второго класса [на] всякие цели, кроме отгрузки [в] порты.

Чернов

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 170. Оригінал.

№ 238 *Протест чугуївського дільничного прокурора
Харківської області на постанову Печенізького
райвиконкому про розкуркулення селянки
М. Ковалькової*

4 вересня 1932 р.

В Харьковский облисполком
Через харьковского облпрокурора
Прокурор Чугуевского участка

ПРОТЕСТ

на постановление Печенежского райисполкома
от 18.11.1932 г. о продаже имущества, принадлежащего
гр. Ковальковой Марии Андреевне за неуплату
последней обязательных налоговых платежей

В декабре месяце 1931 г. гражданка села Печенеги Ковалькова Мария Андреевна, имеющая от роду 63 года, по соцположению середняка, проживающая совместно со своей глухонемой сестрой Марфой 50 лет, была обложена в индивидуальном порядке ЕСХН в сумме 123 руб. 71 коп. Соответственно этому в таком же размере самообложением и разовым сбором с начислением страховки в сумме 257 руб. 40 коп. За неуплату указанной суммы все имущество гр. Ковальковой М. А., как-то: хата с надворными постройками, предметы домашнего обихода и носильные вещи, были изъяты и проданы (за исключением хаты) с публичных торгов. Корова передана в с/х артель, а хата оставлена за РИКом и передана в пользование других лиц. Продажа имущества, принадлежащего Ковальковой М. А., и действия сельсовета в целом были санкционированы Печенежским РИКом.

Обложение гр-ки Ковальковой М. А. в индивидуальном порядке ЕСХН и соответственно этому другими платежами, а также продажу имущества считаю неверным и подлежащим отмене, а проданное имущество, в частности хату, возвращению по следующим соображениям.

В основу обложения гр-ки Ковальковой М. А. в индивидуальном порядке взято якобы нетрудовой доход, определенный в сумме 1020 крб. от имеющегося в ее владении сада размером 2 га, коровы, молоко от которой реализовалось на частном рынке, сдачи в наем квартиры и перепродажи с/х продуктов.

При проверке этого обстоятельства установлено, что сад по своему размеру не 2 га, а около 1 га, при этом не промышленного значения, как заверил Печенежский сельсовет, а мало пригодный вообще для эксплуатации, вследствие чего колхоз им. Петровского отказался обобществить его еще в

1930 г. при вступлении Ковальковой М. А. в члены названного колхоза. Доходность от сдаваемой в наем квартиры, определенная самим же сельсоветом в 120 руб., не превышала суммы, могущей повлечь к индивидуальному обложению, и что продажа на частном рынке молока производилась исключительно от принадлежащей ей, Ковальковой М. А., коровы. Другие доходы, как-то: перепродажа с/х продуктов, не находят себе подтверждения и опровергаются допрошенными по данному делу лицами, хорошо знающими гр. Ковалькову М. А. и вполне заслуживающими доверия.

По своему социально-имущественному положению гр. Ковалькова М. А. является середнячкой, наемной силы в своем хозяйстве никогда не применяла, принадлежащий ей сад около 1 га обрабатывала своим личным трудом. В 1930 г. вступила членом с/х артели им. Петровского, откуда была исключена в декабре месяце 1931 г. как мало принимающая участие в работе. Между тем, общее собрание членов артели объяснило это нетрудоспособностью Ковальковой М. А., как имеющей свыше 60 лет, и высказалось за принятие ее обратно членом артели. Таким образом, решение Печенежского райисполкома, санкционирующее обложение хозяйства Ковальковой в индивидуальном порядке и продажу принадлежащего ей имущества, является незаконным и противоречит постановлению СНК УССР о порядке проведения на территории УССР единого сельхозналога в 1931 г. и обложении кулацких хозяйств в индивидуальном порядке, имеющих нетрудовые доходы, которых гр. Ковалькова М. А. фактически не имеет.

На основании изложенного прошу Харьковский облисполком решение Печенежского РИКа о продаже имущества гр. Ковальковой М. А. отменить, а проданное и изъятое имущество, в особенности хату, вернуть ее владельцу – Ковальковой М. А. *

4.IX.1932.

Учпрокурор *Ростов*, г. Чугуев
Верно: секретарь [подпись]

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 58. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 513, 514.

№ 239

Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про необхідність прискорення відвантаження з України хліба на експорт

5 вересня 1932 р.

Харьков. УполкомСТО по заготовкам *Степанскому*
Заготзерно *Меламеду*
Копия: Уполнаркомвнешторга. Экспортхлеб

Крайне неудовлетворительное выполнение плана отгрузок [в] порты хлеба создало напряженное положение [с] выполнением валютного плана, также привело [к] простоя тоннажа [в] портах. Предлагаю максимально

* Документи про виконання цього рішення у справі відсутні.

усилить отгрузку [в] порты, выполнить недогруз августа не позднее десятого сентября, [а] также обеспечить полное выполнение сентябрьского плана отгрузок.

Чернов

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 166. Оригінал.

№ 240 *Зі зведень Всесоюзного об'єднання Заготзерно про підготовку до хлібозаготівель в Україні*

7 вересня 1932 р.

**I. ИСКРИВЛЕНИЯ В ПЛАНИРОВАНИИ
ХЛЕБОЗАГОТОВОК. УКРАИНА**

До сих пор работу по доведению планов нельзя считать законченной. В основном планы не доведены в тех селах и колхозах, где доведение таких встретило сопротивление со стороны общих собраний.

В ряде районов есть случаи неправильно установленных планов. Особенно много случаев неправильного распределения планов по секторам отмечается по Винницкой области.

Так, например: руководство Деражнянского района после утверждения районного плана по селам, колхозам, по всем инстанциям р-на и на пленуме РВК, РПК и т. д. и спуска его в села обнаружила при доведении и принятии в селах, что при составлении было допущено много грубейших ошибок. В одном селе, колхозе изъятие было от 6,9 % до 14 %.

- с. Криничка, колхоз Ленина (фуражн.) 14,0 %
 - с. Нижнее » Черв. Борец 14,5 %
 - с. Черешенька – единоличн. 7,0 %
 - с. Лука Барська, колхоз «Заповит Ленина» 9,0 %
- и наоборот, в другом – от 80 до 140 %. В с. Кальке единоличники – 138,95 % (по группам крупяных).

Винницкая обл. – Жмеринский р-н

Обязательным постановлением определены нормы сдачи продовольственных культур единоличникам – 1,4 ц с га, колхозу – 4,6 ц с га. После выявления этих ненормальностей нашим работником т. Заборским РИК дал директиву пересмотреть планы.

Твердые задания полностью не доведены.

Любаровский р-н

Райкомом установлены нормы сдачи с га по единоличному сектору значительно меньше, чем по колхозному.

Среднее изъятие всех культур с одного га по колхозам, обслуживаемым МТС, – 3,66 ц, по колхозам, не обслуживаемым МТС, – 4,02 ц, а по единоличникам – 3,53 ц.

Христиновский р-н

По некоторым селам норма сдачи по единоличному сектору установлена меньше, чем по колхозному сектору.

с. Вербовка:	колхозу – 6,1 ц с га, единоличникам – 4,55 ц
с. Лешиновка:	» 4,4 » 2,3 ц

Бердичевский р-н

Комиссия при Горсовете по разверстке плана установила по целому ряду сел норму сдачи по единоличному сектору значительно меньше, чем по колхозному сектору:

с. Красовка:	колхозу – 2,25 ц с га, единоличникам – 1,55 ц
с. Кукульна:	» 3,47 » 2,74 ц
с. Слободищево:	« 3,54 » 3,89 ц

Харьковская обл. – Сахновщанский р-н

Изъятия с га в колхозах колеблются от 3 – до 14 центнеров. В некоторых колхозах изъятие составляет 4,4 ц с га, а у единоличников в тех же селах – 15,4.

Карловский р-н

Изъятие по плану в колхозах установлено в размере 6,1 ц с га, а у единоличников – 6 ц, причем некоторым единоличникам план устанавливался не в зависимости от посевной площади и урожайности, а в зависимости от рода занятий (в районе имеется сахарный завод, крахмальный завод и мельницы).

II. КЛАССОВАЯ БОРЬБА И НАСТРОЕНИЕ КОЛХОЗНИКОВ. УКРАИНА – ХАРЬКОВСКАЯ обл.

В В. Бурлуцком районе на заседании правления колхоза 3 члена правления (члены партии) выступили против принятия плана. Полевод колхоза (беспартийный) отстаивал реальность плана. После окончания заседания по дороге домой полевода убили выстрелом.

В Чернухинском районе убит председатель Молоховского сельсовета при следующих обстоятельствах: в 11 часов ночи председателя пригласили принять участие в расширенном заседании правления колхоза. Когда он пришел на заседание, все были в сборе и для него был оставлен один стул около окна, на котором и ему предложили сесть.

Во время заседания председатель несколько раз выходил и возвращался, но всегда для него оставляли этот же стул, и в результате выстрелом через окно он был убит.

В Семеновском районе убит председатель сельсовета выстрелом через окно в своей избе по возвращении с пленума сельрады, на котором он проводил план хлебозаготовок.

«Петиціонна практика» (подача заявлень о нереальности планов, жалоби на районные организации за искривления линии и т. д.) в этом году имеет характер «круглого листка».

Заявление пишется на обыкновенном листке бумаги, а подписи собираются на круглом листке, для того, чтобы не было возможности установить, кто первый подписал.

В селе Городном во время проведения общего собрания по принятию планов было подождено хозяйство колхозника-активиста.

В селе Мурат подожгли хозяйство батрацко-бедняцкой группы. В результате работы кулаков в селе Поповка группа селян разгрузила нагруженный для отправки на пункт хлеб и не давала его отправлять.

В селе Кошево кулак напал на председателя сельсовета и пытался побить последнего за то, что он предлагал ему сдать хлебные излишки.

В селе Оводовцы кулаки прятали хлеб в лесу и были застигнуты проходящим мимо учителем, которого они пытались убить.

В коммуне им. К. Маркса села Андреевка произведено вооруженное нападение с целью грабежа хлеба.

Колхозной охраной нападающие задержаны *.

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 109–112. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 241 *Витяг із протоколу засідання президії Вінницького облвиконкому про хід виконання плану хлібозаготівель в області*

8 вересня 1932 р.

СЛУХАЛИ: IV

Про перебіг виконання плану хлібозаготівель по області (Доп. управзгот РПО – т. Гільбурд та голова РВК Антонівського – т. Матвейов, Оратівського – т. Нагорний).

ПОСТАНОВИЛИ: IV

1. Констатувати, що перша п'ятиденка вересня місяця дала неприпустиме зниження хлібозаготівель (31 159 т проти останньої п'ятиденки серпня місяця – 45 653 т).

Виконання вересневого плану по області становить: радгоспи – 15,8 %, колгоспи – 22,4 %, одноосібні господарства – 9,5 %.

Загальне виконання плану – 15,5 % та річного плану хлібозаготівель – 20,1 %.

Вважати перебіг хлібозаготівель по області за зовсім незадовільний.

* Зведення підготовлено за матеріалами Всеукраїнської контори Заготзерно з 31 серпня до 5 вересня 1932 р. Даний примірник був надісланий заст. голови Комзг РПО М. Чернову.

2. Відмітити ганебне виконання плану по одноосібному сектору (9,5 %), що сталося через брак оперативного керівництва з боку РВК та МР і особливо неприпустимо ганебний стан виконання плану хлібозаготівель в Брацлавському, Барському, Бердичівському, Немирівському, Полонському, Гайсинському, Калинівському, Христинівському, Чечельницькому та Чуднівському [районах], де майже ще не розпочато хлібозадачу по одноосібному сектору.

3. Відзначити, що, не дивлячись на постанову облвиконкому від 29.VIII. 1932 р. і попередження президії РВК, перебіг хлібозаготівель в Бершадському (9,7 %), Брацлавському (9,4 %), Вороновицькому (9,2 %), Деражнянському (7,5 %), Дунаєвецькому (9,2 %), Калинівському (9,9 %), Козятинському (11,1 %), Копайгородському (4,7 %), Крижопільському (7,7 %), Липовецькому (11,6 %), Літинському (8,4 %), Любарському (8,8 %), Летичівському (8,7 %), Махнівському (10 %), Меджибізькому (9,5 %), Могилівському (8,5 %), Мур-Куриловецькому (8 %), Ново-Ушицькому (5,7 %), Піщанському (6,9 %), Полонському (11,2 %), Проскурівському (8 %), Солобковецькому (10,6 %), Томашпільському (10,8 %), Хмільницькому (7,1 %), Христинівському (10 %) районах перебуває зовсім в незадовільному стані, й темпи першої п'ятиденки по цих районах не забезпечують виконання плану, що ставить під загрозу виконання вересневого плану по області.

4. Виконання плану хлібозаготівель з боку куркульсько-заможних господарств проходить абсолютно неприпустимо. За п'ятиденку вересня надійшло 625 т, а виконання завдань з початку кампанії становить 15 %.

Райони: Бердичівський, Барський, Немирівський, Полонський, Уманський і Шаргородський і досі не мають відомостей про доведення твердих завдань до куркульсько-заможних господарств.

5. Відзначити, що по лінії Буряктресту річний план хлібозаготівель фактично виконано на 46,1 %. Це утворилося внаслідок незадовільного керівництва з боку Буряктресту підлеглими радгоспами щодо задачі хлібозаготівель, які при наявності всіх сприятливих умов неприпустимо відволікають виконання планів хлібозаготівель.

6. Відмітити, що внаслідок відсутності певного керівництва з боку облтрактора та облколгоспспілки утворився великий розрив між кількістю обмолоченого та зданого колгоспами хліба.

Колгоспи, що обслуговуються МТС, обмолотили на 1 вересня озимих культур: 37,8 % всієї площі, а річний план хлібозаготівелі виконали лише на 26,1 %.

7. Визнати також незадовільне виконання плану по мірчуку, що становить 13,5 % річного завдання, й зовсім незадовільне виконання натурпозики, якої надійшло за п'ятиденку 61 т, а з початку кампанії – 1,9 %, що свідчить про відсутність будь-якого керівництва та контролю з боку РВК та сільрад справою повернення натурпозики та схоронення мірчука.

8. Всі ці показники перебігу хлібозаготівель по області стверджують факти недостатнього оперативного керівництва з боку більшості районів, сільрад, радгоспів та колгоспів, неуміння організувати свою роботу, мобілізувати маси на завершення хлібозаготівель і, основне, неуміння орга-

лізувати масово-політичну роботу, що в основному вирішує успіх хлібозаготівельної кампанії.

Беручи на увагу незадовільний стан та низькі темпи у виконанні завдань хлібозаготівлі першої п'ятиденки та з метою забезпечення успішного виконання вересневого плану на основі широко розгорнутої масово-політичної роботи й завзятої боротьби за хліб, облвиконком постановляє:

1. За відсутність зламу в хлібозаготівлі, незадовільну хлібоздачу по одноосібному сектору, відсутність певних відомостей про доведення твердих завдань куркульсько-заможним господарствам – голів РВК: Брацлавського, Гайсинського, Калинівського, Христинівського, Чечельницького, Чуднівського, Барського, Бердичівського, Немирівського, Полонського, Уманського та Шаргородського попередити й зобов'язати, що коли протягом найближчого часу не буде створено зламу в хлібозаготівлях, особливо по одноосібному сектору та куркульсько-заможних господарствах, облвиконком буде розцінювати це як пряме небажання боротися за хліб, боротися з куркулем та його опором.

2. За недопустимо мляві темпи по хлібоздачі по бурякорядгоспах директорам бурякорядгоспів: Солобковецькому – т. Лялюшко (виконання річного плану – 22,5 %), Ст. Синівському – т. Санченко (26,6 %), Жданівському – т. Шепельському (21,1 %), Уладівському – т. Молокову (26,3 %), Махоринецькому – т. Говору (25,1 %), Юзефо-Миколаївському – т. Ляховському (19,3 %) і Степанівському – т. Євгенієву – оголосити догану.

3. Виходячи з термінів виконання плану хлібозаготівель по одноосібному сектору, зобов'язати РВК і МР на основі масової роботи досягти таких темпів хлібоздачі по одноосібному сектору та куркульсько-заможних господарствах, які б забезпечили виконання хлібозаготівлі до 1 жовтня – термін, який вважати за остаточний.

4. Зобов'язати облтрактор, облколгосспілку та облзаготзерно для забезпечення успішного виконання плану хлібозаготівель довести п'ятиденне завдання по хлібоздачі кожній МТС, кожному колгоспу, контролюючи здійснення даних їм п'ятиденних завдань.

5. Зобов'язати всі РВК та сільради протягом 3 днів перевірити дійсне надходження твердих завдань від куркульсько-заможних господарств з тим, аби протягом 3 п'ятиденок вересня повністю стягнути тверді завдання та ліквідувати відставання з надходженням хлібоздачі від куркульсько-заможних господарств, одночасно зобов'язати РВК та сільради встановити точний порядок обліку хлібоздачі по твердих завданнях.

6. Відмічаючи незадовільне виконання РВК і МР попередньої постанови облвиконкому щодо організації вивозу хліба безпосередньо з-під молотарок, зобов'язати РВК і МР закріпити повний транспорт спеціально на вивіз хліба з-під молотарки на приймальні пункти, виділивши для цього спеціальних осіб, на яких покласти відповідальність за своєчасний вивіз хліба.

Враховуючи відставання одноосібника в молотьбі хліба, РВК і МР максимально допомогти такому в своєчасному закінченні молотьби.

7. Вважаючи за незадовільність надходження натурпозики, зобов'язати РВК і РКС до 15.IX повністю ліквідувати відставання у здачі натурпозики з

тим, що з 15.IX належну заборгованість по натурпозиції перерахувати під час хлібоздачі.

8. У зв'язку з перевантаженістю склепських * приміщень визнати за потрібне негайно вишукати та використати всі придатні для схоронення зерна пристанційні приміщення, для чого утворити при РВК трійки в складі: голови РВК, нач. ДПУ та зав. Заготзерна, на яких покласти виконання цих завдань.

9. Відзначаючи незадовільний стан з подачею вагонів, телеграфно повідомити РНК про стан та просити негайно задовольнити потреби області в вагонах.

Доручити обл. ДПУ взяти під свій догляд справу з поданням вагонів, їх навантаженням, відправкою тощо, особливо на вузлових пунктах Козятин, Жмеринка.

10. Відмічаючи незадовільний стан надходження мірчука та його розбазарювання (Бердичів, Липовець), відсутність боротьби РВК за схоронення мірчука, запропонувати обл. прокуратурі, за даними обл. Заготзерна, негайно перевести слідство та притягнути винних до відповідальності, організуючи в окремих випадках показові суди.

11. Для преміювання окремих сільрад, колгоспів й радгоспів за переведення по ударному збиральної, обмолоту й хлібоздачі – утворити обласний штаб по преміюванню в складі Гільбурга, Дехтярьова, Кирилюка, Тимошенка, представника облпрофради і від редакції «Б[ільшовик] П[оділля]» – т. Колоса.

Запропонувати РВК і МР утворити аналогічні районні штаби преміювання. Доручити т. Гільбургу надіслати до голів РВК відповідного листа про порядок роботи цих штабів.

Державний архів Хмельницької області. – Ф. Р-1250. – Оп. 1. – Спр. 2395. – Арк. 67, 67 зв. Друкарський відбиток.

№ 242 *Довідка організаційного сектору Наркомзему УСРР
«Про хід підготовки до осінньої сівби в одноосібному
секторі»*

9 вересня 1932 р.

Насамперед мусимо відзначити, що, за матеріалами з місць, стан з підготовки одноосібних бідняцько-середняцьких господарств до осінньої посівкампанії в багатьох районах, сільрадах перебуває в явно незадовільному, в окремих місцях навіть в загрозовому стані. Головні причини полягають ось у чому.

По-перше – бракує чіткого оперативного керівництва з боку райземвідділів, райколгоспспілок, сільрадами перебігом готування трудящих одноосібників до останньої сівби. Це призвело до того, що цілий ряд районних і

* складських.

сільських організацій не мають будь-якого уявлення з готуванням одноосібників до сівби про це яскраво стверджують такі факти: ось, приміром, на Глухівщині одноосібника ігнорують, вважають, що «одноосібник і так посіє». В Тулиголові голова сільради навіть вважає за зайве проводити облік сівби в одноосібників.

Ще гірший стан маємо у Шполянському районі: тут через день-два розпочинається масова сівба, проте район навіть і досі не знає плану сівби по одноосібному сектору. Оперативного проводу від РВК, РКС не маємо. Ці організації навіть неспроможні дати відомості про стан готування до сівби в одноосібному секторі. Районний агроном заявляє: «Ми самі не знаємо, скільки треба засіяти одноосібникам».

На Малинщині – занедбана ділянка – це одноосібний сектор. В районі близько 50 % одноосібних господарств, але вони поза увагою районних керівників.

Це призвело до того, що РВК та РКС не мають ніяких відомостей про стан готування до сівби одноосібних бідняцько-селянських господарств.

У Велико-Писарівському, Чернишівському, Лубенському, Гадацькому, Кам'янському, Буринському, Старобільському, Білопольському, Житомирському тощо, відомості з цих районів з усією виразністю говорять про повну відсутність достатнього повсякденного керівництва від райземвідділів і райколгоспспілок підготовкою до осінньої сівби серед одноосібних бідняцько-середняцьких господарств.

І як наслідок маємо, що по багатьох районах, сільрадах трудящим одноосібникам ще й на сьогодні не доведені виробничі завдання осінньої посівкампанії, не пророблено їх на загальних зборах, подекуди не приділено належної уваги щодо відведення землі одноосібникам під засів озимини.

Здебільшого для районних і місцевих організацій невідомо, як підготовлений ґрунт під озимину, чи відремонтовано с. г. знаряддя, який стан із засівматеріалом тощо.

Ось, приміром, у Буринському районі одноосібники мають засіяти 34 % до загальної посівної площі озимих культур. Проте ніхто в районі, ні по сільрадах не знає дійсного стану, скільки підготовлено ґрунту одноосібниками для посіву, який стан з посівматеріалом, з реманентом. По цілому ряду сільрад ігнорування одноосібних господарств призвело до того, що їм сьогодні не відведено землі для посіву озимини. В окремих селах вдаються до закрутів, безпідставно відбирають у одноосібників землю, підготовлену для засіву, і передають її колгоспникам.

З Лопатинської сільради (Казатинський район) щодня 30 одноосібних господарств звертаються до голови сільради про те, щоб їм відвели землю для засіву. В Старобільському районі одноосібникам до цього часу не відвели площу земель під засів озимини. Сільради посилаються на те, що, мовляв, «ми не одержували вказівок від РВК, де і як відводити одноосібникам землю», а це призвело до того, що одноосібні господарства не знають своєї площі землі і тому не готують ґрунту під засів озимини.

В Чернігівському районі цілий ряд одноосібних господарств не знає, де їм сіяти.

У Білецьківці, Костромі, Казатині, Чиналівці, в Терминівці і, зрештою, в Ерестівці на Кременчуччині одноосібний сектор до сівби не готується.

Досі одноосібникам не відведено земель і тому ще жодного га під озимину по цих сільрадах одноосібниками не виорано. Засівних карток теж не доведено.

Одноосібники Білопольської сільради повинні під озимину засіяти 546 га, але ще жодного га не зорали. Конкретних виробничих завдань одноосібним господарствам не доведено. Голова сільради покладається на те, «що ще одноосібники встигнуть засіяти».

Оргсектор НКЗС

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 13. – Спр. 18. – Арк. 11, 12. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 243 Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про необхідність зменшення річного плану заготівель насіння льону

9 вересня 1932 р.

Постановлением ПБ ЦК ВКП(б) от 1 августа 1932 г. для Украины установлен годовой план заготовок семян льна в 40 тыс. т против фактической заготовки в прошлом году 24,8 тыс. тонн.

Несмотря на некоторое увеличение в этом году посевплощади льна (в прошлом году – 159 тыс. га, а в этом – 163 тыс. га) и несколько большую урожайность (примерно на 0,3 ц с гектара), мы считаем невозможным такое значительное увеличение плана заготовок по сравнению с прошлым годом – на 15,2 тыс. тонн. Ибо при этом положении изъятие с 1 га должно будет составить в среднем 2,5 ц, или около 70 % валового сбора урожая, против изъятия прошлого года в среднем 1,6 ц с гектара, или 46 % урожая.

Если исходить из установленной нормы высева (1,02 ц на гектар) и проектируемых площадей засева льна в 1933 г. в размере 170 тыс. га, то при валовом сборе этого года в 59 тыс. т остаток семян, при условии заготовки 40 тыс. т, еле покрывает только нужды на посев. Оставление же некоторого количества семян у посевщиков для потребительских нужд, в целях стимулирования посева льна, при таком плане заготовок в этом году будет совершенно невозможным.

Исходя из этого, мы просим уменьшить план заготовок семян льна с 40 тыс. т до 30 тыс. т, что составит изъятие в среднем с 1 га 1,8 ц, или 50 % валового сбора урожая. Даже при этом условии изъятие из валового сбора в текущем году будет на 4–5 % больше, чем в прошлом году.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5378. – Арк. 29, 30. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 237.

№ 244 *Доповідна записка Вінницької обласної прокуратури до ВУЦВК про засудження селянок с. Стара Гута*

10 вересня 1932 р.

По змісту скарги гр. с. Стара Гута Затонського р-ну Вінницької обл. Лохманюка Опанаса Тимофійовича про неправдивість вироку нарсуду та незаконні вчинки сільради облпрокуратурою порядком догляду перевірено справу по звинуваченню дружини Лохманюка Опанаса, що вирок нарсуду відповідає обставинам справи та заподіяному злочину з боку дружини Лохманюка Опанаса, а не під впливом сільради, як зазначив у своїй скарзі Лохманюк Опанас і не по фальшивих доказах голови сільради та ін.

В минулому році гр. Лелюк Мотрі було доведено тверде завдання по хлібозаготівлі в кількості 87 пуд., остання 62 пуди виконала, а 25 пуд. відмовилась виконати. В сільраду поступили відомості, що Лелюк Мотря переховала своє збіжжя у своєї дочки Лохманюк Наталки, з якою мешкає в одному господарстві.

18 січня 1932 р. голова сільради з'явився в господарство Лохманюк Наталки з бригадою з метою перевірити, чи дійсно переховується в Лохманюк Наталки куркульський хліб її матері Лелюк Мотрі. Лохманюк Наталка стала чинить опір бригаді, не допускаючи проводити обшук, схвативши сокиру, вдарила члена бригади сокирою, на якому розрубала плаща.

При проведенні обшуку в господарстві Лохманюк Наталки було виявлено 170 пуд. хліба її матері Лелюк Мотрі. Нарсудом Затонського району засуджено Лелюк Мотрю за невиконання плану хлібозаготівлі на 2,5 року позбавлення волі, а Лохманюк Наталку – за переховування куркульського збіжжя і опір представникам влади з нанесенням побоїв – на 2 роки позбавлення волі і по 100 крб. штрафу на кожну.

Про надужиття влади представника сільради, наведених у скарзі Лохманюка Опанаса, проведено розслідування і винних притягнуто до кримінальної відповідальності. Нарсудом Затонського р-ну 16 червня 1932 р. ця справа була розглянута, і засуджено голову Старогутинської сільради Хормила Івана та бригадирів Кучера Михайла, Торчинського Володимира, Гулу Федора – до 7 місяців примусової праці кожного.

Вінницький обласний прокурор *Чернін*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 462. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 518, 519.

№ 245 *Розпорядження Наркомюсту УСРР про соціально-класовий підхід при винесенні вироків за постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 року **

14 вересня 1932 р.

Цілком таємно. Дуже терміново

До всіх облпрокурорів та голів облсудів
Прокурору та Головосуду АМСРР

Найвідповідальніше завдання, що покладено партією та урядом на органи юстиції в боротьбі з розкрадниками громадської власності, вимагає максимуму політичної чутлості і чіткості, щоби забезпечити правильну політичну лінію прокуратури і суду в цих справах.

Закон 7 серпня треба застосувати обов'язково залежно від соціального стану звинуваченого, характеру заподіяної шкоди, політичного змісту справи, до ворогів народу. Механічне застосування цього закону є неприпустимим і шкідливим. Попередні матеріали, що їх має НКЮ, свідчать про те, що на місці припущено низку серйозніших хиб, які в цілому загрожують зривом правильної судової політики.

Обласні прокурори і голови облсудів фактично не взяли на себе провід в цій найважливішій роботі і стали на шлях механічного підходу до застосування закону. Внаслідок цього є:

1. Масове заведення справ в нарсудах, а особливо в облсудах. Так: а) лише одних розстрілів по республіці вже винесено по 250 справах; б) Київський облсуд, за його повідомленням, намітив протягом майбутніх двох-трьох декад розглянути у виїздесіях до 500 справ; в) кадіївський прокурор по одному району ще на 1.IX мав заведених справ на 138 осіб.

2. Таке масове заведення справ відбилось на правильному доборі об'єктів і в окремих випадках призвело до загублення перспективи, без уваги до класового обличчя притягнених. Так: а) з аналізу 120 розстрільних справ видно, що засуджено по них 20 бідняків і середняків. В певній кількості справ не точно визначений соцмаєтковий стан і є «перетворення» в окремих випадках маломіцного середняка в заможника, а цього останнього – на куркуля. Цифра засуджених до розстрілу середняків дуже велика. З боку облсудів і облпрокуратур спостерігається тенденція через застосування найвищої санкції закону «застрахувати» себе від відповідальності за можливі помилки в роботі. Ці тенденції надто шкідливі, і з ними треба кінчати; б) нарсуддя Печенізького р-ну Харківської обл. судив в декількох справах за розібрання колгоспного майна майже всіх бідняків. Як наслідок, абсолютно неефективні вирокі (місяць примпраці) і завдання загального попередження цим не розв'язується; в) з притягнутих в Кадіївському р-ні до відповідальності 138 осіб лише 21 куркуль, а останні бідняки, середняки і батраки. Спостерігається неприпустиме ставлення до виявлення соц- і маєткового стану притягнуеного як в суді, так і в процесі слідства. Іноді це питан-

* Див. док. № 210.

ня, що в останньому вирішує напрямок справи, не з'ясовано цілком, в інших випадках всі матеріали справи характеризують притягнуеного як середняка, а в вирозі вказується, що він куркуль.

3. Захопившись кількісним заведенням справи і застосуванням найвищих санкцій закону, органи юстиції і, зокрема, прокуратури занедбали профілактичну роботу в галузі збереження громадського майна, непроінструкували групи сприяння в цій галузі, недостатньо популяризували свою боротьбу.

В прагненні до масового заведення справ облсуду (деякі) стали на надто необережний шлях і без додержання відповідних вимог закону самовільно і з політичного боку цілком неправильно надали окремим нарсуддям [право] чинити як членам облсуду і виносити в цих справах вирокі про вищий захист соціальної оборони. Так, Харківський облсуд, зневаживши вимоги КПК, своїм наказом провів як члена облсуду – нарсуддю Миргородського р-ну т. Бутко, і останній вже виніс декілька вироків про розстріл.

4. Чимало справ було невірною передано у підсудність облсудів (незначні крадіжки).

5. Нарсуди не зважають на цілу низку моментів, що на них директива НКЮ спеціально звертала увагу, а саме: злочин вчинено вперше, без обтяжливих моментів, крадіжка має ясно визначений споживацький характер, вкрадено на незначну суму і застосовують вищу санкцію закону, або застосовують закон за злочини, що мали місце до 7 серпня, цебто до його видання.

Так, наприклад: а) нарсуд Царекостянтинівського р-ну засудив заможника, хлопця 19 років, за крадіж 5 копиць до 10 років позбавлення волі в далеких місцевостях і поразки в правах на 5 років; б) нарсуд Лохвицького р-ну засудив колгоспницю 58 років за те, що в липні забрала коня з колгоспу, до 5 років позбавлення волі.

Виходячи з величезного політичного значення цієї роботи, НКЮ вимагає від місцевих органів рішуче перебудувати свою роботу, усунути хиби, про які сигналізується, і забезпечити повсякденне чітке керівництво цією роботою. Зокрема, НКЮ пропонує:

1. Обласним прокурорам і головам облсудів взяти на себе особистий догляд за роботою периферії в справах, зв'язаних з громадською власністю.

2. Телеграфно скликати кущові наради нарсудів і прокурорів на один день, на яких ознайомитись докладно з роботою місць, проробити знову питання відповідно до наших вказівок і застерегти від припущення хиб.

3. Дати категоричну директиву місцям про детальне з'ясування соціального і маєткового стану звинувачених в цих справах, обов'язкове ствердження соцстану точними безсумнівними документами і докладного висвітлення соц- і маєткового стану в вирокі.

4. Запропонувати прокурорам звернути особливу увагу на обережний підхід до підбору об'єктів у цих справах, забезпечуючи ефективні вирокі і не захоплюючись масовим заведенням справ.

5. Стверджуючи попередню директиву про додержання твердої лінії в цих справах і застосування максимуму санкції, НКЮ вимагає суворо диференційного підходу в залежності від соцстану, наслідків злочину та ін.

6. Розгорнути навколо питань збереження майна, його охорони, тощо широку профілактичну роботу, давши по колгоспах і підприємствах конкретні завдання групам сприяння.

Народний комісар юстиції
та Генеральний прокурор республіки *Поляков*
Прокурор Найвсуду *Ахматов*
Тво зав. оргінстру *Гарін*
Згідно: *Орловецька*

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 20–23. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 519, 521.

№ 246 *Циркуляр ОДПУ СРСР про заходи із забезпечення виконання постанови уряду про заборону торгівлі хлібом **

16 вересня 1932 р.

Содержание:

О более решительных мероприятиях по проведению в жизнь постановления правительства о запрещении продажи хлеба нового урожая до 15-го января 1933 г.

ЭКУ 16 сентября 1932 г. Гор. Москва
ВСЕМ ПП ОГПУ и НАЧ. ГПУ ЯКУТСКОЙ АССР

По имеющимся сведениям, продажа зерна и муки нового урожая производится на базарах и рынках почти повсеместно, несмотря на постановление правительства, запрещающее продажу хлеба нового урожая до 15-го января 1933 года.

Вместе с тем местные органы ОГПУ до сих пор не ведут достаточно активной борьбы с этим явлением, допуская торговлю зерном и мукой.

В связи с этим и в развитие циркуляра ОГПУ № 530 от 15.VIII – о решительной борьбе с незаконной торговлей зерном и мукой –

ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Принять меры к обеспечению действительно полного оповещения всего сельского населения о постановлении правительства, запрещающем торговлю хлебом ранее 15-го января 1933 года, путем объявлений на сходах, вывешивания плакатов на базарах и других общественных местах, публикаций в районных газетах и проч.

2. Прекратить всякую торговлю зерном и мукой на рынках и базарах.

* Циркуляр затверджено постановою Політбюро ЦК ВКП(б) «О борьбе с нарушением закона при продаже хлеба на рынках» від 15 вересня 1932 р.

3. Привозимую на базар для продажи муку и зерно отбирать и в тех случаях, когда хлеб привезен самим производителем его – колхозником и единоличником, засчитывать его в счет плана заготовок колхоза или единоличника, обеспечивая выдачу ему квитанций заготовительным пунктом и выплату стоимости отобранного хлеба по заготовительной цене, но не допускать устройства облав на рынках и базарах и организацию по дорогам на базары Оградительных отрядов и заслонов.

4. Фактическое отобрание зерна и муки на рынках производить аппаратом милиции и Заготзерно.

5. Ввиду возможных злоупотреблений на этой почве со стороны хлебозаготовительного аппарата усилить наблюдение и агентурное обслуживание его работы, с тем чтобы немедленно их пресечь, привлекая виновных к ответственности.

6. Специально проинструктировать аппарат милиции и Заготзерно, чтобы при отбирании зерна и муки на базарах у крестьян по отношению к ним не практиковалась грубость и произвол со стороны представителей милиций и Заготзерно. Последние обязаны разъяснять единоличнику и колхознику, что хлеб отбирается в порядке закона союзного правительства, запрещающего торговлю хлебом ранее 15 января 1933 года.

7. Категорически запретить отбирание на базарах каких бы то ни было других сельскохозяйственных продуктов, кроме зерна и муки.

8. Печеный хлеб, продаваемый на базаре, не отбирать, однако агентурно выявлять продавцов крупных партий печеного хлеба и установить источники снабжения их мукой.

9. О колхозниках, вывозящих муку на базар для продажи, по отобрании сообщать в правления колхозов для общественного воздействия на них.

В отношении же колхозников, уличенных в повторной или систематической продаже хлеба, сообщить в правления колхозов для предания их товарищескому суду и наложения штрафа или других мер взыскания, находящихся в распоряжении товарищеского суда, вплоть до исключения из колхоза как злобно нарушающих законы Советской власти.

10. В отношении единоличников, уличенных в повторной продаже зерна и муки, накладывать штрафы в административном порядке.

11. При обнаружении хлеба у перекупщиков-спекулянтов хлеб конфисковать, а виновных репрессировать в соответствии с постановлением правительства и директивами ОГПУ.

Ответственность за проведение мероприятий по ликвидации торговли зерном и мукой возлагаю лично на ПП и начальника СПО ПП ОГПУ.

Одновременно считаю нужным обратить внимание на недопустимость перегибов и извращений при выполнении этой директивы.

Основной удар должен быть направлен на классового врага – спекулянта и перекупщика, использующего колхозную торговлю для личного обогащения и срыва хлебозаготовок.

В связи с этим не следует расплывать свои силы на мелочи: изъятие небольшого (10–15–20 фунтов) количества муки, в том случае, если это не носит систематического характера, а рядом серьезных оперативных меро-

приятый правильно проводя в жизнь циркуляр председателя ОГПУ № 530, необходимо добиться действительного прекращения торговли зерном и мукой до установленного правительством срока.

О результатах доносить ЭКУ ОГПУ один раз в декаду с указанием принятых мер, количества отобранного хлеба, количества репрессированных лиц и их социального положения.

Зам. председателя ОГПУ *И. Акулов*

АПРФ. – Ф. 3. – Оп. 57. – Спр. 60. – Арк. 25–28. Копія. Машинопис; 6. – С. 324–326.

№ 247 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про порядок розпорядження централізованими ресурсами зерна і продуктами його переробки» **

17 вересня 1932 р.

1. Сосредоточить все дело оперативного распоряжения централизованными ресурсами зерна и продуктов его переработки (мука, крупа, отруби и другие отходы мукомольно-крупяной промышленности) в Комитете заготовок при СТО.

2. В соответствии с этим объединения Наркомснаба СССР (Союзмука и Союзкрупа) со всеми предприятиями, капиталами и личным составом передать из ведения Наркомснаба СССР в ведение Комитета по заготовкам при СТО как его хозяйственные объединения.

Предложить Наркомснабу СССР соответствующую часть его работников по хлебным операциям, а также мукомольно-крупяному управлению передать Комитету заготовок при СТО.

3. Установить, что планы использования централизованных ресурсов зерна и продуктов его переработки составляются Комитетом заготовок при СТО и представляются им на утверждение Комитета товарных фондов.

В отношении плана общего снабжения Наркомснаб СССР составляет план расхода хлеба по областям, краям и республикам в соответствии с фондом, выделяемым Комитетом товарных фондов для этой цели, а распределение фонда общего снабжения в областях, краях и республиках по отдельным предприятиям и группам потребителей устанавливается местными органами Наркомснаба в строгом соответствии с выделенным для этой цели фондом каждой области, краю и республике.

4. Отпуск зерна и продуктов его переработки производится Комитетом заготовок при СТО в строгом соответствии с планом использования централизованных ресурсов, утвержденным Комитетом товарных фондов, в следующем порядке:

* Проект постанови був внесений комісією на чолі із заступником голови РНК СРСР Я. Рудзутаком.

На общее снабжение, путину и для переработки на предприятиях НКСнаба (макаронная, кондитерская, винокуренная и др. виды промышленности)	по разнарядкам	Наркомснаба
Военведу	» »	Военвведа,
На лес	» »	НКЛеса,
На стимулирование заготовок	» »	соответствующих заготовительных организаций,
На торф, «Цветметзолото»	» »	Наркомтяжпрома,
ОГПУ, спецпереселенцы, ЛОН	» »	ОГПУ,
Экспорт	» »	НКВнешторга,
Передача зерна, муки, крупы в нефонд и госфонд	» »	Комитета резервов

5. Вся ответственность как за хранение зерна и продуктов его переработки, так и за использование их в строгом соответствии с установленными планами, лежит на Комитете заготовок при СТО.

Комитет резервов при СТО свои функции в отношении хлебных ресурсов выполняет в соответствии с постановлением СНК СССР от 4 сентября 1932 года.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 904. – Арк. 19–20. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 248 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про вислання з СРСР зарубіжної журналістки*

17 вересня 1932 р.

Корреспондентку «Дейли Экспресс» Клейнман выслать из СССР в двухдневный срок за явно клеветническую и провокационную, совершенно вымышленную информацию об СССР (статья о «национализации женщин» в канадском журнале, статья о «восстаниях и голодных бунтах» в СССР в «Дейли Экспресс»), имевшую своей целью злостную дискредитацию СССР в глазах общественного мнения.

Дать в печать соответствующее сообщение.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 901. – Арк. 6. Оригінал. Машинопис.

№ 249 *Лист завідувача школи на ст. Гречани Південно-Західної залізниці про голодування дітей*

21 вересня 1932 р.

На ст. Гречаны ЮЗЖД есть школа ФЗС, в которой 250 человек детей железнодорожников. Школа по сегодня не снабжается продуктами из ТПО, которое категорически отказалось за неимением фондов для нашей

школы. Жмеринское рай. т. с. т. и Киевское дор. т. с. т. также отказались от снабжения школы продуктами [для] горячих завтраков. Условия, в которых приходится работать школе, очень тяжелые, потому что дети все съезжаются с линией рабочим поездом, который ходит каждый день и почти что всегда с опозданием на 1–2 часа, и детям приходится быть в школе без еды по 7–8 час., что очень отражается на здоровье детей, в результате чего прошлый учебный год почти что был сорван и сейчас новый учебный год начался, и в течение 21-го дня занятий 15 человек перестали ходить в школу из-за завтраков, а также есть часть заболеваний детей от малокровия и упадка сил. Райпрофсоюз Жмеринки не обращает внимания, хотя несколько раз и напоминалось со стороны школы. Прошу содействовать что до организации в нашей школе горячих сниданков.

*Зав. школой **

ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 10. – Спр. 1161. – Арк. 56. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 522.

№ 250 *Інструкція Верховного суду та ОДПУ СРСР щодо механізму застосування репресій за постановою ЦВК та РНК Союзу РСР від 7 серпня 1932 року*

*22 вересня 1932 р. ***

Секретно

Верхсуду СССР и Прокуратуре Верхсуда СССР, НКЮ союзных и автономных республик, председателю Верхсуда и прокурору ЗСФСР, председателям краевых (областных) судов, краевым (областным) прокурорам, председателям линейных судов и транспортным прокурорам, районным прокурорам.

Председателю ГПУ Украины, полномочным представителям ОГПУ, ДТО ОГПУ, начальникам оперсекторов.

ИНСТРУКЦИЯ

по применению постановления ЦИК и СНК СССР от 7.VIII.1932 г.
по охране имущества государственных предприятий, колхозов
и кооперации и укреплении общественной
(социалистической) собственности

Раздел I

*Преступления, подпадающие
под действие закона от 7 августа*

Закон от 7 августа надлежит применять при хищениях государственной и общественной собственности:

* Підпис нерозбірливий.

** Дата супровідного листа Наркомюсту УСРР до інструкції, розісланої на місця.

а) промышленной (хищения заводского и фабричного имущества); б) совхозной; в) государственных торговых организаций; г) колхозной; д) кооперативной; е) грузов на железнодорожном и водном транспорте и местном автотранспорте.

Раздел 2

Категории расхитителей и мера социальной защиты, которую необходимо к ним применять

1. По делам об организациях и группировках, организованно разрушающих государственную, общественную и кооперативную собственность путем поджогов, взрывов и массовой порчи имущества – применять высшую меру социальной защиты – *расстрел*, без послабления.

2. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально чуждых элементов, работающих в государственных (промышленных и сельскохозяйственных – совхозы) предприятиях или учреждениях, а также должностных лиц государственных учреждений и предприятий, изобличенных в хищениях имущества или растратах крупных денежных сумм этих предприятий или учреждений, применять высшую меру наказания, при смягчающих вину обстоятельствах (в случае единичных и незначительных хищений) высшую меру наказания заменять 10-летним лишением свободы.

При хищениях, хотя и мелких, совершенных лицами указанных социальных категорий, но влекущих за собой расстройство или остановку работы предприятий (хищения частей агрегатов и машин, умышленное уничтожение или порча совхозного инвентаря и т. п.) – также применять высшую меру наказания.

3. В отношении кулаков, бывших торговцев и иных социально враждебных элементов, проникших в органы снабжения, торговли и кооперации, а также должностных лиц товаропроводящей сети, изобличенных в хищении товаров или продаже их на частный рынок и растратах крупных денежных средств, – применять высшую меру наказания и лишь при смягчающих вину обстоятельствах в случаях незначительных размеров хищений высшую меру наказания заменять десятилетним лишением свободы.

Той же мере наказания подвергать и спекулянтов, хотя непосредственно в хищениях не участвующих, но спекулирующих товарами и продуктами, зная, что товары эти похищены из государственных учреждений и кооперации.

4. В отношении лиц, изобличенных в хищениях грузов на транспорте, применяется высшая мера наказания и лишь при смягчающих обстоятельствах (при единичных случаях хищений или хищениях незначительных размеров) может быть применено десятилетнее лишение свободы.

Если хищения на транспорте производятся при участии железнодорожных служащих и рабочих, то к ним должна применяться та же мера репрессии.

5. В отношении кулаков, как проникших в колхоз, так и находящихся вне колхоза, организующих или принимающих участие в хищениях колхоз-

ного имущества и хлеба, применяется высшая мера наказания без послабления.

6. В отношении трудящихся единоличников и колхозников, избалованных в хищении колхозного имущества и хлеба, должно применяться десятилетнее лишение свободы.

При отягчающих вину обстоятельствах, а именно: систематических хищениях колхозного хлеба, свеклы и других сельскохозяйственных продуктов и скота, хищениях организованными группами, хищениях в крупных размерах, хищениях, сопровождающихся насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т. д., — и в отношении колхозников, и трудящихся единоличников должна применяться высшая мера наказания.

7. В отношении председателей колхозов и членов правлений, участвующих в хищениях государственного и общественного имущества, необходимо применять высшую меру наказания и лишь при смягчающих вину обстоятельствах — десятилетнее лишение свободы.

Раздел 3

О порядке направления дел по хищениям

1. Рассматриваются ПП ОГПУ:

дела о хищениях, сопровождающихся массовыми выступлениями, насильственными действиями, террористическими актами, поджогами и т. д., а также дела, по которым проходят организованные группировки с большим количеством арестованных.

2. Рассматриваются соответствующими судами:

дела о хищениях на железнодорожном транспорте и все остальные дела, кроме перечисленных в п. 1 настоящего раздела.

Раздел 4

О специальном применении декрета ЦИК и СНК от 7 августа 1932 г.

1. Допустить применение меры репрессии по делам, подпадающим под действие закона от 7 августа, в отношении преступлений, совершенных до издания закона в случаях, когда преступления имеют общественно-политическое значение.

2. Изъять из подсудности сельских общественных и колхозных товарищеских судов дела о хищениях колхозного имущества.

В ведении сельских общественных и колхозных товарищеских судов оставить лишь дела о преступлениях против личной собственности колхозников и единоличников.

Раздел 5

О сроках ведения следствия по делам о хищениях

1. Судебно-следственные органы обязаны заканчивать дела и выносить по ним приговора не дольше чем в пятнадцатидневный срок с момента раскрытия преступления и возникновения дела.

2. Как исключение, только в отношении дел, по которым проходит большое количество обвиняемых, срок ведения дела и вынесение приговора определяется не дольше чем 30 дней.

Председатель Верховного Суда Союза ССР А. Винокуров
Прокурор Верховного Суда Союза ССР П. Красиков
Зам. председателя ОГПУ И. Акулов

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 15, 16. Друкарський примірник; 2. – С. 523–525.

№ 251 *Доповідна записка оргмасового відділу
Укрколгоспцентру про причини виходу селян
із колгоспів*

22 вересня 1932 р.

До голови правління Укрколгоспцентру
т. Макеєнко

**ДОПОВІДНА ЗАПИСКА
Про виходи з колгоспів**

За матеріалами Київської, Вінницької, Харківської та Молдавської облколгоспспілок (джерелом яких є відомості від РПК і РЗВ, інструкторські обстеження периферії, доповідні записки голів РКС тощо) масовий характер виходів з колгоспів припадає на час весняної сівби та початок збиральної кампанії б. р. з наростанням в квітні, травні, червні та з убунням в липні і серпні. Розміри цих виходів характеризуються такими цифровими даними:

1. *Київська обл.* За зведенням 27 районів було подано заяв про виходи з колгоспів 6874, в тому числі:

1. В Яготинському р-ні	500	8. В Білоцерківському р-ні	870
2. В Кам'янському р-ні	360	9. В Новоград-Волинському р-ні	250
3. В Васильківському р-ні	1186	10. В Ржищівському р-ні	237
4. В Ічнянському р-ні	500	11. В Баришівському р-ні	200
5. В Дмитрівському р-ні	450	12. В Носівському р-ні	200
6. В Попільнянському р-ні	320	13. В Сквирському р-ні	300
7. В Остерському р-ні	300	14. В Глухівському р-ні	371

2. *Вінницька обл.* Масовими виходами було охоплено 53 р-ни (74,6 %) і 270 колгоспів (7,0 %), в них заяв подано 10 300 (1,7 %), причому найбільша кількість заяв припадає на такі р-ни: Махнівський, Барський (422), Михалпільський, Брацлавський, Монастирищенський (558), Бершадський (1094), Хмільницький та Христинівський.

3. *Харківська обл.* За даними 21 р-ну було охоплено виходами 312 колгоспів, подано заяв – 9973. Найбільша кількість в них припадає на такі ра-

йони: Чорнухинський (2443), Лохвицький (1411), Хорольський (849) та Охтирський (722).

4. АМСРР. За період березень – червень з колгоспів вийшло 5629 господарств, або 7 %. Особливо великий вихід був у районах: Кодимському (12,6 %), Красноокнянському (768 госп., або 11 %), Григоріопольському (12,3 %), Слободзейському (736 госп., або 6,6 %), Кам'янському (386 госп.). В решті районів, за винятком Балтського, в якому виходи були поодиноким явищем, кількість господарств, вибулих з колгоспів, складала 2–3 %.

Трудно на цифрах обрахувати, яка кількість подавших заяви зовсім відірвалася від колгоспів. За матеріалами Вінницької, Київської, Харківської та Молдавської облКС, чимала кількість господарств, подавши заяву, продовжують ходити на роботу в колгосп. Таким чином, по цих чотирьох областях за далеко не повними даними було подано заяв про виходи з колгоспів від 32 976 господарств.

В більшості випадків подачу заяв і вихід колгоспів супроводили самочинний розбір робочої худоби та вимагання повернути усупільнені ними посіви, землю, с/г реманент тощо. Так, наприклад, за даними 11 районів Харківської обл., з 107 колгоспів вибулими розібрано 2680 шт. коней, в тому числі по Чорнухинському р-ну 1390 шт.; в колгоспі «Червоний степ» Васильківського р-ну Київської обл. під час сівби з 193 шт. коней, що їх мав колгосп, було розібрано тими, що вийшли, 130 шт., з яких 37 шт. вже продано.

100 господарств бувших колгоспників с. Хороше Озеро Ніжинського р-ну Київської обл. подали на ім'я ВУЦВКу заяву про повернення їм майна. По АМСРР вибулі селяни землі не прохали, а взялися за обробіток своїх садків, виноградників та городів, які їм було раніш повернуто з колгоспів за постановою Молдавського уряду.

Соціальний склад тих, що подали заяви про вихід з колгоспів, надзвичайно різнобарвний, з різних прошарків села, з різним трудовим відношенням до колгоспного господарства. Серед них ми зустрічаємо і заможньо-куркульські господарства, і середняків, і бідняків, і ледарів, і симулянтів, і тих, що в минулому році добре боролися за колгоспне будівництво, були активістами, виробили багато трудоднів.

За даними восьми районів Харківської обл., серед подавших заяви про вихід з колгоспів: бідняків – 1739, або 39,7 %, середняцьких господарств – 1207, або 27,3 %, куркульсько-заможних господарств – 473, або 10,7 %. В Лохвицькому р-ні Харківської обл. ті, що подали заяви про вихід, вступили в колгосп переважно в 1931 та 1932 р. з великим прошарком ледарів-спекулянтів. З 1411 поданих заяв бідняки складають 489, або 34,6 %, середняки – 922, або 65,4 %.

По колгоспах Слободзейського р-ну з 736 поданих заяв бідняки складають 309, по Красноокнянському р-ну відповідно 768 і 306, по Кам'янському р-ну – 386 і 229 та 156 середняцьких господарств. В колгоспі «Червоний степ» Васильківського р-ну Київської обл. з поданих протягом травня – червня 241 заяви про вихід, 60 % середняків і 40 % бідняків, з них вступили до колгоспу 1930 р. – 81, 1931 р. – 160 господарств.

Вінницька облКС так характеризує подавших заяви про вихід з колгоспів: «В переважній кількості подавші заяви – це недавно вступивші до колгоспу, які зовсім не мали або мали незначну кількість трудоднів. Серед подаючих заяви про вихід є такі, що уникаючи від хлібо- і м'ясозаготівель 1932 р. пішли до колгоспу, чим думали скритись від виконання с/г та політичних кампаній. Незначна кількість колгоспників-активістів і членів правління та бригадирів, які піддалися впливові куркуля та його прибічників і подали заяви про вихід, але більшість з них розібрали заяви назад.

З поданих (10 300) заяв про вихід – переважно маломіцні середняки (Немирів, Теплик, Михалпіль), але є райони, в яких переважно подано заяви про вихід бідняками (Дунаївці, Теофіполь, Томашпіль)».

Мотиви подачі заяв про вихід з колгоспів надзвичайно різнохарактерні й великі числом. Але всі вони за причинами свого виникнення є наслідком:

1. Незадовільного оперативного керівництва, надання реальної організаційно-господарської допомоги й агровиробничого обслуговування колгоспів з боку районних і сільських організацій багатьох районів й пересує РЗВ, РКС і МТС.

2. Їхнього незнання дійсного стану й умов виробництва в колгоспах і з рук геть поганого планування господарсько-політичних міроприємств [заходів].

3. Підміни справжньої масово-політичної роботи, заходів щодо виховання колгоспного активу й спирання на нього в переведенні всіх господарсько-політичних завдань, реальних заходів щодо піднесення самостійності й трудового ентузіазму колгоспних мас, шляхом витримання колгоспної демократії й залучення до справ керування господарством всіх колгоспників – підміни всього цього на голе адміністрування, командування, придушення здорової критики й самокритики та знущання з колгоспів і колгоспників. Часта і безпідставна зміна органів керування, примусове усуспільнення худоби, злиття, побої й арешти колгоспників тощо.

4. Невиконання останніх постанов партії та уряду про виправлення припущених в минулому році помилок і перекручень в колгоспному будівництві (хлібозаготівлі, усуспільнення худоби тощо) та вкрай слабкої популяризації їх серед широких мас колгоспників й особливо у виробничих бригадах.

5. Нечуйного, формально-бюрократичного ставлення до розгляду, просування та своєчасного задоволення заяв й скарг колгоспників, що їх припустили, а подекуди ще й зараз припускають сільські, районні, і навіть обласні та центральні організації першого періоду масового виходу з колгоспів.

В результаті всього цього велика кількість колгоспів опинилася перед фактами кричущої безгосподарності, запутанності в облікові, неправильної організації праці й споживацького авансування й розподілу наслідків господарювання, надзвичайно низької врожайності колгоспних ланів й величезних витрат та розкрадання зерна при збиранні, невиконання господарсько-політичних завдань перед пролетарською державою та скрутного харчового стану колгоспників.

Природна річ, що цим скористалися наші класові вороги – куркульство, попи, ксьондзи, равини, колишні білогвардійці й петлюрівці, бродяги, монахи й колишні жандарми тощо, які в колгоспі, як і поза його межами розвели страшенну агітацію проти колгоспного будівництва, проти лінії партії і міроприємств радвлади на селі.

Невдоволена, найменш стійка частина колгоспників пішла на «удку» цієї агітації й, не розуміючи її класової суті, утворила масову подачу заяв про виходи з колгоспів. Що природа й коріння цих виходів саме така, це з усією силою очевидності підтверджується величезною кількістю фактів з місць. Наведемо самі характерні з них.

1. *По Київській обл.* В колгоспі «Серп і молот» Глухівського р-ну органи керування себе дискредитували: пияцтво, великі розтрати, систематичне накладення на колгоспників беззаконних штрафів, адміністрування над колгоспом з боку МТС, в результаті – масовий вихід з колгоспу.

Подаючи заяву про вихід з колгоспу, активіст-середняк Потапенко, член Кадомиської артілі Ржищівського р-ну, сказав: «Моє серце не терпить колгоспних бур'янів. У мене врожай буде в індивідуальному господарстві не 30 пуд., як це є в колгоспі, а 130 пуд.»

По Ніжинському р-ну виходами з колгоспів було охоплено найбільш с. Хороше Озеро. Причини виходу – невірне злиття колгоспів, погане керівництво в них, адміністрування, агітація б куркулів, що перед тим повернулися з Соловків.

В селах Митниця, Рославичі, Велика Бугаївка та ін. Васильківського р-ну масовий вихід із колгоспів викликано відсутністю правильної організації праці та обліком праці (незалежно від кількості й якості виробленої роботи писалося трудодні однаково, не видано членам трудкнижок, по 3–4 місяці не записувано колгоспникам їх виробітку). Характерно буде навести дані ще про один колгосп Васильківського р-ну – «Червоной степ». В ньому 650 дворів. Його злило. В зимовий час загинуло 400 шт. коней, на весну залишилось 195. Вартість трудодня 1931 р. – 23 к[оп.], хліба на трудодень видано по 1,5 кіло, але не всім, бо з цього числа 4000 пудів було здано в хлібозаготівлі (в рахунок виконання контрактації за неуспішнену озимину колгоспників, що вступили до колгоспу 1931 р.). Розрахунків з колгоспниками не проведено. Внаслідок – 241 заява про вихід з колгоспу.

2. *По Вінницькій обл.* По цій області, як ніде, виявляється соціальне коріння виходів. Контрреволюційний елемент приклав всіх зусиль, щоб пошкодити колгоспам. Вся ця свора широко користалася «індивідуальною обробкою» колгоспників, агітуючи їх за вихід з колгоспів, пускаючи різні провокаційні чутки, пишучи їм заяви тощо. Наприклад, в Копайгородському р-ні виявлено 3 попи, які агітували колгоспників за виходи з колгоспів та писали їм про це заяви. В Михалпільському р-ні ініціатором виходів з колгоспів в с. Королівці був зять дяка. В Ямполі виявлено дві бродячі монашки, які займались тим же, що зять дяка.

Ініціаторами й активними помічниками виходів з колгоспів були: в Іллінецькому р-ні голова адвентистської секти, в Жмеринському й Шепетів-

ському р-нах – євангелісти, у Вороновицькому р-ні – завшколою Уровський, колишній офіцер, в Солобківцевському р-ні – куркуль Маївський та ін.

По цих районах контрреволюційними силами широко розпускались чутки, що хто до 25 червня б. р. не подасть заяви про вихід, той останеться на 9 років в колгоспі, і що колгоспи перетворюються в радгоспи (Орининський р-н). «Земля знаходиться в воєнведі, а тому, хто не дасть заяву про вихід, залишиться як кріпак» (Антонінський р-н). «Є постанова партії розпустити колгоспи, так як вони себе не виправдали, й на Волині їх вже розпустили» (Проскурівський р-н). «Є постанова Англії й Франції розпустити в СРСР колгоспи» (Славутський р-н). «Є постанова ЦК партії й уряду, щоб повернути нам землю з посівом, але місцева влада від нас цю постанову скриває». «Сталін з Ворошиловим страшенно посварились, бо Ворошилов стоїть за селян». «Ворошилов убив Сталіна, але про це приховують». «Скрізь по всій Україні земля не посіяна, все стоїть не оброблене, й скрізь виходять з колгоспів» та ін.

Мотиви виходу в більшості випадків аналогічні: «Прошу виключити мене з колгоспу, так як сім'я пухне з голоду, нема чого їсти». «Прошу виключити, бо я не бажаю бути в колгоспі – старий, непрацездатний, багатосімейний, незадоволений».

«Я вступив до колгоспу і думав, що краще буде жити як індивідуально, але на практиці убідився, що в колгоспі гірше».

«Прошу виключити, бо колгосп себе не виправдує, а індивідуальне господарство може краще господарювати».

«Прошу виключити, бо рядом зі мною індивідуальник живе набагато краще за мене».

Причому в усіх (перевірених) заявах вимагається повернення посівів та землі, а також с/г реманенту та тяглової сили.

3. *По Харківській обл.* На хут. Мехедівка і Нове життя Яхнівської сільради Лохвицького р-ну куркулі пустили провокацію, що «організаційно-господарське зміцнення колгоспів – це коли хто вийде з колгоспів до жнив, то йому дадуть землю й повернуть все майно, і він буде вільним козаком, а хто залишиться в колгоспах, той буде закабальон не менш як на 20 років».

Причини, що їх виставляли колгоспники в заявах про вихід з колгоспу: недостача хліба на харчі, безгосподарність в колгоспі, зловживання, розтрати, невірний облік і запис трудоднів, неправильні розрахунки за 1931 р. тощо.

4. *По АМСРР.* Райони, в яких виходи набрали особливо великої масовості, характеризуються масовими перекручуваннями лінії партії в період минулих хлібозаготівель (Слободзейський, Красноокнянський, Григоріопольський і Тираспольський). У більшості випадків виходи мотивуються тим, що правління колгоспів своєчасно не провели розрахунків з членами за 1931 р., не давали авансів в 1932 р., відсутністю харчових фондів у колгоспах та в колгоспників, і частина колгоспників писала, що вони не бачать кращих перспектив при роботі в колгоспах. Як правило, з колгоспів економічно й організаційно здорових виходів не було.

Заходи до припинення виходів та їх результати

Треба прямо сказати, що в багатьох випадках колгоспи, сільські, районні і обласні організації «прогляділи» початок масових виходів з колгоспів, ними не цікавились, глибоко цього питання не вивчали та не вжили проти них запобіжних організаційно-господарських заходів, не організували достатньої відсічі куркульсько-контрреволюційній агітації та [не] приділили потрібної уваги просуненню й розгляду на місцях заяв від колгоспників. Про це яскраво свідчать матеріали більшості областей, якими ми користуємось для цієї доповідної записки. Тому й результати від вжитих пізніше заходів щодо припинення виходів з колгоспів не скрізь задовільні. І навпаки, там, де було негайне реагування на подані колгоспниками заяви про вихід, своєчасно розгорнуто справді масово-політичну й роз'яснювальну роботу та виправлено припущені в колгоспному будівництві помилки минулого року, там більшість колгоспників забрали свої заяви назад і повернулись на працю в колгоспи. Наш уповноважений по АМСРР т. Кривіч, працюючи в спеціальній комісії зам. наркома РСІ т. Тарана, констатує, що в більшості колгоспів, де мали місце виходи, заяви не розбирались 1–2 місяці. Точних відомостей про розмір та характер виходів районні та обласні організації АМСРР не мали навіть в другій половині червня, й лише напередодні обл. партконференції було проведено обстеження 2 районів (Тираспольського та Слободзейського) по питанню виходу з колгоспів. Перевіркою виявлено, що масової роботи серед колгоспників в період виходів не було, а керування колгоспами з боку РКС можна визнати за цілком незадовільне, і хоча масовий вихід з колгоспів нині припинився тому, що найменш стійкі елементи отсіялись весною, все ж помічається, що частина колгоспників на роботу в колгоспи зовсім не виходить. За відомостями районних та обласних організацій АМСРР та матеріалами обстеження 12 колгоспів, на роботу виходять представники лише 70–80 % дворів. Після косовиці та молотьби більшість дворів посилають на роботу підлітків та молодь. На роботу ходять неохоче.

По Київській обл. В Білоцерківському р-ні було подано заяв про вихід від 870 господарств. Назад забрали заяви 450. З колгоспу «Боротьба» цього ж району вибуло 400 господарств з 600. Ті, що лишилися в колгоспі, виходять на роботу до 50 %, а ті, що вибули з колгоспу, пішли на сторонні заробітки. Частина з них придбали собі коні й займаються ізвозом. По Глухівському р-ну дійсного обліку про кількість виходів немає. За неповними даними, з колгоспів вибуло 371 господарство. Із цієї кількості жодне господарство назад заяв не забрало. По Яготинському р-ну з 500 вибувих господарств повернулося назад 290. По Ржищівському р-ну РКС справою вибуття з колгоспів не займалася. В результаті цього більш як 50 % вибулих беруть участь на роботі в колгоспі, але заяв назад не забирають, мотивуючи тим, що «мовляв, побачимо, чим закінчиться господарський рік в колгоспах». Треба відмітити, що вибувші колгоспники забезпечують себе засобами виробництва та проводять засів озимини на городах тощо.

По Іваницькому, Ічнянському і Дмитрівському р-нах виходи почалися одноразово з самочинним розбором з колгоспів с/г реманенту, коней тощо. Робота РКС в цьому напрямку була цілком незадовільна. Зараз, правда, виходи в цих районах припинено, й до 70 % колгоспників забрали свої заяви назад.

По Харківській обл. За відомостями облКС, з 9973 поданих заяв про вихід з колгоспів забрало назад 2589, або 25 %. За даними 11 районів області, [107 колгоспів] з 2680 шт. розібраних коней повернуто в колгоспи 1440 шт., або 53,7 %. Причому коні повернуто більшістю бідняцькими господарствами, де проведено добре масову роботу. Внаслідок проведеної масової роботи з боку облКС, РКС та партійно-радянськими організаціями на місцях та в зв'язку з видачею колгоспникам натуральних авансів подача заяв про вихід з колгоспів зараз майже припинилася. Загальна кількість заяв, що поступила до облКС, – 263. Розв'язано облКС на місці – 14, надіслано до РКС для розслідування – 245. З них розв'язано й одержано відповіді – 14, немає відповіді від РКС на 231 заяву. Причиною, чому від районів немає відповіді на заяви, [є] неухвалене ставлення до них з боку РКС та комісії при РВК. ОблКС по закріпленню колгоспів надіслала до районів 21 чоловіка своїх робітників.

Оргмасовий відділ Укрколгоспцентру

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 2572. – Арк. 4–15. Копія. Машинопис; 2. – С. 525–531.

№ 252 *Телеграма з викладом постанови РНК СРСР та ЦК ВКП(б) про неможливість надання насінневої позики колгоспам і радгоспам*

23 вересня 1932 р.

Постановление СНК Союза ССР и ЦК ВКП(б): ряд местных организаций обращается в СНК и ЦК за семенной ссудой для совхозов и колхозов. Ввиду того, что урожай настоящего года является удовлетворительным, а правительством оставлен для колхозов уменьшенный план государственных хлебозаготовок, который должен быть выполнен полностью, СНК и ЦК постановляют: первое – отклонить все предложения о выдаче семенной ссуды. Второе – предупредить, что в текущем году ни совхозам, ни колхозам семссуда не будет выдаваться ни для озимого, ни для ярового сева. Третье – возложить на председателей колхозов, директоров МТС и директоров совхозов ответственность за выделение полностью семенных фондов к яровому севу в установленные СНК и ЦК сроки (не позднее 15 января 1933 г.) и за их полную сохранность.

Председатель СНК СССР *Молотов (Скрябин)*
Секретарь ЦК *И. Сталин*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5362. – Арк. 8. Оригінал; 1. – С. 238.

№ 253 *Витяги із протоколів засідання Бородянського райвиконкому Київської області з приводу розкуркулення селян*

Вересень 1932 р.

2 вересня 1932 р. *Слухали:* Скаргу гр. с. Нова Буда Пилипенка Митрофана Гордійовича про повернення йому майна, конфіскованого й переданого Новобуднянському колгоспу під час розкуркулення та виселення його як куркуля.

Ухвалили: Поскільки майно гр. Пилипенка передано колгоспу як розкуркуленого і сам Пилипенко в 1930 р. був висланий як куркуль за межі УСРР, в клопотанні відмовити.

20 вересня 1932 р. *Слухали:* Затвердження опису майна гр. с. Дружня Івахненка Якова Івановича, що його складено Дружнянською сільрадою за несплату штрафу, накладеного за невиконання твердого завдання по хлібозаготівлі.

Ухвалили: Ствердити штраф і опис, що його склала Дружнянська сільрада на гр. Івахненка як на куркуля, що злісно ухиляється от виконання хлібозаготівлі, та ствердити опис майна, що його зроблено сільрадою с. Дружня, й доручити останній продати з прилюдних торгів.

Голова засідання *Броліш*
Секретар *Власенко*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 333. – Арк. 27, 35. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 532.

№ 254 *Доповідна записка начальника робітничо-селянської міліції УСРР до ЦК КП(б)У про морально-політичний розклад особового складу в умовах поганого продовольчого постачання **

Вересень 1932 р.

За последнее время в политико-моральном состоянии РК милиции проявляются резкие симптомы ухудшения вследствие весьма плохого продовольственного снабжения работников милиции, особенно в районах сельского типа.

В снабжении милиции районов имеются значительные перебои, норма продовольственная не выполняется даже по хлебу, а также наблюдаются случаи и абсолютного неполучения работниками милиции никаких продуктов. Так, например:

В Иванковском районе Киевской области работники милиции на протяжении 3 м-цев не получают никаких продуктов.

* Записку надіслано секретареві ЦК КП(б)У Н. Голоду. На документі є резолюція: «Проверить снабжение учителей, милиции».

В Конотопском районе работники милиции получают только хлеб, и то по норме 300 грамм на работника и 100 грамм на иждивенца.

Отмечены случаи нищенствования детей милиционеров. Например:

В Васильковском районе Днепропетровской области дети милиционера Иванченко выпрашивали подачки у граждан, приносивших передачи арестованным, а дети милиционера Кубского ходили по базару и просили хлеба.

Какого-либо улучшения в продовольственном снабжении милиции после сбора урожая не имеется, и на этой почве возникают и проявляют тенденцию роста отрицательные служебно-бытовые настроения, характерные следующей динамикой:

Зарегистрировано характерных отрицательных настроений:

	Июнь	Июль	Август
а) Настроения на почве продовольствия и зарплаты	86	80	151
б) Настроения против службы в милиции и демобилизационные	79	84	153

Как повсеместное явление отмечается тяга к уходу из милиции, отрицательно отражающаяся на качестве службы, вызывающая колоссальный рост дезертирства (июль – 39, август – 86), нарочитое совершение проступков с целью добиться увольнения из милиции и проч., а также прямые угрозы бросить оружие. Например:

В 36 взводе ведмилиции Винницкой области 19 милиционеров (все б/п, колхозники) на почве неполучения продуктов на протяжении 3 месяцев заявили политруку: «если не улучшите положения, то бросим винтовки».

На почве голодания регистрируются, пока единичными фактами, явления связи милиционеров с арестованными, нарушение правил караульной службы. Например:

В июне месяце м-р Васильковский раймилиции Киевской области Козер (рабочий, член КП(б)У), дежуря у камеры арестованных, 2 раза передавал арестованным в камеру водку за кусок хлеба.

Отмечен случай покушения на самоубийство, вследствие голодания семьи, инспектора Печенежской раймилиции Харьковской области – Балабая – самоубийство было предотвращено лишь своевременным вмешательством членов семьи.

В наиболее тяжелых материально-бытовых условиях находится группа рабочих и служащих, лишенных дополнительных каналов продуктоснабжения из села и всецело зависящих от рынка, что при существующем уровне зарплаты (70–80 руб.) создает положение полуголодного существования, особенно многосемейных работников милиции, а в отдельных случаях и настоящего голодания.

В данное время в частях милиции ощущается значительный некомплект, вызывая перегрузку личного состава и усугубляя и без того неудовлетворительное служебно-бытовое настроение – ликвидирование же некомплект

плекта путем организованного набора упирається в разрешение вопроса продовольственного снабжения милиции в сторону улучшения.

Учитывая создавшееся положение, Главное Управление РК милиции УССР просит принять зависящие меры к улучшению продовольственного снабжения РК милиции.

Начальник РК милиции УССР

Семенов

ВРИД, пом. нач. РК милиции УССР по политчасти

Петренко

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5250. – Арк. 35–39. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 255 *Витяги із протоколів засідань Бородянського райвиконкому на Київщині з приводу скасування рішень щодо розкуркулення середняків*

Вересень – листопад 1932 р.

2 вересня 1932 р. Слухали: Постанова Майданівської сільради про накладання штрафу на гр. с. Майданівка – контрактантів за невиконання хлібозаготівлі: Герика С. А. – 100 крб., Шаленка М. В. – 100 крб., Кравченка П. М. – 100 крб., Драпця О. Є. – 50 крб.

Ухвалили: Постанову, як незаконну, скасувати та дати з цього приводу ще раз роз'яснення всім сільрадам.

20 вересня 1932 р. Слухали: Протест уч[асткового] прокурора на постанову президії РВК від 29.IV.1931 р. про відібрання майна та виселення за межі села гр. с. Дружня Богдюка Наума.

Ухвалили: Беручи до уваги, що господарство Богдюка Наума не є куркульське, а заможне, тому свою постанову від 29.IV.1931 р. в частині відібрання майна, хати та виселення за межі села гр. Богдюка Наума – скасувати, повернути гр. Богдюку хату та дозволити жити в с. Дружня.

20 вересня 1932 р. Слухали: Постанова бюро скарг РСІ від 15.VIII.1932 р. про зняття твердого завдання по хлібозаготівлі та продажу майна за неоплату штрафу по хлібозаготівлі гр. с. Бабинець Дзюби Грицька Хомича.

Ухвалили: Погодитись з постановою бюро скарг РСІ та повернути гр. Дзюбі його майно – будівлі, які ще не спродані сільрадою.

28 вересня 1932 р. Слухали: Скарга гр. с. Голе Шаленка Івана Макарови-ча про повернення йому майна, що його продано за невиконання штрафу за нездання твердого завдання хлібозаготівлі (т. Власенко).

Ухвалили: Беручи до уваги, що гр. Шаленко мав середняцьке господарство та що сам Шаленко – інвалід на 100 % й має сім'ю з 6 душ, з якої 5 непрацездатних, повернути гр. Шаленку хату, відмінивши в цій частині свою попередню постанову.

21 жовтня 1932 р. Слухали: Протест участкового прокурора на постанову Мироцької сільради від 20.VIII.1931 р. у справі доведення твердого

завдання хлібозаготівлі та продаж майна за несплату гр. с. Мироцьке Самойленка Левка Івановича.

Ухвалили: Беручи до уваги, що гр-н Самойленко має не куркульське, а заможнo-середняцьке господарство, син якого служив в терчастині Червоної Армії, постанову Мироцької сільради скасувати, повернути гр-ну Самойленку його майно – хату, будівлі і дозволити йому жити в його хаті.

3 листопада 1932 р. Слухали: Постанова бюро скарг РСІ від 4.Х.1932 р. про повернення майна гр. с. Мигалки Бондаренку Юхиму, що його відібрано за неоплату штрафу, накладеного за невиконання хлібозаготівлі.

Ухвалили: Зважаючи на те, що господарство Бондаренка є середняцьке й сільрада по відношенню до нього застосувала заходів як до куркульського господарства несправедливо, постанову Мигальської сільради, що її затверджено Президією РВК щодо продажу майна гр. Бондаренка, – скасувати, повернути гр. Бондаренку його будівлі.

Голова РВК *Броліш*
Секретар *Власенко*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 333. – Арк. 16, 18, 24, 28, 34. Оригінали. Машинопис; 2. – С. 560, 561.

№ 256 *Телеграма В. Куйбишева до РНК УСРР і ЦК КП(б)У про прискорення поставок зерна на експорт*

1 жовтня 1932 р.

Підтверджую телеграмму Чернова. [К] 4.Х об'язую забезпечити отгрузку [на] експорт [в] установлених количествах, [а] также сроки. Весь наличный ячмень экспортных кондиций немедленно направит [в] порты. [О] принятых мерах телеграфьте.

Зам. предсовнаркома *Куйбышев*

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 1. – Спр. 21. – Арк. 139. Оригінал.

№ 257 *Звернення партколегії Харківської обласної контрольної комісії КП(б)У до Верховного суду УСРР у справі колишнього члена партії В. Немченка*

3 жовтня 1932 р.

До Найвищого суду, т. *Завицькому*

ОблКК просить Вас прискорити розгляд справи був. члена партії т. Немченко Віктора Івановича, якого засуджено Чугуївським нарсудом 28.III.1932 р. на 3 роки позбавлення волі за перекручування лінії партії та

радвледи по хлібозаготівлі в Печенізькому р-ні. Т. Немченко подав касацію на вирок нарсуду*.

Член партколегії *Юргенсон*

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3580. – Арк. 5. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 535.

№ 258 *Витяг із протоколу засідання президії Барського райвиконкому Вінницької області з приводу повернення хати розкуркуленому селянину Г. Криворучці*

6 жовтня 1932 р.

Обговорювали 12: Заяву гр. с. Слобода Матейківська Криворучки Григора про невірне виселення з хати (доп. Громов). Заява Криворучки та відношення приймальної голови облвиконкому ОРЗ від 1.Х.1932 р.

Постановили 12: Виїздом члена президії РВК т. Громова встановлено, що в господарстві Криворучки [в] 1930 р. було 5–16 дес., душ сім'ї – 6 (двоє народилося в 1931 р.), 1 кінь, 1 корова, 4 вівці, 1 свиня, хата, клуня, 2 хліви та комора. Тверді завдання як зажиточному господарству по хлібу доведено ще в 1929 р. Про виконання їх та розмір відомостей в сільраді немає. В 1930 р. доведені тверді завдання по хлібу 115 пуд., виконано 117 пуд., 23 фунт. В цьому ж році доведено 75 пуд., поступлений ніде не зафіксовано. З протоколу засідань сільради видно, що такий за невиконання 27 пуд. хліба передався до суду. Суд не відбувся з приводу того, що від слідства скривався.

В 1930 р. його розкуркулено, землю від Криворучки відібрано, залишена споживацька норма 2 га, будинок передано до колгоспу, але ж такий залишився ним користуватися аж до 1931 р. В 1931 р. доведено тверді завдання з споживацької норми землі 3,52 ц, виконав – 2,43 ц. В частині грошової справи Криворучка розрахувався акуратно. По м'ясозаготівлі за 1931 р. [план] не виконав, було надано 15 пуд. твердих завдань (надані в січні місяці тверді завдання 36 пуд. потім, як видно, були зменшені).

За невиконання м'ясозаготівлі і хлібозаготівлі 1931 р. був оштрафований двома постановами сільради в 150 крб. та викинутий з хати, цебто переселений до іншого житлового приміщення, але ж через деякий час самочинно зайшов до своєї хати. В 1932 р. тверді завдання доведені 5,18 ц [з] північної площі 1,22 га, [але] ні кілограма не виконав, чому сільрада вдруге викинула його з хати.

А тому президія ухвалює: дії сільради в справі доведення твердого завдання, як заможному громадянину, вірні. Приймаючи до уваги, що Криворучка в попередні роки виконав тверді завдання по хлібозаготівлі та по

* Верховний суд УСРР зменшив В. Немченку термін позбавлення волі до 1,5 року.

грошовій сплаті, вважати за можливе повернути йому хату або ж компенсувати другим приміщенням після виконання хлібозаготівлі 1932 р.

Голова (підпис)

Секретар (підпис)

Певно: кореспондент (підпис)

Згідно: секретар Барської дільничної прокуратури Вічуч *

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 438. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 533, 534.

№ 259 *Постанова бюро Ямпільського райкому КП(б)У про адміністрування й перегини в с. Ратуш на Вінниччині*

10 жовтня 1932 р.

Бюро РПК відмічає, що не дивлячись на неодноразові постанови ЦК, обкому і рішення III Всеукраїнської партконференції та постанови РПК, щоб в боротьбі за високий врожай в час осінньої посівної кампанії через масово-політичну роботу мобілізувати колгоспні та одноосібні трудящі маси, їх ініціативу на успішне проведення осінньої сівби, на організаційно-господарське укріплення колгоспів, – [констатує]:

всупереч цим чітким постановам та директивам партії ратушанські керівні організації в час осінньої сівби припустили ряд викривлень лінії партії та революційної законності, нехтуючи політмасову роботу як спосіб мобілізації колгоспних та бідняцько-середняцьких одноосібних мас на посівну кампанію. В мобілізації насінньматеріалу застосовано примусове стягання, суцільні обшуки, забирання борошна для посівматеріалу, брутальне поводження з селянами, бійка та арешти їх. Це стягання проводилося з селян, які нічого спільного з колгоспом не мають, і з тими, що не розв'язано питання про перебування їх у колгоспі. Внаслідок такого «голоного» адміністрування, «лівацького» закрутництва план посівної кампанії по с. Ратуш на 1.X виконано на 37 %, по колгоспу – 38 % та інсектору – 29 %.

Викривлення лінії партії, «лівацькі» закрути, адміністрування сталися через відсутність повсякденного живого керівництва від фракції РКС та дирекції Ямпільської МТС, відсутність масово-політичної роботи за організаційно-господарське зміцнення колгоспу через те, що з весни не розглянуті заяви про вибуття з колгоспу.

Бюро РПК ухвалює: за викривлення лінії партії, «лівацькі» закрути, адміністрування запропонувати фракції РКС та заворгу РПК зняти з голови ратушанського колгоспу Боднара й підібрати кандидатуру на голову колгоспу. На уповноважених РПК по с. Ратуш т. Василевського та Боровського справу скерувати до райКК.

Доручити з райКК т. Ісайку та слідчому Танасевичу виїхати в Ратуш, розслідувати цю справу й винних притягнути до відповідальності.

* Засвідчено при пересилці примірника протоколу РВК до приймальні ВУЦВК.

Т. Лобачову, Другобіцькому та Трофимову негайно виїхати в Ратуш для виправлення припущених перекручень й мобілізації колгоспників та бідняцько-середняцького селянства на успішне закінчення посівної кампанії.

Фракції РКС та дирекції Підлісівської МТС перевірити організаційно-господарський стан колгоспу та соціальний його склад, широко популяризувати рішення III Всеукраїнської партконференції серед колгоспників та одноосібників, звільнивши колгосп від соціально чужого, розкладницького елементу.

Вважати вжиті заходи від прокурора та редактора на місці про припинення сваволі в заходах збирання посівматеріалу – правильними*.

Цю постанову оголосити в пресі.

Наддністрянський колективіст. – 1932. – 10 жовт.; 2. – С. 534, 535.

№ 260 *Доповідна записка Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі та голод в області*

15 жовтня 1932 р.

В одном из своих писем я Вам уже писал о том тяжелом продовольственном положении, в котором находятся ряд районов Уманской группы (Бабанка, Умань, Плысків, Оратово, Погребище).

К сожалению, к настоящему времени мы не смогли своими собственными ресурсами значительно улучшить продовольственное положение указанных районов еще и потому, что вместе с продовольственной помощью необходимо в не меньшей мере оказывать и фуражную помощь.

К настоящему времени все более и более выясняется то, что помощь эту надо оказывать в гораздо больших размерах, чем это мы предполагали вначале; кроме этих районов выявляется еще дополнительно ряд районов, в части которых уже в настоящее время имеют место не только трудности продовольствия, но имеются и отдельные смертные случаи; в другой части районов имеет место значительное недоедание, отсутствие возможностей организации общественного питания и прочее.

Эти районы уже в настоящее время нуждаются в помощи извне.

Организация общественного питания в колхозах и помощи отдельным особенно нуждающимся районам и колхозам продовольствием и фуражом, особенно в настоящее время, является наиболее существенным стимулом успешного проведения весеннего сева.

По области было организовано стационарных столовок 1941, передвижных – 1939, а всего 3880. С начала мая количество их уменьшилось до 2317 в связи с исходом продовольственных ресурсов в части районов.

Данное количество столовок при наличии ограниченных продовольственных ресурсов не в состоянии охватить нуждающихся колхозников и

* Див. док. № 289.

разрядить то угрожающее положение, которое имеется в некоторых районах нашей области на почве недоедания и голодовки.

Отдельные факты свидетельствуют о чрезвычайно напряженном положении в ряде районов:

В Уманском районе в части сел недоеданием и голодовкой охвачено от 35 до 50 % населения. В селе Фурманке за 10 дней апреля от недоедания умерло 27 душ, а с I.V по 5.V еще 24 чел. В большинстве сел насчитываются десятки опухших от голода людей. В связи с этим распространены различные болезни и больницы не в состоянии полностью охватить всех больных.

Выявлено много случаев изготовления пищи из падали, гнили, на почве чего появились заболевания дизентерией и сибирской язвой. Особенно серьезное внимание заслуживает факт людоедства. Бедняк колхозник Мороз П. И. 35–40 лет на почве недоедания долгое время питался дохлой кониной, в ночь на 28.IV убил своего 2-летнего ребенка и 2 дня вместе с женой питался им. Спустя несколько дней Мороз пытался убить второго 4-летнего ребенка, но жена противодействовала. Будучи задержанным, Мороз признался, что съел ребенка.

За последние месяцы в г. Умани на почве недоедания, главным образом деклассированного элемента, который питается с частного рынка, появилось много заболеваний на почве недоедания.

В марте месяце 1932 года по городу Умани 145 смертных случаев против 60 в марте 1931 г. В апреле этого года подобрано по г. Умани на улицах 48 мертвецов, причина – недоедание. Подобранные мертвецы – селяне, частично сел Уманского и других районов.

Неимоверно растут кражи. В связи с угрожающим продовольственным положением в некоторых селах до 50 % текучести населения, а в одном селе (Гережиновка) выехало трудоспособных единоличников 70 %. В Умани очень тяжелое положение с продовольствием в самом городе. Текучесть рабочих основных производств (завод «Труд», швейная фабрика, кирпичный завод) с каждым днем увеличивается. Среди рабочих металлического завода «Труд» перед майскими праздниками ширились слухи о том, что если не улучшат материальное положение, то объявят забастовку. Очень тяжелое положение студенчества, в некоторых ВУЗах большая часть учащихся разъехалась.

В Оратовском районе за последнее время имеется некоторое улучшение благодаря полученной продовольственной помощи, но все же еще и теперь в некоторых селах едят дохлых коней, свиней и собак. В ряде сел района колхозники и единоличники группами в 20–50 человек выходили на поле, где выкапывали остатки свеклы, картофеля прошлогоднего урожая, чем и питались. Есть ряд случаев голодной смерти (в с. Животовка умерло 8 человек).

Погребищенский район – то же, что и в Оратовском: значительная часть колхозников и индивидуальников находятся в тяжелом продовольственном положении и употребляют в пищу различные суррогаты. Срезают почки на деревьях, выжимают соки из мерзлой картошки, причем мерз-

лая картошка собирается на полях у кагатов как в колхозах, так и в совхозах, собирают шелуху от картофеля у столовых колхозов, подбирают черепках и листья, едят мясо от павших лошадей. Часть колхозников в течение 2–3 месяцев хлеба уж не едят. За последнее время из 40 сел Погребищенского района не зарегистрировано случаев опухания от голода лишь в 3 селах. В остальных опухание от голода имеется от 1–5 случаев, а также 4 случая голодной смерти индивидуальников и 1 ребенка.

Бабанский район. В апреле 1932 г. смертность и опухание от голода доходили до крупных размеров, примерно: по с. Подвысоцкому умерло 20 чел., по с. Левковцы – 12 чел., Косенковке – 9, Камяничче – 37 ч., Вишнеполю – 61 ч. В связи с продовольственными трудностями значительная часть квалифицированных рабочих ушла из сахарного завода.

Плисковский район. Продовольственное положение все еще остается далеко напряженным. В отдельных селах употребляют в пищу павших лошадей. В с. Наказном в колхозе из 150 лошадей осталось 74. Колхозники убивали своих лошадей тайно на мясо. Погибших и убитых лошадей разбирали на мясо (такие явления были и в селах Разношинцы, Андрушовка, Очипково, Богдановка, Очередня).

Тростянецкий район. В районе зафиксировано 19 случаев смерти от голода. В целом по району (по неполным данным) насчитывается до 1000 человек голодающих. В одном из сел (Паланка) голодом охвачено 301 чел., из них 108 совершенно опухшие. В селе Севериновке голодающие питаются исключительно суррогатами, как-то: тертый желудь с примесью хрена. Кулацко-враждебный элемент села, спекулируя на продовольственных трудностях, толкнул в нескольких селах некоторые группы колхозников на подачу заявлений о выходе из колхоза: Козинцы – 21 заявление, Савинцы – 9, Демидовка – 23, Тростянчик – 11, Стратиевка – 14.

Ильинецкий район. Умерло от голода 8 человек. Больницы переполнены больными. Есть случаи, когда в больницу привозят почти совсем мертвых людей, которые на протяжении суток – 2-х спят с пульсом 36–40 ударов в минуту. Через медицинский анализ установлено заболеваемость 2 семейств от сапа, оттого что они кормились падалью лошадей.

По этому району, а также Оратовскому, Плисковскому и целому ряду других районов есть случаи выкапывания посеянных бобовых и особенно посаженной картошки для пищи.

Христиновский район. За последнее время обострился продовольственный кризис. Зафиксированы моменты питания населения гнилым картофелем, отбросами и разной падалью. Опухание целых семейств на почве недоедания, также единичные случаи смерти от голода. В колхозе «Спільна Праця» села Голновцы пало 5 лошадей, каковые разрублены на куски и разобраны колхозниками. В этом колхозе 4 семьи лежат опухшими. В этом же селе в конце апреля умер от голода бедняк-колхозник 45 лет. Выработал в колхозе 600 трудодней, но, будучи многосемейным, получив мало хлеба, продолжительное время голодал.

Второй случай смерти от голода зафиксирован в селе Большой Севастьяновке: колхозник-бедняк отправился на поле собрать гнилой картофель и там скончался, не будучи в состоянии возвратиться домой. В этом же селе 4 семьи колхозников лежат опухшими от недоедания. В с. Хрестиновка в первых числах мая толпа женщин в 20 человек ночью вышла в поле, где пались колхозные лошади, зарубили 3 лошадей и распределили мясо между собой. В этом же селе 100 человек колхозников и индивидуальников в ночное время разобрали маточную свеклу Хрестиновского свеклосовхоза. Охрана совхоза, состоявшая из односельчан, не препятствовала разбору, заявляя: «Берите, лишь бы мы не видели».

Немировский район. Также значительно обострился продовольственный вопрос. Зарегистрированы случаи значительного недоедания и в отдельных случаях со смертным исходом на этой же почве. В с. Ситковцы голодает несколько семейств колхозников, а в с. Гуньки голодает семья членов сельсовета, где жена и дети не в состоянии двигаться, в с. Крапивна голодает около 20 семейств, а в с. Мельникова – до 100 семейств. Отдельные факты голодания зарегистрированы в с. Луковцах, Красенькое, Чиколаповка, Райгород и др. В с. Шуровцы член колхоза кричала по селу: «Мы здыхаем с голоду»; видя, что никто ей не помогает, привела 4 детей в канцелярию колхоза, поставила их и заявила: «Кушать мне нечево, я здыхаю с голоду, детей кормите сами».

Томашпольский район. В 10 селах зафиксированы случаи заболевания на почве голода.

Тульчинский район. В ряде сел отмечены случаи голодания отдельных семейств (Кришенцы, Михайловка, Холодовка, Кинашов). В с. Калином отмечено ряд случаев нападения на буряковые кагаты Белоусовского совхоза. В этом же селе 30 женщин напали на перевозимую кукурузу из этого совхоза для перемола и разобрали 2 мешка кукурузы. В районе за последнее время появились заболевания.

Оратовский район. На почве продовольственных затруднений участились случаи массовых краж рогатого скота, свиней, лошадей, картошки из кагатов на поле, в погребях и т. д.

По селам Животовка, Сологубовка, Осычна, Оратов, Фронтровка до 80–100 женщин ежедневно выходили в поле искать невыкопанный буряк. По этим селам едят павших лошадей. В лесах собирают брун[ь]ки. Все еще до сих пор имеют место отдельные случаи голодной смерти.

Облбюро КП(б)У приняло решительные меры к смягчению создавшегося положения в указанных районах, для чего в районы, находящиеся в наиболее тяжелом продовольственном положении, были посланы ответственные работники области для организации на местах общественного питания и использования всех внутренних ресурсов, разворачивания политмассовой работы, а также были переброшены продовольственные ресурсы в апреле месяце.

В тоннах

Наименование районов	Кукур.	Мука кукур.	Мука жит.	Пшено	Греч. круп.	Консерв. (штук банок)	Просо	Масло
Бабанка	96	4,8	4	4	14,4	1500	80	1
Умань	96	4,8	4	4	14,4	1500	60	0,75
Погребище	72	3,2	3	2,5	13,2	1000	45	—
Плисков	96	3,2	3	2,5	13,8	1000	55	0,75
Оратов	72	—	3	2,5	13,2	500	35	0,5
В с е г о:	432	16	17	15,5	69	5500	275	3

Дополнительно к этому в мае месяце послано Тростянецкому району 16 т гречки и проса. Уманскому р-ну — 40 т гречки и проса. Также дано распоряжение немедленно отгрузить 39 вагонов (450 т) кукурузы для продовольствия: Погребище — 36 т, Плыскив — 48 т, Оратов — 36 т, Монастырище — 12 т, Умань — 48 т, Бабанка — 48 т, Литин — 24 т, Ильинцы — 12 т, Липовцы — 12 т, Тульчин — 12 т, Тростянец — 24 т, Томашполь — 12 т, Станиславчик — 12 т, Могилев — 24 т, Джулинка — 24 т, Брацлав — 6 т, Гайсин — 12 т. Нуждаются также Тепликский, Немировский, Христиновский, Янушпольский районы.

Во многих районах на почве недоедания развились в массовом порядке кражи из кагатов и погребов колхозов и совхозов картофеля и других продуктов, а также курей, коров и прочее.

В Монастырищенском районе были случаи отравления колхозников и семей от похищенного ими протравленного зерна.

Из всего изложенного видно, что, кроме районов Уманской группы, в последние дни возникли продовольственные затруднения в ряде других районов, нуждающихся в помощи извне.

Продукты распределяются главным образом по линии общественного питания, устанавливается контроль расходования. На местах принимаются меры по использованию общественного питания для поднятия трудовой дисциплины и успешного проведения сева.

Используя общественное питание для работающих колхозников и немогущих выходить на работу и членов семей голодающих, одновременно оказывается помощь действительно нуждающимся единоличникам. Однако меры, принятые областными организациями и районными, далеко не обеспечивают самых минимальных продовольственных потребностей, и состояние с продовольствием продолжает все-таки оставаться угрожающим. В области нет совершенно никаких ресурсов. Сведения, поступающие из райпарткомов, сигнализируют о том, что оказанная помощь и мобилизованные ресурсы на местах не использованы.

Приближается прополочная кампания, когда необходимо обязательно организовать общественное питание, так как без организации общественного питания мы сорвем прополочную кампанию, а необходимых продовольственных ресурсов для этого в области нет, за исключением забираемой в настоящее время части кукурузы из винокуренных заводов.

Создавшееся в значительной части районов положение требует немедленной помощи как продуктами, так и концкормами, и это заставляет нас идти по пути дальнейшего изъятия некоторой части кукурузы (около 1000 тонн) из винокуренных заводов в обмен на патоку, как единственного источника в основном для продовольствия и незначительная часть для фуража.

Вместе с тем считаю необходимым довести до Вашего сведения, что благодаря бесхозяйственному хранению этой кукурузы на винокуренных заводах, размер порчи ее доведен до 25–30 %, а в некоторых случаях до 40–45 %. Исходя из такого положения, мы установили эквивалент обмена: пуд кукурузы в качанах на 1 пуд патоки, против установленного спиртротрестом 1 1/2 пуда патоки за пуд кукурузы в качанах. Что же касается подвоза патоки для винокуренных заводов, дабы не приостановить их производства, нами приняты все меры к тому, чтобы, изымая из винокуренных заводов кукурузу, обеспечить производство заводов подвозом патоки, хотя это и связано с большими затруднениями ввиду того, что патока в большинстве случаев находится на сах. заводах, далеко расположенных от ж. д. магистрали, а также и тем, что винокуренные заводы также отдалены на несколько километров от ж. д. станции.

Кроме этих мероприятий для оказания помощи колхозам в концкормах, мы договорились с Сахартрестом об изъятии из сахарзаводов за наличный расчет до 400 тонн сухого жому.

Все это связано с большими затратами, а специальных ассигнований для этой цели нет. О размерах расходов можно уяснить себе хотя бы из того, что в некоторые районы пришлось завозить как семена, так и концкорма и продовольствие, а в ряде сел этих районов необходимо завозить эту всю натуральную помощь наемным транспортом, ввиду того, что их тягловая сила не в состоянии вывезти.

Все это вместе взятое поставило нас перед фактом стоимости доставки с пуда около 3–4 рублей.

Сообщая об изложенном, прошу:

1. Санкционировать дополнительное изъятие кукурузы из винокуренных заводов.

2. Ввиду того, что эти ресурсы крайне недостаточны, имея в виду, что для прополочной кампании необходима дальнейшая продовольственная помощь, иначе могут возникнуть серьезные затруднения, прошу выделить нашей области необходимые продовольственные фонды в срочном порядке.

3. Предложить Совету народных комиссаров в срочном порядке обеспечить выделение необходимых кредитов для финансирования расходов, связанных с получением и переброской этой помощи, а также установить порядок покрытия этих расходов – здесь, как видно, без длительной рассрочки не обойтись.

Секретарь облбюро КП(б)У *Алексеев*

№ 261 *Постанова Верховного суду УСРР про скасування вироку Вінницького облсуду в справі селянки П. Якименко*

16 жовтня 1932 р.

УХВАЛА

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки
Найвищий суд в касаційній колегії кримінальних справ
жовтня 16 дня 1932 р. у складі голови т. *Собчака*,
членів т. *Тимощенка* та *Чишка*, доповідач т. *Тимощенко*

Розглянувши в порядку касаційного протесту справу з вироком Вінницького облсуду з 25 липня 1932 р. та з ухвалою про Якименко Параску Андріївну, 40 років, селянку, середнячку, засуджену за арт. 138-м п. «а» КК до позбавлення волі в далеких місцях ув'язнення на 8 років з обмеженням в правах на 3 роки за те, що вона з корисливою метою зарізала свого трирічного сина Кузьму та м'ясо мініла сусідам на крашанки, виявив, що засуджена Якименко Параска в процесі судового слідства заявила, що вона зарізала свого сина за порадою попа Заболотного, коли вона звернулася до нього за допомогою з приводу голодування дітей (він їй відповів: «Заріж одного і корми останніх»). Маючи таку заяву, суду належало цю справу відкласти та скерувати її для дослідження. Оскільки ідеологом цього звірського вбивства являється [є] піп Заболотний, то настільки основним звинуваченим повинен бути він, а не фізичний виконавець вбивства Якименко Параска. А тому Найвищий суд в порядку арт. 365–370, 346-го КПК істотних зламь закону не зауважено, а тому ухвалив:

Вирок скасувати та справу передати на новий розгляд зі стадії досудового слідства. Ухвала остаточна.

Голова *Собчак*
Члени *Тимощенко, Чишко*

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3534. – Арк. 254. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 536.

№ 262 *Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про відправку Україною бобових на експорт*

16 жовтня 1932 р.

Уборочная. Харьков. УползагСТО *Степанскому*
Заготзерно, *Розенбергу*,
Копия: Экспортхлебу

Установленный Вам правительством план отгрузок бобовых [в] октяб-ре [в размере] 23 000 тонн выполнен только [на] 2765 тонн. Примите меры, учтите[,] недогруз влечет валютные потери. Телеграфируйте.

Чернов

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 88. Копія.

№ 263 *Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР О. Зикова і голови Всесоюзного об'єднання Союзборошно І. Лобачова про незадовільне відвантаження висівок на експорт з України*

17 жовтня 1932 р.

Уборочная. Харьков. КомзагСТО Степанскому Союзмука. Копия: Экспортхлебу

Отмечаю недопустимый ход отгрузки отрубей [на] экспорт [в] счет плана август–сентябрь–октябрь[: из] 18 000 тонн отгружено по 12.Х 2900 тонн. Имеется [в] наличии 15 000[,] целиком обеспечивающие план. [Под] Вашу ответственность [в] порядке боевого задания обязываю закончить отгрузку отрубей 25.Х. [О] ходе отгрузок телеграфуйте.

КомзагСТО Зыков
Союзмука Лобачев

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 169. Копія.

№ 264 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про експорт хліба в 1932 році*

19 жовтня 1932 р.

Сократить экспорт хлеба из урожая 1932 г. с 165 млн до 115 млн пудов.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 133. Оригінал. Машинопис.

№ 265 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні та на Північному Кавказі*

22 жовтня 1932 р.

В целях усиления хлебозаготовок командировать на две декады:

а) т. Молотова на Украину с группой в составе тт. Калмановича, Саркина, Маркевича, Кренцеля;

б) т. Кагановича на Сев. Кавказ с группой в составе тт. Юркина, Чернова.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 904. – Арк. 11. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 238.

№ 266**Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів, міськкомів і райкомів партії про посилення хлібозаготівель***23 жовтня 1932 р.*

В четвертую октябрьскую пятидневку на Украине заготовлено 3 миллиона 600 тысяч пудов хлеба. Перелом в сторону усиления заготовок имеется только по Винницкой области. Во всех остальных областях заготовки продолжают оставаться на катастрофически низком уровне третьей пятидневки. Борьба за усиление хлебозаготовок после демобилизации в конце сентября все еще не возобновилась. Кроме Винницы, ни одна область не дала сколько-нибудь заметного усиления хлебосдачи по единоличному сектору, всего по Украине единоличники сдали на 20 октября только 13 миллионов 700 тысяч пудов хлеба против плана в 53 миллиона пудов. Совхозы сдали за пятидневку менее 200 тысяч пудов, что на деле означает полное прекращение ими хлебосдачи.

Во многих МТС, особенно по Степи и Лесостепи, хлебосдача задерживается медленностью обмолота, чрезвычайно плохим использованием молотилок, безобразной организацией труда на молотье. Многие колхозы умышленно задерживают обмолот, чтобы затянуть хлебосдачу. Мелкобуржуазной разнузданности, царящей во многих местах на селе, выражающейся в саботаже хлебозаготовок, не дается должного отпора со стороны партийных, советских организаций. Наоборот, многие районные работники проявляют неслыханную размагниченность, расхлябанность, полную бездеятельность в борьбе с кулацким сопротивлением хлебозаготовкам. Под предлогом боязни повторения прошлогодних перегибов многие районные сельские организации вместо борьбы за мобилизацию для государства всех хлебных излишков повторяют кулацкие разговоры о полной невозможности дать хлеб государству.

Ничем иным нельзя объяснить огромный, например, недобор хлеба по единоличному сектору.

ЦК предлагает:

1. Дать решительный отпор кулацкому сопротивлению хлебозаготовкам, покончить со спокойным отношением партийных, советских органов к растущему напору мелкобуржуазной стихии на селе, проявляющейся в виде саботажа всех заготовок, отказа от выполнения государственных обязательств. Примите особо настойчивые меры к решительному усилению поступления хлеба от единоличников, применяя к ним бесспорное взыскание, все иные меры, вытекающие из договоров по контрактации.

2. Крепко ударить по расхлябанности, бездеятельности, проявляемой работниками советских, партийных органов в борьбе за хлеб. Не допуская массового огульного снятия работников, массового применения других репрессий, необходимо в каждом проверенном установленном случае злостного невыполнения директив партии о хлебозаготовках сурово наказывать виновных, широко публикуя [в] областной районной печати.

3. Организовать повсеместно массовые сплошные красные хлебные обозы имени пятнадцатой годовщины Октябрьской революции.

Развернуть среди колхозников и трудящихся единоличников к празднованию октябрьской годовщины широкую массовую работу за максимальный подъем хлебозаготовок, за выполнение планов хлебосдачи в каждом колхозе, МТС, сельсовете, совхозе.

4. Принять твердые меры к усилению обмолота, обратив особое внимание на организацию труда на молотье, обеспечив полную загрузку молотилок и выход на молотье не только женщин и подростков, но и взрослых колхозников.

5. Принять жесткие меры к усилению борьбы за хлебосдачу со стороны МТС, которые за последний месяц не уделяли почти никакого внимания хлебозаготовкам.

6. Добиться усиления хлебосдачи совхозами, проведя по отдельным совхозам проверку причин прекращения ими хлебосдачи. По зерносовхозам проверка будет проведена бригадами, командированными ЦК.

ЦК обращает внимание всех областных, районных и сельских парторганизаций Украины, что времени для выполнения годового плана хлебозаготовок осталось крайне мало, что в целях освобождения с декабря – января наибольшей части нашей энергии и внимания делу подготовки весеннего сева следует добиться в ноябре максимального разворота хлебозаготовок.

Секретарь ЦК КП(б)У *Хатаевич*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 125, 126. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 267 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про необхідність подолання відставання України у виконанні плану хлібозаготівель*

25 жовтня 1932 р.

Октябрьский пленум ЦК КП(б)У * потребовал от всех партийных организаций Украины усиления боевой мобилизованности в борьбе за хлеб, за решительное и быстрое преодоление отставания Украины в выполнении плана хлебозаготовок.

Пленум ЦК КП(б)У обязал партийные организации добиться немедленного перелома в ходе хлебозаготовок путем усиления оперативного руководства хлебозаготовками, максимального напряжения всех сил партийных и советских органов и лучшей мобилизации активности миллионных масс колхозного крестьянства на выполнение своих первейших обязательств перед пролетарским государством.

Этого перелома до сих пор нет. Итоги четвертой октябрьской пятидневки, давшей ничтожно малое количество заготовленного хлеба – 60 214 т по всей Украине, – говорят о том, что в большинстве партийных организаций вместо повышения боевой большевистской мобилизованно-

* Пленум відбувся 12 жовтня 1932 р.

сти продолжают иметь место косность, неповоротливость и отсутствие должного организующего нажима на важнейшем сейчас участке – на участке борьбы за хлеб. Чем, как не отсутствием должной большевистской мобилизованности, можно объяснить итоги на 20 октября, когда месячный план хлебозаготовок выполнен только на 18 %, а годовой план выполнен всего лишь на 38 % по сравнению с прошлым годом.

Такого положения мы не можем терпеть более ни одного дня. Задача большевиков Украины, задача всех областных и районных организаций, каждой колхозной и совхозной ячейки КП(б)У, каждого члена и кандидата партии, каждого комсомольца заключается в том, чтобы быстрее и крепче мобилизоваться не на словах, а на деле на немедленное преодоление этого позорного отставания, неизмеримо повысить свою роль в руководстве массами в деле успешного выполнения хлебозаготовок, обеспечив на деле тот перелом, которого требовал пленум ЦК КП(б)У. Мы должны суметь быстро наверстать упущенное время и общими усилиями, дополнительной мобилизацией всех сил и ресурсов вывести Украину в число передовых районов СССР.

Ноябрь и последние дни октября должны быть решающими в деле усиления поступления хлеба, в выполнении хлебозаготовок – решающими в борьбе за хлеб не в резолюциях, обязательствах и обещаниях, которые до сих пор не выполнялись, а на деле.

Совершенно очевидно, что если мы растянем хлебозаготовительную кампанию до января – февраля, то мы сорвем и выполнение плана хлебозаготовок, и подготовку к осеннему севу. Уже в декабре потребуются переключение полного внимания всех наших организаций на боевую подготовительную работу к четвертой большевистской весне. Поэтому ноябрь должен стать месяцем, решающим выполнение годового плана хлебозаготовок.

Приближается 15-я годовщина Октябрьской революции. В создавшихся конкретных условиях мы не мыслим подготовки и празднования этой великой годовщины без решительного усиления темпов хлебозаготовок. Последние дни подготовки к празднованию этой великой годовщины должны дать новый большой подъем активности, трудового производственного энтузиазма рабочих, колхозных масс и трудящихся единоличников на всех участках социалистического строительства.

Задача всех партийных организаций заключается в том, чтобы путем широчайшего развертывания массовой работы возглавить эту активность, направить ее в организованное русло усиления борьбы за выполнение первоочередных хозяйственно-политических заданий и в том числе и в первую очередь – за выполнение планов хлебозаготовок. Лозунг стопроцентного выполнения годового плана хлебозаготовок к 15-й годовщине Октября должен стать боевым лозунгом для колхозов и единоличных трудящихся крестьян таких областей, как Винницкая и Киевская, и на выполнение этого лозунга должны быть на деле мобилизованы массы. Встретить Октябрьскую годовщину удесятеренными темпами хлебозаготовок – таков должен быть боевой лозунг всех остальных областей Украины.

ЦК КП(б)У требует от всех областных, районных и низовых организаций немедленно провести следующие мероприятия:

1. Развернуть широчайшую политическую работу среди колхозников и единоличников за скорейшее выполнение планов хлебозаготовок, бросив все партийные и комсомольские силы для непосредственной работы в колхозах и селах для организации массовых красных хлебных колхозов имени 15-й годовщины Октябрьской революции.

2. Немедленно созвать массовые собрания и слеты колхозников и единоличников, на которых всесторонне обсудить воззвание рабочих Днепро-Донбасса, а также и более полно осветить наши задачи и обязанности в связи с 15-й годовщиной Октября. На этих собраниях должны быть приняты конкретные обязательства колхозов и единоличников, они должны стать поворотным пунктом действительного подъема колхозников и единоличников на борьбу за усиление во много раз темпов хлебодачи.

3. С целью наилучшей подготовки колхозных собраний и наиболее быстрого, организованного выполнения их решений немедленно провести собрания партячеек совместно с колхозным активом, на которых всесторонне обсудить и наметить боевые действенные меры, на деле обеспечивающие необходимое усиление хлебозаготовок.

4. Широко развернуть между колхозами, селами и единоличниками социалистическое соревнование за усиление хлебодачи и быстрейшее выполнение плана. На этой основе организовать повсеместно непрерывные красные обозы хлебодачи имени Октябрьской революции.

5. Необходимо вовлечь в борьбу за выполнение плана колхозы, уже выполнившие свои обязательства по хлебу. Эти колхозы должны выделить наилучших, наиболее стойких и преданных делу колхозников для помощи отстающим колхозам и проведения в них организационно-массовой работы по передаче своего опыта в деле организации хлебозаготовок, в организационно-хозяйственном укреплении колхозов, в распределении колхозных доходов. Широкое освещение и передача опыта передовых отстающим должно стать основной задачей этих социалистических колхозных буксиров. При этом следует, как правило, практиковать переброску тягловой силы и машин из района в район.

6. Все районные газеты должны на деле стать боевыми организаторами масс за быстрейшее выполнение обязательств перед государством, широко освещая опыт лучших колхозов, колхозников, единоличников, показывая лучшие образцы проведения соцсоревнования и социалистической взаимопомощи, усилив одновременную борьбу с кулаком и его правой и «левой» агентурой, беспощадно клеймя тех, кто вместо усиления боевой мобилизованности проявляет оппортунистическую бездеятельность и размагниченность.

7. Необходимо, чтобы в деле усиления хлебозаготовок приняли активнейшее участие и профорганизации. Профсоюзы, предприятия и учреждения, шефствующие над тем или иным районом, селом, колхозом, должны оказать всестороннюю помощь сельским организациям в деле поднятия темпов хлебозаготовок, выделив в связи с подготовкой к празднованию

Октябрьской годовщины бригады из лучших рабочих и служащих для развертывания широкой массовой организаторской работы в подшефных селах и колхозах.

ЦК еще раз призывает все партийные организации к усилению боевой большевистской мобилизованности на фронте борьбы за хлеб, за решительное нарастание темпов, обеспечивающих немедленный перелом, необходимый для быстрейшего выполнения планов хлебозаготовок.

Этой большевистской мобилизованности ЦК требует от каждой областной и районной организации, от каждой ячейки села, колхоза, совхоза и МТС, от каждого члена и кандидата КП(б)У и комсомольца.

Только беспощадно подавляя все попытки классового врага и его агентуры, направленные к срыву хлебозаготовок; только при развертывании непримиримой борьбы с прямым саботажем хлебозаготовок, так и с элементами косности, растерянности, мелкобуржуазной распущенности, дезертирского пасования перед трудностями; только широко развернув массово-организаторскую работу по мобилизации масс колхозников и трудящихся единоличников на выполнение плана хлебозаготовок, усилив на деле свою мобилизованность и напрягая все силы партийных и советских организаций на селе, большевики Украины в решающем месяце хлебозаготовок сумеют преодолеть и ликвидировать наше позорное отставание в борьбе за хлеб и выйти в число передовых республик СССР.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 137. – Арк. 130–133. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 239–242.

№ 268 *Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про прискорення відвантаження з України хліба на експорт*

25 жовтня 1932 р.

Уборочная. Харьков. УполкомзагСТО Степанскому
Заготзерно Меламеду

Копия: ЦК КП(б)У Косиору, СНК Чубарю

Директива правительства [об] отгрузках фондов пшеницы [в] порты выполняется [на] Украине неудовлетворительно. На 22.X. отгружено только 40 000 тонн – сорок процентов задания, также особо неудовлетворительно выполняется план отгрузки ячменя – 20 процентов плана, кукурузы – 20, вика – 30, просо – 9, горох – 30, чечевица – 20 процентов плана. Обязываю принять исключительные меры [по] отгрузке [в] течение двух дней остатка разбронированного фонда, также отгрузить весь наличный ячмень [с] пристанционных глубинок [в] порты. Развернуть [на] полную техническую мощность работу зерносушилок бобовых станций. Учтите[,] Украина срывает октябрьский валютный план. Мобилизуйте аппарат работать боевыми темпами. Обеспечьте выполнение октябрьского плана отгрузок [в]

порты [при] любых условиях [к] пятому ноября. [О] принятых мерах телеграфите.

Чернов

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 90. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 269 *Телеграма Закавказького крайкому ВКП(б)
до ЦК КП(б)У про прискорення відвантаження зерна
з України для хлібопостачання краю*

27 жовтня 1932 р.

[На] основании решения СНК Союза [от] 22 октября подлежит отгрузке ЗСФСР 23 тыс. т хлеба. Нами уже направлены люди для ускорения приемки. Просим вашей поддержки ввиду тяжелого положения хлебоснабжения края.

Секретарь Закавказского крайкома *Берия*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5467. – Арк. 92. Оригінал; 1. – С. 242.

№ 270 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі
в Україні*

29 жовтня 1932 р.

1. Согласиться с предложением т. Молотова и ЦК КП(б)У о дополнительном снижении плана хлебозаготовок по Украине на 70 млн пудов, в том числе:

по совхозам – на 12 100 тыс. пуд.

по колхозам – на 39 000 тыс. пуд.

по единоличникам – на 18 900 тыс. пуд.

2. Предоставить т. Молотову право несколько снизить в связи с этим ноябрьский план хлебозаготовок по Украине.

3. Поручить т. Молотову и ЦК КП(б)У как при общем снижении годового плана, так и особенно при снижении ноябрьского плана в меньшей мере сокращать план заготовок пшеницы.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 13. – Арк. 137. Оригінал. Машинопис.

№ 271 *Телефонограма В. Молотова до Й. Сталіна
про обговорення в Політбюро ЦК КП(б)У питання
про зниження плану хлібозаготівель у республіці*

29 жовтня 1932 р.

1) Подробно обсудили в Политбюро ЦК КП(б)У с участием секретарей обкомов план хлебозаготовок. Как известно, Косиор в письме намечал сни-

жение плана на 50 млн пуд., а Хатаевич в письме предлагал снижение плана на 70 млн пуд. Опрос секретарей обкомов показал, что все области считают необходимым снижение своих планов, а именно: Харьковская – на 26,9; Киевская – на 5,7; Винницкая – на 3,5; Одесская – на 14; Днепропетровская – на 16,4; Донбасс – на 9,7; АМССР – на 0,8; а всего при этом счете снижение плана достигает 77 млн пуд. Кроме того, областники предлагали снизить по гарнцу всего на 4,9 млн пуд. При обсуждении общей цифры снижения плана назывались цифры снижения от 60 до 70 млн пуд. Я высказывался за возможность пойти на снижение плана 60–70 млн с тем, чтобы оставшийся план в 165–175 млн пуд. вместо 235 млн пуд. был выполнен безусловно полностью и не снижать ничего по гарнцу. Пришлось жестко по-критиковать Украинскую организацию и особенно КП(б)У за крайнюю демобилизованность в хлебозаготовках, наличие которой члены ЦК полностью подтверждали.

2) В течение 30 октября проработаем в ЦК КП(б)У, как провести указанное снижение по областям, секторам и культурам и окончательно установим цифру снижения плана.

3) В связи со снижением общего плана по Украине прошу разрешить мне совместно с ЦК КП(б)У пересмотреть ноябрьское задание в 110 млн пуд., несколько его снизив.

4) Завтра сообщу окончательный план по областям, секторам и культурам, исходя из сниженной окончательно цифры общего плана по Украине.

5) Прошу дать санкцию ЦК на мои предложения.

Молотов

РДАСПИ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 6. Копія. Машинопис; 3. – С. 515; 5. – С. 228, 229.

№ 272 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель*

30 жовтня 1932 р.

ПБ ЦК КП(б)У, обговорив разом з представителем ЦК ВКП(б) т. Молотовим положення з хлібозаготівками, признає ход хлібозаготовок по Україні за октябрь виключительно неудовлетворительным: за 25 днів октябрю виконано тільки 22 % місячного плану, а всього на 25 октябрю виконано тільки 39 % годового плану хлібозаготовок.

Головною причиною цього срыву хлібозаготовок являється почти полное прекращение боротьби за хліб в подавляющем большинстве районів України, господство демобілізаційних настроєнь в отношении хлібозаготовок в період посівної кампанії у більшості парторганізацій і їх керівних партійних і радянських кадрів. Це свідчить о том, що вопреки вимогам нашої партії виконання хлібозаготівельного плану на Україні до сих пор не було зв'язано з задачею організацій-

но-хозяйственного укрепления колхозов и совхозов, без чего нельзя в настоящих условиях вести победоносной большевистской борьбы за хлеб.

ЦК КП(б)У считает совершенно нетерпимым такое положение, когда парторганизации принимают решения о выполнении планов хлебозаготовок без обеспечения его действительного честного большевистского выполнения и особо указывает на то, что центр тяжести партийной работы в проведении хлебозаготовок должен быть перенесен на организацию колхозного актива и сплочение вокруг него колхозных масс, на проведение упорной и систематической организаторской работы, направленной на обеспечение выполнения плана отдельными районами, МТС, колхозами и единоличниками. Все это возможно только в том случае, если будет обеспечена немедленная и полная ликвидация имеющихся в парторганизации демобилизационных оппортунистических настроений и развертывание не на словах, а на деле подлинной большевистской борьбы за хлеб, с проведением мобилизации всех необходимых сил для осуществления этой задачи.

1. Исходя из решения ЦК ВКП(б) о дополнительном снижении для Украины годового хлебозаготовительного плана на 70 млн пудов, установить как окончательный и обязательный к безусловному выполнению на все 100 % следующий годовой план хлебозаготовок по секторам, областям и по культурам.

ЦК особо указывает на то, что в установленном окончательном плане хлебозаготовок совершенно отсутствует какая бы то ни было страховка, что накладывает на каждую парторганизацию Украины особую ответственность за полное и безусловное выполнение хлебозаготовительного плана по каждому району, по каждой МТС, по каждому колхозу, по каждому совхозу и по каждому сельсовету в отношении единоличных хозяйств.

2. ЦК КП(б)У обязывает обкомы довести это снижение до района, МТС, колхоза и села не позже 5–6 ноября и сообщить ЦК о принятых планах в отношении отдельных районов и МТС не позже 5 ноября. Для этого провести в областях совещания секретарей РПК, директоров МТС и совхозов не позже 1–2 ноября. Между 1–6 ноября должны быть проведены в районах совещания председателей колхозов, председателей сельсоветов, а по колхозам и селам – собрания актива, общеколхозные собрания или собрания колхозных бригад, посвященные задаче всемерного усиления борьбы за хлеб и действительного обеспечения выполнения планов хлебозаготовок.

3. Особо указать всем обкомам и РПК на сугубую их ответственность за правильное и умелое использование производимого снижения плана хлебозаготовок в полном соответствии с действительным положением в каждом районе, в каждой МТС и колхозе с тем, чтобы совершенно не допустить при этом механически-уравнительского подхода в проведении этого дела.

Обязать обкомы внести на этой основе необходимые поправки в областном плане хлебозаготовок с точным установлением заданий по хлебозаготовкам для каждого района, для каждой МТС, для каждого совхоза с должной проверкой положения в отдельных, по крайней мере, крупнейших колхозах.

Предложить обкомам установить повседневный контроль и действительно оперативное руководство в отношении выполнения плана хлебозаготовок отдельными районами, отдельными МТС, отдельными колхозами.

Обязать обкомы каждую пятидневку давать отчеты о ходе хлебозаготовок в ЦК КП(б)У на основе систематически проверяемых обкомом данных о хлебозаготовках по всем районам, МТС и совхозам.

4. В целях исправления возможных ошибок и просчетов при снижении планов считать необходимым, чтобы по каждой области 10 % от общей суммы уменьшения плана для колхозов было оставлено в распоряжении области, с тем чтобы этот резерв был окончательно распределен между колхозами не позже 15 ноября.

Произведенное снижение плана по единоличному сектору довести до районов и сельсоветов с тем, чтобы 20 % от установленного размера снижения районы оставили в своем распоряжении в качестве маневренного резерва.

5. Для принятия на месте совместно с обкомами всех мер к большевистской мобилизации сил и обеспечению выполнения установленного окончательного плана хлебозаготовок, командировать:

- г. Косиора – в Одесскую область,
- гг. Чубаря и Скрыпника – в Днепропетровскую область,
- гг. Затонского и Саркиса – в Киевскую область,
- гг. Любченко и Сухомлина – в Винницкую область,
- гг. Голода и Карсона – в Черниговскую область,
- гг. Петровского Г. И., Михайлика и Дудника – в Донецкую область,
- г. Зайцева – в АМССР,
- г. Хатаевичу поручить ведение работы по Харьковской области.

Кроме того, дополнительно мобилизовать из числа руководящих работников центральных учреждений не менее 100 человек наиболее квалифицированных подготовленных работников, командировав их в области в помощь областным парторганизациям для работы по усилению хлебозаготовок в районах. Список командированных и распределение их по областям утвердить Секретариату ЦК.

Всех членов ЦК и других руководящих центральных и областных работников, командированных ранее на работу по осеннему севу, по копке и возке свеклы, переключить полностью на работу по хлебозаготовкам.

Пересмотреть во всех областях состав ранее мобилизованных на хлебозаготовки работников и тех из них, которые не справились со своей задачей, вернуть назад.

6. По совхозам окончательный годовой план, размеры его снижения и сроки выполнения установить в ЦК КП(б)У не позже 10 ноября, после проверки действительного положения вещей по зерносовхозам и большей части свеклосовхозов. Часть командированных на хлебозаготовки руководящих работников должна быть использована специально для проведения этой работы в совхозах. Обязать обкомы и командированных товарищей представить в ЦК все материалы по совхозам не позже 8 ноября.

7. По единоличному сектору, где выполнение плана хлебозаготовок идет особенно неудовлетворительно, необходимо принять самые настойчивые и решительные меры к выполнению на все 100 % установленного окончательного плана хлебозаготовок не позже 10 декабря, обеспечив соответствующий индивидуальный подход к каждому в отдельности.

Обязать все партийные и советские организации на месте развернуть широкую разъяснительную работу среди трудящихся единоличных крестьян в связи с произведенным уменьшением плана.

В отношении к единоличникам, уклоняющимся от выполнения плана, наряду с мерами общественного воздействия допускать применение беспорного взыскания, штрафы в размерах рыночной стоимости несданного хлеба, без освобождения от сдачи хлеба, отказ в отпуске некоторых промтоваров и судебные репрессии в отношении укрывателей хлеба.

8. Обязать все партийные организации развернуть борьбу с кулацким сопротивлением хлебозаготовкам, обеспечив выполнение твердых заданий зажиточно-кулацкими хозяйствами и на деле дать решительный отпор оппортунистическим элементам в парторганизациях, не ведущим борьбы с кулацкими влияниями в колхозах и среди единоличников.

9. Особое внимание должно быть уделено делу организации обмолота. Обязать обкомы, облисполкомы, РПК и РИК полностью закончить обмолот пшеницы к 10 ноября, а всех зерновых – к 20–25 ноября.

Закончить уборку кукурузы и подсолнуха к 20 ноября, обеспечив вывоз пшеницы в счет плана хлебозаготовок в первую очередь перед всеми остальными культурами.

Обязать обкомы установить конкретные сроки окончания обмолота для каждого отдельного района, а районы – для каждого колхоза.

10. Обязать обкомы и райкомы принять срочные меры по обеспечению выполнения всего плана по мерчуку. Для этого организовать систематический контроль на каждой мельнице за полной сдачей мерчука, провести в ноябре через проверку личный состав аппарата мельниц и повести решительную борьбу с тайным помолом, расхищением и незаконным расходом мерчука.

11. Установить окончательный срок покрытия полностью задолженности по семсуде по всей Украине 1 декабря. Обязать областные и районные организации обеспечить погашение семсуды в первую очередь и из первых партий сдаваемого хлеба.

12. Обязать обкомы не допускать торговлю хлебом до выполнения плана хлебозаготовок и принимать решительные меры борьбы со спекулянтами и перекупщиками хлеба.

13. В целях поощрения районов, колхозов, успешно борющихся за выполнение плана хлебозаготовок, усилить отпуск им промтоваров за счет сокращения отпуска промтоваров районам и колхозам, которые не обеспечивают выполнение плана хлебозаготовок. При этом особое внимание обратить на стимулирование дефицитными промтоварами заготовок важнейших продовольственных культур (пшеницы, ржи).

14. Утвердить ноябрьский план хлебозаготовок в размере 90 млн пудов.

ЦК предупреждает все парторганизации Украины, что по фактическому выполнению ноябрьского плана хлебозаготовок он будет судить о способности данной парторганизации не на словах, а на деле покончить с демобилизационными настроениями в парторганизации и вести большевистскую борьбу за хлеб и организационно-хозяйственное укрепление колхозов.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 140–144. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 243–247.

№ 273 *Телефонограма В. Молотова до Й. Сталіна про заходи з виконання плану хлібозаготівель в Україні*

30 жовтня 1932 р.

1) Окончательно дополнительное снижение плана хлебозаготовок установлено для Украины в 70 млн пуд. При этом, за исключением принятой 2,9 млн пуд. страховки по единоличникам, другой страховки в украинском плане не имеется.

2) По секторам снижение плана достигает: у колхозов – 39 млн пуд., у единоличников – 18,9 млн пуд., у совхозов – 12,1 млн пуд.

3) На ноябрь план принят в 90 млн, в том числе семссуда – 4 млн [пуд.].

4) Основные работники ЦК КП(б)У выезжают немедленно на места. Производится мобилизация на хлебозаготовки других партийных сил.

5) Считаю необходимым посылку из Москвы 50–70 товарищей с партийным опытом, вроде секретарей губкомов-окружкомов, на месяц для работы по хлебозаготовкам. Нужно как можно скорее сломить имеющиеся демобилизационные настроения, прикрываемые зачастую беспринципной оппортунистической аллилуйщиной в парторганизациях, перед которыми в ноябре стоит большая задача по хлебозаготовкам.

6) Всячески напирая на оргработу, которая здесь до крайности слаба. Добиваюсь, чтобы обкомы и ЦК КП(б)У серьезно рассмотрели и проверили план заготовок по отдельным районам, МТС и совхозам и обеспечили оперативное руководство ими в хлебозаготовках, чего сейчас совершенно не имеется.

7) Используем промтовары как средство поощрения, а лишение части промтоваров как репрессию в отношении колхозов и особенно в отношении единоличников.

8) Выезжаю в Одессу.

Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 7. Копія. Машинопис; 3. – С. 516; 5. – С. 229, 230.

№ 274 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про поліпшення матеріально-побутових умов керівних районних працівників»*

1 листопада 1932 р.

**I. ИНДИВИДУАЛЬНОЕ СНАБЖЕНИЕ
И ОБЩЕСТВЕННОЕ ПИТАНИЕ**

1. Определить общий контингент руководящих районных работников, состоящих на специальном централизованном снабжении, – в 23 900 человек (10 400 основных и 13 500 иждивенцев). Устранить различие в контингентах между районами второй и третьей категории, установив для районов 1-й категории контингенты в 32 основных и 43 иждивенцев, для всех остальных районов – 27 основных и 37 иждивенцев. Утвердить представленную ориентировочную номенклатуру работников, входящих в систему специального централизованного снабжения. Обязать РПК не допускать количественного расширения установленных для них контингентов для снабжения из выделенных централизованных фондов.

2. Утвердить представленные Наркомснабом нормы индивидуального снабжения и общественного питания для руководящих районных работников (прилагаются).

3. Установить, что планы снабжения и фонды утверждаются Наркомснабом на квартал, а наряды объединениями Наркомснаба и др. поставщиками спускаются в районы за 15 дней до начала каждого месяца с обязательным указанием о том, что фонды предназначены для снабжения райактива.

Возложить персональную ответственность на т. Берлина за выделение реальных фондов соответственно данным нарядам, а на зав. облснабов и пред. облпотребсоюзов – за реализацию нарядов и доведение фондов по установленным нормам и в установленные сроки (ежемесячно за 10 дней до наступления месяца) до отдельных распредов.

4. Предложить Уполкомтовфондов выделить на IV квартал не менее чем на 700 000 руб. дефицитных промтоваров улучшенного ассортимента для продажи райактиву, распределив указанную сумму по отдельным областям с установлением точного ассортимента и обеспечив полное доведение выделенных фондов до распредов. Прикрепить к закрытым распредам областных центров группу руководящих районных работников в составе: секретарей РПК, пред. РИК'а, пред. КК и пред. профсовета для снабжения промтоварами на равных началах с ответственными работниками области.

5. Установить ежемесячную отчетность закрытых распредов, обслуживающих райактив перед облснабами и облпотребсоюзами, а облснабов и облпотребсоюзов перед Наркомснабом и ВУКС'ом – по фактическому получению и выдаче продуктов и продтоваров. Таковую же отчетность установить для объединений Наркомснаба.

Наркомснабу совместно с ВУКС'ом практиковать поквартально выборочные обследования районов о фактическом состоянии снабжения райактива, доклады о результатах обследования представлять в ЦК.

6. Считать необходимым организацию во всех районах на протяжении ноября закрытых столовых для райактива. Обязать ВУКС оказать помощь в обеспечении существующих и вновь организуемых столовых необходимым инвентарем и оборудованием (посуда, варочные котлы).

7. Обязать Наркомснаб выделить из общеукраинских фондов общественного питания, исходя из установленных норм, реальные фонды для общественного питания райактива. Для обеспечения мясом общественного питания райактива допустить использование части мяса из фонда 30 % от откорма свиней, оставленного в райсоюзах, в пределах норм, установленных для рабочих особого списка.

8. Признать необходимым организацию в каждом районе небольших подсобных хозяйств (молочное, свинооткормное, огородное и др.). С этой целью выделить (исходя из ориентировочной потребности в 5 тыс. руб. на район) – 1700 тыс. руб., причем 700 тыс. – из госбюджета УССР, 300 тыс. – ВУКС, 700 тыс. – из местного бюджета.

Поручить тт. Рекису и Михайлику распределить ассигнования госбюджета с ВУКС'а по областям, исходя из задачи обеспечения необходимыми средствами маломощных районов.

9. Предложить ВУКС'у выделить необходимые средства для децзаготовок* из кредитов, отпускаемых на децзаготовки по системе потребкооперации. Поручить тт. Певзнеру и Михайлику в 5-дневный срок определить размеры и порядок кредитования.

10. Установить, что закрытые распреды, столовые и подсобные хозяйства являются единым самостоятельным хозяйством, входящим в систему райпотребсоюзов.

II. ЗАРПЛАТА

1. В целях решительного подъема зарплаты руководящим районным работникам упразднить существующее поясное деление, установив для нижеперечисленных категорий работников единую ставку по всем районам Украины:

а) для секретарей РПК, пред. РИК'ов, пред. райКК – в размере 280 рублей;

б) для заворгов РПК, зам. пред. РИК'ов, зав. земотделов, зав. финотделов и пред. планбюро – в размере 260 руб.;

в) для секретарей РК КСМ, зав. агитмас, зав. культпропом, зав. райснабом, зав. райздравом, зав. райОНО, секретарям РИК'ов, редакторам газет – в размере 240 рублей.

Оплату по новым ставкам ввести с 1-го ноября [19]32 года.

2. Поручить СНК обеспечить указанное повышение ставок на остающиеся 2 месяца текущего года – ноябрь – декабрь – за счет местного бюджета,

* Децентрализовани заготовіви.

практикуя в случаях необходимости дотацию малоимущим районам из общереспубликанских бюджетных ресурсов. Размер дотации отдельным областям определить СНК.

3. Поручить тт. Рекису и Надь изыскать необходимые средства для указанного повышения ставок перечисленным группам райпарработников на ноябрь – декабрь месяца.

4. Считать необходимым улучшить жилищное положение районных руководящих работников, особенно в тех районных центрах, которые расположены не в бывших уездных центрах. В бюджетах всех областей предусмотреть ассигнование специальных средств на развертывание жил. строительства в этих районах.

СНК УССР особо рассмотреть этот вопрос.

СПИСОК КЕРІВНОГО СКЛАДУ РАЙОНОВИХ РОБІТНИКІВ

1. Голова райвиконкому	15. Зав. райошадкаси
2. Голова райплянчу	16. Редактор газети
3. Секретар райвиконкому	17. Секретар РПК
4. Голова райспоживспілки	18. Заворг РПК
5. Керівник райбанку	19. Зав. культпропу
6. Прокурор	20. Зав. агітмасу
7. Нарсуддя	21. Жен. інструктор
8. Голова райпрофради	22. Інструктор РПК
9. Зав. райземвідділу	23. Пред. КК
10. Зав. райфінвідділу	24. Секретар партколегії КК
11. Зав. відділу праці	25. Секретар РК АКСМ
12. Зав. райпостач	26. Нач. райміліції
13. Інспектор охорони здоров'я	27. Нач. райГПУ
14. Інспектор наросвіти	28. Райвоєнком

Для районів I категорії додаються:

1. Зав. від. кадрів РПК	4. Нач. райзв'язку
2. Керівн. соцзембанку	5. Відповід. робітник РК АКСМ.
3. Секретар райпрофради	

НОРМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО СНАБЖЕННЯ

а) Хлеб печен. на день	основ. работн.	800 гр.
	иждивенцам	400 гр.
б) Крупа на месяц	основ. работн.	2000 гр.
	иждивенцам	500 гр.
в) Макароны на месяц	основ. работн.	1000 гр.
	иждивенцам	500 гр.
г) Рыба (сельди) на месяц	основ. работн.	2000 гр.
	иждивенцам	1000 гр.

д) Сахар на месяц	основ. работн. иждивенцам	1000 гр. 1000 гр.
е) Консервы на месяц (овощ., мясо и раст.)	основ. работн. иждивенцам	1 коробка 1 коробка
ж) Подсолн. масло на месяц	основ. работн.	1/2 кг
з) Сыр или брынза на месяц	основ. работн. иждивенцам	1 кг 1/2 кг
и) Кондизделия печ. и конф.	основ. работн. иждивенцам	1 кг 1 кг
к) Папиросы высш. сорта	основ. работн.	250 шт.
л) Мыло бельевое на месяц	основ. работн. иждивенцам	2 куска 2 куска
м) Мыло туалетное	основ. работн. иждивенцам	по 1 куску по 1 куску

ПО ОБЩЕСТВЕННОМУ ПИТАНИЮ

Установить следующие нормы:

Крупа на мес[яц]	на основного	1 кг
Макароны «	« «	1 кг
Подсолнечное масло «	« «	400 г
Мясо «	« «	1,5 кг
Сахар «	« «	400 г

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 155–159. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 275 *Витяг із протоколу засідання РНК УСРР з приводу встановлення зниженого плану хлібозаготівель в Україні*

1 листопада 1932 р.

5. Слухали: Перебіг хлібозаготівельної кампанії та встановлення остаточного зниженого плану хлібозаготівель (доп. Степанський).

5. Ухвалили: Визнати перебіг хлібозаготівель за жовтень місяць виключно незадовільним: за 20 день [днів] жовтня виконано лише 22 % місячного плану; разом на 20 жовтня виконано лише 39 % річного плану хлібозаготівель. Вважати, що головною причиною такого зриву є майже цілковите припинення боротьби за хліб у переважній частині районів України та наявність демобілізаційних настроїв щодо хлібозаготівель в період засівної кампанії.

Такий стан говорить за [про] те, що всупереч вимогам партії та уряду районні установи та організації не спромоглися пов'язати виконання хлібозаготівельного плану із завданням організаційно-господарського

зміцнення колгоспів та радгоспів, без чого неможливо за сучасних умов проводити переможну більшовицьку боротьбу за хліб.

Вказати райвиконкомам та всім районним установам і організаціям, що здійснення покладених на них завдань в галузі хлібозаготівель стане можливим лише за тих умов, коли ними буде забезпечено негайну та цілковиту ліквідацію наявних демобілізаційних опортуністичних настроїв, коли вони не на словах, а на ділі зуміють розгорнути справжню більшовицьку боротьбу за хліб, коли в основу своєї роботи вони покладуть мобілізацію колгоспного активу й згуртують біля нього основну частину колгоспівської маси.

1. Встановити остаточний план хлібозаготівель по секторах, областях та культурах в розмірі 282 млн пуд., з них:

- а) по одноосібниках – 36,9 млн пуд.;
- б) по колгоспах – 224,1 млн пуд.;
- в) по радгоспах (умовно) 21,6 млн пуд.

без мірчука й насінневої позики, розмір яких залишається попередній, а саме: по мірчуку – 28,8 млн пуд. та по насінневій позиці – 8,1 млн пуд.

Вказати облвиконкомам та РВК на те, що в цьому остаточному плані хлібозаготівель цілком випадає страховка й цим самим накладається на кожну область та район особлива відповідальність за цілковите й безперечне виконання хлібозаготівельного плану по кожному району, кожній МТС, колгоспу та радгоспу та по кожній сільраді щодо одноосібних господарств.

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 281. – Арк. 91. Копія. Машинопис; 2. – С. 536, 537.

№ 276 *Доповідна записка Вінницької облпрокуратури ВУЦВК про результати перевірки колективної скарги жителів с. Горчичне Дунаєвецького району щодо самоуправства сільських властей*

3 листопада 1932 р.

По колективній заяві гр-н с. Горчичного Дунаєвецького р-ну на безчинства та знущання представників місцевої влади Вінницькою облпрокуратурою через свого представника виїздом на місце проведено по змісту заяви розслідування, яким встановлено, що сільрадою с. Горчичного в час проведення політкампанії на селі восени 1931 та весною 1932 р. було допущено грубе порушення директив партії та уряду при проведенні цих кампаній до колгоспників, бідняків та середняків-одноосібників. Доведення твердих завдань по хлібозаготівлі, м'ясозаготівлі бідняцько-середняцьким господарствам, масовий продаж і вилучення майна в цих господарствах за невиконання хлібозаготівлі та обов'язкових грошових сплат. Виученому майну ніякого обліку не проводилось, майно це розбазарено сільрадою. За розглянутими заявами районовою комісією по с. Горчичному належить повернути майно, невірною вилучене, на суму 6 тис. крб. В наявності нема ні майна, ні грошей, а [що] також розбазарено сільрадою.

3 боку голови сільради та голови колгоспу було грубе поводження з населенням, систематичне пияцтво, зловживання. 4 серпня голова сільради Островецький, озброївшись мисливською рушницею, з торбою патронів та собакою ходив по селу, будучи в п'яному стані, підіймав стрілянину вдень і вночі. Про всі ці злочинні дії з боку сільської влади населення скаржилось до районних організацій, але ж ніяких заходів не вживалось.

Комісія при РВК по розгляду скарг на неправдиве вилучення майна, виселення з хати та примусові усуспільнення корів утворена, а до розгляду поданих заяв приступила вперше лише 29.VII.32 р. Неуважне ставлення до скарг населення з боку районних організацій як РВК, так КК – РСІ та не своєчасне реагування на це викликало подачу колективної заяви до ВУЦВК.

Облпрокуратурою запропоновано дільничному прокурору в терміновому порядку провести розслідування, винних притягнути до кримінальної відповідальності. Про наслідки розслідуємої справи Вас буде сповіщено додатково *.

Вінницький обл. прокурор *Чернін*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 514. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 537, 538.

№ 277 *Телеграма Й. Сталіна до В. Молотова про скасування наказу Наркомзему СРСР про збір насінневих фондів*

3 листопада 1932 р.

*Для т. Молотова ***

Циркулярно. Нац. ЦК, крайкомам, обкомам

Сообщается постановление ЦК от 3 ноября:

«Ввиду того, что приказ Наркомзема о семенах от 26 сентября создает опасность демобилизационных настроений в деле хлебозаготовок и дает повод для неправильного толкования известного постановления СНК и ЦК о хлебозаготовках, предложить Наркомзему СССР Яковлеву отменить этот приказ и разослать постановление об отмене всем обкомам, крайкомам, нац. ЦК и секретарям районных комитетов партии».

Секретарь ЦК *И. Сталин*

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 99. Копія. Машинопис; 5. – С. 230.

* За результатами розгляду голови сільради і колгоспу були звільнені зі своїх посад.

** Відповідно до постанови Політбюро ЦК ВКП(б) від 22 жовтня 1932 р. В. Молотов на чолі спеціальної хлебозаготівельної комісії перебував в Україні. Див. док. № 265.

№ 278 Телеграма М. Хатаєвича до С. Косіора, В. Молотова,
В. Чубаря з пропозиціями щодо стимулювання
хлібозаготівель

4 листопада 1932 р.

Зиновьевск Косиору
Помощная Молотову
Мелитополь Чубарю

Для усиления отгрузок товаров [на] село [по] хлебозаготовкам вношу предложение:

1. Немедленно прекратить отгрузку городам до выполнения ноябрьского плана [отправки] товаров [в] село, первоочередностью стимулируя хлебозаготовки.

2. Просить ЦК ВКП(б) [о] немедленной отгрузке мануфактуры – плановой [и] коммерческой [на] – 16,5 млн, галош – 2,5 млн, платков – 2 млн рублей.

3. Пересмотреть план завоза товаров областям, районам [в] соответствии [с] измененным планом хлебозаготовок.

4. Осуществить сокращение завоза промтоваров [в] районы[,] плохо выполнившие план хлебозаготовок – по Одесской [области], [а также] – семь районов Днепропетровской – последний прекращается отпуск товаров.

5. Хлопчатка, обувь, оконное стекло продается только аккуратным сдатчикам хлеба, [в] первую очередь пшеницы, рожь, бобовые, овес примерно [по] 50–60 копеек за рубль сдаваемого хлеба.

6. Указанный порядок распространяется [на] плановые[, а] также коммерческие товары.

7. Остальные товары продаются [в] порядке нормальной советской торговли.

8. 10 % лучших дефицитных товаров продается ударникам обмолота хлебосдачи по спискам восемь – Харьковской [области], восемь – Киевской [области], пять – Донбассу [с] выполнением плана от 14 до 30 процентов.

9. Селькомиссии содействия хлебозаготовкам совместно [с] сельсоветами составляют списки не выполняющих плана комиссий содействия.

Прошу срочно телеграфировать Ваше мнение. Полный текст проекта послал нарочным*.

ЦК КП(б)У Хатаевич

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 102. Копія. Машинопис; 5. – С. 231, 232.

* На документі внизу напис олівцем: «Хатаевичу. Считаю своевременным активизацию дела снабжения промтоварами как рычага хлебозаготовок. Имею возражения по отдельным пунктам. Надеюсь Вас видеть сегодня в Харькове и договориться по всем вопросам. Молотов. Синельниково. 5.XI.32».

№ 279 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про посилення участі органів юстиції в проведенні хлібозаготівель*

5 листопада 1932 р.

В цілях усилєння боротьби за хлєб ЦК КП(б)У пропонує Наркомюсту, областним і районним комітетам наряду з розвертыванием широкої масової роботи забезпечити рішучєє усилення допомоги хлєбозаготівкам со сторони органів юстиції.

ЦК пропонує:

1. Об'язати судові органи вне очереди розглядати справи по хлєбозаготівкам, як правило, виїздними сесіями на місцє з застосуванням суворої репресії, забезпечуючи диференційований при цьому підхід к окремим соціальним групам, застосовуючи особливо суворі заходи к спекулянтам, перекупщикам хлєба.

2. Організувати в кожній області не менше 5–10 додаткових виїзних судових сесій нарсуду для виїздів по районах.

Судовий розгляд справ і застосування найжорсткішої репресії повинні супроводжуватися широким розвертыванием масової роботи по мобілізації громадськості вокруг цих процесів на усилення боротьби за хлєб.

Об'язати обкоми і Наркомюст укомплектувати ці сесії надійними підготовлєними працівниками з колишніх судових працівників.

Оформлення призначення нарсудьями провести негайно.

3. Об'язати адміністративні органи швидко проводити всі установлені законом заходи стягнення несплатеного хлєба і адміністративні заходи к злим несплатачам.

4. Пропонувати обкомам і райкомам забезпечити органам юстиції і адміністративним органам всі умови для усилення їх роботи, в частности, негайно звільнити від всіх мобілізацій прокурорів, судей, слідователів, давши їм можливість і вимагаючи від них належного участія в боротьбі за виконання хлєбозаготівельного плану на своїй безпосередній роботі.

Наркомюсту і Прокуратурі республіки негайно дати органам юстиції відповідальну подрібну директиву об активізації їх участія в хлєбозаготівках.

Об'язати центральну і особливо місцеву пресу широко освітлювати ці судові справи.

№ 280 *Телеграма комісії В. Молотова до М. Хатаєвича,
С. Косіора, М. Майорова про посилення
хлібозаготівель*

5 листопада 1932 р.

Три адреса
Харьков, ЦК КП(б)У, Хатаевичу
Знаменка, вручить Косиору
Копия: Одесса, обком КП(б)У, Майорову

На основе ознакомления с положением дел по хлебозаготовкам в Одесской области считаем необходимым немедленное проведение следующих мероприятий:

1. Для быстреего окончания молотбы путем полного использования всех имеющихся в МТС и колхозах молотилок, как механических, так и конных, создать при райкомах, а также при МТС и сельсоветах тройки в составе: в районе – председатель райисполкома, завземаотделом и заведующий ремонтной мастерской Трактороцентра; при МТС – директор МТС, секретарь партячейки и заведующий мастерской; в сельсоветах – председатель сельсовета, секретарь партячейки и механик участка МТС. Возложить на указанные тройки: правильную расстановку всего парка молотилок по колхозам и его максимальную загрузку, организацию срочного ремонта тракторов и молотилок, наблюдение за своевременным (ранним) выходом колхозников на работу, подбор квалифицированных барабанщиков к молотилкам. На районные тройки возложить также получение ежедневных сведений о работе каждой молотилки и принятие немедленных мер к уступлению перебоев в работе молотилок и тракторов (двигателей) и по обеспечению их рабочей силой.

2. На каждую работающую молотилку райпарткомам выделить специальных контролеров из числа мобилизованных на хлебозаготовки как местных, так и командированных в районы работников – для организации строгого учета обмолачиваемого зерна и для проведения мер борьбы против всех видов утечки, потерь и расхищения зерна, а также для обеспечения срочного вывоза зерна на заготпункты. Контролеры назначаются на работу от имени МТС; оплачиваются за счет фондов, отпущенных на усиление хлебозаготовок, а в случае недостаточности их – за счет особых расходов Заготзерно. Снабжение продовольствием указанных контролеров производится сельсоветом и потребкооперацией, но отнюдь не самими колхозами. Ответственность за руководство работой контролеров возложить на секретарей райпарткомов. Для инструктирования контролеров собирать по мере надобности (вначале, по крайней мере, раз в три-пять дней) совещания контролеров при МТС под руководством секретаря райпарткома.

3. Ввести на практике учет оплаты работы МТС для колхозов в натуральном исчислении зерном согласно существующего договора между МТС и колхозом. Довести до сведения каждого колхоза о том, какое качество хлеба причитается с него МТС за произведенные ею работы и какое коли-

чество хлеба колхоз должен сдать непосредственно в порядке хлебозаготовок. При этом количество хлеба, сдаваемого колхозами в порядке натуроплаты работы МТС, вместе с количеством хлеба, сдаваемым колхозом непосредственно в порядке хлебозаготовок, должно в сумме составлять то количество хлеба, которое установлено общим планом хлебосдачи государству для данного колхоза. Директорам МТС вести расчет с колхозами не только в денежном, но и обязательно в натуральном выражении с установлением культур сдаваемого хлеба по согласованию с заготовительными органами (преимущественно продовольственными культурами). В сводках хода хлебозаготовок обязательно отражать отдельно сдачу хлеба колхозами в счет натуроплаты услуг МТС.

4. Предложить Заготзерно немедленно восстановить за счет существующих штатов институт уполномоченных по хлебозаготовкам при МТС, возложив на них работу по организации хлебосдачи колхозами, обслуживаемыми МТС.

5. Обязать райисполкомы и райсоюзы потребкооперации немедленно начать проводить на практике жесткое ограничение завоза промтоваров (за исключением таких товаров, как соль, спички, керосин) в села и колхозы, неудовлетворительно выполняющие план хлебозаготовок, и применять также переброску товаров из этих сел в села, успешно выполняющие план хлебосдачи. Особо обратить внимание на ограничение продажи промтоваров единоличникам, не сдающим хлеба.

6. Ввиду наблюдающихся до сих пор фактов расхода хлеба и муки на общественное питание в колхозах вопреки категорическому запрещению предложить райпарткомам немедленно проверить положение в отдельных колхозах и полностью устранить указанные факты.

7. Предложить секретарям обкомов, а также секретарям райкомов свести к минимуму свои выезды из областных (районных) центров на места и на деле обеспечить повседневное руководство работой местных и областных (районных) организаций, быстрые ответы на запросы с мест, немедленное устранение выявляемых практикой работы недочетов, особое содействие слабым и отстающим организациям.

8. В соответствии с этим предлагаем ЦК КП(б)У дать немедленные указания областным организациям.

Молотов, Маркевич, Калманович, Кренцель

№ 281 *Телеграма В. Молотова до Одеського обкому КП(б)У про організацію судового процесу над керівниками колгоспу*

5 листопада 1932 р.

Одесса. Обком КП(б)У. *Майорову*
Копія: Зиновьевск, ДТО ОГПУ,
вручить немедленно по месту нахождения *Косиору*

На совещании с районщиками [в] Одессе второго ноября Даненбург указывал на то, что в одном не выполненном плане хлебозаготовок колхозе его района, кроме пятнадцати процентов аванса, было выдано девять процентов озадков * хорошей пшеницы. Ввиду явно преступного поведения данного колхоза прошу срочно и строго расследовать этот факт, отдать под суд руководителей колхоза, взыскав с колхоза незаконно выданные лишние девять процентов хлеба, в первую очередь взяв их с членов правления и других должностных лиц. Этот факт надо широко использовать с публикацией в печати и с осуждением в других колхозах преступной деятельности обманщиков и расхитителей колхозного хлеба. О результатах информируйте ЦК КП(б)У и меня.

Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 15. Копія. Машинопис; 5. – С. 233.

№ 282 *Телеграма М. Хатаевича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У з вимогою судових репресій до членів правлінь колгоспів*

5 листопада 1932 р.

Секретарям обкомів КП(б)У
Копія: т. *Косиору*

В сообщениях областных органов ОГПУ имеется много сведений о расхищении, преступном разбазаривании и сокрытии колхозного хлеба при участии и под руководством правлений колхозов и в том числе некоторых правленцев-коммунистов, являющихся на деле кулацкой агентурой, разлагающей колхозы. Несмотря на это, ЦК КП(б)У неизвестно, что предпринимается обкомами для борьбы с этими явлениями. Отмечая недопустимое бездействие судов и прокуратуры и пассивность печати в отношении соответствующих конкретных фактов, ЦК КП(б)У категорически требует от обкомов немедленных и решительных мер борьбы с этими явлениями с обязательным и быстрым проведением судебных репрессий и беспощадной расправы с преступными элементами в правлениях колхозов на основе известного декрета об охране общественной собственности, [с] освещением этих фактов в печати, вынесением осуждающих эти факты решений кол-

* Відходів.

хозных собраний. Пассивность в этом деле обкомов и райкомов и недоведение до конца соответствующих репрессий, особенно теперь, когда необходимо во что бы то ни стало обеспечить решительный перелом в хлебозаготовках, ЦК КП(б)У будет рассматривать как худший вид гнилого либерализма, нетерпимого в большевистской партии. О принимаемых мерах сообщите 10 ноября ЦК КП(б)У.

Хатаевич, Молотов

РДАСП. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 18. Копія. Машинопис; 5. – С. 236.

№ 283 *Телеграма М. Хатаєвича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У про недооблік значної частини хліба при обмолоті*

5 листопада 1932 р.

Секретно

Секретарям обкомов КП(б)У

Копія: т. *Косиору*

По нашим наблюдениям на Украине сплошным явлением стало следующее: при учете намолоченного хлеба учитывается у молотилок только более чистая часть хлеба и не учитывается значительная часть хлеба, достигающая в некоторых случаях 30 процентов обмолота, которая колхозами относится к неучитываемым отходам и поэтому не учитывается как часть валового сбора. Просим срочно сообщить ЦК КП(б)У и Молотову Ваше мнение по этому вопросу и о необходимых мерах в связи с этим.

Хатаевич, Молотов

РДАСП. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 12–14. Копія. Машинопис; 5. – С. 235–236.

№ 284 *Телеграма В. Молотова до керівників Новоукраїнського району Одеської області про організацію судового процесу над винними у недообліку пшениці при обмолоті*

5 листопада 1932 р.

Три адреса

Новоукраїнка. Райком КП(б)У *Козыреву, Пахомову*

Копія: Одесса. Обком КП(б)У *Майорову*

Копія: Зиновьевск, ДТО ОГПУ

вручить по месту нахождения *Косиору*

Нами установлено, что в колхозе «Червоное казачество» Фурмановского сельсовета учитывается у паровой молотилки только первый сорт пшеницы и не учитывается второй сорт пшеницы, составляющий 25–30 про-

центов обмолота. Расследуйте это дело срочно, отдайте виновных под суд, все дело широко используйте в печати и массовой работе, не откладывая дела в долгий ящик. Результаты сообщите ЦК КП(б)У и мне *.

Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 16. Копія. Машинопис; 5. – С. 232.

№ 285 *Телеграма В. Молотова до керівників
Синельниківського району Дніпропетровської області
про необхідність виконання плану хлібозаготівель*

6 листопада 1932 р.

Синельниково. Райком КП(б)У Борщу, Поплавському
Копія: Днепропетровск. Обком КП(б)У Строганову
Копія: Харьков. ЦК КП(б)У Косиору, Хатаевичу

Ознакомившись с сообщениями товарищей, выезжавших 5 ноября в колхозы Синельниковщины, считаю на основе всех имеющихся у меня данных установленный для района план хлебозаготовок безусловно выполнимым, а Ваши заявления о невыполнимости плана считаю опасным для партийной организации проявлением слабости политического руководства в Синельниковском районе, слабости, прикрываемой убаюкивающими парт-организацию рассуждениями о «передовом» районе. Действительно передовым в наших условиях можно назвать только такой район, который честно и в срок полностью выполняет также и план хлебозаготовок, выполнение которого является важнейшим показателем большевистского руководства, делом организационно-хозяйственного укрепления колхозов, которое, в свою очередь, безусловно требует твердой и умелой борьбы с потерями, расхищением и сокрытием от государства колхозного хлеба, что нередко прodelывается под носом у наших районных органов кулацкой агентурой в колхозах и в том числе даже некоторыми правленцами-коммунистами, безнаказанность которых является преступлением перед рабочим классом и передовым колхозным крестьянством. Никакими рассуждениями бесхребетных руководителей, будь-то в районе, или в области, или выше, нельзя оправдать беспомощности в выполнении вполне посильного плана хлебозаготовок. Если по сути дела небольшевистские руководители не осознают и не исправят своих ошибок, партийная организация должна выправить положение, не останавливаясь перед самыми решительными мерами.

* 10 листопада 1932 р. секретар Одеського обкому КП(б)У М. Майоров надіслав В. Молотову телеграму такого змісту: «Москва. Молотову. Указанные Вами факты [в] колхозе «Червоное казачество» Новоукраинского района подтвердились. Виновные преданы суду, все Ваши указания приняты [к] исполнению. Майоров».

Не возражаю против опубликования этой записки в печати района и области *.

Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 19, 20. Копія. Машинопис; 5. – С. 237.

№ 286 *Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про товарну блокаду районів, які не виконують плани хлібозаготівель*

6 листопада 1932 р.

ЦК КП(б)У постановил произвести сокращение завоза товаров (за исключением спичек, соли, керосина) районам, наиболее отстающим [в] выполнении плана хлебозаготовок.

[По] Вашей области намечается провести эту меру [в] отношении следующих районов: (вписываются районы).

Не позже 9.XI телеграфно сообщите Ваши изменения или дополнения [к] этому списку районов.

Секретарь ЦК КП(б)У *Косиор*

СПИСОК РАЙОНОВ

	% выполнение годового плана
<i>Одесская область</i>	
Андре-Ивановский р-н	30,1 %
Б. Александровский »	31,4 »
Зиновьевский »	29,6 »
Кривоозерский »	29,2 »
Любашовский »	26,7 »
Троицкий »	21,7 »
Фрунзевский »	29,7 »
<i>Днепропетровская область</i>	
Апостоловский р-н	28,0 %
Васильковский »	23,0 »
Васильевский »	21,4 »
В. Лепетихский »	17,4 »
Михайловский »	25,8 »
Никопольский »	23,7 »
Н. Сирогожский »	25,5 »
Солонянский »	19,3 »

* Телеграма відправлена з м. Серпухова Московської області після повернення В. Молотова до Москви.

Харьковская область

Балаклеевский р-н	21,8 %
Бригадировский »	17,3 »
Валковский »	19,0 »
Изюмский »	21,1 »
Кобеляцкий »	19,7 »
Н. Георгиевский »	17,0 »
Оноприевский »	19,2 »
Сахновичанский »	22,6 »

Киевская область

Барышевский р-н	27,3 »
Бобринецкий »	14,6 » (Черниговск. обл.)
Малинский »	21,8 »
Макаровский »	23,2 »
Носовский »	20,8 » (Черниговск. обл.)

Донбасс:

	колхозники	МТС	единоличники
Артемовский район	15,8	22,7	29,5
Ст. Никольский »	19,0	20,8	9,6

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5384. – Арк. 111. Копія. Машинопис.

№ 287 *Лист ЦК КП(б)У до обкомів та райкомів партії, директорів МТС про необхідність посилення темпів хлібозаготівель*

8 листопада 1932 р.

Первая пятидневка ноября вместо ожидаемого повышения по всем областям дала резкое снижение хлебозаготовок, [в] том числе по индивидуальному сектору, почти совершенно прекратили сдачу хлеба совхозы. Это произошло несмотря на окончание в большинстве районов посевной кампании, чем до сих пор большинство районов прикрывало свое оппортунистическое отношение к хлебозаготовкам. ЦК предупреждает весь руководящий состав районных комитетов, в первую очередь секретарей, а также уполномоченных ЦК, обкомов и директоров МТС, что в случае если во вторую и третью пятидневки [в] вашем районе не будет обеспечен резкий перелом в хлебозаготовках по всем секторам, если не будет развернута широкая массовая работа и меры нажима на единоличника на основании постановления ПБ ЦК КП(б)У от 30.X *, ЦК будет вынужден поставить вопрос о

* Див. док. № 272.

применении более решительных мер воздействия к районам, своей безобразной работой срывающих хлебозаготовки.

Секретарь ЦК Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 9. – Арк. 47. Копія. Машинопис.

№ 288 *Обіжник Наркомюсту УСРР підлеглим установам на місцях про посилення репресій проти селян за невиконання хлебозаготівель*

9 листопада 1932 р.

До всіх органів юстиції

**ПРО АКТИВІЗАЦІЮ РОБОТИ ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ
В БОРОТЬБІ ЗА ХЛІБ**

Виконання планів хлебозаготівель в цілому і зокрема в одноосібному секторі неприпустимо відстає. В ряді районів до злісних нездавців хліба вживається недостатня репресія, або її зовсім не вживають. Органи юстиції, розв'язавши низку хлебозаготівельних справ, все ж через те, що вони зосередили основну свою увагу на досягненнях кількісних показників і в недостатній мірі приділили увагу якості роботи, не спромоглися досягнути помітного ефекту своєю роботою.

Констатується так само, що в низці районів припускається злочинне розтринькування, розкрадання та приховування колгоспного хліба за участю та під керівництвом управ колгоспів, що на ділі є куркульською агентурою. В ряді районів управи колгоспів виявляють гнилий лібералізм до переслідування фактів розкрадання й розтринькування колгоспного хліба, іноді навіть покривають таку бездіяльність судово-прокурорських органів у справі боротьби з розкраданням та розтринькуванням колгоспного хліба.

НКЮ звертає увагу органів юстиції, що до закінчення хлебозаготівель боротьба за хліб є основна робота органів юстиції. Недостатня активність робітників юстиції окремих районів у цій справі свідчить про недооцінку цієї важливої політичної справи, про нездібність робітників юстиції цих районів упоратися з покладеними на них політичними завданнями. Цьому треба покласти край.

НКЮ пропонує:

1. Прокурорам встановити спеціальний нагляд за роботою адмінорганів щодо вживання адмін. стягань (штрафів) до нездавців хліба. Треба забезпечити, щоб адміноргани своєчасно вживали ці заходи, обирали належні об'єкти для такого реагування і ухвалені постанови дійсно реалізовували. Разом з цим прокуратура повинна доглядати, щоб адміноргани не припускали перекручувань, застосовуючи адмін. заходи.

Зокрема, не припускати, щоб штрафи накладались адмін. порядком на бідняцькі господарства. Прокуратура повинна мати на увазі, що штрафи накладаються, виходячи з ринкової вартості незданого хліба.

2. Прокуратурі наглядати, щоб місцеві органи вживали законом встановлені заходи примусового стягання хліба з нездавців його. Обов'язково треба рішуче припиняти спроби місцевих заготівельних органів обмежити свою роботу по заготовках лише передаванням справ до судових органів. На заготівельний апарат покладається обов'язок стягати хліб, що його повинні здати окремі здавці. Осіб із заготівельного апарату й з адміністративних органів, що припускають недбайливість у стяганні хліба, притягати до відповідальності та вживати до них суворіші заходи.

3. Прокуратурам встановити спеціальний нагляд за роботою органів розсліду[вань], забезпечивши розслід[ування] хлібозаготівельних справ найбільш за 3 дні. За додержання цих реченців несуть відповідальність, крім слідчих, прокурори дільниць.

4. Судові органи повинні розв'язувати такі справи найбільш за 5 днів. Облсуди повинні негайно встановити спеціальний облік, як додержують нарсуди цих темпів. За найменшу тяганину в цих справах вживати репресивних заходів до винних осіб, не зупиняючись перед притягненням винних до кримінальної відповідальності. У всіх повідомленнях НКЮ про роботу органів юстиції в хлібозаготівельних справах обов'язково повідомляти конкретно про додержання встановлених темпів розсліду[вання] та розв'язання справ у суді.

5. Найширше практикувати систему організації судово-слідчих бригад для розсліду[вання] та розв'язання справ у селах, що відстають у виконанні планів хлібозаготівель.

6. Облсудам негайно організувати по 5–10 сесій нарсуду для розв'язання справ у районах, що надто відстають. Ці сесії є в розпорядженні облсуду, і він їх використовує для підсилення роботи органів юстиції відсталих районів. Облсудам під особисту відповідальність голови облсуду негайно належно оформити обрання додаткових нарсудів для таких сесій. Додаткові кошти на утримання цих сесій мають відпустити облвиконкоми. Як додаткових нарсудів мобілізувати, погодивши з місцевими органами, колишніх робітників юстиції (постанова керівних органів).

7. Активізуючи боротьбу за хліб, підсиливши увагу до одноосібного сектору, органи юстиції повинні притягати до кримінальної відповідальності злісних нездавців хліба, зокрема одноосібників, а в першу чергу твердождатчиків. Разом з цим органи юстиції обов'язково повинні забезпечити диференційований підхід до окремих соціальних груп.

8. Судові органи повинні вживати сувору та реальну репресію до тих, що злісно ухиляються виконувати зобов'язання з хліба, в першу чергу до твердождатчиків. Вживання твердої репресії повинно йти поруч [із] розгорнення[м] широкої масової роботи та мобілізації громадськості навколо цих процесів для підсилення боротьби за хліб.

9. НКЮ категорично вимагає від органів юстиції вживати негайних та рішучих заходів боротьби з розтринькуванням, розкраданням та прихову-

ванням хліба. Судові процеси в цих справах треба ставити з потрібною швидкістю та нещадно карати злочинний елемент з управ колгоспів, застосовуючи постанову ЦВК та РНК СРСР про охорону громадської власності до тих, що розкрадають хліб. Розслід[ування] та розв'язання таких справ у суді [проводити] найбільш за декаду. Органи юстиції повинні рішуче виживати [викорінювати] гнилий лібералізм у підході до цих найнебезпечніших явищ як у себе, так і в місцевих органах. Прокуратурам організувати свій актив на розкривання фактів розтринькування та розкрадання хліба в колгоспах. Роботу треба поставити так, щоб жодний такий випадок не залишився без негайного та суворішого реагування.

10. Підкреслюючи, що органи юстиції можуть досягнути належного ефекту своєю роботою лише політизуючи, що досі саме цієї політизації роботи у достатній мірі не було, НКЮ пропонує хлібозаготівельні справи розв'язувати безпосередньо на селі, найширше притягати до розв'язання цих справ увагу колгоспників, середняків та бідняків, використовуючи розв'язання кожної окремої справи для мобілізації громадськості навколо боротьби за хліб. Погодившись із редакцією місцевої преси, найширше висвітлювати характерні хлібозаготівельні справи у пресі.

11. Активно борючись за повне виконання здавцями хліба їхніх зобов'язань, органи юстиції повинні пильно наглядати, щоб повністю додержували революційної законності при проведенні хлібозаготівель, даючи рішучу відсіч перекрутникам лінії партії та уряду.

12. Облсудам та облпрокуратурам забезпечити негайну реалізацію постанови ЦК КП(б)У з 6 листопада ц. р. про негайне звільнення від всіляких мобілізацій прокурорів, суддів та слідчих. Про кожний випадок нереалізації цієї постанови або дальшої мобілізації телеграфно повідомляти НКЮ.

13. Зазначаючи, що облсуди і прокуратури майже ігнорують вимоги НКЮ щодо надсилання статистичних відомостей про роботу органів юстиції в справі хлібозаготівель, НКЮ категорично вимагає надіслати потрібні відомості. Відповідальність за надсилання цих відомостей покладається на облпрокурорів та голів облсудів. До 20 листопада надіслати відомості про роботу за час до 5 листопада ц. р.

Харків, 9.XI.32 р.

Заст. наркому юстиції та ГПР А. Приходько
Т. в. о зав. оргінстру НКЮ А. Гарін

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 31 зв. – 33. Засвідчена копія. Склографічний примірник; 2. – С. 538–540.

№ 289 *Висновок слідчого Ямпільського районного суду щодо реквізування посівного матеріалу та майна у селян с. Ратуш на Вінниччині*

10 листопада 1932 р.

[ОБ]ВИНУВАЛЬНИЙ ВИСНОВОК ПО СПРАВІ № 39
про розвал ратушанського колгоспу «Колос»

[3]винувачені: 1. Кауль Антон Августович – службовець, арт. зв. – 97-й, 2-га ч. 98-го та 33-й КК; 2. Грабовський Лука Василів – селянин, бідняк, арт. зв. 97-го та 1-ша ч. 98-го КК; 3. Боднар Тодосій Євменієв – був. куркуль, арт. зв. 1-ша ч. 100-го та 2-га ч. 98-го і 164-го КК; 4. Безпалько Михайло Григорович – селянин, середняк, арт. зв. 1-ша ч. 100-го та 2-га ч. 98-го КК; 5. Рудий Григир Антонович – селянин, бідняк, арт. зв. 1-ша ч. 100-го та 2-га ч. 98-го КК; 6. Гуменний Федір Маркович – селянин, середняк, арт. зв. 1-ша ч. 100-го та 2-га ч. 98-го КК; 7. Мацарук Василь Іванович – селянин, середняк, арт. зв. 1-ша ч. 100-го та 2-га ч. 98-го КК.

3.Х біжучого року в газеті «Надністрянський колективіст» було вміщено нотатку про викривлення по с. Ратуш під час проведення осінньої сівби. З приводу цього було заведено слідсправу, й проведеним по справі попереднім слідством виявлено, що значна частина членів ратушанського колгоспу «Колос» в 1931–1932 рр. мала неусуспільнений озимий посів. Урожая цього посіву належало здати для засіву площі озимини на 1933 р. посівматеріал, але надходив він до комори колгоспу надто кволо. Колгоспом було утворено бригаду під керівництвом голови правління Боднаря, й ця бригада почала вилучати посівматеріал у осіб, що його не здавали добровільно-примусовим порядком. Примусово вилучався цією бригадою посівматеріал не лише у колгоспників, а і у осіб, що з колгоспу вже були виключені раніше (і земля яких за статутом залишалася в колгоспі). Всього було вилучено таким порядком (примусово) посівматеріал з 34 осіб, серед них середняків 26 та бідняків 8. З цих 34 – 11, що вже виключені були з колгоспу. Якщо при обшукові бригада не знаходила посівного матеріалу, то вона вилучала і борошно, навіть останні пуд-півтора. Всього вилучено було муку в 12 господарств.

Особи, в яких вилучалися посівний матеріал та борошно, вперто не видавали його та вчиняли опір, який супроводжувався «гвалтом» (з боку осіб, у яких вилучалося хліб) та брудною лайкою і побоями з боку представників бригади. Зокрема було побито гр. Пилявську, Блоху Афію, які чинили впертий опір бригаді. Гр. Боднаря Тараса (син якого з'являється [е] червоним командиром), темного на очі, члени бригади Мацарук та Слободян кілька разів штурляли так, що він падав на землю.

Після такої «мобілізації» посівного матеріалу в райустанови (прокуратуру, РСІ, РВК) стали з'являтися делегації зі скаргами на вчинки бригади. В село виїхав прокурор і на місці дав розпорядження повернути посівматеріал особам, які були виключені з колгоспу, і у яких все ж таки його забрали. Це розпорядження було виконано, але через кілька днів після цього (за

установкою голови РПС) знову та ж сама бригада забрала посівматеріал у тих, кому він був повернений.

Під час проведення слідства було виявлено, що ратушанський колгосп «Колос» стоїть напередодні повного розвалу. На 1.Х до правління було подано 100 заяв про вихід з колгоспу, 80 з них лежали без руху не розглянутими понад три місяці. З поданих заяви зовсім на роботу не виходило 30 чоловік, 50 чоловік мало до 20 трудоднів за весь рік роботи в колгоспі. Завдяки цьому колгосп поніс надто великі збитки: пропало із-за необробітку 140 га сої, 80 га кукурудзи, 5 га цукрового буряку та ін. Навесні пало кілька-надцять коней. В кролятнику загинуло 67 кролів (а всього їх є 134). На птахофермі пало 998 курчат із загальної кількості 1487. Під час же проведення осінньої сівби працювали в колгоспі лише окремі одиниці. Цукровий буряк зовсім не копався. Щодня простоювала більша половина коней, тому що колгоспники до них не виходили. Взагалі всі роботи в колгоспі майже припинилися.

При з'ясуванні дійсних причин такого стану колгоспу було виявлено, що коріння таких причин лежать ще в проведенні хлібозаготівельної кампанії 1931 р. Так, хлібозаготівельна кампанія 1931 р. проходила надто кволо. Для поживлення темпів уповноважений РВК та РПК Кауль (постійне місце роботи якого було керуючий Ямпільською райфілією Заготзерно та в минулому помпрокурора) та голова сільради Грабовський стали на шлях викривлень – голого адміністрування. В кожній хаті села по 3–4 рази робилися обшуки. За наказом цих же осіб в селі робилися поголовні описи всього, в тому числі й хатнього майна нездатчиків, незалежно від їх соцстану. Навіть був такий випадок: член сільради Слободян Левонтій, описуючи контрактанта, не описав ложки і відра, й за це уповноважений Кауль сварив його. За наказом уповноваженого Кауля, голови сільради Грабовського та голови колгоспу Боднаря при описі майна контрактантів описуемим заявляли: «Що це ви такі злосні, і хлібозаготівлі не здаєте, і в колгосп не йдете. Якщо не підете в колгосп, то все майно ваше буде продано, а вас викинуть з хати на сніг». У [на] виконання цих погроз у 12 контрактантів, що не подавали заяв про вступ до колгоспу, за невиконання хлібозаготівлі було вилучено майно. 7 з них виселено з хати. Серед описуємих були й бідняки.

Внаслідок такого адміністрування до колгоспу надійшло зимою 1931/1932 р. коло ста заяв про вступ. Керівники села на чолі з уповноваженим вели послідовно лінію викривлення, і всіх осіб, що заяви подавали в колгосп, приймали незалежно від їх соцстану, виконання ними хлібозаготівлі, не дивлячись на те, що вступаючи до колгоспу не вносять ні фуражу, ні посівматеріалів, ні вступних внесків. Це призвело до того, що навесні вся земля (і та, що їх усупільнили внов вступивші) засівалася лише тим посівматеріалом, що був приготовлений старими колгоспниками. Коні (в тому числі й усупільнені новими колгоспниками) годувалися фуражем старих колгоспників. З фонду громадського харчування, створеного старими колгоспниками, харчувалися і нові колгоспники. І, крім того, це підірвало господарську міць колгоспу (падіж коней, кролів, курей за відсутності кормів), ще й породило антагонізм між старими і новими колгоспниками.

Поруч з цими викривленнями уповноважений РВК Кауль, голова сільради Грабовський, голова правління колгоспу Боднар та члени правління колгоспу – Безпалько, Гуменний, Слободян, Олійник – чинили різні зловживання та систематично пиячили. Так, виявлено, що у 21 селянина було забрано майно за несплату податків та невиконання хлібозаготівлі, але для реалізації в кооперативну крамницю було передано майно лише двох господарств, і то не все, і заприбутковано по касі сільради лише гроші в сумі 424 крб., виручені кооперативом за це майно. Останнє ж було розібрано «активістами» села. Найкращі ж речі взагалі зезали невідомо куди. Виявлено, що Грабовський, бувший голова сільради, приїхав у Ратуш восени 1931 р. одною підводою, а навесні 1932 р., виїжджаючи з Ратуша, вивіз 5 підвід різного майна. Випадково виявлено (частково), що він привласнив кілька корит, кожух, софку, костюм шерстяний, кільканадцять пилок, джку бринзи тощо. Боднар привласнив одягло, подушки, пилки тощо. Виявлено, що Кауль з Ратуша вночі привозив півмішка якогось одягу. Крім того, спекулюючи на хлібних труднощах в с. Ратуші, Кауль примусив гр. Бурковську віддати йому кровать, за що дав їй 5 пудів кукурудзи, з його слів, «сухої, бо з мірчука». Крам, що прибував до колгоспу на стимулювання різних робіт, ніколи колгоспники не отримували, а цей крам розподілявся між членами правління. Навесні, в [на] допомогу колгоспу для громадського харчування (бо колгоспники, що виходили на роботу, харчувалися лише галушками з сої) було надіслано кільканадцять пудів кукурудзи та неодноразово надходили оселедці. Але цю кукурудзу голова колгоспу Боднар розподіляв між членами правління, а на громадське харчування нічого з неї не попало. Оселедці ж в більшості поїли члени правління під час спільних п'янок.

Правління ратушанського колгоспу минулої весни вчинило розтрату мірчука в млині, а потім симулювало його пограбування. Після пограбування зав. млином Олійник та Боднар неодноразово продавали муку в м. Томашполі та в селі.

Весь склад правління (Боднар, Олійник, Слободян, Безпалько, Мацарук, Рудий та Гуменний) вкупі з головою сільради Грабовським та уповноваженим РВК Каулем систематично пиячили, справами ж колгоспу ніхто не керував. Навіть уповноважений Кауль з Ямполя привозив в Ратуш бочонок вина. Голова правління Боднар в п'яному вигляді одного зимового вечора вкупі з Рудим, Олійником з'явився в хату до гр. Гуменної Юхими та намагався її звалтувати. В п'яному ж вигляді Боднар та інші члени правління з'являлись на поле колгоспу, в канцелярію тощо. Уповноважений Кауль в п'яному вигляді часто мерзив селян брудною лайкою і одного разу, розсердившись на комсомольця Стояна, так сильно штурнув ним, що він упав на землю і сильно забився.

Послідовно ігноруючи шляхи масово-роз'яснювальної роботи, притримуючись системи залякування селян, з початку 1932 р. Грабовський та Боднар симулювали терористичний акт (самі вчинили постріл в приміщенні сільради, а заявили, що в них стріляли куркулі й указали на певну особу, яку буцім підозрювали у вчиненні замаху). Навколо цього піднесли в районі

великий галас. По виявленні справжнього стану Боднара та Грабовського було віддано під суд за 90-м арт. КК та засуджено до позбавлення волі умовно.

Внаслідок наведених викривлень, зловживань та злочинної бездіяльності правління колгоспу, зокрема суцільної п'янки їх під час самих гарячих польових робіт в колгоспі, – останній майже розклався, прийшов до стану, що був вище описаний. Характерно, що всі заяви про виключення з колгоспу були подані колгоспниками, що вступили до колгоспу взимку 1931/32 р.

Проведеним по справі слідством виявлено, що керівниками цих викривлень з'являлися особи, чужді політиці партії та взагалі радвлади. Так, голова колгоспу Боднар до [19] 26 р. мав патент як співвласник олійні. Член правління Гуменний до революції був прапорщиком царської армії, а зараз «вичищений» з радапарату по 1-й категорії за систематичну п'янку та зв'язок з антирадянським елементом. Уповноважений РВК та РПК Кауль зараз виключений з партії як чужий елемент, що скрив при вступі в партію свою участь в банді та те, що був раніше торгівцем та секретарем церковної ради.

На підставі наведеного громадян:

1. Кауля Антона Августиновича, 34 років, уро[д]женця Бес[с]арабії, бувшого торгівця, який, будучи уповноваженим РВК та РПК по с. Ратуші, зловживав своїм службовим станом з корисливою метою, перевищував свої службові повноваження, яке перевищення висловлювалося в образливій та болісній для потерпілих формі, недбайливо ставившегося до своїх обов'язків уповноваженого, які злочини передбачено арт. 97-м, ч. 2-га, 98-м та 99-м КК.

2. Грабовського Луку Васильовича, 25 років, селянина, бідняка, члена КП(б)У, раніше судимого за 90-м арт. КК й засудженого до позбавлення волі умовно, який, будучи головою Ратушанської сільради, зловживавшого з корисливою метою своїм службовим станом та перевищувавшого свої службові повноваження, що передбачено арт. 97-м та 1-ю ч. 98-го [арт.]

3. Боднара Тодосія Євменовича, 23 років, бувшого куркуля, раніше судимого за 90-м арт. КК й засудженого до позбавлення волі умовно, який, будучи головою правління ратушанського колгоспу «Колос», зловживав своїм службовим станом, бездіяльничав, що призвело до повного розвалу колгоспу, та перевищував свої службові повноваження, яке перевищення висловлювалось в образливій та болісній для потерпілих формі, вчинившого замах на згвалтування, що передбачено 1-ю ч. арт. 100-го, 2-ю ч. 98-го та 16 – 164-го [арт.] КК.

4. Рудого Григора Антоновича, 45 років, селянина-бідняка, який, будучи членом правління ратушанського колгоспу, бездіяльничав та систематично пиячив, що призвело колгосп до повного розвалу, та перевищував свої службові повноваження, яке перевищення висловлювалось в образливій та болісній для потерпілих формі, що передбачено 1-ю ч. арт. 100-го та 2-ю ч. 98-го [арт.] КК.

5. Безпалька Михайла Григоровича, 29 років, селянина-середняка, який, будучи членом правління ратушанського колгоспу, бездіяльничав, систематично пиячив, що призвело колгосп до повного розвалу, та, будучи

членом бригади по вилученн[ю] посівматеріалу, перевищував свої службові повноваження, яке перевищення висловлювалось в образливій та болісній для потерпілих формі, що передбачено 1-ю ч. арт. 100-го та 2-ю ч. 98-го [арт.] КК.

6. Мацарука Василя Івановича, 27 років, селянина-середняка, який, будучи членом правління ратушанського колгоспу та один час (з травня по серпень) головою ратушанської сільради, бездіяльничав та систематично пиячив, що призвело колгосп до повного розвалу, та перевищував свої службові повноваження, яке перевищення висловлювалось в образливій та болісній для потерпілих формі, що передбачено 1-ю ч. арт. 100-го, та 2-ю ч. 98-го [арт.] КК.

7. Гуменного Федора Марковича, 48 років, селянина-середняка, який, будучи членом правління ратушанського колгоспу, бездіяльничав та систематично пиячив, що призвело колгосп до повного розвалу, який злочин передбачено 1-ю ч. арт. 100-го КК.

Віддати під суд нарсуду Ямпільського р-ну, для чого справу виконання вимог 204-го арт. КПК скерувати прокурору Ямпільської дільниці.

м. Ямпіль-Подільський
10.XI.1932 р.

Нарслідчий Ямпільського р-ну
Танасевич

ЗВІРКА

1. Звинувачені Слободян та Олійник від слідства ухилились й відносно них оголошено розшук.

2. Звинувачені Боднар, Гуменний, Мацарук та Безпалько утримуються під вартою. Перший з 5.X, а останній – з 25.X.1932 р.

3. Річоків по справі немає.

Нарслідчий *Танасевич*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 117. – Арк. 541–544. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 540–544.

№ 290 *Постанова та інструкція РНК УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба*

11 листопада 1932 р.

ПОСТАНОВА РАДИ НАРОДНИХ КОМІСАРІВ УСРР «Про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі»

Рада народних комісарів УСРР ухвалює:

1. Затвердити нижченаведену інструкцію про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі.

2. Доручити районним виконавчим комітетам забезпечити негайне проведення в життя цієї інструкції, вживши заходів до широкого ознайомлення й правильного її роз'яснення.

3. Наркомюсту, на підставі цієї інструкції, протягом доби видати й надіслати своєю лінією на місця відповідні роз'яснення про порядок її затвердження.

Заст. голови РНК УСРР *О. Сербиченко*
Т. в. о. керівничого справ РНК УСРР *А. Блеєр*

ІНСТРУКЦІЯ про організацію хлібозаготівель в одноосібному секторі

Щоб забезпечити безумовне виконання плану хлібозаготівель в одноосібному секторі, сільрадам додержувати такий порядок:

1. Насамперед треба домогтися швидкого виконання плану всіма членами сільрад (одноосібниками) і членами комісій сприяння хлібозаготівлям і куткових комісій. Тих, що не виконують своїх зобов'язань, виключити зі складу сільради, з комісій сприяння, з членів управ сільСТ тощо і застосувати до них репресій як до злісних незадавачів.

2. До одноосібників, які мають виконати даний їм план, але злісно ухиляються від виконання планів хлібоздавання та саботують хлібозаготівлі, треба негайно застосувати репресій, насамперед безспірне стягнення хліба, відповідно до договору контрактації з одночасним притягненням за потрібних випадків до судової відповідальності (Арт. 5 Постанови ВУЦВК та РНК УСРР з 5 березня 1930 р. «Про порядок, як земельні громади мають укладати й виконувати договори про контрактацію с. г. продукції» // Зб. зак. УСРР. – 1930. – № 8. – Арт. 89).

3. До одноосібників, що злісно не виконують плану хлібозаготівель та про яких сільраді відомо, що вони продавали хліб за спекулятивними цінами на ринку, – додатково до заходів безспірного стягнення застосовувати штраф розмірами риночної вартості незданого хліба (без звільнення від зобов'язання здати хліб). (Стосовно до постанови ВУЦВК та РНК УСРР з 3 липня 1929 р. «Про поширення прав місцевих рад щодо сприяння виконанню загальнодержавних завдань і планів» // Зб. зак. – 1929. – № 18. – Арт. 153).

Штрафи накладають та стягають за постановами сільради та уповноваженого РВК з наступним затвердженням від райвиконкому.

4. Щодо тих одноосібників, про яких доведено, що вони не тільки злісно ухиляються від виконання планів хлібозаготівель, але й проводять пряму підривну роботу проти хлібозаготівель, – припускати позбавлення їх земельних наділів, в тім числі й садибної землі, з виселенням цих господарств поза межі району, а найактивніших, що найбільше шкодять хлібозаготівлям, – поза межі області. В цій справі сільрада ухвалює постанову, що набирає чинності після затвердження від райвиконкому, а в частині, що стосується виселення, – після затвердження від обласних органів. (Стосовно до п. 6 постанови ВУЦВК та РНК УСРР з 15 березня 1930 р. «Про порядок, як земельні громади мають укладати й виконувати договори про контрактацію с. г. продукції» // Зб. зак. УСРР. – 1930. – № 8. – Арт. 89).

5. До господарств, що в них виявлено закопаній в ямах хліб, за навмисне псування хліба, що рівнозначно шкідництву, треба застосовувати

суворі судові репресії. Найзлісніших слід виселявати поза межі району та області.

6. Органи суду та прокуратури повинні розглядати позачергово судові справи з хлібозаготівель і закінчувати судовий розгляд протягом 5–8 днів з моменту порушення справи у виїзних сесіях нарсудів на місці, безпосередньо в селі. Застосування судових репресій проводити диференційовано до окремих соціальних груп, застосовуючи особливо суворі заходи до злісних куркулів, спекулянтів-перекупників. Кожну судову справу слід ретельно перевіряти. Судовий розгляд справ і ухвали суду треба супроводжувати широким розгортанням масової роботи (повідомлення на загальних і куткових зборах, висвітлення в районній та стінній газетах та ін.) та мобілізацією громадськості навколо цих прикладів, щоб посилити хлібозаготівлі.

7. Всім одноосібним господарствам, що ухиляються від виконання плану хлібозаготівель, треба негайно припинити відпуск промтоварів аж до повного виконання ними хлібозаготівель. Списки таких одноосібників треба вивісити в крамницях сільСТ, держторгівлі й громадських організаціях села. Треба додатково пояснити всім одноосібникам: якщо не буде забезпечено сумлінну та акуратну здачу хліба, всі товари буде з цих сіл перекинено до тих сіл, де одноосібники і колгоспники сумлінно виконують свої зобов'язання щодо хлібозаготівель.

8. В районах, де контракцію не проводили (райони технічних культур) і де плани хлібозаготівель прийнято порядком самозобов'язань, треба поруч широкій масовій роботі застосовувати перелічені репресії такою ж мірою, як і до контрактантів. Самозобов'язання треба розглядати так само, як і зобов'язання з контракції.

9. Одночасно до одноосібних господарств, які ухиляються від своїх зобов'язань щодо здачі хліба, треба рішуче посилити роботу коло [зі] стягнення обов'язкових грошових платежів, як-то сільгосподаток, держстрахування, самообкладання, платежі з с/г кредиту тощо, застосовуючи в потрібних випадках заходи безспірного стягнення.

10. Всі зазначені в цій інструкції заходи, запроваджені зі всією твердістю до тих, що злісно ухиляються від здачі (продажу) хліба, і до тих, хто підриває хлібозаготівлі, не повинні проте аж ніяк набирати характеру масових огульних репресій, масових трусів та ін.

Ці заходи треба застосовувати диференційовано до кожного окремого одноосібного господарства після ретельної перевірки справжнього стану, враховуючи соціальне обличчя кожного, що його притягується до відповідальності, а також твердо переконавшись у тому, що притягнений має або мав змогу виконати наданий йому план хлібозаготівель. Всі ці заходи в кожному окремому випадку треба сполучати з широким розгортанням організаційно-масової роботи, мобілізуючи всі одноосібні господарства на якнайскоріше виконання плану хлібозаготівель, порівнюючи сумлінні господарства з господарствами такої ж спроможності – злісних незадавачів тощо.

До організаційно-масової роботи серед одноосібників треба залучити колгоспний актив і широкі маси колгоспників, особливо з тих колгоспів, що вже виконали або закінчують виконання плану хлібозаготівель.

11. Щоб рішуче подолати опір куркульських господарств хлібозаготівлям, в усіх випадках невиконання ними твердого завдання хлібоздачі, треба негайно застосовувати найжорстокіші та найсуворіші з перелічених тут заходів, в тому числі продаж усього майна, арешт і виселення за межі області.

Т. в. о. керівничого справ Ради народних комісарів УСРР А. Блеєр

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 13. – Спр. 81. – Арк. 34. Друкарський примірник; 2. – С. 545–547.

№ 291 *Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У про припинення завезення товарів у села, які не виконують планів хлібозаготівель*

14 листопада 1932 р.

1. В связи с совершенно неудовлетворительным ходом выполнения планов хлебозаготовок предложит облгепрому, областным базам промышленности и межрайонным базам госторговли и кооперации приостановить полностью отгрузку товаров по ноябрьскому плану на село, в том числе и по всяким целевым назначениям, не предусмотренных спецраспоряжением Наркомснаба, таким районам: Старо-Салтовский, Нехворощанский, Ново-Санжарский, Петровский, Ново-Водолажский, Кременчугский, Балаклеевский, Изюмский, Кишенковский, Онуфриевский, Печенежский, Ново-Георгиевский. Одновременно предложит облпотребсоюзу, торгующим организациям в этих районах изъять уже имеющиеся в наличии в районах на складах райсоюзов сельпо, госторговли все остродефицитные промтовары.

2. Предупредить такие районы: Глобинский, Диканский, Барвенковский, Лебединский, Пирятинский, Миргородский, Белополюский, Змиевской, Зиньковский, Ульяновский, Липово-Долинский, Велико-Багачанский, Карловский, Полтавский, Близнацевский, Липецкий, Золочевский, Чугуевский, Чутовский, Лубенский, Алексеевский, Волчанский, Градижский, Двуречанский, Хорольский, Велико-Бурлуцкий, Ахтырский, Решетилловский, Оржицкий, Миропольский, Красноградский, Оболонский, Опощнянский, Краснопольский, Краснокутский, Богодуховский, Чернухинский, Сахновщанский, Тростянецкий, Лохвицкий, Валковский, Гадячский, Бригадировский, Кобелякский, Велико-Писаревский, что ноябрьская отгрузка товаров им приостанавливается, причем в случае если в ближайшие дни не будет достигнуто решающего перелома в хлебозаготовках, обеспечивающего своевременное выполнение годового плана в этих районах, к ним

будут применены такие же меры, как к группе районов, определенных пунктом 1.

3. Предложить облпотребсоюзу – т. Ильчикесу, Харторгу – т. Локшину, Полтавторгу – т. Панову, Кремторгу – т. Шиткову немедленно взять на учет все остро дефицитные товары, находящиеся на межрайонных базах госторговли, кооперации и базах райсоюзов в районах, перечисленных в пунктах 1 и 2, а именно: метровая и штучная мануфактура, обувь, фабричное готовое платье, галоши, валенки, кожанки, сахар, гвозди, эмалированная и оцинкованная посуда, трикотаж, махорка, папиросы, кондитерские изделия, хозяйственное мыло, оконное стекло, и сообщить о наличии указанных товаров облснабу.

4. Предложить облснабу и облпотребсоюзу перераспределение наличных товаров на базах и отдельным районам, а также отгрузку в дальнейшем товаров в районы проводить исключительно по согласованию с уполномоченным комзаготСТО.

5. Обязать РПК, ГПК немедленно взять на учет все наличие остродефицитных товаров сельпо и отдельных торговых точек госторговли, перераспределив указанные товары через районные торгорганизации, учитывая необходимость сосредоточения имеющихся в районах остродефицитных промтоваров в селах, удовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок, и лишения товаров сел, срывающих хлебозаготовки.

6. Обязать РПК, ГПК проверить немедленно, составлены ли списки единоличников и колхозников, не выполняющих своих обязательств по сдаче хлеба, которым должен быть полностью прекращен отпуск дефицитных товаров, и направлены ли эти списки торгорганизациям, и проследить за неуклонным выполнением указанной директивы торгорганизациями. Поручить обл. КК – РКИ выборочно проверить в 8–10 районах, как реализуется эта директива ЦК и обкома.

7. Обязать редакцию «Харьковский пролетарий» (т. Жураховича) широко освещать проводимые мероприятия по изъятию товаров, подчеркнув усиленное снабжение промтоварами районов и сел, удовлетворительно выполняющих планы хлебозаготовок.

8. ГПК и РПК развернуть вокруг этих мероприятий борьбу за достижение решительного перелома в хлебозаготовках и на этой основе добиться отмены прекращения завоза промтоваров отдельным районам и селам, широко популяризируя районы и села, добившиеся перелома, и отмечая позорно отстающие районы и села.

9. ГПК, РПК районов, где прекращен завоз товаров, при маневрировании переброской товаров из сел должны учесть необходимость снабжения промтоварами бурякосеющих колхозов, совхозов, сел.

№ 292 *Постанова РНК СРСР про випуск пшеничної горілки у IV кварталі 1932 року*

17 листопада 1932 р.

Разрешить Наркомснабу Союза ССР (Главспирту) в течение 4-го квартала выпускать на рынок исключительно пшеничную водку.

Заместитель председателя
Совета народных комиссаров Союза ССР *В. Куйбышев*
Зам. управляющего делами
Совета народных комиссаров Союза ССР *И. Межлаук*

ДАРФ. – Ф. 5646. – Оп. 16. – Спр. 466. – Арк. 80. Оригінал. Машинопис.

№ 293 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель*

18 листопада 1932 р.

**I. О МОБИЛИЗАЦИИ РАБОЧИХ КОММУНИСТОВ
НА ХЛЕБОЗАГОТОВКИ**

1. Считая дело хлебозаготовок в данных условиях важнейшей задачей всей не только сельской, но и городской партийной организации Украины, ЦК КП(б)У постановляет мобилизовать в помощь сельским организациям на срок до 10 января 1933 г. в помощь РПК решающих хлебозаготовительных районов 600 коммунистов – рабочих из промышленных центров, имеющих опыт партийно-массовой работы и проявивших себя в [при] выполнении ударно-политических кампаний как сознательные и стойкие большевики: в Харькове – 140 человек, Донбассе – 200, Днепропетровске – 130, Одессе – 70, Киеве – 60 человек.

2. Предложить обкомам мобилизацию и отправку людей закончить в трехдневный срок. Мобилизованных направить бригадами в составе 3–4 человек каждая в 40–50 решающих хлебозаготовительных районов по 2–4 бригады на район, для посылки в села, где кулацкий саботаж и неорганизованность партийной работы приняли наиболее острый характер.

3. Донецкому обкому из числа мобилизованных командировать в помощь Одесской области 80 человек.

4. Обязать ГПК и РПК, под личную ответственность секретарей этих парткомитетов, организовать на предприятиях тщательный отбор мобилизуемых и в особенности подбор руководителей бригад.

Предложить обкомам тщательно проинструктировать мобилизуемых.

**II. О РАССТАНОВКЕ ПАРТСИЛ И УСТАНОВЛЕНИИ ОТЧЕТНОСТИ
И КОНТРОЛЯ ПО ХЛЕБОЗАГОТОВИТЕЛЬНОЙ РАБОТЕ**

В целях обеспечения правильной расстановки партийных сил, мобилизуемых для хлебозаготовок и обеспечения должного партийного и совет-

ского контроля за работой местных органов и мобилизованных товарищей, ЦК КП(б)У постановляет:

1. Обязать обкомы и райкомы систематически проверять расстановку партийных сил, мобилизованных для хлебозаготовок, дабы обеспечить на деле лучшими партийными силами важнейшие по хлебозаготовкам колхозы. В наиболее крупные колхозы, имеющие большой план хлебозаготовок, посылать бригады.

В тех селах, где имеется более или менее значительное количество единоличных хозяйств, не выполнивших заданий по хлебозаготовкам, выделяется специальный уполномоченный по выполнению плана хлебозаготовок по индивидуальному сектору.

Все мобилизованные (уполномоченные) по хлебозаготовкам должны находиться в установленном для них месте работы, не имея права отлучаться без разрешения на то РПК, если мобилизованы РПК, и без разрешения обкома и ЦК КП(б)У, если они мобилизованы обкомом или ЦК партии.

2. Уполномоченные, не справляющиеся с возложенными на них задачами, должны быть немедленно заменены более способными, подготовленными и преданными делу работниками.

К тем из посланных на хлебозаготовки работникам, которые проявили не только неспособность, но и явную расхлябанность и саботаж хлебозаготовок, применять суровые партийные и государственные репрессии.

3. ЦК обязывает обкомы раз в пятидневку кратко информировать ЦК о ходе хлебозаготовок, особо выделяя при этом важнейшие районы МТС. Райкомы должны давать такие же отчеты обкому по МТС и крупнейшим колхозам.

Обкомы и райкомы обязать наладить действительное повседневное оперативное руководство всей работой по хлебозаготовкам.

Работающие по хлебозаготовкам, командированные ЦК, члены ЦК и другие ответственные работники каждую декаду обязаны аккуратно присылать в ЦК информационные письма о ходе хлебозаготовок и о тех мероприятиях, которые осуществлены в районе за истекшую пятидневку.

Кроме того, предложить агитмассотделу и оргинстру до 5 декабря произвести проверку работы районных партийных и заготовительных организаций, а также всех посланных на хлебозаготовки по 20 районам.

4. Предложить ЦК ЛКСМУ разработать на основе данного постановления краткие предложения по повышению роли и участия комсомольских организаций в борьбе за усиление хлебозаготовок и внести в двухдневный срок на утверждение ЦК КП(б)У.

5. Взять под постоянный контроль ЦК работу 22 газет важнейших хлебозаготовительных районов.

III. О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ В КОЛХОЗАХ

О колхозных фондах

В соответствии с указанием ЦК ВКП(б), что «выполнение плана хлебозаготовок – первоочередная задача колхозов, совхозов, МТС и единолич-

ников», ЦК КП(б)У особо указывает всем парторганизациям Украины на то, что полное выполнение плана хлебозаготовок колхозами и МТС является их основной обязанностью перед партией и рабочим классом, первоочередной задачей, которой должно быть подчинено выполнение всех других задач в колхозах, и в том числе задач по созданию разного рода колхозных натуральных фондов: семенного, фуражного, продовольственного и других.

В соответствии с этим ЦК КП(б)У указывает парторганизациям на следующее:

1. Задачей парторганизаций является полное окончание плана хлебозаготовок к 1 января и образование семенных фондов к 15 января.

2. Немедленно запретить какое-либо расходование всех натуральных фондов, созданных в колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок, и организовать строжайшую проверку всех этих фондов, действительных их размеров, место их хранения, лиц, ответственных за их сохранность, взяв это дело под непосредственное руководство РИК и РПК.

3. Предоставить право РИК перечислять в фонд хлебозаготовок все натурфонды, созданные в колхозах, совершенно неудовлетворительно выполняющих планы хлебозаготовок.

4. В отношении семенных фондов допускать проведение в жизнь п. 3-го только с предварительной санкции обласполкомов в отношении каждого отдельного колхоза.

Проведению всех этих указаний о натурфондах ЦК КП(б)У придает исключительное значение и возлагает особую политическую ответственность за правильное проведение этих указаний в жизнь на областные партийные комитеты, в первую очередь на первых секретарей и председателей исполкомов.

О натуравансах и борьбе со злоупотреблениями в колхозах

1. Полностью прекратить с получением настоящей директивы выдачу каких-либо натуравансов во всех колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок.

2. В колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок и раздавших сверх установленных натуравансов хлеб в порядке общественного питания, дополнительной выдачи различного рода озадков, последов, отходов и т. п. – немедленно организовать возвращение незаконно розданного хлеба и обратить его на выполнение плана хлебозаготовок.

Председателей правлений этих колхозов (как коммунистов, так и беспартийных) привлечь к строгой ответственности за растрату колхозного хлеба с изъятием неправильно выданного хлеба, в первую очередь у членов правлений колхозов и административно-служебного персонала (счетоводов, кладовщиков, полеводов и т. д.).

3. Во всех районах немедленно организовать изъятие от [в] отдельных колхозников и единоличников хлеба, разворованного у колхозов и совхозов при уборке, при молотье, при перевозке, из амбаров и прочее, особо

имея при этом в виду различного рода рвачей и лодырей, не имеющих трудодней, не имеющих запасов хлеба.

При проведении этого мероприятия необходимо опереться на колхозников-передовиков в работе на поле, на молотье и во всей колхозной работе, не допуская применения массовых обысков у колхозников и единоличников.

4. В колхозах, неудовлетворительно выполняющих план хлебозаготовок в отношении колхозников, имеющих посевы зерна на приусадебных землях, полностью засчитать все полученное ими с приусадебных земель зерно в счет натуральной выдачи по трудодням с изъятием излишне выданного хлеба на выполнение плана хлебозаготовок.

5. В колхозах, допустивших разворывание колхозного хлеба и злостно срывающих хлебозаготовки, применять натуральные штрафы в виде установления дополнительного задания по мясозаготовкам в размере 15-месячной нормы сдачи для данного колхоза мяса как по обобществленному, так и индивидуальному скоту колхозника.

Применение этого штрафа проводится райисполкомом с предварительного разрешения в каждом отдельном случае облисполкома. Причем райисполкомы устанавливают сроки взыскания и размеры штрафа для каждого колхоза (в пределах 15-месячной нормы мясосдачи) применительно к состоянию отдельных колхозов.

Наложение штрафа не освобождает колхоз от полного выполнения установленного плана хлебозаготовок. В случае если колхоз принял действительные меры к полному выполнению плана хлебозаготовок в установленный срок, штраф может быть отменен с предварительного разрешения облисполкома.

Организационные мероприятия по хлебозаготовительной работе

1. Предложить обкомам произвести проверку проведения в жизнь решения ЦК КП(б)У о назначении специальных контролеров при молотилках и создании троек при МТС, сельсоветах и райисполкомах и о результатах сообщить в ЦК КП(б)У не позднее 25 ноября.

Кроме того, предложить обкомам обеспечить проведение переобмолота соломы, перевеивание половы и перечистку всяких отходов в тех колхозах, где имели место злоупотребления и бесхозяйственная постановка дела.

2. Предложить обкомам проверить проведение в жизнь постановления ЦК КП(б)У от 5–6 ноября о назначении контролеров – уполномоченных Заготзерно при всех МТС, не выполнивших план хлебозаготовок и о результатах доложить ЦК КП(б)У не позднее 25 ноября.

3. Ввиду совершенно неудовлетворительного подбора счетоводов в колхозах, нередко являющихся явно антисоветскими элементами, злостно саботирующими хлебозаготовки, обязать райпарткомы и райисполкомы произвести проверку кадров счетоводов в колхозах, неудовлетворительно выполняющих хлебозаготовки, и в необходимых случаях райисполкомы

должны предложить колхозам сменить счетоводов и представить на утверждение РИК новых кандидатов.

Привлекать к суду на основе декрета от 7 августа как расхитителей государственного и общественного имущества кладовщиков, бухгалтеров, счетоводов, завхозов и весовщиков, скрывающих хлеб от учета и составляющих ложные учетные данные в целях облегчения воровства и хищения и тем самым в целях срыва плана хлебозаготовок и других государственных обязательств.

Обязать райпарткомы в двухдекадный срок представить в обкомы КП(б)У отчеты о принятых мерах во исполнение настоящего постановления.

4. В колхозах, выполнивших план хлебозаготовок, засыпавших семенные фонды, у которых есть еще возможность заготавливать хлеб, должна быть развернута массовая работа по перевыполнению плана с поощрением этих колхозов промтоварами (без дачи каких-либо новых твердых заданий в виде встречных планов).

5. ЦК предупреждает парторганизации о необходимости самого внимательного подхода к семьям красноармейцев (как колхозников, так и единоличников) при проведении всех вышеуказанных мероприятий.

Репрессии к семьям красноармейцев (как колхозников, так и единоличников) применять в каждом отдельном случае лишь с особого постановления райисполкома.

*О мерах борьбы с кулацким влиянием в колхозах
и в сельских парторганизациях*

В целях преодоления кулацкого сопротивления в [при] выполнении планов хлебозаготовок ЦК КП(б)У постановляет:

1. Установить занесение на «черную доску» колхозов, особо злобно саботирующих сдачу хлеба по государственному плану.

В отношении колхозов, занесенных на «черную доску», провести следующие мероприятия:

а) немедленное прекращение подвоза товаров, полное прекращение кооперативной и государственной торговли на месте и вывоз из соответствующих кооперативных лавок всех наличных товаров;

б) полное запрещение колхозной торговли как для колхозов, колхозников, так и для единоличников;

в) прекращение всякого рода кредитования и досрочное взыскание кредитов и других финансовых обязательств;

г) проверку и очистку колхозов с изъятием контрреволюционных элементов – организаторов срыва хлебозаготовок;

д) занесение отдельных колхозов на «черную доску», а также предупреждение о занесении объявляется постановлением облисполкома.

Обязать обкомы немедленно сообщать в ЦК о занесении на «черную доску» колхозов.

2. Ввиду того, что в ряде сельпарторганизаций, особенно в период хлебозаготовок, вскрылось смыкание целых групп коммунистов и отдельных

руководителей партячеек с кулачеством, петлюровщиной и т. п., что на деле превращает такого рода коммунистов и парторганизации в агентуру классового врага и является наглядным доказательством полного отрыва этих ячеек и коммунистов от беднячко-средняцких колхозных масс, — ЦК и ЦКК КП(б)У постановляют немедленно произвести чистку ряда сельских парторганизаций, явно саботирующих выполнение плана хлебозаготовок и подрывающих доверие партии в рядах трудящихся.

В целях укрепления сельских парторганизаций, поднятия боеспособности их рядов и мобилизации парторганизаций и широких трудящихся масс на выполнение стоящих перед партией задач (хозяйственное укрепление колхозов, выполнение плана хлебозаготовок, сева и т. д.) признать необходимым произвести чистку сельских парторганизаций следующих районов: Снегуровский и Фрунзевский Одесской области; Солонянский, Васильковский, В. Лепетихский Днепропетровской области.

Чистка должна освободить партию от людей, чуждых делу коммунизма, проводящих кулацкую политику, разложившихся, неспособных проводить политику партии в деревне. Вычищенных выслать как политически опасных.

Чистка должна помочь выдвижению новых кадров из числа наиболее преданных партии колхозников-ударников и сплотить вокруг партии широкие колхозные массы на борьбу за укрепление колхозов, против кулака.

3. Подтвердить, что в районы и отдельные села (и без занесения их на «черную доску»), особенно неудовлетворительно выполняющие хлебозаготовки, должен прекращаться завоз и продажа всех без исключения товаров.

Предложить обкомам систематически проверять результаты проведения этого мероприятия, чтобы на деле обеспечить этим путем усиление хлебозаготовок.

IV. О ХЛЕБОЗАГОТОВКАХ У ЕДИНОЛИЧНИКОВ

*В дополнение к постановлению ЦК КП(б)У
от 11 ноября 1932 г. и инструкции СНК*

1. В отношении единоличников, злостно срывающих хлебосдачу (по контрактации или самообязательствам), применять натуральные штрафы в виде установления дополнительных заданий по мясозаготовкам в размере 15-месячной нормы сдачи мяса.

Применение этого штрафа проводится сельсоветом с предварительного разрешения в каждом отдельном случае райисполкома. При этом сельсоветы устанавливают сроки взыскания и размер штрафа для каждого хозяйства в пределах 15-месячной нормы мясосдачи и соответственно годичной нормы сдачи картофеля, применительно к состоянию и условиям отдельных хозяйств.

Наложение штрафа не освобождает хозяйство от полного выполнения установленного хлебозаготовительного задания.

В случае если единоличник в установленный срок полностью выполнит свое задание по хлебу, штраф может быть отменен с предварительного разрешения райисполкома.

В отдельных районах (по постановлению облисполкома) штраф может быть установлен картофелем в размере годовичного плана данного хозяйства по картофелю.

В исключительных случаях по специальному постановлению облисполкома размер штрафа может быть удвоен.

2. ЦК предупреждает все местные парторганизации и всех местных работников против подмены массовой работы в борьбе за хлеб голым администрированием и против придания штрафам массового характера. Задача натурального штрафа – обеспечить полное выполнение хлебозаготовительного плана.

3. Взыскать первоочередно в бесспорном порядке семенную и продовольственную ссуду, выданную единоличникам в отдельных районах через колхозы; во всех случаях, когда выданная единоличнику ссуда была погашена колхозом (например, в Винницкой области), засчитать взысканную с единоличников ссуду в план сдачи хлеба по соответствующему колхозу.

4. Организовать бригады из колхозных активистов колхозов (данного села или близлежащих), выполнивших план хлебосдачи, а также приближающихся к окончанию его – для содействия полному выполнению хлебозаготовительного задания по единоличному сектору.

До 1 декабря организовать на Украине не менее 1100 таких бригад колхозников, в том числе по областям:

Винница	– 200	Киев	– 300
Чернигов	– 100	Харьков	– 350
Одесса	– 50	Днепропетровск	– 50
Донбасс	– 50		

5. Единоличников, добросовестно выполнивших свои обязательства по хлебосдаче, в особенности досрочно, отмечать в постановлениях сельсоветов, комиссий содействия и т. п., включать в состав бригад по хлебозаготовкам, комиссий содействия и т. д.

6. В отношении кулаков-твердосдатчиков, не выполняющих заданий по хлебу, применять репрессии, предусмотренные ст. 58 Уголовного кодекса, в судебном или административном порядке.

V. О ХЛЕБОСДАЧЕ В СОВХОЗАХ

1. В соответствии с установленным окончательным планом хлебосдачи по Зернотресту Украины в 9 млн 800 тыс. пудов утвердить предоставленную т. Бурковым разбивку планов по отдельным зерносовхозам и сроки их выполнения.

ЦК КП(б)У напоминает решение ЦК ВКП(б) о персональной партийной и государственной ответственности директоров совхозов за выполнение плана хлебозаготовок: «Предупредить, что настоящий план хлебосдачи яв-

ляется окончательным, не подлежащим каким бы то ни было изменениям, а невыполнение его хотя бы в незначительной степени будет рассматриваться как нарушение советского закона, влекущее кару как по партийной, так и по государственной линии».

2. Исходя из установленного ЦК КП(б)У окончательного срока выполнения плана хлебосдачи по Укрсементресту и свеклотрестам Украины 15 декабря предложить Киевскому, Харьковскому, Винницкому обкомам и директорам Киевского, Харьковского и Винницкого свеклотрестов, а также Укрсементресту и соответствующим обкомам в 3-дневный срок определить крайние сроки выполнения установленного плана хлебосдачи для каждого совхоза в отдельности и сообщить об этом ЦК КП(б)У и СНК УССР.

3. ЦК КП(б)У обязывает т. Буркова по зерносовхозам и директоров свеклотрестов представить не позже 25 ноября уточненные, проверенные расчеты на потребные [необходимые] семена для ярового посева по каждому совхозу.

Вместе с тем ЦК обязывает директоров совхозов под их личную ответственность обеспечить выделение и полную сохранность семенных фондов в количествах, обеспечивающих посевные планы, утвержденные союзным правительством, и предупреждает, что в случае какой-либо недостачи выделенных семенных фондов за это несут строжайшую ответственность перед судом не только лица, непосредственно отвечающие за состояние складов и сохранность семян (кладовщики, зав. складами, управляющие отделениями, зам. директора по производственной части), но и лично директора совхозов.

В случае непринятия со стороны директоров совхозтрестов действительных мер к выделению и сохранности семенных фондов, директоров совхозтрестов привлекать к строжайшей партийной ответственности, вплоть до исключения из партии.

Обязать т. Одинцова представить в ЦК КП(б)У и Совнарком не позже 1 декабря план обеспечения яровой посевной кампании по семеноводческому тресту.

4. Поручить Секретариату ЦК КП(б)У командировать для укрепления Укрзернотреста двух крепких партийных работников в качестве заместителей директора. Секретариату ЦК выделить в помощь директорам совхозов 10 ответственных товарищей на период до окончания хлебосдачи.

5. Обязать обкомы и директоров трестов каждые 5 дней специально информировать ЦК о ходе выполнения задания каждым совхозом.

6. Обязать обкомы обеспечить выполнение планов хлебосдачи по остальным совхозным системам не позднее 15 декабря, а также проверку наличия всяких фондов в этих совхозах с целью возможного получения дополнительных количеств хлеба сверх установленных планом. Данные о выявленных дополнительных ресурсах в этих совхозах сообщить в ЦК не позже 1 декабря.

№ 294 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про ліквідацію контрреволюційних гнізд та розгром куркульських груп»*

18 листопада 1932 р.

1. Поручить т. Реденсу совместно с т. Косиором разработать до 23 ноября специальный оперативный план ликвидации основных кулацких и петлюровских контрреволюционных гнезд, в первую очередь в Павлоградском, в группе Уманских и Белоцерковских районов, а также в группе районов вокруг городов Борзны и Мены (Черниговская область).

2. Одновременно должна быть усилена работа ГПУ Украины по снятию в городах идеологов и организаторов кулацкого саботажа и срыва выполнения государственных заданий, выявленных органами ГПУ.

3. Обязать ГПУ провести изъятие и осуждение наиболее злостных счетоводов и бухгалтеров колхозов, срывающих выполнение плана хлебосдачи и организующих расхищение колхозного хлеба. Охватить этой операцией до 300 человек, сконцентрировав удар на наиболее важных для успеха хлебозаготовок районах и колхозах.

Поручить т. Чубарю – по Днепропетровской, Хатаевичу – по Одесской, Затонскому – по Киевской, Косиору – по Харьковской, Зайцеву – по Черниговской областям с соответствующими обкомами провести эту операцию в ближайшие дни.

4. Вся работа ГПУ по ликвидации контрреволюционных гнезд и разгрому кулацких групп, активно проводящих борьбу против хлебосдачи, должна проводиться в сочетании с соответствующей организационно-политической работой партийных организаций в деревне.

За последнее время участились террористические акты со стороны контрреволюционных кулацких элементов по отношению к сельским активистам, борющимся за честное выполнение колхозами и единоличниками своих обязательств перед Советским государством. Особенно в отношении усиления кулацкого террора выделяются Черниговская, Киевская, Харьковская и Винницкая области. За последний месяц имели место исключительно наглые факты кулацких выступлений (Чернигов, Днепропетровск и др.). Это усиление кулацкой активности не встречает должного организованного отпора. К террористическим актам, поджогам, грабежам большей частью относятся как к случайным явлениям, ограничиваются проведением следствия в обычном порядке или через ГПУ, или через судебные органы.

Благодаря этому значительная часть террористических выступлений остается не раскрытой и безнаказанной.

ЦК считает подобное положение совершенно нетерпимым и предлагает вам:

1. Усилить репрессии в отношении кулацких и др. контрреволюционных элементов. Ни один факт какого бы то ни было кулацкого проявления не должен остаться нераскрытым и безнаказанным. Карательные органы пролетарской диктатуры – ГПУ, суд, прокуратура – должны наносить быс-

трыє и решительные удары наглеющим кулацким элементам не только после их выступлений, а и для предотвращения контрреволюционных выступлений.

2. В отношении сел и районов, где особенно активно проявление кулацких элементов, должны быть немедленно предприняты широкие и решительные меры к выявлению и разгрому кулацких элементов и их пособников.

Этими мероприятиями должна быть предотвращена всякая возможность контрреволюционных выступлений.

3. Мероприятия по борьбе с кулацкими элементами должны сопровождаться широкой политической, массовой работой и организацией вокруг борьбы с кулацкими элементами за выполнение плана хлебозаготовок низового партийного и колхозного актива.

4. Все дела о террористических актах, поджогах, расхищении государственной и общественной собственности должны быть расследованы быстро и до конца, а к виновным без снисхождения должны быть применены самые суровые меры наказания.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 9. – Арк. 59–61. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 260–261.

№ 295 *Витяг із протоколу засідання президії Шульгінської сільради Старобільського району Донецької області з приводу застосування репресивних заходів до селян-одноосібників*

18 листопада 1932 р.

Слухали: 1. Про застосування адмінзаходів до громадян, що уперто не виконують контрактаційних умов по здачі зернохліба державі (доп. т. Пристінський).

Ухвалили: Заслухавши інформацію т. Пристінського про хід виконання хлібозаготівки по одноосібному сектору, президія відмічає, що темпи виконання плану хлібозаготівки зовсім не забезпечують повного виконання плану в установлений строк. Окремі контрактанти, як-то: член сільради Білашевський Панас Іванович, Шевченко Петро Савич та Трощій Іван Романович, які мають повну змогу використати контрактаційні умови, злісно ухиляються від виконання планів хлібоздавання та саботують хлібозаготівлі.

1. Білашевського Панаса Івановича за саботаж хлібозаготівлі та нездачу державі зернохліба виключити зі складу членів сільради. Одночасно накладсти штраф за розрахунком незданого ним жита в кількості 2 ц 60 пуд. по риночній ціні 300 крб. за центнер, а разом 780 крб.

2. Шевченко Петро Савич не здав 5 ц 45 кг жита, накладсти штраф 1635 крб.

3. Трощій Іван Романович не здав 4 ц 17 [кг] жита, накладсти штраф 1251 крб.

Ще гірше саботують заможні господарства, яким доведено тверде завдання, а вони і ще й досі не виконали, а саме: Григор'єва Векла, якій було дано тверде завдання в кількості 7 ц 50 [кг], а виконала лише 3 ц. Пізнік Христя – дано завдання 7 ц 25 [кг], не виконала нічого. Накласти адмінштраф на Григор'єву Веклу 1350 крб., [на] Пізнік Христю – 2175 крб., яким запропонувати протягом 24 год. сплатити штраф та виконати своє завдання. В разі невиконання відчужити все майно, позбавити права користування садибою й польовою землею й майно продати завтра. Контрактантам Білашевському П. І., Шевченку П. С., Трощій І. Р. востаннє пропонується виконати контрактаційні зобов'язання, в разі невиконання після того, як затвердить цю постанову РВК, стягти штрафи. Прохати РВК затвердити цю постанову.

Голова *Пристінський*
Секретар *Костир*

Державний архів Луганської області. – Ф. Р-1202. – Оп. 1. – Спр. 47. – Арк. 135, 136. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 547–548.

№ 296 *Телеграма С. Косіора до В. Молотова щодо постанови про чистку п'яти районних партійних організацій **

19 листопада 1932 р.

Следует ли опубликовать полностью постановление о чистке пяти районных организаций и, в частности, пункт о высылке? Я считал бы необходимым для опубликования постановления несколько переработать и исключить пункт о высылке.

Нужно ли посылать постановление о чистке и другие пункты постановления на утверждение ЦК ВКП(б)?

Прошу ответа.

С. Косиор

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 101. Копія. Машинопис; 5. – С. 238.

№ 297 *Постанова РНК УСРР «Про хлібозаготівлі в господарствах родин червоноармійців та комскладу РСЧА» ***

20 листопада 1932 р.

Застерегти облвиконкоми та райвиконкоми, що при здійсненні постанови РНК УСРР від 20.XI «Про заходи щодо підсилення хлібозаготівель» та накладенні репресій на колгоспи та одноосібні господарства повинно бути

* Рішення про чистку 5 районних парторганізацій було прийнято на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У за участю В. Молотова 18 листопада 1932 р.

** Крім грифа «Таємно», постанова має помітку: «Закрита частина».

найважливіше ставлення до родин червоноармійців та комскладу, як колгоспників, так і одноосібників.

Застосування репресивних заходів до родин червоноармійців та комскладу, як колгоспників, так і одноосібників, коли в цьому є дійсна потреба, в кожному окремому випадку може провадитись лише за постановою РВК.

Голова Ради народних комісарів УСРР *В. Чубар*
Керсправами РНК УСРР *В. Легкий*

Державний архів Хмельницької області. – Ф. Р-1160. – Оп. 2. – Спр. 7. – Арк. 258. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 298 *Постанова РНК УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель»*

20 листопада 1932 р.

Щоб безумовно виконати зменшений план хлібозаготівлі, зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми в своїй роботі керуватися такими настановами:

1. Цілковите виконання плану хлібозаготівель закінчити до 1 січня 1933 р. та утворення насінневих фондів – до 15 січня 1933 р.

2. Заборонити будь-яке витрачання всіх натуральних фондів, утворених в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

3. Зобов'язати РВК негайно організувати найсуворішу перевірку наявних фондів у колгоспах, які незадовільно виконують хлібозаготівлі, фактичних розмірів цих фондів і місць зберігання, а також настановити у всіх колгоспах відповідальних осіб за належне зберігання цих фондів.

4. Надати РВК право перераховувати до фонду хлібозаготівель всі натуральні фонди, що утворені в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель. Застосувати цей пункт в частині насінневих фондів дозволяється з попередньої санкції облвиконкому до кожного окремого колгоспу.

5. З оголошенням цієї постанови припинити видачу будь-яких натуральних авансів по всіх колгоспах, що незадовільно виконують плани хлібозаготівель.

6. Колгоспи, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель та які видали натураванси хліба за трудовими, порядком громадського харчування, а також у формі всіляких «озадків», «послідів», «виходів» тощо понад встановлені норми (15 % від фактичного обмолоту), повинні негайно організувати повернення незаконно розданого хліба з тим, щоб спрямувати його на виконання плану хлібозаготівель. Зобов'язати облвиконкоми та райвиконкоми притягати голів управ таких колгоспів до суворої відповідальності за розтрату колгоспного хліба. Вилучення незаконно розданого та одержаного хліба треба в першу чергу провести у членів управ колгоспу, адміністративно-службового персоналу, рахівників, польоводів, комірників та ін.

7. Зобов'язати РВК негайно організувати вилучення в окремих колгоспників та одноосібників хліба, розкраденого в колгоспах та радгоспах під час збирання, молотьби, перевозу хліба до комор, на зсиппункти тощо. Причому вилучати хліб треба в першу чергу у всіляких ледарів, рвачів, що не мають трудоднів, але мають запаси хліба. Здійснюючи ці заходи, РВК повинні опиратись на колгоспників-ударників та передовиків, що в усіх с/г кампаніях – на полі, в [при] молотьбі та інших колгоспних роботах виявили себе як борці за соціалістичну перебудову села та організаційно-господарське зміцнення колгоспів.

8. Притягати до суду на підставі постанови ЦВК та РНК СРСР з 7 серпня 1932 р. «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації та про зміцнення громадської (соціалістичної) власності» як розкрадачів державного та громадського майна бухгалтерів, рахівників, комірників, завгоспів, вагарів, що затають хліб від обліку, складають брехливі облікові відомості, щоб полегшити розтринькування та крадіжки, щоб зірвати виконання плану хлібозаготівель та інші державні зобов'язання.

9. До колгоспів, що припустили розкрадання колгоспного хліба і злісно зривають план хлібозаготівель, застосувати натуральних штрафів порядком додаткового завдання з м'ясозаготівель розміром 15-місячної норми завдання даним колгоспом м'яса як усупільненої худоби, так і худоби колгоспників.

Райвиконкоми застосовують цих штрафів з попереднього дозволу облвиконкому [до] кожного окремого випадку. Розмір штрафів (в межах 15-місячної норми м'ясоздавання) і термін сплати цих штрафів РВК встановлює відповідно до господарського стану кожного окремого колгоспу. Накладання штрафів не звільняє колгосп від виконання повнотою встановленого плану хлібозаготівель.

Дозволити РВК у випадках, коли колгоспи вживають справжніх заходів для забезпечення виконання плану хлібозаготівель на встановлені терміни, ці штрафи скасовувати. Скасовувати ці штрафи можна з попереднього дозволу облвиконкому.

10. РНК УСРР застерігає РВК, сільради та місцевих працівників при застосуванні цієї постанови, особливо в частині накладання натуральних штрафів та інших репресій, проти підмінювання масової роботи в боротьбі за хліб голим адмініструванням.

Застосування цих заходів треба щільно пов'язати з широким розгортанням масової політично-виховної роботи серед колгоспників і спрямувати на організаційно-господарське зміцнення колгоспів.

Завдання натуральних штрафів та інших репресивних заходів – є забезпечити виконання повнотою хлібозаготівельних планів.

Голова Ради народних комісарів УСРР *В. Чубар*
Керівничий справ Ради народних комісарів УСРР *В. Легкий*

№ 299

*Телеграма В. Молотова до керівників Чубарівського району Дніпропетровської області, до голови Дніпропетровського облвиконкому про партійне керівництво хлібозаготівлями в районі **

20 листопада 1932 р.

Чубаревка. Райпар[т]ком Константиново

Райисполком Булаве

Председателю облисполкома Алексееву

Копия: Днепропетровск. Обком КП(б)У Строганову.

Считаю нужным оставить Вам свои краткие замечания в связи с тем, что я успел выяснить во время пребывания в Чубаревском районе.

По-моему, для улучшения партруководства по хлебозаготовкам в районе необходимо, во-первых, партактиву по-настоящему понять теперешнюю тактику классового врага в деревне, где агенты кулачества забрались во многие колхозные щели и дырки и умело прикидываются «друзьями» колхозников, пролезая в правления и иногда облюбовывая для себя посты счетоводов и завхозов, причем преступная «работа» этих примазавшихся к колхозам лжедрузей во многом облегчается оппортунистической слепотой и бесхарактерностью части коммунистов.

Во-вторых, направить острие политической работы на раскрытие в колхозах всех и всяких хитростей и ухищрений кулацкой агентуры и плетущихся за нею подпевал, изошряющихся в разного рода надувательствах честных колхозников и нашего рабоче-крестьянского государства путем растаскивания и расхищения колхозного общественного хлеба, и открыть на все это глаза колхозникам. Без решительной и неустанной борьбы с воорами и кучкой их пособников в колхозе нельзя сберець интересы колхозной массы и отдельных честных колхозных тружеников, нельзя укреплять и поднимать хозяйство колхоза, нельзя обеспечить выполнение основных обязанностей колхозов перед государством, а эти обязанности перед советской властью, породившей наши колхозы, должны быть поставлены сознательными колхозниками выше всех других дел.

В-третьих, при всей важности постоянной агитационно-разъяснительной работы в период хлебозаготовок не полагаться всецело или главным образом на словесно-агитационные меры, хотя бы и с добавлением к ним большого числа постановлений о партвызысканиях в отношении плохих работников.

В-четвертых, сосредоточить внимание в проведении хлебозаготовок на практических мерах – на действительно правильной расстановке партийных сил и организационном сплочении колхозного актива для полного и безусловного выполнения установленного плана хлебозаготовок; на организации действительно надежного контроля при молотье при весах, при перевозке и в амбарах при хранении колхозного хлеба; на проведении продуманных деловых мер по выявлению и возврату колхозу сокрытого и рас-

* Телеграма відправлена з м. Генічеська, тепер Херсонської області.

тащенного кем-либо по наущению кулацкой сволочи хлеба; на своевременном проведении некоторых мер экономического воздействия в отношении отдельных срывающих заготовки колхозов, где без этого нельзя обойтись, при обязательном обеспечении выполнения плана хлебосдачи единоличниками; на твердом проведении до конца репрессивных мер в отношении контрреволюционных саботажников хлебозаготовок.

И, в-пятых, проникнуться большевистским недоверием к таким постановлениям и обещаниям, проведение которых на деле не обеспечено должной активностью и умением их выполнять. Все это требует от всех нас обеспечить зоркую повседневную проверку проведения всех этих задач и практических мер, вовремя предупреждая попытки правоуклонистских и вообще партийно невыдержанных элементов прикрыть свою оппортунистическую беспомощность «левацким» криком и метанием в крайности.

На этом кончаю с пожеланием успеха в Вашей трудной, но крайне нужной рабочему классу работе.

В. Молотов

РДАСП. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 42. Копія. Машинопис; 5. – С. 239–241.

№ 300 *Телеграма В. Молотова до Й. Сталіна про роботу в зв'язку з хлібозаготівлями в Україні*

20 листопада 1932 р.

ЦК ВКП(б) т. Сталіну

Пришлось два дня пробывать в Харькове.

1) Разработали новые практические указания ЦК по хлебозаготовкам, которые высланы ЦК ВКП(б).

2) Собирали отборный харьковский актив для разъяснения задач в связи с хлебозаготовками, так как у немалой части украинских работников есть оппортунистические колебания в этом вопросе.

3) Пришлось дать директиву о мобилизации на хлебозаготовки 600 рабочих-коммунистов из активистов в крупнейших промцентрах Украины. Надеюсь[,] с этим согласитесь *.

Молотов

РДАСП. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 42. Машинопис. Копія; 5. – С. 239.

* 20 листопада 1932 р. Й. Сталін надіслав В. Молотову шифровку: «Говорил с Косиором на ту же тему по телефону. Посоветовал взять шестьсот человек не с производства, а с ячеек и завкомов, не связанных с производством. Сталин».

№ 301 *Телеграма С. Косіора до секретарів обкомів партії
про встановлення остаточних планів хлібозаготівель
для кожного району*

20 листопада 1932 р.

Всем секретарям обкомов

На основани постановлення ЦК предлагаю лично проверить установление окончательных планов по районам, секторам и культурам по каждому району и МТС, а также план заготовок по каждому совхозу. Установить для каждого района, МТС и совхоза точный срок окончания плана хлебозаготовок и к 26 ноября прислать непосредственно в Секретариат ЦК. Примите безотлагательные меры к точному и безусловному выполнению этого постановления без всяких дальнейших напоминаний и проволочек.

С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5384. – Арк. 164. Оригінал; 1. – С. 262.

№ 302 *Постанова РНК УСРР «Про одноразовий податок
на одноосібні господарства»*

21 листопада 1932 р.

Рада народних комісарів УСРР ухвалює:

1. Провести на території УСРР одноразовий податок на одноосібні селянські господарства відповідно до постанови ЦВК і РНК Союзу РСР*.

2. Доручити РНК АМСРР та облвиконкомам особливу увагу звернути на виконання арт. 5-го і 6-го постанови ЦВК і РНК СРСР про підвищення податку аж до подвоєння одноосібним господарствам, що злісно не виконують державних заготівель та на звільнення від податку, повнотою [повністю] і частково, тих господарств, що акуратно виконали зобов'язання щодо грошових платежів і планів державних заготівель.

3. Доручити РНК АМСРР та облвиконкомам:

а) протягом 2 днів встановити ставки податку для районів, виходячи з економічних особливостей та умов кожного району;

б) забезпечити закінчення нарахування податку та повідомлення платників не пізніше 5 грудня;

в) повнотою одержати податок до 31 грудня по всіх районах і встановити відповідні терміни сплати податку;

* Йдеться про постанову ЦВК і РНК СРСР «Про одноразовий податок на одноосібні селянські господарства» від 19 листопада 1932 р.

г) забезпечити постійний систематичний контроль за класовим веденням податку.

Харків. 21.XI.32 р.

Заст. голови Ради народних комісарів УСРР

О. Сербиченко

Керівничий справ Ради народних комісарів УСРР

В. Легкий

Вісті ВУЦВК. – 1932. – 22 листоп.; 2. – С. 549, 550.

№ 303 *Телеграма В. Молотова, В. Чубаря, В. Строганова, М. Калмановича до Й. Сталіна про надання права спецкомісії ЦК КП(б)У під час хлібозаготівель приймати остаточне рішення про вищу міру покарання*

21 листопада 1932 р.

ЦК ВКП(б) т. Сталіну

Копія: ЦК КП(б)У т. Косиору

Предлагаем предоставить ЦК КП(б)У в лице спецкомиссии (Косиор, Реденс, Киселев из ЦКК) на период хлебозаготовок окончательное решение вопросов о приговорах к высшей мере наказания с тем, чтобы ЦК КП(б)У раз в декаду отчитывался о своих решениях по этим делам перед ЦК ВКП(б) *.

Молотов Чубарь Строганов Калманович

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 55. Копія. Машинопис; 5. – С. 242.

№ 304 *Телеграма В. Молотова до С. Косіора про відрядження відповідального парткерівника до Чернігівської області у справі хлібозаготівель ***

21 листопада 1932 р.

ЦК КП(б)У т. Косиору

Копія: Черниговский обком т. Маркітану

Нельзя терпеть такого положения, что целая область, а именно Черниговщина, пошла в четвертой пятидневке не вперед, а покатилаь назад, снизив хлебозаготовки с 4,5 тыс. тонн до 3,6 тыс. тонн.

* 22 листопада Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило відповідну постанову. Див. док. № 307.

** 21 листопада 1932 р. В. Молотов надіслав телеграму секретарю Чернігівського обкому партії П. Маркітану: «Прошу 22 ноября приехать в Красноград и сообщить о ходе хлебозаготовок».

Надо кого-нибудь из наиболее ответственных партруководителей немедленно направить в Черниговщину. Может быть[,] временно командировать Скрыпника или Любченко? * Жду ответа.

Молотов

РДАСПІ. – Ф. 82. – Оп. 2. – Спр. 141. – Арк. 46. Копія. Машинопис; 5. – С. 242.

№ 305 Телеграма В. Молотова до Дніпропетровського обкому КП(б)У про необхідність активізації хлібозаготівельної кампанії

21 листопада 1932 р.

Последняя четвертая пятидневка по хлебозаготовкам в Днепропетровской области, да и в ряде других областей Украины (позорное исключение составляет Черниговщина) – пятидневка, дающая некоторое увеличение против предыдущей, может создать у партийных и советских кадров опасные успокоительные иллюзии, которым так легко поддаются многие наши коммунисты, по-большевистски настоящим образом не воспитанные. Эту опасность надо устранить во что бы то ни стало и добиться еще большей мобилизации наших сил на практической работе для выполнения хлебозаготовительного плана. Политическая и практическая программа этой работы дана большевистской партией и, в частности, в ряде последних решений ЦК КП(б)У. Надо только обеспечить не на словах, не в обещаниях, не в новых резолюциях, а на деле, в крепко организованной работе парторганизаций и советских органов проведение в жизнь этих решений как по колхозам и совхозам, так обязательно и в отношении единоличников, не говоря уже о кулацких элементах. Со своей стороны я послал обкому свои замечания о работе по хлебозаготовкам на местах после ознакомления с делом в Чубаревском районе, а также обращаю внимание на постановление от 20 ноября Генического партактива, который в порядке основательной самокритики в общем правильно вскрывает свои слабости и намечает задачи в борьбе за хлеб, в борьбе с обнаглевшей в некоторых местах кулацкой агентурой. Добавлю ко всему этому только одно: первейшей обязанностью обкома и всей Днепропетровской организации является сейчас обеспечить неуклонный подъем хлебозаготовок из пятидневки в пятидневку, вплоть до тех пор, пока выполнение установленного годового плана на деле не будет полностью обеспечено. Сделайте это делом своей пролетарской чести, двиньте силы, в большевистском порядке организуйте победу.

Лозовая, 21 ноября

В. Молотов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5397. – Арк. 68, 69 зв. Оригінал; 1. – С. 262, 263; 5. – С. 243, 244.

* 22 листопада 1932 р. С. Косіор надіслав телеграму В. Молотову: «Т. Молотову. Найбільше цілесобразним вважаю послати в Чернігівську [область] Скрипника, о чому посылаю ему телеграму. Зайцев сьогодні приїхав в Харків, задержав його до завтра. Косіор».

22 листопада 1932 р.

Область	Колич. районів	Колич. сел	Со стороны кого										В чем выразилось					Выходы из партии	Тен. к выходу из партии
			Ответ. рай. ра- бот.	Уполн. РПК на селах	Преа. сель. сов.	Преа. и член. прав. колх.	Секретари партячек	Партячейки	Секр. яч. ЛКСМ	Комсом. яч.	Партактив	Комсом. актив	Срыв собран.	Отказы от прин. плана	Тенд. к уходу с работы	Отказ от вы- полн. хл. загот	Оппортунист. настр.		
Днепропетров- ская	38	95	26	14	6	49	25	1	2	1	24	2	5	4	9	17	108	2	4
Одесская	29	52	24	18	6	19	18	1	1	-	3	-	-	7	1	4	71	3	2
Харьковская	33	45	8	4	7	18	14	5	1	2	23	12	7	17	9	16	41	-	6
Винницкая	21	36	4	1	7	9	4	3	1	3	12	2	-	8	5	1	33	1	2
Киевская	27	38	9	15	7	8	5	1	-	-	8	-	-	2	4	3	46	-	2
Черниговская	20	42	11	16	5	8	6	-	1	-	14	12	-	1	2	19	70	-	3
Донецкая	25	85	5	18	4	19	8	9	-	-	36	-	1	8	1	8	74	-	-
АМ ССР	6	14	-	4	1	9	3	-	-	-	1	-	-	-	2	3	13	-	-
Итого	199	407	87	90	43	139	83	20	6	6	121	28	13	47	33	71	456	6	19

ДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 25. – Спр. 3. – Арк. 5. Копія. Машинопис.

* Матеріали були направлені головою ДПУ УСРР С. Реденсом до ЦК КП(б)У.

№ 307 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної комісії для ухвали смертних вироків **

22 листопада 1932 р.

Предоставить ЦК КП(б)У в лице специальной комиссии в составе гг. Косиора С., Реденса и Киселева (ЦКК) на период хлебозаготовок право окончательного решения вопросов о приговорах к высшей мере наказания с тем, чтобы ЦК КП(б)У раз в декаду отчитывался о своих решениях по этим делам перед ЦК ВКП(б).

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 17. Оригінал. Машинопис.

№ 308 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про чистку партосередків у деяких сільських районах України*

22 листопада 1932 р.

Согласиться со следующим постановлением Президиума ЦКК ВКП(б):

1) Не возражать против проведения чистки в сельских ячейках наиболее отсталых по выполнению плана и имеющих факты плохого поведения коммунистов.

2) Предложить ЦКК КП(б) Украины представить список районов, подлежащих чистке, и состав комиссии по проверке и чистке в сельских ячейках.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 907. – Арк. 18. Оригінал. Машинопис.

№ 309 *Обвинувальний висновок Харківського обласного відділу ДПУ УСРР у слідчій справі мешканців с. Крячківка Пирятинського району*

22 листопада 1932 р.

28 августа вечером в с. Крячковку прибыла бригада комсомольцев для организации красной валки в честь МЮДа.

Когда утром 29 августа колхозники начали насыпать хлеб, в этот момент женщины, выходя на работу, начали собираться возле амбара, где насыпали хлеб, и когда подъехали подводы и стали нагружать хлеб, последние начали оказывать сопротивление, и в этот момент колхозница-беднячка Нечипоренко послала несовершеннолетнего мальчика к местной церкви, чтобы он начал звонить в колокол.

* Постанова ухвалена у зв'язку з пропозицією комісії В. Молотова, яка перебувала в Україні. Див. док. № 303.

Последний это сделал, на звон начали сходить женщины, которых собралось до 200 чел. Последние начали требовать: «Обеспечьте нас хлебом, а потом забирайте, мы голодать не хотим».

В результате этого красная валка не была организована. 30-го августа также женщины собрались с той целью, чтобы не дать хлеба, и валка также не была организована.

При выезде на место было выявлено как агентурным, так и информационным путем, что в колхозе «Сталина» имеется группа кулаков, которая в период начатия хлебозаготовки развернула усиленную антисоагитацию, направленную на срыв выполнения плана хлебозаготовки: например, в период принятия плана, на первом собрании, кулаки Лисак Моисей и бр[атья] Игнатухи Евтух и Денис явились на собрание, где повели агитацию: «Не надо плана принимать, нас думают оставить опять голодать», особенно агитировали женщин, в результате чего план хлебозаготовки не был принят.

В процессе следствия установлено, что указанная группа кулаков, имея между собой близкие взаимоотношения, одновременно проводила агитацию на срыв политических кампаний, что подтверждается рядом свидетельских показаний.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Гор. Харьков, 22 ноября 1932 г. Я, пом. уполномоченного СПО Харьк. облотдела ГПУ УССР Борзеленко, рассмотрев сего числа следдело № 48 Пирятинского Р/О ГПУ по обвинению гр. Игнатухи Дениса Никитовича, Игнатухи Евтихия Никитовича, Игнатухи Феногена Никитовича, Кучерины Степана Павловича, Лисака Моисея Калистратовича, жителей села Крячковка Пирятинского р-на, по ст. 54-10 ч. 2.

Нашел:

Что в следделе № 48 имеется достаточно компрометирующих материалов изобличающих граждан Игнатуху Д. Н., Игнатуху Е. Н., Игнатуху Ф. Н., Кучерину А. П., Кучерину С. П., Лисака М. К. в преступлениях, предусмотренных ст. 54-10 УК УССР, – а посему

Постановил:

Применить нижеследующие меры соцзащиты:

1) Игнатухе Денису Никитовичу, 1894 г. рождения, – высшую меру соцзащиты – расстрел.

2) Игнатухе Евтихию Никитовичу, 1899 г. рождения, – заключение в концлагерь сроком на десять лет.

3) Игнатухе Феногену Никитовичу, 1885 г. рождения, – заключение в концлагерь сроком на десять лет.

4) Кучерине Антону Павловичу, 1891 г. рождения, – заключение в концлагерь сроком на пять лет.

5) Кучерине Степану Павловичу, 1908 г. рождения, – заключение в концлагерь сроком на десять лет.

б) Лисаку Моисею Калистратовичу, 1894 г. рождения, – заключение сроком на пять лет.

П/уполномоченного СПО *Борзеленко*
Согласен: нач. СПО *Бабич*
Утверждаю: зам. нач. Харьк.
облотдела ГПУ УССР *Ракис*

ДА СБ України. – Спр. 16304-с. – Арк. 227, 227а. Копія. Машинопис.

№ 310 *Витяг із доповідної записки ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У
«Про заходи по проведенню оперативного натиску
на куркульсько-петлюрівські та контрреволюційні
елементи»*

22 листопада 1932 р.

В соответствии с директивой Политбюро ЦК КП(б)У органы ГПУ Украины намечают проведение массовой операции по нанесению оперативного удара по классовому врагу.

Основная цель операции – выявление контрреволюционных центров, организующих саботаж и срыв хлебозаготовок и других хозяйственно-политических мероприятий.

На проведение указанной операции мобилизованы все средства нашего чекистского аппарата с целью вскрытия организующего к.-р. руководства и кулацко-петлюровского повстанческого подполья.

19-го ноября с. г. были созданы все начальники областных отделов, на совещании с коими проработаны оперативные планы проведения операции применительно к каждой области в отдельности.

Предварительно оперативными отделами ГПУ УССР (ОО, СПО, ЭКУ), в согласовании с затребованными с мест данными облотделов, были суммированы все материалы по агентурным делам и учетам к.-р. одиночек, намечаемых к ликвидации.

В результате подготовительных мероприятий намечено к ликвидации по Украине 436 групповых агентурных разработок с 2117 чел. фигурантов. Кроме этого, в операцию включаются 1308 человек к.-р. одиночек.

Операция должна охватить 243 района Украины.

По отдельным группам в числе намечаемых к ликвидации:

По линии особого отдела:

По украинской к.-р.	886 чел.
По белой к.-р.	247 »
По польск. к.-р. и щ/п	341 »
По национальной к.-р.	540 »
И т о г о по ОО	1701 чел.

По линии секретно-полит. отдела:

По украинской к.-р.	294 чел.
По сельской к.-р	812 »
По церковникам и сектантам	420 »
<u>К.-р. группы в промышлен[ности]</u>	<u>63 »</u>
И т о г о по СПО	1589 чел.

По линии экономуправления:

По вредительству в с/х и к.-р. группировки	135 чел.
--	----------

Итого по всем видам работы – 3425 чел.

...По колхозному сектору в целях выявления центра скрытого к.-р. сопротивления мероприятиям партии и власти нами одновременно проводится операция, направленная против преступных элементов в колхозно-совхозной системе и расхитителей колхозного достояния.

По предварительным данным, по состоянию на 20-е ноября с. г. в колхозном секторе Украины органами ГПУ уже изъято 766 человек, из них:

Из правленч. аппар. колхозов	523 чел.
Полководов	7 »
Завхозов	55 »
Кладовщиков	19 »
Счетоводов	44 »
Бухгалтеров	2 »
Бригадиров	38 »
Весовщиков	1 »
Прочих	77 »

Социальный и политический облик указанного количества изъятых лиц по колхозному сектору в значительной мере представляет собой кулачко-петлюровский и антисоветский элемент.

Так, например, в Харьковской области из 303 человек арестованных имеется 38 кулаков, 34 бывших белых и петлюровских офицера (теперь – все счетоводы в колхозах) и 23 человека с антисоветским прошлым.

По остальным областям данные о количестве и социальном составе арестованных полностью еще не получены.

Прошу Политбюро утвердить намеченные выше мероприятия и одновременно дать указания областным партийным комитетам об усилении партийной и советской работы, без чего наши мероприятия не будут иметь должного и нужного нам результата.

Председатель ГПУ УССР С. Реденс

- № 311** *Телеграма голови ЦКК КП(б)У В. Затонського до С. Косіора про вжиття репресивних заходів до керівників Макарівського району Київської області**
23 листопада 1932 р.

Вчера был в Макарове. Пришлось исключить из партии [руководителей] райплана, райзема, райосвиту[ы]. Намечается необходимость занесения на «черную доску» сел Наливайковку, где был сам, и Фасовую, которую обследовал Витковский.

Считаю необходимым чистку всей районной организации.

Затонский

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5265. – Арк. 51. Незасвідчена копія. Руккопис.

- № 312** *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про засуджених у справі розкрадання колгоспного майна і саботаж хлібозаготівель в Україні*
24 листопада 1932 р.

Предложить ОГПУ в декадный срок вывезти с Украины в лагерь всех заключенных, имеющих приговора, начиная с 3 лет и выше, по делам о расхищениях колхозного и государственного имущества и саботаж хлебозаготовок.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 17. Оригінал. Машинопис.

- № 313** *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про особливого уповноваженого ОДПУ на Україні»*
24 листопада 1932 р.

Ввиду особой государственной важности быстрого улучшения работы органов ОГПУ на Украине и ввиду наличия у т. Балицкого большого опыта украинской работы, ЦК ВКП(б) постановляет: предложить ОГПУ направить в качестве особого уполномоченного ОГПУ на Украине сроком на 6 месяцев зам. пред. ОГПУ т. Балицкого с подчинением ему ПП ОГПУ Украины, обязав т. Балицкого через каждые две декады представлять в ЦК ВКП(б) краткий доклад о работе органов ОГПУ Украины**.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 907. – Арк. 20. Оригінал. Машинопис.

* Відповідно до постанови Політбюро ЦК КП(б)У від 18 листопада про ліквідацію «куркульського саботажу» хлібозаготівель В. Затонський був відряджений до Київської області.

** 16 лютого 1933 р. В. Балицький був призначений головою ДПУ УСРР. Див. док. № 479.

№ 314 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про скупку срібла Торгзіном **

25 листопада 1932 р.

Принять согласованное предложение тт. Розенгольца, Гринько и Аркуса:

а) разрешить Торгсину прием бытового серебра и серебряной монеты старой (дореволюционной) чеканки;

б) НКВТ установить районы приема Торгсином бытового серебра и серебряной монеты старой (дореволюционной) чеканки с тем, что на первое время это мероприятие не вводится в районах, где имеется значительное количество золота;

в) установить, что расценка серебра производится со скидкой к золотому паритету на 10–15%;

г) список пунктов, где вводится продажа Торгсином на серебро, установить Наркомвнешторгу по согласованию с Наркомфином и Госбанком.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 17. Оригінал. Машинопис.

№ 315 *Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи під час проведення хлібозаготівель*

25 листопада 1932 р.

Негайно

ДО ВСІХ ПРОКУРОРІВ
«Про заходи до посилення хлібозаготівель»

20 листопада ц. р. РНК УСРР ухвалила постанову «Про заходи до посилення хлібозаготівель» («Вісті» від 21.XI) **. На розвиток й виконання цієї постанови НКЮ пояснює:

1. В питанні заборони витратити всі натуральні фонди в колгоспах, які незадовільно виконують плани хлібозаготівель, прокуратури повинні: а) встановити нагляд за тим, щоб РВК негайно провели перевірку наявних фондів у цих колгоспах, щоб в цій роботі не було жодних затримок, і основне, щоб перевірка була найсуворішою – в розумінні правильності відомостей про фактичні розміри цих фондів; б) виявляти випадки витрачання цих фондів, винних негайно притягати до кримінальної відповідальності як за розтрати, як [так і] за розтринькування громадської власності; в) виявляючи випадки несвоечасної або неправильної перевірки фондів у кол-

* Всесоюзне об'єднання з торгівлі з іноземцями. Всеукраїнська контора Торгзину була започаткована у червні 1932 р. Під час голоду вела закупівлю дорогоцінних металів і валюти у місцевого населення.

** Див. док. № 298.

госпах, що незадовільно виконують хлібозаготівлі, винних теж притягати до кримінальної відповідальності.

2. В питанні повернення незаконно розданого хліба й вилучення у окремих колгоспників та одноосібників розкраденого хліба – пояснюється: а) в цій роботі треба обов'язково спиратися на кращих колгоспників-ударників, вживаючи всіх заходів до того, щоб без масових трусів й адміністрування на основі самоперевірки досягти ефекту як щодо кількості виявленого й поверненого хліба, так і у виявленні фактичних зривачів з керівництва колгоспами й ледарів та рвачів, що хоча не мають трудовнів, проте мають запаси хліба; б) треба найширше поставити й використати агентурні можливості з тим, щоб найбільше запобігти зайвих дій, які не дають жодних наслідків; в) в окремих випадках виявлення великої кількості хліба, зісного переховування його та ін., що свідчить про розтринькування чи покрадання цього хліба, треба, окрім вилучення хліба, порушувати кримінальні справи й притягати винних до найсуворішої відповідальності.

3. В ряді колгоспів та радгоспів бухгалтери, рахівники, завгоспи, вагарі, діючи задалегідь накресленим шляхом, для утворення належного ґрунту для розтринькування та крадіжок хліба, затаюють його від повного обліку, складають брехливі зведення й відомості й цим зривають виконання плану хлібозаготівель.

У зв'язку із заходами до перевірки натуральних фондів безумовно буде встановлено такі випадки. Прокуратури повинні вжити всіх заходів, щоб розкривати цей вид злочину й притягати винних до кримінальної відповідальності за законом з 7.VIII.1932 р. за розтринькування та розкрадання громадської власності.

4. У питанні застосування натуральних штрафів і перерахування насінневих фондів до хлібозаготівель прокуратури повинні стежити, щоб ці штрафування не набули масового характеру й щоб в кожному окремому випадкові на це була відповідна санкція облвиконкому.

НКЮ знову підкреслює, що основною роботою органів юстиції в даний момент є боротьба за хліб, а тому органи юстиції і, зокрема, прокуратури зобов'язуються за всяку ціну: а) забезпечити найскоріше проходження цих справ (три дні); б) забезпечити найефективнішу репресію в цих справах з тим, щоб вона дійсно могла дати перелам і рішуче усунути всі елементи, що зривають виконання плану хлібозаготівель.

м. Харків

Заст. Наркомюстиції
та Генерального прокурора республіки А. Приходько

№ 316 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виключення з партії директора Україно-Кримського зернотресту*

26 листопада 1932 р.

За обман партії, виразившийся в представленні заведомо ложних даних, преуменьшающих хлебные ресурсы зерносовхозов:

- а) исключить из партии директора Украинно-Крымского зернотреста Буркова;
- б) разрешить Наркомсовхозу дать Буркову, в виде испытания, работу в качестве директора одного из совхозов;
- в) допустить подачу Бурковым через год заявления об обратном приеме в партию.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 7–9. – Арк. 5. Оригінал. Машинопис.

№ 317 *Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про перегини при застосуванні репресій у ході хлібозаготівель **

26 листопада 1932 р.

Надсилаючи разом з цим довідку, за даними областей про занесення на «чорну дошку» та накладання штрафів, звертаю Вашу увагу на таке:

По Вінницькій області за постановою облвиконкому віднесено [занесено] на «чорну дошку» 8 районів.

По Чернігівській області введено нову групу репресій, а саме: крім «чорної дошки», запроваджується «бойкот». На цей «бойкот» віднесено 67 сіл та 20 колгоспів.

По АМСРР на «чорну дошку» занесено не колгоспи, а сільраду (Фрунзенська сільрада Кодинського району).

Такий же приклад із занесенням на «чорну дошку» не колгоспів, а сіл є по Донецькій області.

Розглядаючи стан з накладанням штрафів, треба звернути увагу на великі розміри цих штрафів. Так, по Дніпропетровській області накладено по 1000 крб. на індивідуальне господарство, в той час коли на куркульське господарство в цій же області накладено штраф в 538 крб. В Чернігівській області пересічно на одне господарство припадає штраф в 382 крб.

Вважаючи такий стан за ненормальний, що порушує дану директиву, прошу ваших вказівок в цій справі.

Сербиченко

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5394. – Арк. 7. Оригінал. Машинопис.

* Лист був розісланий усім членам і кандидатам в члени Політбюро ЦК КП(б)У.

№ 318 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про вжиття
репресивних заходів до колгоспів, які саботують
хлібозаготівлі*

27 листопада 1932 р.

Пятая пятидневка по четырем основным областям (Днепропетровской, Одесской, Харьковской, Киевской) дала понижение на 574 тыс. пудов. По остальным областям достигнутый темп хлебозаготовок все еще не обеспечивает выполнение плана хлебозаготовок в установленный срок. По ряду рожаящих районов и в этих областях допущено снижение заготовок.

Такое резкое снижение нельзя объяснять никакими объективными причинами, вроде дождя и т. п. Главную причину этого падения ЦК усматривает в плохой организации работы по хлебозаготовкам как в областях, так и в районах и селах. Добившись в четвертую пятидневку некоторого сдвига в хлебозаготовках, этих успехов не закрепили, а успокоились на своих достижениях, считая, что подъем темпа хлебозаготовок уже обеспечен. В результате этого благодушия произошло снижение заготовок в эту пятидневку, когда уровень, обеспечивающий выполнение плана, еще не был достигнут. Снижение заготовок в эту пятидневку показывает, что меры, указанные в постановлении ЦК от 18 ноября^{*}, еще по-настоящему в жизнь не проводятся, а организованные кулацкими контрреволюционными элементами и их пособниками, переродившимися членами партии, сопротивление и саботаж до сих пор не сломлены, репрессивные меры против них применяются недостаточно и нерешительно.

В связи с этим ЦК предлагает:

1. В отношении колхозов, наиболее упорно саботирующих хлебозаготовки, допустивших утайку и разворовывание хлеба и не давших до сих пор серьезного сдвига в хлебозаготовках, обязательно добиться разоблачения кулацких и антисоветских элементов – организаторов саботажа, произвести изъятие этих элементов, организовать в ускоренном порядке суд, а приговор суда, а также его исполнение опубликовать в местной районной печати.

2. В первую очередь привлечь к судебной ответственности переродившихся, пособляющих кулачеству членов партии из числа руководящих должностных лиц колхоза – счетоводов, кладовщиков и т. п. Немедленно публиковать об их арестах и привлечении к суду. Коммунистов, помогающих обманывать государство и организующих саботаж хлебозаготовок, нужно судить особенно строго, и решение суда вместе с исполнениями приговоров опубликовывать в районной печати.

3. Обкомы все эти дела через судебный аппарат и ГПУ должны взять под свой непосредственный контроль и обеспечить в районах по партийной линии принятие необходимых организационных мер, дабы сломить кулацкий саботаж хлебозаготовок и на основе проведения широкой поли-

^{*} Див. док. № 293.

тической работы добиться поддержки колхозников и выполнения плана хлебозаготовок.

О наиболее характерных и крупных делах, особенно с участием коммунистов, немедленно извещать ЦК.

4. Из числа имеющихся в связи с последними арестами членов правлений и счетоводов дел секретарям обкомов совместно с начальниками областных отделов ГПУ выделить наиболее серьезные дела и в ускоренном порядке провести по ним суд с вынесением самых суровых приговоров и направить в г. Харьков для утверждения. Об исполнении этого пункта сообщить в ЦК в пятидневный срок.

5. В отношении исключаемых за смыкание с классовым врагом коммунистов, особенно руководящих работников, как сельских, так и районных, составить и послать через ГПУ в г. Харьков список тех, которые должны быть высланы как политически опасный элемент. В особых случаях ответственных коммунистов после исключения их из партии немедленно арестовывать и передавать суду.

В отношении других мер по усилению хлебозаготовок ЦК дает обкомам и райкомам отдельную директиву.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 21, 22. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 263–265.

№ 319 *Лист Київського обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У
про стан хлібозаготівель в області*

27 листопада 1932 р.

Пятая пятидневка дала некоторое снижение в выполнении плана хлебозаготовок против четвертой пятидневки. Снижение произошло за счет колхозов и совхозов. Теперь мы имеем выполнение годового плана по селянскому сектору – 83,3 %. Прирост за пятидневку составляет 4 % годового плана и 13 % месячного плана. Выполнение плана по колхозам составляет 90,8 %, по единоличному сектору – 61 %, колхозы, которым осталось выполнить 9 % плана, естественно, будут несколько снижать темпы, хотя, конечно, в ближайшие три пятидневки выполнят свой план целиком. Единоличный сектор дал за пятидневку свыше 6 % выполнения годового плана, дав повышение против предыдущей пятидневки. Совхозы дали за пятидневку 16 % выполнения месячного плана и имеют сейчас 66 % выполнения месячного плана и 78 % годового плана.

Выполнение плана по пшенице идет вровень с выполнением общего плана. Мы имеем выполнение годового плана по пшенице на 82,6 %, выполнение плана по ржи отстает.

Последняя пятидневка даст, очевидно, некоторое увеличение против предыдущей, и мы будем иметь по совхозам выполнение ноябрьского плана. Только по винницким совхозам нет еще окончательно уточненных сро-

ков, поскольку на все вызовы представитель Винницкого треста в Киев не приехал.

По селянскому сектору мы будем иметь 87–88 % годового плана, т. е. на декабрь нам останется выполнить по селянскому сектору 12–13 % годового плана. 9 районов закончили выполнение годового плана. На особенно низком уровне в выполнении годового плана хлебозаготовок находятся такие районы, которые имеют выполнение годового плана 70 % и ниже: Базарский – 66 %, Макаровский – 56 %, Потиевский – 67 %, Тетиевский – 66 %, Фастовский – 67 %, Чигиринский – 67 %.

Самый низкий процент выполнения месячного плана имеют районы: Ставище – 19 %, Жашковский – 19 %, Златопольский – 29 %, Гельмязевский – 22 %, Макаровский – 32 %, Барышевский – 31 %, Бородянский – 32 %, Народицкий – 32 %, Тальновский – 24 %, Фастовский – 28 %.

Мы вошли теперь в стадию завершения годового плана хлебозаготовок, хотя некоторые районы затянут выполнение годового плана, зато районы, окончившие план, выполняют свою страховку и имеют уже перевыполнение плана. Поэтому есть все основания закончить хлебосдачу к 15 декабря для завершения плана хлебозаготовок.

Главную опасность представляют сейчас районы, которые, дойдя до высокого процента выполнения плана, колеблются сделать последние усилия, чтобы план хлебозаготовок завершить. Это обычно требует от них известной перестройки, большей частью перекрытия одного колхоза другим, чаще перекрытия колхозами индивидуального сектора, а иногда и наоборот. Осмотренный мной ряд районов – Тальное, Буки, Жашков, остановившие в последнее время хлебозаготовки, – имеет все возможности выполнить план.

Мы имеем, несомненно, большое кулацкое засилье, мы решили чистить 15 ячеек в разных частях области. Проведенная пробная чистка в Гоголево – пригородная зона г. Киева – показала, что руководство этого села и ячейки являли[о]сь кулацкой агентурой, взяточниками, чуждым элементом в прошлом. Этот факт подтверждает выводы из наблюдения над сельскими организациями, что во всяком случае частичная чистка сельских организаций совершенно необходима.

Мы сняли секретаря Погребищенского РПК за то, что он запретил колхозам до окончательного обмолота и выяснения окончательных результатов выполнять план хлебозаготовок.

Сняли директора Лучанского совхоза и исключили из партии, который, имея явные избытки хлеба, не приступил к сдаче его.

Ряду районов сделали последнее предупреждение. Из ряда районов вывезли все товарные запасы, ряд сел занесли на «черную доску». ГПУ произвело серьезную операцию и продолжает ее. С 1 до 10 декабря объявляем штурмовой декадник завершения плана хлебозаготовок по области.

Демченко

№ 320 *Лист Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У
про стан хлібозаготівель в області*

27 листопада 1932 р.

В п'яту п'ятиденку ми також не добились перелома. Заготовлено даже менше на 713 т, чем в четверту. Дали зниження почти все райони області, крім А.-Івановського, Устимовського і Братського, удвоивши заготовки. Даже такі райони, як Вознесенський, Зинов'євський, Ново-Український, Ново-Бугський, давши [в] прошлу п'ятиденку значительное наростання, не суміли удержатись на досягнутому рівні.

Какові причини?

Как мною уже сообщалось в предыдущей политинформации, районное руководство, в том числе и уполномоченные ЦК и обкома, бросились на заготовку видимых запасов – обмолот наличных скирд, а т. к. в отчетную п'ятиденку нельзя было молотить два-три дня из-за дождя, в ряде районов в эти дни совершенно прекратились и заготовки. О прекращении заготовок мне сообщили из Вознесенска Кинжалов и Гаврилов, из Ново-Украинска – Пахомов, из Зинов'євска – Пидсуха. Сегодня уже установилась погода, начались заморозки. Можно приступать снова к обмолоту, но опять-таки не в этом дело, ищут ведь объективные причины, а с установлением погоды этот козырь выпадает.

Нужно, между прочим, сказать, что на местах совершенно не используется система штрафов, очень уж робко к этому подходит низовой наш актив, опять-таки из-за боязни перегибов, хотя кое-где перегибы уже имеют место.

Носят они характер контрреволюционной провокации, например: в Кривоозерском районе имело место избивание коммунистами единоличников, сажание их в погреб и раздевание догола.

Сильнее, нежели в других районах, сопротивление хлебозаготовкам в Троицком, Любашевском, Кривоозерском и Первомайском районах. Так, Троицкий район дал 37 % годового плана. Любашевский – 40 %, Кривоозерский – 46 %. Вчера бюро обкома приняло в отношении этих районов следующее решение:

«Обком особо отмечает слабость руководства хлебозаготовками со стороны секретаря Троицкого РПК Павловича и председателя РИК Чумака, невыполнение Троицким РПК директив ЦК и обкома об организации товарных репрессий и других мер решительного нажима на колхозы и единоличников, саботирующих выполнение плана хлебозаготовок.

В связи с этим обком постановляет снять с работы с объявлением строгого выговора секретаря РПК Павловича и председателя РИК Чумака как несправившихся с задачей большевистской борьбы за хлеб. Павловича и Чумака послать на низовую советскую работу на село.

Отозвать из Троицкого района уполномоченного обкома Внукова как необеспечивающего выполнение директив ЦК и обкома о мерах по усилению хлебозаготовок.

Признать необходимым в целях достижения резкого перелома в настроениях Троицкой парторганизации и в ее работе по хлебозаготовкам, а также для проведения специальных решительных мер, обеспечивающих безусловное выполнение годового плана, командировать в Троицкий район бригаду обкома под руководством т. Израилевича в составе представителей ГПУ, прокуратуры и ответственного инструктора обкома.

Поручить Израилевичу после изучения состояния парторганизации сообщить обкому о тех партячейках в Троицком районе, которые необходимо подвергнуть чистке за проявление бездеятельности и саботажа хлебозаготовок.

Просить ЦК КП(б)У утвердить занесение на «черную доску» решением СНК с. Святотроицкого (райцентр Троицкого района) за саботаж хлебозаготовок.

Послать в 3-дневный срок в Троицкий район 10 работников на постоянную работу для укрепления села.

Предупредить секретаря Любашевского РПК Головашенко и уполномоченного обкома по Любашевскому району Викторова, секретаря Кривоозерского РПК Шепелева и уполномоченного обкома Крупко, что если в шестую пятидневку не будет достигнут решительный подъем хлебозаготовок в этих районах, обком вынужден будет применить в отношении их те же меры, которые предприняты по Троицкому району».

Сейчас мы предпринимаем меры, чтобы это решение обкома оказало соответствующее воздействие на районы, соседние с Троицким: Вradiевский, Кривоозерский, Любашевский. В Любашевку мы посылаем Тараненко со специальной бригадой для организации усиления хлебозаготовок.

Мы отмечаем множество фактов кражи и расхищения хлеба, нередки случаи с участием коммунистов. В колхозе «Вторая пятилетка» председатель и завхоз – оба кандидата партии – разбазарили 200 ц хлеба. Правление колхоза «Парижская коммуна» в Зиновьевском районе расхитило 430 ц хлеба. В Вознесенском районе в колхозе им. Луначарского председатель и завхоз – оба коммунисты – организовали тайную мельницу и перемололи до тысячи пудов зерна.

Наши парторганизации проявляют слабость и неумение реагировать на эти факты кулацкого перерождения, не используют их для политической агитации, не прощупывают как следует наших низовых ячеек и в ряде случаев спускают кулаку его прямые действия против нас.

Между тем нужно сказать, что не в единичных случаях мы имеем открытые выступления кулаков прямо перед колхозниками, и, к сожалению, многие партийцы уклоняются от контрудара, пасуют и повторяют кулацкие перепевы. В Вознесенском районе в колхозе «Инициатива октября» председатель в ответ на требование о выдаче 620 ц хлеба из амбара распорядился раздать этот хлеб колхозникам. В ряде колхозов кулаки осели целыми гнездами и захватили руководство. В Кривоозерском районе снято из колхозов с правленческой работы 22 кулака. В Херсонском районе в колхозе «Червоний степ» руководителями оказались бывшие крупные помещики Савуны, на землях которых находится совхоз «Красное знамя». Наш

нажим не мог не вызвать обострения сопротивления кулаков. Имеется ряд фактов кулацкого террора. В Каховском районе в с. Новые Маяки кулаки организовали бандитскую группу, вооруженную обрезам, которая терроризирует население.

В Новомиргородском районе в с. Панчево кулаки, вооруженные обрезам, производили хищения из амбаров артели им. Сталина.

В Октябрьском районе 24 ноября группа вооруженных ножами напала на груженную хлебом машину МТС и ранила шофера.

В Любашевском районе, сельсовет Гвоздовка, было два вооруженных нападения, кстати, среди участников были и комсомольцы.

Мы приняли ряд мер и по линии ГПУ и РПК, чтобы выявить и ликвидировать кулацкое засилье в целом ряде колхозов, но основное, конечно, – заставить наши ячейки в колхозах заняться этим делом. Большая трудность состоит в том, что многие низовые партийные организации проявляют боязнь нажима на саботажников и бездействуют перед лицом все еще продолжающихся многих случаев самых безобразных извращений наших директив.

В Каховском районе в колхозе с. Павловки натуравансы выданы в таком количестве, что колхозники кормят свиней хлебом, а колхоз выполнил план всего на 35 %.

В колхозе «Великий гай» ячейка ровно ничего не сделала против того, что выдавали 33 % с обмолота. Аналогичное положение в колхозе Осоавиахима, выдавали там 37 % обмолота.

Сейчас мы озабочены тем, чтобы всеми средствами усилить в самом низу партийную работу. Мы уже послали в отстающие районы 10 партгрупп, посылаем еще 10, разослали инструкторов в 9 районов специально для помощи в партработе. Но все это далеко недостаточно.

Я должен отметить особенно слабую работу с колхозным активом. До того наши люди на местах не знают этого актива, что не видят его засоренности, а лучших, преданных, не могут как следует использовать. Кроме уже посланных нами 70 работников согласно решению ЦК от 18 ноября * мы отправили вчера 73 донбассовских работника, которые были мною лично проинструктированы. Последние дни мы исключили из партии несколько дезертиров с хлебозаготовок.

Вообще я должен сказать, что не весь народ, взятый в Одессе, оказался на высоте. Сегодня высылаем наше решение от 26 об итогах пятой пятидневки. Следующую информацию дам 2 декабря.

Майоров

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5403. – Арк. 105–110. Копія. Машинопис; 1. – С. 267–270.

* Див. док. № 293.

№ 321**Витяг із повідомлення газети «Вісті ВУЦВК»
про негативне ставлення комуністів до хлібозаготівель***27 листопада 1932 р.*

Листопад – виріш[аль]ний місяць хлібозаготівель

Викрити, розтрошити, вигнати геть з лав партії
підсобників класового ворога. Геть!

Колгоспи Снігурівського р-ну (Одеська обл.), що закінчили молотити, здебільше припинили продавати хліб державі. Голова артілі «12-річчя Жовтня», член партії Яловенко заявив, що він зниження плану не потребує, бо однаково «хліба не здаватиме державі». У Карпівській сільраді комуністи з артілі «Третій вирішальний» категорично відмовились виконувати план. В організаціях Снігурівського р-ну маємо таких комуністів, як Григорій Скок (бригадир), що служив у Григор'єва, його брат (член управи артілі), що добровільно служив у Петлюри.

«Я краще кину партквитка, а хліба не возитиму», – заявляє комуніст Бабенко, голова артілі «Хлібороб» (Солонянський р-н). Комуніст Віскорка одверто закликає не здавати хліба. Голова артілі «Світле життя» Манько заборонив далі перемолочувати соломі, бо «все рівно примусять цей хліб відвантажувати на елеватор».

Вісті ВУЦВК. – 1932. – 27 листоп.; 2. – С. 551.

№ 322**Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хід виконання
попередніх постанов про хлібозаготівлі***29 листопада 1932 р.*

Поступающие с мест сведения о проведении в жизнь постановления ЦК КП(б)У от 30 октября * и 18 ноября * показывают, что в ряде районов эти постановления недостаточно поняты и пользуются ими часто неправильно и неумело.

В связи с этим ЦК считает необходимым дать некоторые дополнительные указания:

1. Постановление ЦК КП(б)У о фондах в колхозах на местах упрощают и искажают. ЦК еще раз предупреждает, что применение этого решения является делом, требующим большой гибкости, знания действительного положения в колхозах. Просто и механически вывозить все фонды в хлебозаготовку является совершенно неправильным и недопустимым. Особенно это неправильно в отношении семенного фонда. Изъятие колхозных фондов и их проверка должны проводиться не огульно, не повсеместно. Нужно уметь выбирать колхозы с таким расчетом, чтобы там действительно обнаружить злоупотребления и скрытый хлеб.

* Див. док. № 272, 293.

Более ограниченное количество проверок, но проверок, дающих серьезные результаты, разоблачающие саботажников, кулаков, их пособников и решительная с ними расправа, окажет значительно большее давление на другие колхозы, где проверка еще не производилась, чем торопливая, неподготовленная проверка большого количества колхозов с незначительными результатами.

Нужно применять различные формы и методы этой проверки, индивидуализируя каждый колхоз. В ряде случаев выгоднее применять скрытую проверку фондов, не сообщая колхозу о проверке. Там, где заведомо известно, что проверка не даст серьезных результатов и нам не выгодна, лучше от нее отказаться заранее.

Вывоз хотя бы части посевного материала должен допускаться только в особо исключительных случаях, с разрешения обкомов партии и с одновременным принятием мер, действительно обеспечивающих пополнение этого фонда из других внутриколхозных источников. За самовольный вывоз хотя бы частично семенного фонда обкомы по отношению к РПК, а РПК по отношению к своим уполномоченным должны применять строгие меры взыскания и немедленно исправлять допущенные ошибки.

2. В применении репрессий как к единоличникам, так в особенности против колхозов и колхозников во многих районах уже сбиваются на механическое и огульное их применение, рассчитывая, что само по себе применение голых репрессий должно дать хлеб. Это неправильная и безусловно вредная практика. Ни одна репрессия, без одновременного развертывания политической и организационной работы, необходимого нам результата дать не может, тогда как репрессии хорошо рассчитанные, примененные в отношении умело выбранных колхозов, репрессии, доведенные до конца, сопровождаемые соответствующей партийно-массовой работой, дают нужный результат не только в тех колхозах, где они применяются, но и в колхозах соседних, не выполняющих плана.

Многие низовые работники считают, что применение репрессий освобождает их от необходимости вести массовую работу или облегчает им эту работу. Как раз наоборот. Именно применение репрессий как крайней меры воздействия делает нашу партийную работу более сложной. Если мы, воспользовавшись репрессией, применяемой к колхозу в целом, к правленцам или к счетоводам и другим должностным лицам колхоза, не доб[ь]емся сплочения наших сил в колхозе, не доб[ь]емся сплочения на этом деле актива, не доб[ь]емся действительного одобрения этой репрессии со стороны массы колхозников, тогда необходимых результатов в отношении выполнения плана хлебозаготовок мы не получим.

При смене правленцев в результате примененной репрессии должно быть обеспечено улучшение руководящего состава колхоза не только с политической, но и с хозяйственной стороны.

В тех случаях, когда мы имеем дело с исключительно недобросовестным, упорным, подпавшим целиком под кулацкое влияние колхозом, необходимо в первую очередь обеспечить поддержку этой репрессии со сторо-

ны окружающих колхозов, добиться осуждения и организовать давление на такой колхоз общественного мнения окружающих колхозов.

Все вышесказанное вовсе не означает, что репрессий применено уже достаточно и что в настоящее время в районах организовали действительно серьезный и решительный нажим на кулацкие элементы и организаторов саботажа хлебозаготовок.

Наоборот, предусмотренные постановлениями ЦК репрессивные меры по отношению к кулацким элементам и в колхозах, и среди единоличников еще очень мало использованы и не дали необходимых результатов вследствие нерешительности и колебаний там, где репрессия, безусловно, необходима.

Особенно в отношении единоличников, несмотря на то что уже прошло 20 дней со времени введения инструкции СНК, репрессивные меры применяются чрезвычайно слабо и недостаточно. Наряду с этим существующая практика и здесь вскрывает недостатки нашей партийной работы, неумение подкрепить применение мер инструкции СНК организацией общественного мнения единоличников, неумение организовать разоблачение кулацких и антисоветских элементов перед бедняцко-средняцкой массой, неумение отколоть на нашу сторону лучшую часть единоличников.

Применяя в отношении единоличников лишение права покупки товаров, сплошь да рядом даже не вывешивают в общественных местах списки хозяйств, подвергнутых этой репрессии, не делают применение репрессии к отдельным умело выбранным хозяйствам предметом обсуждения на собраниях единоличников для оказания давления на всех единоличников, не предупреждают о применении наиболее острых мер (например, натуральных штрафов, лишение усадебной земли и др.).

Только одновременное, наряду с суровыми репрессиями к кулацким элементам, развитие широкой массовой работы среди бедняков и середняков обеспечит сдачу хлеба единоличниками.

3. Борьба с кулацким влиянием в колхозах есть прежде всего борьба с воровством, с укрывательством хлеба в колхозах. Это борьба с теми, кто обманывает государство, кто прямо или косвенно ведет работу против хлебозаготовок, кто организует саботаж хлебозаготовок. А между тем как раз на это в районах обращается совершенно недостаточное внимание.

Проявлением кулацкого влияния считают только прямое кулацкое выступление, террористический акт или открытую кулацкую агитацию, а на наиболее распространенные, наиболее хитрые формы борьбы кулака внутри колхоза против хлебозаготовок смотрят как на что-то незначительное, как на обыденное, неизбежное явление. ЦК указывает парторганизациям на то, что эти формы кулацкого влияния приняли в настоящее время наиболее угрожающий характер. Беспощадно ударить по воровству, расхищениям, по составителям фальшивой отчетности, по утайкам, разоблачить их кулацкую сущность, показать в этом деле организующую руку классового врага, антисоветских элементов — является основной и решающей задачей партийной работы.

Против воров, рвачей и расхитителей хлеба, против тех, кто обманывает пролетарское государство и колхозников, одновременно с применением репрессии мы должны поднять ненависть колхозной массы, должны добиться, чтобы и вся масса колхозников клеймила этих людей как кулацких агентов и классовых врагов.

4. Несмотря на указания ЦК, до сих пор организация хлебозаготовительной работы в районах поставлена из рук вон плохо. Вместо правильной расстановки сил по колхозам, а в отношении единоличников по селам, вместо серьезного и постоянного большевистского руководства хлебозаготовками из районного центра продолжают бестолковые и безответственные разъезды руководящих работников района по селам. Вместо точной, правильной расстановки людей по отдельным колхозам, вместо посылки наиболее крепких товарищей в решающие колхозы продолжается расстановка партийных сил по принципу «кустов», по сельсоветам, а не определенным колхозам. Эта расхлябанность, отсутствие большевистского руководства и ответственности, прикрываемая с внешней стороны кипучей «работой» и беспомощной суетой, должна быть немедленно ликвидирована.

ЦК считает ненормальным и вредным такое положение, когда в районах и областях вся хлебозаготовительная работа выполняется только партийным аппаратом, когда партийный аппарат непосредственно и от своего имени выполняет различные административные функции (наложение штрафов, аресты, раскрытие ям и т. д.), а советский аппарат в это же время совершенно бездействует и не исполняет своих прямых обязанностей, не несет никакой ответственности.

Исходя из этого, ЦК считает необходимым, чтобы в районном центре постоянно оставалось два ответственных руководящих работника (по партийной и советской линии) и необходимый советский аппарат, без которого невозможно наладить оперативное руководство работой, учет и реагирование на все недостатки и прорывы.

ЦК еще раз указывает всем парторганизациям на решающее значение организационной работы для обеспечения полного выполнения плана хлебозаготовок.

Без серьезной постановки организационной работы не может быть настоящего большевистского руководства хлебозаготовительной кампанией.

№ 323**Витяг із протоколу засідання Бердянського райвиконкому на Дніпропетровщині з приводу вилучення в рахунок хлібозаготівлі резервних хлібних фондів колгоспів**

30 листопада 1932 р.

3. *Слухали:* Про стан хлібозаготівлі (доп. т. Палій).

3. *Ухвалили:* 1. По колгоспах, що не виконали плану хлібозаготівель та утворили різні фонди, як-от конярські та ін. в кількості 1135 ц, повернути на хлібозаготівлю. Запропонувати всім сільрадам та уповноваженим по колгоспах виявлені фонди негайно здати в хлібозаготівлю, за винятком по-сівного та вчительського. Зокрема, доручити тт. Астахову, Гриценкові по-дати протягом доби на розглядання питання про фонди для свинарських ферм, визначивши для них мінімальні потреби.

2. Виявлені аванси, видані понад 15 % по колгоспах [ім.] Будьонного, «Пролетар», «Більшовицька зірка» (Миколаївської сільради); «Червона зірка», «Комінтерн» (Єлисеївської сільради); [ім.] Франка (Андріївської сільради); «Хвиля революції» (Успенівської сільради); [ім.] Будьонного (Лозанівської сільради) – негайно повернути в хлібозаготівлю.

Організацію повернення авансів, що їх видано понад 15 %, доручити головам сільрад та уповноваженим при колгоспах, повідомивши РВК призви-ща винних у видачі.

3. Дотерміново стягнути фінансову заборгованість по колгоспах, що їх занесено на «чорну дошку»:

а) протягом 5 діб стягнути заборгованість на 100 % з таких колгоспів:

«Червоний стяг» Ногайської сільради – 430 крб.

«Комінтерн» Єлисеївської сільради – 2269 крб.

«7 років без Леніна» Єлизаветинської сільради – 542 крб.

«Червоне поле» Деревецької сільради – 1783 крб.

«Червоний колос» Борисівської сільради – 237 крб.

«Радстеп» Борисівської сільради – 1430 крб.

«Нове життя» Борисівської сільради – 2735 крб.;

б) протягом 10 діб стягнути заборгованість на 50 % з таких колгоспів:

[ім.] Шевченка Новоолексіївської сільради – 2000 крб.

[ім.] Котовського Новоспасівської сільради – 8000 крб.

«Червоний борець» Старопетрівської сільради – 3500 крб.

[ім.] Франка Андріївської сільради – 3800 крб.

Комуна [ім.] Ілліча Деревецької сільради – 20 000 крб.

«Широка долина» Деревецької сільради – 4000 крб.

«3-й рік п'ятирічки» Деревецької сільради – 8000 крб.

Оплату цієї заборгованості провести в першу чергу коштами біжучих рахунків та фінансових можливостей цих колгоспів та в другу чергу – шля-хом примусового стягнення. Для проведення цієї роботи надіслати т. Кова-ленка в колгоспи Деревецької сільради, т. Горлова – в колгоспи Борисівсь-кої, Ногайської та Новоолексіївської сільрад та т. Горного – в решту кол-

госпів. Зазначеним товаришам при потребі продати майно для сплати боргів, справу з'ясувати... *

4. Зазнати за потрібне накласти натурштраф м'ясом в розмірі 25 % 15-місячного завдання на колгоспи, що їх занесено на «чорну дошку», які злісно не виконують хлібозаготівлі, розклавши це завдання на колгоспників цих колгоспів, а саме: артіль [ім.] Франка Андріївської сільради та артіль «7 років без Леніна» Єлизаветинської сільради. Термін стягнення штрафу визначити в 10 діб, поставити це питання на ствердження перед облвиконкомом.

5. Визнати за необхідне провести перевірку та вилучення контрреволюційних елементів в колгоспах «Червоний Борець» Старопетрівської сільради, [ім.] Франка Андріївської сільради та «Радстеп» Борисівської сільради. Перевірку доручити провести т. Шляніну – РСІ.

6. Шляніну та Берману переглянути характеристики на рахівників, які надані з місць. Райвиконкому замінити негідних або неблагонадійних (за соцстаном) рахівників, в першу чергу тих, що за ними виявлено кримінальні злочини.

Доручити Земвідділу, РК АКСМУ протягом декади укомплектувати та розпочати навчання на курсах рахівників в кількості 50 осіб, підбравши на них з міста й села не менш 80 % членів КСМ.

7. Вилучений крам на суму 25 000 крб. з сіл та колгоспів, що занесені на «чорну дошку», перекинути в такі колгоспи і села: Софіївка – «Жовтень» та «Ново Живот»; Успенівка – «Перемога» та «Хвиля революції»; Новоолексіївка – [ім.] Леніна; Андріївка – «Соцпрогрес» та «Червона гора», [ім] Шевченка, «Комінтерн», «Сигнал» та «13-річчя Жовтня»; Новоспасівка – «Ударник» та «Заповіт Ілліча» – для постачання колгоспам, які сумлінно виконують плани хлібозаготівель.

8. Відзначаючи недостатнє розгортання масової роботи щодо виявлення та повернення краденого хліба (повернуто від 130 господарств 11 ц), запропонувати сільрадам та уповноваженим по колгоспах, запобігаючи масових обшуків, широко розгорнути масову роботу, мобілізуючи колгоспний актив на боротьбу за повернення краденого хліба.

9. Відзначити, що колгоспи: «13-річчя Жовтня» Андріївської сільради, «Перемога» та «Хвиля революції» Успенівської сільради, «Незможник» Борисівської сільради та «25-тисячник» Ногайської сільради порушили термін виконання планів хлібозаготівель. Попередити уповноважених цих колгоспів, що в разі невиконання планів хлібозаготівель до 1 грудня ц. р. до них буде вжито найрішучіших заходів впливу. Попередити всіх уповноважених колгоспів 3-ї групи та голів сільрад, що їх взято під безпосередній догляд обласних організацій, що коли протягом найближчого часу вони не вживуть найрішучіших заходів на виконання планів хлібозаготівель, до них буде вжито найрішучіших репресивних заходів.

10. Вважати матеріал, предоставлений по перевірці радгоспів, як недостатній. Доручити Шляніну організувати всебічну перевірку стану колгос-

* Частина тексту пошкоджена.

пів в галузі виконання ними хлібозаготівель, притягнувши до цієї роботи місцеві організації й закінчити таку в декадний термін.

Голова РВК *Палій*
Секретар *Мокштадт*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 309. – Арк. 87, 88. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 552, 553.

№ 324 *Інформація працівників Укрколгоспцентру про факти адміністрування в управлінні колгоспами*

Листопад 1932 р.

УКРУПНЕННЯ КОЛГОСПІВ

Процес укрупнення дрібних колгоспів на Україні за рахунок їх злиття в основному здоровий і цілком виправдав себе як один з важливіших кроків на шляхах організаційно-господарського зміцнення колгоспів та збільшення товаровості їх виробництва. Факти підтверджують, що за умов правильної організації укрупнення дрібних колгоспів останні дійшли значних успіхів в організації свого господарства та виконанні зобов'язань перед державою.

Проте цілий ряд РКС та сільрад, порушивши ленінський принцип добровільності в колективізації та ігноруючи політично-масовою та організаційною роботою серед колгоспників й не враховуючи місцевих умов та характеру роботи, припустили[сь] грубих перекручень директив партії про колгоспне будівництво й здійснювали злиття колгоспів адміністративним способом.

Внаслідок такого лівацького заскоку укрупнення колгоспів в цих районах призвели до плутаниці у виконанні хлібозаготівлі колгоспами, зриву осіннього сіву та оранки на зяб, непорозумінь у видачі натуральної частини авансами, зведення двох-трьох сіл в один колгосп – «гігант», що ускладнило й послабило оперативного-господарче керівництво з боку правління колгоспу, продажу колгоспами частини свого майна до злиття і ін. Так, наприклад:

1. У Попільнянському р-ні [у] с. Ходорків злили 2 артіль – польську та єврейську з українською комунною. Злиття не було підготовлено, в результаті стався цілий ряд ненормальностей, і євреї вийшли, за винятком 4–5 родин, залишили комуну.

2. Артіль «Більшовик» Долинського р-ну перед злиттям продала 2 своїх вітряки (млини) та деякий реманент й перед злиттям припинила осінні роботи.

3. РКС Володарського р-ну ухвалила злити єврейську артіль «Штерн» з українською «Комунар». Через відсутність роз'яснювальної та інтернаціонально-виховної роботи в колгоспників «Комунара» створилася думка, що, мовляв, єврейська людність не пристосована до сільського господарства й через це нас [артілі] зливають.

4. Городищенський р-н, «хворіючи» на «гігантоманію», зливав по 10–15 колгоспів в один з кількістю господарств в ньому 2000–2500. Внаслідок цього відсутнє керівництво бригадами та колгоспними масами з боку управи, розвинено командування, бюрократизм, страшенно занепада трудова дисципліна в колгоспі, й на копку буряків виходить лише 35 % необхідної робочої сили.

РОЗПУСК КОЛГОСПІВ

Запроваджуючи розпуск колгоспів як крайню міру боротьби з колгоспами, що дуже засмічені класоворожим елементом та злісно не виконують господарчо-політичних завдань, зокрема хлібозаготівлі, ряд районових організацій припустили[сь] в цьому порушення директив партії та адміністрування. РПК, РВК та РКС цих районів, борючись за виконання колгоспами своїх зобов'язань перед державою й не випробувавши всіх можливостей до цього (політично-масова робота, самоочищення колгоспів від куркулів, переобрання правління тощо), відразу ставали на шлях ліквідації частини тих колгоспів, що слабо виконують державні зобов'язання. Який підхід робився до ліквідації колгоспів, краще всього свідчать такі приклади адміністрування:

1. На зборах артїлі ім. Некрасова Вознесенського р-ну уповноважений ЦК і РНК заявив: «Якщо ви до 27.1.32 р. не виконаєте свого плану хлібозаготівель, то з вами ми поступим так, як і з артїлями “Піонер”, “Нове життя”, “Червоний українець” (примітка: ці артїлі було розпущено). Перед вами й вашими дітьми стоїть велика економічна загроза. Ви повинні це добре врахувати, бо ми не будемо уступати ні кроку. Через це попереджаємо все добре обміркувати, інакше залишитесь у розбитого корита і ви, і ваші діти» (3 матеріал. ЦК КП(б)У).

2. В с. Волохівка Вовчанського р-ну за невиконання плану хлібозаготівлі було розпущено 2 СОЗи: один ім. Молотова з 31 господарства, в тому числі 26 середняцьких і 5 бідняцьких, і другий «Червона зірка» – 33 господарства, в тому числі 20 бідняцьких і 13 середняцьких. РПК пішов на розпуск прямо, сільрада ухвалила: запропонувати СОЗам виконати план хлібозаготівель, бо якщо вони до 10-го його не виконають, то 10 січня будуть розпущені. Термін, даний сільрадою, не був виконаний й через те, що 6-го числа постановою РПК і РВК обидва СОЗи були розпущені. Протягом господарчого року в цих двох колгоспах панувала безгосподарність, знеосібка, великі витрати під час збирання врожаю. РКС і останні районів організації недостатньо звертали уваги на виправлення цих недоліків, від яких в значній мірі залежить й виконання хлібозаготівель.

Виявивши факти крадіжки зерна в колгоспі ім. Шевченка Дубівської сільради, РКС Новопраського р-ну розпустила його за це. Цей колгосп складався з 43 бідняцьких господарств, 62 середняцьких і лише 4 куркульських. На момент ліквідації колгосп ім. Шевченка виконав план хлібоздавання на 81,7 %.

4. Літинська РКС подавала Укрколгоспцентру такі характерні мотиви ліквідації колгоспів з єврейської примістечкової бідноти: «Надсилаючи ви-

писку постанови управи РКС про ліквідацію колгоспу "ТОЗЕТ" і Селищанського, додаємо, що зазначені колгоспи, крім того, що не виконали завдань по хлібозаготівлі, такі колгоспи господарчо неспроможні і в дальнійшому існувати: бази для росту цих колгоспів зовсім немає, весняну посівкампанію не проведуть, і безумовно, залишати ці колгоспи надалі, щоб потім ставити питання про їх розпуск, недоцільно. З боку РКС вживались всі заходи для допомоги і підтримки цих колгоспів, і немає від цього будь-яких наслідків.

Перспективи на ріст цих колгоспів зовсім немає. Літин – містечко, декласована єврейська біднота, частина її іде по кустарному виробництву, друга частина займається дрібною спекуляцією і теж буде втягнена в кустарні артілі, а ті з колгоспників, що бажають працювати в сільському господарстві, перейдуть на загальних підставах у колгосп "Провідник".

Таке ж саме положення і з Селищанським колгоспом: с. Селище розташовано на окраїні м. Літина, більшість цих селян ремісники, інша частина займається тим, що ходять щоденно на базар в Літин; теж немає перспективи росту, а бажаючих працювати у колгоспі переводимо у Хуторянський колгосп. Отже, на підставі цього і винесено постанову управи РКС про розпуск цих колгоспів і просимо Вашого затвердження».

СПИСАННЯ КОШТІВ

Одним із проявів голого адміністрування над колгоспами, що його припускали районні організації багатьох районів до постанови ЦК КП(б)У від 28.III.32 р., це списання сум з біжучого рахунку колгоспів без їх відома в рахунок згашення заборженості [по] мобілізації коштів тощо. Так, наприклад:

1. Артемівська філія Держбанку без згоди колгоспів списала з їх рахунку суми, розподілені поміж колгоспами для кооперування родин червоноармійців, щоб цим згасити їх заборженість по виробничих кредитах.

2. В Лозівському р-ні мали місце такі факти: Плисківська сільрада своєю лінією доводить до артілі «Червоне поле» завдання по мобілізації коштів й домагається його виконання, а райдержбанк своєю лінією самовільно списав з колгоспу цю ж суму. Таким чином, колгосп погасив одну суму два рази. МТС цього р-ну самовільно списала з артілі «Червоне поле» 276 крб. за технічний догляд будівництва конюшні, в якому вона не приймала ніякої участі. «Червоне поле» одержало від сільради завдання зі спецвнесків на 400 крб., а Держбанк по цьому ж рахунку списав 1188 крб. Такий підхід призвів колгосп до того, що він зовсім не знав, коли і скільки йому треба змобілізувати й внести коштів.

3. За інформацією колишнього зав. Х терсектором т. Абрамовича, відповідні організації Синельниківського р-ну в січні – лютому місяцях, самовільно списавши з біжучого рахунку колгоспів кошти, «виконали» й «перевиконали» місячне завдання з мобілізацією коштів по р-ну, а згодом, коли цей факт прийняв ненормальний характер, було розіслано в колгоспи районних робітників, щоб вони привезли з колгоспів перекази Держбанкові постфактум.

ШТРАФИ

АМСРР – за відмовлення усупільнювати худобу накладали штрафи 40 трудовнів. По двох обслідуваних районах налічили 22 штрафи по 30–40 трудовнів.

Новоукраїнський р-н Одеської обл. [В] артілі «Біднота» нещадно запроваджували політику штрафів до членів колгоспу. Наприклад, за 4 місяці правління наклало на членів штрафів на суму 955 крб. Ці стягнення застосовано до 42 колгоспників та розподіляються так:

по [на] 50 крб. оштрафовано	9 осіб
по 25 крб. »	11 осіб
по 15 крб. »	6 осіб
по 10 крб. »	8 осіб
по 5 крб. »	7 осіб
В с ь о г о:	42 чоловіки [особи]

Штрафи накладено за різного роду проступки, за які, безперечно, не слід штрафувати.

«Оштрафовано Гавриш Ольгу за те, що в неї брали дошки від забору для артілі, а вона не давала. Оштрафувати в сумі 25 крб.». «Оштрафувати Максюту Катерину за те, що намагалася вкрати мішка від молотарки, в 25 крб.». «Сапуря Миколу за те, що розорявся біля комори з продуктами, оштрафувати на 25 крб.». «Оштрафувати жінку в 15 крб., що не вийшла на роботу».

Штрафи					Громадські стягнення					
Кількість колгоспів	Кількість колгоспників	З них жінок	Кількість трудовнів	На суму (крб.)	Кількість колгоспників	З них жінок	Догани	Публікації в газеті	Виключено з колгоспу	Знято з роботи
5	55	13	20	1146	28	–	15	1	13	3

Штрафи та громадські стягнення вживались по 5 колгоспах з 19 колгоспів, обстежених УКЦ «як найкращі в районах».

1. Штрафи застосовувались в 2 рази більше, ніж громадські стягнення (55 проти 28).

2. Великий розмір штрафів: 1146: 55–20,80 крб. пересічно на одного колгоспника.

3. Великий % виключення – 46,4 % (з 28 колгоспників 13 виключено).

СПИСАННЯ ТРУДОДНІВ

Зразок механічного списання трудовнів у колгоспників, бувший Кам'янський р-н (на Шевченківщині). РКС дав директиву колгоспам:

а) списати за погану якість роботи та невироблення норм, передбачених у нарядах;

б) позбавити ледарів, рвачів і симулянтів, зовсім вилучивши їх з загальної кількості [колгоспників], що на них буде ділитися натурчастина;
в) за неякісну роботу знімати 15–20 % та ін.

Комісії, які були утворені по колгоспах, таким чином списали (по 54 колгоспах з 71) 543 тис. трудовнів, або 21 % до всіх зароблених трудовнів в цих колгоспах, що пересічно становить 10 тис. трудовнів на кожен колгосп.

По окремих колгоспах списано майже половину трудовнів:

Артіль «Нове життя» с. Борки	списано	23 690	залишено	29 000
–"– ім. Шевченка с. Верещаки	»	21 448	»	33 857
–"– «Червоний хлібороб»	»	23 025	»	33 494

I. Артіль «Боротьба» с. Баландине (об'єднує 377 господарств). Зовсім списані трудовні вичищених з колгоспу 71 господарства, з них куркулів – 15, а останні – за зрив трудової дисципліни.

Списували на «око», округляючи, щоб кінчалося на нуль, мовляв, краще рахівнику вирахувувати, а саме:

	Було трудовнів	Списали	Залишилось
Лук'яненко Н. Г.	577 65	277 65	300
Дехтяренко Ф.	235 69	35 69	200
Позивайло Ф.	139 90	39 90	100 та ін.

II. Артіль «Червоний промінь» с. Красносілка (об'єднує 622 господарства). В цій артілі немає жодного господарства, щоб з нього не списали трудовнів. Комісія в складі 15 чоловік сиділа на цій роботі 12 днів, і комісії за це записано 170 трудовнів; загалом по колгоспу списано 34 920 трудовнів, а залишено 113 078.

Як загальне правило, знято всі трудовні за посів озимини минулого року. Таких трудовнів – 4389. Позбавили всіх трудовнів за обробіток усупільненої озимини (незважаючи на її якість) – 3007. Зняли всі трудовні (пропорційно з кожного за насаджений цього року садок) – 3000. Те ж за будівництво птахарні, свинарника, конюшні та цегельні – 10 000. Позбавили всіх трудовнів і списали тих, хто [кого] виключено з колгоспу (виключено 39 господарств, з них 15 за симуляцію) – 2354. Позбавили раніше вироблених трудовнів і списали всім відхідникам – 5160. За загальною формулюванняю «симулянт», «ледар» списано – 5987. Зовсім скидали тим, що виробили менше 70 трудовнів. Списано тим же, що на буряках невчасно виконували доведену до кожного норму – 2023.

Управлінському апарату скидали у % 10–25, але дехто заробив репету (бухгалтер, голова колгоспу) і залишилися трудовні без скидки.

ПРИМУСОВЕ УСУСПІЛЬНЕННЯ ХУДОБИ

Дніпропетровська обл. За постановою бідняцьких мас просто заганяли з череди худобу с. Межева.

Дубосарівський р-н (АМСРР), артіль с. Нестерова-Старуха. У колгоспниці-ударниці забрали корову, здали в [на] м'ясозаготовку і не заплатили ні копійки.

Кобеляцький р-н (Харківська обл.), артіль ім. Комінтерна. У бувшого батрака, партизана, сім'я на пенсії, Шаповала П. забрали корову та 5 штук курей.

Новоархангельський р-н (Одеська обл.), с. Мартинівка. Голова райколгоспозу наказав усупільнити 80 корів, а голова колгоспу виконав наказ з перебільшенням, «усупільнив» 96 корів, загнав череду з попасу в колгоспний хлів. Самодовільний голова цього колгоспу так рапортував голові РКС: «Ваше завдання усупільнити корів виконано на 100 % за [з] перебільшенням», підпис: Бабійченко.

Можна б навести безліч прикладів примусового усупільнення худоби, навіть птахів, але це призвело майже до масового розбору худоби. АМСРР – розібрано до 6000 шт. [голів] худоби, що становить 82 % всього [усієї] усупільненої худоби. Дніпропетровська обл. – по 20 районах розібрано 4841 голову.

ПЕРЕВОД КОЛГОСПІВ НА РАДГОСПИ

Перевод колгоспів на радгоспи та їх ліквідація були поширені головним чином в Донбасі та частково по Київській області (в Київській міськраді) та Конотопському р-ні. По Донбасу перевод колгоспів на радгоспи характеризується такими показниками.

Район	Ліквідовано колгоспів
Кадіївський	25
Краматорський	11
Костянтинівський	6
Лисичанський	5
Риківський	3
Ворошиловський	2
Р а з о м:	52

Щоб ліквідувати таку кількість колгоспів, організації Кадіївського р-ну провели «роз'ясочку [роз'яснювальну] кампанію про реорганізацію сільського господарства» спеціально виділеною групою робітників протягом двох тижнів. Ця робота супроводилась масовими постановами про ліквідацію колгоспів, перехід на виробництво, передачу земель та майна радгоспам. Земля ліквідованих колгоспів по Кадіївському р-ну перейшла в користування радгоспів, землевідвід провела землеустрійна партія НКЗС. Відвід земель проводився в натурі («Свиноводу»), ще й до ліквідації деяких колгоспів («Червоний шлях»).

Робоча сила ліквідованих колгоспів пішла на транспорт й виробництво: «Ударний», «Хвиля революції», члени колгоспів, території яких [передано] Укрмолокотресту, в більшості пішли на виробництво, а не передані в рад-

госпи. Колгоспники в радгоспи переходять неохотно. Колгоспи Борисівської сільради не дали ні одного робітника, колгоспи Петро-Голенищевки теж.

Маються тенденції робити в індивідуальному порядку на извозі: «Хороший заробіток з конякою і не від кого не залежить»; «Скоріше нужно уходити на виробництво, поки не задержують».

4 листопада артіль «Наша дружба» Костянтинівського району обговорила питання про ліквідацію і винесла таку постанову: «Заслухав[ши] доповідь т. Погрібного, загальні збори рахують, що завдяки відводу землі, яка належить артілі, остання повинна бути ліквідована за планом РВКа». Артіль «Наша дружба»: «Настоящим райснаб предлагает Вам немедленно продать химзаводу всех оставшихся у вас лошадей, брычки и упряжь. Расчет через Константиновский Госбанк. Зав. райснабом *Мирошниченко*».

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 2572. – Арк. 16–21. Копія. Машинопис; 2. – С. 554–559.

№ 325 *Виклад директиви ЦК ВКП(б) про затвердження кінцевого терміну вивезення хліба з віддалених зсипних пунктів України*

1 грудня 1932 р.

Сообщаем [к] руководству директиву, полученную из ЦК ВКП(б):

«а) Утвердить конечный срок вывоза хлеба с глубинных пунктов Украины – 15 января.

б) Обязать обкомы, ЦК нацкомпартий установить в трехдневный срок календарные сроки вывоза хлеба из глубинки, исходя из окончания вывоза к установленным срокам в пункте первом, и сообщать ЦК как о ходе вывоза каждую пятидневку, так и о размерах снижения остатков хлеба в глубинных пунктах.

в) Запретить открытие новых глубинных пунктов во всех краях, областях и республиках».

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5384. – Арк. 194. Копія; 1. – С. 275.

№ 326 *Витяг із протоколу засідання РНК УСРР із приводу необхідності скорочення постачання хлібом населення на грудень 1932 року*

1 грудня 1932 р.

Слухали 15: Про план хлібопостачання на грудень місяць ц. р.

Ухвалили 15: 1. Скоротити в грудні місяці витрачання пшениці та жита лінією централізованого постачання на 19 100 т (1 165 000 пуд.) у спосіб: а) зменшення плану хлібопостачання міського й сільського населення за

списками 2 і 3 – на 4300 т; б) зняти з постачання кустарів – 300 т; в) зменшення фонду громадського харчування на 15 % – 1300 т; г) зменшення фонду стимулювання сільськогосподарських заготівель – 700 т; д) зміни стандарту помолу пшениці в Донбасі зі встановленням на всіх млинах 85 % помолу – 500 т; е) зарахування до централізованого плану постачання 5 % відрахування від надходження мірчука з 10 % фонду, наданого в розпорядження обласних організацій, – 2000 т; ж) застосування примішки ячменю та кукурудзи 13–15 % – 10 000 т.

2. Доручити НКПостачання негайно опрацювати заходи до цілковитого забезпечення реалізації цієї постанови (не оголошувати).

Заст. голови Ради народних комісарів *О. Сербиченко*
Секретар Ради народних комісарів *А. Зорін*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 281. – Арк. 48. Ротаторний примірник; 2. – С. 561, 562.

№ 327 *Висновок Наркомосу УСРР про поширення безпритульності та епідемій в Україні на ґрунті голоду*

1 грудня 1932 р.

**ВИСНОВКИ НАРКОМОСУ ПО ДОПОВІДНІЙ
ЗАПИСЦІ НКЗДОРОВ'Я
до Ради народних комісарів УСРР**

Народний комісаріат освіти погоджується з доповідною запискою НКЗдоров'я з такими додатками та змінами.

Що безпритульність в певній мірі з'являється [є] одним з епідеміологічних факторів, що сприяють виникненню епідемічних вибухів тифу, це так, але не можна це вважати за один із головних епідеміологічних факторів. Щодо дитячих інтернатних установ, то в них були випадки захворювання на тиф, але це вже сталося при наявності епідемії серед населення взагалі (у Верхньодніпровському, Дергачівському дитбудинках – сипний, черевний тиф).

Для реалізації постанови РНК від 21.III – при НКО організовано центральний штаб по ліквідації безпритульності, який складається з представників громадських, професійних, комсомольських організацій, представників від НКЗдоров'я, НКЗабез, НКПраці, Укрколгоспцентру, міліції та стрілецької охорони на транспорті. Головою цього штабу – член колегії НКО т. Барун. Аналогічні штаби організовано при обл., міськ. та райвідділах наросвіти.

На місця надіслано директиву за підписом наркома освіти та Голові міліції про обов'язковий підбір безпритульних, а також подані конкретні інструктивні вказівки щодо боротьби з безпритульністю на місцях. Складено план вилучення переростків з дитбудинків на роботу, до ФЗУ тощо, але

ВУКС не забезпечує їх одягом, взуттям та постільним [и] приладдям [речами], що в великій мірі гальмує роботу по підборі безпритульних з вулиць.

Як видно із інформацій на засіданні штабу, такі наркомати, як НКПраці, НКЗабез, Колгоспцентр та ВУКС, майже нічого не зробили в справі боротьби з безпритульністю.

На 1.XII – стан боротьби з безпритульністю такий: підібрано безпритульних по Харківській області – 1696 чоловік, по Донецькій – 798, по Київській – 2860, по АМСРР – 980 чоловік. Разом – 6334 чоловіки. Вилучено переростків на роботу та у ФЗУ – біля 3 тис. чоловік. В число 6334 входить і повторний підбір безпритульних, які тікали з дитустанов.

Заст. наркома освіти *Карпеко*
Керівник сектору соцвиху *Барун*

ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 10. – Спр. 426. – Арк. 38. Засвідчена копія. Рук. копії; 2. – С. 562.

№ 328 *Довідка Наркомзему УСРР про виконання постанов РНК УСРР з питань хлібозаготівель*

2 грудня 1932 р.

I.

Останні ухвали Ради народних комісарів УСРР та директивних органів у справі хлібозаготівель передбачають застосування до окремих колгоспів та одноосібних господарств низки репресивних заходів як адміністративного, так і економічного порядку, що в поєднанні з масово-виховавчою роботою мають забезпечити вивершення хлібозаготівельних планів у визначені терміни.

Стан запровадження цих заходів, за відомостями ОВК та матеріалами спеціального обстеження Дніпропетровської, Одеської, Київської, Вінницької, Чернігівської областей та АМСРР, – такий:

A. Застосування репресій до колгоспів

1. Занесення на «чорну дошку»:

а) по Вінницькій області – за постановою ОВК занесено в цілому 8 районів, а саме: Брацлавський, Липовецький, Любарський, Н[е]мирівський, Станіславчинські[и]й, Чуднівські[и]й, Хмельницький, Тульчинський (всі села та колгоспи). Крім того, по інших районах:

колгоспів – 44

одноосібників – 42 села.

б) по Чернігівській області – 13 колгоспів, 38 сіл, 1646 одноосібників. (За останніми телеграфічними відомостями на «чорну дошку» не занесено нікого.)

в) по Донецькій області – 12 колгоспів, 6 сіл, 2 с/р, 25 одноосібників.

г) по Дніпропетровській області – 228 колгоспів по 44 районах.

- д) по Київській області – 51 колгосп в 48 селах 19 районів.
- е) по Харківській області – 23 колгоспи в 16 селах 9 районах.
- є) по Одеській області – 12 колгоспів 9 районів.
- ж) по АМСРР – 2 колгоспи та 1 село.

Крім того, окремі ОВК порушують клопотання про занесення сіл на Всеукраїнську «чорну дошку», а саме: по Вінницькій області – 5 сіл, по Київській – 12 сіл та по Одеській – 4 села.

Питання про занесення на Всеукраїнську «чорну дошку» не розв'язано.

2. Накладено штрафів:

- а) по Вінницькій області – на 57 колгоспів;
- б) по Дніпропетровській області – на 67 колгоспів;
- в) по Харківській області – на 1 колгосп;
- г) по Одеській області – на 11 колгоспів;
- д) по Київській області – на 16 колгоспів;
- е) по Донецькій області – на 5 колгоспів м'ясом та на 15 – грішми.

Про накладення штрафів на колгоспи по Чернігівській області та АМСРР відомостей нема.

3. Повернуто натурфондів до хлібозаготівель:

- а) по Вінницькій області – в 12 колгоспах;
- б) по Дніпропетровській області – в 45 колгоспах;
- в) по Донецькій області – в 1 колгоспі 50 % насінного фонду.

По інших областях відомостей нема.

4. Повернуто виданих за трудовими авансів:

- а) по Дніпропетровській області – 698 ц;
- б) по Одеській області – 200 ц (в Знаменському районі).

5. Репресії до керівного складу та службових осіб в колгоспах:

По Дніпропетровській області притягнуто до відповідальності:

- а) голів колгоспів – 85;
- б) членів правлінь – 106;
- в) комірників – 18;
- г) рахівників – 6;
- д) бригадирів – 17.

По Донецькій області притягнуто до відповідальності:

- а) членів правлінь колгоспів – 13;
- б) розпущено правління в 1 колгоспі;
- в) розпущено 3 лжеколгоспи.

Відомостей по інших областях нема.

Між тим, матеріали обстеження свідчать, що факти неправдивого обліку, розкрадання та приховування хліба мають місце в кожній області. Так, по АМСРР у голови колгоспу ім. 13-річчя Червоної Армії знайдено 85 пудів кукурудзи та 15 пудів соняшнику, у рільника – 85 пудів кукурудзи, у бригадира – 70 пудів. Управа колгоспу ім. Котовського захувала 90 пудів високоякісної пшениці. В колгоспі «Єврейський хлібороб» управа схувала 40 центнерів пшениці.

Б. Застосування репресій до твердоздавців та одноосібників

По Вінницькій області:

1. Оштрафовано:

а) одноосібників: грішми – 269 господарств
м'ясом – 16 «

б) твердоздавців: грішми – 2825 госп. на суму – 1 153 804 крб. (пересічено 410 крб. на господарство), з них стягнуто – 430 610 крб.

2. Позбавлено землі 57 господарств.

3. Стягнуто безспірним порядком хліба 17 306 центи. [ц].

4. Притягнуто до суду 1663 господарства.

5. Засуджено 960 господарств.

6. Постановами ОВК ухвалено виселити за межі області 23 господарства, за межі району – 47 господарств.

По Дніпропетровській області:

1. Оштрафовано:

а) твердоздавців: грішми – 233 госп. на суму 231 832 крб.
з них стягнуто – 88 693 крб.

м'ясом – 66 госп.

картоплею – 7 госп.

2. Стягнуто в безспірному порядку хліба 540 ц.

3. Позбавлено землі – 22 господарства.

4. Продано майна 225 господарств.

5. Засуджено 427 господарств.

6. Вислано за межі району – 2.

7. Оштрафовано одноосібників:

а) грішми – 945 госп. на суму 398 719 крб.;

б) м'ясом – 114;

в) картоплею – 166.

8. Стягнуто штрафів: грішми – 95 746 крб.;

м'ясом – 16,5 ц;

картоплею – 89,5 ц.

9. Позбавлено землі – 12 господарств.

10. Засуджено – 289 господарств.

11. Вислано за межі районів – 18 господарств.

По Харківській області:

1. Оштрафовано одноосібників:

а) грішми – 3277 госп. на суму – 3 541 000 крб.;

б) м'ясом – 284 ц.

2. Позбавлено землекористування 3 господарства.

По Одеській області:

1. Стягнуто в безспірному порядку в 500 господарствах (лише по Знаменському району) – 500 ц хліба.

По Київській області:

1. Оштрафовано одноосібників:

а) грішми – 4432 госп. на суму – 2 721 707 крб. (пересічно 614 крб. на госп.);

б) картоплею – 4 госп.;

в) м'ясом – 453 госп.

По Донецькій області:

1. Стягнуто штрафів з одноосібн[иків] на суму 48 000 крб.

2. Стягнуто в безспірному порядку з 226 госп. 259 центн. [ц] хліба (відомості неповні).

3. Позбавлено землі – 22 господарства.

4. Продано майна – 52 господарства.

5. Притягнуто до суду одноосібників – 334, засуджено – 103; куркулів – 31, засуджено – 18.

6. Виселено господарств – 22, в т. ч. 1 – куркульське.

По Чернігівській області:

1. Оштрафовано одноосібних госп. – 1790:

а) грішми на суму – 1 234 000 крб.;

б) картоплею – 2 госп. на 20 центн. [ц];

в) м'ясом – 2 госп. на 1 центн. [ц].

2. Затверджено виселення 20 куркульсько-заможн[и]х господарств.

По АМСРР:

1. Оштрафовано 119 одноосібних госп. на суму – 29 296 крб. (пересічно 246 крб. на госп.).

2. Застосовано безспірних стягнень хліба до 395 госп.

3. Притягнуто до суду 276 господарств.

В. Застосування товарових репресій

По Вінницькій області:

Вилучено крам з:

а) районів 8 на суму – 238 000 крб.;

б) сіл 112 (інших районів) – суми не визначено;

в) колгоспів 66.

По Харківській області:

Вилучено краму з 175 сіл по

30 районах, в т. ч. цілком з 12 районів на суму – 524 368 крб.

По Дніпропетровській області:

Вилучено крам з 91 села 22 районів на суму – 329 237 крб.

По Одеській області:

Припинено завіз краму до 16 районів.

По Київській області:

Вилучено крам з 55 сіл 28 районів на суму – 462 306 крб.

По Донецькій області:

Вилучено крам з 14 сіл. Припинено завіз краму до 7 колгоспів та 4 сіл.

По Чернігівській області:

Вилучено крам по 8 районах 73 сіл на суму – 228 068 крб.

По АМСРР:

Вилучено крам по 19 селах 5 районів на суму – 43 000 крб.

При застосуванні окремих адміністративних та економічних заходів, скерованих на підсилення хлібозаготівель, слід зазначити такі недоліки:

1. За постановою РНК УСРР з 20.XI «Про боротьбу з куркульським впливом у колгоспах» занесення на «чорну дошку» передбачено лише до колгоспів, але за матеріалами, одержаними від ОБК, видно, що на «чорну дошку» заносять, крім колгоспів, сільради, села, окремих одноосібників, а також цілі райони.

Крім того, матеріали обстеження свідчать про те, що райони безпосередньо заносять на «чорну дошку». Так, Малинський район Київської області заніс на «чорну дошку» 10 сільрад, про що оголошено в місцевій газеті від 29.XI.

2. Накладання натуральних штрафів на одноосібні господарства застосовується по всіх областях не досить інтенсивно. Як видно з наведених матеріалів, зовсім незначну частину накладених штрафів стягнуто. Відволікання в цій справі призводить до того, що поштрафовані, не сплативши штрафу, виїжджають з районів (твердоздавці в Одеській області).

3. Директиви про припинення відвантаження промкрану на села та вилучення такого з сіл, що злісно не виконують хлібозаготівель, більшістю ОБК (крім Вінницького) було спущено на місця із запізненням. Контролю за виконанням цих директив підлеглими організаціями та районами не налагоджено і зведених відомостей про стан цієї справи на місцях нема.

Внаслідок цього спостерігаються випадки заводу краму до сіл, з яких цей крам має бути вилучений.

За характерний приклад цього може правити Київська область, де фактично припинення заводу краму не відчувається і дефіцитний крам завозиться в села цієї області за цільовим призначенням, що складає до 50 % загального плану заводу.

Директиви, спущені на місця, часто-густо протирічать одна одній. Так, в Малинському районі Київської області, що його занесено на «чорну дошку», 4 рази припинялася та поновлювалася торгівля і, врешті-решт, торгівля недефіцитним крамом продовжується по всіх селах цього району. Дефіцитний крам до цього часу з району не вивезено. Товарові репресії в районі зірвано.

Слід також відзначити, що вилучення краму з районів і сіл за сучасних умов не досягає своєї мети, оскільки мешканців таких районів та сіл не позбавлено можливості купувати крам у сусідніх селах або районах. Є факти заморожування крамообігу. По Одеській області, за постановою ОБК з 15.XI, запропоновано запечатати склепи [склади] ССТ по 16 районах, а крам, що прибуває, складати до запечатаного на схорону.

4. Директиви уряду про форсування обмолоту та організацію переобмолоту, хоч знайшли свій відбиток в постановках ОБК (крім Вінницької області), проте ОБК не забезпечили повсякденного оперативного керівництва в цій справі, про що свідчить відсутність даних про перебіг обмолоту та переобмолоту.

В районах та селах увага скеровується лише на обмолот, а питаннями переобмолоту майже зовсім не займаються, причому в окремих районах та

областях навіть не виділено трійок та контрольорів для стеження за якістю обмолоту та переобмолоту, а також за схороненням відходів – соломи, полови, збоїн тощо.

5. Боротьби з шкідниками-мишами по більшості областей, крім Дніпропетровської та Одеської, не розгорнуто.

У цій справі є пряма недооцінка з боку обласних організацій. Слід навести характерну заяву заст. голови Вінницького ОВК т. Смолянського (під час обстеження), що «проблема боротьби з мишами для Вінницької області не існує, бо миші є тільки в степу».

6. Жодна область не приділила належної уваги питанню про виконання плану хлібозаготівель, насамперед членами сільрад (одноосібниками), членами комісій сприяння хлібозаготівлям, членами управ ССТ, про що свідчить відсутність відповідного обліку по всіх областях. »

II

1. Постанови РНК та УЕН про підсилення хлібозаготівель одержано в областях, районах і селах в основному своєчасно.

Як виняток треба зазначити Одеську область, яка директиви центру одержала з запізненням на 5–8 днів, та Павлоградський район Дніпропетровської області, де затримано було (в апараті РПК) надсилку до сіл постанови РНК УСРР «Про боротьбу з куркульським впливом в колгоспах» та додатку до Інструкції від 11.XI – до 29.XI.

2. Загальним недоліком для всіх областей є те, що обласні організації на розвиток постанов уряду здебільшого не розробили і не надіслали до районів, а останні до сіл конкретних вказівок, як ці директиви практично застосувати. Це створило зайву писанину та призвело до того, що низка заходів або не застосовується зовсім, або ж застосовується досить мляво.

Так, жоден ОВК не встановив певного порядку щодо виселення злісних незадаців хліба, внаслідок чого застосування цієї репресії затримано, не дивлячись на відповідні клопотання районів. Як приклад: за даними Дніпропетровського ОВК, піднесено клопотання про виселення 67 куркульських господарств – виселено лише 2; по Вінницькій області за станом на 29.XI піднесено клопотання про виселення 101 господарства – затверджено ОВК до виселення 4 господарства; по Чернігівській області – РВК піднесено клопотання про виселення 114 господарств, ОВК затверджено до виселення 20; по Київській області РВК піднесено клопотання про виселення 149 господарств – жодне виселення не затверджено.

3. На виконання директиви РНК про фінансування обмолоту та організації переобмолоту календарного плану по окремих районах обльвиконками складено не було. Райони в свою чергу не склали таких планів по окремих районах та селах.

Так само жоден ОВК не дав конкретних вказівок про порядок перевірки наявних натуральних фондів в колгоспах, а також про повернення незаконно розданого хліба.

4. Обліку запровадження окремих заходів в апаратах ОВК не налагоджено. Особливо це треба відзначити по Одеській області та АМСРР, де облік ОВК та РПК майже зовсім не провадять.

Жоден ОВК регулярних зведень з районів не має – останні в свою чергу не забезпечили надходження таких з сіл; внаслідок цього облвиконкоми, не маючи повних відомостей про стан справи по районах і селах, подають до РНК зведення по матеріалах кількох районів. Лише Дніпропетровській та Харківській ОВК інформують РНК УСРР регулярно, але також не по всіх питаннях та районах.

Щодо ефективності застосування репресій, то таких даних не має жоден ОВК.

5. Треба відзначити, що по всіх областях застосування репресій не пов'язується з розгортанням масово-виховавчої роботи, внаслідок чого на місцях не відчувається достатньої ефективності від запровадження окремих заходів.

Зокрема, цілком недостатньо розгорнуто масову роботу навколо судових процесів, виселення, занесення на «чорну дошку» тощо.

Місцева преса також недостатньо популяризує конкретні факти та не мобілізує колгоспників і одноосібників на виконання планів хлібозаготівель (Павлоградський район Дніпропетровської області).

З вищенаведеного, зокрема, необхідно зробити такі висновки:

1. Зобов'язати ОВК:

а) перебудувати свою роботу в напрямку більш конкретного оперативного керівництва районами;

б) встановити чітку звітність РВК по запровадженню окремих заходів, висвітлюючи ефективність застосування таких;

в) негайно скасувати запровадження репресій, що не встановлені за постановами РНК (занесення на «чорну дошку» цілих районів, занесення на «чорну дошку» районами без дозволу ОВК, оголошення бойкоту);

г) добитись швидкої реалізації застосованих репресій (стягнення штрафів, виселення тощо);

д) ширше розгорнути масову роботу серед колгоспників та одноосібників навколо запроваджуємих репресій, мобілізуючи маси на подолання опору куркуля, зокрема в справі виконання планів хлібозаготівель.

2. Відповідним центральним організаціям терміново дати вичерпні вказівки про порядок виселення за межі районів та областей.

3. Дати директиви про заборону відпуску краму одноосібникам та колгоспникам (що позбавлені права купувати крам) в тих селах, де торгівлю припинено.

4. Дати директиву про преміювання активістів, що викривають захований хліб (за прикладом минулого року)*.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5394. – Арк. 3542. Завізований примірник. Машинопис.

* Примірник завізований наркомом землеробства УСРР О. Одинцовим.

№ 329 *Записка по прямому проводу ДПУ УСРР обласним відділам ДПУ про термінове надання відомостей про репресії у зв'язку з хлібозаготівлями*

2 грудня 1932 р.

Не позже 12 часов ночи сегодня 2 декабря сообщите [по] прямому проводу следующие сведения по операции: первое – какие крупные дела по колхозам переданы в суды, по каждому делу укажите название колхоза, сколько обвиняемых по делу, фамилии, должности и партийность арестованных руководителей колхоза, сколько, кроме того, арестовано по делу бухгалтеров, отдельно счетоводов, отдельно кладовщиков. По всем рассмотренным судами делам сообщите результаты отдельно [по] каждому делу. Второе – по остальным делам по колхозам сообщите суммарные цифровые данные [о] количестве дел, переданных [в] суды, [о] количестве обвиняемых по ним, сколько из общего числа обвиняемых по этим делам отдельно председателей, отдельно счетоводов, отдельно бухгалтеров. Сколько членов и кандидатов [в члены] партии.

Зам. пред. ДПУ УССР *Леонюк*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 91. Оригінал. Машинопис.

№ 330 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про бюджет 1933 р. (директиви до збалансування бюджету на 1933 р.)»*

3 грудня 1932 р.

Предусмотреть реализацию пшеничной водки в 20 млн ведер с тем, чтобы получить дополнительных против расчетов НКФ 500 млн руб.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 24. Оригінал. Машинопис.

№ 331 *Телеграма В. Куйбишева до РНК УСРР і ЦК КП(б)У про безумовне виконання планів поставок зерна на експорт*

3 грудня 1932 р.

Обязали вас [по] заданию Совнаркома, начиная [с] 20.XI. [в] течение 15 дней отгрузить [на] экспорт пшеницы 25 000 тонн. [На] первое включительно отгружено только 13 000 тонн. Обязываю [при] всяких условиях выполнить полностью задания [по] пшенице, ячменю, кукурузе [к] двенадцатому декабря.

Зампредсовнаркома *Куйбышев*

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 36. Засвідчена копія.

№ 332 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи
з ліквідації саботажу хлібозаготівель*

5 грудня 1932 р.

Ликвидация саботажу хлібозаготовок, проводимого кулацкими елементами и их пособниками, расхищающими и утаивающими хлеб в колхозах, а также срывающими заготовки в единоличном секторе, требует нанесения этим элементам меткого, решительного и быстрого удара. Для этого прежде всего необходимо:

а) выбор и серьезная подготовка наиболее значительных дел, могущих иметь серьезное значение для достижения перелома в хлібозаготовках для всего района или группы сел и колхозов;

б) быстрый разбор этих дел и быстрое проведение приговоров в исполнение;

в) немедленная ударная организация массовой партийной работы в данном колхозе или селе наряду с широким и серьезным освещением всего дела в местной печати.

Недостаток проводимых в настоящее время репрессий заключается в том, что на местах большей частью сбиваются на простое увеличение количества репрессий. При этом смешиваются вместе и мелкие, и значительные дела, причем подготавливаются дела плохо. Кроме того, тянутся эти дела долго, от начала дела до окончательного утверждения приговора проходит месяц-полтора, в редких случаях 20–25 дней. При большом количестве дел политическое руководство ими поставлено неудовлетворительно, организационные и политические меры по партийной линии запаздывают и проводятся недостаточно серьезно.

Исходя из этого, ЦК предлагает:

1. Для коренного улучшения руководства применением судебных репрессий создать в областях комиссии в составе первого секретаря обкома, обл. КК, начальника областного отдела ГПУ и облпрокурора.

2. Комиссиям раз в 2–3 дня устанавливать дела, которые заслуживают наибольшего внимания и которые должны быть проведены в ускоренном порядке. Список этих дел должен немедленно направляться в ЦК. Дела, по которым проходят члены партии, должно уделяться особо серьезное внимание.

3. Суд по всем этим делам должен заканчиваться в срок 4–5 дней под непосредственным руководством и наблюдением комиссии. В двухдневный срок после суда дело должно быть доставлено на утверждение в Харьков, где прохождение дел обеспечивается в 1–2 дня.

4. Комиссия должна проследить за прохождением дела в районе, имея в виду прежде всего опубликование о приговоре и его исполнении в печати, организацию массовой работы в колхозе и окружающих селах, а также выделение результатов, которых добилась организация в связи с данным делом.

Предательская роль осужденных членов партии, переродившихся и ставших на деле кулацкими агентами, должна быть беспощадно разоблачена как в печати, так и во всей партийной массовой работе.

Газеты с освещением каждого дела РПК должен немедленно направить в ЦК.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 93–94. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 275–277.

№ 333 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи,
спрямовані на боротьбу з класово чужими
та контрреволюційними елементами
у Дніпропетровському зернорадгоспі*

5 грудня 1932 р.

ЦК констатує, що факти, повідомлені в листі директора Днепропетровського зерносовхозу т. Мацієвського на ім'я т. Хатаєвича, в основному підтвердились. Зерносовхоз сильно засорен класово чужими і контрреволюційними елементами і довгий час знаходиться в стані глибокого господарського і політичного прорыва.

За короткий період (август – жовтень) в зерносовхозі убито 5 осіб, в тому числі звірски убиті 8 жовтня два кращі активісти – секретар кандидатської групи і полевод Петровського відділення.

Терористичні акти і контрреволюційні дії класового ворога (убийства, обстріли об'їздки і машини, масові хиження хліба і т. п.) супроводжувались розповсюдженням панічних і провокаційних слухів, направлених к запугиванню і деморалізації робітників і колхозників, працюючих в зерносовхозі.

ЦК відзначає, що Межевської райпартком і Дніпропетровський обком політично не реагували на тривожні сигнали, поступавші з зерносовхозу, не придали політичного значення навіть численним убийствам, совершеним в совхозі.

Прийняти до відома повідомлення т. Скрипника І. С., що бюро Межевського РПК з урахуванням районного активу в своєму рішенні від 19 жовтня признало свої політичні помилки і наметило ряд практичних заходів по наданню допомоги зерносовхозу і поліпшенню роботи партійної організації.

Вказати Дніпропетровському обкому на помилковість цієї позиції, виразившоїся в недооцінці політичної важливості подій в зерносовхозі і що з його боку не було прийнято рішучих заходів по оздоровленню і поліпшенню всієї обстановки в зерносовхозі.

Відзначаючи політичну близорукість редакції Межевської районної газети «Зірка», уклонившоїся від освітлення обстановки в зерносовхозі в зв'язі з убийствами, від розвертывання через газету відповідуючої

массовой политической работы под оппортунистическим предлогом, что это внутренние дела самого зерносовхоза и что они не касаются района, – считать необходимым редактора газеты «Зірка» т. Саранчу снять с работы.

Указать редактору областной газеты «Зоря» т. Никитову, что редакция «Зори» просмотрела факты классовой борьбы в Днепропетровском зерносовхозе и политически не реагировала на события в совхозе.

Принять к сведению сообщение о том, что под руководством работников, посланных из Харькова, в районе произведено изъятие бандитских и кулацких элементов и что эта работа продолжается.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 61–62. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 277–278.

№ 334 *Зведення про кількість колгоспів і одноосібних господарств, обкладених натуральними штрафами за невиконання планів хлібозаготівель станом на 5 грудня 1932 року*

6 грудня 1932 р.

Области	Всего оштрафовано	В том числе:	
		колхозных хозяйств	единоличных хозяйств
Харьковская	2740	32	3363
Киевская	324	3	321
Днепропетровская	682	67	615
Одесская	720	23	695
Донецкая	27	11	16
Черниговская	78	2	76
Винницкая	590	57	533
АМССР	143	180	13
В с е г о:	5304	327	5631 *

Нач. УСО ГПУ УССР *Букишан*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 67. Оригінал. Машинопис.

* Наведені кількісні показники неузгоджені.

№ 335 *Зі зведень ДПУ УСРР про внутрішньоколгоспні антирадянські групи **

6 грудня 1932 р.

Оперативный удар по внутриколхозным антисоветским группировкам продолжается быстрыми темпами. **

К.-р. деятельность вскрытых и ликвидированных в колхозах групп заключалась в основном в срыве основных сельскохозяйственных кампаний, в особенности хлебозаготовок, в разбазаривании, утайке и хищении хлеба, в антиколхозной и антисоветской агитации.

Кроме того, отдельные антиколхозные группы занимались повстанческой агитацией.

В подавляющем большинстве ликвидированных внутриколхозных групп были сильны влияния кулацких и иных контрреволюционных, особенно петлюровских элементов, засорявших колхозы, главным образом управленческий аппарат последних.

В отдельных случаях активный кулацкий к.-р. элемент, не состоя непосредственно в колхозе, был организационно связан с разложенной правооппортунистической частью колхозного руководства и через нее вел систематически работу на срыв хлебозаготовок и развал колхозов.

В настоящем бюллетене учтено 55 внутриколхозных и антисоветских групп по 42 районам 5 областей; арестовано по этим группам 290 человек, в том числе 28 председателей колхозов.

Отдельно по областям эти данные разделяются следующим образом:

Киевская область – вскрыто и ликвидировано 18 внутриколхозных групп, по которым арестовано 117 человек, в том числе 7 председателей колхозов; группы эти выявлены в 13 районах.

Винницкая область – выявлено и ликвидировано 11 групп по 9 районам; по этим группам арестовано 58 чел., в их числе 7 председателей колхозов.

Донецкая область – вскрыто и ликвидировано 13 групп по 8 районам; арестовано 61 чел., в их числе 6 председателей колхозов (данные дополнительные к предыдущему бюллетеню).

Черниговская область – вскрыто и ликвидировано 6 групп по 6 районам; по этим группам арестовано 20 чел., в их числе 3 председателя колхозов.

Д[непро]петровская область – вновь ликвидировано 7 групп по 6 районам; арестовано 34 чел., в том числе 5 председателей колхозов.

Председатель ГПУ УСРР С. Реденс

ДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 25. – Спр. 3. – Арк. 111–112. Оригінал. Машинопис.

* Зведення вміщені в «Оперативному бюллетені ДПУ УСРР», який регулярно надсилався до ЦК КП(б)У.

** Підкреслення в тексті.

№ 336 *З інформації Дніпропетровської обласної прокуратури та обласного суду обкому КП(б)У про судові репресії у справах, пов'язаних з хлібозаготівельною кампанією 6 грудня 1932 р.*

а) Репресии в отношении твердосдатчиков и контрактантов за неспадчу хліба

До 1 ноября было осуждено нарсудами области: твердосдатчиков – 571, контрактантов – 652.

С 1 ноября по 5 декабря 1932 г. осуждено:

По социальному положению	К лишению свободы	От 3 до 5 лет	До 3 лет	Всего
Твердосдатчиков:				
кулаков	120	33	5	158
зажиточных середняков	57	58	16	131
Контрактантов:	43	402	422	867

С начала кампании осуждено: твердосдатчиков – 860,
контрактантов – 1519,
Всего осуждено за неспадчу хліба: – 2379 чел.

б) Репресии за кражу хліба

С начала уборки урожая до 1 ноября (в том числе и до издания закона от 7 августа) осуждено за кражу хліба – 3973 человека, из них: к расстрелу – 112 человек, к лишению свободы от 5 до 10 лет – 756 человек, а остальные – к прочим мерам социальной защиты.

С 1 ноября по 5 декабря за кражу хліба осуждено:

По социальному положению	К расстрелу	От 5 до 10 лет	До 5 лет	До 3 лет	Всего
Кулаки	56	121	25	2	204
Зажиточные середняки	2	58	13	9	82
Средняки	3	200	137	141	481
Бедняки	1	101	125	248	475
Всего:	62	480	300	400	1242

Таким образом, за весь хлібозаготовительный период и с начала уборки урожая до 5 декабря за кражу хліба осуждено 5215 человек, из них: к расстрелу – 174 человека (приговоры приведены в исполнение в отношении 30 человек).

в) Репрессии в отношении членов правлений
и прочих должностных лиц

(Утайка, разбазаривание, хищение, повторный, фиктивный учет, незаконный помол, несдача мерчука и т. п.):

Занимаемая должность	К рас- стрелу	От 5 до 10 лет	До 5 лет	До 3 лет	Принуди- тельные работы	Всего
Председатели правлений колхозов	8	30	29	78	55	200
Члены правлений колхозов	6	39	27	100	83	255
Кладовщики	3	20	16	35	27	101
Завхозы	5	13	10	26	28	82
Весовщики	3	9				29
Счетоводы	3	11	5	12	6	37
Сторожа	2	6	4	7	10	29
Бригадиры	2	18		40	56	130
Полеводы	1	9	7	17	18	52
Завмелницами, мельники, приемщики	9	8	3	—	2	22
Прочие должностные лица (в т. ч. члены колхозов по преступлениям, совершенным совместно с должностными лицами)	17	39	23	26	20	125
Всего	59	202	139	350	312	1062

Таким образом, усматривается, что общее количество осужденных должностных лиц по колхозному сектору составляет 1062 человека, из которых 59 человек осуждено к расстрелу.

Облпрокурор *Кумпикевич*
Председатель облсуда *Румянцев*
Временно исполняющий обязанности
Зав. оргинстру *Горенштейн*

№ 337 *Постанова РНК УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на «чорну дошку» сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі»*

6 грудня 1932 р.

Зважаючи на особливо ганебний провал хлібозаготівель в окремих районах України, РНК і ЦК ставлять перед облвиконкомом і обкомом, райвиконкомом і райпарткомом завдання зламати саботаж хлібозаготівель, що його організували куркульські й контрреволюційні елементи, знищити опір частини сільських комуністів, які стали фактичними провідниками саботажу, і ліквідувати несумісну зі званням члена партії пасивність і примиренство до саботажників, забезпечити швидке наростання темпів, повне і безумовне виконання плану хлібозаготівель.

РНК і ЦК ухвалюють:

за явний зрив плану хлібозаготівель і злісний саботаж, що його організували куркульські і контрреволюційні елементи, занести на «чорну дошку» такі села: с. Вербка Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл.; с. Гаврилівка Межівського р-ну Дніпропетровської обл.; с. Лютецька Гадяцького р-ну Харківської обл.; с. Кам'яні Потоки Кременчуцького р-ну Харківської обл., с. Святотроїцьке Троїцького р-ну Одеської обл., с. Піски Баштанського р-ну Одеської обл.

Щодо цих сіл вжити таких заходів:

1. негайно припинити довіз товарів, цілком припинити кооперативну і державну торгівлю на місці і вивезти з відповідних кооперативних і державних крамниць усі наявні товари.

2. Цілком заборонити колгоспну торгівлю як для колгоспників, так і одноосібників.

3. Припинити всіляке кредитування, провести дотермінове стягнення кредитів та інших фінансових зобов'язань.

4. Перевірити й очистити органами РСІ кооперативні і державні апарати від всіляких чужих і ворожих елементів.

5. Перевірити й очистити колгоспи цих сіл, вилучивши контрреволюційні елементи, організаторів зриву хлібозаготівель.

РНК і ЦК звертаються із закликом до всіх чесних, відданих радянській владі колгоспників і трудящих селян-одноосібників організувати всі свої сили для нещадної боротьби з куркулями і їхніми посібниками на подолання куркульського саботажу хлібозаготівель у своїх селах, за чесне, сумлінне виконання хлібозаготівельних зобов'язань перед радянською державою, за зміцнення колгоспів.

6 грудня 1932 р.

Голова Раднаркому УСРР *В. Чубар*
Секретар ЦК КП(б)У *С. Косіор*

№ 338

*Телеграма РНК УСРР і ЦК КП(б)У до керівників
Дніпропетровської, Одеської та Харківської
областей у зв'язку з постановою про занесення сіл
на «чорну дошку»**6 грудня 1932 р.*

Секретарю Днепропетровского обкома т. *Строганову*
и председателю облисполкома т. *Алексееву*
Секретарю Одесского обкома т. *Майорову*
и председателю облисполкома т. *Пахомову*
Секретарю Харьковского обкома т. *Терехову*
и председателю облисполкома т. *Кузьменко*

ЦК и СНК предлагают немедленно обеспечить полное проведение в жизнь постановления ЦК и СНК о занесенных на «черную доску» селах вашей области.

Все намеченные постановлением ЦК и СНК меры должны быть проведены решительно и до конца, дабы проведением указанных в постановлении СНК и ЦК мер показать, что Советская власть умеет беспощадно расправляться с организаторами саботажа хлебозаготовок, с кулацкими элементами и их пособниками. Проведение в жизнь всех намеченных мероприятий должно быть практически быстро и всесторонне подготовлено.

Немедленно должна быть начата в связи с этим постановлением во всей областной и районной печати, особенно районов, которых это непосредственно касается, широкая политическая кампания против саботажников хлебозаготовок, в частности называя указанные в постановлении ЦК и СНК села. Такая же широкая массовая работа в связи с постановлением ЦК и СНК должна быть проведена непосредственно в колхозах и селах.

Необходимо организовать отклики на это постановление со стороны колхозов и сел этих, а также соседних районов и общественное с их стороны воздействие на села, занесенные на «черную доску».

В подпавших под кулацкое влияние селах, занесенных постановлением ЦК и СНК на «черную доску», необходимо соответствующей постановкой организационно-политической работы вырвать из-под кулацкого влияния лучшую часть колхозников и единоличников и при их активной помощи не только расправиться с кулаками и их пособниками, но и ликвидировать их влияние в колхозах и среди единоличников, добившись выполнения плана хлебозаготовок.

Для проведения этой работы командуйте в каждое село ответственного товарища, сообщив фамилию [в] ЦК, а с ним группу стойких партийцев, установите ежедневный контроль за работой в этих селах и обеспечьте действительное повседневное руководство.

Настоящую директиву сообщить для руководства всем обкомам и РПК.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор
Председатель СНК УССР В. Чубарь

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 26. – Спр. 55. – Арк. 73–74. Засвідчена копія. Машинопис; 3. – С. 563–564.

№ 339 *Зведення про притягнення до відповідальності органами міліції у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року*

6 грудня 1932 р.

Окраски *	Всього привлечено	В том числе:			
		август	сентябрь	октябрь	ноябрь
Хищения, разбазаривание и утайка хлеба	10 863	2101	5141	2303	1318
Спекуляция хлебом	2033	–	–	1140	893
В с е г о	12 896	2101	5141	3443	2211

Примечание: сведений о количестве дел и арестов переданных в суд и об остатке на I.XII.1932 г. не имеется.

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 59. Незасвідчена копія. Машинопис.

* Види скоєних правопорушень.

6 грудня 1932 р.

Окраски	Привлечено к ответственности					Передано в органы	Осуждено судтройками и особсовещаниями					В. М. С. З.	В том числе по мерам соц. защиты:						Находится в отделах ГПУ УССР для доклада на С/Т и О/С	
	Всего привлечено за 4 месяца	За август	За сентябрь	За октябрь	За ноябрь		в том числе						Концлагерь 10 лет	Концлагерь 5 лет	Концлагерь 3 года	Ссылка	Высылка	Проч. меры	Дел	Обвинений
							Всего:	За август	За сентябрь	За октябрь	За ноябрь									
Агитация против хлебозаготовок	6289	740	701	396	4382	780	496	291	41	55	109	-	6	2	86	368	10	-	8	106
Террор и поджоги	436	86	116	123	110	270	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

* На примірнику є рукописні помітки:

1. По статотчетам УСО ГПУ УССР и телеграфным сведениям местных органов по операции;
2. Расчет рассылки: 1-й экз. т. Карлсону для т. Молотова, 2-й экз. т. Балицкому, 3-й экз. в делах УСО.

Вредит. и утай- ка хле- ба	292	17	89	62	124	102	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
Хище- ния, разба- зарива- ние и утайка хлеба	6596	640	504	967	4485	2464	146	-	32	52	61	31	60	63	6	13	-	1	21	
Спеку- ляция хлебом	3660	8	1110	1302	1234	1340	466	-	86	223	157	-	50	357	-	46	6	7	9	54
Спро- тивле- ние вывозу хлеба	1844	-	-	-	1844	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
И т о - го:	1946	1491	2526	2850	12 149	4857	1106	291	159	331	327	31	116	419	92	427	16	8	52	181

Нач. УСО ГПУ УССР *Букипан*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 60. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 341 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про фонди
антикварних цінностей*

7 грудня 1932 р.

Принять следующее предложение комиссии т. Молотова:

1. Утвердить выдачу антикварных ценностей на сумму 2 804 533 рубля.

2. Учитывая, что выделенные реализационные фонды антикварных предметов не обеспечивают полностью плана на конец 1932 года и на 1933 год, предложить Антиквариату немедленно приступить к переговорам о продаже уникальных предметов, не вошедших в списки, с окончательным решением вопроса в каждом отдельном случае в комиссии по внешнеторговым вопросам.

3. Разрешить Антиквариату производить реализацию антикварных ценностей в кредит под гарантию первоклассных банков сроком не более одного года при условии получения наличными 20–30 %.

4. В плане Торгсина выделить отдельной статьей реализацию антикварных ценностей, возложив ответственность и руководство этим делом на Антиквариат. Расширить и улучшить ассортимент антикварных предметов в Торгсине. Организовать там продажу картин современных русских художников, в последнем случае разрешить выплачивать владельцам картин до 20 % вырученной суммы бонами и одновременно выдавать экспортные премии совзнаками, о размерах каких премий НКВТ договориться с Наркомфином. Разрешить Торгсину принимать на комиссии для продажи иностранцам от учреждений и частных лиц антикварные вещи. Порядок оплаты этих вещей после продажи установить специальной инструкцией НКВТ.

5. Изъять нумизматику как объект экспорта из ведения СФА при ЦИК'е СССР и передать ее в ведение В/О «Антиквариат», предложив СФА немедленно передать Антиквариату все имеющиеся в его распоряжении нумизматические фонды.

6. Поручить т. Рудзутаку решать от имени Политбюро все спорные вопросы между Наркомвнешторгом и другими ведомствами об антикварных ценностях.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 25. Оригінал. Машинопис.

№ 342 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відкриття в УСРР
додаткових хлібоприймальних пунктів*

7 грудня 1932 р.

Разрешить Украине открыть 150 новых временных глубинных пунктов с тем, чтобы весь заготовленный в глубинках хлеб был безусловно вывезен на элеваторы и пристанционные склады Заготзерно не позднее 15 января 1933 г.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 26. Оригінал. Машинопис.

№ 343

Лист Й. Сталіна до членів та кандидатів у члени ЦК і ЦКК, секретарів обкомів, крайкомів, ЦК національних республік, секретарів райкомів і голів райвиконкомів, комуністів – членів колегії Наркомзему СРСР

7 грудня 1932 р.

Рассылаются для сведения следственные материалы * по саботажу хлебозаготовок в Ореховском районе Украины, присланные в ЦК ВКП(б) председателем ГПУ Украины т. Реденсом. Так как материалы эти являются характерными для значительной части районов Советского Союза, то следовало бы, по моему мнению, обратить на них особое внимание. Материалы лишний раз показывают, что организаторами саботажа являются в большинстве случаев «коммунисты», т. е. люди, имеющие в кармане партбилет, но давно уже переродившиеся и порвавшие на деле с партией. Это – те самые обманщики партии и жулики, которые искусно проводят кулацкую политику под флагом своего «согласия» с генеральной линией партии.

Вот что говорит Ленин о таких жуликах и обманщиках:

«Рабочие и крестьяне, трудящиеся и эксплуатируемые! Земля, банки, фабрики, заводы перешли в собственность всего народа! Беритесь сами за учет и контроль производства и распределения продуктов, – в этом и только в этом путь к победе социализма, залог его победы, залог победы над всякой эксплуатацией, над всякой нуждой и нищетой! Ибо в России хватит хлеба, железа, леса, шерсти, хлопка и льна на всех, лишь бы правильно распределить труд и продукты, лишь бы установить всенародный деловой, практический контроль за этим распределением, лишь бы победить не только в политике, но и в повседневной экономической жизни врагов народа: богатых, их прихлебателей, – затем жуликов, туенядцев и хулиганов».

«Никакой пощады этим врагам народа, врагам социализма, врагам трудящихся! Война не на жизнь, а на смерть богатым и их прихлебателям, буржуазным интеллигентам, война жуликам, туенядцам и хулиганам».

«Богатые и жулики, это – две стороны одной медали, это – два главные разряда паразитов, вскормленных капитализмом, это – главные враги социализма, этих врагов надо взять под особый надзор всего населения, с ними надо расправляться, при малейшем нарушении ими правил и законов социалистического общества, беспощадно. Всякая слабость, всякие колебания, всякое сантиментальничанье в этом отношении было бы величайшим преступлением перед социализмом».

(Ленин, т. XXII, с. 164. – «Как организовать соревнование»).

Так как враг с партбилетом в кармане должен быть наказан строже, чем враг без партбилета, то следовало бы людей вроде Головина (бывший секретарь Ореховского райкома), Паламарчука (бывш. пред. РИКа), Луценко,

* Протоколы допитів не публікуються.

Ордельяна, Пригоды и других немедленно арестовать и наградить их по заслугам, т. е. дать им от 5 до 10 лет тюремного заключения каждому.

Секретарь ЦК ВКП (б) *И. Сталин*

ДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 25. – Спр. 3. – Арк. 105. Друкарський примірник.

№ 344 *Із протоколу засідання секретаріату ВУЦВК
про незадовільний стан хлібозаготівлі в Україні
з урожаю 1932 року*

8 грудня 1932 р.

Обговорювали: 1. Про перебіг хлібозаготівель (доп. від Упов[новаженого] Комітету заготівель РПО СРСР при уряді УСРР т. Огій).

Постановили: 1. Перебіг хлібозаготівель визнати за незадовільний. На 6 грудня по Україні виконано лише 65,3 % річного плану. Якщо на п'яту п'ятиденку листопада намічався перелом у бік збільшення темпів хлібозаготівель, то 6-та п'ятиденка листопада та перша грудня дали значне зниження. Особливо відстають Дніпропетровська, Одеська та Харківська області. Зовсім незадовільно виконує свої зобов'язання перед державою одноосібний сектор, який на 5.XII виконав лише 60 % плану.

Основною причиною млявого перебігу хлібозаготівель став той факт, що обласні, районні й сільські органи влади не мобілізували громадських організацій, не організували радянського суспільства й не забезпечили таким чином рішучого удару по саботуванню хлібозаготівель від куркулів та їхньої агентури – залишків петлюрівщини та махновщини...

Секретар Всеукраїнського центрального виконавчого комітету *Ю. Войцехівський*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 10. – Арк. 259–260. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 563–564.

№ 345 *Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про стан хлібозаготівель
в Україні*

8 грудня 1932 р.

Достигнутый в пятую пятидневку ноября уровень хлебозаготовок (9120 т. п.) не удалось закрепить, и последняя пятидневка ноября и первая пятидневка декабря дали понижение темпов хлебозаготовок до 6900 т. п. Винницкая и Киевская области, хотя и с некоторыми колебаниями, удерживают хлебозаготовки на таком уровне, который обеспечивает выполнение этими областями плана к 20–25 декабря.

Одесская и Днепропетровская области особенно резко снизили заготовки, скатившись к уровню первой и второй пятидневок ноября. Причем Одесская область, давшая большое снижение в прошлую пятидневку, в эту пятидневку несколько подняла темпы, а Днепропетровская область продолжает их снижать. Вторая пятидневка декабря, судя по ежедневным, правда отрывочным, сведениям, опять даст снижение заготовок по большинству областей, в том числе и по решающим областям – Днепропетровской и, очевидно, Одесской.

1. В чем причины такого падения хлебозаготовок?

1. В подавляющем большинстве районов оканчивается обмолот скира, а также уже изъято то излишнее зерно сверх всяких фондов, которое лежало в колхозных амбарах.

2. В большинстве районов в связи с этим еще не сумели перестроить свою работу на выявление скрытого, неправильно выданного и разворованного хлеба и его мобилизацию.

3. Вследствие дождей почти совершенно прекратился обмолот хлеба. (По данным на 1 декабря, по Одесской области еще не обмолочено зерновых с площади 300 тыс. га, Днепропетровской – 85 тыс. га., Харьковской – 190 тыс. га и Донецкой – 150 тыс. га.)

4. Дожди ослабили организационный нажим на хлебозаготовки, усилили демобилизационные настроения, создали «новую объективную причину».

Что главная причина не в дождях (хотя дожди тоже дезорганизуют и уменьшают хлебозаготовку и вывозку хлеба), показывает наличие во всех областях, иногда рядом лежащих районов, в одном из которых, несмотря на дожди, идет рост заготовок, а в другом – резкое падение.

Хотя мы в настоящее время и добились раскачки не только районного, но и сельского актива, однако уровень этой раскачки, а главное, организация хлебозаготовительной работы являются еще в большинстве районов неудовлетворительными.

Практическое руководство хлебозаготовками в областях также еще в должной мере не налажено. Области до сих пор часто в своих указаниях и директивах исходят только из процентов выполнения плана, не могут вовремя поправить район, указать ему, как в условиях этого района и за что нужно взяться, чтобы сдвинуть хлебозаготовки. Плохо проверяется выполнение директив ЦК и обкомов, благодаря чему ряд серьезных мер либо вовсе не проводится, либо проводится слабо или же извращается (натурштрафы, изъятие разворованного хлеба, репрессии к правленцам, изъятие колхозных фондов).

В особенности серьезные недостатки в организации хлебозаготовительной работы имеются в районах. В большинстве районов нет еще отчетливого представления, где именно выгоднее всего нажать, где выгоднее применить репрессию для того, чтобы получить больший результат, не умеют путем концентрации наличных сил в одном из наиболее отставших колхозов прорвать фронт саботажа.

II. Применение репрессий к колхозам.

Репрессии к колхозам, не выполняющим план хлебозаготовок, особенно же к председателям, членам правлений этих колхозов и к счетоводам, применены в большом количестве – за ноябрь и 5 дней декабря арестовано по линии ГПУ 1230 человек – председателей, членов правлений, счетоводов (председателей – 340, членов правлений – 750, счетоводов – 140). Кроме того, арестовано бригадиров – 140, завхозов-весовщиков – 265, других работников колхозов – 195.

До ноябрьских операций ГПУ через суды прошло около 500 дел, имеющих отношение к хлебозаготовкам и краже колхозного хлеба. Однако большинство этих дел должного результата не дали благодаря часто незначительности дел, а также неудовлетворительной постановке организационно-партийной массовой работы в колхозах.

Только последние, начиная с половины ноября, операции ГПУ дали серьезные результаты. Вскрыто и передано в суд 206 групповых дел кулацких и антисоветских элементов, организовавших саботаж хлебозаготовок, разворовывание хлеба. По многим из этих дел расхищено, уничтожено и спрятано по несколько тысяч центнеров колхозного хлеба. Эти дела на протяжении ближайших 5–7 дней будут заслушаны в судах. Первый серьезный удар по кулацким элементам и их пособникам, организаторам саботажа хлебозаготовок нанесен.

Нами занесены постановлением СНК и ЦК на «черную доску» 6 крупных сел. По имеющимся у нас сведениям, областями на «черную доску» занесено до 400 колхозов, однако результаты этой репрессии не учтены.

В отношении эффективности отдельных репрессий можно сказать, что:

1. Лишение завоза товаров в большинстве случаев дает незначительный результат. Причина в том, что деревня уже изрядно насыщена товарами, а насущно необходимые предметы (спички, соль, керосин), хотя и по очень высоким ценам, все же можно получить на рынке в районном центре.

2. Наибольший результат дает применение натурштрафов. За корову и свинью сейчас колхозник и даже единоличник крепко держатся. В АМССР было несколько случаев, когда единоличники стали распродавать свой скот.

Наиболее эффективной эта мера оказалась в отношении единоличников. Что касается колхозов, то здесь результат меньший, ибо штрафы пока коснулись только обобщественного стада, а персонально колхозников почти еще не затронули.

3. Довольно хорошие результаты дает вскрытие злоупотреблений, воровства и различных махинаций со стороны правленцев, когда проводится одновременно серьезная массовая работа.

Есть случаи, когда колхозники сами выносят решения о привлечении к суду своих правленцев и требуют применения к ним высшей меры наказания.

4. Отображение разворованного хлеба не имевшими трудодней и единоличниками еще достаточно широко не развернулось. Это наряду с возвратом неправильно выданного по трудодням хлеба является серьезным

источником для выполнения плана в тех колхозах, где особенно бесхозяйственно было поставлено дело.

5. Проверка и изъятие неправильно созданных фондов также еще широко не развернулись. Однако есть уже признаки повторения прошлогодних явлений – пытаются огульно вывозить семенные фонды, которые мы запретили трогать, без разрешения области, кроме части излишне засыпанной.

Настоящая работа по организации строгой проверки действительного урожая и ресурсов колхозов, не выполняющих план хлебозаготовок, только начинается.

III. Репрессии в отношении коммунистов, пособников и покрывателей кулацкого саботажа.

В этом отношении за последнее время вскрыто много серьезных фактов разложения и предательства коммунистов, особенно из числа непосредственно работающих на селе в колхозах. Сейчас привлечено к суду 327 человек коммунистов. По разобранным в октябре – ноябре делам осуждено 9 человек к высшей мере. Среди них главный контингент составляют должностные лица колхозов. За самое последнее время вскрыто несколько крупных дел районных работников. Например:

1. Балаклейское дело (Харьковская область). Хорешко, Ус, Фишман, разложившие район, смотревшие сквозь пальцы на хозяйничанье в ряде колхозов кулачья, на массовое разворовывание колхозного и совхозного хлеба, подпевавшие кулакам, что хлеба в районе нет, потакавшие саботажу заготовок.

2. Ореховское дело (Днепропетровская область). Пока арестован бывший председатель колхозсоюза Пригода, который организовывал по колхозам всякого рода преувеличенные фонды, потворствовал укрывательству хлеба, открыто говорил о защите колхозов от хлебозаготовок.

3. Носовский район (Черниговская область). Арестован заворграйкома Яременко, заявивший, что хлебозаготовки – это грабёж крестьян и что в ЦК сидят контрреволюционеры, заявивший о выходе из партии.

4. Кобелякское дело (Харьковская область). Арестован секретарь райкома Ляшенко, который вместе с другими районными работниками организовал составление жульнических балансов для доказательства нереальности плана, организовал «петиционную» кампанию ряда колхозов в ЦК о тяжести плана, тогда как сами правления этих колхозов теперь говорят, что они ошиблись.

5. Большевикмакское дело (Днепропетровская область). Арестована группа работников района: Ленский – заворг РПК, Косяченко – зав. райснабом, Дворник – зав. райземотделом, Зык – зав. райфинотделом, Долгов – председатель горпо, пробравшиеся в партию, скрыв при вступлении свое прошлое (сыновья кулаков), активно боролись и организовывали борьбу против хлебозаготовок, не только не вели никакой борьбы с кулаком, но попустительствовали ему, а также ряд других, более мелких дел. Все эти дела еще не окончены, по ним ведется следствие.

Объявленная в отношении 5 районов партийная чистка пока ощутимых результатов в отношении непосредственного влияния на усиление хлебозаготовок еще не дала. Во-первых, она фактически началась только дней 6–7 тому назад, во-вторых, вследствие того, что решение о чистке недостаточно использовано всей областной и районной прессой в целях преодоления кулацкого саботажа в хлебозаготовках, ЦК принял меры к усилению этой работы. 6–7 дней чистки подтвердили огромную засоренность парторганизаций этих районов чуждыми и часто прямо антисоветскими элементами.

Открытым практически остается вопрос о высылке «вычищенных» коммунистов, пока что мы предложили составить списки исключенных, которых следует выслать, так как применять эту меру огульно ко всем исключаемым едва ли целесообразно.

IV. В отношении единоличников сдвиг имеется, но именно здесь больше всего нужен непрерывный, систематический и решительный нажим. Малейшее ослабление работы в надежде, что «теперь пойдет», сейчас же дает уменьшение заготовок. Это показывают последние пятидневки. Наиболее хорошие результаты из репрессий дает натурштраф и лишение усадебной земли.

Основными областями в отношении единоличника сейчас являются Харьковская и Черниговская области (первой осталось взять еще 6,2 млн пудов, второй – 2,1 млн пудов).

В отношении Киевской и Винницкой областей можно считать, что выполнение плана по единоличному сектору обеспечено. За последнее время начали более широко применяться и методы общественного воздействия. По единоличному сектору нам осталось заготовить еще 12 млн пудов. Цифра очень серьезная.

V. По гарнцевому сбору (мерчуку). Можно считать совершенно установленным, что невыполнение поступления мерчука в этом году по сравнению с прошлым годом является результатом:

а) широкого развития тайного помола, в некоторых случаях даже механизация этого помола со взиманием мерчука. Борьба с этим почти не велась;

б) огромных хищений на мельницах, аппарат которых чрезвычайно засорен спекулятивными и антисоветскими элементами.

За этот период через нашу комиссию по рассмотрению приговоров к высшей мере прошло 6 дел о крупных хищениях на мельницах, о раскрадывании мерчука и продаже его на частном рынке, несколько крупных дел имеются еще в ГПУ.

В настоящее время ГПУ закончена произведенная по нашему постановлению проверка личного состава сельскохозяйственных мельниц Украины. Картина засоренности и злоупотреблений выявлена исключительно безобразная. Чтобы не повторять, прилагаю просто записку ГПУ.

К этому нужно добавить, что на элеваторах и заготовительных пунктах Заготзерно положение тоже неблагоприятное. Аппарат Заготзерно, осо-

бенно внизу, сильно засорен. Всякого рода «комбинации» и воровство, стоящие государству десятков тысяч пудов хлеба, имеют широкое распространение. Нужна жестокая чистка и этого аппарата.

VI. Положение в совхозах.

Безусловно неблагоприятно положение в совхозах. Темпы сдачи хлеба совхозами, а также состояние борьбы за мобилизацию всех ресурсов в совхозах, многочисленные факты бесхозяйственности и утрат, а также вскрытые за последнее время по некоторым совхозам крупные злоупотребления говорят о том, что при настоящем положении дел план хлебосдачи совхозами не обеспечен. Осталось совхозам сдать еще 4,8 млн пудов хлеба.

VII. Принимаемые нами меры по усилению хлебозаготовок и выполнению плана следующие:

1. Основное внимание ЦК сосредоточено на организаторской части работы по хлебозаготовкам, на правильном распределении партсил. Под особое наблюдение сейчас взяты наиболее решающие области – Днепропетровск[ая], Одесс[к]а[я], Харьков[ская]. В соответствии с этим в Днепропетровск переброшен дополнительно т. Затонский с группой работников, в основном закончивших работу в Киевской и Винницкой областях, а в Одессу – т. Любченко также с группой работников. Перед секретарями обкомов этих областей, а также командированными туда членами ПБ ЦК КП(б)У поставлена задача быстрого, коренного улучшения организационного руководства хлебозаготовками как из областного центра, так и, в первую очередь, в главных решающих районах.

2. Организованы комиссии (из 4 чел.) во главе с первым секретарем обкома для повседневного руководства применением судебных репрессий, отбора наиболее значительных дел и постановкой в связи с этим соответствующей массовой партийной работы как через печать, так и непосредственно в колхозах, селах и районах, где проводятся наиболее серьезные судебные процессы. Установлено наблюдение за тем, чтобы все дела, назначенные к передаче в суд, были проведены вплоть до выполнения приговора не больше как в 10 дней.

3. Так как по заготовкам в большинстве областей имеется значительное невыполнение по продовольственным культурам (пшеница, рожь), нами принят ряд мер к усилению поступления этих культур. Еще раз объявляю, что план в отношении областей, районов и колхозов будет считаться выполненным только при выполнении продкультур. Организуемая в колхозах, уже выполнивших свои планы, но не выполнивших по культурам, дополнительная сдача ржи, пшеницы в обмен на фуражные культуры, возврат части пшеницы и ржи из выданных по трудодням и др. меры.

4. В ряде районов Винницкой, Киевской областей и АМССР уже установлена безусловная возможность дополнительной заготовки хлеба у колхозов, выполнивших свои планы, а также у колхозников, получивших по трудодням большое количество хлеба. Для этого необходимо быстро решить вопрос об условиях этой заготовки.

Украине еще осталось заготовить:

По колхозам	69,4	млн	пудов
По единоличникам	12,0	»	»
Всего по селянскому сектору	81,4	»	»
По совхозам	4,8	»	»
По мерчуку декабрь – январь	6,0	»	»
По семсуде	1,8	»	»
В с е г о:	94,0	»	»

Если считать, что мы будем заготавливать до 1 февраля, то в среднем за пятидневку мы должны давать 8,5 тыс. пудов. Эта цифра при настоящих условиях для нас очень большая. Для этого необходимо добиться, чтобы в первую очередь Днепропетровская и Одесская области увеличили свои заготовки хотя бы на протяжении 4–5 пятидневок до 3 млн пудов в пятидневку каждая (вместо 1100 пудов по Днепропетровской и 1300 пудов по Одесской [области] в настоящее время), Харьковская область до 2 млн пудов в пятидневку (вместо 1300 пудов сейчас).

Такого повышения хлебозаготовок, невзирая на большие трудности, можно добиться значительным усилием и улучшением работы. К сожалению, этого уровня на сегодняшний день мы еще не достигли.

С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5460. – Арк. 69–80. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 282–288.

№ 346 *Довідка про притягнення до відповідальності засуджених у справах, заведених органами ДПУ УСРР і міліції, у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 р.*

8 грудня 1932 р.

1. Всего за август – ноябрь органами ГПУ привлечено к ответственности в связи с хлебозаготовками 21 197 человек, из них:

в августе привлечено	–	1491	чел.
в сентябре	»	–	2526 »
в октябре	»	–	2850 »
в ноябре	»	–	14 230 »

2. По отдельным видам преступлений общее количество привлеченных распределяется следующим образом:

за хищения, разбазаривание и утайку хлеба	–	6940	чел.
за агитацию против хлебозаготовок	–	6449	»
за спекуляцию хлебом	–	3715	»
за сопротивление вывозу хлеба	–	2022	»

за террор и поджоги	–	441 »
за вредительство в колхозах и совхозах	–	348 »
сведения о характере дел не получены	–	1282 »

3. По отдельным областям органами ГПУ в связи с хлебозаготовками привлечено:

	Всего	Август – Октябрь	Ноябрь
Харьковская область	4873	1648	3225
Киевская »	4510	1203	3307
Одесская »	1690	891	799
Днепропетровская »	3233	968	2265
Винницкая »	2261	808	1453
Донецкая »	2388	896	1492
Черниговская »	1812	406	1406
АМССР	430	147	283

4. За саботирование хлебозаготовительной кампании, хищения, разбазаривание и утайку хлеба органами ГПУ привлечено:

Председателей колхозов	339 чел.
Членов правлений колхозов	749 »
Бригадиров	142 »
Счетоводов	141 »
Завхозов и весовщиков	265 »
Прочих работников колхозов	195 »
Председателей сельсоветов	35 »
Секретарей ячеек и уполномоченных райпарткомов	14 »

5. Из общего числа привлеченных в связи с хлебозаготовками осуждено Судебной тройкой и Особым совещанием при Коллегии ГПУ УССР 1108 человек, из них:

К ВМСЗ	31 чел.	} Всего 627 чел.
В концлагерь на 10 лет	116 »	
В » на 5 лет	419 »	
В » на 3 года	92 »	
В ссылку	443 »	

В том числе:

Осуждено за агитацию	496 чел.
» за спекуляцию хлебом	466 »
» за хищение, разбазаривание и утайку хлеба	146 »

Кроме того, закончено следствием и уже прибыло для рассмотрения на Судебной тройке и Особом совещании 152 дела на 181 человека.

Для рассмотрения на Судтройке и Особсовещании направлялись, в основном, крупные дела, остальные же дела передавались для гласного слушания в суд.

За август – ноябрь передано для слушания в суды НКЮ дела в общей сложности на 4857 человек, из них:

по хищениям	на	2464 чел.
по спекуляции	»	1240 »
по агитации	»	781 »
по террору	»	270 »
по вредительству	»	102 »

Из числа привлеченных председателей и членов правлений колхозов, бухгалтеров и счетоводов закончено следствие на 585 человек.

6. В связи с тем, что основная масса привлеченных органами ГПУ к ответственности по хлебозаготовительной кампании арестована во второй половине ноября, значительная часть дел еще не закончена.

По состоянию на 1 декабря состояло под следствием по делам, связанным с хлебозаготовками, 13 558 человек.

В ближайшее время следствие в отношении таковых будет закончено и дела на них будут переданы для слушания в суд, Судебную тройку и Особое совещание при Коллегии ГПУ УССР.

7. Органами милиции за август – ноябрь в связи с хлебозаготовками привлечено 12 896 человек, из них:

За хищения, разбазаривание и утайку хлеба	10 863 чел.
За спекуляцию хлебом	2833 »

В том числе:

в августе	2101 чел.
в сентябре	5141 »
в октябре	3443 »
в ноябре	2211 »

Большая часть дел, заведенных органами милиции в связи с хлебозаготовками, следствием уже закончена и передана в суд.

Зам. председателя ГПУ УССР *Леонюк*

№ 347 *Аналіз цифрових даних про оперативну роботу органів ДПУ УСРР по сільському терору за час з 1 січня до 1 листопада 1932 року **

8 грудня 1932 р.

I. Общие данные об оперативных мероприятиях за 10 месяцев

1. На 1 января 1932 г. в производстве органов ГПУ УССР оставалось 198 дел на 649 человек.

За время с 1 января 1932 г. по 1 ноября 1932 г. органами ГПУ УССР заведено 425 следственных дел, по которым привлечено к ответственности 1187 человек, в том числе арестовано 1160 человек (97,7 %).

В числе заведенных дел:

групповых — 237 дел с 996 обвин. — 83,9 %
 одиночек — 191 » » » — 16,1 %

2. По отдельным органам привлеченные за террор распределяются следующим образом:

	Всего привлеченных	В том числе:	
		По группов. делам	Одиночек
Киевский облотдел	300	241—80,3 %	59—19,7 %
Харьковский »	255	218—85,1 %	37—14,9 %
Винницкий »	197	158—80,2 %	39—19,8 %
Одесский »	170	154—90,6 %	16—9,4 %
Днепропетровский »	80	66—82,5 %	14—17,5 %
Донецкий »	58	53—91,3 %	5—8,7 %
Молдавский »	47	43—91,4 %	4—8,6 %
Погранотряды	80	63—78,8 %	17—11,2 %

3. По отдельным месяцам количество заведенных дел и привлеченных по ним распределяется следующим образом:

	Всего дел	Всего обвин.	В том числе одиноч[ек]
Январь	64	162	29
Февраль	27	61	19
Март	53	152	25
Апрель	42	138	22
Май	46	105	21
Июнь	38	104	17

* Власна назва матеріалу.

Июль	38	140	13
Август	28	86	11
Сентябрь	44	116	19
Октябрь	45	123	15

Наибольшее количество привлеченных падает [приходится] на январь (162 чел.), март (152), июль (140); наименьшее – на февраль (61 чел.) и август (86 чел.).

II. Социальный состав привлеченных

1. Разбивка привлеченных по социальному составу дает следующие соотношения:

середняков	405 чел.	–	34,1 %
кулаков	276 »	–	23,2 %
колхозников	227 »	–	19,1 %
бедняков	153 »	–	12,9 %
рабочих	34 »	–	2,9 %
служащих	34 »	–	2,9 %
прочих	58 »	–	4,9 %

Таким образом, основную массу привлеченных по сельскому террору (69,0 %) составляют социально близкие нам прослойки (рабочие, колхозники, бедняки и середняки), кулаки составляют 23,2 %.

2. По отдельным органам удельный вес отдельных социальных групп среди привлеченных характеризуется следующими данными:

Органы	Кулаки	Соц. близкие прослойки	Служащие и прочие
Донецкий облотдел	29,3 %	65,5 %	5,2 %
Винницкий »	27,4 %	65,0 %	7,6 %
Киевский »	25,0 %	68,3 %	6,7 %
Днепропетровский »	23,8 %	72,5 %	3,7 %
Погранотряды	22,5 %	67,5 %	10,0 %
Харьковский »	22,0 %	73,7 %	4,3 %
Одесский »	20,0 %	61,2 %	8,8 %
Молдавский »	6,4 %	93,6 %	–

Наибольшее количество привлеченных по террору из соц. близких прослоек падает [приходится] на Молдавский (93,6 %), Харьковский (73,7 %), Днепропетровский (72,5 %) и Киевский (68,3 %) облотделы ГПУ.

III. Результаты оперативной работы за 10 месяцев

1. В отчетном периоде было закончено 460 дел на 1407 человек со следующими результатами:

осуждено к различн[ым] мерам соц. защиты	– 75 чел.	– 5,3 %
передано в суд и другие органы	– 862 »	– 61,3 %
освобождено с прекращением дела	– 470 »	– 33,4 %

2. По социальному составу 1407 человек, прошедших по законченным делам, разбиваются следующим образом:

Результаты по законченным делам	Всего прошло [по] законч. делам	%	В том числе:						
			кулаков	средняк[ов]	бедняков	колхозник[ов]	рабочих	служащих	прочих
Осуждено в концлаг[ерь]	34	2,4	13	15	1	2	–	–	3
» к высылке	31	2,2	14	13	–	2	–	1	1
» условно	10	0,7	4	5	1	–	–	–	–
Передано в суд	810	57,6	204	266	95	156	30	22	37
» в др. органы	52	3,7	29	15	2	4	–	1	1
Освобождено	470	33,4	76	186	72	88	21	14	13
Итого	1407	100	340	500	171	252	51	38	5

3. Из 470 человек, освобожденных с прекращением дел, основную массу составляют социально близкие прослойки (рабочие, колхозники, бедняки и середняки – 78,1 %), кулаки составляют 16,2 %.

По отдельным органам освобожденные распределяются следующим образом:

Органы	Всего освобождено	В том числе						
		кулаков	колхозник[ов]	средняк[ов]	бедняков	рабочих	служащих	прочих
Киевский обл-отдел	111	15	17	52	18	5	3	1
Харьковский »	110	32	17	40	10	5	1	5
Винницкий »	93	3	19	42	27	1	–	1
Погранотряды	53	12	11	21	6	1	2	–
Одесский »	47	4	10	18	8	2	2	3
Днепропетровский »	29	6	9	10	–	1	1	2
Донецкий »	19	4	3	–	–	6	5	1
Молдавский »	8	–	2	3	3	–	–	–
Всего	470	76	88	186	72	21	14	13

Наибольшее количество освобождено по делам Киевского, Харьковского и Винницкого облотделов ГПУ.

4. Общие результаты по делам, рассмотренным судами, Судебной тройкой и Особсовещанием при Коллегии ГПУ УССР, следующие:

осуждено к ВМСЗ	35 чел.
осужд. к лишен[ию] свобод[ы] на разн[ые] сроки	87 »
осуждено к высылке	31 »
осуждено к пр. мерам и условно	15 »
В с е г о:	148 чел.

5. Данные о решениях по делам, переданным в отчетном периоде в суды НКЮ в количестве 810 человек, имеются только в отношении 89 человек (11 %):

Меры соц. защиты	Всего	В том числе по органам					
		Киевский облотдел	Днепропетров. облотдел	Харьков[ский] облотдел	Одес-ский облотдел	Мол-давск[ий] облотдел	Погранотряды
ВМСЗ	35	12	2	5	8	7	1
Лишен[ные] своб[оды] на разн[ые] сроки	33	15	10	5	3	—	—
Прочие меры	5	—	—	4	—	—	1
Оправдано	16	9	4	—	3	—	—
И т о г о	89	36	16	14	14	7	2

Начальник УСО ГПУ УССР *Букипан*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 186–190. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 348 *Лист секретаря Краснопільського райкому партії Харківської області до ЦК КП(б)У та до обкому партії про незадоволення населення методами проведення хлібозаготівель **

9 грудня 1932 р.

Після проведення прикріплення уповноважених до кожного колгоспу й одноосібників по сільраді ми досягли незначного зрушення. Але це не забезпечує виконання щоденних завдань.

* Копії листа були розіслані членам і кандидатам у члени Політбюро ЦК КП(б)У. Секретар ЦК М. Хатаєвич кваліфікував його як прояв панічних настроїв.

Під час перевірки колгоспу «Плуг і молот» знайдено незаприбуткованого зерна 203 центнери. Причому бувший голова колгоспу Козир (виключений з лав партії) дав таку установку, щоб під час відвантаження зерна з-під молотарки з кожного мішка скидалося на вогкість 5 кг, а комірничкові – 2–3 кг. Ця справа знаходиться в слідчих органів і буде розглядатися в показовому порядку.

У зв'язку з невиконанням плану хлібозаготівлі по району, коли не видаються довідки на помол селянству, що не виконало плану хлібозаготівлі, провадиться помол на спеціальних хатніх «млинах» та топчуть у ступах. Багато вже таких «млинів» вилучено (Славгородський, Покровка).

Нарсуд майже щоденно розбирає хлібні справи на місцях. Після закінчення суду в с. Краснопілля середняк Бесараб Олексій Васильович сказав: «Хай судять та везуть звідціля. Так хоч з голоду не вмреш, а дома коли залишимось, все рівно помремо».

Помічається великий вплив колгоспників з колгоспів. Молотьба закінчується в останніх 4 колгоспах. Таким чином, в колгоспах відомо про натуральні наслідки господарювання.

Передові ударники – колгоспники беруть участь у роботі по хлібозаготівлі серед одноосібників. Настрій більш відсталої частини може характеризуватися так: «Пропало все життя, я віддав у СОЗ все своє майно, а відціля майже нічого не одержую. Зараз в СОЗі вже немає хліба, а далі ще гірше буде» (Пелипець Ілля, колгоспник).

«Все рівно з голоду вмирати цю зиму, так або інакше» (колгоспник с. Славгородське Хіценко К. Н.). «Я партизан, бив куркулів, а сьогодні згоден різати комуністів. Хіба я повинен з голоду вмирати, все рівно отнімуть, так украду» (колгоспник Довжик Петро Мусійович).

З кожним днем хлібне питання все гостріше й гостріше дає себе відчувати. Незабезпеченість хлібом МТС, лікарень, установ викликає незадоволення і звільнення з роботи.

Починають проявлятися ознаки минулої весни. Так, член колгоспу «Авангард», партієць Середа Олександр Васильович прибув до РПК з довідкою від правління колгоспу про те, що він має 120 трудовнів та дружина – 147. Середа має 5 дітей. Натуравансів одержав 277 кг. Тов. Середа заявив, що йому нічого вже їсти і він не знає, що надалі робити.

Секретар РПК Носуленко

№ 349 Телеграма В. Чубаря до В. Куйбишева про виконання плану поставок зерна на експорт

9 грудня 1932 р.

На вашу № 10812 * сообщая, [что по] данным Заготзерно, Экспортхлеба, [на] 7 декабря задание выполнено [на] 110 процентов. По культурам: пшеница – 23 758 тонн (95 процентов), ячмень – 38 819 тонн (111 процентов), кукуруза – 36 920 (121 процент). Сделано категорическое распоряжение [о] выполнении полностью задания [по] пшенице.

Чубарь

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 6. – Спр. 6. – Арк. 31. Оригинал.

№ 350 Наказ ДПУ УСРР «Про заходи по поліпшенню [охорони] колгоспного майна»

10 грудня 1932 р.

Несмотря на ряд указаний, данных ГУРКМ УСРР об охране колхозов, все же принятые мероприятия по охране общественной собственности являются недостаточными.

Материалы обследования состояния охраны свидетельствуют, что органы милиции к выполнению этой задачи не подошли в порядке боевого и оперативного задания.

Отмечаются следующие основные недостатки:

1. Засоренность охраны социально чуждым и уголовным элементом (изъято 733 чел. с уголовным прошлым и антисоветского элемента).
2. Значительная часть сторожей физически непригодны к несению сторожевой службы. На важные объекты выставляются лица преклонного возраста, инвалиды, больные (Донецкая, Днепропетровская, Винницкая области).
3. Не установлена твердая дислокация постов охраны, в результате чего ряд важных объектов не охвачены. Существует обезличка в охране и незакрепление сторожей к постам (Киевская область).
4. Слабое привлечение к делу охраны правлений колхозов и райколхозсоюзов. Выделенные члены правлений, ответственные за охрану, недостаточно инструктируются органами милиции, вследствие чего страдает контроль состояния сторожевой службы и халатное отношение сторожей к своим обязанностям (Днепропетровская область).
5. Отсутствие спецодежды и недостаточное количество оружия у сторожей, охраняющих важнейшие объекты (по всем областям).
6. Недостаточное количество противопожарного инвентаря и слабая организация пожарных дружин. Пожарные обозы колхозами использованы

* Див. док. № 331.

ваются не по назначению. Безответственность ряда правлений колхозов и райколхозсоюзов в этом вопросе (Винницкая, Донецкая области).

В целях усиления охраны общественного имущества, колхозов, устранения указанных недостатков и предупреждения преступности в колхозном секторе – ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Проводить систематические совещания работников милиции совместно с правлениями колхозов для проработки конкретных мероприятий по улучшению охраны.

2. Закончить в ближайший срок персональное выделение членов правлений колхозов, ответственных за охрану, предварительно согласовав кандидатуры с местными органами ГПУ.

3. Максимально привлечь к охране колхозов сельисполнителей и членов бригад содействия органам милиции.

4. Возложить ответственность на каждого из участковых работников райгормилиции за постановку состояния охраны колхозного имущества в пределах обслуживаемых ими участков и завести точный учет и строгий контроль работы по проверке качества несения охраны.

5. Категорически запретить выделять в охрану физически непригодных лиц, укомплектовывать охрану исключительно проверенными [людьми] и из близких нам соцпрослоек.

6. В целях предупреждения могущих быть уголовных проявлений и своевременного изъятия неблагонадежного элемента, проникшего в охрану, – наладить постоянное агентурное освещение состава охраны.

7. Завести точный учет всех преступлений, связанных с расхищением общественной собственности с указанием соцсостава нарушителей и числа предупрежденных преступлений.

8. Обеспечить вооружением сторожей наиболее отдельных и важных объектов гладкоствольными ружьями за счет колхозов.

9. Через местные райисполкомы и райколхозсоюзы добиться немедленного улучшения имеющегося в колхозах противопожарного инвентаря, ремонта неисправного и приобретения недостающего инструмента.

10. Систематически проверять состояние пожарных обозов и степень подготовки пожарных дружин колхозов. Через райисполкомы в качестве инструкторов привлечь квалифицированных работников местных пожарных дружин.

Зам. председателя ГПУ УССР *Карлсон*

№ 351 *Наказ ДПУ УСРР «Про чергові завдання органів
робітничо-селянської міліції у зв'язку з
хлібозаготівлями»*

11 грудня 1932 р.

Чтобы добиться немедленного и решительного перелома в работе органов РК милиции Украины по преодолению активного противодействия хлебозаготовкам кулацким, антисоветским и уголовным элементом села, ликвидации всякого рода бандитских проявлений и четкого выполнения оперативных заданий органов ГПУ – ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Всем начальникам областных управлений РК милиции ознакомиться в облотделах ГПУ с оперативным приказом по Госполитуправлению СССР от 5.XII с/г особо уполномоченного на Украине – зам. председателя ОГПУ т. Балицкого.

2. Для непосредственной помощи районным аппаратам милиции в отстающие по хлебозаготовкам районы, особо пораженные бандитизмом и террористическими проявлениями, где должен быть нанесен сокрушительный удар по к.-р., кулацким и бандитским элементам, – начальникам Одесского, Харьковского и Днепропетровского облуправлений милиции – немедленно командировать не менее 50 % всего оперативного состава облуправлений.

Начальникам облуправлений милиции Киевского, Винницкого, Черниговского, Донецкого и начальнику РК милиции АМССР командировать в районы не менее 30 % всего оперативного состава.

Об исполнении донести телеграфно.

Списки командированного оперативного состава представить в оперод. ГУРКМ.

3. Всем областным и районным органам РК милиции Украины решительно ликвидировать всякого рода бандитские проявления, имея в виду, что уголовно-бандитский элемент может стать организующим началом политбандитизма.

Перед начальниками органов милиции ставлю задачу, чтобы ни один террористический акт, ни один поджог, ни одно уголовно-бандитское проявление не осталось не раскрытым.

4. Особое внимание обратить на изъятие активно действующего уголовного и хулиганствующего элементов, проводя эту работу под руководством местных органов ГПУ.

Составить порайонные списки изъятия указанных элементов, представив их в облуправления милиции на утверждение, согласование с облотделами ГПУ и определение порядка изъятия.

5. Обратить особое внимание на выявление хлебных ям, черных амбаров, сокрытого в отходах зерна и других тайных хранилищ.

Виновных немедленно арестовывать, расследование заканчивать в 3–5-дневный срок.

6. Решительно прекратить всякую торговлю зерном, мукой, а также печеным хлебом в «больших количествах», обратив особое внимание на ликвидацию внебазарной торговли в селах.

7. Усилить работу по изъятию [у] спекулянтов-перекупщиков хлеба, мяса и др. сельхозпродуктов, сосредоточив основной удар в районах, отстающих по выполнению плана хлебозаготовок.

Ликвидировать тайные места помола и нелегальные хлебопекарни. Виновных арестовывать и привлекать к уголовной ответственности.

Особенно необходимо обеспечить быстрее проведение следствия и немедленную передачу дел в суд, Судтройку и Особое совещание, т. к. в случае затяжки следствия и суда проведенные мероприятия теряют свое значение.

Всю работу по борьбе со спекуляцией полностью увязывать с ЭКО областных отделов ГПУ.

8. Проверить выполнение осведомителями их обязательств перед государством.

Всех двойников, дезинформаторов, носителей антисоветских, кулацких настроений, злобно уклоняющихся от выполнения хлебозаготовок, арестовывать и дела на них передавать на Судтройку и Особое совещание.

Вместе с этим, провести необходимую довербовку осведомсети. План насаждения осведомсети согласовать с местными органами ГПУ.

9. Нач. областных милиций обеспечить своевременную информацию ГУРКМ в установленные сроки.

10. Срок проведения всех организационных мероприятий по настоящему приказу и срок сдачи указаний районным аппаратам милиции устанавливается в 48 часов.

11. Приказ проработать на оперсовещаниях. Копии протоколов оперсовещаний и директив райаппаратам милиции представить ГУРКМ.

Зам. пред. ГПУ УССР Карлсон

Архів УМВС України в Херсонській області. – Ф. 58. – Т. 37. – Арк. 53–53 зв. Друкарський відбиток.

№ 352 *Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області про судову відповідальність службових осіб за привласнення конфіскованого селянського майна*

12 грудня 1932 р.

Особисто
До голови Черемушнянської сільради
та уповноваженого райвиконкому
Копія: Нарслідчому

Райвиконкомом давалися всім сільрадам вказівки, що майно, яке продається за невиконання державних зобов'язань, потрібно строго облікову-

вати, щоб не допустити його розкрадання, привласнення особами, які проводять торги, та іншими службовими особами.

Між тим, є випадки купівлі майна, що продається, у господарств, що ухиляються від виконання державних зобов'язань, бригадами, що працюють по хлібозаготівлі, членами сільрад та іншими службовими особами (Валки, Коломак, Покровка) за повний безцінок, що не може розцінюватись інакше, як привласнення, розбазарювання державного майна [і] повинно каратись по всіх строгостях закону як розкрадачів державної соціалістичної власності.

Тому райвиконком пропонує:

1. Завести точний облік описаного та продаваного майна в покриття державного зобов'язання, після опису на продаж майна повинні бути прикладені торгові листи.

2. Заборонити продаж якого б то не було описаного майна службовим особам, бригадам, членам сільрад та іншим службовим особам.

3. Негайно виявити всі випадки привласнення, незаконної купівлі (за безцінок), розбазарювання майна службовими особами, бригадами тощо і справи передати до суду для притягнення винних осіб до судової відповідальності.

Голова райвик[онком]у *Струков*
Секретар [підпис]

Державний архів Харківської області. – Ф. Р-154. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 162.
Оригінал. Машинопис; 2. – С. 564–565.

№ 353 *Директива ЦК КП(б)У секретарям обкомів партії про
вжиття заходів проти куркульських і антирадянських
елементів – організаторів саботажу хлібозаготівель*

13 грудня 1932 р.

За последнее время выявляется все большее количество случаев предательства со стороны коммунистов не только сельских работников (председателей колхозов, секретарей ячеек, председателей сельсоветов и др.), а также со стороны ответственных руководящих работников районов (например, Орехово, Большой Токмак, Кобеляки, Балаклея и др.). Начавшаяся в ряде районов чистка сельских парторганизаций и отдельных ячеек показывает не только исключительную засоренность наших сельских ячеек, но и умышленное проникновение в наши ряды кулацких и антисоветских элементов с прямой целью срыва колхозного строительства, развала колхозов, организации саботажа хлебозаготовок. Все такие элементы не только должны исключаться из партии, но и подлежат немедленному аресту и высылке на север.

ЦК предлагает дать районам директивы:

1. Во всех случаях, когда исключаются предатели партии или же проникшие в наши ряды враждебные и кулацкие элементы, немедленно по

телеграфу ставить перед обкомом вопрос об их аресте и высылке, а в особо важных случаях немедленно произвести арест, а затем сообщить обкомом.

2. Работающим на местах комиссиям по чистке в отношении наиболее злостных исключаемых из партии элементов ставить вопрос об их аресте и высылке, а в особых случаях выносить постановление о немедленном аресте с дальнейшей постановкой вопроса перед областью.

3. В газетах при освещении вопроса о затесавшихся в партию врагах и о людях, ставших предателями, ставить вопрос не только об изгнании их из рядов партии, как это делается сейчас, а ставить вопрос о немедленном применении к ним самых суровых карательных мер и изоляции.

О наиболее значительных случаях наказания за предательство и суровых карательных мер по отношению к проникшим в партию кулацким элементам, а также людям, ставшим предателями партии, – печатать не только в районной, но и в областной печати.

4. Все эти случаи одновременно с передачей в газеты сейчас же передавать в Харьков для напечатания в центральной прессе.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 161–162. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 290–291.

№ 354 *Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та в Західній області*

14 грудня 1932 р.

Заслушав доклады секретаря обкома Западной области т. Румянцева, секретаря ЦК КП(б)У т. Косиора, секретаря Днепропетровского обкома т. Строганова, секретаря Северо-Кавказского крайкома т. Шеболдаева, ЦК ВКП(б) и СНК СССР постановляют:

1. Обязать ЦК КП(б)У и Совнарком УССР, под личную ответственность тт. Косиора и Чубаря, закончить полностью план заготовок зерновых и подсолнуха до конца января 1933 г.

2. Обязать Северо-Кавказский крайком и крайисполком, под личную ответственность тт. Шеболдаева и Ларина, закончить полностью план заготовок зерновых к 10–15 января 1933 г., а подсолнуха – к концу января.

3. Обязать обком и облисполком Западной области, под личную ответственность тт. Румянцева и Шелехеса, закончить полностью план заготовок зерновых к 1 января 1933 г. и план заготовок льна – к 1 февраля 1933 г.

4. Ввиду того, что в результате крайне слабой работы и отсутствия революционной бдительности ряда местных парторганизаций Украины и Северного Кавказа, в значительной части их районов контрреволюционные элементы – кулаки, бывшие офицеры, петлюровцы, сторонники Кубанской рады и пр. сумели проникнуть в колхозы в качестве председателей или вли-

ательных членов правления, счетоводов, кладовщиков, бригадиров у молотилки и т. д., сумели проникнуть в сельсоветы, земорганы, кооперацию и пытаются направить работу этих организаций против интересов пролетарского государства и политики партии, пытаются организовать контрреволюционное движение, саботаж хлебозаготовок, саботаж сева, – ЦК ВКП(б) и СНК СССР обязывают ЦК КП(б)У, Севкавказкрайком, СНК Украины и крайисполком Севкавказя решительно искоренить эти контрреволюционные элементы путем арестов, заключения в концлагерь на длительный срок, не останавливаясь перед применением высшей меры наказания к наиболее злым из них.

5. ЦК и СНК указывают партийным и советским организациям Советского Союза, что злейшими врагами партии, рабочего класса и колхозного крестьянства являются саботажники хлебозаготовок с партбилетом в кармане, организующие обман государства, организующие двурушничество и провал заданий партии и правительства в угоду кулакам и прочим антисоветским элементам. По отношению к этим перерожденцам и врагам Советской власти и колхозов, все еще имеющим в кармане партбилет, ЦК и СНК обязывают применять суровые репрессии, осуждение на 5–10 лет заключения в концлагерь, а при известных условиях – расстрел.

6. ЦК и СНК отмечают, что вместо правильного большевистского проведения национальной политики в ряде районов Украины украинизация проводилась механически, без учета конкретных особенностей каждого района, без тщательного подбора большевистских украинских кадров, что облегчило буржуазно-националистическим элементам, петлюровцам и пр. создание своих легальных прикрытий, своих контрреволюционных ячеек и организаций.

7. В особенности ЦК и СНК указывают Северо-Кавказскому крайкому и крайисполкому, что легкомысленная, не вытекающая из культурных интересов населения, не большевистская «украинизация» почти половины районов Севкавказа при полном отсутствии контроля за украинизацией школы и печати со стороны краевых органов, дала легальную форму врагам Советской власти для организации сопротивления мероприятиям и заданиям Советской власти со стороны кулаков, офицерства, реэмигрантов-казаков, участников Кубанской рады и т. д.

В целях разгрома сопротивления хлебозаготовкам кулацких элементов и их «партийных» и беспартийных прислужников ЦК и СНК Советского Союза постановляют:

1. Выселить в кратчайший срок в северные области СССР из станицы Полтавской (Северный Кавказ) как наиболее контрреволюционной всех жителей, за исключением действительно преданных соввласти и не замешанных в саботаже хлебозаготовок колхозников и единоличников и заселить эту станицу добросовестными колхозниками-красноармейцами, работающими в условиях малоземелья и на неудобных землях в других краях, передав им все земли и озимые посевы, строения, инвентарь и скот выселяемых.

Ответственность за проведение этого решения (пункт «1») возложить на тт. Ягоду, Гамарника (с заменой т. Булиным), Шеболдаева и Евдокимова.

2. Арестованных изменников партии на Украине, как организаторов саботажа хлебозаготовок, бывших секретарей районов, предисполкомов, зав. райЗУ, предрайколхозсоюзов, а именно: Ореховский район – Головина, Пригоду, Паламарчука, Ордельяна, Луценко; Балаклейский район – Хорешко, Уса, Фишмана; Носовский район – Яременко; Кобелякский район – Ляшенко; Больше-Токмакский район – Ленского, Косяченко, Дворника, Зыка, Долгова – предать суду, дав им от 5 до 10 лет заключения в концентрационных лагерях.

3. Всех исключенных за саботаж хлебозаготовок и сева «коммунистов» выселять в северные области наравне с кулаками.

4. Предложить ЦК КП(б)У и СНК Украины обратить серьезное внимание на правильное проведение украинизации, устранить механическое проведение ее, изгнать петлюровские и другие буржуазно-националистические элементы из партийных и советских организаций, тщательно подбирать и воспитывать украинские большевистские кадры, обеспечить систематическое партийное руководство и контроль за проведением украинизации.

5. Немедленно перевести на Северном Кавказе делопроизводство советских и кооперативных органов «украинизированных» районов, а также все издающиеся газеты и журналы с украинского языка на русский язык как более понятный для кубанцев, а также подготовить и к осени перевести преподавание в школах на русский язык. ЦК и СНК обязывают крайком и крайисполком срочно проверить и улучшить состав работников школ в «украинизированных» районах.

6. В отмену старого решения разрешить завоз товаров для украинской деревни и предоставить тт. Косиору и Чубарю право приостановить снабжение товарами особо отстающих районов, впредь до окончания ими хлебозаготовительного плана.

Председатель СНК Союза ССР В. Молотов (Скрябин)
Секретарь ЦК ВКП(б) И. Сталин

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 911. – Арк. 42–42 зв. Оригінал. Машинопис; ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5243. – Арк. 234–238. Засвідчена копія. Ротапринт. Відбиток; 5. – С. 210–212.

№ 355 Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області сільрадам про прискорення репресивних заходів щодо селян за невиконання хлібозаготівель

14 грудня 1932 р.

До всіх сільрад

Помічається, що головами сільрад несвоєчасно виконуються ухвали сільрад про репресивні заходи до злісних несплатчиків хліба, а саме:

1. Несвоєчасно надсилаються до РВК матеріали на затвердження про штрафи, зокрема особливо затягується [матеріал] по адмінвиселенню (Коломак, Ков'яги, Баранове).

2. Несвоєчасно постанови про штрафи виконуються, чому майно, яке описано, розбазарюється, і самий цей захід не може дати того ефекту, який потрібний.

Тому райвиконком пропонує:

1. Постанови сільрад (президії, пленуму з потрібними довідками чи характеристиками) надсилати до РВК не пізніше, чим через добу з часу її внесення.

2. Продаж майна за невнесення штрафів проводити зараз же на другий день після одержання затвердження РВК.

3. Продаж, як правило, в борг переводити не допускається.

Попереджується як голів, так і секретарів сільрад, що коли і надалі [ухвали] не будуть своєчасно надсилатися до РВК, голови та секретарі сільрад будуть притягатися до відповідальності, бо це є приховування[м] куркуля від ударів органів влади.

Оригінал підписали: голова РВК *Струков*
секретар *Рябенко*

14 грудня 1932 р.

Області	На яке число відомості	Кільк. р-нів, що ввійшли в розробку	Зібрано в центнерах											Крім того				
			Пшениця	Овес	Ячмінь	Кукурудза	Квасоля	Інші бобові	Гречка	Просо	Інші зернові	Всього зернових	% до плану	Картопля	Льон	Конопля	Сояшник	
Київська	10.XII	50	2973	74 672	74 372	3033	1087	30 186	37 739	1869	32 872	274 993	20,6	79 297	7050	2596	914	9
Чернігівська	10.XII	28	12 192	56 494	28 705	2844	535	15 503	36 752	3144	40 727	196 897	27,0	288 419	6042	18 011	–	2
Вінницька	5.XII	34	1703	49 654	65 365	3051	584	41 462	14 158	5053 *	–	181 040	14,2	2818	1177	265	27	
Харківська	5.XII	25	83 662	26 482	85 217	10 855	470	1622	17 193	132 *	21 058	259 816	16,4	56 538	72	5567	2012	2
Дніпропетровська	10.XII	49	175 400	76 300	290 400	65 700	400	800	3800	23 400	1991	638 191	40,0	3800	3700	500	17 500	4
Одеська	10.XII	42	35 873	31 899	159 350	25 283	309	120	710	8193	–	261 737	22,3	17 050	188	18	9116	2
Донецька	5.XII	36	131 849	43 435	129 433	15 430	193	9856	10	17 290	–	347 497	27,9	104 386	1464	105	9774	1
АМСРР	28.XII	6	3545	280	8883	4583	–	–	–	–	–	17 021	13,4	450	–	–	1480	
Україна		270	447 197	358 967	841 506	130 789	3578	99 549	110 362	88 596	96 648	2 177 192	23,7	550 358	19 703	27 262	40 823	24
УСРР до плану		–	26,9	17,9	23,8	43,7	15,7		24,2	51,3	25,1	23,7	–	–	17,3	22,3	31,0	

Управління економіки та обліку НКЗС УСРР

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 13. – Спр. 55. – Арк. 3. Незасвідчена копія. Машинопис.

* Ушкодження аркуша.

№ 357 *Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про українізацію в ДСК, Казахстані, Середній Азії, ЦЧО та інших районах СРСР» **

15 грудня 1932 р.

ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР решительно осуждают выступления и предложения, исходящие от отдельных украинских товарищей, об обязательной украинизации целого ряда районов СССР (например, в ДВК, Казахстане, Средней Азии, ЦЧО и т. д.). Подобные выступления могут только играть на руку тем буржуазно-националистическим элементам, которые, будучи изгнаны из Украины как вредные элементы, проникают во вновь украинизированные районы и ведут там разлагающую работу.

Поручить крайкому и крайисполкому ДВК, обкому и облисполкому ЦЧО, Казахскому крайкому и Совнаркому немедленно приостановить дальнейшую украинизацию в районах, перевести все украинизированные газеты, печать и издания на русский язык и к осени 1933 года подготовить переход школ и преподавания на русский язык.

Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*
Председатель СНК СССР *В. Молотов (Скрябин)*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 466. – Арк. 177. Засвідчена копія. Машинопис; РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 911. – Арк. 43. Копія. Машинопис; 5. – С. 312–313.

№ 358 *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про лист Й. Сталіна щодо Орхівської справи*

15 грудня 1932 р.

1. Бюро обкома отмечает, что оно допустило ошибку в том, что сняв руководство Ореховского района (Ордельяна – бывшего председателя РКК постановлением от 23 августа, а Головина и Паламарчука – постановлением от 28 октября) за разложенческую работу в районе, за срыв осеннего сева и хлебозаготовок, как не оправдавших доверия партии, дело до конца не довело, не вскрыло всей контрреволюционной сущности организованного ими сговора, направленного на срыв хлебозаготовок, не исключило их из партии, не отдало под суд, а ограничилось передачей вопроса об их партийности на рассмотрение областной КК.

2. За то, что бывшее руководство Ореховского района предало интересы партии, стало на прямой кулацкий путь обмана партии и пролетарского государства, на путь вредительства, организованного разложения колхозов, организовало саботаж хлебозаготовок, искусно прикрывая свою кулацкую жульническую работу «согласием» с генеральной линией партии, Головина – бывшего секретаря РПК, Паламарчука – бывшего председателя РИК, Ордельяна – бывшего председателя РКК, Пригоду – бывшего предсе-

* На документі РНК СРСР є рукописна помітка: «Оригинал хранится в ЦК ВКП(б)».

дателя колхозсоюза, Луценко – бывшего заведующего райЗУ, Базилевич – бывшего женорга как переродившихся, как врагов партии и рабочего класса из партии исключить, арестовать и сурово покарать.

3. Предложить тт. Кумпикевичу и Румянцеву организовать слушание дела в Орехове показательным порядком не позже чем через 5–7 дней.

4. Опубликовать в печати от имени прокуратуры постановление об аресте всех проходящих по делу лиц. Текст представить секретариату.

5. Обязать редакцию газеты «Зоря» подвергнуть в областной и районной печати решительному и всестороннему разоблачению всей контрреволюционной, вредительской, кулацкой работы бывшего Ореховского руководства.

6. Вопрос об уполномоченном райГПУ т. Базилии рассмотреть особо с участием т. Реденса.

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 20. – Арк. 69, 70. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 294–295.

№ 359 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про роботу
центрального управління народногосподарського
обліку*

16 грудня 1932 р.

1. ЦК констатує, що ЦУНХУ допустило в своїй роботі ряд грубейших політичних помилок, виразившихся в наступому:

а) ЦУНХУ представило неправильні тенденційно-преуменьшенні цифри о робочому питанні при повному ігноруванні широко розвернутого за останні роки загального громадського питання;

б) ЦУНХУ опублікувало в бюллетені ЦУНХУ повністю тенденційні преуменьшенні дані про урожайність 1932 г., оказав тим самим допомогу кулацко-антисоветским елементам в їх боротьбі проти виконання плану хлібозаготовок і розв'язав вакханалію воровства і надувательства со сторони антигромадських елементів колхозів, окремих совхозів і індивідуальних крест'ян;

в) ЦУНХУ издало ошибочную брошюру с тенденційними цифрами об ітогах п'ятилетки. В брошюрі, наприклад, не включені цифри продукції ряду нових галузей промисловості, які не були передбачені п'ятилітнім планом, а во введенні, підписаному т. Минаєвим, повністю обійдені політичні ітоги п'ятилетки (окончателіне поразення капіталістических елементів в промисловості, розгром кулачества як класу, перемога колхозного руху, перемога соціалістических форм хоз'яйства).

2. ЦК констатує, що цими помилками ЦУНХУ нанесло шкоду советській владі. ЦК вважає, що ці помилки не випадкові, вони свідчать про наявність в апараті ЦУНХУ буржуазної тенденції, прикриваємої

флагом «объективной» статистики и рассчитанной на подрыв и развенчание великого значения победоносно завершаемой пятилетки в 4 года.

3. Руководство ЦУНХУ не только не учло неоднократных указаний и предупреждений ЦК и Совнаркома, а наоборот, своим воздействием поспособствовало дальнейшему совершению ошибок не только средними, но и руководящими работниками ЦУНХУ.

Исходя из сказанного, ЦК постановляет:

1. Объявить выговор начальнику ЦУНХУ т. Осинскому, обязав его в дальнейшем строго следить за работой его ближайших помощников и аппарата ЦУНХУ, впредь не допуская подобных ошибок и тем более не допуская публикации тенденциозных итоговых данных по важнейшим вопросам.

2. Объявить строгий выговор заместителю начальника ЦУНХУ т. Минаеву, непосредственно и лично допустившему публикацию вышеуказанных тенденциозных данных, и снять его с работы в ЦУНХУ как не справившегося с порученным ему делом, направив его на низовую местную работу.

3. Объявить строгий выговор с предупреждением редактору бюллетеня ЦУНХУ т. Мендельсону, опубликовавшему ложные данные об урожайности 1932 г.

4. Объявить строгий выговор зам. начальника сельскохозяйственного сектора ЦУНХУ т. Балашову, давшему для публикации тенденциозные данные об урожайности в 1932 г.

5. Поручить гг. Межлауку, Антипову и Ежову в месячный срок проверить личный состав всего аппарата ЦУНХУ СССР, РСФСР и УССР и очистить его от чуждых советской власти элементов.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 911. – Арк. 22–23. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 360 *Витяг із протоколу засідання Запорізької міськради про репресивні методи хлібозаготівлі в колгоспах*

16 грудня 1932 р.

1. *Слухали:* Про стан хлібозаготівель та методи, що застосовуються до окремих колгоспників Августинівської сільради, в яких виявлено розкранені хлібні або фуражні культури.

1. *Ухвалили:* 1. Визнати за незадовільний стан хлібозаготівель по Августинівській сільраді: на 14 грудня план виконано лише на 75 %.

2. Констатувати, що в процесі застосування різних репресій припускаються заходи, що суттю і формою є типічними «лівацькими» перекрученнями. Наприклад, у гр-на Третьяка (в минулому бідняк, ударник, мав понад 400 трудовнів, премійований за кращу роботу, харчові культури, що одержані на трудовні, добровільно здав у хлібозаготівлю в обмін на магар) було знайдено на горищі 2 ц посліду (зразки цього посліду знаходяться в міськраді). Бригада, що обшукувала, забрала цей послід і до того, в якості «ре-

пресії», забрала курей, а також наклала арешт на всю городину, що заготовлена гр. Третяком на зиму з власного городу та за трудодні (картопля, капуста, огірки, баклажани, буряки тощо), відносно якої жодних сумнівів як у бригади, так і у сільради, про те, що це не крадене, – нема.

У гр-на Деркача, у якого було викрито 750 кг кукурудзи, проса разом з краденим хлібом, так[ож] було забрано курей, городину, сир тощо.

Безпосередньо виясняючи цю справу у сільуповноважених тт. Гладченко та Четверикова і заступника голови сільради, виявлено, що такі «вказівки» давав кущовий уповноважений т. Рожко. Тов. Рожко від цього відмовляється, заявляючи, що це, очевидно, було зроблено, коли його не було в селі, а він особисто давав таку вказівку лише в одному випадкові.

3. Визнати такі методи роботи по хлібозаготівлях за зразок «лівацького» перекручення та застосування неприпустимих адміністративних методів замість проведення масово-організаційно-роз'яснювальної роботи, що наслідком своїм будь-якою мірою не сприяє хлібозаготівлям, а навпаки, підриває довір'я до партії і влади в очах широких мас колгоспників.

4. Виходячи з наведеного, всі дії, що стосуються вилучення краденого майна, визнати за незаконні й скасувати.

Запропонувати голові сільради негайно повернути всі речі, незаконно забрані у окремих громадян.

Кущовому уповноваженому по Августинівській сільраді т. Рожко оголосити сувору догану й з роботи уповноваженого зняти, сільським уповноваженим тт. Гладченку та Четверикову оголосити сувору догану, зобов'язавши їх подальшою роботою виправити припущені помилки, додержуючись всіх директив партії та уряду й, зокрема, МПК та міськради, що точно визначають методи роботи, об'єкти та характер впливу та мобілізацію колгоспних мас для виконання ними зобов'язань, а також заходи, що їх потрібно вживати до розкрадачів того чи іншого колгоспного майна, зокрема хліба.

5. Відділу заготівель з цього приводу скласти спеціального листа від міськради до всіх уповноважених міськради та голів сільрад, що попередив би можливість перекручення в інших місцях.

6. Голові Августинівської сільради оголосити догану: а) за недостатню боротьбу за виконання плану хлібозаготівель; б) за припущення на терені сільради подібного неподобства.

7. Зобов'язати сільраду, уповноважених по сільраді, правління артілі рішуче посилити роботу щодо виявлення і вилучення розкрадених хлібних ресурсів, мобілізуючи для цього насамперед актив колгоспників.

8. Пояснити сільрадам та уповноваженим, що примусове вилучення (конфіскація майна) може бути лише в окремих випадках за рішенням суду, а у випадках, передбачених інструкцією РПК про одноосібників, застосовуються заходи, визначені цією інструкцією.

9. Члена сільради Деркач Ївгу, у якої виявлено крадений хліб, виключити зі складу сільради та притягти до судової відповідальності. Доручити прокурору закінчити слідство протягом трьох днів та провести судовий процес на місці, в Августинівці.

10. Сільраді перевірити роботу комісії сприяння хлібозаготівлі та окремих членів сільради під кутом зору боротьби їх за хліб та рішуче покласти край таким неподобствам, коли окремі члени сільрад замість впертої боротьби за хліб, боротьби проти куркульських махінацій, самі з'являються зривачами та розкрадачами хліба.

Згідно: стенограф-протоколіст міськради *Стісон*

Державний архів Запорізької області. – Ф. Р-722. – Оп. 1. – Спр. 92. – Арк. 135. Склографічний відбиток; 2. – С. 566–568.

№ 361 *Доповідна записка секретаря Харківського обкому партії Р. Терехова до ЦК КП(б)У про становище в Кобеляцькому районі*

16 грудня 1932 р.

ЦК КП(б)У

т. С. Косиору

Вскрытие обкомом факта организации саботажа хлебозаготовок бывшим Кобелякским районным руководством во главе с секретарем РПК Ляшенко заслуживает особого внимания. Если в Сахновщинском районе мы столкнулись с оппортунистической слепотой районного руководства, с потерей классовой бдительности со стороны секретаря РПК, с верой на слово кулацким руководителям колхозов, с неумением вскрыть маневры кулака, то в Кобеляках мы столкнулись с фактом прямой измены партии со стороны руководителя партийной организации, сознательной организации секретарем РПК Ляшенко саботажа хлебозаготовок.

Первоначальный план хлебозаготовок Кобелякского района был установлен обкомом 14 300 т, в том числе колхозному сектору – 12 500, единоличному – 1800 т.

Сниженный план хлебозаготовок по Кобелякскому району сейчас равняется 9300 т, в том числе по колхозному сектору – 8 тыс. т, по единоличному – 1300 т. Изъятие с га – 2,6 ц. Заготовлено в прошлом году 15 тыс. т. Из сопоставления этих двух цифр (план этого года 9300 т и план прошлого года 15 тыс. т) видно, что Кобелякский район в этом году получил отнюдь не преувеличенный план.

Несмотря на это, на 15 ноября план хлебозаготовок по Кобелякскому району был выполнен на 32,8 %, в т. ч. по колхозам – 35,2 %, по единоличникам – на 17,8 %.

Если в прошлом году в Кобелякском районе на 15 ноября было заготовлено 14 442 т, то в этом году на это же число было заготовлено 3053 т хлеба.

Ввиду катастрофического падения темпов хлебозаготовок в ноябре, секретарь РПК Ляшенко был вызван нами 16 ноября специально в обком для отчета о положении дела с хлебозаготовками.

Ляшенко, будучи в обкоме, доказывал нереальность плана хлебозаготовки, излагая такой хлебный баланс, что следовало бы не только в районе заготавливать хлеб, но еще завезти в район часть посевфондов. Этот баланс был нами тут же разоблачен, после чего т. Ляшенко дал обкому твердое обещание в ближайшие дни покончить с оппортунистической размагниченностью и добиться решительного перелома.

Здесь следует упомянуть о том, что Ляшенко был в числе тех секретарей, которые при доведении первоначального плана подали заявление о нереальности плана.

Естественно, что и факт подачи Ляшенко этого заявления, и представленный им в обком баланс не могли не вызвать тревогу обкома за состояние Кобелякского района. И действительно, мизерные заготовки после обещаний Ляшенко обкому заставили обком выслать в Кобелякский район бригаду для того, чтобы ознакомиться с положением дела на месте.

Первые предварительные материалы, которые начали поступать от посланной нами бригады, заставили меня с группой работников обкома и облКК выехать в Кобелякский район для того, чтобы непосредственно проверить партуруководство.

Первое, с чем пришлось столкнуться в районе, это со сплошной вакханалией составления дутых балансов как со стороны районных организаций (РИК, МТС), так и председателей сельсоветов, руководителей колхозов. Люди буквально находились в плену цифр, в каждом сельсовете составлены были дутые балансы, готовые таблицы, к тому же однотипные, точно по заказу.

Эти дутые балансы исходили из почти одинаковой урожайности. Везде, во всех сельсоветах и колхозах, фигурировала урожайность в 2 или 3 ц с га, только в отдельных колхозах, очень редко, можно было встретить урожайность свыше 3 ц с га.

Нами было установлено, что секретарь РПК Ляшенко в целях доказательства нереальности плана хлебозаготовок давал лично директивы председателям сельсоветов и колхозов о том, чтобы последние показали низкие цифры урожайности. Этим районное партийное руководство ориентировало парторганизацию и руководство сел и колхозов на прямой обман партии и правительства. Директор МТС Обыдало, который был допрошен уполномоченным ГПУ, подтвердил, что, следуя личным указаниям секретаря РПК Ляшенко, он специально для обкома составлял такие расчеты, которые должны были доказать нереальность плана хлебозаготовок.

Привожу выписку из этой докладной записки, поданной директором МТС Обыдало секретарю РПК, председателю РИК и председателю РКК:

Название колхозов	По данным районных экспертных комиссий	Фактически намолочено с га	Расхождение в ц
«Еднання»	4,5	2,5	2,0
«Жовтнева перемога»	4,5	2,2	2,3

«Бідняцька перемога»	6,12	2,2	4,0
«Певний шлях»	6,31	2,2	3,92
«Комунар»	6,44	3,3	3,14
«Пролетар»	7,58	4,1	3,48
«Червоний стяг»	7,58	3,4	4,18

«Для примера взято только 7 колхозов МТС, но аналогичных колхозов с таким урожаем много: артель им. Петровского Белицкого сельсовета, артель «Вторая пятилетка» Волчанского сельсовета, артель им. Чапаева Бутенковского сельсовета и пр.»

И дальше он приводит такой расчет: «По документальным данным колхозов, всего обмолочено по МТС 45 124 ц, а план хлебосдачи, повторяю, имеем 56 779 ц, что показывает расхождение против фактического намолота на 11655 ц».

И в конце докладной записки он делает такой вывод: «И вот, как видно из приведенных примеров, план хлебосдачи по МТС в целом и по большинству колхозов выполнен быть не может, а отсюда и позорное состояние хлебосдачи, а потому, чтобы не поставить колхозников, которые хорошо работали, в тяжелое положение с хлебом и не допустить фактов, которые были в прошлом году, когда забрали семена яровых, – прошу РПК, РИК и РКИ пересмотреть планы по МТС и в колхозах, учесть их реальность и довести до сведения областных центров о действительном состоянии хлебосдачи в колхозах, обслуживаемых МТС».

Проверка больше десятка колхозов показала, что все эти приведенные Обыдало цифры фактического обмолота являются фальшивыми. Ряд колхозов (им. Петровского, «Червоний партизан» и др.), которые по заявлению Обыдало и Ляшенко не имели хлеба, в настоящее время свой план хлебозаготовок уже выполнили.

Эта докладная записка была написана Обыдало по предложению Ляшенко. Когда ГПУ допросило Обыдало, он сказал, что эти «балансы» он составлял по указанию секретаря РПК Ляшенко. На собрании районного актива, специально созданного нами, ряд выступавших низовых работников подтвердили, что Ляшенко ориентировал их на обман партии.

Председатель Бутенковского сельсовета г. Васильковский в своем выступлении о причинах провала хлебозаготовок в районе прямо сказал: «Ляшенко весь час говорил, що треба доказати, що хліба в районі нема». Лебеденко, зав. райземотделом, когда мы его прижали к стенке, на том же активе, заявил: «Бальянс почався не з низових робитників, а з бюро РПК. Нас вызвали вночи и заставили скласти бальянси».

Когда Ляшенко в последний раз получил сообщение о вызове в обком по поводу хлебозаготовок, он вызвал к себе работников аппарата, среди них Винокурова – бывшего председателя колхозсоюза (преданный нашей бригадой суду и осужденный на 10 лет), Обыдало (того, который писал по предложению Ляшенко докладную записку о нереальности плана хлебозаготовок), и предложил им на протяжении одной ночи путем рассылки лю-

дей в колхозы и села «выяснить» состояние наличных хлебных ресурсов. Путем объезда колхозов района были на протяжении ночи собраны все «сведения» по всем колхозам.

Некоторые руководители колхозов до того обнаглели, что даже не потрудились правильно подбить итоги в книгах. При проверке нами в артели «Червона перемога» выяснилось, что с площади посева озимой пшеницы 129 га при урожайности (по записям в книгах колхоза) в 3,20 ц с га должно быть записано 412 ц, а записано было только 289 ц, т. е. скрыто от учета 123 ц. То же самое и с ярой пшеницей: с площади посева в 145 га при урожайности (по данным колхоза) 3,30 ц с га должно быть заприходовано 478 ц, а записано 391 ц. Здесь тоже скрыли от учета 87 ц пшеницы.

Артель «Червона Україна» села Белики – валовой сбор по этой артели, путем записи по книгам, определен самим правлением колхоза в 9293 ц. Эта цифра о фактическом урожае колхоза дана за подписью председателя правления МТС. При посещении нами колхоза председатель колхоза, член партии Гаврик, не зная о том, что мы имеем сведения, подписанные им же самим, начал доказывать, что его валовой сбор 8472 ц и что хлеба у него нет и плана хлебозаготовок он выполнить не может. Он также заявил нам, что после вывоза в счет плана хлебозаготовок 3239 ц в колхозе больше хлеба не осталось, и поэтому остальные 1189 ц плана хлебозаготовок колхоз выполнить не может. А в действительности при проверке нами данных валового сбора и расхода хлеба колхозом получилась следующая картина:

1.	Выдано по авансам и на общественное питание (полагается 15 % или 1394 ц, т. е. перерасход 492 ц)	1886 ц
2.	Расход на посевы озимых	1361 ц
3.	Оставлено семян на весенний сев	934 ц
4.	Возвращено семсуду	361 ц
5.	Выдана социальная помощь другим колхозам	118 ц
6.	Учительский фонд	98 ц
7.	Содержание курсов пропагандистов	4 ц
8.	Продано дому отдыха	25 ц
9.	Продано МТС	16,7 ц
10.	Обменяно на гвозди	1,5 ц
11.	Продано «Шляхбудівництву»	9,8 ц
12.	Израсходовано на фураж	39,8 ц
13.	Обменяно на разные материалы	2,6 ц
14.	Сдали в счет хлебозаготовок	3239 ц
И т о г о израсходовано хлеба		8096 ц

Таким образом, по их подсчетам, остаток составляет $(8472 - 8096) = 376$ ц. Когда мы проверили, то установили, что, если даже исходить из их данных, в колхозе после обеспечения себя семенами и разбазаривания хлеба, остается $(9293 - 8096) = 1197$ ц, а для окончания плана хлебозаготовок

нужно 1184 ц, а по их подсчетам не хватало для выполнения плана хлебозаготовок 768 ц.

Председатель этого колхоза писал в ЦК КП(б)У обманное заявление о том, что им дали непосильный план и у них не хватает посевматериала при 30 % выполнении плана хлебозаготовок. Теперь этот председатель, припертый к стенке фактами, заявляет, что он ошибся. Есть основание предполагать, что это заявление написано с ведома секретаря РПК и пред. исполкома. Такая же картина вскрыта и в других колхозах, как, например:

Сельсоветы	Колхозы	Валовой сбор, записанный в книгах	Оказалось хлеба после проверки нашей комиссией
Куст-Кущевский	«Прогрес»	1810	1930
Кобелякский	«Певний шлях»	1053	1356
Белики	им. Петровского	821	872

Далее, по данным, которыми оперировало районное руководство и которые оно направило в область, по колхозу им. Буденного валовой сбор определен в 1530 ц. После проверки комиссией обкома урожайности этого колхоза выяснилось, что валовой сбор достигает 1767 ц, т. е. разница в 237 ц. По тому же Бутенковскому сельсовету в колхозе им. Свердлова, по данным района, валовой сбор определен в 1999 ц, после проверки нашей комиссией валовой сбор установлен в 2498 ц, разница – 499 ц. Такого количества утаенного хлеба, обнаруженного нами при самом беглом ознакомлении с состоянием колхозов. Вне всякого сомнения, что более глубокая проверка дала бы еще значительно больше центнеров скрытого хлеба.

Вся эта вакханалия наглого обмана государства, разложения части колхозов и партийного актива исходила от руководства и, главным образом, от Ляшенко.

Ляшенко в разговоре с членами бюро заявил: «Информировать Терехова я могу по посевной, ну, по свекле, но что писать о хлебе, когда колхозы сидят без хлеба, бить будут».

Эти же настроения имели место среди остальных членов бюро. Председатель райисполкома Бема говорил: «Многие колхозы уже не имеют семян, самое большое мы сможем выполнить план на 15 %, пускай приезжает из обкома Резников и начинает сам заготавливать хлеб». Журко, председатель райпрофсовета, член бюро райпарткома, заявил: «План хлебозаготовок по району нереален, мы в этом году будем голодать, и вместе с нами колхозники, так как на колхозы наложили столько хлеба, сколько ими даже не намолочено».

С первых же дней хлебозаготовок районное руководство попустительствовало, а порой само поощряло растаскивание и разбазаривание хлеба. Разрешения на получение хлеба из колхозов давались секретарем РПК Ляшенко, председателем райисполкома Бема, председателем райколхозсоюза. Хлеб в колхозах брали все кому не лень: райколхозсоюз, МТС, райпотребсоюз. Организованное сверху разбазаривание и растаскивание хлеба

в огромной мере способствовало усилению краж, утайке и воровству хлеба в колхозе. Этим самым районное руководство, по сути, дало лозунг: разбазаривать хлеб кто как может. Факты:

Райпотребсоюз в ноябре этого года получил из колхозов 20,7 т ржи и пшеницы. МТС также в ноябре с. г. получила от колхозов 11,2 т продовольственных культур, преимущественно ржи и пшеницы.

Райколхозсоюз за этот же период получил из колхозов 5,1 т продовольственных культур. Хлеб брали даже из таких колхозов, которые выполнили свой план на 10–14 % («Бідняцька перемога», «Вірний шлях»). По распоряжению райснаба изъято из мельниц 5,5 т мерчука.

Полученные районом 23,8 т посевной пшеницы были использованы целиком для снабжения районного центра. Из этого количества райпотребсоюз получил 16,4 т и райколхозсоюз – 1,8 т. Все это было сделано ими с ведома Ляшенко или по его прямому распоряжению.

Разложение дошло до того, что уполномоченные райпарткома начали «заготавливать» хлеб для своих личных нужд.

Это дало сигнал всем колхозам сначала обеспечить хлебом себя, а то, что останется, – государству.

Председатель правления колхоза «Єднання» Таранушечевского сельсовета Соболев Александр, член партии, говорит: «Продавайте хлеб; если не выполните хлебозаготовки, вас никто судить не будет».

В с. Маячка секретарь партячейки Дробитько не допустил вывоза из села в счет хлебозаготовок 150 ц хлеба, заявляя: «Можно вывезти только 20 ц пшеницы, пока что и этого хватит».

Уполномоченный райпарткома по Комаровскому сельсовету вместо усиления темпов хлебозаготовки по селу заявляет: «Сначала мы должны обеспечить тех, кто будет гонять тягловую силу во время весеннего сева, а потом им будем вывозить хлеб».

Возьмем выдачу авансов. Сам Ляшенко на одном из совещаний дал такую установку: «Для нашего района 15 % обмолота недостаточно, у нас нужно выдать авансов больше». В постановлениях писалось одно, а на деле нарушались и не выполнялись директивы ЦК и правительства. Вопреки директивам ЦК и обкома партии, еще в августе, о прекращении всякой выдачи печеного хлеба на общественное питание по колхозам, с ведома секретаря райпарткома, в отдельных случаях по его распоряжению, хлеб колхозникам выдавался еще в момент прибытия комиссии обкома.

Секретарь райпарткома Ляшенко и председатель райисполкома Бема знали о незаконном расходовании хлеба на общественное питание, на преувеличенные выдачи авансов, но никаких мер против этого воровства не принимали, а, как видно из приведенных фактов, наоборот, якобы в целях стимулирования хода осенней посевной кампании, молотьбы, разрешали все эти выдачи печеного хлеба вопреки решениям партии и правительства. Приведу ряд фактов: на бюро райпарткома, в моем присутствии, 2 декабря, выяснился факт, которого не отрицал сам Ляшенко. В момент приезда Ляшенко в один из колхозов, где происходила молотьба, председатель колхоза спросил его, можно ли колхозникам выдавать хлеб за работу, и Ляшенко

дал разрешение выдавать по одному килограмму хлеба в день на каждого колхозника. Этого было уже совершенно достаточно, чтобы хлеб раздавался лодырям, рвачам во всяком виде: мукой, зерном, печеным хлебом и т. д.

Чербивский сельсовет, колхоз «Нова громада» по распоряжению председателя Калиберды, после выдачи натуравансов – 15 % фактического обмолота – начал выдавать всем работающим колхозникам вместо печеного хлеба по 800 г муки, зерна на каждый трудодень. Вследствие такого расширения хлеба авансы по данному колхозу составляют 23,4 %, и по данному колхозу таким образом разбазарено 389 ц хлеба.

По сельхозартели им. Шевченко Волчанского сельсовета до последних дней выдавался колхозникам на трудодни печеный хлеб по 800 г, кроме полученного аванса, вследствие чего израсходовано на общественное питание 593 ц.

По установке председателя райколхозсоюза Винокурова в Бродчанском сельсовете, в артели «Комінтерн» была принята следующая резолюция:

«Кроме ранее полученного хлеба в счет аванса и получения печеного хлеба, каждому колхознику выдавать дополнительно по 2 фунта на трудодень».

То же самое по ряду сельсоветов, которые объехали члены комиссии. В колхозе «Шлях до соціалізму», в колхозе «Жовтень» Рассыпаевского сельсовета колхозы раздавали еще и до 2 декабря печеный хлеб. В результате выдачи натуравансы по тем колхозам, где мы успели выявить, составляют 21 %, или явный перерасход составляет 5732 ц.

Воровство хлеба в колхозах Кобелякского района приняло массовые размеры, хлеб раскрадывался в колосках, при молотье, в амбарах, скрывали хлеб в соломе, полове, так называемых последах, причем в большинстве колхозов, которые объехали члены комиссии обкома, отходы и «последы», как правило, нигде не заприходовались.

Например, в колхозе им. Чапаева Сухомаячского сельсовета председателем Шинкаренко, счетоводом Рудько, кладовщиком Гулем не заприходовано до 400 ц отходов, в которых имеется хорошего зерна до 40 %.

В Белицком сельсовете в колхозе «Червона Україна» пущено в полу проса до 30 %. По заявлению директора МТС Обыдало, в с. Марковка, где он сидел уполномоченным райпарткома, при перевеивании «отходов» находят до 20–25 % зерна.

В с. Дрижина Гребля, в колхозе им. Чубаря, в котором насчитывается до 300 семейств колхозников, на вопрос к председателю колхоза (в присутствии зав. оргинстра райпарткома и секретаря ячейки, которые заявили, что в этом колхозе колхозники хлеба не воровали и краж не было): «Много ли в колхозе разворовано хлеба?», – председатель колхоза и стоящие рядом колхозники прямо заявили, что «хлеб воровали при молотье, кто хотел, и что человек 130–140 колхозников имеют каждый, кроме трудодней, пудов до 100–150 наворованного хлеба».

В с. Рассыпаловка, в колхозе «Жовтень», в течение одной ночи колхозники разворовали 4 га путем срезывания колосков.

Не менее угрожающие размеры приняты по Кобелякскому району торговли и спекуляция хлебом. Хлеб совершенно безнаказанно продавался на базарах, хлеб продавали под видом зерна для посева колхозы друг другу: например, колхоз «Червона Україна» продал МТС и колхозу им. Петровского 41 ц хлеба, обменял на гвозди и другие материалы 14 ц, а в общей сложности 55 ц, и в то же самое время колхоз отказывается выполнять план хлебозаготовки, мотивируя отказ отсутствием хлеба.

В сельсовете с. Суха Маячка продано до 1 пуд. пуд. * хлеба. Обо всех этих фактах разбазаривания хлеба, которые составляют тысячи центнеров, знало партийное руководство, знал секретарь райпарткома, и никаких мер борьбы с этими безобразиями ни партийное, ни советское руководство не принимали.

Бывший председатель райколхозсоюза Винокуров, принимавший активнейшее участие в спекуляции и раскрадывании хлеба на протяжении долгого периода, не исключался из партии, и лишь после нажима товарищей, приехавших из обкома, он был исключен из партии, но в отношении предания суду этого агента классового врага Ляшенко категорически возражал. В процессе судебного следствия Винокуров показал, что разбазаривание хлеба, торговля хлебом и т. д. производились им с ведома и согласия секретаря РПК Ляшенко.

По распоряжению председателя РИК Бемы, с ведома секретаря РПК Ляшенко в районе незаконно открыт ряд мельниц под видом перемола зернофуража для лошадей, но на таковых производили перемол ячменя, ржи и других культур без мерчука. На основе данного распоряжения уполномоченные РПК Жадро, Дробиш, Гарагуля, Павлов открыли мельницы в селах: Павловка, Таранушичи, Куст-Кущи, Золотаревка.

В большинстве проверенных колхозов, кроме разбазаривания, краж, растаскивания хлеба, существует целый ряд «фондов», под флагом которых прячутся и разбазариваются сотни центнеров хлеба: фонд трактористов, в 2–3 раза преувеличенный, фонд учителей, фонд нетрудоспособных, фонд общественного питания, а в колхозе им. Якира даже додумались организовать фонд для «приезжающих».

Районное руководство во главе с Ляшенко отрицало, что в колхозах имеется кулак, что часть коммунистов на деле переродилась и сама стала агентурой кулака.

В результате объезда ряда колхозов выяснилось, что в некоторых колхозах имеется засилье кулака, кулак засел в правлении счетоводом, полеводом, кладовщиком, подчинил своему влиянию коммунистов и, нагло издеваясь над законами советской власти, при помощи переродившихся и сомкнувшихся с ним коммунистов, саботирует выполнение хлебозаготовок.

Нами выявлено кулацкое засилье в колхозе «Шлях до соціалізму»; план хлебозаготовок в этом колхозе 1900 ц, выполнено 557 ц, или 37 %. Хлебозаготовки колхоз прекратил, мол, «вывозить нечего». В этом колхозе никакого учета нет. Никаких данных об обмолоте, нет учета расходов и т. д. Пред-

* Так у тексті.

ставленный баланс никакими документами не подтверждается – составлен с потолка. Проверка представленных цифр показала, что даже по этим цифрам выходит (не нарушая посевфонды), что в колхозе должно быть еще 473 ц хлеба, которые можно вывозить по плану хлебозаготовок, и это после того, когда обнаружено, что в колхозе уже роздано 918 ц хлеба, или 40 % валового сбора, по трудодням и на общественное питание. Кто же хозяйничает и руководит колхозом?

- 1) счетовод – кулак;
- 2) кассир – раскулаченный кулак;
- 3) полевод – кулак;
- 4) помощник счетовода – бывший урядник;
- 5) заведующий пасекой – кулак-вредитель.

Характерно, что с этой кулацкой компанией срослись, пьянствуя вместе с кулаками, покрывая кулака, став на деле сами кулацкими агентами, уполномоченный РПК и секретарь сельячейки.

В артели «Червона левада» счетовод – кулак, во второй бригаде кладовщик – кулак, два мельника – кулаки, сторож коморы – кулак. Все эти кулаки – родственники.

В артели «Вірний шлях» счетовод – сын раскулаченного кулака. Особой амнистией по хлебозаготовкам в Кобелякском районе пользовался индивидуальник. Нужно сказать, что единоличник вообще выпал из поля зрения районных организаций, среди него не ведется никакой работы, хлеб начали заготавливать, по заявлениям ряда председателей сельсоветов и секретарей ряда сельских ячеек, всего дней 10–12 тому назад; в результате такого руководства план хлебозаготовок по индивидуальному сектору на 2 декабря выполнен всего на 23,4 %.

Инструкция Совнаркома о взимании штрафов с индивидуальников, уклоняющихся от выполнения плана хлебозаготовок, была расценена районным и сельским руководством как инструкция, которая должна немного «попугать» индивидуальника. В результате по району наложено штрафов на индивидуальников около 35 600 руб., взыскано же всего около 2 тыс. руб., для взимания остальных сумм по штрафам никаких мер ни судебные, ни административные органы не принимали.

Факты говорят о следующем: в с. Волча индивидуальник Билан Степан, имеющий 7 га посева, до сего времени сдал в счет хлебозаготовок 4 пуд. хлеба, причем характерно, что часть хлеба он ссыпал в бочку, сверху которой написал «посивний», а наши партийцы-дураки ходят кругом этой бочки, боятся взять хлеб, не понимая того, как нагло издевается над ними классовый враг. Другой индивидуальник того же села Кузьменко Яков Тимофеевич, имеющий 5 га посева, не сдал в счет хлебозаготовок ни одного килограмма хлеба, его сельсовет оштрафовал на 500 руб. и ожидает, когда он внесет этот штраф, а сам Кузьменко запряг пару лошадей, взял хлеб и поехал торговать.

В с. Губаревка оштрафовано 5 хозяйств, ни с одного хозяйства штраф не взят. Председатель сельсовета Варич члену комиссии заявил: «Штрафами мы их пугаем, а они и так обещают выполнить план».

В с. Рассыпаловка имеется 200 индивидуальных хозяйств, из них только 3 выполнили план хлебозаготовок, 140 еще не начали выполнять. Сельсовет оштрафовал 6 хозяйств, злостно не выполняющих план хлебозаготовок, на 7955 руб., часть этих штрафов райисполком еще не утвердил.

В то же самое время целый ряд фактов показал, что при правильном проведении в жизнь инструкции ЦК и Совнаркома о штрафах достигаются определенные результаты. Например, в том же самом с. Рассыпаловка оштрафовали двух индивидуальных: Рилла Ивана Васильевича на 1 тыс. руб. и Нестеренко Ивана на 1800 руб. Сельсовет описал их имущество. К 2 декабря они закончили уже свой план хлебозаготовок: Рилла Иван уже сдал 8 ц (пшеницы), Нестеренко Иван сдал 5 ц.

Несколько слов о доведении снижения плана. Снижали план тем колхозам, которые совершенно не нуждались в снижении, и наоборот, не снижали там, где в этом была действительная потребность.

Больше того, вопреки решениям ЦК и обкома об использовании снижения плана для усиления темпов хлебозаготовок, партийное и советское руководство Кобелякского района стало на путь механического распределения данного району снижения, снижая в одинаковой степени как тем колхозам, которые добросовестно начали выполнять свой план хлебозаготовок, так и тем колхозам, которые фактически прекратили хлебозаготовки, стали на путь открытого саботажа хлебозаготовок.

Район имеет несколько колхозов, которые годовой план хлебозаготовок уже выполнили. Когда комиссия проверила выполнение плана колхозом «Комунар» Дрижино-Греблянского сельсовета, то оказалось, что этот колхоз выполнил свой план потому, что трижды получал снижение плана. Первый план хлебозаготовок был дан в 1675 ц, второй – 837 ц и третий – 687 ц, снижение около 1 тыс. ц.

Ляшенко объяснил, что это делалось для того, чтобы было в районе хоть несколько колхозов, выполнивших план.

Еще худшего типа извращения были допущены при доведении сниженных планов индивидуальникам. Бралось общее количество индивидуальных хозяйств по данному сельсовету и давалось снижение всем хозяйствам без исключения, в том числе и тем, которые злостно саботировали выполнение хлебозаготовок и не давали государству ни одного фунта хлеба. Кроме этого, были и такие факты, когда снижение давалось даже тем индивидуальникам, которые свой план хлебозаготовок уже успели выполнить. Пример – с. Дрижина Гребля имеет целый ряд индивидуальников, которые свой план хлебозаготовок уже выполнили, а им после выполнения дали скидку.

Все эти извращения, допущенные при снижении планов, исправляются по нашему указанию новым руководством района.

Созванный нами районный актив целиком подтвердил вскрытые нашей комиссией факты составления кулацких балансов, показания преуменьшенных урожаев по прямому указанию руководства во главе с Ляшенко, воровства и разбазаривания хлеба при прямом попустительстве Ляшенко и компании, засилья кулачества в ряде колхозов, отсутствие действитель-

ного большевистского руководства низовым активом со стороны переродившегося районного партийного руководства. Выступление на активе председателя Бутенковского сельсовета т. Васильковского, ряда уполномоченных со всей ясностью показали, что при правильном политическом руководстве со стороны РПК, своевременной мобилизации сил и правильной расстановке людей на борьбу за хлеб район смог бы добиться выполнения плана хлебозаготовок.

Организованный саботаж хлебозаготовок в Кобелякском районе вскрыт нами с большим опозданием. Это, безусловно, свидетельствует о слабости конкретного ежедневного оперативного руководства районами со стороны обкома, недостаточном знании районов.

Характерно, что никто из района нам не сигнализировал. Это свидетельствует о том, что там была полная круговая порука и зажим самокритики.

Бюро обкома в своем постановлении приняло решительные меры: секретарь РПК Ляшенко исключен из партии, арестован и предан суду; председатель РИК Бема снят с работы и предан суду; директор МТС Обыдало исключен из партии, арестован и предан суду. Несколько раньше исключен из партии, арестован и осужден на 10 лет председатель райколхозсоюза Винокуров.

Редактор газеты, культпроп, орготдел, агитмасс сняты с работы со строгим выговором с предупреждением.

Арестованы и преданы суду руководители колхозов «Шлях до соціалізму», «Єднання» и др.

Кроме того, нами приняты меры к оздоровлению организации, очистке ее от переродившихся элементов и кулацких агентов, усилению организационной работы и связи обкома с районами. В Кобеляки послана группа работников для исправления допущенных ошибок.

Секретарь Харьковского обкома *Терехов*

ЦА ФСБ РФ. – Ф. 2. – Оп. 10. – Спр. 362. – Арк. 3–5. Типографський примірник; 3. – С. 588–597.

№ 362 *Повідомлення газети «Комуніст» про намагання колгоспників зберегти зерно для харчування під час обмолоту врожаю 1932 року*

18 грудня 1932 р.

У Криворізькому районі сількори – учасники рейду перевірки темпів та якості обмолоту й переобмолоту – виявили новий куркульський маневр. У комуні «Зоря соціалізму» Великотернівської сільради навмисне переобмолочують яшну соломі, в якій немає зерна! Тим часом у комуні є багато пшеничної соломи, в якій щонайменше 10 % чистого зерна, і цієї соломи не переобмолочують. Крім цього, тут у зерно навмисне домішують землі, щоб

приймальні пункти відмовлялися приймати хліб. В артілі ім. Петровського Глівацької сільради, перевірюючи полову, знову залишають багато зерна.

Бригада учасників рейду: *Тихий, Одуд, Титар, Кузьмін, Швелерій, Тич, Бондар, Дубашко, Буйвол*

Комуніст. – 1932. – 18 груд.; 2. – С. 568.

№ 363 *Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні*

19 грудня 1932 р.

1. ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР считают, что без немедленной организации коренного перелома в хлебозаготовках в Днепропетровской, Одесской и Харьковской областях Украина не в силах выполнить даже тот дважды сокращенный план, который явным образом проваливают украинские работники благодаря своему несерьезному отношению к заданиям партии и правительства.

2. ЦК ВКП(б) и СНК Союза ССР поручают тт. Кагановичу и Постышеву немедленно выехать на Украину на помощь ЦК КП(б)У и Совнаркому Украины, засесть в решающих областях Украины в качестве особо уполномоченных ЦК ВКП(б) и Совнаркома Союза ССР, разделив труд с Косиором, Чубарем и Хатаевичем, и принять все необходимые меры организационного и административного порядка для выполнения плана хлебозаготовок.

Секретарь ЦК *И. Сталин*
Председатель СНК Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 912. – Арк. 54. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 295; 5. – С. 314.

№ 364 *Витяг із протоколу засідання Президії ВУЦВК про позбавлення звання членів ВУЦВК – голів райвиконкомів С. Хорешка та М. Паламарчука за невиконання хлібозаготівель*

20 грудня 1932 р.

Обговорювали: 10. Про позбавлення Хорешка С. звання члена ВУЦВК.

Постановили: 10. Беручи до уваги, що Хорешко С., колишній голова Бакаклівського РВК і член ВУЦВК, замість бути справжнім організатором колгоспницьких та одноосібницьких мас селянства на боротьбу за хліб, підупав під вплив куркуля, йшов на куркульському поводиті, брав участь у складанні применшених куркульських хлібних балансів, зберігав за куркулями розпродані за судовим та адміністративним стягненням будинки, не тільки не боровся проти розбазарювання та розкрадання хліба й інших харчових продуктів та державного майна по колгоспах та радгоспах, а навпаки,

потурав цьому розкраданню та розбазарюванню, що призвело Балакліївський р-н до глибокого прориву в хлібозаготівлях;

Що в своїй роботі Хорешко допустився зв'язку із злочинним елементом, намагався замазати злочини різних осіб, причетних до розкрадання та розбазарювання державного й колгоспного майна, уперто клопочучи про звільнення їх та пом'якшення [їм] кари.

Що все це здискредитувало Хорешка С. С. як члена уряду – Президія Всеукраїнського центрального виконавчого комітету ухвалює: позбавити Хорешка Семена Сергійовича звання члена ВУЦВК.

Цю постанову внести на затвердження V сесії ВУЦВК.

14. Про позбавлення Паламарчука М. звання члена ВУЦВК.

15. За те [що] Паламарчук М. С., будши головою Оріхівського райвиконкому, зрадив інтереси соціалістичного будівництва, обдурював партію та пролетарську державу, став на прямий куркульський шлях, на шлях шкідництва, організованого розкладу колгоспів та саботування хлібозаготівель – позбавити його звання члена ВУЦВК. Цю постанову внести на затвердження V сесії ВУЦВК.

Голова Всеукраїнського центрального виконавчого комітету *Г. Петровський*
Секретар Всеукраїнського центрального виконавчого комітету *Ю. Войцехівський*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 3. – Арк. 233–234. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 568, 569.

№ 365 *Зі щоденника поїздки Л. Кагановича в Україну*

20–29 грудня 1932 р.

[...] 20 декабрия

Приехали в Харьков в 22 часа. Заседание Политбюро ЦК КП(б)У до 4 часов утра.

Косиор – основываясь на материалах своей поездки по Днепропетровской области, указал:

1. Неравномерность хлебосдачи по дням, по районам, селам и колхозам, что показывает отсутствие организованного воздействия и самотек.

2. Многие уполномоченные растерялись. Растерялся и Шкадинов (в Павлоградском районе). Ездят и только ругают и грозят отнять партбилет. Не вникают в дело, не помогают конкретным указанием, а главное, не принимают оперативных решений и не проводят их на деле.

3. Вторичный и третичный обмолот и перевеивание из-за отсутствия контроля превращается в издевательство над нами. Все равно много зерна остается, а получают в день по несколько килограмм. Перевеивают, а надо перемолачивать, так как остались кусочки нетронутых колосьев – сбой.

4. Очень много скрытых амбаров и довольно крупных. Но в ряде мест перегибы – повальные обыски, дающие по несколько килограмм на двор. А главное, обыски проводит наша публика, а колхозники в стороне.

5. «Черные доски» не доводят до конца. Поэтому результатов от них почти никаких. Где запрещено торговать – торгуют вовсю. Денежные штрафы взимаются всего 25–30 % от назначенной суммы. Организаторов саботажа большей частью еще не нащупали.

6. Чистка, проводимая в 5 сельских парторганизациях, показала большую засоренность. Напр., в одной ячейке из 18 чел. оставили в партии всего 2.

Хатаевич – по материалам поездки в Одесскую область:

1. Надо сосредоточить внимание на основных районах. Из 51 района Одесской области, которая должна сдать 26 млн пудов, – 14 районов должны сдать 12 млн пудов, 13 районов – 5,5 млн пудов. По всей Украине 38 основных районов должны сдать 32 млн пудов, еще 50 районов – 23 млн пудов. На них и надо сосредоточить внимание. 4 мощных района Одесщины должны дать каждый свыше 1,5 млн пудов хлеба – Зиновьевский, Ново-Украинский, Ново-Бутский, Б.-Александровский. На них и надо сосредоточить основное внимание, не распыляя силы.

2. По области еще не обмолочено около 200 тыс. га зерновых, что даст около 8 млн пудов хлеба. Остальное придется собирать раскрытием ям и черных амбаров. Пока почти в каждом районе найдено спрятанным 2–3 тыс. центнеров хлеба. Но это лишь незначительная часть спрятанного и разворованного.

Терехов. 1. Харьковская область должна сдать около 12 млн пудов хлеба, из них 5,7 млн пудов по единоличникам. Когда мы пересчитали, сколько бы единоличники должны дать, если их нормы сдачи уравнивать с колхозами, то они должны сдать еще не более 3,5 млн пудов. Как покрыть остальное? а) перевыполнением колхозного сектора на 3 % путем строгого соответствия культур по плану – это даст около 1 млн пудов; б) льготу за буряк для колхозов, подсчитанную в 2,4 млн пудов, – дать в половинном размере, мотивируя плохой уборкой и сдачей свеклы; в) корректировать план, т. е. отменить неправильно данную скидку по ряду колхозов.

2. Основные районы, которые должны сдать хлеб, – 35 районов, из них наиболее мощные – Балаклеевский, Красноградский, Сахновщанский, Решетилковский, Н.-Санжарский. Отстают Кременчуг, Полтава, Сахновщина.

3. Единоличников оштрафовали на 7,8 млн руб., но получили штрафы только 1,9 млн руб. (Чубарь: «Потому что при распродаже имущества нечего распродавать».) К судебной ответственности привлечено 119 членов партии (в том числе 4 секр[етаря] райкома и 2 пред[седателя] РИКа), из них 4 приговорены к расстрелу. А всего приговорено к расстрелу 144 человека.

4. На нас давят уполномоченные, чтобы изъять хотя бы часть семян на хлебозаготовки, но мы твердо даем отпор, так как это нарушает постановление ПБ ЦК КП(б)У от 29 ноября.

5. Слабости заготовок зависят от того, что ЦК не дает нам людей, а областные работники слабы.

Степанский – уполномоченный ЦК по Черниговской области.

1. За последние 20 дней – значительные сдвиги. Дали половину того, что дали за все предыдущее время. Область выполнит 85 % плана к 1 января. (Л. М. [Каганович]: «Для нас не существует цифры 85 %. Нужно все 100 %. Рабочих ведь кормим хлебом, а не процентами».) Весь план область выполнит к 15 января.

2. Далее в полном противоречии с первой частью рассказывает, что по решающим районам хватанули широко, но не довели до конца, кулака еще фактически не били. В ряде сел никто не хочет сдавать ПЕРВЫМ. Запуганы кулаком. За последние недели кулаки убили, стреляя в окна, 20 наших активистов. Мы же пока не расстреляли ни одного – 22 приговора о расстреле до сих пор не утверждены в Харькове.

3. План посева раздут в 2–3 раза, из-за чего преувеличиваются семенные фонды, часть которых могла бы пойти на хлебозаготовки.

4. Уполномоченные слабы. Иллюстрирует письмом Зайцева, в котором рассказывается, что уполномоченный Яковлев искал доказательство того, что колхозники едят хлеб, в испражнениях и вокруг этого мобилизовывал организацию. Несмотря на указания Л. М. [Кагановича], что этот рассказ – контрреволюционный анекдот, направленный против хлебозаготовок, Степанский упорно утверждал, что рассказанное им действительно имело место.

Балицкий. 1. За 4 месяца после начала хлебозаготовок до 15 ноября было арестовано по хлебозаготовительным делам 11 тыс. чел. За месяц с 15 ноября по 15 декабря – 16 тыс. чел., в том числе 435 партийцев, 2260 чел. из колхозного аппарата, в том числе 409 председателей и 441 бухгалтер и счетовод, а также 107 предсельсоветов. К расстрелу тройкой приговорено 108, но еще на рассмотрении 100 человек. За 2 последние декады в ямах и черных амбарах (7 тыс. ям и 100 амбаров) найдено 700 тыс. пудов хлеба. Единоличники прячут у колхозников, особенно тех колхозов, которые выполнили хлебозаготовки.

2. Последние 2–3 дня на Харьковщине мы применили новую форму воздействия. Приходит в колхоз сотрудник ОГПУ в форме и ведет беседу с председателем, членами правления о сдаче хлеба. Разговор настойчивый. В результате колхоз «Червоний господар» за 2 дня повысил хлебосдачу с 58 % плана до 96 %, «Нов[е] життя» – с 54 % до 80 % и т. п. Думаем это распространить и на другие области.

3. За последние декады вскрыты крупные повстанческие группировки польского происхождения, организованные правительством УНР. Среди арестованных много бывших укапистов, есть и члены КП(б)У. Найдено много листовок – по 500–1000 экз. у отдельных арестованных. Готовили активные действия на весну. Имели разветвленную сеть организации. Такие же группировки вскрыты в Киеве среди преподавателей вузов и студентов. Внутриколхозных группировок, саботировавших хлебосдачу и разлагавших колхозы, за последний месяц вскрыто 589.

Вскрыта крупная контрреволюционная организация в Украинском Трактороцентре, имевшая общесоюзное значение и нити в Москве. Она значительно портила посевную кампанию и ремонт тракторов.

Чубарь. 1. В больших колхозах и большие безобразия. Напр., назначают механиком на молотилке бывшего хозяина этой молотилки. Колхоз с посевом 12 тыс. га слишком велик.

2. Вскрытие хлеба, штрафы и прочие меры проводятся рывками, нет организованной сдачи хлеба. В порядке административном выслали из пределов Украины пока только 300–400 хозяйств, не считая осужденных. Штрафы в натуре не взимают.

3. Не умеют сколачивать актив. Секретарь одной ячейки собрал 150 активистов для обсуждения, как проводить хлебозаготовки, а они сами провалили на собрании план хлебозаготовок. Надо также чаще менять уполномоченных, так как они быстро сживаются с местными работниками и их покрывают.

4. Жалуются в некоторых колхозах, что нет хлеба, а не идут убирать хлопок, за который полагается натуральная оплата хлебом.

5. Райфо Октябрьского района г. Харькова выдавало официальные справки о продаже хлеба колхозниками и единоличниками на харьковских базарах и взимало с них сборы. Сейчас виновные арестованы.

Сухомлин. Рассказывает об опыте работы по Винницкой области:

1. Запрещение торговли товарами не дало эффекта, так как не проводилось агитации, и получилось, что всюду закрыта потребилровка, а товаров можно было сколько угодно найти на соседних базарах и в тайной торговле.

2. Надо обратить внимание на рабочих мелких предприятий, расположенных в селе. Напр., в одном винокуренном заводе из 82 рабочих, имеющих сельское хозяйство, 32 не сдали хлеба по контрактации, а на заводе получают.

3. Некоторые уполномоченные райкомов сами ведут контрреволюционную агитацию. Напр., один инспектор Союзплодоовоща агитировал против хлебозаготовок и демонстративно сбросил со стола статуи Сталина и Ворошилова.

4. Районные работники слепо доверяют формальным признакам: партиец или комсомолец. А среди них много жуликов. Особенно это касается работников мельниц, элеваторов, приемочных пунктов.

Чернов. Почему ничего не говорят о колхозах, которые должны были закончить хлебосдачу к 15 декабря, а сейчас еще не сдали 3,9 млн пудов хлеба? Что сделано с директорами, саботирующими хлебосдачу?

Тов. Косиор отвечает т. Чернову, что в ряде совхозов хлеба фактически нет, если не считать семян, что положение с заданиями страшно запутано, нельзя подходить механически, надо разобраться в вопросе. А если снимать и арестовывать за невыполнение плана хлебосдачи, то придется снимать почти всех директоров совхозов.

Л. М. Каганович. 1. Наш приезд вызван снижением хлебозаготовок, которые за последние пятидневки почти дышат на ладан. У многих украин-

ских работников есть настроения, что можно уже не заготавливать. Эти настроения надо решительно сломить.

2. ЦК КП(б)У вынесло в основном верное решение 18 ноября о первоочередности хлебозаготовок, которым должно быть подчинено «выполнение всех других задач в колхозах, в том числе задач по созданию разного рода колхозных натуральных фондов: семенного, фуражного, продовольственного и других». Однако 29 ноября ЦК КП(б)У принимает другое решение, которое фактически отменяет решение от 18 ноября и под видом необходимости гибкого и индивидуального подхода к каждому колхозу (что безусловно правильно) дает возможность местным организациям придержать хлебосдачу из-за необходимости создавать и не трогать различные колхозные фонды. Решение от 29 ноября глубоко ошибочное, и его надо отменить.

3. Надо во все райкомы телеграфно разослать пункт 2 решения ЦК ВКП(б) по докладам ЦК КП(б)У и Севкавказрайкома о хлебозаготовках – пункт об аресте и предании суду ряда районных работников Украины.

4. ЦК КП(б)У и обкомы послали в районы на хлебозаготовки 4870 работников. А толку от многих мало. Они сами разлагаются, «отсиживаются» и прикрывают бездеятельность, а часто и прямое предательство районных работников. Нужно посылать районными уполномоченными крепких людей с боевым духом, так как сейчас в хлебозаготовках основное – дух уполномоченного, крепкий дух и боевое настроение уполномоченного.

Яркий пример того, как многие уполномоченные быстро заражаются местническими настроениями, служит выступление сегодня Степанского, который и 20 дней не успел пробить на Черниговщине, как стал черниговским патриотом, «защищающим» черниговцев от ЦК, а не уполномоченным ЦК на Черниговщине.

Нужно будет выбрать 10 наихудших уполномоченных, снять их с работы, а дела об их пребывании в партии передать в ЦКК и опубликовать об этом в печати.

5. Нужно сосредоточить внимание на 38 основных районах, дающих свыше 40 % оставшегося к заготовке хлеба на Украине, а также на районах, где остались небольшие хвосты и которые быстро могут прорвать фронт и закончить хлебозаготовки.

6. Особенно надо подтянуться харьковцам. Сегодня в выступлении Терехова я не чувствовал мобилизованности, сознания того, что хлебозаготовки в области проваливаются, что положение очень серьезное. Терехов к завтрашнему дню должен дать списки – кто у него остался в городе, кто сидит в деревне и кого еще можно послать. Надо усилить нажим на единоличников и сломить сопротивление хлебозаготовкам.

7. ОГПУ должно сочетать обобщающую работу и выявление корней саботажа и контрреволюционных организаций с текущей работой и борьбой за хлеб. За последние дни оперативная повседневная работа несколько снизилась. Это надо быстро выправить.

Вынесено решение: следующее заседание назначить на 12 час. дня 21 декабря, подготовив к нему списки снимаемых уполномоченных, вновь назначаемых, а также проекты телеграмм в Винницу, Киев и Донбасс.

21 декабря

С утра продолжение заседания Политбюро. Тов. Терехов упорно не хотел давать фамилии плохо работающих уполномоченных из своих крупных областных работников. Получил суровую отповедь Л. М. [Кагановича]. По-прежнему уверял, что все дело в Харьковской области не ладится из-за отсутствия работников, так как ЦК их не дает.

В результате обсуждения приняты следующие постановления (прилагаются):

1. Телеграмма уполномоченным об усилении работы и снятии 10 уполномоченных с передачей их дел о пребывании в партии в ЦКК.

2. Арест и предание суду 4 наиболее злостно срывающих хлебосдачу директоров совхозов.

3. Телеграммы Киевскому, Винницкому, Донецкому обкомам с предложением немедленно усилить темпы хлебозаготовок.

4. Списки мобилизуемых руководящих работников в качестве районных уполномоченных (25 центральных и 15 военных) и около сотни крепких работников, в том числе 35 военных им в помощь. Разбиты по областям.

5. Отменены решения Политбюро от 29 ноября (о колхозных фондах) и от 15 декабря (о создании проверочных групп для повторной проверки ресурсов совхозов и запрещении вывозки посевматериалов из совхозов).

6. Тт. Косиор и Реденс едут в Днепропетровскую область вместе с т. Постышевым; Балицкий – в Одесскую вместе с тт. Кагановичем и Черновым; Чубарь – в Черниговскую (будет сменяться с т. Дудником); Хатаевичу поручено наблюдение за Харьковской областью. Для усиления работы в Харьковской области даны Сухомлин и Канторович (НКЗдрав) и еще 7 работников в качестве райуполномоченных, в том числе 2 военных.

В 17 час. отъезда в Одессу. (Приехали в Одессу 22 декабря в 14.30.)

22 декабря

В 14 часов приезд в Одессу. Совещание с наличными членами бюро Одесского обкома.

Выяснилось, что темпы хлебозаготовок все время снижались, а за последние дни в значительной части районов сошли на нет. Обком каждую пятидневку принимал обширную резолюцию. В последней резолюции от 22 декабря основной упор [сделал] на переобмолот. Значительное место в резолюции уделено так называемому левацкому перегибу во Вradiевском районе.

Майоров. Большое сопротивление обмолоту соломы. Переобмолочено всего 2 %, что дало 66 тыс. пудов хлеба. Остается заготовить еще 23 млн пудов. От запасов и переобмолота ожидаем получить 13 млн пудов, остальное от вскрытия раскраденного и отображения незаконно розданных авансов.

Пока изъято 225 тыс. пудов – 5 % незаконно розданного сверх 15 % обмолота в авансы.

Перегибов немного, а наоборот, боязнь их. Уполномоченные, дойдя до 80–90 %, просят их отозвать, считая свою миссию оконченной. Ряд уполномоченных ЦК (напр., Таран) приезжали в обком разговаривать о непосильности плана. Я гнал их обратно. Значительная часть уполномоченных пишет в обком художественные очерки и корреспонденции, но не ведет оперативной работы на месте.

Выделили 7 тяжелых районов и по ним концентрируем удар, в первую очередь по линии ГПУ. Приводит факты перерождения ряда сельских коммунистов.

В результате совещания приняты решения:

1. Созвать совещания секретарей райкомов, пред. РИКов и уполномоченных ЦК и обкомов по группам районов: Одесса – 23.XII – 16 районов, Вознесенск – 24.XII – 12 районов, Херсон – 25.XII – 12 районов, и 10 районам, наиболее близко подошедшим к выполнению плана, разослать телеграмму за подписью Кагановича, Любченко и Майорова.

2. Приговоры о расстреле публиковать не только в районной, но и в областной печати, тщательно их редактируя.

В 17 часов выехали в Антоново-Кодинцевский район. По дороге заехали в село Буерлык Благоевского района – колхоз имени Свердлова: 269 дворов, 449 работников, 958 едоков – 42 тыс. трудодней (многие числятся в колхозе, но не работают). 100 лошадей, но 23 из них заболели сапом. Недавно прикупили еще 15 лошадей, 58 свиней, 114 овец (6 племенных каракулевых производителя). План хлебозаготовок выполнен на 59 %. Однако в колхозе имеются и семенные, и страховые фонды, так как получено распоряжение Благоевского райЗО на основании постановления областных и украинских организаций засыпать семенные и страховые фонды. Основная масса хлеба, однако, раскрадена. Настроение правленцев и секретаря ячейки благодушное, спокойное. За хлебозаготовки драться не хотят. Формально проделывают все, что им предписывают. Отбирают у колхозников по полпудика «незаконно выданные авансы».

Сдано колхозом в хлебозаготовки 2000 центнеров зерна, а на складах в наличии имеется 708 центнеров семян и 138 центнеров страхфонда. Это несмотря на то, что план еще не выполнен на 1000 центнеров.

Жалуются, что собрали рожь по 8 пудов с га из-за того, что посеяли по падалице подсолнуха, плохо обрабатывали, семена негодные. Участковый агроном МТС присутствует тут же в роли постороннего наблюдателя. Заявляет, что не несет ответственности, так как недавно назначен.

Антоново-Кодинцевский район. Секретарь райкома 3-й месяц в районе. Сиротюк – кончил Артемовку, производит впечатление способного и энергичного работника. Но вяловат. На 20 декабря район выполнил план на 79 % (за 3 месяца план поднялся с 40 до 79 %). Осталось выполнять 2 тыс. тонн. Последние дни вывозят по 15–20 тонн в день. Пробуют оправдать скверной дорогой. Просят глубинку. Применяют метод возврата «незаконно выданных авансов». У уполномоченного ЦК Полякова (в районе

5 месяцев со времени уборочной, ходит под секретарем, работает в Харькове в Укрснабе) благодарное оптимистическое настроение. Уверял, что после его агитации колхозники сразу «просветлялись» и несли хлеб, переполученный ими по трудодням.

Пред. РИКа Циба рассказал, что в колхозе «Пробуждение» возвратили 200 «перебранных» по авансам пудов зерна из оставшихся к выполнению 350 пудов.

Вместе с районным руководством «наметили географию» хлебозаготовок – основные села-колхозы, на которых нужно сосредоточить все внимание.

23 декабря

С утра заседание бюро Одесского обкома партии. Распределены уполномоченные по районам. Заслушаны сообщения прокуратуры и ОГПУ. Отменены директивы облЗУ о фондах. Оформлены решения вчерашнего совещания членов бюро осылке телеграммы в передовые районы и о совещаниях по группам районов.

За подписью Л. М. [Кагановича] и Чернова послана телеграмма в Москву и передан по прямому ряд постановлений ЦК КП(б)У и областных организаций о создании колхозных фондов. Просили отменить постановление ЦК КП(б)У от 18 ноября как дающее повод на местах тормозить хлебозаготовки под видом засыпки разных фондов.

В 12 часов началось совещание секретарей районов Одесской группы.

1. Первомайский район. Секретарь т. Неймарк. При урожае 8 центн. с га изымают на заготовки 5,5 центн. Крестьяне дают штрафы мясом, деньгами, но придерживают хлеб. Хлебозаготовки все время снижаются, хотя осталось заготавливать из 36 тыс. тонн 12 тыс. тонн – 33 %. Переобмолот дал 28 тыс. центнеров, в среднем 1 центнер зерна с 33 центнеров соломы. Л. М. [Каганович]: «Кто вешал солому?» Солому не вешали, а считали в среднем 20 центнеров соломы с 1 га. Ошибка, что не увязали обмолота с хлебозаготовками.

2. Любашевский район. Секретарь Головащенко. План хлебозаготовок выполнен лишь на 45 %. Большая засоренность парторганизации. Сняли 11 предсельсоветов. Хлеб в мелких ямах – раскопали 700 ям, но нашли в них всего около 27 (?) центнеров. Твердозаданцы [твердосдатчики] разъехались из района. Единоличники выполнили план всего на 22 %. «Расчекривание». Уполномоченный обкома Могилевский. В ряде сел круговая порука: «Хліб крали всі». Мы штрафы не доводим до конца. Нужно применять конфискацию усадебных земель. Троицкий район самостийничает и высылает своих не исполняющих планов и саботажников хлебозаготовок в соседний Любашевский район. Оставшийся план 8 тыс. тонн едва ли будет выполнен.

3. Цебриковский район. Секретарь Якунин. План выполнен на 76 %, осталось 8,6 тыс. центнеров. Якунин подвергается тщательному допросу о методах заготовок в колхозе им. Сталина села Каторжного. Обнаруживает незнакомство с деталями, трафаретность и неконкретность ответов.

В районе имеется 878 тонн семенных фондов и 115 тонн для СТФ [страхфонд]. Раскрыто 250 ям, найдено в них 750 центнеров хлеба. Хлеб прячут даже в могилы.

4. Врадиевский район. Секретарь Лукашенко – одесский рабочий, был директором ряда заводов, юркий одессит, жуликоват, не смущается, за словом в карман не лезет, в записной книжечке имеет все сведения.

В районе не обмолочено 7,5 тыс. га зерновых и 2,5 тыс. га других культур. За последние 18 дней намолотили 17 тыс. центнеров, а государству сдали всего 9 тыс. центнеров (это выяснилось путем длительного допроса с пристрастием Лукашенко со стороны Чернова и Л. М. [Кагановича]).

Инструктор ЦК КП(б)У Раисов по материалам райкома, не съездивши в село Агафьевка, накатав докладную записку о «левацких» перегибах в селе Агафьевке. На деле – пред. РИКа вскрыл кулацкое кубло в колхозе во главе с бывшим помещиком Марченко, проникшим в партию. Производили обыски и аресты группы Марченко и, наряду с кулачем, задел и бедняцкие хозяйства. При производстве операции некоторые, производившие обыски, «барахолили». Это дало повод Раисову написать о «левацких» перегибах. На деле это попытка прикрыть правую практику провокационными поступками.

5. Кривоозерский район. Секретарь Шепелев. Усердно защищал метод отобрания «незаконно переданных» авансов. Район должен заготовить 16 тыс. тонн, а «незаконных авансов» пока собрали по району 60 тонн, т. е. 0,5 % оставшегося плана заготовок. Уполномоченный ЦК Коцюбинский рассказал, что ухитряются прятать зерно под посевом. Надо усилить милицию, так как сейчас много грозим и не проводим в жизнь угрозы. В середине декабря в район приехала выездная сессия облсуда судить коммуниста (сейчас активно борющегося за хлеб) за перегибы, допущенные в январе – феврале 1932 года. Это сильно деморализовало хлебозаготовителей в районе.

Каганович (*аплодисменты*). Не думайте, что я стану добрее от аплодисментов (*смех*). Зачитывает решение ЦК от 19 декабря о посылке Кагановича и Постышева на Сев. Кавказ особоуполномоченными ЦК и СНК. Объявленная партчистка должна вычистить тех, кто треплется языком за генеральную линию партии, а на деле ее саботирует. Хлебозаготовки – лучший экзамен для партийца. Издевательство – собирать по поллудика авансов и проходить «мимо» засыпанных колхозных фондов. Решения ЦК КП(б)У от 18 и 29 ноября отменены. Но значит ли это, что мы не должны собирать семена? Нет. Семена нужно собрать, но после выполнения плана хлебозаготовок. За семена нужно драться. И, возможно, придется пойти на путь самообложения колхозников. Но это гораздо целесообразнее делать именно для семян, а не для хлебозаготовок идти и «побираться» у колхозников по поллудика.

У многих секретарей нет ясности – чего можно и чего нельзя. Их с прошлого года «мамка на перегибах ушибла». И вот боятся «перекручивания». Украинская пословица говорит: «Крути, да не перекручивай». А они решили «зовсім не крутить» (*смех*). В морду бить никогда не следует. Но умело

проведенные обыски, и не только у единоличников, но и у колхозников, рабочих, коммунистов, – это не перегиб. Надо село взять в такой «штосс», чтобы сами крестьяне раскрыли ямы. Добровольно вскрывающим ямы надо дать амнистию.

Необходимо очистить парторганизации от примазавшихся и оппортунистов, идейно вооружить и закалить парторганизацию. Когда в душе нет твердости, нет металла – хлебозаготовки не пойдут.

Я за переобмолот, но он – не главный источник получения хлеба. Кроме того, он неминуемо растянется на 2–3 месяца. Целесообразнее переобмолот вести для создания семфондов и страхфондов – для весенних полевых работ. На это колхозники пойдут охотнее. Часто сейчас вокруг переобмолота больше суетни, чем дела и толка.

Далее подробно касается форм воровства в колхозах и значения декрета о защите соц. собственности. Новый этап борьбы за колхоз. Коммунисты должны уметь оставаться в меньшинстве и завоевывать себе большинство в колхозах.

Кто не умеет видеть классового врага под маской колхозника, тот не большевик, а народник, эсер. Коммунист без идейной политической вооруженности мещанин. Либо соц. колхоз, либо крестьянский союз.

После совещания секретарей райкомов – беседа с работниками ОГПУ.

24 декабря

Утром приезд в Вознесенск. Короткое совещание в райкоме (секретарь Кинжалов, пред. РИКа Зиновьев, уполномоченный ЦК Гаврилов). Затем разбились на 2 группы и поехали по колхозам (группа во главе с т. Кагановичем и во главе с т. Любченко).

Наша группа посетила колхоз имени 61 коммунара в Раковском сельсовете и колхоз 61 партизана в с. Арнаутово.

Колхоз села Раковка имени 61 коммунара – 209 хозяйств, 393 трудоспособных, 788 едоков. До 1 ноября – 28 тыс. трудодней, до конца года предполагается 37 тыс. трудодней. Многие имеют по 20–30 трудодней. Роздали на трудодень по 2600 грамм муки в переводе на зерно (причем обществ. питание составляет 55 % выданного), по 2 копейки денег – к распределению по трудодням деньгами при доходах колхоза в 119 тыс. руб. намечено всего 650 рублей. Вместе с тем не погашена со многих еще старая задолженность в 300–400 рублей (в том числе и по старому с.-х. товариществу).

Штаты правления раздуты. На 200 хозяйств следующие платные должности, оплачиваемые трудоднями: председатель, секретарь, завхоз, 2 счетовода, нормировщик, полевод, 3 кладовщика, 1 сторож, зав. мельницей, зав. конным двором и зав. фермой да еще 5 бригадиров – всего 19 чел. На них истрачено около 7 тыс. трудодней.

План хлебозаготовок – 7200 центнеров, сдано пока 5060 центнеров. Помимо семенных фондов, в амбарах колхоза имеются около 160 центнеров озимой ржи, хранившейся по распоряжению райкома для обмена на яровой ячмень.

(Кассир и нормировщик были весьма подозрительны на вид. Решили забрать и допросить обоих – нет ли скрытых амбаров хлеба. Результаты будут даны приложением к дневнику.) Уполном[оченный] райкома – заврай-стат – сидит в колхозе 8-й месяц и все без толку.

Колхоз села Арнаутово имени 61 партизана.

Председатель беспартийный, крепкий, но хлеба сдавать не хочет. Секретарь ячейки – двадцатипяти тысячник, но веса в колхозе не имеет. В колхозе 361 хозяйство, 663 трудоспособных, 1410 едоков. На трудодень дали 1300 грамм. Осталось обмолачивать 312 га. План хлебозаготовок выполнен на 55 %. Сдано 3,9 тыс. ц, засеяно 1 тыс. ц, распределено по трудодням 7,7 тыс. ц. Осталось запасов, по их словам, 100 ц пшеницы и 500 ц для перемолотки – отходов. Уборочная площадь – 2000 га. Низкий урожай, в среднем по 6 центнеров зерновых с га, объясняют плохой обработкой и тем, что уже 4[-й] год сеют рожь по ржи из-за того, что райЗО путает земли. От хлебозаготовок хотят отделаться дачей оставшегося переобмолота и обмолота. Сбирать раскраденное зерно до сих пор не начинали и не думали.

Сельсовет также ведет слабую борьбу с единоличниками, не сдающими хлеб. Село зажиточное. Единоличный сектор – 135 хозяйств. Из них уже 50 ликвидировались – главы семей утехали неизвестно куда. То же было и в прошлом году, а к лету они вернулись, наворовали хлеба, собрали свой урожай. И теперь опять скрылись. Предсельсовета производит впечатление крепкого работника, хорошо знает по фамилиям единоличников, уже 3-й год председельсовета. Но уполномоченные по селу слабые.

Совещание секретарей группы районов. Открылось в 22.15.

1. Новоукраинский район. Секретарь Козырев. Нужно переобмолотить 71 тыс. га. При 100 молотилках, переобмолачивающих по 7–8 га в день, потребуется 100 дней. Кроме того, нужно обмолотить 5 тыс. га. Имеется 1,5 тыс. га необранной кукурузы. В селе Ровно нашли 737 ям. Л. М. [Каганович]: «А где у Вас субъективный фактор?». Ответ: «Перестроили парторганизацию» (ответ расплывчатый). Из обмолота не сдали 120 центнеров хлеба.

Уполномоченный т. Крутко. Работает 9 дней. Счетоводы и адмперсонал колхозов получил много лишнего хлеба. Семья из 5 трудоспособных и лучших ударников получила 5 центнеров, и счетовод с женой получил 5 центнеров на двоих. 26 декабря проводим слет колхозов, выполнивших план. Надо подбросить мощные молотилки и двигатели (возможно, трактора). Нет шкивов. Район обслуживают 3 МТС, но их роль в хлебозаготовках ничтожна. Колхозы занесены на «черную доску», колхозная торговля в них запрещена, а правления колхозов предоставляют подводы для поездки на базар. Для 7 учителей создали учительский фонд в 27 центнеров.

2. Арбузинский район. Секретарь Кобзарь. Применили возврат незаконно переданных авансов. В одном колхозе из 600 центнеров, розданных по трудодням, вернули 70 центнеров (раздавали по 1,6–2,2 килограмма на трудодень), а весь остающийся план – 3000 центнеров. Оставалось необмолоченным 400 га.

Л. М. [Каганович]: «Это напоминает кулацкую политику с красными обозами – положить пудик и везти с красным флагом».

Еще не обмолочено 6 тыс. га по всему району. Нужны работники – 10–11 чел. Сейчас имеются из обкома 18 уполномоченных, но их, по мнению Кобзаря, недостаточно, да к тому же они слабые люди.

3. Зиновьевский район. Секретарь Пидсуха. 4[-я] пятидневка сорвалась, срывается и 5-я, главным образом из-за транспортных причин. Еще остаются 17 тыс. га необмолоченного хлеба. Но скирды тают без обмолота – расхищаются. Причина срыва – затягивание уборочной кампании и частая смена руководства (в одном колхозе за год 13 раз менялся председатель).

Уполномоченный обкома Иванченко. Затягивание обмолота сознательное, чтобы хлеб остался на месте. Сопротивляются и коммунисты. Репрессии не проводятся единой системой, единым прессом, почему и не дают должного результата. В колхозах хлеба еще много. Молотят хлеб сырой. Его не принимают на глубинках. На одной глубинке он уже загорелся.

4. Доманевский район. Секретарь Вишневский. План хлебозаготовок выполнен на 60 %. Путает цифры. Рассказывает анекдот, что Товаровская (пом. обл. прокурора) прислала в район бумажку с предложением списать из книг ЗАГСа расстрелянных, а не позволяет опубликовывать приговоры и исполнения их в печати.

Уполномоченный ЦК Дитюк. На «черную доску» выбраны неудачно маленькие колхозы в 18 и 26 дворов. Уже исключены из партии 3 уполномоченных и 1 из них арестован (бывш. председатель райколхозсоюза). Секретарь одной из сельских ячеек в то же время отбывает принудительные работы за растрату в кооперации. И ячейка выносит решение просить о сокращении срока принудиловки для своего секретаря.

5. Вознесенский район. Секретарь Кинжалов. Мы дали распоряжение забронировать для обмена на яровые семена ячменя озимую рожь потому, что иначе мы останемся без семян, так как воровали преимущественно озимые и из наворованного яровых семян не наберешь. Авансы не удерживаем, кроме адм[инистративно-]хозяйственного персонала колхозов (счетоводов, председателей и пр.). Отобрание наворованного в ряде колхозов начали проводить крайне неумело, с поголовных обысков, и начинали с тех, кто просил их обыскать. В результате ничего не находили, а обысканные получали как бы санкцию, что у них ничего нет. Это мешало хлебозаготовкам.

6. Новоодесский район. Секретарь Теверовский. План хлебозаготовок выполнен лишь на 60 %. Запоздали с молотьюбой. Один предколхоза Недвига, ранее как секретарь окружкома комсомола исключавшийся за троцкизм, агитировал открыто за затягивание обмолота. Осужден на 8 лет. Не обмолочено пока 3 тыс. га. В день молотят по 500 га.

Погребной – уполномоченный обкома. План небольшой – 4,4 ц с га. Но основное препятствие – кулацкие гнезда, засевшие в 7–8 селах. Напр., в Андреевке предколхоза сидел старшина, счетоводом – сын высланного кулака и т. п. По Бугу в 12 сельсоветах успели уже спустить хлеб «по течению», т. е. переправить и перепродать подальше.

7. Братский район. Секретарь Тонконог. Не обмолочено 5,3 тыс. га. Обещает окончить обмолот к 1 января.

8. В.-Висковский район. Секретарь Чечко. План выполнен на 70 %, закончат к 18–19 января. Не обмолочено еще 2 тыс. га.

Уполномоченный обкома Тараненко. Засыпали 130 ц для 7 учителей в селе Максимовка. Коммунисты сопротивляются вывозу готового видимого хлеба.

9. Карлибкнехтовский район. Секретарь Дюрмаер. Большая засоренность колхозов кулацким элементом. Хлебозаготовки закончим к 20 января. В немецкой деревне еще слаба классовая дифференциация. Имелось 20 случаев добровольного вскрытия хлебных ям.

Каганович. Только в конце декабря вы начинаете понимать, как надо заготавливать хлеб. И то я вас похвалил, что вы начинаете понимать. Вчера собравшимся секретарям в Одессе я этого не сказал. Хлеб, шедший у вас до сих пор, шел значительно самотеком, не политически, без души, без большевизма. Вы путались и растерялись от прошлого года. Куда вы смотрели, что на общ[ественное] питание уходит по 3–4 фунта на трудодень, а теперь собираете по поллудика розданных авансов. А в этом вопросе легче всего наделать перегибов, создать единый фронт против нас, обидеть ударника, подорвать основу трудодней.

Что главное у вас сейчас? Не авансы и не переобмолот, а:

а) вывезти наличие хлеба из амбаров, хотя бы он хранился под видом всяких фондов;

б) ускорить обмолот;

в) искать разворованный хлеб, в особенности у единоличников. И искать так, чтобы сами добровольно раскрывали ямы, так как иначе у нас не хватит сил перекопать всю землю.

Многие коммунисты оказались идеалистами эсеровского толка, идеализируя колхозника и не замечая классовой борьбы. Недостатки многих коммунистов сейчас:

а) работают как приказчики;

б) итальянят, отсиживаются;

в) стыдливые девушки (как щедринский герой – «я бы рад не обижать, да исправник приказал»).

Час испытания для Одесской области. Предстоящая партчистка.

Совещание закончилось подписанием секретарями райкомов обязательств окончания выполнения хлебозаготовок к определенным числам и вывоза, начиная с 26 декабря, не менее определенного количества хлеба. [...]

Совещание кончилось в 4 часа 25 декабря. В 4.30 уехали в Херсон.

25 декабря

Приезд в 17 часов в Херсон. Совещание секретарей райкомов, пред. РИКов и уполномоченных Херсонской группы районов.

1. Снегуровский район. Секретарь тов. *

Партчистка закончилась, но на хлебозаготовках почти не отразилась. Вместо 280–300 тонн в день заготавливают 30–40 тонн. Получено выявлением разворованного хлеба 381 тонну и собиранием незаконно выд[анных] авансов 114 тонн, а нужно еще заготовить 13 000 тонн.

Уполномоченный ЦК Хвыля. Начальник районной милиции оказался главарем шайки, разворовывавшей хлеб и спекулировавшей им. Сейчас арестован. Одесский суд задержал утверждение приговора над кулаками на 3 месяца. Слишком поспешили с окончанием чистки. Прочищенные комсомольцы не выходят на молотарки, празднуя, что их оставили. Вместо вычищенных и снятых петлюровцев и григорьевцев надо дать в район крепких работников.

2. Баштанский район. Секретарь Шевченко сидит уже 3 года. Есть сведения, что отрицательно относится к заготовкам. Райорганizations разбазарили 20 тыс. пудов хлеба для нужд района (устное заявление в личном разговоре уполномоченного ЦК Дроба).

При возвращении «незаконно выданных» авансов часто по разверстке на двор приходится больше сдать, чем получено по трудодням. Напр., сдают по 3 центнера, а авансу всего получили 2 центнера. (Л. М. [Каганович]: «Это же издевательство над соввластью и трудоднями. Вы вступили в сделку с ворами вместо того, чтобы их сурово карать».)

Ямы, где зарыт хлеб, мелкие, в одном хозяйстве нашли 40 пудов спрятанными в 11 ямах. Чтобы замаскировать яму, сажают над ней дерево (напр., вишню на могиле). В Песках (село на «черной доске») собралось 30 уполномоченных по хлебозаготовкам. Сейчас село от них разгружается.

Уполномоченный ЦК Конотоп. Подчеркивает большую засоренность кадров. Секретарем ячейки сидел сын управляющего имением, белогвардеец. Главное – вся его прежняя жизнь протекала на глазах этого же села. И молчали.

Район в прошлом году был ведущий, получил красное знамя, а сейчас сел, потому что райком идеализировал колхозника.

Председатель РКК покрывает воров-коммунистов и не дает согласие на их арест. На этой почве у него были стычки с Конотопом.

3. Херсонский район. Секретарь Сидерский – энергичный работник, но явно недоучитывает значения хлебозаготовок для его района. Имеет полную возможность в ближайшие дни выполнить план. Но борется за это слабо.

Отстают в выполнении плана самые крупные колхозы. Мелкие план уже выполнили. На половине молотарок весовщиками работает кулацкая агентура, которая расхищает хлеб, несмотря на то, что на каждую молотарку был поставлен контролер из рабочих и коммунистов. Разнобой в накладных колхозов и сыпных пунктов. Большое воровство на сыпных пунктах и обвешивание (*голоса*: «*Это рефакция*»). Возможно, этот вид воровства на иностранном языке и называется рефакцией (*смех*).

* Прізвище в тексті відсутнє.

4. Цюрупинский район – обещает в ближайшие дни закончить план.

5. Устимовский район. Секретарь Каминский. План выполнен на 75 %. Еще осталось молотить 1000 га. Есть и семенные, и страхфонды. 5 случаев добровольного вскрытия самими [крестьянами] собственных ям.

6. Голопристанский район. 31 % единоличников. Основываясь на том, секретарь райкома виляет в точных сроках окончания плана, рассказал, что для того, чтобы заставить единоличников сдавать, вечерами и ночами колхозники ходят отрядами-толпами с факелами, подходят к дому единоличника и требуют у него отчета, как он выполнил хлебозаготовки.

Уполномоченный обкома Ханзон говорит более уверенно. Указывает на огромную засоренность. Из одного села выгнали уполномоченного райкома – зам. пред. РИКа Жупыну, и тогда хлеб пошел. Один предколхоза сказал колхознику, нашедшему в яме 60 пудов хлеба: «Ешь сам и никому не говори». Бывший секретарь райкома Дубровский самовольно снижал планы колхозам и дезориентировал их. Сейчас получил повышение и работает в Харькове.

7. Каховский район. Секретарь т. *

Растерялся. Мал урожай, так как весной сеяли по 3 пуда на га. Уборочная кампания прошла успешно. А на заготовках район сел. Таран: «В районе не большая растерянность. Но хлеб есть».

8. Николаевский район. Секретарь Горя не в курсе дела, за хлеб борется слабо. План выполнен только на 84 %. Имеет все возможности закончить хлебозаготовки к 1–2 января.

9. Новобугский район. Еще осталось сдавать 20 тыс. т. Когда как следует нажали на одно село, оно за 5–6 дней вывезло 7–8 % годового плана, а раньше совсем не вывозило. Не сумели еще до сих пор организовать добросовестную часть колхозников против лодырей. (Л. М. [Каганович]: «А вашей политикой удержания авансов вы еще больше мешаєте этому, сплачивая в единый фронт ударников и лодырей против хлебозаготовок».)

10. В.-Александровский район. В глубоком провале. Считали скирды, а хлеб из них все время таял. Хватились молотить, а хлеба в скирдах и половины прежнего нет.

11. Калининдорфский район. Арестованный за хищения некий Кант через несколько месяцев после своего осуждения (получил 8 лет заключения) выдвинулся по линии ДОПра и теперь заведует Винницким ДОПром.

Много зерна теряется при переобмолоте в сырую погоду.

12. Бериславский район.

Тов. Майоров дает краткую оценку всех выступавших.

Каганович (в духе предыдущих двух выступлений с большим развитием общеполитической части).

26 декабря

В ночь на 26 декабря поездом перебрались из Херсона в Николаев. Оттуда утром на автомобилях поехали в Одессу с заездом в Одесско-Никола-

* Прізвище в тексті відсутнє.

евский совхоз, Тилигуло-Березанскую МТС и колхоз села Суворово и райком Суворовского района.

Одесско-Николаевский зерносовхоз. Директор арестован постановлением ПБ от 21 декабря (Бальтюкевич), но к моменту приезда нашего в совхоз находился под домашним арестом. Допроса не было, а в своих показаниях он признает бесхозяйственность и сваливает вину на предшественников и объективные причины.

Уполномоченный ОГПУ в совхозе Ляпис написал записку, в которой считает, что план хлебосдачи может быть выполнен максимум на 63 % (берет на веру наличие хлеба и не хочет подумать, как получить хлеб, разворованный рабочими и соседними селениями).

В совхозе много капитальных сооружений, мощная машинная база, но крайне неблагополучно с кадрами рабочих.

Тилигуло-Березанская МТС Суворовского района. Существует с 1929 года. Имеет 129 «фордзонов», из них 44 предполагается выбраковать в лом, 12 «СТЗ», 3 «Интера», 40 «Ойль-Пулей», к тяге не годных и употребляемых для стационарной работы. Мощные ремонтные мастерские, хорошие токарные станки, просторно. Обслуживает 56 колхозов, 6372 двора, 66 тыс. га. В обслуживаемых колхозах имеется всего 3500 лошадей, могущих сами поднять не более 15 тыс. га. Таким образом, окружающие колхозы находятся в полной энергетической и тяговой зависимости от МТС. Но свои возможности МТС реализует плохо. Обобщающие предложения и выводы из посещения МТС:

1. Улучшить выбраковку тракторов в лом. Производить не местными силами (сейчас это делается механиком МТМ и инж[енером]-механизатором МТС с участием мастеров и трактористов), а специальной комиссией от Облтрактора.

2. Более разборчиво принимать кассиров (работает 18-летний парнишка, а у него на руках бывает 4–5 тыс. рублей).

3. Лучше сочетать тракторную тягу с лошадиной.

4. Более внимательно относиться к кадровым рабочим. В частности, дифференцировать нормы выдачи хлеба для рабочих горячих работ (напр., кузнецов, литейщиков и т. п.).

Колхоз Суворовского сельсовета (немецкий). Организован в 1930 году. Сейчас 108 хозяйств (остальные 32 хозяйства в селе – единоличники и служащие). Имеет 105 трудоспособных и 424 едока. Трудоней 31 тыс., в среднем по 300 на хозяйство. Посев – 1600 га. Собрали с них, по их словам, 6060 центнеров, т. е. всего по 4 центнера с га. Объясняют плохой обработкой. План хлебозаготовок выполнили на 85 %, но под большим нажимом. Сейчас так же потихонечку хотят «отсидеться» на 85 %.

Председатель – беспартийный, крепкий хозяин, умело всеми командует, но хлеба сдавать не хочет. Председатель сельсовета [ходит] под председателем колхоза, уполномоченный райкома вертится у ног председателя колхоза, даже секретарь райкома Грищенко заискивает и теряется перед колхозом.

Предложили окончить сдачу хлеба к 1 января, а пока пощупать счетовода и еще кого-нибудь. Если перелома не будет, то взяться и за председателя. Персональную ответственность за колхоз возложили на Грищенко.

27–28 декабря

Совещание с наличными членами бюро обкома. Выявилась безобразнейшая работа прокуратуры и суда. Не знают дел, не могли дать ярких дел для показательных процессов. Гонятся за статистикой, за количеством осужденных, а не следят за качеством процессов и воздействием на население. В борьбе за количество вступают на путь соревнования по количеству прослушанных дел. Приговоры формулируются безобразно. Основное преступление – кража хлеба – рассиропливается, разбавляется десятками других менее важных проступков. Язык приговора – газетная статья, а не политическая формулировка в юридическом оформлении. Утверждение приговоров Верховным судом задерживается минимум на 2 месяца. Полный ералаш во взаимоотношениях с Харьковом.

Приняты решения о высылке 500 семей саботажников хлебозаготовок, кроме того, 500 только глав семей без членов семей, 50 исключенных из партии в концентрационные лагеря, 500 хозяйств лишит усадьбы, распродать имущество [...], провести несколько показательных процессов и важнейшие приговоры помещать не только в районных, но и в областной газете, открыть новых 32 глубинных пункта, исключить из партии секретаря Октябрьского райкома партии и предупредить ряд других секретарей, что если они в ближайшие 2–3 дня не добьются перелома, им грозит та же участь. Сняты с передачей дела в облКК 3 уполномоченных обкома по зерносовхозам. Ряд практических мероприятий по усилению работниками (уполномоченными и постоянными) наиболее слабых и должных дать основную массу хлеба районов. Оперативные мероприятия (телеграммы, посылка т. Майорова) по отдельным районам.

Отъезд в Харьков в 16 часов 28 декабря.

В 21 час прием в вагоне Кинжалова и Гаврилова (Вознесенский район) и накачка по усилению темпов хлебосдачи.

В 1.30 29 декабря прием в вагоне Пидсухи и Иванченко (Зиновьевский район) и резкая накачка по усилению темпов хлебосдачи.

Обоих секретарей обязали посылать в Москву каждые 3 дня сообщение о ходе хлебозаготовок.

29 декабря

В 11.40 приезд в Харьков. Заседание с наличными членами ПБ ЦК КП(б)У (Косиор, Хатаевич, Балицкий, Терехов, Шлихтер). Приняты решения:

1. Письмо обкомам и райкомам о немедленной сдаче колхозами, не выполнившими плана хлебозаготовок, всего наличного зерна, в том числе и так называемых семенных фондов, в хлебозаготовки в ближайшие 5–6 дней, мобилизовав для этого тягло.

2. Об имеющихся фактах перегибов и хулиганства. Отвергнут проект письма, предложенный т. Хатаевичем, который в сущности после разоблачения теории фондов мог как «теория перегибов» стать тормозом для хлебозаготовок. Вместо этого принято короткое предложение тройке по репрессиям тщательно расследовать каждый факт хулиганства и воровства при обысках в отдельности и соответственно реагировать в каждом отдельном случае.

3. Применить распродажу всего имущества, а также лишить усадебной земли и построек наиболее злостно саботирующих хлебосдачу единоличников по Харьковской области 1 000 хозяйств, по Днепропетровской – 500 хозяйств.

4. Выслать из Днепропетровской области 700 семей.

5. Ряд практических мероприятий по улучшению работы суда и прокуратуры: поручено отправить руководящее письмо о составлении приговоров, создать подготовительную тройку к заседаниям комиссии ЦК, проверить причины расхождений между НКЮ и областями о количестве утвержденных в центре дел по высшей мере социальной защиты.

В 18.40 отъезд из Харькова в Москву.

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 215. – Арк. 1–24. Машинопис. Правлена копія; 5. – С. 314–333.

№ 366 *Телеграма Л. Кагановича і М. Чернова до Й. Сталіна про необхідність скасування постанови ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 року*

22 грудня 1932 р.

Вчера сообщал Вам, что постановление Политбюро ЦК КП(б)У от 29 ноября отменено. Однако продолжает действовать постановление от 18 ноября (посылаю его по прямому проводу).

Эта директива хотя начинается с того, что выполнение хлебозаготовок является первоочередной задачей, однако дает основания считать санкционируемым организацию всяких фондов в колхозах, не выполнивших плана хлебозаготовок. В постановлении указывается, что семенные фонды разрешается перечислять в хлебозаготовки лишь с санкции облисполкомов по каждому колхозу в отдельности.

По сообщению самих местных работников в большинстве колхозов засыпаны семенные фонды, а также страховые, даже в тех колхозах, где план хлебозаготовок выполнен на 50 %.

Сама постановка вопроса о создании и закреплении фондов, а также запрещение перечислять семенные фонды в хлебозаготовки является легальным обоснованием и оформлением укоренившихся настроений о нереальности плана хлебозаготовок, хотя и не высказываемых открыто. Из бесед с областными работниками, а также из посещения сегодня района и колхоза мы убедились, что «заботы» о фондах, в том числе и семенных, серьезным

образом тормозят и портят дело хлебозаготовок. Эти настроения питаются постановлением ЦК КП(б)У от 18 ноября.

Поэтому мы считали бы необходимым отменить и это постановление ЦК КП(б)У.

Просим срочно сообщить Ваше решение.

Каганович, Чернов

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 232. – Арк. 62. Копія. Машинопис; 5. – С. 335.

№ 367 *Телеграма Л. Кагановича до Й. Сталіна про заходи щодо посилення хлібозаготівель в Україні*

22 грудня 1932 р.

Вечером 20 и утром 21 декабря на заседании Политбюро ЦК КП(б)У наметили ряд практических мер по усилению хлебозаготовок. Ввиду того, что по Украине значительная часть уполномоченных отсиживается, покрывает бездеятельность, а порой прямое предательство районных работников, – разослали решительное предупреждение всем уполномоченным, а 10 наилучших сняли с работы и дело об их пребывании в партии передали ЦКК. Из десяти снятых 7 были посланы ЦК КП(б)У и 3 обкомами.

38 основных районов Украины должны еще дать 32 млн пуд. хлеба – свыше 40 % оставшегося к заготовке без гарнца хлеба по республике. Еще 50 мощных районов должны дать около 30 % оставшегося к заготовке хлеба. Из 38 основных районов – 21 в Днепропетровской и 15 в Одесской обл. На этих районах сосредоточиваем наше внимание. Подобрали еще 40 руководящих работников уполномоченными в эти основные районы, а около сотни крепких военных и харьковских работников им в помощь. Одновременно нажимаем на районы, где осталось выполнять немного.

Так как есть большая опасность, что Киевская, Винницкая обл. снизят темпы и затянут выполнение оставшихся 7–8 % плана, послали им категорическую директиву закончить план в ближайшие дни. Еще более решительную телеграмму послали Донец[к]обкому.

Крайне неблагополучно с Харьковской обл. Харьковчане не мобилизовались на выполнение плана. Единоличники области должны сдать еще около 6 млн пудов. Сложилось впечатление, что обком пасует перед этой задачей. Пришлось сердито поговорить с Тереховым. Предложили более энергично взяться за хлебозаготовки, в частности у единоличников.

По нашему настоянию отменены 2 постановления ЦК КП(б)У от 29 ноября и 15 декабря, которые, по нашему мнению, дают основание местным организациям придерживать хлебозаготовки под видом закрепления и создания колхозных фондов и повторной проверки ресурсов совхозов. Подробно расскажу по приезде.

Сегодня постановили арестовать и отдать под суд с опубликованием в печати четырех наиболее злостно срывающих хлебосдачу директоров совхозов.

Косиор по своему желанию выезжает вновь в Днепропетровск, Чубарь – в Чернигов. Хатаевичу поручили наблюдение за Харьковом.

В 4 часа я выехал в Одессу. Привет.

Каганович

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 232. – Арк. 53–53 зв. Оригінал; 3. – С. 603; 5. – С. 333–334.

№ 368 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про гарнцевий збір*

23 грудня 1932 р.

Признавая состояние поступления гарнцевого сбора совершенно непереносимым, что является результатом, в первую очередь, значительных хищений и растрат гарнца и грозит невыполнением этой важнейшей части хлебозаготовительного плана, ЦК обязывает ЦК нацкомпартий, обкомы и крайкомы:

1. Решительно пресечь все виды хищений и растрат гарнца, сурово наказывая не только заведующих предприятий и других лиц – непосредственных расхитителей и растратчиков гарнца, но и руководителей партийных организаций и советов, отдающих незаконные распоряжения о расходовании гарнца.

Особенно партийные организации должны развернуть решительную борьбу с тайным помолом, имея в виду, что тайный помол – одна из форм контрреволюционной борьбы против государственного плана хлебозаготовок.

Областные и республиканские организации обязаны утвердить твердую сеть мельниц, работающих на крестьянский помол, не допуская самовольного открытия новых мельниц, сверх списка, утвержденного областными организациями.

2. Предупредить ЦК нацкомпартий, обкомы и крайкомы, что в случае невыполнения ими планов гарнцевого сбора на соответствующее количество будут сокращаться утвержденные месячные и квартальные планы общего снабжения хлебом.

3. Представленный КомзагСТО проект постановления ЦИК и Совнаркома о ставках гарнцевого сбора с 1 января 1933 г. и изменений порядка штрафования за нарушение действующих правил по гарнцевому сбору передать на разрешение в СНК Союза ССР.

4. Разрешить КомзагСТО в областях, выполнивших к 1 января план хлебозаготовок, отменить установленное ограничение помола на одного едока, допуская также и сортовой помол.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 912. – Арк. 17. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 369 *Телеграма Л. Кагановича і М. Чернова до Й. Сталіна про скасування постанов Політбюро ЦК КП(б)У щодо утворення насінневих фондів у колгоспах, які не виконали плану хлібозаготівель*

23 грудня 1932 р.

Вчера сообщал Вам, что постановление Политбюро ЦК КП(б)У от 29 ноября отменено. Однако продолжает действовать постановление от 18 ноября (посылаю его по прямому проводу).

Эта директива хотя начинается с того, что выполнение хлебозаготовок является первоочередной задачей, однако дает основание считать [правильным] и санкционирует организацию всяких фондов в колхозах, не выполнивших плана хлебозаготовок. В постановлении указывается, что семенные фонды разрешается перечислять в хлебозаготовки лишь с санкции облизполкомов по каждому колхозу в отдельности.

По сообщению самих местных работников, в большинстве колхозов засыпаны семенные фонды, а также страховые даже в тех колхозах, где план хлебозаготовок выполнен на 50 %.

Сама постановка вопроса о создании и закреплении фондов, а также запрещение перечислять семенные фонды в хлебозаготовки является легальным обоснованием и оформлением укоренившихся настроений о нереальности плана хлебозаготовок, хотя и не высказываемых открыто. Из бесед с областными работниками, а также из посещения сегодня района и колхоза мы убедились, что «заботы» о фондах, в том числе и семенных, серьезным образом тормозят и портят дело хлебозаготовок. Эти настроения питаются постановлением ЦК КП(б)У от 18 ноября.

Поэтому мы считали бы необходимым отменить и это постановление ЦК КП(б)У. Просим срочно сообщить Ваше решение.

Каганович, Чернов

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 232. – Арк. 62. Оригінал; 3. – С. 604; 5. – С. 335.

№ 370 *Телеграма Дніпропетровського обкому КП(б)У про вивіз у рахунок плану хлібозаготівлі всіх наявних фондів зерна*

23 грудня 1932 р.

Молния [из] Днепропетровска, Запорожье. ГПК, РВК

Сообщается постановление бюро обкома 23 декабря: «Обязать секретарей РПК, председателей РИКов, председателей колхозов [в] пятидневный срок вывезти все наличные фонды (кроме семенных, вывоз которых разрешается постановлением обкома, облизполкома) [в] счет выполнения государственного плана хлебозаготовок по всем колхозам, не выполнившим план. [В] семидневный срок выявить все скрытые фонды [в] колхозах

и вывезти [в] план хлебозаготовок. По истечении установленного семи-дневного срока [в] случаях обнаружения скрытых фондов привлечь председателей колхозов и всех лиц, виновных [в] укрытии [к] суровой судебной ответственности. Обязать председателей РИКов настоящее постановление вручить под расписку председателям колхозов [в] двадцать четыре часа».

Строганов

Згідно:

Державний архів Запорізької області. – Ф. Р-722. – Оп. 1. – Спр. 106. – Арк. 314. Засвідчена копія; 2. – С. 571–572.

№ 371 *Вирок Харківського обласного суду в справі керівних працівників Кобеляцького району на Полтавщині*

23–25 грудня 1932 р.

ІМЕНЕМ УКРАЇНСЬКОЇ СОЦІАЛІСТИЧНОЇ
РАДЯНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Харківський облсуд по кримінально-касаційному відділу
1932 рік грудня 23–25

м. Кобеляки

У складі голови т. Горяника, нар[одних] засі[дателів] тт. Архімовича, Хівренка при секретареві т. Шаукстель за участю прокурора т. Брона та оборонців тт. Немеханського, Полтавцева, Штенермана, розглянувши на відкритому засіданні справи по обвинуваченню Ляшенка Кирила Гавриловича, 1894 р. народження, робітник-гірник, бувший член КП(б)У з червня 1917 р., закінчив університет ім. Артема, не судився, із селян с. Павлівка Онуфріївського р-ну, червоний партизан;

Бема Федора Кіндратовича, 1895 р. народження, селянин с. Сватки Липово-Долинського р-ну, бувший член КП(б)У, закінчив сільську школу, не судився, червоний партизан;

Обидала Івана Омельковича, 1901 р. народження, селянин с. Мачухи Полтавського р-ну, освіта нижча, бувший член КП(б)У, не судився, червоний партизан, за арт. 54-м, п. 7-й КК;

Винокурова Йосипа Васильовича, 1901 р. народження, із селян с. Святе Донецької обл., бувший член КП(б)У, освіта нижча, засуджений Харківським облсудом 20–30 листопада 1932 р. за злочин, передбачений постановою ЦВК та РНК СРСР від 7 серпня 1932 р. до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення терміном на 10 років (десять років). Вирок оскаржений і не набув законної чинності. Червоний партизан;

Павлова Василя Гнатовича, 27 років, службовець, бувший член КП(б)У, не судився, освіта нижча, із м. Кобеляки Харківської обл.;

Гарагулю Андрія Фадійовича, 38 років, із селян с. Дідівці Прилуцького р-ну, освіта нижча, бувший член партії, не судився;

Лук'янова Сергія Васильовича, 41 рік, службовець із м. Дніпропетровська, освіта середня, бувший член КП(б)У, не судився, закінчив курси округових робітників, за арт. 100-м ч. 1-ша КК УСРР.

Попереднім та судовим слідством, зізнанням всіх підсудних та промовами сторін Харківський облсуд вважає доведеним:

Кобеляцький р-н Харківської обл. колективізований на 80 %. В минулому 1931 р. виконав повністю план продажу державі хліба в кількості 15 тис. т. У 1932 р. весь час ганебно відставав і майже завжди посідав останнє місце по області у виконанні наданого хлібозаготівельного плану. Якщо в минулому році план був 15 тис. т, то план в 1932 р. надано менший на 38 % і остаточно встановлено по колгоспах 8 тис. т, по одноосібному сектору 1300 т, а разом 9300 т. Районною експертною комісією врожайність определіно [визначено в] 7 ц з гектара, валовий збір 24 500 т, і до здачі державі належало всього лише 2,6 ц з гектара.

На підставі зізнань підсудних і всіма матеріалами справи доведено, що Кобеляцький р-н мав цілком реальний план й всі умови для виконання такого повністю і в строк.

Судовим слідством встановлено, що, не дивлячись на велике зменшення урядом хлібозаготівельного плану проти минулого року, його повну реальність, районне керівництво в особі секретаря райпарткому – члена президії райвиконкому Ляшенка, голови райвиконкому Бема й директора МТС – члена президії райвиконкому і кандидата бюро райпарткому Обидала з самого початку хлібозаготівлі стало на шлях саботажу. Ляшенко ще в серпні місяці при одержанні плану виступив із доведенням про нереальність такого.

Ляшенко, Бема, Обидала з самого початку хлібозаготівель не повели належної боротьби із втратами, розкраданням, не мобілізували маси на організаційно-господарче зміцнення колгоспів, ігнорували масову роботу, чим дали змогу класовому ворогу – куркулю розводити меншовицький настрій в районі.

Замість боротьби за виконання плану повністю й в строк Ляшенко, виступаючи на різних районних нарадах, закликав «везти хліб», «здавати хліб», а не мобілізував на виконання плану повністю та в строк, що було прийнято як директива секретаря райпарткому, члена президії райвиконкому не спішити з виконанням плану, й тому в районі панував самотлів. У жовтні було здано лише 6 % місячного завдання, а в листопаді 11 %, а на 15.XI район виконав тільки 32,8 % річного плану, в тому числі по колгоспах – 35,2 %, одноосібних – 17,8 % й твердих завданнях – 14,3 %.

При такому злочинному виконанні найважливішого завдання Ляшенко, Бема й Обидала в жовтні місяці становляться на впертий шлях зриву хлібозаготівель, [стають] на шлях контрреволюційного саботажу й ошукання обласних організацій. Ляшенко на зборах в партійних осередках і розмовах з робітниками сільрад, при скаргах останніх на труднощі й важкий план, давав поради писати в район й доводити нереальність плану, чим

припинилась в жовтні задача хліба, й місячний план дякуючи цьому виконано було лише на 6 %. В селі Марківці дав розпорядження висипати в комору приготовлений хліб для вивозу й займатися посівкампанією.

Директор МТС Обидало в той же час почав «обробляти» громадську думку про нереальність плану в МТС й 22 жовтня добився по своїй доповіді на бюро партосередку, членом бюро якого він являється, резолюції про нереальність плану по колгоспах МТС.

Протягом жовтня Ляшенко, Бема, Обидало й Лебеденко (зав. районним земельним відділом РВК, притягнутий під час суду до кримінальної відповідальності, й справа передана дільничному прокурору) протягом доби зібрали в районі відомості про так званий фактичний обмолот. На підставі цих брехливих відомостей, явно для них заменених проти дійсності, склали відверто куркульський баланс, із якого виходило, що в Кобеляцькому р-ні треба хліб ще завозити й з цим «балансом» Ляшенко й Обидало, перший як секретар райпарткому та член президії райвиконкому, а другий як директор МТС та член президії райвиконкому, поїхали в обласні організації доводити нереальність плану й клопотати [про] зменшення такого.

Підставою для цього явно куркульського балансу, крім відомостей про «фактичний обмолот», була ще й доповідна записка директора МТС Обидала, яку він спеціально за директивою Ляшенка склав райпарткому, райвиконкому й РСІ.

Свідомий саботаж районного керівництва зверху спрямували на зрив хлібозаготівель, [він] демобілізував сільських робітників. Дії Ляшенка, Беми, Обидала приймалися як директива не виконувати план, уповноважені РПК, РВК в селах не робили, з дозві[о]лу Ляшенка сиділи в Кобеляках. А на селах в той час куркульством розкрадався колгоспний хліб, закопувався в ями, яких зараз виявлено до 70 із хлібом, хліб розбазарювався, одержували велику кількість рвачі та ледарі, й тим руйнувалось організаційно-господарче зміцнення колгоспів й порушувався добробут сумлінно працюючих колгоспників.

Одночасно з цим в районних організаціях розцвітало злочинне відношення до витрачання державних коштів й хліба. Райвиконкомом, на чолі якого був Бема, було визначено артілі «Червона Армія» Перегонівської сільради 48 606 крб. 99 коп. за нібито загинутий від граду хліб, видано 750 ц державного посівного матеріалу, артіль звільнена від виконання плану хлібозаготівель в той час, коли градом пошкоджено було незначну площу, артіль намолотила 1422 ц й ще має немолочений хліб.

Райвиконком в особі голови Беми, членів президії Ляшенка, Гарагулі, член президії РВК – зав. відділом постачання Павлов, директор МТС Обидало та голова райколгоспспілки Винокуров, саботуючи виконання плану хлібозаготівель, розбазарювали хліб колгоспів, який повинен бути зданий державі, злочинно витрачали мірчук із державних та кооперативних лімітів на безпідставне постачання поверх нарядів районного центру та ін. Таким чином, у 1932 р., в тому числі із хліба повного врожаю, розбазарено 34 тис.

Голова райспоживспілки Лук'янов, знаючи, що він не має права на одержання й витрачання колгоспного і державного хліба – мірчука, такий від вищезазначених осіб приймав, витрачав, чому з'явився співучасником злочинців.

Обласний суд на підставі даних судового слідства встановив, що ганебний провал у виконанні плану хлібозаготівель по Кобеляцькому р-ну під час керівництва Ляшенка, Бемі, Обидала є наслідок двурушництва з боку них і явного саботажу, потакання місцевим антирадянським рвацьким тенденціям, відсутності партійної та радянської демократії та зажиму критики і самокритики.

Всі підсудні в пред'явлених ним [ім] звинуваченнях винними себе повністю визнали.

На підставі вищезазначеного Харківський обласний суд визнає винними Ляшенка, Бему та Обидала в злочині, передбаченому арт. 54-м п. 7-м КК УСРР. Винокурова, Павлова – за арт. 100-м ч. 1-ю КК УСРР, Гарагулю та Лук'янова – за арт. 98-м ч. 1-ю КК УСРР.

Приймаючи на увагу, що всі підсудні визнали себе винними, засудили свої злочини й що вони можуть бути виправдані, Харківський облсуд, керуючись арт. 297-м КК УСРР,

приговорив:

Ляшенка Кирила Гавриловича на десять років (10 р.) позбавлення волі у виправно-трудовах таборах у далеких місцевостях Союзу. Бему Федора Кіндратовича та Обидала Івана Омельковича на вісім років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах у далеких місцевостях Союзу кожного. Винокурова Йосипа Васильовича на шість років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах у далеких місцевостях СРСР. Лук'янова Сергія Васильовича на два роки позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення.

Відносно всіх засуджених не приміняти конфіскації майна й після відбуття призначеної їм міри соцзахисту вважати їх не позбавленими прав. Беручи на увагу визнання в злочині й засудження такого Лук'яновим й що він може бути виправлений, перебуваючи на волі, вирок відносно Лук'янова на підставі 48-го арт. КК вважати умовним з іспитовим терміном на п'ять років, заборонити Лук'янову на три роки займати відповідальні посади та працювати на кооперативній роботі.

Павлова Василя Гнатовича та Гарагулю Андрія Фадійовича на 5 років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах у далеких місцевостях СРСР.

Захід запобігнення залишити Ляшенку, Обидалу, Винокурову, Павлову та Гарагулі, Бемі – тримання під вартою, а Лук'янову змінити на підписку про невиїзд із м. Кобеляки, звільнивши Лук'янова з-під варті.

Судові витрати віднести за рахунок держави.

Призначену міру соцзахисту Винокурову Йосипу Васильовичу вважати по совокупності з призначеним вирокком облсуду від 29–30 листопада 1932 р. – десять років позбавлення волі у виправно-трудовах таборах у далеких місцевостях СРСР.

Попереднє ув'язнення засудженим зарахувати із дня їхнього арешту.
Вирок може бути оскаржений до Найвищого суду УСРР протягом п'яти днів із дня вручення копії.

Оригінал за належними підписами.

Згідно [підпис]

Документ із сімейного архіву І. О. Обидала. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 573–576.

№ 372 *Лист ЦК КП(б)У до секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У про обов'язкове вивезення всіх наявних колгоспних фондів, у тому числі й посівного, в рахунок виконання плану хлібозаготівель*

24 грудня 1932 р.

В связи с отменой постановления ЦК КП(б)У от 18 ноября с. г. о колхозных фондах предлагаем:

1. Во всех колхозах, не выполнивших плана хлебозаготовок, в пятидневный срок вывезти все без исключения наличные колхозные фонды, в том числе и семенной, в счет выполнения плана хлебозаготовок.

2. Всех, оказывающих этому делу сопротивление, в том числе и коммунистов, арестовывать и предавать суду.

3. Предупредить всех председателей колхозов, что в случае, ежели по истечении указанного срока будут обнаружены какие-либо невывезенные или скрытые фонды, амбары и т. п., председатели, а также другие виновные в этом должностные лица будут привлечены к судебной ответственности и сурово покараны.

4. Обязать секретарей РПК, председателей РИК и уполномоченных обкома в 24 часа вручить настоящее постановление председателям колхозов под расписку.

*Косиор
Строганов
Алексеев*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5384. – Арк. 230. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 296.

№ 373 *Постанова бюро Запорізького міськкому партії
на телеграму ЦК КП(б)У про вивезення в рахунок
хлібозаготівель усіх фондів, у тому числі й посівних*

24 грудня 1932 р.

Телеграмму прийняти к точному и немедленному исполнению. Для немедленного проведения в жизнь указанных мероприятий в телеграмме – командировать в колхозы и МТС тт. Атанасова, Алексеницера, Бешара, Тульского, Будного, Дмитрусенко, Шевченко, Гринберга, Ринберга, Геттало и Кравцова.

Принять к сведению заявление т. Будного о том, что днепростроевской организацией командированы дополнительно в села 15 человек ответственных товарищей и 6 грузовых машин.

Поручить указанным выезжающим товарищам провести следующие мероприятия:

1. Вывозку хлеба проводить круглые сутки, для чего мобилизовать на селе транспорт колхозов, ЕПО, индивидуальников и прочий, имеющийся на селе.

Всех сопротивляющихся вывозке хлеба и предоставлению транспорта – немедленно арестовывать и предавать суду за срыв хлебозаготовок.

2. Во всех колхозах выделить специальных уполномоченных по вывозке хлеба для предотвращения случаев кражи хлеба в пути следования от колхоза до ссыпного пункта, выделить членов партии и комсомольцев – возчиков и сопровождающих подводы.

3. Сельсоветам, где план по сельсовету выполнен, а по отдельным колхозам не выполнен, фонды из колхозов, не выполнивших плана, сдавать в хлебозаготовку.

Обязать т. Белогоренко обеспечить бесперебойную круглосуточную работу ссыпных пунктов, соответствующий контроль за работой ссыпных пунктов и приемщиков зерна. Уличенных в обвешивании или ином обмане сдатчиков хлеба – привлекать к строжайшей судебной ответственности.

Поручить т. Ленскому проследить за выполнением настоящего пункта.

Предложить т. Белкину с раннего утра 25 числа мобилизовать и отправить в колхозы из города 5 грузовых машин.

Предупредить всех уполномоченных, что проводимые мероприятия – вывозка фондов, не могут приостановить работу по переобмолоту соломы, перевеиванию половы, возврату незаконно розданного хлеба, изъятию разворованного хлеба и прочих мероприятий, направленных на выполнение плана хлебозаготовок.

Предложить всем уполномоченным годовой план хлебозаготовок выполнить к 1 января 1933 года.

Тт. Атанасову, Бешару, Тульскому и Алексеницеру выехать в села не позже первого часа ночи 25 декабря сего года.

Кроме указанных товарищей, командируемых в села и колхозы, в районах деятельности МТС возложить персональную ответственность за проведение указанных мероприятий на директоров МТС (Софиевка – Чернов,

Канцеровка – Вейман, Кирпотино – Бондаренко) и на секретарей ячеек (Софиевка – Бенин, Канцеровка – Блях, Кирпотино – Станкевич).

Отменить все прежние постановления горпарткома и президиума горсовета в части оставления каких-либо фондов в колхозах, не выполнивших план хлебозаготовок.

Державний архів Запорізької області. – Ф. 157. – Оп. 1. – Спр. 278. – Арк. 252–253. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 296–298.

№ 374 *Телеграма В. Балицького до Г. Ягоди
про виселення селян з Одеської області*

24 грудня 1932 р.

Шифровка вх. № 29002. 24.12.32 г.
Из Вознесенска. ОГПУ Ягоде

Для удара по кулацким петлюровским элементам, срывающим хлебозаготовки, Каганович и я считаем необходимым выселить пятьсот семей, повторяю, пятьсот семей. Просим согласовать инстанции, решение телеграфьте мне [в] Одессу.

*Балицкий **

АПРФ. – Ф. 3. – Оп. 30. – Спр. 196. – Арк. 106–107. Копія. Машинопис; 6. – С. 390.

№ 375 *Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР
про залишення у силі вироку, винесеного селянці
Н. Кліменко*

25 грудня 1932 р.

УХВАЛА

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки
Найвищий суд в касаційній колегії кримінальних справ
грудня 25 дня 1932 р. у складі голови Берновського,
членів Тимощенко та Волдинера, доповідач – Тимощенко.

Розглянувши в касаційному порядку справу з вироком Дніпропетровського облсуду з 15 жовтня 1932 р. про Кліменко Настю Матвіївну, 55 років, селянку, міцну середнячку, засуджену за арт. 54-м, ч. 7-ю КК та за постановою ЦВК та РНК Союзу з 7.VIII.1932 р. до позбавлення волі в далеких міс-

* 26 грудня 1932 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову: «Принять предложение тт. Кагановича и Балицкого о высылке 500 семейств из пределов Одесской области». Див. док. № 377.

цях ув'язнення на 10 років з конфіскацією майна, з обмеженням у правах на 5 років. За те, що вона займалася крадіжками з колгоспних ланів шляхом зрізання колосків, де її було затримано на місці крадіжки з одним лантухом колосків. Покликання касатора на зламання арт. 351-го КПК уваги не заслуговує, тому що міра соцзахисту відповідає скоєному та соцнебезпеці засудженої. За розглядом справи в порядкуві арт. 346-го КПК зауважено, що суд застосував до засудженої арт. 54-й, п. 7-й КК зайве, а її слід вважати [винною] лише за постановою ЦВК та РНК Союзу [РСР] від 7. VIII.32 р. А тому, керуючись арт. 365–370-ми, КПК ухвалив: каскаргу залишити без наслідків, а вирок – в силі.

Берновський, Тимощенко, Волдинер

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 8. – Спр. 3542. – Арк. 216. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 576.

№ 376 *Лист С. Косіора до членів та кандидатів у члени
Політбюро ЦК КП(б)У про необхідність вивезення
насінневих фондів у рахунок хлібозаготівель*

25 грудня 1932 р.

Спустившись поглибже в колхозы, я убедился, что пункт о фондах в письме обкома от 18 декабря нужно не только отменить, а также обсудить как политически неправильный, особенно в части мотивировки, почему не следует вывозить семенных фондов. Хотя я был основным автором этого документа и принимал участие в его окончательном редактировании, но именно поэтому считаю своим долгом внести это предложение, чтобы не путать районных работников, не облегчать возможности всякого рода оппортунистам для злостных разговоров вокруг вывоза посевных фондов, которые мы сейчас в обкоме решили и проводим в жизнь.

Именно оставление семенных фондов, несмотря на организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, говорило бы о нашей слабости и нерешительности. В большинстве случаев кулак именно рассчитывал на то, что мы легко поддадимся на удочку его доказательств о том, что хлеба больше нет. Остановившись перед вывозом семенных фондов из колхозов, которые не выполняют план хлебозаготовок, мы бы только усилили саботажные настроения в значительной части колхозов, не выполнивших план, нам не осталось бы ничего другого, как только рассчитывать на то, сравнительно небольшое, количество хлеба, которое может быть получено из переобмолота соломы или же из случайно открытых ям, как на это сейчас рассчитывают очень многие оппортунистически настроенные и растерявшиеся работники. Конечно, вывоз семенных фондов является мерой тяжелой, но по отношению к колхозам, недобросовестно относящимся к выполнению своих обязательств перед государством, другого выхода нет. Вывоз семенных фондов в борьбе за хлеб ребром ставит вопрос о серьезности положения,

ставит вопрос о том, что те, кто организует саботаж хлебозаготовок, одновременно организует и саботаж сева. Для того чтобы организовать сев, нужно прежде всего сломить организованный кулаком саботаж хлебозаготовок, побить кулака в этом решающем пункте нашей борьбы с кулаком, с его пособниками и подпевалами, с их влиянием в колхозе.

В связи с этим ЦК КП(б)У совершенно правильно поступил, отменив в части колхозных фондов свое постановление от 29 ноября, идущее значительно дальше постановления ЦК КП(б)У от 18 ноября, т. е. фактически идущее в разрез с ним. Вот почему ЦК ВКП(б) поступил совершенно правильно, отменив наше решение от 18 ноября о колхозных фондах, которое в данных условиях безусловно ослабляло нашу позицию в борьбе за хлеб.

Ознакомившись ближе с положением в районах, я должен по-честному заявить, что если бы наше постановление от 18 ноября не было отменено, то я сейчас сам бы внес это предложение, ибо иначе это значило бы на деле отступить на хлебозаготовительном фронте перед кулаком, а отступить здесь мы не можем ни в коем случае. Исходя из всего этого, я прошу тебя * поставить на бюро мое предложение и принять его, разослав его райкомам, предложив разъяснить на ближайших собраниях районного актива.

С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5243. – Арк. 203. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 298–299.

№ 377 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виселення селян з Одеської області ***

27 грудня 1932 р.

Принять предложение тт. Кагановича и Балицкого о высылке 500 семейств из пределов Одесской области.

РДАСПІ – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 43. Оригінал. Машинопис.

№ 378 *Телеграма Л. Кагановича до Й. Сталіна про заходи щодо виконання плану хлібозаготівель на Півдні України*

27 грудня 1932 р.

Проведенные по группам районов в Одессе, Вознесенске и Херсоне совещания секретарей райкомов и уполномоченных, а также личное посещение ряда районов и колхозов выявили:

* Идется про секретаря ЦК КП(б)У В. Строганова.

** Постанова ухвалена на відповідну телеграму В. Балицького. З 22 до 28 грудня 1932 р. Л. Каганович перебував в Одеській області. Див. док. № 365.

1. Непрерывное снижение темпов хлебозаготовок в декабре и фактическое прекращение их в последние дни в значительной части районов. Например, Каховский район за последние 3 декады выполнил годовой план на 15, хотя ему осталось выполнить 28 % годового плана – 7,5 тыс. т. За вторую декаду район заготовил только 58 т.

Скадовскому району осталось заготавливать 23 % годового плана – 6,5 тыс. т, а за вторую декаду декабря он заготовил 166 т.

Большеалександровский район должен еще заготовить 48 % годового плана – 21 тыс. т, а во вторую декаду декабря – 512 т. По области еще 100 тыс. га зерновых не обмолочено.

2. Помимо засыпанных семенных и страховых фондов, мы нашли при личном посещении колхозов большие запасы озимых культур. Это мотивировалось необходимостью обмена на яровые семена.

3. Безобразные формы приняла практика отобрания «незаконно выданных авансов». У колхозников отбирали по полпуда полученного по трудодням, в то же время не боролись с ворами. В Баштанском районе с санкции райкома у колхозников, получивших по 2 ц на трудодни, отбирали 3 ц как незаконно выданное вместо того, чтобы бороться с ними как с ворами.

Мы предложили прекратить «побираться» для хлебозаготовок, а вывозить наличные запасы хлеба и ударить по расхитителям хлеба. Семена, по видимому, придется собирать как за счет выявления разворованного, так и самообложения колхозников.

4. Сельские партийные организации крайне засорены. Значительная часть районщиков саботирует хлебозаготовки. Честные работники растерялись, не получая четкого руководства обкома.

В пятую пятидневку не могли сказаться проводимые нами мероприятия. Она дала снижение – 270 тыс. пуд. против 927 тыс. пуд. в четвертую пятидневку. Но все сделано для того, чтобы получить решительный перелом. Надеюсь, что шестая пятидневка даст резкий подъем.

Сегодня наметили дополнительные практические мероприятия:

1. О порядке выселения 500 семей.

2. В наиболее отстающие районы, дающие основную массу хлеба, – Большеалександровский, Зиновьевский, Кривоозерский, Доманевский, Краснокутский, Новоукраинский, Первомайский, Баштанский, Арбузинский, Снегиревский – послали дополнительных работников. Эти 10 районов должны еще дать 10 млн пуд. хлеба из остающихся по области 22,5 млн пуд.

Каганович

№ 379 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про віддалені пункти прийому хліба в Одеській області*

28 грудня 1932 р.

Принять предложение тт. Кагановича и Чернова об открытии 32 новых глубинных пунктов в Одесской области с возложением на райкомы и райисполкомы обязательств вывезти хлеб с глубинных пунктов на элеваторы и пристанционные пункты к 1 февраля 1933 года.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 923. – Арк. 8. Оригінал. Машинопис.

№ 380 *Витяг із протоколу Бердянського райвиконкому про репресивні заходи до колгоспів, занесених на «чорну дошку»*

28 грудня 1932 р.

2. *Слухали:* Про вжиття заходів до колгоспів, які занесені на «чорну дошку», облвиконкомом (опитавши членів президії 25 грудня 1932 р.).

2. *Ухвалили:* За продовження зловмисного невиконання державного плану хлібозаготівель, за організований куркульськими елементами саботаж до занесених облвиконкомом на «чорну дошку» колгоспів ім. Шевченка Новоолексіївської сільради, «Червоний стяг» Ногайської сільради – вжити такі заходи:

а) заборонити цілком будь-яку торгівлю цим колгоспам і колгоспникам;

б) протягом [часу] до 28.XII.32 р. стягти кредити та всі платежі (сільгосподаток, державну заборгованість, страховку), грошову заборгованість по цих колгоспах розверстати по колгоспниках та стягнути до 28 грудня;

в) накласти натурштраф м'ясом в розмірі 15-місячного завдання з тим, щоб до 5 січня 1933 р. дотерміново стягнути з колгоспників цих колгоспів як план м'ясозаготівель, так і накладання натурштрафів;

г) негайно заборонити будь-який помол, як колгоспам, так і колгоспникам цих колгоспів;

д) 26 грудня надіслати в ці колгоспи спеціальні бригади під керівництвом тт. Коваленка та Віткіна, яких зобов'язати протягом [часу] до 5 січня 1933 р. вкупі з сільрадами та правліннями колгоспів цілком забезпечити виконання всіх цих міроприємств.

Цю постанову оголосити в пресі.

Голова РВК *Палій*
Секретар *Мокшадт* *

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 309. – Арк. 74. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 577.

* Засвідчено печаткою райвиконкому.

№ 381 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план посівів ярових культур на 1933 рік*

29 грудня 1932 р.

Утвердить окончательный план яровых посевов на 1933 год по краям, республикам и областям (в тыс. га):

Северный край	– 810,0	Крымск. АССР	– 465
Карельская АССР	– 48	Казахс. АССР	– 4940
Ленинградск. обл.	– 1575	Кара-Калпакск.	– 109
Западн. область	– 3400	Зап.-Сиб. край	– 6880
Моск. область	– 4045	Вост.- Сиб. край	– 1900
Ивановск. область	– 1592	Якутск. АССР	– 73
Горьковск. край	– 3835	ДВК	– 1050
ЦЧО	– 7214	УССР	– 17440
Уральск. область	– 5848	БССР	– 2680
Башкирск. АССР	– 2390	ЗСФСР	– 1398
Татарск. АССР	– 1930	Узб. ССР	– 2180
Ср.-Волжск. край	– 7268	Тадж. ССР	– 570
Н.-Волжск. край	– 6350	Турк. ССР	– 310
Северо-Кавказск. край	– 8250	Киргизия	– 950
В с е г о по СССР			– 95 500

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 1913. – Арк. 9. Оригінал. Машинопис.

№ 382 *Витяг із протоколу засідання Бородянського райвиконкому Київської області про зняття з посад голів сільрад за невиконання планів хлібозаготівель*

29 грудня 1932 р.

Слухали: Про голову Пісківської сільради Величко (шляхом опитування 23 листопада 1932 р.).

Постановили: Голову Пісківської сільради Величко Кіндрата, що утаював хліб від держави, маючи 54 пуди хліба, приховав його під половиною тощо, чим дискредитував себе як голову сільради перед населенням, – з голови Пісківської сільради зняти. Доручити уповноваженому РВК т. Бахмачу провести вибори голови Пісківської сільради.

Слухали: Про голову Шибенської сільради Купченко.

Постановили: Голова Шибенської сільради Купченко Олександр, що не повів рішучого наступу на куркуля, навпаки, тісно пов'язався з класово чужим елементом (прикрив свого тестя, який був висланий [у] 1930 р. як куркуль), не мобілізував громадську думку на виконання хлібозаготівлі, чим зірвав виконання хлібозаготівлі. Президія РВК ухвалює: з голови сіль-

ради зняти та справу передати слідчим органам для притягнення до відповідальності за зрив хлібозаготівельної кампанії по с. Шибене.

Доручити уповноваженому РВК т. Власову провести вибори голови сільради.

Оригінали за належними підписами
ТВО секретаря РВК *Осадчий*
За оригіналом: завканц. РВК *С. Дубнялов*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 8. – Спр. 333. – Арк. 8–9. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 577–578.

№ 383 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про поширення на Дніпропетровську область репресивних заходів до селян*

29 грудня 1932 р.

1. Выслать 700 семей с 20–25 сел основных отстающих районов.
2. Тт. Карлсону и Реденсу организовать высылку на север злостных элементов и кулаков (без семей) в количестве 700 человек.
3. Составить список исключенных из партии в количестве до 50 [чел.] для немедленной высылки и [отправки в] концлагерь. Просить ЦК ВКП утвердить это решение *.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 9. – Арк. 83. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 300.

№ 384 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про посилення репресій до одноосібників – злісних нездавачів хліба*

29 грудня 1932 р.

Запропонувати Дніпропетровському та Харківському обкомам щодо злісних одноосібників застосувати, на підставі постанови РНК УСРР з 11 листопада 1932 р., розпродаж всього їхнього майна, а також позбавлення повнотою [повністю] всієї садибної землі та всіх будівель. Щодо Харківської області цього заходу застосувати, приміром, до 1000 господарств **; по Дніпропетровській області – 500 господарств ***.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 179. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 300.

* ЦК ВКП(б) затвердив це рішення 1 січня 1933 р. Див. док. № 409.

** 4 січня 1933 р. ЦК ВКП(б) затвердив заслання на Північ 400 сімей селян та 40 виключених з партії комуністів. Див. док. № 414.

*** Цього ж дня Політбюро ЦК КП(б)У збільшило цю квоту до 700 селянських сімей. Див. док. № 383.

№ 385 *Лист ЦК КП(б)У до обкомів та райкомів партії про вивезення в п'ятиденний термін усіх наявних фондів у рахунок хлібозаготівель*

29 грудня 1932 р.

До сих пор еще районные работники не поняли, что первоочередность хлебозаготовок в колхозах, не выполняющих своих обязательств перед государством, означает, что все имеющееся наличное зерно в этих колхозах, в том числе и так называемые семенные фонды, должно быть в первую очередь сдано в план хлебозаготовок.

Именно поэтому ЦК ВКП(б) отменил решение ЦК КП(б)У от 18 ноября о невывозе семенных фондов как решение, ослабляющее наши позиции в борьбе за хлеб.

ЦК КП(б)У предлагает в отношении колхозов, не выполнивших план хлебозаготовок, немедленно, на протяжении 5–6 дней, вывезти все наличные фонды, в том числе так называемые семенные, на выполнение плана хлебозаготовок.

ЦК обязывает немедленно мобилизовать для этого все перевозочные средства, живую тяговую силу, автотранспорт и трактора. В однодневный срок дать твердый ежедневный наряд на поставку необходимого количества лошадей, в том числе и единоличниками.

Всякую задержку в вывозе этих фондов ЦК будет рассматривать как саботаж хлебозаготовок со стороны районного руководства и примет соответствующие меры.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 238. – Арк. 182. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 300–301; 5. – С. 611.

№ 386 *Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну про завершення виселення селян з районів Кубані*

29 грудня 1932 р.

Операция по выселению из станицы Полтавской Северо-Кавказского края закончена 27 декабря *.

Выселенные в количестве 2158 семей (9187 чел.) в составе 5 эшелонов следуют на Урал, где проведена необходимая подготовка к их принятию, размещению и трудовому использованию.

Одновременно сообщая, что ранее производившееся выселение из 13 районов Кубани было закончено 19 декабря.

В настоящее время все выселенные с Кубани в количестве 1992 сем[ей] (9442 чел.) размещены и устроены в Северном Казахстане и в спецпоселках

* Виселення жителів станиці Полтавської проводилося відповідно до постанови Політбюро ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та в Західній області від 14 грудня 1932 р. Див. док. № 354.

Северного края. Переброска этих контингентов прошла без всяких эксцессов.

Зам. председателя ОГПУ Ягода

АПРФ. – Ф. 3. – Оп. 30. – Спр. 196. – Арк. 108. Оригинал. Машинопис; б. – С. 386.

№ 387 *Доповідна записка заступника голови РНК УСРР
К. Сухомлина ЦК КП(б)у про стан хлібозаготівель
у Харківській області*

29 грудня 1932 р.

Я побывал с 24 по 27 декабря в 4 районах: Близнюковском, Сахновщанском, Красноградском и Полтавском. В Полтаве совместно с Тереховым провел инструктивное совещание уполномоченных и секретарей РПК Полтавского куста.

В Сахновщанском и Красноградском районах проведены широкие инструктивные совещания при участии секретарей ячеек, уполномоченных, председельсоветов и руководителей колхозов, МТС, а в Близнюках – с районным руководством совместно с буксирной бригадой лозовчан и бригадой из села Верхняя Самара.

Как характерное явление надо отметить, что в большинстве случаев отсутствуют оперативные планы. То, что на местах называют оперативным планом, по сути, оказывается механическим, арифметическим делением хлебной задолженности на количество оставшихся дней, без подкрепления планом конкретных действий, без дифференцированного оперативного подхода к каждому сектору, селу, колхозу, без изучения их и надлежащей расстановки сил.

Возьмем к примеру снижение. Оно в большинстве случаев проведено механически, разверстано погектарно, а не использовано как стимул и средство воздействия на единоличников и колхозников в выполнении планов.

Масса крестьянская не расслаивается, в борьбу не вовлечены выполнившие свое обязательство контрактанты, хотя именно здесь это особенно нужно, учитывая организованный кулацкий саботаж, особенно сильное отставание по индивидуальному сектору (Красноградский район на 21 [декабря] по единоличному сектору выполнил 35,2 %, по Сахновщине – 25,3 %. За единоличниками числится 40 % всего долга Красноградщины).

Тот же вредный, формально-механистический, поверхностный подход замечается и в политике штрафований: объект часто выбирается необдуманно, взыскание не обесценивается, натуральный штраф игнорируется. В целом же все это не дает нужного эффекта, наоборот – приводит к дискредитации. Например, с 9 хозяйств Верхнеризкого сельсовета Красноградского района, оштрафованных на 11 000 руб., взыскано всего лишь 3400 руб., т. е. меньше одной трети.

Не менее характерным является и тот факт, что в с. Залинейное (Красноградского района) из наличных 80 индивидуальных хозяйств в 26 проведены беспспорные изъятия.

Районы имеют все возможности для безусловного выполнения плана. Их теперешние задания почти вполнину меньше прошлогодних.

В районах, особенно Сахновщанском и Красноградском, присланных людей много, хотя качество некоторых невысокое. На присланный народ сваливается вся работа, а местный сельский актив этим самым фактически остается в стороне, не чувствуя за собой ответственности. Чтобы их действительно втянуть в работу, я предложил ставить систематические отчеты бригад из местного народа на расширенных пленумах сельсоветов и комиссиях содействия хлебозаготовкам.

Несмотря на то, что в районах много хлеба необмолочено (в Близнюках – 2300 га, в Сахновщине – 6358), контроля над обмолотом и переобмолотом фактически нет, что приводит к тому, что хотя хлеб обмолачивается, но на ссыпной пункт он не попадает. В колхозе «Червона зоря» Близнюковского района, где выполнен план на 35 %, пять дней молотят, а ни фунта не везут. По всему Близнюковскому району сдается лишь одна треть обмолоченного хлеба. Обмолачивают варварски, нарочито вместе с верхним оледенелым слоем, так что зерно выходит мокрым и его на пункты не берут (колхоз «Червоний промінь»). Скирда разбрасывается вся, а молотья идет всего несколько часов в сутки, и хлеб сыреет. Обмолоченный хлеб оставляется на поле (колхоз «8 Марта» Сахновщанского района).

Замечается и наглое вредительство со стороны лиц, обслуживающих машины. В артели им. Косиора Близнюковского района механик умышленно портит двигатель, заявляя, что машина не может работать. По этому конкретному случаю я обязал директора МТС т. Торбина (между прочим, не понявшего политическую суть дела и предлагавшего заменить двигатель новым), немедленно выделить квалифицированного проверенного механика для работы на «негодном» двигателе, чтобы доказать проявление кулацкого саботажа и на этом конкретном факте провести наглядную массовую работу на селе, предав вредителя суду.

Низка[я] производительность молотья. Мощные молотилки типа «Клейтон» и др. вместо 100 ц дают 10–15 ц (артель «Воля», им. 13-летия Красной Армии, [им.] Ворошилова и др. в Сахновщанском районе). Это объясняется рядом причин – поздним выходом на работу, частичным саботажем, отсутствием контроля, простоями и т. д.

Неладно и с переобмолотом. В Сахновщанском районе в отдельных случаях в соломе, особенно «арнаутки», обнаруживается до 30 % зерна, а в колхозе им. Крупской Близнюковского района переобмолот дает даже 30 пудов с га, т. е. больше, чем дал первичный обмолот. По колхозу «Коминтерн» (село Верхняя Самара того же района) в соломе «орловки» имеется 30 % зерна, в последе – больше 50 %, а в полове – от 5 до 15 %. Кстати, в этом колхозе умудрились на лошадь израсходовать за 4 месяца по 24 пуда зерна, хотя лошади еле волочат ноги. Тут же хлеб продавался «многосемейным», на пять тысяч пудов «израсходованного» зерна не оформле-

но документов. (Магазинер привлечен к судебной ответственности). При всем этом до 1 сентября выдано 1800 г на трудодень, а вот хлебозаготовки саботируют.

В другом колхозе – «Червона Самара» – этого же села 135 хозяйств (а работало, конечно, значительно меньше) имеют 35 тыс. трудодней. Интересно, что колхозникам выдается разрешение на помол, хотя на трудодни выдавалась мука.

Бывший председатель колхоза Бушный – член партии, сын кулака, сам продавал хлеб, у него был кладовщиком прапорщик, георгиевский кавалер. Характерно, что присланный сюда из Харькова уполномоченный Бондаренко приехал хлеб заготовлять «в семейном масштабе», в составе семи душ семьи, а когда за бездействие и срастание с кулацким элементом был вычищен, начал приезжать из Харькова покупать хлеб, а упомянутый председатель колхоза Бушный был у него поставщиком.

В селе Коховка один колхоз – им. Косиора – и сейчас возглавляет вор, мошенник, беспробудный пьяница Разин, а другой колхоз – «Зерно-фабрика» – некий Паляница, продающий «свою муку» (продал 20 пудов хлеба).

В то же время в районном руководстве Близиюков в лице председателя РИК Колесниковой проскальзывают разговорчики о нереальности плана в этом селе – Коховке, где в несколько приемов план был снижен втрое. Этими разговорчиками была спровоцирована крепкая буксирная бригада лозовчан во главе с секретарем РПК т. Кулешовым.

Пришлось доказать вредность и несостоятельность подобных позиций, и лозовская бригада уехала с твердым намерением выполнить план. Председателя колхоза им. Косиора Разина я предложил арестовать.

Кстати, надо отметить, что т. Кулешов в целях форсирования хлебосдачи предложил применить здесь по примеру Лозовой одалживание зерна отстающими колхозами у передовых с возвратом ссуды после обмолота, переобмолота и других ресурсов.

Учитывая, что это может ослабить или совсем прекратить борьбу за план в отстающих колхозах, сорвать расчеты, внести нездоровые настроения у колхозников-передовиков и сорвать организационно-хозяйственное укрепление колхозов, я отрицательно отнесся к этому предложению, считая возможным лишь в единичных случаях, при соблюдении строгой взаимной добровольной договоренности между колхозами.

В Сахновщанском районе, где, как вам известно, старое руководство снято за оппортунистическое отношение к хлебозаготовкам, новое руководство медленно мобилизует парторганизацию, сильно засоренную. Выявлены случаи сокрытия хлеба даже коммунистами. Самко Петр в селе Крутоярровка спрятал 20 пудов пшеницы, в районе собралось много дел, вокруг которых надо мобилизовать массы на хлебозаготовки, так что я вызвал выездную сессию облсуда.

Выявлено, что в селе Санжара-Тарноватка член партии передавал кулакам о всех мероприятиях, намеченных на закрытых собраниях ячейки. Сейчас она вычищена (на Сахновщине происходит чистка партии).

Мне пришлось беседовать с таким секретарем ячейки с. В.-Бучки учителем Лычко, настроенным явно оппортунистически. Искусно скрывая это, он настаивает на присылке какой-то обследовательской комиссии для изучения более «глубоких» причин бесхозяйственности и хищений, а втихомолку, между своими людьми, рассуждает так: «Планы дутые, молодое поколение голодает, а отсюда физическое и умственное разложение. Это получается потому, что мы, все низовые организации до района включительно, обманываем центральные органы. Если бы меня кто спросил – можно ли выполнить план, я сказал бы – можно, а в действительности – пропало хозяйство... я до сих пор не понимаю нашей политики в колхозах. Как это колхозник сегодня работает – сегодня получает, а завтра выходной день – он уже не получает, заболел – тоже не получает, я бы на их месте вообще не работал и послал бы их к черту».

В колхозе «Искра коммунизма» председатель его – кулак, кандидат партии Долженко, теперь уже осужденный. Вкупе с тесной группой кулаков (частью родственниками), имевших до 60 га земли на двор, мельницы, круподерки, маслобойки, с дезертирами Красной Армии, частью участниками банды Брова, занимались систематически дьявольским подрывом колхоза. Они подмешивали в корм лошадям какую-то отраву, от чего пало 100 лошадей, 100 свиней, раздавали коровы, не убирали хлеб, затягивали обмолот, разбазаривали инвентарь, зарезали 4 жеребят... «для кормления кур». В другом колхозе – «8 Марта» – председатель, также коммунист, Звоник Трофим, участник банды Брова, сын «члена союза собственников хлебобобов» совместно с кулаками, церковниками также нагло изуверски разваливал и разлагал колхоз. Только по личным распискам Звоника роздано свыше 200 пудов хлеба. Здесь натураванс был выдан в размере 30 % с обмолота. В раны и ссадины лошадей втиралась соль и другие раздражающие вещества, от чего погибло 120 лошадей. В отходах имеется 50 % зерна. Все вопиющие безобразия по этим колхозам было бы долго перечислять.

В колхозе села Калюжино секретарь ячейки Козюк прошел мимо так называемой черной коморы, где был запрятан послед с 70 % зерна. Этот Козюк был мною уличен на совещании. На эти коморы действительно придется обратить сугубое внимание всех районов. В Сахновщанском районе на каждый двор приходится до 60 га земли, а в Близнюках – 30 на трудоспособного. Придется сделать практические выводы путем организации здесь новых совхозов или колхозов.

Должен подчеркнуть, что в ряде мест некоторые уполномоченные идут на провокацию – на повальные обыски. В селе Берестовеньки Красноградского района из 750 дворов обыскано 250, а дало это только 490 ц хлеба, тогда как село должно дать 17 тыс. ц, а ведь треть села обыскана.

На обыски кулачество само провоцирует. Характерен случай с попом в селе Лиговки, при обыске у которого обнаружено всего 22 фунта зерна.

Поскольку уполномоченные Близнюковского и Красноградского районов нуждаются в постоянном живом инструктаже, я предложил созвать в конце текущей пятидневки кустовые совещания сел с тем, однако, чтобы они заняли несколько часов, с обязательным разъездом в тот же день.

В этих районах мы пересмотрели актив уполномоченных, послав самых лучших товарищей в решающие по удельному весу села, одновременно обратив внимание на приближающиеся к окончанию хлебозаготовок села и колхозы. В Краснограде из 40 сел 9 должны 4243 т – 60 % районного остатка, а в Близнюковском районе долг 7 сел составляет 75 % оставшейся районной задолженности.

Сегодня я уезжаю в Алексеевку, где проведу совещание с уполномоченными, после чего возвращусь в Красноградский, Сахновщанский и Близнюковский районы для проверки выполнения предложенных мероприятий.

К. Сухомлин

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 5388. – Арк. 123–129. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 301–306.

№ 388 *Чорнові записи Л. Кагановича до засідання Політбюро ЦК КП(б)У*

29 грудня 1932 р.

П. Б.

1-я запов[едь] собрать хлеб, 2-я – собрать семена

Один из секрет[арей] просит 10 млн снижения на колхозную торговлю

И колхозы и совхозы сами откладывали и не привозили на элеватор

Мы виноваты в том, что переоценили прозорливость тт. *

Надо было кричать об этом

Что руководило нами при объявлении колхозной торговли

1) чтобы лучше сеяли

2) успокоить бушевавш[его] украинск[ого] мужика

3) доходность

4) коль скоро колхозы нерентабельны, дать доходы кроме трудодней.

Зацепить за интерес, дать ему кроме общ[ественной] доли, дать дополнительные источники

но, если мы перестанем владеть событ[иями], колхозн[ая] торговля при всех ее плюсах может оказаться против нас

об этом говорили, но не кричали

это 1-я причина

есть и 2-я причина

наши тт. не поняли, что переход к коллект[ивному] хоз[яйству] наши заботы увеличивает.

Индивидуал должен был сам за себя заботиться

Коль скоро перешли на колхоз, он считает, что колхоз его обеспечит.

По положению коллектив[ист],

по сознанию еще собств[енник]

* Прізвища в тексті відсутні.

следоват[ельно] заботы наши увеличились
 надо организов[анно] вести сев и проч[ую] уборку
 оторвались от колхозной жизни
 от Москв[ы] членов ЦК и Сев[ерного] Кавк[аза] и ЦК КП(б)У.

О фондах

только теперь Шеболд[аев] понял, тоже Косиор.

Птуха и до сих пор не понял.

Птуха не всегда правдив,
 чтобы понять, надо было Постышеву поехать
 саботаж на Сев. Кавказе

3-я причина

Стали идеализировать колхозы
 не заметили, что они далеко еще не образцовые.

Колхоз форма хозяйственной организации,
 такая как Советы, но они еще сами по себе не гарантируют
 если сидят социалисты – колхоз социалистический,
 если сидят враги, то может быть – капиталистический.

То же и с Советами, если там главенствуют меньшевики, как в Герма-
 нии, распяли Либкнехта

и Милюков не против Советов

так и кулаки не против колхозов [...]

Колхоз готовая форма для сговора против сов. власти, если там враги,
 то же Советы, если там сов[етские] люди, они поведут вперед колхозы.

При отсутствии большевиков – эта форма против нас. Если мы ими не
 руков[одим], то ими ру[ководят] враги.

Классовая борьба до того обострена, что не может быть нейтрального.

4-я причина – то, что случился казус, это то, что враг оказался ловчее,
 колхозы – завоеванная форма, повернуть назад невозможно.

Враг присутствует

Он не идет в атаку на колхоз. Тихой сапой, изменение тактики, переход
 к саботажу, вредительству.

Развенчать на фактах провала и спускать на тормозах.

Наши не поняли, ищут врага, который кричал бы «Долой колхоз!»

Чтобы этого тщедушного врага найти, нужна прозорливость

Обвиняют часто крестьян, – [но] виноваты только мы – коммунисты.

Хороший и плохой организатор, – мужик один и тот же.

Мы виноваты.

Не заметили, что коль скоро объявлена колхозная торговля, мужик бу-
 дет прятать хлеб.

Мы виноваты, что фонды

Переоценили колхозы

Не разглядели классового врага

Не всегда коммунисты выступают прямо, маневрируют перед своим
 ЦК.

Хатаевич – мудрец, сразу скажет, реальный план или не реальный.

Птуха.

Пример с выработкой плана хлебозаготовок (намек районному работнику)

Политика дипломатии коммуниста перед коммунистом есть обман.

Почему обкомы не пошли в поход против этих обма[нов]

Авторы такой мягкой политики добились максимум репрессий [...]

Но что главное?

Главное в том, что по хлебозаготовкам идем ниже [19]31 года, млн на 150–200.

Засухи нет, урожай сносный, если не лучше [19]31 года

Главное и новое, что характер состояния работы, то, что идем по хлебозаготовкам ниже [...]

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 215. – Арк. 25–33. Оригінал. Рукопис; 5. – С. 337–339.

№ 389 *Донесення інформатора ДПУ про антирадянську агітацію коваля колгоспу ім. Молотова Арбузинського району Одеської області А. Чебана*

29 грудня 1932 р.

Доношу, что в нашем колхозе им. Молотова работает в кузнице Чебан Антон Якимович, который раскулачен в 1930 году и сидел в ДОПРе за агитацию. По выходе из ДОПРа пролез каким-то образом в колхоз и занимается агитацией против коллектива, а также всегда подбуривает колхозников, чтоб они не выходили на работу, пока не дадут кушать. Теперь, когда началась хлебозаготовка, то он также начал агитировать, что власть забрет хлеб в этом году и обратно будут голодать, как в прошлом году.

29.XII.1932 г.

«Шампун» *

ДА СБ України. – Спр. 6854-с. – Арк. 5. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 390 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виселення селян із Чернігівської області*

30 грудня 1932 р.

Принять предложение т. Косиора о выселении 300 семейств кулаков из Черниговской области.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 44. Оригінал. Машинопис.

* Псевдонім інформатора ДПУ.

№ 391 *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У
про застосування репресій до колгоспів
та колгоспників, які саботують хлібозаготівлі*

30 грудня 1932 р.

Считать необходимым в каждом районе в 3–5 колхозах, особо саботажнических, найти по 3–5 хозяйств, которые являются дополнительными гнездами организаторов кулацкого саботажа хлебозаготовок, и продать у них за долги или в порядке штрафа через суд по одной корове, находящейся в их личном владении, разъяснив на собрании колхозников этих колхозов, что такая мера наказания применена к этим дворам как к организаторам кулацкого саботажа хлебозаготовок и укрывателям хлеба от государства. Предложить колхозникам сдать укрытый хлеб государству и [разъяснить], что тот, кто сдаст укрытый хлеб добровольно, того карать не будут.

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 510. – Арк. 8. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 306–307.

№ 392 *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У
про виявлення та покарання осіб, які викидають хліб
у колодязі та вбиральні*

30 грудня 1932 р.

Обязать т. Гришина по линии ГПУ, т. Кумпикевича и т. Румянцева – по линии прокуратуры и суда и Каменской ГПК выявить действительных виновников, выбрасывающих хлеб в колодцы и уборные, и приговорить их к высшей мере наказания как за контрреволюционные действия против советской власти.

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 510. – Арк. 8. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 307.

№ 393 *Довідка про рух справ і заарештованих за операцією по
хлібозаготівлях в органах ДПУ УСРР
з 1 до 20 грудня 1932 року **

30 грудня 1932 р.

Органы:	Прибыло с 1 по 20 декабря		Передано в суд		Осталось на 20.XII. 1932 года	
	Дел	Арест.	Дел	Арест.	Дел	Арест.
Харьковский облотдел	1370	2337	1040	1719	882	1559
Киевский »	977	1722	496	788	1259	1970

* На першому аркуші помітка «Для т. Постышева».

Д[непро]петровский »	977	1850	628	1171	1236	2215
Одесский »	614	1276	312	461	636	1259
Винницкий »	537	1996	232	384	1611	2222
Черниговский »	477	796	167	244	839	1212
Донецкий »	453	917	98	213	612	1239
Молдавский »	212	336	95	143	174	323
И т о г о:	5727	10 330	3068	5123	7249	11 999

Примечание: Кроме этого, за облотделами ГПУ числится 6000 чел., арестованных не по операции.

Нач. УСО ГПУ УССР *Букишан*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 70. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 394 *Обвинувальний висновок Арбузинського райвідділу ДПУ в справі мешканця с. Костянтинівка Одеської області Т. Пікала*

30 грудня 1932 р.

Пикал Тимофей Абакумович, 50 лет, уроженец и житель с. Константиновка, хлебороб, бедняк-индивидуальник, служит псаломщиком, в прошлом бывший командир повстанкома 1919 года, украинец, подданный УССР, грамотный, женат, не судим, лишен избирательных прав.

ПРЕСТУПЛЕНИЕ

В Арбузинский райаппарат ГПУ поступили сведения, что гр. с. Константиновка Пикал Тимофей Абакумович занимается антисоветской агитацией с целью срыва хлебозаготовительной кампании.

Произведенным следствием установлено, что Пикал Тимофей, псаломщик Константиновской церкви, является социально опасным элементом на селе. В 1919 году во время крестьянского восстания он был командиром и принимал довольно активное участие в восстании против советской власти. В 1930 году во время весенних волынок Пикал призывал селян на разбор колхозного имущества, возвращение колоколов и избивание активистов. Выступая, он говорил: «Нужно взять дручки и вила и пойти разбивать колхозы, этих активистов, которые снимали колокола, гоняли нас в колхозы, побить на месте».

Благодаря его авторитетному влиянию во время волынок разъяренная толпа избивала агронома Магайдаша и других активистов. В настоящее время, будучи враждебно настроен к совласти, Пикал как среди колхозников, так и индивидуальников усиленно проводит агитацию за невывоз хлеба. Группируя вокруг себя селян он говорит: «В этом году советская власть

заберет весь хлеб и все пропадут с голоду, если сдадут хлеб»; «По всему видно, что коммунисты, кроме одного кабака, не оставят ни одного фунта хлеба».

Такого рода агитации Пикал проводит повседневно. Будучи допрошен, Пикал сознался, что он был командиром роты во время крестьянского восстания, но в отношении проведения им антисоагитации на селе себя виновным не признал. Однако свидетельскими показаниями он вполне изобличен в вышесказанных преступлениях, а посему:

ПОСТАНОВИЛ:

Следдело за № 397 по обвинению Пикала Тимофея Абакумовича, жителя с. Константиновка, по ст. 54-10 УК УССР направить участковому Новоукраинскому прокурору для направления дела в суд *.

8.I.[19]33 года

Уполномоченный ГПУ *Мальцев*
«Согласен» Райуполномоченный ГПУ *Лашко*

ДА СБ України. – Спр. 1607-с. – Арк. 10. Оригінал. Машинопис.

№ 395 *Обвинувальний висновок Доманівського райвідділу ДПУ в справі мешканця хутора Виноградний Сад Одеської області П. Овчаренка*

30 грудня 1932 р.

В Доманевский райаппарат ГПУ поступили сведения о том, что гр. Овчаренко Петр Ильич, по соцположению середняк, состоя чл. колхоза «Труд селянина» х. Виноградный Сад, среди членов такового занимается систематической агитацией против здачи хлеба колхозом.

Характеристика Богдановского сельсовета на Овчаренка Петра, которая имеется в деле, говорит о том, что Овчаренко Петр, будучи членом колхоза, занимался вредительством в колхозе в области срыва труддисциплины и выполнения плана хлебозаготовок. Кроме этого, Овчаренко Петр в прошлом был одним из организаторов сектантской группы (лист д[ела] № 3).

Допрошенный свидетель Тарасенко Андрей показывает: «Среди колхозников Овчаренко Петр говорил, [что] наша артель распадется, так как нечего есть, весь хлеб забирают, а мы, дураки, даем и потом сами будем голодать...» (л/д № 4).

Допрошенный свидетель Струнгарь Семен также показал: «Когда утверждали план хлебозаготовок по колхозу, то Овчаренко Петр на общем собрании заявлял, что не успели собрать хлеб и покушать сами, как уже есть план непосильный для выполнения, зачем нам планы, кто имеет право

* На аркуші є рукописна помітка: «Віддати до суду 54-10 арт. КК». 13.I.33. Підпис нерозбігливий.

нашим хлебом распорядиться и заставлять нас голодать, хлеба не дадим» (л/д № 5).

Аналогичные показания свидетеля Горбенко Павла (л/д № 6).

Допрошенный по делу Овчаренко Петр как обвиняемый показывает, что он происходит из середняков и в предъявленном ему обвинении виновным себя не признал, а посему на основании ст. 204 УПК УССР считая, что следственными материалами виновность Овчаренко Петра достаточно доказана.

Следственное дело за № 159 направить на Особсовещание при Коллегии ГПУ УССР с ходатайством о заключении в концлагерь сроком на три года.

Овчаренко Петр[а] Ильича, год рождения 1893; середняк, гражданство УССР, укр., м/грамотный, беспартийный, женат, содержащийся под стражей при Доманевской раймилиции; с сего числа перечислить за Особсовещанием при Коллегии ГПУ УССР.

С п р а в к а: Вещдоков по делу не имеется.

Пом. уполномоченного Курбатов
«Согласен» Райуполномоченный ГПУ по Доманевскому району
Калужный

ДА СБ України. – Спр. 6852-с. – Арк. 8. Оригінал. Машинопис.

№ 396 *Повідомлення Укрколгоспцентру ЦК КП(б)У
про масовий вихід селян із колгоспів Сквирського
району на Київщині у 1931–1932 рр.*

Грудень 1932 р.

З метою з'ясування причин масового виходу з колгоспів у Сквирському р-ні, крім ознайомлення із загальним станом району, було безпосередньо обстежено 6 колгоспів.

Перш за все треба відзначити, що точної кількості заяв, що їх подано про вихід з колгоспів, на час обстеження районні організації не знали. З цього приводу будь-якої постанови РПК не виносилося і це питання [на] бюро РПК не обговорювалося. Заходи вживалися по відношенню до окремих колгоспів лише від випадку до випадку, і якої-небудь системи заходів не було організовано. Всього, за відомостями РКС, подано 2059 заяв, але під час обстеження виявилось, що ця цифра зменшена, заяв було біля 2500.

Так, наприклад, в колгоспі «Друга п'ятирічка», за відомостями району, було лише 90 заяв, а під час обстеження їх виявилось 150. По колгоспу «3-й вирішальний», за відомостями району, було 59 заяв, а виявилось – 74.

Основними причинами виходу з колгоспів треба вважати такі:

1. Перекручування під час хлібозаготівель минулого року, заготівлі адміністративним шляхом у колгоспників того хліба, що їм було видано на трудовні, в зв'язку з чим є певне недовір'я з боку колгоспників, за їх влас-

ною заявою, до того, що в цьому році хліб буде виданий на трудодні і навіть в разі видачі не буде його відібрано знову. Коли це зв'язати з тим, що в низці колгоспів (колгосп ім. Ворошилова, «Незаможник» в с. Шамраєвка, колгосп «Революція» в с. Безпечне), незважаючи на повну можливість, натуральних авансів (відповідно до постанови ЦК та РНК) зовсім не видавалося поруч з тим, що одноосібні господарства в необмеженій кількості перемолочують уже зерно нового врожаю, зрозуміло, що настрої у колгоспників цим значно погіршуються.

2. Виправлення помилок, припущених під час хлібозаготівель минулого року (повернення неправильно проданого майна та ін.), проводиться без будь-якої роз'яснювальної роботи серед колгоспників. Повернення майна, яке в більшості було придбано під час продажу колгоспами, після відповідної постанови райРСІ проводиться адміністративним шляхом сільрадами або забирається безпосередньо самим поновленим господарством, внаслідок чого і політично правильні, і потрібні дії (виправлення припущених помилок) перетворюються в адміністративний розбір майна.

Треба додати, що це супроводжується чутками, які розповсюджує куркуль та підкуркульник про нібито новий курс у політиці партії на одноосібника, в зв'язку з тим, що колгоспи ніби себе не виправдали. В колгоспі «3-й вирішальний» навіть був такий випадок, коли ввечері 6 колгоспників забрали своїх коней з колгоспної стайні і ранком самі знову привели їх до колгоспної стайні. На запитання, чим це викликано (забирання і повернення коней), була одержана відповідь: «Казали люди, що лише до 20 липня можна забирати коней, хто не забере, то залишиться в колгоспі. Ми коней забрали, але коли побачили, що ніхто більш не бере, то вирішили: коли всі будуть забирати, тоді і ми заберемо».

3. Більшість заяв поступила протягом червня і липня місяців. Цілоком природно постало питання, чому саме на цей час приходиться основна маса заяв. Поруч з тим, що саме на цей час приходиться виправлення помилок щодо неправильно проданих середняцьких господарств, це совпадає з підготовкою до жнив і з надією на одержання при виході певної частини посівів. Коли намагання окремих колгоспників індивідуально збирати колгоспні посіви було дано рішучу відсіч, більшість колгоспників, що до цього часу працювали після подачі заяв, стали працювати так само. Потерявши надію на одержання індивідуальних посівів, вони працюють, чекаючи реалізації постанови ЦК про видачу натурою на трудодні.

4. При аналізі з'ясовано, що більшість поданих заяв і перші щодо термінів подачі заяв – це колгоспники, що мають або зовсім низьку кількість вироблених трудоднів за 1932 р., або зовсім трудоднів не мають (див. Додаток). Вже за ними стали подавати колгоспники, що працювали під час весняних робіт в колгоспі, тобто виробили значну кількість трудоднів. При розмові з подавшими заяви про вихід з'ясовано, що причиною подачі заяв тими, хто мало працював в 1932 р., але мав значну кількість трудоднів в 1931 р., була відсутність надії на одержання будь-чого при розподілі наслідків господарювання в колгоспах, за умов розподілу на трудодні. Щодо тих колгоспників, що мають порівняно значну кількість трудоднів, то причина-

ми подачі заяв про вихід з їхнього боку була надія на одержання індивідуальних засівів поруч з чутками про курс на одноосібне господарство і побоювання того, що оплата трудоднів буде надзвичайно низькою в зв'язку з масовою загибеллю буряку. Так, в колгоспі «Друга п'ятирічка» з 150 га буряку залишилось 29 га, в колгоспі «Революція» з 240 га буряку залишилось 27 га та ін. В цілому по району, за відомостями РКС, загинуло з 7806 га – 4247 га, або 54,4 %. Заяви колгоспників були такі: «Від зернових культур ми надіємося одержати лише хліб, від буряку – гроші. Оскільки буряк загинув, таким чином, грошової оплати майже не буде, а хліб – хто його знає, чи одержимо».

5. Як одну з важливих причин збільшення кількості заяв про вихід треба відзначити адміністрування з боку правлінь колгоспів і відсутність будь-якої масової роботи по багатьох колгоспах як серед всієї маси колгоспників, так і, зокрема, серед подавших заяви про вихід. Наприклад, в колгоспі «Колос» Піщанської сільради з початку травня не було жодних загальних зборів.

Таким чином, основні кампанії цього року – засівна кампанія, обробіток буряку, підготовка до збиральної кампанії – проходили без належного пояснення колгоспникам основних рішень партії і уряду, що їх було в цей час видано.

6. Разом з тим треба відзначити подачу заяв про вихід також з боку керівних кадрів колгоспів. Так, в колгоспі «Друга п'ятирічка» Пустоварівської сільради заяви про вихід були подані зав. господарством колгоспу, бригадиром, табельником. Заяви колгоспникам про вихід писалися колишнім рахівником колгоспу, навіть і в канцелярії самого колгоспу. Треба відзначити, що і зав. господарством, і бригадир, і табельник продовжують свою роботу на своїх попередніх посадах в цьому ж колгоспі.

Таким чином, навіть і керівний склад окремих колгоспів проявив нестійкість під час масової подачі заяв, а в деяких випадках навіть і організував подачу. Як одну з причин, що сприяла подачі заяв про вихід, треба відзначити також безгосподарність в низці колгоспів, зокрема масовий падіж коней і значну загибель буряку. Так, в колгоспі ім. Ворошилова за час зими з 200 коней залишилося лише 50. Приклади про загибель буряку наводилися вище.

7. Злиття колгоспів проводилось часто-густо без будь-яких економічних підстав, причому навіть і після злиття колишні колгоспи залишились часто окремими одиницями, так званими філіями, навіть з окремими зав. господарствами, комірниками та ін.

Цікаво відзначити, що в колгоспі «3-й вирішальний» Пустоварівської сільради з 74 заяв, що їх подано в цьому колгоспі, лише 2 поступили з колишнього колгоспу «Червона зірка». Всі останні поступили від членів колишнього колгоспу ім. Петровського. На запитання голові колгоспу члену партії т. Гавві про причини цього було одержано відповідь про те, що ця філія колишнього колгоспу ім. Петровського знаходиться за 4 км, що він зараз ще багатьох з них не знає, хоча злиття проведено було приблизно в лютому – березні місяці, і що взагалі він не мав часу ще поговорити з тими,

хто подав заяви. Треба відзначити, що центр колгоспу знаходиться в колишньому колгоспі «Червона зірка».

Наведені причини являються основними, що сприяли збільшенню кількості заяв про вихід із колгоспів. Коли все це зв'язати з відсутністю роботи серед подавших заяви колгоспників, з відсутністю будь-якої відповіді колгоспникам, що подали заяви, – наприклад, в колгоспі «Революція» є заяви, в яких втретє просять вирішити питання про виключення їх з колгоспу, – це складає становище, коли колгоспник, по суті, не одержує ніякої відповіді на ті питання, які у нього постають, і іде за тією частиною, що, майже не працювавши в цьому році в колгоспі, тим самим мало зацікавлений в дальшому перебуванні в колгоспі, оскільки не чекає одержати будь-чого з колгоспу цього року при розподілі виключно по трудовнях.

Випадкам розбору коней не було протиставлено відповідних заходів. Так, в колгоспі «Друга п'ятирічка» із 40 розібраних коней 17 повернуто, 18 продано колгоспникам, що їх розібрали, а 5 ще до цього часу не повернуто в колгосп. Все це складає настрої, коли подавши заяви чекають повернення їм майна, що його було в свій час усупільнено. А без роз'яснення, без відповідної масової роботи серед колгоспників, того, що майно буде повертатися лише по закінченні господарського року, викликає подачу колективних заяв про вихід, якими намагаються розвалити колгосп і тим викликати розподіл поміж колгоспниками всього майна. Такі випадки розбору всього майна були в селах Токарівка та Вільна Тарасівка. Правда, їх було заходами районних організацій в значній мірі ліквідовано, і колгоспи було відновлено.

Треба знову підтвердити те, що було сказано раніш, що районні організації систематичної роботи з колгоспниками, подавшими заяви і працюючими в колгоспах, не проводять. Поруч з цим, не дається належної відсічі ледарям, що намагаються розбити колгоспи і при цьому одержати назад усупільнене майно. Коли це зв'язати з тим, що хлібозаготівлі по одноосібному сектору ще не були розпочаті, а натуральні аванси в низці колгоспів не видавалися, цим можна цілком пояснити ті масові заяви, що їх було подано про вихід з колгоспів по Сквирському р-ну.

* * *

Окремо вважаю за потрібне поставити перед ЦК такі питання, що виникли під час обстеження:

1. Під час збору насіння перед весняною засівною кампанією у багатьох колгоспників було одержано порядком взаємодопомоги ярове насіння, причому було видано розписки, або по деяких районах випущено облігації так званої насінневої позики, в яких зазначалося про обов'язкове повернення взятого насіння з першого обмолоту восени. Зараз же колгоспники звертаються з вимогою про повернення взятого насіння. Зокрема по колгоспу «Революція» с. Безпечна у колгоспників зібрано таким чином біля 300 пудів. В цілому по району за заявою секретаря РПК це складає 10–12 тис. пудів, або 1–1,5 % до районного плану хлібозаготівель (800 тис. пудів). Коли про повернення насіння, одержаного порядком взаємодопомоги

колгоспом колгоспу, вже є відповідна директива ЦК, то про повернення насіння, взятого колгоспом у колгоспників, такої постанови немає. Це питання треба зараз вирішити, оскільки без відповідної постанови ЦК РПК на повернення взятого у колгоспників позичково насіння не рішаються.

2. Повернення майна, неправильно проданого, проводиться постановою РКК – РСІ, причому майно це в більшості випадків під час продажу куплено колгоспами. Під час повернення цього майна з колгоспу сплачених колгоспом коштів ніхто не повертає, оскільки вони в свій час були зараховані на прибуток сільського, районного або республіканського бюджету. По окремих колгоспах вартість повернутого майна складає досить значну суму. Так, в колгоспі «Друга п'ятирічка» сума вартості повернутого майна складає коло 3 тис. крб. В цілому по Сквирському р-ну, хоч детальних розрахунків ніхто не робив, але за заявою голови РСІ та зав. орг. це складає біля 300 тис. крб., за заявою секретаря РПК – понад 200 тис. крб. Точної суми ніхто не знає. За заявою районних організацій, на їх звернення до облвиконкому про асигнування відповідних коштів на уплату колгоспам за майно, що повертається як неправильно продане, було одержано відповідь, що це повинно покриватися районним бюджетом, але, оскільки районний бюджет не зможе таких величезних сум виплатити, це питання залишається і зараз невирішеним.

Вважаючи за ненормальне становище, коли виправлення допущених помилок проводиться коштом колгоспів, вважаю, що з цього приводу повинно бути спеціальне вирішення ЦК або РНК з тим, щоб було з'ясовано цю суму по всій Україні з відповідним вирішенням джерел, за рахунок яких повинно ці суми покривати.

Заст. голови правління Укрколгоспцентру *Підкаміньський*

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 2572. – Арк. 29–37. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 578–581.

№ 397 *Довідка про кількість заарештованих місцевими органами ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року*

Грудень 1932 р.

Кулаков	3930 чел.
Лиц с к.-р. прошлым	1588 » из них:
б. политбандитов	165 »
б. петлюровцев	153 »
б. полиц., жандармов и тюремщиков	111 »
б. уголовников	124 »
б. офицеров	152 »
б. крупных собственн. и помещиков	133 »

б. людей	100 »
судившихся	253 »
прочих учасників к.-р. руху в минулому	497 »

Нач. УСО ГПУ УРСР *Бушпан*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 56. Копія. Машинопис.

№ 398 *Лист колгоспника П. Жорстоки про занепад артілі
«Червоний орач» на Харківщині внаслідок
позапланових хлібозаготівель*

Грудень 1932 р.

Наша артіль «Червоний орач» зорганізувалась в 1919 р. Коли почали робити в артілі, то селяни дивилися, що в колгоспі далеко краще жити, поступали й собі. В 1930 р. було дуже гарно. Хлібозаготівлю, яка була доведена до артілі, виконали у два рази більше, а також дали і колгоспникам. Так що працювали дружно, було що їсти, й робота гарно йшла. А далі, коли в артілі об'єднали 4 артілі, тобто стало около 350 господарств (це в 1932 р.). Під весну артіль справилась гарно з весняною засівкампанією, уборкою, а також уборкою цукрового буряку. А саме головне те, [що] на артіль план хлібозаготівлі був 10 тис. пудів. Артіль план хлібозаготівлі виконала повністю з перебільшенням. Через місяць у нас забрали весь посівний матеріал, забрала віку, ту, що залишили для харчування, весь фураж, а частину віки роздали на трудовні колгоспникам. І постановила сільрада відібрати, мовляв, це незаконно одержаний хліб. Хіба це не є перекручування постанов партії і уряду?

Забравши весь посівматеріал, перечищений, вже готовий до посіву, фураж, що був для підгодовування коней, а тепер говорять: «Шукайте на місцях посівматеріал, фураж і для свого харчування». Я думаю, коли артіль виконала свій план, то не повинні ніхто її займати, бо на це є постанови ЦК КП(б)У і інші. Так я думаю, що редакція зверне на це належну увагу і винних притягне до відповідальності.

Жорстока Павло Іванович
с. Пархомівка Краснокутського р-ну

ЦДАВО України. – Ф. 388. – Оп. 2. – Спр. 653. – Арк. 121. Ротапринтний примірник; 2. – С. 582.

Грудень 1932 р.

Окраски	В том числе					По мерам соц. защиты							Примечание
	Всего осуждено	За август	За сентябрь	За октябрь	За ноябрь	ВМСЗ	Концлагерь 10 лет	Концлагерь 5 лет	Концлагерь 3 года	Ссылка	Высылка	Прочие меры	
Агитация против хлебозаготовок	496	291	41	55	109	–	6	26	86	368	10	–	
Хищения, разбазаривание и утайка хлеба	146	–	32	53	61	31	60	36	6	13	–	1	
Спекуляция хлебом	466	–	86	223	157	–	50	357	–	46	6	7	
Итого	1108	291	159	331	327	31	116	419	92	427	16	8	

Нач. УСО ГПУ УССР Букипан
« » декабря 1932 г.

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 70. Незавірена копія. Машинопис.

№ 400 Зведення про кількість комуністів, заарештованих у зв'язку з хлібозаготівлями з 1 листопада до 20 грудня 1932 року

Грудень 1932 р.

Наименование органов	Всего арестовано	Парт. стаж арестован.						Из них по						
		До 1925 года	С 1925 до 28 г.	С 1929 до 30 г.	С 1931 до 32 г.	Не выяснен.	Канд. КП(б)У	Председателей колхозов	Чл. правления колхозов	Председателей с/советов	Секретарей партячеек	Руководителей коопер. организаций	Руководителей с/совхозов и МТС	Зав. мельницами, ссыпн. пунктами и элеваторами
Харьковский облотдел	94	-	-	-	-	39	55	31	14	4	-	2	3	4
Киевский »	183	5	25	28	29	17	79	62	11	45	4	6	3	7
Днепропетровский »	346	6	34	46	90	2	168	161	24	27	12	5	6	21
Одесский »	75	1	1	2	5	21	45	41	6	2	2	1	4	1
Донецкий »	38	1	6	4	7	1	19	11	6	3	-	-	-	1
Винницкий »	21	1	4	2	4	-	10	11	-	3	1	2	-	-
Черниговский »	81	6	20	12	19	1	23	18	6	19	6	1	2	-
Молдавский »	24	-	-	6	9	-	8	7	1	5	1	-	1	1
Всего	862	20	90	100	163	81	407	342	68	108	26	17	19	35

служебному положению									В том числе по мерам соц. защиты							
Руковод. состав проф. организац.	Совхозов, кладовщ., весовщ. и при-емщ.	Счетоводов, бухгал. и нормиров-щик.	Рядовых колхозников	Рабочих	Бригадиров и полеводов	Крестьян. единоличников	Служащие	Работников обществен. и парт. ор-ганизаций	Всего прошло по законченным де-лам	Осуждено к ВМСЗ	Осуждено к заключению в ДОПР на разные сроки	Осуждено к ссылке	Осуждено к прину. работам и условно	Оправдано	Передано в суды НКЮ	Передано в С/Т ГПУ УССР
-	8	3	11	1	-	2	8	3		41	3	8	-	2	-	28
1	12	4	2	2	3	1	14	6	110	1	31	-	8	-	61	8
1	30	7	4	1	13	-	21	13	216	6	64	1	3	3	124	15
-	4	1	1	1	5	-	5	1	53	-	4	-	-	-	49	-
-	4	-	-	2	3	-	7	1	11	-	1	-	-	-	10	-
-	1	-	-	-	-	-	1	2	3	-	1	-	-	-	2	-
2	4	-	-	1	1	-	19	2	32	2	9	-	4	1	15	1
1	2	1	-	-	2	-	1	-	17	1	8	-	-	-	8	-
5	65	16	18	8	27	3	76	28	282	13	126	1	17	4	297	24

Нач УСО ГПУ УССР Букишпан
« » декабря 1932 г.

№ 401 Зведення про засуджених судами Наркомюсту УСРР
у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад
1932 року

Грудень 1932 р.

	Всього осужде-но	В том числе:							
		К ВМСЗ	Из них утверж-дено	К лише-нию свобо-ды	Из них:				
					На 10 лет	До 9 лет вклю-чительно	К при-нудите-льным работам	К дру-гим мерам	Неиз-вестно
Террор и поджоги	175	36	Свед. нет	139	14	23			
Хищения, разбазари-вание и утайка хлеба	16 419	546	245	11 465	836	10 629	3682	81	645
Спекуляция хлебом	187	–	–	166	31	135	–	21	–
Итого	16 781	582	245	11 770	881	10 787	3682	102	645

- Пр и м е ч а н и е: 1. Сведения об осужденных неполные.
2. Сведения об осужденных за спекуляцию по месяцам отсутствуют.
3. Сведения за ноябрь даны только за первую половину месяца.

Зав. оргинстром НКЮ Гарин

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 67. Копія. Машинопис.

№ 402 Зведення про результати розгляду справ судами
Наркомюсту УСРР з 15 листопада до 1 грудня
1932 року

Грудень 1932 р.

	Рассмотрено суда-ми НКЮ		Результаты				Приме-чание
	Дел	Обвин.	ВМСЗ	Лише-ние сво-боды	Принуд. работы и др. меры	Оправ-дано	
Всего	948	1725	62	1571	67	25	
Сопrotивление вы-возу хлеба	414	740	–	726	3	1	

Хищения, разбазаривание и утайка хлеба	369	687	53	583	35	16	
Хищения общественной собственности	15	23	–	19	4	–	
Спекуляция хлебом	56	58	–	58	–	–	
Вредительство в МТС, совхозах и колхозах	4	12	2	10	–	–	
Искривления со стороны работников соваппарата	4	9	–	8	1	–	
Сельская к.-р.	35	66	–	63	3	–	
Церк.-сект. к.-р.	1	1	–	1	–	–	
Террор и поджоги	2	7	2	1	–	4	
Прочие:	35	78	–	68	9	1	
Харьковский облотдел	542	846	14	788	35	9	
Киевский »	292	305	2	303	–	–	
Д[непро]петровский »	49	193	37	137	7	12	
Винницкий »	39	52	–	52	–	–	
Донецкий »	13	44	5	34	2	3	
Черниговский »	239	257	–	233	23	1	
Молдавский »	13	28	4	24	–	–	

Примечание: 1. По 13 делам на 44 обвин. по Донецкому облотделу и 239 делам по Черниговскому облотделу не дана разбивка по видам преступлений.

2. Одесским облотделом сведения не представлены.

Нач. УСО ГПУ УССР Букишпан

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 69. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 403 *З оперативного бюлетеня ДПУ УСРР «Про хід роботи по сільській контрреволюції»*

Грудень 1932 р.

В ноябре с. г. в целях разгрома сельской контрреволюции, преодоления саботажа хлебозаготовок и прекращения расхищения и разбазаривания колхозного и государственного имущества арестовано 8881 человек, среди которых свыше 2000 б[ывших] петлюровцев и махновцев.

В числе арестованных имеется:

председателей колхозов	311 чел.
членов правлений	702 »
счетоводов и бухгалтеров	127 »
бригадиров	125 »
кладовщиков, завхозов и весовщиков	206 »
прочих работников колхозов	152 »
рядовых колхозников	314 »
председателей сельсоветов	31 »
уполномоченных РПК	13 »

Среди ликвидированных контрреволюционных и повстанческих группировок имеется 151 внутриколхозная группировка в 110 районах. Основной характер деятельности вскрытых и ликвидированных внутриколхозных группировок определяется следующим образом:

Разложение колхозов	в 61	случае
Разбазаривание хлеба	« 55	»
Хищение хлеба	« 60	»
Укрытие хлеба	« 19	»
Агитация и противодействие хлебозаготовкам	« 58	»
Бесхозяйственность	« 11	»
Самоснабжение	« 11	»
Вредительство	« 5	»
Зажим бедноты	« 6	»

Следствие по ликвидированным в ноябре тек[ущего] года внутриколхозным делам показывает, что деятельность контрреволюционных и кулацких элементов в колхозах была направлена к срыву и саботажу хлебозаготовок и развалу колхозов.

По нашим материалам зафиксированы следующие формы и методы деятельности контрреволюционных и кулацких элементов в колхозах:

1. Антисоветская агитация среди колхозной массы против хозяйственно-политических кампаний, особенно хлебозаготовок, срыв собраний, посвященных хлебозаготовкам.

2. Подстрекательство колхозников к активному противодействию вывозу хлеба.

3. Организованное расхищение и разбазаривание хлеба.

4. Оттяжка сдачи хлеба под различными предлогами (якобы отсутствие тягловой силы, оттяжка обмолота и пр.).

5. Оставление в отходах большого количества чистосортного зерна.

6. Организация подпольных зернохранилищ, закапывание хлеба в ямы.

7. Умышленное запутывание учета, ведение двойной отчетности — одна для колхозов, где показывалась действительная наличность зерна, дру-

гая – где наличие зерна показывалось в значительно преуменьшенном виде.

Областными отделами ГПУ УССР проводится интенсивная работа по дальнейшему разгрому к.-р. элементов, проводящих работу в колхозах.

Для общей характеристики упомянутых внутрикколхозных групп отмечаю, что наличие в них кулацкого и контрреволюционного элементов определяется следующими данными:

Кулаков	298 чел.
Б. петлюр. и под. банд.	68 «
Б. полицейских	13 «
Б. офицеров	12 «
Б. торговцев	14 «

В настоящей сводке помещена часть материалов по колхозным группировкам, полученных из Днепропетровской, Одесской, Харьковской и Донецкой областей и АМССР.

В последующих сводках будут помещаться материалы по Киевской, Черниговской и Винницкой областям, а также данные о дальнейшем развороте следствия по Украине.

ДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 28. – Спр. 5. – Арк. 43–45. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 404 *Інформація ДПУ УСРР про справу щодо зриву хлібозаготівель у колгоспі «Велетень» Софіївського району Дніпропетровської області*

Грудень 1932 р.

В селе Ново-Николаевка, в колхозе «Велетень» вскрыта к. р. группировка, направлявшая свою деятельность на срыв хлебозаготовок и других хозяйственно-политических кампаний и развал колхоза.

В состав группировки входили:

1. Пойда Гавриил – пред. колхоза.
2. Пойда Петр – бригадир колхоза, брат председателя.
3. Бобошко – плотник колхоза, бывший эсер.
4. Мудренко – зав. портняжной мастерской колхоза, быв[ший] кустарь.
5. Лелека – портной колхоза.
6. Перехрест – исключенный из партии в 1931 г. за отказ от выполнения хлебозаготовок.
7. Штейнбах – зав. аптекой, сын крупного кулака.
8. Семеряк – проходил по делу «Весна».
9. Сидоренко – учитель с. Николаевка.
10. Мусарский – антисоветски настроенный.

Установлено, что руководство колхоза проводило вредительскую работу во время уборки, в результате чего с поля ко дню ареста участников группировки (в ноябре) не было свезено 200 пудов намолоченной в поле пшеницы. Семена, намолоченные на 3 токах в количестве 300 пуд., были свалены в кучу на поле, мокли под дождем и гнили. В степи лежало большое количество неубранного хлеба. Хлеб, лежавший на поле, не охранялся и расхищался.

Пред. колхоза Пойда систематически разбазаривал колхозный хлеб. Им были представлены преувеличенные сведения о выполнении плана хлебозаготовок. Так, в одной сводке он увеличил цифры выполнения на 1350 ц.

Из указанной группы арестовано 5 человек: Пойда Г., Бобошко, Мудренко, Сидоренко и Лелека. Остальные [в связи с] за выездом из села пока не арестованы. Производится установка местопребывания их для немедленного ареста.

Пред. колхоза Пойда на допросе показал:

«...Я признаю свою ошибку в том, что мне было известно о существовании в с. Николаевка группы, которая занималась к.-р. действиями, направленными на срыв колхозного строительства, а я до этого времени не сообщил соответствующим организациям.

В состав группы входят: Перехрест, политически подкован. Всегда его выступления направлены против соввласти и политики партии. Например, он часто среди колхозников говорил о нереальности планов, а особенно плана хлебозаготовок, обосновывая это как гонение на крестьянство, потому что их заставляют голодать. Перехрест имеет большое влияние на молодежь, среди которой он вращается и проводит определенную работу, направленную на срыв и вредительство колхозного строительства, путем агитации и имеет в этом достижения...

...К этой же группировке причастен Пойда П. Н., который всегда выступает против мероприятий соввласти и, кроме того, проводил работу по разложению своей бригады. Он говорил: «Необходимо организовать нам селянам, брать палки бить коммунистов и им подобных, ибо они над нами издеваются. Колхозы это та же панщина, только в иной форме».

К этой же группировке также принадлежит Бобошко, который систематически ведет разложенческую работу. Бобошко быв[ший] эсер, у колхозников пользуется авторитетом. По моему докладу о развитии коллективизации он заявил так: «Все наши достижения – это мыльный пузырь. Придет скоро время, и вы полетите вверх тормашками».

Сидя в камере вместе со мной, Бобошко продолжал заниматься к.-р. агитацией. В камере он заявляет, что возмущен хлебными балансами, которые преподают колхозам, ибо выполнить их никак невозможно.

В состав этой группировки входят, помимо Перехреста, Лелека А., Любченко И., Ковтун И. Все они дружат с Перехрестом.

Арестованный по делу Бобошко на допросе виновным себя не признал, а о своих взглядах на политику партии заявил следующее:

«...Мои взгляды таковы: необходимо обратить более серьезное внимание на село, на положение крестьянства, так как с развитием тяжелой индустрии партия совершенно забыла о крестьянстве».

В процессе следствия установлено, что Лелека А., под влиянием Перехреста, составлял к.-р. стихи, которые посылал в Красную Армию своему знакомому Онищенко, а также распространял их на селе. Приводим один из его к.-р. стихов:

КОГДА ПРОСНЕТСЯ УКРАИНА

Когда проснется Украина,
Когда же проснется она,
Чтобы встала, взглянула на себя,
Что здесь творится у котла.
О, здесь творится превеликое,
Крестьян выгоняют со двора,
Выгоняют их, сердечных, бедных,
И им приюта нигде нет.
А Украина спит, дремает,
Когда же проснется она?
У них же дети малые
Сидят и плачут у окна.
Они то плачут, то умолкнут,
Нигде покоя не найдут,
Хлеба их родители не имеют,
А Украина спит, дремает,
Когда же проснется она?
У нас селян ограбили,
Все имущество у них забрали,
Не только главное имущество,
Но и все порванные тряпки.
И снова здесь плачут дети малые,
Им нечего обуть и поесть,
А Украина спит, дремает,
Когда же проснется она.
У нас на заговини случилась беда:
Администрация избилла мужика.
Она избилла его и заперла в каземат,
А Украина спит, дремает.
Когда же проснется она?

(Перевод с украинского)

Следствие по делу продолжается.

№ 405 *Доповідна записка організаційно-масового відділу
Укрколгоспцентру «Про виходи з колгоспів» **

1932 р.

За матеріалами Київської, Вінницької, Харківської та Молдавської обколгоспспілок, джерелом яких є відомості від РПК і РЗВ, інструкторські обстеження периферії, доповідні записки голів РКС, масовий характер виходів з колгоспів припадає на час весняної сівби та початок збиральної кампанії б. р. з наростанням у квітні, травні, червні та з убунням у липні і серпні.

Розміри цих виходів характеризуються такими цифровими даними:

I. Київська область. За зведенням 27 р-нів було подано заяв, про виходи з колгоспів 6874, в тому числі:

1.	В Яготинському р-ні	500
2.	« Кам'янському	« 360
3.	« Васильківському	« 1186
4.	« Ічнянському	« 500
5.	« Дмитрівському	« 450
6.	« Попельнянському	« 320
7.	« Остерському	« 300
8.	« Білоцерківському	« 870
9.	« Н[овоград]-Волинському	« 250
10.	« Ржищівському	« 237
11.	« Барашівському	« 200
12.	« Носівському	« 200
13.	« Сквирському	« 300
14.	« Глухівському	« 371

II. Вінницька область. Масовими виходами було охоплено 53 р-ни (74,6 %) і 270 колгоспів (7,0 %); в них заяв подано 10 300 (1,7 %). Причому найбільша кількість заяв припадає на такі р-ни: Махнівський, Барський (422), Михалпільський, Брацлавський, Монастирищенський (558), Бершадський (1094), Хмельницький та Христинівський.

III. Харківська область. За даними 21 р-ну, було охоплено виходами 312 колгоспів, подано заяв – 9973. Найбільша кількість з них припадає на такі райони: Чорнуський (2443), Лохвицький (1411), Хорольський (849) та Охтирський (722).

IV. АМСРР. За період березень – червень з колгоспів вийшло 5829 господарств, або 7 %.

Особливо великий вихід був у районах: Кодимському (12,6 %), Красноокнянському (768 госп., або 11 %), Григоріопольському (12,3 %), Слободзейському (736 госп., або 6,6 %), Кам'янському (386 госп.).

* Доповідна записка адресована голові Укрколгоспцентру Макеенку і має гриф «Не підлягає розголошенню».

В решті районів, за винятком Балтського, в якому виходи були поодиноким явищем, кількість господарств, вибулих з колгоспів, складала 2–3 %.

Важко на цифрах обрахувати, яка кількість подавших заяви зовсім відірвалася від колгоспів. За матеріалами Вінницької, Київської, Харківської та Молдавської облКС, чимала кількість [власників] господарств, подавши заяву, продовжують ходити на роботу в колгосп.

Таким чином, по цих 4 областях, за наявними далеко не повними даними, було подано заяв про виходи з колгоспів від 32 976 господарств.

В більшості випадків подачу заяв і вихід з колгоспів супроводили самочинний розбір робочої худоби та вимагання повернути усупільнені ними посіви, землю, с.-г. реманент тощо. Так, наприклад, за даними 11 районів Харківської області, з 107 колгоспів вибулими розібрано 2680 шт. [голів] коней, в тому числі по Чорнухинському району 1390 шт.; в колгоспі «Червоний степ» Васильківського р-ну Київської області під час весняної сівби з 193 шт. коней, що їх мав колгосп, було розібрано тими, що вийшли, 130 шт., з яких 37 шт. вже продано. 100 господарств бувших колгоспників с. Хороше Озеро Ніжинського р-ну Київської області, подали на ім'я ВУЦВКу заяву про повернення їм майна. По АМСРР вибулі селяни землі не прохали, а взялися за обробіток своїх садків, виноградників та городів, які їм було раніш повернуто з колгоспів за постановою молдавського уряду.

Соціальний склад тих, що подали заяви про вихід з колгоспів, надзвичайно різнобарвний, з різних прошарків села, з різним трудовим відношенням до колгоспного господарства.

Серед них ми зустрічаєм і заможньо-куркульські господарства, і середняків, і бідняків, і симулянтів, і тих, що в минулому році добре боролися за колгоспне будівництво, були активістами, виробили багато трудовнів.

За даними 8 районів Харківської області, серед подавших заяви про вихід з колгоспів: бідняків – 1739, або 39,7 %, середняцьких господарств – 1207, або 27,3 %, куркульсько-заможних господарств – 473, або 10,7 %.

В Лохвицькому р-ні Харківської області ті, що подали заяви про вихід, вступили в колгосп переважно в 1931 та 1932 р. з великим прошарком ледарів-спекулянтів. З 1411 поданих заяв бідняки складають 489, або 34,6 %, середняки – 922, або 65,4 %.

По колгоспах Слободзейського р-ну з 736 поданих заяв бідняки складають 309, по Красноокнянському р-ну відповідно – 768 і 306, по Кам'янському р-ну – 386 і 229 та 155 середняцьких господарств. У колгоспі «Червоний степ» Васильківського р-ну Київської області з поданої протягом травня – червня 241 заяви про вихід 60 % середняків і 40 % бідняків, з них вступили до колгоспу 1930 р. – 81, 1931 р. – 160 господарств.

Вінницька облКС так характеризує подавших заяви про вихід з колгоспів: «В переважній кількості подавші заяви – це недавно вступивші до колгоспу, які зовсім не мали або мали незначну кількість трудовнів. Серед подаючих заяви про вихід є такі, що, уникаючи від хлібо- і м'ясозаготівель, 1932 р. пішли до колгоспу, чим думали скритись від виконання с. г. та політичних кампаній. Незначна кількість колгоспників-активістів і членів

правління та бригадирів, які піддалися впливові куркуля та його прибічника і подали заяви про вихід, але більшість з них розібрали заяви назад.

З поданих (10 300) заяв про вихід переважно маломіцні середняки (Немирів, Теплик, Михаїль), але є райони, в яких переважно подано заяви про вихід бідняками (Дунаївці, Теофіпіль, Томашпіль).

Мотиви подачі заяв про вихід з колгоспів надзвичайно різнохарактерні й великі числом. Але всі вони за причинами свого виникнення є наслідком:

1) незадовільного оперативного керівництва, надання реальної організаційно-господарської допомоги й агровиробничого обслуговування колгоспів з боку районних і сільських організацій багатьох районів й передусім РЗВ, РКС і МТС;

2) їхнього незнання дійсного стану й умов виробництва в колгоспах і з рук геть поганого планування господарсько-політичних міроприємств;

3) підміни справжньої масово-політичної роботи, заходів щодо виховання колгоспного активу й спирання на нього в переведенні всіх господарсько-політичних завдань, реальних заходів щодо піднесення самодіяльності й трудового ентузіазму колгоспних мас, шляхом витримання колгоспної демократії й залучення до справ керування господарством всіх колгоспників – підміни всього цього на голе адміністрування, командування, придушення здорової критики й самокритики та знущання з колгоспів і колгоспників. Часта і безпідставна зміна органів керування, примусове усупільнення худоби, злиття, побої й арешти колгоспників тощо;

4) невиконання останніх постанов партії та уряду про виправлення припущених в минулому році помилок і перекручувань в колгоспному будівництві (хлібозаготівлі, усупільнення худоби тощо) та вкрай слабкої популяризації їх серед широких мас колгоспників й особливо в виробничих бригадах;

5) нечуйного, формально-бюрократичного ставлення до розгляду, просунення та своєчасного задоволення заяв і скарг колгоспників, що їх припустили, а подекуди ще й зараз припускають сільські, районні і навіть обласні та центральні організації першого періоду масового виходу з колгоспів.

В результаті всього цього велика кількість колгоспів опинилася перед фактами кричущої безгосподарності, заплутаності в облікові, неправильної організації праці, споживацького авансування й розподілу наслідків господарювання, надзвичайно низької врожайності колгоспних ланів і величезних втрат та розкрадання зерна при збиранні, невиконання господарсько-політичних завдань перед пролетарською державою та скрутного харчового стану колгоспників.

Природна річ, що цим скористалися наші класові вороги – куркульство, попи, ксьондзи, равини, колишні білогвардійці й петлюрівці, бродяги, монахи й колишні жандарми тощо, які в колгоспі, як і поза його межами, розвели страшенну агітацію проти колгоспного будівництва, проти лінії партії і міроприємств радвлади на селі.

Невдоволена, найменш стійка частина колгоспників пішла на «вудку» цієї агітації й, не розуміючи її класової суті, утворила масову подачу заяв

про виходи з колгоспів. Що природа й коріння цих виходів саме такі, це з усією силою очевидності підтверджується величезною кількістю фактів з місць. Наведемо самі характерні з них:

1. По Київській області. В колгоспі «Серп і молот» Глухівського р-ну органи керування повнотою себе дискредитували: пияцтво, великі розтрати, систематичне накладання на колгоспників беззаконних штрафів, адміністрування над колгоспом з боку МТС, в результаті – масовий вихід з колгоспу.

Подаючи заяву про вихід з колгоспу, активіст-середняк Потапенко, член Кадомиської арт[ілі] Ржищівського р-ну, сказав: «Мое серце не терпить колгоспних бур'янів. У мене врожай буде в індивідуальному господарстві не 30 пудів, як це є в колгоспі, а 130 пудів».

По Ніжинському р-ну виходами з колгоспів було найбільш охоплено с. Хороше Озеро. Причини виходу – невірне злиття колгоспів, погане керівництво в них, адміністрування, агітація шести куркулів, що перед тим повернулися з Соловків.

В селах Мішники, Росоловичі, В. Бугаївка й інш[их] Васильківського р-ну масовий вихід із колгоспів викликано відсутністю правильної організації та обліку праці (незалежно від кількості й якості виробленої роботи писалися трудодні однаково, не видано членам трудкнижок, по 3–4 м-ці не записувано колгоспникам їх виробітку). Характерно буде навести дані ще про один колгосп Васильківського р-ну «Червоний степ». В ньому 650 дворів. Його злило. В зимовий час загинуло 400 шт. [голів] коней, на весну залишилось 195. Вартість трудодня 1932 р. – 23 коп. Хліба на трудодень видано по 1,5 кіло, але не всім, бо з цього числа 4000 пудів було здано в хлібозаготівлі (в рахунок виконання контрактації за неуспільнену озимину колгоспників, що вступили до колгоспу 1931 р.). Розрахунків з колгоспниками не проведено. Внаслідок – 241 заява про вихід з колгоспу.

2. По Вінницькій області. По цій області, як ніде, виявляється соціальне коріння виходів. Контрреволюційний елемент приклав всі зусиль, щоб пошкодити колгоспам. Вся ця свора широко користалася «індивідуальною обробкою» колгоспників, агітуючи їх за вихід з колгоспів, пускаючи різні провокаційні чутки, пишучи їм заяви тощо. Наприклад, в Копайгородському р-ні виявлено трьох попів, які агітували колгоспників за виходи з колгоспів та писали їм про це заяви. В Михалпільському р-ні ініціаторами виходів з колгоспів в с. Королівці був зять дьяка. В Ямполі виявлено дві бродячі монашки, які займались тим же, що й зять дьяка.

Ініціаторами й активними помічниками виходів з колгоспів були: в Іллінецькому р-ні – голова адвентистської секти, в Жмеринському й Шепетівському р-нах – євангелісти, в Вороновицькому р-ні – зав. школою Уровський – колишній офіцер, в Солобківцевському р-ні – куркуль Мінський та ін.

По цих районах контрреволюційними силами широко розпускались чутки, що хто до 25 червня б. р. не подасть заяви про вихід, той останеться на 9 років у колгоспі, і що колгоспи перетворюються в радгоспи (Орининський р-н). «Земля знаходиться в Воєнведі, а той, хто не дасть заяву про

вихід, залишиться як кріпак» (Антонівський р-н). «Є постанова партії розпустити колгоспи, так як вони себе не виправдали, й на Волині їх вже розпустили» (Проскурівський р-н). «Є постанова Англії й Франції розпустити в СРСР колгоспи» (Славутський р-н). «Є постанова ЦК партії й уряду, щоб повернути нам землю з посівом, але місцева влада від нас цю постанову скриває». «Сталін з Ворошиловим страшенно посварились, бо Ворошилов стоїть за селян». «Ворошилов убив Сталіна, але про це приховують». «Скрізь по всій Україні земля не посіяна, все стоїть не оброблене, й скрізь виходять з колгоспів» і т. ін.

Мотиви виходу в більшості випадків аналогічні: «Прошу виключити мене з колгоспу, так як сім'я пухне з голоду – нема чого їсти»; «Прошу виключити, бо я не бажаю бути в колгоспі – старий, непрацездатний, незадоволений»; «Я вступив до колгоспу і думав, що краще буде жити як індивідуально, але на практиці убідився, що в колгоспі гірше»; «Прошу виключити, бо колгосп себе не виправдовує, а індивідуальне господарство може краще господарювати»; «Прошу виключити, бо рядом зі мною індивідуальник живе набагато краще мене».

Причому в усіх (перевіраних) заявах вимагається повернення посівів та землі, а також с/г реманенту та тяглової сили.

3. По Харківській області. На хут. Мехедівка і «Нове життя» Яхнівської с/ради Лохвицького р-ну куркулі пустили провокацію, що «організаційно-господарське зміцнення колгоспів – це коли хто вийде з колгоспів до жнив, то йому дадуть землю й повернуть все майно і він буде вільним козаком, а хто залишиться в колгоспах, той буде закабальон не менше як на 20 років».

Причини, що їх виставляли колгоспники в заявах про вихід з колгоспу: недостача хліба на харчі, безгосподарність в колгоспі, зловживання, розтрати, невірний облік і запис трудоднів, неправильні розрахунки за 1931 р. тощо.

4. По АМСРР. Райони, в яких виходи набрали особливо великої масовості, характеризуються масовими перекручуваннями лінії партії в період минулих хлібозаготівель (Слободзейський, Красноокнянський, Григоріопольський і Тираспольський).

В більшості випадків виходи мотивуються тим, що правління колгоспів своєчасно не провели розрахунків з членами за 1931 рік, не давали авансів в 1932 р., відсутністю харчових фондів у колгоспах та в колгоспників, і частина колгоспників писала, що вони не бачать кращих перспектив при роботі в колгоспах.

Як правило, з колгоспів економічно й організаційно здорових виходів не було.

ЗАХОДИ ЩОДО ПРИПИНЕННЯ ВИХОДІВ ТА ЇХ РЕЗУЛЬТАТИ

Треба прямо сказати, що в багатьох випадках колгоспи, сільські, районні і обласні організації «прогляділи» початок масових виходів з колгоспів, ними не цікавились, глибоко цього питання не вивчали та не вжили проти

них запобіжних організаційно-господарських заходів, не організували достатньої відсічі куркульсько-контрреволюційній агітації та не приділили потрібної уваги просуненню й розгляду на місцях заяв від колгоспників. Про це яскраво свідчать матеріали більшості областей, якими ми користуємось для цієї доповідної записки. Тому й результати від вжитих пізніше заходів щодо припинення виходів з колгоспів не скрізь задовільні. І навпаки, там, де було негайне реагування на подані від колгоспників заяви про вихід, своєчасно розгорнуто справді масово-політичну й роз'ясовчу роботу та виправлено припущені в колгоспному будівництві помилки минулого року, там більшість колгоспників забрали свої заяви назад і повернулись на працю в колгоспи. Наш уповноважений по АМСРР т. Кривіч, працюючи в спеціальній комісії зам. наркома РСІ т. Тарана, констатує, що в більшості колгоспів, де мали місце виходи, заяви не розбирались 1–2 місяці. Точних відомостей про розмір та характер виходів районні та обласні організації АМСРР не мали навіть в другій половині червня й лише напередодні облпартконференції було проведено обстеження 2 районів (Тираспольського та Слободзейського) по питанню виходу з колгоспів. Перевіркою виявлено, що масової роботи серед колгоспників в період виходів не було, а керування колгоспами з боку РКС можна визнати за цілком незадовільне, і хоча масовий вихід з колгоспів нині припинився тому, що найменш стійкі елементи відсіялись весною, все ж помічається, що частина колгоспників на роботу в колгоспи зовсім не виходить. За відомостями районних та обласних організацій АМСРР та матеріалами обстеження 12 колгоспів, на роботу виходять представники лише 70–80 % дворів. Після косовиці та молотьби більшість дворів посилають на роботу підлітків та молодь. На роботу ходять неохоче.

По Київській області. В Б[іло]церківському р-ні було подано заяв про вихід від 870 господарств. Назад забрали заяви 450. З колгоспу «Боротьба» цього ж району вибуло 400 господарств з 600. Ті ж, що лишилися в колгоспі, виходять на роботу до 50 %, а ті, що вибули з колгоспу, пішли на сторонні заробітки. Частина з них придбала собі коні й займаються ізвозом. По Глухівському р-ну дійсного обліку про кількість виходів немає. За неповними даними, з колгоспів вибуло 371 господарство. Із цієї кількості жодне господарство назад заяв не забрало. По Яготинському р-ну з 500 вибувших [вибули] господарств, повернулося назад 290. По Ржищівському району РКС справою вибуття з колгоспів не займалася. В результаті цього більше 50 % вибулих беруть участь на роботі в колгоспі, але заяв назад не забирають, мотивуючи тим, що, «мовляв, побачимо, чим закінчиться господарський рік в колгоспах». Треба відмітити, що вибувші колгоспники забезпечують себе засобами виробництва та провадять засів озимини на городах тощо.

По Іваницькому, Ічнянському і Дмитрівському р-нах виходи почалися одноразово з самочинним розбором з колгоспів с/г реманенту, коней тощо. Робота РКС в цьому напрямку була цілком незадовільна. Зараз, правда, виходи в цих районах припинено, й до 70 % колгоспників забрали свої заяви назад.

По Харківській області. За відомостями облКС, з 9973 поданих заяв про вихід з колгоспів забрало назад 2589, або 25 %. За даними 11 районів області (107 колг.) з 2680 шт. [голів] розібраних коней повернуто в колгоспи 1440 шт., або 53,7 %. Причому коні повернуто більшістю бідняцькими господарствами, де проведено добре масову роботу. Внаслідок проведеної масової роботи з боку облКС, РКС та партійно-радянськими організаціями на місцях та в зв'язку з видачею колгоспникам натуральних авансів подача заяв про вихід з колгоспів зараз майже припинилася.

Загальна кількість заяв, що поступила до облКС, – 263.

Розв'язано облКС на місці – 14 [заяв], надіслано до РКС для розслідування – 245. З них розв'язано й одержано відповіді – 14, немає відповіді від РКС на 231 заяву. Причинами, чому від районів немає відповіді на заяви, – неуважне ставлення до них з боку РКС та комісій при РВК. ОблКС по закріпленню колгоспів надіслала до районів 21 чол. своїх робітників.

Оргмасовий відділ Укрколгоспцентру

ЦДАВО України. – Ф. 559. – Оп. 1. – Спр. 2572. – Арк. 4–15. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 406 *Листівка «До українських селян»*

1932 р.

Прочитавши, не скури,
а підкинь сусіду!

ДО УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН

Селяни-хлібороби!

Чи розкусили ви нарешті свого найлютішого ворога – червону московську владу? Чи зрозуміли ви, який хижий та хитрий звір в овечій шкурі забрався до нас на Україну? Чи бачите вже ви, що большевики прямують до того, щоб відібрати від вас не тільки ту казюну та поміщицьку землю, що її вам наділила 1917 року наша законна влада – Уряд Української Народної Республіки, – а й зазіхають на ту землю, що була вашою з діда-прадіда? Чи не ясно ще вам, що Москва червона хоче повернути всіх селян наших на кріпаків і згноїти їх на панщині по совітських економіях?

Колхози – то тільки тимчасові комуністичні штучки, бо бояться вони одразу заводити скрізь совхози і думають собі, що дядько наш не второпає зразу, куди вони прямують і попадеться на них, як та рибка на гачок.

Аж вийшло, що наш дядько не ликом шитий! Побачив, що не господар же він на своїй землі і покинув орати та сіяти не то що колхозну землю, а й ту, що ще в нього її большевики не видерли. Та й кому, справді, охота сіяти, коли не для себе він буде те, що вродить, косити та молотити.

Селяне-хлібороби! Не надійтесь, що ви москаля червоного обдурите! Не думайте й того, що от ви свого ворога тепер подолали. Ворог ваш лютий

і хитрий... Оті всі накази теперішнього совітського царя Сталіна про те, щоб припинити насильне запровадження колхозів, про повернення соціалізованої худоби та нарешті дозвіл продавати на вільному ринкові збіжжя та худобу, – то тільки хитрощі. Побачили комуністи, що дядько не сіє та й попустили; нехай, мовляв, обсіється, а там далі видно буде, кому хліб достанеться. Як не посіє дядько, то нічого буде совітській власті за границю на продаж вивозити, ні за віщо буде золота за границею доставати та нічого буде по заग्रянишних банках про чорний день складати. Все ж бо золото це царське та з церков та монастирів пограбоване, все вже вони за кордоном попристроювали.

От чому вони попустили! А що народ буде мерти як мухи, то їм то не первина. 1921-го року на одній Україні **пять мільйонів** народу вимерло, а як цього року і вдвоє більше вимре, москалям від того не плакати! Люде вимруть, а земля ніде не дінеться і легше буде совхози заводити чи, як вони кажуть, «зернові фабрики». Народ з голоду плохий стає, слухняніший, як та сіра скотина. А їм тільки того й треба, бо ж хоч би й всі хахли вимерли, так в Москві ребят много, і коло трактора кожен Ванюха раду собі дасть. А поки всі хахли не вимерли, комуністи щовесни в оранку та у сівбу їм і попускають, а з жнив і починають підкручувати.

Зараз вони причаїлися і наче попускають ще й тому, що бояться війни з Японією. А щоб не боятися сусіда, то треба замиритися з своїми домашніми, щоб бува ззаду не вдарили. Боятися вони, щоб не прийшлося, як за турецької війни цареві Олександрові II, кріпаків з неволі панської випустити або як Миколі II за японської війни сякі-такі полегкості для своїх підданих зробити. А ще, бува, скине їх народ так, як скинув Миколу за останньої війни з німцями та австріяками.

А як небезпека війни мине, як хліб уродить, то вони тоді не такої заспівають.

Брати селяне! Хлібороби!

Не давайте хліба совецькій владі!

Шкодьте червоним москалям як тільки і де тільки можете!

Руйнуйте телеграф, телефон і залізницю, щоб не могли вони з України наше добро вивозити.

Час вже нарешті з сірої скотини, що слухняно наставляє шию в московські ярма, чи то царські, чи то совітські, стати вільними громадянами своєї вільної країни, ні від кого не залежної Української Народної Республіки! Скидайте московське червоне ярмо!

«Вставайте, кайдани порвіте і вражою, злою кров'ю волю окропіте!» – такий заповіт дав нам наш Великий Пророк ТАРАС ШЕВЧЕНКО.

І ми його мусимо виконати!

Український революційний комітет

№ 407 Листівка «Селяне, не давайте хліба большевикам!»

1932 р.

З рук до рук! З хати до хати!

СЕЛЯНЕ, НЕ ДАВАЙТЕ ХЛІБА БОЛЬШЕВИКАМ!

Примара голоду знов насувається на Україну!

Знов наш народ з ласки большевицької влади буде кинутий на голодну смерть!

Зо всіх кінців України надходять тривожні звістки про недорід, а в багатьох місцях неврожай буде повний.

На Московщині положення ще гірше: там уже тепер відбуваються голодні бунти селян та робітників, які московські комісари здушують розстрілами. Надія вся большевиків на український хліб, який вони будуть грабувати в українського населення та вивозити на Московщину. Знов, як шість років тому назад, заберуть останнє, а народ наш залишать умірати голодною смертю. Червоні кати московські не зупиняться перед тим, щоб знов виморити голодом міл[ь]йони нашого населення, як було минулого разу, коли від голоду вимерло біля восьми міл[ь]йонів української людности. А міл[ь]йони голодних москалів, яких посылатиме большевицька влада на Україну за хлібом? Чорними хмарами посунуться вони на українські землі, щоб видерти останній кусень хліба у нас, а нам залишити одно – покірно умірати з голоду. Що ж роблять московські кати, щоб не допустити до голоду? Чи справді вони щиро дбають про те, щоб врятувати населення від голодної смерті? Ні! Не вірте їм! Не вірте їхнім закликам і загрозам!

Не давайте їм хліба!

Вони вивозять хліб наш за кордон, продають чужинцям, а гроші видають чужинецьким комуністичним партіям, щоб викликати большевицьку революцію в чужих державах. Награбовані з нашого населення гроші вони видають на комуністичну пропаганду в Англії, Франції, Німеччині, Польщі, Австрії, Румунії та в інших державах. Нема такої держави, де б вони не сипали народними грішми. А скільки йде народних грошей на революцію в Китаї? А чи вона потрібна нам? Сотні тисяч большевицьких агентів, чекістів утримуються за кордоном для агітації за такий комуністичний рай, який вони завели на Україні. Якби ці гроші повернути на закупно [закупівлю] хліба для голодного населення, то про ніякий голод не треба було б і думати.

Але вони цього не зроблять.

Бо їм не ходить о те, щоб населення не вимерло з голоду, а про те, щоб на цілому світі завести комуну та щоб влада комісарська панувала всюди.

Але чи станеться так, як хотять большевики?

Ні. Чуємо, що чужі держави уже завели у себе лад після війни, дбають про мирне та спокійне життя для своїх народів та про добробут народний. Вони ще до пори до часу терплять комуну у нас, але це не довго буде тривати. Читаємо в пресі большевицькій, що чужоземні сили вже сьогодні готуються до жорстокої розправи з большевицько-комуністичною Москвою. Коли ми самі не зробимо розправи з червоними катами, то на нашу землю, чого доброго, вступить збройна сила чужих держав, щоб знищити їх.

Селяне! Досить з нас вже і інтервенції чужоземної сили московської. Хай не ступить більше на нашу політу кровію землю нога хижого чужинця. Рятуймося самі! Самі організуймося, щоб власними силами скинути ненависне панування скажених московських катів!

Ні одного зерна хліба червоним грабіжникам! Ні одного карбованця ненависним окупантам!

Рятуймося від голоду, готуймося до розправи з проклятою московською комунуою!

Український революційний комітет

№ 408 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні*

1 січня 1933 р.

Предложить ЦК КП(б)У и СНК УССР широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозов, колхозников и единоличников, упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взысканий, предусмотренные постановлением ЦИК СССР от 7 августа 1932 г. «Об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной (социалистической) собственности».

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 913. – Арк. 11. Оригінал. Машинопис.

№ 409 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про репресії до селян Дніпропетровської області*

1 січня 1933 р.

Принять следующее предложение ЦК КП(б)У:

1. Выслать 700 семей с 20–25 сел основных отстающих районов.

2. Тт. Карлсону и Реденсу организовать высылку на Север злостных элементов и кулаков (без семей) в количестве 700 человек.

Составить список исключенных в количестве до 50 из партии для немедленной высылки в концлагерь.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 44–45.

№ 410 *Постанова Партколегії ЦКК КП(б)У щодо колишніх уповноважених хлібозаготівель*

1 січня 1933 р.

Рассмотрев дела и заслушав объяснения бывших уполномоченных по хлебозаготовкам, снятых постановлением ЦК КП(б)У от 21.XII.32 г. за полнейшую бездеятельность и покрывательство районных организаций, не принявших мер к тому, чтобы сломить кулацкий саботаж хлебозаготовок, – Партколлегия ЦКК КП(б)У постановляет:

1. *Нагорного А. М.* – члена партии с 1921 г., зам. пред. Днепропетровского облплана, бывш. уполномоченного по хлебозаготовкам в Васильевском районе, – из партии исключить, с работы снять и отдать под суд.

2. *Касьяна Я. Я.* – члена партии с 1920 г., управляющего Укрводхозом, бывш. уполномоченного по хлебозаготовкам в Царе-Константиновском

районе, – из партии исключить. Послать т. Касьяна на низовую сельскую работу с тем, что если он на этой работе докажет свою преданность партии – через 6 месяцев рассмотреть вопрос о его восстановлении в партии.

3. Шкляр[а] В. Т. – члена партии с 1920 г., председателя ВУКа торгово-кооперативных работников, бывш. уполномоченного по хлебозаготовкам в Б.Лепетихском районе, – из партии исключить.

Послать т. Шкляра на низовую сельскую работу с тем, что если он на этой работе докажет свою преданность партии – через 6 месяцев рассмотреть вопрос о его восстановлении в партии.

4. Безродному – члену партии с 1919 г., председателю ВУКа работников сельхоз. машиностроения, бывшему уполномоченному по Кобелякскому району, – объявить строгий выговор с предупреждением.

5. Духно П. И. – члену партии с 1926 г., зам. пред. комитета по делам печати при СНК УССР, бывш. уполномоченному по хлебозаготовкам в Фрунзевском районе, – объявить строгий выговор с предупреждением, снять с работы и послать на низовую работу по специальности.

6. Лаврецькому О. А., члену партии с 1920 г., зав. Одесским облздравотделом, бывш. уполномоченному по хлебозаготовкам в Первомайском районе, – объявить строгий выговор. Предупредить т. Лаврецького, что в случае повторения невыполнения возложенных на него партией заданий он поставит себя вне рядов партии.

7. Возному Ф. Ф. – члену партии с 1924 г., пред. ВУКа дорожно-строительных работников, бывш. уполномоченному по хлебозаготовкам в Коларовском районе, – объявить строгий выговор и снять с руководящей работы.

8. Попову И. Т. – члену партии с 1928 г., руководителю конъюнктурной секции УНХУ, бывш. уполномоченному по хлебозаготовкам в Кишенковском районе, – объявить строгий выговор, снять с работы, предоставив т. Попову возможность доказать свою преданность партии на низовой сельской работе.

9. Зельдину М. А. – члену партии с 1917 г., председателю межрайтекстильпромсоюза, бывш. уполномоченному по хлебозаготовкам в Б.Бурлукском районе, – объявить выговор и предупредить его, что в случае невыполнения возложенных на него партией в какой-либо форме поручений он поставит себя вне рядов партии.

10. Бурлаков П. В. – член партии с 1920 г., член президиума Одесского облпрофсовета, б. уполномоченный по хлебозаготовкам в Троицком районе.

Партколлегией установлено, что хотя главными виновниками срыва заготовок в районе являются бывшее партийное и советское руководство района (снятое) и бывшие до т. Бурлакова уполномоченные в районе, однако и со стороны т. Бурлакова, хотя и добившегося некоторых результатов, не были приняты достаточные меры для того, чтобы сломить кулацкий саботаж хлебозаготовок. Поставить это т. Бурлакову на вид и послать его в одно из основных сел Троицкого района для работы по хлебозаготовкам.

Поручить т. Савельевой проверить, какие партийные и судебные взыскания были наложены на прежнее партийное и советское руководство района и на бывших (до т. Бурлакова) уполномоченных по хлебозаготовкам в этом районе.

О результатах доложить на следующем заседании партколлегии ЦКК.
Постановление опубликовать в печати.

Секретарь ПК ЦКК КП(б)У *Киселев*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 281. – Арк. 8–9. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 411 *Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У з оголошенням постанови ЦК ВКП(б) про добровільне здавання державі колгоспами, колгоспниками та одноосібниками раніше прихованого хліба*

1 січня 1933 р.

Сообщается постановление ЦК от 1 января 1933 г.:

«Предложить ЦК КП(б)У и СНК УССР широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников, упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взыскания, предусмотренные постановлением ЦИК и СНК СССР от 7 августа 1932 г. (об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной социалистической собственности).

Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6339. – Арк. 25. Копія; 1. – С. 308.

№ 412 *Директива ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам про добровільне здавання колгоспниками та одноосібниками прихованого хліба*

2 січня 1933 р.

Совнарком и ЦК КП(б)У обязывает областные и районные партийные комитеты, областные и районные исполкомы широко оповестить через сельсоветы, колхозы, колхозников и трудящихся единоличников, что:

а) те из них, которые добровольно сдают государству ранее расхищенный и скрытый хлеб, не будут подвергаться репрессиям;

б) в отношении колхозников, колхозов и единоличников, упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб, будут применяться строжайшие меры взыскания, предусмотренные постановлением ЦИК и Совнаркома СССР от 7 августа 1932 г. (об охране имущества государственных предприятий, колхозов и кооперации и укреплении общественной социалистической собственности).

Для этого ЦК и Совнарком предлагают:

1. Немедленно созвать пленумы сельсоветов и совещания колхозного актива.

2. После этих пленумов и совещаний созвать общие собрания колхозников по каждому колхозу в отдельности и отдельно собрания трудящихся единоличников.

На этих совещаниях, пленумах и общих собраниях колхозников и единоличников обсудить вопрос о выполнении колхозами и единоличниками хлебозаготовок, разъяснить необходимость добровольной сдачи расхищенного и скрытого хлеба и о тех суровых мерах взыскания, которые будут применены в отношении упорно продолжающих укрывать расхищенный и скрытый от учета хлеб.

3. В районных газетах широко освещать опыт тех сел и колхозов, где благодаря хорошо проведенной разъяснительной работе удалось добиться массовой добровольной сдачи колхозниками и единоличниками укрытого расхищенного хлеба.

Секретарь ЦК КП(б)У *Хатаевич*
Председатель СНК УССР *Чубарь*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6336. – Арк. 66–66 зв. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 309.

№ 413 *Директива ЦК ВКП(б) обкомам, крайкомам та ЦК компартій союзних республік про затвердження плану хлібоздачі на січень 1933 року*

2 січня 1933 р.

Первое. Утвердить план хлебозаготовок и хлебосдачи на январь месяц 1933 г. 94 млн пудов по СССР. Утвердить сверх этого план поступления гарнцевого сбора (90 %) в размере 13 млн пудов по СССР. Разбивку плана хлебозаготовок и хлебосдачи, а также плана поступления гарнцевого сбора по областям и республикам утвердить: по Украине план хлебозаготовок и хлебосдачи – 62 млн 500 тыс. пудов; кроме того, гарнец (90 %) – 3 млн 300 тыс. пудов.

Второе. Обязать обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий наряду с обеспечением полного выполнения годового плана хлебозаготовок обеспечить безусловное выполнение принятого настоящим постановлением плана поступления гарнцевого сбора на январь месяц. Предупредить секретарей обкомов, крайкомов и ЦК нацкомпартий, что в соответствии с постановле-

нием ЦК от 23 декабря 1932 г. в случае невыполнения плана поступления гарнцевого сбора в области, крае или республике на соответствующее количество будет сокращен план отпуска хлеба на общее снабжение.

Третье. Поручить Комитету по заготовкам сельскохозяйственных продуктов при СТО на основе окончательных данных заготовок в декабре месяце и действующего годового плана хлебозаготовок уточнить не позднее пятого января январский план хлебозаготовок по республикам, областям и краям, а также секторам и культурам и представить на утверждение ЦК и СНК.

Четвертое. Сохранить по Украине ранее установленный ЦК ВКП(б) предельный срок выполнения полностью годового плана хлебозаготовок и хлебосдачи совхозами, а именно к концу января 1933 г.

Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6336. – Арк. 1–2. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 310.

№ 414 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про репресії до селян Харківської області*

4 січня 1933 р.

Принять следующее предложение ЦК КП(б)У:

Утвердить высылку на север из Харьковской области четыреста семейств злостных элементов и кулаков, а также высылку на север 40 исключенных из партии коммунистов.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 45. Оригінал. Машинопис; 6. – С. 391.

№ 415 *Повідомлення газети «Вісті ВУЦВК» про хід хлібозаготівлі в Україні на 1 січня 1933 року*

4 січня 1933 р.

У % до річного плану

Область	Колгоспи	Тверді завдання	Разом по одноосібному сектору	Разом по селянському сектору	Радгоспи	Виконано річний план	Виконано місячний план
Вінницька	100	57,9	99,9	100,1	95,0	92,5	114,7
Київська	100	52,9	89,5	100,1	100,9	88,6	105,2
Чернігівська	91,9	37,0	67,7	78,4	95,8	71,3	62,0
Харківська	85,5	36,8	43,6	76,8	91,8	73,3	49,4
Дніпропетровська	70,2	23,2	54,4	69,5	82,4	68,7	34,8

Одеська	72,9	35,5	56,5	72,1	70,4	70,9	33,8
Донецька	75,8	48,1	84,5	76,3	77,1	73,2	42,5
АМСРР	88,6	62,3	108,4	92,6	40,5	89,1	75,9
По Україні	77,6	43,7	71,7	77,4	85,9	74,5	43,7

Вісті ВУЦВК. – 1933. – 4 січ.; 2. – С. 591.

№ 416 *Доповідна записка Ворошиловського міськкому партії Донецькому обкомові КП(б)У про занесення на «чорну дошку» колгоспу с. Городище за систематичне невиконання планів хлібозаготівель*

4 січня 1933 р.

Село Городище являється найбільше крупним селом в Ворошиловском районі – насчитує більше 1000 дворів, в більшості своєму старообрядці, для яких сільське господарство завжди являлось тільки побочним джерелом доходів, переважаюче кількість господарств завжди займає торгашеством. Найбільша прослойка кулачества була саме в цьому селі.

В цьому відношенні характерно, що всі заходи і політичні кампанії в с. Городище приходилося проводити з великим трудом і при активному спротивленні більшості населення. Крім злого саботажу заходів радянської влади, в цьому селі в роки громадянської війни осідали і ховалися бандитські групи, конокради і пр.

За весь період ні в одному році с. Городище план хлібозаготовок не виконало.

Упорне ігнорування заходів партії і радянської влади на селі, кругова порука, родичні зв'язки з розкулаченою верхівкою села міцно збереглися і по сей день, незважаючи на 3-річне існування колгоспу, охоплюючого переважаюче більшості селянського населення.

В 1931 г. план хлібозаготовок 10 тис. ц при посівній площі зернових 4,647 га виконаний на 64 %, в той час, коли план по району виконаний на 105 %.

В 1932 г. план 6,5 тис. ц на 2 січня виконаний на 23,9 %.

За 2 місяці перебування колгоспу на «чорній дошці» (листопад і грудень) подано державі 373 ц – 5,6 % річного плану, в тому числі і переобмолот – 83 ц, повернуто з садів і незаконно отриманого – 63 ц, изъято розворованого – 6 ц.

Стільки незначительне збільшення плану за цей період і відношення колгоспників до всіх репресій, зв'язаних з занесенням колгоспу на «чорну дошку», показують, що кулацький саботаж ще не сломаний і застосовані заходи економічно недостатньо сильно діють на колгоспників цього села, особливо в зв'язку з тим, що майже кожен

двор так или иначе связан с производством, а торгашеская психология и опыт значительной части населения крайне усложняют обстановку борьбы за хлеб, тем более, что к поведению городищан присматриваются и пытаются подражать ряд окружающих колхозов. Городищане не проявляют себя особенно изобретательными в изыскании новых форм кулацкого саботажа и изощренных методов обхода репрессивных мер, особенно в отношении торговли и приобретения товаров.

Необходимо подчеркнуть такую особенность с. Городище, что отлив^{*} в производство идет главным образом по пути оседания их в кустпром-артелях, близлежащих мелких кустарных шахтенках, карьерах (из 1000 дворов села заняты на шахте 6–7 «Артельуголь» – 162, «Коопантрацит» – 179, «Криворожская артель» – 18, «Промстройматериал» – 125, одиночки по всему району – 108 – и только в совхозе, расположенном в данном селе, – 113).

К началу уборочной кампании в колхозе числилось 600 дворов – 1753 человека трудоспособных, фактически работало 400–450 человек. В настоящее время выходит на работу 170–180 человек.

В результате тщательной проверки установлено, что запрещение торговли не произвело ожидаемого эффекта, так как население через членов своей семьи и родственников, работающих на производстве, продолжало пользоваться товарами рабочей кооперации как по месту работы, так и в отделениях села.

Вынос для продажи сельскохозяйственных продуктов производят всякими скрытыми путями и видами, главным образом на ст. Дебальцево. В индивидуальном пользовании сельчан с. Городище имеется 365 коров, 62 штуки молодняка, 56 лошадей, 10 пар быков (кроме мелкого скота), приусадебных земель 100 га и фруктовых садов 28 га, представляющих большой доход этим хозяйствам благодаря сбыту сельскохозяйственных продуктов на пристанционных пунктах, сравнительно недалеко расположенных.

Приняты меры воздействия:

1. Кроме закрытия торговой сети – сельпо и Донбассторга, установлен строго закрытый, по списку, отпуск товаров в имеющемся на селе угольном и совхозном рабкоопах. Снято со снабжения 1020 человек членов семей колхозников и единоличников, работающих на производстве.

2. Досрочно удержаны кредиты в сумме 23 547 руб.

3. Снято 3 трактора МТС, обслуживающих колхоз.

4. Произведена проверка состава колхоза, в результате которой вычищено 58 человек (3 кулака, 22 родственника кулаков, 32 человека воров, лодырей, спекулянтов и подкулачников). Изгнание из колхоза этой группы, разлагавшей колхоз и организовавшей сопротивление, было произведено на собраниях колхозных бригад при поддержке колхозного большинства.

5. Возвращено на кулацкий выселок в районе 43 кулацких семьи, бежавших оттуда на прежнее место жительства в с. Городище.

* Отток населения.

6. Отдано под суд правление колхоза; следствием установлены большие злоупотребления, дело подлежит разбору облсуда, куда оно направлено 23 декабря, и до сих пор ответа не последовало.

7. Снят и сдан в хлебозаготовку имевшийся в колхозе посевфонд в количестве 356 ц.

Вся эта работа проводилась в надлежащем сочетании с организацией массовой работы и привлечением к активному участию в хлебозаготовках лучшей части колхозников – актива.

В колхозе работает бригада ГПК в количестве 10 человек руководящего районного актива.

Чтобы нанести решительный удар хроническому кулацкому саботажу в с. Городище, просим обком партии санкционировать применение дополнительно к колхозу с. Городище таких репрессивных мер:

1. Наложить на колхозников и единоличников штраф мясом в размере 15-месячной нормы.

2. Из имеющейся в колхозе в количестве 1,3 тыс. га лишней земли отрезать, в порядке репрессии, лучшие участки и передать для продбазы угольщикам.

3. Произвести увольнение с предприятий минимум 150 человек жителей с. Городище, проявляющих себя активно в саботаже и срыве хлебозаготовок, маскирующихся званием и положением производственников – «рабочих», с предварительным обсуждением персональных списков лиц, подлежащих увольнению, в организациях села и на колхозных кутках.

4. Огласить предупреждение колхозу и жителям с. Городище, что в случае продолжения саботажа хлебозаготовок и круговой поруки в утайке разворованного хлеба городскими организациями будет поставлен перед правительством вопрос о выселении саботажников в северные области и заселении села добросовестными колхозниками пригородной черты с тем, чтобы дома колхозников сел, близко расположенных к производству, предоставить нуждающимся в жилье рабочим промышленности.

5. Просить ускорить выезд сессии облсуда по делу правленцев колхоза Городище.

Секретарь Ворошиловского горкома КП(б)У *Холохоленко*
Уполномоченный обкома *Лырев*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6339. – Арк. 176–178. Копія. Машинопис; 1. – С. 311–314.

№ 417 *Постанова Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про посилення репресій проти одноосібників, які ухиляються від здавання хліба*

5 січня 1933 р.

На виконання постанови бюро обкому КП(б)У від 30 грудня 1932 р. доручити фракції РВК розпродати 20 господарств злісних нездатчиків хліба,

позбавити їх присадибної землі і будівель по таких сільрадах: по Протоповській сільраді – 10 господарств, Камишоваській сільраді – 5 господарств, Завгороднівській сільраді – 1 господарство, Петрівській сільраді – 1 господарство, Глозунівській – 2 господарства, Грушеваській – 1 господарство.

Зобов'язати т. Ємельянова негайно одержати від уповноважених райкому партії відібрані об'єкти господарств, які підлягають розпродажу, щоб застосувати ці суворі заходи до дійсних заколотників, організаторів куркульського саботажу.

З тим, аби нанести такий удар, який би вплинув на всіх останніх одноосібників – нездатчиків хліба та тим самим посилилось надходження хліба від одноосібників, ці заходи провести протягом трьох днів.

Продаж майна, будівель провести по середньориночним цінам.

Доручити партійним організаціям на основі цих репресивних заходів до 20 господарств розгорнути роботу таким чином, щоб забезпечити на 100 % виконання плану хлібозаготівлі. Для чого провести слідуюче:

1. Скликати збори одноосібників, що виконали плани; на збори злісних не допускати; винести ухвали про застосування репресій до злісних нездатчиків;

2. Окремо скликати збори злісних нездатчиків, на зборах зачитати ухвали одноосібників, що виконали плани, які вимагають суворих репресій щодо злісних нездатчиків. На зборах домогтися розколу серед впертих нездатчиків, протиставляючи тих, що зобов'язуються здати хліб, тим, які злісно саботують задачу.

3. Систематично практикувати проведення засідань президій і пленумів сільрад, на яких заслуховувати уповноважених про роботу на кутку, злісних нездатчиків, виносячи негайно про них рішення.

4. Широко розгорнути роботу навколо ям, які добровільно розкриті, роз'яснюючи масі одноосібників про те, що за добровільне розкриття своїх ям з хлібом вони не будуть притягатись до судової відповідальності.

РПК зобов'язує партійні організації негайно перебудувати роботу серед одноосібників, прикріпити до кожних 3–4 господарств окремого уповноваженого, списки про яких негайно надіслати РПК.

Налагодити систематичний контроль над роботою останніх щоденною перевіркою роботи на кутках, наданням практичних вказівок.

Секретар райкому КП(б)У *Гончаров*

Державний архів Харківської області. – Ф. 97. – Оп. 1. – Спр. 16. – Арк. 16. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 314–315.

№ 418 *Постанова бюро Маріупольського міськкому КП(б)У
про факти куркульського саботажу*

6 січня 1933 р.

Бюро ГПК отмечает резкое падение темпов хлебозаготовок за последний период в ряде сельсоветов, явный кулацкий саботаж хлебозаготовки и

невыполнение неоднократных директивных указаний президиума горсовета и горпарткома по усилению темпов плана хлебозаготовок, что является результатом оппортунистической демобилизованности и примиренческого отношения к кулацкому саботажу. В результате в ряде сельсоветов хлебозаготовка прекратилась, несмотря на значительное недовыполнение планов.

Бюро ГПК постановляет:

1. За саботаж и злостное сопротивление выполнению плана хлебозаготовок вывезти в счет хлебозаготовки все фонды и так называемые посевные фонды из следующих колхозов: им. Ворошилова и им. Молотова – Мангушского сельсовета, им. завода Ильича, «1 Мая» – Ялтинского сельсовета, «Спартак» – Урзуфского сельсовета, им. Чубаря и «1 Мая» – Хрещатицкого сельсовета, им. ОДВК – Седо-Васильевского сельсовета, им. Ленина – Хомутовского сельсовета, им. Сталина, «1 Кирилловская» – Келлеровского сельсовета, «Красный партизан» – Сартанского сельсовета, им. Коминтерна – Талаковского сельсовета, «3-й решающий» Успенского сельсовета.

2. Обязать под личную ответственность секретарей партячеек и уполномоченных ГПК этих колхозов обеспечить вывоз всех фондов в 3 дня, проведя вокруг этого мероприятия массово-разъяснительную работу, мобилизовав колхозный актив и колхозников на полное выполнение плана хлебозаготовок, разоблачая кулацкую деятельность и саботаж хлебозаготовок.

3. Для обеспечения вывоза в 3-дневный срок из этих колхозов всех фондов мобилизовать необходимое количество автомашин в организациях города и на предприятиях. На местах, кроме транспортных средств в колхозах, мобилизовать лошадей единоличников. За мобилизацию автомашин возложить ответственность на тт. Дзюбу и Дахновского.

4. Предупредить отстающие колхозы, что если в ближайшие дни не будет перелома в темпах хлебозаготовок, к ним будут применены еще более решительные меры.

5. За возглавление кулацкого саботажа хлебозаготовок, преступно кулацкой деятельности в период уборки урожая, в результате чего погибла на полях значительная часть урожая, бывшего секретаря Урзуфской партячейки т. Щербакова, бывшего председателя Урзуфского сельсовета Попова – исключить из рядов партии, поручить прокуратуре рассмотреть материалы и привлечь к уголовной ответственности.

Поручить контрольной комиссии привлечь к ответственности уполномоченных горпарткома, бывших в период уборочной кампании.

6. За контрреволюционный кулацкий саботаж, организованный в колхозах «Фос», им. завода Ильича, им. Ворошилова – Ялтинского сельсовета, руководителями колхозов во главе с «коммунистами»: Мердов Николай – председатель колхоза «Фос», кандидат партии; Ярмаш Петр, член АКСМ, секретарь АКСМ ячейки колхоза «Фос»; Якин Александр, кандидат партии, колхозник колхоза «Фос»; Харакоз Николай, член АКСМ, рядовой колхозник; Журначи Павел, член АКСМ, весовщик, артель им. Ворошило-

ва; Константинов – кандидат партии, которые организованно проводили хищение колхозного хлеба с полей и сокрытие его в ямах, исключить из рядов партии «коммунистов» – Мердова Николая, Якина Александра, Константинова; предложить ГК АКСМУ комсомольцев Ярмаша Петра, Харакоз Николая, Журначи Павла, Анабаш Федора исключить из рядов комсомола и предать их суду; суд провести показательным в с. Ялта Ялтинского сельсовета.

Державний архів Донецької області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 340. – Арк. 5–6. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 315–317.

№ 419 *Постанова РНК СРСР про спецпереселенців
з Північного Кавказу, Нижньої Волги, Закавказзя
та України*

7 січня 1933 р.

В целях создания нормальных условий для трудового использования выселяемого из Северо-Кавказского, Нижне-Волжского краев, Закавказья и Украины нового контингента спецпереселенцев, общим количеством в 50 000 человек, Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Предложить Комитету товарных фондов и регулирования торговли при СТО выделить в распоряжение НКСнаба СССР необходимые продовольственные фонды на период до июля месяца 1933 года.

2. Обязать НКСнаб Союза выделяемые в его распоряжение продфонды распределить между заинтересованными хозорганами после того, как с ними ОГПУ заключит договора на трудовое использование передаваемых им спецпереселенцев.

3. Предложить НКЛесу и НКТяжпрому Союза, в систему которых передается новый контингент спецпереселенцев, представить в декадный срок в НКФ СССР и Госплан мотивированные заявки на необходимые средства и стройматериалы для осуществления в новых местах расселения жилищного и культурно-бытового строительства.

4. Предложить НКЗему Союза т. Яковлеву представить в НКФин Союза заявку на потребные средства для с. х. устройства нового контингента спецпереселенцев и в декадный срок разработать конкретный план с. х. устройства с таким расчетом, чтобы к осени 1933 года указанное выше количество спецпереселенцев было бы обеспечено от собственного урожая картофелем и овощами, а скот – кормами.

5. НКФину СССР, совместно с Госпланом Союза, срочно рассмотреть эти заявки и определить порядок и источник их финансирования.

Зам. председателя Совета
народных комиссаров Союза ССР *Я. Рудзутак*
Зам. управляющего делами Совета
народных комиссаров Союза ССР *И. Мирошников*

№ 420 *Витяг із доповіді Й. Сталіна «Підсумки першої п'ятирічки» на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б)*

7 січня 1933 р.

Деякі товариші зрозуміли тезу про знищення класів, створення безкласового суспільства і відмирання держави як виправдання лінощів і благодушності, виправдання контрреволюційної теорії згасання класової боротьби і ослаблення державної влади. Нічого й казати, що такі люди не можуть мати нічого спільного з нашою партією. Це – переродженці, або дворушники, яких треба гнати геть з партії. Знищення класів досягається не шляхом згасання класової боротьби, а шляхом її посилення. Відмирання держави прийде не через ослаблення державної влади, а через її максимальне посилення, необхідне для того, щоб добити рештки вмираючих класів і організувати оборону проти капіталістичного оточення, яке далеко ще не знищене і не скоро ще буде знищене.

В результаті здійснення п'ятирічки ми добилися того, що вибили до кінця останні рештки ворожих класів з їхніх виробничих позицій, розгромили куркульство і підготували ґрунт для його знищення. Таким є підсумок п'ятирічки в галузі боротьби з останніми загонами буржуазії. Але цього мало. Завдання полягає в тому, щоб викинути цих колишніх людей з наших же власних підприємств та установ і остаточно їх знешкодити.

Не можна сказати, щоб ці колишні люди могли що-небудь змінити своїми шкідницькими і злодійськими махінаціями в нинішньому становищі в СРСР. Вони надто слабкі і немічні для того, щоб протистояти заходам радянської влади. Але якщо наші товариші не озброяться революційною пильністю і не виженуть з практики обивательсько-благодушне ставлення до фактів злодійства і розкрадання суспільної власності, то колишні люди можуть наробити немало пакостей.

Треба мати на увазі, що зростання могутності Радянської держави буде посилювати опір останніх рештків умираючих класів. Саме тому, що вони вмирають і доживають останні дні, вони будуть переходити від одних форм наскоків до інших, різкіших форм наскоків, апелюючи до відсталих верств населення і мобілізуючи їх проти радянської влади. Немає такої пакості і наклепу, яких ці колишні люди не звели б на радянську владу і навколо яких спробували б мобілізувати відсталі елементи. На цьому ґрунті можуть жити і заворушитися розбиті групи старих контрреволюційних партій есерів, меншовиків, буржуазних націоналістів центру й окраїн, можуть жити і заворушитися уламки контрреволюційних елементів з троцькістів і правих ухильників. Це, звичайно, не страшно. Але все це треба мати на увазі, якщо ми хочемо покінчити з цими елементами швидко і без особливих жертв. Ось чому революційна пильність є тією самою якістю, яка особливо необхідна тепер більшовикам.

№ 421 *Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про вилучення у колгоспів насінневих фондів у рахунок плану хлібозаготівель*

7 січня 1933 р.

Підтверджуючи до категоричного виконання, що в колгоспах, які не виконали плану хлібозаготівлі і повернення насінневої позики, повинно бути вилучено все наявне зерно, в тому числі так звані насінневі фонди в сумі їх заборгованості.

Обком всі РПК, що не виконали цієї директиви до 13 січня, розглядати-ме як саботажників хлібозаготівельного плану, які злісно зривають завершення плану хлібозаготівель і насінневої позики, а кожний секретар РПК та голова РВК будуть безумовно притягнуті до відповідальності. Всі РПК на випадок, коли в так званих насінневих фондах колгоспів після 15 січня буде виявлено продовольче зерно, не здане в обмін, будуть розглядатися як такі, що злісно приводять колгоспи до розкрадання колгоспного хліба, і притягатимуться до партійної відповідальності.

Вимагаючи безумовного та негайного виконання цієї директиви, обком пропонує всіх, хто чинять опір її виконанню, виключити з партії та віддавати до суду. Щоденну звітність по хлібозаготівлі та насінневій позиці подавати загальною цифрою.

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 7. – Арк. 201–202. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 317.

№ 422 *Резолюція об'єднаного пленуму ЦК і ЦКК ВКП(б) «Зростаючий підйом сільського господарства в СРСР при наявності кризи і занепаду сільського господарства в капіталістичних країнах»*

7–12 січня 1933 р.

Быстрый рост индустрии, с одной стороны, и успешное проведение политики ликвидации кулачества как класса, с другой, дали возможность снабдить сельское хозяйство тракторами и новейшими сельхозмашинами, объединить мелкие единоличные крестьянские хозяйства в крупные коллективные хозяйства и организовать широкую сеть зерновых и животноводческих советских хозяйств.

За период пятилетки сдано сельскому хозяйству: а) более 120 тыс. новых тракторов мощностью 1900 тыс. сил; б) на 1600 млн руб. сельскохозяйственных машин, что более чем удвоило машинную вооруженность сельского хозяйства в сравнении с 1928 г., особенно имея в виду резкое увеличение современных сложных машин тракторной тяги.

За последние четыре года организовано 2446 машинно-тракторных станций, снабженных современными орудиями труда, мастерскими для ремонта, автомобилями и т. д.

За последние 3 года организовано свыше 200 тыс. коллективных хозяйств с охватом колхозами свыше 60 % крестьянских хозяйств и около 75 % всех крестьянских посевных площадей.

За тот же период организовано 5 тыс. советских хозяйств (зерновых, животноводческих и технических культур), причем колхозы, вместе с советскими хозяйствами, охватывают около 80 % всех посевных площадей.

В результате всего этого:

а) разгромлено кулачество, подорваны корни капитализма в сельском хозяйстве и тем самым обеспечена победа социализма в деревне, а колхозное хозяйство превратилось в прочную опору социалистического строительства;

б) решена историческая задача перевода мелкого, индивидуального раздробленного крестьянского хозяйства на рельсы социалистического крупного земледелия, и СССР из страны мелкокрестьянской превратился в страну самого крупного земледелия;

в) увеличены посевные площади на 21 млн га в сравнении с площадями 1927–28 г., причем при некотором невыполнении наметок пятилетки в отношении роста зерновых посевов по техническим культурам план значительно перевыполнен: достигнуто в 1932 г. 15 млн га посева технических культур против 11 млн га, запроектированных пятилеткой на 1932–33 г.;

г) на основе подъема сельского хозяйства сильно возросли размеры товарного хлеба в стране: вместо 700 млн пудов сданного государству хлеба в 1927–28 г., из которого только 10 % составлял хлеб колхозов и совхозов, в 1931–32 г. сдано государству 1400 млн пудов, из которого товарный хлеб колхозов и совхозов составил уже не менее 75 %;

д) при продолжающемся отставании животноводства в целом от наметок плана социалистический сектор в области животноводства возрос в десятки раз в сравнении с 1928 г., превывсив все наметки пятилетки, за счет организации колхозных ферм и увеличения поголовья животноводческих совхозов. Крупного рогатого скота в одних крупных совхозах и товарных фермах к концу 1932 г. было 7,6 млн голов (в совхозах – 2,1 млн голов и в колхозных товарных фермах – 5,5 млн голов) против 332 тыс. голов в 1928 г. Свиной в одних крупных совхозах и товарных фермах к концу 1932 г. было 3,6 млн голов (в совхозах – 950 тыс. голов и в товарных фермах – 2,6 млн голов) против 75 тыс. голов в 1928 г. Овец и коз в одних крупных совхозах и колхозных товарных фермах к концу 1932 г. было 9,9 млн голов (в совхозах – 4,4 млн голов и в товарных фермах – 5,6 млн голов) против 970 тыс. голов в 1928 г.

Совершенно другую картину представляет положение сельского хозяйства в капиталистических странах.

При подъеме сельского хозяйства в СССР в капиталистических странах имеет место за последние 3–4 года жестокий кризис и катастрофическое падение производства в сельском хозяйстве.

Сокращены посевные площади по хлебу на 8–10 %, по хлопку, например, в Америке более чем на 15 %; по сахарной свекле, например, в Герма-

нии и Чехословакии на 22–30 %; по льну, например, в Литве и Латвии на 25–30 %.

Сильно сокращается производство и сбыт сельскохозяйственных машин: в САСШ – на 83 % по сравнению с 1929 г., в Германии – на 72 % по сравнению с 1928–29 г., в Польше – почти совершенно прекращено производство сельскохозяйственных машин.

Ускоренно растет разорение крестьянских и фермерских хозяйств, их задолженность и продажа их имущества с молотка. Распродано крестьянских хозяйств, по официальным данным, в САСШ в 1929 г. 45 тыс., в 1932 г. – 150 тыс., в Германии в 1928 г. – 10 тыс., в 1931 г. – 18 тыс. хозяйств.

Таков итог развития сельского хозяйства в капиталистических странах.

Коммунистическая партия Советского Союза в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов ЦК. – М., 1971. – Т. 5: 1931–1941. – С. 67–69.

№ 423 *Довідка відділу агітаційно-масових кампаній ЦК КП(б)У про настрої населення Великотокмацького та Божедарівського районів Дніпропетровської області у зв'язку з вивезенням насінневих фондів у рахунок хлібоздачі*

8 січня 1933 р.

Большетомакский район

Последние 3–4 дня район целиком почти сосредоточил свое внимание и силы на вывозке посевфондов в хлебозаготовку. Директива обкома, полученная здесь, была более или менее своевременно опущена в колхозы и к партячейкам. В некоторых случаях сельсовет, партячейки задерживали доведение директивы о вывозке посевфондов до цехов. Это имело место в Токмачанском сельсовете, где секретарь и председатель задержали спуск директивы на 6–7 часов.

За первые 3–4 дня районом уже вывезено на элеваторы и ссыпные пункты примерно около 45–50 % посевфондов, абсолютно до 5 тыс. ц.

В связи с проведением этой операции нам пришлось непосредственно в селах и колхозах знакомиться с фактическим положением вещей и с настроениями отдельных колхозников. Надо сказать, что извещение о вывозке посевфондов и сама вывозка последних до сего времени никакого активного выступления отдельных групп колхозников не встретили. Это мероприятие также принимается в большинстве своем молчаливо. Но когда знакомишься более внимательно с настроениями отдельных колхозников, то видишь, что эта операция на них подействовала в массе своей подавляюще, угнетающе. Среди значительной части колхозников создалась известная растерянность, незнание, что будет дальше, как им быть.

Среди отдельных активистов-колхозников, с которыми нам лично пришлось беседовать, сильно развито собесовское настроение. Они прямо за-

являют: «Не може того бути, щоб держава залишила нас без посівматеріалу»; «Не припустить держава, щоб степ пустувала». Такие настроения царят и среди руководящего состава отдельных колхозов. Когда отдельным председателям вне официальной беседы задаешь вопрос, ну что же он будет делать дальше, [после того] как он, выполнив план хлебозаготовок, мобилизует посевзерно, отвечают обыкновенно так: «Придется получить поддержку от государства, иначе не выкрутишься». Вот характерное настроение одного из колхозных активистов, с которым мы лично беседовали.

Юхим Иванович Шевченко, бедняк с самого основания колхоза, член его, за этот год заработал 300 трудодней. В прошлом также большой активист. Активно работает сейчас, выявляет тех, кто разворовывал хлеб. Вот его подлинный ответ по вопросу о том, как они обеспечат посев после выполнения плана хлебозаготовок. «Без допомоги держави не обсеменімся, іншого виходу немає».

Другая группа колхозников заявляет, что теперь уже больше хлебозаготовок в этом году выполнять не сумеем, поскольку все, что у них было, уже вывезли, вплоть даже до учительских фондов. Эти настроения передаются и партийцам, и руководителям колхозов. Последние считают, что после вывозки посевфондов они уже прекратят хлебозаготовки.

Такое настроение широко развито здесь по району. Между тем как вывоз посевного зерна обеспечивает по району в целом выполнение плана хлебозаготовки процентов на 10–12. Таким образом, при выполнении плана до вывоза посевфондов на 50 % вывоз последних может подтянуть выполнение плана до 60 %.

При вывозке посевного зерна на элеваторы отмечаются отдельные случаи кражи его при перевозке. Так, например, в с. Казанковатое с подводы пропал мешок зерна, то же – в селах Очеретоватое, Остриковка.

Божедаровский район

До 1 января весь посевной фонд в абсолютном большинстве вывезен из колхозных амбаров тех колхозов, которые не выполнили план хлебозаготовок. Колхозы, которые приближались к выполнению плана хлебозаготовок, провели внутреннюю мобилизацию среди колхозников, хлеба, выполнили свой план, оставили у себя посевной фонд и, не останавливаясь на этом, проводят переобмолот соломы, половы, мобилизуя хлеб из других источников.

Настроение сельских партийцев таково, что решение о вывозе посевфонда в план хлебозаготовок является для них большой неожиданностью. Поэтому по отдельным сельсоветам партячейки стремились затягивать вывоз, ожидая другого указания, отменяющего первое. И только после некоторого нажима и разъяснения на местах эта работа была выполнена. Партячейка Лозоватского сельсовета не приняла мер к вывозу вовремя хлеба, проявила определенную боязнь ставить прямо вопрос перед колхозниками, отстрочив вывоз посевфонда на два дня.

В другой партячейке (Смолянка) секретарь партячейки поставил вопрос перед уполномоченными сельсоветов и правлениями колхозов о том,

что директиву о вывозе посевфонда нужно применять только лишь к одному самому отстающему колхозу, а в отношении остальных провести «разъяснительную работу». Секретарь Рыковского сельсовета задерж[ив]ал вывоз посевфонда в течение 3 дней, за саботаж секретарь исключен из партии и предан суду.

Многие члены партии трудно соглашались с фактом необходимости вывоза посевзерна, но все же подчинились и провели надлежащую работу по обеспечению вывоза зерна в намеченные сроки.

После вывоза посевфондов у многих партийцев опустились руки, не знают, что делать, растерялись, шепчутся по углам, теряя под собой почву дальнейшей борьбы за хлеб. Намечаем провести специальное совещание с уполномоченными, секретарями, а затем с остальным активом села, дабы дать практическое указание их дальнейшей работы (5 января).

Среди колхозников настроение имеется такого порядка, [которое] примерно можно передать словами колхозника Чабана из артели «Культурник» Водянского сельсовета: «Посівматеріал державний, земля державна, аби у мене не займали хліба», т. е. отношение безразличное, лишь бы не были затронуты их шкурные интересы.

Вторая часть колхозников злорадствует, что, мол, «дохазяйнувалися до того, що вже і посівматеріал пішов у хлібозаготовку»...

Третья группа поддалась кулацкой агитации, которая заключается в том, что, мол, «не только заберут посевматериал, но заберут у колхозников заработанный хлеб и коров»... Есть настроение у отдельных переселенцев выезжать на Киевщину и Волынщину. Уже несколько переселенческих хозяйств выехали из района, часть хозяйств даже не взяла каких-либо справок из колхоза и сельсовета.

Вместо того, чтобы мобилизовать колхозников, переломить нездоровое настроение, мобилизовать в первую очередь себя на то, чтобы сломить кулацкий саботаж в хлебозаготовках, партийные ячейки топчутся на месте, не знают, за что взяться, считая, что уже больше делать нечего. Принимаем все меры, дабы разбить эти демобилизационные настроения.

В последнюю пятидневку вместе с вывозом посевматериала вывезено 80 % наличия учительского фонда. Оставшиеся 20 % учительского фонда обеспечивают учителей примерно на 1,5–2 месяца. Эта мера несколько всколыхнула учителей, которые начали принимать более активное участие в хлебозаготовительной кампании, последние стремятся не только помочь колхозу выполнить план, но и обеспечить засыпку своих фондов.

Несколько колхозов (6), выполнившие план хлебозаготовок, посевматериал не вывозили. На 1 января посевматериал полностью не вывезен.

На 1 января районный план по хлебозаготовкам выполнен на 73,5 %. За последнюю пятидневку сдано хлеба – 22,176 ц.

Заведующий отделом агитационно-массовых кампаний
ЦК КП(б)У Григорьев

№ 424 *Доповідна записка Харківського обкому партії
ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану
хлібозаготівель*

9 січня 1933 р.

Первая пятидневка января дала по Харьковской области всего 32 812 т по селянському сектору вместо 19 590 т, заготовленных за шестую пятидневку декабря. Годовой план хлебозаготовок выполнен на 5 января по сельсектору на 81,3 %; по колхозам – на 90,8 %, по единоличникам – на 45,3 %.

Увеличение заготовленного хлеба, которое имеем за первую пятидневку, идет исключительно за счет колхозов. По единоличному сектору мы не только не добились никакого увеличения заготовок, наоборот, имеем резкое снижение темпов. Если за шестую пятидневку декабря было заготовлено по единоличному сектору 3931 т, то за первую январскую пятидневку заготовлено только 2592 т – уменьшение на 50 %.

В результате нажима на колхозы и вывоза так называемых посевных фондов из колхозов, не выполнивших план хлебозаготовок, мы по ряду районов добились удовлетворительных результатов. На 5 января закончили полностью план по колхозам 15 районов; приблизились вплотную к завершению плана: имеют выше 95 % – 10 районов; выполнили от 90 до 95 % – 8 районов; от 80 до 90 % – 21 район. Однако эти цифры ни в коем случае нельзя считать показателем удовлетворительного состояния хлебозаготовок в колхозах. Дело в том, что средний процент выполнения плана по колхозному сектору района не характеризует еще выполнение плана по всем колхозам. Наряду с передовыми районами, закончившими план, ряд районов имеет выполнение по колхозам ниже 70 %; такое же положение мы имеем в отдельных колхозах внутри тех районов, которые даже закончили общерайонный план по колхозному сектору или приближаются к окончанию его. К числу самых отсталых районов по хлебозаготовкам в колхозном секторе относятся следующие районы: Кобелякский – выполнил всего 61,1 %; Кишенковский – 77,3 %; Новосанжарский – 79 %; Оболонский – 75,8 %; Алексеевский – 70,9 %; Петровский – 76,9 %; Сахновщанский – 70,7 %; Тростянецкий – 79,5 %; Чернухинский – 79,5 %.

Вывоз так называемых посевных фондов из колхозов, не выполнивших план по большинству районов, в особенности по перечисленным отстающим районам, встретил большое сопротивление не только со стороны колхозов, но и со стороны некоторых райпарткомов и отдельных уполномоченных обкома. До сих пор в ряде районов вывозили главным образом то, что было на поверхности, в амбарах. Прикрытые, спрятанные запасы хлеба (не учтенные и т. д.) пока что остались во многих районах нетронутыми. По всей области вывезена только незначительная часть зерна, числящегося посевным материалом. Между тем райпарткомы и уполномоченные многих районов уже поднимают крик о том, что все фонды исчерпаны и что нет больше запасов для вывозки хлеба из колхозов.

Мы принимаем решительные меры в борьбе с такими оппортунистическими настроениями. Мы особенно нажимаем на уполномоченных, требуем от них заставить колхозы, не выполнившие планы, немедленно вывезти все фонды и закончить выполнение плана.

В процессе работы и проверки районов мы выявили ряд случаев неправильного представления скидки колхозам. В порядке корректировки планов мы лишаем отдельные районы этой скидки. Мы дали дополнительно Лубнам задание по колхозам – 2 тыс. т, Миргороду – 1,5 тыс. т, Барвенкову – 1000 т и т. д. Однако к вопросу лишения скидки и дачи дополнительных заданий районам мы подходим крайне осторожно, дифференцированно, к каждому району в отдельности.

Кроме лишения отдельных районов неправильно предоставленной им скидки, мы решительно требуем от всех районов выполнения не только общерайонного плана, но и заданий по каждому колхозу в отдельности; в тех колхозах, которые количественно выполнили свой план, но не выполнили заданий по культурам, – мы заготовки продолжаем до полного завершения плана по всем культурам.

Репрессии в отношении колхозов, не выполняющих свои обязательства перед государством, до сих пор применяются еще слабо и не доводятся до конца. Нередко уполномоченные ограничиваются только наложением штрафов, в лучшем случае их взысканием, не настаивая после внесения штрафов на обязательном выполнении плана хлебозаготовок. Районы также не сумели добиться быстрого перелома в хлебозаготовках в тех колхозах, где было снято и осуждено прежнее руководство. Во многих случаях в таких колхозах и после смены руководства хлеб продолжает поступать чрезвычайно медленно. Примером может служить Кобеляцкий район. После смены всей верхушки районного руководства хлебозаготовки в этом районе продолжают идти совершенно неудовлетворительными темпами.

Новые люди, посланные в район, не сумели быстро исправить ошибки старого оппортунистического руководства, мобилизовать всю партийную организацию на большевистскую борьбу за хлеб.

Мы указали районам на все эти недостатки работы, особо предупредили уполномоченных обкома об их ответственности как представителей обкома за выполнение планов и исправление недостатков на месте. Кроме того, мы принимаем меры к тому, чтобы в отношении колхозов, злостно не выполняющих своих обязательств по сдаче хлеба перед государством, более жестко и до конца проводить экономические репрессии: практикуем повторные натуральные штрафы, если после внесения первого штрафа план хлебозаготовок все-таки не выполняется, дали директивы районам у колхозов, злостно не сдающих хлеб, отбирать переданный им в свое время от раскулаченных кулаков скот и имущество, проводя наряду с этим усиленную работу по изъятию разворованного хлеба.

По единоличному сектору мы имеем резкое снижение темпов хлебозаготовок по всем районам области. Двадцать районов (Бригадировский, Великобурлукский, Сахновщанский, Ульяновский, Оболонский и др.) заготовили за всю пятидневку меньше одного процента годового плана, причем

эти районы в большинстве своем являются самыми отсталыми по общему уровню хлебозаготовок в единоличном секторе (многие из них выполнили меньше 30 и даже 20 % годового плана).

Такое падение темпов хлебозаготовок по единоличникам объясняется в значительной мере тем, что районы, занявшись вывозом так называемых посевных фондов из колхозов (хотя и эта работа проводилась неудовлетворительно), упустили, ослабили работу по заготовкам среди единоличников. Постановление обкома о перестройке методов заготовок у единоличников до сих пор выполняется чрезвычайно слабо. Методы общекутковой работы с единоличниками дают очень незначительные результаты. Мы поэтому дали указания организовать работу с небольшими группами единоличников в 3–5 человек, но до сих пор эти указания не выполняются, и кутковая система работы до последнего времени продолжает существовать. Репрессии в отношении единоличников продолжают оказывать недостаточное влияние на повышение темпов хлебозаготовок, потому что, как и раньше, они не доводятся до конца. Денежные штрафы взысканы только на 25 % (наложено штрафов 14 млн, взыскано 3,5 млн). Более энергично взыскиваются мясные штрафы: из наложенных 1770 ц взыскано 1181 ц, но дело в том, что после внесения этого штрафа уполномоченные успокаиваются, не требуют обязательной сдачи хлеба.

По линии прокуратуры и суда мы также имеем немало фактов, когда репрессии в отношении злостных единоличников применяются недостаточно последовательно. В ДОПРах и исправительных колониях существует либеральное отношение к кулакам, саботажникам хлебозаготовок: например, в Ахтырской трудовом колонии, куда ссылаются негодяики хлеба, осужденные на 3 года, каждую пятидневку дают осужденным отпуск. Эти злостные враги используют свой отпуск для того, чтобы проводить в своих селах и колхозах разлагающую работу против хлебозаготовок. Мы поручили областному отделу ГПУ проверить работу исправительных колоний и привлечь к ответственности лиц, виновных в недопустимом послаблении кары злостным саботажникам хлебозаготовок после их осуждения. Я считаю целесообразным проверить постановку работы в ДОПРах и исправительных колониях.

Ввиду приближения к окончанию плана по колхозам, мы все силы сейчас сосредотачиваем на хлебозаготовках в единоличном секторе. Мы обязали все райпарткомы и уполномоченных в течение нескольких дней ликвидировать задолженность по денежным и натуральным штрафам, заставить единоличников после этого внести хлеб. Путем переброски сил из колхозов, закончивших план, на участки единоличников мы должны обеспечить охват каждого единоличника массовой работой. В отношении усиления репрессии мы вынесли постановление о том, чтобы при лишении злостных единоличников приусадебной земли выселять их немедленно из построек, а у самых злостных негодяиков забирать и озимые посевы. Выявлено много случаев, когда хлеб прячется кулаками и злостными негодяиками – контрактантами – у колхозников, железнодорожных служащих и

рабочих. Мы дали директиву районам этот хлеб выявлять и немедленно отбирать.

Все эти мероприятия должны в ближайшую пятидневку дать значительное увеличение темпов хлебозаготовок по единоличному сектору.

Резко снизилось поступление мерчука за истекшую пятидневку. Вместо 1183 т, поступивших в шестую пятидневку декабря, за первую январскую пятидневку поступило 556 т. Нами выявлены факты безобразного подхода к даче заданий по мерчуку отдельным колхозам и мельницам. Зачастую Заготзерно определяет слишком преуменьшенные задания. Колхозы легко «выполняют» свой план и продолжают потом перемалывать свое зерно совершенно бесплатно. Такой случай вскрыт в с. Терноватка Сахновщанского района, где задание по мерчуку было определено в 50 ц, а фактически поступило на мельницу 80 ц (этот излишек и не сдавался государству). Такие случаи выявлены в Миргородском и других районах. В связи с этим мы даем директиву районам о том, что необходимо требовать у колхозов, выполнивших планы хлебозаготовок, сдачи государству мерчука от всего хлеба, перемолотого ими, подсчитав сколько они в действительности перемололи, а не ограничиваться неверными и преуменьшенными заданиями Заготзерно.

Совхозы до сих пор не завершили план хлебозаготовок. За пятидневку всего заготовлено 622 т. Из них: по системе Харьковского бурякотреста – 506 т, по Зернотресту – только 89 т. На эти два треста и падает в основном невыполненная часть плана по совхозам. Из 1754 т, которые должны поступить от всех совхозов по области, Зернотрест должен сдать 808 т, Бурякотрест – 1080 т. Хуже всего идет хлебосдача по совхозам Зернотреста. Мы недавно сняли директора Близнецовского зерносовхоза за саботаж хлебосдачи, отдали его под суд и послали в совхоз специальную комиссию для организации хлебозаготовок. За последнюю пятидневку нами выявлено безобразное положение и на Барвенковском зерносовхозе. На этом совхозе директор новый, но этот директор вместо организации быстрого выполнения плана хлебосдачи сам по-оппортунистически отнесся к этому важнейшему обязательству перед государством, пытался скрыть свою бездеятельность за ширмой бесхозяйственности, господствовавшей до него еще в совхозе, не принимая мер к ликвидации этой бесхозяйственности. Мы сейчас послали в этот совхоз специальную комиссию для расследования причин задержки хлебосдачи, организации быстрого завершения плана хлебозаготовок, выявления виновных в срыве плана хлебосдачи и привлечения их к ответственности.

Терехов

№ 425 Довідка про рух справ і заарештованих у справі
хлібозаготівель в обласних відділах ДПУ з 1 грудня
1932 р. до 10 січня 1933 року *

10 січня 1933 р.

1. На 1 декабря в производстве областных отделов ГПУ УССР по операции состояло – 6387 дел с 8034 арестованными, в том числе:

групповых	– 513 дел с	2850 арестов.
одиночек	–	5184 »

Из них:

а) по органам:

по Днепропетровскому облотделу	– 1205 дел с 1893	– 124 дел с 664 арестов.
	арестов./груп.	
по Винницкому облотделу	– 1261 » с 1522 » /груп.	– 85 » с 330 »
» Харьковскому »	– 733 » с 1172 » /груп.	– 78 » с 359 »
» Черниговскому »	– 747 » с 1108 » /груп.	– 101 » с 437 »
» Донецкому »	– 321 » с 633 » /груп.	– 71 » с 394 »
» Одесскому »	– 318 » с 573 » /груп.	– 58 » с 276 »
» Молдавскому »	– 145 » с 223 » /груп.	– 16 » с 95 »

б) по отделам:

По линии СПО	4183 дела с 5832 арестов.,	из них груп.	418 дел с 189 арестов.
» ЭКУ	633 » с 1384 »	» »	63 » с 34 »
» ОО	571 » с 818 »	» »	122 » с 60 »

2. В течение декабря месяца облотделами заведено по операции 8876 дел, арестовано – 15 619 человек, в том числе:

групповых	1220 дел с	7025 арестов.
одиночек		8594 »

Из них:

а) по органам:

по Харьковскому облотделу	2201 дел с 3802	230 дел с 1412 арестов.
	арестов./груп.	
» Днепропетровскому »	1282 » с 2799 » »	248 « с 1393 »
» Киевскому »	1486 » с 2612 » »	217 « с 1225 »
» Черниговскому »	1271 » с 1943 » »	129 « с 720 »
» Одесскому »	1141 » с 1803 » »	147 « с 720 »
» Винницкому »	744 » с 1345 » »	94 « с 618 »
» Донецкому »	664 » с 1028 » »	79 « с 475 »
» Молдавскому »	187 » с 287 » »	26 « с 112 »

* На першому аркуші є рукописна помітка «Для т. Карсона».

б) по отделам:

По линии СПО 6425 дел с 11 296 арестов., из них групп. 883 дел с 5067 арестов.

» ЭКУ 1523 » с 2689 » » 220 » с 1195 »
 » ОО 928 » с 1634 » » 117 » с 763 »

3. Закончено в течение месяца 5728 дел с 8136 арестов., в том числе групповых – 754 дела с 3712 арестов.

Из общего числа законченных дел:

передано в суд – 3866 дел с 6746 арестов.

а) по органам:

по отдельным органам и отделам: за декабрь месяц по операции закончено дел:

Органы и отделы	Всего закончено		В суд		В том числе			
	дел	арестов.	дел	арестов.	В О/С и С/Т		Прекращено	
					дел	арестов.	дел	арестов.
По органам:								
Харьковский	1594	2471	1314	2121	184	216	96	134
Днепропетровский	1361	2236	803	1575	422	492	136	166
Киевский	688	1216	579	647	37	81	72	88
Черниговский	681	961	412	615	190	222	79	124
Одесский	431	854	308	627	59	116	61	108
Винницкий	586	844	211	371	212	279	163	194
Донецкий	218	338	152	259	20	25	45	52
Молдавский	169	219	87	131	63	71	16	14
По отделам:								
СПО	4567	7093	3118	5383	978	1100	473	607
ЭКУ	954	1706	716	1303	146	288	87	115
ОО	207	337	32	60	63	114	108	158

4. Из числа переданных в общие суды НКЮ дел за декабрь месяц рассмотрено – 2177 дел на 3574 человека, из них:

осуждено к ВМСЗ	194 чел.
« к лиш. своб.	
на разные сроки	2851 «
к др. мер. соц. защ.	399 «
оправдано	130 «

По отдельным областделам:

Органы	Всего рассмотрено		Из них:			
	дел	обв.	ВМСЗ	лишен. своб. на разные сроки	Другие меры	оправда-но
Харьковский	1274	2027	57	1661	265	44
Днепропетровский	297	570	71	405	67	27
Киевский	290	399	13	338	24	24
Черниговский	132	203	19	166	6	12
Донецкий	52	140	20	98	13	9
Одесский	49	102	—	88	7	7
Винницкий	70	100	5	74	17	4
Молдавский	13	33	9	21	—	3

5. На 1 января 1933 г. в производстве областных отделов оставалось — 8530 дел на 14 454 арестованных по операции, из них:

Групповых 1079 дел с 6163 арестов.
Одиночек 8301 »

а) по органам:

Харьковский областдел	1340 дел	на 2503 арестов.	из них групп.	151 дел	на 100 арестов.	оди-ноч.	1503 арестов.
Киевский »	1462 »	на 2311 »	»	164 »	на 845 »	»	1466 »
Днепропетровский »	1119 »	на 2158 »	»	184 »	на 1093 »	»	1065 »
Черниговский »	1337 »	на 2090 »	»	169 »	на 845 »	»	1245 »
Винницкий »	1419 »	на 2023 »	»	147 »	на 716 »	»	1307 »
Одесский »	1023 »	на 1765 »	»	142 »	на 832 »	»	933 »
Донецкий »	667 »	на 1313 »	»	103 »	на 691 »	»	622 »
Молдавский »	163 »	на 291 »	»	14 »	на 131 »	»	160 »

б) по отделам:

по линии СПО	6016 дел	на 10 108 арестов.	из них групп.	745 дел	на 4239 арестов.	одио-чек —	5869 арестов.
» ОО	1231 »	на 2039 »	»	151 »	на 912 »	»	1127 »
» ЭКУ	1283 »	на 2307 »	»	183 »	на 1002 »	»	1305 »

6. За первую декаду января 1933 г. областными отделами (без АМССР) заведено по операции – 4124 дела, по ним арестовано – 7126 чел., в том числе:

групповых дел	459	на 3125 арестов.
одиночек		на 4001 »

Из них:

а) по органам:

по Одесскому облотделу	– 1129 дел	с 1677 арестов./груп.	– 78 дел	с 550 арестов.
» Харьковскому »	– 694 »	с 1296 » »	86 »	с 622 »
» Черниговскому »	– 746 »	с 1104 » »	35 »	с 369 »
» Днепропетровскому »	– 503 »	с 965 » »	100 »	с 525 »
» Донецкому »	– 395 »	с 844 » »	66 »	с 471 »
» Киевскому »	– 379 »	с 771 » »	65 »	с 382 »
» Винницкому »	– 278 »	с 469 » »	31 »	с 206 »

б) по отделам:

по линии СПО	– 3391 дел	с 5460 арестов.,	из них	– 348 дел	с 2193 арестов.
			групп.		
» ЭКУ	– 461 »	с 963 »	»	– 75 »	с 491 »
» ОО	– 272 »	с 703 »	»	– 36 »	с 441 »

7. Закончено за первую декаду января – 1923 дела на 3132 арестованных, в том числе групповых – 254 дела с 1340 арестов.

Из общего числа законченных дел:

передано в суд	– 1088 дел	с 2061 арестов.
» О/С и С/Т	– 592 »	с 712 »
прекращено	– 230 »	с 346 »

8. Из числа дел, переданных для слушания в общие суды НКЮ, за первую декаду января рассмотрено – 629 дел на 1144 человека, из них:

осуждено к ВМСЗ	– 96 чел.
» к лиш. свободы	– 921 »
» к друг. мерам	– 78 »
оправдано	– 49 »

9. На 11 января 1933 г. в производстве областных отделов осталось – 10 732 дела с 18 454 арестованными, в том числе:

групповых	– 1311 дел	с 8050 арестов.
одиночек	–	с 10 404 »

Из них:

а) по органам:

Харьковский облотдел	– 1727 дел	с 3214	из них груп.	– 190 дел	с 1350
		арестов.,			арестов.
Одесский »	– 1735 «	с 2858 «	»	– 179 «	с 1184 «
Черниговский »	– 1826 «	с 2785 «	»	– 170 «	с 1051 «
Киевский »	– 1586 «	с 2690 «	»	– 219 «	с 1178 «
Днепропетровский »	– 1321 «	с 2600 «	»	– 243 «	с 1373 «
Винницкий »	– 1423 «	с 2066 «	»	– 142 «	с 741 «
Донецкий »	– 951 «	с 1950 «	»	– 154 «	с 1042 «
Молдавский »	– 163 «	с 291 «	»	– 14 «	с 131 «

б) по отделам:

по линии СПО	– 7725 дел	с 12 800 арестов.,	груп.	– 883 дела	с 5246 арестов.
» ЭКУ	– 1430 «	с 2769 «	«	– 232 »	с 1375 »
» ОО	– 1514 «	с 2594 «	«	– 182 »	с 1298 »

Примечание: По Молдавскому облотделу сведения даны на 20 декабря 1932 года в связи с неполучением дополнительных материалов.

Начальник УСО ГПУ УССР Букишан

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 83–86. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 426 *Записка А. Хвилі до ЦК КП(б)У та Одеського обкому партії про незадовільне виконання плану хлібозаготівель, факти приховування хліба, саботаж у Снігурівському районі Одеської області **

10 січня 1933 р.

На 10 січня по Снігурівському району виконано хлібозаготівельний план в розмірі 23 907 т, що складає 68,8 %.

Насінневий матеріал, усякі фонди – вивезено. По тих колгоспах, що виконали хлібозаготівельний план, теж вивезено посівний наполовину. Ці колгоспи повинні поповнити цей вивіз з переобмолоту своєї соломи.

Я вже писав в останньому листі, що висилка, репресії до с. Новопетрівка наслідків не дали, незважаючи на вжиті заходи. За останній час в низці колгоспів спостерігаються явища, коли значна частина колгоспників кидає господарювання і виїздить невідомо куди. Так, по Новопетрівській сільраді, по Тетянівській сільраді є колгоспи, де виїхала більша половина

* А. Хвиля – зав. агітпропвідділом ЦК КП(б)У, перебував в Одеській області як уповноважений ЦК з питань хлібозаготівель.

колгоспників. Я поставив перед усією організацією питання про потребу жорстокої боротьби проти цих форм кулькульського саботажу. Очевидно, що тут ми маємо справу з таким явищем: хліб позакопували, поховали, а тепер на час хлібозаготівки – виїзять. Ми організуємо зараз боротьбу проти тих, хто виїздить. Припинили видачу всіляких довідок, посвідчень з сільрад. У вирішальних селах встановили на ніч пікети, завдання яких затримувати усіх, хто вивозить хліб з села.

По всіх колгоспах проведено збори і широко оповіщено, що кожен колгоспник, який здасть добровільно крадений хліб, до відповідальності притягатися не буде. Але поки що тільки кілька чоловік добровільно здали крадений хліб. Про ці факти широко оповіщено населення, надруковано у газеті.

Справа з похованим хлібом зводиться зараз не лише до ям. Ховають по димоходах, приробляють подвійні днища до столів і т. ін.

Між іншим, є відомості, що багато куркульського елемента поховало свій хліб у Херсоні. З цього треба зробити той висновок, що у Херсоні у всякого спекулятивного елемента осіла певна частина хліба.

За увесь час по Снігурівському району від переобмолоту поступило 2507 ц. Виявлено краденого у колгоспників та одноосібників – 693 ц. Виявлено ям – 136. В них найдено хліба – 275 ц.

В колгоспах виявлено утаєного хліба 652 ц. Виявлено незаконноутворених фондів – 1728 ц.

По лінії репресій. Засуджено за нездачу хліба 31 господарство твердоздатців, 46 господарств контрактантів. Позбавлено 38 господарств землі.

Винесено постанов про виселення 55 господарств, припинено відпуск промислового краму 85 господарствам. Безспірно стягнуто хліб у 136 господарствах. Вилучено там хліба 225 ц. Стягнуто м'ясом (штрафом по району) 159 ц.

Виявлено і виключено з колгоспів 325 куркулів. Відібрано у них 182 ц хліба. Стягнуто штрафів грішми – 26 467 крб. 35 куркулів віддано до суду. Виключено ледарів з колгоспів 123 чоловіка. Відібрано у них хліба 95 ц.

Останніми днями за прихований саботаж хлібозаготівель виключено з партії, заарештовано і віддано до суду голову колгоспу ім. Воровського – Датченка.

Виключено з партії секретаря Галаганівського партосередку Гаюху (теж за прихований саботаж хлібозаготівель).

Тепер про зміцнення району. До району прибув новий секретар Савенко і приступив до роботи.

Прибула група керівних робітників.

А. Хвиля

№ 427

*Витяг із промови Й. Сталіна «Про роботу на селі»
на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б)**11 січня 1933 р.*

...4. Четверта причина хиб нашої роботи на селі полягає в невмінні цілою рядю наших товаришів в місцях перестроїти фронт боротьби з куркульством, в нерозумінні того, що лице класового ворога змінилось останнім часом, змінилась тактика класового ворога на селі і що відповідно до цього треба змінити свою тактику, щоб добитися успіху. Ворог зрозумів нову обстановку, зрозумів силу і могутність нового ладу на селі і, зрозумівши це, перестроївся, змінив свою тактику, – перейшов від прямої атаки проти колгоспів до роботи тихою сапою. А ми цього не зрозуміли, нової обстановки не розглядали і продовжуємо шукати класового ворога там, де його немає вже, продовжуємо вести стару тактику спрощеної боротьби з куркульством, тоді як вона, ця сама тактика, давно вже застаріла.

Шукають класового ворога поза колгоспами, шукають його у вигляді людей із звирячою фізіономією, з величезними зубами, з товстою шиєю, з обрізом у руках. Шукають куркуля, яким ми його знаємо з плакатів. Але таких куркулів давно вже немає на поверхні. Нинішні куркулі і підкуркульники, нинішні антирадянські елементи на селі – здебільшого люди «тихі», «солоденькі», майже «святі», їх не треба шукати далеко від колгоспу, вони сидять в самому колгоспі і займають там посади комірників, завгоспів, рахівників, секретарів і т. д. Вони ніколи не скажуть: «геть колгоспи». Вони – «за» колгоспи. Але вони ведуть у колгоспах таку саботажницьку і шкідницьку роботу, що колгоспам від них не поздоровиться. Вони ніколи не скажуть: «геть хлібозаготівлі». Вони – «за» хлібозаготівлі. Вони «тільки» пускаються в демагогію і вимагають, щоб колгосп утворив резерв для тваринництва, втричі більший розмірами, ніж це потрібно для справи, щоб колгосп утворив страховий фонд, втричі більший розмірами, ніж це потрібно для справи, щоб колгосп видавав на громадське харчування від 6 до 10 фунт. хліба в день на працівника і т. д. Зрозуміло, що після таких «фондів» і видач на громадське харчування, після такої шахрайської демагогії господарська міць колгоспу мусить бути підірвана і для хлібозаготівель не лишається місця.

Щоб розгледіти такого спритного ворога і не піддатися демагогії, треба мати революційну пильність, треба мати здатність зірвати маску з ворога і показати колгоспникам його справжнє, контрреволюційне лице. Але чи багато є у нас на селі комуністів, які мають ці якості? Комуністи нерідко не тільки не викривають таких класових ворогів, а навпаки, самі піддаються їхній шахрайській демагогії і плентаються за ними в хвості.

Не помічаючи класового ворога в його новій масці і не вмючи викрити його шахрайські махінації, деякі наші товариші нерідко заспокоюють себе тим, що куркулів уже немає нібито на світі, що антирадянські елементи на селі вже знищені в результаті політики ліквідації куркульства як класу і що можна помиритися через це з існуванням «нейтральних» колгоспів, які не є ні більшовицькими, ні антирадянськими, але які самі, так би мовити сти-

хійним порядком, повинні будуть перейти на сторону радянської влади. Але це помилка, товариші. Куркулі розбиті, але вони далеко не добиті. Більше того, вони не скоро ще будуть добиті, якщо комуністи будуть ловити гав і благодушествовати, гадаючи, що куркулі самі зійдуть в могилу в порядку, так би мовити, стихійного свого розвитку. Щодо «нейтральних» колгоспів, то їх немає взагалі і не може бути в природі. «Нейтральні» колгоспи – це фантазія людей, яким дано очі для того, щоб нічого не бачити. При такій гострій класовій боротьбі, яка є у нас тепер в радянській країні, для «нейтральних» колгоспів не лишається місця, при такій обстановці колгоспи можуть бути або більшовицькими, або антирадянськими. І якщо ми не керуємо в тих чи інших колгоспах, то це значить, що ними керують антирадянські елементи. В цьому не може бути ніякого сумніву.

5. Нарешті, ще одна причина хиб нашої роботи на селі. Полягає вона, ця причина, в недооцінці ролі і відповідальності комуністів у справі колгоспного будівництва, в недооцінці ролі і відповідальності комуністів у справі хлібозаготівель. Говорячи про труднощі хлібозаготівель, комуністи зазвичай перекладають відповідальність на селян, твердячи, що в усьому винні селяни. Але це зовсім невірно і безумовно несправедливо. Селяни тут ні при чому. Якщо мова йде про відповідальність і провину, то відповідальність падає цілком на комуністів, і винні тут в усьому – тільки ми, комуністи.

В світі нема і не було такої могутньої і авторитетної влади, як наша, радянська влада. В світі нема і не було такої могутньої авторитетної партії, як наша, Комуністична партія. Ніхто не перешкодив і не може перешкодити нам вести справу колгоспів так, як вимагають цього інтереси колгоспів, інтереси держави. І якщо нам не завжди вдається вести справу колгоспів так, як вимагає цього лєнінізм, якщо ми допускаємо нерідко ряд грубих, непростимих помилок, скажімо, по лінії хлібозаготівель, то винні в цьому ми, і тільки ми.

Ми винні в тому, що не розгледіли негативних сторін колгоспної торгівлі хлібом і допустили ряд найгрубіших помилок.

Ми винні в тому, що цілий ряд наших партійних організацій відірвався від колгоспів, спочив на лаврах і віддався стихії самопливу.

Ми винні в тому, що цілий ряд наших товаришів все ще переоцінює колгоспи як форму масової організації, не розуміючи, що справа не стільки в самій формі, скільки в тому, щоб самим взяти на себе керівництво колгоспами і викинути з керівництва колгоспами антирадянські елементи.

Ми винні в тому, що не розгледіли нової обстановки і не усвідомили собі нової тактики класового ворога, який діє тихою сапою.

Постає питання: при чому тут селяни?

Я знаю цілі групи колгоспів, які розвиваються і процвітають, акуратно виконують завдання держави і міцніють в господарському відношенні день у день. З другого боку, я знаю і такі колгоспи, розташовані по сусідству з попередніми колгоспами, які, незважаючи на однаковий з ними врожай і однакові з ними об'єктивні умови, – чахнуть і розкладаються. В чому причина? Причина в тому, що першою групою колгоспів керують справжні кому-

ністи, а другою групою керують «шляпи», правда, з партійним квитком у кишені, але все ж «шляпи».

Постає питання: при чому тут селяни?

Результатом недооцінки ролі і відповідальності комуністів є те, що нерідко причину хиб нашої роботи на селі шукають не там, де її треба шукати, і хиби лишаються через це неусуненими.

Не в селянах треба шукати причину ускладнень у хлібозаготівлях, а в нас самих, в наших власних рядах. Бо ми стоїмо при владі, ми маємо в своєму розпорядженні засоби держави, ми покликані керувати колгоспами і ми повинні нести всю повноту відповідальності за роботу на селі.

Такими є головні причини, що визначили хиби нашої роботи на селі.

Можна подумати, що я змалював надто сумну картину, що у нас вся робота на селі складається з самих тільки хиб. Але це, звичайно, невірно. Насправді наша робота на селі має поряд з цими хибами цілий ряд найсерйозніших і вирішальних досягнень. Але я вже сказав на початку своєї промови, що в мої завдання не входить характеристика наших досягнень, що я взявся говорити тільки про хиби нашої роботи на селі.

Чи можна виправити ці хиби? Так, безумовно можна. Чи виправимо ми їх найближчим часом? Так, безумовно виправимо. В цьому не може бути ніякого сумніву.

Я думаю, що політвідділи МТС і радгоспів є одним з тих вирішальних засобів, з допомогою яких можна буде усунути ці хиби в найкоротший строк.

Сталін Й. Твори. – Т. 13. – С. 228–232; 2. – С. 593–595.

№ 428 *Інформація Дніпропетровського обкому партії до ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель*

12 січня 1933 р.

Вторую п'ятидневку январа по області по всем секторам поступило 11 693 т или меньше против предыдущий п'ятидневки на 9217 т. В эту п'ятидневку обший годовой план хлібозаготовок выполнили Петриковский, Сталиндорфский районы. Одной из причин резкого снижения поступления хлеба в эту п'ятидневку является то, что ряд парторганизаций все свое внимание сосредоточил только на заготовке хлеба за счет вывоза наличных фондов из колхозов, закончив вывозку их в основном в первой п'ятидневке январа, и совершенно ослабили организацию работы по усилению хлібозаготовок за счет других источников (возврат незаконно розданного, раскраденного хлеба, переобмолот, перевеивание, раскрытие расхищенного спрятанного хлеба и т. д.). На основании решения ЦК провели в эту п'ятидневку ряд дополнительных репрессивных мер по разгрому кулацкого саботажа хлібозаготовок (высылка 50 коммунистов, 700 хозяйств и т. д.). Однако обком считает, что парторганизации не сумели использовать это

мероприятие для еще большего нажима на усиление хлебозаготовок, на разгром кулацкого саботажа. Обком принял ряд дополнительных практических мер по отношению к отдельным районам, колхозам и совхозам по обеспечению выполнения плана хлебозаготовок.

Строганов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6340. – Арк. 2. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 328.

№ 429 *Постанова РНК СРСР про план хлібозаготівель*

12 січня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Уменьшить годовой план хлебозаготовок из урожая 1932 года:

Украинской ССР	–	на 28 млн пуд.
Северо-Кавказскому краю	–	« 2 »
Уральской области	–	« 0,5 »
Казахстану	–	« 0,5 »

2. В соответствии с п. 1 настоящего постановления утвердить как окончательный, подлежащий безусловному и полному выполнению, годовой план хлебозаготовок (без гарнира):

Украина	260 млн пуд.
Северо-Кавказский край	112,4 »
Уральская область	62,5 »
Казахстан	43 »

3. Предупредить председателей СНК союзных и автономных республик и председателей край- и облизполкомов районов, до настоящего времени не выполнивших годового плана хлебозаготовок, о том, что сроки выполнения, установленные постановлением СНК СССР от 2 января 1933 г. № 3, являются окончательными, никакому пересмотру не подлежат и к этим срокам годовые планы хлебозаготовок во всех республиках, краях и областях должны быть выполнены во что бы то ни стало.

4. Установить по республикам, краям и областям, перевыполняющим план хлебозаготовок, отчисление на местные нужды в размере 40 % от перевыполнения годового плана хлебозаготовок в целом по республике, краю, области.

Председатель Совета
народных комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Зам. управляющего делами Совета
народных комиссаров Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 11–12. Оригінал. Машинопис.

№ 430 *Лист Чернігівського обкому партії до ЦК КП(б)У
про хід виконання річного плану хлібозаготівель*

12 січня 1933 р.

Заготовлено во второй пятидневке января 5518 т против 4116 т, в том числе по селянскому сектору – 4579 т против 3398; совхозы – 50 против 26; мерчук – 437 против 426; семсуда – 463 против 255; колхозный сектор в основном план закончил, выполнив на 99,4 %. Поэтому основная масса хлеба остается в единоличном секторе, преимущественно в решающих районах области, имеющих наибольшие планы. В этой пятидневке решающими районами – Бобровица, Бурын, Варва, Лубны, Недригайловка, Носовка, Прилуки, Путивль, Ромны – заготовлено 2674 т против 1749 т предыдущей пятидневки. Часть этих районов – Лубны, Прилуки, Ромны – значительно увеличили вывоз хлеба против предыдущей пятидневки за счет так называемых семенных фондов. В этой пятидневке закончили общий план хлебозаготовок Бахмачский, Конотопский и Корюковский районы. Таким образом, 9 районов области закончили план хлебозаготовок; в следующей пятидневке, по-видимому, еще четыре района закончат. Заготовки в единоличном секторе главным образом идут за счет вскрытия ям. Массовая работа, проводимая среди единоличников за добровольную сдачу спрятанного хлеба, еще не дала нужных результатов. В связи с выполнением плана хлебозаготовок и всех обязательств перед государством сняли с «черной доски» колхоз «Большевик» Носовского района.

Маркитан

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6340. – Арк. 7. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 329.

№ 431 *Лист заготівельно-постачальних організацій Одеської області про розподіл реквізованого хліба в рахунок хлібозаготівель та на робітниче постачання*

*13 січня 1933 р. **

Всем горрайснабам
Зиновьевск

При сем препровождаем к неуклонному исполнению и руководству следующее письмо, утвержденное секретариатом обкома КП(б)У 13.I с. г.

Нач. моб. обор. упр. *Шлафер*

* Дата затвердження листа Одеським обкомом КП(б)У.

**«О порядке использования хлеба, найденного
в потайных хранилищах и изъятых раймилицией»**

В целях установления четкого порядка в деле направления и использования хлеба, вскрываемого и отбираемого органами милиции, скрытого в ямах, потайных хранилищах, при обнаружении тайного помола у спекулянтов, перекупщиков и т. д. Вам надлежит руководствоваться:

1. Весь хлеб как в зерне, так и в размолотом виде, отобранный у тайных помольщиков, спекулянтов, перекупщиков, передавать в качестве поступления мерчука с зачетом в план выполнения мерчука и использованием его по фонду рабочего снабжения области.

2. Хлеб, вскрытый в ямах, тайных хранилищах и т. д., передавать на пункты Заготзерно с зачислением в план хлебозаготовок в установленном порядке, за исключением Одессы, Николаева и Херсона, где весь хлеб, отбираемый в черте этих городов, зачисляется в фонд рабочего снабжения этих городов по разнарядке облснаба.

3. Райзаготзерно совместно с райснабом обеспечивают соответствующую отчетность отдельно хлеба, зачисляемого по мерчуку для рабочего снабжения, с обязательным ежедневным телеграфным донесением облзаготзерну и облснабу на основе посылаемой по линии Заготзерно инструкции.

Использование всех ресурсов мерчука, являющегося неприкосновенным фондом рабочего снабжения области, без нарядов облснаба категорически воспрещается под страхом уголовной ответственности, невзирая на лица.

ОблгаготСТО Сабин
Облгаготзерно Марайленич
Облснаб Портнов
Верно: [підпис]

Державний архів Кіровоградської області. – Ф. 242. – Оп. 1. – Спр. 1122. – Арк. 2. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 595–596.

№ 432 *Лист Харківського міськкому партії до ЦК КП(б)У
про необхідність надання продовольчої допомоги
для поліпшення харчування студентів міста*

13 січня 1933 р.

Положение с общественным питанием студентов г. Харькова в январе месяце крайне обострилось.

Потребность треста Дзержинского района (в котором сконцентрировано общественное питание всех студентов) на январь месяц удовлетворена разнарядкой по крупам на 58 %, по сахару – на 36 %, по жирам – лишь на 33 %.

Из занаряженных в январе месяце до сегодняшнего дня совершенно не получено жиров и рыбных товаров, круп отпущено всего 10 т, что составля-

ет 25 % к общему количеству занаряженного и 14 % фактической потребности.

Харьковский горком КП(б)У просит дать директиву Наркомснабу о выделении с 1 квартала специального фонда для общественного питания студенчества и обеспечить полный и бесперебойный отпуск установленных плановых фондов для студенчества.

Объединения и наркоматы, в ведении которых находятся учебные заведения, до сих пор не оказывают необходимой материальной помощи по реализации мероприятий по расширению собственной базы общественно-го питания студентов и пополнению оборотных средств.

Просим ЦК дать директиву объединениям и наркоматам об отпуске минимально необходимых средств для этой цели, а именно: Наркомтяжпром – 300 тыс. руб., Наркомпрос – 150 тыс. руб., Наркомзем – 75 тыс. руб., Южсоюзстрой – 65 тыс. руб., Наркомздрав – 75 тыс. руб., Наркомпуть – 40 тыс. руб., Наркомфин – 30 тыс. руб., Наркомхоз – 20 тыс. руб., всего – 755 тыс. руб.*

Секретарь горкома КП(б)У *Просвирник*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6388. – Арк. 90. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 330.

№ 433 *Записка Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У
про хід виконання річного плану хлібозаготівель*

Не пізніше 13 січня 1933 р.

Во вторую пятидневку января заготовлено 18 065 т против 32 226 в первую пятидневку. 13 районов области уже выполнили план хлебозаготовок, а более десятка районов, достигшие последних, самых трудных процентов, дают сейчас незначительное нарастание.

Заготовка во вторую пятидневку января в основном проводилась за счет обмолота и изъятия разбазаренного и разворованного хлеба.

В области почти закончен обмолот, причем оказалось, что ряд районов вводил в заблуждение насчет наличия подлежащего обмолоту хлеба (Арбузинка, Вradiевка, Зиновьевск, Новая Украинка). Очень медленно подвигается переобмолот, усилилось сопротивление переобмолоту, так как этим районы страхуют себя от вывоза посевных фондов.

Учитывая, что проведенное решение обкома от 27 декабря о репрессивных мерах в отношении организаторов саботажа хлебозаготовок (выселение 500 кулацких семейств и лишение усадебной земли с конфискацией имущества 500 единоличных хозяйств) не дало достаточного эффекта, обком постановил просить ЦК КП(б)У разрешить проведение ряда дополнительных репрессивных мероприятий:

* 25 січня 1933 р. ЦК КП(б)У прийняв постанову про поліпшення матеріально-побутових умов студентів, у т. ч. й про поліпшення харчування.

а) санкціонувати висылку на север с конфіскацією имущества доповнительно 700 хозяйств из районов Новобугського, Большеалександровського, Любашевського, Троицького, Новоукраїнського, Арбузинського, Доманевського, Зиновьевського, Кривоозерського и Первомайського.

б) разрешити применение пункта 4 инструкции Совнаркома УССР от 11 ноября * о лишении единоличников, саботируючих выполнение плана хлебозаготовок, усадебной земли и конфискации всего их имущества – доповнительно к 800 единоличным хозяйствам.

В связи с тем, что Большеалександровский, Баштанский и Любашевский районы систематически снижают хлебосдачу, что говорит о явном нежелании руководства указанных районов выполнить план хлебозаготовок, обком решил просить ЦК КП(б)У санкционировать:

а) исключение из партии секретарей Большеалександровского райпаркома – Остря, Баштанского – Шевченко и Любашевського – Головащенко;

б) исключение из партии председателя Большеалександровского райисполкома Дедечко **.

Из районов, выполнивших план хлебозаготовок, нами брошены ударные бригады в особо отстающие районы: так, командированы ответственные работники во главе с председателем горсовета, заведующим орготделом и другими членами бюро из Херсона в Большеалександровку, из Николаева – в Новый Буг.

Нами намечен ряд районов, обязанных закончить план к 15 января, и брошены туда руководящие товарищи для окончания плана. В частности в Скадовск командирована бригада из Хорлов во главе с Букаловым.

Несколько слов о зерносовхозах: в эту пятидневку зерносовхозы сдали тысячу тонн. Выполнив 81,5 % годового плана, зерносовхозы почти совершенно прекратили хлебосдачу.

Майоров

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6340. – Арк. 9–11. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 331–332.

№ 434 *Постанова ЦК КП(б)У про зменшення обсягів хлібоздачі державі та безумовне виконання планів хлібозаготівель*

14 січня 1933 р.

а) Уменьшить план хлебозаготовок:

по Днепропетровской области	–	на 12 млн пудов
по Одесской	»	– на 12 » »

* Див. док. № 290.

** Одеська обласна КК у січні 1933 р. виключила з КП(б)У «за зраду інтересів партії» 50 комуністів, яких було засуджено й ув'язнено до концтаборів.

по Харьковской	»	–	на 3,4	»	»
по Донецкой	»	–	на 2,0	»	»

б) Обязать обкомы остающуся (часть) после этого снижения к выполнению по хлебозаготовкам (по состоянию на 11 января 1933 г. без мерчука)

по Днепропетровской области	–	7,8 млн пудов
по Одесской	»	– 6,0 » »
по Харьковской	»	– 4,2 » »
по Донецкой	»	– 2,7 » »

безусловно полностью выполнить не позже 5 февраля.

Возложить персональную ответственность за безусловно полное выполнение этого плана хлебозаготовок к указанному сроку на тт. Строганова, Майорова, Терехова, Акулова.

в) Предложить этим обкомам в связи с произведенным снижением плана считать выполнение плана по совхозам законченным.

г) Обязать Черниговский обком принять решительные меры к окончанию выполнения плана хлебозаготовок к 1 февраля (осталось заготовить по состоянию на 11 января без мерчука – 1,4 млн пудов).

д) Опубликовать в печати [сообщение] об окончании плана хлебозаготовок Винницкой и Киевской областями и АМССР (после выполнения семсуды).

Вместе с тем предложить этим обкомам продолжать хлебозаготовки, обеспечив выполнение плана каждым районом, каждым селом, каждым колхозом.

Для проверки принятых Киевским и Винницким обкомами мер по выполнению этой директивы – командировать в Киев и Винницу т. Скрипника.

е) Сообщить всем обкомам к неуклонному исполнению постановления Политбюро ЦК ВКП(б) о гарнцевом сборе, предупредив обкомы, что в оставшийся до 1 июля 1933 г. период должно быть собрано все недополученное по годовому плану количество мерчука, составляющее на 1 января 1933 г. в общей суме по Украине 16 млн 640 тыс. пудов.

С. Косиор

№ 435

**Постанова Харківського обкому КП(б)У про посилення
хлібозаготівель у занесених на «чорну дошку»
колгоспах області**

14 січня 1933 р.

Несмотря на неоднократные указания обкома об усилении темпов хлебозаготовок в колхозах, занесенных на «черную доску», райпарткомы и уполномоченные обкома до сих пор не обеспечивали выполнения плана по этим колхозам. На 10 января из 25 колхозов, занесенных на «черную доску», только 3 колхоза (Оржицкого, Новогеоргиевского и Зиньковского районов) выполнили план на 100 %. Остальные продолжают злобно саботировать хлебозаготовки. В особенности это имеет место в колхозах Балаклеевского района (46–49 %), Кобеляцкого района (33 %), Решетилковского района (47,5 %), что является результатом ослабления внимания к этим колхозам со стороны РПК и уполномоченных обкома, недостаточного применения репрессивных мер к ним.

Обком постановляет:

1. Обязать секретарей РПК и уполномоченных обкома немедленно сломить саботаж хлебозаготовок в колхозах, занесенных на «черную доску», лично выехать в эти колхозы, проверить на месте, как применяются к ним все меры, предложенные ЦК и обкомом.

2. За преступную бездеятельность, отсутствие борьбы с кулацким саботажем хлебозаготовок отозвать как не оправдавших доверия партии уполномоченного по колхозу им. Молотова Цыбульского, уполномоченного по колхозу «Октябрьская революция» Чутовского района Павленко, уполномоченного по колхозу им. Луценко Чутовского района Губского и уполномоченного по колхозу «Коминтерн» Кобеляцкого района Владимирова, дела о них передать областной КК.

Обязать т. Нивельского в 24 часа командировать в перечисленные колхозы вместо снятых товарищей крепких уполномоченных.

Обязать секретарей РПК и уполномоченных обкома тщательно проверить работу остальных уполномоченных по колхозам, занесенным на «черную доску», сменив тех товарищей, которые не справляются с работой, и сообщить об этом обкому.

3. Обязать секретарей РПК и уполномоченных обкома бросить на помощь в колхозы, занесенные на «черную доску», бригады колхозников-активистов из колхозов, закончивших свои планы; развернуть по всем колхозам массовую работу с тем, чтобы колхозы, окончившие план, потребовали бы от колхозов, занесенных на «черную доску», немедленного выполнения плана, натравив на них всех честных колхозников, выполнивших свои планы.

4. Применить к колхозам, занесенным на «черную доску», директивы обкома о немедленном взыскании денежных и мясных штрафов, о повторном наложении мясных штрафов, об отобрании скота, переданного им в свое время от раскулаченных. Ни в коем случае не ограничиваться полуме-

рами в применении репрессий. Добиваться после применения репрессивных мер обязательного выполнения плана хлебозаготовок.

5. Предупредить все РПК и уполномоченных обкома о том, что и после общего выполнения плана хлебозаготовок по колхозному сектору по всему району заготовки по колхозам, не выполнившим свои планы, должны продолжать[ся] усиленным темпом и что в первую очередь нужно обеспечить окончание плана по колхозам, занесенным на «черную доску».

Секретарь обкома КП(б)У *Терехов*

Державний архів Полтавської області. – Ф. 35. – Оп. 1. – Спр. 13. – Арк. 42. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 334–335.

№ 436 *Матеріали виїзної редакції газети «Під прапором Леніна» в селі Піски Баштанського району Одеської області*

19 січня 1933 р.

**Куркулів, надхників й організаторів,
суворо покарати**

Прошло більше місяця з часу занесення села Піски на «чорну дошку» за саботування хлібозаготівлі, що його організовано куркульсько-петлюрівськими елементами.

Постановою облвиконкому 30 куркульських господарств – головних організаторів – виселено за межі України, але в Пісках ще багато залишилось куркулів та їх надхників, які продовжують чинити шалений опір хлібозаготівлям. Замість натиснути на них в Пісках, з ними панькаються, прохають повернути незаконно одержані аванси.

Ось ті, що досі «працюють» в колгоспі «А-Марті»^{*}, саботують хлібозаготівлі:

Бобчук Михайло – столипенський куркуль, до революції мав посіву по 40 га, визискував найману працю. Він завчасно втік зі свого хутора, щоб приховати куркульське обличчя, проліз до колгоспу, а потім його було настановлено бригадиром. За його «керування» бригадою загинуло 30 шт. коней.

Яковлев У. – куркуль, мав по 70 га посіву, визискував найману працю, мав крамницю.

Чухліб Петро – куркуль, займався систематичною крадіжкою хліба.

Задирака Степанида – куркулька, мала 30 га землі, визискувала найману працю. Чоловіка в 1928 році вислано в далекі табори як білобандита.

Клименко Степан – куркуль, після революції орендував землі 30 га.

^{*} Імені Анре Марті.

Біденко Михайло – куркуль, мав по 70 га посіву, визискував найману працю.

Чухліб Макар – куркуль, засівав по 60 га, мав найману працю, крав колгоспний хліб.

А хіба це всі? Їх в колгоспах Пісківської сільради лишилось ще багато, які організовано саботують хлібозаготівлі.

Доволі панькання з ворогами робітної кляси [робітничого класу], зрадниками-організаторами саботажу.

Не алілуйськими обіцянками й резолюціями, а тоннами хліба – вивершенням пляну хлібозаготівель битись за змиття чорної плями.

Справа зовсім не в «холоді»...

Найвідсталіші ділянки хлібозаготівель в Пісках – переобмолот соломи та відвантаження хліба на елеватор. Неодноразово про це писала наша газета, але це аж ніяк не впливає на керівників пісківських колгоспів.

Переобмолот щодня зривається, колгоспні маси не організовані, а *Загоруйко* – голова управи арт. «А-Марті» пояснює це... холодом. Цим самим Загоруйко пояснює й те, що із 75 ц хліба, які лежать у коморі, вивезено лише 4.

Сільрада та партосередок мусять притягнути цього надхненника куркульського саботажу хлібозаготівель до права відповідальності, примусити негайно забезпечити відвантажування хліба на елеватор.

Колгоспник

Тарасенка – ворога народу – суворо покарано

Заля [зала] засідання виїзної сесії облсуду переповнена колгоспниками. Всім цікаво вислухати рішення пролетарського суду над ворогами народу – розкрадниками колгоспного хліба.

На лаві підсудних відомий комірник *Тарасенко С.*, що активно допомогав розкрадати колгоспний хліб, перший спільник куркулів, ледарів і симулянтів.

З великим задоволенням колгоспники вислухали рішення суду:

Тарасенка Савку за крадіжку колгоспного хліба, за зв'язок з куркулями – організаторами саботажу хлібозаготівель – позбавити волі в далеких місцевостях Радянського Союзу на 10 років, позбавити права на 5 років. Після відбуття покарання вислати за межі України на 5 років.

Баланівський

№ 437 *Витяг зі звіту віце-консула Італії в Батумі міністрові закордонних справ Італії про вплив біженців з України*

20 січня 1933 р.

[...] Протягом усіх цих місяців тутешній порт сприяв масовому переселенню біженців з України до районів, які відзначалися відносним достатком продовольства. Кожний пароплав, що прибував з Одеси, – а їх приходять три щотижня, – доставляв зазвичай від однієї до двох тисяч українців. Упродовж літа це явище було мало схоже на переселення, а скоріше нагадувало поїздки за продовольством. Більша частина тих приїжджих, про яких вважаю доречним докладно розповісти, прибували, несучи з собою те, що можна було продати або обміняти, і поверталися з борошном і зерном, придбаним для споживання вдома, а також для перепродажу в Україні, де брак таких продуктів давав змогу одержувати неймовірні прибутки.

Багато разів власті забороняли вивозити продукти, але врешті-решт інколи робили поступки. Лише останнім часом, здається, заборона суворо додержується. Та тепер існує інше явище, яке є ширшим, охоплюючи весь СРСР.

Було зрозумілим, що більша частина біженців виїздила в пошуках певної стабільності. Вони залишали найбільш уражені райони, щоб оселитися в тутешніх, більш багатих на засоби існування, з більшими можливостями здобути харчі. Наслідки такого небажаного зростання населення в цих районах не забарилися дати про себе знаки, а нестача різного роду їстівних припасів стає з дня на день гострішою, одночасно швидко зростають ціни на ринках. Різні чутки поширюються навколо чисельності переселенців з різних районів СРСР у Закавказзя. Дехто нараховує кілька мільйонів переселенців, але я вважаю, що це велике перебільшення. З огляду на те, що Батум є найбільш природним і зручним для приїзду в Закавказзя з України та прилеглих районів, такий значний рух біженців не може відбутися за досить короткий термін, не надавши явно катастрофічного характеру фактично не контрольованому переселенню натовпів людей. Їхній приплив безперервний, але обмежений. Я вважаю, що не буде далекою від істини цифра, зменшена у порівнянні з названою до кількох сотень тисяч [...]

Проте останнім часом у додаток до загальних заходів, добре відомих В[ашій] В[исокості], розпочався процес виселення цих мас людей до місць їхнього походження. Видовище це справді сумне, незважаючи на те, що цей відносно сприятливий час відділяє їх від більш трагічного, який чекатиме на них. У чеканні пароплава виселенців збирають у пакгаузах митниці; ті, хто може оплатити білети, відокремлені від тих, хто цього не може зробити. Останніх під конвоєм міліції за пару годин до виїзду строєм ведуть на вільний ринок, де пропонують продавати те, в чому вони одягнені, щоб набирати суму на білет. Міліція перешкоджає наближатися тим, хто просто цікавиться; робити це можуть лише ті, хто має намір придбати якусь річ: пальто, пару чоботів або інше. Природно, обмежений час не залишає нещасним жодної можливості поторгуватися, а покупці користуються цим. Усе

відбувається за наказом, мовчки, що не зменшує сумний характер сцени, яка впродовж деякого часу нагадує ринок рабів.[...]

К[оролівський] в[іце]-консул
Франческо Цассо

Lettere da Kharkov. La carestia in Ukraina e nel Caucaso del Nord nei rapporti dei diplomatici italiani, 1932–33. A cura di Andrea Graziozi. – Torino, 1991. – P. 144–146. Переклад з італійської М. Варварцева.

№ 438 *Постанова РНК СРСР «Про план заготівель зернових культур (пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, просо, гречка, бобові і вика) з урожаю 1933 року»*

21 січня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Утвердить план заготовок зерновых культур из урожая 1933 года в размере: колхозы – 881 млн пуд., единоличники – 130 млн пуд. со следующей разбивкой по республикам, краям и областям:

	Колхозы	Единоличники
Крымская АССР	10 млн пуд.	0,5 млн пуд.
УССР	232 » »	24 » »
Восточно-Сибирский край	23 » »	4 » »
ЦЧО	89 » »	18 » »
Сев.-Кавказский край	92 » »	6 » »
Зап.-Сибирский край	64 » »	6 » »
Киргизская АССР	6 » »	1 » »
Казахская АССР	32,5 » »	1 » »
Татреспублика	23 » »	6,5 » »
Средне-Волжский край	75 » »	7,5 » »
Башреспублика	25 » »	6 » »
Нижне-Волжский край	75 » »	1,5 » »
ДВК	5 » »	1,5 » »
Уральская область	54 » »	3,5 » »
Московская область	21 » »	11 » »
Горьковский край	21 » »	16 » »
Республики Средней Азии:		
Узбекистан, Туркменистан, Таджикистан, Кара-Калпакия	10 » »	3 » »
Западная область	8 » »	3,5 » »
Ленинградская область	2,5 » »	2,5 » »
Ивановская область	3 » »	2 » »
Северный край	2,5 » »	0,5 » »

БССР	5 » »	3 » »
ЗСФСР	2,5 » »	1,5 » »

2. Сверх принятого настоящим постановлением плана хлебозаготовок предложить СНК республик, край- и обласполкомам при определении по-районных ставок и планов хлебосдачи по районам увеличить среднюю ставку с га с таким расчетом, чтобы иметь следующие страховки плана хлебосдачи (в млн пудов): Крым – 0,4; УССР – 9,5; Восточно-Сибирский край – 1,0; ЦЧО – 3,5; Северо-Кавказский край – 4,0; Западно-Сибирский край – 3,0; Киргизская АССР – 0,3; Казахская АССР – 2,0; Татреспублика – 1,0; Средне-Волжский край – 4,0; Башреспублика – 1,2; Нижне-Волжский край – 4,0; ДВК – 0,4; Уральская область – 3,0; Московская область – 1,3; Горьковский край – 1,5; Республики Средней Азии – 0,5; Западная область – 0,5; Ленинградская область – 0,3; Ивановская область – 0,3; Северный край – 0,2; БССР – 0,5; ЗСФСР – 0,3.

3. План поступления от МТС зерна, получаемого ими от колхозов в уплату за работу, план хлебосдачи совхозами, а также план поступления гарцевого сбора рассмотреть особо.

Председатель Совета народных комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Зам. управляющего делами Совета народных комиссаров Союза ССР *И. Межлаук*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 19–20. Оригинал. Машинопис.

№ 439 *Постанова РНК СРСР про боротьбу з розкраданням і розбазарюванням хліба на млинах, елеваторах і приймальних пунктах і зловживаннями з хлібними квитанціями*

21 січня 1933 р.

В целях борьбы с хищениями зерна и муки на элеваторах и складах Заготзерна и Союзмуки и злоупотреблениями с хлебными квитанциями, что является одной из форм борьбы кулачества и его агентуры с советской властью, Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Обязать крайисполкомы, обласполкомы, СНК союзных и автономных республик, а также НК РКИ производить тщательную проверку:

а) порядка приема, хранения и отгрузок хлеба, а также состояния отчетности элеваторов, складов и мельниц;

б) всего личного состава работников элеваторов, складов и мельниц, с целью удаления чуждых элементов.

2. Всякую выдачу зерна и муки без централизованных нарядов, также расходование производственной экономии на местные нужды рассматривать как хищение государственной собственности, и лиц, проводящих указанные выдачи, а также руководителей организаций, дающих распоряже-

ния о расходовании, привлекать к уголовной ответственности и судить на основании декрета от 7 августа 1932 г. об охране общественной (социалистической) собственности.

3. Предрешить печатание для хлебной кампании 1933 года квитанций в централизованном порядке через Госзнак.

4. Принять к сведению сообщение нач. Заготзерна т. Клейнера о том, что 2 декабря 1932 г. его распоряжением отменены действовавшие ранее указания Заготзерна о производственной экономии и всю производственную экономию предложено сдавать на заготовительные пункты Заготзерна наравне с гарнцевым сбором.

5. НКПСу принимать к перевозкам хлеб исключительно по весу.

6. Отменить учет хлебосдачи в районах и сельсоветах по выданным квитанциям (справкам), ведя в сельсоветах учет исключительно по актам, полученным непосредственно от райзагототделений.

7. Зам. нач. Заготзерна по крестьянскому мукомолью т. Бейдару за дачу директивы мелькомбинатам с указанием бесконтрольно расходовать производственную экономию, что способствовало хищениям муки, объявить выговор с предупреждением.

Начальнику элеваторно-складского управления Заготзерна т. Столярову за неприятие мер по ликвидации усилившихся хищений квитанций – объявить выговор.

Поручить КомзагСТО наложить необходимые меры взыскания, вплоть до снятия с работы, на других работников, виновных в неприятии исчерпывающих мер по ликвидации хищений хлеба на элеваторах, складах и мельницах.

8. Утвердить инструкцию Заготзерна о хлебных квитанциях и порядке расходования отходов и производственной экономии.

Председатель Совета народных комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Зам. управляющего делами Совета народных комиссаров Союза ССР *И. Межлаук*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 21–22. Оригинал. Машинопис.

№ 440 *Директива РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами*

22 січня 1933 р.

До ЦК ВКП и Совнаркома дошли сведения, что на Кубани и Украине начался массовый выезд крестьян «за хлебом» в ЦЧО, на Волгу, Московскую обл., Западную обл., Белоруссию. ЦК ВКП и Совнарком СССР не сомневаются, что этот выезд крестьян, как и выезд из Украины в прошлом году, организован врагами советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации «через крестьян» в северных районах СССР против колхозов и вообще против советской власти. В прошлом году партийные, советские и

чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов советской власти. В этом году не может быть допущено повторение прошлогодней ошибки.

Первое. ЦК ВКП и Совнарком СССР предписывают крайкому, крайисполкому и ПП ОГПУ Северного Кавказа не допускать массовый выезд крестьян из Северного Кавказа в другие края и въезд в пределы края из Украины.

Второе. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ЦК КП(б)У, Укрсовнаркому, Балицкому и Реденсу не допускать массовый выезд крестьян из Украины в другие края и въезд на Украину из Северного Кавказа.

Третье. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ПП ОГПУ Московской обл., ЦЧО, Западной обл., Белоруссии, Нижней Волги и Средней Волги арестовывать пробравшихся на север «крестьян» Украины и Северного Кавказа и после того, как будут отобраны контрреволюционные элементы, водворять остальных в места их жительства.

Четвертое. ЦК ВКП и Совнарком предписывают ТО ГПУ Прохорову дать соответствующее распоряжение по системе ТО ГПУ.

Предсовнаркома СССР В. М. Молотов *
Секретарь ЦК ВКП(б) И. Сталин

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 45. – Арк. 109–109 зв. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 635; 6. – С. 391.

№ 441 *Лист В. Затонського до ЦК КП(б)У про хід
хлібозаготівель та факти приховування зерна
в Одеській області ***

22 січня 1933 р.

Положение в Одесской области тяжелое. (Тяжелое для нас, но легкое для саботажников хлебозаготовок.) Народу в районах много сидит, и как будто инструктировали их неплохо. Тт. Молотов, Каганович, Косиор, Хатаевич – все побывали тут.

А пришедшие в район все эти особо и просто уполномоченные, если не отсиживаются (фактически), то мечутся, хватаясь за каждую случайно попадающуюся яму.

Переобмолотом плана не покроете, а сейчас на юге области туман с дождем, на севере (пишу на перегоне Новая Украинка – Зиновьевск) – снежная метель. Молотба прекратилась. Собачий холод и ветер. Отсиживаться от работы в самый раз.

Остается единственный источник – собрание разворванного (или вообще так или иначе разобранного) хлеба.

* На документі відсутній підпис В. Молотова. Підпис Й. Сталіна – автограф.

** В. Затонський перебував в Одеській області як уповноважений ЦК із питань хлібозаготівель.

И вот, когда хватаются за каждую ямку, у мужика создается твердое убеждение, что каждая находка является случайной, что, более того, ни партийные уполномоченные, ни ГПУ не знают и тычутся во все стороны как слепые котята, временами сбиваясь на огульные репрессии.

Но эта, как выражается Косиор, «оглобельная» тактика в конце концов мало кого пугает, именно потому, что это подтверждается незнанием обстановки. Действуют, хотя и энергично, но вслепую. Одно время ГПУ было (в записке т. Балицкого) провозгласило, что их уполномоченные не в пример другим все разведывают, организуют. Несомненно, включение ГПУ (до декабря они по хлебу фактически «информировали о настроениях») дало известный эффект; несомненно, их работники организованнее, а часто и толковее многих иных (это тебе не «красные профессора»), но и ГПУ, кое-что раскрывши сначала, осталось с настроениями, а мужик с хлебом.

Метод концентрированного наступления, выкристаллизовавшийся у нас, примерно, к приезду тт. Кагановича и Постышева, почему-то на деле (в 3 районах, где я побывал) не применялся.

Казалось бы, чего проще: наши уполномоченные намечают село, вернее колхоз, на который надо навалиться.

Уполномоченный ГПУ своими методами, партуполномоченный своими – (через актив) освещают положение, выясняют не абстрактное воровство («усі крали» или «усі брали»), а конкретно у кого (у 3–6–10 колхозников) имеется этот разобранный хлеб в натуре. Устанавливают, кто фактический верховод, где фактическое правление (а не голова).

Устанавливают, повторяю, но не хватаются до поры до времени за первую попавшуюся яму, не сажают всех подозрительных типов. Надо, бывает, накопить козыри, иначе в такой игре останешься в дураках. Не обязательно начинать с тяжелых колхозов, можно взять сперва «легкий», т. е. наилучше изученный, со сравнительно подготовленным активом. Лиха беда начало.

После основательной подготовки можно с уважаемыми колхозниками и «поговорить».

Примерно:

Мы знаем, что хлеб у вас был и сейчас есть запрятанный, растащенный. Хотите по-хорошему – вытаскивайте, везите, мы вам готовы помочь снять позорное пятно...

Никто, понятно, не будет этим убежден, т. к. самые жестокие репрессии не поколеблют мужика, пока он уверен, что мы крошим наобум или бьем случайно попавшихся. Тогда (имея козыри на руках) можно подойти конкретнее. Тут же вызвать одного-двух (не более – остальных держать в резерве) укрывателей хлеба, послать их проверить (можно не закрывая собрания), разоблачить (фактами). Снова повторить обращение кончить сдачу хлеба миром. Понятно, снова не поверят. Решат, что уж выковырялись. Опять кого-либо разоблачить (с ямой), тут арестовать, прижать, описать корову и т. п. Запастись терпением.

Хорошо бы подготовить кого-либо, чтобы сам публично признался и «добровольно» сдал. Только не преследовать. Еще лучше обработать одно-

го-двух: либо добром (из действительных активистов), либо новыми путями через ГПУ, чтоб публично выдал «ямщика».

Одним словом, на деле разбить стену круговой поруки (чтоб была хотя [бы] трещинка для начала). Создать у укрывателя хлеба неуверенность в своей безопасности, боязнь, что выдадут, опасение, что большевики взаправду докопались и развели, что на селе творится.

Одновременно можно «польготить» дядьку в смысле «обеспечения наличия» хлеба.

Вовсе не обязательно, чтоб каждый, сдавая зерно, каялся и клеймил себя вором. Пускай сдает под видом огородного посева (сделаем вид, что поверили), под видом авансов (хотя бы авансировали мукой, а сдавали зерном).

Это нельзя прокламировать, но намекнуть можно.

В с. Широкое на Запорожье, например, после проработки, когда увидели, что деваться некуда, принесли колхозники «неизвестно от кого» в общественный амбар 450 ц за ночь (ровно столько, чтоб покончить план).

Правда, это немецкий колхоз – народ аккуратный. Воруя, учет вели и организованно возвращали (тайком, чтобы ворами не считали).

Но и украинца можно в конце концов убедить, что, пожалуй, выгоднее сдать хлеб. Для этого надо, повторяю, козыри на руках иметь, а не разбаазировать.

Коли сломать таким образом сопротивление в 2–3 колхозах на район – дальше может пойти уже легче (расширять прорыв фронта).

Кстати, местами наблюдаются случаи выбрасывания хлеба в реку, в колодец, в овраг и т. п.

Таких «дезорганизаторов» надо особо жестоко карать (за выброшенный пуд хлеба при обнаружении расстреливать, чтобы не срывал таким образом сдачи).

Такого рода указания дали мы с Майоровым по районам 20 января после того, как, побывав в Вознесенске и Арбузинке, я убедился, что работа ведется врассыпную и безрезультатно.

Вчера инструктировал новоукраинцев, наметили 2 колхоза для обработки. Но выехать на село было невозможно, мело в поле так, что даже на лошадях пробиться через наметы трудно. Оставил там Пахомова (так же еще т. Крупко сидит), а сам ночью перебросился в Зиновьевск, куда вызвал также секретаря из Знаменки (кстати последний на кустовое совещание с т. Кагановичем не попал и инструктирован меньше других).

Они уже (и Зиновьевск, и Знаменка) наше письмо о концентрации усилий в немногих колхозах для прорыва фронта получили, но ограничились «проработкой», т. е. спустили до райуполномоченных и секретарей ячеек.

Сами же даже колхозов для операции не наметили (моего приезда не ждали). Ничего в этом деле и уполномоченный ГПУ т. Галицкий не предпринимал. Пристыдил их. Растолковал. Пошли в парткомы совещаться с ГПУ, собирать материалы, созваниваться и т. п., чтобы через два часа представить подходящие для первого раза объекты.

(Важно не сорваться с самого начала, а там уже многие отчаялись. В Знаменском районе один уполномоченный из области на этой почве покончил с собой. Говорят – зарезался перочинным ножиком.)

В Новой Украинке тоже часа два вместе с нами выбирали колхозы, но те все же лучше были подготовлены.

Я согласился им дать 2–3 часа на размышление и подготовку. (В село все равно не выберешься – полдня надо затратить на переезд за 15 верст.)

Но сегодня еще намеченные люди должны выехать в намеченные села. Времени-то почти не остается. Крестьянин это тоже понимает и изо всех сил старается отсидеться до очередной кампании.

Кстати, выяснилось сегодня, что в Знаменке лишь дней 15 [как] начали интересоваться ямами и вообще возвращением разобранного (до этого молотили, затем вывозили фонды, затем организовывали переобмолот – словом, все в кампанейской последовательности – не работа, а издевательство – и за 1932 г. сменилось 3 секретаря РПК). Неважно и в тех районах, где побывал в начале объезда области. Вознесенск сейчас старается, но слишком долго там рассуждали и мудрили. Трудно им теперь до конца дотянуть, хотя и взяли они больше своих соседей. Концентрировать усилия начали лишь в последнее время.

В Арбузинке и того хуже.

Секретарь т. Кобзарь раньше давал смелые обещания, отказывался от помощи людьми, а сейчас растерялся и ударился в панику (видит – дело плохо).

Сидящий [в районе] уполномоченный т. Сидоров, видимо, не столько помогает, сколь мешает. Выписал к себе в район жену (его по этому поводу прописали в областной газете) и вообще решил обосноваться, отсиживаясь до конца заготовок. Тот же т. Сидоров наделал глупостей в связи с перегибами в с. Константиновка. Там какой-то кандидат партии Харитонов, будучи бригадиром по индивидуалам, собрал группу мужиков в штабе, запер дверь, облил керосином кота, поджег его и бросил обезумевшее животное (через форточку что ли) в переполненную людьми комнату. После этого, собравши отдельно баб-индивидуалок, втроем с другими беспартийными бригадирами начали их поочередно насиловать «в порядке натурштрафа».

Наутро следующего дня уполномоченный по селу Сергеев, узнавши об этих издевательствах, арестовал насильников и, как он утверждает, позвонил об этом в РПК.

Там вначале не обратили внимания. Дня через 2–3 в село приехал т. Сидоров с представителем РПК Крживицким. «Установили» из информации того же Сергеева факт перегибов, информировали РПК. Таким образом, якобы они все это раскрыли, и провели недопустимое политически безграмотное постановление, где, во-первых, рассказали, размалевали этого самого «кота», наговорили всякой чепухи про «инсценировку расстрела» (в природе этого не было) и обвинили во всем того же Сергеева, весь партколлектив – там 3 ячейки, исключили какого-то кандидата партии Богородницкого, который к коту и насилию отношения не имел, а главное, все это напечатали в своей газете (вырезку прилагаю). Т. Речицкий тоже был на

бюро и не помешал им так наглумить. Он сам сейчас перепуган неудачами и готов «проявлять твердость».

К сожалению, сам т. Сидоров 18 января был в далеком селе верст за 40–45. Начинаясь метель, и я не мог до него добраться, так как должен был поспеть к подходу поезда на Одессу, чтобы поспеть к докладу о пленуме на общегородском активе 19 января.

20 января туда поехал т. Голод, был вызван в район т. Сидорова, чтобы разобраться в этой дикой истории.

Каковы результаты, еще, понятно, не знаю, но ясно, что т. Сидорова надо гнать из района как несправившегося и не оправдавшего доверия партии. Мне очень хотелось самому до него добраться, но из-за снега не вышло. И второй раз возвращаться в Арбузинку было нецелесообразно, т. к. надо использовать остающиеся дни, чтобы побольше выкачать хлеба. Тов. Речицкого основательно проинструктировал, посидел с ним полдня в колхозе, намеченном для операции. Посмотрим, как он себя покажет.

Кстати, в этом колхозе 115 дворов, 57 студентов вузов, техникумов и рабфаков (в среднем один на два двора) – это было выставлено как причина недостатка рабочей силы во время уборки. (Колхоз им. Ноябрьского пленума в Новокраснянском сельсовете.) Недурная причина развала колхоза.

Правление прежнего состава уже осуждено на разные сроки до 10 лет концлагеря. Недавно 21 кулака исключили (было, значит, до того 136 дворов, и несколько студентов приходится на эти исключенные дворы).

О том, как обком распределит оставшуюся нагрузку между районами, писать уже не стану. Эта цифра сейчас большого значения не имеет. К примеру, Зиновьевску оставалось еще до конца 14 458 т, ему оставили (под видом декадного задания) 5 тыс., а они не дают и 500 т за пятидневку. Все дело не в том как расписать, а как ободрить и подстегнуть, чтобы еще заготавливали. Тов. Майоров, когда я приехал в Одессу, показал мне свою разверстку и делал вид, что уже остающиеся возьмем. По темпам последних дней и тому, что сам видел в районах, трудно верить, чтобы до 5 февраля сумели взять даже эти 6 млн пудов.

Очевидно, придется еще заготавливать и после сева. Между прочим, насчет репрессий. Мне рассказывали из практики Одесской области, в частности Новой Украинки и Знаменки (то же передавал товарищ, приехавший ко мне из Никополя), что выселением на север не так уже огорчались. Никто не дезертировал, многие шли с гармошкой, а были даже случаи «добровольчества», когда соседи обращались с просьбой включить их в партию переселенцев.

Это, несомненно, одно из достижений пятилетки: нет безработицы, везде нужны рабочие руки, везде проживешь, мужика, некогда приросшего корнями к земле, сейчас не узнать, но лучше бы он не так быстро «переплавлялся» и эмансипировался от земли. Легче бы хлеб взять было.

Сейчас ДОПР не пугает, высылки тоже не страшат. Пока более или менее корову жалеет или свинью, когда описывают, но вообще трудно пронять.

Газеты с законом лишь сегодня получены, еще разговоров об этом среди крестьян не слышал. Наверняка севу это поможет, но для заготовок этого года получится пока что дополнительная трудность. Районщики этого не понимают, впрочем, они вообще уже больше думают о дальнейшем будущем (посев и проч.), чем о необходимости добывать хлеб сейчас. Даже хорошие большевики как-будто выдохлись (многие).

Еще личным воздействием можно несколько взбодрить – письменных указаний не воспринимают.

Ночью обратно переброшусь в Новую Украинку, чтобы спуститься в колхозы.

В. Затонский

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6340. – Арк. 58–67. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 335–341.

№ 442 *Спеціальне донесення В. Балицького ОДПУ про масові виїзди селян з України **

22 січня 1933 р.

Начавшийся в конце декабря 1932 года массовый выезд крестьян из села, главным образом Харьковской, Одесской, Киевской, частично Черниговской областей, представляется в следующем виде:

Харьковская область. Выезд зарегистрирован в 19 районах, 39 селах. Всего выехало 20 129 человек; из них колхозников – 7423, единоличников – 12 698, актива – 8.

Одесская область. Выезд зарегистрирован в 19 районах, 177 селах, 228 колхозах. Всего выехало одиночек 3447, семей 2642, из них: колхозников-одиночек – 1683, семей – 1259, единоличников-одиночек – 1320, семей – 1007, твердосдатчиков-одиночек – 438, семей – 377, актива – 6.

Киевская область. Выезд зарегистрирован в 27 районах, 437 селах. Всего выехало 6576 чел.; их них: колхозников – 1287, единоличников – 3936, твердосдатчиков – 1244, актива – 109.

Черниговская область. Выезд зарегистрирован в 9 районах, 68 селах. Всего выехало одиночек 1541, семей – 146. Из них: колхозников-одиночек – 146, семей – 3; единоличников – 1246, семей – 124, твердосдатчиков-одиночек – 141, семей – 19, актива – 5.

Всего по этим областям выезд зарегистрирован в 74 районах, 721 селе, 228 колхозах, всего выехало одиночек – 31 693, семей – 2789, из них: колхозников-одиночек – 10 539 и семей – 1262. Единоличников-одиночек – 19 203, семей – 1131, твердосдатчиков-одиночек – 1823, семей – 396, актива – 126. В большинстве случаев выезда из сел мотивируются уходом на заработки. Однако преобладание среди выезжающих злостных несдатчиков

* 23 січня 1933 р. заступник голови ОДПУ Г. Прокоф'єв надіслав записку В. Балицького Й. Сталіну. На першому аркуші супровідного листа є помітка: «Молотову, Кагановичу, Постышеву. И. Сталин».

хлеба свидетельствует о том, что в данном случае имеет место бегство из села. Не все, а только часть выезжающих из сел берет с собой свои семьи, заколачивая дома и скрывая свои хлебные запасы у соседей, родственников. Некоторые бежавшие из села оставили ямы с закопанным хлебом. В некоторых селах выезжают главным образом главы семей. В значительной части выезжающие из сел направляются в Донбасс и крупные промышленные центры. Выезд колхозников носит значительно меньшие размеры, чем бегство единоличников. Имеет место также самовольный выезд руководителей с/советов и колхозов, в том числе «коммунистов». Последние бегут из села, так как боятся репрессий за саботаж хлебозаготовок и срыв партийных заданий.

Проверка узловых станций Лозовой и Сумы Харьковской области, где особенно развито бегство из села, показывает большую продажу билетов на поезд дальнего следования в январе месяце т. г. Так, за январь на станции Лозовая продано 16 500 билетов, а на станции Сумы – 15 000. Увеличение продажи билетов отмечается также на узловой станции Помощная Одесской обл. Так, если в ноябре мес. продано 879 билетов дальнего следования, то в декабре – 3614 и за первую половину января – 1617. Остальные узловые станции по другим областям резкого повышения продажи билетов дальнего следования не дают. В целях решительного пресечения бегства из села в начале января ГПУ Украины приступило к изъятию организаторов и подстрекателей бегства и усилению агентурно-осведомительной работы в местах, пораженных массовым выездом. Арестовано свыше 500 злостных подстрекателей выездов.

О массовых выездах ГПУ Украины информировало КП(б) * и СПО ОГПУ, начиная с 25 декабря 1932 г. Даю дополнительные директивы на основе Ваших указаний.

В. Балицкий

АПРФ. – Ф. 3. – Оп. 30. – Спр. 189. – Арк. 7–10. Оригинал. Машинопис; 6. – С. 393–394.

№ 443 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про виконання директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 22 січня*

23 січня 1933 р.

Директива ЦК ВКП(б) и СНК СССР в связи с массовым выездом крестьян за пределы Украины.

1. Послать всем обкомам и облисполкомам следующую директиву (см. приложение).

2. Предложить уполнаркомпути (т. Лаврищеву) и ЮЖОКТО ГПУ немедленно дать указания всем железнодорожным станциям о прекращении продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостове-

* ЦК КП(б)У.

рения РИКов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или другие работы за пределами Украины.

Секретарь ЦК КП(б)У *М. Хатаевич*

Обкомам, облисполкомам

Из некоторых районов Украины начались по примеру прошлого года массовые выезды крестьян в Московскую, Западную обл., ЦЧО, Белоруссию «за хлебом». Имеют место случаи, когда села покидаются почти всеми единоличниками и частью колхозников. Нет никаких сомнений, что подобные массовые выезды организуются врагами советской власти, эсерами и агентами Польши с целью агитации «через крестьян» в северных районах СССР против колхозов, против советской власти. В прошлом году партийные, советские и чекистские органы Украины прозевали эту контрреволюционную затею врагов советской власти. В этом году повторения этой ошибки не должно быть допущено.

ЦК КП(б)У и СНК УССР предлагают:

1. Немедленно принять в каждом районе решительные меры к недопущению массового выезда единоличников [и] колхозников, исходя из разосланной по линии ГПУ директивы Балицкого.

2. Проверить работу всякого рода вербовщиков рабсилы на вывоз за пределы Украины, взять ее под строгий контроль с отстранением от этой работы и изъятием всех подозрительных контрреволюционных элементов.

3. Развернуть широкую разъяснительную работу среди колхозников и единоличников против самовольных выездов с оставлением хозяйства и предостеречь их, что в случае выезда в другие районы они будут там арестовываться.

4. Примите меры к прекращению продажи билетов за пределы Украины крестьянам, не имеющим удостоверений РИКов о праве выезда или промышленных и строительных государственных организаций о том, что они завербованы на те или иные работы за пределы Украины.

Соответствующие указания даны по линии УпНКПС и транспортного ГПУ.

5. Сообщите не позже 6 час. вечера 24 января коротко фактическое положение с массовым выездом крестьян по вашей области.

Секретарь ЦК КП(б)У *Хатаевич*
Председатель СНК УССР *В. Чубарь*

№ 444 *Телеграма ОДПУ про викриті в УСРР масові крадіжки на хлібозаводах та пекарнях*

23 січня 1933 р.

В ходе работы по изыскиванию дополнительных ресурсов хлеба ЭКУ ГПУ УССР произведена соответствующая проверка хлебозаводов и пекарен Украины. Проверкой установлено исключительное неблагополучие на всех хлебозаводах и пекарнях.

Повсеместно вскрыты организационные группы хищников, которые за счет незаконного превышения нормы припека и суррогатирования создавали «экономия» хлеба и муки, достигавшую десятков тысяч пудов. В результате буквально на всех хлебозаводах хлеб выпекался и пускался в продажу недоброкачественный, с повышенной влажностью и кислотностью, а кроме того, с примесями, разрешенными соответствующими организациями.

«Экономия» скрывалась от учета и в огромных количествах расхищалась, шла на самоснабжение и на отпуск хлеба и муки без нарядов за взятки.

Основным способом получения «экономии» являлось увеличение припека за счет максимального искусственного повышения влажности и кислотности хлеба. Так, по Зиновьевскому хлебозаводу влажность, как правило, повышалась против нормы на 0,5 %, а кислотность – на 1 %. В результате таких махинаций фактический припек по этому заводу достигал 49,5 %, а организациям, например, военведу, он засчитывался в размере лишь 87 %. Таким образом, махинации с припеком давали в руки хищникам 12 % «экономии» к получаемой муке. Ввиду же огромного количества муки, пропускаемой хлебозаводами, только по 4 хлебозаводам – Зиновьевскому, Николаевскому, Житомирскому и Полтавскому – обнаружено 16 190 пудов неоприходованной «экономии» муки.

Наряду с массовым, прямым расхищением муки и хлеба за счет сокрытых от учета фондов чрезвычайно широко практиковалось самоснабжение. На всех без исключения заводах сверх законного хлебного пайка выдавалось ежедневно от 400 до 2000 грамм хлеба на рабочего, 200–600 грамм на служащего и до 300 грамм на иждивенца.

Не ограничиваясь самоснабжением за счет продукции своих хлебозаводов и пекарен, преступные организации систематически практиковали получение из других учреждений прочих видов продовольствия в обмен на хлебопродукты. Эти преступные связи с местными работниками других учреждений, не исключая местных руководящих организаций, приводили к тому, что за счет «экономии» принимались нелегально на снабжение добавочные контингенты населения. Так, по Зиновьевску по 1-му списку практически снабжалось 25 332 человека, в то время как утверждено было Облснабом 20 349 чел.

По ряду хлебозаводов вскрыто крупное расхищение муки военведа, оставленной на этих заводах в качестве мобзапаса. В Виннице расхищено 5865 пудов военведовской муки, в Зиновьевске – 2135 пудов, в Николаеве – 2100 пуд. и т. д.

Информируя о вскрытых хищениях хлеба с хлебозаводов и пекарен и о злом ухудшении качества хлеба на Украине, ЭКУ ОГПУ просит все ЭКО ПП учесть указанные методы хищений, улучшить обслуживание хлебозаводов и пекарен, поставив задачей ликвидацию подобных злоупотреблений.

П. п. нач. ЭКУ ОГПУ *Мионов*

ДА СБ України. – Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Засвідчена копія. Машинопис.

№ 445 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про зміцнення ЦК і обласних організацій КП(б)У*

24 січня 1933 р.

ЦК ВКП(б) считает установленным, что парторганизации Украины не справились с возложенной на них партией задачей организации хлебозаготовок и выполнения плана хлебосдачи, несмотря на трехкратное сокращение и без того сокращенного плана.

ЦК ВКП(б) считает, что основными областями, которые решают судьбу сельского хозяйства Украины и которые нужно прежде всего укрепить, являются Одесская, Днепропетровская и Харьковская области.

ЦК ВКП(б) постановляет:

1) наметить вторым секретарем ЦК КП(б)У и первым секретарем Харьковского обкома секретаря ЦК ВКП(б) т. Постышева *;

2) наметить первым секретарем Днепропетровского обкома т. Хатаевича с оставлением его одним из секретарей ЦК КП(б)У.

Наметить первым секретарем Одесского обкома т. Разумова **.

Освободить тт. Майорова, Строганова и Терехова от занимаемых ими ныне должностей и направить их в распоряжение ЦК ВКП(б).

Товарищам Постышеву, Хатаевичу, Разумову приступить к исполнению своих обязанностей по новой работе не позднее 30 января.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 914. – Арк. 13. Оригінал. Машинопис.

№ 446 *Лист Лебединського райвиконкому Харківської області до голови Рябушівської сільради і голови колгоспу «Перемога» про організацію допомоги голодуючим*

24 січня 1933 р.

В окремих колгоспах є окремі двори, що голодують, а Ви не вживаєте будь-яких заходів, нібито це Вас не стосується. Колгоспи повинні негайно

* П. Постышев до лютого 1934 р. залишався також і секретарем ЦК ВКП(б).

** Постанова щодо М. Разумова була скасована. Першим секретарем Одеського обкому КП(б)У був затверджений Є. Вегер.

запобігти цим явищам і бути занадто чутливими, особливо до бригадирів, колгоспників з великою кількістю трудоднів, родин червоноармійців, як колгоспників, так і одноосібників, червоних партизан, до дітей, з кого б вони не були, за стан яких Ви несете відповідальність. Ця допомога повинна бути організована через взаємодопомогу колгоспників. Зберіть гроші, купіть овочі, корову на м'ясо, хліба у колгоспників та видайте грошей і натурфонд з колгоспу (з листа *Постишева*).

Значна кількість хліба є закопана, захована в землю, розвиньте ініціативу його виявлення засобом натур[альної] нагороди хлібом виявивших осіб і повернення частини хліба на цю допомогу.

Окремі випадки голодухи повинні бути ліквідовані на місцях негайно, але є декілька колгоспів у районі, де потрібна загальна допомога, на яку потрібно мобілізувати значні кошти, а тому за ухвалою райтрійки Ви повинні виділити і переказати на рахунок райспоживспілки в Лебединській філії Держбанку 300 крб., списавши на витрати за рахунок адміністративно-управлінських витрат.

Не пізніше 20 лютого 1933 р. надішліть до РВК список всіх виявлених, що знаходяться в тяжкому продовольчому стані, з зазначенням складу сім'ї, характеристики про кількість працездатних, кількість вироблених трудоднів й причини такого тяжкого стану, коли і яка надана Вами допомога.

Голова райтрійки – голова РВК *Гужвії*
Райпостач *Рінка*

Державний архів Сумської області. – Ф. Р-2480. – Оп. 1. – Спр. 9. – Арк. 17.
Оригінал. Машинопис; 2. – С. 596.

№ 447 *Постанова ЦК КП(б)У про села та колгоспи, занесені на «чорну дошку»*

25 січня 1933 р.

Зважаючи на те, що занесені на «чорну дошку» постановою Раднаркому і ЦК села Гаврилівка (Дніпропетровської області) і Лютеньки (Харківської області) домоглися серйозних зрушень у виконанні плану хлібозаготівель (Гаврилівка – понад 70 % і Лютеньки – 88 %), зняти ці села з «чорної дошки», опублікувавши відповідну постанову Раднаркому.

Вважати за потрібне продовжувати в цих селах хлібозаготівлі, особливо по індивідуальному сектору, який повинний сповна виконати наданий йому план.

2. Запропонувати обкомам переглянути всі колгоспи, що занесені на «чорну дошку» постановами обкомів і райвиконкомів, з тим, щоб внести за рахунок резервів, що є в розпорядженні області, потрібні поправки в плани тих з цих сел і колгоспів, де внаслідок подолання куркульського саботажу вдалось домогтися значних зрушень у хлібозаготівлях, і коли виконання планів у них досягає 80–90%, – зняти такі колгоспи з «чорної дошки».

3. ЦК пропонує обкомам і облвиконкомам посилити роботу з хлібозаготівель в тих селах, що занесені на «чорну дошку», в яких внаслідок відсутності певної боротьби проти куркульського саботажу не досягли потрібних зрушень в бік посилення хлібозаготівель, командирувати в ці колгоспи спеціальних робітників і вжити щодо них ряд заходів по їх оздоровленню; звернути особливу увагу в цих селах і колгоспах на проведення роботи щодо виявлення розкраденого й прихованого хліба, спираючись в цій роботі на міцно спаяний колгоспний актив.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 281. – Арк. 60–61. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 342–343.

№ 448 *Доповідна записка Бердичівського міськкому партії
Вінницькому обкомові КП(б)У про незадовільне
постачання робітників **

25 січня 1933 р.

Тяжелое продовольственное положение города находит свое выражение в ряде фактов, о которых считаю нужным довести до Вашего сведения из этих фактов следующие:

1. На ряде предприятий города имеют место среди отдельных рабочих случаи опухания от недоедания. На 10-й обувной фабрике таких случаев установлено 40. На швейной фабрике – более 40, в типографии – более 10, среди строителей – до 15.

Естественно, что мы никакого специального обследования не проводили и не проводим. Все эти факты установлены треугольниками предприятий в процессе повседневной работы и общения с рабочими и работницами. Среди этих рабочих имеются отдельные члены и кандидаты партии.

На обувной и швейной фабриках имели место случаи обморочного состояния в рабочее время. На швейной – 2 случая, на обувной – 2 случая, причем один из рабочих обувной фабрики отвезен после обморока домой и вскоре скончался.

Некоторые руководящие работники – члены партии – меня информировали, что ими наблюдается ряд случаев, когда отдельные рабочие и работницы обувной и швейной фабрик после работы ходят по квартирам просить хлеба.

На указанных предприятиях значительная часть рабочих состоит из деклассированной еврейской бедноты, втянутой в последние годы в производство.

Наряду с массовой разъяснительной работой на предприятиях со стороны партийного комитета принимаются все меры к тому, чтобы, с одной стороны, не допустить перебоев в общественном питании, ибо и здесь име-

* Записка була надіслана Вінницьким обкомом партії із супровідним листом до ЦК КП(б)У.

ется угроза срыва, а с другой – несколько облегчить положение особо остро нуждающейся части рабочих.

Для этой цели мы из получаемых наших абсолютно недостаточных хлебных фондов кое-что выкраиваем для выдачи хотя бы небольших мучных пайков этой части рабочих. Хотя это мероприятие вызывает отдельное недовольство и провокации (например, на обувной фабрике при выдаче пайков отдельные рабочие бросали реплики: «для того, чтобы получить паек, нужно опухнуть»), все же мы считаем нужным это мероприятие практиковать. Поскольку среди этой группы остро нуждающихся рабочих большая часть ударников, выдача указанных одновременных пайков проводится в форме выдачи пайков ударникам.

2. В январе месяце участились смертные случаи от истощения. Полной картины этого явления дать не могу, поскольку мы не занимались и не занимаемся специальным учетом и выявлением этих случаев, и никакой статистики в этой области у нас, естественно, нет. Пишу Вам об этом на основании данных заведующего городской больницей (члена партии). За период с 1 по 15 января в больницу доставлено 12 трупов. По данным больницы, смерть последовала от истощения.

Зафиксированы смертные случаи на улице, а также случаи, когда отдельные трупы лежат в квартирах по несколько дней (это относится к одиноким).

3. Значительно участились случаи подбрасывания детей. Имеющийся в городе детдом рассчитан на 60 детей, в настоящее время в доме находится уже 100 детей. Нами приняты меры к расширению дома. Содержание детей в доме, в частности, в смысле питания, является неудовлетворительным, поскольку наши ресурсы крайне ограничены.

В отношении эпидемических заболеваний город можно пока признать благополучным. В январе месяце было заболеваний: брюшным тифом – 7, сыпным тифом – 5, скарлатиной – 2, ризачкой – 2.

В исполнение решений бюро обкома приняты необходимые меры по борьбе с эпидемическими заболеваниями. О принятых мерах борьбы с эпидемическими заболеваниями сообщаем в обком дополнительно.

Тяжелое продовольственное положение города и особенно неудовлетворительное и перебойное снабжение хлебом, а также перебои в выплате зарплаты используются антисоветским элементом для создания отрицательных настроений среди рабочих и служащих. Эти отрицательные настроения за последнее время усилились. Причем имеют место случаи отрицательных настроений среди отдельных членов и кандидатов партии (обувная фабрика «Прогресс»).

В целях усиления партийной и массово-политической работы, повышения бдительности парторганизации партийный комитет собирал совещание треугольников предприятий и учреждений и имеет повседневную связь с предприятиями.

Сообщая обо всем вышеизложенном, я прошу областной партийный комитет оказать нам возможную помощь в деле некоторого облегчения создавшегося положения в городе.

Вместе с этим считаю нужным обратить внимание на следующее: мне кажется, что областные снабжающие организации на протяжении всего времени неправильно подходят к вопросам снабжения Бердичева. Из неправильного подхода вытекает и неправильное обвинение. Ведь нас, например, обвиняют в том, что мы незаконно урезали нормы хлеба учителям, ИТР, студентам и некоторым другим категориям. В то время, когда мы и по этим урезанным нормам выдаем хлеб с перебоями.

Отношение к снабжению Бердичева заставляет меня просить областной партийный комитет указать областным снабжающим организациям на необходимость более правильного подхода как к определению контингентов, так и непосредственному снабжению Бердичева.

Секретарь Г. П. К. Гришкан

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 18–19. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 449 *Записка прямим проводом уповноваженого ДПУ в Новоукраїнському районі Одеської області голові ДПУ УСРР про викриття прихованого хліба в низці сіл району*

27 січня 1933 р.

Новая Украинка

В с. Песчаный Брод, в артели «1 Мая», проводил собрание т. Затонский. В результате на собрании было вскрыто 3 ямы, после собрания – 15 ям, с количеством хлеба – 116 пудов. Возвращено хлеба 11 хозяйствами – 64 пуда хлеба. Поступил целый ряд анонимок о скрытом хлебе. Благодаря собранию за 2 дня было заготовлено 35 ц хлеба.

Такое же собрание было проведено в колхозе им. Петровского в с. Татаровка. На собрании вскрыто 2 ямы. За 3 дня заготовлено 17 ц хлеба. Три недели тому назад этот колхоз прекратил хлебосдачу.

Проведение собраний производит большое впечатление на селян.

Уполномоченный ГПУ
по Новоукраинскому району *Родал*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6340. – Арк. 105. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 343–344.

№ 450 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про збір насіння та посівну кампанію в Україні*

28 січня 1933 р.

ЦК ВКП(б) и СНК пропонує ЦК КП(б)У и СНК України:

1) не припиняючи хлібозаготовок, переключити основні сили партійно-радянських організацій з 1 лютого 1933 г. на збір насіння и організацію посівної кампанії;

2) не створювати офіційного загальноукраїнського комітету по організації сівки, як це має місце на Північному Кавказі, а створити при ЦК КП(б)У вузьку партійно-радянську комісію по керівництву збором насіння и проведенню посівної кампанії з відповідними комісіями при обкомах;

3) склад комісії при ЦК КП(б)У представити на затвердження ЦК ВКП(б) и СНК СРСР *.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 914. – Арк. 15. Оригінал. Машинопис.

№ 451 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про проведення Всесоюзного з'їзду колгоспників-ударників*

29 січня 1933 р.

1. Створити на 15 лютого в Москві Всесоюзний з'їзд колгоспників-ударників передових колгоспів.

Поставити перед з'їздом головною метою всемірне розгортання соціалістического змагання и ударництва в колгоспах, особливо в зв'язі з сівкою насіння и весняною сівкою, мобілізацію широких мас колгоспників на боротьбу за соціалістическу трудову дисципліну, за зміцнення громадської власності проти залишків кулацтва, проти шкідливців и ворогів колгоспного майна.

В повестці з'їзду поставити один пункт – зміцнення колгоспів и завдань весняної сівки. Докладчики – тт. Каганович и Яковлев.

З'їзд створити від імені відділу сільського господарства ЦК ВКП(б), НКЗема СРСР и ЦК ВЛКСМ.

Комісію по керівництві з'їздом затвердити в складі: тт. Кагановича Л. (голова), Яковлева Я., Криницького, Косарева, Левина А., Бірна, Михайлова (МК).

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 914. – Арк. 16. Оригінал. Машинопис.

* 30 січня 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) затвердило склад комісії на чолі з С. Косіором, зобов'язавши надавати кожні п'ять днів зведення щодо збору насіння. Див. док. № 455.

№ 452 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про залишення у розпорядженні ЦК КП(б)У та областей УСРР зерна, зібраного понад річний план хлібозаготівель*

29 січня 1933 р.

1. Все зерно, заготовленне с 1 февраля по 1 апреля сверх годового плана хлебозаготовок по Киевской, Винницкой областям и по Молдавии как полностью выполнивших установленный для них годовой план хлебозаготовок и по Харьковской области как выполнившей годовой план по колхозам, оставить в распоряжении ЦК КП(б)У на семена для ярового сева.

2. По Одесской, Днепропетровской, Донецкой и Черниговской областям, как не выполнившим плана хлебозаготовок, оставлять 30 % в распоряжении государства и 70 % в распоряжении ЦК КП(б)У на семена для ярового сева из зерна, заготовленного в период с 1 февраля по 1 апреля.

3. Настоящее постановление не распространяется на гарнцевый сбор, который полностью (90 %) должен поступать в распоряжение государства.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 914. – Арк. 26. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 344.

№ 453 *Зведення Наркомату юстиції УСРР ЦК КП(б)У про кількість засуджень за ухилення від здачі хліба, саботаж та спекуляцію хлібом*

29 січня 1933 р.

БОРОТЬБА ОРГАНІВ ЮСТИЦІЇ ЗА ХЛІБ

Судова репресія по УСРР на 4 п'ятиденку січня 1933 р.

1. Нездача хліба

А. Кількість репресій.

По 182 районах УСРР (не наведено даних по Вінницькій області) засуджено за нездачу хліба за 4 п'ятиденку січня 1306 осіб, що складає пересічно на район понад 7 засуджених.

Динаміка судової репресії за окремі п'ятиденки січня місяця встановлюється з таких даних:

1-[а]	п'ятиденка	– 6	на район
2-[а]	»	– 8	» »
3-[я]	»	– 6	» »
4-[а]	»	– 7	» »

Отже, за січень місяць репресія щодо кількості була досить значна та майже стабільна за окремі п'ятиденки. Незначні коливання в кількості репресій за різні п'ятиденки цілком природні.

Найбільшу щодо кількості репресію застосовано по Чернігівській області (15 на район), найменшу – по Донецькій області (2 на район).

Кількість застосованої репресії по вирішальних щодо хліба областях встановлюється з таких даних:

Дніпропетровська	область	– 11	на район
Харківська	»	– 8	» »
Одеська	»	– 6	» »

Б. Класовий напрям натиску.

Із кількості 1306 засуджених за нездачу хліба твердоздатчиків – 375 (30 %), контрактантів – 936 осіб (70 %).

Порівнюючи з п'ятиденкою січня, відсоток і кількість засуджених хлібоздатчиків за 4 п'ятиденку трохи зменшилися. Динаміка застосування репресії до різних соціальних груп, засуджених за різні п'ятиденки січня, встановлюється з таких даних:

1-[а]	п'ятиденка	січня	–	твердоздатчиків	30 %
2-[а]	»	»	–	»	33 %
3-[я]	»	»	–	»	35 %
4-[а]	»	»	–	»	30 %

В. Твердість судової репресії.

До засуджених за нездачу хліба застосовано в основному цілком тверду репресію: до 1278 із 1306 (97,7 %) засуджених застосовано позбавлення волі, причому в основному на строк понад 3 роки. Примусові роботи застосовано лише до 30 (2,3 %) засуджених.

Динаміка твердості репресії за різні п'ятиденки січня встановлюється з таких даних:

Позбавлення волі:

1-[а]	п'ятиденка	січня	98,6 %
2-[а]	»	»	98,5 %
3-[я]	»	»	98,5 %
4-[а]	»	»	97,7 %

Отже, судова репресія залишається майже стабільна щодо твердості за різні п'ятиденки січня та цілком тверда.

Г. Класовий напрям репресії.

Репресію цілком правильно диференційовано щодо окремих соціальних груп засуджених: до куркулів та заможних застосовано позбавлення волі на 99,5 %, причому в основному на строк понад 5 років, а до контрактантів застосовано позбавлення волі на 97 %, причому в основному до 5 років.

2. Розкрадання хліба

По 184 районах УСРР засуджено за розкрадання хліба 965 чоловік, що складає пересічно на район 5 засуджених.

Кількість застосованої репресії у боротьбі з розкраданням хліба залишається майже стабільна за різні п'ятиденки січня та грудня: пересічно на п'ятиденку припадає 5 засуджених за розкрадання хліба.

До засуджених за розкрадання хліба застосовано в основному досить тверду репресію: позбавлення волі застосовано до 911 із 965 засуджених (95 %), примусові роботи застосовано лише до 54 (5 % засуджених). В основному позбавлення волі застосовано на строк понад 3 роки.

Треба констатувати тенденцію до подальшого посилення репресій у боротьбі за розкрадання хліба в січні місяці.

3. Боротьба за мірчук

По 147 районах УСРР засуджено всього за мірчук 87 осіб.

Порівнюючи з 3-ю п'ятиденкою січня, кількість застосованих репресій за мірчук трохи зменшилась.

За 3-ю п'ятиденку січня по 168 районах було засуджено 124 особи.

До засуджених за мірчук в основному застосована тверда репресія: позбавлення волі застосовано до 74 із 87 засуджених (85 %).

Порівнюючи з 3-ю п'ятиденкою січня, репресію в боротьбі за мірчук підсилено: за 3-ю п'ятиденку січня позбавлення волі у боротьбі за мірчук було застосовано до 76 % засуджених.

НКЮ вживає заходів щодо подальшого послаблення у застосуванні примусових робіт у боротьбі за мірчук.

4. Боротьба зі спекуляцією хлібом

По 176 районах УСРР засуджено за спекуляцію хлібом 211 осіб.

Порівнюючи з 3-ю п'ятиденкою січня, кількість засуджених за спекуляцію хлібом трохи збільшилася (з 190 до 211).

Треба відзначити певну активізацію з п'ятиденки в п'ятиденку січня боротьби зі спекуляцією хлібом лінією органів юстиції.

До засуджених за спекуляцію хлібом застосовано в основному досить тверду репресію: позбавлення волі застосовано до 93 % засуджених, причому в основному на строк понад 3 роки.

Треба констатувати виявлену тенденцію, посилити боротьбу не тільки збільшенням кількості засуджених, але також і посиленням репресії.

5. Боротьба з контрреволюційним саботажем

По 122 районах УСРР засуджено за контрреволюційний саботаж 419 осіб.

Серед засуджених: голів колгоспів – 71, членів управ колгоспів – 71, керівників – 56, завгоспів – 27, рахівників – 38.

Порівнюючи з 3-ю п'ятиденкою січня, кількість засуджених за контрреволюційний саботаж трохи зменшилася: за 3-ю п'ятиденку по 95 районах УСРР було засуджено 440 осіб.

Зменшення кількості засуджених за контрреволюційний саботаж йде головним чином за рахунок Київської та Харківської областей.

До засуджених за контрреволюційний саботаж застосовано на 4-у п'ятиденку січня слабшу репресію, ніж за 3-ю п'ятиденку:

До	20	засуджених	застосовано	розстріл	(5 %)
»	343	»	»	позбавлення волі	(82 %)
»	56	»	»	примусові роботи	(13 %)

Позбавлення волі застосовано на 60 % на строк понад 5 років.

Зважаючи на те, що за 4-у п'ятиденку збільшено кількість і відсоток застосування примусових робіт, НКЮ перевіряє правильність лінії у справах, в яких застосовано цей захід соціальної оборони...

Нарком юстиції
та Генеральний прокурор УСРР *Поляков*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6353. – Арк. 67–74. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 345–348.

№ 454 *Повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про незадовільне постачання продовольством населення м. Умань Київської області*

29 січня 1933 р.

Уманский аппарат ГПУ отмечает крайне неудовлетворительное положение с хлебоснабжением трудящихся города.

В январе хлеб получали только лица, проходящие по первому списку: рабочие местных предприятий, научные работники, учителя, студенты, служащие почты. Эти категории получали по 300 г, их иждивенцы хлебом вовсе не снабжались.

16–17 января хлеб совершенно не выдавался; 18 января рабкооп одолжил в райсоюзе 2,5 т хлеба и в этот же день раздал его; 19 января хлеб опять не выдавался.

Уманский аппарат ГПУ через специально выделенного врача-коммуниста выявил 9 случаев опухания рабочих на почве голода.

В связи с тяжелым материальным положением, плохим продовольственным снабжением бросило учебу и выехало из Умани, по предварительным данным, до 700 студентов местных техникумов. В течение последнего месяца уехали самовольно, оставив работу, 12 лекторов различных уманских учебных заведений.

Среди рабочих местных предприятий отмечаются резкие антисоветские реагирования; на работе, в цехах рабочие только и говорят о своем тя-

желом материальном положении, об отсутствии хлеба, об ухудшении положения рабочего класса и т. п.

Настроения недовольства отмечаются также среди имеющихся в Умані до 300 бывших красных партизан; последние получают по 300 г хлеба на семью, независимо от количества членов семьи.

В последние дни бывшие красные партизаны начали собирать деньги среди партизан с тем, чтобы послать в центр делегацию с просьбой об оказании им помощи в снабжении хлебом. С этой же целью они написали докладную записку в областную партизанскую комиссию.

Для проверки приведенных выше материалов о хлебных затруднениях и отрицательных явлениях на этой почве, возникших в г. Умань, командирован оперативный работник Киевского областного отдела ГПУ.

Заместитель председателя ГПУ УССР Карлсон

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 33–34. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 348, 349.

№ 455 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про комісію ЦК КП(б)У щодо керівництва збором насіння та проведення весняної сівби*

30 січня 1933 р.

1. Утвердить следующий состав комиссии при ЦК КП(б)У по руководству сбором семян и проведению посевной кампании: Косиор – председатель, Постышев, Чубарь, Реденс, Одинцов, Уполнаркомсовхозов.

2. Дать комиссии те же права, какими пользуется Северо-Кавказский комитет по севу, разрешив ей издавать свои распоряжения, поскольку они подлежат опубликованию, под видом решений ЦК и Совнаркома Украины.

3. Обязать комиссию присылать в ЦК ВКП(б) проверенные сводки по сбору семян через каждые пять дней.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 914. – Арк. 18. Оригінал. Машинопис.

№ 456 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) у зв'язку з телеграмою П. Постышева*

31 січня 1933 р.

1. ЦК ВКП(б) считает неправильным, что пленум Харьковского обкома провел избрание т. Постышева втихомолку и не развернул критики недочетов в работе обкома на основе решения ЦК ВКП(б) от 24 января*.

2. ЦК ВКП(б) одобряет предложение т. Постышева о созыве пленума ЦК КП(б)У в связи с решением ЦК ВКП(б) от 24 января для проработки

* Див. док. № 445.

цього рішення и обсядження вопроcов по організації весенньої посевної кампанії.

3. Разослать рішення ЦК ВКП(б) от 24 январа всем секретарям обкомов и райкомов України для мобілізації актива на основе цього рішення.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 914. – Арк. 25. Оригінал. Машинопис.

№ 457 *Лист без підпису до газети «Колгоспне село»
про голодування селян та безгосподарність у колгоспі
«Нове життя» Кагарлицького району Київської області*

Січень 1933 р.

Ось що я розкажу у відповідь на промову т. Сталіна. Уже другий рік, як тяжко голодає с. Суцани. Заражується од усякої нечистоти, що їдять, і мруть [люди] як мухи восени. Ходять балачки, що радвллада загнала в колгосп, щоб «експлуатувати» трудящу людність. Нема хліба, хоч цього 1932 р. жодного центнера хлібозаготівлі не було взято в державу. Коней, свиней теж раптом не стало, а причину не довелося довго шукати. Рада колгоспу «Нове життя» складається з тих паразитів, що тягнуть соки з трудящих колгоспників і руйнують колгоспне будівництво.

Весною 1932 р. від неуважного догляду за кіньми вони [коні] видохли. А частину рада колгоспу з конюхами, бо вони рідня, продавали і кожну ніч пиячили у Бови Корній Сергійовича. А мала часть коней, [що] зосталася, то була нездатна до весняної сівби. Надійшли роботи в полі, колгоспівці були хлялі, та рада постановила накидати норми виробітку. Люди, звісно, не виробляли і робили по 4 дні на трудовень, тоді як на постійній роботі були рідня та свати ради колгоспу і виробляли по 1 трудовню за день. Колола рада потай від колгоспників кабанців і їла з постійниками. І в кінці року, коли розраховались, то виявилось, що постійники, конюхи, бригадири та інші получили хліба зовсім багато, а поденні робили і заробили по пуду менше. Поросят роздали постійникам теж, а останніх [поросят] покололи та поїли замість того, щоб оддати м'ясозаготівлі. Колгоспники поденні, що ходили на роботу, не мають ні хліба, ні поросят, а м'ясозаготівлю рада колгоспу розложила на них, щоб виповнювали. А на Різдво вдобавку рада колгоспу потай змолотила 18 пудів колгоспівського жита і розділила поміж собою. Маляс, який належав на трудовні, рада попродала і пропила. Склад ради – Бова Корній, Бова Гриша, Кравченко Хома, Литвин Влас, Глушко Михайло, Глушко Санько, Мишак Василь і голова Нужденко.

Просимо розслідувати.

Кагарлик, с. Суцани, артіль «Нове життя».

ЦДАВО України. – Ф. 388. – Оп. 2. – Спр. 653. – Арк. 109–110. Ротапринтний примірник; 2. – С. 597–598.

№ 458 *Витяг зі звіту ДПУ УСРР про боротьбу з тероризмом та зривом хлібозаготівель (листопад 1932 – січень 1933 рр.)*

Січень 1933 р.

За період ноябрь–январь по Україні учтено 436 терористических проявлений*.

Динамика терора по місяцям и характеру дає такі показателі:

	Ноябрь	Декабрь	Январь	Всего
Всего терактов:	107	179	150	436
Из них:				
убийств	22	21	21	64
ранений	23	35	35	93
избиений	1	11	8	20
покушений	7	23	18	48
поджогов	54	89	68	211

Таким образом, в декабре количество терактов резко увеличивается против ноября, в январе несколько падает, но активная форма терпроявлений – физический террор – непрерывно растет из месяца в месяц. Если в течение всего года имущественный террор превышал физический и в ноябре он составлял к общему количеству терактов 48 %, то в декабре составляет 50,2 %, а в январе уже – 54,8 % от общего количества терпроявлений за месяц по Украине.

По отдельным областям и характеру террор за квартал распределяется так:

Область	Колич. терактов	По видам				
		убийств	ранений	покушений	избиений	поджогов
Винницкая	98	13	18	8	4	55
Харьковская	84	14	20	4	5	41
Черниговская	87	18	21	12	1	35
Киевская	63	9	11	4	–	39
Днепропетровская	47	4	12	9	3	19
Одесская	26	2	3	5	5	11
Донецкая	16	3	3	3	1	6
АМССР	15	1	5	3	1	5
Всего	436	64	93	48	20	211

Приведенные цифры показывают, что в масштабе квартала, как и в продолжение всего года, наиболее неблагополучными по террору являются

* Підкреслено в документі.

области – Харьковская, Винницкая и Черниговская, причем если в Винницкой области пораженность террором идет за счет поджогов (с небольшими убытками по соцсектору), то в Черниговской преобладает физический террор – 57,7 %, а в Днепропетровской области, благополучной по террору в течении года и мало пораженной в продолжении квартала по количеству терактов, физический террор составляет 80,9 %.

...Мероприятия органов ГПУ УССР, направленные к пресечению саботажа, срыва и сопротивления хлебозаготовкам, очистке низового советского и колхозного аппарата от кулацко-к.-р. элементов, прекращению спекуляции хлебом, разбазаривания и хищений социалистической собственности за период ноябрь – январь выразились в следующем.

Всего по селу было арестовано по состоянию на 25 января 37 797 чел. В том числе:

по Харьковской области	7273
» Днепропетровской »	6617
» Одесской »	5637
» Черниговской »	5602
» Киевской »	4815
» Винницкой »	3533
» Донецкой »	2539
» пограничным районам	1201
» АМССР	580

Из них: по групповым делам – 15 847 чел., одиночек – 21 950.

Ликвидировано антисоветских, кулацко-контрреволюционно-повстанческих, шовинистических и разных других организаций и групп – 391, по коим арестовано 3109 чел.

Ликвидировано внутриколхозных групп, которые занимались организованным хищением и разбазариванием хлеба, хищением социалистической собственности, вредительством, сопротивлением хлебозаготовкам, саботажем и т. п. – 1208. По ним арестовано 6682 чел.

Ликвидировано террористических групп 84 с количеством арестованных участников 379 чел.

Из общего числа арестовано:

по единоличному сектору	15 312	по колхозам	14 569
» совхозам	890	» МТС	243
» низовой кооперации	585	» заготорганизациям	531
» мельницам	461	» низов. соваппарату	763
» земорганам	101	» ВУЗам и школам	216
» прочих	4126		

По видам преступлений арестованные разбиваются на следующие основные категории:

хищения и разбазаривание хлеба	10 288
саботаж и сопротивление хлебозаготовкам	6016
спекуляция хлебом	1752
хищения общественной собственности	1096
вредительство в колхозах, совхозах и МТС	1028
искривления со стор. представителей соваппарата	233
антисоветская агитация	10 269
по террору	605
бандитизму	417
по к.-р. организациям и группам	4822
беглых кулаков	486
прочих	785

В общем числе арестованных:

пред. колхозов	1471	член. правл. колхозов	1335
бухгалтер. и счетовод.	1436	завхозов и кладовщиков	1820
бригадиров	891	рядов. членов колхозов	7906
пред. сельсоветов	388	админ. руководящ. состава совхоз., МТС, мельниц и пр.	388
пред и чл. правл. низовой кооперации	127	агротехперсонала	148
проч. служащих	2354	рабочих	1526
сельучителей	316	учащихся	44
кулаков	5825	средняков	8187
бедняков	1436	торговцев	193
служителей культа	233	деклассир. элемент и пр.	1783

Среди арестованных:

членов и кандидатов партии	1251
комсомольцев	203
бывш. членов партии	439
красных партизан	77

Из общего числа 37 797 арестованных с политпрошлым 8145 чел. В том числе:

быв. кулаков	5114	быв. петлюровцев и гетманцев	597
» махновцев	170	» политбандитов	380
» уголовников	109	» *	232
» офицеров	365	» член. а/с партий	48
» помещ. и кр. собст.	31	» карателей	19
» участников к.-р. организ. и восст.	510	» торговцев	415
		с проч. к.-р. прошлым	95

* Нерозбірлива аббревіатура.

РЕЗУЛЬТАТЫ ПО ДЕЛАМ

Всего рассмотрено дел в отношении 12 076 обвиняемых, из них осуждено:

к высшей мере социальной защиты	719
к лишению свободы и заключ. в концлагерь	8003
к высылке	2533
к принудительным работам	281

Кроме того, из районов, наиболее отстающих по хлебосдаче, выселено за пределы Украины 1918 семей и 700 одиночек.

Выселение произведено:

Из 19 районов	Д[непр]петровской области	– 690 сем., одиночек – 700
» 13 »	Харьковской области	– 399 »
» 12 »	Одесской »	– 504 »
» 7 »	Черниговской »	– 316 »

Мероприятиями органов ГПУ и милиции за период с 1.XII по 25.I.33 г. вскрыто 14 956 ям, 621 черных амбаров и 1359 друг. тайников, из коих изъято – 1 718 500 пуд. зернохлеба (в это количество вошел хлеб, обнаруженный в отходах, а также у спекулянтов и перекупщиков).

ДА СБ України. – Ф. 16. – Оп. 27. – Спр. 4. – Арк. 3– 4, 12–15. Копія. Машинопис.

№ 459 *Телеграма РНК СРСР про заходи щодо посилення заготівель м'яса*

1 лютого 1933 р.

Сообщения с мест, а также произведенная проверка части районов обнаружили, что при проведении постановления Совнаркома СССР и ЦК ВКП(б) о мясозаготовках со стороны местных советских органов допущены ряд вопиющих нарушений этого постановления: первое – значительное количество единоличных хозяйств и колхозных дворов не охвачено обязательствами по сдаче мяса государству; второе – значительное количество хозяйств законно освобождено от сдачи [мяса] сельсоветами, райисполкомами; третье – в районах, селах произвольно снижены нормы сдачи, установленные постановлением; четвертое – не поставлен учет и контроль со стороны сельсоветов, райисполкомов за выполнением обязательств каждым отдельным хозяйством, каждым отдельным колхозным двором, каждым отдельным единоличником. В отношении хозяйств, уклоняющихся от выполнения поквартальных обязательств, не применены репрессии, предусмотренные при невыполнении преобладающим большинством республик, краев и областей плана мясозаготовок четвертого квартала. В этих республиках, краях и областях значительным количеством колхозных дво-

ров, единоличников особенно, не сдано ни одного килограмма в счет обязательств. Все это грозит, если сейчас же не будут приняты решительные меры к исправлению, непоправимыми последствиями и крупными осложнениями выполнения плана мясозаготовок и плана рабочего снабжения мясoproдуктами. Подобное благодушное, либеральное отношение к проведению в жизнь закона, безответственность и расхлябанность заготовительных и других органов власти не могут быть дальше терпимы и должны быть приняты экстренные меры к решительному и быстрому исправлению всех указанных недостатков и извращений при проведении закона о мясозаготовках. Для этого предлагаем образовать республиканские, краевые, областные комиссии под руководством председателя Совнаркома, крайисполкома в составе КомзагСТО, Наркомснаба, ГПУ, Заготскота и аналогичные комиссии в районах. На эти комиссии возложить: первое – проверить, вручены ли обязательства по сдаче мяса каждому хозяйству, подлежащему обложению на основании постановления ЦК и СНК, а также инструкции Наркомснаба; второе – соответствуют ли нормы полученных обязательств установленным по закону; третье – установить точное количество и сумму обязательств фактически врученных району, отдельно единоличникам, отдельно колхозным дворам, отдельно товарным фермам, и проверить, соответствуют ли эти итоги плану мясозаготовок, установленному для данного района; четвертое – организовать сплошную проверку выполнения обязательств каждым единоличным хозяйством, каждым колхозным двором, каждой колхозной фермой; пятое – немедленно привлечь к ответственности, предусмотренной законом, все хозяйства, не выполнившие обязательств четвертого квартала. На основании результатов проверки районные, краевые, областные, республиканские комиссии должны установить, соответствует ли сумма врученных обязательств по всем районам утвержденному для края пятнадцатимесячному плану ското-заготовок, немедленно принять все необходимые меры для исправления выявленных комиссиями нарушений постановления СНК и ЦК, ошибок и злоупотреблений в проведении мясозаготовок. Срок для проведения всей работы – 10 февраля. [К] этому сроку сообщите КомзагСТО, Наркомснабу результаты проверок по республике, краю, области, а именно – количество, сумму обязательств, врученных республике, краю, области, отдельно единоличникам, колхозным дворам и колхозным фермам.

Зам. председателя СНК СССР *Куйбышев*
Наркомснаб СССР *Микоян*
Зам. пред. ОГПУ *Ягода*

№ 460 *Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну та В. Молотову про заходи, спрямовані на запобігання масовому виїзду селян з УСРР, Північно-Кавказького краю та БСРР*

2 лютого 1933 р.

Для пресечення масового виїзду з України, Северного Кавказа и Белоруссии транспортними органами ОГПУ організовані на дорогах С. Кавказа, України, Юго-Восточной, Западной, Рязанской, Уральской, Златоустовской, Октябрьской, М.-Казанской, Моск.-Балт.-Белор. заслони и оперативно-розыскные группы.

В результаті проведених заходів з 22 по 30 января включительно всего задержано 24 961 человека, бежавших с мест постоянного жительства, из них: украинцев 18 379 чел.; СКК – 6225 чел.; прочих районов – 357 чел.

Возвращено обратно к месту жительства 16 046 чел.; арестовано 1016 чел.; остальные 7879 чел. находятся в стадии проверки.

По отдельным дорогам задержания выразились в следующем: по Сев.-Кавказской задержано 2519 чел., возвращено обратно 2192 чел., арестовано 98 чел., выясняется 299 чел.; по южным дорогам задержано 12 842 чел., возвращено обратно 6763 чел., арестовано 826 чел., выясняется 6250 чел.; по Юго-Вост. задержано 3555 чел., возвращено 2266 чел., арестовано 32 чел., выясняется 1260 чел.; по Западной задержано 2274 чел., возвращено 2270 чел., арестовано 4 чел.; по Ряз.-Уральской задержано 134 чел., возвращено 7 чел., выясняется 127 чел.; по Сам.-Злат. задержано 45 чел., возвращено 22 чел., выясняется 23 чел.; по Октябрьской задержано 427 чел., возвращено обратно 412 чел., арестовано 15 чел.; по М.-Казанской задержано 191 чел., возвращено 123 чел., арестовано 8 чел.; по М.-Курской задержано 1710 чел., возвращено 1672 чел., арестовано 18 чел., и по МББ задержано 264 чел., возвращено 249, арестовано 15.

Зам. пред. ОГПУ *Ягода*

АПРФ. – Ф. 3. – Оп. 30. – Спр. 189. – Арк. 26–27. Оригінал. Машинопис; 6. – С. 398–399.

№ 461 *Витяг з інформаційного зведення Наркомзему УСРР про вороже ставлення селян до колгоспного майна та забезпечення зерном посівної кампанії 1933 року*

2 лютого 1933 р.

I. Класова боротьба навколо сівби

Куркульські та антирадянські елементи, які по багатьох місцях лізли до колгоспів, прикладають багато зусиль для зриву весняної сівби. Наводимо декілька прикладів тактики куркуля та його агентури.

1. Нищення та послаблення коня

Грушківський р-н. У колгоспі ім. Леніна куркулі отруїли 5 найкращих коней, нагодувавши їх кормом з «паризькою зеленню». Шкідники ще й досі не покарані. У колгоспі ім. Будьонного з вини конюха підкуркульника п'яниці Хамчака кінь утопився в криниці.

Знам'янський р-н. В колгоспі «Комунар» за конюхів працюють куркулі. Куркулі [доглядали] коней, як хотіли. За перші місяці осені загинуло 92 коня з 195. Із тих 103 шт., що лишилися, більшість покалічені: з вибитими зубами, очима, з ранами на копитах. В районі такі [випадки] непоодинокі. Слідчі органи не борються зі шкідницьким нищенням коней.

Карлівський р-н. Артіль «Шлях бідняка» – куркулі працювали на стайні. Внаслідок їхньої «праці» загинуло 77 коней, а акти складено лише на 27. Загибель 50 шт. управа приховує.

Лебединський р-н. Коваленко, візши горілку з Сум, проткнув коня ножем за те, що він не йшов під гору. В Кам'янському підкуркульник Бляненко пропив колгоспного коня, і за це з нього управа вирахувала лише 40 крб. В Михайлівці куркулі підложили під солому, що була постелена коням, борону вверх зубками.

2. Розкрадання та хижацьке ставлення до колгоспного майна

Томашпільський р-н. В колгоспі ім. Сталіна куркулі, скориставшись з безгосподарного ставлення до реманенту, вкрали плут та частини від культиватора.

Кобеляцький р-н. Колгоспник Троценко взяв артільного коня возити собі соломі, коли кінь втомився і став відпочивати, він почав його бити залізним ціпком і перебив йому ногу.

Новосанжарський р-н. У більшості колгоспів району догляд за кіньми явно незадовільний. В артілі «Червоне село» кінь загинув в очереті, і про це ні управа, ні конюхи не знали. В арт. «Весела праця» через недбайливий догляд кінь пробив живіт.

Краснокутський р-н. Арт. ім. Скрипника. Бандур взяв жеребну кобилу і поїхав шукати вкрадену корову, їздив цілий день, ввечері ця матка абортувала і лежить з пухлими ногами.

3. Розбор колгоспного майна і в першу чергу коней

Кобеляцький р-н. В арт. ім. Шевченка куркулі, скориставшись з відсутності масової роботи навколо постанови уряду про виділення їздових, організували виділення «дворових» і розібрали коней по дворах.

4. Розповсюдження провокаційних чуток та дезорганізація колгоспної маси

Тростянецький р-н. Куркульські елементи, опираючись на директиву про припинення видачі хліба на громадське харчування, сіють чулки про голод. В результаті цього на роботу виходило не більш як 10 % колгоспників. Продовжуючи свою роботу і далі, куркульські елементи створюють

настрій, що в «колгоспі будемо голодувати, треба іти у промисловість». Внаслідок [цього] за грудень виїхало 600 чоловік і зовсім виїхало 10 господарств.

II. Боротьба за насіння

Характеристичною рисою по колгоспах, які вивершили план хлібозаготівель, є демобілізаційні настрої щодо утворення насінних фондів. Чимало таких колгоспів залишилось без насіння, припустивши в минулому розкрадання та розбазарення хліба, не борються за скоріше утворення насінних фондів. Наводимо приклади.

1. Колгоспи, вивершивши хлібозаготівлі, демобілізувались

Березівський р-н на початку січня закінчив план хлібозаготівель. Замість [того, щоб] негайно переключитися на мобілізацію посівфонду, – майже повна демобілізація. Петрівський, Златоустівський, Буяївський партосередки зовсім припинили переобмолот соломи та перевіювання полов, замість 66 молотарок працює 13–10 молотарок.

Березівський р-н. Для утворення посівного фонду обікрали кожного колгоспника по 1 пуду зерна. У с. Вікторівка довели кожному колгоспникові тверде завдання у 6 пудів на посівний фонд, а коли не принесуть, загрожують розкуркуленням. В Кудрявцівському колгоспі обікрали кожного колгоспника по 1 пуду зерна, а керівники вікторівських колгоспів довели кожному колгоспникові по 6 пуд. твердого завдання зерна і запропонували в обов'язковому порядку принести до колгоспу, а коли не принесуть, то загрожують розкуркуленням.

Літинський р-н. Івчанський колгосп ще в грудні виконав план хлібозаготівель, але, поклавшись на самоплив, на 10 січня засипав лише 75,3 % потрібного насінневого фонду.

Козятинський р-н. У Білопільському колгоспі не вистачає 59 ц насіння, але ні управа колгоспу, ні партосередок нічого не роблять, щоб мобілізувати посівматеріал серед колгоспників.

2. Розгортаючи збирання насінневих фондів, йдуть лінією найменшого опору

Замість повернути розкрадане та неправильно роздане збіжжя, колгоспи стають на шлях «зрівнялівки», встановлюючи «подушну» норму задачі насіння.

3. В окремих колгоспах насінневі фонди охороняються безгосподарно

Ляховецький р-н. Колгосп «Ленінська кузня» злочинно ставиться до збереження посівматеріалу. Так, вика, яка була приготована для посіву, змокріла й погнила.

*4. Не слідкують за утворенням насінневих фондів
відповідної якості по культурах*

Корсунський р-н. До утворення посівфонду ставляться формально, не слідкують за якістю та культурами. Наприклад, в артілі «П'ятирічка» ніхто не знає, скільки і яких саме культур засипано до насінневого фонду.

5. Одноосібники вступають до колгоспу без насіння

Орининський р-н. Новоприйняті одноосібники не усуспільнюють посівматеріалу, а колгоспи не ведуть серед них пояснювальної роботи.

Томашпільський р-н. В колгоспі ім. Ворошилова одноосібники, що недавно вступили до колгоспу, мають усуспільнити 15 ц насіння, а усуспільнили лише 2, і роботи навколо цього ніякої не ведеться.

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 73. – Арк. 19–21. Копія. Машинопис; 2. – С. 598–600.

№ 462 *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про заходи
з організації весняної сівби в Україні **

3 лютого 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР и Центральный Комитет ВКП(б) ставят перед СНК УСРР, ЦК КП(б)У, Наркомземом СССР и Наркомсовхозов следующие основные задачи по проведению весеннего сева:

1. Увеличить размеры посевных площадей по сравнению с 1932 годом на 296 тыс. гектар[ов] и довести в 1933 году яровую посевную площадь до 17 130 тыс. гектар[ов], в том числе по колхозам [до] 11 860, по единоличникам – [до] 31 40 и по совхозам – [до] 2 130 тыс. га.

2. Размер посева зерновых культур (без сои) увеличить на 1 040 тыс. гектар[ов] против прошлого года, доведя посев их до 9 560 тыс. гектар[ов], в том числе: колхозы – 7066, единоличники – 1500 и совхозы – 994 тыс. гектар[ов]. Увеличение размеров посевов зерновых провести как за счет общего увеличения посевных площадей, так и за счет сокращения посевных площадей под техническими трудоемкими культурами.

3. Довести посевную площадь яровой пшеницы до 1 300 тыс. гектар[ов], овса – до 1 800 тыс. гектар[ов], ячменя – до 3 100 тыс. гектар[ов].

4. Сократить площадь посева свеклы до 913,8 тыс. гектар[ов] против 1249 тыс. гектар[ов] в 1932 году с тем, чтобы были обеспечены ранний сев, действительное улучшение обработки и повышение урожайности свеклы до 98,2 центнеров с гектара.

Площадь посева свеклы 913,8 тыс. га распределить по секторам следующим образом: по совхозам – семенников 58,8 тыс. га и фабричной – 54,1 тыс. га; колхозы – 668 тыс. га и единоличным хозяйствам –

* На документі є помітка: «Разослано аппаратом ЦК ВКП(б)».

133,4 тыс. га с тем, чтобы довести урожайность по совхозам до 119,2 цент., колхозам – до 97 цент. и единоличным хозяйствам – 95,6 центнеров.

5. Установить следующие обязательные нормы высева на гектар:

	(в центнерах)		
	Пшеница	Овес	Ячмень
Черниговская и север Киевской	1,25	1,35	1,25
Харьковская, Донбас и юг Киевской	1,15	1,25	1,15
Днепропетровск. и Одесск.	1,10	1,20	1,10
Винницкая и АМССР	1,20	1,30	1,20

6. Установить план сбора в колхозах семенных фондов по зерновым культурам в размере минимум 7 908 тыс. центнеров, в том числе: пшеницы – 1 280 тыс. цент., ячменя – 3 018 тыс. цент., овса – 1 718 тыс. центнеров.

Сбор семенных фондов закончить к 10 марта, применяя в случае необходимости методы хлебозаготовок.

7. Установить план подъема чистых паров в размере 2 млн га, в том числе 600 тыс. га по совхозам с тем, чтобы под пары были выделены наиболее засоренные земли. Обработку паров начать немедленно после окончания сева ранних яровых и закончить не позднее 5 июля 1933 года.

8. Распространить на Украину все мероприятия, установленные постановлением СНК СССР и ЦК ВКП(б) для Северного Кавказа в отношении трудовой дисциплины в совхозах и колхозах, борьбы с кулацким саботажем и вредительством, борьбы с кражей семян, а также мероприятия по организации сева единоличников (п.п. 2–5 пост. СНК СССР и ЦК ВКП(б) о мероприятиях по организации весеннего сева на Северном Кавказе).

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР В. Молотов (Скрябин)
Секретарь ЦК ВКП(б) И. Сталин

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 38–40. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 463 *Постанова ЦК ВКП(б) про припинення хлібозаготівель в Україні та збір насіння для весняної сівби*

5 лютого 1933 р.

а) С шестого февраля с. г. вплоть до окончания сева хлебозаготовки по всей Украине считать прекращенными;

б) обязать все области Украины полностью переключить все свои силы на сбор семян для ярового сева с оставлением собранных семян в распоряжении области;

в) сбор гарнца продолжать на прежних основаниях.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 915. – Арк. 16. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 349.

№ 464

*Витяг із доповіді генерального секретаря ЦК КП(б)У
С. Косіора на пленумі ЦК про підсумки хлібозаготівель
1932 року в Україні та постанову ЦК ВКП(б)
від 24 січня 1933 року*

5 лютого 1933 р.

Товарищи! Весенняя посевная кампания на Украине в этом году – первом году второй пятилетки – имеет для нас, для народного хозяйства не только Украины, но и всего Советского Союза исключительное значение. Эта кампания явится решающей для обеспечения и закрепления коренного поворота в борьбе за повышение урожайности, за организационно-хозяйственное укрепление колхозов и совхозов. Именно поэтому мы решили основные вопросы сельского хозяйства, вопросы подготовки к весенней посевной кампании поставить на обсуждение настоящего пленума ЦК КП(б)У.

Но нельзя эти вопросы по-настоящему разобрать и правильных путей к их разрешению нельзя наметить, не остановившись на постановлении ЦК ВКП(б) от 24 января, не проанализировав по-большевистски те итоги, которые мы имеем в области хлебозаготовок, в области руководства колхозами за истекший год. Вот почему мы сочли необходимым эти два вопроса объединить для того, чтобы одновременно их заслушать и затем совместно обсудить.

Первое, с чего следует начать, это – как мы должны отнестись к решению ЦК ВКП(б) от 24 января, как мы должны здесь, на нашем пленуме, перед лицом всей украинской партийной организации рассматривать это решение и какие сделать из него выводы.

Может быть, не все еще знают это решение, поэтому я его прочитаю:

«ЦК считает установленным, что парторганизации Украины не справились с возложенной на них партией задачей организации хлебозаготовок и выполнения плана хлебосдачи, несмотря на трехкратное сокращение и без того сокращенного плана.

ЦК считает, что основными областями, которые решают судьбу сельского хозяйства Украины и которые нужно прежде всего укрепить, являются Одесская, Днепропетровская и Харьковская области.

ЦК ВКП(б) постановляет:

1. Наметить вторым секретарем ЦК КП(б)У и первым секретарем Харьковского обкома – секретаря ЦК ВКП(б) т. Постышева.
2. Наметить первым секретарем Днепропетровского обкома т. Хатаевича с оставлением его одним из секретарей ЦК КП(б)У.
3. Наметить первым секретарем Одесского обкома т. Вегера.
4. Освободить тт. Майорова, Строганова и Терехова от занимаемых ими ныне должностей и направить их в распоряжение ЦК.
5. Тт. Постышеву, Хатаевичу и Вегеру приступить к исполнению своих обязанностей на новой работе не позже 30 января с. г.».

Товарищи! Что должны мы, большевики Украины, ответить ЦК ВКП(б) как на это постановление, так и на речь т. Сталина на объединенном плену-

ме ЦК и ЦКК, в которой были подвергнуты критике недочеты нашей работы на селе?

Можем ли мы ограничиться кратким признанием своих ошибок? Я думаю, что этого совершенно недостаточно. Ведь дело не столько в признании своих ошибок отдельными лицами или целыми организациями. Дело заключается в том, что на этих ошибках мы обязаны, как учил нас Ленин, воспитывать большевистскую организацию, воспитывать членов партии, учить их, как нужно по-большевистски работать, как нужно по-большевистски проводить в жизнь линию партии.

Вот почему нельзя отделаться общими разговорами и формальным признанием своих ошибок. Мы должны по-большевистски до конца перед партийной организацией развернуть критику этих ошибок, показать, в чем они заключаются, разъяснить их суть, чтобы вся парторганизация поняла, в чем смысл решения ЦК ВКП(б).

Широко разъяснить партийной организации постановление ЦК ВКП(б) и суть наших ошибок

Для нас чрезвычайно важно, чтобы парторганизация Украины от ЦК, его пленума и до последней ячейки правильно поняла решение ЦК ВКП(б), разобралась бы в тех ошибках и недочетах, которые допущены в работе на селе, и сделала бы отсюда все надлежащие большевистские выводы.

Речь идет не только о том, чтобы о наших ошибках знала и их причины и характер поняла узкая группа руководящего актива. Нет, узкой группой, как бы сильна и крепка она ни была, нельзя поднять всю парторганизацию на исправление ошибок. Это нельзя сделать, если вся парторганизация, как говорят, от мала до велика, не поймет, не усвоит, не разберется в том, что привело к таким серьезным недочетам в нашей работе на селе и в связи с чем ЦК признал необходимым вынести специальное решение.

С этой точки зрения, конечно, совершенно неправильной и глубоко ошибочной была позиция пленума Харьковского обкома и горкома, который по существу смазал политическое значение решения ЦК ВКП(б).

Решением ЦК ВКП(б) от 24 января дана характеристика работы не столько указанных трех областей, сколько работы всей нашей украинской парторганизации в деле организации и проведения хлебозаготовок. Поэтому на настоящем пленуме нам надо возможно подробнее разобраться в том, что у нас было с хлебозаготовками, почему трижды сокращенный план хлебозаготовок оказался до сих пор невыполненным.

В самом деле, в 1930 г. мы заготовили по селянскому сектору 393 млн пудов, в 1931 г. – 395 млн пудов, а в 1932 г. при первоначальном плане по селянскому сектору в 356 млн пудов, который был затем трижды снижен в общей сложности на 138 млн пудов, – план выполнен на сегодня по всем секторам всего-навсего на 255 млн пудов.

Чем объяснить этот невероятный, невиданный в истории Украины факт провала хлебозаготовок? Ведь до такого низкого уровня хлебозаготовок мы за последние годы не спускались. Лишь в 1928 г., когда мы в сельском хозяйстве Украины имели большую катастрофу, когда за зиму в

Степи вымерзло более 5 млн га, т. е. около 60 % озимых, Украина заготовила всего лишь 115 млн пудов, а то, что заготовлено в этом году, равно только плану 1927 г.

Выходит, что в результате неудовлетворительной работы по хлебу, по выполнению селом своего первоочередного обязательства перед государством в области хлебозаготовок, мы оказались отброшенными к уровню 1927 г.

В чем тут дело? Я должен со всей категоричностью заявить, что никакими объективными причинами этого оправдать нельзя. Большевики никогда не отрицали и не отрицают объективных причин. Объективные причины, конечно, имеют свое влияние, и с ними надо считаться, но я подчеркиваю, что стоит только внимательно рассмотреть эти так называемые объективные причины, чтобы убедиться в полной возможности выполнить установленный план хлебозаготовок.

Говорят, что урожай был плохой. Если даже принять целиком на веру цифры наших статистических учреждений, а эти цифры основаны на значительно преуменьшенных данных фактического обмолота, то выходит, что урожай по этим данным на 1 октября составляет в среднем 7,3 ц с га, а в прошлом году урожай по тем же данным был ниже – 7 ц с га. Выходит, что при сравнительно лучшем урожае в этом году мы заготовили по всем секторам 255 млн пудов против 440 млн пудов, заготовленных в прошлом году.

Если даже учесть, что осенью 1931 г. мы имели недосев около 2 млн га и 1 млн га зерновых погибло весной, что в общем дает уменьшение валового сбора на 21 млн пудов, то и при этом одно только сравнение двух цифр – 440 млн и 255 млн пудов – показывает, что дело тут не в объективных причинах.

Как бы мы ни оценивали урожай, даже если брать самые преуменьшенные данные, то и тогда найти объяснение такому выполнению плана хлебозаготовок, такой плохой работе в объективных причинах невозможно. Конечно, трудностей в этом году по сравнению с прошлым было значительно больше. Но тем не менее мы должны признать, что никаких непреодолимых причин для выполнения плана у нас не было.

Если по-большевистски подойти к анализу нашей работы, к анализу тех ошибок и недочетов, которые были допущены в организации и проведении хлебозаготовок, то следует прямо сказать, что выводы, сделанные ЦК ВКП(б), безусловно правильны.

Корень всех наших ошибок и недочетов заключается в том, что мы, начиная от ЦК КП(б)У и кончая нашими низовыми организациями, не поняли характера трудностей, связанных с новой обстановкой на селе, не учли особенностей хлебозаготовок в условиях объявления колхозной торговли, не мобилизовали низовые организации, в первую очередь их руководящий актив, на преодоление этих трудностей. Вследствие ошибочной оценки ряда факторов, непонимания новой обстановки, у нас в областях и районах создалась своего рода атмосфера успокоения и благодушия, что, мол, выполнение плана хлебозаготовок, по крайней мере в уменьшенных разме-

рах, обеспечено. Вот это благодушие, а отсюда и самотек в работе имели место в самый ответственный период хлебозаготовок, а это не могло не отразиться самым отрицательным образом на выполнении плана.

С исчерпывающей полнотой и исключительной ясностью наши ошибки и недочеты работы в деревне были вскрыты т. Сталиным в его речи на объединенном пленуме ЦК и ЦКК ВКП(б). На этих ошибках мы должны сегодня остановиться особенно подробно, ибо все то, о чем говорил т. Сталин, касается в первую очередь и главным образом нас, Украины.

Тов. Сталин подверг критике работу в деревне не только украинской партийной организации, а и других организаций, у которых имеются такие же или почти такие недочеты, как на Украине. Но для нас это слабое утешение. Кому много дано, с того много и спрашивается. Когда оценивается работа ряда партийных организаций, то прежде всего критика должна быть направлена против самой квалифицированной, самой крупной организации, с которой ЦК может и должен спросить больше. То, о чем говорил т. Сталин, относится прежде всего к нам.

В чем основные причины недостатков нашей работы на селе?

То, что в этом году положение в смысле хлебных ресурсов в Союзе у нас лучшее, более благоприятное, чем в прошлом, не подлежит никакому сомнению. В прошлом году в пяти областях Союза – в Западной Сибири, Казахстане, на Урале, на Средней и Нижней Волге – вследствие засухи был неурожай, что значительно сократило тогда хлебные ресурсы страны. Но в этом году у нас урожай сравнительно более благоприятный, валовой сбор хлебов больший, чем в 1931 г. И тем не менее хлебозаготовки в этом году проходили с большими затруднениями.

Тов. Сталин, анализируя новую обстановку в деревне, вскрыл перед нами пять причин, по которым хлебозаготовки в этом году проходили со значительно большими трудностями, чем в прошлом году.

Эти пять причин недостатков нашей работы на селе, о которых говорил т. Сталин, я вкратце здесь напомним.

Первая причина заключается в том, что мы не поняли новой обстановки в связи с объявлением колхозной торговли хлебом. Колхозная торговля имеет огромное положительное политическое и хозяйственное значение в том отношении, что она расширяет базу товарооборота между городом и деревней и создает дополнительные возможности улучшения снабжения рабочих, поднимает заинтересованность колхозников в улучшении работы колхоза, повышает их доходность. Но, с другой стороны, колхозная торговля вызывает у крестьянина, даже колхозника, желание попридержать хлеб в расчете продать его по рыночной цене – более высокой, чем государственная. Поэтому объявление колхозной торговли неизбежно влекло за собой увеличение трудностей в деле хлебозаготовок.

Как мы должны были к этому отнестись, какие выводы мы должны были сделать? Мы должны были дополнительные трудности в деле хлебозаготовок перекрыть соответствующей работой: с первых же шагов уборочной кампании по-настоящему мобилизовать все силы, организовать колхозников на первоочередное выполнение своих обязанностей перед госу-

дарством, взять под непосредственный контроль ход уборки, скирдования и обмолота, установить сторожайшую охрану хлеба и максимально ускорить ход хлебозаготовок.

Мы же, руководящие работники, начиная с высших и кончая низовыми, поняв положительные стороны колхозной торговли, не учли новой обстановки, не учли отрицательных сторон колхозной торговли, не предприняли в связи с этим необходимых практических мер.

Вторая причина состоит в том, что с осуществлением сплошной коллективизации многие решили, что теперь все пойдет более или менее гладко, что по отношению к деревне забот будет меньше. В действительности же – как раз наоборот.

Раньше, при преобладании единоличного хозяйства, индивидуальщику не на кого было взвалить ответственность за плохой посев, плохой урожай. Он знал, что ежели плохо посеет, плохо уберет хлеб, то будет голодать. Он сам заботился о своем хозяйстве, своем посеве. В колхозе же дело складывается иначе. Забот у каждого колхозника в отдельности стало меньше, чем тогда, когда он вел хозяйство индивидуальное. Ответственность за ведение колхозного хозяйства падает главным образом на руководство колхозов, в которое должны подбираться преданные партии люди, способные организовать колхозные массы и по-большевистски бороться за улучшение хозяйствования в колхозах. С переходом на коллективное хозяйство работы и забот у нас, у партийных, советских организаций, стало в деревне в десятки раз больше, чем при преобладании единоличного хозяйства, а у нас этого не учли, ходили вокруг да около, любовались колхозами, писали резолюции и считали, что этого достаточно.

Третья причина заключается в том, что у нас многие товарищи решили, что раз колхозы организованы, – а колхозы являются социалистической формой хозяйства, – то все остальное само приложится. Упустили из виду, что сама по себе социалистическая форма еще не обеспечивает социалистического содержания колхоза. Самое важное, решающее заключается в том, кто руководит колхозом, кто и как направляет деятельность колхозников – вчерашних мелких собственников с неизжитой еще частнособственнической психологией. Вот этого у нас не поняли. Наше благодушие, непонимание того, что сама по себе колхозная форма не гарантирует от проникновения в руководство колхозов антисоветских людей, привело к тому, что в ряде колхозов враждебным, кулацким, контрреволюционным элементам удалось, соответственным образом перекрасившись, захватить руководство в свои руки. А мы ходили вокруг да около и многое, надо открыто сказать, проспали.

Четвертая причина заключается в том, что мы проглядели изменение форм и тактики борьбы классового врага, который от прямой борьбы перешел к саботажу, к подрывной работе тихой сапой. Враг замаскировался, приспособился, перекрасился, принял другую личину – притворился «другом», «защитником» колхоза, и, пробравшись в колхоз, он старается попасть на такие должности, как завхоз, кладовщик, счетовод, чтобы изнутри вести вредительскую работу против хлебозаготовок, против колхоза.

Для того, чтобы разглядеть, поймать такого классового врага, нужна большая политическая закалка и большая большевистская бдительность. Наши же работники, особенно низовые, сплошь и рядом оказывались близорукими, – под носом у них черт знает что творилось, им казалось, что рядом сидит друг, а на деле это был самый озверелый враг, – не организовали наступление на замаскированного врага, а в ряде случаев «коммунисты» поддавали под влияние врага, помогали ему.

Пятая причина заключается в недооценке роли и ответственности коммунистов в деле колхозного строительства, в деле хлебозаготовок. Кто виновен во всех этих недостатках нашей работы на селе, кто ответственен за эти недостатки? Совершенно правильно указал т. Сталин, что виновны, ответственны за это только мы – коммунисты, и никто другой. От качества нашей работы, качества нашего руководства зависит, будет ли колхоз хорошо работать или плохо, будут ли хлебозаготовки хорошо проведены или плохо.

Об ошибках и недочетах в организации хлебозаготовок на Украине

Я хочу сейчас остановиться на конкретных наших ошибках, имеющих прямое отношение к тому, что вскрыл в своей речи т. Сталин, – на ошибках и недочетах в организации хлебозаготовок на Украине.

Если сравнить ход хлебозаготовок на Украине в августе, сентябре и октябре с ходом хлебозаготовок в ноябре, то нетрудно увидеть, что по существу только в ноябре мы по-настоящему начали поднимать партийную организацию на хлебозаготовки. До ноября очень широко распространены были иллюзии, благодушное настроение, что хлеб мы так или иначе заготовим, что план, после всех тех снижений, которые нам даны, будет выполнен. Настоящая мобилизованность у нас отсутствовала.

Вы знаете – и это не требует никаких иллюстраций, – что кражи хлеба, разбазаривание хлеба, как деликатно выражаются, в очень широких размерах имели в этом году место при уборке хлеба, на корню, в снопах, при обмолоте и т. д. и т. п. Но что чрезвычайно характерно, и что говорит о наличии благодушных настроений и отсутствии большевистской бдительности – это то, что приблизительно до ноября эти массовые явления хищений и разбазаривания хлеба вскрыты не были. В хлебозаготовительную кампанию 1931 г., как вы помните, в августе мы забили тревогу по поводу массовых краж хлеба, а в 1932 г., почти вплоть до ноября месяца, люди у нас были настроены так благодушно, казалось, что все так «прекрасно», что никто из местных работников, ни один из областных работников, и даже ни один из наших уполномоченных, которые были на хлебозаготовках, – никто тогда не заметил, что имеет место воспроизводство в расширенном против прошлого года масштабе воровства и разбазаривания хлеба, причем в более тонких и более сложных формах, чем в прошлую хлебозаготовительную кампанию.

У нас проглядели новые формы борьбы классового врага против хлебозаготовок. Классового врага «искали», как раньше, вне колхоза, а он, про-

бравшись в колхоз на такие должности, как кладовщик, счетовод, завхоз и т. п., организовывая воровство, покрывал, поощрял хищения и разбазаривание хлеба. Сплошь и рядом организовывали хищение и разбазаривание хлеба так, что все это было скрыто от нас всякими благочестивыми вывесками, вроде разных фондов общественного питания и проч. Мы своевременно не разоблачили махинаций врагов, не вскрыли массового воровства и разбазаривания хлеба.

Далее, следует также остановиться на таком чрезвычайно серьезном вопросе, как оценка урожая. Кто из товарищей, бывших на хлебозаготовках, не знает, что это главный вопрос, по которому приходится больше всего вести разговоры с правлениями колхозов, с районными работниками, да и нередко с уполномоченными.

Когда приезжаете в район по хлебозаготовкам, вам начинают вытаскивать из всех карманов сводки, таблички о низкой урожайности, которые сплошь и рядом составляются враждебными элементами, окопавшимися в колхозах, земотделах, МТС. Но в этих сводках ни слова вы не встретите о том урожае, который был на корню, который растащили, раскрали, скрыли. Наши же товарищи, в том числе и всякого рода уполномоченные, не разобравшись в подsunутых им фальшивых цифрах, в ряде случаев становятся кулацкими адвокатами, защитниками этих цифр. На бесчисленных примерах доказано, что эта арифметика является кулацкой арифметикой, что по ней мы не только не получили бы того количества хлеба, что заготовили, но даже и половины не заготовили бы. Фальшивые цифры, дутые балансы являлись в руках враждебных элементов прикрытием для воровства, для массового растаскивания хлеба.

Разоблачили ли наши районные, областные организации с самого начала хлебозаготовок эту кулацкую арифметику? Нет, не разоблачили. Больше того, в некоторых областях, например в Днепропетровской, дали установку вообще не разговаривать об этих цифрах: мол, так как цифры колхоза не сходятся с данным им планом, то лучше их не касаться. Вместо того, чтобы прямо и резко разоблачить кулацкую арифметику, люди оказывались в плену у этих цифр и обезоруживали местную парторганизацию. Разве может уполномоченный, — я уже не говорю о секретаре РПК и председателе РИК, которые часто сами принимали участие в составлении дутых цифр, — приняв всерьез эти цифры, организовать по-настоящему хлебозаготовки? Конечно, не может. Для того, чтобы хлеб заготовить, нужно, чтобы каждый руководящий работник, каждый коммунист проникся недоверием к подтасованным, фальшивым цифрам. Нужно на конкретных фактах, — а их сколько угодно, — вскрыть перед колхозниками подлинную суть кулацкой арифметики. А у нас иной уполномоченный сидит в районе, в селе месяц, два месяца и, кроме подsunутых ему цифр, таблиц, ничего не видит. Разоблачить кулацкую арифметику такой уполномоченный, ясно, не может. Мы должны признать, что у нас на Украине, в особенности в областях и районах, настоящего разоблачительного похода против фальшивых цифр, против махинаций классового врага и всякого рода кулацких подвохов не было.

Ясно, что там, где не было напора с нашей стороны, там, где у наших товарищей притуплялась классовая бдительность, там действовал кулак, классовый враг. В ряде районов немало колхозов оказались если не во власти, то под влиянием кулацких, петлюровских, махновских и прочих элементов. И, как это ни странно на первый взгляд, но мы такие факты имели даже по некоторым хорошим, передовым в прошлом, районам. Произошло это потому, что в результате благодушия, отсутствия большевистской бдительности и прозорливости наша работа была настолько неудовлетворительна, что даже в хорошем районе кулаку, вредителю удалось пролезть в руководство ряда колхозов и организовать там саботаж хлебозаготовок. А вот руководящие работники этих районов говорят: «Как же так, в прошлом году мы хлеб умели заготавливать и заготовили хорошо, а сейчас почему-то выходит, что не можем?». Смысл этого аргумента весьма простой и заключается он в желании представить дело таким образом, что, мол, «вина тут не наша, не района, а вся беда в том, что в этом году нам дали такое задание, что даже самые хорошие работники и то не могут ничего сделать». Такие аргументы выдвигали и в знаменитом, всем известном Синельниковском районе, который в прошлом году был передовым районом. И Чубаровский, и Токмакский, и некоторые другие районы тоже считались передовыми районами, но они не закрепили завоеванных позиций, проглядели изменение тактики классового врага, который проник в колхозы, замаскировался и вел там саботажническую, вредительскую работу.

Мы вовремя не вскрыли этих фактов, не взяли крепко вожжи в свои руки в том отношении, чтобы вовремя исправить ошибки партийных организаций, быстро перестроить их работу в соответствии с новой обстановкой на селе. ЦК ВКП(б) и т. Сталин своевременно дали нам по этому поводу ряд четких и ясных указаний. Мы, ЦК КП(б)У, тоже говорили, предупреждали наши области и районы. Но между словом и делом оказалась очень большая дистанция. Если бы мы вовремя, на деле учли все обстоятельства, все трудности хлебозаготовок этого года, мы, конечно, сумели бы поднять партийную организацию на преодоление трудностей хлебозаготовок так, как не раз поднимали ее. Но в том-то и заключается наша ошибка, что мы проглядели, недооценили эти новые явления на селе, упустили время. Тов. Сталин в связи с этим дал в своей речи руководящему составу областей не весьма лестную характеристику. «Надо признать, – говорил он, – что ЦК и Совнарком несколько переоценили ленинскую закалку и прозорливость наших работников на местах, не только районных, но и ряда областных».

Нам приходится этот упрек принять целиком и полностью.

Товарищи, тем более должны мы до конца вскрыть и подвергнуть большевистской самокритике наши ошибки и недочеты в работе на селе, что уроки предыдущей хлебозаготовительной кампании, когда был допущен ряд серьезных ошибок и перегибов, полностью нами учтены не были. Необходимых выводов из решений III Всеукраинской партконференции наши организации не сделали. Всеукраинская партконференция поставила перед всей парторганизацией Украины конкретную боевую задачу – сделать крутой поворот во всей работе в деревне, по-большевистски пере-

строиться, поднять нашу организованность, нашу боеспособность в борьбе за укрепление колхозов, за социалистическую переделку сельского хозяйства. Решение по этому вопросу написано отчетливо, правильно и ясно. Но мало иметь резолюцию, надо, чтобы люди ее хорошенько прочли, поняли и действительно, на деле перестроились, надо, чтобы руководящие партийные органы соответствующей твердой организационной работой обеспечили на деле проведение этих решений в жизнь.

И вот в этом отношении наша организационная работа, наша организующая рука оказалась недостаточной, оказалась слабой для того, чтобы довести до конца все те решения, которые мы приняли на III конференции, и обеспечить крутой поворот во всей работе партийной организации в деревне.

Наследство ошибок прошлого года тяготело над нами, боязнь перегибов, не пережать, – была господствующей в районах и в ряде случаев превращалась в полную бездеятельность и оппортунистический самотек.

ЦК КП(б)У должен был трезво учесть это опасное наследство прошлого года и перекрыть его добавочной большевистской мобилизацией сил и развертыванием организаторской работы. Нами эта опасность наследства прошлогодних ошибок учтена не была, и никаких достаточно серьезных мер в этом направлении принято не было.

Мы сделали, как известно, один очень крупный шаг в этом направлении – создали области, поставив перед ними задачу приблизить конкретное оперативное руководство к районам, изучить районы, взять крепко в руки дело перестройки работы и действительно повернуть районы лицом к колхозу, к хлебозаготовкам, поднятию урожайности и т. д. Но мы тут ошиблись, переоценили силы наших областей. До известной степени руководство областей заболело, я бы сказал, теми же болезнями, какие были в прошлом году у нас, – некоторым преувеличенным представлением о том, что они знают районы, знают, что делается на местах, и держат руководство в руках. На деле же оказалось далеко не так. Наши организационные рычаги, наше руководство оказались недостаточными. Мы не обеспечили поворота к работе на селе, без чего нельзя в новых условиях по-настоящему выполнить задачи, поставленные партией, и, в первую очередь, задачу хлебозаготовок.

Тов. Сталин в своем выступлении на пленуме говорил, что новая обстановка в деревне, созданная объявлением колхозной торговли хлебом, требовала от партийных организаций форсирования, усиления темпов хлебозаготовок с первых же дней уборки урожая, ибо колхозной торговле присущи не только положительные, но и некоторые отрицательные стороны, которые создают у крестьян известную сдержанность в сдаче хлеба государству, желание попридержать хлеб для колхозной торговли. Вместо того, чтобы прямо и твердо поставить перед колхозниками, единоличниками вопрос о том, что первой обязанностью их является выполнение плана; вместо того, чтобы форсировать хлебозаготовки с самого начала уборки, у нас не приняли необходимых мероприятий, упустили время и в самый

ответственный период хлебозаготовок наступления не развернули. Это можно очень легко продемонстрировать следующими фактами.

Я взял для сравнения ход хлебозаготовок по месяцам за три года. В июле месяце 1930 г. было заготовлено 2 млн 700 тыс. пудов хлеба, в июле 1931 г. мы заготовили 16 млн 400 тыс. пудов хлеба, а в июле 1932 г. – всего 2 млн пудов. Правда, июль еще не является достаточно показательным потому, что в этом месяце могут быть колебания в смысле времени созревания урожая: запоздает урожай – значит, июль может дать меньше хлеба. Но август и сентябрь всегда были решающими месяцами хлебозаготовок. Так вот, в августе 1930 г. было заготовлено 66 млн пудов, в августе 1931 г. – 114 млн пудов, а в августе 1932 г. – всего 47 млн пудов. В сентябре – втором решающем месяце хлебозаготовок – заготовлено: 1930 г. – 80 млн пудов, 1931 г. – 94 млн пуд., 1932 г. – 59 млн пуд. Октябрь месяц 1930 г. – 123 млн, 1931 г. – 75 млн, 1932 г. – 23 млн пудов. Ноябрь – такая же картина. Одним словом, все шиворот-навыворот. Произошло это, как я уже говорил, потому, что не учли новой обстановки в деревне, не учли трудностей, а если на словах и поняли, то в практической работе этих форсированных темпов не добивались, а наоборот, растянули хлебозаготовки и, следовательно, нанесли удар по плану.

Конечно, у нас были свои трудности: тяжелое положение с тяглом, трудности с осенним севом и т. п. Эти трудности давили на нас и давали повод растягивать хлебозаготовки и ставить вопрос о так называемом хозяйском способе проведения сельскохозяйственных кампаний.

В чем заключается этот «хозяйский способ», который привел в результате к нашему поражению на хлебозаготовительном фронте?

Когда началась уборка, мы дали лозунг о скирдовании хлеба. Но так как скирдование вступало в некоторое противоречие с хлебозаготовками, то мы пошли по линии наименьшего сопротивления и на определенный короткий период скирдование стали проводить даже за счет ослабления хлебозаготовок. Но оказалось, что у нас заманеврировались: июль месяц – скирдовали, август – скирдовали, в сентябре начали пахать, раздавать авансы. И, несмотря на это, все же большое количество хлеба, как теперь оказалось, не было заскирдовано.

На местах в отношении скирдования и молотбы господствовали, надо прямо сказать, благодушные настроения. Бывало в сентябре, да и в октябре, когда приезжаешь, например, в Большой Александровск, Зиновьевск, Новую Украинку, Арбузинку, Геническ, в ряд районов Харьковской области, ижимаешь на хлебозаготовки, то нередко приходилось слышать такие благодушные заявления: «Что вы хотите, тягла у нас нет, занято на скирдовании или севе, а с хлебом у нас все в порядке, хлеб у нас в руках». И в подтверждение вам вытаскивали записную книжку, в которой значится, что такое-то количество хлеба заскирдовано, имеется столько-то скирд, столько-то га необмолоченного хлеба. Одним словом, по этой арифметике получалось все хорошо.

Мы тогда еще, в начале, в процессе скирдования и обмолота, предупреждали области и районы об опасности такого подхода, такого благодушно-

го отношения к скирдам. Но, как видно, этих предупреждений было недостаточно. Мы оказались слишком доверчивыми, и нас надули. На бумаге скирды значились, считали, что все в порядке, а на деле при обмолоте потом обнаружилась огромная нехватка хлеба, по крайней мере, его оказалось вовсе далеко не такое количество, как было показано на бумаге. Возьмите, к примеру, Зиновьевск. Приезжали туда уполномоченные, видят: скирды стоят, как будто все в порядке; а так как с тяглом было тяжело, то на хлебозаготовки не нажимали, посмотрят, ходят вокруг скирд и уезжают. И только в сентябре – ноябре, когда начали обмолот этих скирд, оказалось, что добрая половина хлеба растащена, разворована. Мы тут поддались благодушным настроениям, которые царили в областях и районах, поверили на слово, на хлебозаготовки до конца достаточно решительно не нажимали, не проявили в достаточной степени большевистского предвидения, а руководить – это значит предвидеть.

Практика очередности кампаний продолжалась и во время осеннего сева. Положение с севом, как вы знаете, было очень тяжелое. Мы все же в основном трудности преодолели, с посевом вылезли, но опять-таки за счет хлебозаготовок, что также было линией наименьшего сопротивления, что наносило удар хлебозаготовкам.

Правилен или неправилен был такой «хозяйский способ» в работе, такая очередность в проведении основных сельскохозяйственных кампаний? Несомненно, нет. Такая очередность таила в себе большую опасность для хлебозаготовок, и мы за это очень серьезно заплатились: легче вытащили сев, а хлебозаготовки сорвали. Мы выпустили дело из рук и нанесли непоправимый вред хлебозаготовкам – основной задаче, которую мы обязаны были выполнить во что бы то ни стало. В то время, когда в августе, сентябре и октябре мы занимались скирдованием и севом, хлеб растаскивался направо и налево. Наши работники на местах, ослабив нажим на хлебозаготовки, не обращали внимания на разворовывание хлеба, а хлеб исчезал, и по мере его исчезновения все труднее и труднее было получить его обратно – выковырять из сотен и тысяч щелей растасканный, спрятанный хлеб. Вот этой самой очередностью кампаний мы упустили время, дали возможность разворовывать хлеб и в результате провалили хлебозаготовительную кампанию.

Если говорить о самих хлебозаготовках, о методах их проведения, о средствах нажима на слабые участки, то и здесь у нас в этом году были очень серьезные недостатки.

Я должен прежде всего напомнить о тех настроениях, которые были в начале хлебозаготовок, да и не только в начале, а на протяжении июня – сентября. В чем заключались эти настроения? В нитье о том, что план тяжелый, что план дали неправильный и т. д. и т. п. В этом смысле особенно отличились две области – Днепропетровская и Одесская. Надо правду сказать, что и другие от них не отставали. Мы на эту тему не раз говорили с районными работниками Одессы и Днепропетровска, не раз и очень серьезно ставили вопрос и вынуждены были по отношению к некоторым руководящим районным работникам принять резкие меры, но тем не менее, надо по

совести признать, что это дело мы до конца не довели, крепко не ударили по скрытым, замаскированным настроениям, по тем, которые по углам говорили, что с планом ничего не выйдет, надо подождать, авось снизят и т. д. Мы поверили многим товарищам, когда они заверяли, божились, что они организуют хлебозаготовки, что план они выполнят. А в это же время шли разговоры, которые демобилизовывали, разоружали партийные организации. Эти демобилизационные настроения на местах объясняются еще и тем, что когда готовились к хлебозаготовкам, то занимались разговорами о пониженном плане, жили надеждой на легкий план, ориентировали на это колхозников. А потом, когда дали план, когда, например, в Одессе, где урожай был значительно лучше прошлогоднего, дали план больше прошлогоднего, областное и районное руководство не сумело даже на протяжении всей кампании противодействовать этим настроениям, не сумело сломить этих демобилизационных настроений. Наши руководящие товарищи в районах оказались в положении людей, не сдержавших свое слово, ибо их надежды на более легкий, в сравнении с предыдущим годом, план не оправдались. Ясно, что человеку, который сам был так настроен, бороться против таких настроений у других очень трудно. Все это не могло не отразиться на хлебозаготовках, и значительный период прошел в колебаниях, сомнениях, разговорах и т. д.

Чего стоят одни разговоры секретарей между собою насчет плана. Разве областники не знали об этих оппортунистических разговорах? Знали, а отпора не давали. Когда приходилось ловить такого секретаря и в упор резко ставить перед ним вопрос о его демобилизационных настроениях, он обычно начинал клясться в том, что никому в районе он не говорил и не говорит и что разговаривает только в обкоме.

Такая позиция насквозь гнилая, ибо если секретарь сомневается, не уверен в выполнении плана, то ясно, что этот секретарь по-настоящему, с энтузиазмом работать не сможет и тем более не сможет он поднять энтузиазм в организации. В 99 случаях из 100 о таких настроениях секретаря РПК и председателя РИК знает весь актив, весь район, и ожидать после этого мобилизации сил, настоящей большевистской организации хлебозаготовок, ясно, не приходится. У нас немало работников, которые во время хлебозаготовок просто отсиживались, маневрировали, а некоторые переродившиеся «коммунисты» прямо саботировали хлебозаготовки.

Конечно, если подходить к вопросу формально, так сказать, по-адвокатски, то можно сказать, что мы об этих вещах и говорили, и виновных наказывали, но ясно, что мы, руководители парторганизаций – и центральных и местных – так рассуждать не можем. Если мы на деле не сломали такого рода настроения, дали себя обмануть, не довели дела до конца, – значит, наша работа в области хлебозаготовок была неудовлетворительной.

Сказать, что план, даже первоначальный, был нереальный, никто, ни один большевик не может. Достаточно по-честному проверить все элементы, из которых складывался урожай, проверить все данные, начиная с урожая и уборки, чтобы со всей определенностью сказать, что план – реальный. Понятно, что тем или иным колхозам, в результате ошибок при

внутрирайонном планировании, могли дать неверный план, но сказать, что в этом году Украине дали неправильный план, ни у кого язык не повернется.

Если бы у нас везде и всюду проводилась твердая и решительная линия по отношению ко всякого рода оппортунистическим настроениям, если бы в областях и, в первую очередь, в решающих областях не было бы такого благодушия, и с самого начала хлебозаготовок крепко ударили бы по оппортунистическим, переродившимся элементам, – у нас не могли бы иметь место такого рода дела, как Ореховское, Кобелякское, Балаклеевское или, скажем, недавно вскрытое Баштанское дело. Возьмите Ореховский район (Днепропетровская область). Так, на протяжении ряда месяцев люди, стоявшие во главе районного руководства, организовывали саботаж хлебозаготовок, а из области посылали туда уполномоченных, всякие комиссии, которые ни черта не замечали, что там делается. То же самое Кобеляки. Величайшим позором для старого руководства Харьковской областной организации является то, что у них, буквально под боком, в Кобеляках, существовал организованный саботаж хлебозаготовок со стороны верхушки районной организации, а они до декабря месяца ничего не замечали. Если бы областные организации, их руководство, знали действительное положение дел в районах и колхозах, мы все эти факты вскрыли бы значительно раньше.

Насколько в областях проявлялись благодушные настроения и насколько несерьезно и плохо они представляли себе положение в районах, показывает известное совещание, которое было в ЦК во время приезда т. Молотова. Когда на этом совещании мы потребовали от областников дать точные расчеты по хлебозаготовкам, нам до обеда дали одни цифры, а после обеда другие. Оценка, которая давалась областными секретарями положению дел в районах, и тогда, при получении первой скидки, и теперь, когда они получили еще одну скидку, – эта оценка оказалась несерьезной, показала, что наши области не имеют еще представления, что делается в районах.

Очень много хлеба было растрчено на так называемое общественное питание. Причем до сентября месяца с этим злом не велось никакой серьезной борьбы.

Чрезвычайно характерным показателем неудовлетворительной работы по хлебозаготовкам является положение с выполнением плана по единоличному сектору. Только Винницкая область, которая к тому же имела меньший план против прошлого года, выполнила задание по единоличному сектору; приближается к выполнению плана Киевская область. Что же касается таких областей, как Харьковская, Черниговская (большинство районов которой входило в Киевскую область), то в этих областях, где удельный вес индивидуальника очень значительный, мы имеем позорнейший, возмутительный провал, срыв плана хлебозаготовок по единоличному сектору, и это – несмотря на решения и указания ЦК.

То же самое следует сказать и о сборе мерчука. В этом году мололи хлеба больше, чем в прошлом году, а мерчука собрали в два раза меньше прош-

логоднего. Мерчук разбазаривали, разворовывали всякого рода жулики на мельницах. Мы недополучили значительного количества мерчука вследствие того, что на селе широко развернулось нелегальное мукомолье, которого не замечали, с которым не боролись.

Если взять другие заготовки, например подсолнуха, то и тут такая же картина, как и с хлебом. Дело вовсе не в том, что урожай подсолнуха меньше прошлогоднего, а в том, что мы неудовлетворительно работали.

И, наконец, последний вопрос, который сыграл далеко не последнюю роль в неудовлетворительном выполнении плана хлебозаготовок и который также показал, что мы здесь допустили серьезную ошибку, – я имею в виду примененную на Украине политику создания и сохранения до выполнения плана хлебозаготовок так называемых посевных фондов.

В чем суть вопроса? Известно, что выполнение плана хлебозаготовок является первоочередной обязанностью каждого колхоза. И если в деревне оппортунист, агент классового врага выступает и заявляет: сначала себе, а потом, что останется, – государству, то тут, в этой линии легко разобраться. Такую явно оппортунистическую линию отвергнет каждый коммунист, тут сразу видно, что она не наша, а подсказана классовым врагом, хотя у нас были такие «коммунисты», которые сами эту линию отстаивали. Но была другая, по существу сходная с этой линия, которая принесла нам большой вред, которая в значительной степени объяснялась боязнью повторить ошибки прошлого года. Заключалась она в политике создания и сохранения так называемых семенных фондов при невыполнении плана хлебозаготовок. Мы берегли семенные фонды, объявив их неприкосновенными. Правда, мы не отрицали того, что при известных условиях их можно вывозить, но вообще-то мы их берегли и несомненно оказали этим плохую услугу хлебозаготовкам.

В чем вред политики неприкосновенности фондов? Вред заключался в том, что она отодвигала интересы государства на второй план, а в результате – наши товарищи в районах, вместо того, чтобы повернуть дело, обеспечить первоочередное выполнение хлебозаготовок, отступили перед фондами. Такая политика создания и сохранения фондов до выполнения хлебозаготовок ясно ослабляла наши позиции в выполнении плана хлебозаготовок, создавала благовидное прикрытие для саботажников, усиливала сопротивление хлебозаготовкам. Эта политика на деле дезориентировала районных и сельских работников, демобилизовывала их в деле организации хлебозаготовок.

В самом деле, с одной стороны, мы боролись против кулака, боролись за выполнение плана хлебозаготовок, а с другой стороны, – в основном вопросе – о том, что государству хлеб надо сдать в первую очередь, а потом создавать фонды, – мы заняли неверную позицию и оказались в самом ложном положении.

Отсутствие должного понимания обстановки, действительного характера трудностей, отсутствие твердой, ясной линии в вопросе первоочередности хлебозаготовок перед созданием всех без исключения колхозных фондов препятствовало действительной мобилизации партийных сил и

создавало размагниченность в выполнении плана хлебозаготовок и надежды на дальнейшее его снижение. Это обошлось нам очень дорого: хотя мы и исправили ошибку, но упущенного не наверстали и плана хлебозаготовок, даже если считать последнюю скидку, мы полностью не выполнили.

Я должен прямо сказать, что мы план провалили, несмотря на все возможности его выполнить, провалили потому, что мы работали неудовлетворительно.

На основе указаний т. Сталина обеспечить коренной поворот в руководстве колхозами

Тов. Сталин правильно сказал, что во всех этих затруднениях в хлебозаготовках, в неудовлетворительном выполнении нами плана виноваты мы сами, коммунисты, а не колхозники. От того, как работают, как руководят коммунисты, зависит и развитие колхоза, и выполнение плана хлебозаготовок. Если коммунисты говорят твердо и ясно, что хлеб государству надо сдать в первую очередь, что он должен быть сдан в такие-то сроки, то колхозники к этому прислушиваются и идут за коммунистами. Но если коммунисты крутят, маневрируют, если коммунисты неискренни перед своей собственной партией, — а с такими «коммунистами» мы сталкивались во многих случаях, — если они двурушничают, то ожидать выполнения плана не приходится, тут требовать от колхозников больше, чем от коммунистов, нельзя.

Успех дела зависит от нас самих, от коммунистов, от нашей работы. А работали мы в области хлебозаготовок неудовлетворительно, что привело к провалу плана и создало дополнительные трудности в проведении других сельскохозяйственных кампаний и особенно предстоящей весенней посевной кампании.

Нам уже давно нужно было, для того, чтобы обеспечить успех весенней посевной кампании, переключиться целиком и полностью на подготовку к весне — на ремонт тракторов, сбор семян и т. д. Мы же из-за того, что затаили с хлебозаготовками, подготовкой к севу до последнего времени по-настоящему не занимались. Особенно остро стоит у нас вопрос с семенами: тут, как и во всей подготовке к севу, придется преодолеть большие трудности, а преодолеть их мы должны во что бы то ни стало, чтобы справиться с весенней посевной кампанией.

И вот, в связи со всеми этими итогами хлебозаготовок, мы должны сказать, что критика нашей работы, которую дал т. Сталин в своей речи на пленуме ЦК и ЦКК, суровая оценка, которая дана в постановлении ЦК ВКП(б) от 24 января, совершенно правильна; другой оценки быть не может. Касается эта оценка всех партийных организаций Украины. И если ЦК признал необходимым принять организационные меры в отношении трех решающих областей — Днепропетровской, Харьковской и Одесской, то он исходил из того, что в первую очередь в этих основных областях необходимо быстро исправить ошибки, а исправлять ошибки надо, конечно, с более сильным, с более проверенным, более надежным руководством, чем было до сих пор. Эти три области, в отношении которых ЦК ВКП(б) принял реше-

ние о смене руководства, являются решающими, они решают судьбу сельского хозяйства Украины, решают дело хлебозаготовок, решают дело сева. Вот почему ЦК ВКП(б) считал необходимым прежде всего укрепить руководство этих областей. Но я вновь подчеркиваю, что оценка, данная в постановлении ЦК от 24 января, касается не только указанных трех областей.

Если взять другие наши области, то хотя внешние показатели таких областей, как Винницкая и Киевская, значительно лучше, но я думаю, что никто не скажет, что у них работа идет удовлетворительно. План хлебозаготовок они выполнили, но вы знаете, вследствие каких обстоятельств мы вынуждены были этим областям дать значительно пониженные планы. И Винницкая, и Киевская области не выполнили еще тех задач, которые поставлены были перед ними Всеукраинской партконференцией в деле ликвидации прорывов в сельском хозяйстве. Работу и этих областных организаций по руководству деревней нельзя назвать удовлетворительной.

Я считаю, что на нашем пленуме мы должны развернуть широкую критику ошибок и недостатков нашей работы по хлебозаготовкам, в руководстве колхозами и на основе большевистской самокритики обеспечить решительный поворот, которого от нас требует ЦК партии в руководстве селом, обеспечить перестройку всей нашей работы на основе указаний т. Сталина.

Работа предстоит огромная и трудная. Тов. Сталин говорил, что забот о сельском хозяйстве, о колхозах у нас сейчас стало больше, чем при преобладании индивидуального хозяйства, ответственность коммунистов в деле подъема сельского хозяйства значительно увеличивается. Руководство колхозами – дело сложное и требует от наших парторганизаций огромной практической работы. Нужны не резолюции, не разговоры, а повседневная практическая работа по проведению решений партии. Наши организации, наши коммунисты должны, – говорил т. Сталин, – знать, чем живет колхоз, знать все, что в колхозе происходит, чтобы вовремя прийти на помощь и предупредить грозящую колхозу опасность. Тов. Сталин особенно подчеркивает, что:

«...центр тяжести ответственности за ведение хозяйства переместился теперь от отдельных крестьян на руководство колхоза, на руководящее ядро колхоза. Теперь крестьяне требуют заботы о хозяйстве и разумного ведения дела не от самих себя, а от руководства колхоза, или, вернее, не столько и самих себя, сколько от руководства колхоза. А что это значит? Это значит, что партия уже не может теперь ограничиться отдельными актами вмешательства в процесс сельскохозяйственного развития. Она должна теперь взять в свои руки руководство колхозами, принять на себя ответственность за работу и помочь колхозникам вести свое хозяйство вперед на основе данных науки и техники».

Эти указания т. Сталина должен хорошенько запомнить каждый коммунист. Партийная организация Украины, и в первую очередь ее руководящие кадры, должна сделать все необходимые выводы из указаний т. Сталина и решения ЦК ВКП(б) от 24 января, мобилизовать все свои силы

на быстрое исправление своих ошибок, на решительную перестройку своей работы и изменение методов руководства колхозами.

Изменение методов партийного руководства должно прежде всего означать установление со стороны всех руководящих партийных органов, начиная от ЦК КП(б)У до низовых партийных ячеек, строгого большевистского контроля над работой каждого коммуниста, независимо от занимаемого им поста, серьезной критической оценки его работы и решительного исправления недочетов работы каждого коммуниста.

Все возможности для того, чтобы быстро выправить положение, у нас имеются, сил в нашей большевистской украинской организации достаточно. Основное заключается в том, чтобы эти силы лучше организовать, правильно расставить, поднять их революционную бдительность, ибо «революционная бдительность является тем самым качеством, которое особенно необходимо теперь большевикам» (Сталин).

Мы уверены, что партийная организация Украины сумеет на основе решений январского пленума и указаний т. Сталина, на основе постановления ЦК ВКП(б) от 24 января решительно на деле исправить ошибки и недочеты и своей большевистской работой обеспечит успех весеннего сева. (*Апелодисменты.*)

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 402. – Арк. 1–4 зв. Типографський відбиток; 1. – С. 350–370.

№ 465 *Витяг з інформаційного зведення Наркомзему УСРР про незабезпеченість колгоспів посівним зерном в умовах голоду*

*Не раніше 5 лютого 1933 р. **

ЗАСИПКА ПОСІВФОНДУ

В районах Дніпропетровської, Одеської, Харківської областей і особливо у тих, що виконали план хлібозаготівель, робота по утворенню посівного фонду проходить явно незадовільно. У багатьох колгоспах панують нав'язні куркульські сподіванки на допомогу від держави, є випадки розкрадання куркулями хліба та ін. Ці дії класово ворожих елементів не скрізь зустрічають належну відсіч.

Синельниківський р-н. За планом посівфонду треба утворити 27 550 ц, на 5 лютого засипано лише 2265, або 8 % до плану. Такий стан з засипкою насіння стався тому, що достатньої мобілізованості навколо цієї справи ще немає. Наприклад, в колгоспі «Червона гірка» насіння фонду немає, за винятком 6,5 ц сої. Мобілізація насіння серед колгоспників не організована. Серед членів управи панують настрої, що у колгоспників нічого мобілізувати не можна. Член управи Кириленко каже: «Дбати про весну нічого, бо ми

* Датується за змістом документа.

всі до весни подохнемо». «На молотьбу соломи ніхто не піде, бо два уже лежать пухлі, а скоро і всі попухнемо». Такій відвертій куркульській агітації не дається належної відсічі, а навпаки, тут вважають, що випадків куркульсько-ворожих дій «не помічається». Колгосп «14-річчя Жовтня». Потрібно насіння 13 013 ц, є 1553, або 1,2 %. Голова колгоспу та польовод сходяться на одній думці: «Дістати посівматеріал не можна, хіба може викриємо воорога та найдемо яму». Звичайно, що за таких настроїв у керівництві колгосп насінням навряд чи забезпечить, якщо вчасно не будуть вжиті заходи до ліквідації цих настроїв.

Криворізький р-н. В колгоспі «Нове життя» досі заготовлено 96 кг насіння. Успішній мобілізації заважає бездіяльність партосередку, який нічого не робить для того, щоб розбити серед колгоспників нав'язні куркулями настрої, що держава дасть насіння. Колгосп «Червоні події» нічого не робить для підсилення мобілізації насіння, – як було тиждень тому зібраних 6 ц, так вони й залишилися. Переобмолоту соломи (підлягає 115 га) не форсують. Колгосп «Соцперебудова» внаслідок широкого обговорення постанови уряду про новий порядок здачі державі хліба, [дав] певні наслідки у мобілізації насіння. На 4 лютого засипано 79 ц. Зараз широко розгорнулася задача хліба на насіння: колгоспник Загоновець – 3 пуди, Черноусенко – 3 пуди та ін.

Генічеський район. Артіль «Общий труд хлібороба», складаючи умову соцзмагання з артілью «Червоний Чонгар», зобов'язалася до 10 лютого засипати насіння, але внаслідок проробки постанови про новий порядок здачі зерна державі посівний фонд на 5 лютого цілком утворено. Артіль ім. Будьонного, розгортаючи соцзмагання між бригадами, за перший день (5 лютого) збрала 40 ц насіння.

Хорлівський р-н. На 20 січня в районі засипано 47,9 % насінньового фонду, і на цьому заспокоїлись – наступна п'ятиденка нічого не дала. Уряді колгоспів зовсім припинили переобмолот соломи. Припинено також вилучення розкраденого хліба. Приміром, у колгоспі «Серп і молот» куркулі розікрали понад 700 пуд. хліба, але їх досі не покарано і розкраденого хліба не вилучено.

Березівський р-н. Район план хлібозаготівель закінчив, але на засипку відразу ж не переключилися, і це призвело до того, що в районі засипано лише 13 % до плану. Не розгорнуто також і боротьби проти куркульської агітації, проти розкрадання посівфонду. Наприклад, в артіль ім. Малиновського куркуль Бусар на зборах виступає з такими промовама: «Держава не допустить, щоб лани лишились незасіяними. Насіння дадуть». Цей же Бусар вкрав у колгоспі 32 пуди пшениці.

Ізюмський р-н. В артіль «Заповіт Леніна» замість спочатку засипати посівний фонд, а потім розподіляти прибутки, зробили навпаки. На сьогодні тут не засипано жодного кілограма насіння. В артіль «Трудова сім'я» засипано лише 85 проти 155 потрібних. Успішне збирання насіння гальмує, з одного боку, те, що не робиться нічого для повернення розкраденого хліба, із другого – панування нав'язного куркулем настрою «держава допоможе».

Зовсім інше в артілі «Шлях до соціалізму». Тут дотерміново виконали план хлібозаготівель з перебільшенням і повнотою засипали посівні і фуражні фонди.

Інструктор Супруненко

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 73. – Арк. 17–18. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 601–602.

№ 466 *Відомості Макиївської міської міліції про притягнення членів сільгоспартілей до кримінальної відповідальності за злочинне ставлення до коней*

*Не раніше 5 лютого 1933 р. **

1. По ремонту тракторів і розбазарюванню посівного матеріалу справ не виникало.

2. За недбайливе ставлення до зберігання кінського поголів'я було заведено всього 69 справ, по ним притягалося до відповідальності по соцсектору: кулаків – 1, середняків-одноосібників – 12, бідняків-одноосібників – 3, колгоспників – 36, робітників – 18, службовців – 4. Разом – 74 чоловіки.

Крім того, виникла одна справа по одноосібному сектору, по якій притягається до відповідальності один чоловік, по соцстану середняк-одноосібник.

Нижче цього додається коротка характеристика найбільш характерних справ цієї категорії:

1. На копальні Новобутовка конюх Кучугуров М. Р. – по соцстану куркуль, під час роботи дерев'яною цуркою збив коня, від чого той загинув. Справа про звинувачення Кучугурова за арт. 75-м КК 12 грудня 1932 р. спрямована по підсудності.

2. Гр. Ішишин М. Ф. – за соцстаном середняк-одноосібник, будучи груповодом в артілі «Крем-Грабарь», що працює на Трансбуді, недбайливо ставився до зберігання кінського складу, не дбав за придбання своєчасно фуражу та не додав покладеної норми коням, внаслідок чого кінський склад даної артелі був доведений до такого стану, що коні дохли, частину ж із них добивали за розпорядженням Ішишина. Матеріал спрямований по підсудності.

3. В сільськогосподарській артілі «Червоний колос» Троїцько-Харцизької сільради через недбайливе ставлення до кінського складу з боку правління даної артілі загинули в артілі 12 коней. Притягнуто до відповідальності правління артілі в складі трьох чоловік: Недодай Є. А., Полянський Д. А. та Гармаш Є. І., справа спрямована по підсудності.

4. У с/г артілі «Воля» через злочинно байдуже ставлення до кінського складу з боку правління даної артілі, безгосподарність та повну бездіяль-

* Датується за змістом документа.

ність загинуло 28 коней та 10 лошат (молодняк). Притягнуто до відповідальності голову артiлі Панченка Івана Єгоровича та члена правління – Панченка Дмитра Павловича, справа про звинувачення їх за арт. 97-м КК 27 грудня б. р. за № 55 спрямована по підсудності.

5. В артiлі «10 років КП(б)У» через недостатній ухор за кіньми, незабезпечення фуражем та одночасне розбазарювання такого головою правління даної артiлі гр. Зуйком Василем та членом [артiлі] Шевченком Василем, внаслідок чого загинуло 46 коней. Справа про звинувачення їх за арт. 97-м КК № 24–15 січня б. р.

6. Візники ЗРК «Будівельник» гр-ни Андашітов Захарій Іванович, по соцстану робітник, і Водолазов Іван Олександрович, по соцстану бідняк-одноосібник, в час перевозки овочів з городів м. Керменчик кепськo відносилися до кінського складу, несвоечасно давали їм корм та [не] напували, внаслідок чого в дорозі здохло 2 коней. Справа про звинувачення їх спрямована по підсудності.

Начальник РС міліції м. Макіївка *Богатинський*
Начальник відділення А/Д та З/С *Солошенко*

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 77. – Арк. 21–22. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 602–603.

№ 467 *Резолюція пленуму ЦК КП(б)У про підсумки хлібозаготівель в Україні та постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 року*

7 лютого 1933 р.

Обговоривши постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 р., в якій сказано, що: «парторганізації України не справилися з покладеним на них партійним завданням щодо організації хлібозаготівель і виконання плану хлібозадання, не вважаючи на триразове скорочення і без того скороченого плану», пленум ЦК КП(б)У разом із секретарями міськкомів і райкомів КП(б)У вважає, що ця постанова, як і промова т. Сталіна на останньому об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б), дає сувору, але безумовно правильну оцінку становища з хлібозаготівлями на Україні, дає правильну більшовицьку критику незадовільної роботи українських партійних організацій і незадовільного керування хлібозаготівлями та керування колгоспами від ЦК КП(б)У.

Пленум відзначає, що рішення ІІІ Всеукраїнської конференції, яка дала розгорнуту критику помилок керування сільським господарством і справою хлібозаготівель минулого року і накреслила шляхи, щоб виправити ці помилки і ґрунтовно змінити методи керування сільським господарством, керування колгоспами, що цих рішень не тільки не виконано, а припущено цього року в справі хлібозаготівель, у справі керування колгоспами нові серйозні помилки.

Пленум вважає, що Україна мала всі можливості виконати не тільки тричі знижений план, який все ж зірвано, але мала всі об'єктивні можливості виконати цілком спочатку встановлений план хлібозаготівель.

Провал тричі зниженого плану хлібозаготівель є тільки наслідок незадовільного керування хлібозаготівлями, відсутності ясного розуміння особливостей обставин цього року (колгоспна торгівля, складність керування колгоспами), відсутності справжньої більшовицької мобілізації партійної організації, особливо по вирішальних областях.

Пленум вважає за потрібне відзначити, що з самого початку хлібозаготівель як центральні, обласні, так і районні керівні партійні органи були недостатньо пильні, прогледіли і вчасно не викрили маневрів класового ворога – куркуля, петлюрівця, махновця, що проліз до колгоспів і посів у ряді колгоспів командні посади, не викрили куркульського маскування і куркульських хитрощів у боротьбі проти хлібозаготівель. ЦК КП(б)У і обкоми вчасно не підняли низові районні і сільські партійні організації на викриття підтасованих куркульських балансів і складених під куркульським впливом фальшивих цифр про врожай, не підняли всю партійну організацію, не мобілізували колгоспні маси на боротьбу за хліб, проти організованого куркулями саботажу хлібозаготівель. Замість непохитного більшовицького керування справою організації хлібозаготівель, замість справжньої мобілізації всієї організації згори донизу, припустили проведення черговості різних сільськогосподарських кампаній (після косовиці – скирдування, потім засів), а хлібозаготівлі лишилися на ділі у найостаннішій черзі. Цим самим пропустили час, дали можливість розкрасти хліб, тоді як, навпаки, треба було всіляко форсувати темпи хлібозаготівель, щоб виконати план.

Пленум засуджує застосовану на Україні політику утворювання і зберігання до виконання плану хлібозаготівель так званих засівних фондів, що послабляло наші позиції в боротьбі за хліб, за виконання плану хлібозаготівель, утворювало благовидне прикриття для саботажників, посилювало опір хлібозаготівлям. Ця політика на ділі дезорієнтувала районних і сільських працівників, демобілізувала їх у боротьбі з організаторами саботажу хлібозаготівель.

Ця відсутність належного розуміння обставин, справжнього характеру труднощів, відсутність твердої, ясної лінії у питанні першочерговості хлібозаготівель перед утворенням усіх без винятку колгоспних фондів перешкождала справжній мобілізації партійних сил і утворювала розмагніченість у виконанні плану хлібозаготівель і надії на дальше його зниження.

Все це особливо позначилося і мало місце у вирішальних областях України (Дніпропетровській, Харківській, Одеській), що повинні були дати основну масу хліба. В цих областях від обласного керівництва було виявлено найбільше благодушності поруч з відсутністю знання справжнього становища в районах і колгоспах. Саме цим пояснюється та обставина, що так пізно викрито становище справи в Оріхівському та Солонянському районах в Дніпропетровській області; в Кобеляцькому та Балакліївському районах Харківської області; у Великоолександрівському і Баштанському – в Одеській області. Саме цим і пояснюється надзвичайно ганебний провал

хлібозаготівель в одноосібному секторі по Харківській, Чернігівській та інших областях.

Пленум вважає за безумовно правильну ухвалу ЦК ВКП(б) від 24 січня, вітає зміцнення керівництва основних областей України і відрядження на другого секретаря ЦК КП(б)У т. Постишева.

Партійні організації України, насамперед її керівні кадри, повинні особливо уважно і серйозно продумати і обговорити ухвалу ЦК від 24 січня, побільшовицькому до кінця розгорнути критику помилок та хиб нашої роботи в хлібозаготівлях, у керівництві колгоспами для того, щоб нарешті зробити звідси висновки, які подобають для більшовиків, щоб у найкоротший строк не на словах, а на ділі перебудувати свою роботу і виправити свої помилки.

Зміна методу партійного керівництва має насамперед означати встановлення від усіх керівних партійних органів, починаючи від ЦК КП(б)У до низових партійних осередків, суворого більшовицького контролю над роботою кожного комуніста, незалежно від того поста, який він посідає, серйозної критичної оцінки його роботи та рішучого виправлення хиб роботи кожного комуніста.

Пленум ЦК КП(б)У вважає за серйозну політичну помилку спробу бюро Харківського обкому провести зміну т. Терехова та обрання на секретаря обкому т. Постишева нишком, без розгорнутої критики помилок, без потрібних політичних висновків. Пленум також рішуче засуджує поведінку т. Строганова, який ухилився від обов'язкових для більшовика політичних висновків з постанови ЦК ВКП(б) і демонстрував своєю мовчанкою непогодження з постановою ЦК.

Пленум ЦК КП(б)У спільно з секретарями міськкомів і райкомів КП(б)У приймає до неухильного керівництва критику й вказівки т. Сталіна, зроблені ним на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б). Партійна організація України і насамперед її керівні кадри зроблять всі потрібні висновки з ухвали ЦК ВКП(б) та промови т. Сталіна, зосередять усі свої сили на швидкому виправленні своїх помилок, на рішучій перебудові своєї роботи, зміні метод[ів] керування колгоспами і не на словах, а на ділі піднімуть всю партійну організацію України на боротьбу за збирання насінневих фондів, готування та успішне проведення весняної засівної кампанії.

№ 468 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск зерна
Дніпропетровській області*

7 лютого 1933 р.

Отпустить 200 тыс. пудов зерна (рожь) в распоряжение Днепропетровского обкома и облисполкома на продовольственные нужды рабочих совхозов, МТС, МТМ, а также партийного и беспартийного актива нуждающихся колхозов.

ДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 60. Оригінал. Машинопис.

№ 469 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск зерна
Одеській області*

7 лютого 1933 р.

Отпустить 200 тыс. пудов зерна (рожь) в распоряжение Одесского обкома и облисполкома на продовольственные нужды рабочих совхозов, МТС, МТМ, а также беспартийного актива нуждающихся колхозов.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 60. Оригінал. Машинопис.

№ 470 *Постанова П'ятихатського посівкому
Дніпропетровської області про надання продовольчої
допомоги колгоспам та колгоспникам*

7 лютого 1933 р.

1. Поручить райземотделу и райснабу распределить продовольственную ссуду применительно к количеству людей и посева в колхозах с таким расчетом, чтобы в распоряжении посевкома оставить резерв 10 % этого количества, причем эти 10 % должны будут распределены также между колхозами, исходя из нужды отдельных колхозов и колхозников.

2. Из имеющейся ссуды [в количестве] 12 тыс. пудов кукурузы в зерне считать необходимым оказать срочную помощь следующим колхозам:

Терноватка	Артель	«Фрунзе»	1 т
Желтое	»	«Серп»	1 »
	»	«Нова спілка»	0,5 »
	»	«Опора РСЧА»	0,5 »
Зеленое	»	«Жовтнева перемога»	0,5 »
	»	«Радянський селянин»	0,5 »
	»	«Більшовик»	0,5 »
	Коммуна	«Ленінський шлях»	0,5 »
Корсуновка	Артель	им. Ворошилова	0,5 »
Бодяно	»	«Червоний флот»	0,5 »

Петрово	»	«Борець за соціалізм»	0,5 »
Новый Стародуб	»	«Ворошилова»	1,0 »
Новый Стародуб	Коммуна	«Червоний Жовтень»	0,5 »
Лозоватка	Артель	«Комбайн»	0,3 »

Причем указанные 8,3 т не берутся во внимание в расчет этих колхозов при общем распределении продссуды.

3. В связи с тем, что в районе имеется большое количество обнаруженных случаев опухания, что недостаточно об этом была информирована область и что указанная помощь является недостаточной, поручить тт. Кудринскому и Салипу составить докладную записку областному КП(б)У о настоящем положении и просить облпосевком оказать дополнительную помощь.

Председатель посевкома *Грищенко*

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 874. – Арк. 1. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 374.

№ 471 *Інформаційне зведення Наркомзему УСРР про неспроможність колгоспів Київської та Вінницької областей створити весняний посівний фонд*

8 лютого 1933 р.

Київська обл. Київська область ще 15 січня повинна була закінчити засипку посівного фонду. Через те, що [значне] число районів відразу ж не переключилося на мобілізацію насінневого фонду, не скрізь ще організовано справжню боротьбу за насіння, з розбазарюванням посівфонду, боротьбу зі споживацькими тенденціями та куркульським саботажем. Київщина спромоглася засипати на 30 січня лише 78,9 % насіння проти потреби. Нижче наведені факти це цілком стверджують.

Новоградволинський р-н. Крива виконання плану замість підноситись – падає. На 25 січня було 88 %, а на 30 січня – 70 %. Зменшення процента пояснюється тим, що у колгоспах почали розбазарювати посівфонди. Наприклад, у колгоспі «Перемога» роздали уже утворений насінневий фонд.

Смілянський р-н. Фактично стану посівного фонду в районі не перевіряють, обмежуючись лише одержанням відомостей від колгоспів. За списком, що є у РЗВ, значиться, що у Великояблунівських, Хаувокських * та Білозерських колгоспах є достатня кількість насіння. Насправді це не так. Ці колгоспи подали невірні відомості, бо управи боялися повідомити про розбазарювання насіння. Розбазарювали насіння також рахівники-куркулі (Космачівський колгосп), що заплутують облік насіння. В одній книзі записано 931 ц насіння, у другій – 925 ц. У цьому ж колгоспі комори з насінням не опечатано.

* Так у тексті.

Тальнівський р-н. В колгоспі «Перемога» член управи колгоспу продав на базарі у м. Тальне ячмінь і соняшник з посівного фонду. Про це знають члени управи, але ніяких заходів до цього злочинця не вживають. В колгоспі с. Гончариха, Катеринопіль, Вербовець, Шайлакове не зібрали ще жодного кілограма, але збору незаконно одержаного хліба ще не організували.

Білоцерківський р-н. Загальні збори Бакалівського колгоспу ухвалили до 1 лютого зібрати 139 ц насіння, але управа жодних заходів не вживає, щоб виконати цю ухвалу. Переобмолоту не розпочали – завгосп каже[, що] «неуправка з людьми». Перебраного хліба з ледарів стягувати не почали, а його перебрано чимало. Наприклад, Гапоненко перебрав 1,8 ц, Савтуса – 1,8 ц, Ревченко – 1,26 ц та ін. Такий же стан і в Глибичнівському колгоспі, де теж не організовано переобмолоту соломи, повернення незаконно одержаного хліба не організовано, навіть розкрадачів – комірника колгоспу, що украв 215 кг насіння, не покарано.

Базарський р-н. У колгоспі ім. Леніна згноїли 15 ц насіння льону. Крім цього, вівса не вистачає на посів, а управа 5 ц віддала на годівлю коней. У колгоспі ім. Петровського нічого не робиться для утворення посівного фонду, а разом з тим є багато необмолоченого льону, який куркулі розкрадають.

Ружинський р-н. По району утворено лише 51 % насінневого фонду, а по одноосібному сектору засипано 11 ц проти потрібних 3097 ц. Причому в колгоспах з потрібних 1300 ц ярої пшениці не засипано і жодного центнера, а пізніх ярих засипано 275 ц. П'ятигірський колгосп. Не вистачає 209 ц насіння, із них 150 ц – ярих культур, але тут нічого не робиться для того, щоб повернути розбазарений хліб.

Баршівський р-н. Колгосп «Паризька Комуна» засипав повнотою 440 ц зерна, але цими днями управа без жодних підстав розподілила між колгоспниками 50 ц насіння. Управа Морозівського колгоспу так само почала розподіляти між колгоспниками насінневий фонд.

Корсунський р-н. В колгоспі «Іскра» насіння засипали на горищі стайні. Підкуркульники просвердлили стелю стайні і викрали 450 кг насіння. Колгоспники викрили злочинців, але управа не вживає ніяких заходів проти розкрадачів зерна.

Але поряд з цим є такі райони та колгоспи, в яких по-справжньому організовано боротьбу за створення насінневого фонду. Ціаком закінчили засипку насінневого фонду Кагарлицький, Димерський, Вищедубечнянський та район ім. Г. І. Петровського. Унаслідок мобілізації колгоспників район цілком утворив посівний та страховий фонд. За планом треба посівматеріалу 19 721 ц та страхового – 1694 ц, а зібрано – 22 433 ц *. В основному план виконано і за культурами. Зібраний посівматеріал прочищено на 70 %.

Іванківський р-н. Більшість колгоспів району «Нове життя», ім. Ворошилова, Обухівецький та інші внаслідок організації повернення незаконно

* Так у тексті.

одержаного хліба, переобмолотом сапами повністю утворили посівні фонди.

Тетіївський р-н. Колгоспи ім. Будьонного, «Жовтень», ім. Дзержинського та інші уже цілком засипали насінні фонди.

Ярунський р-н. Пищівський колгосп, правильно організувавши роботу, досяг того, що всю площу засіву забезпечено насінневим матеріалом, який повністю перечищено. Закінчено також ремонт реманенту. Дуплинський та Жеребилівський колгоспи також цілком засипали посівний та страховий фонди, закінчують ремонт реманенту. Зліквідували знеосібку в догляді за кіньми, забезпечили коней фуражем на весну, уже проведено 2 наради конюхів.

Вінницька обл. Вінницька область на 30 січня засипала 77,8 % потрібної кількості насіння. Причини, що призвели Вінницьку область до відставання, – ті, що й у Київській.

Тульчинський р-н. В Орлівському колгоспі ще не вистачає 500 ц насіння, і не дивно, бо в цьому колгоспі засіла петлюрівсько-бандитська зграя, яка розкрадала колгоспний хліб; лише у одного з них знайдено 30 пудів краденого колгоспного хліба. В колгоспі відповідальний член управи за створення насінного фонду запевняв, що «є насіння все готове», а перевірка показала, що насінням площу ярих не забезпечено.

Ружинський р-н. В Аклаїмгородецькому колгоспі створення засівного фонду стоїть під загрозою. Не вистачає 746 ц насіння. Не дивлячись на такий стан з посівним фондом, управа не вживає ніяких заходів, щоб повернути незаконно виданого 136 ц зерна, повернути розкрадені 250 ц хліба. Нічого також не робиться для мобілізації насіння серед 56 одноосібних господарств, які повинні усупільнити 164 ц насіння, але далі [на ділі] усупільнили 4 ц. Заруданецький колгосп не закінчив засипати насінневого фонду. Управа посилається на те, що нема відповідних можливостей, а ніяких заходів не вживає до повернення 23 ц зерна, що його було розбазарено із заваженого насіння. У колгоспі «Зоря комсомолу» теж повнотою не засипано посівного фонду, а з того насіння, що засипано (горох, овес), більшістю підгниле й зіпріле і до посіву не придатне.

Радомишльський р-н. Куркульські елементи, що затесалися у ряді колгоспів на керівні посади, розкрадають та розбазарюють насіння. У колгоспі ім. Шевченка голова управи, не утворивши посівного фонду, розбазарив наявне зерно під виглядом «остаточного розподілу натуральної частини врожаю». Зерно видавали навіть і тим, хто в колгоспі і не працював. Крім того, голова з рахівником затаїли 17 ц проса і 15 ц жита. У колгоспі «Запоріжжя» голова колгоспу також відмовляється засипати посівфонд, а наявне зерно почав розбазарювати. Причому він, крім розбазарювання, ще й провадить куркульську агітацію – «план сівби нереальний».

Волочиський р-н. Закінчує засипку посівного фонду по колгоспному секторові, але поряд з колгоспами, що повнотою засипали посівфонд, перечистили та зберігають у відповідних приміщеннях, є ще цілий ряд колгоспів – Баглавський, Вочковецький, Слобідський, Холодецький, що й досі не утворили посівного фонду. Крім того, засипане насіння погано зберігаєть-

ся. Приміром, у колгоспі «Клин Леніна» з вини правління загинуло 19 ц насіння кукурудзи.

Поряд з цими відсталими районами є передові, що унаслідок розгорнутої масово-політичної роботи, внаслідок непримиренної боротьби з куркулем та його агентом закінчили повністю утворення посівного фонду. Це такі райони: Орининський, Солобківецький, Старокостянтинівський, Вінницький, Славутський.

Славутський р-н. У колгоспі с. Гут навколо утворення посівфонду працювали майже усі колгоспники, тому-то тут посівфонд повністю утворено. Не послаблюючи темпів, колгосп мобілізував на перечищення насіння також усіх колгоспників. Закінчують також ремонтувати реманент, і про коня тут дбають – знеосібку ліквідовано, за кіньми догляд. У Хлощівському колгоспі, закінчивши засипку посівфонду, зразу ж розпочали перечистку його.

Стара Ушиця. Колгоспники колгоспу «Пролетар» так відповіли на закон про обов'язкову поставку зерна державі: маючи завдання засипати 875 ц насіння, уже засипали 932 ц. Все насіння перечищено, цілком закінчено ремонт реманенту, утворили 6 виробничих бригад та обговорили виробничі плани у бригадах. Крім «Пролетаря», цілком засипали насіння та відремонтували с/г реманент колгоспи сіл Гораївка, Рогізне, Студенівка, Стара Ушиця та артіль «До кращого життя».

Орининський р-н. Розгорнувши масово-політичну роботу в колгоспних бригадах, організувавши повернення незаконно розданого колгоспникам хліба, проводячи непримиренну боротьбу з куркульськими елементами, колгоспники ще на 25 січня завдання з утворення насінних фондів виконали на 100 %.

Не послаблюючи темпів, перечищають насіння, і уже перечищено 75 % засипаного посівного фонду.

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 73. – Арк. 9–12. Копія. Машинопис; 2. – С. 603–606.

№ 472 *Постанова ЦК КП(б)У про випадки голодування у селах і невеликих містах республіки*

8 лютого 1933 р.

Ввиду існуючих випадків голодування в окремих невеликих містах і окремих селах колхозників – пропонують областним і обласним органам не залишати ні одного такого випадку без прийняття негайних заходів до ліквідації, звернувши при цьому особливу увагу на перевірку того, чи в тому чи іншому випадку місце симуляції або провокації.

В цих цілях пропонують областям негайно прийняти заходи до максимальної мобілізації ресурсів всередині колхозів, районів, міст і областей і в 7-денний термін представити т. Чубарю дані про вичислені області внутрішніх ресурсів і про ту додаткову допомогу, яку необхідно надати в централізованому порядку.

При проведении этой работы запретить посылку каких бы то ни было официальных комиссий и ведение официального учета в отношении колхозов, районов и городов.

Тов. Чубарю представить в ЦК соответствующие предложения.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 9. – Арк. 151–156 зв. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 375.

№ 473 *Спеціальне повідомлення прокурора
Дніпропетровської області Наркомюсту УСРР
про голодування в селах Нововасилівського району**

8 лютого 1933 р.

В национальных албанских селах Девненском, Гамовке, Георгиевке и Гирсовке Н. Васильевского р-на за декабрь и январь м-цы значительно возросла смертность как взрослых, так и детей.

В с. Девненское за декабрь – январь умерло 112 чел., за тот же срок в Георгиевке – 90 чел., Гирсовке – 70 чел., Шамовке – 45 чел.

В с. Девненское смертность особенно возросла в январе м-це, если с 1 октября по 1 декабря умерло 24 чел., то в январе за одну декаду с 18 по 28-е число умерло 26 чел., из них:

колхозников и их детей	17 чел.
единоличников	3 »
раскулаченных	6 »

28-го числа в Девненском было констатировано, что трупы 26 умерших не были похоронены, некоторые трупы не были преданы земле в течение 10 дней и больше. Сельсовет никаких мер к организации похорон не принимал.

Судя по предварительным данным, следует прийти к заключению, что рост смертности в Девненском и др. указанных селах главным образом объясняется чуть ли не поголовным заболеванием тропической малярией, дающей большую смертность, в результате истощения организма, усиливаемого недоеданием, употреблением в качестве пищи хлопковых семян, вызывающих кровавый понос. Случаи смертности и опухания зарегистрированы среди некоторых семей красноармейцев.

Следует отметить, что за последнее время в Девненском увеличились выезды целых семей за пределы села. По данным райаппарата ГПУ с июля м-ца из Девненского с/совета ушло 130 дворов, в преобладающем большинстве все колхозники.

По с. Георгиевка из 166 хозяйств в колхозе осталось 80.

* Копія спецповідомлення Наркомюстом УСРР була надіслана до ЦК КП(б)У. На супровідному листі є помітка: «Архів ПБ. В. Канов».

Приходится констатировать, что со стороны районного руководства, в первую очередь райисполкома, не были приняты своевременно необходимые меры по борьбе со смертностью в указанных селах. Лишь за последние дни было намечено ряд мероприятий, которые в своей совокупности должны дать положительные результаты, а именно:

Назначен специальный уполномоченный по борьбе с заболеваниями в указанных селах, коему поручено организовать в перечисленных селах приемные пункты и соответствующее питание, поместить тяжелобольных в Покровской больнице, кроме того, организовать в Н. Васильевке специальный пункт для помещения детей и лечения из указанных сел. Наряду с этим приняты меры к переброске для нуждающихся некоторых продуктов и товаров. Покровская МТС обязана бросить в Девненскую бригаду из работников МТС для хозяйственной помощи колхозу, однако этих мероприятий недостаточно.

Облпрокуратура считает необходимым немедленно командировать из облздрави и обл. отделения Красного Креста врачей специалистов-малыриков для более глубокой проработки на месте в самом срочном порядке мероприятий медицинского порядка. Думается, что необходимо организовать в одном из этих сел малырийную станцию. Необходимы медикаменты и т. д. Было бы чрезвычайно желательно, если бы приехал из области компетентный врач-коммунист для выяснения всех этих вопросов.

Облпрокурор *Кумпикевич*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 2. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 474 *Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про політичні настрої і масові захворювання від голоду робітників м. Зінов'євськ Одеської області **

9 лютого 1933 р.

На заводе «Красная Звезда» в Зиновьевске, по данным местного аппарата ГПУ, заболели от недоедания и истощения (безбелковые отеки и опухания) 237 рабочих в течение 2 последних месяцев (декабрь и январь).

В отношении 132 заболевших рабочих установлены следующие данные об их производственном стаже:

со стажем от	1 до 3 лет	45 рабочих
» » »	3 » 5 »	12 »
» » »	5 » 10 »	35 »
» » »	свыше 10 лет	40 »

* На документі є помітка: «Архив ПБ. В спец. папку по этому вопросу. В. Канов».

Произведенной на месте проверкой установлено, что на заводе «Красная Звезда» имеется (по состоянию на 1 февраля) 221 истощенных рабочих с признаками опухания; у 110 рабочих (из приведенного выше количества) имеются отеки лица и ног. Все эти рабочие прошли через заводской диспансер и рабочую поликлинику.

В городской больнице на излечении от истощения находятся 8 рабочих завода «Красная Звезда» и 17 из других предприятий и местных учреждений; в больнице находились также 2 опухших от недоедания безработных.

1 февраля на приеме больных в заводском диспансере обнаружены у 6 заболевших рабочих отеки лица и ног.

Главврач рабочей поликлиники Кондрашов, член партии, касаясь размеров и характера заболеваемости среди рабочих на почве недоедания, сделал в ГПУ такое заявление:

«Мною уже сообщалось об имевших место случаях голодных отеков и резкого истощения рабочих завода «Красная Звезда». Несомненность этих случаев была подтверждена медицинским освидетельствованием. В январе (по 27-е число) умерло 2 чел. Много рабочих завода «Красная Звезда» в больницу не попадают из-за отсутствия свободных мест. В настоящее время из 50 рабочих завода, уже потерявших трудоспособность, не менее 10 восстановить трудоспособность не смогут, настолько уже глубокие изменения произошли в организме.

Количество случаев истощения и голодных отеков по заводу доходит до 200, причем не все эти случаи охвачены регистрацией, а те лишь, которые попадают в амбулаторию.

Голодные отеки и истощение встречаются и на других предприятиях: пуговичная фабрика, вейлка, [среди] работников коммунального хозяйства; по мелким предприятиям и учреждениям города за декабрь и январь — потерявших трудоспособность 61 чел. — это те, которые получили больничные листы».

На почве крайне тяжелого, напряженного положения со снабжением отмечается нарастание среди части рабочих антисоветских проявлений и забастовочных тенденций. Случаи заболеваний от истощения, в том числе и со стороны таких рабочих, которые ранее себя антисоветски не проявляли, и отдельных партийцев.

«Вот издеваются над нами, обеды дают такие, что и собаки не ели бы, хлеба к обеду не дают, зарплату задерживают, а дураки рабочие молчат и терпят. Если бы бросили работу и забастовали, тогда было бы лучшее снабжение».

(токарь завода *Брошелецкий*).

«Выполняя программу около станка с одним кипятком, у станка придется, вероятно, и погибнуть. Дома смотрят зверем один на другого... а нам говорят, что мы переживаем трудности. Если есть трудности, то не для всех».

(рабочий *Крылатый*).

«Сегодня у нас в цехе выбыло из строя 7 чел. Пошли домой опухшие. Разве советская власть может допустить такое издевательство над рабочими? Это может только сделать буржуазия, контрреволюция, но не в стране советов».

(кадровый рабочий *Леновиченко*).

Общее положение со снабжением рабочих завода «Красная Звезда» совершенно неудовлетворительное. Выполнение ЗРК плана децентрализованных заготовок за первые 2 декады января с. г. ничтожно, что видно из следующих данных:

План по пищевой бакалее	выполнен на	39,1 %
» » овощам	» »	19,1 %
» » молочным продуктам	» »	7,7 %
» » мясу, рыбе	» »	21,2 %

Подсобные продовольственные базы завода со своими задачами не справляются. Вследствие бесхозяйственности в прошлом году погибло 1 454 свиней и 57 лошадей. Посевы ЗРК дали ничтожный урожай, причем и тот в значительной своей части разбазарен: так, картофеля собрано всего 820 тонн, хотя посеяно было 549 га, причем на фабрику-кухню завода картофель не поступал вовсе. Получено с огородов завода 185 тонн овощей, рабочим выдано всего 109 тонн.

Санитарное состояние фабрики-кухни неудовлетворительное; пища в цеховые столовые развозится в нелуженных термосах; подсобные помещения фабрики-кухни грязны и не освещаются. Качество приготовляемой пищи неудовлетворительное, нет контроля за порядком расходования поступающих в кухню продуктов. Калорийность обедов не превышает в среднем 400–500.

Напряженное положение со снабжением усугубляется несвоевременной выдачей заработной платы. На 1 февраля задолженность по заработной плате рабочим завода достигала 1 010 000 руб. – за весь декабрь и первую половину января.

Местными организациями проведены следующие мероприятия:

- 1) расширена диет. столовая с охватом до 100 рабочих;
- 2) организовывается профилакторий путем мобилизации средств у местных организаций;
- 3) из сумм кассы взаимопомощи завода «Красная Звезда» выдано рабочим взаимобразно до 40 000 руб.

По линии ГПУ поставлен вопрос перед обкомом об оказании немедленной помощи заводу; начато следствие и привлекаются к ответственности виновные в срыве дец[ентрализованных]заготовок и обнаруженных ненормальностях по снабжению и общественному питанию.

Зам. пред. ГПУ УССР *Карлсон*

№ 475 *Довідка інформаційного сектору оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про випадки удаваного голодування з метою нездавання хліба у Харківській області*

9 лютого 1933 р.

Некоторые РПК сообщают, что в борьбе против хлебозаготовок злостные неплательщики хлеба доводят свою семью до действительного голода (дети пухнут).

Бригадировский РПК (Харьковская область) пишет 1 февраля: в Васильевском сельсовете контрактант III группы Яковец Влас, имея 4,45 га посева, контрактации 27,8 ц, не сдал ни одного килограмма хлеба, но покинул детей, которые сейчас нищенствуют.

Бригада по хлебозаготовкам обнаружила у него закопанный хлеб в ямах: 5 ц, 2,35 ц, 5,23 ц и 6,42 ц.

Подобное же сообщает и Якимовский РПК. Колхозник Клименко из артели им. Молотова кричал: «Я голодный, и мои дети пухнут». После проверки у него выявлено 2,5 ц хлеба, хотя на трудодни он получил только 90 кг.

Заведующий информационным сектором
оргинструкторского отдела ЦК КП(б)У *Стасюк*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 61. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 375–376.

№ 476 *Оперативний наказ по ДПУ УСРР «Про чергові завдання агентурно-оперативної роботи органів ДПУ УСРР»*

13 лютого 1933 р.

Организованный саботаж хлебозаготовок, осеннего сева; организованное массовое воровство в колхозах и совхозах; террор в отношении наиболее стойких, выдержанных коммунистов и активистов села; переброска на Украину осенью прошлого года десятков петлюровских эмиссаров, распространение к.-р. петлюровских листовок, в особенности на Правобережье, и анализ агентурных материалов – говорили за безусловное существование на Украине организованного к.-р. повстанческого подполья, связанного с закордоном и иноразведками, главным образом польским Главштабом.

Оперативным приказом от 5 декабря 1932 г. перед органами ГПУ Украины была поставлена основная и главная задача – немедленного прорыва, вскрытия и разгрома к.-р. повстанческого подполья и нанесения решительного удара по всем к.-р. кулацко-петлюровским элементам, активно противодействующим и срывающим основные мероприятия советской власти и партии на селе.

С целью немедленного прорыва и вскрытия к.-р. подполья в ГПУ УСРР была организована ударно-оперативная группа, которая за это время успе-

шно развернула ряд дел и вскрыла контрреволюционное повстанческое подполье на Украине, охватившее до 200 районов, около 30 жел.-дор. станций и депо и ряд пунктов пограничной полосы.

В процессе ликвидации установлена связь подполья с закордонными украинскими националистическими центрами (УНР, «УВО» и УНДО) и польским Главштабом.

Вскрыта крупная шпионская сеть, внедрившаяся в разведорганы, промпредприятия, [на] транспорт и объекты оборонного строительства.

ЭКУ ГПУ УССР вскрыта контрреволюционная организация в сельском хозяйстве Украины, связанная с аналогичными к.-р. организациями в Москве, других частях Союза и с закордоном.

Анализ ликвидированных за это время дел говорит за то, что в данном случае мы столкнулись с единым тщательно разработанным планом организации вооруженного восстания на Украине к весне 1933 г. с целью свержения советской власти и установления капиталистического государства, так называемой Украинской независимой республики.

Достигнутые успехи не исчерпывают стоящих перед нами задач по разгрому к.-р. подполья на Украине.

В связи с необходимостью окончательной ликвидации к.-р. повстанческого подполья к началу сева, своевременного улавливания и ликвидации других возможных новых к.-р. формирований и нанесения своевременного решительного удара по организаторам срыва мероприятий по севу

ПРИКАЗЫВАЮ:

І. По севу

§ 1

Для выполнения ближайшей **основной и главной задачи**, стоящей перед всеми органами ГПУ Украины, – **обеспечения весеннего сева**, – необходимо в первую очередь немедленно организовать работу районного аппарата, правильно применить и полностью провести в жизнь мой приказ от 5 декабря 1932 г. в части организации чекистской работы в районах, а также приказ ОГПУ № 0045 об оперативных задачах работников ГПУ при ПО МТС.

§ 2

Основными дефектами руководства райаппаратами являются: отсутствие живого практического руководства и реальной помощи со стороны областных аппаратов в организации резидентур и агентурно-осведомительной сети;

подмена живого руководства бумажными директивами и заданиями, зачастую без учета возможностей районов для их выполнения;

неконкретность заданий, нереальность устанавливаемых сроков, что подрывает дисциплину райаппаратов;

отсутствие регулирующего начала в даче заданий отделами районам и т. д.

Для устранения этих коренных дефектов, для радикального изменения отношения к райаппарату и руководства им, без чего немислимо выполнение стоящих перед ним задач, необходимо:

а) разгрузить в кратчайший срок райаппараты от мелких малоперспективных дел и арестованных, а также от дел и арестованных, ведение следствия по которым в районе не обязательно;

б) для оказания немедленной оперативной помощи районам командировать из областных отделов на места работников, при этом учитывать особенности каждого района, направляя в районы, пораженные повстанчеством, шпионажем, – особистов, в промышленные, где имеются крупные совхозы, – работников ЭКО, в типично сельские – СПО и т. д.;

в) командированным работникам в первую очередь проверить вместе с райаппаратом состав резидентов и резидентур, качество осведомления, порядок и своевременность связи с ними;

г) очистить резидентуры и низовую сеть от всякого ненужного, бесполезного элемента и обеспечить осведомлением основные участки работы на селе;

д) упорядочить учеты райаппарата по всем категориям, обеспечить их регулярное освещение, пересмотреть все разработки и дать конкретные указания дальнейшего их ведения и реализации материалов.

§ 3

Перед райаппаратами поставить следующие конкретные задачи:

а) своевременное агентурное выявление и арест всех организаторов саботажа сева и всех мероприятий, связанных с проведением этой важнейшей хозяйственно-политической кампании;

б) решительная борьба с инициаторами, организаторами массовых выездов из сел.

Обращаю внимание начальников областных отделов и райорганов, что борьба с этим явлением не должна ни в коем случае ограничиваться мероприятиями административно-технического и судебного порядка.

Основной упор должен быть взят на выявление организующей роли петлюровско-эсеровского подполья;

в) мобилизация всей агентуры и осведомления на выявление скрытого, утаенного хлеба в ямах, черных амбарах, отходах и др. тайниках. Весь выявленный хлеб сдавать в государственный семфонд, ведя сданному хлебу специальный учет;

г) обеспечение хранения и сохранности семфондов. Установить персональную ответственность соответствующих лиц. Всякие попытки разбора семфондов, расходований их не по назначению, порча и приведение в негодность семян должны в корне ликвидироваться. Дела на виновных передавать в Судебную тройку ГПУ УССР;

д) на основе строгого делового и оперативного контакта совместно с зам. нач. ПО по ГПУ при МТС очистить МТС, МТМ, колхозы и совхозы от всех проникших в них кулацко-петлюровских и др. элементов, подрывающих их изнутри и «организующих массовое воровство и хищение государственного имущества, колхозной собственности».

Выявлять и оперативно устранять все причины, тормозящие ремонт и приведение в готовность машинно-тракторного парка и тягловой силы к весенней посевкампании и своевременный завоз горючего и смазочных материалов;

е) обеспечение проведения своевременных мероприятий по единоличному сектору, как-то: сбор сельсоветами семян, проведение агроминимума, борьба с организаторами саботажа сева, разбазариванием рабочего скота и т. д.;

ж) через агентуру и осведомление продолжать выявление всех к.-р. повстанческих организаций и активных к.-р. одиночек.

Всех выявленных немедленно арестовывать.

§ 4

Всем начальникам областных отделов разгрузить райаппараты от тех заданий, которые могут выполняться облотделом, хотя бы путем посылки работников на места с обязательным использованием в каждом случае данных райаппарата (различного рода гласные обследования совхозов, колхозов, получение статистических данных и т. д.).

§ 5

При даче заданий обязательно учитывать возможность их выполнения силами райаппарата. Устанавливать вполне реальные сроки и в каждом отдельном случае задания формулировать точно и обязательно указывать способы, методы и пути их выполнения.

Обязательно учитывать, насколько необходимо давать такого рода задания всем райаппаратам. В каждом отдельном случае учитывать возможность ограничения группой районов.

§ 6

Все директивы, указания, оценки оперативной работы районного аппарата, за исключением текущей почты, направлять исключительно за подписью нач. облотдела или его заместителя, которые обязаны учитывать в каждом отдельном случае степень нагрузки райаппаратов и наличие возможностей для их выполнения.

§ 7

Начальнику Секретно-политического отдела ГПУ УССР товарищу Кривцу пересмотреть табель отчетности райаппаратов под углом зрения максимальной разгрузки их от излишней, малополезной отчетности.

Особо разработать отчетность областных отделов и районных аппаратов на все время подготовки и проведения сева, имея при этом в виду необходимость максимально сократить отчетность районных аппаратов.

II. По повстанчеству

§ 1

Начальникам областных отделов в 10-дневный срок закончить и оформить дела низовой повстанческой периферии, в частности «Пришелец», «Сок-Мовисты», «Вызволенцы», «Неугомонные», которые передать для слушания на Судебную тройку ГПУ УССР. По этим делам оставляются лишь те из проходящих по ним, которые могут своими показаниями помочь вскрытию дополнительных связей с другими организациями, выявлению новых участников, руководящих центров и нитей, ведущих за кордон. Все эти арестованные должны концентрироваться в областных отделах.

§ 2

При развороте и ликвидации всех повстанческих организаций, в особенности низовки, основное внимание сосредоточить на выявлении оружия, для чего выделить специальные группы по изъятию оружия не только у участников организаций, но и в районах их деятельности. Ни одно показание о наличии оружия не оставлять без оперативной реализации.

Представленные с мест данные об обнаруженном и изъятном, даже при далеко недостаточной работе в этом направлении, нарезном оружии в течении декабря – января в количестве 3500 единиц свидетельствуют о значительном наличии оружия в районах и селах, в особенности Киевской и Черниговской областей и пограничной зоне.

§ 3

Ликвидируемая Украинская Военная Организация – УВО – заслуживает самого серьезного внимания и **требует боевых оперативных темпов по ее дальнейшей ликвидации и разгрому**. Организация имеет широкую сеть повстанческих ячеек в районах и селах всех областей Украины; охватила ряд учреждений, промышленных предприятий, ВУЗов, научно-исследовательских институтов; вела широкую шпионско-разведывательную и повстанческую работу и имеет связи в отдельных воинских частях и учреждениях.

Особое внимание обратить на членов УВО, проникших в партию и прибывших из закордона с фиктивными партийными билетами братских компартий, которые, как установлено следствием, являются наиболее активными организаторами подполья, шпионажа и диверсии.

§ 4

Преобладание в составе закордонных руководящих центров (УНР) быв. эсеров, наличие эсеров и УПСРов среди участников и активных организа-

торов вскрытого подполья, характер программных и тактических установок вскрытых организаций требуют особо тщательного внимания и выявления роли и участия эсеров как идеологов, руководителей и организаторов подполья.

В процессе разработки и следствия по всем делам обязательно точно устанавливать политическое прошлое и партийную принадлежность всех проходящих по делам и разработкам участников.

Особо тщательно разрабатывать связи всех бывш. эсеров и УПСРов, как местные, так и закордонные.

Обращаю внимание начальника Винницкого облотдела т. Соколинского на разработку дела «Киевляне» и начальника Донецкого облотдела т. Гросмана на разработку [дела] «Казаки», по которым активно проходят эсеры. Дела эти развернуть в максимально короткий срок, поставив себе задачей выявление их периферии, связей с другими группами и руководящими центрами.

§ 5

Начальнику Харьковского областного отдела т. Тимофееву немедленно принять меры к вскрытию повстанческого подполья на территории области, для чего, наряду с организацией целого ряда необходимых агентурных мероприятий, пересмотреть все наличные материалы, говорящие о существовании повстанчества на территории области и о связях со вскрытыми к.-р. повстанческими группами и организациями в других областях Украины.

Особо обращает на себя внимание отсутствие дел по весьма пораженным в прошлом повстанчеством районам быв. округов Лубенского, Роменского и Кременчугского.

§ 6

Учитывая наличие в ряде районов и сел Днепропетровской области участников и пособников оперировавших в свое время на территории области петлюровских и махновских банд, значительное количество проживающих галичан, наличие крупных польских колоний на промышленных предприятиях (завод им. Дзержинского), обращаю внимание нач. облотдела т. Крауклиса на слабость работы по борьбе с повстанчеством. Необходимо немедленно приступить к разработке и развороту всех имеющихся данных о наличии контрреволюционного повстанческого подполья, обратив особое внимание на дела «Шакалы», «УВО», «Вызволенцы».

§ 7

Обращаю внимание начальника Киевского областного отдела т. Розанова на то, что повстанческие дела, ликвидированные Киевским аппаратом, дела, ликвидированные непосредственно ГПУ УССР, а также повстанческие организации, вскрываемые в других областях, – указывают на безусловное существование в Киеве подпольного центра.

Киевский областной отдел в достаточной мере не развернул работы по вскрытию этих центров; также не исчерпывающе и не своевременно реализует передаваемые ему данные и материалы о наличии к.-р. формирований на территории области.

§ 8

Начальнику Винницкого областного отдела т. Соколинскому обратить особое внимание на вскрытие и ликвидацию подполья УВО на территории области, по имеющимся данным, широко распространенного и имеющего непосредственные связи с закордоном.

В этом отношении заслуживают внимания ликвидированные дела «Взрыв», «Связисты», «Интеллигенты», которые представляют собой часть подполья УВО на Подолии.

§ 9

Начальнику Одесского областного отдела ГПУ в минимальный срок развернуть работу по дальнейшему вскрытию и быстрой ликвидации дела «Неугомонные» (Смаижеса и др.), учитывая особый характер этой контрреволюционной повстанческой организации.

Немедленно сформировать несколько оперативных групп для обнаружения и изъятия оружия как у членов организации, так и в районах и селах, где вскрыты боевые ячейки организации.

§ 10

Учитывая имеющиеся в ГПУ УССР материалы по делу Украинской Военной Организации о наличии ряда повстанческих ячеек в г. Одесса, селах и районах области и что не исключена возможность существования шпионских и диверсионных ячеек на объектах оборонного значения, – начальнику Одесского облотдела развернуть следствие по делам всех арестованных по предложению ГПУ УССР членов Украинской Военной Организации, **обратить особое внимание на максимальное оперативное форсирование дела «Батько».**

§ 11

Наличие широко разветвленного повстанческого подполья на Черниговщине, значительное количество террористических проявлений, участие эсеров и связь контрреволюционного подполья с другими областями и БССР требует дальнейших активных агентурно-оперативных мероприятий по Черниговщине.

Начальнику Черниговского облотдела ГПУ т. Двинянинову активизировать следствие по ликвидированным делам «Мовисты», «Остатки-СОК». Основное внимание обратить на ликвидацию низовой периферии и изъятие оружия, а также пересмотреть все ранее ликвидированные дела под углом зрения возможной активности нерепрессированных участников и пособников и увязки их со вскрытым подпольем.

§ 12

Всем областным отделам форсировать следствие по делу к.-р. повстанческой организации в сельском хозяйстве Украины (Трактороцентра).

Основной упор взять на разгром повстанческой низовки, конкретное выявление связей с закордоном, обнаружение листовок, скрытого оружия и документацию выявленной подрывной работы.

Отмечая успешный разворот следствия в Одесской и Днепропетровской областях, предлагаю всем начальникам областных отделов, особенно Киевского, Винницкого и АМССР, – немедленно усилить темпы следствия, обеспечив в кратчайший срок полную ликвидацию к.-р. повстанческого подполья.

§ 13

Отмечаю слабость оперативной работы в пограничной полосе.

Начальникам пограничных отрядов пересмотреть все имеющиеся материалы по повстанчеству, шпионажу, диверсии в погранполосе и выделить для их ликвидации и разработки опытных квалифицированных оперативных работников.

Начальникам Винницкого и Киевского облотделов все материалы о повстанчестве в погранполосе передавать пограничным отрядам с соответствующими ориентировками для разворота на месте.

§ 14

Учитывая, что по ликвидированным повстанческим делам вскрыт ряд фактов участия отдельных групп студенчества в к.-р. организациях, – начальникам областных отделов обратить внимание на всемерное усиление агентурной работы в ВУЗах, особенно по Киеву, Каменец-Подольску, Днепропетровску, Харькову и Одессе.

§ 15

Для своевременной ликвидации возможной переброски из закордона на территорию Украины эмиссаров, вооруженных групп и отдельных агентов иноразведок и закордонных контрреволюционных центров, направляемых для организации подполья, активизации к.-р. элементов и групп и организации диверсионных и террористических актов, всем начальникам погранотрядов максимально усилить охрану границ, привести в полную боевую готовность мангруппы пограничных отрядов.

Начальникам пограничных отрядов и облотделов принять меры к самой тщательной фильтрации агентурно-следственным путем всех нарушителей границ, задержанных в погранполосе, на территории областей и жел. дорогах.

Особому отделу максимально активизировать работу закордонной агентуры.

§ 16

Начальникам областных отделов, пограничных отрядов и ДТО повести самую жесткую борьбу с уголовным бандитизмом на обслуживаемых ими территориях с тем, чтобы окончательно его ликвидировать к весне, при этом иметь в виду попытки к.-р. кулацких и повстанческих элементов использовать уголовный бандитизм в политических целях.

§ 17

Обращаю особое внимание всех нач. облотделов на необходимость самой решительной и жесткой борьбы с террористическими актами на селе. Во всех случаях теракты расценивать исключительно как акты политического характера.

Отмечая значительное количество случаев, когда лица, совершавшие теракты, нами не обнаружены, подчеркиваю, что ни один случай терпроявлений не должен оставаться нераскрытым.

§ 18

Для борьбы с бандитизмом и террором на селе, для охраны социалистической собственности широко использовать милицию, деятельность которой в общей нашей работе, как в городе, так и на селе, должна быть полностью отражена, что имеет огромное значение для воспитания оперативно-боевых кадров Рабоче-крестьянской милиции.

§ 19

Всем начальникам областных отделов максимально обеспечить обслуживание воинских частей, обратив особое внимание на тщательную агентурно-следственную разработку всех нитей вскрытых к.-р. организаций, ведущих к армии, на родственные связи активных участников к.-р. организаций в армии. Тщательно разрабатывать армейское окружение, в особенности в приграничных гарнизонах и оборонном строительстве, где связь с селом и местным населением в силу ряда объективных условий более тесная.

Особого внимания заслуживают районы терформирований, пораженные повстанчеством, с точки зрения принятия своевременных мер против проникновения в армию повстанческих тенденций.

Подчеркиваю необходимость тщательного расследования и разработки всех случаев пропажи, хищения и бесхозяйственного хранения оружия и боеприпасов.

III. По агентурной работе

§ 1

В процессе ликвидации дел установлено, что сельские к.-р. повстанческие кадры пытались через своих участников, проникших на производство, идеологически обрабатывать и вовлекать в к.-р. повстанческие организа-

ции вновь пришедшие из сел и малоустойчивые кадры новых рабочих. С другой стороны – установлены попытки членов быв. политических партий и групп и к.-р. националистических элементов использовать вновь пришедшие из села на производство кадры для ведения через них к.-р. работы на селе. Почему одной из основных задач в агентурной работе на ближайший период является такая организация агентурно-осведомительной сети, которая бы полностью обеспечила, с одной стороны, выявление всех новых попыток к.-р. элементов села вести к.-р. работу на производстве, с другой – все попытки городских к.-р. элементов установить связь с селом.

§ 2

Исключительного внимания требуют к себе установленные факты участия целых групп агентов и осведомителей (по 6–8 человек) в ликвидированных к.-р., подпольных, повстанческих организациях («Клич», «Пришелец», «Мовисты», УВО). В отдельных случаях установлено и участие в к.-р. организациях резидентов, которые использовали поступающие от агентуры сведения о наличии повстанческих ячеек в своих к.-р. целях, устанавливая связи с этими ячейками для совместной к.-р. повстанческой работы («Пришелец»).

Установлены также факты, когда агентура своевременно доносила о наличии повстанческих и к.-р. организаций. Однако этим материалам в ряде случаев не было придано должного значения, они не проверялись, что в известной мере способствовало безнаказанному оформлению, дальнейшему росту и активности отдельных к.-р. формирований (дела «Неугомонные», «Шакалы», «Стрельцы»).

Все эти факты говорят за безобразный подход и полнейшую безответственность в работе с агентурой, неумение руководить и соответствующим образом ее воспитывать, за полное отсутствие контроля и руководства со стороны ответственного оперативного состава работниками, связанными с агентурой.

Предупреждаю, что впредь такое отношение к агентурной работе будет мною рассматриваться как преступно-халатное отношение к своим обязанностям со всеми вытекающими отсюда выводами.

§ 3

Всем начальникам областных отделов, пограничных отрядов, ДТО принять меры к немедленному восстановлению регулярной связи со всей имеющейся агентурой подчиненных им аппаратов. Проверить работу каждого агента за все время его работы по освещению и разработке порученного ему объекта; проверить, как осуществлялось оперативным составом руководство агентом, какие он получал задания и как они им выполнялись.

Результаты проверки использовать для правильного перераспределения агентуры среди работников, исходя из квалификации последних; по-

полнения сети новой работоспособной агентурой, обеспечив ее соответствующим руководством и для удаления неработоспособных агентов.

Всех выявленных двойников, дезинформаторов, предателей и т. п. предавать суду Тройки ГПУ УССР.

IV. По промышленности

§ 1

Начальникам Днепропетровского, Донецкого и Харьковского областных отделов особое внимание уделить предприятиям по углю, металлургии, химии и военной промышленности.

Немедленно принять меры к обеспечению агентурой всех уязвимых участков и установлению полной и регулярной связи со всеми резидентами и агентурой на предприятиях. Решительно очистить предприятия от подозрительных по диверсии элементов; активизировать все материалы по разработке подозрительных по экономшпионажу, диверсии, вредительству и саботажу.

§ 2

В связи с наблюдаемыми случаями перебоев в рабочем снабжении – начальникам всех органов ГПУ через агентуру строго следить за своевременным продвижением продовольственных грузов, полной выдачей рабочим продуктов по установленным нормам, устранять все ненормальности в работе предприятий, общественного питания обслуживающих рабочих, обратив особое внимание на качество продуктов и пищи. Всех виновных в срыве, дезорганизации и перебоях общественного питания, порче и хищениях продуктов предавать суду Тройки ГПУ УССР.

V. По транспорту

§ 1

По ряду ликвидированных дел устанавливается наличие на транспорте повстанческих ячеек и глубоко законспирированных шпионско-диверсионных точек.

Нач. ДТО совместно с нач. ОО областных отделов пересмотреть все имеющиеся разработки и материалы по шпионажу и диверсии на транспорте и немедленно приступить к их тщательной разработке и ликвидации.

Особое внимание обратить на проходящих по делам выходцев из закордона, главным образом поляков и галичан.

§ 2

Агентурно проверить учеты и кадры работающих на жел. дор. узлах, депо, сооружениях, имеющих оборонное значение, с целью выявления и удаления всех подозрительных по шпионажу и диверсии.

§ 3

Усилить политрозыск на транспорте и в прилегающих к жел. дор. линии местностях, особенно в приграничных и пограничных жел. дор. пунктах, установив в отдельных из них оперативные заслоны.

§ 4

Обеспечить охрану всех перевозимых воинских и продовольственных грузов, в особенности оружия и боеприпасов. Во всех случаях пропажи и расхищения воинских и продовольственных грузов виновных привлекать к строгой ответственности и дела на них передавать на Суд. тройку ГПУ УССР.

§ 5

В связи с предстоящей весенней посевной кампанией строго наблюдать за своевременной отправкой, выгрузкой, перевозкой всех грузов, имеющих отношение к посевной кампании.

Обеспечить охрану и хранение всех хлебных и семенных грузов, хранящихся в пристанционных складских помещениях и во время их следования.

Выполнение всех изложенных задач возможно при правильной организации работы, расстановке оперативных кадров, при установлении строжайшей чекистской дисциплины и ответственности каждого работника за порученный ему участок работы и действительного контроля исполнения.

VI. По кадровому составу

§ 1

ГПУ УССР и областным отделам из наличного состава выделить группы квалифицированных работников для полного и исчерпывающего обеспечения следствия и разработки ликвидированных дел.

Выделить также группы работников для регулярной связи с агентурой и разработки вновь возникающих дел и своевременного улавливания возможных зарождений новых к.-р. формирований в городе и на селе.

Наметить необходимое количество работников для командирования в районы на все время подготовки и проведения весеннего сева. Выделенных работников прикрепить к определенным районам, поручив им отдельные участки работы, за которые они должны быть полностью ответственны.

Начальнику отдела кадров ГПУ УССР затребовать из отделов центрального аппарата списки работников, которые командированы для непосредственной работы в районы на время подготовки и проведения сева. На основании этих данных всех работников разбить исключительно по районам Одесской, Днепропетровской и Харьковской областей – как решающих сев.

Списки командирюемых с указанием районов представить мне на утверждение в 48 часов.

§ 2

Обслуживание всех соворганов, центральных и областных, на которых возложены подготовка и проведение сева, а также промышленных предприятий, выполняющих заказы, связанные с севом, и обслуживание совхозов возложить на ЭКУ ГПУ УССР и ЭКО облотделов.

Обслуживание подготовки и проведения сева непосредственно в районах, селах, МТС, колхозах, единоличном секторе и МТМ возложить на СПО ГПУ УССР и СПО областей.

Всем начальникам отделов ГПУ УССР, областных отделов, погранотрядов, ДТО принять меры к полному исчерпывающему выполнению настоящего приказа всеми нашими органами.

Основная задача в практической работе, в живом непосредственном руководстве, помощи районам, которые ни в коем случае не загружать дополнительными директивами.

Особоуполномоченный на Украине
зам. пред. ОГПУ В. Балицкий

ДА МВС України. – Ф. 46. – Оп. 1. – Спр. 4 б. – Арк. 73–79. Друкарський відбиток.

№ 477 *Доповідна записка Київського облвиконкому РНК УСРР про важкий продовольчий стан області*

Не пізніше 15 лютого 1933 р.

За перевіреними даними, випадки масового недоїдання мають місце в 16 районах і, за даними районів (не перевіреними областю), в 5 районах.

Слід відзначити, що ці дані не дають повного уявлення про розміри недоїдання, що є в зазначених районах.

Лише в одному Володарському районі (на Білоцерківщині) потребують термінової харчової допомоги кілька тисяч дітей і цілком – 10 колгоспів.

У Білоцерківському районі також потребують термінової допомоги повністю 15 колгоспів та кілька тисяч дітей.

В окремих селах, як видно з довідки, що додається, є випадки опухання та смерті від голоду. Так, у с. Саварка Богуславського району померла з голоду родина з 3 душ. У Медвині того ж району померла з голоду громадянка Ісайко. В Житомирі померло від голодування понад 20 чоловік.

За останній час зареєстровано кілька випадків людоїдства. Так, мали місце випадки людоїдства: в Білоцерківському районі у с. Вільшана; в Богуславському районі у с. Мисайлівка громадянка Авраменко, 48 років, одноосібниця, середнячка, зарізала та з'їла свою 8-річну дочку. В Тетіївському районі в с. Черепин одноосібниця громадянка Березнюк зарізала і з'їла доч-

ку 10 років. Тепер Березнюк та друга її дитина при смерті. У с. Скибинці того ж району родина колгоспника, що складається з 3 дітей, з яких найстарший має 15 років, забила та з'їла чужого хлопчика, а також з'їла частину трупа померлої матері.

В Уманському районі в с. Кочержинці громадянка Осипенко 47 років забила та з'їла свою дочку 7 років. В тому ж селі колгоспник Олійник 50 років харчувався м'ясом своєї жінки, що померла від голоду. Двоє дітей Олійника теж померли від голоду.

В Білоцерківському районі в с. Трушки два брати Богомази задушили 3-річного сина колгоспника Федіна, який зайшов до них, і з'їли його. В с. Греблі того ж району в колгоспниці Проценко 35 років померла 3-річна дочка. Труп дочки вона зварила та з'їла.

У Смілянському районі у с. Носачово в помешканні члена колгоспу громадянина Сови було забито Уху Фросю, що завітала туди. Труп її було порувано на дрібні шматки та засолено. Цим трупом харчувались два тижні.

Наведеними фактами не вичерпуються всі випадки людоїдства, що мали місце у Київській області за останній час.

Президія обласного виконавчого комітету з метою боротьби з цими явищами 15 лютого ухвалила відповідну постанову.

В усі небезпечні райони відряджено уповноважених обласного виконавчого комітету, які на місці організують дитячі харчові пункти та допомогу колгоспникам і одноосібникам, що голодують. Харчові пункти організовано на 9350 дітей та щоденно видається допомога в розмірі по 200 г хліба 6600 дорослим.

Грошові кошти та харчові фонди мобілізовано з внутрішніх ресурсів Київської області, але ці фонди абсолютно недостатні для цілковитої ліквідації явищ масового недоїдання колгоспників та одноосібників.

Мобілізувати значні додаткові ресурси, особливо хліба, крупи та рослинних жирів, немає жодної можливості, тим більш, що постачання робітників та службовців у області надто незадовільне і останнього часу є випадки масового голодування та жертв від голоду серед робітників, особливо дрібних підприємств, що розташовані по районних центрах та містечках області. Робітники цих підприємств недоодержали по нарядах внаслідок незадовільного надходження мірчука лише в лютому 265 т хліба. І по таких районних центрах міського типу, як Біла Церква, Житомир, Сміла, Черкаси, Фастів, Коростень, Умань, в лютому місяці порівняно з вереснем фактичне постачання робітників хлібом зменшилось з 442 т до 161 т.

Отже, не тільки немає можливості утворити фонд для допомоги тим селам, що голодують, за рахунок внутрішніх обласних ресурсів, але конче треба допомогти робітникам дрібних підприємств додатково до щомісячних нарядів у розмірі 545 т хліба.

Київський обласний виконавчий комітет просить Раду народних комісарів подати харчову допомогу області для ліквідації явищ голодування серед робітників дрібних підприємств щомісяця в розмірі 545 т. Для харчування голодуючих колгоспних родин та одноосібників по тих роз-

мірах, що є зараз, [потрібно] не менше 100 т хліба, 400 т крупи, 60 т цукру, 20 т олії.

Голова Київського обласного
виконавчого комітету *М. Василенко*
Секретар Київського обласного
виконавчого комітету *А. Глинський*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 2191. – Арк. 103–105. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 376–378.

№ 478 *Постанова РНК СРСР про затвердження кошторису витрат, пов'язаних з обслуговуванням Всесоюзного з'їзду колгоспників*

16 лютого 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Представленную Хозяйственным управлением ЦИК СССР смету на расходы по обслуживанию Всесоюзного съезда колхозников-ударников в сумме 702 267 руб. утвердить.

2. Предложить НКФ ССР отпустить дополнительно Хозяйственному управлению ЦИК СССР на расходы по обслуживанию Всесоюзного съезда колхозников 502 167 руб. из резервного фонда СНК СССР.

Зам. Председателя Совета
народных комиссаров Союза ССР *В. Куйбышев*
Зам. управляющего делами Совета
народных комиссаров Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 61. Оригінал. Машинопис.

№ 479 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про кадрові призначення ОДПУ*

16 лютого 1933 р.

а) Назначить т. Агранова заместителем председателя ОГПУ, освободив его от должности ПП ОГПУ по Московской области;

б) назначить т. Реденса ПП ОГПУ по Московской области, освободив его от должности председателя ГПУ Украины;

в) назначить заместителя председателя ОГПУ т. Балицкого председателем ГПУ Украины (ПП ОГПУ по Украине)*.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 916. – Арк. 17. Оригінал. Машинопис.

* 24 листопада 1932 р. В. Балицький був направлений в Україну як особливо уповноважений ОДПУ терміном на 6 місяців. Див. док. № 313.

№ 480 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Питання ЦК КП(б)У»**16 лютого 1933 р.*

а) Утвердить т. Любченко первым заместителем председателя СНК Украины с оставлением его секретарем ЦК КП(б)У с тем, что т. Любченко обязывается девять десятых своего рабочего времени отдавать работе в СНК;

б) утвердить т. Попова Н. Н. секретарем ЦК КП(б)У*;

в) разрешить колхозную торговлю Винницкой и Киевской областям Украины, выполнившим план хлебозаготовок и в основном закончившим сбор семян.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 916. – Арк. 18. Оригінал. Машинопис.

№ 481 *Повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан деяких районів Вінницької та Київської областей**16 лютого 1933 р.****Киевская область***

Володарский район (бывшего Белоцерковского округа). Высланными в села, пораженные продовольственными затруднениями, членами бюро РПК с работниками ГПУ установлено:

В с. Петрашевка за последние дни декабря и января от истощения умерло до 35 человек. На 4 февраля в селе насчитывается больных на почве недоедания от 30 до 40 человек. Случаи смерти, в основном, имели место в семьях колхозников, выработавших незначительное количество трудодней.

В с. Рудое единоличница Яремчук бросила 3 детей и выехала из села. 9-летний ее мальчик вместе со старшей сестрой камнем убили младшую 3-летнюю сестру, после чего отрезали голову и употребляли в пищу в сыром виде мясо труп.

В с. Лобочево на кладбище в снегу обнаружены трупы 3 детей.

В селах Петрашевка и Пархомовка умершие по 4–5 дней оставались в хатах не похороненными.

С целью оказания помощи голодающим детям в школах и в детских яслях при колхозах организовываются горячие завтраки.

Таращанский район. Проверкой оперативными работниками ГПУ установлены продовольственные затруднения в следующих селах: в с. Севериновка выявлено 5 голодающих семей, из них: семья колхозника Кривенко, выехавшего на работу в Донбасс, от острого недоедания опухла; семья единоличника Веремеенко, состоящая из 6 человек, также опухла от голода. Сам Веремеенко из села выехал. В с. Чернин зарегистрировано

* М. Попов працював членом редколегії газети «Правда».

15 семей, не имеющих продуктов питания. В этом селе от недоедания умерло 8 человек, из них: 2 кулака, 1 единоличник и 5 колхозников.

Фастовский район. Продовольственные затруднения, случаи опухания и смерти на почве голода отмечены в двух селах.

Проверкой райаппаратом ГПУ в с. Зубари установлено:

Колхозник Лещенко и его семья из 3 человек опухли от недоедания. Колхозница Терещенко, имеющая 3 детей, также от голода опухла. Единоличник – бедняк Левищенко – от недоедания заболел, его семья питается картофельной шелухой и сильно истощена.

В с. Камнево выявлено 4 случая опухания и один случай смерти на почве недоедания. На место для проверки высланы оперработники ГПУ.

Букский район. В с. Тимошевка крестьянка Горущенко убила 4-летнего ребенка и мясо трупа употребляла в пищу. Горущенко арестована. На место выслан оперработник ГПУ.

Винницкая область

Тростянецкий район. В с. Тростянчик имеется до 30 семейств, испытывающих продовольственные затруднения. В последнее время группы колхозников в числе от 15 до 50 человек являются к правлению колхоза с требованием выдачи хлеба. В колхозе этого села, в связи с бесхозяйственной уборкой урожая и расхищением хлеба, натуральные авансы колхозникам выданы в незначительном размере.

В с. Севериновка выявлено до 40 семейств, не имеющих продуктов питания. В некоторых семьях имеются опухания. В с. Китайгород отмечено 15 голодающих семей, из них 5 семей единоличников. В с. Ладыжин голодает 3 колхозных семьи. В этом селе группы колхозников в несколько десятков человек предъявляют правлению колхоза требование о выдаче хлеба.

Аналогичные факты отмечены в селах Козинцы, Александровка, Демковка, Савинцы, Оляница, Тростянец и Кордиевка.

Областным отделом ГПУ даны указания райаппарату тщательно проверить отмеченные случаи острых продзатруднений. Поставлен вопрос перед РПК об оказании помощи.

Чудновский район. В с. Романовка зарегистрировано 3 голодающих семьи и в Раці – 2 семьи колхозников. Установлено, что эти семьи систематически не выходили на работу и имеют незначительное количество трудодней.

Станиславчикский район. В с. Носковцы голодает семья колхозника-бедняка Притуляка, состоящая из 9 человек; 7 детей на почве недоедания опухли. Притуляк выработал с семьей 300 трудодней и полученный хлеб уже израсходовал. Поставлен вопрос перед РПК об оказании этой семье помощи.

Бердичевский район. В с. Никоновка голодает 7 семей колхозников и 7 семей единоличников, в с. Кукольня – 5 семей единоличников-бедняков и в с. Половецкое – 4 семьи единоличников.

Эти крестьяне питаются различными суррогатами (желудями, гречневой половой и др.). На почве недоедания в 6 семьях отмечены опухания.

Отсутствие хлеба у колхозника с. Никоновка Комыса (70-летний старик, семья состоит из жены и малолетних детей) объясняется тем, что он ввиду преклонного возраста выработал незначительное количество трудодней и хлеба поэтому получил недостаточно. Колхозник того же села Мукомель А. часть полученного в колхозе хлеба продал на рынке с целью приобретения одежды, а колхозник Музычук хлеба в колхозе вовсе не получил, так как на работу не выходил.

Единоличники с. Половецкое Реготун и Герасимчук отсутствие у них хлеба объясняют недородом озимых посевов.

Единоличники с. Никоновка Белоус К., Мукомель С. и с. Половецкое – Гах (многосемейные) причиной голода считают изъятие у них в хлебозаготовку всего хлеба, в том числе и посевматериала, в 1931 г., в связи с чем весной прошлого года они не сеяли.

Проинформированы ГПК, горсовет и КК – РКИ; поставлен вопрос об оказании помощи.

Заместитель председателя ГПУ УССР Карлсон

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 21–23. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 378–380; 3. – С. 642–644.

№ 482 *Постанова ЦК КП(б)У про стан хлібопостачання Донбасу та надання продовольчої допомоги*

17 лютого 1933 р.

1. Отметить, что по состоянию на 15 февраля наличие коммерческого зерна и муки, в том числе отпущенного из нефонда, обеспечивает хлебоснабжение Донбасса на 13 дней.

2. Обязать Заготзерно, под персональную ответственность т. Розенберга, отгрузить в Донбасс из Одесской области наличие на железнодорожных станциях коммерческой пшеницы в количестве 10 тыс. т в течение февраля месяца, для чего командировать ответственных уполномоченных для усиления отгрузок.

3. Обязать Союзмуку, под персональную ответственность т. Лаврухина и директора Одесского треста Союзмуки т. Гассана, отгрузить в Донбасс в течение февраля месяца текущую выработку коммерческой муки из мельниц Одесской области в количестве 5 тыс. т, в том числе 2,5 тыс. т пшеничной муки и 2,5 тыс. т кукурузной.

Обязать директора Юго-Западных железных дорог т. Слюсаренко обеспечить полную подачу порожняка для отгрузки зерна и муки.

4. Обязать Заготзерно передать Союзмуке в Донбассе наличную коммерческую рожь на заготовительных пунктах в количестве 2,3 тыс. т, обеспечив ее вывозку из глубинных пунктов и отгрузку на мельницы Союзмуки.

Предложить директору Южных железных дорог т. Лифшицу обеспечить подачу порожняка по заявкам Заготзерно.

5. Предложить Заготзерно в течение 10 дней сдать на мельницы и отгрузить весь остаток нефондовской * ржи со своих заготовительных пунктов (62 тыс. т), обязав Союзмуку переработать эту рожь и отгрузить в Донбасс в феврале месяце не менее 10 тыс. т.

6. Просить ЦК ВКП(б) обязать Комитет резервов и Комзаг СТО немедленно разбронировать 50 тыс. т зерна и муки из Украинского нефонда для обеспечения Донбасса и промышленных центров.

7. Просить ЦК ВКП (б):

а) обязать Всесоюзное объединение «Заготзерно» обеспечить первоочередную отгрузку занаряженных из Нижней Волги 60 тыс. т ржи и 30 тыс. т пшеницы с пристанционных пунктов и обязать НКПС, Рязано-Уральскую и Юго-Восточную железные дороги обеспечить подачу порожняка;

б) обязать Заготзерно и Союзмуку во избежание перебоев в снабжении Донбасса пшеничной мукой отгрузить из занаряженных 30 тыс. т пшеницы 15 тыс. т пшеницы (85 % муки) для Донбасса.

8. Принять к сведению, что Совнаркомом УССР командирован уполномоченный в Нижне-Волжский край т. Меламед, и, кроме того, командированы: Заготзерно – 2 человека и Союзмукой – 8 человек.

Предложить т. Реденсу командировать на Нижнюю Волгу и ЦЧО по одному уполномоченному.

Обязать Донецкий обком командировать члена бюро обкома на Нижнюю Волгу для усиления отгрузок зерна.

9. Тт. Розенбергу и Лаврухину доложить ЦК КП(б)У 25 февраля о ходе отгрузок зерна из Нижней Волги и ЦЧО и о состоянии обеспечения Донбасса хлебом.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 9. – Арк. 163–165. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 381–382.

№ 483 *Лист Вінницького обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У про розширення масштабів захворювання та смертності від голодування в області*

17 лютого 1933 р.

В одном из прошлых писем я сообщал ЦК об отдельных единичных случаях и фактах опухания, недоедания по отдельным селам области. За последнее время сообщения об этих фактах начинают принимать значительно более широкие размеры и характер. Все больше возрастают сообщения о случаях опухания, появились даже сообщения о фактах смертей от голода.

* Недоторканный фонд.

Эти сообщения нами сейчас проверяются. Как в городах и местечках, так и по селам эти явления наблюдаются не только среди деклассированного элемента и кустарей, но даже среди рабочих.

Приводим некоторые данные из того обильного материала, который поступил к нам.

В городах: в Бердичеве отмечено свыше 200 отечных. Значительная часть их падает даже на такие предприятия, как госкожзавод «Прогресс», «Победа» и др. В городские больницы поступило несколько десятков отечных, в том числе и рабочих.

Аналогичные явления отмечены в Полонном (бумажная фабрика, фаянсовый завод), в Дунаевцах, Могилеве.

Исключительно тяжелым является положение кустарей и деклассированной бедноты. Особенно пораженными пунктами являются Тульчин, Могилев, Бердичев.

Отмечаем (это относится к городским и сельским пунктам) значительное увеличение числа подбрасывания детей (подкидьши), резкое увеличение смертностей в детских учреждениях, рецидив беспризорности среди детей.

По селу. Наличие голодных смертей и отечных отмечается в целом ряде районов. До сих пор таких случаев (по несколько десятков на район) мы знаем по Копайгородскому, Липовецкому, Любарскому, Литинскому, Чудновскому, Станиславчицкому, Песчанскому, Махновскому, Дзержинскому, Могилевскому, Джулинскому, Линецкому и Винницкому районам.

Характерным является положение в с. Сугаки Копайгородского района, где, по сообщению района, «имело место 24 случая голодной смерти колхозников и единоличников, в том числе 3 рабочих совхозов. Это село имело недосев ярового клина 160 га, хлебозаготовку выполнило на 63 %. Колхоз этого села имел большие потери зерна из-за несвоевременной уборки урожая и бесхозяйственности колхоза. Сейчас в этом селе до 70 хозяйств голодают. В продолжение осенне-зимнего периода в селе зарезали на прокормление до 70 лошадей, имеются случаи, когда едят мясо собак. Изготовление муки из стеблей и качанов кукурузы приняло в этом селе массовый характер».

По ознакомлении на месте подтверждается примерно до 15 случаев смертей, связанных с недоеданием. Смертные случаи приходятся главным образом на детей до 3 лет и стариков старше 50 лет.

В Литинском районе единоличник-переселенец пытался убить себя и двух детей, натопивши печку и закрывши вьюшку; когда дети начали кричать – задушил их и заявил об убийстве в сельсовет.

В Липовецком районе единоличник пытался задушить мальчика соседа 10 лет (попытка людоедства). В том же районе единоличник, проследивший за тем, что соседка принесла домой миску муки, улучил момент, когда соседка вышла, пришел к ней в хату и потребовал от детей ключи от сундука, куда мука была спрятана. Дети отказались указать, где ключи, тогда этот единоличник зарубил топором этих детей (двух) и забрал миску с мукой.

Отмечаем случаи самоубийства на почве голода (Джулинка, Литин). Употребление в пищу разных суррогатов («муки» из стеблей и качанов кукурузы, картофельной шелухи) у некоторых групп сельского населения и местечковой бедноты принимает большие размеры.

Информация из других районов свидетельствует о том, что голодающие в своей основной массе – колхозники, имеющие мало трудодней, а из единоличников – преимущественно те, кто своих планов не выполнил, плохо сеял, недосеял (очень редки среди голодающих – единоличники, выполнившие свои хлебные задания). Однако имеем уже и немалое количество колхозников, которые голодают, имея значительное количество трудодней.

Что касается города, то основными причинами, вызвавшими случаи голодания в городе, является то, что при полном отсутствии хлеба вообще в продаже имеем за последнее время при очень урезанных планах снабжения в области вообще резкое снижение выдачи хлеба тем потребителям, которые находятся на госснабжении.

Снабжение основных контингентов в области – рабочих госпредприятий, столовых общественного питания, больниц и детдомов – в течение последних 2 месяцев значительно ухудшилось и проходит в настоящее время с большими перебоями. Причинами такого неудовлетворительного снабжения является то, что планы снабжения этих контингентов, будучи поставлены в зависимости от выполнения областью плана по мерчуку, в январе были выполнены всего на 51 %, а в феврале, несмотря на частичные поступления хлебных ресурсов из централизованных фондов, также не выполняются.

Резко ухудшилось также качество (калорийность) питания в учреждениях общественного питания вследствие того, что собственные запасы исчерпываются (жиров и круп вообще не было), а централизованное снабжение почти полностью отсутствует. Самозаготовки сейчас идут чрезвычайно медленно, с одной стороны, из-за неповоротливости, проявляемой в этом деле, а с другой стороны, вследствие исключительно высоких цен на рынке и мизерного предложения продуктов.

Для смягчения того исключительного положения, в котором очутились города и ряд районов области, просим ЦК:

Увеличить план снабжения области хлебом на 695 т, доведя его до 4545 т для всех контингентов. Учитывая, что фактическое поступление мерчука составляет 1,8–2 тыс. т в месяц, необходимо, кроме городов и спискового снабжения села, остальные контингенты перевести на снабжение из централизованных фондов. На мерчуковый фонд выдать в начале месяца открытый наряд на полное количество с тем, что по мере поступления мерчука наряд будет выполняться. Это сократит прохождение наряда на 7–8 дней.

По общественному питанию:

Увеличить фонд муки до 236 т против нынешних 111 для минимального обеспечения только основных предприятий и студентов.

Выделить из централизованных фондов для общественного питания 20 т мяса, 15 т жиров, 40 т крупы и минимум 500 т картофеля.

Разрешить области провести децентрализованную заготовку картофеля исключительно для общественного питания (до 1000 т).

Для закрытых учреждений увеличить фонд муки до 300 т против ныне отпускаемых 181 т.

Что касается сельских районов, то очевидно, что без помощи со стороны ЦК, предоставления в распоряжение области определенного количества ресурсов (хлебных) мы никак обойтись не сможем.

Необходимо сказать, что наши собственные возможности по мобилизации внутренних ресурсов внутри области исключительно низки.

По хлебу. Мы с перебоями снабжаем запланированные контингенты, и выделить что-нибудь для тех категорий, которые не находятся на плановом снабжении, мы, естественно, не можем.

Мясо, жиры, крупы, картофель область из заготовок либо не получает вовсе, либо получает ничтожные количества, вывозя заготовленные по централизованным нарядам. Этих продуктов в распоряжении областных организаций нет. Напоминаем также, что всякие отходы, которые могли бы быть использованы как продовольственные ресурсы (зерновые отходы, макуха и т. д.), также строго учитываются и расходуются по централизованным нарядам.

Что же касается мобилизации ресурсов внутри колхозов, то это делается с большим трудом. В районах за это дело взялись, но пока сколько-нибудь удовлетворительных результатов нет.

Секретарь обкома КП(б)У Чернявский

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 79–83. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 382–385.

№ 484 *Витяг із промови Й. Сталіна «Наше найближче завдання – зробити всіх колгоспників заможними» на Першому з'їзді колгоспників-ударників*

19 лютого 1933 р.

...Друге питання – чого ми добились на новому шляху, на нашому колгоспному шляху, і чого ми думаємо добитися в найближчі 2–3 роки?

Соціалізм – річ хороша. Щасливе соціалістичне життя – річ безперечно хороша. Але все це – справа майбутнього. Головне питання тепер не в тому, чого ми доб'ємося в майбутньому. Головне питання в тому, чого ми вже добились тепер. Селянство стало на колгоспний шлях. Це дуже добре. Але чого воно добилось на цьому шляху? Чого ми добились відчутно, йдучи по колгоспному шляху?

Ми добились того, що допомогли мільйонним масам бідняків увійти в колгоспи. Ми добились того, що, увійшовши в колгоспи і користуючись там кращою землею і кращими знаряддями виробництва, мільйонні маси

бідняків піднялись до рівня середняків. Ми добились того, що мільйонні маси бідняків, які жили раніше впроголодь, стали тепер у колгоспах середняками, стали людьми забезпеченими. Ми добились того, що підірвали розшарування селян на бідняків і куркулів, розбили куркулів і допомогли біднякам стати господарями своєї праці всередині колгоспів, стати середняками.

Як стояла справа до розгортання колгоспного будівництва, років 4 тому? Багатіли і йшли вгору куркулі. Убожили і розорялись бідняки, попадаючи в кабалу до куркулів. Пнулися вгору до куркулів середняки і раз у раз зривалися вниз, поповнюючи ряди бідняків на потіху куркулів. Неважко догадатися, що від усієї цієї колотнечі вигравали тільки куркулі, та, може, дехто із заможних. На кожні 100 дворів на селі можна було налічити 4–5 куркульських дворів, 8 або 10 дворів заможних, дворів 45–50 середняцьких та дворів 35 бідняцьких. Отже, щонайменше 35 % усіх селянських дворів становили бідняки, змушені нести ярмо куркульської кабали. Я вже не кажу про маломіцні верстви середняків, а це більше половини середняцького селянства, які мало чим відрізнялися щодо свого становища від бідняків і були в прямій залежності від куркулів.

Розгорнувши колгоспне будівництво, ми добились того, що знищили цю колотнечу і несправедливість, розбили куркульську кабалу, всю цю масу бідняків залучили до колгоспів, дали їм там забезпечене існування і підняли їх до рівня середняків, які можуть користуватися колгоспною землею, пільгами на користь колгоспів, тракторами, сільськогосподарськими машинами.

А що це значить? Це значить, що це не менше 20 мільйонів селянського населення, не менше 20 мільйонів бідняків – врятували від злиднів і розорення, врятували від куркульської кабали і перетворили завдяки колгоспам на забезпечених людей.

Це велике досягнення, товариші. Це таке досягнення, якого не знав ще світ і якого не досягала ще ні одна держава в світі. Ось вам практичні, відчутні результати колгоспного будівництва, результати того, що селянство стало на шлях колгоспів.

Але це тільки перший наш крок, перше наше досягнення на шляху колгоспного будівництва.

Було б неправильно думати, що ми повинні спинитися на цьому першому кроці, на цьому першому досягненні. Ні, товариші, ми не можемо спинитися на цьому досягненні. Щоб рушити далі і остаточно зміцнити колгоспи, ми повинні зробити другий крок, ми повинні добитися нового досягнення. В чому полягає цей другий крок? Він полягає в тому, щоб підняти колгоспників – і колишніх бідняків, і колишніх середняків – ще вище. Він полягає в тому, щоб зробити всіх колгоспників заможними. Так, товариші, заможними.

№ 485 *Витяг із постанови бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про розподіл насіннєвої та продовольчої допомоги по районах області*

20 лютого 1933 р.

... 2. а) В связи с отпуском для Днепропетровской области одного миллиона пудов продовольственной ссуды для оказания помощи нуждающемуся партийному и колхозному активу, рабочим МТС и совхозов на период полевых работ считать возможным более форсированно использовать 200 тыс. пудов хлеба, ранее отпущенного ЦК ВКП(б) для той же цели. К уже израсходованному количеству хлеба из этих 200 тыс. пудов считать возможным дополнительно израсходовать в течение марта 150 тыс. пудов, из них: 30 тыс. пудов хлеба специально на проведение работ по истреблению сорняков, 12 тыс. пудов хлеба на организацию питания в детяхлях, 4 тыс. пудов хлеба на организацию питания в школах, 15 тыс. пудов хлеба на оказание продовольственной помощи рабочим МТС и совхозов. Остальное количество распределить по районам в распоряжение РПК и РИК, направив этот хлеб главным образом в 15–20 районов, где положение более трудное.

Обязать тройку обкома (тт. Григорьева, Крауклиса, Яблонского) к концу дня 20 февраля точно установить количество хлеба, отпускаемого каждому району, и подготовить проект соответствующей телеграфной директивы.

Выдачу этого хлеба не производить в печеном виде, а исключительно мукой. Мерчука * при перемоле этого зерна не брать. Поручить тт. Григорьеву, Яблонскому, Крауклису не позднее 21 февраля подготовить подробные указания районам и правлениям колхозов о порядке использования хлеба, отпускаемого для оказания продовольственной помощи. Эта продовольственная помощь должна носить исключительно целевой характер – укрепление колхозов и лучшую подготовку к весеннему севу.

Возложить на органы ГПУ контроль за правильным расходом этого хлеба;

б) из отпущенной ссуды в первую очередь расходовать на оказание помощи колхозникам, выработавшим много трудодней и оказавшимся без хлеба, а в случаях голодания и опухания колхозников, не имеющих трудодней, оказывать им продовольственную помощь в зависимости от участия их в работе по истреблению сорняков и др. работах, связанных с подготовкой к севу;

в) поручить облЗУ особо серьезно проработать в течение ближайших 10 дней вопрос об организации общественного питания на полях во время полевых работ с тем, чтобы, с одной стороны, обеспечить на этой основе должную трудовую дисциплину во время весенних полевых работ и, с другой стороны, не допускать уравниловки и повторения ошибок прошлого года.

* Плата державі зерном або борошном за помол на млинах.

3. Поручить тт. Алексеву и Бро срочно связаться с соответствующими центральными организациями УССР и выяснить до конца дня 20 февраля, сколько из 4 млн пудов фуражной ссуды, отпущенных для Украины, предназначено для отпуска Днепропетровской области.

Настаивать перед ЦК КП(б)У на отпуске из 4 млн пудов минимально 1 млн 600 тыс. пудов фуражной ссуды.

4. Обязать т. Яблонского (облЗУ) не позже 2 часов дня 20 февраля представить УползаготСТО – т. Бро и Уползаготзерно – т. Котену точно разрядку по отгрузке и переброске находящегося в пределах области зерна, соответственно плану распределения семенной ссуды по районам.

Предложить т. Тюренкову (директор Екатерининской железной дороги) и т. Лоренту (ДТО ГПУ) обеспечить более быструю переброску этого зерна к пунктам назначения.

Возложить на т. Крауклиса контроль за ходом отгрузки, продвижения и охраной вагонов с зерном.

5. Просить ЦК обеспечить немедленный завоз недостающего, после использования всех коммерческих ресурсов и нефондов, имеющих в области, посева зерна для покрытия разрешенных контингентов семенной ссуды – яровой пшеницы 8085 т, ячменя – 22 091 т, овса – 12 522 т.

6. Обязать тт. Крупко и Гагина принять все меры к тому, чтобы в ближайшие 8–10 дней привести в порядок весь парк автомашин, имеющих в МТС, и сосредоточить его на передвижке семенного зерна в первую очередь в глубинные районы, возложив ответственность за четкое и быстрое проведение этих мероприятий на тт. Яблонского, Крупко и Гагина.

7. Выдачу семенного зерна с элеваторов станций и железных дорог производить исключительно в протравленном виде. Организация протравления возлагается на МТС. Поручить тт. Яблонскому, Крупко и Гагину срочно принять все необходимые меры по организации протравливания (завоз химических веществ, протравители, дача указаний и т. д.).

8. Установить, что в случаях нахождения в местах получения посевссуды госсортфонда посевщикам должно выдаваться сортовое зерно госсортфонда с тем, что рядовое, подлежавшее отпуску в ссуду, должно зачисляться как полученное в обмен за сортовое.

Поручить Заготзерно и Союзсеменоводу дать на места необходимые совместные указания.

9. Установить, что семенная ссуда должна отпускаться на дом колхозу на договорных началах.

В договорах необходимо предусмотреть обязательство колхозов полностью засыпать сверх ссуды семена для обеспечения выполнения посевных планов и для создания минимальных фуражных фондов.

Поручить тт. Григорьеву и Яблонскому в суточный срок составить типовой договор и установить порядок его заключения.

№ 486**Витяг з інформаційного зведення Харківського облземуправління про примусове вилучення в селян зерна для посівфонду 1933 року**

*Не раніше 20 лютого 1933 р. **

1. Утворення насінневих фондів

На 15 лютого 1933 р. по всіх 64 районах області зібрано насіння зернових культур 522 954 ц, що складає 35,6 % до наданого плану НКЗС, з них за культурами це визначається так: а) пшениця – 108 103 ц, або 26,6 %; б) ячмінь – 155 050 ц, або 27,9 %; в) овес – 64 637 ц, або 24,4 %.

Повністю засипано насінневих фондів лише по одному Лозівському р-ну, який засипав 26 225 ц, що складає 103,4 % до наданого плану, себто з перевищенням.

Наближається до повного виконання плану Харківська міськрада, яка засипала 97,2 %. Ведуть перед у зборі насіння такі 12 районів: Яготинський – 77,0 %; Сумська міськрада – 63,9 %; Драбівський – 63,7 %; Миргородський – 60,5 %; Лебединський – 60,0 %; Новогеоргіївський – 59,0 %; Семенівський – 58,4 %; Старосалтівський – 56,0 %; Зіньківський – 55,1 %; Миропільський – 54,7 %; Градизький – 54,4 %; Кременчуцький – 51,1 %.

По 7 районах зібрано насіння від 40 до 50 %; по 5 районах – 30–40 %; по 16 районах – 20–30 %; по 5 районах – 15–20 %.

Решта районів найганебніше відстають, а саме: Чутівський – 16,9 %; Великобурулуцький – 13,0 %; Близнюківський – 12,1 %; Петрівський – 11,2 %; Барвінківський – 10,7 %; Краснокутський – 10,5 %; Сахновщанський – 9,3 %; Кобеляцький – 8,8 %; Глобинський – 7,3 %; Липецький – 6,0 %; Решетилівський – 6,9 %; Олексіївський – 6,5 %; Тростянецький – 5,6 %; Бригадирівський – 2,4 %.

За відсутність належної боротьби за збирання насіння постановою облпарткому та облвиконкому партійні та комсомольські організації цих районів занесено на «чорну дошку».

Поруч цього на 15 лютого подали зменшені відомості проти попередніх даних такі 3 райони: Кишеньківський – 8,4 % проти 15,5 %; Краснопільський – 8,6 % проти 22,0 %; Двурічанський – 12,2 % проти 16,5 %.

Створення насінневих фондів зараз, крім раніш засипаних, іде переважно за рахунок перевіювання половини, переобмолоту соломи, повернення неправильно розданих авансів, повернення розкраденого хліба та позики.

В роботі по збиранню насіння ми зустрічаємось з шаленим опором класового ворога, який через своїх агентів, що засіли в управі колгоспів, а також підкуркульників і розкрадачів хліба, намагається всілякими засобами зірвати цю найвідповідальнішу роботу. В одних випадках куркуль направляє колгоспників на те, що їсти нема чого, не тільки сіяти. Наприклад, у с. Турівка Яготинського р-ну заступник голови колгоспу заявляє: «Де візьмемо того зерна, коли самі їмо макуху», або в артілі «Червоний сніп» Кобеляцького р-ну, де куркульський опір надзвичайно шалений; підкур-

* Датується за змістом документа.

кульник Гордійко Яків на зборах артiлі голосив, що в нього нема зерна не лише на посiв, а й їсти, але, коли зайшли до нього в двiр, то знайшли закопаного хлiба в одній ямi 20 пудiв, а в другiй – 8 ц.

В iнших випадках намагаються спирати на те, що держава дасть; так, члени правлiння й бригад колгоспу «Незаможник» Зiнькiвського р-ну заявляють: «Нащо нам збирати насiння серед колгоспникiв, держава допоможе», або в зазначенiй вже вище артiлi «Червоний снiв» Кобеляцького району польовод заявляє, що йому не зрозумiло, чому держава не дасть насiння.

Там же, де управи колгоспiв по-бiльшовицькому мобiлiзують колгоспникiв на боротьбу за 100 % засипку насiнневих фондiв, колгоспники дiйсно мобiлiзують насiння; так, колгоспники артiлi «Новий Рим» Лохвицького р-ну ухвалили, щоб кожне господарство засипало посiвматерiалу не менше 32 кг.

При вступi нових членiв до колгоспiв управи колгоспiв не завжди вимагають здачу насiння, наприклад: артiль iм. Сталiна Лебединського р-ну засипала повнiстю насiння й за культурами, але 30 одноосiбних господарств, що прийнято до членiв артiлi, свою площу землi при вступi не забезпечили, внаслiдок чого в артiлi 117 га усупiльненої землi не забезпечено насiнням.

Схоронення насiння ще не скрiзь добре забезпечено; так, в артiлi iм. Шевченка Лебединського р-ну засiвматерiал схоронюється в декiлькох мiсцях за пiвкiлометра одне вiд одного, а частина – в хатi, де навиць вiкна не позабиванi, а вартовий лише один. Пiсля перевiрки це явище усунено.

Є випадки й крадiжки насiння; так, в таранушiвськiй артiлi «Єднання» вартовий пiдiбрав ключi й вночi систематично крав зерно.

*Шишкiн **

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 4. – Спр. 72. – Арк. 77–78. Оригiнал. Машинопис; 2. – С. 610–612.

№ 487 *Лист Сталiндорфського райкому партiї до Днiпропетровського обкому КП(б)У про голод у районi ***

25 лютого 1933 р.

Уважаемый г. Хатаевич!

О положении в Сталиндорфском районе Вас немного проинформирует г. Сабсай. Мы наметили ряд практических мероприятий, которые должны создать перелом в подготовке к севу.

* Шишкiн обiймав посаду начальника сектору органiзацiї працi Харкiвського облземуправлiння.

** М. Хатаевич дав доручення надiслати копiї листа до ЦК ВКП(б), перевiрити через ДПУ викладенi факти i надати району допомогу.

Сегодня все до единого из работников районных организаций рассылаются по колхозам для усиления темпа засыпки посевматериала, проверки подготовки колхозов к севу, в частности для развертывания работы колхозных бригад и т. д.

Положение с кадрами по всем линиям архитязелое.

Мы нуждаемся в срочной помощи и подкреплении крепкими работниками. В ближайшие дни я об этом напишу более подробно с заявкой на людей. У нас выявляется чрезвычайно тяжелое продовольственное положение многих колхозов. Есть многочисленные случаи голодной смерти. Об этом местные работники не сообщили и никаких мер не приняли.

Вчера обследовали Ворошиловский сельсовет, где умерло за последнее время 11 чел., о чем составлен акт.

Вчера после составления акта получили сведения о том, что там умерли еще 3 человека. Есть случаи, когда родители оставляют детей и удирают. О случаях голодной смерти мы сегодня получили сведения из ряда других сельсоветов ([в] Красинском, Фрайдорфском, Бухариндорфском, Озетовском и т. д.)

В Ворошиловский сельсовет вчера отправили 50 пуд. муки, фельдшера с медикаментами. У нас, к сожалению, нет сил к организации медпомощи (нет врачей). Необходимо организовать детское питание (около половины умерших – дети), но для этого у нас нет ресурсов. Размеры голода, очевидно, настолько значительны, что мы без дополнительной помощи области с задачей не справимся. Сегодня посылаем людей для ознакомления с положением в ряде сельсоветов, откуда получили сведения о наличии пухнущих с голода и случаев голодной смерти.

В Ворошиловском сельсовете отчаяние колхозников дошло до крайних пределов: люди перестали просить помощи, лежат в холодных нетопленых домах и ждут смерти.

При таких условиях никакой серьезной подготовки к севу там и в аналогичных случаях не ведется. Так что помощь должна быть оказана чрезвычайно быстро. Необходимо, чтобы обком дал указания областным организациям по линии организации медпомощи, детского питания и дополнительной продовольственной помощи для Сталиндорфского района.

Секретарь РПК *Купер*

№ 488 *Скарга селянки с. Краснопілля Г. Деревинської до Дніпропетровської міськради щодо реквізування продовольства в рахунок хлібозаготівлі*

26 лютого 1933 р.

До горсовета Днепропетровской обл.

От гражданки с. Краснополя
Деревинской Анны

ЗАЯВЛЕНИЕ

Прошу рассмотреть мое заявление на предмет самовольной работы бригады, выделенной сельрадой, и представителя завода им. Петровского.

10 февраля бригада по хлебозаготовительной кампании явилась ко мне и попросила добровольно дать по возможности фасоли. Из остатков для пропитания семьи я отпустила три килограмма, но они забрали всю (40 кг).

23 февраля вторая бригада в таком же составе пришла и потребовала картофель, который я получила за работу на рабочих огородах в выходные дни для семьи, которая работает на заводе им. Петровского в количестве четырех человек; полученный картофель из церабкоопа – только для пропитания своей семьи. Несмотря на то, что картофель был отпущен самим государством и наравне с остальными рабочими, которые также работали на огородах, возможно, в том числе и представитель бригады завода им. Петровского, не учли, что это является подрывом на весеннюю посевную кампанию рабочего огородничества. Самовольно открыли погреб, забрали 125 кг картофеля и 38 кг буряка. Весь хлебозаготовительный налог по огородничеству мною выполнен. Прошу вашего содействия в возврате отобранного продукта, выданного церабкоопом.

26.ІІ. 1933 г.

Просительница *Деревинская*

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 416. – Оп. 1. – Спр. 113. – Арк. 331. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 612.

№ 489 *Довідка інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У про факти голодування та смертності населення в окремих районах УСРР*

28 лютого 1933 р.

В ряде районов Киевской области, а также в отдельных районах Харьковской и Днепропетровской областей, установлены за последние 1,5 месяца факты голода среди колхозников и единоличников. Особенно острые формы приобретает голодание в районах Киевской области, сопровождающееся опуханием, рядом смертных случаев и даже фактами людоедства.

Причины голодания. Как правило, среди колхозников голодают те, которые имеют наименьшее количество трудодней, а среди них особенно сильно голодают многосемейные.

В с. Горбаши Черняховского района голодают 5 многосемейных колхозников, имеющих по 7–8 душ семьи и от 120 до 170 трудодней. В с. Клоттице того же района голодают 12–13 семей, имеющих по 60–70 трудодней. О голодающих в других районах дает представление приводимая ниже таблица:

Название села и района	Общее количество голодающих семей колхозников	Из них имеют трудодней							
		до 50	до 100	до 150	до 200	до 250	до 300	до 400	свыше 400
Петрашевка Володарского района	49	7	13	13	8	3	3	–	2
Кожанка [Володарского района]	13	3	1	–	1	–	3	4	1

Однако, наряду с голоданием в результате лени, нежелания работать в колхозе наблюдаются и факты голодания, хотя и в значительно меньшем количестве, добросовестных колхозников, имеющих большое количество трудодней. Эти колхозники, как правило, являются жертвами общего бесхозяйственного состояния колхозов, в которых они состоят членами, огромного разбазаривания хлеба на общественное питание, разворовывания хлеба враждебными колхозам элементами, в результате чего норма оплаты трудодня в этих колхозах оказалась мизерно низкой. В с. Олива Розважеского района в колхозе им. Петровского голодает колхозник Петренко с семьей из 10 душ (в том числе 3 трудоспособных, имеющих 450 трудодней) в результате того, что на трудодень они получили всего лишь по 600 г хлеба. В с. Городешино голодает колхозник Сикорский с семьей из 9 душ, имеющих 322 трудодня. В с. Липки Попельнянского района голодает семья колхозника Иваненко из 8 душ, имеющая 600 трудодней. В с. Чернявка пухнет с голода 7 семей, имеющих от 200 до 300 трудодней, от 6 до 7 членов семьи и получивших на трудодень только по 400 г хлеба.

В колхозе им. Ленина Сунковского сельсовета Смелянского района были случаи смерти на почве голода, явившегося результатом того, что колхозникам выдано на руки всего лишь по 309 г на трудодень, а 1170 г разбазарили на общественное питание. В колхозе им. 14-летия Октября Смелянского же района из 752 г, приходившихся на трудодень, истрачено на общественное питание 655 г.

Причиной голода в отдельных случаях являются и искривления в деле выплаты натурованса колхозникам. Так, например, в Фастовском районе в с. Кожанка имели место такие факты:

Сещенко Петро	за	252	трудодня	получил	48	кг	хлеба
Миколаенко Микола	»	210	»	»	93	»	»
Зуенко	»	243	»	»	33	»	»
Андрищенко	»	300	»	»	74	»	»
Куценко	»	329	»	»	74	»	»
Бабенко Антось	»	405	»	»	70	»	»

Мероприятия парторганизаций по ликвидации очагов голода

Ряд районных организаций принимают на месте меры помощи голодающим, в первую очередь детям. В Житомире для помощи наиболее истощенным и голодным рабочим, благодаря энергичным мероприятиям горпарткома, заготовлено на месте 200 пудов толокна, 0,5 т сахара, 2,5 пуда повидла, 9 пудов масла, 1,5 пуда коровьего масла, 0,5 т конфет. В местных больницах открыто 75 коек для помощи наиболее истощенным рабочим и 20 коек в доме отдыха.

Некоторые районные партийные комитеты, мобилизуя местные средства для помощи голодающим, все же ставят вопрос перед областными организациями о помощи им из области. В такой помощи нуждаются: Уманский район, который организовал кое-какую помощь городскому населению, но очень мало сделал в отношении села; Трояновский район, мобилизовавший 100–120 пудов хлеба, но нуждающийся в помощи со стороны в размере хотя бы 1000 пудов; Ржищевский район, мобилизовавший на месте 350 пудов хлеба. Некоторые районные партийные комитеты прошли мимо фактов голода (Таращанский, Ставищанский), а в отдельных случаях парторганизации растерялись, ширя эту панику среди населения. В Володарском районе в двух только селах за январь и 8 дней февраля умерло, по сведениям обкома, 62 человека. [Там,] где имели место факты людоедства, где осталось много брошенных родителями беспризорных детей, где очень сильно влияние кулацких, петлюровских, бандитских элементов, районные организации вместо боевой, оперативной работы по ликвидации голода растерялись, прекратили заготовку посевного материала, углубляя этим самым панику. В Попельнянском районе в с. Ставище, где голодает 90 семей, сельское руководство вместо того, чтобы разъяснить массам, что голодают только лодыри (что имеет место в данном селе), раздувают факты голода, прикрываясь этим от необходимости мобилизовать посевные фонды.

Киевский обком, обсудив 22 февраля вопрос о ликвидации продовольственных трудностей в колхозах, очагов острого недоедания и фактов голода, обязал РПК принять меры к ликвидации этих очагов не позже 5 марта. Для этого обком предложил в течение 48 часов собрать всех опухших от голода и сильно истощенных взрослых и детей в специально приспособленные помещения, организовав для них соответствующее питание с тем, чтобы за короткий срок поднять их на ноги. В пораженных голодом селах обязательно организовать горячие завтраки для детей в школах, при-

крепив к последним и детей дошкольного возраста. Обязать колхозы из своих средств организовать продовольственную помощь нуждающимся колхозникам, имевшим много трудодней и получившим мало хлеба в результате преступного хозяйствования колхозов. Лицам, приведенным в состояние работоспособности, предоставлять работу в колхозах, совхозах и леспромхозах, выдавая им авансы. РПК предложено срочно сообщить обкому о количестве сел, где будет организована помощь, о количестве людей, нуждающихся в помощи, о наличии местных ресурсов и мерах помощи, которые необходимо оказать районам извне. Предложено организовать в районах специальную комиссию под председательством председателя РИК в составе: начальника районного отдела ГПУ, женорганизатора, заведующего райздравотделом, представителя райкома комсомола и общества «Друзья детей».

Божедаровский район Днепропетровской области организовал помощь колхозникам, имеющим большое количество трудодней.

Купянский РПК сообщает только о массовой политической работе, организованной в районе, но о мерах ликвидации очагов голода не сообщает ничего.

Криворожский ГПК на заседании бюро от 15 февраля наметил следующие мероприятия для предупреждения случаев заболеваний от недоедания в колхозах: создать при горсовете фонд в 2 т хлеба в счет экономии в Вукооппромхлебе для оказания помощи заболевшим на почве недоедания колхозникам, имевшим большое количество трудодней. Горздравотделу и Красному Кресту установить особое наблюдение над такого рода заболеваниями, оказывая необходимую медицинскую помощь. Обязать кустовых уполномоченных обо всех фактах заболеваний на почве недоедания немедленно информировать ГПК, детально проверяя всякие факты. В связи с попытками классового врага использовать каждый случай заболевания для контрреволюционной агитации противопоставить этой агитации широкую политическую и организаторскую работу среди колхозников, всячески стимулируя раскрытие ям и других источников мобилизации посевного фонда.

Формы классовой борьбы в связи с фактами голода

Преобладающее большинство голодающих относится к лодырям, срывщикам колхозного строительства. Со стороны этих элементов и сейчас имеют место своеобразные проявления классово-враждебных настроений и действий. В с. Клотиче Черняховского района голодающие, имеющие всего лишь по 60–70 трудодней, отказывались работать во время уборки и осеннего сева, не работают и сейчас, хотя работы очень много на лесоразработках.

В Фастовском районе большинство голодающих единоличников и колхозников отказываются работать в лесничестве, остро нуждающемся в рабочей силе и предлагающем, кроме зарплаты, хлеб и горячую пищу.

Наряду с этим имеют место провокационные попытки вызвать возмущение рабочих. Так, в Белой Церкви к заводу «Первого Мая» неизвестными лицами подброшено 6 трупов, а к заводу Укрплодоовощи – 5 трупов людей, неизвестно от чего умерших.

Интересно отметить, что в Христиновском районе колхозники относятся отрицательно к помощи голодающим семьям, потому что большинство из них почти не работало и имеет очень небольшое количество трудодней.

Заведующий информационно-посевной
группой ЦК КП(б)У Аронов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 95–99. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 390–394.

№ 490 *Доповідна записка Одеського обкому партії ЦК КП(б)У
про важкий продовольчий стан області*

28 лютого 1933 р.

Будучи в Харькове, я информировал Вас об исключительно тяжелом положении с хлебоснабжением нашей области (Одесса, Николаев, Херсон, Зиновьевск).

На февраль месяц Наркомснаб Украины по общему утвержденному им плану хлебоснабжения 6456 т дал централизованных ресурсов 2783 т муки, а остальное – 3673 т – запланировал к поступлению от текущих заготовок мерчука.

В феврале же за 25 дней поступило по мерчуку 749 т зерна, что вместе с централизованными и небольшими местными ресурсами (5 % отчисления мерчука) дало 3748 т муки или 58 % покрытия утвержденного плана хлебоснабжения.

Проводя решительную борьбу за отсев мертвых душ, мы добились определенных результатов, например:

по Одессе имелось	в сентябре	– 467 тыс. человек
» »	в декабре	– 412 тыс. »
» »	в январе	– 398 тыс. »
» »	в феврале	– 389 тыс. »

По Николаеву против 140 тыс. человек в сентябре в феврале числилось 114 тыс. человек (аналогичное сокращение по Херсону и Зиновьевску).

Несмотря на это, крайне большое сокращение реальных ресурсов хлеба, создавшееся положение вынудило нас пойти на дальнейшее значительное сокращение контингентов и снятие ряда групп по второму и третьему спискам, снятие со снабжения гг. Первомайска и Вознесенска и резко сократить нормы списков № 2 и № 3, а также иждивенцам списка № 1. Например:

по списку	№ 1	основным	– 800 г	иждивенцам	– 150 г
»	№ 2	»	– 400–500 г	»	– 150 »
»	№ 3	рабочим	– 300 г	»	– 100 »
»	№ 3	служащим и иждивенцам			– 100 »

В марте месяце создавшееся тяжелое положение с хлебоснабжением обостряется, так как Наркомснаб, утверждая план хлебоснабжения на март в 6845 т, из них дает лишь централизованных 2450 т и планирует поступление от текущих заготовок мерчука – 4395 т. Следовательно, отпуск централизованных ресурсов на март по сравнению с февралем сокращается на 681 (с учетом дополнительных 3 дней снабжения).

Ожидать же поступления в марте 4395 т муки от текущих заготовок мерчука не можем, так как в силу известного Вам положения в большинстве сел нашей области помол значительно сокращен, в ряде же сел вовсе прекратился.

Обкомом принимаются все меры к усилению поступления мерчука, но при всех условиях можно рассчитывать на реальное поступление по мерчуку не более 1,5 тыс. т зерна или же в муке – 1000–1100 т.

Для обеспечения хлебоснабжения основных групп рабочих прошу Вас утвердить минимальный план централизованного снабжения Одесской области в 3,8 тыс. т муки, что составляет к утвержденному плану 6845 т лишь 55,5 %.

По сообщению Наркомснаба УССР и Комитета резервов, отпущенные нам в январе 1000 т муки из союзных ресурсов по распоряжению т. Кагановича с области будут удержаны в марте месяце, что считаю совершенно недопустимым. Прошу Вас отменить решение Наркомснаба УССР.

Помимо изложенного, считаю необходимым особо обратить Ваше внимание на то обстоятельство, что уже сейчас мы ощущаем значительные перебои как по городскому хлебоснабжению, так и в части продпомощи селу, в связи с тем, что из имеющихся в Заготзерно по области на 25 февраля с. г. в «коммерческом» наличии 11 125 т подлежит выдаче:

по нарядам нашей области продпомощи	6555 т
» » отгрузки Донбассу	8525 »
отпускается городам по окончании февраля месяца	800 »
и т о г о	15 960 т
дефицит	4835 т

Следовательно, лишь только по указанному выше перечню (выдаче) видно, что снабжение городов совершенно не обеспечивается наличием «коммерческих» ресурсов хлеба, также не обеспечивается покрытие продпомощи селу.

Прошу дать распоряжение Украинской конторе Заготзерно и Комитету резервов обеспечить план хлебоснабжения Одесской области необходимым «коммерческим» наличием и, что особенно важно, сейчас же разрабо-

нирывать не менее 3 тыс. т нефонда, иначе с первых же дней марта неизбежен срыв хлебоснабжения.

Секретарь Одесского обкома КП(б)У *Вегер*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6377. – Арк. 59–61. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 394–396.

№ 491 *Інформація Дніпропетровського облвиконкому РНК УСРР про важкий продовольчий стан області та збільшення захворювання дітей від голодування*

28 лютого 1933 р.

По ряду районів: Нововасильєвському, Акимовському, Межевському, Высокопольському, Великобелозерському, Апостоловському, Божедаровському, Молочанському, Павлоградському, Никопольському, Нижнесерогозському, Новотроїцькому, Цареконстантиновському і Михайловському набувається різке скорочення посещаемости шкіл, тяжелі захворювання на почві голода со смертельними случаями, среди дітей виробнично-колхозного активу.

В меншій мірі подібні випадки виявлені в районах: Долинському (села: Батузман, Нова Брузунківка), Терпеньєвському, Бердянському, Софіївському, Генічеському, Большевиківському, Люксембургському і Мелітопольському.

Перевіркой апарату ГПУ ряду сіл і районів виявлено, що недоданим в значительній мірі задет виробнично-колхозний актив, існуючий 300–900 трудових.

В районах: Нововасильєвському, Акимовському і Межевському, де найбільше кількість смертельних випадків на почві голода, нами направлені лікарські бригади і організацією Червоного Хреста відкриваються харчові пункти в сільсоветах.

Облсполкомом, помімо продовольственої допомоги хлібом нужаючимися активістам-колхозникам, намечено:

1. Розвернути сіть дитячих ясель на 30 тис. дітей і с 1 марта по 1 апреля – доповнительно на 40 тис. дітей.

Таке ж кількість дітей було оховачено дитячими яслями в період весенньої посівної кампанії 1932 г.

Помімо мобілізації в часті продовольствених ресурсів самих колхозників, необхідно буде для снабження дітей ясельного віку до 1 июля виділити централізовані фонди із розрахунок: 400 г сахара, 200 г рослинних жирів і 600 г крупи на ребенка в місяць, [всього] 56 т сахара, 48 т рослинних жирів, 144 т крупи і 60 тис. м мануфактури.

2. Оказание продовольственої допомоги дітям дошкільного віку намечено в кількості 50 тис. дітей с охоптом 20 % общого їх кількості (250 тис.).

Это мероприятие нами проектируется на 3 месяца и, исходя из вышеуказанных норм, необходимо будет централизованных фондов: сахара 60 т, растительных жиров 30 т и крупы 90 т.

3. Детей школьного возраста проектируем охватить продовольственной помощью – 50 тыс., или 11 % общего количества детей школьного возраста, что также потребует по этим же нормам на 3 месяца централизованных фондов: сахара 60 т, растительных жиров 30 т и крупы 90 т.

Снабжение хлебом всех групп детей будет обеспечено за счет продовольственной ссуды, выдаваемой колхозникам.

4. За счет продовольственных ссуд, отпускаемых колхозникам, облисполком предполагает охватить продовольственной помощью около 300 тыс. человек взрослого населения области.

Для 30 тыс. человек взрослого населения, находящегося в наиболее тяжелом физическом состоянии и требующего специальной поддержки питанием, необходимо будет отпустить на 4 месяца централизованных фондов: 48 т сахара, 24 т растительных жиров и 72 т крупы.

5. Для дополнительного охвата беспризорных детей, наиболее пораженных сел и районов облисполкомом проектируется расширение детских интернатов на 600 детей.

Для этого необходимо на 10 месяцев централизованного фонда: 48 т хлеба, 17 т крупы, 6 т сахара, 1,5 т растительных жиров, 18 т рыбы и мяса и дополнительный отпуск средств – 385 тыс. рублей.

Финансирование вышеуказанных мероприятий, помимо содержания 600 детей в детинтернатах, проектируется за счет оплаты стоимости продовольственной помощи средствами колхозников с отнесением содержания наиболее нуждающихся за счет ассигнований, предусмотренных по местному бюджету 1933 г.

Для реализации плана мероприятий по оказанию продовольственной помощи нуждающимся просим срочного удовлетворения нашей заявки и отпуска централизованных фондов на ближайшие 4 месяца: 224 т сахара, 132 т растительных жиров, 396 т крупы и 60 тыс. м мануфактуры.

Кроме того, включить на дополнительное централизованное снабжение 600 детей детинтернатов на 10 месяцев, а также отпуска дополнительных ассигнований 385 тыс. рублей.

Председатель облисполкома *Алексеев*
Ответственный секретарь *Дашевский*

№ 492 *Довідка ДПУ УСРР про масові виїзди з сіл України
й оперативні заходи боротьби з ними*

Лютий 1933 р.

На протяженні декабрія и январія в процесі проведення хлібозаготівельної кампанії отмечались масові виїзди из сіл крест'ян, головним образом злостних несадатчиків хліба.

В цілях пресічення виїздів из сіл органами ГПУ был принят ряд рішительних мер, заключаючихся: в категорическом заперещенні сельсовітам выдавати якіе-либo справки на виїзд; мобілізації агентури и сельського активу на виявлення організаторів виїздів; створенні по лінії транспортних органів ГПУ и по районам оперативних заслонів; арестах організаторів и зачинщиків побіга; постановке вопроса перед районними органами о проведенні масово-роз'яснителіної роботи.

Результати проведенних заходів за період с 23.І по 2.ІІ характеризуються следующим образом:

Всього по районам України заслонами задержано и профільтровано 3861 чел., из них: водворено по месту постійного жителіства – 3521 чел., арестовано – кулаков, твердосдатчиків, бездокументних, уловників и отказавшихся от возвращенія к месту жителіства – 340 чел.

На кулаков, твердосдатчиків и отказавшихся от возвращенія оформляються дела на висылку, остальные проверяються и отсеиваются.

Арестовано 252 організатора и зачинщика побігов, на которых заканчиваются дела для заключенія их в концлагерь.

На железных дорогах за это же время заслонами задержано и профільтровано на Украине 16 733 чел., в том числе:

колхозників – 7106,

єдиноличників – 7870,

кулаков и твердосдатчиків – 507.

В числе задержанных: выходцев из БССР – 138 чел., ЦЧО – 450 чел., СКК – 127 чел. – и других мест Союза – 192 чел.

Водворено к месту постійного жителіства – 15 109 чел., арестовано и передано територіальным органам ГПУ – 1610 чел. и направлено в спецпоселки Казахстана отказавшихся от возвращенія – 9 чел.

Возвращено из ЦЧО на Украину 8257 чел.

В связи с этими заходами виїзди и тенденції к виїздам из сіл значительно сократились. Так, по Донецкой области за время с 15.І до оперативного нажима, т. е. до 23.І, выехало 9236 чел., за время же с 25 по 31.І выехало только 325 чел.

По наиболее пораженной области – Днепропетровской – до оперативного нажима выехало 15 210 чел., за время с 25.І по 1.ІІ – 1255 чел. По области, несмотря на резкое снижение виїздів, однако продолжают отмечаться тенденції к виїздам єдиноличників и колхозників.

По данным Винницкой области, отмечается уменьшение потока выезжающих. По 11 заслонам на жел. дорогах области за 30 и 31.І никто не был задержан.

По ряду районов области зарегистрированы факты возвращения ранее выехавших лиц, усилившиеся в связи с опубликованием постановления правительства об обязательной поставке хлеба государству. С 28 по 31.I вернулось 401 чел.

Факты возвращения ранее выехавших зарегистрированы и в других областях.

Выезды из сел, по данным областных отделов ГПУ, за время с 15.XII по 2.II рисуются такими данными:

Массовыми выездами из сел и колхозов охвачено 215 районов (не указано количество районов по АМССР). Всего выехало – 94 433 чел., в том числе:

- колхозников – 31 454,
- единоличников – 44 454,
- твердосдатчиков и кулаков – 8039,
- колхозного актива – 1017.

По отдельным областям массовые выезды крестьян из села характеризуются такими цифрами:

Область	Количество районов	Всего выехало	Из них			
			Колхозников	Единых личников	Твердосдатчиков	Активистов
Киевская	47	26 344	10 027	10 682	1562	163
Харьковская	19	20 129	7423	12 698	–	8
Днепропетровская	42	12 421	5201	6260	559	401
		3845	1348	1865	471	161
Донецкая	32	9561	3036	5037	1308	180
Одесская	26	3953	1790	1474	655	31
		4020	1850	1412	758	
Черниговская	25	5593	434	3453	1701	5
		837	62	289	486	
Винницкая	24	5068	–	–	–	–
		511				
АМССР	–	2151	285	1284	539	43
Итого	215	85 220	28 194	40 888	6324	831
		9213	3260	3566	1715	161

Примечание: Числителем показаны одиночки, а знаменателем – количество семей*.

Выездами в основном поражены районы, отстающие по хлебозаготовкам.

Значительная часть выехавших из сел колхозников и единоличников забирала с собой семьи, зачастую ликвидируя свои хозяйства. Так, по Дне-

* Количество человек, выехавших семьями.

пропетровской и Винницкой областям в результате выездов было ликвидировано 3255 хозяйств.

Наиболее поражены массовыми выездами Киевская, Харьковская и Днепропетровская области. На указанные области из общего количества выехавших приходится 62 739 человек.

Зарегистрированы отдельные села, из которых бежали все взрослые и трудоспособные мужчины. В некоторых селах выезжали только главы семей.

В 5 селах Сахновщанского района выехало до 1000 глав семей.

По 5 селам Градижского района выехали почти все главы семей.

В Валковском районе из имевшихся в с. Ильченково 82 единоличных хозяйств полностью сохранилось только 5, в 20 хозяйствах остались только женщины и дети; остальные хозяйства ликвидированы, их владельцы с семьями выехали из села (Харьковская область).

В Софиевском районе из 40 колхозов выездами охвачены 36 (Днепропетровская обл.).

Основной контингент лиц выезжающих – это единоличники и твердодатчики, не выполнившие свои обязательства по хлебозаготовкам и опасющиеся репрессий. Выезжающие колхозники в большинстве случаев имеют незначительное количество трудодней и мотивируют выезды неудовлетворительным материальным положением, необеспеченностью хлебом и опасением продовольственных затруднений.

Выезжающие из сел направляются, главным образом, в крупные промышленные центры и новостройки.

ДА СБ України. – Колекція документів «Голодомор 1932–1933 рр. в Україні». Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 493 *Витяг із відомостей Гавришівської, Сосонської та Якушинецької сільрад Вінницького району про смертність і факти канібалізму на ґрунті голоду*

Лютий – серпень 1933 р.

ЗАПИС АКТУ ПРО СМЕРТЬ

Прізвище, ім'я та по батькові	Помер(ла)	Вік	Де жив постійно	Ремесло	Де працював	Де вмер	Причина смерті
Сташко Василь Дмитрович	28.II. 1933 р.	5 років	с. Сосонка	хлібороб	у себе	–	від голоду
Копитко Мартоха Андріївна	21.III. 1933 р.	48 років	с. Сосонка	хлібороб	у себе	–	від голоду

Кухар Іван Никифорович	28.III. 1933 р.	5 років	с. Хмільова	хлібороб	член колгоспу «Ленінський заповіт»	вдома	від наглої смерті
Пасека Порфирій Тимкович	5.IV. 1933 р.	50 років	с. Якушинець	хлібороб	член колгоспу «13-річчя Жовтня»	вдома	від наглої смерті
Сташко Данило Мартинович	9.V. 1933 р.	42 роки	с. Сосонка	хлібороб	член артілі	вдома	від голоду
Романенко Іван Семенович	23.V. 1933 р.	48 років	[с. Сосонка]	хлібороб	одноосібник	на дорозі	від голоду
Пукас Марко Захарович	26.V. 1933 р.	44 роки	Гавришівська с/р	хлібороб	член колгоспу	вдома	від опухання
Р.* Тодоска	11.VI. 1933 р.	6 років	с. Сосонка	хлібороб	одноосібник	—	встановлено сільрадою та міліцією, що батько зарізав і з'їв
Р.* Ганна	12.VI. 1933 р.	3 роки	с. Сосонка	хлібороб	одноосібник	—	зарізав батько для їжі
Захаревич Григорій Тимкович	12.VI. 1933 р.	7 років	с. Сосонка	хлібороб	одноосібник	—	зарізано людоїдом
Кравець Петро Васильович	бл. VIII. 1933 р.	10 років	с. Лисогора	хлібороб	одноосібник	вдома	від голоду

Державний архів Вінницької області. – Ф. Р-927. – Оп. 1. – Спр. 181. – Арк. 5, 9; Спр. 182. – Арк. 4, 6; Спр. 185. – Арк. 4, 9; Ф. Р-2061. – Оп. 1. – Спр. 292. – Арк. 13; Спр. 294. – Арк. 2; Спр. 415. – Арк. 16; Ф. Р-2067. – Оп. 1. – Спр. 93. – Арк. 8. Оригінали. Рукопис; 2. – С. 613.

* Заголовна буква прізвища.

Статистичні відомості та записка, передані прямим проводом Київським обласним відділом ДПУ голові ДПУ УСРР про кількість голодуючих районів, населених пунктів області та надання продовольчої допомоги потерпілим

Не раніше 1 березня 1933 р.

№ п п	Наименование районов	Колич. насел. пункт.	Колич. голод. семей	Голод. взросл. (душ)	Голод. детей (душ)	Колич. больных	Колич. опухших	Колич. умерших	Случаев людо-едства	Случаев труп-едства	Оказанная продпомощь (из центр. ресур.)
1	Обуховский	30	3370	8460	7031	—	—	360	—	1	60 т зерна
2	Барышевский	10	660	1423	1877	320	165	39	—	—	13 » »
3	Фастовский	21	950	1391	2649	103	22	60	—	1	49,5 » »
4	Черкасский	23	767	1354	1612	187	782	123	2	3	17 » »
5	Чигиринский	25	429	660	1050	—	283	—	—	—	—
6	Золотоношский	26	1122	2766	2541	72	91	47	—	—	—
7	Каневский	21	550	895	1680	97	—	150	—	—	—
8	Корсунский	18	270	560	520	50	250	20	—	—	9 » »
9	Городищенский	12	1056	2226	1829	32	506	71	—	1	—
10	Гельмязовский	19	1498	2523	2010	1430	576	288	2	—	36,5 » »
11	Чернобаевский	12	500	1200	2300	700	500	70	—	—	—
12	Златопольский	—	264	—	140	40	60	10	—	—	—
13	Звенигородский	19	960	2273	3880	703	703	189	5	6	44,5 » »
14	Шполянский	10	365	581	900	—	286	—	—	—	17,5 » »
15	Каменский	11	609	1192	1407	—	2188	176	1	—	—
16	Житомирский	12	2192	138	611	200	180	180	—	—	9,3 » »
17	Коростенский	7	940	1623	2529	—	—	—	—	—	30 » »
18	Барышевский	6	—	1560	2200	438	—	—	—	—	13 » »

19	Хабенский	15	384	400	800	257	257	–	–	–	11 » »
20	Бориспольский	5	221	283	385	–	–	–	–	–	–
21	Белоцерковский	44	–	6585	8015	2708	1892	3526	12	3	137 » »
22	Володарский (на Б/Ц)	30	–	5104	7536	3757	2217	1861	12	28	6 » »
23	Попельнянский	35	–	3000	3267	77	2000	60	–	2	133,5 » »
24	Ракитнянский	38	–	5277	2844	160	7947	865	3	1	39,6 » »
25	Ружинский	22	–	2595	1200	800	140	22	–	–	–
26	Сквирский	48	–	8129	7155	180	5061	802	1	3	166,5 » »
27	Ставищенский	16	–	3160	6520	500	2600	599	9	2	95 » »
28	Таращанский	16	–	2116	2824	300	700	505	2	2	38 » »
29	Тетиевский	26	–	1627	3577	175	575	320	2	6	53 » »
30	Черняховский	11	278	601	921	–	46	5	–	1	–
31	Кагарлыкский	9	170	1255	1436	580	676	428	–	–	–
32	Уманский	29	1866	2770	4000	–	506	–	16	2	110,5 » »
33	Христиновский	6	575	905	995	377	554	134	–	–	37 » »
34	Монастырищенский	23	3292	1710	1582	743	2549	283	–	–	50 » »
35	Оратовский	15	737	502	998	300	150	188	2	–	34 » »
36	Жашковский	8	1021	1723	3280	342	326	167	1	–	40 » »
37	Плисковский	14	1136	1139	1171	–	–	404	–	1	68,5 » »
38	Бабанский	29	115	3164	2054	–	–	–	1	4	81,5 » »
39	Букский	22	–	4366	5854	–	–	841	1	1	60,5 » »
40	Лысянский	10	391	624	856	–	–	–	–	–	33,5 » »
41	Тальновский	38	–	225	379	–	2604	188	–	–	–
42	Богуславский	38	–	5549	8054	–	–	–	–	–	120 » »
	В с е г о:	829	26 525	93 936	112 199	15 628	47 392	12 801	72	65	1614 » »

Сведения переданы только по 42 районам. Сведения по линии райисполкомов и райпарткомов превышают данные ГПУ.

Помимо продовольственной помощи из централизованных ресурсов, областью по 42 районам мобилизовано из местных ресурсов:

Хлеба	3 300 пудов	Крупы	900 пудов
Сахара	1500 »	Подсолнечного масла	150 »
Повидла	1200 »	Толокна	180 »
Тростниковой патоки	60 »	Консервов	35 тыс. коробок
Камсы	360 »	Мяса	180 пудов
Томата	180 »	Кондитерских изделий	120 »
Овощей	20 вагонов	Овощей сухих	2 вагона
Овощей квашеных	3 вагона		

Помимо этого, выдавалась внутриколхозная помощь в среднем 10–15 ц на колхоз.

Начальник Киевского областного отдела ГПУ *Розанов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 103–104. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 399–401; 3. – С. 646–647.

№ 495 Спеціальне повідомлення Молдавського обласного відділу ДПУ про продовольчі труднощі та голод в АМСРР

2 березня 1933 р.

Председателю ГПУ України т. *Балицькому*
 Секретарю обкома КП(б)У « *Сирко*
 Пред. Совнаркома АМСРР « *Старому*
 Пред. обл. КК – РКІ « *Гайцану*
 НКЮ АМСРР « *Чебану*

г. Харьков, Тирасполь

«О ГОЛОДАЮЩИХ НА МОЛДАВИИ»

Констатируем наличие значительного количества голодающих в ряде районов Молдавии.

Предварительные данные, добытые райаппаратами ГПУ по этому вопросу, дают следующую картину:

а) по селам:

Наименование района	Данные по следующему количеству сел	Колхозники		Единоличники		Всего	
		Семей	Душ	Семей	Душ	Семей	Душ
Кодымский	16	383	1532	115	461	498	1993
Дубоссарский (пограничный)	9	162	434	88	215	250	649
Бирзульский	8	46	138	51	153	97	291
Григориопольский (пограничный)	5	32	140	31	142	67	382
Красноокнянский	7	20	74	14	48	34	122
Балтский	36	130	512	192	719	322	1231
Рыбницкий (пограничный)	13	55	220	61	244	116	464
Каменский (пограничный)	13	87	348	143	572	230	920
Итого	107 сел	915	3398	695	2554	1614	5952

б) по городским и местечковым центрам:

Наименование города или местечка	Рабочие		Служащие		Кустари		Без опред. занятий		Всего	
	Семей	Душ	Семей	Душ	Семей	Душ	Семей	Душ	Семей	Душ
г. Балта	18	53	41	132	47	149	64	197	170	531
м. Песчана	–	–	4	15	8	23	14	47	26	85
м. Кодыма	1	4	1	4	3	11	8	31	13	50
Итого	19	57	46	151	58	183	86	275	209	666

Большая часть голодающих, как видно из приведенных цифр, – колхозники.

В отдельных местах фиксируем случаи, когда голодают колхозники, имеющие изрядное количество трудодней.

Члены колхоза с. Гармацкое Дубоссарского района, бедняки Ильков Петр, Буколов Никита, Врадий Онуфрий, Орионов Пахом, Робут Моисей, Орионова Фекла (7 семейств) – голодают*.

Эти колхозники все лето работали в бригаде по табаководству и получили за трудодни весьма незначительное количество хлеба (колхоз с интенсивным уклоном). В настоящее время, не имея никаких продуктов питания, они ежедневно обращаются к правлению колхоза с требованием об оказании им продовольственной помощи. (В колхозе фонд помощи отсутствует).

Колхозницы, жительницы с. Роги Дубоссарского района Строгул Елена и Касьянова Анна (вдовы) – со своими семьями голодают. Они непрерывно работали в колхозе и имеют по 400 трудодней. В силу того, что колхоз им помощи не оказывает (полученные продукты за трудодни они израсходовали), Строгул и Касьянова ежедневно приходят в канцелярию колхоза и кричат: «Очевидно, не нужно работать в колхозе, а надо больше заботиться о своем необобщественном хозяйстве. Мы хотели добросовестно работать в колхозе, и в результате – мы голодаем с семьями».

Примечание: Строгул и Касьянова имеют в индивидуальном пользовании интенсивный клин, который ими не обработан, так как они все лето были заняты работой в колхозе.

Колхозница, жительница с. Маловатое (пограничное) Дубоссарского района, беднячка, вдова – Гоцкан Анна Федоровна, с тремя взрослыми детьми голодает. (Дети Гоцкан в прошлом году зимой эмигрировали в Бессарабию, откуда вернулись.) В разговорах с крестьянами Гоцкан заявляет, что «придется в этом году всей семьей уходить в Бессарабию – пусть лучше красноармеец убьет на границе, чем дальше переносить голод. Я работала целое лето в колхозе, а сейчас голодаю».

Аналогичное заявление делает колхозница-беднячка Кожухарь.

В селе Маловатое голодает 31 колхозное семейство. Состоят они все в колхозе «Красный табаковод».

Какие-либо хлебные запасы в колхозе отсутствуют. Колхоз не только не может помочь голодающим колхозникам, но не располагает даже продуктами питания для общественного питания в предстоящую весеннюю посевную кампанию.

(В январе тек. года, по нашему настоянию, в этом колхозе оказана продовольственная помощь 25 семействам; в данное время вторично направлена в колхоз из райцентра 1 тонна хлеба.)

Наибольшее количество голодающих отмечено в с. Перерытое Дубоссарского района (93 семьи, из них колхозных – 46).

Село в прошлом году весной сильно пострадало от наводнения. Из голодающих этого села 6 семейств употребляют в пищу турецкое просо, 8 семейств питаются исключительно стручками акации и т. п.

* Розбіжності у тексті повідомлення.

Жители с. Перерытое, колхозники Розмерица Федора (вдова), Нагалисов Тимофей, Крец Исидор, Константинова Устинья, Крец Доминика и Глод Матрена со своими семьями голодают и ежедневно являются в правление колхоза и сельсовет, требуя оказания продовольственной помощи. Эта группа колхозников имеет небольшое количество трудодней в связи с тем, что обременены большими семьями со значительным количеством нетрудоспособных.

Колхоз, не имея фонда для оказания помощи, в таковой им отказывает.

Колхоз к организации общественного питания не готов. (Колхоз имеет 450 хозяйств. Для общественного питания имеется всего 40 пуд. кукурузы, собранной от колхозников.)

Колхозник-бедняк (колхоз «Фруктовый Донбасс»), жит. села Кошница Дубоссарского района Стратулат Логин – голодает (в этом селе голодают 30 колхозных семейств и 30 единоличных. Имеются 2 случая опухания на почве голода).

Явившись в колхоз с просьбой об оказании прод. помощи, заявил: «Я работать в колхозе больше не буду, так как в прошлом году весь год проработал в колхозе, в силу чего мой необобществленный интенсивный клин остался необработанным и мне сейчас приходится голодать с семьей».

Колхоз фондом для оказания продпомощи не располагает.

Имеющиеся в колхозе 100 пудов кукурузы предназначены для общественного питания во время весеннего сева. Из этого количества колхоз должен выделить фуражный фонд для имеющих 40 лошадей (весьма истощенных) и кормить стадо свиней в 34 штуки.

Поставлен вопрос о срочном оказании помощи с. Перерытое и Кошница.

Заболевания и смертность на почве голода

Среди голодающих зафиксировано значительное количество опухших на почве недоедания и отмечены случаи смерти от голода.

В г. Бирзула во время базарных дней появляются группами голодающие крестьяне. Среди них большое количество опухших от недоедания.

На днях один из указанных крестьян просил дать ему хлеба, жалуясь, что голодает. Ему хлеба не дали, и к концу дня он был обнаружен мертвым (16 февраля 1933 г.).

В с. Гедерим Бирзульского района с 1 января 1933 г. от голода умерло 8 человек.

23 февраля с. г. в этом селе умер от голода единоличник Сафронов Кузьма, бедняк, имеет сына в Красной Армии. Сафронов К. плохо обрабатывал свою землю и от хлебозаготовки был освобожден. Несмотря на это, он в этом году голодал.

Всего в с. Гедерим в настоящее время голодают 16 семейств, среди них 2 семьи красноармейцев и 15 семей колхозных.

26. II с. г. от голода умерла жит. с. Гедерим Бирзульского района Рак Анастасия, беднячка-единоличница 48 лет. Последняя в связи с болезнью не обрабатывала свою землю и все время голодала.

Того же числа от голода умер 4-летний ребенок жителя с. Гедерим Бирзульского р-на, бедняка-единоличника Обуха Андрея Климовича.

Во время хлебозаготовок у Обуха была обнаружена яма с 2 ц пшеницы. Обух плохо обработал свою землю в этом году и получил весьма плохой урожай; в настоящее время голодает вся его семья, состоящая из 5 душ.

24.II с. г. в г. Тирасполь умер рабочий консервной фабрики «Первое мая» Заяц. При выяснении причин его смерти оказалось, что последний, не получая несколько дней хлеба, начал употреблять в пищу недоброкачественный горох, от чего заболел и умер. (В г. Тирасполь с 22 февраля с. г. имеют место большие перебои со снабжением рабочих хлебом.)

Рабочий лесопильного завода г. Тирасполь Зозуля со своим ребенком опух на почве голода. (Зозуля из-за простоя завода получает всего 35 рублей в месяц.)

Всего с 1 января 1933 г. в районах Молдавии зарегистрировано смертных случаев от голода – 10.

Нищенствующих на почве голода

Резко увеличилось количество лиц, занимающихся в последнее время нищенствованием на почве голода.

По отдельным местам это явление характеризуется следующими цифровыми данными:

Район	Город, село	Нищенствуют			Примечание
		Взросл.	Дети	Всего	
Балтский	г. Балта	113	196	308	
»	по селам	159	60	219	
Григориопольский	» »	17	–	17	
Кодымский	» »	25	2	27	

В ряде мест отмечаем появление значительных групп крестьян, бродящих по селам и выпрашивающих хлеб; за последние две недели в с. Липецкое 1 часть Бирзульского района появилось большое количество голодающих крестьян из сел Точилово и др. Ананьевского района. Крестьяне эти ходят из хаты в хату и выпрашивают хлеб.

Зайдя в хату, они упорно требуют хлеба и не выходят, пока его не получают.

Бывают дни, когда в каждую хату с. Липецкое стучится по 20–30 человек.

Среди бродячих отмечено большое количество опухших от голода. Эта категория лиц часто забирается в хату крестьянина и, невзирая на протесты хозяина, забирает все съестное.

Значительное количество крестьян, нищенствующих на почве голода, отмечено за последнее время и в с. Нестоиты Бирзульского района. Среди последних имеются жители села Ст. Кульная Бирзульского района и разных сел соседнего Красноокнянского района, АМССР.

Через село Нестоиты ежедневно бродячих, голодающих крестьян проходит по несколько десятков человек. Местные крестьяне запираются на замок даже днем.

В селах Славяно-Сербка, Плоское и Малаешты Тираспольского района в последнее время появляются нищенствующие крестьяне, жители сел Гандрабуры, Волегоцулово и Точилово Ананьевского района, АМССР.

Среди них очень часто можно встретить целые семьи (отец и мать и 2–3 детей).

Убой лошадей для питания

Участились случаи убоя лошадей для питания.

Единоличник-бедняк, житель села Борщи Бирзульского района, Кохановский Михаил из-за отсутствия продуктов питания убил свою лошадь на мясо и питается им.

Член колхоза им. Котовского с. Гедерим Бирзульского района Доба Илья Иванович похитил из колхоза лошадку, зарезал его на мясо и питается им с семьей.

Доба имеет в колхозе 400 трудодней, но полученного аванса на большое количество членов семьи не хватило, и он с семьей голодает.

В с. Пассаты Балтского района зарегистрировано 8 случаев убоя лошадей для питания.

В с. Лесничевка того же района – 6 случаев.

Употребление в пищу падали

Житель с. Гедерим Бирзульского района бедняк-единоличник, Чебан Иван Дементьевич со своей семьей употребляет в пищу мясо павшей лошади.

То же делает житель того же села – единоличник Обух Андрей Климович.

Настроение в связи с продзатруднениями

На почве продовольственных затруднений отмечаем отрицательные реагирования.

Колхозники – член колхоза «Помощь бедноте» с. Глубочек Бирзульского района, середняк Кострицкий Феофан по вопросу о предстоящей посевной кампании среди колхозников заявляет: «Многие из нас сеять не будут, так как до посевной кампании не доживем, а умрем голодной смертью».

На общем собрании членов колхоза им. Котовского с. Гедерим Бирзульского района выступила беднячка Лунгул Агриппина со следующим заявлением: «Если нас не обеспечат питанием, то сеять не будем, а зарежем колхозных лошадей, чтобы не умереть с голоду».

На том же собрании выступила беднячка Мурга Анастасия со словами: «Мы голодаем, правление отдало весь хлеб государству и нас обрекло на голод... Если нас не обеспечат питанием, мы сеять отказываемся».

Единоличники – единоличники пос. Бирзула Любомирского сельсовета Бирзульского района, Жарук Христина, Жарук Павел, Усенко Софья и Жарук Наталья – все бедняки, заявили, что в этом году сеять не будут, так как они голодают и в настоящее время питаются печеными бураками.

Бедняк-единоличник села Липецкое 1 часть Скуртул Андрей среди крестьян заявляет, что в прошлом году было много недосева, а в этом году будет еще больше: «Народ голодает, а с него требуют достать зерно на посев...».

Учащиеся – во время беседы с учениками школы № 1 г. Бирзула о жизни рабочих в СССР выступил ученик 5 группы, сын ж.-д. рабочего Дыковского (пионер), и заявил: «Теперь рабочим и крестьянам живется хуже, чем при царизме, крестьяне пухнут и умирают с голоду... Вот в селе Липецкое есть много опухших от голода, и никто на них внимания не обращает».

Аналогичное заявление сделал сын бедняка-скотогона Турица.

Учительство – зав. молдавской школой с. Борщи Бирзульского района Бойко Семен заявил: «Если так будет продолжаться, то я вынужден буду застрелиться... Жить голодным больше нельзя... Пора прекратить эти муки».

Учитель старшего концентра той же школы Колесник Виктор к словам Бойко добавил: «Если я только доживу до весны и не умру голодной смертью, то брошу не только село, но и школу. Лучше стать чернорабочим, чем быть учителем и голодать... Я болею от недоедания, во время уроков у меня темнеет в глазах от голода».

Рабочие – 14 февраля с. г., во время проверки ремонта сельскохозяйственного инвентаря в Дубоссарской машино-тракторной станции обнаружен был ряд дефектов в отремонтированных плугах и, когда член комиссии задал вопрос механику МТС Сервеносу, почему он допустил недоброкачественный ремонт, то последний, заплакав, сказал: «Спросите меня, кушал ли я сегодня... Я голоден... Семья сидит без хлеба... Хлеб получаю только на себя... Семье в хлебе отказали. С рабочих требуют доброкачественного ремонта, чего они с пустым желудком делать не могут».

Через обком КП(б)У и СНК АМССР принимаем меры для срочного оказания помощи.

О результатах сообщу дополнительно *.

ПП Начальник Молдавского
областного отдела ГПУ Купчик

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 109–117. Засвідчена копія. Машинопис.

* Спецповідомлення було надіслане В. Балицьким до ЦК КП(б)У С. Косіюру і П. Посишеву. У супровідному листі зазначалося: «Учитывая возможность провокации, мною дано телеграфное распоряжение... тщательно проверить факты, изложенные в сообщении Молдавского отдела ГПУ. В. Балицкий».

№ 496 *Витяг із листа секретаря Дніпропетровського обкому партії М. Хатаєвича до ЦК ВКП(б) про підготовку до весняної сівби в області, важкий продовольчий стан, настрої населення та заходи допомоги голодуючим*

3 березня 1933 р.

Я только что вернулся из объезда южной группы районов нашей области, вступающих в сев в первую очередь. В последние 3–4 дня в этих районах (и по всей области) имело место резкое похолодание и был усиленный снегопад с метелями и буранами. Это оттянуло начало сева в этих районах минимум на 10 дней против сроков, ранее предполагавшихся. Нужно полагать, что ранее 20–25 марта сев ни в одном из этих районов не начнется. Такая оттяжка весны нам, конечно, только на руку, она позволит нам лучше подготовиться и лучше организовать сев.

Засыпка семян идет у нас по-прежнему очень плохо. Пятая февральская пятидневка дала 125 тыс. пудов, а 6-я (фактически 3 дня) дала только 55 тыс. пудов. Это падение засыпки семян в последнюю февральскую пятидневку против 5-й отношу целиком за счет очень сильных снежных метелей и резкого похолодания, которые совершенно почти приостановили на несколько дней всякую работу на селе. Я считаю нужным привести это объяснение, поскольку падение заготовок семян как раз совпало с моментом, когда районам стало известно об отпуске государственной семсуды. Я думаю, что на ближайшие 10–20 дней нам все же удастся обеспечить более высокий против февраля темп засыпки семян. До отпуска семсуды, когда колхоз обычно имел только 8–10 % нужного количества семян и оставалось еще найти более 90 %, среди колхозников были бесперспективность, безнадежность и неуверенность, что эти остальные 90 % удастся собрать. А теперь, когда нужно добрать только 20 %, то раскатать и мобилизовать колхозников на то, чтобы собрать это недостающее нам количество, нам удастся в большей степени. Всего нам остается собрать еще более 800 тыс. пудов семян. Я думаю, что мы их полностью соберем. Немалую часть этих семян мы соберем уже во время самого сева, когда оттаит земля и когда вместе с этим обычно оттаивают и мужицкие сердца.

К первому марта отпущенная семсуда была уже во всех районах области (за очень небольшими исключениями) распределена по колхозам. Распределение производилось в районах совместно с политотделами и директорами МТС, с должным учетом положения в отдельных колхозах. С вчерашнего дня по южной группе районов уже было приступлено к вывозке семсуды по колхозам. По нашим указаниям во всех районах принимаются все необходимые меры к обеспечению должной охраны и полной сохранности всего семенного зерна как во время перевозки, так и после доставки в колхоз. Зерно отпускается с пунктов в отсортированном и протравленном виде. К 15–18 марта мы закончим, очевидно, полностью вывозку отпущенного семенного зерна во всех районах области.

Из многочисленных бесед с колхозниками, из собраний колхозного актива, где я участвовал, я убедился, что в настроении колхозников за последнее время, бесспорно, имеет место значительный перелом к лучшему. Чувствуется отрезвление после того разгула и обострения собственнических, мелкобуржуазных вождедений, которые переживало большинство колхозников во время прошлых хлебозаготовок. Среди большинства тех колхозников, которые совсем еще недавно таскали и воровали колхозный хлеб, относились небрежно к колхозному имуществу, не хотели честно работать в колхозном производстве, замечается, что они все более осознают необходимость честно и старательно работать для колхоза, замечается рост заботы об укреплении обобщественного колхозного производства.

Этот перелом еще, понятно, далеко не полный: на собраниях колхозники далеко не говорят всего, что думают, держатся связанно, многому из наших слов и обещаний еще не верят. Но настроения у них, бесспорно, посевные; подготовка к севу в большинстве колхозов происходит как следует на деле. Выходят на всякие работы колхозники сейчас значительно более аккуратно, чем выходили весь прошлый год, и сеять, бесспорно, собираются лучше и организованнее, чем сеяли в прошлом году.

Это улучшение в настроениях колхозников не везде еще имеет место и не везде в одинаковых размерах проявляется. Например, в Большетокмакском районе, где районное руководство было до последнего времени особенно плохим и слабым и где сельское хозяйство и колхозное строительство было особенно подорвано и ослаблено за последние год-полтора, такого перелома в настроениях колхозников я почти не заметил. В этом районе на колхозных собраниях сообщение об отпуске государственной семенной ссуды воспринималось равнодушно и пассивно, там замечается особенная пришибленность и пассивность колхозной массы. Но в этом районе положение исключительно тяжелое и плохое. В большинстве же районов и колхозов области имеет место активное участие колхозников в обсуждении и проработке всех вопросов подготовки к севу, но вопрос о семенах при этом обсуждении они предпочитают замалчивать, и когда его ставишь в упор, то отвечают молчанием или заявлением о незнании того, где и у кого можно найти семена.

Наряду со сбором семян наше главное внимание сейчас направлено на создание, сколачивание и укрепление постоянной колхозной производственной бригады, которая была здесь полностью развалена. При объезде я убедился, что кое-что в этом отношении уже сделано. Во многих районах проделана в этом отношении немалая работа, в результате которой в половине и более чем в половине колхозов постоянная колхозная производственная бригада построена в основном правильно. Исключение составляют более тяжелые районы (Акимовский, Большетокмакский, Нововасильевский, Белозерский), где работа по организации бригад проделана по-настоящему не более, чем в 10–15 % колхозов.

Я думаю, что за остающееся еще до начала сева время мы успеем везде проделать эту работу. Я видел немало бригад, которые могут хоть завтра

выступить в поле и организованно приступить к весенним полевым работам, но немало есть и таких, где прикрепление к бригаде полевого участка, инвентаря и т. д. проведено на бумаге, где бригадир еще не знает своих колхозников и колхозники не расставлены, не знают, что они будут делать, где, на каких землях и как они будут сеять и пахать.

Состав бригадиров процентов на 40 неплохой. Наблюдается до сих пор много случаев, когда старательный, добросовестный колхозник упорно отказывается от выдвижения в бригады и в состав правлений колхозов. Это нежелание вполне понятно, если вспомнить, что за последние 3–4 месяца очень большой процент председателей, членов правления колхозов и колхозных бригадиров были арестованы, отданы под суд и т. д.

Продовольственное положение колхозников во многих районах из тех, где я был, очень тяжелое. В Большевикском районе установлено 26 случаев голодной смерти (в 3 селах, расположенных вблизи районного центра). В Акимовском районе только в одном с. Терновка-1 умерло с 21 января по 22 февраля 35 человек. Всего в этом селе числилось хозяйств в колхозе 103, из них бросили хозяйство и выехали 38 хозяйств, умерло 35 человек, лежит больных (опухших) 102 человека.

Отдельные факты по этому селу: семья Младенова – 3 трудоспособных, один тракторист, старик и старуха – имели 610 трудодней, получили 433 кг хлеба, из них 328 кг мукой на руки, 86 кг печеным хлебом во время общественного питания. 31 января умер сын – тракторист 29 лет, 19 февраля умер старик, 53 года.

Семья Дылова – 3 человека, 2 трудоспособных, имели 701 трудодень, получили на руки 247 кг мукой и 230 кг печеным хлебом в порядке общественного питания. 10 февраля умер старик 55 лет, 12 февраля – старуха 55 лет и 23 февраля – дочь 12 лет.

Семья Шадлай – 9 человек, выработали 622 трудодня; получили на руки и съели в порядке общественного питания 933 кг. Лежат опухшие.

Семья Янколова – 5 членов семьи. Глава семьи и сын, комсомолец, проработали несколько месяцев в колхозе, заработали в колхозе 235 трудодней и получили 194 кг хлеба. Умерло 3 человека.

Семья единоличника Янколова, который сам не сеял, пас колхозные стада на договорных началах, с которым колхоз не рассчитался, – умер сам и двое малолетних детей.

Аналогичное положение имеет место в ряде сел Нововасильевского, Высокопольского и некоторых других районов.

Сравнительно много случаев опухания и голодных смертей мы имеем, помимо этого, еще в районах Апостоловском, Васильковском, Сталиндорфском, Мелитопольском, Большелепетихском, Никопольском (всего у нас 23 района с установленными подобными фактами).

За февраль по области было зарегистрировано несколько десятков случаев отравлений на почве употребления в пищу всякого рода суррогатов и трав. Случаи отравления приходятся, главным образом, на коммуны, во многих из которых положение с хлебом оказалось наиболее тяжелым.

В результате принятых нами мер положение в наиболее тяжелых районах улучшилось (развернуто детпитание в яслях, оказывается помощь хлебом в первую очередь тем колхозникам, которые выработали много трудовых дней и остались без хлеба). До половины же февраля на все эти случаи и факты опухания от голода и голодных смертей не только никто не обращал никакого внимания, но считалось антипартийным и предосудительным на это реагировать. Как я сейчас лично установил, секретарь Верхнетокмакской сельской ячейки т. Зинченко (Большетомакский район) опух от голода и не сообщал об этом райпарткому, боясь, как бы его не обвинили в оппортунизме.

Хотя положение у нас тяжелое, но та продовольственная помощь, которая нам оказана (1 млн 200 тыс. пудов), нас в основном устроит. Эта помощь составляет в среднем немного более 2 пудов на каждый колхозный двор, но так как часть этого хлеба (хотя бы 200 тыс. пудов) желательнее было бы оставить не тронутой до периода прополочных работ, то было бы очень хорошо, если бы нам была дана хотя бы некоторая дополнительная помощь.

На пунктах Заготзерно в нашей области лежит более 100 тыс. пудов магара (кормовая культура, семена которой могут быть хорошо использованы как продовольствие (крупа) и как фураж), не зачтенного в план хлебозаготовок. Кроме этого, на тех же пунктах Заготзерно и в государственном сортфонде имеется еще около 300 тыс. пудов того же магара, из них по государственному сортфонду остается 180 тыс. пудов магара, на который нет и, очевидно, не будет никаких вывозных нарядов.

Я прошу ЦК отдать этот магар в наше распоряжение для отпуска колхозам за наличный расчет, частично это пойдет на кашу (на общественное питание во время полевых работ), частично пойдет на фураж лошадям. [...]

С комприветом *М. Хатаевич*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 105–111. Копія. Машинопис; 1. – С. 401–406.

№ 497 *Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про засипку насіння для весняної сівби*

5 березня 1933 р.

В связи с тем, что государством оказана всем нуждающимся республикам, краям и областям достаточная семенная помощь, Центральный Комитет ВКП(б) и Совет Народных Комиссаров Союза ССР постановляют:

1. Обязать обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий, облисполкомы, крайисполкомы и Совнаркомы республик мобилизовать все силы на ускоренную засыпку семян и обеспечить полностью семенами выполнение плана весеннего сева.

2. Предупредить их, что никакой дополнительной семенной помощи отпускаться не будет, и предложить им не обращаться в ЦК ВКП(б) ни с какими просьбами об оказании семенной помощи.

Секретарь Центрального Комитета ВКП(б) *И. Сталин*
Председатель Совета народных
комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 129. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 498 *Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про розширення розмірів голодування в області **

5 березня 1933 р.

Рядом специальных сообщений мы сигнализировали об увеличивающихся случаях опухания и смерти на почве голода, проверенных и документально подтвержденных врачебными осмотрами, какие были организованы райаппаратами ГПУ под видом выявления эпидемических заболеваний.

В настоящее время нами проводится работа по определению точных размеров голода.

По предварительным итогам этой работы, выясняется нижеследующее: всего по данным 35 районов, где райаппаратами ГПУ проверка в основном проведена, поражено 336 сельсоветов;

голодает 6436 семей; в них 16 211 человек имеют на почве голода признаки опухания; 1700 человек умерло от голода, а по Нововасильевскому району – от болезней, вызванных голоданием.

Смерть от голода подтверждается, в отдельных случаях, актами медицинского вскрытия трупов, причем акты констатируют, помимо истощения и опухания, еще полное отсутствие пищи и даже жидкости в желудке, тонких кишках и мочевом пузыре, но – в основном смерть от голода подтверждается свидетельскими показаниями и освидетельствованием оставшихся в живых членов семьи, находящихся в тяжелом состоянии.

Кроме приведенных выше сведений, поступили еще не проверенные данные (проверка произведена лишь частично) по 5 районам, помимо указанных 35, о том, что там голодает 855 семей, в них 2494 человека имеют признаки опухания и 144 человека умерли от голода. Хотя отсутствие исчерпывающих проверочных материалов не позволяет сейчас судить о действительном количестве голодающих в этих 5 районах, данные же частичной проверки свидетельствуют о том, что весьма значительные размеры голода и по этим районам – бесспорны.

Наконец, имеющиеся отдельные донесения, не поддающиеся суммированию, указывают на то, что факты голода и недоедания имеются и по

* 8 березня 1933 р. копія записки була надіслана до ЦК КП(б)У.

остальным районам области, в частности по Колларовскому и Молочанскому.

В наиболее тяжелом положении находятся следующие районы области:

Нововасильевский район – голодает 922 семьи
 – опухло – 1721 человек
 – умерло – 508 »

	голодает:	опухло:	умерло:
Акимовский район	903	2408	220
Большелепетихский »	545	1763	149
Павлоградский »	833	2139	290
Высокопольский »	87	162	106
Мелитопольский »	437	870	36
Нижнесерогозский »	81	315	80
Генический »	233	689	84
Межевский »	246	890	32
Апостоловский »	246	452	3
Каменский »	139	337	2
Софиевский »	94	273	3
Никопольский »	380	887	7
Пятихатский »	169	460	44

Необходимо оговориться, что по Нововасильевскому району высокая смертность относится в значительной мере к массовым заболеваниям тропической малярией, которая приняла характер массовой эпидемии с большим количеством смертельных исходов, вследствие крайней истощенности сельского населения от голодания.

По сообщениям перечисленных выше районов, количество голодающих непрерывно увеличивается.

Рассматривая сведения о голодающих по социальным признакам, отмечаем:

колхозников	голодает	5165 семей по 35 районам
»	опухло	12 582 человек
»	умерло	1246 »
единоличников	голодает	1271 семья по 35 районам
»	опухло	3629 человек
»	умерло	454 »

Необходимо отметить, что среди колхозников весьма значительное количество семей, активно участвовавших в трудовых процессах колхоза и выработавших большое количество трудодней. Характерными в этом случае являются данные по Мелитопольскому району, где по с. Песчанка, например, из 107 семей:

выработало	от 500 до 800 трудодней	– 7 семей
»	от 400 до 500 »	– 8 »
»	от 300 до 400 трудодней	– 28 »
»	менее 300 »	– 64 »

В Покровском районе зафиксированы следующие факты голодания активных тружеников:

Максименко Емельян Федорович – колхозник-бедняк, выработал 620 трудодней.

Листопад Авраам Терентьевич – колхозник-бедняк, выработал 798 трудодней.

В Межевском районе:

Карпенко Иван Михайлович – выработал 951 трудодень, колхозник-бедняк.

Лукьяненко Евдокия – колхозница-среднячка, сын служит мотористом в танковой части Красной Армии, семья выработала 811 трудодней.

Легкомур Петр – колхозник-бедняк, работает сторожем в коммуне, выработал 733 трудодня.

Аналогичных семей насчитывается в районе около 15 – все голодают и имеют признаки опухания.

В связи с недостатком хлеба в качестве массового явления отмечается употребление в пищу различных суррогатов, в том числе вредных и опасных для жизни.

Нами зарегистрировано 354 случая отравления от употребления в пищу сорных трав, хлопковых семян, отходов от пивоварения, зерен абрикосов и вишен. Из этого числа 42 отравления повлекли за собой смертельный исход.

Подавляющее большинство отравившихся падает на следующие районы:

Большелепетихский	отравилось	75, умерло	30
Нововасильевский	»	190, »	30
Магдалиновский	»	15, »	30
Акимовский	»	9, »	9
Новомосковский	»	28, »	9
Генический	»	9, »	3
Павлоградский	»	3, »	3

В Большелепетихском районе, по определению врача, признаки отравления сорными травами (мишей и репий) наступали через несколько часов и заканчивались смертью у детей в течение одних суток, у взрослых – в течение 3–5 суток.

Наряду с суррогатами в массовом порядке отмечается употребление в пищу мяса кошек и собак, а также мяса павших лошадей, которое в одних случаях растаскивается сразу же после падежа, а в других – выкапывается из скотомогильников.

Межевский район. Наш оперативный работник, явившись для осмотра семьи к колхознице Мелашкун А. В. в с. Хорошее, застал в хате детей, у которых лицо и руки были измазаны кровью. На вопрос – откуда кровь, ребенок 7 лет ответил: «Жарили кобылку» и показал кусок протухшего мяса павшей лошади. Лошадь эта, по словам членов семьи, вырыта ими на скотомогильнике. В момент обследования мальчик 14 лет крайне страдал от рези в животе, после того, как он наелся пережженных костей от павшей лошади.

Большетокмакский район. В артели «Труд и Воля» Большетокмакского сельсовета 16 февраля с. г. пали две лошади, которые в течение 5 минут были разрублены и растащены колхозниками по кускам. Попытка воспрепятствовать этому не удалась.

В Нововасильевском районе отмечается торговля трупами кошек, собак и мясом павших лошадей со стороны спекулятивных элементов, среди крестьян. Продажная цена собаки в среднем 12 руб., мясо павшей лошади – 6–8 руб. килограмм. Расплата, в большинстве случаев, производится вещами (коврами, одеждой и проч.).

Наконец, в Высокопольском и Мелитопольском районах отмечено 2 случая людоедства, а в Новопражском районе – 2 случая убийства людей и торговля мясом убитых.

Высокопольский район. 16 февраля с. г. в с. Заградовка в семье одиночника-бедняка Федощенко умер сын 12 лет на почве истощения от голода. Мать умершего совместно со своей соседкой Сапиго Анной (колхозницей-беднячкой) разрубила труп сына и употребляла в пищу. Почти весь труп съеден. Остались только голова, ступни ног, часть плечей и предплечья, кисть одной руки, позвоночник и половина грудной клетки. Все эти части тела были закопаны в сенях. Федощенко объяснила это полным отсутствием пищи. Кроме этого сына, она имеет 3 опухших детей. Помощь оказана.

Мелитопольский район. 3 марта с. г. в с. Константиновка житель этого села Авраменко Т. И., занимавшийся сапожремеслом, был обнаружен у себя дома мертвым. Как установлено медосвидетельствованием смерть наступила в результате отравления трупным мясом при употреблении Авраменко в пищу трупа своего умершего от голода брата. Кроме трупа брата, как установлено в результате осмотра костей, Авраменко за несколько недель до брата съел труп своей матери. При осмотре хаты вблизи Авраменко обнаружен котел со сваренным человеческим мясом.

Новопражский район. Установлено, что в с. Новгородка-1 член колхоза «Пятилетка» зарезал свою жену, отрубил кисти рук, ноги и голову и зарыл во дворе, в кучу навоза. Остальные части тела разрубил на куски и вытопил из них сало. На допросе Бойко объяснил, что хотел салом накормить детей. Мотивы убийства, по его словам, – ссора. Семья Бойко не голодала, и убийству, очевидно, сопутствовали какие-то корыстные мотивы.

В этом же селе установлено, что 3 марта с. г. колхозница Хильченко Анна, симулянтка, не имеющая ни одного трудового дня, пригласила к себе

на квартиру кулака Петренко Марка 60 лет, зарезала последнего и мясо продавала на базаре. На допросе Хильченко не отрицает убийства и заявляет, что мясо она съела. Бойко и Хильченко арестованы.

Для оказания помощи голодающим, а также нуждающимся колхозникам-активистам, комиссией по оказанию помощи отпущено зерно в количестве 3450 пудов и из фонда 200 тыс. [пудов] распределено районам 75 тыс. пудов.

П р и л о ж е н и е: 1. Сведения о пораженных голодом в районах Днепропетровской области.

2. Сведения о распределении продовольственной помощи по районам.

Начальник Днепропетровского
областного отдела ГПУ Крауклис

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 124–133. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 406–413.

Приложение 1 к документу «Доповідна записка
Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР
про розширення розмірів голодування в області»

**СВЕДЕНИЯ О ПОРАЖЕННЫХ ГОЛОДОМ
В РАЙОНАХ ДНЕПРОПЕТРОВСКОЙ ОБЛАСТИ**

№№ пп	Название районов	Колич. пораж. пунк- тов	Колхозников				Единоличников				Всего				Приме- чания
			Колич. голо- дающ. семей	Колич. опух- ших	Колич. умерш- ших	Колич. отра- ви- вшихся	Колич. голо- дающ. семей	Колич. опух- ших	Колич. умерш- ших	Колич. отра- ви- вшихся	Колич. голо- дающ. семей	Колич. опух- ших	Колич. умерш- ших	Колич. отра- ви- вшихся	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	Апостоловский	19	194	327	3	—	52	125	—	—	246	452	3	—	
2	Новотроицкий	8	44	137	6	—	24	92	6	—	68	229	12	—	
3	Большелепетих- ский	13	321	973	78	45	224	790	71	31	545	1763	149	75	
4	Софиевский	9	92	268	3	—	2	5	—	—	94	273	3	—	
5	Каменский	8	122	302	2	—	17	35	—	—	139	337	2	—	
6	Мелитополь- ский	3	356	644	13	—	81	226	23	—	437	870	36	2	
7	Синельников- ский	6	24	97	—	8	—	—	—	—	24	97	—	8	
8	Акимовский	12	835	1909	168	8	168	499	52	1	903	2408	220	9	Провере- но пока 50 %
9	Павлоградский	11	694	1632	159	2	139	507	53	1	833	2139	212	3	
10	Генический	8	154	490	48	3	69	199	36	6	223	68	84	9	
11	Нижнесерогоз- ский	5	73	295	46	3	8	20	34	—	81	315	80	3	

12	Нововасильевский	9	612	1025	392	138	310	696	116	52	922	1721	508	190	
13	Новомосковский	19	636	1394	56	28	27	90	10	–	663	1484	66	28	Проверено пока 50 %
14	Сталиндорфский	5	25	51	26	–	–	–	–	–	25	51	26	–	
15	Магдалиновский	4	30	45	26	13	2	4	3	2	32	49	29	15	Проверена половина
16	Высокопольский	7	65	138	81	2	22	24	25	–	87	162	106	2	
17	Лиховский	8	30	91	7	–	–	–	–	–	30	91	7	–	
18	Ореховский	6	40	97	2	–	–	–	–	–	40	97	2	–	
19	Бердянский	12	54	137	45	–	16	32	4	–	70	169	49	–	
20	Никопольский	9	350	849	7	5	30	38	–	–	380	887	7	5	Проверены пока 200 человек
21	Пятихатский	5	166	436	40	–	3	24	4	–	169	460	44	–	По непроверен. сведениям еще 624 оп[ухших]
22	Новозлатопольский	4	26	106	–	–	–	–	–	–	26	106	–	–	
23	Покровский	5	47	86	5	–	1	3	–	–	48	89	5	–	
24	Новопражский	5	12	60	6	–	–	–	–	–	12	60	6	–	
25	Люксембургский	2	70	42	–	–	–	–	–	–	20	42	–	–	
26	Цареконстантиновский	5	7	33	2	–	–	–	–	–	7	33	2	–	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
27	Новониколаевский	1	4	4	1	—	—	—	—	—	4	4	1	—	
28	Солонянский	1	3	8	—	—	—	—	—	—	3	8	—	—	
29	Терпеньевский	1	1	3	—	—	—	—	—	—	1	3	—	—	
30	Запорожский	4	6	13	1	—	—	—	—	—	6	13	1	—	
31	Криворожский	4	5	31	—	—	3	49	3	—	8	50	3	—	
32	Большетомакский	4	12	60		3	—	15	59	2	—	27	119	5	—
33	Васильковский	1	11	44	—	—	—	—	—	—	11	44	—	—	
34	Долинский	2	6	7	—	—	—	—	—	—	6	7	—	—	
35	Межевский	11	188	748	20	4	58	142	12	—	246	890	32	4	
	Итого:	336	5165	12 582	1246	259	1271	3629	454	95	6436	16 211	1700	354	
36	Большебелозерский	6	177	224	2	—	8	20	2	—	185	244	4	—	
37	Верхнеднепровский	12	53	216	4	—	15	35	1	—	68	251	5	—	
38	Каменский	6	252	1001	25	—	123	549	69	—	375	1550	94	—	
39	Божедаровский	11	159	288	2	—	9	33	5	—	168	321	7	—	
40	Чубаревский	7	38	96	2	—	21	32	2	—	59	128	4	—	
	Итого:	42	679	1825	35	—	176	669	79	—	855	2494	114	—	
	Всего:	378	5844	14 407	1281	259	1447	4298	533	95	7291	18 705	1814	354	

Начальник областного отдела ГПУ Крауклис
Начальник секретно-политического отделения Говлич

Приложение 2 к документу «Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про розширення розмірів голодування в області»

СВЕДЕНИЯ О РАСПРЕДЕЛЕНИИ
ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ ПОМОЩИ ПО РАЙОНАМ

№ пп	Наименование районов	Выдано в 1-й раз	Выдано во 2-й раз	Выдано из 200 тыс.	Выдано на борьбу с сорняками
1	Бердянский	200 пудов	500 пудов	5500 пудов	850 пудов
2	Межевский	200 »	—	5000 »	850 »
3	Белозерский	200 »	—	4000 »	850 »
4	Генический	250 »	—	4000 »	850 »
5	Павлоградский	—	—	4000 »	900 »
6	Апостоловский	200 »	—	3000 »	500 »
7	Большелепетихский	300 »	—	3000 »	650 »
8	Большетокмакский	200 »	—	3000 »	650 »
9	Колларовский	—	—	3000 »	750 »
10	Никопольский	100 »	—	3000 »	700 »
11	Нововасильевский	200 »	—	3000 »	700 »
12	Новосерогозский	250 »	—	3500 »	850 »
13	Александрийский	—	—	3000 »	500 »
14	Васильевский	—	—	2000 »	550 »
15	Акимовский	100 »	—	2500 »	600 »
16	Новотроицкий	200 »	—	2500 »	700 »
17	Запорожский	—	—	2000 »	900 »
18	Молочанский	200 »	—	2000 »	700 »
19	Люксембургский	200 »	—	1500 »	400 »
20	Пятихатский	—	—	1700 »	750 »
21	Верхнеднепровский	—	—	1000 »	500 »
22	Солонянский	—	—	1000 »	700 »
23	Криворожский	—	—	700 »	850 »
24	Ореховский	—	—	700 »	500 »
25	Божедаровский	—	—	600 »	500 »
26	Новониколаевский	—	—	600 »	500 »
27	Мелитопольский	100 »	100 »	500 »	450 »
28	Михайловский	200 »	—	500 »	450 »
29	Софиевский	100 »	—	500 »	500 »
30	Сталиндорфский	—	—	500 »	500 »
31	Терпеньеvский	100 »	—	500 »	450 »
32	Цареконстантиновский	200 »	—	500 »	700 »

№ пп	Наименование районов	Выдано в 1-й раз	Выдано во 2-й раз	Выдано из 200 тыс.	Выдано на борьбу с сорняками
33	Синельниковский	–	–	500 »	600 »
34	Чубаревский	–	–	500 »	850 »
35	Новомосковский	–	–	500 »	850 »
36	Каменский	–	–	500 »	300 »
37	Петриковский	–	–	450 »	300 »
38	Покровский	–	–	450 »	500 »
39	Лиховский	–	–	400 »	400 »
40	Днепропетровский	–	–	400 »	500 »
41	Высокопольский	100 »	–	400 »	300 »
42	Васильковский	–	–	400 »	850 »
43	Долинский	150 »	–	400 »	850 »
44	Царичанский	–	–	400 »	500 »
45	Новопражский	–	–	300 »	500 »
46	Томаковский	–	–	300 »	500 »
47	Магдалиновский	–	–	300 »	700 »
48	Каменск на Днестре	–	–	300 »	300 »
49	Новозлаотпольский	–	500 »	200 »	300 »

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 124–133. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 406–413.

№ 499 *Витяг із доповідної записки Мархлевського райкому партії Київському обкомові КП(б)У про важкий продовольчий стан району*

6 березня 1933 р.

...При РИК создана специальная комиссия под председательством председателя РИК, которая предприняла меры в смысле отведения специальных помещений в 5 пунктах района, организации в школах горячих завтраков для учеников с прикреплением детей дошкольного возраста в пораженных селах и мобилизации продовольственной помощи и предоставления ее крайне нуждающимся больным в горячем виде.

Если, однако, в области не будет поддержки, мы не в состоянии будем оказать требуемой помощи за счет изыскания продовольственных ресурсов на месте.

На почве недоедания участились по селам кражи домашней птицы, свиней и лошадей. Есть случаи, когда в одном селе у соседа крадут лошадь, а наутро в 10-й хате находят мясо этой лошади.

Используя случаи недоедания, в отдельных селах (Шиецкая Буда, Васильевка) кулачество ведет агитацию за разбор семенных материалов и даже

за растаскивание продуктов и имущества колхозов. В с. Олизарка имел место единичный случай, когда одна селянка насильно ворвалась в общественный амбар и взяла 3 пуда посевматериала.

В одной семье в с. Дранецке-Хатки обнаружен умерший с голода ребенок, который валялся 4 дня в хате под кроватью. Есть подозрение, что в этой семье была попытка к людоедству.

В с. Яблоновка Марьяновского сельсовета одна вдова выгнала с хаты 4 раздетых ребятишек, говоря: «Хай ідуть, куди хочуть, я не могу на них дивитись».

В с. Ульяновка крестьянин Пашковский развелся с женой. Жена взяла одного ребенка к себе, а другой ребенок остался при нем. С 1 на 2 марта ночью крестьянин Пашковский, запершись в хате, поджег ее. Ребенка спасли с ожогами, а Пашковский сгорел. По селу разнеслись разговоры, что якобы Пашковский сделал это на почве голода. Но это не соответствует действительности, ибо один работоспособный человек, при наличии везде спроса на рабочую силу, в состоянии заработать на прокормление ребенка и себя.

Некоторые сельсоветы, идя по линии наименьшего сопротивления, а порою и прямо подпевая кулацкой провокации, делают шумиху о массовом голоде, представляют в райисполком списки на 30, 40 голодающих семейств по селу.

Бюро РПК мобилизовало партийную организацию на борьбу с кулацкой провокацией, стремящейся использовать отдельные случаи недоедания и голода в антисоветских политических целях.

Марчевский

Державний архів Житомирської області. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 59. – Арк. 200–201. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 414–415.

№ 500 *Лист Наркомзему УСРР до прокуратури УСРР
про розслідування фактів падежу коней у колгоспах*

7 березня 1933 р.

Постановление СНК и ЦК КП(б)У от 30.I.1933 г. о подготовке живого тягла к весенним посевным работам обязало все райисполкомы и РПК под персональную ответственность пред. РИКов, секретарей РПК и пред. колхозов провести ряд конкретных мероприятий в целях осуществления постановления СНК и ЦК от 4.XII.32 г. о состоянии конского поголовья с одновременным обязательством следственных органов – вне очереди расследовать и рассматривать все дела по падежу лошадей и злоумышленному с ними обращению, не оставляя ни одного случая безнаказанным.

Материалы обследования ряда районов Украины говорят о безобразных фактах в части гибели лошадей и калечения их в результате преступного ухода за ними. При этом во многих случаях районные организации,

в том числе и прокуратура, бездействуют, оставляя ненаказанными виновных, приводим отдельные факты:

1. В колхозе «Шлях хлебороба» Ичнянского р-на Черниговской области пропало 8 штук лошадей и 7 штук [имеется] искалеченных. Райпрокурору был послан материал 3.VII.32 г. за № 613, и до сего времени [материал] не разобран и виновники не привлечены к ответственности.

2. 3.XII.32 г. за № 614 был послан материал в райпрокуратуру о том, что в совхозе «Степок» искалечено было трое лошадей, также дело не рассмотрено.

27.XII.32 г. за № 689 был отослан акт в раймилицию о вредительском отношении возчика к лошадям – мер никаких милиция не приняла – это факты по Менскому району.

3. За 1933 год семь аналогичных дел по этому же региону было послано в райпрокуратуру ветеринарным врачом, и тоже до сего времени не разобрано.

4. В колхозе им. Ленина Грушковского р-на Одесской области пять штук наилучших лошадей накормили парижской зеленью, и в результате чего кони подохли, и вредители до сего времени не привлечены к ответственности.

5. Колхоз им. Коцюбинского Новобугского района – пропало 22 шт. лошадей за период с 1.X.32 г. по 4.II.33 г., и 4.II.33 г. пропала одна лошадь – ветврачом был составлен акт, который пролежал до 20.II.33 г. в правлении колхоза и не был направлен в следственные органы.

6. В колхозе «Черв. партизан» Городокского района сдохло 60 шт. лошадей, которых накормили суперфосфатом.

7. В Криническом р-не, колхоз им. Ленина. 5.II.33 г. конюх Романов утопил лошадь, и правление не приняло никаких мер, и когда только при обследовании уполномоченным этот факт всплыл наружу, то правление [в отношении] Романова ограничилось только тем, что его исключили из колхоза.

8. Колхоз «Перемога» с. Санжариха Смелянского р-на – колхозник Живной * Тихон выехал в лес за дровами на колхозных лошадях, взял большое количество хорошего клеверного сена для корма лошадей в лесу. Это сено он продал, а лошади остались голодные целые сутки. Правление это дело передало в суд, но оно лежит где-то под сукном.

Наркомзем УССР, сообщая Вам по поводу этих отдельных конкретных фактов, просит:

1. Немедленно принять меры к расследованию и привлечению к ответственности виновных в невыполнении постановления Совнаркома и ЦК КП(б)У от 4.XII.32 г., а также к организации судебно-показательных процессов против виновных в хищническом отношении к лошадям.

2. Дать указания по линии Наркомюста об усилении работы следственных и судебных органов по вопросу падежа лошадей.

* Прізвище нерозбірливо.

Со своей стороны Наркомзем будет в дальнейшем систематически сообщать Вам о конкретных фактах по состоянию и уходу коня * в колхозах.

Зам. Наркомзема *Гонтарь*

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 62. – Арк. 34–35. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 501 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про розвантаження місць позбавлення волі*

8 березня 1933 р.

А

По разгрузке

І. По Украине

1. Предложить ОГПУ в течение марта месяца вывезти 25 000 чел., осужденных на срок свыше 3 лет, в свои лагеря.

2. В отношении осужденных до 3 лет предложить ОГПУ всех осужденных на срок на 2 года и выше вывезти в организуемые спецпоселки.

Вывозу подлежат все осужденные, независимо от физического состояния и возраста.

3. В отношении остальных осужденных предложить НКЮ Украины разместить их в пределах УССР в своих колониях, переведя на исправительно-трудовые работы без лишения свободы тех из них, содержание которых с лишением свободы не представляется необходимым.

Общее количество подлежащих вывозу и размещению, согласно п.п. 2 и 3, – 40 000 чел. Срок – март – апрель.

4. Предложить НКЮ Украины произвести тщательный персональный пересмотр всех [под]следственных, заключенных под стражу до суда, с освобождением тех из них, которые содержатся незаконно либо содержание которых под стражей является неправильным (нецелесообразным).

5. Отпустить для Украины на март месяц 50 000 пайков для лиц, содержащихся в исправительно-трудовых учреждениях Украины.

6. Предложить ЦК КП(б)У проследить за выполнением указанного постановления, доложив о результатах ЦК ВКП(б) к 1 апреля с. г.

II. По Северному Кавказу

1. Предложить ОГПУ всех осужденных свыше 3 лет, в том числе и кассационных, в количестве не менее 10 000 чел., вывезти в свои лагеря. Инвалидов и больных оставить в пределах края. Срок – март месяц.

* За кіньми.

2. Предложить ОГПУ вывезти из пределов края всех осужденных судами на срок от 2 лет и выше, в том числе и кассационных, на тех же условиях, что и на Украине.

3. Предложить НКЮ РСФСР в отношении остальных осужденных разместить их в пределах края в исправительно-трудовых колониях НКЮ, переводя на исправительно-трудовые работы без лишения свободы тех из них, содержание которых под стражей не представляется необходимым.

Общее количество вывозимых по 2-му и 3-му пунктам – 30 000 чел. Вывозу подлежат все, независимо от физического состояния и возраста. Срок – март – апрель.

III. По ЦЧО

1. Предложить ОГПУ вывезти в марте месяце из пределов области в свои лагеря осужденных на срок свыше 3 лет, в том числе и кассационных, в среднем 15 000 чел.

2. Предложить НКЮ РСФСР вывезти из пределов области в течение марта мес. осужденных на срок до 3 лет – 6000 чел.

3. Предложить ГУИТУ разместить 10 000 чел. в пределах области.

IV. По Нижней Волге

1. Предложить ОГПУ вывезти из пределов края осужденных на срок свыше 3 лет, в том числе кассационных, 7000 чел. Срок – март месяц.

2. Предложить НКЮ вывезти из пределов края осужденных до 2 лет, в том числе кассационных, в марте месяце – 7000 чел.

3. Предложить ГУИТУ разместить в пределах края 10 000 чел.

V

В отношении остальных областей и краев договориться тт. Крыленко и Ягода по каждой области о принятии соответствующих мер к вывозу осужденных либо размещению их в пределах края, с тем чтобы эти мероприятия были проведены в марте – апреле мес.

Б

Мероприятия в области сокращения количества подсудимых, находящихся под стражей до суда

1. Предложить ОГПУ немедленно принять меры к ускорению следственного производства о лицах, числящихся за ОГПУ, в особенности по Сев. Кавказу (35 000 чел.), Украине (25 000 чел.), ЦЧО (12 с половиной тыс. чел.) и Нижней Волге (свыше 5000 человек).

2. Запретить судебным-следственным органам заключение под стражу в порядке предварительного следствия по всем делам, кроме дел о контрреволюционных преступлениях, о хищении государственного и общественного имущества, корыстных должностных преступлениях – растрате, взят-

ке и др., спекуляции, тяжелых преступлениях против личности (убийство, грабеж, бандитизм, тяжелое ранение и пр.), о мошенничестве, воровстве частного имущества (рецидив), злом хулиганстве, о кулацком сопротивлении. По всем остальным делам ограничиваться, как правило, отбиранием подписки о невыезде, поручительством, залогом и проч.

Немедленно освободить следственных, не подпадающих под эту категорию дел, с заменой указанными мероприятиями.

3. Обязать по всем крупным местам лишения свободы выделить специальных прокуроров с обязательством просматривать каждый вечер списки вновь поступающих арестованных, проверяя мотивы их задержания и освобождая, как правило, тех из них, которые не подпадают под указанное выше постановление.

В сомнительных случаях задерживать арестованных в месте лишения свободы до выяснения.

4. Тот же порядок установить для арестных домов милиции, предоставив право проверки следователю. В случае возражения со стороны нач. милиции спор разрешается прокурором, в отношении арестованных ОГПУ — по соглашению с ОГПУ.

5. Организовать при всех крупных местах лишения свободы специальные камеры народного суда для рассмотрения дел о лицах, заключенных в данном месте лишения свободы. Изъятия могут устанавливаться для отдельных дел, имеющих общественное значение.

6. Сократить существующий 14-дневный кассационный срок по всем категориям дел до 5 дней.

7. Предложить ЦК КП(б)У, ЦК нацкомпартий, обкомам и крайкомам [в] целях скорейшей разгрузки дел в судах, мобилизовать на 3 мес. необходимое количество работников для усиления судебного-прокурорского и следственного аппарата с отнесением расходов на местный бюджет.

8. Ввиду увеличения объема работы центральных органов юстиции признать необходимым увеличение аппарата НКЮ на срок 6 мес. по Верховному Суду, Прокуратуре и ГУИТУ на 44 чел.

Предложить СНК РСФСР предусмотреть соответствующие ассигнования.

9. По мере разгрузки мест лишения свободы передать туда всех осужденных и следственных, находящихся в арестных домах при милиции, с тем чтобы закончить эту передачу к 15 апреля с. г.

10. Обязать органы милиции конвоировать арестованных в местностях, где нет точек конвойных войск, из камер предварительного задержания и исправительно-трудовых учреждений НКЮ в судебные-следственные органы и из них, а также от и до этапно-посадочных пунктов.

11. Предложить СНК СССР соответственно увеличить количество милиции.

В**Мероприятия по улучшению снабжения
лишенных свободы питанием и вещевым довольствием**

1. Принять к сведению установленный по соглашению с Наркомснабом отпуск питания для лишенных свободы по согласованным минимальным нормам (см. приложение).

2. Предложить Комитету товарных фондов обсудить возможность удовлетворения в минимально необходимых размерах заявки на вещевое довольствие лишенных свободы системы ГУИТУ.

3. Предоставить НКЮ в месячный срок для переоборудования в места лишения свободы необходимое количество бывш. тюрем или других зданий. Отбор зданий производится комиссией в составе представителей крайисполкома, прокуратуры, местного УИТУ и комхоза.

Г

1. Определить сумму взноса в бюджет РСФСР из накопленных ГУИТУ НКЮ в 20 млн рублей.

2. Утвердить капиталовложения по системе ГУИТУ в размере 47,7 млн руб. против 30 млн руб., утвержденных сессией ЦИК Союза, поручив СНК Союза обеспечить соответствующими лимитами указанные капиталовложения.

3. Поручить НКФ Союза и РСФСР установить источники покрытия 20 млн рублей за счет бюджета СССР в связи с уменьшением изъятий из накоплений ГУИТУ в бюджет РСФСР на 1933 год.

ПРИЛОЖЕНИЕ К П. В-1**Об установлении норм питания лишенных свободы
системы НКЮ и мерах к разгрузке мест лишения свободы**

1. Установить следующие средние нормы снабжения лишенных свободы системы НКЮ продуктами питания:

а) по муке – 15 кг в месяц на человека, предложив НКЮ установить в местах лишения свободы своей системы дифференцированный хлебный паек, в зависимости от характера работы, по аналогии с лагерями ОГПУ;

б) по крупе – 1,5 кг на 1 человека в месяц;

в) по рыбе – 1 кг на 1 человека в месяц;

г) по растительному маслу – 0,15 кг на 1 чел. в месяц;

д) по сахару – 0,3 кг на 1 чел. в месяц;

е) по кондитерским изделиям – 0,3 кг на 1 чел. в месяц.

2. Для несовершеннолетних – учеников фабзавуч системы НКЮ – оставить те же нормы снабжения, что и для взрослых лишенных свободы, с уменьшением нормы хлеба до 12 кг в месяц и с увеличением норм по рыбе до 1,5 кг.

3. Закрепить всю продукцию сельскохозяйственных предприятий ГУИТУ за ГУИТУ для снабжения лишенных свободы своей системы про-

дуктами питания, в том числе и зерновым хлебом, с зачетом планового снабжения.

4. Запретить изъятие продуктов питания собственного хозяйства ИТУ, за исключением товарных излишков, сдаваемых торговым организациям.

5. Установить контингент лишенных свободы по снабжению на март месяц 400 000 чел., с тем чтобы 1 апреля контингент пересмотреть.

РДАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 89–92. Оригінал. Машинопис; 6. – С. 410–413.

№ 502 *Витяг з інформації Дніпропетровського обкому партії ЦК КП(б)У про факти приховування хліба особами, які голодували*

8 березня 1933 р.

Магдалиновский район. В Магдалиновском сельсовете Вашинкова Анастасия, колхозница, имела 33 трудодня, все время ходила и просила хлеб, при проверке у нее нашли 2 ц хлеба, говорит, что «припрятала на всякий случай».

Гуртовой Алексей – колхозник артели «Проминь» Поливановского сельсовета, в прошлом середняк, ходил и просил хлеба. Пошли к нему проверять и обнаружили 1 ц зерна.

Колхозница Пархоменко Ивга этого же колхоза все время ходила и просила хлеб, утверждала, что у нее дети пухнут от голода, когда пришли проверять, то у нее нашли 9 пудов хлеба.

Кулак Скрипник – ходил по селу, по дворам и просил хлеб, пошли к нему домой и обнаружили 4 пуда хлеба. Когда стали этот хлеб выбирать, он одного коммуниста-активиста ударил.

В с. Крамарка у Шаповала Андрея – единоличника – обнаружили 2,78 ц зерна. До этого он все время ходил в сельсовет, партячейку и просил хлеб.

В с. Чаплинка у колхозника Белого Якова, который получил из колхоза за все время 72 кг хлеба, обнаружили 78 кг после того, как он кормился 6 месяцев. Он все время ходил и просил хлеб.

У колхозника артели им. Ворошилова Шефского сельсовета обнаружено 4 мешка кукурузы, спрятанной в сундуке, 2 мешка ячменя и один мешок проса. До этого он ходил и просил хлеб, утверждая, что дети пухнут от голода.

Никопольский район. Колхозник артели «Незаможник» Борисовского сельсовета Нарыков ходил в правление колхоза и просил хлеб. При проверке у него нашли 32 кг зерна. Сам он в прошлом середняк, имел 140 трудодней.

Единоличник-середняк этого же сельсовета Пряниченко просил хлеб, говорил, что дети опухшие. И действительно, при проверке дети были опухшие. Когда же пошли к нему в дом проверять, то под столом обнару-

жили яму, в которой нашли 87 кг кукурузы, 65 кг ржи и 1,5 ц масляничных культур.

Синельниковский район. У колхозницы артели «Червона домна» Писаревского сельсовета Бут Анны, которая имела 200 трудодней, при 6 трудоспособных, при проверке обнаружено 1,63 ц хлеба. До этого она ходила и просила хлеб.

Пятихатский район. У Гарагана Григория, колхозника артели им. Затонского Саксаганского сельсовета, который систематически ходил и просил хлеба, нашли в яме 1,2 ц ячменя.

У колхозника Балагуты Якова (колхоз с. Комиссаровка), который систематически требовал хлеб, нашли 2,16 ц хлеба. Он выработал в колхозе с 2 трудоспособными членами семьи 130 трудодней...

Заведующий секретным отделом
обкома КП(б)У М. Зайчик

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 161–162. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 415–416.

№ 503 *Доповідна записка Макиївського міськкому партії
Донецькому обкомові КП(б)У про продовольчий стан
району*

8 березня 1933 р.

На Ваш запрос от 28 февраля с. г. сообщаем, что в начале февраля горпарткому от городского отдела ГПУ поступили сведения, что в Слюсарошуруповском сельсовете – артель «Ленинский путь» и Екатеринохопровском сельсовете – артель «Волна коллективизации» – появилось массовое голодание и опухание от голода колхозников и лиц вне колхоза, употребление в пищу колхозниками [артели] «Ленинский путь» и единоличникамидохлых лошадей. По этому вопросу было поручено фракции горсовета проверить это на месте, и 14 февраля с. г. в вышеуказанные колхозы выехал член президиума горсовета т. Геращенко И. На основании непосредственной проверки на месте по всем перечисленным источникам установлено следующее: по данным руководства обоих сельсоветов и личного ознакомления, в указанных колхозах ярко выраженных признаков голодания среди единоличников не имеется. В отношении кулацких семей имеются данные, что такие живут значительно лучше единоличников, пользуясь поддержкой продуктами со стороны родственников, живущих на территории этих 2 сельсоветов. И только в Екатеринохопровском сельсовете есть 4 раскулаченных семьи, которые живут попрошайничеством. Случаев смерти от голода ни в одном сельсовете не было. Колхозником артели «Ленинский путь» Семчуковым В. К. конина действительно бралась – не для употребления в пищу, а для приманки лисиц, т. к. он является охотником и ходит на охоту. Семчуков Д. Я. тоже брал конину для своей собаки. 2 дня спустя по-

сле того, как он брал конину, его жена, [как установил] при изучении этого дела т. Герашенко, у соседа Дегтярева приготавливала кукурузу для каши.

Имеются случаи, что те, кто кричит, что пухнет с голоду, попристраивали у себя в доме ручные мельницы и тайком от других мелют для себя зерно (колхозник Черновол, артель «Ленинский путь»). Член президиума горсовета т. Герашенко нам сообщил, что, ознакомившись с отдельными «голодающими», считает, что надобности употребления в пищу дохлой конины не было, тем более, что у 50 % бравших конину имеются собственные коровы, кое-что из соленых овощей и домашняя птица. Бесспорно, что конина бралась для других надобностей.

Правлениями колхозов ослабевшим колхозникам оказывается помощь продуктами в размере дневной дачи – нормы тем, кто выходит на работу. Для этой цели артель «Ленинский путь» имеет 12 пудов разного зерна, вымолоченного за последние дни, и 50 кг капусты. Артель им. Шевченко – 30 пудов отходов (зерно) и дает теперь уже поллитра молока на работающего. Артель «Вільна праця» имеет 25 пудов смолотого зерна. Фракцией горсовета поручено начальнику городского отдела ГПУ т. Кутыреву ускорить разрешение вопросов, связанных с выселением кулаков по Слюсарошуруповскому и Екатеринохопровскому сельсоветам, и очистить территорию этих сельсоветов от кулацких элементов, подлежащих высылке. Предоставлено право председателям этих сельсоветов отдельным единоличным хозяйствам, желающим выехать с семьями на подыскание места работы, выдавать разрешение на беспрепятственный выезд.

В Екатеринохопровском сельсовете для артелей «Ленинский путь», «Вперед» и им. Шевченко открыта одна ветряная мельница и предложено председателям Слюсарошуруповского и Екатеринохопровского сельсовета выдавать справки колхозникам на помол зерна на этой мельнице.

Городской милицией проведено очистку этих сельсоветов от уголовного элемента, временно прикомандировано работников милиции для прекращения развивавшихся на территории этих сельсоветов краж у колхозников солонина, птицы, скота и другого продовольствия.

Для постоянной связи и руководства по Слюсарошуруповскому сельсовету фракцией горсовета прикреплен член президиума горсовета – заведующий земотделом т. Шевченко, а по Екатеринохопровскому сельсовету – заведующий отделом наробраза т. Радченко. В дальнейшем о положении в этих сельсоветах будем информировать дополнительно.

Секретарь горкома КП(б)У Карпов

№ 504 *Довідка інформаційного сектору ЦК КП(б)У про голодування селян Богуславського району Київської області та Первомайського району Одеської області**

9 березня 1933 р.

Богуславський РПК повідомляє про важке становище в с. Ісайки, Медвини, Ольховиці, Синиці, Чайки, Бородяни, Красногородка, Гуты и Яхны. Голодаєт колхозників дорослих – 1191, дітей – 1812, єдинокитників дорослих – 685, дітей – 691.

В с. Михайлівка одна громадянка «твердосдатчица» зарезала и съела свою дочку 8 лет. Эта громадянка арестована. В с. Маслівка громадянка (соц. положення не установленно) повісила своїх 3 дітей и сама повісилася.

Колхозы указанных сел имели недород и большой недосев весной 1932 г., а большинство из этих колхозников мало выработали трудодней. Часть голодающих – это те, кто не работал в колхозах, ездил на заработки, а то и просто удирал от работы.

Облпартком прислал в район специального уполномоченного. Занаряжены из области такие продукты: муки – 4200 кг, крупы – 4500 кг, мяса – 900 кг, сахара – 360 кг, тюльки – 435 кг и 30 кг растительного масла. Эти продукты полностью районом еще не получены.

Хлеб выдается голодающим в виде займа с обязательным возвратом после снятия урожая.

В связи с фактами голода антисоветские элементы поднимают голову и открыто агитируют против советской власти.

В с. Ісайки были такие выступления: член колхоза (бывш. петлюровец) [говорила]: «В переживаемых труднощах винуваті керівники вищих органів радвлادی, примазавшихся до партії, більшість яких – теж сама петлюрівці та поміщики, котрі мстять населенню за їх пограбування в часи революції їхніх маєтків. Вищі органи радвлادی побачили, що далеко й не туди заїхали, куди слід, навмисно доводять селян, аби такі розбігались з колгоспів. Це стверджується тим, що як одноосібників, так і колгоспників в настояще время обкладають непосильними ріжними податками й дається понять селянам, що настав час зняти з себе той тягар, який селяне переживають».

Беднячка-колхозница Михайличенко слова этого колхозника подтвердила и добавила: «Вищі органи радвлادی побачили, що знищили та розгромили куркулів помилково, які працювали в своїх господарствах та постачали хлібом, салом, м'ясом та іншими продуктами, а тепер нема вже з кого тягнути, перевели нас на старців, бо тепер знущаються над всіма голодними, заводячи навмисно, аби в селянства скоріше лопнуло терпіння».

Дальше выступил бедняк-колхозник:

«Мається велика помилка про ліквідацію куркуля на селі, який раніше ніс весь тягар на плечах своїх, а тепер перейшов на бідноту, котра доведена труднощами, тепер пухне та гине з голоду. Радвллада не цікавиться поліпшенням стану населення, а навпаки, в цілому зацікавлена знищенням непо-

* На документі є помітка: «Архів ПБ. В папку. В. Канов».

трібною для неї селянства. Але майбутня весна повинна відіграти ролю в бік визволення селянства від більшовицького кріпацтва. Також вищі органи самі помилились за схорону працездатного коня тим, що ще в 1930 р. різні представники радвлда на всіх зборах самі говорили, що без коней можна обійтись, що весь обробіток землі буде провадитись машинами, а тепер, коли радвлда побачила, що машинною обробіткою земля запаскуджена, врожай зведено нанівець, то тепер вони спохватились за здорового працездатного коня».

О тяжелом состоянии части рабочих сообщает Первомайский РПК. Бюро Первомайского райпарткома 25.II отметило, что выделенная ранее комиссия подошла к делу организации помощи истощенным формально, проявила халатность и нечуткость. Пред. комиссии – пред. горсовета Токарева – бюро постановило снять с работы и предать суду, остальным членам комиссии бюро ограничилось вынесением выговора.

Бюро РПК наметило ряд мероприятий: организация столовой для местечковой бедноты, улучшение снабжения членов промартелей и т. д.

Как видно из материалов, 27.II положение еще не улучшилось, особенно тяжело состояние деклассированной части населения.

В тяжелом состоянии находятся также больницы и значительная часть нацменовских школ.

Отдельные организации (промкооперация, Харчепромкомбинат) пресупно относятся к вопросу помощи пострадавшим. 4 тонны кукурузной муки, присланные из областного центра, были использованы не по назначению.

Руководитель информпосевгруппы *Аронов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 137–139. Оригінал. Машинопис.

№ 505 *Довідка Донецького обласного відділу ДПУ обкомів КП(б)У про посилення продовольчих труднощів у ряді районів області та смертність від голоду населення*

9 березня 1933 р.

По материалам райаппаратов ГПУ, полученным нами за последнюю декаду, видно, что в ряде районов области продовольственные затруднения местами принимают угрожающие формы и размеры.

В отдельных селах наряду с поголовным голоданием колхозников отмечается и увеличивающаяся смертность.

За период с 27 февраля по 9 марта с. г. включительно по 21 району области зарегистрировано 1008 голодающих семей.

Из указанных 1008 семей – в 648 из них голодающих членов семьи установлено 2569 человек. Из них – членов и кандидатов партии 11 человек.

Из общего количества голодающих к единоличным семьям относится 12 семей с количеством членов семьи в них – 61 человек.

В отдельности по районам указанное количество голодающих разбивается следующим образом:

№ по порядку	Район	Колич. голод. семей с установ. колич. чл. семьи	В их голод. членов семей	Колич. семей с неустан. числом чл. семьи	Примечание
1	2	3	4	5	6
1	Верхнетеплянский	291	1335	–	Одиночек 39 человек. Поражено фактами голодания по 21 району 66 сельсоветов, в них колхозов – 70
2	Новопсковский	190	570	2	
3	Старобельский	53	140	19	
4	Мариупольский	26	125	24	
5	Славянский	21	79	42	
6	Новоайдарский	12	62	72	
7	Беловодский	12	58	33	
8	Троицкий	10	39	15	
9	Краматорский	14	75	2	
10	Красный Луч	8	37	2	
11	Луганский	3	23	45	
12	Меловский	6	17	6	
13	Константиновский	1	4	15	
14	Старокаранский	–	–	33	
15	Волновахский	–	–	28	
16	Гришинский	–	–	7	
17	Ровенецкий	–	–	2	
18	Старокерменчикский	10	–	10	
19	Староникольский	–	–	1	
20	Рубежанский	5	22	–	
21	Лиманский	1	5	2	

Из числа голодающих употребляли в пищу падаль: в 50 случаях – мясо кошек и в 2 случаях – собак, и суррогаты – подавляющее большинство.

Кроме того, на почве голода в с. Володарское Староникольского района зарегистрирован один случай убийства. Была убита 102-летняя старуха Барвиненко. Убийца Барвиненко арестована, в убийстве созналась.

В Новопсковском районе в с. Шапарское был зарегистрирован факт людоедства. Колхозница Хрипунова Домна со своей 16-летней дочерью зарезала свою 11-летнюю внучку.

За период с 1 февраля по 9 марта с. г. включительно на почве голода по 12 районам области умерло 267 человек, из них: детей (по не совсем точному учету) 76 человек. Из них к семьям единоличников относится 20 детей.

По районам число умерших распределяется так:

Районы	Общее число умерших	Из них детей	К семьям единолич. относятся	Примечание
Новопсковский	111	38	5	По этому району с 1 февраля [в] с. Шапарское умерло 74 человека. В с. Целуйково по артели «Коминтерн» – 29 человек.
Беловодский	32	10	–	
Рубежанский	26	2	2	
Волновашский	18	–	–	
Меловский	13	9	–	
Троицкий	8	7	7	
Старобельский	45	7	3	
Новоайдарский	8	3	3	
Старокаранский	2	–	–	
Теплянский	2	–	–	
Мариупольский	1	–	–	

Попутно с приведенными фактами действительного голодания в отдельных районах области: Гришинском, Старокаранском, Старокерменчикском, Славянском и Мариупольском за последнюю декаду отмечено 11 фактов симуляции голода, причем 6 из них относится к Мариупольскому району: колхоз «Молотова» Урзюфского сельсовета.

Заместитель начальника Донецкого областного отдела ГПУ Соколов

№ 506 *Доповідна записка Міловського райкому партії
Донецькому обкомові КП(б)У про продовольчі
труднощі у районі*

10 березня 1933 р.

Настоящим информирую Вас по вопросу создавшихся продовольственных трудностей в нашем районе.

В конце февраля и начале марта продовольственные трудности в части колхозов района значительно усугубились.

В районе по этим колхозам на почве недоедания и полного истощения есть случаи смерти, которых за последние три декады зарегистрировано до 40; семей, которые находятся в тяжелом состоянии, большинство из них — на почве истощения, опухшие, нуждающиеся в срочной помощи, в районе есть до 200. Большинство из смертельных случаев припадают на возраст стариков и детей, причем часть из этих смертельных случаев была связана с заболеванием корью и другими болезнями, которые усугубились недоеданием, после чего наступила смерть. По данным проверки работниками ГПУ, установлено, что все эти семейства из бедняков и середняков-колхозников, есть отдельные семьи из сельских активистов-партийцев. Среди них имеется незначительная часть лодырей, остальные имели от 100 до 250 трудодней, но многие из них многосемейные, где мало трудоспособных.

Нужно отметить, что при первом появлении этих случаев местными организациями не было проявлено надлежащей инициативы для их ликвидации и лишь после принятия решительных мер удалось добиться организации оказания некоторой помощи на местах, хотя положение в этих колхозах не позволяет изыскать хлебных ресурсов, кроме таких продуктов, как буряк, капуста и кое-где незначительное количество картофеля.

С получением помощи из области, которой с последним рядом мы получили 36 ц, нам удалось оказать помощь наиболее находящимся в тяжелом положении семьям, добавив к полученному хлебу 50–60 % также суррогатов, картофеля, буряка и жмыха. Полученная помощь на протяжении марта месяца нам окажет значительную поддержку. Кроме всего этого, мы принимаем все меры к изысканию местных ресурсов для оказания помощи.

9 марта в конце пленума РПК мною на закрытой части [для] секретарей и уполномоченных был дан ряд указаний для принятия мер по этому вопросу на местах.

За последнее время на почве продовольственных трудностей отмечено ряд случаев в некоторых колхозах невыхода на работу, особенно со стороны конюхов и других рабочих.

Все эти факты, особенно сейчас заметно, активно используются контрреволюционным элементом для срыва подготовки к весне.

Учитывая все последствия этих вопросов, мы приняли все меры к проведению массово-организационной и практической работы по линии пар-

тийних ячеек и органов ГПУ для облегчения и ликвидации создавшихся продовольственных трудностей.

В дальнейшем, для проведения весенней посевкампании, я все же просил бы оказать нашему району возможную продовольственную помощь.

Секретарь райкома КП(б)У *Стражев*

Державний архів Донецької області. – Ф. 326. – Оп. 1. – Спр. 130. – Арк. 22. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 420–422.

№ 507 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної трійки ДПУ**

10 березня 1933 р.

Предоставить право рассмотрения дел по повстанчеству и контрреволюции на Украине с применением высшей меры социальной защиты тройке в составе тт. Балицкого, Карлсона и Леплевского.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 96. Оригінал. Машинопис.

№ 508 *Доповідна записка Вінницького обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про важкий продовольчий стан та смертність серед населення в окремих районах*

11 березня 1933 р.

Еще с начала февраля мы начали фиксировать тяжелые продовольственные затруднения по ряду районов нашей области: Тростянецкому, Жмеринскому, Брацлавскому, Калиновскому, Песчанскому, Копайгородскому, Любарскому, Бердичевскому, Литинскому, Станиславчикскому, Махновскому и Немировскому и другим.

Особо выделяются к настоящему моменту Копайгородский, Литинский, Липовецкий, Калиновский, Брацлавский, Казатинский и Тростянецкий районы.

По ряду сел перечисленных районов за последнее время, по неполным данным, насчитывается голодающих семей колхозников – свыше 1000, почти такое же количество и единоличников.

Среди указанных семей имеется много опухших, главным образом детей.

На почве голода зафиксировано 156 смертных случаев, из них колхозников умерло – 102.

В с. Сугаки Копайгородского района за один день 5 марта умерло, по сообщению райаппарата, от голода 9 человек. Опухших от голода насчи-

* Постановва ухвалена на пропозицію ЦК КП(б)У.

тывается более 100 человек. В этом же селе съедены почти все собаки и кошки.

В числе голодающих мы отмечаем колхозников, выработавших по 300–400 трудодней, но вследствие безобразного состояния некоторых колхозов эти колхозники получили чрезвычайно мало (300–400 г в день).

Особо характерными в этом отношении являются села:

Багряновцы Литинского района, Тростянчик и Севериновка Тростянецкого района, Немиринцы Махновского района, где, благодаря систематическому хищению и разбазариванию колхозного хлеба, оплата трудодня была очень низкая.

На почве голода отмечено 6 случаев людоедства, когда родители умертвляют своих детей, мясо которых употребляют в пищу.

В с. Пинковка колхозник-бедняк Кожуховский Алексей 50 лет убил своих 2 дочерей – 7 и 9 лет, мясо которых употребил для еды. Убийство детей Кожуховский объясняет голодом в течение длительного периода времени. При обыске никаких продуктов питания у него не обнаружено.

В Немировском районе 12 февраля с. г. житель хут. Дубины, середняк-единоличник Деменишин Матвей 65 лет убил свою 7-летнюю дочь, мясо которой употребил в пищу совместно с 9-летней дочерью. 15 февраля убил и вторую дочь, мясо которой также употребил для еды вместе с женой. Совершение убийства Д[еменишин] объясняет голодом. (Имеются еще аналогичные случаи.)

Отмечены случаи сознательного умерщвления отцом своих двух детей из-за того, что последних нечем было кормить.

В Литинском районе в первых числах февраля бедняк-единоличник К. с целью умертвления своих детей – двух дочерей 5 и 8 лет, натопил печь и закрыл дымоход. Дети от угара стали мучиться и кричать о помощи, но он лично их задушил, после чего пошел в сельсовет и заявил о совершенном им убийстве. На допросе показал, что убийство совершил ввиду отсутствия каких бы то ни было продуктов питания. При обыске у него дома никаких продуктов питания не обнаружено.

Поступившие материалы за последние дни говорят о создающемся очень тяжелом положении в части снабжения учащихся ряда учебных заведений, расположенных в городах области. На почве продзатруднений наблюдается систематическое оставление студентами учебных заведений.

По Проскурову за последний месяц оставило учебу 16 человек, что составляет 40 % к общему количеству студентов. По Тульчину – 163 человека, что составляет 30 %. По Бердичеву – 343 человека и т. д.

В Полонском районе насчитывается 13 случаев опухания рабочих бумажной фабрики и фаянсового завода.

Явления тяжелых продовольственных затруднений и факты голода принимают все большие размеры, захватывая значительное количество сел и местечковых пунктов.

Продовольственные ресурсы районных организаций настолько ничтожны (а в большинстве совершенно отсутствуют), что рассчитывать на реальную помощь за этот счет нельзя.

Принимаемые областью меры к изысканию хоть некоторых продовольственных фондов для оказания помощи наиболее тяжелым населенным пунктам никаких ощутительных результатов пока не дали вследствие чрезвычайной ограниченности возможностей.

Считаю крайне необходимым отпуск некоторой продовольственной помощи в централизованном порядке, учитывая при этом также нахождение ряда пунктов, пораженных голодом, в непосредственной близости к границе.

Начальник Винницкого
областного отдела ГПУ Соколинский

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 146–148. Копія. Машинопис; 1. – С. 422–424.

№ 509 *Телеграма Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У
про важкий продовольчий стан деяких міст області*

11 березня 1933 р.

Положение со снабжением городов Херсона, Зиновьевска, Первомайска чрезвычайно тяжелое, имеется ряд случаев опухания и смерти. Опухание имеется даже в Одессе. Подробно положение излагал Вам лично специально командированный секретарь обкома т. Степанов. Данное Вами согласие снабжать Зиновьевск и Первомайск за счет особого фонда продовольственной помощи Комитетом резервов не визируется. Необходимы самые срочные меры, ждем немедленного ответа.

Вегер

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 144. Оригінал; 1. – С. 424.

№ 510 *Лист Мелітопольського райкому партії
до Дніпропетровського обкому КП(б)У про погіршення
продовольчого стану району*

11 березня 1933 р.

Из того количества продовольственной помощи, которую район получил от обкома, оказана помощь 427 остро нуждающимся семействам колхозников, у которых трудоспособных 1031 человек, а всех, начиная свыше 8 лет, – 2108 человек.

Помощь эта хотя и небольшая, но все же эти семьи будут поддерживаться примерно до двадцатых чисел марта.

Положение в районе такое, что на этом остановиться никак нельзя. С каждым днем выявляется все большее количество остро нуждающихся. Уже сейчас дополнительно имеется их более 500 семейств колхозников,

что составит не менее 2–2,3 тыс. человек. Это без одиночников, среди которых наибольшее количество смертельных случаев.

Чтобы кое-как продержаться до апреля месяца, необходимо 1000 пудов хлеба, а если взять и одиночников, то вряд ли мы сумеем выкрутиться без серьезных последствий в смысле смертности, особенно сейчас, когда, кроме недоедания, держатся крепкие морозы.

День назад в с. Константиновка обнаружен случай людоедства. Единичник Авраменко 20 лет, сапожник, по данным ГПУ – мелкий вор, варил и ел мясо умершей своей матери, а затем умершего ребенка, потом и сам умер. В доме найдена посуда с вареным человеческим мясом.

По этому же селу из взятых на проверку 47 смертных случаев оказались умершими от голода 21 человек, из них – 10 душ детей (6 одиночников и 4 колхозника). Из 21 умершего – колхозников 9, остальные – одиночники.

Немного больше имеем смертных случаев от голода по с. Пещаное, где также большинство падает на одиночников: по с. Кизияр – более 10 случаев и во всех остальных селах района – единичные случаи: пока [от] 2–3 до 5–6. Смертные случаи колхозников относятся за счет тех, которые имеют мало трудодней – от 55 до 150–200–250.

По тому же с. Константиновка оказалось, что ни секретарь ячейки, ни председатель сельсовета не только не знали, но преступно благодушно относились к этому вопросу и районным организациям ничего не сообщали. За это секретарю ячейки Матвееву и председателю сельсовета Савченко объявлен строгий выговор. Предприняты меры к более точному выявлению положения по этому вопросу во всех селах района, о чем будет сообщено через пару дней.

За последние дни в городе и на окраинах подобрано 30 трупов, причем только за 3 марта их подобрано 23. Большинство из них – пришедшие из Новой Васильевки и других районов, а также нашего района.

Часть голодающих подобрана в больницу – всего 122 человека, из которых уже умерло 48 человек.

Нами приняты следующие меры:

Ввиду крайней необходимости оказать на первые 3–5 дней помощь Константиновке и Кизияру взято 70 пудов муки из сорнякового фонда с тем, чтобы это количество будет пополнено за счет испрашиваемой помощи.

Предложено Комитету Красного Креста организовать в с. Константиновка столовую для детей школьного возраста человек на 100.

Предложено ячейкам организовать подвозку топлива для колхозников, не имеющих его, с условием выдачи на трудодни.

Выброшена в колхозы дополнительно группа врачей для оказания медицинской помощи.

Уже открыты в 20 колхозах ясли (в остальных 13 ясли готовы, но нет продуктов).

Даны вторично указания о том, чтобы всемерно выискивать различные ресурсы для оказания помощи на месте, однако вопрос о помощи стоит так остро, что я обязан просить помощи обкома в размере 1000 пудов.

Секретарь райкома КП(б)У *Толстомят*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 179–180. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 425–426; 3. – С. 651–652.

№ 511 *Спецдонесення транспортного відділу ДПУ
Катерининської залізниці Дніпропетровському
обкомові КП(б)У про смертність від голоду
на залізничних вокзалах*

12 березня 1933 р.

За період с 25.ІІ по 3.ІІІ с. г. по 2-му експлуатаційному району отмечено 35 случаев умирания от голода и истощения на вокзалах.

По станциям указанное число случаев распределяется таким образом:
ст. Днепропетровск – 11,
ст. Н-Днепровск – 6,
ст. Синельниково – 7,
ст. Пятихатки – 11.

Кроме того, по ст. Мелитополь за февраль месяц зафиксировано 6 случаев смерти от голода и истощения.

Из указанных 41 чел. имеется 13 человек крестьян-пассажиров.

Преимущественное же количество умерших на вокзалах относится за счет освобожденных из ДОПРа.

Следует отдельно отметить, что значительному количеству освобождаемых из ДОПРа проездные документы не выдаются, в связи с чем они не имеют возможности выехать к месту своего жительства и концентрируются на вокзалах. Не имея средств и не получая хлеба и других продуктов, умирают от голода.

Сообщая о вышеизложенном, полагаю бы необходимым обязать соответствующие организации удовлетворением освобождаемых из ДОПРа проездными документами до избираемого местожительства или места работы.

Вр. нач. ДТО ОГПУ Екат. ж. д. *Вецгайль*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 198–199. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 512 *Інформація Дніпропетровського обкому партії
ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан і смертність
від голоду в області*

12 березня 1933 р.

Положение с нехваткой продовольствия на селе оказалось здесь – в Днепропетровской области – гораздо более тяжелым и серьезным, чем я мог предполагать.

Я буквально завален ежедневными сообщениями и материалами о случаях голодных смертей, опухания и заболеваний от голода. Последние дни все чаще поступают сообщения о трупоедстве и людоедстве. В таких городах, как Мелитополь, Бердянск, подобрано за последние 2–3 недели по 3–4 десятка трупов на улице. На станциях железных дорог (только на крупных, узловых) подобрано, по данным ДТО ГПУ, около 150 трупов людей, умерших от истощения на почве голода.

По данным областного отдела ГПУ, количество умерших от голода или в связи с обострившимися заболеваниями на почве голода составляло на 1 марта около 1600 человек, количество опухших или заболевших от голода составляло по 23 районам 16 тыс. чел. Эти данные в ряде случаев, несомненно, преувеличены, но зато ими не охвачен ряд других случаев, еще не зарегистрированных и не попавших под учет.

Серьезные работники, сидящие у нас в В. Лепетихском, Апостоловском районах, работавшие в прошлом году весной в трудных районах Киевской и Винницкой областей, заявляют, что положение в этих районах, где они сейчас находятся, значительно серьезнее и труднее, чем было в прошлом году на Уманщине (Бабанском и других районах).

Беда еще в том, что в результате усердно проводившегося здесь изъятия от колхозников «незаконно полученных» ими натуральных авансов и массовых искривлений, допущенных при этом, у нас среди опухших и оставшихся совершенно без хлеба очень велик процент колхозников, выработавших большое количество трудодней.

В сообщениях о смертях, опуханиях и т. д. очень много бывает преувеличений: установлен, например, факт, когда один парторг вагоноремонтного завода сообщил, что группа рабочих (в том числе и он сам) имеют опухания на почве недоедания, а на деле выяснилось, что люди просто больны почками и т. д. Эти «пухлые» настроения сейчас распространяются как зараза, и с ними приходится и придется жестко бороться.

Отпущенный нам хлеб (200 тыс. пудов) для оказания продовольственной помощи рабочим совхозов, МТС и МТМ, партийному активу районов, партийному и беспартийному активу колхозов, мы уже весь роздали. Израсходован в данный момент этот хлеб не больше чем на 45 %. Из этого хлеба мы выделили 30 тыс. пудов на истребление сорняков (выдача хлеба за работу), 25 тыс. пудов – на организацию детпитания, 27 тыс. пудов – на кормление учителей и агрономов, вплоть до нового урожая около 30 тысяч пудов – для рабочих МТС и совхозов и остальное дали в распоряжение

районов для оказания продовольственной помощи в каждом отдельном случае.

Из 1 000 000 пудов отпущенной нам продссуды мы распределили по районам 700 тыс. пудов, остальные 300 тыс. пудов у нас оставлены в качестве резерва на проведение прополочных работ и на оказание помощи отдельным районам, где во время сева выявится более тяжелое положение. Расходование этого хлеба мы производим очень экономно. Без этого, при выявившихся размерах продзатруднений, от него могло бы очень быстро ничего не остаться. Заявок и требований на помощь хлебом мы имеем гораздо больше.

Одновременно при предъявлении к нам зачастую преувеличенных заявок и требований о помощи, многие наши райончики проявляют возмущительную малоподвижность в деле использования того хлеба, который им уже отпущен. Продолжают иметь место многочисленные факты, когда колхозники, выработавшие 500–700 трудовых, пухнут, в то время как хлеб району уже отпущен для оказания помощи этим колхозникам в первую очередь 20–25 дней тому назад.

Пишу я это сообщение, главным образом, в целях информации. Со своей стороны мы принимаем все меры, чтобы, несмотря на эти трудности, посеять как следует и укрепить колхозы. Я думаю, что в основном это нам удастся.

Прошу о следующем:

1. Дать нам дополнительно в качестве продовольственной и фуражной ссуды те 300–400 тыс. пудов магара, которые лежат на территории нашей области (об этом я уже писал в своем письме).

2. Разрешить отпускать колхозам – сдатчикам маслосемян – причитающееся им количество жмыха и масла, соответственно сданному им количеству маслосемян, не связывая этого с полным выполнением плана заготовок по маслосеменам.

3. Отпустить для детского питания и для улучшения снабжения рабочих в таких городах, как Бердянск, Мелитополь, Б. Токмак, Никополь, Павлоград, Синельниково, Молочанск, Пятихатки, Криворожье, несколько десятков тонн крупы, некоторое количество подсолнечного масла и немного сахара.

4. Ввиду большого распространения всякого рода заболеваний и массовой смертности на почве обострившихся всяких эпидемических заболеваний необходимо оказать Днепропетровской области экстренную помощь по линии медицинско-защитной: отпустить из резервного фонда СНК УССР средства, расширить больничную и медицинскую сеть, дать медикаменты, кое-какие продукты и оборудование для этого, подбросить медперсонал и т. д.

5. Ввиду исключительно тяжелого состояния живой тягловой силы в колхозах ряда районов необходимо экстренно подбросить нам дополнительно к началу сева хотя бы 300 тракторов.

Во время перевозки семян выяснилось, что мы имеем до двух десятков районов, где лошадь, вследствие своей истощенности, к севу совершенно

не готова. Даже при перевозке семзерна на 25 км приходилось лошадей останавливать в промежуточных селах на 2–3 дня на отдых, перепрягать их и т. д. Мы вынуждены были приступить теперь же к расходованию отпущенных нам 950 тыс. пудов фуражной ссуды, ибо без этого лошадь с перевозкой семян не справилась бы и к моменту сева пришла бы в совершенно негодное состояние.

Мы имеем ряд районов (Павлоградский, Межевской, Апостоловский, Сталиндорфский, Генический, Чубаревский, Б. Токмакский и т. д.), где без экстренной добавки тягла нельзя совершенно рассчитывать на то, что люди выполнят установленный план сева и посеют при этом как следует.

С коммунистическим приветом

Секретарь Днепропетровского
обкома КП(б)У М. Хатаевич

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 193–196. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 426–429.

№ 513 *Довідка ДПУ УСРР про продовольчі труднощі та вражені голодуванням райони України*

12 березня 1933 р.

По данным, поступившим в феврале – марте, продзатруднения зафиксированы в 738 населенных пунктах 139 районов, где голодает 11 тыс. 067 семей.

В числе голодающих острым заболеваниями на почве недоедания подвержено 17 тыс. 308 человек.

За этот же период умерло от голода – 2 тыс. 487 человек.

Наибольшее количество фактов голода зарегистрировано в конце февраля и начале марта. В отдельных местах это явление приняло массовый характер.

По отдельным областям Украины приведенные цифры разбиваются:

Область	Колич. р-нов	В них поражено населен. пунктов	Колич. голодающ. семей	В т. ч. больших (душ)	Умерло
Днепропетровская	35	336	6436	16 211	1700
Киевская	27	75	1363	253	417
Винницкая	20	82	625	201	59
Донецкая	29	83	573	409	263
Одесская	14	32	131	83	11
Харьковская	5	20	116	151	37
АМССР	9	110	1823	–	–
Итого	139	738	11 067	17 308	2487

Наиболее поражены продзатруднениями – Днепропетровская, Киевская области и АМССР. По количеству голодающих семей, подверженных заболеваниям и смертности, особенно выделяется Днепропетровская область.

Преобладающее количество голодающих – колхозники. К ним относятся, главным образом, многосемейные хозяйства, выработавшие незначительное количество трудодней. Зарегистрированы также факты голода среди колхозников, выработавших большое количество трудодней, но не получивших в колхозе продуктов питания в результате разбазаривания и кражи хлеба в момент уборки.

Среди единоличников испытывают продзатруднения многосемейные, главным образом бедняцкие, хозяйства. Большинство из них в последнее время не занималось сельским хозяйством.

Голодающие семьи употребляют в пищу разные суррогаты (кукурузные качаны и стебли, просяную шелуху, сушенную солому, травы, гнилые арбузы и буряки, картофельную шелуху, стручки акации и т. п.). Зарегистрированы факты употребления в пищу мяса кошек, собак и павших лошадей.

Случаев людоедства зарегистрировано 28. Большая часть их относится к 3-й декаде февраля и началу марта. 19 случаев людоедства из 28 приходятся на Киевскую область.

В феврале также имели место 13 случаев трупоедства.

В районах, где отмечены факты голода, созданы специальные комиссии для мобилизации средств и оказания немедленной помощи. Областными организациями выделены продовольственные фонды для районов, наиболее пораженных продзатруднениями.

П р и л о ж е н и е: Фактический материал и список районов, наиболее пораженных продзатруднениями.

Пом. начальника секретно-политического отдела
ГПУ УССР *Александровский*

ФАКТИЧЕСКИЙ МАТЕРИАЛ

Уманский район. Из 39 сел района продзатруднениями охвачено 22 села, где голодает 1076 семей с общим количеством 3336 человек, из них: колхозных семей – 678, единоличных – 398.

Среди голодающих отмечены массовые заболевания безбелковыми отеками.

В Умани имеется свыше 100 семей красноармейцев, которые находятся в тяжелом положении, так как совершенно не получают продуктов питания. Красноармейские семьи целой делегацией посетили командира дивизии, расположенной в г. Умань, с просьбой об оказании помощи.

По городу и селам значительно увеличилась смертность на почве голода. За февраль месяц умерло от голода 230 человек. Кроме того, в больницах умерло 103 человека, подобранных милицией на улицах в совершенно истощенном виде.

Также увеличилась беспризорность, налеты и кражи продуктов питания. Зарегистрировано 10 убийств, произведенных исключительно для грабежа продуктов питания.

Президиумом райисполкома создана специальная комиссия для изыскания средств и оказания помощи голодающим. В г. Умань организованы 2 столовые на 300 человек: одна – для детей рабочих, другая – для неорганизованного населения. В селе Текучее открывается детдом на 150 детей с обслуживанием 6 близлежащих сел. Этому же селу намечено оказать единовременную помощь голодающим колхозникам и единоличникам.

(Киевская область)

Н. Васильковский р-н. В районе голодает 922 семьи, среди них опухших и заболевших 1 тыс. 721 человек. Умерло от голода 508 человек. Смертность значительно увеличилась в связи с распространившейся эпидемией тропической малярии, дающей большой процент смертных исходов вследствие крайней истощенности населения от голода.

Голодающие питаются всякими отбросами, падалью и различными суррогатами. В районе отмечена торговля спекулятивного элемента трупами кошек, собак и мясом павших лошадей. Средняя стоимость трупа собаки – 12 руб., килограмма мяса павшей лошади – 6–8 руб. Расплата в большинстве случаев производится вещами (одеждой, коврами и проч.). Аналогичное положение в ряде других районов.

Акимовский район. Голодает 903 семьи, опухло от недоедания 2 тыс. 408 человек, умерло от голода 220 человек.

Павлоградский район. Голодает 833 семьи, опухло от недоедания 2 тыс. 139 человек, умерло от голода 290 человек.

Указанным районам областными и районными организациями оказана продовольственная помощь в количестве – 9 тыс. 800 пудов зернохлеба.

(Днепропетровская область)

Новопсковский р-н. В с. Шапарское из 230 семей (212 колхозных и 18 единоличных) совершенно не имеют продуктов питания и голодают 190 семей, которые употребляют в пищу разные отбросы, падаль, мясо кошек и собак.

Среди голодающих имеется 570 человек больных и опухших.

Умерло от голода 74 человека, в том числе 38 детей. Из числа умерших только 5 единоличников, остальные – колхозники, выработавшие от 200 до 700 трудодней, получившие в свое время по 550 г хлеба на трудодень.

РИК оказана продпомощь в количестве 1 т зерна. Предложено правлению артели перемолоть 50 ц имеющихся отходов и снабдить печеным хлебом особо нуждающиеся семьи колхозников.

В. Теплянский р-н. В Краснооктябрьском и Б. Черниговском сельсоветах голодает 291 семья колхозников с общим количеством 1 тыс. 335 чел.

Значительная часть голодающих колхозников – бедняки. Большинство голодающих истощены, опухли и совершенно нетрудоспособны.

Райорганизаціями прийняті заходи для надання термінової допомоги голодаючим.

(АМСРР)

Дубоссарський район (пограничний). В 9 селах району голодає 162 сім'ї колхозників і 88 сімей єдинокласників з загальною кількістю 649 осіб. Серед голодаючих – значуща частина опухлих і захворілих від виснаження.

Особливо уражено продзатрудненнями с. Переритоє, постраждале весною 1932 г. від повення. В селі голодає 93 сім'ї, в тому числі 46 сімей колхозників.

З голодаючих 6 сімей використовують в їжу «турецьке» просо, 8 сімей живляться виключно стручками акації.

Аналогічне положення в Кодимському районі, де голодає 498 сімей з загальною кількістю 1 тис. 193 осіб. З них: сімей колхозників – 383, єдинокласників – 115.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 149–158. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 429–433; 3. – С. 653–655.

№ 514 *Лист Київського обласного відділу ДПУ до голови ДПУ УСРР про важкий продовольчий стан і посилення смертності у ряді районів області **

12 березня 1933 р.

Дорогой Всеволод Аполлонович!

Продовольственні затруднення в Київській області з кожним днем обострюються. Уже уражені 28 районів області, в основному райони бурякосяння.

Аналогічне положення з продовольственными затрудненнями ми маємо в г. Київ, Житомир, Біла Церква, Умань, Радомисль і др.

Більшість фактів [свідетельствующих о наличии] голодаючих, опухлих, хворих на ґрунті недоедання, випадків людоедства і трупоедства падає на райони, раніше входять в склад Уманського і Білоцерківського округів.

Основна маса голодаючих – це єдинокласники і колхозники, маючі мало трудової. Правда, в деяких місцях голодають і колхозники, маючі 500 трудової.

Кількість смертних випадків від голода на території Уманщини і Білоцерківщини, по порівнянню навіть з минулим роком, зараз різко збільшилась. В більшості випадків умирають діти і старіки.

* Лист був надісланий В. Балицьким секретареві ЦК КП(б)У П. Постишеву. На документі є помітка: «Архів ПБ».

Приведу несколько цифр о количестве голодающих, опухших и умерших от голода по отдельным районам.

Христиновский район. Село Россошки. За первые несколько дней марта умерло от голода 13 человек, из них 10 колхозников. Опухших – 120 человек.

Село Севастьяновка. Умерло от голода 7 человек, больных и истощенных от недоедания – 259 человек, в числе истощенных больных – большинство детей.

Букский район. Село Коженцы. Опухло 286 человек, из них колхозников – 59 человек, умерло в январе 8 человек, в феврале – 32 человека. Бригады сельсовета ежедневно в погребках обнаруживают трупы умерших. За два дня изъято 16 трупов.

Село Маньковка. Опухших и истощенных на почве недоедания – 400 человек, за два месяца умерло 30 человек, в том числе 23 колхозника. В селе свирепствует тиф.

Село Харьковка. Больных, истощенных на почве недоедания – 234 человека. Опухших – 109 человек.

Село Берянка. Опухло 47 семейств, в том числе 3 семьи красноармейцев.

Село Помойки. Опухло 147 человек.

Село Подковнич. Опухло 269 человек, в том числе 94 ребенка.

Володарский (БЦ) район. По предварительным подсчетам, на 1 марта насчитывается по району остро нуждающихся в продуктах питания 7 тыс. человек, из них $\frac{3}{4}$ колхозников. На почве недоедания умерло около 1000 человек.

Белоцерковский район. По материалам райаппарата, голодом поражены 47 населенных пунктов района.

Село Малая Вильшанка. Голодает 91 семья. В них – 55 опухших. Умерло на почве недоедания за 2 месяца 24 человека.

Село Пилипчи. Голодающих – 169 семейств. В них опухших – 132 человека. Смертных случаев от недоедания – 37.

Приведенные цифры значительно приуменьшены, так как райаппараты ГПУ учета количества голодающих и опухших не ведут, а о действительном количестве умерших от голода подчас неизвестно и сельсовету.

Во многих селах трупы своевременно не хоронят, а сваливают в погребка, дворы. Бригады сельсовета, собирая трупы, не хоронят их в одиночку, а копают общие ямы, куда свозят от 10 до 15 трупов. Таким образом, в некоторых селах трупы умерших находятся в домах по несколько дней.

В общем количество голодающих, опухших и больных на почве недоедания по области достигает несколько десятков тысяч человек.

За последнее время мы отмечаем значительный рост трупоедства и людоедства. Ежедневно из районов получаю 10 и больше донесений.

В ряде случаев людоедство переходит даже «в привычку» Имеются факты, когда отдельные лица, замеченные в людоедстве в прошлом году,

употребляют в пищу человеческое мясо и сейчас, для чего совершают убийство детей, знакомых и просто случайных людей.

В пораженных людоедством селах с каждым днем укрепляется мнение, что возможно употреблять в пищу человеческое мясо. Это мнение распространяется особенно среди голодных и опухших детей.

За время с 9 января по 12 марта в районах Киевской области учтено:

трупоедства....	54 случая
людоедства....	69 »

Эти цифры, конечно, не точны, ибо в действительности есть гораздо больше фактов, которые нами не учтены.

Приведу только несколько фактов трупо- и людоедства, остальные случаи почти аналогичны, т. е. мать или отец убивают ребенка, мясо употребляют в пищу и кормят этим же мясом своих детей. Многие делают «запасы» и солят мясо в бочонках.

Володарский район. В с. Рудое, оставив дома 3 малолетних детей, из села выехала единоличница Яремчук Анна. Не имея совершенно продуктов питания, по уговору со старшей сестрой 9-летний мальчик убил 3-летнюю девочку (сестру), после чего отрезали у нее голову и в сыром виде ели мясо трупа.

Черняховский район. В с. Андрееве умер на почве недоедания бедняк Желун. Труп находился в комнате в течение суток. Оставшиеся 2 детей – 8 и 11 лет – совершенно не имели продуктов питания. 11-летний мальчик ножом вскрыл живот умершего отца, вынул внутренности и приготовил их, чтобы сварить. Об этом узнали соседи и своевременно труп был забран из квартиры.

Звенигородский район. В с. Гудзовка с целью получить мясо для питания единоличник Баробей зарезал своего брата Андрея 14 лет. До этого Баробей вместе с убитым Андреем зарезали меньшего брата Ивана 12 лет. В процессе следствия было установлено, что убитые Иван и Андрей весной 1932 г. убили свою меньшую сестру 4 лет.

Сквирский район. В с. Воробьевка колхозница Хроник Варя, оставив дома 4 детей, ушла искать пищу для них. В это время 4-месячный ребенок умер, и оставшиеся дети начали грызть в сыром виде труп умершего ребенка. Когда мать вернулась, она разрубила на части труп умершего ребенка, сварила суп и накормила детей. Через 3 дня умер второй ребенок Хроников, 3 лет. Мясо трупа также употреблялось в пищу.

На второй день в этом же селе единоличница Ошевская разрубила на части труп умершего 9-летнего ребенка, мозги изжарила и ими кормила остальных детей. Мясо трупа она посолила и сложила в бочку.

В отношении городов. Наиболее обострились за последнее время продовольственные затруднения в Киеве, Житомире, Умани, Белой Церкви, Василькове.

Привожу несколько фактов.

г. **Житомир**. Опухших на почве недоедания – 134 рабочих. До 1000 студентов вследствие тяжелых материально-бытовых условий ушли из вузов. На отдельных предприятиях были зарегистрированы волюнчальные настроения среди рабочих. Смертность и опухания от голода особенно отмечены среди деклассированного элемента.

г. **Умань**. Зарегистрировано 120 случаев смерти на почве истощения. Отмечены факты опухания рабочих-ударников с большим производственным стажем. На кладбище ежедневно находят непогребенными трупы, возимые туда родственниками.

По городу имеются свыше 100 семей красноармейцев, остро нуждающихся в продуктах питания. Отмечены случаи, когда на улицах от истощения падают прохожие. Участились случаи нападения на прохожих, у которых из рук вырывают пакеты с продуктами, причем в некоторых случаях милиция не в состоянии вести борьбу с этим явлением.

В первых числах марта были отмечены 3 случая, когда голодающие набрасывались на улицах на лошадей, тут же их убивали и мясо разбиралось для пищи. Так были уничтожены лошади Пиловецкого завода, Кочержанского колхоза и кооператива.

На квартиры военнослужащих по ночам приходят голодающие и настойчиво требуют «дать хлеба», угрожая при этом «выбить стекла и проч.».

Беспризорность в связи с продовольственными затруднениями с каждым днем увеличивается как в городах, так и на селе. Родители, бросая хозяйства, уезжают из села и оставляют детей на произвол судьбы.

Значительно увеличилось уголовное проявления (кражи, грабежи, вооруженные нападения). В одном только Сквирском районе ликвидировано 6 уголовных бандитских группировок.

Хочу обратить внимание на обострение продовольственных затруднений в г. Киев.

Снабжение, особенно неорганизованного населения и рабочих 2-й группы предприятий, находится в ужасном состоянии. Привожу факты: рабочие кожзавода № 6 Майбузда – беспартийный, Кулик – беспартийный и Чудновский – член КП(б)У выносят из завода головки от кож, мездру и жарят для еды. Кожзавод № 6: работница Ягодка ежедневно приходит в столовую с 4 детьми, ходит от стола к столу и просит дать объедки для детей, заявляя: «Вы не удивляйтесь, я мать, я должна спасти своих детей от голода».

В городе за последнее время ежедневно подбирают десятки трупов, а также десятки истощенных, часть которых в больницах умирает.

В январе подобрано	400 трупов
В феврале »	518 »
За 8 дней марта »	248 »

Кроме этого, в городе ежедневно подбрасывают 100 и даже больше детей.

Обращает на себя внимание положение со снабжением пограничных районов (Емильчанский, Городницкий и Олевский), где продовольствен-

ные затруднения также обострены. Острую нужду в продуктах питания ощущают рабочие фарфоро-фаянсовой промышленности. Имеется ряд случаев опухания рабочих на почве недоедания.

Меры, принятые областью (организация питательных пунктов, выдача горячих завтраков примерно около $\frac{1}{3}$ голодающих детей), конечно, не могут обеспечить необходимую помощь голодающим. Полученная продовольственная помощь явно недостаточна.

Следует обратить особое внимание на то, что если массовые случаи употребления в пищу суррогатов, кошек, собак, падали (даже сапных лошадей) не дали еще больших эпидемических заболеваний, то с наступлением оттепели мы можем стать перед фактом вспышки эпидемий (тиф, дизентерия и проч.).

С комприветом *Розанов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 185–190. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 433–437.

№ 515 *Лист Наркомзему УСРР та Київського обкому партії до ЦК КП(б)У про заходи щодо господарської та продовольчої допомоги районам Київської області*

14 березня 1933 р.

Киевским обкомом КП(б)У 9 марта послана Политбюро записка о продовольственном и хозяйственном положении в основных свеклосеющих районах.

Тов. Одинцовым 12 марта послана Политбюро записка о положении в районах: Уманском, Шполянском и Белоцерковском.

В дополнение к этому сообщаем, что 34 основным свеклосеющим и вместе с тем зерновым районам необходима следующая помощь:

Семена

а) **зерновые культуры.** Для обеспечения плана посева в колхозном секторе требуется отпуск семссуды в количестве 59,3 тыс. ц. Кроме того, требуется еще семссуда в количестве 48,8 тыс. ц для охвата колхозами тех площадей, какие не сможет засеять единоличник;

Таким образом, всего требуется семссуды по зерновым в количестве 108,1 тыс. ц;

б) **картофель.** Для обеспечения плана полевого посева картофеля в колхозах требуется семенная ссуда в количестве 348 тыс. ц;

в) **вика-овес.** Для обеспечения кормового клина необходимо разрешить использовать в порядке семссуды 56,5 тыс. ц вики-овса, имеющиеся на Киевщине (в Заготзерно – 24,5 тыс. ц и в Союзсеменоводе – 32 тыс. ц).

Тягло

а) **концкорма.** Для подкормки лошадей перед полевыми работами и во время весеннего сева необходимо дополнительно отпустить 53 тыс. ц концкормов, исходя из расчета – в среднем 1,5 ц на лошадь колхоза. Собрано колхозами 32 тыс. ц и уже отпущено фуражной ссуды тысячу ц;

б) **трактора.** Учитывая, что в основных свекловичных районах колхозы должны посеять 190 тыс. га свеклы, а осенью глубокая пахота проведена на площади 128 тыс. га, необходим дополнительный отпуск тракторов.

Продовольствие

Для оказания минимальной продовольственной помощи населению необходимо отпустить на период с 1 апреля по 1 июля 260,6 тыс. ц хлеба в зерне, 22,6 тыс. ц крупы, 4,5 тыс. ц сахара и, кроме того, 113,9 тыс. ц картофеля. Отпуск сахара и крупы имеется в виду исключительно для детского населения.

Кроме того, необходимо разрешить самостоятельную заготовку картофеля и хлеба областным и районным организациям Киевщины в областях РСФСР, Белоруссии, Западной области и ЦЧО.

Секретарь обкома КП(б)У Демченко
Наркомзем УССР Одинцов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 15–17. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 437–439.

№ 516 *Повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан с. Шапарське Новопсковського району Донецької області*

14 березня 1933 р.

В с. Шапарское Новопсковского района из 230 хозяйств (212 колхозных и 18 единоличных) совершенно не имеет продуктов питания и голодает 190 хозяйств, которые употребляют в пищу мясо кошек и собак, разные отбросы и падаль.

Среди голодающих насчитывается 570 человек опухших и больных.

За время с 1 января по 20 февраля умерло от голода 74 человека, в том числе 38 детей. Из числа умерших – 5 человек единоличников, остальные – колхозники, выработавшие от 200 до 700 трудодней, получившие в свое время по 550 г хлеба за трудодень.

Правление колхоза на неоднократные просьбы колхозников об оказании помощи в этом отказывало, несмотря на наличие 170 ц зерновых отходов.

Райисполкомом оказана продпомощь в количестве 1 т зерна. Правлению артели предложено немедленно перемолоть 50 ц отходов и снабдить

печеным хлебом в первую очередь особенно нуждающиеся семьи колхозников.

Зам. председателя ГПУ УССР *Леплевский*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 181. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 439.

№ 517 *Записка Наркомзему УССР ЦК КП(б)У про голодування та смертність населення у Київській області*

14 березня 1933 р.

В Дополнение к моей записке от 12 марта о положении в Уманском и Белоцерковском районах сообщаю полученную мною сегодня информацию от начальника ГПУ Киевской области т. Розанова о положении по области в целом.

Голодание, с его последствиями, имеем в 32–34 районах. По 16 районам имеем 123 зарегистрированных случая людоедства и трупоедства (в том числе 64 случая людоедства).

По Белоцерковскому району опухло 9603 человека (в том числе лежит 1525 человек).

По Букскому району голодает 3878 человек (в том числе лежит 3736 человек). За февраль и март умерло от голода 742 человека.

По Смелянскому району остро голодает 404 человека (в том числе опухло 203 человека).

По Переяславскому району опухло 1113 человек. Умерло от голода 238 человек.

По Богуславскому району голодает 1931 хозяйство.

В с. Песчаное Золотоношского района голодает 639 семей.

В с. Севастьяновка Христиновского района опухло 250 человек.

По Лисянскому району голодает 57 хозяйств (в том числе опухло 96 человек).

Эти данные являются лишь иллюстрацией, собранной по разным материалам. Учет не ведется.

В городах массовое нищенство и беспризорность. Голодает значительное количество рабочих. Опухло рабочих: Житомир – 134 человека, Белая Церковь – 20 человек завода «1 Мая»; Васильков – 25 человек кожевенного завода. В других городах положение не лучше.

По Киеву на улицах подобрано трупов: январь – 400, февраль – 518, за 10 дней марта – 249. В последние дни родители подбрасывают детей в среднем по 100 человек [в день].

Сегодня вместе с Киевским обкомом КП(б)У закончу разработку вопроса о размерах необходимой помощи и завтра выезжаю в Харьков. Необходимо до рассмотрения вопроса в целом немедленно отпустить Киев-

щине серьезную продовольственную помощь, о чем я писал в предыдущей записке*.

Положение здесь очень серьезное, и требуются немедленные меры.

Нарком земледелия УССР *Одинцов*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6274. – Арк. 176–177. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 440–441.

№ 518 *Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР ОДПУ про хід підготовки до весняної сівби*

Не раніше 15 березня 1933 р.

Начальнику СПО ОГПУ т. *Молчанову*

1. Обеспеченность колхозов посевным материалом для весеннего сева, с предоставленной семсудой, по данным на 15 марта, определяется в 89,3 %. Недостает по зерновым культурам 845,2 тыс. ц. Дальнейшая засыпка семфондов в колхозах повсеместно почти прекратилась. По единоличному сектору собрано 669,2 тыс. ц, что составляет 38,4 % потребности. План внутриобластных и межобластных перебросок был полностью выполнен к 10 марта с. г. Вывозка колхозами семсуды в целом проходит удовлетворительно. В Харьковской, Днепропетровской обл. и АМССР отмечены случаи завоза семян низкой кондиционности, а в некоторых случаях – вовсе непригодных для посева. Так, в Драбовский район Харьковской обл. Кременчугской конторой Заготзерно отгружено 250 т овса – смеси пяти сортов, в том числе желтых и белых семян, созревающих разновременно. Рыбницким районом АМССР по наряду Нежинской конторы Заготзерно получены семена овса темного цвета и тухлые. 5 вагонов овса, прибывшего в порядке семсуды, имеют влажность до 19 %. В Балтский район АМССР по наряду Черкасского Заготзерна завезено 5 вагонов ячменя, 7 % которого проросло и 25 % засорено. Посевматериал прибыл в загрязненных куриным пометом вагонах. По всем указанным фактам ведется расследование. Меры к охране посевного материала на ссыпках, элеваторах, в колхозах и при транспортировании приняты. Состав возчиков колхозов фильтруется. Мобилизован сельский актив для сопровождения подвода с семсудой. В результате проведенной органами ГПУ специальной проверки состава сторожей колхозов классово-враждебный элемент и лица, физически непригодные для несения сторожевой службы, сняты с работы. По данным Одесского, Харьковского, Винницкого и Донецкого облотделов ГПУ, в порядке очистки сторожевой охраны снято 480 чел., среди которых: кулаков, петлюровцев, политбандитов и уголовников – 283 чел., непригодных для несения охраны (старики, больные) – 189 чел. Продолжают выявляться факты хищений посевматериала из зернохранилищ колхозов, а также при погрузке и перевоз-

* Див. док. № 515.

ке семян. В Харьковской, Одесской и Киевской обл. вскрыто 26 случаев хищения зерна. Арестовано 85 чел. По всем делам о хищении зерна следствие срочно заканчивается, дела направляются в Судтройку при Коллегии ГПУ УССР и частично разбираются в показательном порядке. С 5 по 15 марта органами ГПУ и милиции выявлено скрытого и расхищенного зерна 3115 ц. Арестовано за этот же период 281 чел.

Очистка и протравка семян проходят недостаточными темпами. На 10 марта очищено 62,4 %, протравлено – 30,7 %. В ряде районов Украины протравочная работа тормозится из-за недостатка ядов. Земорганы и ОБВ проявляют медлительность в переброске протравочных материалов.

Проведенной проверкой установлено, что в Днепропетровской обл. из 47 районов не обеспечены протравочными ядами 17 районов. В Харьковской обл. из-за отсутствия ядов не приступили к работе 9 районов. В 29 районах Винницкой обл. к протравке семян не приступили. Большинство колхозов намерено производить протравку влажным способом за 2–3 дня до сева. В 10 районах протравка не производится из-за отсутствия химикатов. 11 районов Черниговской обл. не производят протравку по той же причине. Мелитопольская контора ОБВ (Днепропетровская обл.) продолжительное время отказывала колхозам в снабжении протравочными ядами, мотивируя их отсутствием. Произведенной райаппаратом ГПУ проверкой выявлено на складе конторы 1 тыс. кг лишнего формалина. Ведется расследование.

2. План ремонта тракторного парка МТС Украины на 15 марта выполнен на 74,1 %. Произведенной 15–18 марта органами ГПУ по 155 районам проверкой фактической готовности тракторного парка к севу установлено, что в 48 районах Одесской обл. МТС и МТМ отремонтировано 4174 трактора, остается отремонтировать 907. В 21 МТМ Днепропетровской обл. – соответственно 1163 и 623. В 26 районах Харьковской обл. – 1394 и 168. В 45 районах Винницкой обл. – 2718 и 366. По 13 МТМ Киевской обл. – 372 и 89. Для ликвидации выявленных проверкой недочетов в ремонте и форсирования завоза ремонтных материалов органами ГПУ на местах оказывается оперативная помощь.

В Харьковской обл. произведенной проверкой продвижения грузов по 10 основным железнодорожным станциям выявлено на станции Купянск-узловая, Харьков-Балашевка и др. значительное количество тракторных частей, продолжительное время не выкупавшихся грузополучателями. Принятыми мерами эти части были немедленно переданы МТС и МТМ.

Качество ремонта в ряде МТМ остается низким. Значительное количество отремонтированных тракторов не выдерживает испытания и ставится на повторный ремонт. В результате специальной проверки установлено следующее:

По 17 МТМ Днепропетровской обл. из 1163 отремонтированных тракторов при испытании не принято 229. По 12 МТМ Одесской обл. забраковано и поставлено на повторный ремонт 210 тракторов. В 9 районах Харьковской обл. из 284 выпущенных из ремонта тракторов забраковано 118. В пяти районах Винницкой обл. забраковано 18 тракторов.

Вновь вскрыты факты вредительства при ремонте тракторов в Новоархангельском, Баштанском, Снегиревском, Грушковском, Голованевском районах Одесской обл., Глобинском районе – Харьковской [обл.] и Солонянском – Днепропетровской обл. Вредительство выразилось в умышленно недоброкачественном ремонте, порче тракторных моторов и оборудования МТМ. За преступно-халатное и вредительское отношение к ремонту тракторного парка с 5 по 15 марта арестовано и предано суду 143 чел.

Во многих МТС и МТМ слабо организована приемка отремонтированных тракторов. В Одесской обл. на 18 марта еще не принято 817 тракторов. В Петриковском, Бердянском, Солонянском районах Днепропетровской обл. комиссии по приемке тракторов на 15 марта к работе еще не приступили. По МТМ Харьковского облбурякотрактора из отремонтированных 1065 тракторов принято 771. По МТМ облзернотрактора еще не принято 168 отремонтированных тракторов. Задержки в приемке тракторов в значительной степени являются следствием бездеятельности и халатности руководства МТС и МТМ, а также отсутствия бензина.

Особого внимания заслуживают факты приемки плохо отремонтированных тракторов. В отдельных южных районах, где начался сверхранний сев, с началом полевых работ отмечены случаи выхода из строя тракторов. В 10 районах Винницкой обл. комиссиями принято 93 трактора, которые полностью не отремонтированы, имеют различные дефекты и к работе не пригодны. В Чубаровском районе Днепропетровской обл. 17 марта МТС отправила на участок для проведения сверхранного сева 4 трактора. В пути на расстоянии 1 км было 5 остановок тракторов вследствие того, что моторы перегревались, забивались маслопроводные трубки и т. д. В колхозе «Незаможник» Каховского района Одесской обл. во время проведения сверхранного сева из трех тракторов 2 имели большие простои по причине выплавки подшипников.

Обеспеченность МТС Украины горючим составляет 76,4 % двухнедельного запаса, необходимого по плану, и смазочными материалами – 65,6 %. За 15 дней марта месячный план завоза выполнен по горючему на 38,9 %, по смазочным – 38,8 %. Райаппаратами ГПУ и зам. начальника ПО МТС принимаются решительные меры к мобилизации тары и усилению выборки нефтепродуктов.

3. Состояние конского поголовья Украины в результате проводимых мероприятий, предусмотренных правительственным постановлением, заметно улучшается. Проведенным обследованием установлено, что в Днепропетровской обл. улучшилось состояние конского поголовья в 35 районах из 46 проверенных. В обследованных 25 районах Харьковской обл. отмечено улучшение состояния конского поголовья по 16 районам. В Черниговской обл. из 24 обследованных районов значительно улучшилось состояние лошадей в 20 районах.

Улучшение ухода за лошадьми в значительной степени является также результатом решительного оперативного удара по контрреволюционному кулацкому и вредительскому элементу. С 5 по 15 марта арестовано и предано суду за преступно-халатное и вредительское отношение к живой тягло-

вой силе 448 чел. За тот же период по Харьковской и Донецкой обл. отстранено от работы 1569 конюхов, отмеченных в плохом уходе за лошадьми. Однако следует отметить, что еще насчитывается значительное количество истощенных, слабосильных и непригодных к работе лошадей. В Киевской обл. из 309 249 лошадей ниже средней упитанности – 87 980 лошадей, истощенных – 27 980 лошадей. В Тальновском, Сквирском, Монастырищенском, Таращанском районах количество непригодных к работе лошадей доходит до 50 %. В 16 районах Днепропетровской обл. из 92 808 лошадей 17 % истощены и больны и 6,3 % вовсе непригодны к работе. По 43 районам Харьковской области из 279 194 голов 40 % имеют ниже средней упитанность, 17,3 % истощены. Фуражные фонды в колхозах не обеспечивают прокорм скота на время полевых работ.

4. Постоянные производственные бригады, по данным на 10 марта, организованы в 15 568 колхозах, что составляет 66,5 %. Во многих колхозах бригады организуются формально.

Прошедшие областные колхозные съезды и популяризация вопросов, разбиравшихся на Всесоюзном съезде, всколыхнули колхозную массу. Заметно возросла активность колхозников, выражающаяся в непосредственном участии в разработке производственных планов, организации бригад, обеспечении сохранности посевзерна, своевременной перевозке семсуды, сбережении конского поголовья и т. д. Однако в отдельных районах, где наиболее ощутимы продовольственные затруднения, фиксируются отрицательные настроения колхозников и единоличников. Среди отдельных групп колхозников отмечаются тенденции к отказу от работы в случае необеспечения их продуктами питания. С 5 по 15 марта зарегистрировано 5 волынок с общим количеством участников 388 чел., преимущественно колхозниц. Волынки сопровождались попытками разбора посевного материала. Среди единоличников продолжают иметь место случаи отказа от сева по мотивам отсутствия посевного материала и тягловой силы.

5. За период с 5 по 15 марта ГПУ УССР арестовано 1317 чел. контрреволюционного элемента, в том числе: за преступно-халатное отношение к конскому поголовью и вредительство – 448 чел., хищения, разбазаривание и скрытие посевного материала – 391 чел., бездеятельность, саботаж и срыв подготовки к севу – 127 чел., преступно-халатное отношение к ремонту тракторного парка, хищения цветметаллов и запчастей – 143 чел., контрреволюционную агитацию – 43 чел., прочие преступления – 155 чел. Значительная часть дел следствием закончена. За этот же период ликвидировано 26 внутрискотхозных контрреволюционных кулацких группировок, противодействовавших подготовке к весеннему севу. Проводится дальнейшее репрессирование классово-враждебных элементов, срывающих подготовку к весеннему севу.

Зам. председателя ГПУ УССР *Леплевский*

№ 519 *Витяг із доповідної записки ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б)
про хід підготовки до весняної сівби та причини
важкого продовольчого стану в ряді областей
республіки*

15 березня 1933 р.

Дней через 7–8 в южных районах Степи начнется сев. В настоящее время наряду с сообщениями о ходе подготовки к севу из всех областей поступают сообщения о тяжелом продовольственном положении и с требованием помощи.

1. Продовольственное положение.

Если в прошлом году замалчивали о тяжелом положении в районах, то в этом году наоборот – всячески стремятся выпятить наиболее тяжелые случаи, собрать и обобщить цифры. В очень многих сообщениях проглядывает целевое назначение информации – получить помощь из ЦК. Само по себе это было бы правильно, если бы области и районы эти свои требования предваряли или хотя бы сопровождали собственной энергичной работой по мобилизации местных ресурсов для организации помощи. Но этого, как правило, нет.

Имеющиеся в ЦК КП(б)У сведения как от обкомов, так и по линии ГПУ о размерах голодовок крайне разноречивы. Это объясняется тем, что достаточно серьезной и трезвой оценки положения без замалчивания и замазывания, как равно и без преувеличений и паники, в областях, как правило, еще нет.

Поступающие из разных источников сведения говорят о том, что бесспорно наиболее тяжелое положение создалось в Днепропетровской области. Нужно сказать, что именно оттуда нам больше всего поступает информации о голодовках, об умерших и т. п., тогда как, например, по Одесской области сообщений очень мало, и если судить только по сообщениям, то следовало бы считать Одессу одной из самых благополучных областей. На самом деле это, очевидно, далеко не так, и если Днепропетровск слишком уж афиширует и выпячивает свое тяжелое положение, то Одесса, наоборот, многое замалчивает. Во всяком случае, несомненно, что наиболее тяжело в Днепропетровске, ибо пока что 60 % всех сведений о количестве голодающих и больше 70 % зарегистрированных случаев смертей приходится на Днепропетровск. Из 49 районов в Днепропетровской области тяжелыми считаются 21 район. На втором месте по количеству сообщений о голодании стоит Киевская область, в которой особенно тяжелыми районами считаются 31. Здесь мы, несомненно, имеем очень серьезный рецидив прошлогодних голодовок в довольно широких размерах. Дальше по количеству пораженных районов идет Винница – 17, Донбасс – 11 районов, Одесса – 14, Харьковская [обл.] – 9 районов. Всего по регистрации ГПУ по Украине охвачено 103 района. Едва ли все эти цифры о количестве районов правильно отражают действительное положение дела. Тут дело не в количестве районов, а в размерах и степени распространения голодовок в каждом районе. В этом отношении как между областями, так и между районами

существует большая разница. Мы предприняли через аппарат ГПУ подытоживание всех поступивших сведений о голоданиях и смертях и дней через пять будем иметь более достоверную картину. По сравнению с прошлым годом и в отношении пораженных районов, как и в отношении колхозов, получается значительно более пестрая картина. Тут явно поражены районы с наиболее разложенными колхозами и плохим ведением хозяйств. Основная часть голодающих – это те, кто совсем не имел или имел очень мало трудодней, в особенности из числа многосемейных, а также одиночники. В особенности тяжело положение так называемых возвращенцев, т. е. тех, кто подчас вместе с семьями где-то бродил все время, а теперь в значительных количествах возвращаются обратно в свои села и колхозы. Вот почему голодающие имеются чуть ли не по всех районах, вот почему такое большое количество районов учтено в качестве тяжелых. Но солидную часть голодающих представляют также колхозники, хотя и выработавшие много трудодней, но получившие на руки очень мало хлеба. В этих районах 75–80 % выданного хлеба падает на общественное питание. Причем, конечно, относительно больше пострадали от общественного питания как раз хорошие колхозники, а в особенности тяжело многосемейным. Есть случаи, когда выданный на руки хлеб отбирали обратно. Имеются также факты, когда очень многие колхозники и одиночники под влиянием паники хлеб попрятали и в тоже время голодают. По одной Днепропетровской области таких случаев обнаружено больше 50. Основная причина голода – плохое хозяйничание и недопустимое отношение к общественному добру (потери, воровство и растрата хлеба) – в этом году перед массами выступает более выпукло и резко. Ибо в большинстве голодающих районов хлеба по заготовкам было взято ничтожное количество, и сказать, что «хлеб забрали», никак невозможно. Это нужно сказать по отношению к большинству районов даже Днепропетровской области, тем более это выпирает, например, в Киевской области, где в этом году хлебозаготовки были совершенно ничтожны. Почему голодают в Киевской области, где хлебозаготовок мы в этих основных районах почти не брали? В этих районах был весной большой недосев яровых, была большая гибель озимых, а то, что собрали, – проели на общественном питании, кто сколько хотел, а также растащили те, кто не работал. Здесь в самом тяжелом положении группа белоцерковских районов. Бывшие на местах товарищи рассказывают, что теперь о том, что «хлеб забрали», на Киевщине почти совершенно не говорят, а винят себя за плохую работу, за то, что не сберегли хлеба, дали его растащить. В этом отношении, несомненно, имеется известный поворот среди колхозной массы, что сказывается в отношении к тем, которые не работали.

Однако это понимают далеко еще не везде и далеко не все колхозники. Уход из деревни, несмотря на чинимые препятствия, принял большие размеры. То, что голодание не научило еще очень многих колхозников умору, показывает неудовлетворительная подготовка к севу как раз в наиболее неблагополучных районах. Необходимо сказать и о недостаточной политической работе наших партийных организаций, которые перед всеми

этимися тяжелыми фактами политики тушуются, теряются и не ставят вопросов достаточно остро о причинах этих тяжелых явлений и о том, что нужно делать, чтобы что-нибудь подобное не повторялось впредь.

Как организуется помощь? С точки зрения ресурсов лучше всех обеспечены Днепропетровская и Одесская области. Первая за все время вместе с магаром получила 1 млн 400 тыс. пудов хлеба, а Одесская – 1 000 000. Из нашего резерва в 200 тыс. пудов мы выдали Киеву 140 тыс. пудов, Донбассу – 40 тыс. пудов и АМССР – 20 тыс. пудов. Надо сказать, что Киев, Винница и АМССР имеют значительные возможности для мобилизации внутренних ресурсов, им разрешена колхозная торговля, у них имеется ряд безусловно благополучных районов с хлебом. Но никакой серьезной работы до сих пор не налажено, главное устремление – получить помощь из центра. Особенно в этом направлении нужно указать на Винницу, которая безусловно имеет возможность справиться собственными средствами, однако в этом направлении работы должными темпами не развивает.

Для продовольственной помощи нужен не только хлеб, а и другие продукты, овощи, картофель, мясо, жиры и т. п., а децентрализованные заготовки этих продуктов для нуждающихся районов идут из рук вон плохо.

Тяжелое положение создалось в мелких городах на существующих там предприятиях. Это предприятия преимущественно третьего списка, и фактически их не снабжали, так как их снабжение падало на ту часть мерчука, который не поступал. В результате имеются случаи опухания среди рабочих и вообще создалось очень тяжелое положение. Уже второй месяц, как некоторым городам (Зиновьевск, Бердичев, Житомир и др.) мы стали оказывать помощь за счет наших местных ресурсов, за счет усиления самозаготовок и т. п. В настоящее время помощь этим мелким городам мы значительно расширяем – как по линии снабжения, так и общественного питания.

Уже в начале сева безусловно потребуются дополнительная продовольственная помощь Киевской области, Донбассу, АМССР, а также Днепропетровской, Харьковской и Винницкой областям. Эту помощь мы определяем в размере не менее 2 млн пудов. Не меньше половины этого количества должно быть дано свекловичным районам для обеспечения обработки свеклы. Из указанного количества мы просим дать немедленно 300 тыс. т для Киевской области.

С. Косиор

№ 520 *Лист Великолепетиського райкому КП(б)У
Дніпропетровської області до секретарів партійних
осередків та груп про надання продовольчої допомоги
сім'ям військослужбовців*

15 березня 1933 р.

По маючимся відомостям встановлено, що в районі мають місце факти голоду, що впливає на політично-моральний стан бійця.

РПК зобов'язує персонально секретарів партосередків, партгруп та уповноважених РПК негайно перевірити ці факти і, при виявленні дійсно голодовки сімей червоноармійців, організувати видачу харчової допомоги таким (сім'ям червоноармійців-колгоспників – з фондів харчової допомоги для колгоспного активу, сім'ям червоноармійців-одноосібників – з фонду, що їх одержала сільська рада для допомоги сім'ям червоноармійців).

Харчову допомогу сім'ям червоноармійців видавати в залежності від участі сімей червоноармійців та перемінників в роботі по підготовці до весняної сівби.

Секретарі партосередків, партгруп та уповноважені РПК мусять вжити всіх заходів, щоб не було ні жодного випадку опухання чи голодовки серед сімей червоноармійців.

Секретар РПК *Кайоткін*

Державний архів Херсонської області. – Ф. 104. – Оп. 1. – Спр. 121. – Арк. 2. За-свідчена копія. Машинопис; 1. – С. 447.

№ 521 *Доповідна записка Новопсковського райкому партії
Донецькому обкомові КП(б)У про продовольчі
труднощі в селах і колгоспах району*

16 березня 1933 р.

К ранее посланной докладной записке о продовольственных затруднениях в отдельных селах и колхозах района дополнительно сообщая, что, несмотря на ряд принятых мер со стороны райорганизаций по оказанию продовольственной помощи голодающим колхозникам из местных ресурсов и полученных с области 8,8 т хлеба, в районе по селам имеются случаи голодания. По проверенным фактам голодания отдельных колхозников и единоличников членами бюро, работниками ГПУ и самим лично, на сегодняшний день установлены факты голодания, опухания и смертности от голода по следующим сельсоветам: Шапарск, Лизино, Целуйково, Лубянка, Булавиновка, Заводянка, Рибянцево, Конопляновка, Паньковка, 2-е Белокуракино, Макортетино, Заиковка, Каравано-Солодкий, Ново-Росош, Писаревка и Курячевка, т. е. из имеющихся 34 сельсоветов в районе в 18 сельских советах имеются такие факты в одних селах в меньших размерах, в других – в больших, как-то:

В селе 2-е Белокуракино нуждаются в срочной продовольственной помощи 502 человека, из них: колхозников – 205 человек, единоличников – 297 человек, многие из них лежат уже опухшие от голода. Умерло за январь, февраль и половину марта 94 человека. Колхозников – 38 человек. Единоличников – 40 человек и кулаков – 15 человек. Голодные колхозники и единоличники употребляют в пищу павших лошадей, кошек, собак, старую кожу; в этом селе 15 марта 1933 года обнаружено: у единоличницы-беднячки Малик Ксении, муж которой исчез неизвестно куда месяц тому назад, за период февраля м-ца умерло двое детей, из которых два трупа было съедено матерью и 20-летней дочкой, и 3-го – 16-тилетнего сына – зарезали под 15 марта 1933 года с целью употребления в пищу.

На место для расследования выехал начальник райотдела ГПУ т. Еременко, для проведения соответствующей работы – председатель РИК т. Роечко.

[В] с. Курячевка от голода лежит 40 человек, умерло в марте 12 человек.

[В] с. Лизино с 22 февраля по 10 марта 1933 года умерло 63 человека. Случаи смертности установлены, что мрут не только от голода, но и от употребления в пищу разных суррогатов, отходов, которые имеют большой процент засоренности, семян разных трав, а также от простуды. Умирают в большинстве старики 50 лет и выше, дети, в меньшей степени – подростки и средних лет. Из всех проверенных фактов голодания колхозников и единоличников в большинстве: лодыри, симулянты, имеющие мало трудодней в колхозе и не обрабатывающие своих огородов, ездившие на заработки в ЦЧО, Донбасс, совхозы, а на зиму возвратившиеся на село, но есть и хорошие колхозники, как-то: колхозник Пономаренко Андрей, бедняк, семьи имеет 5 человек, выработал 492 трудодня, получил 6 ц хлеба, сейчас выявлено, что вся семья голодает. Есть случаи проведения инсценировки голодания: в селе 2-е Белокуракино единоличница Рудяшкина притворилась, что она голодает, и у нее нашли яму, где было 2 ц ржи и кукурузы. Замечается бездушное отношение населения и даже отдельных сельских руководителей как к голодающим, так и умершим. В с. Курячевка 8 человек умерших лежало несколько дней. В с. Писаревка 12 человек несколько дней лежали, а затем [их] захоронили в одну яму.

Нами сейчас приняты все меры к недопущению таких явлений. В отношении голодающих мы принимаем все меры к устранению таких на селах и колхозах путем изыскания всех местных продовольственных ресурсов в колхозах, кооперации и в райцентре. Кроме использования отходов и овощей в колхозе, с райцентра выдали нуждающим[ся] колхозам 350 пудов муки из пшеничных отходов, 350 пудов муки из полученных 8,8 т хлеба, 18,1 т картофеля, 5,6 т буряков и т. д., организовали общественное питание бригадам в колхозах и наиболее пораженных селах (Шапарское, Лизино, Целуйково), организованы горячие завтраки при школах, в менее пораженных селах выдают колхозникам помощь на руки, помощь оказываем тем, кто действительно нуждается, после тщательной проверки. Помощь, какую оказываем, имеет положительные результаты, как-то: в Шапарском, Лизино, Целуйково, Солоджово положение гораздо улучшилось.

Сейчас также в тех селах, где имеются массовые голодания, организуем общественное питание в колхозах по бригадам, где в незначительном количестве помощь выдаем на руки.

Секретарь Новопсковского РПК *Повстаный*

Державний архів Донецької області. – Ф. 326. – Оп. 1. – Спр. 130. – Арк. 28–29.
Оригінал. Машинопис; 1. – С. 447–449.

№ 522 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи,
спрямовані на подолання голоду в Київській області*

17 березня 1933 р.

ЦК считает, что тяжелое продовольственное положение, создавшееся в ряде важнейших районов Киевской обл. при условии больших льгот и помощи, оказанной Киевской обл., и, в частности, большого уменьшения плана хлебозаготовок и удовлетворительного урожая этого года, в значительной степени является результатом:

а) непринятия своевременно предупредительных мер со стороны обкома и несвоевременного выявления обкомом действительной обстановки в районах;

б) отсутствия со стороны парторганизации отпора и разоблачения различных панических и провокационных слухов, распускаемых враждебными контрреволюционными элементами в целях внесения замешательства в ряды трудящихся. Наоборот, многие районные и даже областные руководящие работники вместо борьбы и отпора всякой провокации нередко сами поддаются паническим настроениям и повторяют эти слухи;

в) наряду с этим ЦК считает крайне неудовлетворительной работу областных органов в деле организации продовольственной помощи путем использования местных ресурсов и местной инициативы.

ЦК КП(б)У постановляет:

1. Принять самые решительные меры борьбы с распространением контрреволюционными элементами провокационных слухов. Добиться в кратчайший срок, прежде всего в наиболее тяжелых районах, водворения твердого порядка, сурово карая всех сеющих панику, распространителей провокационных слухов и все антисоветские элементы, пытающиеся использовать продзатруднения в своих контрреволюционных целях.

Поручить т. Балицкому со своей стороны немедленно принять все необходимые меры как по линии ГПУ, так и милиций.

2. За счет оказываемой государством продовольственной ссуды оказывать прежде всего и немедленно помощь добросовестным колхозникам, имеющим большое количество трудодней, но почему-либо получившим малое количество хлеба или имеющим большую семью.

3. Организовать через детсады, детясли и школы кормление всех детей, нуждающихся в помощи, в том числе детей колхозников, имевших мало трудодней, а также детей единоличников.

Предложить обкому провести в жизнь по советской линии обязательное постановление, чтобы в неблагоприятных районах и селах колхозы, колхозники и единоличники обеспечили ежедневно для питания детских учреждений (ясли, детплощадки, школы) не менее 0,5 стакана молока на каждого ребенка.

Поручить тройке в составе тт. Канторовича (председатель), Хвыли и Кушнира (Красный Крест) проведение в жизнь мероприятий по оказанию помощи тяжелым районам по линии НКЗдрава, НКПроса и Красного Креста и координирование действий их органов на местах.

4. Установить, что вся помощь, в том числе и помощь, оказываемая индивидуальным хозяйствам, должна производиться через колхозы и совхозы.

В отношении голодающих единоличников провести разделение их на три группы.

Первая группа: хозяйства, которые с их желания должны быть приняты в колхоз, причем прием производить без требования внесения ими семян.

Вторая группа: трудящиеся единоличники, которые почему-либо не желают вступить в колхоз. Таких единоличников прикреплять на работу в совхозы, с подписанием контрактационного договора, и через совхозы оказывать им временную продовольственную помощь до начала весенних работ, а затем выдавать продовольствие за произведенную работу.

Третья группа: нетрудовой или паразитический элемент, спекулянты, кулаки, люди без определенных занятий, упорно не желающие работать, — высылаются на север, составляя предварительно списки и представляя их через ГПУ в область.

5. В порядке экстренной помощи оказывать продпомощь только больным единоличникам из первой и второй группы. После оказания первой помощи дальнейшую помощь оказывать только в порядке оплаты за работу или небольшого аванса в счет работы.

6. Немедленно отобрать в наиболее тяжелых районах группы единоличников, способных работать, и отправить их на работу по линии дорожного строительства, на лесозаготовки, или же в промышленные районы, где ощущается острый недостаток в рабочей силе.

7. Обязать обком и ГПУ Киевской обл. принять особо тщательные и строгие меры по проведению в жизнь директивы ЦК КП(б)У от 13 марта об охране семян.

8. Обязать обком наряду с использованием государственной помощи немедленно приступить к проведению ряда широких мероприятий, обеспечивающих изыскание и мобилизацию внутренних продовольственных ресурсов путем самозаготовок, взаимопомощи колхозов, организации вспомогательных хозяйственных предприятий и т. п.

9. О заготовках хлеба. Поставить как одну из основных задач обкомов и районных парторганизаций Киевской, Винницкой обл. и АМССР в деле облегчения положения тяжелых районов использование предоставленной этим областям свободной торговли хлебом. Для этой цели предложить райпарткомам провести решительную борьбу с какими бы то ни было пря-

мыми или косвенными ограничениями свободной продажи колхозами, колхозниками и единоличниками на районных и сельских базарах имеющихся у них запасов хлеба. При этом продажа хлеба колхозами, засыпавшими семена, должна производиться беспрепятственно независимо от выполнения плана сбора семян районом в целом.

Предложить Киевскому обкому выявить в каждом районе благополучные колхозы, имеющие еще некоторые излишки хлеба, как у колхозов, так и у колхозников, и связать с ними нуждающиеся колхозы этих же или других районов на предмет заключения договоров на продажу на льготных условиях некоторого количества хлеба в виде помощи.

В тех случаях, когда колхоз продает колхозу хлеб на льготных условиях, эту продажу хлеба стимулировать дефицитными промтоварами.

Наряду с организуемым вывозом на базары колхозами и колхозниками хлеба – потребкооперации организовать вывозку и продажу промтоваров на районных и сельских базарах.

Отвести для свободной закупки Киевской обл. хлеба несколько районов в Винницкой обл. и АМССР с тем, чтобы Киевская обл. вела закупку силами области и районов, не допуская к закупке отдельные колхозы и колхозников. В Винницкой обл. выделить: Антонинский, Грицевский, Черняховский [р-ны]. В АМССР: Бирзульский, Григориопольский, Красноокнянский [р-ны].

10. О заготовках картофеля. Предоставить Киевской обл. право, кроме децентрализованных заготовок картофеля внутри своей области, – ведение этих заготовок в следующих районах Черниговской обл.: Серединно-Будском, Корюковском, Бахмачском.

Обязать Киевскую обл. провести прикрепление наиболее нуждающихся районов для заготовки семенного и потребительского картофеля к районам своей области. В Черниговской обл. вести заготовки силами области и районов.

Обязать обком обеспечить, как внутри области, так и в отведенных для заготовок районах Черниговской обл., заготовку 1,5–2 млн пуд. картофеля.

11. Поручить т. Друскису проверить существующую практику с ограничениями провоза хлеба и картофеля по железной дороге в пределах Киевской и Винницкой обл., а также – ограничений, направленных к сокращению поездок по железной дороге в пределах области, с точки зрения создания наиболее благоприятных условий для развертывания свободной продажи хлеба внутри области. Тов. Демченко проверить эту сторону дела по партийной линии и сообщить в ЦК.

12. В отношении заготовок мяса и жиров. Предложить Киевскому обкому организовать через кооперацию децентрализованную заготовку скота, птицы и животных жиров как в районах, закончивших выполнение плана I квартала, так и в районах, не закончивших этого плана, у тех колхозников и единоличников, которые выполнили свой план, придерживаясь конвенционных цен. Установить как минимальное задание по децентрализованной закупке мяса Киевской обл. 3 тыс. ц ([в] живом весе) в течение апреля – мая мес.

Разрешить Киевской обл. децентрализованную закупку в Черниговской обл. конопляного масла, для чего выделить следующие районы: Серединно-Будский, Корюковский, Бахмачский, Новгород-Северский.

В отношении лова рыбы. Предложить Киевской обл. представить в ЦК предложения о дополнительном использовании имеющихся возможностей по получению рыбы со ставок хозяйства ВУСОРа, а также об организации дополнительной ловли рыбы в реках и озерах и в трехдневный срок представить план мероприятий и производственное задание.

13. В отношении заготовки других продуктов. Обязать Киевский обком организовать покупку в колхозах и у колхозников различных солений (овощных).

Разрешить Киевской обл. закупку в Винницкой обл. и в АМССР повидла и меда.

14. О средствах для проведения закупок. Поручить тт. Демченко и Михайлику произвести подсчеты, какие кредиты необходимы для финансирования всех намеченных мероприятий по децентрализованным заготовкам. Поручить тт. Певзнеру, Михайлику и Порайко обеспечить для этой цели необходимые средства.

Поручить тт. Порайко, Розиту и Михайлику в 2-дневный срок установить – какой ассортимент товаров и в каком количестве, в том числе и хозяйственных (лес, стекло, железо и проч.), может быть выделен Киевской обл. для стимулирования децентрализованных заготовок хлеба, картофеля и мяса, как из центральных, [так и из] местных и из собственных фондов области.

15. Об организации специальных троек. Для организации всей суммы мероприятий по оказанию помощи в районах, охваченных продовольственными затруднениями, а также для проведения мер, обеспечивающих твердый порядок, организуются в районе тройки в составе: секретаря райкома, председателя райисполкома, уполномоченного ГПУ; в сельсоветах: в составе председателя сельсовета, председателя колхоза, секретаря ячейки.

16. Обязать Киевский обком через 10 дней доложить ЦК о ходе выполнения настоящего постановления.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

№ 523 *Витяг із доповідної записки Вінницького обкому партії ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в області та заходи щодо надання допомоги голодуючому населенню*

18 березня 1933 р.

**Продовольственное положение
в городах и местечках**

Такое положение в ряде сел и колхозов усугубляется еще исключительно тяжелым положением со снабжением в городах и местечках области, где за последнее время резко увеличились случаи заболевания безбелковой отечностью и смертности.

Бердичев – по предварительным данным по 9 предприятиям зафиксировано 239 случаев опухания (1-й госкож. – 72, обувная – 60, «Прогрес» – 50, швейная – 2, «Красная Звезда» – 30, чулочная – 24, завод «Комсомолец» – 10, мебельная – 5, 1-я больница – 4). На двух предприятиях имели место три случая обморочного состояния, из них 1 [в одном из них больной] при доставке в больницу скончался. На почве недоедания умерло 5 рабочих. В детском доме умер 31 ребенок.

Винница – на трикотажной фабрике отмечено 6 случаев опухания на почве недоедания.

Проскуров – зафиксировано 22 случая опухания, а также случаи, когда отдельные рабочие семьи питаются суррогатами, картофельной шелухой и т. д.

На Понинковской бумажной фабрике отмечен 41 случай опухания на почве недоедания.

В Немирове – за последние два месяца отмечено 7 смертных случаев от недоедания и 20 голодающих семейств.

В Чуднове – в еврейской школе имели место два случая смертности детей на почве недоедания.

Значительно участились случаи подбрасывания детей: в Бердичеве за 14 дней подбросили 18 детей, в Виннице за 12 дней – 13 детей, в Жмеринке за 16 дней – 11 детей, в Казатине за 11 дней – 18 детей, всего за 20 дней по 9 пунктам имело место 105 случаев подбрасывания детей.

В связи с продовольственными затруднениями имеются массовые случаи оставления студентами учебных заведений.

Проскуров – за полтора месяца по 5 учебным заведениям оставили учебу 160 человек, Тульчин – по 4 учебным заведениям – 15, Бердичев – по 5 учебным заведениям – 343 человека, Винница – 200 человек.

Для более подробного освещения вопроса со снабжением в городах приводим следующие данные облснаботдела:

1. Всего рабочих и приравненных к ним совместно с иждивенцами имеющих право на снабжение составляет:

Список № 1 – основных	1851 –	потребность	–	30 т муки
прочие	2680 –	»	–	16,7 »
Список № 2 – основных	31 596 –	»	–	448,7 »
прочие	31 676 –	»	–	196,3 »
Список № 3 – основных	50 500 –	»	–	507,0 »
прочие	36 580 –	»	–	146,2 »

Таким образом, фактическая потребность для снабжения городов по всем контингентам на 154 881 человек составляет 1344,9 т в месяц или 4034,7 т [муки] в квартале.

Обснабом выделено всего на квартал 2387 т, а покрыто фактически 1841,1 т.

По отдельным месяцам это распределяется так:

	План	Выполнение
Январь	694,7 т	518,0 т
Февраль	754,0 т	796,5 т
Март	939,2 т	526,6 т
В с е г о:	2387,9 т	1841,1 т

Уменьшение фондов, отпускаемых Наркомснабом, привело к нарушению установленных норм, особенно по списку № 2 и 3, например:

По списку № 2 – на рабочего	причитается	700 г	выдается	500 г
на иждивенца	»	300 »	»	200 »
По списку № 3 – » рабочего	»	500 »	»	200 »
» иждивенца	»	200 »	»	–

Необходимо отметить, что учет отпускаемых продуктов в областных организациях и реализация нарядов поставлены неудовлетворительно, вследствие чего продукты, занаряженные предприятиям, получают в значительно меньшем размере, например: по данным обснаба, Понинковской фабрике занаряжено в I квартале 2160 кг сахара, а фактически облпотребсоюзом отпущено 360 кг, крупы – 2,7 тыс. кг, рыбы – 1,2 тыс. кг – ничего не выдано, а по линии плодоовощи занаряжено разные соляные продукты – 3,6 т, из коих ничего не выдано.

Общественное питание. По 9 организациям ГРК охвачено 5 тыс. человек, или 33 %, по линии ЗРК охвачено 1,7 тыс. человек, или 40 %.

Резкое ухудшение рабочего снабжения нашло свое выражение и в общественном питании. Централизованное снабжение в общественном питании занимает 3 %, а по отдельным продуктам к минимальной потребности: мука – 37 %, крупа – 15 %, жиры – 5 %, рыба – 3 %, мясо – 0 %.

Твердой подсобной продовольственной базы на предприятиях не имеется. План по децзаготовкам* выполнен крайне неудовлетворительно,

* Децентрализованным заготовкам.

в результате чего мы имеем: удорожание обедов и резкое понижение качества их, в частности калорийности.

Кустари. Тяжелое продовольственное положение привело к снятию кустарей со снабжения. Из 29 тыс. кустарей по области работают в промартелях 23 тыс. Линией общественного питания облпромхарчсоюза охвачено 6280 человек, и около 2 тыс. охвачены столовыми при артелях, таким образом, общественным питанием, т. е. обедом без хлеба, охвачено 8208 человек, остальная часть кооперированных кустарей – 14 тыс. человек – ничем не снабжаются.

Отсутствие собственной продовольственной базы усугубляет положение общественного питания, которое привело к большим убыткам, что частично покрывается системой кооперации, а также к ухудшению качества обедов.

Решение ЦК КП(б)У и СНК об уравнивании кустарей, работающих в артелях погранполосы, в области снабжения с рабочими не выполнено. Наоборот, в I квартале 1933 г. положение еще ухудшилось и со снабжения были сняты и та часть кустарей, которые немного снабжались.

В ряде районов – Бердичев, Винница, Могилев, Проскуров – есть случаи, когда кустари, приходя на работу в артель, не могут работать из-за слабости, истощенности на почве недоедания.

Еще хуже положение деклассированной бедноты, в частности еврейской, в местечках области, среди которой отмечены немало случаев опухания на почве недоедания и смертности.

Поступление хлеба на рынок в связи с объявлением свободной торговли * остается незначительным и пока ни в какой мере не смягчает продовольственных трудностей в городах и местечках. Сейчас в связи с наступлением распутицы, а следовательно, и сокращением подвоза, положение в городах еще более ухудшается.

Мероприятия помощи

В целях оказания продовольственной помощи нуждающимся районам обкомом предприняты следующие мероприятия.

В соответствии с директивами, данными обкомом на места, развернута работа по оказанию социалистической взаимопомощи между колхозами, мобилизация ресурсов питания как внутри колхозов, так и [у] колхозников, а также путем проведения децентрализованных заготовок (хлеба, картофеля, мяса, жиров, овощей) с прикреплением нуждающегося района к району, находящемуся в более благополучном состоянии.

Внутрирайонная соцпомощь. Материалы районов о количестве мобилизованных в колхозах и у колхозников продовольственных ресурсов сейчас лишь начинают поступать в обком. По неполным данным, поступающим из районов, на местах уже приступлено к оказанию помощи изыскания продуктов на месте, например: 1) в Вороновицком районе районными

* 17 лютого 1933 р. РНК СРСР і ЦК ВКП(б) дозволили комерційну торгівлю хлібом у Вінницькій, Київській областях і АМСПР.

организациями образован фонд, составляющий 90 ц зерна, причем 75 ц отпущено нуждающимся колхозам; 2) в Копайгородском районе оказана помощь 6 селам и выдано 20 ц; 3) в Жмеринском районе образован фонд в размере 7 т, из них выдано для 4 сел 409 кг; 4) в Любарском районе мобилизовано 1346 ц разных продовольственных продуктов и организовано горячие завтраки в школах 19 сел; 5) в Гайсинском районе мобилизовано 10,5 т хлеба для детского питания и помощи голодающим.

Межрайонная соцпомощь. Внутри области организована семенная соцпомощь колхозами районов благополучных колхозам районов, находящихся в тяжелом положении, в размере 9450 ц.

Организация детского питания. В соответствии с директивами обкома развернуты по линии Красного Креста пункты детского питания на 6 тыс. детей, с тем чтобы до 1 апреля развернуть дополнительную сеть еще на 4 тыс. детей. В первую очередь включены районы, оказавшиеся в особенно тяжелом продовольственном состоянии.

Внутри районов детское питание организовывается в особенно нуждающихся селах с тем, чтобы в том селе, где организуется детское питание, было бы охвачено не менее 100 детей. Обслуживание детей будет производиться в основном силами колхозниц.

Норма продуктов на одного ребенка вследствие незначительных ресурсов установлена: хлеба печеного – 100 г, сахара – 25 г, повидла – 20 г, круп – 30 г, картофеля – 150 г, овощей – 20 г, мяса – 30 г, жиров – 20 г.

Для питания детей нами уже мобилизовано из скудных фондов области следующие продукты: муки – 18 т, сахара – 4,5 т, картофеля – 25 т, круп – 6 т, повидла – 3,5 т.

Что касается необходимого количества жиров и мяса для питания детей, то из[-за] отсутствия таковых [в] настоящее время выдача не производится.

Во вторую очередь – до 1 апреля намечено открытие дополнительной сети на 4 тыс. детей со включением следующих районов: Бердичевского, Гайсинского, Песчанского, Чудновского, Станиславчикского.

Усиление общественного питания в городах и оказание предпомощи районам. Для усиления питания в городах и помощи районам нами использован картофель, оставшийся в количестве 1000 т. Указанный картофель распределен следующим образом: 363 т – для общественного питания городов и предприятий пограничной полосы, 290 т – для нуждающихся районов, 200 т – для питания детей по линии Красного Креста, в резерве оставлено 147 т. Кроме картофеля изыскано и распределено для общественного питания: повидла – 30 т, солений – 150 т.

Организация диетпитания на промпредприятиях. В промцентрах области, где имеются случаи заболевания на почве недоедания среди рабочих, организованы диетические столовые для усиления питания: Бердичев – на 150 человек, Полонное – бумфабрика – 150, Дзержинск – фаянсовый завод – 100 человек, Славута – 75 человек, Тульчин – 50 человек, Могилев – 50 человек.

В этих местах для детей рабочих организованы дополнительные ясли на 150 детей, детсады на 200 детей и школьные завтраки на 500 школьников.

Областрахкассой отпущено в эти районы 300 мест в дома отдыха.

Децентрализованные заготовки. Кроме указанных мероприятий, проводится работа по децентрализованной заготовке. Проведение децентрализованных заготовок возложено на потребкооперацию. В прикрепленные районы для децзаготовок командировются ответственные руководители районного исполнительного комитета, 3–5 колхозников из района, находящегося в тяжелом продовольственном положении...

Секретарь Винницкого обкома КП(б)У *Чернявский*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 49–53. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 449–454.

№ 524 *Постанова Київського обкому КП(б)У про виділення молока дітям і хворим*

18 березня 1933 р.

Ввиду исключительно тяжелого продовольственного положения в Сквирском, Белоцерковском и Володарском районах приостановить в этих районах сдачу молока заготовительными организациями, обратив его до ликвидации явлений голода исключительно на питание детей и госпитализированных больных.

Секретарь обкома КП(б)У *Демченко*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 69. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 454–455.

№ 525 *Витяг із протоколу засідання Бабанського райвиконкому на Київщині з приводу організації медичного харчування виснажених голодом*

19 березня 1933 р.

4. *Слухали:* Про організацію медичного харчування по окремих селах Бабанського р-ну (т. Мамченко).

Висловились: Пінчук, Гехман, Кантаністий.

4. *Ухвалили:* Зважаючи на те, що по окремих селах Бабанського р-ну спостерігаються хворі на брезки * і виснаження, які потребують раціональної годівлі та медичної допомоги, президія РВК постановляє:

* Брезкий від брезкільсть – набряклий, опухлий.

1. Мобілізувати увесь медперсонал району вкупі з присланою бригадою лікарів від облздраввідділу на організацію медичної допомоги вищезгаданим хворим, в першу чергу для обслуговування охопити села:

1) Кам'яне, послати туди бригаду лікарів тт. Кривуця та Лобко; 2) Підвисоке – [тт.] Кантаністого та Склярова; 3) Тальянки – Легедзине: [тт.] Гехмана та Сінкевича; 4) Вишнопіль – [т.] Монастирського; 5) Доброводи – [тт.] Мамченка, Шапака. Посилаємим товаришам вкупі з головами сільрад та головами колгоспів:

1) організувати харчування під наглядом лікаря із продуктів, які надсилаються облвиконкомом, та зобов'язати сільради провести мобілізацію кормів із місцевих ресурсів[, таких] як капуста, буряк та ін.;

2) харчування хворих проводиться в окремих приміщеннях – дорослих, а також і дітей;

3) для цього потрібно виділити стаціонари із бувших куркульських хат, які відповідали б санітарним вимогам, для дорослих – окремо та для дітей – окремо.

Поробивши поли, нари, хоча[б] примітивного порядку, покласти відповідальність на голів сільрад за устаткування та мобілізацію ряден на матраси;

4) зобов'язати бригади через кожних 2 дні інформувати здравінспектора та голову РВК про стан харчування;

5) райздравінспектору слідкувати за своєчасним одержанням актів та продуктів харчування, відпущених облвиконкомом, та розподіляти поміж селами, по мірі необхідності погоджувати з головою РВК;

6) наряду з цим зобов'язати всі сільради негайно забрати занаряджені їм продукти, котрі ще не забрано, та використовувати їх за попередньою директивою та інструкцією.

Голова РВК *Пінчук*
Секретар РВК *Лелека*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 150. – Арк. 114–115. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 616–617.

№ 526 *Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про посилення роботи партійних, радянських та господарських органів з надання продовольчої допомоги населенню*

19 березня 1933 р.

Ввиду того, что в ряде районов: Бабанском, Белоцерковском, Сквирском и др., как это выявилось и при объезде членов бюро, безобразно организовано оказание помощи голодающим, – обязать РПК немедленно представить отчет о мерах воздействия и репрессиях, какие были приняты РПК в отношении сельсоветов, колхозов и отдельных работников за бездушное отношение к нуждающимся в помощи, нереализацию нарядов, отпущен-

ных областю, и неиспользование местных ресурсов, как-то: молоко, овощи, местные отходы.

В связи с систематическим нарушением рядом районов решений бюро обкома о помощи, в частности решения от 22 февраля, а также проявления самого безобразного отношения со стороны отдельных сельсоветов и колхозов, заключающегося в непредоставлении необходимой помощи и мобилизации для этой цели ресурсов, могущих быть мобилизованными на месте, – предложить судебным-следственным органам и органам ГПУ немедленно приступить к выявлению виновных в этих безобразных фактах; и в отношении должностных лиц, и общественных организаций, не оказывающих помощи, начать судебное преследование. Особые меры предпринять против лиц, ведущих провокационную работу на почве этих явлений и стремящихся нарушить на этой основе революционный правопорядок.

Обязать РПК организовать помощь нуждающимся детям молоком, с тем чтобы каждый ребенок ежедневно получал полстакана молока.

Обязать РПК в первую очередь оказывать помощь семьям красноармейцев и красных партизан, добившись такого положения, чтобы ни одна семья красноармейца в районе не нуждалась.

Ввиду того, что в Бабанском районе лица, нуждающиеся в помощи и находящиеся в лежачем состоянии, не были госпитализированы, – бюро Бабанского РПК поставить на вид.

Сделать всем РПК последнее предупреждение, что допущение с их стороны случаев непроведения госпитализации повлечет за собой применение репрессий вплоть до предания суду.

Обязать РПК представить сведения о количестве нуждающихся колхозников, имевших много трудодней.

Секретарь обкома КП(б)У Демченко

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 77–78. Копія. Машинопис; 1. – С. 455–456.

№ 527 *Витяг із доповідної записки Прилуцького райкому партії Чернігівському обкомові КП(б)У про напружений стан із продовольством у районі та настрої серед населення*

19 березня 1933 р.

В додаток до нашої доповідної записки, що ми її надіслали в обком 14 березня, повідомляємо, що важкий продовольчий стан в районі, особливо по колгоспах, охоплює чим дальше більшу кількість колгоспників.

В селі Яблунівка, куди я особисто з начальником райвідділу ДПУ ввійжджав 14 березня для перевірки дійсного стану з харчуванням окремих колгоспників, нами виявлено слідуюче:

Замість 27 голодуючих, про що ми сповіщали доповідною запискою, нами виявлено 111 сімей із загальною кількістю 487 чоловік, тобто до 20 % всіх колгоспників фактично зовсім не мають чого їсти і систематично голодують, причому 45 голодуючих сімей з кількістю 148 колгоспників перебувають в надзвичайно важкому стані, остаточно знесилені і опухлі від голоду. В числі опухлих є ударники:

1. Брешко Федір, сім'я складається з 3 осіб, – виробила 300 трудовнів.
2. Шавро Іван » » з 5 » » 200 »
3. Пустосвіт Тимофій » » з 8 » » 700 »
4. Вовк Степан, сім'я складається з 6 осіб, – виробила 400 трудовнів (член партії з [19] 27 р.).
5. Горбач Петро (бувний голова колгоспу – активіст).
6. Холодницький Микола – батрак (останній від голоду на порозі смерті).

При виявленні на місці в колгоспі внутрішніх харчових ресурсів виявлено, що на харчування може бути витрачено 180 пудів різних відходів і непридатного на посів насіння.

Нами вжито на місці заходів для перемолу цих відходів, і зараз з цих ресурсів управа колгоспу видає допомогу голодуючим колгоспникам. Мушу зазначити, що ця допомога зовсім недостатня. Розв'язати питання з забезпеченням харчуванням для більш-менш нормального проведення посів-кампанії управа колгоспу без сторонньої допомоги не зуміє...

Нами дано настановлення управі колгоспу в першу чергу видавати постійну харчову допомогу тим колгоспникам, що не виходять на роботу по причинах відсутності харчів.

Для виявлення дійсного стану з харчовими труднощами в колгоспах ми через спеціально виділених представників РПК перевели вибіркоче обслідування стану колгоспників по 20 сільрадах, причому виявлено сімей, що потребують негайної допомоги, – 797. В цих сім'ях налічується дорослих 1050 чоловік і дітей – 1800 чоловік.

Більшість з цих сімей крайне виснажена, з голодними отьоканами і опухлі, останнім часом із складу цих сімей умерло від голоду 25 чоловік. Виявлено хворих, які не в змозі ходити і потребують, крім харчування, також і медичної допомоги, – 547 чоловік, опухлих від голоду – 275. Із загальної кількості виявлених, що перебувають в гостро скрутному продовольчому стані, ходять на роботу тільки 303 чоловіка, останні 747 на роботу зовсім не ходять. В обстежених нами колгоспах виявлено, що 25 сімей зовсім вийшли з колгоспів і виїхали невідомо куди – для шукання, як зазначають колгоспники, «порятунку від голодної смерті».

Стан з харчуванням в місті теж надзвичайно поганий, особливо серед декласованої міської бідноти, а також на підприємствах кустарно-промислової кооперації, де робітники зовсім не одержують хліба, і серед цих робітників, за даними управ виробничих артілей, є 41 опухлий і більше 50 чоловік хворих на ґрунті голоду, що на роботу зовсім не виходять...

Треба відмітити, що значна частина робітників на підприємствах – із схудалим обличчям, часто трапляються обмороки під час роботи. Остан-

нім часом помічається велика кількість захворювань і збільшується смертність. Про це свідчать дані страхової каси. Так, коли в жовтні минулого року на 100 застрахованих мали захворювань 40, то в лютому – 60. На похорони в листопаді місяці видано 15 допомог, в грудні – 24, в січні – 44, в лютому – 50. За 15 днів березня – 30, крім того, що витрачено підприємствами на місці і не подано відомостей до страхкаси.

Значно погіршав стан громадського харчування. Громхарч, крім капусти, а інколи круп, майже нічого не дає. Жири майже зовсім відсутні. Допомога, що надається голодуючим сім'ям з боку адміністрації, – видача додаткових обідів, відпуск продуктів, що заготовляються децентралізованим порядком, грошова допомога профорганізації, безповоротні ссуди по КВД і таке інше – являється зовсім недостатньою.

Норми видачі хліба в місті складають 200–300 г на робітника та службовця (родини робітників і деяких категорій службовців хліба зовсім не одержують).

У зв'язку з поганим станом громадського харчування, незабезпеченням хлібом родин робітників на підприємствах спостерігаємо нездорові настрої серед робітників і велику плінність робочої сили, що відбивається на виконанні промфінпланів.

На панчішній фабриці, де стан погіршується ще і тим, що фабрика протягом двох місяців не виплачує утримання внаслідок відсутності обігових коштів, мали факти небажання робітників стати до роботи і вимоги покращити стан харчування.

Те ж саме мали і на фабриці взуття.

Ми проводимо такі міроприємства: в колгоспах мобілізовано всі внутрішні ресурси, і по мірі можливості даємо допомогу тим колгоспникам, що не мають чого їсти. По лінії Українського Червоного Хреста в Яблунівці і Рудівці, де найбільш важкий стан, організуємо дитячі ясла для охоплення дітей голодуючих колгоспників, але потрібно зазначити, що харчових ресурсів Українського Червоного Хреста немає і такі повинні бути утворені з місцевих ресурсів колгоспів, а ці ресурси занадто обмежені і навіть не в повній мірі можуть забезпечити ясла лише на час весняних робіт. У місті утворені комісії для обліку всіх харчових ресурсів у всіх організаціях та установах.

Однак мусимо відзначити, що задовольнити навіть мінімальні потреби тих робітників і колгоспників, що опинилися у важкому продовольчому стані, ми не в змозі за відсутністю хліба.

Просимо негайної допомоги облоргбюро.

Секретар Прилуцького РПК *Робенко*

№ 528 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про поліпшення постачання хлібом робітників та студентів УСРР*

20 березня 1933 р.

1. Начиная с апреля, уменьшить на 14 тыс. т зачет хлеба из гарнцевого сбора в план снабжения Украины, доведя до 10 тыс. т в месяц вместо 24 тыс. т в марте.

2. Обязать ЦК КП(б)У дополнительный фонд хлеба из централизованных источников в количестве 14 тыс. т в месяц обратить на улучшение снабжения студентов и мелких городов, а также мелких предприятий в крупных городах, в первую очередь в г. Киеве

Секретарь ЦК ВКП(б) *И. Сталин*

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 918. – Арк. 24. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 459.

№ 529 *Доповідна записка Уманського райкому партії Київської області ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан у місті та селах району*

20 березня 1933 р.

В нашому районі недоїданням і в зв'язку з цим опуханням охоплено 29 сіл та місто Умань. По селах нараховується 6411 чоловік та по місту – 775 чоловік.

Для надання допомоги нами мобілізовано місцеві ресурси в кількості 3689 кг борошна і видано в села, 816 кг цукру, 412 кг цукерок, отримано для сіл першу допомогу – 9 т – і розподілено по селах, отримано другу допомогу – 45 т – і теж 40 т розподілено по селах (розподіл допомоги по селах дивись табл. I, II, III *).

Допомога видається на руки сім'ї; тим, що не можуть ходити, заносять додому.

Для дітей по 25 селах організовано харчпункти, частково по школах, а в більшості – в окремих приміщеннях, куди зібрані безпритульні діти, а ті, що мають батьків, приходять харчуватись. Дітям, що не можуть ходити, приносять піонери, школярі їжу додому. Крім того, організовано в місті додатковий дитбудинок на 100 дітей, для сільських [дітей –] у с. Текуче на 150 дітей, організовано 11 дитясел на 400 дітей, з них 5 ясел – Комітетом Українського Червоного Хреста.

Зараз приступили до організації стаціонарів в 14 селах на 300 чоловік. До кожного стаціонару надсилаються лікар та сестра, що будуть працювати в стаціонарах та надавати допомогу й поради хворим поза стаціонаром. Виділено для стаціонарів, крім місцевих ресурсів, 1000 пудів гречки та 30 пудів цукру.

* Не публікуються.

Частина опухших і зовсім хворих одужує, стан їх кращає, але кількість [їх] не зменшується в деяких селах: Черповоди, Фурманка, Городецьке – навіть збільшується, бо опухають нові, що не мають харчів.

Смертність на ґрунті недоїдання зменшилась. Випадків людоїдства – 18, труподства – 2.

В місті: родин робітників опухших, яким надається меддопомога, – 103, в них – 412 душ, декласованої людності – 93 родини[, в них] – 359 душ, хоч це неповні дані, бо не взято в рахунок поодинокі випадки, частково недоїдаючих та не перевірено все місто.

Серед школярів міста виявлено понад 400 дітей, що недоїдають, з них більшість опухлих.

Збільшується весь час безпритульність, що йде за рахунок міста й села як Уманського району, так і сусідніх районів.

Для допомоги по місту нами вжито таких заходів: організовано їдальню для видачі безкоштовних обідів на 400 осіб. Організовано їдальню на 250 дітей.

Робітникам з виробництва недоїдаючим та опухшим видано 100 пайків; кожний пайок: 10 фунтів борошна, 1 фунт цукру та 1 коробка консервів.

Підібрано з вулиці в дитбудинки – 200 безпритульних.

Відкрито лікарню для виснажених, в якій лікуються 48 чоловік, всі – робітники.

Розширено будинок грудних дітей до 28 осіб та будинок для дітей дошкільного віку на 65 дітей.

Видано допомогу за рахунок місцевих ресурсів і отриманих з області:

Мобілізовано внутрішн. ресурсів для міста

Крупи	500 кг
Толокна	100 »
Картоп[ляного] борошна	30 »
Печива	200 »
Цукру	100 »

Одержано з області та розподілено

Борошна	260 кг
Кукурудзи	5000 »
Цукру	1000 »
М'яса	30 »
Повидла	212 »
Печива	1 ящик
Консервів	495 коробок

Розподілено

Робіт. пайків	1 раз	120 x 10 фунтів борошна
»	»	2 » 125 коробок консервів
»	»	м'яса по 1 кіло
	3 »	100 » 10 фунтів борошна

Розподіл виснаженим

Борошна	300 кг
М'яса	30 »
Консервів	75 коробок
Цукру	50 кг

Розподілено по школах

Консервів	170 коробок
Повидла	192 кг
Цукру	160 »
Печива	30 »
Борошна	400 »

Декласованій людності

Борошняних пайків	25 × 10 фунтів – 100 кг
Цукру	25 × 1 фунт – 10 кг
Консервів	125 коробок

Через лікарню виснажених пропущено з 25 січня – 173 чоловіка, з них виписали здоровими – 85 чоловік, померло – 47 чоловік, зараз на лікуванні – 41 чоловік.

Опухання по місту, незважаючи на надану допомогу, збільшується, воно йде за рахунок опухання нових, збільшується й смертність: так, за лютий вмерло 243 чоловіка, за 13 днів березня – 282.

Щоб зліквідувати опухання й захворювання як по місту, так і по селах, потрібно надати систематичну харчову допомогу, що дасть можливість при застосуванні медичних і профілактичних заходів зліквідувати опухання та смертність від недоїдання.

Про допомогу окремим селам (крім місцевих сільських ресурсів) прикладаються три таблички.

Секретар РПК *Геращенко*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 85–88. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 459–462.

№ 530 *Доповідна записка Дніпропетровського обкому партії Наркоматові постачання СРСР та ЦК КП(б)У про погіршення продовольчого постачання промислових підприємств області*

21 березня 1933 р.

По всем предприятиям Днепропетровской области, вследствие невыполнения планов завоза централизованных фондов рабочего снабжения, имеет место систематическая недодача рабочим и служащим продуктов

против установленных норм. Так, например, рабочим завода им. Петровского в феврале вместо установленных норм фактически выдано:

Название продуктов	Един. изм.	Рабочему		Дополн. выдано на гор. раб. и ударн.	Служащ. и иждивен.	
		Утвержд. НКС	Фактически выдано		Утвержд. НКС	Фактически выдано
Крупы	грамм	2250	1250	–	1200	600
Сахар	»	1000	–	–	500	–
Постн. масло	»	200	–	–	–	–
Маргарин	»	200	–	500	–	–
Мясо	»	1000	500	–	–	–
Сельдь	»	800	–	–	–	–
Рыб. товары	»	2000	1000	–	–	–

Такое же положение было [и] в предыдущие месяцы.

Ход выполнения централизованного завоза продуктов питания характеризуется следующими данными:

в январе 1933 г. область совершенно не получила рыбных товаров; «Руда» за 2,5 месяца I квартала вместо 230 т рыбтоваров получила только 6 т;

заводы им. Ленина, Дзержинского, «Коминтерн», «Коммунар» не получили жиров;

в феврале Криворожский железорудный бассейн не получил ни сахара, ни рыбтоваров;

новостройки (Днепрокомбинат, Кривстрой, Никопольстрой, Дзержинстрой) недополучили жиров;

завод «Коммунар» из 26 причитающихся ему т жиров не получил ни одного фунта;

завод им. Дзержинского, «ДЗМУ», «Коминтерн», Криворожский – также совершенно не получили жиров.

Вот картина выполнения плана завоза основных продуктов по отдельным крупнейшим предприятиям:

Название предприятий	Наименование продуктов: [в тоннах]					
	Мука		Крупа		Рыб. товары	
	план	выполн.	план	выполн.	план	выполн.
Зав. К. Либкнехта	336,1	309	44,2	22,1	8,4	2,45
Зав. ДЗМО	137,4	125,6	17,9	9,7	3,1	–
» [им.] Молотова	101,8	91	13,4	7,6	2,5	3,0
» Коксохим	102,0	102,0	15,2	7,6	–	–
» «Коминтерн»	294,0	269,5	39,1	19,9	7,1	2,0
» [им.] Ленина	256,2	252,0	29,6	15,0	4,5	–

Исключительно тяжелое положение – на крупных предприятиях, входящих по второму списку (до 3 тыс. рабочих): в Мелитополе – заводы «Победа», им. Балицкого, Воровского; в Бердянске – заводы «Красный Прогресс», Первомайский, Азовско-Черноморский; в В. Токмаке и др., где почти никаких продуктов, кроме хлеба, не выдается, и то в течение ряда месяцев норма хлеба была срезана с 700 г до 100 г.

Рабочие и служащие предприятий, проходящих по 3-му списку, ничего, кроме 200 г хлеба, не получают.

План централизованного снабжения по общественному питанию выполняется также чрезвычайно неудовлетворительно – за февраль совершенно не получено макарон, не полностью получены мясо, жиры и проч. продукты.

Особенно тяжелое положение в железорудном бассейне и на заводе «Коминтерн», для которых по общественному питанию отпускаются значительно меньшие фонды, нежели соответствующим ОРС.

Весь улов рыбы Азовского побережья вывозится по нарядам Наркомснаба из области, что лишает нас возможности хотя бы до некоторой степени компенсировать отсутствие мяса, жиров и проч.

Студенты, которых в области имеется до 38 тыс. человек, получают хлеба в городах от 300 до 350 г, а в селах, в большинстве, совершенно не обеспечены хлебом.

Реальные ресурсы хлеба, отпускаемые области, не обеспечивают возможности придерживаться норм, установленных ЦК; так, например, иждивенцы рабочих особого и первого списков вместо 400 г хлеба – получают 300 г.

Из общего плана снабжения хлебом в 13 тыс. 177 т на гарнцевый сбор приходится 3 тыс. т. Фактически же поступление гарнца не перекрывает и 10 % этой цифры.

Положение усугубляется еще и крайней неравномерностью завоза продуктов, и полной невозможностью использования рынка ввиду чрезвычайно высоких цен на продукты (например, масло подсолнечное – 52 руб. 50 коп. литр, яйца – 16 руб. десяток, молоко – 4 руб. 50 коп. литр, хлеб – 13–15 руб. кг).

Децентрализованные заготовки до сего времени фактически ничего не дали ввиду продовольственных затруднений в ряде районов области; по существу, в области базаров нет.

Исходя из этого, обком просит ЦК КП(б)У и Наркомснаб СССР:

1. Принять меры к немедленному и полному обеспечению выполнения планов централизованного снабжения по установленным нормам на все планируемые продукты питания.

2. Обеспечить нашей области, также как и Донбассу, создание месячного запаса по основным продуктам питания.

3. В дальнейшем, до нового урожая, если нельзя совершенно не включать в план снабжения хлебом поступление от мерчука, то хотя бы уменьшить его удельный вес.

4. Установить хотя бы минимальные нормы снабжения крупой, сахаром, жирами, рыбтоварами предприятий второго и третьего списка.

5. Завезти в область не менее 1 млн банок консервов, а также увеличить завоз коммерческого сахара (до 500 т на квартал).

6. Завезти в область 5 тыс. т картофеля.

7. Часть улова рыбы Азовского побережья оставлять для рабочего снабжения в области.

8. Разрешить в Днепропетровске, Запорожье и Кривом Роге торговлю хлебом и мясом по коммерческим ценам, выделив для этого специальные фонды.

Одновременно обком предпринимает ряд мер к коренному улучшению дела децентрализованных заготовок и изысканию дополнительных источников улучшения снабжения рабочих.

Обком считает, что со стороны центральных снабженческих и регулирующих органов, несомненно, имеется недоучет значения Днепропетровской области как одного из значительных центров металлургии, машиностроения, рудодобывания и новостроек с огромными кадрами пролетариата, и просит ЦК КП(б)У и Наркомснаб СССР в срочном порядке разрешить поставленные нами вопросы, чтобы вывести рабочих ряда крупнейших предприятий союзного значения из того тяжелого положения со снабжением, в котором они сейчас находятся.

Секретарь обкома КП(б)У *М. Хатаевич*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6377. – Арк. 103–107. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 464–467.

№ 531 *Постанова Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про надання продовольчої допомоги голодуючим колгоспникам та одноосібникам*

21 березня 1933 р.

Бюро РПК констатує, що по Зміївському району в окремих селах і колгоспах (Скрипаї, Соколів, Бірки, Таранівка і ще деякі) є ряд випадків, коли колгоспні двори та окремі одноосібники відчують гостру продовольчу нужду, і особливо – їхні діти. Питанням допомоги цим окремим колгоспним дворам, як районні організації, так і на місцях сільські, в достатній мірі не займалися і не розгорнули мобілізації місцевих ресурсів для цього.

Виходячи з вищенаведеного та на підставі директивного листа т. Постишева і т. Шелехеса організувати при райвиконкомі п'ятірку в складі: голови РВК т. Адаменко, від ДПУ – т. Мирошниченко, від відділу охорони здоров'я – т. Кіян, від Українського Червоного Хреста – т. Жильцов та від райспоживспілки – т. Іванов, якій доручити негайно розробити план практичних заходів і міроприємств в справі організації допомоги колгоспникам, окремим одноосібникам та їхнім дітям, що відчують гостру продовольчу потребу.

Доручити п'ятірці негайно організувати при сільських радах трійки, через які проводити оперативну і практичну роботу в справі допомоги окремим сім'ям і в першу чергу дітям, які відчувають гостру продовольчу потребу.

Доручити фракції РВК винести ряд постанов про збір продовольства, про організацію дитячих ясел, майданчиків, посилення громадського харчування при школах та колгоспах, а також постанови про трудову дисципліну в колгоспах та наведення відповідного санітарного стану в громадських місцях і установах.

Всі розгорнені міроприємства до 25 березня 1933 р. подати в РПК.

Доручити тт. Мирошниченку і Адаменку до 24 березня 1933 р. організувати виїмку [вилучення] в райцентрі і на залізницях всього бродячого і пришого елемента, який направляти на різні роботи (радгоспи, лісорозробки, кар'єри), та через п'ять днів дати відомості в РПК про виконання цього.

Секретар РПК *Сержан*

Державний архів Харківської області. – Ф. 72. – Оп. 1. – Спр. 55. – Арк. 31. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 467–468.

№ 532 *Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про розгортання комерційної торгівлі хлібом у Києві*

23 березня 1933 р.

1. Інформацію т. Гехтмана про підготовку до розгортання комерційної торгівлі хлібом по місту прийняти до відома.

2. Просити НКП СРСР т. Мікояна дозволити розпочати комерційну торгівлю хлібом з 5 квітня ц. р.

Зобов'язати МПК цілковито забезпечити повне розгортання комерційної торгівлі хлібом та безперебійну роботу всіх точок з 5 квітня.

3. Вважати за потрібне торговельну мережу комерційного хліба розташувати по робітничих центрах міста біля вокзалу, пристані та виїздів з міста, а також по вулицях і провулках, що межують з центром міста, не розташовуючи хлібних крамниць безпосередньо в центрі.

4. Доручити Київському МПК забезпечити негайне створення додаткової виробничої бази хлібопечення на 100–150 т на добу, відновивши старі підприємства хлібопечення.

5. Доручити Київському МПК негайно розгорнути масово-політичну роботу серед робітничих мас у зв'язку з розгортанням комерційної торгівлі хлібом у Києві, відзначивши виключну роль т. Сталіна у покращенні стану постачання трудящих Києва.

Секретар обкому КП(б)У *Демченко*

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 95. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 468.

№ 533 *Відомості ЦК КП(б)У про виділення продовольчої допомоги областям УСРР та АМСРР*

Не раніше 27 березня 1933 р.

(в пудах)

Области	Отпущено:						
	По поставлению ЦК ВКП(б)	Из резерва ЦК КП(б)У		Мука	По поставлению ЦК ВКП(б)	Хлебозаготовки после I. II	
	18.II	24.II	11.III	13.III	18.III	25.III	27.III
Днепропетровская	1 000 000					71553	
Одесская	800 000					—	
Харьковская	300 000	—	—	1831		146 949	
Киевская	—	60 000	80 000	27 472	6 000 000	—	
АМСРР	—	—	20 000	1831		2440	
Донецкая	—	—	40 000			67 954	
Винницкая	—	—	—	9157	—	8906	17 690
Черниговская	—	—	—	—	—	24 400	
В с е г о:	2 100 000	60 000	140 000	40 291	6000 000	322 202	17 690

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6377. – Арк. 187. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 469.

№ 534 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насіння для України*

27 березня 1933 р.

1. Удовлетворить ходатайство ЦК КП(б)У об отпуске 18,6 тыс. тонн яровой пшеницы на семена колхозам в обмен на озимую пшеницу и рожь, в том числе: для Харьковской области – 4,5 тыс. тонн, Донецкой – 5 тыс. тонн, Днепропетровской – 5 тыс. тонн, Одесской – 3 тыс. тонн, для Киевской, Черниговской и Молдавии – 1,1 тыс. тонн.

2. При отпуске яровой пшеницы в обмен на рожь, в виде исключения, выдачу колхозам яровой пшеницы производить по эквиваленту: за 1 пуд пшеницы – 1 пуд ржи.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 106. Оригінал. Машинопис.

№ 535 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про норми висіву зернових в Україні **

27 березня 1933 р.

Послать ЦК КП(б)У и СНК УССР следующую телеграмму:

«1. Можно разрешить норму высева в Днепропетровской и Одесской областях по кукурузе и просу 20 кг. Только при условии 100 %-ной всхожести семян. При понижении всхожести семян до 90 % необходимо повысить норму высева до 22 кг, при всхожести в 80 % – до 25 кг. По остальным областям Украины можно допустить норму высева в 25 кг на гектар при условии 100 %-ной всхожести с соответственным повышением норм высева при понижении всхожести семян.

2. Ввиду того, что посев кукурузы и проса начинается после окончания сева ранних яровых и, кроме того, кукуруза и просо ежегодно требуются для пересева озимых, не советуем ослаблять энергии по сбору семян кукурузы и проса в настоящий момент и [предлагаем] дать распоряжение на места об изменении нормы высева в зависимости от качества семян не сейчас, а за 10 дней до начала посева кукурузы и проса.»

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 919. – Арк. 14. Оригінал. Машинопис.

№ 536 *Директивний лист Одеських обкому КП(б)У та облвиконкому до Миколаївських міськкому партії і міськвиконкому про вжиття рішучих заходів щодо ліквідації голодування населення*

27 березня 1933 р.

Несмотря на совершенно исчерпывающую директиву от 20 марта с. г. о необходимости самых срочных и решительных мер в деле ликвидации всех случаев голодания, материалы, поступающие в обком и облисполком, свидетельствуют о том, что не все районы поняли политическую важность данных им указаний.

Еще и до сих пор районы халатно, медленно, нерешительно организовывают работу.

В ряде районов отпущенная продсуда несвоевременно вывозится с элеваторов, продолжается использование продсуды не по прямому назначению. Децентрализованные заготовки совершенно не развернуты, и районы к мобилизации своих внутренних ресурсов не приступили.

Обком и облисполком предлагают:

1. Немедленно развернуть работу по децентрализованным заготовкам внутри района и, в первую очередь, жиров, мяса, яиц, молока и овощей.

* Постанова ухвалена у відповідь на телеграму С. Косіора з цього питання.

2. Все фонды, направляемые в порядке помощи из области, немедленно разнаряжать по своему целевому направлению, ни в коем случае не допуская задержки фондов на элеваторах, станциях, складах и т. д.

3. Имея ввиду наблюдающиеся случаи использования продссуды, отпускаемой на детпитание, на ряд других целей, что приводит [как] к количественному уменьшению охвата, так и к качественному ухудшению питания детей, категорически запрещаем использование ссуды по детпитанию на какие бы то ни было другие нужды.

Предупреждаем, что направление продуктов, предназначенных на детпитание, на другие нужды будем рассматривать как разбазаривание целевых государственных фондов.

4. В целях наиболее быстрой организации руководства и проведения всех необходимых мероприятий в наиболее неблагополучных – Любашевском, Кривоозерском, Снигиревском, Александровском, Б. Высковском, Арбузинском, Зиновьевском, Знаменском, Новобугском и Калининдорфском районах – создать тройки в составе: секретаря райпарткома, председателя райисполкома и уполномоченного ГПУ.

Такие же тройки создать в селах этих районов в составе: предсельсовета, секретаря ячейки и председателя колхоза.

5. Обязываем Вас при определении продовольственной помощи отдельным колхозам обязательно согласовывать это с директорами МТС и начальниками политотделов МТС.

6. Учитывая, что работа зав. райснабов и райздравинспекторов должна быть сейчас особенно сосредоточена на этих вопросах, обком и облисполком запрещают мобилизацию их на какие бы то ни было другие работы.

Секретарь обкома КП(б)У *Степанов*
Председатель облисполкома *Пахомов*

Державний архів Миколаївської області. – Ф. 6. – Оп. 1. – Спр. 473. – Арк. 41–42. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 469–470.

№ 537 *Витяг із доповідної записки бригади Донецького обкому КП(б)У про результати перевірки випадків голодування селян у Верхньотеплянському районі*

28 березня 1933 р.

Наиболее пораженными в части необеспеченности колхозников средствами питания являются два села в районе: Большая Черниговка, имеющая 3 артели и 1 коммуну, насчитывающих вместе 644 двора с 2675 чел. населения, и 305 единоличников с 2014 чел. населения; село Красный Октябрь, имеющее 6 колхозов, насчитывающих вместе 631 двор с 3154 чел. населения, и 155 дворов единоличников.

В этих селах имеют место массовые случаи хронического недоедания, имеет место значительно повышенная смертность населения, главным образом за счет стариков и детей.

За январь – февраль в Большой Черниговке имело место 37 смертных случаев, по селу Красный Октябрь с 25.II по 5.III было 7 смертных случаев. Однако есть много случаев незарегистрированных, таких случаев уже установлено 7. Установить точно причины смертных случаев не представляется возможным, т. к. их записывают со слов заявителей. По Большой Черниговке установлено, по данным ГПУ, секретарей партячеек, предколхозов – далеко не полным, – 157 случаев хронического недоедания, переходящего в стадию прямого голодания. [...]

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 237. – Арк. 125–126. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 538 *Лист Павлоградського райкому партії
до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод
і людодіство в с. Межиричі*

30 березня 1933 р.

28 марта мне по телефону начальник политотдела Межирической МТС т. Стеблев сообщил о том, что в с. Межиричи повторился случай людоедства. Специально по этому вопросу мною было созвано закрытое заседание бюро РПК. Учítывая, что Межиричи у нас числится одним из сел наиболее неблагополучных по голодовке, решили выделить комиссию для глубокого обследования состояния этого села.

Комиссия выделена в составе – председателя РКК т. Поллюля, нач. РГПУ т. Жлей и райздравотдела – партийца т. Щеглова.

Сообща предварительные данные о работе этой комиссии:

«Некая Кудрицкая Ольга Максимовна 33 лет, уроженка с. Межиричи, из бедняцкой семьи, но сама никогда нигде после революции не работала, а занималась преимущественно спекуляцией разными с. х. продуктами и кустарной выработкой кошелок для продажи на рынке. В колхозе не состояла и враждебно была настроена по отношению колхоза. Как следствием установлено, за ней числится уже не один факт людоедства. Еще в начале января месяца с. г. Кудрицкая Ольга сама употребила в пищу труп умершего 8-летнего своего сына.

Второй случай – употребила в пищу труп своего брата Кудрицкого Платона, который в декабре месяце 1932 года в Маврино бросил свою жену, переехал жить к ней в Межиричи. После этого жена Платона Кудрицкого – Кудрицкая Феодосия Степановна – брошенная, из Маврино тоже переехала в Межиричи и поселилась жить у Кудрицкой Ольги, как у родственницы по мужу, последняя также нигде не работала, 35 лет, занималась спекуляцией (мелкой) с. х. продукцией и выработкой кошелок на рынок.

В последних числах февраля м-ца с. г. Кудрицкая Ольга подговорила Кудрицкую Феодосию, совместно удушили 4-летнюю девочку-сироту, находившуюся у Кудрицкой Ольги, и употребили в пищу.

Последний случай людоедства – это имело место в ночь с 26 на 27 марта с. г.: по предварительному сговору обоих Кудрицких еще с базара г. Павлоград была заманута под видом продажи керосина гр-ка с. Маврино Пшеничная Степанида, 35-летняя колхозница-среднячка, которую затем Кудрицкие веревкой удушили, порезали мясо и, сложив в бочку, засолили. Все это при обыске изъято, только конечности были съедены.

Обе виновницы – Кудрицкая Ольга и Кудрицкая Феодосия – заключены под стражу и во всем вышеуказанном сознались.

Но, кроме того, по предварительным следственным данным, Кудрицкие наряду с людоедством якобы еще продавали на базаре из человеческого мяса колбасу и небольшими кусочками мясо, последнее обстоятельство еще требует проработки.

На следующий день, т. е. 27 марта, дочь удушенной Пшеничной в поисках своей матери из Маврино пришла в Межиричи, и когда зашла во двор Кудрицкой, то таковую также пытались замануть к себе в хату, очевидно, с целью удушения.

Аналогичный случай был и с гр-кой с. Межиричи Прихно Феклой, которую 17.III пытались уговорить зайти к Кудрицкой в хату.

Все эти обстоятельства говорят за то, что Кудрицкие Ольга и Феодосия с января месяца стали систематически заниматься людоедством.

При осмотре врачом обвиняемых установлены признаки безбелковых отеков, однако физически еще не настолько слабые, ходили свободно в Павлоград.

Продуктов каких-либо других, кроме человеческого мяса, при обыске в хате не обнаружено.

Следствие по данному делу форсируем, и в ближайшие 2–3 дня дело будет представлено на Судтройку.

Касаясь общего состояния села, комиссия установила, что голодающих – значительное количество населения, как единоличников, так и колхозников. По предварительному, далеко еще не точному учету, остроголодающих колхозников около 300 чел., единоличников – около 40, всех возрастов, сильно опухших и почти не могущих передвигаться. Но при более точной проверке, которая сейчас производится, число пораженных голоданием увеличивается до 70 % всего населения села.

Начиная с января месяца, постепенно увеличивается число смертных случаев. За этот короткий период всего умерло – 262 чел. всех возрастов, в большинстве – по причине недоедания.

Всего населения в Межиричи – 2950 человек, дворов – 615, из них коллективизировано 553 хозяйства, что составляет 90 %, вне колхозов – 62 хозяйства, причем большинство единоличников села разъехалось неизвестно куда.

Имеются отдельные случаи, что отцы, бросив маленьких своих детей, уехали из села. Так, например, Слобченко – бедняк-единоличник – бросил жену и детей 7 и 8 лет, Пономаренко – середняк – бросил жену и 2 детей. Колхозник Каляжный 25.III.33 г. продал корову, вместе с женой бросили 2 детей 5 и 6 лет. Продовольственное положение в селе тяжелое.

В селе имеются 4 колхоза – артель «1-е Мая», артель «Трудовик», артель «Красная Нива» и коммуна им. Сталина.

В связи с выдачей семсуды у колхозников некоторый подъем имеется, выходы на работу удовлетворительные, но вследствие общего тяжелого положения в продовольственном отношении, наряду с подъемом имеет место и упадничество.

Межиричам на 4 колхоза отпущено муки из отпущенного прод. фонда 101 [пуд] и 1440 пудов кукурузы, но последнюю они еще полностью в село не перевезли, вследствие распутицы и плохого состояния конского тягла пока перевезли только 432 пуд., из этого количества роздано [по]павшим в нужду 400 пуд.

Учитывая особо тяжелое положение с продовольствием села Межиричи, мы отпустили из зарезервированных 3000 пуд. продовольствия кукурузы дополнительно 500 пудов. Разрешили выдавать единоличникам-голодающим, если они будут выполнять в колхозе работу, связанную с весенним севом. Это мы вынуждены сделать в Межиричах только потому, что предупредим этим случаи людоедства.

Считаю необходимым довести до вашего сведения, что некоторые сельские работники, запуганные еще в период хлебозаготовок о том, чтобы не только [не] писали, а даже и не говорили о фактах голодовок, а такие случаи, как видно из фактов в Межиричах, фактически начались еще в декабре – январе месяце, что теперь настолько окостенели, очерствели, стали бездушными, что ко всем таким явлениям относятся с холодком, что само собой разумеется, может в некоторых случаях районное руководство поставить под удар. Я неоднократно заострял перед секретарями партячеек и предсельсоветов вопрос о том, что необходимо своевременно сигнализировать, но, как видите, в Межиричах ни от секретарей партячеек, ни от предсельсоветов никаких сообщений не получали.

Принимая все меры к тому, чтобы сельское руководство своевременно освещало фактическое положение вещей на селе, в том числе и случаи голодовок. А, как правило, о наиболее кричащих моментах приходится или лично узнавать, или через непроверенные слухи.

Тов. Хатаевич! У нас по селам за последнее время появилась масса беспризорных детей, оставшихся после смерти [родителей] и брошенных родителями. По неточным данным, такой детворы насчитывается до 800 душ. Вызывается необходимость организовать специально 2–3 детских дома, что будет требовать больших денежных затрат, которых у нас по бюджету нет. Пока мы приступаем к организации детских площадок с питанием. Для этого нужны специальные продовольственные фонды. Прошу учесть это и дать указания по советской линии*.

Секретарь РПК Банник

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6277. – Арк. 233–235. Засвідчена копія. Машинопис.

* На документі є резолюція М. Хатаєвича: «Послати копію в ЦК КП(б)У тт. Косиору і Постышеву, в ЦК ВКП(б) т. Кагановичу для сведения».

№ 539 *Постанова ЦК КП(б)У про хід підготовки до весняної сівби та організацію продовольчої допомоги населенню Київської області*

31 березня 1933 р.

1. Предложить Киевскому обкому обеспечить завоз не позднее 5 апреля всего двухнедельного запаса горючего на все участки МТС области с тем, чтобы избежать какого бы то ни было отвлечения тягловой силы колхозов на перевозку горючего в разгар массового сева.

2. Исходя из того, что ряд районов Киевской области значительно недополнили задания по подготовке коров к севу, несмотря на наличие всех возможностей для этого, предложить Киевскому обкому немедленно принять меры, обеспечивающие использование коров в полном соответствии с первоначальным заданием, хотя бы в период сева более поздних культур.

3. Обратит внимание Киевского обкома на то, что в ряде колхозов области подготовка истощенных коней к севу поставлена из рук вон плохо.

Ничтожно малые кормовые рационы, которые выдаются истощенным лошадям по ряду колхозов, не обеспечивают использование этих лошадей в период сева.

Предложить обкому организовать пересмотр кормовых рационов для истощенных лошадей в сторону значительного их увеличения с тем, чтобы в ближайшие 5–10 дней укрепить истощенных коней и включить их в массовый сев.

4. Обратит внимание Киевского обкома на то, что ряд районов (Бабанка, Плиски и другие) запланировали недопустимо затяжные сроки окончания сева ранних культур и свеклы (20–40 дней), срывающие борьбу за высокий урожай.

Обязать обком немедленно пересмотреть такие планы и разработать практические мероприятия, обеспечивающие окончание этими районами сева в сроки, указанные ЦК КП(б)У и Совнаркомом Украины.

5. Считать совершенно недопустимым то, что директива об организации в колхозах комиссий по качественной приемке сева до сих пор по ряду колхозов не выполнена.

Предложить обкому обеспечить немедленную организацию и разворот работы этих комиссий в составе, указанном директивой ЦК КП(б)У и СНК от 2 февраля 1933 г.

Исходя из того, что в отдельных колхозах Киевской области сверххранний сев проведен крайне небрежно (разброс зерна по совершенно просохшей земле), предложить обкому немедленно организовать проверку качества сева по всех районах сверххраннего сева.

6. Одобрить решение Киевского обкома, принятое с участием тт. Постышева и Балицкого, о назначении из районного и областного партийного и комсомольского актива контролеров при сеялках.

7. Обратит внимание Киевского обкома на игнорирование отдельными районными работниками директив ЦК КП(б)У о землях, подготовлен-

ных единоличниками к севу и находящихся в массивах бросовых земель, прирезаемых колхозам.

Дать директиву всем райпарткомам и райисполкомам Киевской области о безусловном выполнении этой директивы ЦК КП(б)У и прекращении каких бы то ни было разговоров о «компенсации» единоличникам за эти земли.

8. ЦК КП(б)У считает совершенно недопустимым, особенно в момент разворота массового сева, отсутствие революционного порядка в ряде колхозов, шатание колхозников без разрешения правления по базарам и случаи массовых невыходов на работу.

ЦК КП(б)У считает, что ряд районных работников демобилизуют себя и других разговорами о якобы сплошном и повсеместном посевном настроении у всех колхозников в то время, как факты свидетельствуют о невыходе в ряде колхозов в первые дни массового сева до 30–50 % трудоспособных.

ЦК КП(б)У считает, что эти работники недооценивают трудности проведения весеннего сева текущего года, и предлагает вместо ставки на якобы сплошное посевное настроение у всех колхозников заняться практической работой по повышению трудовой дисциплины и обеспечению 100 % выхода на работу всех трудоспособных колхозников.

Поручить Совнаркому Украины в 5-дневный срок разработать обязательные правила внутреннего распорядка в колхозах на основе постановления ЦК КП(б)У от 25 марта 1933 г. о мероприятиях по повышению трудовой дисциплины в колхозах.

Обратить внимание Киевского обкома на необходимость максимального укрепления партийными, советскими, милицейскими работниками и работниками ГПУ таких рассадников разложения колхозников, как Бабанский район, с. Медвин и [с.] Исайки Богуславского района, с. Андрушки Плисковского района и т. п.

9. Предложить Киевскому обкому провести следующие мероприятия в деле организации продовольственной помощи нуждающимся колхозникам и единоличникам:

а) прекратить совершенно питание за счет продпомощи трудоспособных колхозников или единоличников, хоть и нуждающихся;

б) разделить всех госпитализированных на больных и выздоравливающих, значительно улучшить питание последних с тем, чтобы как можно скорее выпустить их на работу;

в) устранить недостатки в организации продовольственной помощи нуждающимся взрослым и особенно детям, в результате которых продпомощь попадает не тому, кому она предназначена;

г) обратить особое внимание на санитарное состояние стационаров как для взрослых, так и для детей, обеспечив их должным медицинским надзором;

д) значительно усилить местную инициативу районов и особенно самих колхозов в изыскании внутренних продовольственных ресурсов (молоко, яйца для детей и т. п.);

е) усилить привлечение учительства к организации продовольственной помощи нуждающимся колхозникам, единоличникам и особенно детям.

10. Отпустить Киевской области 2 млн рублей в качестве возвратной ссуды для покупки колхозами заготовленного посевного картофеля.

Поручить комиссии в составе гг. Любченко (созыв), Рекиса, Певзнера и Одинцова установить источники изыскания этой суммы из имеющихся кредитов Соцзембанка.

11. Обязать Наркомздрав взять на себя дело организации питания детей, госпитализации, медпомощи как детей, так и взрослых в тяжелых районах Киевщины. Для этой цели выделить из средств НКЗдрава и Красного Креста необходимые дополнительные суммы. Командировать в Киевскую область т. Хармадарьяна с группой работников НКЗдрава и Украинского Красного Креста.

Предложить Украинскому Красному Кресту изыскать дополнительные ресурсы для питания детей в тяжелых районах Киевской области.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 282. – Арк. 107–110. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 471–474.

№ 540 *Доповідна записка Коростишівського райкому партії
Київському обкомові КП(б)У про необхідність
продовольчої допомоги району*

1 квітня 1933 р.

По лінії ДПУ, інформації уповноважених РПК та спеціального об'їзду з нашими людьми лікарів встановлено, що по району в березні місяці голод[ув]ало біля 350–400 господарств колгоспників та одноосібників, причому значна частина одноосібників. Їдять рижийову макуху, просяну полову, гнилу картоплю, кукурудзяне бадилля тощо, причому всі ці продукти готувались після попереднього розмолу.

По матеріалах 13 сільрад на 25 березня загальна кількість виснажених складає 128 сімей, або 592 душі, з них: сімей колгоспників – 42 в кількості 205 душ, сімей одноосібників – 36 в кількості 387 душ. Серед них вдов, що є колгоспниці, – 10 і одноосібниць – 18. З усіх цих господарств мають корови лише 7, та 2 господарства мають коні, якими працюють на вихідних роботах. Значна частина цих господарств дожили до такого стану по причинам ледарства, безпросипного пияцтва тощо. Можна навести окремі факти такі:

с. Царівка – Яценко Пилип, бідняк, одноосібник, землі 3 га, їдаків 6, од хлібозаготівлі звільнявся, п'яниця, на днях продав корову за 9 ц жита і пропив;

с. Іванівка – Мартинюк Трохим, колгоспник, мав 500 трудоднів, їдаків 8, одержав 55 пудів, частину хліба продав;

с. Березівка – Лейнік Наум, колгоспник, 7 їдаків, мав 6 трудоднів;

с. Шахворостівка – Шайдецький Олександр, колгоспник, їдаків 5, мав 13 трудовнів в колгоспі, ледар, п'яниця;

с. Туровець – Сорватюк С., середняк, одноосібник, сім'я 6 душ, осінню продав хліб на базарі.

Є випадки, коли в сім'ї колгоспника члени сім'ї втихомолку тягли свій хліб на ринок, ховаючись одне від одного, або жінки окремо від чоловіків потроху возили продавати. Дуже гостро стоїть питання в самому райцентрі, особливо серед кустарів, які ніколи ніякого постачання не одержували і кое-як крутились, коли ціни на ринку були хоч і високі, але можна було його [продовольство] купляти, але в березні місяці коштував фунт хліба 5 крб. і лише зараз іде на незначне зменшення – 4 крб. за фунт.

Є випадки опухання дітей робітників суконної фабрики і папірфабрики. Зараз госпіталізовано 17 чоловік з дітьми, причому я сам ходив їх оглядати – і їх вигляд жахливий. Ми на підставі вказівок обкому партії організували в районі трійку і вже провели такі заходи:

По містечку:

Охоплено яслами, садками, гарячими сніданками по школах 140 дітей робітників і кустарів. Для встановлення сил виснажених кустарів і деяких робітників організовано обіди Українського Червоного Хреста і видається 120 обідів. Після 6–7 день [днів], хто вже в силі буде працювати, будуть направлятись на роботу в межах району.

По селах:

При 11 школах організовано їжу. Буде відкрито 2–3 квітня 11 дитяслів. Організуються громадські харчування в колгоспах. Харчова допомога в 35 ц, одержана нами на березень, вже спущена в колгоспи, які в поганому стані, це:

Грубське	«Новий шлях»
Щегліївка	«Нове життя»
О-Копець	«Промінь»
Коростишів	«Перебудова»
Смолівка	«Шлях до соціалізму»

В нашому районі три четвертих колгоспів знаходяться в задовільному стані, або на 58 колгоспів – тяжких буде 9–10 у квітні, а в березні було 6.

Справа загрозлива серед одноосібників, і колгоспники ставляться до них вороже, коли справа йде про організацію громадського харчування в колгоспах з тим, щоб прийняти до колгоспу голодаючих одноосібників-бідняків, підправити їх, а потім вони ходитимуть на роботу в колгосп. Вчора, 31 березня, я особисто був в с. Городське, де мене інформували про наявність 50 сімейств, що значна частина з них попухла, з них на колонії Городецькій 25 сімейств голодає, їдять деякі собак, ворон та всяку зелень. Мною сьогодні послано туди завідуючого райздрави з лікарем оглянути їх і на місці організувати госпіталізацію і харчування.

По містечку обіди даються без хліба, картоплю дістали в колгоспах. Настрій серед робітників підприємств поганий, серед колгоспників настрої цілком задовільні, не лише з інформацій роблю такий висновок, а навіть з власних спостережень при об'їзді селян, колгоспів. Доводячи про це до відома, прошу на квітень місяць також допомогти харчовою позикою, крім цього вказати, куди і як можна посилати за купівлю як насіння, так і продовольствія, гроші на це маємо до 15 тис. крб.

При наданні допомоги одноосібникам потрібно мати на увазі, що значна більшість з них знаходяться в безпорадному стані і не дістануть грошей, бо проїли що було навіть з барахла. По містечку вважаю потрібним проробити слідує:

1) хоч одноразово дати жита тонн 10 для робітників, кустарфабрики, коопшвей, сапожньої майстерні, інвалідам і червоним партизанам;

2) кинути декілька тонн комерційного борошна, аби збити ціни на ринку.

Крім цього всього, доводжу до вашого відома, що робітники лікарень одержують хліб з великим перебоєм і більше нічого [не одержують], їх у нас чоловік 70, і мені санітарка одна в районній лікарні сказала при огляді мною полухлих: «Оце й з нами скоро буде таке» і заплакала.

Ми на місці дещо робимо, але недостатньо, бо нас постачають з перебоями протягом 6–7 місяців, і були випадки, що і керівний склад району тижнями не мав хліба, а деякий час харчувались [хлібом] кукурудзяним, гречаним, лише вчора я добився одержання з Житомира хліба по наряду житом. Зрозуміло, що місцеві ресурси мають межу. Зважаючи на це все, прошу оказати допомогу нашому району, що складе потрібні умови для роботи.

Секретар РПК *Данілейко*

Державний архів Житомирської області. – Ф. 358. – Оп. 1. – Спр. 79. – Арк. 32–34. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 474–477.

№ 541 *Зведення інформаційного сектору оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про факти голоду в областях республіки*

1 квітня 1933 р.

Сообщаем следующие данные, поступившие в ЦК от Киевского, Одесского, Днепропетровского обкомов, а также отдельных районов этих областей, о тяжелом продовольственном положении во многих районах.

Днепропетровская область. Обком сообщает, что в 32 районах количество голодающих превышает 5 тыс. человек, наиболее поражены такие районы: Высокопольский, Н. Васильевский, Межевской, Мелитопольский, Акимовский, Коларовский, Павлоградский, Апостоловский, Дяковской, Ц. Константиновский, Царичанский, В. Лепетихский, Божедаровский, Сталиндорфский, Ореховский, Долинский, Чубаровский, Бердянский.

Одесская область. Сведения о случаях голода имеются по таким районам: Бугский, Зиновьевский, Бериславский, Цебриковский, Знаменский, Н. Миргородский, Н. Украинский, Первомайский и в Одессе.

О голоде в районах **Киевской области** уже сообщалось. Случаи опухания и голода обнаружены в Киеве: и на фабрике им. Горького, заводе им. Артема, 6-м кожзаводе, ф-ке Смирнова, Ленкузне, заводе им. Томского, 6-й типографии, Термосном заводе, Фанерном заводе, Водоканале, Электромоторном, Музфабрике, «Червона Гута».

По районам **Харьковской области** факты голода установлены в Кишенковском, Ульяновском и ряде других районов.

По районам **Днепропетровской области**, которые находятся в очень тяжелом положении, имеем такие факты:

В Н. Васильевском районе в селах Дивненское, Глориевка, Гировка и Гальовка отмечены массовые заболевания (на почве голодания) туберкулезом и тропической малярией со значительным ростом смертности.

В Межевском районе в коммуне «Червоний Жовтень» выявлено 80 чел. больных от голода: хотя они не все лежат, но к физической работе совершенно неспособны.

В Высокопольском районе в с. Загородка голодал Майборода В., колхозник, бедняк с семьей 7 человек, из них 2 трудоспособных. Выработали 661 трудодень, а натураванса получили 3 ц 38 кг.

В Сталиндорфском районе положение колхозников по Ворошиловградскому сельсовету отчаянное, люди перестали просить помощь, лежат в холодных, нетопленных домах и ждут смерти. По сельсовету отмечено 14 случаев смерти от голода. В этом же сельсовете у колхозника Бравермана (он сидит в ДОПрЕ за кражу колхозного хлеба, жена неизвестно где) в хате лежит 4 детей от 5 до 10 лет, не двигаются, опухшие, с открытыми ранами, что говорит о том, что они разлагаются живьем.

В Н. Васильевском, Высокопольском, Павлоградском и Махновском районах отмечены факты, когда группа умерших не была похоронена в течение 15 дней. По селу Загрядовка Высокопольского района 13 непохороненных трупов лежали в открытом склепе и на снегу. В Павлоградском районе в с. Межерич ряд колхозников, умерших от голода, также не были похоронены в течение 5–7 дней.

Колхозница Калатик артели «Коминтерн» Н. Троицкого сельсовета похоронила своего умершего мужа в соседней кулацкой хате. Колхозница Соловей своего ребенка похоронила в сенях своей хаты.

В Павлоградском районе отмечено 12 случаев смертности колхозников. Вследствие того, что была мерзлая земля и трудно было рыть могилы, трупы бедняков Куренного А., Магара и Мужеренко лежали непохороненными.

В Н. Васильевском районе в с. Николаевка в разное время ночью некоторые колхозники и единоличники, являясь на скотомогильники, вырывают трупы закопанных сапных лошадей, делятся мясом, которое потом употребляют в пищу.

В Лиховском районе между Н. Троицким и Липским сельсоветами имеется салотопка. К этой салотопке ежедневно ходило от 50 до 70 человек за мясом. После того, как была установлена вооруженная охрана, уменьшилась явка до 10–15 человек. Если мяса не дают, растаскивают кишки и другие отходы. При перевозке посевматериала пала лошадь, ее тут же на дороге растащила группа колхозников.

В Апостоловском районе через с. Марьянск из Воронцовского техникума ехали парой лошадей на станцию. По дороге в Марьянск одна лошадь пала. Через несколько минут население разобрало лошадь по домам. Извозчики поехали дальше, через небольшое расстояние и вторая лошадь сдохла, которая также немедленно была забрана.

В ночь на 26 февраля в коммуне этого села сдохла лошадь; пока вырыли яму, лошадь растащили.

Наряду с проявлениями действительного голода кое-где спекулируют на голоде, допуская злоупотребления и нарушения революционной законности.

В с. Софиевка Магдалиновского района колхозник-симулянт Мазур вместе с другими, по мотивам голода, зарезали двух истощенных лошадей, а санитар Сыч составил акты на этих лошадей как на павших.

В Апостоловском районе ряд колхозников с артели «Червонный Прапор» под видом сбора посевного материала ходили по домам, брали лук, разную мелочь, нахально садились обедать у единоличников.

В Синельниковском районе по Лубянскому сельсовету имел место факт, когда ветврач на лошадь, павшую от болезни, составил акт, указав в нем, что мясо этой лошади сдается в кладовую колхоза для раздачи колхозникам на трудодни, что оформлено решением правления колхоза. Мясо не выдано, ветврач привлечен к ответственности.

В Лиховском районе во время перевозки посевматериала в колхозе им. Коминтерна Н. Троицкого сельсовета по дороге коммунист – бригадир Косточка и еще два колхозника наелись протравленной пшеницы. Косточка умер от отравления, остальные – в плохом состоянии.

В с. Заградовка Высокопольского района население ходит с мешками и занято собиранием пищи, растаскивают падаль, собирают траву. В этом селе перебили и съели всех собак и кошек, собак воруют друг у друга.

По городу Бердянск на почве голода распространилось попрошайничество, а также участились уголовные преступления, участились случаи ограбления с убийством, виновники быстро находятся и, как правило, оказывается, что это люди, опухшие от голода. Был такой случай: за ограбление преступника доставили в милицию, через полчаса он умер. В кармане пиджака найдена головка кошки (обсмаленная). В желудке обнаружено мясо и кости съеденной кошки.

В этом же районе за последнее время в селах Ногайске и Дмитровка выявлены случаи, когда в умерших на почве голода обнаруживается скрытый в ямах хлеб, а также имеют место случаи, когда у некоторых опухших единоличников и колхозников через колхозный актив обнаруживается хлеб, спрятанный в ямах.

В Мелитопольском районе в с. Константиновка у единоличницы Сыч лежат опухшие от голода дети, но вместе с тем у нее обнаружена яма с 220 кг пшеницы.

По Токмакскому району отмечены факты массовой подачи заявлений о помощи, после проверки оказалось, что жалобы в значительном количестве ни чем не обоснованы.

Наряду с явлениями голода среди колхозников и единоличников отмечены факты, когда голодают сельские и районные работники (в Новосергиевском районе – Злобин, Бокий, в Апостоловском районе, Высокопольском, Коларовском и Михайловском).

В Днепропетровской области отмечено несколько случаев людоедства. В с. Заградка Высокопольского района у единоличницы Федорченко обнаружен труп умершего мальчика, зарытый в хате, у трупа вырублены мягкие части рук и плеч, вырезаны уши, вырублены на туловище все части мяса до костей. Все это употреблено в пищу.

В с. Анновка Акимовского района беднячка Кочетова (муж ушел в совхоз работать) зарубила мальчика 5 лет, сварила холодное, чтобы покормить остальных 3 детей. Кочетову на это подговорила кулачка.

В Александровском районе имеем 3 случая людоедства. В селе Петрохопры колхозница, она же укрывательница бандитов, воровка, заманила к себе падчерицу 10 лет, убила ее и части изжарила. Через 2–3 дня в этом же селе застали на месте преступления мужа этой колхозницы, уголовного бандита, – убил старуху и дочь 20 лет, части тела зажарил.

В с. Приютовка жена высланного кулака, убив старшую дочь 9 лет, сварила и накормила остальных детей.

Небывалый случай людоедства имеем по району им. Петровского на Киевщине.

Кулачка 50 лет, раскулаченная [из] с. Зеленки Богуславского района, скрывавшаяся в 1932 г. на Кубани, возвращалась на родину вместе с дочкой (взрослой). По дороге с Городищенской станции на Корсунь заманила и зарезала проходившего 12-летнего мальчика. Внутренности и другие части тела сложила в мешок.

В с. Городище гр. Шерстюк, житель этого местечка, пустил гражданок переночевать. Обманным образом выдав мясо мальчика за мясо телянка, старуха дала сварить и изжарить печень и сердце в семье гр. Шерстюка, накормила его семью, и сами ели.

Ночью гр. Шерстюк, имея намерение воспользоваться частью мяса, которое находилось в мешке старухи, обнаружил изрубленное тело мальчика. Преступники арестованы.

В Одесской области зарегистрированы случаи людоедства – в Н. Миргородском, Знаменском, Н. Украинском и Первомайском районах.

Звенигородский РПК Киевской области сообщает о случаях провокации людоедства и выявлении в 20 селах контрреволюционных ячеек.

В Кишенковском районе Харьковской области в хуторе Селище в погребке было сложено 17 трупов. Собирать трупы начал Сердюк М., положив туда 5 детей, после чего и остальное население стало свозить в это место

трупы. Сердюк вместе с группой спекулянтов-единоличников проводят пьянки, где говорят: «Мрут люди с голода, сбывается то, что написано в евангелии. Там говорится, что люди будут умирать, а хоронить их будет некому, так пусть уже лежат, больше соберем, а потом всех разом похороним, все равно и нам туда дорога». Вся группа арестована, привлекается к ответственности за контрреволюционную работу.

В Ульяновском районе продовольственные затруднения испытывают 342 хозяйства с общим количеством едоков 1670. Отмечено сильное истощение и опухание многих на почве голода, разбираются трупы животных на салотопках.

По Одесской области в Н. Бугском районе очень тяжелое положение в Александровском и Н. Владимирском сельсоветах. В первом – массовые случаи голода, едят кошек, собак, имеется большой процент опухших. В Н. Владимирском сельсовете около 15 семейств употребляли в пищу сапных лошадей. Комиссия установила заражение сапом 3 человек.

В Бериславском районе в с. Н. Тяшно в школу на занятия является 40–45 % учащихся. В 5 группе из 28 человек на занятия являются 8 человек. Отмечены случаи опухания учащихся от голода.

В Цебриковском районе есть случаи опухания от голода лучших колхозников-ударников, которые на общих собраниях честно отдавали заработанный ими хлеб, чтобы показать пример остальным колхозникам.

В Одессе среди работниц Джутовой фабрики отмечено 7 случаев опухания на почве голода. Опухание, главным образом, распространено среди материально плохо обеспеченных и многосемейных рабочих.

Днепропетровский обком пишет о том, что помощь голодающим оказывается и принимаются меры к ликвидации этого явления. Но о практических результатах не сообщает. Об организации помощи также сообщает Одесский обком.

В селе Соболевка Теплицкого района Винницкой области отец – колхозник-отходник – на глазах 12-тилетнего сына убил свою дочку 9 лет, часть сварил и успел съесть. Отец арестован, дело передано в ГПУ.

В селе Пчелиная мать зарезала дочку, часть сварила и съела, остальное обнаружено. При обыске и задержании скончалась и мать. По соцположению – 6-процентники.

В селе Петрашевка на этой же почве крестьянин-колхозник убил свою жену, трое детей, поджег хату и сам повесился. Дом был потушен, и повешенный был снят с петли еще живой. Арестован, дело передано ГПУ.

В этой же Соболевке выявлено убийство одной женщины, часть была сварена и продана на базаре. Преступники – сын кулака и его жена – арестованы, дело передано ГПУ.

В ряде сел обнаружен ряд голодающих семейств колхозников и единоличников, несколько случаев опухания и смерти.

Районом сколочен фонд по соцпомощи среди отдельных колхозников (пока 150 пудов), который по строгому учету дается в секретном порядке лично председателям сельсоветов для помощи и предупреждения опу-

хания. Принимаются меры к организации ряда детских яслей (имеется 3 яслей).

Информпосевгруппа

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 124–131. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 477–482.

№ 542 *Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про стан підготовки до комерційного продажу хліба*

3 квітня 1933 р.

**Про стан підготовки
до комерційного продажу хліба**

1. Директиву ЦК ВКП(б) з 1 квітня ц. р. * в справі комерційного продажу хліба – прийняти до неухильного керівництва. [...]

7. У зв'язку з переходом на продаж 1 кіла хліба в одні руки вважати за потрібне збільшити мережу комерційного продажу хліба до 120 крамниць.

Зобов'язати Київський МПК забезпечити закінчення добору торговельної мережі до 5 квітня.

8. Вважати за потрібне в перші дні комерційного [продажу] хліба продавати більше проти пересічно щоденної кількості хліба, а далі – поступово зменшуючи кількість продажу хліба щодня до досягнення пересічної кількості в 18 тис. пудів щоденного продажу.

Випічку хліба розпочати 12 квітня.

Секретар обкому КП(б)У *Демченко*

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 121–122. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 482–483.

№ 543 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про забезпечення сівби в Україні*

5 квітня 1933 р.

а) Дополнительно к ранее отпущенной семсуде отпустить Украине для колхозов: зерновых культур 240 тыс. пудов и подсолнуха 30 тыс. пудов сменной ссуды, из них:

для Донецкой области – 120 тыс. пудов пшеницы,

для Черниговской – 120 тыс. пудов овса,

для Днепропетровской – 30 тыс. пудов подсолнуха;

* ЦК ВКП(б) 1 квітня 1933 р. ухвалив постановку «О свободной продаже хлеба».

б) отпуск пшеницы и овса произвести за счет сокращения на соответствующее количество обменного фонда, установленного по Донецкой и Черниговской областям; отпуск подсолнуха произвести из ресурсов Заготзерно;

в) отпуск произвести в качестве беспроцентной семсуды на условиях возврата долга государству осенью из урожая 1933 года натурой с начислением в покрытие административных и транспортных расходов государства за каждые 100 пудов полученной семсуды 10 пудов зерна;

г) ввиду наличия значительных излишков семян подсолнуха в колхозах Харьковской, Одесской, Черниговской, Винницкой областей – обязать ЦК КП(б)У развернуть через «Закупхлеб» закупку имеющихся в колхозах этих областей излишков подсолнуха.

РДАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 920. – Арк. 4. Оригінал. Машинопис.

№ 544 *Доповідна записка Новопсковського райкому партії
Донецькому обкомові КП(б)У про факти труподівства
та заходи, спрямовані на подолання голоду*

5 квітня 1933 р.

Сообщается, что 20 марта с. г. в селе Булавиновка Новопсковского района умер единоличник Круподера Свиридон Николаевич 46 лет. Жена его Мария Ивановна 23 марта, на почве голода, порубала труп на части и сложила в бочку с целью употребления в пищу, причем обнаружили это 25 марта, и руки от трупа уже ней были приготовлены для пищи и, по признакам, частично съедены.

Председателю сельсовета Овчаренко Круподера Мария сообщила о смерти мужа 20 марта и просила помощи закопать его, но последний помощи не оказал и только 25 марта послал секретаря сельсовета проверить, закопала ли она труп, и последний обнаружил, что труп порубленный.

Круподера Свиридон – единоличник, бедняк, в 1932 году дома сельским хозяйством не занимался, был в ЦЧО и только зимой вернулся в село. Председатель сельсовета за халатное отношение привлекается к ответственности. Село Булавиновка находится в тяжелом продовольственном затруднении. Колхоз выполнил план хлебозаготовки на 83,2 %, колхозники получили на трудодень 1,2 кг, из них 46 % пошло на общественное питание, единоличники почти не сеяли, и большинство из них ходили на заработки в Донбасс и ЦЧО.

Районом была отпущена продовольственная помощь: 30 пудов житной муки, бураков * – 100 пудов, картофеля – 25 пудов, разных отходов – 30 пудов. Сейчас с отпущенной продовольственной ссуды отпускаем 10 ц жита. В школе для детей организованы горячие завтраки, организуем детские

* Свеклы.

ясли и на бригадах общественное питание для более нуждающихся в продовольствии колхозников.

При проверке по отдельным селам района голодающих обнаружено ряд симулянтов, упорно скрывающих зерно, как-то: в селе Алексеевка кулак Нещерет Трохим умер от голода, и у последнего нашли яму с кукурузой, большинство которой погнило.

В селе Макартятино у Поповой Елены муж умер с голода, дети лежат пухлые, и у последней 25 марта найдено 7 пудов кукурузы, 12 кг гороха, 10 кг подсолнуха и т. д. В том же селе у единоличника Стрельцова Семена Миновича, который заявлял, что голодает, 25 марта обнаружено 8 пудов ржи, 3,5 пудов кукурузы. У колхозницы Юрченковой, которая заявляла на собрании, что она пухнет от голода, 24 марта обнаружено 8 пудов ржи и т. д.

Секретарь РПК *Повстаный*

Державний архів Донецької області. – Ф. 326. – Оп. 1. – Спр. 130. – Арк. 38. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 484–485.

№ 545 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про дозвіл на разовий продаж борошна робітникам Харкова **

8 квітня 1933 р.

Разрешить, в виде исключения, продать рабочим г. Харьков по коммерческим ценам по 5 фунтов белой муки на рабочую семью из фонда, который имеется для вольной продажи в Харькове.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 148. Оригінал. Машинопис.

№ 546 *Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про хід комерційної торгівлі хлібом*

10 квітня 1933 р.

1. Отметить удовлетворительную подготовку к развороту коммерческой торговли хлебом, проведенную Киевским горпарткомом.

Обязать горпарткомы принять все необходимые меры к надлежащей организации всего дела коммерческой торговли хлебом на все время последней.

2. Обязать ГПУ и милицию обеспечить абсолютный порядок в очередях за хлебом, развернув решительную борьбу со спекуляцией хлебом, применяя штрафы в 50–100 руб. и отбирание хлеба у спекулянтов, а в отношении злостных спекулянтов – и более серьезные меры.

3. В связи с тем, что во время массового набора работников в пекарни и хлебные магазины туда могли просочиться чуждые и классово-враждеб-

* Постанова ухвалена у зв'язку з телеграмою П. Постишева.

ные элементы, предложить тресту Хлебопечения и Киевторгу совместно с органами ГПУ проверить состав работников, систематически очищаясь от подобных элементов.

Одновременно развернуть жесточайшую борьбу с хищениями хлеба в пекарнях, во время перевозки и в самих магазинах.

4. Обязать трест Хлебопечения немедленно обеспечить сдачу коммерческого хлеба во франко-магазин, получая за это известную накидку на стоимость килограмма хлеба.

Поручить Киевскому горсовету урегулировать в связи с этим вопрос об оплате тресту Хлебопечения за килограмм хлеба, а также обеспечить тресту Хлебопечения необходимый для этой цели транспорт.

5. В связи с тем, что пропускная способность хлебных магазинов в центре оказалась явно недостаточной, считать необходимым, путем увеличения количества продавцов и увеличения ежедневной нормы хлеба магазинам в центре, повысить их пропускную способность.

6. Подтвердить необходимость проведения ежедневно по окончании торговли совещаний завмагазинов для выяснения состояния работы магазинов и устранения возникающих препятствий к их нормальной работе.

Считать целесообразным присутствие т. Бабко на ближайших совещаниях завмагов.

7. В целях охраны города от занесения инфекционных болезней, в частности сыпного тифа, считать необходимым ввести продажу билетов исключительно по удостоверениям по железной дороге от станций: Мироновки, Казатина, Бердичева, Фастова, Коростеня, Яготина, Умани, Гребенки, а также промежуточных до Киева.

Такое [же] регулирование установить по водному пути от близких к Киеву пристаней.

Поручить фракции президиума облисполкома вынести по советской линии специальное постановление об этом.

Секретарь обкома КП(б)У *Демченко*

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 19. – Арк. 134. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 485–486.

№ 547 *Постанова бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про збір сільськогосподарських продуктів для надання допомоги колгоспникам та одноосібникам*

10 квітня 1933 р.

Заслушав інформацію т. Божко о сборе сельхозпродуктов, бюро райпарткома отмечает, что работа со стороны районной комиссии развернута слабо, а именно: не организованы по всем сельсоветам тройки согласно обязательного постановления президиума РИК, Асеевка, Николаевка-2,

Раздолье, Павловка-2, Петровка-2, Новоивановка, Миролюбовка, а отдельные сельсоветы приступили, но недостаточно развернули работу по обязательной сдаче молока, яиц и сельхозпродуктов.

2. По линии райпотребсоюза не дано на места достаточно указаний, высылка инструкторов не дала положительных результатов.

3. Детские ясли не открыты полностью во всех колхозах, с имеющихся 85 колхозов открыто только [в] 47, а в открытых яслях недостаточно проведены санитарные условия.

4. С заготовленных сельскохозяйственных продуктов: не имеется учета о количестве выданных сельскохозяйственных продуктов и скольким оказана помощь колхозным, красноармейским и единоличным хозяйствам.

Исходя из этого, бюро райпарткома предлагает:

1. Предложить районной комиссии на протяжении 3 дней развернуть работу в неохваченных сельсоветах сбора сельхозпродуктов, а также и по основных сельсоветах, которые приступили, но недостаточно разворочена [развернута] работа как по обязательной сдаче молока, яиц, так и по добровольному сбору сельхозпродуктов и денежных пожертвований.

2. Обязать районную тройку в течение 3 дней провести учет о розданных продуктах, а также и оказанной помощи колхозникам, семьям красноармейцев и единоличным хозяйствам.

3. Предложить т. Кириченко по линии райпотребсоюза развернуть работу, как по заготовке сельхозпродуктов, так и по добровольному сбору.

4. Предложить ясельной комиссии провести открытие яслей, где не открыты, а также ликвидировать существующее антисанитарное состояние в детяслях, одновременно распределить имеющуюся крупу с уже розданной по детяслях – 716 [кг] – и оказанной помощи 57 кг, 130 кг в открывающихся детяслях и 480 кг муки с эпидемического фонда.

5. Имея случаи отечных больных, каковым необходима поддержка питания, утвердить стационарные пункты [в] Петровском-1, Протопоповке, Лозовеньке, Михайловке, Мечебиловой, предложить районной тройке дать указания как по линии райздравотдела, а также и сельсоветов. Помечается, что со стороны секретарей партячеек, уполномоченных РПК Асеевки, Глазуновки, Н-Ивановки, Миролюбовки, Павловки-2, Николаевки-2, Раздолья, Петровска-2 – имеется недооценка работы.

Предложить секретарям партячеек и уполномоченным РПК указанных сельсоветов развернуть работу в ближайшие 2–3 дня.

Секретарь РПК *Галибаренко*

№ 548 *Постанова бюро Київського обкому КП(б)У
про харчову позику Богуславському району*

11 квітня 1933 р.

Видати для дітей і для потреб шпиталізації додаткову харчову позику Богуславському району в розмірі 75 т. Зобов'язати Богуславський РПК видати з них Рассавському колгоспу – 8 т.

Секретар обкому КП(б)У *Демченко*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 150. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 488.

№ 549 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про надання Україні
насілляної позики*

12 квітня 1933 р.

1. Удовлетворить ходатайство ЦК КП(б)У о дополнительном отпуске 5200 тонн семенной ссуды, в том числе:

Одесской области	– 500 тонн кукурузы	и	700 тонн проса
Днепропетровск. обл.	– 300 « «		400 « «
Харьковской обл.	– 200 « «		700 « «
Винницкой обл.	– 500 « «		200 « «
Черниговской обл.	– 1700 тонн бобовых		

Отпуск бобовых Черниговской области произвести за счет соответствующего сокращения отпущенного Черниговской области обменного фонда. Отпуск кукурузы и проса произвести из фонда Комитета резервов.

2. Отпуск семсуды произвести на условиях возврата из урожая 1933 г. натурой с начислением в покрытие административно-хозяйственных расходов государства 10 пудов на каждые 100 пудов отпущенной семсуды.

3. Расходы Заготзерно отнести за счет резервного фонда Совнаркома.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 145. Оригінал. Машинопис.

№ 550 *Телеграма посівтрійки Наркомзему УСРР до Дніпропетровського земельного управління щодо використання корів на польових роботах **

14 квітня 1933 р.

За нашими відомостями, кепсько поставлено використання корів на польових роботах. Вживіть термінових заходів для притягнення до польових робіт корів колгоспників.

Член посівтрійки *Левенштам*

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 655. – Арк. 8. Оригінал.

№ 551 *Лист Межівських райкому партії та райвиконкому до Дніпропетровського обкому КП(б)У про необхідність додаткової продовольчої допомоги району*

15 квітня 1933 р.

Получив значительную от Вас продовольственную помощь для района (4592 ц кукурузы, 5100 пудов муки и 2 тыс. пудов магара), мы имели возможность обеспечить крайне нуждающихся, хорошо работающих колхозников, которые находились в чрезвычайно тяжелых условиях за отсутствием хлеба.

Нам, благодаря полученной помощи, удалось почти прекратить имевшие место значительные случаи смертности и опухания колхозников, в особенности в северной части района (колхозы Хорошевского, Ивановского № 2, Петровского № 2, Петропавловского, Славянского и других сельсоветов).

В результате выданной помощи колхозники в значительной мере сейчас имеют возможность работать в поле и получить продовольствие в порядке уже заработанных трудодней наравне с другими колхозниками. При чем оказанная районом помощь, особенно полученная и розданная кукуруза – 33 тыс. пудов, – создала прекрасное настроение колхозников всего района и подняла активность в трудовых процессах колхозов, в особенности участие в весенней посевной кампании.

На протяжении всего времени сева, т. е. с 22-го марта по 15 апреля, мы имели только 4–5 дней, в которые можно было сеять. В остальные дни беспрерывно шли дожди и снег.

Несмотря на то, что работы в поле сделано все же мало, крайне нуждающихся колхозников нужно было кормить, чтобы предотвратить массовые в некоторых колхозах случаи смертности и опухания на почве систематического недоедания. На сегодняшний день некоторые колхозы имеют у себя двухнедельный продовольственный запас, но большинство колхозов, где

* Телеграма має помітку «Посівна».

состояние было плохое с самого начала, особенно в северной части района, запас хлеба имеется всего лишь на одну неделю. Причем в нашем распоряжении никаких фондов уже нет.

В настоящее время район находится в тяжелом состоянии. Случаи смертности и опухания, если не в такой мере, как было раньше, то все же имеются (колхозы «Гигант», «Прогресс», «Большевик» Петропавловского сельсовета; коммуны «Красный Октябрь» и имени Петровского Хорошевского сельсовета; колхозы «Парижская коммуна» и «Ленинский путь» Петровского № 2 сельсовета и др.).

Вашу директиву, т. Хатаевич, о том, чтобы колхозникам, работающим в поле на весеннем севе, выдавать норму хлеба до 600 г, мы из-за крайне ограниченных ресурсов выполнить не сможем.

Нам сейчас необходимо обеспечить продовольственной помощью 43 колхоза, в которых имеется трудоспособных едоков 13 935 человек. Для того, чтобы обеспечить работу весеннего сева, необходимо минимум 15 тыс. пудов зерновых культур.

Тов. Хатаевич, мы со всем большевицким сознанием учитываем тяжелое продовольственное положение нашей области, но, имея у себя крайне тяжелое состояние в районе, мы настаиваем об оказании нам еще продовольственной помощи, в указанном выше размере*.

С коммунистическим приветом *Чуверов, Романец*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 164–165. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 488–490.

№ 552 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про посівну кампанію на Північному Кавказі та в Україні*

16 квітня 1933 р.

а) Отпустить на семена Северо-Кавказскому краю дополнительно к ранее отпущенной семссуде для ярового сева 200 000 пудов проса, в том числе: для колхозов – 130 000 пудов, для совхозов – 30 000 пудов и для единоличников – 40 000 пудов;

б) отпустить на семена Украине дополнительно к ранее отпущенной семссуде 1 175 470 пудов, в том числе: гречихи – 378 200 пудов, проса – 544 730 пудов, кукурузы – 252 540 пудов. Из них для колхозов – 706 380 пудов, для совхозов – 82 350 пудов, для единоличников – 386 740 пудов.

Отпуск семян для колхозов и единоличников Украины распределить по отдельным областям следующим образом: Винницкой области – 94 550 пудов, Киевской – 170 800 пудов, Черниговской – 237 900 пудов, Харьковской – 201 910 пудов, Днепропетровской – 71 370 пудов, Одесской – 61 000 пудов, Донецкой – 215 940 пудов, АМССР – 39 650 пудов;

* На документі є резолюція секретаря обкому партії М. Хатаєвича: «Послати копію для свєдєнєя в ЦК КП(б)У тт. Косиору, Постышеву и в ЦК ВКП(б) – т. Кагановичу».

в) отпуск семян произвести из запасов Заготзерно и фондов Комитета резервов на условиях возврата осенью 1933 года натурой, причем административные и транспортные расходы государства начислять в размере 10 пудов на каждые 100 пудов семсуды;

г) расходы Заготзерно по выдаче семсуды отнести за счет резервного фонда Совнаркома СССР.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 122. Оригінал. Машинопис.

№ 553 *Лист Вінницького обкому партії до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про важкий стан із продуктами харчування та заходи з надання населенню області продовольчої та медичної допомоги*

16 квітня 1933 р.

Станислав Викентьевич!

Григорий Иванович * из Проскуровского района прислал мне письмо, в котором рекомендует по всем вопросам тяжелого продовольственного положения районов области и, в частности, по вопросам, связанным при этом с обеспечением проведения буряковой кампании, поехать в Москву. В свою бытность в Харькове я говорил с тобой по этому поводу, но ты мне не рекомендовал это делать.

Чувствую, что из-за нашей скромности, с которой мы подходим к разрешению вопросов помощи пораженным в продовольственном отношении районам области, нам значительно труднее удается добиваться тех необходимых условий, которые дали бы нам возможность преодолеть с меньшими последствиями то тяжелое положение, какое имеется в ряде районов области.

После нашей последней информации положение в области значительно ухудшилось. Оно особенно усугубляется тем неправильным представлением, какое имеется в Харькове о благополучном положении области.

В этом также убедились товарищи, командированные из Харькова и побывавшие в этих районах нашей области.

В этом отношении является интересным тот факт, что в отведенных для Киевской области районах для децентрализованных заготовок рыночная цена хлеба оказалась настолько высокой, что Киевские организации были вынуждены отказаться от проведения дец[ентрализованных] заготовок хлеба в этих районах, так как рыночная цена в Киеве оказалась ниже. Конечно, сравнивать с Киевом положение мы не можем, там положение тяжелее нашего, но и у нас оно достаточно тяжелое и требует серьезного отношения. Разница между нами и Киевом сейчас заключается в том, что, благодаря исключительно большой помощи, которая была оказана Киеву ЦК КП(б)У и ЦК ВКП(б), у них сейчас замечается известное успокоение и

* Г. І. Петровський.

спад остроты положения. У нас же, потому что почти предоставлены сами себе, – наоборот, чем дальше, тем положение становится все хуже. Разрешенная колхозная торговля хлебом мало ослабляет остроту положения. Цена очень высокая. Большого оборота хлебной торговли в области нет. Хлеб продается только в печеном виде или кружками.

В области пораженных в продовольственном отношении районов сейчас насчитывается до 37, из них особенно тяжелых – 20. Тяжелое, продовольственное положение захватило до 300 сел и около 50 тыс. человек. В последнее время участились случаи голода, увеличились случаи смертей и не прекращаются факты людоедства и трупоедства. В некоторых, наиболее пораженных, селах ежедневно происходит до 10 случаев смертей. В этих селах большое количество хат заколочено, а в большинстве хат крестьяне лежат пластом и ни к какому труду по своему физическому состоянию неспособны. В таких районах, как Немировский, есть отдельные хутора, где единоличники сплошь все лежат.

Проводимая сейчас, в порядке оказания труд. помощи, работа и вовлечение из пораженных районов людей на работу в совхозы, создали большие трудности в совхозах. Люди истощены и к физической работе неспособны.

В свеклосовхозах области за последнее время участились случаи смертей среди наработанных рабочих в этих совхозах. Так, в Калиновском районе в совхозе за 1 день умерло 12 человек.

Поражение захватило значительное количество колхозов, но в огромном своем большинстве оно захватывает единоличников, особенно центральных и юго-восточных районов нашей области, где единоличник хозяйственно значительно слабее единоличника пограничных районов.

На больших станциях области (Винница, Казатин, Жмеринка) за последнее время участились случаи смертей на вокзалах, чего до сих пор не было.

К тому же следует учесть взрыв эпидемий в области и ограниченные наши ресурсы в борьбе с ними.

Все это вызывает у нас большую тревогу в отношении проведения посева в этой группе единоличников наших, особенно пораженных, районов.

Тяжело также будет и с колхозами, но тут нам справиться будет легче.

Положение с единоличником, в отношении его подготовки к севу, следующее:

Единоличники в общественные амбары засыпали 22,5 % семян, самообязательств среди них собрано на 61,2 %. Надо полагать, что самообязательства обеспечены только на 50 % семенами. Таким образом, общая обеспеченность семенами будет равна примерно 50 %.

Картина по районам области в этом отношении неравномерна. В то время, когда единоличник пограничных районов более или менее готов к севу и сейчас начал уже уверенно сеять, а посевные фонды увеличивать, единоличник тяжелых районов сева, по сути дела, еще не начинал и находится в очень тяжелом положении.

В общем же, надо сказать, что мы находимся в несколько отличном положении с точки зрения оценки полной обеспеченности посевными фондами в сравнении с другими областями, в частности со степью. В то время, когда в степной полосе, где имеется почти до 95 % коллективизации, – наличие стопроцентных посевных фондов в колхозах по сути дела обеспечивает всю посевную площадь области. У нас же 102 % посевных фондов в колхозах обеспечивает максимально только 70 % всей посевной площади, так как удельный вес [площади] единоличников в площадях области занимает не менее 35 %.

Очень тяжелое положение в области с тягловыми ресурсами. Тягловой баланс у нас очень напряженный. В течение последнего года был сильный падеж скота, вызвавшийся в количестве до 100 тыс. лошадей.

Фуражными фондами также полностью не обеспечены, это особенно еще усугубилось в связи с тем, что в течение 15-дней была неблагоприятная погода, и сейчас она еще не установилась; работа на поле почти не производилась, а фуражные продовольственные фонды расходовались.

Тракторный парк области не может перекрыть этого напряженного тяглогового баланса, особенно свеклосеяния. Вступили мы в сев с таким тяглом, которое до самого последнего дня было занято в порядке гужповинности.

Несомненно, что та помощь, которая нам была оказана из ЦК, хотя даже в самых незначительных размерах, дала свой эффект. Благодаря помощи из ЦК и тем мероприятиям, которые мы развили у себя в области путем мобилизации дополнительных ресурсов по линии различных организаций, нам удалось организовать широкую сеть детских ясель в селах на 25 тыс. детей; ряду районов и сел мы оказали продовольственную помощь хлебом и картофелем; путем развернувшейся социалистической помощи между районами и селами, колхозов единоличникам, нам удалось кое-где смягчить остроту положения.

Я считаю настоятельно необходимым поставить ряд вопросов для срочного разрешения. Необходимо в целях обеспечения проведения посевной кампании разрешить следующее:

а) завезти нам дополнительные трактора, о которых я неоднократно ставил вопрос в ЦК;

б) перебросить в нашу область до 10 тыс. т фуража для корма лошадей;

в) серьезно обсудить вопрос об организации государственной ссуды единоличникам, хотя бы в размере 150 тыс. центнеров;

г) для наилучшего обеспечения свеклосеяния нашей области, особенно сохранения буряка от вредителей и проведения прополочных работ, обязательно необходимо оказать помощь продовольствием.

В целях борьбы с тем продовольственным поражением, которое охватило ряд районов и сел нашей области, надо широко развернуть децентрализованную заготовку, а это нам, без Вашей помощи, не под силу.

Необходимо было бы отвести нам для децзаготовок ряд областей РСФСР, прикрепив наиболее пораженные районы нашей области, и предо-

ставити нам для цього необхідні товарні ресурси і грошові кредити.

Нужно гораздо шире развернуть госпитализацию больных и хотя бы довести количество коек до 2 тыс. Наркомздрав это мог бы сделать. Член коллегии Наркомздрава т. Кустелян, побывав некоторое время в нашей области, настаивает на этом перед Наркомздравом, но все же это сильно затягивается.

Григорий Иванович распорядился 25 % всего заготовленного молока в пораженных в продовольственном отношении селах оставить для детей и ставит перед ЦК вопрос о полном оставлении всего заготовленного молока в этих районах и селах. Это, конечно, значительно облегчило бы то продовольственное положение, которое там имеется.

Надо разрешить вопрос, поднятый в докладной записке о завозе дополнительных продовольственных ресурсов, в частности хлеба, для облегчения продовольственного положения детей в нашей области.

По линии Красного Креста мы развернули большую работу, это подтвердили и те товарищи из Харькова, которые знакомились с работой нашей Краснокрестовской организации. Но дальнейшее развитие мероприятий тормозится из-за отсутствия средств. Надо, чтобы ЦК Красного Креста отпустил дополнительные средства для разворота мероприятий по линии Красного Креста. Этому также можно было бы способствовать, если бы был разрешен вопрос об отпуске из Ленинского фонда не менее 50 тыс. рублей.

Григорий Иванович на это как будто дает свое согласие.

Я в этой записке не останавливаюсь на целом ряде мероприятий, какие мы проводим на месте.

Прошу вопрос о продовольственном положении в нашей области срочно разрешить и оказать необходимую помощь в тех минимальных размерах, о которых я пишу.

В. Чернявский

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 152–156. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 290–294.

№ 554 *Витяг із доповідної записки ЦКК – НК РСІ до РНК
СРСР про стан колгоспної торгівлі та випадки
споживання голодуючим населенням страв
із дохлятини*

17 квітня 1933 р.

За далеко не повними даними, колгоспами, колгоспниками та трудящими одноосібниками за 1932 р. реалізовано лишків своєї продукції по Україні на 100 млн крб., в основному – молочних виробів, овочів, м'яса. Пересічно на Україні брало участь в колгоспній торгівлі лише 32 % всіх колгоспів,

в тому числі по Харківській обл. – 19 %, по Вінницькій – 33 %, по Дніпропетровській – 44 %, по Київській – 27 %. Так, наприклад, з 3 колгоспів с. Межиріч Павлоградського р-ну колгоспники двох колгоспів стали на шлях явної спекуляції, не тільки перекупали лишки продуктів у своїх сусідів, а навіть зайнялися мішочництвом, поїздами за продуктами до Москви, Північного Кавказу і т. д.

Інші колгоспи не тільки не виконали державних зобов'язань (план хлібоздачі виконано на 65–70 %), а й самі лишились без харчів. На базарах спостерігаються зараз випадки торгівлі спекулянтами гарячими стравами з дохлої конятини та собачого м'яса (Рокитнянський та Павлоградський р-ни). 17.III ц. р. на базарі в Рокитному, наприклад, продавали холодець з м'яса котів та котлети з собачого м'яса, як це встановлено експертизою. На базарі в с. Вінцентівка (Рокитнянського р-ну) спекулянткою продавались пиріжки з сурогатами муки з приміссю бур'яну, стручків та горошку, і всі, хто купував ці пиріжки, – отруїлися (30 чоловік).

17.IV.[19]33 р.

Заст. наркома РСІ *Кузьменко*
Керівник групи заготівель постачання
та торгівлі *Годзієвський*

ЦДАВО України. – Ф. 539. – Оп. 11. – Спр. 694. – Арк. 3–5. Копія. Машинопис; 2. – С. 619.

№ 555 *Повідомлення політсектору Донецького обласного земельного відділу обкомів КП(б)У про продовольчі труднощі, смертність та людоїдство*

19 квітня 1933 р.

По полученным политсводкам начальников политотделов МТС, наблюдаются по ряду районов из-за отсутствия продовольственных фондов смертные случаи и людоедства, характерными из них являются:

По Белокураканской МТС – политсводка от 6 апреля по колхозам [им.] Карла Маркса, «Коминтерн», «Червоний хлєбороб», «Нове життя», [им.] Сталина, «Червоний прапор» – остро нуждающихся, по неточным подсчетам, 2452 человека. В этих колхозах за время январь – март месяц от недоедания умерло 578 человек, из которых 218 детей, 182 старика, 189 трудоспособных.

Отмечены случаи людоедства, характеризующие[ся] следующими фактами: колхозник Бабенко Лука 28 марта у умершего брата отрезал голову, руки и ноги выбросил в реку, а остальное употребил в пищу.

Хрипунова Ирина задушила свою внучку 9 лет и с внутренностей готовила пищу. Хрипунов Антон от умершей сестры 8 лет вытацил внутренности и употребил в пищу. И ряд других случаев.

По Старобельской МТС в колхозах села Плещаное на почве отсутствия продовольствия умерло 54 человека, Шульгине – 96.

По Осиновской МТС в колхозах с. Писаревка – 18 человек, Булашовка – 30 человек. Со стороны местных и районных организаций оказывается недостаточная помощь. Имеются случаи невыхода на работу. Имеются опасения, что непринятие мер может отразиться на посевкампании.

Ставя Вас об этом в известность, прошу дать соответствующие указания.

Начальник политсектора облземеотдела *Кудрявцев*
Секретарь *Толмачева*

Державний архів Донецької області. – Ф. 326. – Оп. 1. – Спр. 130. – Арк. 47.
Оригінал. Машинопис; 1. – С. 494–495.

№ 556 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про сівбу в Україні*

20 квітня 1933 р.

1. Разрешить Харьковскому обкому из разрешенного постановлением ЦК и Совнаркома к обмену фонда зерновых культур использовать 16 тыс. центнеров пшеницы, 18 тыс. центнеров ячменя и 8 тыс. центнеров вики для выдачи колхозам на семена в порядке семсуды.

2. Отпуск семян произвести на условиях возврата осенью 1933 г. натурой, причем административные и транспортные расходы государства начислять в размере 10 пудов на каждые 100 пудов семсуды.

3. Расходы Заготзерно по выдаче семсуды отнести за счет резервного фонда Совнаркома СССР.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 921. – Арк. 24. Оригінал. Машинопис.

№ 557 *Витяг із протоколу засідання правління колгоспу ім. Балицького на Луганщині з приводу відсутності хліба та коштів для оплати праці колгоспників*

20 квітня 1933 р.

Присутні: Удовенко, Гордієнко, Санченко.

Голова сільради Корольов, секретар п/о Пушин.

Повістка денна:

1. Про видачу хліба колгоспникам (Гордієнко).

Слухали: 1. Про видачу хліба колгоспникам (Гордієнко).

Ухвалили: Видачу хліба в печеному виді прекратить, на квітень місяць на 10 днів видати мукою кращим колгоспникам, заборонивши видачу симулянтам та нововступившим членам в колгосп. Видати муку з такого розрахунку: на робітника-рільника – 400 г муки на день, робітнику господарчих робіт – 300 г. Старим та хворим – 250 г, школьникам – 300 г. Дітям для ясель проводити випечку хліба, установивши норму 200 г на день. Трактористам видавати хлібом по 800 г.

Слухали: [2]. Про виплату заробітку колгоспникам за 1932 рік.

Ухвалили: [2]. В зв'язку [з] відсутністю грошей для сплати колгоспникам продати із молочно-товарної ферми дві непридатних для розвитку корови та із свино-товарної ферми три кабанці, яких продати на колгоспному базарі.

Правління

Державний архів Луганської області. – Ф. Р-259. – Оп. 1. – Спр. 162. – Арк. 79–81. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 620.

№ 558 *Постанова секретаріату Миколаївського міськкому КП(б)У про норми видачі хліба по місту*

21 квітня 1933 р.

Учитывая наличие централизованных ресурсов муки, считать необходимым с 21 апреля 1933 г. установить следующие нормы:

По ЗРК «Плуг и Молот» рабочим первого списка – на основного по 800 г, иждивенцам – 300 г, второго списка – на основного 500 г, иждивенцам – 200 г, служащим первого списка и второго списка – на основного 300 г, иждивенцам – 100 г.

По ЗСК первому списку – на основного 700 г, иждивенцам – 300 г, второго списка – на основного 400 г, иждивенцам – 200 г, служащим первого и второго списка – на основного 200 г, иждивенцам – 100 г.

По МРК по первому списку – на основного 700 г, иждивенцам – 200 г, второго списка на основного – 500 г, иждивенцам – 200 г, по третьему списку – на основного 300 г, иждивенцам – 150 г, служащим первого, второго и третьего списка – на основного 200 г, иждивенцам – 100 г.

Ведущим предприятиям города: Электростанция, Санобоз, Энергострой, Нефтесклад, Трампарк, типография им. Ленина, «Незаможник», «Большевик», Швейпром, фабрика обуви, Стеклозавод, Химзавод, Водопровод, пожарники, Красные партизаны, Хлебзавод, Укрмясо, театр им. Скрыпника, выдвигенцы, учителя, ИТР, демобилизованные и старшему, среднему медперсоналу установить на основного 600 г, иждивенцам – 200 г.

Обязать отдел снабжения в лице т. Эпельмана ввести в жизнь указанные нормы с 21 апреля 1933 г., полностью обеспечить необходимым количеством муки по нормам, установленным выше.

Секретарь ГПК *Шулькин*

Державний архів Миколаївської області. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 474. – Арк. 220. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 495–496.

№ 559 *Постанова РНК СРСР про продовольчу і фуражну допомогу Україні*

26 квітня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Отпустить для колхозов и трудящихся единоличников Украины на обработку свеклы 850 тыс. пудов ржи, из них – 120 тыс. пудов для обработки совхозной свеклы.

Продпомощь для колхозов и единоличников на обработку свеклы распределить по областям следующим образом:

Винницкой области	– 260 тыс. пудов
Киевской »	– 160 » »
Харьковской »	– 210 » »
Черниговской »	– 45 » »
Одесской »	– 45 » »
АМССР	– 10 » »
	<hr/>
	730 тыс. пудов.

Сверх этого Киевской области – 100 тыс. пудов из неиспользованной в области семенной ссуды.

2. Отпустить Украине дополнительно к ранее оказанной продпомощи ржи для:

Одесской области	– 100 тыс. пудов
Донецкой »	– 100 » »
Винницкой »	– 150 » »

3. Отпустить Украине дополнительно к ранее оказанной фуражной помощи – 1800 тыс. пудов овса для колхозов, в том числе:

Днепропетровской области	– 250 тыс. пудов
Киевской »	– 350 » »
Винницкой »	– 300 » »
Харьковской »	– 350 » »
Одесской »	– 250 » »
Донецкой »	– 250 » »
АМССР	– 50 » »
	<hr/>
	1800 тыс. пудов.

4. Отпуск ржи и овса произвести из фондов Комитета резервов, для чего, в частности, предложить Комитету резервов переместить 1800 тыс. пудов овса из Западной области на Украину.

5. Отпуск ржи и овса произвести в порядке ссуды на условиях возврата осенью 1933 г. натурой, причем административные и транспортные расходы государства начислять в размере 10 пудов на каждые 100 пудов продовольственной и фуражной ссуды.

Расходы Заготзерно по выдаче ссуд отнести за счет резервного фонда СНК СССР.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР В. Молотов (Скрябин)
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР И. Мирошников

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 468. – Арк. 37–38. Оригінал. Машинопис.

№ 560 *Довідка Наркомату охорони здоров'я УСРР
про надання продовольчої та медичної допомоги
населенню, дітям голодуючих районів*

26 квітня 1933 р.

Наркомздоров'я подає тут матеріали про обслуговування тяжких районів УСРР.

I. По Харківській області (на 20 квітня):

1. Сезонними яслами-майданчиками охопили 113 тис. 730 дітей; разом по області є 2221 такі ясла.

2. Для стаціонарної допомоги хворим по 12 районах розгорнули по лікарнях 1304 ліжка й додатково організували в 5 районах примітивні стаціонари на 525 ліжок.

3. Поширили сітку дитячих будинків по містах області на 1134 ліжка.

4. Для організації допоміжних заходів до тяжких районів відрядили 100 комсомольців.

5. Для харчування дітей та хворих (по яслах, дитбудинках, стаціонарах) відвантажили:

з ресурсів Наркомздоров'я: 50 т кондвиробів та 30 т крупи;

з додаткового фонду НКПостачання: 10 т борошна, 7 т манної крупи, 5 т цукру, 10 т кондвиробів, 1 т олії;

за постановою Харківського обкому на харчування дітей-сиріт: 100 т борошна;

з власних ресурсів облздороввідділу – 46 т борошна – та [надали] дозвіл витратити на спеціальні заходи до 15 % від наявних фондів лікарняного постачання.

Тепер для ясельної кампанії додатково занарядили: борошна – 40 т, консервів – 10 тис. банок, цукру – 10 т, кондвиробів – 10 т.

II. По Київській області (на 15 квітня):

1. Кількість сезонних ясел по області довели до 2131 на 127 тис. 920 дітей. По групі тяжких районів функціонують 752 сезонні ясла на 41 тис. 670 дітей та 345 – постійні на 16 тис. 250 дітей.

2. Для стаціонарної допомоги хворим утворили 525 тимчасових стаціонарів та 1571 додаткове ліжко по лікарнях; разом із стаціонарної допомоги тепер користується 15 тис. 704 хворих (з них – близько 10 тис. дітей).

3. 2 квітня Наркомздорів'я за постановою ЦК відрядив на Київщину спеціальну бригаду на чолі з заст. наркомздорів'я т. Хармандар'яном, яка там працює досі.

Для організації й переведення потрібних заходів до тяжких районів надіслали 80 лікарів (з них 31 члена партії), 32 студентів – членів партії, 27 жінок-партійок та 100 осіб середнього медперсоналу.

4. З додаткового фонду Наркомпостачу для потреб Київщини відвантажили 450 т борошна, 15 т крупи, 4,1 т олії, 35 тис. банок консервів та 20 т кондвиробів.

З ресурсів облспоживспілки відпустили 2 вагони клякви (протицинготний засіб).

Для стаціонарів з обласних ресурсів виділили 240 т борошна. Київський облздоріввідділ із своїх ресурсів відпустив додаткову кількість продуктів та 680 кг риб'ячого жиру.

5. З коштів Наркомздорів'я для організації на Київщині спецзаходів обслуговування переказали 250 тис. крб.

III. По Дніпропетровській області (на 15 квітня):

1. Разом по області розгорнули 2600 сезонних ясел на 149 тис. 300 дітей (з них – по 20 тяжких районах – понад 1000 ясел).

2. Сіткою оздоровчих майданів з харчування при консультаціях охопили 1500 дітей.

3. Дитячими будинками Наркомосвіти обслуговують 5313 дітей (штатна кількість дітей 3677); дитбудинками Наркомздорів'я – 960 дітей (штатна кількість – 250).

4. Хворих, що потребують стаціонарної допомоги, – госпіталізують по звичайних лікарнях. У м. Дніпропетровськ відкрито спецстаціонар на 50 ліжок. По великих вузлових станціях Катеринських залізниць утворили невеликі стаціонари-приймальники на 5–8 ліжок кожен для ізоляції хворих бездомних і безпритульних, що їх вилучають по станціях.

5. Для організації спеціальних заходів лінією облздоріввідділу до тяжких районів відрядили: лікарів – 52, середнього персоналу – 84, членів партії – організаторів – 20, членів АКСМУ – 50.

6. З додаткового фонду Наркомпостачання для Дніпропетровщини виділили 15 т крупи, 4,1 т олії та 30 тис. банок консервів. Для дитячих закладів з обласних ресурсів відпустили борошна 212 т, крупи – 40 т, рижу – 39 т, жирів – 24 т, цукру – 5т.

7. Порядком грошової допомоги Наркомздорів'я відпустив для Дніпропетровської області 150 тис. крб.

IV. По Одеській області (на 15 квітня):

1. Натепер функціонують 2220 ясел на 133 тис. 200 дітей.

2. Дітей дошкільного віку оздоровчими майданами з харчуванням охопили по м. Одеса – 960; 54 тис. школярів з 27 районів одержують гарячі сніданки по школах. По містах охоплено громадським харчуванням до 10 тис. дітей робітників.

3. Тимчасовими стаціонарами та звичайними лікарнями охоплено біля 5 тис. хворих.

4. Сітку дитячих будинків облздороввідділу поширили на 400 ліжок.

5. До тяжких районів відрядили 20 лікарів – членів партії – та студентів – членів партії та АКСМУ – 54.

6. На дитяче харчування розподілили борошно: для ясел – 198 т, для дошкільників – 115 т, для школярів – 245 т. Разом з тим для ясел відпустили: цукру 18 т, кондвиробів – 60 т, крупи – 30 т, повидла – 12 т, варення – 6 т, толокна – 4 т, камси – 8 т, пивних дріжджів – 4 т; для дошкільників: крупи – 2 т, карамелі – 3 т, кондвиробів – 4 т; для школярів: крупи – 37 т, карамелі – 49 т, кондвиробів – 61 т. Крім того, для обладнання стаціонарів та дитзакладів відпустили мануфактури на 100 тис. крб.

V. По Вінницькій області (на 18 квітня):

1. По тяжких районах організували 315 сезонних ясел, що обслуговують 26 тис. дітей.

2. Організували додаткові стаціонари на 1000 ліжок. Із загального числа ліжок по сільських лікарнях до 70 % зайнято тепер хворими, що потребують спеціальної допомоги. У травні місяці на подання НКОЗ ЦК КП(б)У ухвалив довести число ліжок по спеціальних тимчасових стаціонарах до 3 тис. і зобов'язав Наркомпостачання забезпечити постачання їм продуктів.

3. Для організації потрібних заходів обслуговування до Вінницької області виїжджала заст. наркомздоров'я т. Кустелян, що працювала там. По тяжких районах працюють 12 уповноважених облздороввідділу. До тяжких сіл відряджено додаткових лікарів з міст та райцентрів.

4. З додаткових ресурсів Наркомпостачання до Вінниччини відвантажили 150 т борошна, 7 т крупи та 15 тис. банок консервів.

5. З коштів НКОЗ на спецзаходи у Вінницькій області переказали 100 тис. крб.

VI. По Донецькій області (на 10 квітня):

1. Сезонними яслами охопили 30 тис. 200 дітей.

2. По сільських стаціонарах до 20 % ліжок займають хворі, що потребують спецдопомоги.

3. З обласних ресурсів виділили 10 тис. 400 пайків наскрізних (на весь час труднощів) для ясел та 10 тис. пайків для гарячих сніданків по школах.

4. Для організації потрібного обслуговування до тяжких сіл відрядили 22 членів партії.

VII. По АМСРР (на 15 квітня):

1. Сезонними яслами охопили 6300 дітей.

2. За матеріальної участі НКОЗ організують 2 додаткові дитбудинки на 120 дітей.

3. Сіткою постійних ясел та лікарень охопили 1390 дітей.

4. Оздоровчими майданами Українського Червоного Хреста (з харчуванням) охопили 5890 дітей та підсиленими гарячими сніданками по школах – 1284 дітей.

5. Для госпіталізації дорослих організували додатково 305 ліжок.

6. З додаткових фондів Наркомпостачання для АМСРР виділили 30 т борошна.

VIII. Мобілізація додаткових матеріальних засобів громадських та державних організацій:

1. З коштів Всесоюзного Ленінського фонду для обслуговування дітей по тяжких районах на клопотання Г. І. Петровського відпустили 1 млн 300 тис. крб., що їх розподілили по областях в такий спосіб:

Харківській	170 тис. крб.
Київській	450 » »
Дніпропетровській	330 » »
Одеській	100 » »
Вінницькій	150 » »
Донецькій	30 » »
АМСРР	20 » »

2. Вукоопромстрахаса у порозумінні з НКОЗ частково – з централізованих ресурсів – і частково – через перерозподіл асигнувань міжрайонних промстрахкас – виділила на заходи проміж обслуговуваних від неї груп людності по тяжких містах і містечках такі кошти:

по Харківській області	417 тис. крб.
по Київській »	559 » »
по Дніпропетровській »	373 » »
по Одеській »	371 » »
по Вінницькій »	412 » »
по Чернігівській »	136 » »
по АМСРР	82 » »
Р а з о м:	2 млн 350 тис. крб.

За відомостями Вукоопромстрахаси, її система дитячих закладів (ясел, садків, інтернатів) охоплює по УСРР 23 тис. 295 дітей, які по областях розподіляються так:

По Харківській	4850
По Київській	5190
По Дніпропетровській	2070
По Одеській	2540
По Вінницькій	3340
По Донецькій	2550
По Чернігівській	2400
По АМСРР	405

Крім того, організована сітка спецзакладів для обслуговування дорослих. (В Одесі – стаціонар на 30 осіб та будинок відпочинку на 40 осіб, у Полтаві – їдальні на 111 осіб, у Черкасах – спецстаціонар на 50 осіб і т. ін.).

3. Сітка дитзакладів Українського Червоного Хреста увійшла до загальних зведень по областях, що наведені вище.

Фінансові засоби, що їх ЦК Українського Червоного Хреста накреслив витратити на спецзаходи по трудних районах, – складають 7250 тис. крб. На розгорнення дитячих закладів ЦК Українського Червоного Хреста відпустив: 90 т борошна, 15 т крупи, 60 т риби, 22 т цукру, 3 т риб'ячого жиру та 6 т дитячого борошна «Нестле».

4. Лінією міських товариств «Допомога» додатково прийняли до інвалідних будинків 543 бездомних старці, збільшили на 3500 одиниць кількість дешевих та безплатних обідів, поширили кількість пенсіонерів на 4500 осіб і сітку дитячих закладів на 38 ясел-садків, що охопили додатково 300 тис. дітей. Порядком одноразової допомоги міські філії «Допомоги» видали 420 тис. крб. і запроваджують тепер працевлаштування 20 тис. осіб.

5. Останніх днів за ініціативою НКОЗ Наркомпостачання УСРР порушив перед т. Мікояном клопотання про відпуск додаткових продовольчих ресурсів як для міст, де є труднощі, так і для сільських районів.

За розпорядженням т. Мікояна для міст вже рознаряджено додатково 744 т борошна, 200 т крупи, 130 т цукру, 600 т кондвиробів, 30 т олії та 255 т макарон. Питання про додаткове постачання продуктів на оздоровчі заходи по селу ще не розв'язано.

6. На подання НКОЗ Наркомпостачання УСРР відпустив понад план 5,5 вагона мануфактури коштом наявних міських та невикористаних сільських фондів. Цю мануфактуру вже розподілено по областях (в основному – для потреб ліжкової мережі та оздоровчих закладів).

7. Наркомздорів'я відрядив до Москви одного з членів колегії, щоб прискорити одержання з коштів Цустраху 3 млн крб., що про їх асигнування порушив питання В. Я. Чубар. Одночасно до Москви виїхав керівник сектору постачання НКОЗ, щоб домогтися відпуску додаткових продовольчих ресурсів та мануфактури для дитячої мережі й спеціальних стаціонарів. Слід зазначити, що хоча місцеві органи охорони здоров'я у більшості досить активно включилися в реалізацію заходів спеціального обслуговування, але від усіх областей НКОЗ майже щодня одержує повідомлення на [про] гострий брак продуктів для утримання сітки дитячих оздоровчих закладів та стаціонарів, і це не лише гальмує дальший розвиток цієї сітки, а навіть ставить під загрозу існування закладів, що вже існують. Відпустити найближчим часом будь-які додаткові ресурси (зокрема для Дніпропетровської, Вінницької, Донецької областей та АМСРР) Наркомпостачання відмовив через відсутність фондів.

Нарком здоров'я т. Канторович, що виїхав до Донбасу, має намір поговорити там з цих питань з т. Мікояном і взяв із собою відповідні матеріали.

Щоб посилити використання наявних місцевих ресурсів харчування, Харківський та Одеський інститути харчування за дорученням Наркомздорів'я опрацювали та надіслали до облздороввідділів матеріали щодо виготовлення та використання харчових сурогатів (відходів різниць, диких рослин тощо). Через органи УЧХ тепер організовано виготовлення деяких сурогатів на спеціальних виробництвах.

Додатково до матеріалів, що наведені у даній записці, нарком здоров'я окремо подає матеріали про заходи боротьби з безпритульністю та безнадзорністю по містах та по залізницях.

Заст. наркома здоров'я УСРР *Кустелян*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 177–181. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 497–502.

№ 561 *Директива Мелітопольських райкому КП(б)У і райвиконкому Дніпропетровської області головам колгоспів, сільських рад, секретарям партійних осередків про порядок розподілу продовольчої позики серед населення району*

29 квітня 1933 р.

За последние дни ряд сельских работников ставит вопрос об оказании помощи колхозам продовольствием, не учитывая того, что ресурсы для этой цели исчерпаны. Та продссуда, которая сейчас выдается, должна быть использована так, чтобы обязательно хватило до нового хлеба с урожая этого года.

За последнее время правительство оказало колхозам нашего района громадную помощь, и [но] многие товарищи вместо использования этого факта, как мобилизующего на успешное проведение работ в колхозе, ставят на путь полного иждивенчества и собесовщины * за счет государства, никаких мер по изысканию ресурсов не ведут. Таким тенденциям нужно крепко дать по рукам, и главное – немедленно прекратить все еще продолжающееся разбазаривание продссуды.

Исходя из ресурсов отпускаемой продссуды и имеющейся в некоторых колхозах, райпартком и райисполком отменяют существовавший до сих пор в колхозах, в том числе и в коммунах, порядок расходования продовольственной ссуды и предлагают с получением этой директивы руководствоваться следующим:

1. Подтверждается, что продссуда выдается колхозникам только мукой, только на руки каждому и исключительно по выработанным трудодням. Выдача хлеба по трудодням обязательна и для коммун, так как и в коммунах недопустима уравниловка, ибо и там есть стойкие передовые коммунары, но есть и лодыри. В коммунах, как исключение, можно допустить выдачу печеным хлебом, но обязательно по трудодням, и всякие дискуссии по этому вопросу должны быть прекращены немедленно.

2. На приварок из продссуды запрещается расходовать хотя бы один грамм.

Приварок должен быть организован за счет ресурсов колхоза и колхозников. Только для трактористов допускается выдавать на приварок из

* Соціального забезпечення.

продсуды (если нет других ресурсов в колхозе) – в размере от 150 до 200 г на каждого работающего тракториста.

3. Если колхозники желают – допускается, чтобы каждый из своей доли, полученной на руки, давал от себя небольшое количество на приварок в своей бригаде.

Размер выдачи устанавливается такой:

1. Трактористам на сутки на руки – по 600 г печеным хлебом, с тем чтобы ударникам повышать до 800 г, а плохо работающим понижать до 400 г, и, кроме того, на приварок в размере, указанном выше. Выдавать также на выработанные ими трудодни: трактористам 1-й категории – 300 г муки, 2-й категории – 250 г и 3-й категории – 200 г.

2. Обслуживающим тракторные отряды (подвозка воды, горючего, работающим на прицепах) – 300 г муки на отработанные трудодни.

3. На полке пропашных культур, огородов, колосковых хлебов – 350 г муки на отработанные трудодни с тем, чтобы выполняющим систематически нормы повышать до 400 г.

4. Квалифицированным работникам на ремонте уборочного инвентаря и машин (кузнецы, слесаря, плотники) – 500 г муки на трудодень.

5. Прочим работающим на ремонте – 250 г на трудодень.

6. Работающим в садах – 250 г на трудодень.

7. Председатель правления, полевод, колхозные счетоводы – 350 г муки на трудодень.

8. Работающие на сеноуборке (косовица) – 400 г на трудодень. Загребальщикам – 300 г.

9. Остальные, если они работают и если без этого обойтись нельзя (разные неизбежные работы), – не более 150 г на трудодень. Причем по этой группе нужно провести проверку, до минимума сократить, послав их на поле.

Всякие другие выдачи – немедленно прекратить.

Выдачи производить, как и до сих пор, по пятидневкам. На выработанные за 5 дней трудодни.

РПК и РИК предупреждают о строгой ответственности за разбазаривание продсуды.

Наряду с этим необходимо обратить серьезнейшее внимание на организацию приварка за счет изыскания дополнительных ресурсов (овощи, рыба, жиры).

Секретарь РПК *Толстомят*
Председатель РИК *Чайка*

№ 562 *Доповідна записка Павлоградського райкому партії
Дніпропетровському обкомові КП(б)У про становище
в районі*

30 квітня 1933 р.

Вследствие тяжелого продовольственного положения в большинстве колхозов и сельсоветов нашего района увеличилась смертность среди колхозников и единоличников на почве недоедания.

Только по официальным данным райинспектуры НХУ и записям ЗАГСа за последние 3 месяца 1933 года умерло – 2353 человека (эти сведения приуменьшены минимум на 40–50 %, так как за последнее время выявлено много случаев непогребенных трупов).

В сравнении с 1932 годом смертность увеличилась в 7 раз. За весь 1932 год по селу умерло 2425 человек, а за первые 3 месяца 1933 года – 325 человек. Характерно отметить, что большая смертность падает на детский возраст. По далеко не полным сведениям, за половину февраля и марта месяцев сего года умерло детей до 10-летнего возраста – 452 человека. Еще и сейчас из ряда сел продолжают поступать тревожные сигналы об увеличении смертности среди детей (Водяное, Кочережки, Троицкое, Вербки, Вязовок, Межиречи и др.).

1. Принимаемые нами меры для ослабления и прекращения недоеданий и смертных случаев, несмотря на выданную большую продовольственную помощь, пока резкого перелома не дают.

2. В сравнении с тем, о чем я писал в предыдущих докладных записках, я писал Вам о том, что у нас с каждым днем все более и более увеличивается беспризорность. Нами приняты все меры к тому, чтобы оказать организованную помощь детям беспризорным, оставшимся без родителей-колхозников и детям одноособников и, в частности, кулаков.

Для этой цели, как Вам уже сообщалось, нами организованы питательные пункты в 7 местах на 710 детей. Из фондов продовольственной помощи нами отпущено на эти нужды 700 пудов муки.

Такие же пункты нами организованы для взрослых в особо пораженных сельсоветах – Троицкое, Межиречи, Кочережки, Вязовок. Другого выхода пока у нас не было. Благодаря такому мероприятию мы добились некоторых положительных результатов; так, например, в с. Троицком и Межиречи свыше 150 человек опухших поправились и уже работают на поле.

Однако все эти меры являются недостаточными, продовольственных ресурсов в районе нет, а ограниченную продовольственную помощь в большинстве случаев приходится расходовать только как предварительную помощь без всякой гарантии – учесть ее до конца, что должного эффекта не дает. Считаю, что одним из мероприятий, которое может нас поддерживать, – это является организация в районе постоянных детдомов минимум на 1500 человек детей. Этот вопрос настолько назрел именно сейчас и для такого количества детей, что чем скорее мы его разрешим, тем больших результатов мы добьемся в деле ликвидации массовых явлений опухания среди детей, ибо дальнейшее пребывание детей в таком состоянии может

окончательно их погубить. Повторяю, что решение этого вопроса в условиях нашего района приобретает исключительное значение не только на сегодняшний день, а, очевидно, [и] на более продолжительное время. Такие детдома мы предполагаем организовать в селе Межиречи, Кочережки, Троицкое, Вязовок, Вербки.

Попутно с этим необходимо значительно расширить и реорганизовать Юрьевский межрайонный детский дом; несмотря на то, что он рассчитан на 135 детей, фактически же в нем пребывает 345 детей. Продукты мы получаем на этот дом очень неаккуратно и не на все количество детей. Юрьевский детдом расположен в бывшем райцентре у ст. Варваровка Южн. жел. дор., к северу от ст. Лозовая, и поэтому большая часть «бродячих» детей оседает там. Большинство этих детей подбирает Юрьевский детдом. С другой стороны по направлению к югу часть детей оседает в городе Павлоград, так как он вблизи ст. Синельниково. Этих детей также за отсутствием в городе детдома мы направляем в Юрьевский детдом. В него же попадают дети из смежных районов (Новомосковска, Васильевки). Таким образом, Юрьевский детдом – это пункт, где сосредотачиваются все беспризорные дети. Сюда следует еще добавить большее количество детей умерших колхозников и детей, оставленных в городе на произвол родителями. Характерно отметить, что за последние дни в городе начали появляться из разных сел селяне в поисках работы, а дети остались дома. Это говорит о том, что Юрьевский детдом не в состоянии охватить такого количества детей. Нами приняты все меры к тому, чтобы создать более-менее человеческие условия существования детям в этом доме. Выделили специальное здание для жилья, но в связи с отсутствием достаточного количества постельных принадлежностей, оборудования, кроватей, матрацев, столов, стульев, всякой кухонной утвари, не говоря уже о сменах белья (дом рассчитан на 135 человек, и все приспособлено на это количество), дом находится в очень тяжелых условиях. Смертность в доме – очень частое явление. Отсутствуют баня, изолятор, все дети – и здоровые и больные – вынуждены находиться вместе, понятно, что о каких-нибудь санитарных, да и вообще здоровых условиях детей в нем говорить не приходится, несмотря на то, что в Юрьевке имеется больница. Что особенно отражается на состоянии дома, это наличие в нем, кроме детей, взрослых. До 5 лет – 62 человека, из них грудного возраста – 28 человек, хотя они находятся в отдельном помещении, но обслуживание их еще хуже, чем остальных детей, по тем же причинам.

Этот дом нам необходимо расширить, выделить отдельно детей до 5 лет и создать хотя бы элементарные условия их жизни. На это нам необходимо обмундирование, одежда, постельные принадлежности и прочие вещи, материальная и особенно продовольственная помощь (мука, жиры, крупы и др.). Отпускаем по бюджету 234 рубля в год на одного ребенка, в нынешних условиях [это] крайне неудовлетворительно. К этому нужно учесть, что в эту сумму входят все расходы на содержание дома и детей.

Нам также необходимо организовать детдом в городе. Каково бы ни было тяжелое положение, все же центром притяжения остается город.

Ежедневно прибывают из сел как нашего района, так и других районов дети, бродяжничают, занимаются мелким воровством в квартирах и на базаре, валяются по улицам города опухшие и раздетые. Мы решили организовать в городе детский дом и подобрать всех детей. Только за два дня подобрано с улицы до 65 детей. Общежитие не оборудовано, фондов для снабжения нет никаких. В числе этих детей есть дети умерших собственников и кулаков.

Все вышеизложенное ставит нас перед необходимостью просить обком дать указания по советской линии об организации детдомов на 1500 детей, значительного расширения помощи в коренной перестройке Юрьевского детдома, организации в городе детского дома на 100 детей.

Вынужден этот вопрос ставить перед Вами только потому, что по советской линии, несмотря на то, что по-моему предложению РИК уже ставил вопрос перед ОВК, но никакого реагирования и по настоящее время нет, тогда как вопрос этот чрезвычайно серьезный и требует срочного разрешения.

Секретарь райпарткома *Банник*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 182–186. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 563 *Витяг з інформаційного бюлетеня РАТАУ
про посилення спекуляції сільгосппродуктами
в умовах голоду*

30 квітня 1933 р.

Приезды мешочников и спекулянтов на периферию продолжались. Были приезжие главным образом из крупных городов УССР – Харьков, Киева, Одессы, Днепропетровска. Они закупали главным образом жиры, яйца, птицу, а в отдельных случаях – картофель, хлебные продукты. Хлеб стал весьма заметным объектом спекуляции. Особенно развилась спекуляция хлебом в Киеве. В город крестьяне прибывают за хлебом пешком, верхом, на подводах, по железной дороге, лодками и пароходами. Как характерный прием, отмечена перевозка закупленного хлеба в гробах на подводах. Многие из селян закупают печеный хлеб с условием доставки его ночью к лодке и платят за центнер ржаного хлеба до 900 руб. Хлеб, закупленный в городе по коммерческой цене 2 руб. 50 коп за кило, продается в селах по 10–11 руб. 25 коп. за кило. Многие из перекупщиков обменивают печеный хлеб на молочные продукты по эквиваленту: 1 кг хлеба за 2–3 бутылки молока и т. д.

ЦДАВО України. – Ф. 337. – Оп. 1. – Спр. 12061. – Арк. 75–76. Ротапринтний примірник; 2. – С. 620.

* Копія записки адресована також ЦК КП(б)У. На аркуші є помітка: «Архів».

№ 564 *Постанова ЦК КП(б)У про боротьбу з дитячою безпритульністю**6 травня 1933 р.*

Несмотря на оказанную продовольственную помощь областям и прямое указание ЦК развернуть в селах помощь детскому населению, что должно было, в частности, задержать приток беспризорных детей в городе, ряд РИК и РПК не только не развернули надлежащим образом работу, но отдельные районы стали на недопустимый путь направления беспризорных, нуждающихся во временной помощи, детей в большие города.

С провокационно распространенными в отдельных районах слухами о том, что в Харькове, Киеве и других городах организован беспрепятственный прием детей в детские учреждения, местные советские и партийные организации никакой борьбы и разъяснительной работы не ведут.

В результате за последнее время отмечается наплыв детей в Харьков, Киев, Одессу и другие крупнейшие центры, это скопление количества детей в городах и на железнодорожных узлах создает угрозу распространения эпидемий.

ЦК КП(б)У считает необходимым:

1. Для борьбы с беспризорностью и бродяжническим элементом создать при Совнаркоме УССР Всеукраинскую комиссию в составе: тт. Карлсон (председатель), Канторович (Наркомздрав), Хвыля (Наркомпрос), Малозовский (Наркомтруд), Лаврищев (Упнаркомпутъ), от Харьковской области – Броневой.

Аналогичные комиссии организовать при облисполкомах в областях.

2. Предоставить указанным комиссиям право широкого привлечения к делу борьбы с беспризорностью всех заинтересованных организаций.

Постановления комиссий по борьбе с беспризорностью являются обязательными для всех учреждений и организаций и подлежат немедленному выполнению.

3. Существующие в настоящее время дорожные, районные и узловые чрезвычайные противоэпидемические комиссии на транспорте сохранить, подчинив их в вопросах борьбы с беспризорностью комиссиям, организуемым настоящим постановлением.

4. Предложить облисполкомам и райисполкомам:

а) организовать на месте (в селах, колхозах) помощь осиротевшим, подкинутым детям (создание сельских детоприемников, организация питания при школах, организация питания наиболее нуждающимся после окончания занятий в школе и т. п.);

б) не допускать вывоза в город и на железные дороги беспризорных детей;

в) привлекать к ответственности лиц, злостно оставляющих детей без всякой помощи в городах, на станциях и в райцентрах.

Выполнение указанных в настоящем пункте мероприятий возложить под личную ответственность на председателей райисполкомов и председателей сельсоветов.

5. В связи со значительным увеличением числа детей в домах Наркомпроса и Наркомздрава отпустить на май, июнь и июль месяцы дополнительно на содержание детей 4 млн 150 тыс. рублей, из них:

Харьковской	области	1 млн	600 тыс. руб.
Одесской	»		900 тыс.»
Днепропетровской	»		750 тыс.»
Винницкой	»		450 тыс.»
Донецкой	»		150 тыс.»
Черниговской	»		150 тыс.»
АМССР			150 тыс.»
		<u>4 млн</u>	<u>150 тыс. руб.</u>

6. Отпустить дополнительно на организацию стационарного содержания нуждающихся в помощи колхозников и единоличников:

Киевской	области	200 тыс. руб.
Винницкой	»	300 тыс. руб.
Харьковской	»	300 тыс. руб.
Одесской	»	350 тыс. руб.
Днепропетровской	»	350 тыс. руб.
<u>В с е г о:</u>	<u>1 млн</u>	<u>500 тыс. руб</u>

Обязать облисполкомы отпустить на указанную цель дополнительно из областных бюджетов:

Харьковский	150 тыс. руб.
Одесский	100 тыс.»
Днепропетровский	100 тыс.»

7. Утвержденные дополнительные расходы на детские дома и стационарное содержание колхозников покрыть за счет следующих источников:

Из госбюджета	2 млн 200 тыс. руб.
» Ленинского фонда	1 000 000 тыс. руб.
» суммы Цустреха	2 млн 500 тыс. руб.

8. Поставить вопрос перед СНК Союза об отпуске из союзных фондов 500 тыс. метров бельевой мануфактуры для дополнительных контингентов детских домов и временных стационаров.

Обязать комиссию в двухдневный срок представить проект докладной записки.

9. Отпустить на май месяц за счет невыкупленных грузов 300 т муки.

Обязать г. Берлина отпустить, кроме этого: 30 т крупы или макарон, 5 т подсолнечного масла, 4 т мяса, 15 т кондизделий взамен сахара и 30 т мыла.

10. Обязать комиссию, Наркомпрос и Наркомздрав, оказывая помощь детям, принимать немедленно меры к выявлению их родителей и к направлению детей по месту жительства.

О борьбе с бродяжническим элементом

1. Обязать комиссию в ближайшие 10 дней принять решительные меры по очистке городов Харькова, Киева, Одессы, Днепропетровска и других от бродяжнических элементов, создав из них трудовые отряды с обязательным направлением на работы в дорожные строительства, каменоломни, совхозы.

Обязать хозяйственные организации выделять для этих групп проверенных комендантов из числа коммунистов, комсомольцев и ударников, поставив во главу угла внедрение суровой трудовой дисциплины, контроля над работой и создание обстановки, которая гарантировала бы от вредительских действий со стороны этих элементов.

2. Хозяйственникам (руководителям совхозов, дорожных работ и т. д.) установить перевод тех, кто будет добросовестно работать, из этих специальных отрядов на работу в обычном порядке.

3. Установить повышенную заработную плату комендантам за счет пониженной зарплаты лиц, входящих в отряды, а также обеспечить продовольственное снабжение самих комендантов и семейств. Предусмотреть премирование комендантов за перевыполнение руководимым им трудовым отрядом заданий.

4. Обязать ГПУ, Наркомюст и Наркомтруд издать инструкцию об использовании на работе бродяжнического элемента.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 10. – Арк. 32–36. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 505–507.

№ 565 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про сівбу в Україні*

8 травня 1933 р.

а) Разрешить ЦК КП(б)У из отпущенного ранее обменного фонда использовать для выдачи колхозам на семена в порядке ссуды 3300 тонн вики, в том числе: по Киевской области – 950 тонн, Винницкой – 1200 тонн, Черниговской – 900 тонн, Одесской – 250 тонн.

Отпуск производить на условиях возврата осенью 1933 года натурой, причем административно-транспортные расходы государства по выдаче вики начислять в размере 10 пудов на каждые 100 пудов семссуды.

Расходы Заготзерно по выдаче ссуды отнести за счет резервного фонда Совнаркома;

б) кроме этого, отпустить Киевской области из ресурсов Заготльна 1100 тонн льняных семян для посева – в порядке семссуды с возвратом осенью 1933 года натурой.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 922. – Арк. 20. Оригінал. Машинопис.

№ 566 *Зведені відомості про заяви правлінь артілей, сільрад, комун до Балаклійського райвиконкому Харківської області про надання продовольчої допомоги голодуючим*

8 травня – 17 червня 1933 р.

8 травня. Від артілі «Нове село» Чепільської сільради. Прохаємо допомогу дит'яслам. Дітей маємо 120 душ при дит'яслах. Хоч муки, скільки можна, і сахару. Правління артілі.

24 травня. Голові РВК т. Урусову. Бригадирівська сільрада прохає відпустити проддопомоги для дитячих ясел при колгоспах, тому що зараз стан загрозливий по колгоспах та дитячих яслах. Харчування зовсім не мається, і коли не одержимо проддопомоги, ми примушені будемо дит'ясла розпустити. Самий загрозливий стан в артілі ім. Ворошилова та дітей безпризорних і одноосібних. Голова сільради [підпис]. Секретар *Кучеренко*.

26 травня. Від комуні «Червоний Дінець» Байрачанської сільради. Правління та члени вищезазначеної комуні звертаються з проханням відпустити [для] харчування яких-небудь культур для повного закінчення посівкампанії, позаяк на сьогодні нема ніяких продуктів для харчування. Голова правління *Скирта*.

26 травня. До секретаря Балаклійського РВК Мирошниченка. Цим Вовчяєрська сільрада доводить до відома, що стаціонари пухлих по нашій сільраді назавтра розпускаються – 180 душ, ввиду того, що немає харчування, а тому Вовчяєрська сільрада прохає харчування представити. Мруть по 12 душ у день. Голова сільради.

26 травня. Від Борщівської сільради. Прохаємо видати продссуди для дитячих ясел, позаяк мається шестеро ясел, з них одноосібних – одні, дітей в кількості 240 душ. К сему [підпис].

28 травня. Від артілі «Шлях до нового життя» II Андріївської сільради. Цим правління артілі «Шлях до нового життя» прохає президію РВК дати нашій артілі допомогу в громадському харчуванні ввиду того, що у нас мається 117 чоловік трудоспособних і плюс к тому 16-літніх підростків 17 чоловік – виходить 134 чоловіка і дит'ясла – 53 чоловіка, а харчування – нема змоги прохарчувати [довше,] як до 15 червня 1933 року. Після чого приходиться оставляти роботу нероблену і дит'ясла закривати. А тому прохаю дати нам допомогу, щоб не допустити зриву. Голова правління.

31 травня. [Від] правління комуні «Жовтень». Звертаючись до Вас з заявою, прохаємо дати дозвіл на одержання харчової допомоги комуні. Запас харчів закінчився, ні на один день не залишилося, а такий стан може вплинути на послаблення роботи комуні, яка ввесь час з напруженням щиро боролась за виконання завдань. От що примушує нас звертатись до Вас за допомогою та за вказівкою, як вийти з такого стану. Голова комуні *Касьяненко*.

6 червня. Від артілі «Хвиля пролетарів» Кисілівської сільради. Надсилаючи при цьому [заяву], артіль просить РВК виділити допомогу в харчових продуктах відносно хліба, поскільки настає прополочна кампанія та

ремонт машин. В нашій артілі немає чого їсти робочим людям. І ще раз нагадуємо звернути увагу на нашу артіль, поскільки прополочна кампанія стоїть під загрозою зриву, а також і сінокос предстоїть, а харчових продуктів немає нічого. Голова правління *Моспан*. Рахівник *Гороб*.

6 червня. *Секретно*. До Балаклійського РВК т. Урусову. Копія: РПК. Бригадирівська сільрада сповіщає, що стан з харчуванням в колгоспах під загрозою, особливо в комуні «Червоний фронтвик». На 5 червня захворіло від недоїдання до 40 душ та слабих до 100 душ, які не можуть працювати. Маються випадки смертей ударників, кращих комунарів. Прохаємо терміново дати допомогу в харчуванні, тому що вся робота в комуні приостановилася – як прополочна [кампанія, так і] сімба, і таке інше. Зверніть увагу. Голова сільради *Воропай*. Секретар *Кучеренко*.

10 червня. До Балаклійського РВК. Правління артілі «Червона хвиля» Щурівської сільради просить дати допомогу в харчових продуктах, позаяк у нас наступає прополочна кампанія в кількості 150 га, а продукту немає ні одного кілограма. І без продукту виконати план прополочної кампанії неможливо, а цьому прохаємо дати допомогу. *Голова правління*.

11 червня. До Балаклійського РЗВ. Прохає правління комуні ім. Шевченка Червоноярської сільради дати допомогу в громадському харчуванні, позаяк у комуні не мається ніяких ресурсів і робота прополочної відстає. Прохання не відмовити. *Правління*.

16 червня. Од артілі «Червоний степ». Ввіду того, що заходить ударна робота – як прополочна кампанія, а у нас продуктового матеріалу немає, а потому загрожує зрив у роботі, то артіль просить РВК відпустити нам продуктів 5 ц яких би то не було культур. Просимо не відмовити нашого прохання, аби вийти з ганебного становища. Що [й] свідчить артіль «Червоний степ». Голова артілі *Момон*. Члени *правління*.

17 червня. Голові райвиконкому. Балаклія. Управа комуні «Вільне життя» Довгалівської сільради прохає дати допомогу в продуктах, скільки можливо, на прополочну кампанію та уборку сіна, бо на цей період по комуні не мається ніякого продукту споживання. Прохаємо не відмовити. *К цьому правління*.

№ 567 *Повідомлення начальника міліції Балаклійського району Харківської області про збільшення дитячої безпритульності*

11 травня 1933 р.

Секретарю Балаклеевского РПК
Председателю Балаклеевского РИКа
Начальнику райотдела ГПУ

СВОДКА

Сообщаю, что за период кампании по ликвидации беспризорности детей по райцентру и военной зоне органами милиции подобрано детей в количестве 300 человек.

Беспризорность [детей] относится за счет сел:

Яковенкове – 60 человек, Борщивка – 50, Бригадировка – 50, Гусаровка – 40 человек.

Остальное количество детей относится за счет остальных сел района. Одновременно имеется приплыв детей за счет Петровского района по сельсоветам: Протопоповка, Волвенково, Глазуновка, Асеевка.

11.V.1933

Начальник РК милиции
Балаклеевского р-на *Соловьев*

Державний архів Харківської області. – Ф. Р-2762. – Оп. 1. – Спр. 421. – Арк. 195. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 621.

№ 568 *Витяг із доповідної записки Харківського міського відділу охорони здоров'я про становище хворих та виснажених від голоду дітей*

14 травня 1933 р.

Сеть детских домов в г. Харькове, утвержденная по местному бюджету, состояла из трех домов на 540 детей. В апреле 1933 г. были развернуты дополнительно два детских дома (по Тарасовской ул., 6; в Сердюковском пер., 5) на 160 детей. Волна подкидывания заставила Харьковский здравотдел, начиная с апреля месяца, организовать ряд детских домов еще дополнительно на 555 коек. Кроме того, в Цитовских бараках было развернуто 500 коек для детей до 4 лет, поступающих с вокзалов и доставляемых милицией. В Салтовских бараках – 450 коек... За время с 28 апреля по 10 мая эвакуировано в детдома области 1205 детей... 20 мая всего должно быть эвакуировано 1455 детей. В детдомах г. Харьков остаются дети до одного года и старше года больные, истощенные, ослабленные...

Дети, находящиеся в детдомах и бараках, находятся в состоянии крайнего истощения, большинство из них болеет желудочно-кишечными заболеваниями на почве ослабленного питания, много случаев заболевания корью. Если к этому прибавить, что значительная часть детей поступает в

возрасте до 1 месяца, становится понятной та высокая детская смертность (до 30 %), какую наблюдаем в мае месяце...

Зав. здравоотделом *Воробьевский*
Инспектор охматдета * *Р. Ходовой*

Державний архів Харківської області. – Ф. Р-1962. – Оп. 1. – Спр. 973. – Арк. 9.
Копія. Машинопис; 2. – С. 621.

* Охорона материнства і дитинства.

№ 569 Дані про охоплення голодом районів Вінницької області

Не раніше 15 травня 1933 р.

№№ п/п	Назва району	Охоплено сіл		Голодує							Померло
		На 30 квітня	На 15 травня	Колгосп. г-в	Од- ноосібн. г-в	Разом г-в	Осіб		Опухлих		
							На 30 квітня	На 15 травня	На 30 квітня	На 15 травня	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	Калинівський	20	28	365	679	1044	6650	7020	1780	1780	–
2	Немирівський	23	23	750	2600	3350	12 400	12 400	–	–	1080
3	Брацлавський	20	20	–	–	–	666	7258	–	–	312
4	Жмеринський	37	37	268	196	464	5337	5337	1471	1471	446
5	Любарський		28	147	154	301	–	–	114	114	–
6	Тростянецький	9	9	545	1082	1627	–	5000	186	186	–
7	Козятинський	27	27	400	754	1154	4219	4219	1030	2000	–
8	Липовецький	27	27	219	43	262	24 195	24 195	3823	1659	–
9	Гайсинський	9	9	1004	799	1803	7752	7752	1165	1165	–
10	Літинський	28	28	1021	1226	2247	15 000	15 000	–	–	–
11	Вороновицький	11	11	192	728	920	5600	5600	–	–	–
12	Станіславчицький	9	9	938	582	1520	6789	6789	11	11	2000
13	Махнівський	10	10	2490	1255	3745	8731	11 532	3476	4147	1280
14	Уланівський	7	7	5	–	5	1468	1468	221	221	–
15	Дережнянський	6	6	30	37	67	–	–	–	–	–
16	Грицевський	5	5	28	–	28	–	–	–	–	–
17	Дзержинський	12	12	–	–	200	–	500	–	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
18	Іллінецький	14	14	1937	1118	3125	1120	1120	–	–	123
19	Бердичівський	8	8	–	–	320	618	618	–	–	–
20	Копайгородський	13	13	–	–	1003	–	–	300	300	680
21	Тульчинський	14	14	–	–	200	383	383	275	275	86
22	Меджибозький	6	6	26	4	30	–	–	–	–	–
23	Чернівецький	4	4	–	–	300					
24	Полонський	1	1	3	3						
25	Летичівський	3	3	37	1	38					
26	Ст. Костянтинівський	1	1	7	1	8					
27	Н. Ушицький	5	5	5	5	10					
28	Могилівський	2	2	70	–	70					
29	Чуднівський	6	6	16	2	18					
30	Вінницький	6	6	17	1	18					
31	Піщанський	5	6	65	–	65					
32	Джупинський	9	9	–	–	400					
33	Янушпільський	–	–	200	500	2500	3000	3000			
34	Мур-Куриловецький	–	7	–	–	–	–	407	–	197	
	Р а з о м	385	400	12 585	11 770	26 778	11 964	13 852	15 493	8985	

Державний архів Вінницької області. – Ф. 136. – Оп. 3. – Спр. 80. – Арк. 53. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 508–509.

№ 570 *Доповідна записка Вінницької обласної оздоровчої комісії про голод, смертність та людоїдство в районах області*

17 травня 1933 р.

I. Общая характеристика

По области охвачено продтрудностями 38 районов, 431 сельсовет с общим количеством 26 тыс. 895 хозяйств, из них: 12 тыс. 885 – колхозных, 11 тыс. 770 – единоличных (некоторые районы сообщают об общем количестве хозяйств, не разделяя по секторам) – с количеством лиц 120 тыс. 903 человека.

Если сравнить вышеуказанные цифры с теми данными, которые были даны на 30 апреля (33 района было охвачено продтрудностями, 385 сел, 24 тыс. 690 хозяйств, 103 тыс. 698 человек), то отмечаем дальнейший рост охвата продовольственными трудностями районов области.

II. Распределение районов по степени пораженности

Районы по степени пораженности распределяются на такие группы:

1-я группа районов, в которых отмечается массовая пораженность недоеданием: Калиновка, Немиров, Брацлав, Литин, Вороновица, Махновка, Ильинцы, Теплик и Липовец;

2-я группа – районы, где продтрудности охватили значительную часть сел: Жмеринка, Любар, Казятин, Гайсин, Станиславчик, Бердичев, Копайгород, Тульчин, Хмельник, Тростянец;

3-я группа – с охватом незначительного количества сел: Дзержинск, Уланов, Черновцы, Чуднов, Тыбров и Джулинка, Янушполь;

4-я группа районов – с охватом продтрудностями в незначительном количестве хозяйств в отдельных селах: Деражня, Грыцив, Меджибож, Полонное, Летичев, Могилев, Винницкий.

III. Состояние отдельных погранрайонов

За последнее время получены сведения о случаях голодания части погранрайонов области, а именно: Мур-Куриловецкий – с охватом 7 сел с общим количеством голодающих 450 человек, из них – 300 детей; Проскуровский район – охвачено продтрудностями 21 сельсовет (из общего количества 57 сельсоветов) – 90 хозяйств, 755 человек, из них – большинство детей; Славутский район – 4 села, 117 семейств; Новоушицкий район – 11 сельсоветов (количество хозяйств и лиц районом не указано); Каменицкий – 11 сел – 50 хозяйств, 170 человек.

IV. Людоедство и трупоедство

На почве голодания в некоторых районах отмечены случаи людоедства и трупоедства – общее количество по области: 71 случай людоедства и 9 случаев трупоедства, особенно выделяются такие районы: Липовец-

кий – 16 случаев людоедства, Немировский – 9, Калиновский – 7, Махновский – 6.

V. Смертность

На 15 мая зарегистрировано 8 тыс. 985 случаев смертности по области (по данным 10 районов). Наибольшее количество смертностей дают следующие районы: Станиславчикский – 2 тыс., Липовецкий – 1 тыс. 659, Махновский – 1 тыс. 280, Ильинецкий – 1 тыс. 238, Немировский – 1 тыс. 080 человек и т. д.

VI. Детская беспризорность

По неполным сведениям (облздравотдела и облнаробраза), насчитывается [беспризорных]: до 4 лет – 1 тыс. 338 детей, от 4 и выше – 3 тыс. 500.

В целях борьбы с беспризорностью расширяется существующая сеть детдомов и открывается 4 новых детдома.

Секретарь областной
оздоровительной комиссии *Гуревич*

Державний архів Вінницької області. – Ф. 136. – Оп. 3. – Спр. 80. – Арк. 56–57.
Оригінал. Машинопис; 1. – С. 510–511.

№ 571 *Витяг із протоколу засідання президії Шульгинської сільради Старобільського району Донецької області з приводу розкуркулення й висилки за межі України середняка Ф. Волошина*

17 травня 1933 р.

Слухали: Про хід весняного сіву по одноосібному сектору.

Ухвалили: Волошин Федір Миколайович, по соцстану – середняк, від польової землі відмовився восени 1932 р., посіву жита не має, неодноразово підвергався репресіям за невиконання хлібозаготівлі, лічиться заборгованості штрафу 1300 крб. Мав коня вартістю до 4000 крб., перед сівбою навмисно продав, був відданий до суду за антирадянську агітацію проти хлібозаготівлі, від суду удрав. Помічений в крадіжках, мав замах сокирою на заступника голови сільради т. Болоховця та на участкового інспектора міліції т. Стрельцова при відчуженні 70 пуд. схованої накраденої в колгоспі кукурудзи. В сучасний час скривається в селі. Виходячи з цього, сільрада вважає Волошина як соціально небезпечного. Прохати президію РВК вислати його за межі України з конфіскацією всього майна і присадибної землі.

Оригінал за належними підписами.

З оригіналом згідно: *секретар сільради*

Державний архів Луганської області. – Ф. Р-1202. – Оп. 1. – Спр. 109. – Арк. 17.
Засвідчена копія. Рукопис; 2. – С. 622.

№ 572 *Донесення таємного інформатора з Харкова до Посольства Німеччини про голод в Україні*

18 травня 1933 р.

Найбільш показовим прикладом бідуювання у сільській місцевості є переселення селян-німців. З 1 травня 1933 р. до Харкова прибуло понад 200 осіб, які були розміщені в німецькому генеральному консулаті, забезпечені продовольством та відправлені далі. Можна розраховувати і в подальшому на великі групи. Німецький елемент в Україні має велике послаблення, деякі села взагалі не мають німців – громадян Рейху. Визнання належності до Рейху все більше стає єдиною можливістю врятувати життя. Німецькі спеціалісти у Харкові та в індустріальних регіонах також повертаються здебільшого на батьківщину.

Розповіді селян з їхніх округів є в їх деталях приголомшливими та підтверджуються їхнім фізичним станом. Репатріанти можуть, якщо це буде бажано, бути опитані з подробицями у таборі для біженців у Шнайдемюлі. Вони підтверджують те, що голод набуває все більших обсягів, які вже перевищили масштаби голоду в 1921/22 роки. Їжею служать шкідливі для здоров'я сурогати, здохла худоба, постійно ходять чутки як про вірогідні факти, що було з'їдено м'ясо людини. В деяких селах вже немає ні худоби, ні птиці, ні кішок та собак. Ряди домів стоять порожні, цілі родини вимерли. Вже майже не хоронять трупів. Населення є занадто слабе для праці, в деяких районах ще не проведено і половини весняних робіт. Часто може бути виконана тільки десята частина робочих норм, яким відповідає мізерна винагорода. При поганій та недостатній обробці та нестачі насіння перспективи наступного врожаю є безнадійними, також якщо при дотепер сприятливих погодних умов врожай озимих повинен бути добрим. Сумнівно, чи буде восени достатньо працездатних людей, щоб зібрати врожай. Селянам вже зараз повідомили плани щодо заготівлі зерна та їм повідомлено, скільки зерна та інших плодів вони відправляють з врожаем цього року. Нічого не відомо про яку-небудь допоміжну акцію властей, щонайменше для годування населення, яке знаходиться під загрозою.

Відомий український письменник Хвильовий, який написав різні статті з життя колгоспу, та письменник Гірняк (Кивелюк), родом з Галичини, були вислані на землю та надали українському уряду та комітету партії доповідь про серйозне становище голодуючого сільського населення, але вони не знайшли розуміння стосовно великої нужди. За кілька днів вони обидва здійснили самогубство. У німецькій колонії себе вбив з такої ж причини керівник політичного управління.

Також у місті все більше спостерігається голод, хоча влада дбає, щоб по можливості утримувати якнайдалше приплив населення із сіл. Повсюди можна побачити хворих від голоду, багато помирають на вулицях; влада щонайбільше переймається допомогою дітям, але вони вже теж не підлягають розміщенню. Банди юнаків тероризують населення, у якого вони крадуть їстівне на ринках та в трамваях, зривають серезки, причиняють по-

шкодження та отруєння, без втручання з боку свідків або поліції, оскільки вони побоюються помсти цих бандитів.

Що стосується становища з харчуванням, загального настрою населення та відмови урядового апарату, за останні п'ять років ще ніколи не спостерігалось такої кризи, яка була досягнута в ці останні місяці. Велика частина населення бачить перед очима неминучу загибель, якщо не прийде яка-небудь допомога.

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 160–163. Переклад з німецької М. Дубик.

№ 573 *Донесення таємного інформатора з Києва про голод серед німецького населення Волині*

26 травня 1933 р.

Голод у Західній Україні * в останні тижні загострюється за обсягами [й] далі, що далеко перевершує усі уявлення про такі катастрофи. Я особисто відчуваю це при кожному виході в місто, що люди падають від голоду без сил та залишаються лежати на вулицях, а звичайне населення майже не звертає на це уваги. Характерною для становища є новина, яка надійшла до мене та заслуговує довіри, що тільки у місцевій жіночій тюрмі 140 ув'язнених жінок були арештовані через доказане або вірогідне поїдання людського м'яса.

Тим часом голод охопив у повному обсязі також німців – громадян Рейху [цього] району та особливо у сільській місцевості. Німецький консулат отримує щодня багаточисельні клопотання про підтримку від німців, які являють собою єдиний галас про допомогу для спасіння від неприкритої голодної смерті. Хотілося б можливо на перший погляд бути схильним вважати зображення голодного здуття, в якому лежать члени родин – дорослі та діти, за перебільшення; спочатку зустрічають також можливо з деяким скепсисом письмові розповіді про вид та склад «продуктів годування», які ці нещасні люди повинні приймати, щоб відстрочити смерть. Через огляд при особистих відвідуваннях, через приголомшливі враження від усних спілкувань складається швидше ліпше уявлення. Наші сільські люди виглядають так злидньо-зголодало, через вислови свідчать про такий відчай, що без взятої «проби хліба» стає зрозуміло, як вони повинні збирати свою їжу з жолудів, з зернової полови та інших відходів зерна, з картоплі, яку збирають на полях після збирання врожаю, буряків, кропиви та кори дерев. Деякі селяни-німці мають ще корову та мають від цього ще щось. Більшість селян

* Йдеться про західні райони УСРР.

повинні корову віддавати, та часто її конфіскують за старі податкові борги та т. п.

Муку та м'ясо наші селяни у селах – як і їх російські товариші по нещастю – в їх переважній більшості вже не мають місяці. Існують ще окремі особливо «багаті», які ще можуть радіти цим коштовностям.

Тільки тоді стає зрозуміло, що у цих обставинах німецькі селяни майже без виключень мають тільки бажання переселитись у Німеччину, щоб там байдуже як заснувати нове існування. До досягнення цієї мети залишається постійно тривалий час, який – якщо громадянство Рейху не буде взагалі скасоване радянським урядом, – головним чином буде вимагати через тривалу адміністративну процедуру при звільненні їхніх жінок та дітей з радянського громадянства. Багато цих селян просто не у стані протягом цих місяців триматися, якщо їм не буде надано зовнішньої допомоги. Підтримка від родичів з Німеччини надходить, з огляду на власну нужду, мізерна, надходить також – як вчать приклади – часто запізно, щоб врятувати голодуючих. Треба одразу, з огляду на катастрофічне становище, допомагати в багатьох випадках, якщо допомога взагалі ще має сенс.

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 164–166. Переклад з німецької М. Дубик.

№ 574 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск борошна Дніпропетровській області **

23 травня 1933 р.

Отпустить дополнительно в мае месяце 300 тонн муки на снабжение Днепропетровской области за счет июньского общего плана из союзных ресурсов снабжения.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 923. – Арк. 18. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 524.

* Постанова була ухвалена 23 травня опитом членів Політбюро ЦК ВКП(б) і включена до протоколу № 138 від 1 червня 1933 р.

№ 575 Заява правління артiлі «Заповіт Ленiна»
до Балаклійського райвиконкому на Харківщині
про відпуск просяного лушпиння для голодуючих
колгоспників

24 травня 1933 р.

До Балаклійського РВК
Від правління артiлі «Заповіт Ленiна»
Залиманської сiльради

ЗАЯВА

Цим прохаємо Вас відпустити просяної шелухи * для харчування колгоспникам в час прополочної кампанії центнерів 20, так як ми маємо велику нужду в харчуванні. Прохаємо не відмовити.

Правління

Державний архiв Харківської облaстi. – Ф. Р-2762. – Оп. 1. – Спр. 421. – Арк. 60.
Оригiнал. Рукопис; 2. – С. 622.

№ 576 Доповiдна записка заводувача сiльськогосподарського
вiддiлу Вiнницького обкому партiї секретаревi обкому
КП(б)У В. Чернявському про необхіднiсть
продовольчої допомоги Бершадському району

25 травня 1933 р.

Л и ч н о

Владимир Ильич!

1. Жито только начинает показывать колос. И уже есть ряд случаев «потрав». Видел на полях значительные «плеши». Сейчас «стригут» не колос, а режут под корень. Говорят, что варят в пищу. Одну бабу из Джелинки здесь задержали, судили. Осудили на 5 лет. Кто эта баба – здесь не знают. Очевидно, так судить – неудачно.

Сориентировал здесь на решительное усиление охраны. Полагаю, что нужно из обкома передать районам тревогу за это. До уборки – еще 2 месяца. Могут переполовинить хлеб.

2. Район должен был получить из Чечельнянского совхоза 10 тракторов. Это было решение обкома. Свеклотрест отдал распоряжение отправить трактора в Пищанку. Бершадь ничего не получила. Помощь здесь нужна.

3. Уже за первый день пребывания в районе имею ряд фактов, наблюдений, говорящих о тяжелом продовольственном положении.

* Полови.

Был в благополучном селе. Смертность в нем:

январь	–	4
февраль	–	1
март	–	8
апрель	–	19
май		
(24 дня)	–	26

[Умерших] немало в возрасте 20–40 лет.

По некоторым другим селам (данные райзагса)

с. Балановка:	январь – 17
	апрель – 75
с. Романовка:	январь – 1
	апрель – 27
с. Сумивка	январь – 4
	апрель – 18 и т. д.

Едят ракушки из пруда (сам видел десятки баб, которые по пояс в воде бродят, собирают ракушки), дохлятину, трупы лошадей (даже облитые керосином), у гуральни – сотни народа, едящего брагу.

Есть случаи людоедства.

Положение в этом районе, конечно, лучше, нежели в центральных районах, но бесспорно, что району нужна помощь.

Ставлю вопрос о том, чтобы району, помимо «бурякового» хлеба, было дано около 1000 пудов в помощь. Нужно открывать детские учреждения. Много ребят пострадало.

Районное руководство плохо знало действительное положение района, «боялись» изучить.

Старобин

Державний архів Вінницької області. – Ф. 136. – Оп. 3. – Спр. 73. – Арк. 50.
Оригінал. Машинопис; 1. – С. 512–513.

№ 577 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні*

28 травня 1933 р.

Отпустить ржи для оказания продовольственной помощи колхозам, дополнительно к ранее отпущенной ссуде:

Одесской области	– 300 тыс. пуд.
Днепропетровской обл.	– 300 » »
Донецкой области	– 100 » »

Отпуск произвести в порядке ссуды на условиях, установленных по ранее отпущенным ссудам.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 923. – Арк. 26. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 513.

№ 578 *Лист С. Косіора та В. Чубаря до Й. Сталіна про необхідність виділення додаткової продовольчої позики окремим областям України*

29 травня 1933 р.

Особенно тяжелое продовольственное положение, создающееся в июне месяце, безусловно требует оказания дополнительной продовольственной помощи не только Одесской, Днепропетровской, Донецкой, но и Харьковской, Винницкой и Киевской областям. Харьковская область имеет около 20 особенно тяжелых районов, которым необходимо обязательно помочь, а ресурсов уже нет, в Винницкой области обнаружилось довольно тяжелое положение в значительном количестве сел пограничных районов, положение которых не было учтено при распределении выданной раньше продссуды. Оказать помощь погранполосе, безусловно, необходимо. Надо также дополнительно помочь ряду наиболее тяжелых районов Киевщины. Кроме того, необходимо учесть в этих свекловичных областях дополнительные нужды для [выращивания] свеклы, особенно для борьбы с вредителями.

Поэтому просим дать дополнительную продссуду следующим областям:

Винницкой	150 тыс. пудов
Киевской	150 тыс. пудов
Харькову	200 тыс. пудов
Чернигову	30 тыс. пудов

*С. Косіор
В. Чубарь*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6278. – Арк. 20. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 513–514.

№ 579 *Постанова РНК СРСР про продовольчу позику Україні*

29 травня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Отпустить ржи для оказания продовольственной помощи колхозам, дополнительно к ранее отпущенной ссуде:

Одесской области	– 300 тыс. пудов
Днепропетровской области	– 300 « «
Донецкой области	– 100 « «

2. Отпуск произвести в порядке ссуды на условиях, установленных по ранее отпущенным ссудам.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 469. – Арк. 135. Оригінал. Машинопис.

№ 580 *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У
у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) про авансування
колгоспників області*

29 травня 1933 р.

В соответствии с поручением пленума принять окончательную редакцию:

Пленум Днепропетровского обкома считает постановление бюро обкома об авансировании, опубликованное в обращении 2-го слета колхозников-ударников, серьезной политической ошибкой. Суровую критику и оценку, которую дал этому решению т. Сталин, и решение по этому поводу ЦК ВКП(б) пленум признает совершенно правильными. Постановление бюро обкома фактически ориентирует колхозы на первоочередное удовлетворение потребительских интересов колхозников и прямо ведет к развязыванию собственнических настроений наиболее отсталой части колхозников и отодвиганию интересов государства на второй план.

Такая установка играет на руку правооппортунистическим элементам, кулацкой агентуре, просочившейся в ряды партии, буржуазным перерожденцам, борющимся против генеральной линии партии, против коллективизации, за восстановление кулачества.

Ошибка бюро усугубляется тем, что постановление об авансировании было выпущено в форме обращения от имени колхозников-ударников, притом без всякого согласования с ЦК КП(б)У и ЦК ВКП(б), что является вопиющим нарушением самых элементарных основ большевистской дисциплины.

Коренное отличие хлебозаготовок этого года заключается в том, что в прошлом году хлебозаготовки происходили на основе контрактационных договоров, а в этом году заготовки проводятся на основе закона о твердой сдаче точно установленного количества хлеба с гектара, подлежащего безоговорочной сдаче в твердо установленные сроки. Хлебозаготовки этого года должны быть проведены таким образом, чтобы они стали действительно рычагом дальнейшего перевоспитания колхозных масс и преодоле-

ния мелкобуржуазных собственнических пережитков, которые толкают отсталую часть колхозников на противопоставление своих личных и колхозных интересов интересам рабоче-крестьянского государства в целом.

Важнейшая ошибка прошлого года, приведшая к невыполнению плана хлебозаготовок и тяжелому положению в ряде колхозов, заключается в том, что с самого начала уборочной кампании допущена была широкая бесконтрольная раздача и разбазаривание хлеба под видом общественного питания, неправильная и беспорядочная раздача хлеба по трудодням, образование всевозможных фондов при невыполнении плана хлебозаготовок. Отодвигание интересов государства на задний план способствовало созданию обстановки безудержного разбазаривания и прямого воровства хлеба, приведшего к провалу плана хлебозаготовок и нанесшего большой ущерб интересам колхозов и колхозников.

Днепропетровская партийная организация должна учесть наличие сильных потребительских собственнических настроений в колхозах. Эти настроения особенно подогреваются разлагающей работой кулацких элементов. Все это требует со стороны обкома, РПК, политотделов МТС и всей партийной организации развертывания широкой работы по преодолению этих настроений, решительной постановки вопроса о первоочередности не на словах, а на деле, выполнения колхозами своих обязательств перед государством, перед всеми другими задачами, в том числе и перед авансированием колхозников.

Проведение хлебозаготовок этого года должно продвинуть значительно вперед дело перевоспитания колхозно-крестьянских масс в направлении понимания единства интересов пролетарского государства и интересов колхоза и всей колхозной массы.

Пленум обкома осуждает и отменяет неправильное решение бюро обкома об авансировании, вредящее интересам колхозного движения и противоречащее интересам советского государства. Пленум считает совершенно правильным постановление ЦК ВКП(б) и ЦК КП(б)У по этому вопросу и принимает их к неуклонному исполнению.

Руководители-большевики не должны плестись в хвосте отсталых элементов колхозников, а должны уметь вести решительную борьбу с мелкобуржуазными и потребительскими настроениями отсталой части колхозников, твердо и беспощадно выступать против этих настроений, чтобы на основе их преодоления по-большевистски сплачивать и вести за собой колхозные массы, воспитывая их в духе общих интересов социалистического государства.

Пленум обращает внимание всей Днепропетровской партийной организации, директоров и начальников политотделов МТС и совхозов на то, что для выполнения в установленный срок обязательств по поставке зерна государству важнейшей практической задачей является организация наиболее быстрого обмолота всего скошенного хлеба и организация его вывоза непосредственно из-под молотарок на ссыпные пункты.

С первых шагов хлебозаготовок необходимо строго сочетать методы убеждения, развернутую массово-политическую и организаторскую работу

с методами государственного принуждения в отношении тех колхозов, колхозников и единоличников, которые не исполняют закона об обязательной поставке хлеба государству в установленные сроки.

Необходимо нанести беспощадный удар остаткам недобитков классового врага – петлюровским и махновским элементам, кулацкой агентуре, пролезшим в ряды партии. Необходимо также давать решительный отпор сердобольным нытикам, особенно из числа коммунистов, которые под видом якобы заботы о колхозниках на самом деле потакают мелкобуржуазным собственническим настроениям и этим только подводят колхозников под репрессии, вредят в конечном счете их действительным интересам, как это имело место в прошлом году.

Особенно, учитывая уроки прошлого года, уже теперь должен быть организован беспощадный отпор всем настроениям и тенденциям рвачества и хищнической растраты хлеба на общественное питание, в результате чего в прошлом году была растрочена и разбазарена значительная часть хлеба в пользу лодырей и кулацких элементов и в ущерб добросовестным колхозникам, которые к концу сева в ряде колхозов оказались в затруднительном продовольственном положении.

От партийных организаций требуется такая практическая постановка авансирования колхозников, чтобы авансы выдавались в строго организованном порядке и в строгом соответствии с директивами ЦК ВКП(б) и СНК Союза – не свыше 10 % фактически обмолоченного хлеба на все внутренние колхозные нужды впредь до выполнения обязательств по сдаче хлеба с тем, чтобы этот процент повышать до 15 для хороших, крепких колхозов. Выдача аванса колхозникам должна происходить таким образом, чтобы всемерно заинтересовывать в быстрейшем окончании обмолота и сдаче хлеба государству.

Пленум обкома призывает все партийные организации Днепропетровщины на основе указаний т. Сталина и решений ЦК ВКП(б) еще крепче сплотить свои ряды, улучшить руководство колхозами и по-боевому провести уборку урожая и сдачу хлеба государству.

Пленум обязывает все РПК, политотделы и партийные ячейки разъяснить настоящее постановление партийной и комсомольской организациям, широко разъяснив перед колхозными массами неправильность и вредность пункта об авансах в обращении второго слета колхозников-ударников Днепропетровщины.

Секретарь обкома КП(б)У *М. Хатаевич*

№ 581 *Лист Харківського облвиконкому до ЦК КП(б)У про заходи, спрямовані на боротьбу з дитячою безпритульністю*

30 травня 1933 р.

Большой, непрерывно продолжающийся приток сирот, бездомных и голодающих детей в Харьков и крупные районные центры области заставил Харьковский областной исполнительный комитет расширить свою сеть детских домов до 24 тыс. 475 детей вместо 10 тыс. 290 штатных детей, утвержденных бюджетом на 1933 год. Таким образом, уже на сегодня контингенты детдомов возросли на 14 тыс. 185 детей.

Вместе с тем дальнейший подбор беспризорных в Харькове и на периферии показал крайнюю необходимость дополнительного разворота новых детдомов. В самом Харькове на 28 мая подобрано и ожидает размещения 9 тыс. 420 детей, на Харьковском узле 25 мая подобрано 2 тыс. детей, за одну только ночь [с] 27 на 28 мая подобрано по г. Харькову 700 детей. Больных детей, подобранных в Харькове, – 1 тыс. человек – находится в исключительно тяжелом состоянии.

Облисполком непрерывно ведет работу по реэвакуации детей, имеющих родителей, принимает меры по борьбе с беспризорностью в самих районах, разгружает детдома от детей, имеющих родителей, однако, несмотря на принимаемые меры, количество беспризорных продолжает возрастать.

Дополнительных контингентов детей, подлежащих немедленному обеспечению, собрано уже на сегодня по области 27 тыс. 754 души.

Расходы на все проведенные до настоящего времени мероприятия по борьбе с беспризорностью (расширение существующих домов, подборка и эвакуация детей и проч.) уже выразилась в сумме 1 млн 985 тыс. руб. Таким образом, назначенная Совнаркомом для области помощь на борьбу с беспризорностью в сумме 1 млн 600 тыс. рублей уже не покрывает произведенных облисполкомом расходов на эту цель.

Вся же сумма расходов на сверхштатных детей как соцвосовского возраста, так и ясельного, на 3 месяца – с 1 мая по 1 августа, согласно расчетам, составляет 8 млн 60 тыс. рублей, а за исключением полученной от правительства помощи 1 млн. 600 тыс. руб., необходимо еще 6 млн 460 тыс. рублей.

За последние три месяца изъято в Харькове бездомных, нищенствующих и голодающих 6 тыс. 694 человека, из них до 1 тыс. человек находится в чрезвычайно тяжелом состоянии и направлены в специальные стационары, остальные же размещены на работах.

Насколько увеличивается приток этого элемента, видно из того, сколько подобрано людей по городу за последние дни мая: 27 мая – 3 тыс. 889 человек, 28 мая – 1 тыс. 588 человек.

Необходимо обратить еще Ваше внимание на то, что значительно увеличивается подбор трупов по городу за эти же числа: 27 мая – 60, 28 мая – 87 трупов.

На почве голода чрезвычайно увеличилась смертность и по области.

По данным районов (неполным в связи с тем, что в большинстве случаев смерть совершенно не регистрируется в органах загса), есть села, в которых за последние 3 месяца умерло по 450–600 человек, во многих селах выделены специальные подводы, которые разъезжают по дворам и подбирают трупы.

Для оказания помощи больным и истощенным развернуто 7 тыс. сверхштатных коек по области. Это мероприятие требует затрат в размере 450 тыс. руб.

Приток беспризорных детей и взрослого нищенствующего и голодающего элемента за последнее время все больше и больше увеличивается, поэтому наша просьба о помощи не исчерпывается положением на сегодняшний день – дальнейший приток людей, который безусловно будет, потребует дополнительной затраты больших средств, без чего невозможно будет справиться с этим делом.

Полная невозможность для области изыскать в пределах напряженного до крайности бюджета указанные суммы на дальнейшее оказание помощи беспризорным детям и на поддержание в стационарах больного и истощенного взрослого населения вынуждает Харьковский облисполком вновь просить ЦК КП(б)У и СНК помочь Харьковской области в деле дальнейшей борьбы с беспризорностью и в деле оказания помощи больному и истощенному взрослому населению путем ассигнования из средств государственного бюджета [в] дополнение к ассигнованным ранее 1 млн 600 тыс. рублей еще 6 млн 460 тыс. рублей для борьбы с детской беспризорностью и 450 тыс. рублей для содержания взрослых больных и истощенных, находящихся в стационарах.

Председатель Харьковского областного
исполнительного комитета *Шелехес*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6275. – Арк. 223–225. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 517–519.

№ 582 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику України*

30 травня 1933 р.

1. Отпустить Украине дополнительно продпомощь в размере 500 тыс. пудов ржи, в том числе:

Харьковской области	– 200 тыс. пудов
Винницкой «	– 135 « «
Киевской «	– 135 « «
Черниговской «	– 30 « «

2. Отпуск произвести из фонда Комитета резервов на условиях ранее отпущенной продсуды.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 149. Оригінал. Машинопис.

№ 583 *Витяг із доповідної записки «Голод і українська ситуація» консула Італії в Харкові до міністерства закордонних справ Італії*

31 травня 1933 р.

Голод продовжує загрожувати величезним знищенням населення, тоді як є незрозумілим, чому світ залишається байдужим до подібної катастрофи, а міжнародна преса, така наполеглива у вимозі міжнародного осуду Німеччини за її так звані жорсткі переслідування євреїв, сором'язливо мовчить про це масове вбивство, організоване радянським урядом, де саме євреї відіграють досить широку, якщо не керівну роль.

Незаперечним в цьому є: 1) що цей голод, спричинений головним чином неврожаєм, організовано і спрямовано, щоб «дати урок селянству»[...]

Слід виокремити три очевидні мотиви такої політики:

1. Пасивний спротив селянства колективній економіці.
2. Переконавання, що цей «етнографічний матеріал» ніколи не буде придатний перетворитися на тип інтегрального комуніста.
3. Потреба і зручність, більш-менш відкрито визнані щодо денационалізації районів, в яких пробуджувалася українська та німецька самосвідомість і [зростала] пов'язана з цим у майбутньому небезпека можливих політичних труднощів. Тому для згуртування імперії є кращим, щоб у ній принаймі переважало російське населення.[...]

Ще вважаю за необхідне подати фактичну картину ситуації:

Товариш Френкель, член колегії ДПУ, конфіденційно поділився зі знайомою нам особою, що кожної ночі в Харкові збирають близько 250 трупів померлих від голоду. Зі свого боку маю засвідчити, що вночі мимо консульства проїздили вантажівки з 10–15 трупами.

Навколо к[оролівського] консульства споруджуються три великі будинки, де вантажівки зупинилися перед огорожею, а два працівники з вилами для сіна пішли шукати померлих. Я бачив, як вони підібрали цими вилами на землі 7 осіб – двох чоловіків, одну жінку і чотирьох дітей. Інші люди, прокинувшись, швидко зникли. Під час цієї роботи один з тих працівників звернувся до мене: «У вас справді немає когось звідти?».

21-го числа вранці на базарі біля огорожі, яка оточує майдан перед річкою, близько тридцяти померлих було звалено, немов купу лахміття, серед бруду і людських екскрементів. 23-го вранці там же я нарахував 51 труп. Одне немовля смоктало молоко з грудей мертвої матері з сірим обличчям. [...]

Лише тиждень тому було організовано службу для виловлювання бездоглядних дітей. Крім селян, які стікаються до міста, оскільки на селі немає

жодної можливості вижити, тут знаходяться також діти, привезені і залишені батьками, які потім повертаються в села помирати. Вони сподіваються, що в місті хтось візьме опіку над їхніми дітьми. До останнього часу ці діти лежали, плачучи, попід будинками на тротуарах. [...]

Тиждень тому було мобілізовано двірників у білих фартухах. Обходячи місто, вони збирають і відправляють дітей до найближчого відділу міліції, де часто спостерігаються сцени відчаю, чути волення і плач. Перед консульством знаходиться відділ міліції. Щоразу звіди лунають несамовиті крики: «Не хочу йти до бараку мерців, дайте мені померти спокійно».

Близько опівночі їх починають перевозити вантажівками на товарну станцію Північний Донець. Там зосереджують також дітей, зібраних у селах, знайдених у потягах, сім'ї селян, самотніх стариків та тих, кого спіймали протягом дня під час прочісування міста. На станції знаходяться санітари («Вони – герої дня», – сказав мені один лікар. Серед них 40 відсотків померли від тифу, яким заразилися під час роботи), вони проводять «сортування». Тих, хто ще не опух і має якийсь шанс поправитися, направляють в бараки на Холодній Горі, де в сараях на соломі агонізує близько 8000 людей, переважно діти.

Лікар, який працює там, розповів мені, що люди одержують молоко і суп, але, зрозуміло, в недостатній кількості і з перебоями, «по можливості». Тут помирають щодня від 80 до 100 осіб. [...]

Опухлих відправляють товарними поїздами в сільську місцевість, залишаючи в 50–60 км від міста, бо там ніхто не бачить, як вони конають. Вагони поступово заповнюють і закривають на засуви. Часто трапляється, що після заповнення поїзда вагони стоять заповненими два дні. Кілька днів тому працівник поїзда, проходячи повз один з цих вагонів, почув галас. Наблизившись, знайшов нещасного, який сидів усередині і благав звільнити його через нестерпний сморід трупів. Виявилося, він був єдиний живий; його перенесли помирати в інший вагон, де знаходилися ще живі.

Після прибуття на місце вагони вивантажують, відкриваючи великі ями, куди скидають усіх померлих. Мене запевняють, що бачили серед померлих і живих, але дуже ослаблих, яких звалювали в ями ще живими з ознаками останніх судорожних рухів. Однак робота могильщиків не припиняється і вивантаження трупів триває.

Ці подробиці я дізнався від санітарів і, отже, можу гарантувати вірогідність їхніх повідомлень.

У в'язниці на Холодній Горі щодня в середньому помирає 30 чоловік. У селі Граково, що на відстані близько 50 км від Харкова, з 1300 жителів, які в ньому мешкали, сьогодні нараховується близько 200.

Район Полтави, здається, зазнав найбільш жахливого ураження, гіршого, аніж округу Харкова. У місті Полтава починають пухнути від браку харчів також лікарі. [...]

Висновок: нинішнє лихо спричиниться до колонізації України переважно росіянами. Вона змінить її етнографічний характер. У майбутньому, можливо найближчому, більше не говоритимуть ні про Україну, ні про україн-

ський народ, а отже, і про українське питання, оскільки Україна фактично перетвориться на російський регіон.

З найбільшою повагою
к[оролівський] консул
Граденіго

Lettere da Kharkov. La carestia in Ukraina e nel Caucaso del Nord nei rapporti dei diplomatici italiani, 1932–33. A cura di Andrea Graziosi. – Torino, 1991, P. 168–174.
Переклад з італійської М. Варварцева.

№ 584 *Директивний лист Павлоградського райкому КП(б)У
Дніпропетровської області про недоліки у розподілі
продовольчої допомоги*

Травень 1933 р.

**Всем секретарям партячеек, председателям
сельсоветов – коммунистам, начальникам
политотделов МТС**

Партией и правительством нашему району оказана колоссальная продовольственная, фуражная и семенная помощь. Бесспорно, что эта помощь должна стать одним из основных и могучих рычагов в деле мобилизации колхозных масс на борьбу за успешное проведение весеннего сева, в сроки, указанные обкомом для нашего района.

В действительности же на местах, во многих колхозах, в использовании продовольственной помощи допущены вопиющие извращения директив партии. Отпущенная помощь самым возмутительным образом растранижена, что, бесспорно, содействовало росту в колхозах иждивенческих настроений.

Отпуском этой продпомощи имелось в виду – таковыми были и категорические директивы об этом, – что она должна решительно положить конец всякой смертности и опуханию на почве недоедания, имевшим место в нашем районе. Однако, благодаря исключительно преступному распределению продовольственной помощи на местах, в отдельных колхозах мы еще и сейчас имеем много сигналов о наличии смертности и опуханий.

Предварительной проверкой расходования продовольственной ссуды установлено грубое нарушение директив РПК и РИК о принципах ее распределения на трудовые. Вместо того, чтобы – выполняя наши директивы – выдавать колхозникам на трудовой день 600–700 г и хорошо работающим ударникам 800–1000 г и на общественное питание – 100–150 г, чтобы этим самым обеспечить вовлечение всех колхозников в работу, заинтересовать их скорейшим и качественным окончанием сева, многие партийные и советские организации допустили явное извращение этой директивы, в ре-

зультате чего выдача на трудодень в отдельных местах составляет от 5 до 11–15 фунтов (арт. «Червона долина» – Булаховка – 11 фунтов, арт. «Правда» – Булаховка – 7 фунтов, арт. «Спільне життя» – Булаховка – 7 фунтов, арт. «Шевченка» – Карабиновка – 15 фунтов). Правда, этому в значительной мере также способствовала путаница в учете выдач и точной записи трудодней. Наряду с этим имеют место вопиющие безобразия в выдаче муки на приварок для общественного питания. В котел выдавали значительно большее количество муки, чем на трудодень колхозникам за выполненную норму работы. Например: в арт. «Червоне поле» – Варваровка – на 1 трудодень выдавали 600 г, а на общественное питание – 1120 г, коммуна «Комінтерн» – Шандровка – на трудодень – 560 г, на общественное питание – 1040 г, Троецкое – 800 г и 1000 г, артель «Путь к коммунизму» – соответственно 200 г и 400–600 г. Такое положение является типичным для многих колхозов нашего района.

Такая уравниловка в распределении продовольственной помощи создавала благоприятные условия для лодырей, симулянтов, рвачей и т. д. и срывала стимулирование честно и хорошо работающих колхозников для еще лучшей борьбы за перевыполнение количественных и качественных норм выработки. Вместо того, чтобы обрушиться всей силой на лодырей и симулянтов и организовать против них весь колхозный актив, честно работающих колхозников, – руководители сельсоветов таким попустительством к обезличенному распределению продовольственной помощи вольно или невольно поощряли и поощряют лодырей, рвачей и симулянтов.

Необходимо немедленно искоренить эту вреднейшую обезличку, установив, как правило, что выдача на один трудодень не может и не должна превышать 600–700 г и для выполняющих нормы – 800–1000 г, а на общественное питание – 100–150 г на каждого фактически работающего в бригаде. На период прополки и выполняющим норму – 250 г на трудодень, с обязательной выдачей на каждые 5 дней.

В ряде колхозов выявлены возмутительные факты уравниловки. Работающие в поле колхозники получают меньше на трудодни, чем административно-управленческий аппарат, не работающий в поле. Разве допустимо, что в коммуне им. Сталина (Межирич) завхоз и его дочь получили за апрель месяц 101 кг, а сеяльщик – 8 кг, курьер, конюх получают больше сеяльщика. В Кочережках зав. яслями артели «15-річчя РСЧА» 12 мая 1933 года получила на себя продукты – 800 г муки, 500 г рыбы и 200 г круп, в артели «Червоний повстанець» исполнитель Бондарь Марина за 33 дня работы в апреле получила 36 кг муки и 11 кг капусты, почтальон Литвиненко получает по 1,5 кг на трудодень, деловод-переписчик артели «Повстанець» Шестюк за проработанные в марте и апреле 46 трудодней получил 60 кг муки, 5 кг капусты, 6 кг лука, 500 г мяса. В селе Богдановка в арт. им. Сталина кузнец Муханев, проработав в апреле 62,75 трудодней, получил 700 г, а Мартынов, пастух, проработавши в марте с семьей из 3 человек 5,69 трудодней, получил по 1400 г и в апреле проработал с семьей 15,80 трудодней и получил 1200 г на трудодень, лодырь Константинов Иван проработал в марте 8 трудодней, в апреле – 18 трудодней и получил по кило хлеба и по кило

муки, а хорошо работавший сеяльщик Вишняков Ефим (первая бригада), проработав в апреле 23 трудодня, получил по 860 г на трудодень.

Особенно недопустимым и разительным является тот факт, что управленческий и административный персонал получает даже больше ударника. В артели «Путь к коммунизму» секретарь колхоза Волокитин в течение первой десятидневки мая получил по 1000 г муки, пом. полевода – до 1000 г муки, бригадир Волобуев – по 1000 г, а все остальные колхозники – по 800 г. В арт. «Повстанец» член правления Фадько получил 184 кг хлеба, кладовщик Олейник получил по 1300 г на трудодень. Даже тогда, когда все колхозники в артели «Путь к коммунизму» получили по 200–300–400 г на трудодень, админперсонал получал на 100–200 г больше.

В артели имени Сталина Богдановского сельсовета растранивание хлеба шло также по линии выдачи на общественное питание административному персоналу, сидящему в канцелярии. Секретарь колхоза Махонин получил в апреле 9900 г муки, амбарщик Хороль Степан, кандидат КП(б)У, ни разу не быв в поле, получил 9300 г муки. Ему засчитывается за месяц 30 трудодней. Зам. председателя артели Вишняков (инвалид), член партии, получил 13 600 г на общественное питание, ветеринарный врач Евдокимов Радион получил в апреле 14 кг, даже почтальон Бресенцев и тот получил 4600 г на общественное питание.

Еще до сих пор на админперсонал затрачивается большое количество трудодней, несмотря на категорические директивы о максимальном сокращении этих расходов, данные в свое время РПК. Только в одной артели им. Сталина при наличии 114 хозяйств насчитывается 18 человек [админперсонала] (включая 3 полевых бригадиров), им засчитываются трудодни без учета их работы. Административный персонал съел 22 % трудодней. Если в апреле месяце во всем колхозе 222 трудоспособных выработали 2473 трудодня, то на один техперсонал падает 535 трудодней. Как правило, семьи этих «командиров» почти в степи не работали, а если и работают, то в совершенно незначительной мере. Семья Черкашина, кладовщика артели им. Сталина – Богдановка, проработала в апреле месяце: сын – 4,20 трудодня, дочь – 2,75 трудодня. Жена кандидата КП(б)У Соболев заработала в марте 1 трудодень, в апреле – жена – 1,86 и дочь – 10,78 трудодня.

Помимо этих недопустимых явлений, во многих случаях продовольственная ссуда прямо преступно расхищалась. К этой ссуде «присосались» все буквально служащие села, люди в большей части ничего общего не имеющие с колхозами, не имеющие ни единого трудодня в них: работники Центроспирта, приказчики потребкооперации и ряд других лиц. В селе Кочережки продавец центроспирта Савьяненко, приказчик Скотт, ни разу не будучи на работе в поле, все же получили продовольствие в колхозе. В селе Николаевка административно-технический персонал получил 12 пудов муки, а на трудодни израсходовано 22 пуда, на подготовительные работы к сею – 28, на общественное питание – 15 пудов.

В свете всех этих безобразий естественным является вопрос: где были партячейки? Где были сельсоветы? Как боролись они с этими из ряда вон выходящими безобразиями, во многих случаях прямо граничащих с пре-

ступлением, с явной кулацкой уравниловкой? Нужно прямо ответить, что секретари партячеек, председатели сельсоветов, бывая на местах, в колхозах, бригадах, об этом знали, все видели, но мер для ликвидации этих явлений не принимали, чем игнорировали решение обкома и РПК. Руководство на местах оказалось близоруким, на эти вещи никто серьезно внимания не обращает. В результате этого и получилось, что дело распределения продовольственной ссуды оказалось в руках не руководителей колхозов, а счетоводов и кладовщиков, подчас враждебных нам. Парторганизации не сумели организовать четкого контроля за правильным распределением и руководства расходом отпущенной нам продовольственной ссуды. Несмотря на неоднократное заверение председателей колхозов, секретарей ячеек, предсельсоветов, что распределение продовольственной ссуды проводится на основании решения обкома и РПК, на деле получилось самое грубое извращение этих решений и в ряде колхозов продссуду просто разбазарили, несмотря на то, что нам еще предстоит большая работа для окончания сева, организации прополки, поднятия паров и т. д.

Бюро райпарткома, обсудив предварительные итоги расходования продовольственной ссуды, наметило ряд практических мероприятий и предлагает всем партячейкам обсудить данное письмо, выводы и предложения бюро РПК на закрытых партсобраниях и немедленно наметить конкретные меры для ликвидации всех допущенных безобразий и привлечения к ответственности всех виновных в разбазаривании хлеба.

Секретарь райпарткома *Банник*

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 863. – Арк. 5–6. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 220–224.

№ 585 *Звернення місцевих працівників с. Олександрівка Перша до Балаклійського райвиконкому на Харківщині з приводу надання продовольчої допомоги у зв'язку з опуханням від голоду людей*

Травень 1933 р.

1-я Александровка
Лично председателю [Балаклейского] РИКа т. Урусову

Вследствие острой нужды в продуктах питания, отсутствие которых сильно отражается на нашем колхозе, выходит из строя каждый день 8–10 колхозников, в числе которых есть и хорошие колхозники. Поэтому убедительно просим вас, не найдете ли вы возможности оказать нам какую-нибудь помощь в продуктах, а то мы можем оказаться в большом прорыве в прополочной кампании, а нам нужно полоть 500 га ярого и озимого посева, кроме буряков.

У нас сейчас лежит 20 семейств пухлых. Просим ответить на наше письмо как можно быстрее и сообщить нам, можно ли надеяться еще на какую-нибудь помощь со стороны района.

Поганое состояние с детьми, бросают детей.

Председатель 1-го Александровского сельсовета *Довбий*
Председатель колхоза «Соц. лани» *Литвинов*
Уполномоченный РВК *Малахов*

Державний архів Харківської області. – Ф. Р-2762. – Оп. 1. – Спр. 421. – Арк. 78.
Оригінал. Рукопис; 2. – С. 623.

№ 586 *Стаття англійського журналіста Мелкома Маггеріджа *
«Війна совєтів проти селян»*

Травень 1933 р.

З натхненним цинізмом, характерним для більшості його лозунгів, Ленін визначав революції як завоювання хліба. «Він зрозумів, – пише М. Ролєн у своїй славнозвісній книзі “Російська революція”, – що революції не були питанням учення, а драмою голоду і що завоювання хліба визначало курс, диктувало тактику й накидало догми, залежно від епохи та умов».

Боротьба за хліб у Росії набула тепер надзвичайно гострих форм. Усі інші питання відійшли на другий план. Це війна між урядом і селянами, і цьогорічна посівна кампанія стане, очевидно, вирішальною битвою. Після п'ятнадцяти років більшовицького правління велика територія з найродючішими землями, а саме: Північний Кавказ, Україна, деякі райони Поволжя, виявилася зовсім без хліба. Населення голодує в буквальному сенсі цього слова. Навіть у великих містах відчувається гостра нестача харчів, і з кожним днем ситуація дедалі погіршується. Земля занедбана, поросла бур'янами. Принаймні 70 відсотків великої рогатої худоби й коней було зарізане на м'ясо або загинуло від нестачі кормів. Селянство скрізь ненавидить уряд і не вірить йому. Комуністична партія, використовуючи свою звичну зброю – істеричну пропаганду і брутальну силу, робить відчайдушні зусилля для збереження контролю над народом. Від успіху цих зусиль залежить майбутнє радянського режиму.

Більшовики захопили владу головню завдяки тому, що віддали землю селянам; проте внаслідок цього вони створили проблему, внутрішній конфлікт, який не тільки не зуміли усунути, а навпаки, призвели до його загострення. Їхні мрії та плани мали, по суті, урбаністичний характер і являли собою пролетарський великий бізнес. Здійснення цих планів та мрій було поставлено в залежність від діяльності робітничої аристократії, від її здатності, як і за царату, експлуатувати селянство, використовувати його, за

* Маггерідж Мелком – московський кореспондент низки західних газет, один з небагатьох іноземних журналістів, який писав правду про голод.

словами Сталіна, як «резерв пролетаріату». З другого боку, доти, доки селяни володіли землею і працювали на ній як незалежні власники, «резерв пролетаріату» реалізувати було важко, а забрати від них землю означало початок битви між радянським урядом і більшою частиною населення країни. Інакше кажучи, радянський уряд змушений був вибирати між голодом і відмовою від своїх планів, між НЕПом (новою економічною політикою) і соціалізмом, між примиренням з індивідуалістичними інстинктами селян і побудовою нового соціального порядку в пустелі.

Його політика коливалася між однією альтернативою й другою. Це ще більше посилювало незадоволення селян діями уряду. А ДПУ всіляко переслідувало селян-одноосібників, підозрюваних у тому, що вони ховали золото або валюту. Поступки чергувалися з реквізиціями; заклики вступати до колгоспів з метою краще будувати соціалізм змінювалися військовою окупацією сіл; за урочистими запевненнями в тому, що відтепер селянам буде дозволено вільно торгувати своїми продуктами, наступило «розкуркування». Внаслідок цього віра в уряд була геть зруйнована і виробництво радянського сільського господарства в цілому значно знизилось.

Усі знають, що після кронштадтського заколоту Ленін капітулював перед селянами. Після цього настав період розквіту, коли під диктатурою пролетаріату навіть сам пролетаріат погладшав. Непмани розвинули свою підприємницьку діяльність, куркулі підвели голови, люди знову почали жартувати з євреїв, сподіваючись, що поганий сон наближається до кінця. Але цього не сталося. Уряд мав у запасі ще одну хитрість, жорстоку хитрість – п'ятирічний план, виконання якого залежало від мобілізації «резервів пролетаріату».

Перші два роки виконання плану були дуже бурхливі. Друкарські верстати випускали карбованці з гідною подиву швидкістю; було досягнуто угоди про кредити, про імпорт машинного обладнання; в країні було багато політичних в'язнів, які заготовляли ліс, і багато членів партії, що відповідали за заготівлю зерна, яке експортувалося за кордон, особливо до Англії. Таким чином заробляли досить валюти для оплати кредитів і високої заробітної платні іноземним фахівцям. Агентство «Інтурист» почало привозити гурти іноземних туристів, які з подивом і зі схваленням дивилися на новий світ, де всі працювали і де нові заводи й фабрики росли як гриби після дощу. Особливо американцям подобалася тутешня атмосфера – вона здавалася їм дуже близькою до їхньої домашньої атмосфери. Це був найбільший успіх з усіх великих бізнесів: гангстерські методи господарювання і торговельні амбіції чудово узгоджувалися між собою і нагадували Середній Захід США. Усі казали, що це був цікавий експеримент. Навіть уряд, здавалося, на коротку, щасливу мить забув, що проблема завоювання хліба все ще не була розв'язана.

Лише на коротку мить. Невдовзі стало ясно, що треба щось робити з «резервом пролетаріату», або давньою трудностю. Трудністю, з якою рано чи пізно стикався кожний революційний уряд. І щоб подолати її, запровадили колективізацію. Тисячі твердолобих комуністів послали в села, щоб умовити, а частіше примусити селян вступити до колгоспів. З кількісного

погляду, успіх був величезний. 80 відсотків землі і 60 відсотків селян було включено до колгоспів. Якби не Сталінове попередження проти «запаморочення від успіху», ці відсотки були б ще вищі.

Більшовицький розум знайшов у колективізації досконале розв'язання своїх труднощів. Колгоспи мають функціонувати, як фабрики; селяни повинні читати газети і перетворитися на пролетаріїв; трактори мають замінити коней; виробництво сільськогосподарської продукції має плануватися так само, як і добуватися вугілля; «резерв пролетаріату», як і сам пролетаріат, треба перетворити на таку суспільну масу, якою легко могли б маніпулювати офіційна пропаганда і органи ДПУ, перетворити його на матеріал для побудови соціалізму. Це було схоже радше на мрії вікторіанських філантропів, незрозумілі й жахливі для кожного, хто мав навіть далекий зв'язок із землею, хоча [6] приблизне уявлення про пори року, про труднощі сівби і радість від збирання врожаю. Але ці мрії здавалися цілком імовірними у задушливій кав'ярні чи кабінеті функціонерів.

Колективізація зазнала великої невдачі. Десять тисяч вірнопідданих комуністів довели свою пильність і дієвість на «куркульському фронті», але виявилися цілком некомпетентними й корумпованими на «сільськогосподарському фронті». Сільське господарство занепало зовсім. Минулого року уряд змушений був зменшити експорт зерна практично до нуля і, попри військові заходи в багатьох районах, виявився неспроможним зібрати достатньо харчових продуктів для того, щоб прогодувати міське населення. Розстріли і депортації тисяч селян (так званих куркулів), серед яких опинилися навіть деякі послані їм на допомогу агрономи, не могли покращити становище після двох років некомпетентного господарювання. У цьому році почався голод; селяни обурені; поля не зорані, порослі бур'янами; повсюдно відчувається брак великої рогатої худоби й транспортних засобів; норма хліба в містах на душу населення зменшена до одного з половиною фунта – і нічого більше, причому хліб видається тільки тим, хто працює, не беручи до уваги їхніх утриманців.

Колективізація призвела до значно більших змін, ніж будь-який інший із попередніх заходів радянського уряду щодо селян і їхнього способу життя. Тепер було б дуже важко, а то й узагалі неможливо повернутися до НЕПу, бо треба було б знову перерозподілити землю між селянами, а вони, з їхніми теперішніми настроями, неодмінно помстилися б урядові, поламали б його плани і, можливо, раз і назавжди позбавили б його влади. Тим-то Сталін та інші вожді, підспівуючи йому як і завжди, оголосили, що колективізація стала великим успіхом у їхній політиці.

«Розвиваючи колективізацію сільського господарства, – казав Сталін, – ми зуміли втягнути всю масу селян у колгоспи, вселити в них упевненість і підняти їх на рівень середняків... Це велике досягнення, товариші. Це таке досягнення, якого ще ніколи не знав світ, якого не знала жодна країна в світі».

Рідко траплялося, щоб правителі зверталися до свого змороженого голодом населення з такими брехливими словами; навіть французькі поміщики, радячи своїм голодним кріпакам їсти траву, виявляли більше усвідом-

лення реальностей голоду, ніж ці самозвані кликуни диктатури пролетаріату, що бездумно повторювали брехні один одного.

Якими ж були справжні наміри уряду? Насамперед уряд, попри свої гучні фрази, зробив одну досить значну (принаймні на папері) поступку селянам. Замість квоти, яка на практиці дорівнювала всій кількості виробленої продукції, що її треба було здати державі, селяни в майбутньому мали платити податок натурою, який теоретично не повинен був перевищувати одну третину виробленої продукції. Проте цифри, на основі яких встановили податок, виявляються за сучасної ситуації безглуздо оптимістичними. Виникли сумніви, чи дозволять врешті-решт селянам вільно торгувати своєю продукцією після сплати натурального податку. За непідтвердженими даними, уряд має намір організувати «торгові комітети», які скуповуватимуть продукцію по номінальних цінах і які матимуть пріоритет у закупівлі всього зерна на ринку.

Зрозуміло також, що ця остання фаза в завоюванні хліба супроводжується вибухом штучного ентузіазму й пропаганди. Під величезними заголовками газети сповіщають, що кожний колгоспник має стати заможним, а залишки куркулів та їхні агенти повинні бути знищені дощенту. Були організовані спеціальні конференції, на яких ретельно підібрані селяни палко аплодували промовам Сталіна, Ворошилова, Кагановича та інших. Оголошили про розкриття контрреволюційної організації, яка ставила собі за мету «підірвати економіку радянського сільського господарства і викликати голод». У зв'язку з цим заарештували сімдесят п'ять колишніх білогвардійців і буржуа, більшість яких уже «призналися у скоєних злочинах». З-поміж них тридцять п'ять було засуджено до страти, двадцять два – до десяти років ув'язнення, вісімнадцять – до восьми років ув'язнення, звичайно ж, без відкритого суду*. Фактично запровадили знову ті самі циркові номери, за допомогою яких вводили НЕП, плани, колективізацію. З кожною новою появою цирк стає дедалі примарнішим, а дійсність, що приховується за ним, дедалі очевиднішою.

Дійсність, що приховується за цим цирком, – ДПУ й армія. Вони стежать за тим, щоб були засіяні відповідні площі землі цієї весни, а влітку щоб був зібраний належний урожай. У кожній машинно-тракторній станції, у кожному колгоспі, тобто по всій країні, були організовані «політичні відділи», які повинні стежити за виконанням урядової сільськогосподарської політики. Нема більше на селі тисяч переконаних партійців та агрономів, зате є слухняні солдати та міліціонери, які, коли треба, поженуть селян в поле під рушницями, як вони звикли на Півночі ганяти політичних в'язнів рубати ліс. Це важливий етап перетворення радянської країни на величезну централізовану рабовласницьку державу. За допомогою «політичних відділів» уряд сподівається придушити й поставити під контроль селян так, як він придушив і поставив під контроль робітників фабрик і заводів з тим, щоб мобілізувати «резерви пролетаріату», як він уже зробив це із самим

* Йдеться про «контрреволюційну організацію» в сільському господарстві СРСР, викриті органами ОДПУ на початку 1933 р.

пролетаріатом, щоб «спланувати» сільське господарство так, як він уже спланував промисловість.

Однак тут існує суттєва різниця, яку більшовики недобачають. І це показує обмеженість більшовицького розуму в його неспроможності зрозуміти різницю між сільським господарством і промисловістю. В боротьбі між диктатурою пролетаріату і пролетаріатом перевага виявляється на боці першої, а в боротьбі між диктатурою пролетаріату і «резервом пролетаріату» перевага на боці останнього. Справді-бо, організація, скажімо, важкої промисловості являє собою дитячу гру порівняно з організацією вирощування і збирання врожаю. До певної міри радянський уряд зумів організувати роботу важкої промисловості. Натомість завоювання хліба виявилось для більшовиків проблемою дуже далекою від реалізації. До того ж треба мати на увазі ще й таке: коли більшовики захопили владу, селяни ставилися до них прихильно, а земля й худоба перебували в пристойному стані; натомість тепер селяни ставляться до більшовиків вороже, а сільське господарство перебуває в стані занепаду.

Під час моїх останніх відвідин Північного Кавказу та України я бачив таке, що можна назвати боротьбою між урядом і селянами. Бойовище було вилюднене й спустошене, як у будь-якій війні, і ширилося далі, воно простяглося на величезній частині країни. По один бік – мільйони селян, голодних, часто опухлих від голоду, по другий бік – солдати, працівники ДПУ, що виконують інструкції диктатури пролетаріату. Вони пройшли по країні як сарана, забираючи все їстівне. Вони розстріляли й депортували тисячі селян, іноді цілі села. Вони обернули найродючішу в світі землю на сумну пустелю. Завоювання хліба, як і завоювання слави, виявилось для них марною справою.

Тепер перед тими самими солдатами й працівниками ДПУ поставили завдання створити достаток і багатство з тієї пустелі. Якщо вони зуміють це зробити, то це буде рабство, порівняно з яким кріпацтво здаватиметься необмеженою свободою, а якщо не зуміють, то це означатиме, що рано чи пізно, і радше рано, а не пізно, кінець диктатурі пролетаріату.

The Fortnightly Review. – 1933. – Vol. 39. – P. 558–564; Упокорення голодом. Збірник документів / Упоряд. М. Мухіна. – К., 1993. – С. 110–116.

№ 587 *Постанова ЦК КП(б)У про надання продовольчої допомоги безпритульним дітям*

1 червня 1933 р.

В дополнение к решению ЦК от 4 мая 1933 г. по борьбе с беспризорностью, в связи с резким увеличением количества беспризорных детей, нуждающихся в помощи, – установить на июнь месяц 90 тыс. детских пайков со следующей разбивкой по отдельным областям:

Харьковская обл.	25 тыс. пайков
Киевская »	17 тыс. »
Винницкая »	10 тыс. »
Днепропетровская »	15 тыс. »
Одесская »	10 тыс. »
Черниговская »	5 тыс. »
АМССР	3 тыс. »
В распоряжение Центральной комиссии (т. Карлсона)	5 тыс. »
В с е г о:	90 тыс. пайков

Для этой цели выделить следующие фонды продснабжения:

1. Мука	720 т
2. Крупа	135 »
3. Сахар	10 »
4. Кондизделия	50 » (карамель вместо сахара)
5. Растительное мало	36 »
6. Сухоощей	24 »
7. Консервов	100 тыс. банок
8. Тюльки	100 т

Покрыть указанные продфонды за счет следующих источников:

1. По муке и крупе – остатки неиспользованных фондов потребителями в мае месяце.

2. По сахару и кондизделиям – за счет общих украинских фондов.

3. По растительному маслу – за счет отпуска фузов * для нужд жидкого мыловарения и высвобождения масла для этой цели.

4. По сухоощам – за счет освежения непригодных к хранению числящихся в госфонде овощей.

5. По рыбе и консервам – за счет общеукраинских фондов.

Реализацию настоящего решения возложить на тт. Берлина, Броневого и Розенберга.

Секретарь ЦК КП(б)У *Косиор*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 16. – Спр. 10. – Арк. 78. Оригінал. Машинопис;
1. – С. 524–525.

* Продукти переробки олійних рослин.

№ 588 *Наказ ДПУ УСРР «Про надання всілякого сприяння у справі проведення Всеукраїнською радою ДСТ «Динамо» естафети «Навколо України»»*

1 червня 1933 р.

На основе решения директивных органов Всеукраинский совет ДСО «Динамо» проводит с 28 июня по 13 июля с. г. массовую эстафету «Вокруг Украины» с задачами:

1. Проверить подготовленность и оказать практическую помощь подшефным колхозам, совхозам, МТС, МТМ и единоличному сектору села в проведении уборочной кампании на основе постановления ЦК ВКП(б) и СНК СССР от 24 и 27 мая с. г. и июньского пленума ЦК КП(б)У.

2. Проверить спортивно-боевую подготовку участвующих в эстафете организаций в части их готовности к труду и обороне и оказать помощь в деле организации и внедрения физкультуры и спорта в массы на селе.

Эстафета, как спортивное мероприятие, проходит по 3 маршрутам с общим стартом 28 июня в Одессе и финишем в Харькове:

западный маршрут (2355 км) – вдоль внешней границы, далее – вдоль северной границы Украины с РСФСР; восточный (2024 км) – вдоль побережья Черного моря через Донбасс; центральный водный маршрут (1685 км) – по Днепру и по Десне до Новгорода-Северского, где смыкается с западным маршрутом.

Подчеркивая особую важность хозяйственно-политических мероприятий, осуществляемых в порядке проведения эстафеты, – ПРИКАЗЫВАЮ – начальникам органов ГПУ, командирам частей погранохраны и войск ОГПУ, военно-пожарной охраны и милиции принять все меры к четкому, бесперебойному выполнению указаний, данных Всеукраинским советом ДСО «Динамо» и Центральным штабом по проведению эстафеты.

Выражаю твердую уверенность, что динамовские организации, верные своим традициям, с чекистской настойчивостью выполняют поставленные партией и правительством задачи в деле оказания помощи социалистическому сектору села и трудящимся единоличникам, по-боевому включившись в проведение эстафеты будут способствовать дальнейшему организационно-хозяйственному укреплению колхозного строя.

Зам. председателя Государственного
политического управления УССР *Карлсон*

№ 589 *Лист Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю до установ Харкова й області про виділення додаткових коштів для госпіталізації хворих і виснажених голодом дітей*

1 червня 1933 р.

Харьковскому облисполкому
Зам. начальника Харьковского облГПУ –
председателю облкомиссии по борьбе
с беспризорностью т. *Бронево*
Зав. Харьковским облздравотделом т. *Кирову*

К о п и я: зам. Харьковским горздравотделом т. *Воробьевскому*

По постановлению СНК УССР специально на нужды госпитализации истощенных по Харьковской области ассигновано на май, июнь и июль месяцы 300 тыс. руб. и предложено Харьковскому облисполкому дополнительно отпустить для той же цели 150 тыс. руб. по городу Харькову. В настоящее время в одних только Салтовских бараках имеется около 900 больных и большое количество их размещено, кроме того, в клубе им. Антропова, здании 22-й школы и физиотерапевтического институте. На нужды госпитализации по сообщению зав. горздравотделом было отпущено всего 50 тыс. руб. Эти деньги уже израсходованы полностью, и горздравотдел не имеет возможности выполнить решение о дополнительном развертывании 500 новых коек.

Учитывая большое скопление больных в г. Харькове и необходимость их дальнейшего обслуживания, я прошу облисполком и областную комиссию по борьбе с беспризорностью отпустить из указанных выше средств необходимые дополнительные ассигнования в распоряжение харьковгорздрава.

Зам. председателя Всеукраинской комиссии
по борьбе с беспризорностью *[підпис]*
Наркомздрав *Канторович*

Державний архів Харківської області. – Ф. Р-1962. – Оп. 1. – Спр. 973. – Арк. 18.
Оригінал. Машинопис; 2. – С. 623–624.

№ 590 *Доповідна записка Наркомату охорони здоров'я УСРР до ЦК КП(б)У про стан здоров'я населення Київської області у зв'язку з голодом*

3 червня 1933 р.

О состоянии населения Киевской области в связи с продовольственными затруднениями можно судить на основании цифр, которыми располагает областная оздоровительная комиссия и облздравотдел по 66 районам, отнесенным к группам тяжелых районов.

	25 марта	5 апреля	15 апреля
Количество пострадавших сел	1214	1378	1577
Общее количество голодающих	398 201	474 540	493 644
Из них детей	178 544	245 283	262 109
Взрослых	164 152	208 741	210 138
Общее количество опухших	88 721	101 683	97 715
Требующих госпитализации	31 678	37 588	36 632
Из них детей	16 269	19 026	18 698
Взрослых	10 768	14 066	13 952
Госпитализировано	11 294	22 248	24 168
Из них детей	5457	14 158	15 068
Взрослых	6588	6679	8135
Умерло с 1 января по	14 548	26 479	27 809
Оздоровлено		7776	19 900

1. Анализ этих цифр свидетельствует об увеличении числа пострадавших сел и количества голодающих. При этом, если количество голодающих взрослых стабилизировалось, то количество голодающих детей на 15 апреля заметно возросло. Число опухших имеет тенденцию к некоторому снижению, число лиц, требующих госпитализации, держится приблизительно на одинаковом уровне, госпитализация несколько увеличилась, особенно детей, смертность в последнюю декаду заметно снизилась.

2. Наиболее пострадавшими являются следующие районы: Богуславский (30 917 человек голодающих), Белоцерковский (30 536), Попельнянский (20 000), Ставищанский (17 129), Оратовский (16 338), Букский (14 920), Обуховский (14 113), Ржищевский (13 987), Уманский (13 204), Рокитнянский (12 242), Сквирский (16 236), Тальновский (10 591), Тетиевский (10 480), Бабанский (19 064). В остальных районах цифры менее 10 тыс. Общее количество пораженных районов 1 группы – 34; второй – 17; третьей – 15.

3. Приведенные выше цифры требуют к себе критического отношения, с одной стороны, вследствие совершенно неудовлетворительного учета действительно нуждающихся (Тетиевский район – 10 480, а на самом деле – 22 000 с лишним), с другой стороны, вследствие некоторого преувеличения числа действительно нуждающихся в ряде районов (Белоцерковский район – показывалось 30 536, на самом деле – не более 20–22 тыс.). Эти недочеты учета едва ли могут сильно влиять на общее количество голодающих в области, но приобретают крайне серьезное значение при распределении продовольственных фондов и прочих видов помощи, оказываемой государством.

4. Несомненным следует считать значительно преуменьшенными цифры умерших, так как проверка на местах и тщательное изучение местного материала свидетельствуют о значительно больших цифрах; так, по Сквирскому району с 1 января по 1 марта по отчетным данным умерло 802 человека, между тем при проверке установлено на 15 марта 1773 смертных

случая, в Володарском районе на 1 марта по отчетам приводится 742 смерти, на самом деле к этому времени умерло более 3 тыс. человек.

5. Наиболее угрожающим следует, безусловно, считать положение детского населения ясельного, дошкольного и младшего школьного возраста; такое угрожающее положение объясняется диким отношением взрослых к детям и крайней недостаточностью помощи, которая оказывается детскому населению; помощь эта неудовлетворительна как количественно, так и качественно.

6. Одновременно особое внимание должно привлечь резкое увеличение детской беспризорности, только в детских учреждениях органов здравоохранения – более 5500 детей, что составляет не более 40 % общего количества беспризорных, причем бюджетом обеспечены не более 1000 детей. Рост подкидывания продолжается и будет иметь место еще в течение ближайших 2,5–3 месяцев.

7. Помощь нуждающемуся населению оказывается в следующей форме:

а) частично по линии производственной продпомощи;

б) продпомощь через питательные пункты и школы (таким образом охвачено на 15 апреля – 287 тыс. 730 человек, из них – 208 тыс. 517 детей);

в) продпомощь через примитивные стационары и госпитали (таким образом охвачено 24 168 человек, из них – детей 15 068);

г) яслями охвачено 93 тыс. детей;

д) путем расширения больничных коек госпитализировано в больницах 4819 человек;

е) путем организации детских домов как по линии здравоохранения, так и просвещения, для беспризорных и подкидышей с охватом до 15 тыс. детей.

8. Таким образом, различными видами помощи охвачено 389 тыс. 700 человек, не охвачено около 100 тыс. человек, часть которых, несомненно, обслуживается производственной помощью, хотя как раз наиболее нуждающееся в продовольственной помощи взрослое население находится в таком состоянии, что не способно оказать производственную помощь; кроме того, и та часть, которая способна была работать, как правило, не получила работы из-за ряда препятствий к развертыванию сева, а потому не имела возможности получать производственную помощь.

9. На все нуждающееся население отпущено по апрельским и майским нарядам:

а) по линии производственной помощи	– 53 тыс. 452 ц
б) по линии обслуживания госпитализированных	– 15 тыс. 191 ц
в) по линии помощи единоличникам	– 19 тыс. 110 ц
г) по линии помощи семьям красноармейцев	– 6 тыс. 385 »
д) по линии ясельной сети облздравам	– 2 тыс. 500 »
е) по линии школьной сети облнаробр.	– 2 тыс. 500 »

Кроме того, по линии бурякосовхозов, Облтрактора и Льнотрактора отпущено 6 тыс. 278 ц зерновых культур.

В марте месяце областной оздоровительной комиссией было отправлено: хлеба – 521 ц, крупы – 77 ц, сахара – 104 ц, масла – 3,8 ц, патоки – 1,8 ц, рыбы – 11 ц, мяса – 16 ц, повидла – 60 ц, маргарина – 14,5 ц, камсы – 45,6 ц, кондитерских изделий – 83 ц, консервов – 9 тыс. 261 коробка, томата – 3 тыс. 995 коробок.

Облаздравом отправлено: сахара – 70 ц, круп – 280 ц, гороха – 30 ц, картофеля – 1000 ц и консервов – 17 тыс. 500 коробок.

Областным комитетом УЧХ [отправлено:] «Нестле» – 11,5 ц, сахара – 47,5 ц, крупы – 58,4 ц, муки – 3 ц, рыбьего жира – 133 ц.

10. Удельный вес всех продуктов, кроме зерновых, крайне незначителен и не играет особой роли в питании населения, если не учитывать мобилизации местных ресурсов, которые в ряде районов несомненно имеются, но, как правило, слабо мобилизуются (на 15 апреля мобилизовано: хлеба – 4700 ц, овощей – 2530 ц, картофеля – 230 ц, круп – 260 ц, сахара – 115 ц, масла – 5,5 ц, патоки – 48 ц, рыбы – 35,5 ц, мяса – 45,5 ц и клюквы – 1 ц).

11. Очень плохо обеспечены продовольствием дополнительно развернутые 4 тыс. 819 коек (вместо 2 тыс. согласно постановлению обкома), неудовлетворительно поставлено питание в яслях, школах и примитивных стационарах и детских домах, так как вся помощь, в основном, о чем свидетельствуют вышеприведенные цифры, базируется на отпущенных государством фондах. Эти фонды, состоящие из зерновых культур, позволяют по линии производственной помощи обеспечить только работающего ежедневным пайком в размере от 300 [до] 500 г. Не работающее, но нуждающееся в помощи население, исчисляемое, приблизительно, около 500 тыс. человек, требует при минимальной норме 300 г в день на едока – 4 тыс. 500 т хлеба в месяц, между тем выделенного на апрель и май количества зерновых культур не хватает полностью даже на один месяц.

12. Предполагая, что все взрослое работоспособное население с мая месяца целиком перейдет на производственную помощь, что до 15 мая из взрослого населения останется не более 80 тыс. больных, нуждающихся в помощи и неспособных еще к труду на май месяц, необходимо обеспечить, во-первых, все детское население, нуждающееся в помощи (175–290 тыс., учитывая и беспризорных), и, во-вторых, ту часть взрослого населения, которую необходимо поддерживать до 15 мая.

Если эту последнюю группу можно и нужно обеспечить за счет остатков еще нереализованных апрельских нарядов, то для детского населения необходимо отпустить дополнительные фонды, тем более, что на возможные остатки необходимо содержать стариков, старух и инвалидов.

13. Обеспечение хлебом, однако, не разрешает проблемы оздоровления населения и сохранения детей, так как дневной хлебный паек, на котором держится в основном помощь, не превышает 450–500 калорий.

Со всей решительностью нужно поставить вопрос о мобилизации прочих продуктов питания как на местах, так в областном и республиканском масштабе.

14. Для поддержания жизнеспособности детского организма в среднем минимально необходимой голодной нормой допустимо считать 700–800 калорий. Калораж этот может быть покрыт следующим образом: хлебом и крупой – 300 г (450–500 калорий), один стакан молока (150–180 калорий), пол-яйца (80–90 калорий), 5 г сахара (20 калорий), 5 г жиров (25 калорий), мяса 25 г (50 калорий). Этот же калораж может быть покрыт равноценными другими продуктами питания. Только для детей, исходя из этих самых скромных норм, необходимо в месяц: для детских примитивных стационаров и яслей: хлеба – 2025 т, манной или рисовой крупы – 405 т, сахара – 40,5 т, масла (жиров) – 40,5 т, мяса – 202,5 т. Кроме того, молока – 67 500 литров и 13 500 яиц в день; для детских домов: хлеба – 150 т, крупы манной или рисовой – 30 т, сахара – 3 т, масла (жиров) – 3 т, мяса – 15 т и ежедневно 5 тыс. литров молока и 10 тыс. яиц. Молоко, яйца, часть мяса, рыбы можно и нужно мобилизовать на месте. Остальные продукты необходимо ввезти извне.

15. Отпущенные Совнаркомом денежные средства (один миллион) распределены таким образом: на ясли – 205 тыс. руб., на беспризорных по линии Наркомпроса – 171 тыс. руб., на беспризорных по линии Наркомздрава – 114 тыс. руб., на дошкольный возраст – 50 тыс. руб., на госпитализированных – 250 тыс. руб., на оборудование коек – 50 тыс. руб., на орграсходы – 10 тыс. руб., Киеву – 100 тыс., Житомиру – 30 тыс. К сожалению, реализацию этих средств, особенно по линии потребительской кооперации, на приобретение продуктов поставлено из рук вон плохо, совершенно неудовлетворительна работа органов Наркомпроса, как по линии обслуживания школьников, так и по обслуживанию беспризорных и дошкольников.

16. Для обеспечения медицинской помощью пострадавшие села мобилизовано в Киеве врачей и студентов-медиков последнего курса 471 человек, которые работают непосредственно в селах.

Зам. наркомздрава УССР *Хармандарьян*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6276. – Арк. 1–7. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 525–530.

№ 591 *Особистий лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ до голови ДПУ УСРР про продовольче становище в області*

5 червня 1933 р.

Продовольственное положение по районам Харьковской области, и до того довольно тяжелое, за последнее время резко ухудшилось.

В результате этого мы имеем значительное усиление наплыва в город Харьков бездомного, беспризорного и нищенствующего элемента.

Если за январь и февраль месяцы было подобрано в городе:

взрослых бездомных	– 257	[человек]
больных и инвалидов	– 15	»
детей и подростков	– 373	»
И т о г о:	645	»

а за март – апрель соответственно

взрослых бездомных	– 2560	[человек]
больных и инвалидов	– 113	»
детей и подростков	– 1806	»
И т о г о:	4476	»

то в мае месяце уже подобрано:

взрослых бездомных	– 4439	[человек]
больных и инвалидов	– 585	»
детей и подростков	– 6378	»
И т о г о:	11 402	»

и за 3 дня июня:

взрослых трудоспособных	– 313	[человек]
больных и инвалидов	– 157	»
детей и подростков	– 606	»
И т о г о:	1077	»

Все это только по городу без учета вокзалов, откуда дети изымаются комиссией г. Броневого, минуя милицию, и общее количество изъятых определяется в 10 тыс. человек.

Наряду с этим резко увеличилось количество обнаруживаемых и подбираемых на улицах г. Харьков трупов умерших на почве голода селян.

Если за февраль было подобрано таких трупов – 431, за март – 689, за апрель – 477, то май дает за первую декаду – 182 трупа;

за вторую [декаду]	– 300	человек
за третью »	– 510	»
И т о г о:	992	трупа

и первые 3 дня июня дают 196 трупов.

Не лучшее положение наблюдается на селе: рост продзатруднений увеличивается с каждым днем, охватывая новые населенные пункты. Это видно из следующих данных:

На 1 марта из 64 районов области было охвачено продзатруднениями – 21, [в них] населенных пунктов – 82. На 1 апреля – районов – 35, населенных пункт[ов] – 225.

На 1 мая	– районов	42,	[в них] населенных	пункт[ов]	532
На 1 июня	– »	59,	»	»	585

Степень пораженности районов продзатруднениями характеризуется такими данными: особо пораженных районов – 23, в них населенных пунктов – 296.

Менее пораженных районов	17,	в них населенных пунктов	178
Слабо пораженных »	18,	» »	107

Особо поражены продзатруднениями Хорольский, Чутовский, Ново-георгиевский, Полтавский, Кременчугский, Решетилловский, Красноградский, Кобелякский, Глобинский, Миропольский, Чугуевский и Новосанжарский районы, где заболевания и смертность на почве истощения начали принимать угрожающие размеры. Имеются села, где значительная часть взрослого населения разъехалась по различным городам в поисках заработка и хлеба, оставив детей на произвол судьбы.

В ряде сел указанных районов в подавляющем большинстве голодают колхозники и их семьи, среди них имеется много больных и опухших на почве недоедания, помощь коим в ряде случаев не оказывается из-за отсутствия каких бы то ни было продовольственных ресурсов. В связи с этим ежедневно умирает несколько человек.

Основными продуктами питания в пораженных продзатруднениями районах являются: собираемый на полях картофель, различные отбросы, шелуха, семена сорных растений и проч.

В некоторых же районах продуктом питания также служит мясо павших животных (свиней и лошадей), а в Новосанжарском, Кобелякском, Красноградском районах и ряде других зафиксированы случаи употребления в пищу и мяса собак и кошек.

Наряду с этим также прогрессирует людоедство и трупоедство.

Не редки те случаи, когда оставшиеся в живых родители употребляют в пищу трупы умерших от истощения детей. Также имеется ряд фактов, когда на почве недоедания члены семьи убивают менее слабых, главным образом детей, употребляя мясо их в пищу.

Для иллюстрации роста людоедства и трупоедства по районам области характерны такие данные:

на 1 марта	– 9 случаев
на 1 апреля	– 58 »
на 1 мая	– 132 »
на 1 июня	– 221 »

Полученные мною личные письма от руководителей наших райаппаратов в подавляющем большинстве рисуют крайне тяжелое положение районов.

Считаю нужным привести здесь выдержки некоторых из них:

В Балаклеевском районе из 48 сельсоветов наиболее поражены продзатруднениями 26 сельсоветов с 39 колхозами.

Лишь 15 сел с 24 колхозами находятся в сравнительно удовлетворительном предположении.

Так, с. Чепышки, состоящее из 500 дворов, превратилось в пустырь. Жилую хату можно найти через 3–4 усадьбы. Как днем, так и вечером никакого шума не слышно; по утрам дыма из труб не видно.

За время с марта м-ца по 30 мая по селу умерло свыше 300 человек, из коих 95 % колхозников.

В селе Лиман почти $\frac{1}{4}$ населения выбыла за пределы района в поисках хлеба, дети оставлены на произвол судьбы.

В селе съедены все кошки и собаки.

Трупы павших животных, как правило, хотя и зарывают в землю, но сразу же, как отойдет представитель сельсовета, извлекаются из земли и уносятся для питания.

Опухших и слабых в селе до 100 человек.

В с. Волчий Яр, где насчитывается 800 дворов, ежедневно умирает от 8 до 12 колхозников. За последние полтора месяца умерло свыше 2 тыс. 500 человек.

По селу выявлено 2 случая людоедства.

В Новосанжарском районе из 25 сельсоветов поражены продзатруднениями 18. В большинстве этих сел до 45 % колхозников и единоличников совершенно не имеют никаких продуктов питания. В каждом из этих сел насчитывается до 60 опухших семей, имеющих не менее 200 человек.

За последние 3 месяца зарегистрировано до 3 тыс. смертных случаев на почве истощения. Смертность с каждым днем растет. В отдельных селах умирает в день по несколько человек.

В районе насчитывается более 2 тыс. хозяйств, абсолютно не принимающих участия в работах по севу по причинам недоедания и истощения на этой почве.

В ряде сел часть родителей оставила детей на произвол судьбы, последние валяются в грязи, под заборами.

По району выявлено 7 случаев людоедства и трупоедства.

В Красноградском районе из 40 сельсоветов особо поражены продзатруднениями – 14 и менее поражены – 18.

Острая продовольственная нужда, недоедание и истощение на этой почве отмечают по 103 колхозам района.

За апрель и май месяцы выявлено 14 случаев людоедства.

Положение в отдельных селах рисуется так:

с. Петровка. В колхозе «Серп и молот» умерло за последние 2 месяца более 60 человек. Из 295 трудоспособных на работу выходит только 35 человек. Значительная часть остальных истощена – больны и опухшие.

Некоторые колхозники совершенно выехали из села в поисках хлеба.

с. Берестовенька. Смертность увеличивается с каждым днем. Только по одному Кириколокскому участку умерло более 100 человек.

В колхозе им. Ворошилова ежедневно умирает 2–3 человека. Такое же положение и по остальным колхозам.

Многие родители выбрасывают детей на улицу или отвозят на ближайšie железнодорожные станции.

с. Ульяновка. В колхозе им. Котовского умерло 20 человек и в колхозе «Шлях Ленина» – 50. 50 % колхозников лежат опухшие.

В указанных селах, а равно и [в] других, особо пораженных продзатруднениями, употребляется в пищу мясо павших лошадей, а также собак и кошек.

В Н. Водолажском районе особо пораженных продзатруднениями сельсоветов – 5. По этим селам за последние 2 месяца умерло около 300 человек. Много колхозников и единоличников истощены – лежат больные и опухшие.

Наряду с этим из сел Знаменка, Мануйлово, Трояное, Федоровка и др. за последнее время выбыло за пределы района в поисках хлеба более 700 человек трудоспособных.

В связи с этим значительно выросла детская беспризорность. Большое количество детей оставлены родителями на произвол судьбы, которые бродят по селам, занимаясь попрошайничеством.

Некоторые колхозники и единоличники, не имея средств к существованию, также бродят по селам, ведя паразитический образ жизни.

За последнее время очень развились кражи по селам. Колхозники крадут друг у друга коров, лошадей, а также различные продукты питания. Краденые коровы и лошади режутся на мясо.

В Гадячском районе особо поражены продзатруднениями 10 сельсоветов, коими за последние месяцы зарегистрировано свыше 2 тыс. смертных случаев на почве истощения.

Необходимо отметить, что смертность настолько приняла широкие размеры, что ряд сельсоветов прекратил регистрацию умерших.

Детская беспризорность растет с каждым днем. Дети бродят по селам и занимаются попрошайничеством. Ясли набиты до отказа, продовольствием не обеспечены, в ряде случаев дети голодают, употребляя в пищу всякие суррогаты.

На этой почве отмечается большая заболеваемость детей и смертность.

По ряду сельсоветов целые семьи оставили села, выехали в близ расположенные города, где часть из них устроилась на работу, а некоторые занимаются попрошайничеством.

На почве продзатруднений в районе участились случаи краж, принимающие угрожающие размеры.

За период март – май месяцы по району зарегистрировано 228 краж и вооруженных ограблений.

В Краснознаменском, Харьковском и др. сельсоветах выявлены случаи самоубийства на почве чрезмерного истощения.

Отдельные колхозники питаются мясом павших лошадей и других животных.

В Изюмском районе продзатруднениями охвачено 14 сельсоветов, где в общей сложности голодает 15 тыс. человек, преимущественно колхозников.

На почве чрезмерной истощенности по указанным селам за последние 5 месяцев зарегистрировано 2502 смертных случая.

В ряде колхозов правления выдают в пищу колхозникам мясо павших лошадей (колхозы Нескоредьковского, Бригадировского, Гороховатского, Камышевахского и ряда других [р-нов]).

Вместе с тем участились случаи подбрасывания родителями своих детей возле учреждений в райцентре или прямо на улице.

За последний месяц было подобрано и направлено в детские дома 657 беспризорных детей.

Такое же примерно положение и по другим районам области, особо пораженным продзатруднениями.

Безусловно, что как районными, так и областными организациями была проведена значительная работа по изысканию продовольственных ресурсов и оказанию продовольственной помощи особо нуждающимся колхозникам и единоличникам, однако, ввиду незначительности ее и прогрессирующего роста продзатруднений – реального улучшения положения не достигнуто.

Дальнейший рост продзатруднений является прямой угрозой успешному выполнению очередных хозяйственно-политических кампаний на селе – уборочной и прополочной. Поэтому необходимо принять срочные меры к усилению продпомощи нуждающимся районам в целях ослабления испытываемых ими продзатруднений.

Начальник Харьковского областного
отдела ГПУ УСРР *Кацнельсон*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6276. – Арк. 39–46. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 530–535.

№ 592 *Довідка Харківського обласного відділу ДПУ
про виявлені випадки труподства і людодства*

10 червня 1933 р.

Всего поражено продзатруднениями 61 район области с общим количеством населенных пунктов – 607.

Виявлено за период с 1 по 10 июня случаев трупоедства и людоедства – 33 по 21 району области.

Всего зарегистрировано по области случаев трупоедства и людоедства, включая и последнюю десятидневку, – 245 по 41 району.

Начальник секретно-политического отдела *Осин*
Уполномоченый *Губаревич*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6276. – Арк. 47. Оригінал. Машинопис.

№ 593 *Політлист партбюро колгоспу «Червона зірка»
Летичівського району Вінницької області до райкому
КП(б)У про становище в сільгоспартілі*

11 червня 1933 р.

Політичний і економічний стан села давно незадовільний, що ставляє під велику загрозу переведення с/г робіт по колгоспу, [таких] як прополочна кампанія, сінозбирання і уборочна кампанія.

В с. Сахни мається на сьогоднішній день 50 % населення опухлого від голоду, що має наслідки смертності за травень і половину червня 5 душ різного віку.

На сьогоднішній день припинився вихід на роботу коноробітників та колгоспників, що працюють по будівництву та інших роботах в колгоспі, за браком харчового фонду в колгоспі, якого зовсім немає [немає] ні одного клір*.

Відсутність харчового фонду в колгоспі ставляє під велику загрозу переведення прополочної кампанії як городніх, так і зернових культур.

По колгоспу «Червона зірка» маються випадки зривання колосків озимого хліба, цвітків рапсу, фруктової зелені, різних болотних трав та витягування болотних тварин для споживання.

По селі маються масові крадіжки худоби, витягування з землі корнеплодів та бобових культур, що посіяні на городах та полях.

В селі маються величезні труднощі в переведенні політично-масової роботи та виконанні політико-господарчих кампаній перед державою.

Щоб запобігти цих труднощів у склавшихся умовах села, бюро партійного осередку просить РПК зважити всі ці труднощі і зробити якнайкраще відповідню допомогу селу.

Крім цього, просимо надіслати лікаря для медобстеження села.

Члени бюро: підписи нерозбірливі

Слободенюк П. Я., Телячий Ю. В. «Чорна дошка» України (події 1930-х років). – Хмельницький, 2001. – С. 113–115.

№ 594 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу
позику Україні*

13 червня 1933 р.

Отпустить Украине в качестве продсуды дополнительно 900 тыс. пудов ржи, в том числе:

Одесской области	– 150 тысяч пудов
Днепропетровской обл.	– 150 « «

* Клір – м. б. клгр – кілограм.

Харьковской «	– 180 « «
Черниговской «	– 40 « «
Винницкой «	– 180 « «
Киевской «	– 180 « «
АМССР	– 20 « «

Отпуск произвести из фонда Комитета резервов на условиях ранее отпущенных ссуд.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 14. – Арк. 159. Оригинал. Машинопис.

№ 595 *Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про хлібофуражний баланс до нового врожаю»*

13 червня 1933 р.

В целях обеспечения бесперебойного снабжения страны хлебом до нового урожая и сохранения необходимого остатка хлеба на 1 июля, Центральный Комитет ВКП(б) и Совет народных комиссаров Союза ССР **п о с т а н о в л я ю т**:

1. Обязать обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий, совнаркомы республик, край(обл.)исполкомы обеспечить выполнение полностью установленных для них планов закупки хлеба.

Особенно ЦК ВКП(б) и Совнарком СССР обращают внимание крайкомов и обкомов и край(обл.)исполкомов Горьковского края, Московской области и Западной Сибири на резкое отставание этих областей в выполнении установленных для них планов закупок хлеба.

ЦК и Совнарком предлагают Горьковской, Московской, Западно-Сибирской парторганизациям немедленно развернуть работу по закупке хлеба, установив твердые пятидневные задания для каждого района в отдельности, мобилизовав необходимые кадры руководящих работников для организации дела закупок непосредственно на селе.

Предоставить право Комитету по заготовкам при СНК СССР с 15 июня отпуск хлеба по централизованному снабжению по Горьковскому краю, Московской области (без г. Москва) и Западной Сибири поставить в прямую зависимость от размеров поступления хлеба по закупкам.

2. Обязать обкомы, крайкомы и ЦК нацкомпартий, край(обл.)исполкомы и совнаркомы республик в течение июня месяца вывезти на пристанционные пункты весь хлеб, находящийся на глубинных пунктах. Для этой цели установить, как правило, что весь автопарк, имеющийся в областях и республиках, должен быть поставлен на работу по вывозу хлеба из глубиннок.

Обязать НКЗем и НКСовхозов дать директиву об использовании автотранспорта МТС и совхозов для вывоза из глубиннок.

3. Обязать первых секретарей крайкомов, обкомов и ЦК нацкомпартий и председателей край(обл.)исполкомов и совнаркомов республик иметь личное наблюдение и не допускать перерасходов сверх установленных пла-

нов использования и обеспечить полностью выполнение планов перебросок хлеба, установленных на июнь и июль месяцы.

4. Предрешить, что весь хлеб, заготавливаемый в июле месяце, используется для перебросок на внутреннее снабжение, обязав ЦК и СНК Украины, Северо-Кавказский крайком и крайисполком, Крымобком и Совнарком обеспечить наиболее быструю переброску хлеба в пункты погрузки и безусловное выполнение заданий Комитета по заготовкам по вывозу хлеба.

5. В связи с напряженностью ресурсов фуражных культур установить завоз в ДВК по специальному заданию в размере 1 млн пудов овса сверх утвержденного годового плана завоза.

Секретарь Центрального Комитета ВКП(б) *И. Сталин*
Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 469. – Арк. 183–184. Засвідчена копія. Машинопис. – С. 754–755.

№ 596 *Витяг з інформаційного зведення Наркомзему УСРР
про організацію громадського харчування
для голодуючих колгоспників*

14 червня 1933 р.

За відомостями областей (в тому числі по Харківській лише 30 районів та Дніпропетровській – 13), польових пунктів громадського харчування організовано в колгоспах 21 195 та стаціонарних 3735 – 53,9 % плану.

В справі громадського харчування облЗУ та облтрактори не забезпечили потрібного керівництва та обліку, поклались на самоплив, що призвело до помилок та перекручувань в ряді районів.

В низці колгоспів Вінницької та Чернігівської областей організували централізовані (стаціонарні) їдальні замість польових пунктів, полегшуючи тим самим ледарям та симулянтам харчування, не виходячи на польові роботи. По Чернігівській обл. організовано 1415 таких стаціонарів й лише 819 польових пунктів. По Вінницькій обл. організовано 1700 [стаціонарів] та 1514 польових пунктів. В Звенигородському р-ні в ряді колгоспів, через підміну польових пунктів стаціонарними, бригади примушені робити на сніданок та обід великі перерви. В Гайсинському р-ні в колгоспі ім. Сталіна харчували в колгоспній їдальні всіх, хто працював на різних господарських роботах близько до їдальні, а колгоспникам, що працювали на полі, їжі не вистачало. В Проскурівському р-ні в колгоспі ім. Будьонного харчі вивозять на поле. По дорозі їжа псується, покривається пилюкою, кінським волосям тощо (з газет).

З боку РЗВ та МТС не забезпечено мобілізацію колгоспами внутрішніх ресурсів продуктів харчування та централізованих заготівель, через те низка колгоспів харчами не забезпечена. Деякі райони понадіялися на те, що «держжава дала на посів, дасть і на харчі».

В Чернігівській обл. 11 районів забезпечені продуктами на 50–100 %, 11 районів – на 30–50 %, 9 районів – менше [ніж на] 30 %, а 5 – незабезпечені зовсім. В Лубенському р-ні в колгоспі ім. Молотова формально організовано 6 пунктів громадського харчування на 1132 особи. Пункти забезпечені лише котлами. Продуктів же вистачає лише на 3 дні, ніякої роботи по мобілізації продуктів не проводиться. В Карлівському р-ні колгосп «Зірка» організував 8 пунктів громадського харчування, забезпечивши їх устаткуванням наполовину та продуктами на 2–3 дні (з газет). У Волочиському р-ні колгосп «Оборона» дає приклад розбазарювання фондів громадського харчування. Зараз, під час прополки, громхарчування немає за відсутністю продуктів, а в час сівби харчувалось по 200 чоловік, в той час як на роботу виходило лише 80. В Сновському р-ні в жодному колгоспі громадське харчування не організовано.

3. Підбору кадрів для обслуговування громадського харчування також не приділено достатньої уваги, а з боку окремих колгоспів припущена класова короткозорість, коли на курси куховарів надсилались неперевірені люди. Вже зараз виявляється, що по деяких колгоспах куховарами працюють куркулі, які зривають громадське харчування, наприклад, в Проскурівському р-ні колгосп «Керівник» організував при колгоспі громадське харчування, їжу вивозять на поле, підкуркульник Плашинський Федір розпустив чутку, що «в борщі плавають черві», намагаючись цим зірвати роботу.

В Христинівському р-ні в колгоспі ім. Сталіна куркуль Морганік проліз до колгоспної їдальні, де розкрадав хліб, не додаючи по 200 г трактористам (з газет). В Чутівському р-ні в колгоспі «Праця селянина» громадське харчування довірили Гордієнко Парасці, яка минулого року мала 16 трудовнів, агітувала за невихід на роботу, крала хліб й жила коштом тих, хто працювали. Цього року Гордієнко продовжує свої шкідницькі дії, розкрадаючи продукти, призначені для громадського харчування.

Балта (АМСРР). В колгоспі ім. Шевченка куховар Болейко – жінка плавника – систематично розкрадає крупу та борошно.

В Роменському районі в колгоспі «Трудова нива» куховар видав харчі в першу чергу ледарям: Горбатову, що систематично робить прогули, Бурку – шкідникові коней. Вони ж одержали на трудовень більше борошна, ніж інші колгоспники.

4. Але є чимало показових колгоспів, де громадське харчування організовано гарно, наприклад:

В Градизькому р-ні в колгоспі «Труженик» організовано три пункти громадського харчування по бригадах, на полі. Пункти повністю забезпечені устаткуванням та продуктами, як то: картоплею, буряками, іншою городиною. Організація громадського харчування гарно впливає на виходи на роботу. В Краснопільському р-ні в колгоспі «П'ятирічка» організовано 5 пунктів громхарчування, повністю забезпечені устаткуванням. Продукти видаються за нормою, харчуються виключно ті, що працюють на полі. Куховарки підготовлені. В Маріупольському р-ні в арт. «Червоний партизан» харчі одержують три рази на день на полі. Хліб видається диференційовано: сівальщикам – 800 г, решті – по 600 г на вироблені трудовні. В Сватів-

ському р-ні організовано 42 польових пункти громадського харчування, якими охоплено 4120 чоловік. Пункти посудом забезпечені, але продуктами – не повністю. В Слоб'янському р-ні в колгоспі «Пролетарська нива» харчування організовано на полі. Продукти зібрані повністю.

5. Громадське харчування значною мірою залежить від забезпеченості необхідним устаткуванням, але справа з обладнанням пунктів та їдалень поставлена незадовільно. Цього року Укоопхарчом завезено до колгоспів 5 тис. котлів – вдвічі більше минулого року, але потребу покрито далеко недостатньо. Що ж до мисок та ложок, то цих відомостей взагалі бракує як у областях, так і районах [про їх наявність].

Мобілізацію внутрішніх ресурсів устаткування проведено недостатньо. РЗВ обмежувалися лише подачею заявок на устаткування. Відсутність достатньої кількості устаткування по колгоспах призводила до того, що, наприклад: в Чернігівському р-ні в колгоспі «Широкий степ» замість потрібних 150 ложок було лише 17, дякуючи чому створилися черги й обід затягувався на 2–3 години. Більшість колгоспів Харківської області забезпечені устаткуванням на 40–50 %. Чернігівська – пересічно на 40 % (відомості 18 районів). Велика потреба в термосах та казанах розміром від 5–15 відер. Чернігівська облспоживспілка замовила та розподіляла реманент для промхарчування без заявок з місць. Колгоспи Чернігівського р-ну одержують лише ложки, а другі райони – лише миски.

Наведене свідчить про те, що організації громадського харчування не було приділено уваги з боку облЗУ, облтракторів та низки районів, зокрема РЗВ та МТС. Останні взагалі цією справою зовсім не займалися.

Інформгрупа *Наугард*

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 75. – Арк. 123–125. Оригінал. Машинопис; 2. – С. 624–626.

№ 597 *Постанова Чернігівського обкому КП(б)У про стан хлібопостачання в області*

14 червня 1933 р.

Довести до відома ЦК КП(б)У, що в хлібопостачанні області мірчук займає 67 % і що в зв'язку з кволим надходженням такого в червні (за першу декаду червня надійшло 65 т, або 5,9 % від місячного плану) хлібопостачання на червень в області зривається, що ставить під загрозу постачання робітників хлібом, – просити ЦК КП(б)У про збільшення відпуску централізованих фондів на червень в розмірі 200 т хліба для Чернігівської області.

Дозволити т. Аутману виїхати до Харкова в цій справі.

Секретар облоргбюро КП(б)У *Маркітан*

Державний архів Чернігівської області. – Ф. 470. – Оп. 1. – Спр. 42. – Арк. 18. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 536.

№ 598 *Оглядова записка політсектору МТС Київської області про голод, смертність та антирадянські настрої серед колгоспників **

14 червня 1933 р.

Київська область має определенні успіхи в проведенні весеннього сева по порівнянню з прошлым годом. На 11.VI план сева виконан на 90,9 %, [Київська обл.] перша в СРСР за 20 днів виконала план [сева] ведучої культури – сахарної свеклы – 16.V – в строк, установленний правительством и ЦК партії, на 35 днів раніше прошлого года. Закончена шаровка свеклы. По всім даним, перевірка и проривка к I.VII повинна бути закончена.

Область весной этого года стала перед фактом тяжєлых продовольственных затруднений. Полученная от ЦК ВКП(б) продовольственная помощь – в общей сложности в количестве 19 401 тонн – сыграла решающую роль в смягчении особо острого продовольственного затруднения колхозов Киевской области в решающий период подготовки и разворота сева (март, апрель). Все же, несмотря на это, по целому ряду районов области, особенно в мае и июне, продовольственное положение в колхозах особенно обострилось. Количество опухших, а также смертность в отдельных районах принимают угрожающие размеры, что, безусловно, в большой мере отражается на выполнении всех сельхоз. и политических кампаний. По линии политсектора имеем целый ряд случаев, когда нач. ПО пишут о массовых случаях голодания и вымирания целых сел. Так, например, нач. ПО МТС им. Петровского Каменского р-на пишет, что:

«...в течении последних 1½ м-цев смертные случаи набирают массовый характер. В селе Разумиевка за май месяц умерло 37 чел., особенно тяжелое состояние в колхозе этого села “Путь колхозника”, в с. Осота в колхозе “Большевик” за май м-ц умерло 120 чел. Участились массовые смертные случаи в селах: Голиково, Болтишка и др. Всего умерло по колхозам МТС по 27 селам 3336 чел.

Сильно умирают дети, если в марте и апреле мы путем оказания помощи, со стороны области, а также местной помощи добились ликвидации смертности детей, то в мае и за первую декаду июня смертность невероятна – 209 чел. по 27 селам».

ПО Пятигорской МТС Тетиевского р-на сообщает, что:

«...смертность принимает катастрофический характер. Только по одному маленькому селу Ненадыха за 20 днів мая м-ца умерло 113 чел. Стационары ликвидированы. Много опухших, и особенно [среди] детей. Работать они не могут. Много случаев, когда работница в поле падает и ее везут домой, и она умирает дома или на поле. Почти 80–70 % детей совсем исхудавших и даже опухших в детских яслях. Много учеников посещают школу до

* Записка була адресована: сільгоспвідділ ЦК ВКП(б) т. Кагановичу; ЦК КП(б)У т. Коціору; політуправління НКЗ СРСР т. Криницькому; політсектор НКЗ УСРР т. Асаткіну.

того опухшие, что им трудно ходить. Нужна срочная помощь, особенно для детей...»

«...смертность за последние дни по району значительно увеличилась. За 10 дней июня умерло до 2000 человек, значительно больше, чем за весь май месяц. Участились случаи смерти во время работы...»

(из письма нач. ПО Тетиевской МТС от 14.VI.[19]33 г.).

«...Возросло количество сел, нуждающихся в помощи. Из 17 поражены 15 сел. За апрель м-ц по р-ну умерло 1000 чел., а в первую пятидневку мая – 459 чел. Имеются случаи смерти в поле во время работы. Из-за отсутствия продуктов закрываются стационарные питательные пункты. Необходима срочная продпомощь».

(из письма нач. ПО Таращанской МТС).

«...Смертность увеличилась в колхозах. Умирают не только лодыри, а [и] хорошие колхозники. За 10 дней в одном только селе Слобода умерло 120 чел., такое же положение и в других селах. Умирают тут же на поле, во время работы. Увеличилась смертность также среди детей, что особенно угрожающе. В районе нет продовольственной помощи. В отдельных селах и колхозах имеем случаи нехватки рабочих рук. Необходима немедленная продовольственная помощь».

(из п/донесения нач. ПО Тетиевской МТС).

«...Еще в 3 селах: Зелена Дубрава, Майдановка и Гнизец – до сего времени острая голодовка и смертность на почве истощения не ликвидированы, а все время возрастают, так, напр., по селу Майдановка за март м-ц умерло 19, а за апрель – 28, за 26 дней мая – 61 чел., из них – 24 трудоспособных колхозника. В этих селах были смертные случаи в поле во время работы и по дороге домой с работы».

(из п/донесения нач. ПО Ольшанской МТС р-на им. Петровского).

Таких случаев можно привести и по ряду других районов МТС. Только по материалам П/Отделов 15 МТС, где частично освещались эти факты, имеем более 6000 чел., умерших от истощения.

Особенно поражены и охвачены р-ны: Барышевский, Бориспольский, Володарский, Черкасский, Фастовский, Таращанский, Тетиевский, Лысянский, Камянский, Ружинский, Шполянский, Гельмязевский, Попельнянский, Рокитянский, им. Петровского, Б. Церковский, Корсунский, Жашковский и другие р-ны Уманской и Б. Церковской группы.

Истощение на почве голода и смертность, принявшие большие размеры по отдельным колхозам, несомненно создают угрозу своевременной уборке урожая.

Приводим только отдельные выдержки из политдонесений начальников политотделов:

«...В настоящий момент перед райпарторганизацией и, понятно, перед политотделом стоит вопрос, кто будет убирать хлеб единоличников. В с. Томошевка из 78 хозяйств единоличников вымерло целиком 41 хозяйство. Так и в других селах. Это ставит перед нами угрозу, что хлеб, а ви-

ды на урожай хорошие, убирать будет некому. Характерно, что народ при-тупел, абсолютно ни на смертность, ни на людоедство не реагирует. Есть огромная угроза срезывания колосков. Уже имеются случаи срезывания пустых колосков и вырезывание молодого сахарного бурьяка».

(из п/донесения нач. ПО МТС им. Петровского Каменского р-на).

«...Увеличиваются за последнее время смертность и остронождаемость (1714 чел.), колхозники и единоличники покидают колхоз и село без ведома правления колхоза и советской власти и уезжают в промышленные центры, на новостройки целыми семьями. Это обстоятельство несомненно окажет свое влияние на осенние с. х. работы. Общее истощение колхозников создает большие опасения и ставит под угрозу как осеннюю посевную, так и уборочную кампанию. В интересах сохранения рабочей силы и детей необходима неослабная, до начала урожая, продовольственная помощь области. На месте запасов нет».

(из п/донесения нач. ПО Янковской МТС Ракитянского р-на).

«...Серьезной опасностью, как для [обработки] свеклы, так и вообще для подготовки к уборочной кампании является вопрос питания. Смертность среди колхозников возрастает. За май м-ц в колхозе "Новый Побут" с. Вотемаки умерло 139 чел., из них колхозников – 126. В последнее время выбывает из строя рабочая сила, часть из них – ударники, непосредственные участники посева, имевшие по 300–350 трудодней в прошлом году. В селе Босовка, колхозе им. Литвинова, за май м-ц умерло 126 чел., в том числе от 20 до 45 лет – 70 чел. Такая высокая смертность создает большую угрозу недохвата рабочей силы для уборки урожая и обработки свеклы. Уже теперь зафиксированы случаи, когда не хватало людей в качестве ездовых, т. к. часть из них опухли и больны. Есть случаи, когда колхозницы приходят на поле, а домой их отвозят, т. к. они упали во время работы от истощения».

(из п/донесения ПО Виноградской МТС Лысянского р-на).

Такое же положение и по Бужанской МТС этого же района. Так, начальник политотдела пишет, что:

«...подавляющее большинство колхозников, даже тех, что в прошлом имели 300–400 трудодней, голодает, и на этой почве смертность повышается все больше и больше. За время посевной смертность составляет: по Лысянскому с/совету – 179 чел., по Верещагинскому – 150 чел., Емильчинскому – 110 чел., Петровской Гуте – 75 чел., по Писаревскому с/с ежедневно умирает по 10–15 чел. Крайне тяжелое положение с продовольствием угрожает на дальнейшее еще более тяжелым бедствием до момента первого обмолота хлеба. Необходима продовольственная помощь колхозам со стороны центральных и областных организаций».

(из политдонесения нач. п/отдела).

Увеличились случаи людоедства (в апреле – 104, в мае – 244). Если в апреле информации ПО о случаях людоедства были редки (3–4 П/О МТС со-

общали об этих фактах), то за последнее время случаи людоедства и даже трупоедства участились.

Из политдонесений, на основе которых пишем данный обзор, почти у всех приводятся вышеуказанные факты. Так, по Виноградской МТС за 10 дней зарегистрировано 4 случая людоедства. По МТС им. Петровского Каменского р-на нач. ПО пишет:

«...особенно опасное явление – это случаи людоедства. Днями в селе Болтник была зарезана девочка – сирота 11 лет, в этом дворе найдено много человеческих костей. В селе Александровка открыта целая организация, которая систематически заманивала людей, убивала их – и мясо употребляли в пищу и продавали. В селе Галиново два брата отрезали друг другу уши, съели и через два дня умерли. Случаи людоедства были и в других селах. По району зарегистрировано 16 случаев людоедства».

«...На почве голода отмечены случаи людоедства и трупоедства, которые все время учащаются, принимая большие размеры».

(из п/донесения нач. ПО Бужанской МТС Лысянского р-на).

Нач. ПО Ольшанской МТС р-на им. Петровского пишет:

«...По с. Вербовка, мать с дочерью 19 лет убила своего сына 13 лет, поели, а потом заманили соседского мальчика 11 лет и зарезали. На этом поимались. По селу Шенковое, у вдовы убитого вора умер мальчик 5 лет, был похоронен, а через неделю после похорон она его вырыла из земли и питалась трупом, который начал уже разлагаться».

«...По р-ну деятельности МТС положение с продовольствием тяжелое. Выход на работу в связи с этим плохой. Опухшие и умершие [их количество] увеличиваются. Особенно большая смертность по селу Чернорудка. По [данным] регистрации с/совета – умерло до 165 чел., по частным сведениям гробовокопа – только за май м-ц он похоронил 120 трупов. В этом же с. Чернорудка 30.V выявлен такой случай.

Полищук А. К., 14 лет, со своей сестрой, 11 лет, и соседкой Левинчук, 20 лет, съели умершего брата Полищук, 22 лет, и брата Левинчук. Умерших не хоронили и не регистрировали, а держали в доме и ели (из их слов). В доме их найдено 3 челюсти и на печи труп – наполовину съеденный».

(из п/донесения нач. ПО Вчерайшинской МТС Ружинского р-на).

Случаи людоедства имеют место и в р-нах деятельности Корсунской МТС: в Попельнянском р-не, Янковской МТС Рокитнянского р-на и других.

На почве большого недоедания участились случаи воровства как в колхозах, так и у колхозников дома, сопровождающиеся в некоторых случаях убийствами. Крадут также скот, лошадей.

Имеет место использование наших продовольственных трудностей классовым врагом. Приводим наиболее яркий момент работы классового врага по Березанской МТС Барышевского р-на. Вот что пишет начальник политотдела:

«...28.V в 5–6 ч. утра, с целью проверить, как колхозники готовятся на работу, я зашел к колхознику Пашковскому Иллариону, последний отно-

сится к числу неплохих колхозников. Пока он завтракал (лепешки из перетертых зеленых листьев, замешанных на малясе), я разговаривал с двумя колхозниками, зашедшими сюда по дороге на работу. Вот что я услышал. Колхозник Гопа Иван (бедняк) заявил: «Партия захотела поморить людей с голоду, ну и морит десятками. Если бы партия захотела не допустить голода, то она это легко бы сделала, так как все говорят, что хлеба в стране много. Сам хозяин неоднократно повторял. Приезжающие представители ночуют и кушают там, где есть, а вот до меня кушать зеленые лепешки не заходят. Если бы они чаще к нам заходили, то они бы знали, как нам тяжело живется»».

Классовый враг пытается использовать эти настроения в своих целях. Появились рукописные листовки такого содержания: «Хлібороби, збирай всі свої сили на бій з жидами, які досі тебе мучили й мучать. Хліба, або смерть від Ваших рук».

Как бы критически не относится ко всем сообщениям о продовольственных затруднениях, все же приходится признать, что донесения начальников политотделов являются наиболее объективными и относительно верно отображающими положение дела.

На основе оказанной помощи ЦК ВКП(б) имеются некоторые успехи, какие переоценивать никак нельзя. Сейчас стоит вопрос – не допустить, чтобы эти продовольственные затруднения отразились на успешности обработки буряка, сеноуборке и уборке зерновых.

Дополнительная продпомощь для Киевской области в количестве 180 000 пуд., отпущенная ЦК ВКП(б) (это сообщение только что получено), без сомнения, в значительной степени смягчает остроту создавшихся в мае и июне продовольственных затруднений, обеспечит реальную помощь колхозам наиболее пораженных районов.

Зам. начальника политсектора МТС
Киевской области *М. Егоров*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6276. – Арк. 55–60. Оригінал. Машинопис.

№ 599 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про залучення військовослужбовців до збирання врожаю в УСРР **

20 червня 1933 р.

а) Разрешить ЦК КП(б)У привлечь 1000–1200 военных шоферов с командирами для организации из получаемых Украиной грузовиков для МТС колонн общим количеством в 500 машин на период уборки, хлебосдачи и возки свеклы с тем, чтобы по окончании основных перевозок (в октяб-

* Постановва ЦК ВКП(б) «Вопрос ЦК КП(б)У» була ухвалена 20 червня і включена до протоколу № 140 від 1 липня 1933 р.

ре – ноябре) передать Военведу 15–20 % обслуживаемых военными шоферами машин;

б) разрешить, по согласованию с т. Якиром, в районах с дефицитом рабочей силы распускать на 15–30 дней в период наиболее напряженной части уборки новобранческие сборы тервойск.

РДАСПИ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 925. – Арк. 8. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 539.

№ 600 *Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У
і РНК УСРР про обов'язкове виконання плану річних
зернопоставок колгоспами та одноосібниками України
21 червня 1933 р.*

В соответствии с постановлением Совнаркома и ЦК от 20 и 21 июня Совнарком СССР и ЦК ВКП(б) предлагают вам обеспечить во что бы то ни стало:

1. Сдачу в счет годовой зернопоставки колхозами и единоличными хозяйствами соответственно врученным обязательством по Украине: в июле – 14 млн 500 тыс. пудов, в августе – 72 млн 400 тыс. пудов, в сентябре – 71 млн 200 тыс. пудов, в том числе по областям – Харьковской: в июле – 1 млн пудов, в августе – 10 млн 400 тыс. пудов, в сентябре – 13 млн 700 тыс. пудов; Киевской: в августе – 5 млн пудов, в сентябре – 6 млн 700 тыс. пудов; Винницкой: в августе – 7 млн 500 тыс. пудов, в сентябре – 10 млн пудов; Одесской: в июле – 6 млн пудов, в августе – 19 млн пудов, в сентябре – 14 млн пудов; Днепропетровской: в июле – 6 млн 500 тыс. пудов, в августе – 19 млн пудов, в сентябре – 14 млн 700 тыс. пудов; Донецкой: в июле – 800 тыс. пудов, в августе – 7 млн пудов, в сентябре – 7 млн 300 тыс. пудов; Черниговской: в августе – 3 млн пудов, в сентябре – 3 млн 700 тыс. пудов; АМССР: в июле – 200 тыс. пудов, в августе – 1,5 млн пудов, в сентябре – 1 млн 100 тыс. пудов.

2. Сдачу совхозами всех систем в счет годового плана по совхозам Украины: в июле – 2 млн 700 тыс. пудов, в августе – 9 млн 100 тыс. пудов, в сентябре – 10 млн. 999 тыс. пудов.

Никакие уклонения от выполнения установленного для вашего края постановлениями от 20 и 21 июня плана по зернопоставке колхозами и единоличными хозяйствами и по сдаче зерна совхозами не должны быть допущены ни под каким видом как в отношении количеств, так и сроков сдачи зерна.

Молотов, Сталин

№ 601 *Витяг із доповідної записки «Голод» консула Італії в Харкові до Міністерства закордонних справ Італії*

22 червня 1933 р.

Ця тема сама по собі одноманітно-сумна, але слід навести деякі факти, які проливають світло на реальну ситуацію, а також на наміри влади.

Виловлювання «відщепенців», «бездоглядних», спекулянтів та ін. триває безперервно й наполегливо. З огляду на це я змушений був підписати моєму служникові свідоцтво для пред'явлення у випадку, якщо його посадять на якусь з вантажівок для мертвих. Схоже, що для такого «збирання» встановлено «план» на кожний день.[...]

З багатьох джерел, які не викликають сумнівів, я отримав підтвердження, що на цвинтарях і в траншеях поза містом залишають мерців, помираючих, знесилених та просто похованих живцем.

До великого списку майже цілком зруйнованих сіл, жителі яких померли і щодо яких я наводив кількість померлих, маю додати такі: 47-й колгосп Харківського району: він більше не існує, як і сільрада: всього тут кілька десятків людей.

Терстаньяк, 60 км від Харкова: усі жителі померли від тифу і голоду*. Лікар Гей, якого направили туди, увійшовши до села, був приголомшений жахливим смородом трупів, які розкладалися в домівках (повідомлено особисто самим лікарем).

Мохнач, що поблизу Чугуєва, раніше нараховував майже 1000 жителів (там знімала дачу пані Баллович), а тепер має 12 чоловіків і кілька жінок, двох дітлахів (село оглянуто п. Баллович 11-го числа цього місяця).

За свідченням одного університетського професора, у районі Валки в селі, назву якого не уточнено, було близько 3000 жителів; починаючи з осені до сьогоднішнього дня в ньому – 800 померлих «офіційно», інші 800 – «зниклі». В селі немає жодної вагітної жінки, як і жодної матері-годувальниці. У однієї жінки відтяли голову; її родичі, які приходили до неї, напівжартома повторювали, що вона найжирніша і буде смачною в казані. Здається, що всі, хто уцілів, були канібалами.

У харківському суді розглядаються триста справ про канібалізм. Мій знайомий лікар був свідком продажу людського м'яса на базарі.

Представники уряду припускають, що тільки в Україні кількість людських жертв сягає 9 мільйонів душ. В університетських колах говорять, що жертви складають 40–50 відсотків від усього українського населення – цифра, яку я вважаю найбільш вірогідною (15–16 мільйонів).

З великою повагою
к[оролівський] консул
Серджо Граденіго.

* Підкреслення документа.

P. S. За свідченнями, які я одержую від багатьох санітарів, в сільській місцевості взагалі немає вагітних жінок, там же немає жодного немовляти.

Lettere da Kharkov. La carestia in Ukraina e nel Caucaso del Nord nei rapporti dei diplomatici italiani, 1932–33. A cura di Andrea Graziosi. – Torino, 1991. – P. 181–182. Переклад з італійської М. Варварцева.

№ 602 *Інформація Полонського райкому КП(б)У Вінницької області про становище в районі*

24 червня 1933 р.

1. Продовольчі утруднення

З найбільшими продовольчими утрудненнями залишаються такі села та колгоспи: Н. Лабунь, В. Березна, Буртин, Забеління, Горошки та інші. Наряд на продпозику уже одержаний. Починаючи з 2-ї половини червня, продовольчі утруднення уже сказуються в низці других сіл та колгоспів: Котелянка, Воробіївка, Кустовці, Тирнівка, Білецьке та інші (де ці утруднення до цього часу не мали такого місця).

Смертність за останній час особливо збільшилася по перелічених селах та колгоспах за рахунок одноосібників, які не виконали планів хлібоздачі, не посіяли, й особливо – за рахунок розкуркулених, а в колгоспах – за рахунок ледарів та рвачів. Також багато моментів смертності за рахунок приїжджих з інших районів. Багато вмирають ті, кому надається продпозика, – особливо в селах: Горошки, Забеління, В. Березна, Буртин та інші.

Днями в Забелінні виявлено випадок людоїдства, а саме: колгоспник Сологуб В. Г. 42 років, який має всього 4 трудові, 8 душ сім'ї, сам із бідняків, зарізав двох своїх дітей та нібито їх [чужих] вкрав в іншому місці, – справа знаходиться в ДПУ. Злочинці затримані.

Особливо тяжкий стан із постачанням колгоспників-трактористів, які зараз знаходяться на ремонті тракторів у МТС. Тут уже маємо немало випадків безбілкового отьоку, а відсіль – і моменту залишення на роботі й втікання на роботу до колгоспів, що може зірвати ремонт, чому ми примушені були відпустити спеціальною постановою продпозики МТС до 10 ц, причому повернути цей хліб МТС має можливість, бо має свої посіви.

2. Кражі

Моменти краж і мілких [дрібних], і великих збільшуються як в колгоспах, так і по дворах колгоспників та одноосібників, особливо почалися кражі на полях у поліській частині районів: 20.VI в Буртині вирвано до 0,50 га гороху та були затримані за різанням колосків, причому мілкі кражі проводяться не самими розкуркуленими, ледарями та рвачами, а посилають на це підлітків. Багато моментів мають місце і великі кражі коней, свиней як в колгоспах, так і в одноосібних дворах колгоспників та одноосібників. Боротьбу з цими кражами проводять більше заходом масової охорони та ро-

боти, під репресіями. Немало фактів самосудів, правда, смертників [після] самосудів не було. Із самосудами теж ведемо боротьбу.

3. Репресії

За час від початку підготовки і проведення весняної сівби (грудень 1932 р. по 20.V.[19]33 р.) через суд пройшло до 250 справ з охопитом до 500 чоловік, а засуджено до БУПРу всього за цей час 116 чоловік. Характер злочинів по справах, що по них винесено репресії, такий: а) кража фуражу – 10 чол., б) хижацьке нищення коней – 43 чол., в) кражі й зарізання коней – 20 чол., г) кража посівматеріалів – 23 чол., д) кража та псування сільськогосподарських машин – 3 чол., е) зрив сівби – 17 чол. Репресії, які застосовані до цих злочинців, такі: від одного до десяти років позбавлення волі та інше. Характеристика засуджених переважно така: куркулі, підкуркульники, ледарі, рвачі.

Проти краж і нищення майна зараз розгортаємо роботу з активом для організації масової охорони. Треба сказати, що в зв'язку зі збільшенням моментів краж, колгоспний, сільський актив і навіть окремі партосередки та комсомольські осередки розгублюються, а також це утворює жах й в окремих відповідальних товаришів, проти чого теж ведемо боротьбу.

Секретар РПК *Жарський*

Державний архів Хмельницької області. – Ф. П-269. – Оп. 1. – Спр. 122. – Арк. 90–91. Оригінал. Машинопис.

№ 603 *Директива ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про порядок відрахування намолочених зернових культур на внутрішні потреби колгоспів*

26 червня 1933 р.

Совнарком и ЦК считают, что основной причиной срыва в ряде областей прошлогодних хлебозаготовок в первые месяцы явилась хаотическая, беспорядочная, рваческая выдача авансов, хищническая трата хлеба на так называемое общественное питание, в результате чего обмолоченный хлеб в течение по крайней мере месяца – полутора шел в меньшей своей части даже не в закрома колхозов, а разбазаривался, растаскивался лодырями в ущерб хорошим колхозникам, что и принесло ущерб не только государственным интересам, но и самим колхозникам, оказавшимся к концу года в отдельных местах в затруднительном положении в отношении снабжения хлебом. Это обстоятельство резко сократило хлебные ресурсы, создало с самого начала обстановку растаскивания хлеба, вместо выполнения плана хлебозаготовок в первую очередь. Совнарком Союза ССР и ЦК обязывают все обкомы, крайкомы, ЦК нацкомпартий, краевые, областные исполкомы, совнаркомы республик, также секретарей райкомов, предрайисполкомов, равно как начальников политотделов МТС, с самого начала уборки органи-

зовать дело выдачи авансов колхозникам таким образом, чтобы эти авансы выдавались в строго организованном порядке, не выше тех норм, которые устанавливаются настоящим постановлением, а именно:

1. Установить отчисления от количества намолоченных зерновых культур (пшеница, рожь, овес, просо и прочее) на внутриколхозные нужды впредь до полного выполнения обязательств, установленных законом о зернопоставках, в размере 10 % фактически измолоченного хлеба с тем, чтобы этот процент повышался до 15 для хороших колхозов, добросовестно работающих, получивших хороший урожай.

2. Обязать все поименованные выше партийные, советские организации в этих пределах установить определенный процент отчислений от количества намолоченного хлеба на внутриколхозные нужды для каждого колхоза в отдельности с учетом особенностей района. Этот фонд использовать как для выдачи колхозникам на руки по выработанным ими трудодням, так и по выдаче фуража для общественного скота.

Председатель СНК СССР *Молотов*
Секретарь ЦК *Сталин*

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6336. – Арк. 38, 39. Засвідчена копія. Машинопис; 1. – С. 537–538.

№ 604 *Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії, політвідділів МТС і радгоспів про неприпустимість применшення даних про стан хлібів і види на врожай*

26 червня 1933 р.

Почти изо всех областей Украины поступают сообщения преимущественно от нач. политотделов МТС о многочисленных фактах, когда колхозы, совхозы составляют явно преуменьшенные данные о состоянии хлебов и видах на урожай. Такие сообщения имеются по Мелитопольской, Новомосковской, Долинской, Кавуновской МТС, по Голованевскому, Б.-Александровскому, Березовскому, Зельцскому и другим районам, по зерносовхозам «Реконструкция», Ингульскому совхозу.

ЦК считает, что эта подтасовка данных, сознательное стремление преуменьшить действительные виды на урожай, является результатом подрывной работы классового врага, стремящегося обмануть пролетарское государство, создать обстановку, облегчающую контрреволюционную работу враждебных элементов и влияние их разлагающей работы на наиболее отсталую часть колхозников.

Большинство районных партийных организаций и значительная часть начальников политотделов МТС и совхозов не понимают значения этих маневров классового врага. В ряде случаев налицо явно оппортунистическое отношение к этим фактам, а иногда даже прямое потакание этой кулацкой работе. Отсутствует должная большевистская бдительность в важней-

шем для партии и страны вопросе об оценке видов на урожай и подготовке оценки самого урожая, отсутствует необходимая борьба с попытками сознательной подтасовки и стремлениями составить явно преуменьшенные данные об урожае. Все это на деле является преступлением против интересов пролетарского государства.

ЦК предлагает обкомам, райкомам и политотделам:

1. Организовать постоянную партийную проверку даваемых сведений о видах на урожай.
2. Разоблачать с привлечением к партийной и судебной ответственности все попытки обманывать государство в вопросах урожайности.
3. Разъяснить председателям колхозов, сельсоветов, директорам совхозов об их личной ответственности за правильность даваемых об урожайности сведений.
4. Развернуть систематическую кампанию с указанием конкретных фактов на страницах районной, областной печати, а также в газетах МТС.

Секретарь ЦК КП(б)У С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6326. – Арк. 65. Типографський відбиток.

№ 605 *Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про порядок повернення продовольчої, насінневої та фуражної позики колгоспами та одноосібниками України*

26 червня 1933 р.

Выданные весной 1933 года зерновые ссуды для оказания семенной, продовольственной и фуражной помощи колхозам и единоличникам Украины, с условием возврата натурой осенью этого же года, в количестве всего 33,41 млн пудов в виде облегчения областям Украины переносятся по постановлению ЦК и СНК в недоимок со взысканием из урожая 1934 года.

Семенная, продовольственная и фуражная ссуды, выданные совхозам, в размере 1,78 млн пудов подлежат обязательному возврату натурой в этом году, с начислением на покрытие административно-транспортных расходов государства – 10 пудов на каждые 100 пудов ссуды, т. е. совхозы должны сдать государству покрытие выданных ссуд 1,96 млн пудов сверх утвержденного плана хлебосдачи совхозам.

Срок возврата ссуды совхозами – к 1 октября 1933 года.

Сталин, Молотов

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6323. – Арк. 97. Оригінал; 1. – С. 538–539.

№ 606 *Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР
про заміну вироку селянинові А. Блажку*

1 липня 1933 р.

УХВАЛА

Іменем Української Соціалістичної Радянської Республіки

Найвищий суд в касаційній колегії кримінальних справ 1 липня 1933 р. у складі голови т. Собчака, членів Рекіної, Палкіна, розглянувши в порядку касаційному справу з вироком виїзної сесії Дніпропетровського облсуду з 28.III.1933 р., за яким Блажка Антона Івановича, 25 років, за соцстаном куркуль, засуджено за союзним законом від 7.VIII.1932 р. та арт. 171-м ч. 3-ю КК до найвищої міри соцзахисту – розстрілу з конфіскацією належного особисто майна. Решту засуджених в кількості трьох осіб засуджено за арт. 171-м ч. 3-ю КК на різні терміни позбавлення волі за те, що вони систематично проводили крадіжку великої і малої худоби та харчових продуктів з колгоспів та [в] окремих громадян.

Виявив, що покликання касатора Блажка Антона на суворість визначеної міри соцзахисту уваги варте, тому що з колгоспу ним було викрадено лише 3 пуди подсолнухів, а худобу крав разом з іншими засудженими в окремих осіб, що обставинами справи не вимагається застосування до нього виключної міри соцзахисту.

А тому, керуючись 343–354-м арт. КПК, Найвищий суд ухвалив: вирок облсуду по цій справі щодо Блажка Антона змінити та вважати його засудженим до позбавлення волі в поправно-трудовах таборах на 10 років з обмеженням прав за п. а, б, в, арт. 29-го КК на п'ять років. Решту вироку залишити в силі.

Ухвала остаточна.

Собчак, Рекіна, Палкін

ЦДАВО України. – Ф. 24. – Оп. 10. – Спр. 10. – Арк. 2. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 629.

№ 607 *Наказ ДПУ УСРР «Про оперативний облік»*

2 липня 1933 р.

Важнейшее значение для оперативной деятельности органов ГПУ имеет правильно поставленная и четко выполняемая учетно-статистическая работа. Помимо непосредственно оперативной помощи в каждодневной текущей работе, учет и статистика дают материал для ряда выводов о политическом состоянии страны и оперативной работе органов ГПУ.

Приказом от 23 мая 1933 г. № 230 председатель ГПУ УССР т. Баицкий указал, что «хорошо налаженный, правильный оперативный учет гарантирует от ударов мимо цели, обеспечивает возможность бить по настоящему активному классовому врагу, по организаторам контрреволюционных сил и антисоветского подполья.

Правильный учет ликвидированных следственных дел, разработок, явлений, фактов, засоренности отдельных объектов, районов и т. д. является точным отражением нашей оперативной работы и служит главным основанием для ориентировки и оперативных выводов».

Необходимость учета, абсолютно точного и четкого, всех оперативных мероприятий органов ГПУ УССР в свете решительного поворота наших аппаратов на выполнение новых задач, поставленных перед нами партией, требует от аппаратов УСО создания такого рода учета и статистики, которые служили бы одним из главнейших материалов для выводов о работе органов ГПУ и «дислокацией сил противника».

В связи с этим и на основе приказа председателя ГПУ УССР т. Балицкого – ПРИКАЗЫВАЮ:

1. Завести в УСО ГПУ УССР точный централизованный учет всех агентурных разработок и важнейших следственных дел как по центру, так и по периферии на основе прилагаемой инструкции.

2. Ознакомить весь оперативный состав с инструкцией и разъяснить оперативную важность централизованного, своевременного и точного учета, повести решительную борьбу с недооценкой значения учетно-статистической работы для оперативной деятельности наших органов.

3. Мобилизовать внимание всех работников УСО и отделов, выполняющих оперативные функции, вокруг выполнения стоящих перед аппаратом задач, на основе необходимой четкости, ответственности, инициативы в работе и осознания важности выполняемых УСО в интересах оперативной работы задач.

4. Созвать специальные оперативные совещания, на которых заострить внимание оперсостава на задачах учета и всесторонне проработать вопрос наиболее успешного практического осуществления вопросов учета, на основе настоящего приказа, представив мне не позже 20 июля протоколы оперативных совещаний.

5. Учет, согласно прилагаемой Инструкции, ввести в действие с 1 июля с. г.

Учетные материалы на агентурные и важнейшие следственные дела, оставшиеся не законченными на 1 июля с. г., представить в УСО ГПУ УССР к 25 июля.

Приложение: Инструкция *.

Зам. председателя Государственного
политического управления УССР *Карлсон*

Архів УМВС України в Херсонській області. Накази ДПУ УСРР. – Т. 41. –
Арк. 36–37. Друкарський відбиток.

* Не публікується.

№ 608 *Витяг із доповіді секретаря Чернігівського обкому КП(б)У П. Маркітана на II обласному з'їзді колгоспників-ударників*

5 липня 1933 р.

Які б роботи Ви не взяли, скрізь у вирішальних питаннях збиральної кампанії, прополочної кампанії – у нас справа не гаразд. Ми відстаємо. Коли так далі буде продовжуватись, то перетворити колгоспи на більшовицькі і піднести колгоспи до рівня заможних нам скоро не вдасться. Це треба сказати одверто. Ми будемо залишатись в хвості і будемо попадати під удари. Незабаром має зібратись другий зліт колгоспників всього Союзу, і там чернігівським колгоспам треба буде тримати відповідь перед колгоспниками всього Радянського Союзу. Те, що ми маємо зараз в окремих областях, районах, селах: голод, смерть від голоду, навіть окремі випадки, коли поїдають людей, не кажу вже про те, що їдять худобу, що упала, – це ганьба. Для кого? – для нас, в першу чергу, нас – партійних керівників, партійної організації, починаючи з обласних і кінчаючи сільськими. Це ганьба для всіх колгоспників. Тому, товариші, що ці злидні і ці труднощі, що ми маємо, те, що є голод, що люди мруть... Від чого це все? Не тому, що в нас торік був неврожай, не тому, що держава торік заготовила більш хліба, ніж минулих років, якраз хліба здали державі менше і врожай був не гірше за минулі роки, а то й кращий. Спричинилось це від того, що торік у весняну посівкампанію райони засіяли на 48, 50, 70, 74 %, рідко хто засіяв до 100, і, по-друге, коли збирали врожай, чимало врожаю загинуло на полі. Зараз у нас на Прилуччині, а тут є товариші і з Прилуцького району, вони мусять знати, в с. Яблунівка дуже жахливий стан, навіть при допомозі з області і з боку центрального уряду там стан надзвичайно поганий, і знаєте, товариші, що там торік чимало хліба пропало на покосах, снопах, згнило, чимало злодії покрали, чи поховали в землю і там воно згнило. А тепер там люди голодують і мруть. Ось де потрібно шукати причини цього ганебного лиха і важкого стану окремих, навіть сумлінних, чесних робітників, які працювали добре, мали по 300, 400 і 500 трудоднів. Вся вина лежить на нас. Товариш Сталін в січні місяці на пленумі Центрального Комітету нашої партії сказав, що біда української парторганізації й українських колгоспів полягала в тому, що тут послабили пильність до класового ворога, прогледіли, що куркуль перебудував свою роботу. Замість відвертого виступу проти радгоспів та колгоспів, проти радвлади, він тихенько проліз в радгоспи і колгоспи, сів за комірника, рахівника, за старшого конюха, за рільника, сів іноді за голову колгоспу і так навкруги зумів організувати, використати дрібновласницькі настрої й інтереси відсталих колгоспників.

І під прапором таких «добрих» почуттів до колгоспників, щоб більше, в першу чергу, хліба одержати по громадському харчуванню, та всі рівними мусять бути, бо ми в колгоспі всі будуємо соціалізм, значить – все треба, щоб порівну було і т. ін. Ви, мабуть, перевіряли вже на своєму досвіді у кожному колгоспі, що хліб на громадське харчування іноді вдвічі, втричі більше виходить, ніж той, що його було розподілено на трудодні, причому всім

давали порівну, чи то 2 кг чи то фунт, їли всі порівну, їли всі, хто приходиться, їли всі: і хто мав 10 трудоднів, хто 300, хто 400. Ось така зрівнялівка призвела до того, що втричі більше хліба з'їли, з'їли те, що було зароблено руками чесних, сумлінних колгоспників, а останнім потім довелося така надзвичайна скрута, що іноді дехто навіть не може дотягнути до нового хліба. Це ж ганьба, це ж урок суворий. Ви скажете, зрозуміло, що ми вперше будуємо колгоспи, соціалізм, – це правда, але тут вина велика й цілком виправдуватися тут не можна. Є тут і наша провина в тому, що ми дуже ідеалізували колгоспи, без знання дійсного стану, що й приводило до того, що куркулі, контрреволюціонери, петлюрівці, махновці, які шкодили, які свої сили спрямовували із-за угла, розперезалися вовсю. Він робив свою контрреволюційну справу, а ми заспокоювалися, заснули, і лише т. Сталін в снічі відкрив очі всім нам, і зараз дійсно цього року колгоспи на Україні працюють краще, чимало викрито куркулів, куркульських агентів, краще провели сівбу, раніш посіяли, великого досвіду набули наші колгоспи, але все ж таки недоліків і хиб ще надзвичайно багато.

Ми повинні зважити на помилки минулого року, щоб надалі уникати таких ганебних наслідків. Яка тут була помилка: хліба державі не здали і самі залишилися без хліба і по весні повинні були просити у держави тисячі тонн хліба, навіть сіна (це в Чернігівській області – сіна) для того, щоб трохи підтримати колгоспників, підтримати коней. Були такі райони й колгоспи, де без кормів залишилися: колгосп державі не заготовив і сам без сіна сидить в той час, коли сіна можна було заготовити не лише для себе, а й продати тисячі тонн для держави.

А не мали сіна тому, що не зібрали. А чому не зібрали, хто винен? Всі посилаються на куркуля, на управу колгоспів. Правда, тут так і без шкідництва не обійшлося, а де ж були ми, за чим ми дивилися? Давайте ж зробимо так, щоб цього року це не повторювалося: треба ретельно придивлятися, обговорити всі помилки минулих років під час збиральної та прополочної кампанії, щоб не припустити їх зараз, щоб зараз краще впоратися з прополочною та збиральною кампанією, щоб дійсно скоротити час і перетворити наші колгоспи на більшовицькі, а колгоспників [зробити] заможними.

Державний архів Чернігівської області. – Ф. 470. – Оп. 1. – Спр. 69. – Арк. 58–62. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 539–541.

№ 609 *Повідомлення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про смерть М. Скрипника та некролог*

8 липня 1933 р.

ЦК ВКП(б) извещает о смерти члена ЦК ВКП(б) т. Николая Алексеевича Скрипника, последовавшей в результате акта самоубийства.

Рассматривая акт самоубийства как акт малодушия, особенно недостойный члена ЦК ВКП(б), ЦК считает необходимым известить членов

партии, что т. Скрыпник пал жертвой тех буржуазно-националистических элементов, которые, прикрываясь своей формальной принадлежностью к партии, вошли к нему в доверие и использовали его имя для своих антисоветских националистических целей. Запутавшись в своих связях с ними, т. Скрыпник допустил ряд политических ошибок, и, осознав эти ошибки, он не нашел в себе мужества по-большевистски преодолеть их на деле и пошел на акт самоубийства.

ЦК ВКП(б)

* * *

7 июля 1933 г. покончил жизнь самоубийством член ЦК и Политбюро ЦК КП(б)У т. Николай Алексеевич Скрыпник.

Будучи старым революционером и большевиком, имевшим большие заслуги перед революцией и рабочим классом, т. Скрыпник совершил акт малодушия, недостойный всякого коммуниста и тем более члена ЦК. Причиной этого недопустимого акта является то, что за последние годы т. Скрыпник, запутавшись в своих связях с украинскими буржуазно-националистическими элементами, имевшими партбилет в кармане, и не имея больше сил выбраться из этой паутины, стал жертвой этих контрреволюционных элементов и пошел на самоубийство.

ЦК КП(б)У

* * *

Как могло случиться, что т. Скрыпник – старый революционер и большевик, член ЦК нашей партии, перенесший невзгоды подполья при царизме, энергично боровшийся в трудных условиях за организацию советской власти на Украине, – как могло случиться, что этот человек пошел на такой, особенно недостойный члена ЦК ВКП(б), акт малодушия, как самоубийство?

Ответ на этот вопрос дает нам обзор деятельности т. Скрыпника за последние годы. Он изменил одному из основных правил большевика – ослабил свою партийную бдительность, проявил гнилой либерализм в отношении людей, которые, прикрываясь своей формальной принадлежностью к партии, вели антисоветскую контрреволюционную работу для подрыва мощи пролетарской диктатуры. Он доверился и положился на этих людей, не разбираясь, не проверяя их дела и намерения.

Баданы, Яворские, Эрстенюки – лютые враги партии и украинских рабочих и крестьян, продажные шпионы, – смогли поэтому втереться в доверие к т. Скрыпнику, засели в Наркомпросе, расставили своих людей в системе органов просвещения на Украине и, прикрываясь именем т. Скрыпника, вели свою предательскую работу. Под флагом борьбы за украинскую культуру буржуазно-националистические, петлюровские элементы на деньги заграничных охранок работали над тем, чтобы оторвать Украину от Советского Союза, загнать украинских рабочих и трудящихся крестьян назад, в рабство, в кабалу к помещикам и капиталистам, чтобы в угоду Детер-

дингам, германским фашистам, польским панам уморить голодом, истребить сотни тысяч и миллионы трудящихся Украины.

Утратив партийную бдительность, т. Скрыпник неизбежно должен был сам попасть в липкую путину связей с этими буржуазно-националистическими элементами. И в своих литературных работах по национальному вопросу и культурному строительству, а также в практической работе по руководству Наркомпросом он допустил ряд грубых политических ошибок.

Партия и советская власть разгромили вражескую организацию, пытавшуюся укрыться за спиной т. Скрыпника. Это открыло глаза т. Скрыпнику и на его политические ошибки.

Он осознал их, эти свои ошибки, но не нашел в себе мужества до конца, по-большевистски их преодолеть на деле и пошел на самоубийство. Он пал жертвой национал-шовинистических элементов, окончательно запутавшись в своих связях с ними.

Как ни печален урок последних лет жизни т. Скрыпника, но это все же урок, урок предостерегающий. Он должен запомниться с особой силой. Нет для коммуниста большей опасности, чем потеря большевистской бдительности, пролетарского классового чутья.

Большевики Советской Украины, под твердым руководством ленинского ЦК ВКП(б), объединяя и сплачивая под своими знаменами многомиллионные массы рабочих и колхозников, еще более усилят борьбу против контрреволюционных петлюровских, националистических элементов, добывая остатки разгромленного классового врага.

Большевики Советской Украины еще выше подымут знамя пролетарского интернационализма, еще больше усилят борьбу за чистоту учения Ленина и Сталина.

Большевики Советской Украины всегда вели и впредь будут вести самую непримиримую борьбу на два фронта, как против великодержавного шовинизма, продолжающего оставаться главной опасностью в национальном вопросе, так и против национал-шовинизма, выжигая каленым железом всякие шовинистические петлюровские элементы, под каким бы фальшиво-национальным флагом они не выступали.

Правда. – 1933. – 8 июля; Національні процеси в Україні у ХХ ст. Збірник документів. – К., 1994. – С. 210–212.

№ 610 *Витяг із доповідної записки «Голод і санітарний стан» консула Італії в Харкові до Міністерства закордонних справ Італії*

10 липня 1933 р.

Картина, яку являє сьогодні Україна, дуже жахлива. За винятком районів, безпосередньо прилеглих до міст в радіусі п'ятдесяти кілометрів, і великих міст, країна охоплена голодом, тифом, дизентерією; кажуть ще про холеру і навіть чуму, яка досі траплялася спорадично. [...]

Голод знищив половину сільського населення.

Це пояснює люту жорстокість, з якою міліція виловлює всіх селян (я помітив, що міське населення, чи то з неусвідомленого почуття самозахисту, чи то під впливом спритної пропаганди або неподоланного інстинкту чинити катування, охоче співпрацює у цьому полюванні на селян). Коли з вантажівок, якими їх транспортують до поліції в місця концентрації, хтось намагається тікати, завжди знаходиться десяток городян, готових наздогнати, побити і передати його міліціантам. Це пояснює й розпорядження, які забороняють медикам лікувати селян у місті.

Вдень тут збирають дві тисячі цих бідолах, а вночі вивозять [їх] подалі. Цілі родини, які прибули в місто з останньою надією уникнути голодної смерті, безжалісно запроторюють на один-два дні у концентраційні пункти, а потім вивозять, зазвичай голодних, за 50 і більше кілометрів від Харкова й викидають у приярки. Багато нездатних рухатися там помирають, іншим вдається вибратися звідти, а деякі знов повертаються у місто, де часто жебракують. Від одного з них я дізнався про місцевість, яка знаходиться поміж ставів за Рай-Єленівкою, до якої 4 години ходи від найближчої залізничної станції. Кожні три-чотири дні туди відправляється бригада грабарів для заковування мерців.

Від деяких лікарів я дістав підтвердження, що смертність у селах часто сягає 80 відсотків, але не [буває] нижче 50 відсотків. Найбільше уражені – Київська, Полтавська, Сумська області, про які можна говорити як про знелюднені.

Доповнюю ще однією назвою перелік мертвих селищ: Лутова *, що неподалік від Харкова, раніше мала 1500 душ, зараз нараховує близько дев'яноста.

Щодо санітарного стану, то гіршого за існуючий не може бути. Тому лікарям заборонено говорити про тиф і смерті від голоду; їм також не дозволяють збирати дані, які являють інтерес з наукової точки зору. В усякому разі я одержав такі відомості щодо патології, пов'язаної з недоїданням. Ті, хто не має змоги одержувати хліб (дуже чорний, з різними домішками), втрачають сили поступово і гинуть від паралічу серця без ознак якоїсь хвороби. Тим часом у тих, хто споживав лише овочі і трохи молока, повільно опухають суглоби, ноги; вони також помирають від паралічу серця.

Частими є випадки галюцинацій, коли дітей приймають за тварин, ріжуть і їдять. Ті ж, хто зміг відновити свої сили, використовуючи цю їжу, не пам'ятали, що хотіли з'їсти власних дітей і заперечували, що могли мати такі наміри.[...]

К[оролівський] консул *Серджо Граденіго*

Lettere da Kharkov. La carestia in Ukraina e nel Caucaso del Nord nei rapporti dei diplomatici italiani, 1932–33. A cura di Andrea Graziosi. – Torino, 1991, P. 189–191. Переклад з італійської М. Варварцева.

* Йдеться, ймовірно, про с. Лютівка Золочівського району.

№ 611 *Лист С. Косіора і П. Постишева до Й. Сталіна
про залучення мешканців міст до збирання врожаю*

16 липня 1933 р.

Ввиду исключительно богатого урожая на Украине, особенно скакнувшего вверх за последние две недели и особенно в степной части, основной вопрос заключается в быстрой и хорошей уборке этого урожая. Для этого прежде всего необходима помощь колхозам рабочей силой из городов, фабрик, заводов и местечек за счет местечкового населения и кустарей.

Нами намечены следующие меры: использовать рабочих с фабрик и предприятий в основном за счет отпускников, приурочивая отпуска к периоду уборки, косовицы и молотбы, и только в отношении части мелких предприятий, где ощущается острый недостаток сырья, за счет остановки этих предприятий на две-три недели. При этом мы совершенно исключаем посылку рабочих из угольной, металлургической, химической промышленности и основного машиностроения. Ориентировочная минимальная потребность в дополнительной рабочей силе составляет:

по Одесской обл.	– 40 тыс. чел.
по Днепропетровской обл.	– 10 тыс. чел.
по Харьковской обл.	– 30 тыс. чел.
по Донецкой обл.	– 10 тыс. чел.

Чтобы создать заинтересованность привлекаемой на уборку рабочей силы как с предприятий, так и за счет местечкового населения и кустарей, необходимо разрешить колхозам натуроплату с таким расчетом, чтобы каждый взрослый рабочий, проработавший 2–3 недели, мог заработать примерно 5–6 пуд. хлеба, подросток – 2–3 пуд.

В колхозах, где ощущается острая нужда в рабочей силе, эта оплата с лихвой окупится за счет уменьшения потерь благодаря более быстрой, экономной уборке. Расход этот должен производиться колхозами за счет 10–15 % фонда от обмолота на внутриколхозные нужды. При большом урожае нынешнего года этот дополнительный расход для колхоза и колхозников ни в коей степени не будет обременительным и не отразится на размерах аванса самих колхозников. Без установления в какой-то степени натуроплаты быстрое привлечение в нуждающиеся колхозы рабочей силы в необходимом количестве будет чрезвычайно затруднительным, и, безусловно, мы не получим необходимых темпов и качества работы. Чтобы обеспечить быструю переброску этой рабочей силы по железным дорогам, считаем необходимым перевозку рабочей силы, направляемой в колхозы, произвести за счет государства.

Просим утвердить эти наши предложения.

*С. Косіор
П. Постишев*

№ 612 *Постанова бюро Арбузинського райкому КП(б)У
Одеської області про «куркульсько-шкідницьку»
діяльність управи колгоспу «Жовтнева революція»*

17 липня 1933 р.

Відмітити, що управа колгоспу «Жовтнева революція» – Богородицький, Мар'янов, Малиш – організували явну куркульсько-шкідницьку роботу, спрямовану на зрив закону про хлібоздачу.

Скосивши 0,45 га посіву жита, обмолотили без відома МТС і без обліку й хліб роздали на трудовні. Цим грубо порушили закон, що із намолоченого повинні 90 % зараз же везти до елеватора у хлібоздачу, а 10 % витратити на внутрі[шньо]колгоспні потреби, тобто перші 4–5 днів видавати ці 10 % щодня на трудовні, потім 10 % засипати у вимбар * колгоспу для періодичної видачі колгоспникам на трудовні та фураж худобі, що видається також із цих 10 %.

А тому, встановивши цю куркульську провокацію, що спрямована на зрив хлібоздачі, Богородицького – голову колгоспу, кандидата партії, виходця з сім'ї великого кіннозаводчика, Мар'янова – заст. голови колгоспу, кандидата партії, Малиша – комірника, кандидата партії – з партії виключити і віддати до суду.

Доручити прокуратурі негайно розглянути справу і винних притягнути до відповідальності.

Попередити всі партосередки, сільради, управи колгоспів посилити увагу до боротьби з такими куркульськими шкідницькими маневрами, що спрямовані на зрив хлібоздачі.

Цю постанову оголосити в пресі.

Секретар *Кобзар*

Державний архів Миколаївської області. – Ф. 30. – Оп. 22. – Спр. 17. – Арк. 161. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 542.

№ 613 *Постанова бюро Київського обкому КП(б)У
про відкриття кіосків для продажу комерційного хліба
у дачних місцевостях*

21 липня 1933 р.

Запропонувати Київському МПК негайно відкрити по всіх дачних місцевостях (Ворзель, Боярка, Пуща-Водиця, Дарниця, Святошине тощо) ларки для продажу комерційного хліба.

Секретар обкому КП(б)У *Демченко*

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 23. – Арк. 123. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 543.

* Комору.

№ 614 *Інформація Солобковецького райкому КП(б)У
Вінницької області про становище в районі**23 липня 1933 р.*

Уборка врожаю. В районі почалась уборка врожаю озимого жита. Уборку розпочали насамперед колгоспи сіл: Корначівка, що вже вижав 8 га, Проскурівка ім. Комінтерну – вижав 13 га, ці колгоспи розпочали жнива 20–21 липня. Вслід за ними також розпочали уборку жита колгоспи: села Морозова – «Червоний орач», села Андріївка – «Шлях до комуни» та Сприсівка – ім. Ворошилова. 23.VII – вирішили також жати колгоспи: села Савинець – ім. Петровського й села Удріївець – «Нова сила». Всього, за даними на 23 липня, в районі вижато озимого жита в колгоспах 37 га. 25.VII – починають збирання озимих майже усі колгоспи району, за винятком 2–3, що розпочнуть жати з 26.VII. Розгортання масових жнив у районі як у колгоспах, так і в одноосібному секторі, буде з 26–27 липня. Вже з самого початку колгоспи, що почали жнива, показують високу якість роботи й організованість в переведенні збирання врожаю.

Щодо сіноуборки, то за станом на 20.VII – в районі колгоспами скошено природних сіножатей 134 га, або 100 %, та сіяних трав – 806 га, або 58 %. Одноосібним сектором скошено природних сіножатей теж за даними на 20.VII.33 на площі 138 га, сіяних трав на площі 418 га, або 52 %. Застоговано, тобто звезено сіно з поля на токи та до стоделей: колгоспами з природних луків із площі 70 га, сіяних трав лише з 42 га, в одноосібному секторі звезено сіно природних трав з площі 57 га й пряних трав з площі 14 га.

Судові репресії. В зв'язку з досяганням хлібів у районі ще більш учаснилися випадки знищення врожаю, зрізування колосків та витолочування; коли з початку випадки зрізування колосків носили дрібний характер, то з часом це набирає більш політичної ваги й більших розмірів пошкодження врожаю, що його організовує класовий ворог куркуль та його агентурно-петлюрівські елементи.

В інформполітсводці на 13.VII ми писали, що в селі Підлісному-Цукарові куркулька, що її розкуркулено й чоловіка засуджено за участь в Поділ-Тарнавському повстанні (1931), – Кушлінська Марія – разом з Колісником Антоном (виключеним з колгоспу за кражу хліба з гамазею, по соцстану бідняком) – зрізали на колгоспному полі 20 кіло колосків. Цю справу вже розглянуто: справу Колісника розглянув районний нарсуд й засудив його до 8 років ув'язнення в далеких таборах, а справу Кушлінської розглянула виїздна сесія облсуду й засудила її до 10 років ув'язнення в далеких таборах.

В селі Удріївці – Хохловська Броніслава Феліксівна, твердоздатчиця, майно її розпродано за невиконання господарсько-політичних кампаній, позбавлена користування присадибною землею за невиконання завдань з весняної посівкампанії, нарізала на колгоспному полі 4 кг колосків, зараз справа знаходиться ще в слідчих органах на переведенні слідства й незабаром буде розглянута.

Теж у селі Удріївці – Червінний Микола Григорович, твердоздатчик, судимий за невиконання хлібозаготівлі, 17.VII – на колгоспному полі ви-

жав 0,06 га, справу про це теж розглянуто виїздною сесією облсуду, й Червінного засуджено до ув'язнення в далеких таборах на 10 років.

В селі Корначівка – Ніколаєва Дюжбіта Михайлівна, куркулька, розкуркулена й майно її продано за штраф за невиконання господарсько-політичних кампаній, 14.VII – на колгоспному полі вижала 0,03 га. Виїздною сесією облсуду засуджена за це до ув'язнення у далеких таборах на 8 років.

В селі Томашівка – Стаднік Матвій Яковів, куркуль, розкулачений систематичний злодій-рецидивіст, вже два рази судимий, на колгоспному полі, на найвіддаленішому участку, протягом декількох раз зрізував і витолочував озимий посів, – до того, що більшу частину посіву знищив на площі 0,75 га. Справу цю розглядала виїздна сесія облсуду, й Стадніка Матвія засудили за це до розстрілу.

Треба відмітити й такі факти, що мали місце серед КСМ-організації. В селі Корначівка до комсомолу проліз підкуркульник Бондар, який в час судового засідання там виїздної сесії облсуду, яка розглядала судову справу куркульки Ніколаєвої за зрізування колосків, – Бондар на суді виступив як свідок на захист Ніколаєвої й заявив: «Ніколаєва цілу зиму голодувала, вона жила зовсім без хліба, з наступом весни вона ще більше почала голодувати, не маючи ніяких продуктів для прожиття, я їй майже цілу зиму, та не тільки я, а й цілий ряд людей їй допомагали й підтримували, бо інакше вона була б померла з голоду». Так заявив куркульський агент з КСМ-квитком у кишені Бондар, що втратив класове чуття. КСМ-осередок Бондаря з комсомолу виключив. Коли справу про Бондаря перевіряв член бюро РК АКСМУ, то виявилось, що Бондар має в лісництві засіяної на орендній землі 2 га озимини. Будучи в колгоспі, він зовсім не має трудовнів і зв'язався з куркульсько-петлюрівськими та іншими соціально-ворожими елементами села. Бюро РК АКСМУ постанову КСМ-осередку про виключення Бондаря з комсомолу підтвердило.

В селі Підлісне Мукарове комсомольця Оржеховського управою колгоспу було без згоди на те КСМ-осередку поставлено за вартового біля колгоспного врожаю (КСМ-осередок на це не погоджувався тому, що перевіряв факти злигання Оржеховського з куркульнею та його випадки некомсомольської поведінки: п'янка, розпуста).

Незважаючи на протести КСМ-осередку, управа колгоспу все ж таки Оржеховського послала на варту колгоспного врожаю.

КСМ-осередок через свою спеціальну бригаду організував перевірку, як колгоспні об'їзники та вартові, й зокрема Оржеховський, охороняють колгоспний врожай. КСМ-бригадою виявлено, що першої ж ночі Оржеховським переведено зрізування на колгоспному полі колосків, Оржеховський нарізав 12 кг колосків.

Цю справу КСМ-осередок зразу ж поставив на своїх зборах – Оржеховського з комсомолу виключив і поставив питання перед управою колгоспу про виключення його з колгоспу та віддачу під суд.

Справа на Оржеховського вже зараз знаходиться в судово-слідчих органах і незабаром буде розглянута в показовому порядку.

Бюро РК АКСМУ дало спеціальну директиву КСМ-осередкам про перевірку складу виділених вартових КСМ-осередками комсомольців, очищення КСМ-лав від пролізших соціально-ворожих, куркульсько-петлюрівських елементів, та широко популяризувати справу про вчинки Бондаря й Оржеховського і мобілізації КСМ-організації та позаспілкової молоді на охорону врожаю колгоспних ланів, а також на допомогу в охороні врожаю в одноосібному секторі.

РПК зобов'язав усі партосередки, сільради та управи колгоспів посилити охорону посівів на полях, негайно ще раз перевірити всіх об'їзників та ланових, очистити їх від соціально-ворожого елементу, замінивши вичищених витриманими, перевіреними і відданими колгоспній справі колгоспниками. А разом з тим РПК зобов'язав партосередки й сільради та управколгоспів посилити навколо боротьби за охорону врожаю широку політично-масову роботу й мобілізувати навколо цього ще більш уваги колгоспних і трудящих одноосібних мас, широко популяризуючи постанови суду за кражу й зрізування колосків.

РПК зобов'язав персонально секретарів партосередків, голів сільських рад та управ колгоспів, аби вони систематично, через виїзди на поля перевіряли роботу вартових, об'їждчиків та ланових.

Випадок людоїдства. 22.VII.[19]33 року в селі Тарасівка колгоспниця Федаш заманила до себе в хату хлопчика 7 років Ковальчука Філька (теж колгоспника) й почала його вбивати. Хлопчик почав кричати, й на цей крик прибігла сусідка, яка хотіла зайти в хату, але двері були замкнені, то вона, поглянувши у вікно й побачивши, що Федаш убиває хлопчика, почала кричати, й лише тоді збіглись люди, які відборонили цього хлопчика.

Сама Федаш, як виявляється, була напівбожевільна. Її зразу ж було забрано до сільради, куди досить багато вже було зійшлося народу, й коли б там не було декількох колгоспних та сільських активістів, то над Федаш були б влаштували присутні самосуд, але присутній актив до самосуду не допустив. Зразу ж було доведено до відома райапарат ДПУ, куди на місце виїхали пом. райуповноваженого ДПУ та інспектор райміліції, які, вже будучи на місці в селі Тарасівка, виявили, що 17.VII в селі теж зникла невідомо куди дівчинка 8 років. І коли Федаш було забрано в райміліцію, а разом з нею й її хлопчика, який [той] в райміліції почав розказувати, що цю дівчинку теж вбила його мати й вони її з'їли.

Федаш, пробувши в райміліції в окремій камері до ранку 23.VII, й померла там-таки в камері.

Зараз в зв'язку з цим випадком політично-моральний настрій в Тарасівці та в ближчих до неї селах значно погіршав.

РПК дав терміново директиву партосередкам про переведення політично-масової роботи з колгоспниками та трудящими одноосібниками, мобілізуючи їх увагу на завершення просапної кампанії, переведення жнив та хлібоздавання й переведення рішучої боротьби з куркульсько-петлюрівськими елементами, що, використовуючи такі випадки, намагаються викликати обурення серед колгоспних та бідняцько-середняцьких відсталих мас проти радвледи.

Справа про цей випадок райапаратом ДПУ зараз перевіряється детальніше, й нами в подальшій інформполітзбірці буде про це написано ширше.

Секретар РПК *Щербанюк*
Інформатор *Сопілко*

Державний архів Хмельницької області. – Ф. П-401. – Оп. 1. – Спр. 80. – Арк. 41–43. Оригінал. Машинопис.

№ 615 *Звернення греко-католицького єпископату Галичини до світової громадськості з приводу голодомору в Україні*

24 липня 1933 р.

Україна в передсмертних судорогах! Населення вмирає голодовою смертю. Побудована на несправедливості, обмані, безбожництві, депривації – людоїдна система державного капіталізму довела багатий недавно край до повної руїни. Перед трьома роками керманіч Католицької Церкви св. Отець папа Пій XI енергійно протестував проти всього, що в большевизмі противне християнству, Богові та людській природі, перестерігаючи перед страшними наслідками таких злочинів, і цілий католицький світ, а з ним і ми долучилися до того протесту. Нині бачимо наслідки поступовання большевиків: положення з кожним днем стає там страшніше.

На вид таких злочинів німіє людська природа, кров стинається у жилах.

Безсильні подати яку-небудь матеріальну допомогу конаючим братам, звиваємо наших вірних, щоби молитвами, постами, всенародною жалобою, жертвами і всіми можливими добрими ділами християнського життя випрошували з неба помочі, коли на землі нема ніякої надії на людську поміч.

А перед цілим світом знову протестуємо проти переслідування малих, убогих, слабих і невинних, а гнобителів обвинувачуємо перед Судом Всевишнього.

Кров робітників, що в голоді орали чорнозем України, звиває пімсти до неба, а голос голодних женців дійшов до Господа Саваота.

Усіх християн цілого світу, усіх віруючих у Бога, а особливо всіх робітників, селян, передовсім усіх наших земляків, просимо прилучитися до цього голосу протесту та болю і розповсюдити його в якнайдалші країни світу.

Усі радіостанції просимо рознести наш голос цілому світові; може, дійде він і до убогих хатин, конаючих із голоду селян.

Нехай перед страшною смертю серед лютих страждань голоду буде для них хоч малою потіхою гадка, що їх братії знали про їх страшну долю, над ними боліли, терпіли та за них молилися.

А Ви, страждаючі, голодуючі і конаючі браття, призывайте Милостивого Бога і Спаси нашого Ісуса Христа; люті терпите муки – приймаєте їх за

гріхи свої, за гріхи цілого народу, – і кажіть з Ісусом Христом: «Нехай буде воля Твоя, Отче Небесний!» – Прийнята для Божої волі смерть – це свята жертва, що з жертвою Ісуса Христа злучена, принесе Вам Небесне Царство, а цілому народові – спасення.

Дано у Львові, в день св. Ольги, дня 24.VII.1933.

*Андрей Шептицький, митрополит,
Григорій Хомишин, станіславівський єпископ,
Йосафат Коциловський, перемиський єпископ,
Никита Будка, патарський єпископ,
Григорій Лакота, перемиський єп.-помічник,
Іван Бучко, львівський єп.-помічник,
Іван Лятишевський, станіславівський єп.-помічник*

Українська суспільно-політична думка в ХХ ст. – Мюнхен, 1983. – Т. 2 – С. 353–354.

№ 616 *Звернення Українського громадського комітету допомоги Україні до українського народу*

25 липня 1933 р.

БИЙМО У ВЕЛИКИЙ ДЗВІН НА ТРІВОГУ!

Український Народе!

Велика Україна, Твій материк, цей найбагатший край в Європі, корчить-ся нині в голодових муках і болях і терпить невиносний національний гнет.

Російські комуністи-більшовики, що вогнем і мечем знищили Українську державу над Дніпром, що багнетами насадили свою диктатуру на нашій землі, розпинають тепер український нарід. Вони нищать найкращих його синів розстрілами, мучать тюрмами й засланнями і масово виголоджують усе населення на Україні.

Це не поголоски й не сплітки, це найчистіша правда! Про цю страшну правду говорить нині голосно світ, про цю болючу правду кажуть наші та-мошні брати у численних листах до свояків і знайомих, про цю жахливу правду оповідають і численні втікачі з більшовицької неволі. Зате цю тра-гічну правду закривають комуністи. З усіх листів наших нещасних братів і з усіх оповідань утікачів чуємо розпачливий крик: «Рятуйте, бо загинемо від насильства й голоду!»

* Український громадський комітет допомоги Україні створено 25 липня 1933 р. у Львові з ініціативи Української парламентської репрезентації. Звернення підписали представники Української парламентської репрезентації Д. Левицький, Д. Великанович; Товариства «Просвіта» – В. Мудрий, С. Магальяс; НТШ – В. Левицький; Українського педагогічного товариства – О. Базюк, М. Коновалець; Українського католицького союзу – В. Кузьмович, А. Трач; Союзу українок – М. Рудницька та інші.

Український Народе!

Де б Ти не жив поза межами Великої України – чи в Галичині, чи за океаном в Америці, чи на Волині й Холмщині, чи в далекій Австралії, чи на Буковині й Бессарабії, чи в Китаю, чи на Закарпатті й на еміграції в Європі, чи в гарячій Африці – ніде Ти не можеш спокійно приглядатися величезному горю та мукам Твоїх неволених і голоджених братів.

Ти мусиш сказати своє тверде слово гнобителям і світові цілому про їхню неволю. Ти мусиш зробити все, щоби рятувати загрожене існування 35 мільонів братів, – щоби рятувати тим самим себе, своє національне життя перед загладою. Бо ж комуністичні московські диктатори завзялися вже на само життя українського народу, що найшовся під їх владою. Вони знищили всі багатства української землі, вони зруйнували українське народне господарство, вони через насильну колективізацію геть завалили хліборобство й довели українське населення до голоду. На українських широких, урожайних ланах ростуть тепер переважно бур'яни, а український хлібороб у голодових муках докотився декуди до людодства. На українській землі, де недавно хвилювали непроглядні пшеничні лани своїм буйним колоссям, запанувало наслідком комуністичної господарки людодство. Це ж найстрашніше явище під сонцем. Щоб в хліборобській країні брат поїдав з голоду брата – цього світ не чував, і земля наша досі не знала.

Одначе й людодство не спинило російських комуністів від того, щоб тепер, при зборі цьогорічних невеликих урожаїв, не наложити своєї руки на весь український збір. Комуністи рішили вивезти з України все збіже на північ, у московські промислові осередки, а українське населення тим самим віддати масово на поталу голодовій смерті. За спротив населення проти такого обдирання краю та проти голодження комуністи нищать його немилосердно розстрілами, а всю вину за неврожай складають на українську національну свідомість і тому гноблять український нарід політично гірше московських царів. Вони касують усі рештки політичної автономії Радянської України, нищать усі українські культурні надбання та викорінюють українізацію. На виснаженому голодом народньому організмі виконують при допомозі терору ще й нечуваний і невиданий в історії ніякого народу політичний гнет.

Український Народе!

Урвалася міра Твого терпіння. Мовчати далі не можна. Скрізь, де б'ється українське серце, треба не тільки протестувати проти всіх комуністичних насильств, а й заворушити сумлінням цілого людства, поставити на ноги весь світ, щоби він звернув увагу на Твоє положення й прийшов Тобі з допомогою.

Українська парламентарна репрезентація і всі центральні українські установи заснували у Львові Український громадський комітет рятунку України. Подібні українські комітети треба творити по всьому світі, треба їх працю узгіднювати та спільними зусиллями змагати до облекшення долі наших неволених братів на Великій Україні.

Український Народе!

Де б Ти не жив – чи на власній землі, чи на еміграції, чи в Європі, чи за океанами – ставали одностайно в суцільні лави боротьби з насильством. Мобілізуй опінію * світу проти всіх комуністичних страхіть на Великій Україні. Допомагай своїм братам на Великій Україні чим можеш і як можеш. Львівський громадський комітет поведе масову рятункову акцію в краю та за кордоном і в найкоротшому часі оголосить подрібний її план. У своїй праці Комітет рятує загальну, масову підтримку. Повний віри в успіх початого діла, Комітет кличе до дружньої співпраці всіх українців, що щиро хочуть з'єднатися в болю зі своїми гнобленими наддніпрянськими братами.

А Ви, нещасні, опухлі з голоду Брати з-над Дніпра, Кубані та Дону, прийміть від нас вислови подиву для Вашої мужньої постави в нещастю, прийміть вислови найглибшого співчуття у великому горі й будьте певні, що скорше чи пізніше прийде кінець Вашим мукам, а з-поза комуністичних хмар і темряви, що повисли над Україною, засяє сонце Волі.

Львів. Дня 25 липня 1933.

Діло. – 1933. – 14 серпня.

№ 617 *Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про масове зрізання колосків у Бородянському районі*

28 липня 1933 р.

1. Бюро обкома признает совершенно недопустимым, что почти повсеместно в районе наблюдается массовое срезание колосков при отсутствии какой-либо охраны урожая.

Секретарь обкома КП(б)У *Демченко*

Державний архів Київської області. – Ф. 5. – Оп. 1. – Спр. 25. – Арк. 13. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 543.

№ 618 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про план продовольчого постачання України на серпень 1933 року*

1 серпня 1933 р.

1. Утвердить представленный Наркомснабом план хлебоснабжения на август месяц.

2. Обязать обкомы и исполкомы восстановить полностью нормы снабжения хлебом для рабочих, ИТР, служащих и их иждивенцев особого и пер-

* Громадська думка.

вого списков, не допуская в дальнейшем нарушения установленных для них норм хлебоснабжения.

3. Установить для рабочих второго списка норму снабжения хлебом 600 г на день.

4. Обязать уполкомзаг СНК – т. Степанского и Заготзерно – т. Меламеда восстановить в течение августа месяца нормальный переходящий резерв муки для рабочего снабжения в Донбассе, Харькове, Днепропетровске, Кривом Роге, Одессе и Киеве.

5. Установить для рабочего снабжения Украины с 15 августа следующий ассортимент муки по отдельным промцентрам:

Для Донбасса и Харькова – 60 % пшеничной и 40 % ржаной;
Днепропетровска (с Каменским), Криворожского бассейна, Запорожья – Днепрокомбината и Тирасполя – 50 % пшеничной и 50 % ржаной;
для гг. Одесса и Киев – 40 % пшеничной и 60 % ржаной.

6. Перевести с 1 августа учителей, агрозооветспециалистов и медработников села и их иждивенцев на снабжение хлебом за счет 2 % начисления на поставку государству колхозами и единоличниками зерна.

Предупредить обкомы и исполкомы, что бесперебойное снабжение указанных потребителей находится в прямой зависимости от своевременного поступления зерна на заготпункты Заготзерно за счет указанного 2 %-ного начисления.

7. Отмечая неудовлетворительный ход скотосдачи по Днепропетровской и Харьковской областям, что затрудняет бесперебойное снабжение мясом рабочих важнейших предприятий указанных областей, – предложить обкомам принять специальные меры к усилению скотосдачи и предупредить, что мясоснабжение указанных областей находится в прямой зависимости от выполнения плана мясосдачи.

8. Отмечая неудовлетворительную работу сахаротрестов Киевского, Харьковского и Винницкого по вывозу сахара, предназначенного для рабочего снабжения и нужд промышленности Украины, обязать директоров сахаротрестов: Киевского – т. Синякова, Харьковского – т. Криха и Винницкого – т. Корсунского до 15 августа полностью отгрузить причитающийся сахар по плану снабжения июля и августа месяцев, как для нужд рабочего снабжения, так и пищевой промышленности.

9. Просить ЦК ВКП(б) включить в список городов, где производится свободная продажа хлеба: Чернигов, Проскуров, Каменец-Подольский, Житомир, Бердичев, Полтава, Кременчуг и Сумы.

10. Поставить перед т. Микояном вопрос об открытии в Харькове 2–3 гастрономических магазинов по повышенным ценам и 2–3 коммерческих ресторанов.

№ 619 *Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про порядок засипки фондів на потреби колгоспів і розподіл зерна між колгоспниками за трудов днями»*

2 серпня 1933 р.

У зв'язку з тим, що окремі колгоспи вже виконали річний план поставки зерна державі, РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) постановляють:

1. Після виконання колгоспами своїх річних зобов'язань щодо поставки зерна державі, здачі зерна порядком натуроплати робіт МТС і повернення позик колгоспам приступити до засипки насінневих фондів для озимої й ярої сівби, утворення страхових насінневих фондів розміром від 10 до 15 відс. річної потреби на насіння (залежно від врожаю) і утворення фуражних фондів у розмірах річної потреби усупільненої худоби.

2. РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) зобов'язують радянські і партійні організації ніяких інших фондів, крім зазначених вище, не утворювати.

3. Все зерно, що лишається в колгоспі, після виконання ним зазначених вище зобов'язань і утворення встановлених вище фондів, розподілити повністю між колгоспниками за трудов днями.

4. РНК Союзу РСР і ЦК ВКП(б) нагадують ще раз, що ніякі зустрічні плани зернопоставок не можуть бути допущені, й винних у допущенні зустрічних планів притягатимуть до карної відповідальності.

Голова РНК Союзу РСР *В. Молотов (Скрябін)*
Секретар ЦК ВКП(б) *Й. Сталін*

Комуніст. – 1933. – 4 серп.

№ 620 *План використання зернових культур урожаю 1933 року **

9 серпня 1933 р.

	Прод-хлеба	Фуражные	Крупяные	Бобовые	Всего зерновых
Приход					
Наличие на 1 июля 33 г.	84,6	20,0	5,8	1,0	111,4
Поступления	870,0	278,0	89,0	13,0	1250,0
Использование непродовольственных культур	15,0	–	–	–	15,0
Всего в приходе	969,6	298,0	95,8	14,0	1376,4
Расход					
Внутреннее снабжение	724,4	201,1	83,5	4,6	1013,6

* Додаток до постанови РНК СРСР від 9 серпня 1933 р. «О плане использования зерновых культур урожая 1933 года».

В том числе:					
Нормирован. снабж.	390,0	–	–	1,6	391,6
Свобод. продажа хлеба	100,0	–	–	–	100,0
Переработка на муку	–	15,0	–	–	15,0
Переработка на крупу	–	19,0	60,0	1,0	80,0
Гужтранспорт городов и промышл.	–	30,0	–	–	30,0
Торф	3,4	0,3	–	–	3,7
Путина	8,0	0,5	–	–	8,5
Цветметзолото	12,0	6,8	–	–	18,8
Лес	18,0	20,0	–	–	38,0
Северн. окраины	13,7	2,5	–	–	16,2
Животноводство	1,0	16,0	2,5	0,5	20,0
Промышленность:					
а) спиртовая	17,0	42,0	21,0	–	80,0
б) пивоваренная	–	8,0	–	–	8,0
в) макаронная	17,0	–	–	–	17,0
г) кондитерская	13,0	–	–	–	13,0
д) крахмалопаточная	–	6,5	–	–	6,5
е) безалкогольная, кофе- диетич., текстильная и проч.	2,3	3,5	–	1,0	6,8
Военвед и ОГПУ	28,0	25,0	–	0,5	53,5
ГУЛАГ	4,0	3,0	–	–	7,0
Спецпереселенцы	5,0	–	–	–	5,0
Стимул. с/х. загот.	77,0	3,0	–	–	80,0
Торгсин	10,0	–	–	–	10,0
Манка	5,0	–	–	–	5,0
Б. Экспорт	55,0	38,0	1,0	6,0	100,0
В. Фонды	118,0	45,5	4,0	2,0	169,5
В том числе:					
1) госфонд	18,0 *	31,5	–	–	49,5
2) нефонд	100,0	14,0	4,0	2,0	120,0
Г. Утери	10,0	10,0	2,0	0,2	22,2
Всего в расходе	907,4	294,6	90,5	12,8	1305,3
Переходящие остатки	62,2	3,4	4,3	1,2	71,1

Управляющий делами Совета
народных комиссаров Союза ССР И. Мирошников

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 473. – Арк. 8–9. Оригинал. Машинопис.

* Кроме того, 5,5 млн крупы в зерновом выражении (прим. докум.).

№ 621 *Доповідна записка голови ЦКК КП(б)У В. Затонського до ЦК КП(б)У про стан колгоспів, громадського харчування та хлібоздачу в Київській області*

16 серпня 1933 р.

Побывал в районах: Брусиловский, Попельнянский, Сквирский, Володарский, Тетиевский, Оратовский, Монастырищанский, Мархлевский, Новоград-Волинский, Барышевский и Коростенский, в каждом от 1 до 5 колхозов *.

Совершенно общее явление для всех одинаково: будь то буряковые, будь то полесские районы – возмутительное отношение колхозной администрации, сельсоветчиков к рядовой колхозной массе. Как правило, узаконенных авансов на трудодень не выдают. Иногда находятся и объективные причины – сырое зерно, трудности организации перемола, так как мельничная сеть плохо срегулирована, но чаще подыскиваются причины искусственные – не успели составить списки трудодней (в 4 колхозах разных районов), раньше надо сдать государству, причем это говорится [с] самым серьезным видом в присутствии колхозников (в Мархлевском районе так же, как в Донбассе, толковали, что 10 % надо считать не от обмолота, а от сдачи на ссыпункт, в Тетиеве это же положение было официально зафиксировано райкомом и МТС)...

В огромном большинстве случаев хлеб до последнего времени выдавался в виде пайка за дневную отработку от 600 г до 1,5 кг (смотря где).

В Новоград-Волинском районе наткнулся на выдачу на трудодни, но не от начала года, а только июльские (т. е. снова уравниловка для лодырей, саботировавших весенние работы).

Лишь в 4 колхозах на всем пути встретил выдачу действительно на трудодни, и там, естественно, настроение было бодрое. Вообще же колхозник не верит, что взаправду обойдется без встречного плана и что хлеб ему когда-нибудь выдадут на руки.

В Брусиловском районе один (правит единоличник) сдал весь план рожью, получил квитанции, а остальной хлеб закопал на огороде. Его изловили, пристыдили, заставили свезти хлеб домой обратно в комору. Это должно было создать впечатление, что действительно излишков не «контрактуют», но село толкует – хитрят большевики. Не доверяют и колхозники, даже хорошо настроенные.

Например, в Монастырищанском районе в колхозе «Перша п'ятирічка» бригадир около молотарки рассказывал, добродушно жалуясь на свою жену, что она не дает ему хлеба вдоволь (там выдали муку на трудодень и пекут хлеб дома), отрезает кусок не больше фунта, так как – де, неизвестно, сколько еще дадут, в прошлом году с осени все съели, зимой голодали. А в этом колхозе по минимальному подсчету должно выйти 8–9 кг на трудодень. Бригадир хитрил, что жена так думает, но, видимо, у самого не было

* Кількість відвіданих В. Затонським колгоспів.

аргументов для разубеждения. Вид у него был действительно полуголодный. В этом колхозе обедов в поле не варят вовсе, экономят продукты.

В 3–4 местах после длительных разговоров удавалось установить у проговорившихся правленцев, что они боятся давать хлеб колхозникам на руки. Им кажется, что трудовая дисциплина лучше поддерживается, если колхозник сидит на ежедневном пайке. Вреднейшая установка, диаметрально противоположная линии партии.

Общественное питание в колхозах поставлено отвратительно. Чрезвычайно редко встретишь, чтоб сварили борщ или кашу, а то все затирка, или как ее на юге Киевщины зовут еще, «шлихта» (иные произносят «шлихтер» – сразу было непонятно, за что вязальщицы Шлихтера поносят) *.

Никакой экономии от такого бесхозяйственного отношения к рабочей силе не получается. На ту же «шлихту», или «затирку», расходуют муки немало, толкут зерно в ступах, или варят пшеницу, или даже рожь целым зерном, как кутью. В результате одно недовольство и работа, как на принудилковке.

Подчеркиваю, что там, где выдали на трудодень и где колхозная масса начинает всерьез верить, что будет с хлебом, настроение прекрасное, и работают бодро, аккуратно.

Но пока наши низовые администраторы и районщики делают почти все от них зависящее, чтобы испортить колхозникам настроение. Между правлением и массой в большинстве чувствуется разрыв. Выявлены случаи, например в Оратовском районе, когда вредители, захватившие правление (колхоза им. Сталина), сознательно проводили такую тактику, чтобы разлагать колхоз (там 5 человек арестованы ГПУ и сознались). Но чаще это делают наши люди по глупости.

Второе, тоже общее явление – молотилки работают отвратительно, не вырабатывая подчас и четверти нормы. Причины: плохой ремонт самих молотилок и двигателей – МТС взяли их в свои руки, но отнеслись формально, а колхоз уже не хозяин – валит всю вину на МТС.

Не меньшее значение имеет столь же отвратительная организация труда около молотилки – перебои с подвозкой, неудачное расположение подавальщиков, вялость барабанщиков и т. п. Колхозник, работающий за паек, при остановке молотилки идет спать. Настоящей заинтересованности мало, а МТС не руководит. Ни в одной из видимых мною МТС настоящего оперативного руководства не чувствовалось.

Характерно, что ни в одной МТС не использовались ежедневные сводки, получаемые от весовщиков. Там указывается, сколько намолочено за день, когда работа началась, когда окончилась, сколько времени стояли и по какой причине. Никто из руководителей этих документов не просматривает, они поступают в лучшем случае в статистику, которая плюсует полученные цифры для определения общей суммы умолога, а судьба каждой отдельной конкретной молотарки никого не интересует (разве случайно наскочит при объездах). В 2 МТС (Тетиев и Мархлевск) эти ежедневные ведо-

* О. Шлихтер у 1927–1929 рр. був наркомом землеробства УСРР.

мости весовщиков направлялись сразу к бухгалтеру, который собирался их использовать для баланса.

Выходит так, что аппарат в МТС работает вхолостую, директора, политотделы тоже разъезжают впустую. Во всяком случае, молотилки используются издевательски.

Третье – общее всем районам – не скирдуют, хотя Киевский обком указания давал. С 12-го по Правобережью прошли дожди. Опасность потерь увеличивается.

Четвертое – планы осеннего сева рассчитываются механически. В ряде районов я нашел установки – окончить хлебосдачу к 15 августа, наипозднее к 20. Желанное принимается за действительно существующее, и план сева составляется из расчета, что тяговая сила уже не занята ни молотьюбой, ни, особенно, возкой хлеба. Чисто бумажное планирование. На деле к севу не готовы, хотя кое-где, правда, в Полесье, уже начали высевать рожь (озимый рапс уже сеяли везде, но его немного).

* * *

Если в буряковых районах единоличники уже отмирают, хотя их там больше, чем в Степи, то в Полесье они еще хозяйствуют, колхозы почти не растут. Перевеса колхозного хозяйства тут не чувствуется. Мне кажется, что отчасти этому виной наша неуклюжая политика с полесскими МТС. Туда трактора довозились больше для политики, так как, например, в Мархлевском [р-не] до конца мая почти трактора не могут выйти в поле, чтобы не загрузнуть в болото. Массивов для разворота тоже нет.

В Пулинском районе, по свидетельствам т. Демченко, во имя тракторизации вредительски перепахали примитивную крестьянскую мелиорацию (сточные канавы на полях) и заболотили район. В то же время нормы натуроплаты одинаковы и для Степи, и для Полесья, так что, сдавая по натуралогу 0,2–0,3 ц с гектара, полесский колхозник должен сдавать МТС 12–15 и до 22 % своего урожая (комплекса МТС обычно не учитывают), т. е. при урожае нынешнего года иногда больше 2 ц с гектара, так как к тому же трактор ему часто его грядки портит (поля индивидуалов в низинах похожи на гряды для защиты от вымокания), так как на небольших участках от частых поворотов тракторные огрехи доходят до 15–20 %, так как неумелая вспашка иногда выворачивает ему подзол на поверхность (в Полесье нельзя местами пахать слишком глубоко), да еще когда потом молотарка от МТС работает неважно, не удивительно, что даже без содействия классового врага проявляются антиМТСовские и вообще антимеханизаторские настроения у полесского колхозника. Я думаю, что в дальнейшем нам удастся преодолеть технические трудности и ввести подлинную механизацию и на Полесье, но пока что трактор лучше использовать в Степи или на буряках, а Полесье можно еще на лошадке поездить – кормов достаточно, зимой лес возить на ней же. Автомобиль по лесным и болотным дорогам тоже не больно ходок.

Во всяком случае, оплату работы существующих МТС в Полесье придется понизить. Если урожай этого года может все перекрыть, то при обыч-

ном урожае и низкой товарности зернового хозяйствования натуроплата окажется непосильной.

В этом Полесье до сих пор преобладает ручная уборка и не только кося, а серпом. Есть села, где до этого года косы не употребляли для уборки хлебов, а серпом аккуратно срезали и собирали каждый колосок, правда, эти традиции мелкокрестьянского хозяйства иногда переплетаются сейчас с колхозными извращениями. Так, в Новоград-Волынском районе, да и в других полесских, колхозники считают более выгодным серп по сравнению с кося не только потому, что при этом меньше потери отдельных колосков. Норма выработки косаря около полгектара, жницы – около 1,1. Таким образом, при работе серпом можно выработать больше трудодней. Колхозники считают, что это им выгоднее. Если они работают за паек – это неудивительно.

Сыпные пункты совершенно не подготовлены к развернувшейся кампании по сдаче хлеба, очевидно, заготовители по опыту прошлых лет были уверены, что в августе не так уж много повезут. Кроме того, очевидно не учитывались особенности районов со значительным удельным весом единоголичника. Это опять особенно резко выявилось в Полесье.

Самые северные районы Киевщины приближаются к окончанию плана хлебосдачи. У сыпунктов огромные очереди, но квитанцию получить еще труднее, чем сдать хлеб на весы, а рассчитаться с кассиром оказалось еще труднее, чем выписать квитанцию. Это потому, что привозят и приносят сплошь и рядом мелкими порциями, на несколько кило хлебосдачи приходится еще отдельно выписывать двухпроцентные начисления, измеряемые граммами. Сплошная чепуха. Очевидно не продумали. Надо срочно обязать уползагот продумать систему документации, в особенности для районов с преобладающим единоголичником. В Новоград-Волынке вместо двух таксаторов мы посадили на квитанции 8 человек, и то людям приходится ожидать по 7–8 часов. Какой-нибудь ничтожный Рызловский пункт (линия от Новограда до Коростеня) с одним приемщиком оказался забит десятью вагонами хлеба. Очередь свыше 200 подвод. Хлеб уже греется, квитанций нет, сдатчики штурмуют. Зав. пунктом молодой парнишка (Островский) при нас буквально плакал в истерике.

В Чоповичах за отсутствием квитанций 2 дня пункт вовсе был закрыт. Вагонов на вывозку не подают, или подают дефективные – с дырявой крышей, с сырым полом. Техника приемки хлеба начинает там сильно вредить. Это особенно резко сказывается сейчас в этих полесских районах, где заготавливать хлеб не привыкли, но при урожае нынешнего года, при условиях нового закона к нашей лучшей работе приемщики хлеба могут нам нагадить и в Степи.

По всем перечисленным вопросам надлежащие указания Киевскому обкому давались. Сейчас ЦК следует нажать, по-видимому, на все обкомы, чтобы заставили своих районщиков и колхозную администрацию выполнять точно и без поправок на свою самобытность указания ЦК ВКП(б) об авансах и прочих расчетах с колхозниками. Надо было бы в каждой области пяток головоотяпов именно за это снять с работы, огреть выговором, что ли,

чтобы другие расчухались и поняли, как надо обращаться с колхозниками, как надо поддерживать в них хозяйственную заинтересованность, а не держат на пайке, как принудиловцев.

2. Несколько директоров и начальников политотделов МТС огреть специально за молотилки.

3. Упорядочить практику приемки.

* * *

Особо надо будет заняться вопросами полесского хозяйства, его направления, механизации, химизации, а главное – коллективизации.

* * *

Дополнительные замечания. При богатом урожае озимых, а также ячменя и овса, просо и гречка на Правобережье – весьма плохи. Кроме того, в Полесье во многих местах значительные вымочки (белый пустой колос). Некоторые части единоличников, пострадавшие от вымочек или недосеявшие, несомненно окажутся в тяжелом положении. Найдутся и отдельные колхозы сильно пострадавшие. Мне кажется, что область должна подойти гибко и из своего областного резерва дать для этих отдельных колхозов и отдельных групп единоличников, особо пострадавших районов, некоторую скидку, чтобы их не разорять. Доверять это районам нельзя, понятно, но область должна проявить инициативу и с большим разбором, со строгим контролем нам пойти навстречу, там, где действительно необходимо.

В. Затонский

И еще, в полесских МТС пока нет политотделов, надо ускорить назначение.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6331. – Арк. 99–106. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 445–450.

№ 622 *Постанова бюро Зміївського райкому КП(б)У
Харківської області про боротьбу з дитячою
безпритульністю в районі*

24 серпня 1933 р.

1. Проведенную работу райкомиссии по борьбе с беспризорностью в части организации детдома беспризорных, борьбы с вывозом детей за пределы района, а также организации и обеспечения беспризорных детей, находящихся в детдоме и селах, считать удовлетворительной.

2. Наряду с этим отметить недостаточное участие в работе комиссии райздрави, РК АКСМУ и районинспекции народного образования.

3. Предложить райздраву – Золотухе, рино – Дытюк, РК АКСМУ – Бесоннов обеспечить к 1 сентября 1933 г. реэвакуацию детей.

4. К 1 сентября 1933 г. выявить сирот по району до 3 лет и старше, первых при невозможности оставления в селах определить в детдом, а старше 3-летнего возраста – оформить передачу на содержание родственникам, отдельным колхозникам, колхозам и совхозам на патронат.

5. Рино и райздраву учесть розданных детей родственникам и вообще на патронат с тем, чтобы систематически вести наблюдение за этими детьми.

6. В связи с тем, что в районе есть необходимое оставление детдома, предложить фракции РИК привести детдома в надлежащее состояние, а также обеспечить его топливом.

7. Для проведения реэвакуации с детдома и оформление патроната сирот, имеющих в селах, председателю райпрофсовета выделить 5 человек в распоряжение комиссии для указанной цели.

8. Предложить секретарям партячеек и парторгам развернуть массово-политическую работу среди колхозников и единоличников по борьбе с детской беспризорностью с тем, чтобы к 1 сентября 1933 г. сирот закрепить за родственниками, отдельными колхозниками.

9. Предложить фракции РИК дать указания сельсоветам об обязательном участии последних в проведении указанных мероприятий.

Секретарь РПК *Никулин*

Державний архів Харківської області. – Ф. 72. – Оп. 1. – Спр. 55. – Арк. 95. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 551.

№ 623 *Анонімні матеріали про справжні причини голоду, надіслані до редакції газети «Комуніст» **

25 серпня 1933 р.

ТЕЗИСЫ
(перевод с украинского)

I

Неслыханный в истории человечества голод охватывает все районы Украины, Кубани, Северную часть ЦЧО, есть ни что иное, как результат хищнической колониальной политики русского большевизма, которую проводит Москва с фанатическим упорством и цинической последовательностью.

* Матеріали надійшли до редакції газети «Комуніст» з Полтави і були передані до ЦК КП(б)У. Секретар ЦК М. Попов надіслав їх до ЦК ВКП(б) на ім'я Й. Сталіна і Л. Кагановича. У супровідному листі він кваліфікував ці матеріали як такі, що характеризують «форми і методи політичної боротьби української контрреволюції проти радянської влади».

II

Физическое уничтожение украинской нации, истощение ее материальных и духовных ресурсов есть один из наиважнейших пунктов нелегальной программы большевистского централизма. Следовательно, теперь для сознательного украинца сотрудничество, компромиссная политика с большевиками, продиктованная надеждою на перерождение – означает измену национальному делу.

III

Ужаснейшие проявления голода, болезней, смерти миллионов незащищенного крестьянства, людоедство и т. д. нужно всемерно разоблачить, искать организаторов и вдохновителей голода как в ЦК, так и в сельской комячейке.

IV

Хвелевого и Скрыпника нужно рассматривать как жертвы неудачных попыток партии найти «объективных» виновников голода в лице украинских националистов, чтобы таким образом натравить массы на агрономов, учителей, инженеров и т. д. и этим самым оправдать свою преступную политику и главное – сохранить свой авторитет и в дальнейшем.

V

Националисты и вчерашние ортодоксы большевистского национального либерализма – сегодня, в момент крутого поворота партийного руля в сторону уничтожения остатков национально-культурной автономии, неизбежно должны стать пассивными оппозиционерами, потеряв надежду на какое-нибудь легальное влияние.

VI

Приход Гитлера к власти указал украинским социал-националистам действительный путь национального освобождения из-под московской оккупации.

VII

Большевистская фальсификация истории Украины имеет целью оклеветать и загрязнить национальное движение, которое во времена Центральной рады достигло своего наивысшего апогея, выветрить у молодого поколения национальное сознание и, наконец, в преувеличенном виде изобразить роль большевистского движения в украинском прошлом.

VIII

Каждый новый этап большевистской национальной политики знаменуется уничтожением национальных вольностей Украины, в связи с этим периодически пересматривается фронт исторический и вчерашнее освещение исторических фактов, противоречащее новому национально-полити-

ческому курсу, осуждается, следовательно, все историки-марксисты становятся перманентными жертвами этого политического курса. [...]

XI

Новые заводы и фабрики (в частности военного назначения) построены не в результате какого-то там энтузиазма и напряженных усилий рабочего класса, а в результате хищнически большевистской (феодалная эксплуатация против нее – идиллия) эксплуатации сельского хозяйства и голодных смертей миллионов сельской бедноты и колхозников.

XII

Коллективизация, которая совершенно не вытекала из экономических потребностей страны, привела село к вымиранию и уничтожению.

XIII

Чтобы избежать проведения хлебозаготовок исключительно политическими мерами, партия мобилизовала на эту работу сельскую молодежь («желторотых»), разбудивши у них карьеристские инстинкты, выдвигала идею встречных планов и таким способом заставила крестьянство с «энтузиазмом» снять с себя последнюю рубашку.

[...]

РДАСПІ. – Ф. 81. – Оп. 3. – Спр. 131. – Арк. 6–9. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 624 *Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про чистку
Донецької обласної парторганізації та склад керівних
кадрів*

28 серпня 1933 р.

ЦК ВКП(б) Кагановичу

Из телеграммы Косиора и Постышева видно, что они относятся к чистке несерьезно*. Выставленные ими кандидаты в председатели комиссии чистки по Донбассу не заслуживают внимания. Мне кажется, что украинцы хотят потихоньку выставить Саркиса из Донбасса в угоду Терехову. Такая комбинация означала бы ослабление Донбасса. По-моему, Саркис в качестве первого секретаря был бы сильнее Шверника, которого могут оседлать ловкачи из старой компании донбассовцев. Предлагаю Саркиса наметить первым секретарем, а Терехова – вторым, если же последний начнет финтить, снять его с Донбасса и направить на Дальвост на место Шмидта.

* 28 квітня 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) затвердило проект постанови ЦКК і ЦК ВКП(б) «О чистке партии», яким передбачалося почати чистку ВКП(б) з 1 червня. Поряд з Московською, Ленінградською, Уральською у постанові значилися Донецька, Одеська та інші парторганізації.

Все это несколько рискованно, но надо пойти на риск, так как в противном случае может снова ожить опасная для Донбасса старая семейка работников. Шверника оставить на посту предкомиссии по чистке, а потом вернуть в ВЦСПС.

Сталин

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 80. – Арк. 43–45. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 317.

№ 625 *Постанова РНК «Про переселення на Кубань, Терек і Україну» **

31 серпня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

Предложить Всесоюзному переселенческому комитету при Совете народных комиссаров Союза ССР организовать к началу 1934 года переселение на Кубань и Терек не менее 10 тыс. семей и на Украину (Степь) – 15–20 тыс. семейств.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 470. – Арк. 185. Оригінал. Машинопис.

№ 626 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід хлібозаготівель та сівби озимих*

2 вересня 1933 р.

...3) По хлебозаготовкам эта пятидневка дала новое повышение. Всего заготовлено около 130 млн пудов. Сейчас главный лимит – это хранение хлеба – склады. Большинство наших организаций к этому делу не подготовились. Сейчас мы разработали и приняли ряд конкретных мер. Намечено дополнительное использование складской площади в районах заготовок (амбаров, лабазов) в размере 63 м[лн] пуд. Под персональную ответственность руководителей поручено изыскать эту площадь не позже 10 сентября. В центры потребления намечено завезти годовую потребность мельниц, для этого обязали промышленные области изыскать за счет использования заводских и других складов площадь в размере 54 млн пуд.

* 31 серпня 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) ухвалило постанову «О Переселенческом комитете», якою були затверджені заступник голови, секретар та члени комітету. Очолив комітет О. Муралов – заст. наркома землеробства СРСР.

Приняли мы еще ряд мероприятий по линии улучшения бунтирования хлеба, ускорения приемки и охраны хлеба. Посылаю Вам эти наши постановления *.

Озимый сев развертывается неплохо. На 25 августа засеяно 7 м[ан] 697 т[ыс.] га, против 2 м[ан] 780 т[ыс.] га на это же число в прошлом году...

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 741. – Арк. 22, 23. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 326.

№ 627 *Постанова Козельщинської районної міліції
Харківської області у справі колгоспниці М. Лобась*

3 вересня 1933 р.

1933 р. сентября 3-го дня я, інспектор міліції Козельщинського р-ну Сергета, розглянув матеріал перевірки про зрізування колосків хліба із 23 кіп та кражу зерна гр. Лобась Марією в колгоспі «Жовтень» Говтненської сільради – постановив: в матеріалі перевірки, тобто в вирізці газети «Колгоспне село», пишеться, що в артілі «Жовтень» по зрізуванню колосків із 23 кіп, а голова цього колгоспу Костиренко подупав, цьому розкраданню потурав, та у вирізці газети «Розгорнутий фронт» написано, що в цім же колгоспі колгоспниця Лобась Марія накрала багато зернохліба. Перевіривши це, встановив, що в серпні місяці б. р. голова колгоспу Костиренко по заяві полевода Шолудька Василя з останнім поїхав на поле, де обнаружено, що невідомо ким було обрізано з кожного одного снопа 23 полукіпків частково незначну кількість колосків. Після цього в мент [момент] молотби та віяння хліба на току колгоспу гр. Лобась Марією украдено було жита собі в кармані грам [від] 100 до 500. В цей мент [його] в неї обнаружив полевод Шолудько Василь, привів до голови колгоспу, і Костиренко одібрав це жито. Маючи це на увазі, що як видно із проведених допитів, що зрізання колосків на ниві колгоспу «Жовтень» злочинців не встановлено, хто це творив, а також относительно украденого жита Лобась Марією 100 г, то це кража незначна і крайне маловажна. Ісходя із вищенаведеного, враховувано і те, що Лобась виробила в колгоспі 50 трудоднів, а тому постановив матеріал перевірки приєднати до наряду.

Інспектор міліції *Сергета*

Затверджую – нач. Робітничо-селянської міліції *Ілюхін*
3 оригіналом згідно: діловод міліції *Гнойовий*

ЦДАВО України. – Ф. 388. – Оп. 4. – Спр. 492. – Арк. 62. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 631.

* Йдеться про постанови Політбюро ЦК ВКП(б) «Об организации приемки хлеба», «Об охране хлеба», «О складах для зерна».

№ 628 *Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У
«Про недоліки у відвантаженні і перевезенні хліба»*

7 вересня 1933 р.

Большое скопление хлебных грузов на станции и пристани Днепропетровск (пристань – 2900 т, станция – 3700 т) создали угрозу нормальной приемке ежедневно прибывающих хлебогрузов по водному и железнодорожному транспорту. Учитывая такое положение совершенно нетерпимым, обком и облисполком постановляют:

1. Обязать контору Союзмука (т. Маслобоев) обеспечить ежедневную выгрузку с ж.-д. станции на элеватор 134 вагона, из пристани – 20 вагонов.

2. Немедленно переключить на трехсменную работу все машины, имеющиеся в распоряжении Союзмуки. Предложить Союзтранс выделить необходимое количество квалифицированных шоферов. Учитывая хорошую упитанность лошадей Союзмуки, установить, что гужтранспорт на вывозке хлеба работает не меньше 12 час.

3. Предложить дирекции Екатерининской ж. д. (т. Тюринков) немедленно выделить 5 вагонов местного сообщения для подвозки хлеба с пристани к элеватору. Конторе «Союзмука» использовать для этой цели имеющийся мотовоз.

4. Отмечая острый недостаток в брезентах, признать совершенно недопустимым, что на некоторых пристанских амбарах крыши покрыты вполне годными брезентами (Войсковое, Звонецкое, Свистуново, Андреевка, Волошское, Васильевка). Предложить Заготзерно (т. Алмазов) немедленно использовать брезенты по прямому назначению, а крыши амбаров покрыть толем, камышом или матом с обязательной навалкой землей.

5. В связи с тем, что баржи часто простаивают из-за несвоевременной погрузки имеющегося на пристанях зерна, предложить Заготзерно (т. Алмазов) немедленно принять меры к тому, чтобы задержки в погрузках были ликвидированы.

6. Обязать Заготзерно (т. Алмазов) немедленно отменить свое распоряжение о неподаче мешкотары для перевозки хлеба пароходами.

7. Обязать Днепроторг в двухдневный срок организовать на пристани лоток с продажей предметов первой необходимости и коммерческого хлеба специально для рабочих погрузочно-разгрузочных работ.

8. Выделить 2 ответственных областных работников для помощи транспортным и заготовительным организациям по своевременной разгрузке станции и пристани Днепропетровск.

Обком КП(б)У *Хатаевич*

№ 629 *Довідка ОДПУ про зарахування зернової натуроплати в рахунок державних поставок у Дніпропетровській і Харківській областях*

7 вересня 1933 р.

І. Днепропетровская область

По Магодовскому пункту Заготзерно Чубаревского района установлено пять случаев приемки зерна от колхозов в счет натуроплаты и зачисления его в общегосударственную хлебосдачу:

1) по артели «Нове життя» – 70 центнеров овса и другой раз 24 центнера пшеницы;

2) по артели «Соцторг» – 49 центнеров пшеницы;

3) по колхозу им. К. Либкнехта – 18 центнеров ячменя.

Артели и колхозы обслуживаются МТС Златопольского района.

Тем же пунктом Заготзерно принято от колхоза «Колос» Чубаревского района Пологовской МТС 60 центнеров зерна в счет натуроплаты и зачислено в общие хлебопоставки.

Виновные: зав. пунктом Зобаржевский, приемщики Ольховский и Тимошенко, бухгалтер Отемняк, кассир-счетовод Штукановский. Тимошенко – член ВЛКСМ, остальные беспартийные. Кассир-счетовод Штукановский – бывш. торговец, был снят ГПУ с работы, но оставлен негласно пунктом на работе. Штукановский арестован. Все остальные привлечены к ответственности. На предварительном допросе все обвиняемые признали себя виновными в преступно халатном отношении к своим обязанностям. Следствие форсируется под углом выявления сознательного искривления директив правительства.

По Пологовскому элеватору выявлены следующие случаи зачисления натуроплаты в счет хлебосдачи:

1) по артели «Искра» – 150 центнеров;

2) по артели им. Сталина – 38 центнеров;

3) по артели им. Ульянова – 93 центнера;

4) по артели «Нова громада» – 80 центнеров.

Все перечисленные артели Чубаревского района обслуживаются Пологовской МТС.

Привлечены к ответственности приемщики Чалый и Хмарский, оба беспартийные. Следствие ведется под тем же углом, что и на Магодовском пункте.

II. Харьковская область

По Сумскому пункту Заготзерно (Сумской район) установлены следующие факты зачисления натуроплаты в счет хлебосдачи:

1) по колхозу им. Правды – 155 центнеров;

2) по колхозу им. Ленина – 116 центнеров;

3) по колхозу им. Сталина – 100 центнеров;

4) по колхозу им. Коминтерна – 200 центнеров;

5) по колхозу им. Артема – 20 центнеров.

Виновные: главбух пункта Жеребцов, зав. учетом Голубничий, сортировщики Чеботарева и Костюковская, приемщик Хлопик – привлечены к ответственности. Приемщик Хлопик – член ВЛКСМ; остальные беспартийные.

По Головашевскому пункту Заготзерно (Стар. район) приемщик пункта Кононенко, беспартийный, в 1931 году осужден на 2 года за должностные преступления, проводил зачисления натуроплаты в счет хлебосдачи, а также выдавал фиктивные квитанции. Кононенко арестован, ведется расследование.

По Ковьяжскому пункту (Валковский район) принятые от колхоза им. Молотова 60 центнеров натуроплаты зачислены в хлебосдачу.

Виновные: приемщики Заготзерно Макаренко, Михалет и Ковалко привлекаются к ответственности.

Факт зачисления натуроплаты в хлебосдачу по колхозу «Ильич» Валковского района – проверкой не подтвердился*.

Зам. нач. ЭКУ ОГПУ Шанин
Нач. 6 отд. ЭКУ ОГПУ Ильицкий

РДАЕ. – Ф. 7486. – Оп. 1. – Спр. 158. – Арк. 55–57. Оригинал. Машинопис.

№ 630 *Постанова РНК СРСР про концентрацію зернових на експорт*

8 вересня 1933 р.

СНК СССР п о с т а н о в л я е т :

1. Обязать Экспортхлеб (г. Белоковского) обеспечить приемку в портах экспортного зерна до 25 сентября в размере 66 млн пуд. хлеба.

2. Обязать Заготзерно (г. Клейнера) указанное количество зернопродуктов отгружать в порты равномерными партиями.

Зам. председателя СНК СССР Я. Рудзутак
Управляющий делами СНК СССР И. Мирошников

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп.в. – Спр. 470. – Арк. 217. Оригинал. Машинопис.

* У відповідь на цю інформацію Комзаг при РНК СРСР ухвалив постанову про зняття з роботи і віддання під суд завідувачів пунктів Заготзерна у Дніпропетровській і Харківській областях. Див. док. № 631.

№ 631 *Постанова Комітету заготівель при РНК СРСР про зняття з роботи і віддання під суд завідувачів пунктами Заготзерна у Дніпропетровській і Харківській областях*

9 вересня 1933 р.

1. Снять с работы и предать суду заведующего Магодовским пунктом Заготзерно Чубаревского района за то, что он, вопреки распоряжениям Комитета заготовок о том, что зачисление зерна, сдаваемого колхозами в счет зернопоставок и натуроплаты, производится согласно указания колхоза, зачислил в счет зернопоставок зерно, привезенное колхозами в счет натуроплаты в размере: по артели «Нове життя» – 70 центнеров овса и 24 центнера пшеницы; по артели «Соцторг» – 49 центнеров пшеницы; по колхозу им. К. Либкнехта – 18 центнеров ячменя.

2. Снять с работы и передать суду заведующего Сумским пунктом Заготзерно, зачислившего в счет зернопоставок зерно, привезенное колхозами в счет натуроплаты в размере: по колхозу им. Правды – 155 центнеров; по колхозу им. Ленина – 116 центнеров; по колхозу им. Сталина – 100 центнеров; по колхозу им. Коминтерна – 200 центнеров и по колхозу им. Артема – 20 центнеров *.

Председатель Комитета заготовок
при СНК СССР Чернов

РДАЕ. – Ф. 7486. – Оп. 1. – Спр. 158. – Арк. 55. Незасвідчена копія. Машинопис.

№ 632 *Телеграма Л. Кагановича до Й. Сталіна про порядок денний пленуму ЦК КП(б)У*

9 вересня 1933 р.

Тов. Сталіну

ЦК КП(б)У намагаєт пленум ЦК КП(б)У на 20–25 септєбря. Порядок дня он сформулював наступним образом:

1. Об итогах уборки, о ходе хлебосдачи, осеннего сева и вопросы организационно-хозяйственного укрепления колхозов.

2. Об итогах проведения Ленинской национальной политики на Украине и основных задачах в этой области.

Считаю, что можно согласиться. Прошу сообщить ваше мнение **.

Каганович

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 80. – Арк. 105. Оригінал. Машинопис; 4. – С. 335.

* Постанову ухвалено у відповідь на інформацію ОДПУ. Див. док. № 629.

** Наступного дня Й. Сталін шифрограмою дав згоду.

№ 633 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про доприселення в степові райони» **

11 вересня 1933 р.

Встановити контингент доприселення протягом IV кв. 1933 року в степові райони 22 тис. родин: з них до Дніпропетровської й Одеської областей – по 9 тис. родин і до Донецької області – 4 тис. родин.

Вербовку доприселенців провадити з числа колгоспників і трудящих одноосібників, що бажають вступити до колгоспів Степу.

Встановити такі завдання вербовки доприселенців: по Київській і Чернігівській областях – по 8 тис. родин і з Вінницької області – 6 тис. родин.

Доприселення провадити в Дніпропетровську область з Київської та Чернігівської областей; в Одеську – з Вінницької та Київської областей і в Донецьку – з Чернігівської області.

Визначити доприселення в порайонному розрізі так (таблиця додається).

Доручити Харківському обкому з районів області, забезпечених робітною силою, доприселити в Барвенківський, Близнюківський, Двурічанський, Карлівський та Сахновищанський райони 1500 господарств.

Зобов'язати обкоми і райкоми в місцях виходу максимально сприяти переселенцям у реалізації їхнього майна.

Колгоспи повинні перевести цілковитий розрахунок з від'їжджаючими колгоспниками згідно статуту та перерахувати пай у грошовій формі до того колгоспу, куди переселяються колгоспники. Належну за трудодні натуральну частину і гроші колгоспи повинні видати колгоспникам до їх від'їзду.

Зобов'язати обкоми і райкоми місць доприселення негайно почати підготовку до прийняття доприселенців. Доприселення переводити при умові надання придатного для житла приміщення.

Витрати на переїзд доприселенців та перевіз їх майна віднести за рахунок держави.

Поставити питання перед ЦК ВКП(б) про виділення термінового кредиту в сумі 3000 тис. крб. колгоспами для купівлі нерухомого майна доприселенців в місцях виходу.

Взяти до відома, що постановою РНК Союзу з 31.VIII ц. р. доручено Всесоюзному переселенському комітету організувати до початку 1934 року переселення в степові райони України 15–20 тис. родин.

Зобов'язати Дніпропетровський, Одеський, Донецький і Харківський обкоми до 15 вересня точно виявити колгоспи і скільки господарств зможе прийняти кожний з них і повідомити про них РНК та облвиконкоми місць виходу доприселенців.

* Проект постанови з цього питання був поданий заст. голови РНК УСРР В. Порайком і мав спочатку назву «Про організацію переселення до районів з дефіцитом робочої сили».

ДОДАТОК ДО п. 3 ПОСТАНОВИ ПРО ДОПРИСЕЛЕННЯ

Район доприселення	Скільки родин	Райони вербовки доприселенців	Скільки родин
1. Біловодський	600	Коропський Козелецький	400 200
2. Білолуцький	500	Корюківський	500
3. Марківський	400	Добрянський	400
4. Покровський	500	Добрянський	500
5. Новопсковський	600	Ічнянський Семенівський	300 300
6. Сватівський	350	Ріпківський	350
7. Старобільський	350	Ріпківський	350
8. Старокоранський	400	Борзенський	400
9. Володарський	300	Березнянський Борзенський	200 100
Р а з о м по Донецькій обл.	4000	З Чернігівської обл.	4000
1. Бердянський	1500	Менський Кролевецький Остерський	800 400 300
2. В. Білозерський	500	Ніжинський	500
3. Генічеський	1000	Остерський Носівський	500 500
4. Коларівський	1000	Хабнянський В. Дубечанський	300 700
5. Н. Василівський	1000	Макарівський Народицький	650 350
6. Н. Троїцький	500	Брусилівський	500
7. Межівський	1000	Народицький Черняхівський Розважівський Троянівський	400 300 150 150
8. Н. Празький	1000	Сновський Путивальський Н. Сіверський	400 200 400
9. Павлоградський	1500	Димерський Радомишльський Городницький	650 650 200
Р а з о м по Дніпр. обл.	9000	З Чернігівської обл. З Вінницької обл.	4000 * 5000
1. В. Олександрівський	1500	Бородянський	750

* Можливо, в підрахунках кількості родин доприселенців припущена помилка.

2. Баштанський	1500	Житомирський	450
3. В. Висківський	1000	Баранівський	600
4. Знам'янський	1500	В. Володарський	900
5. Хмільвський	500		
6. Н. Український	500		
7. Устимівський	500		
8. Гросулівський	500		
9. Первомайський	500		
10. Скадовський	1000		
Р а з о м по Одеській обл.	9000	3 Київської обл. 3 Вінницької обл.	3000 * 6000

У в а г а: від Вінницької області розподілу по районах не одержано.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 321. – Арк. 6–9. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 634 *Лист Арбузинського райкому КП(б)У до Одеської комісії з чистки партії зі скаргою на лібералізм судових органів*

13 вересня 1933 р.

Практика работы облсуда есть недопустимая, явно кулацкая – оппортунистическая, которая требует незамедленного Вашего вмешательства, дабы положить конец этой кулацкой практике, например: в июле м-це с. г. разбиралось серьезное кулацкое дело. Правление колхоза «Жовтнева Революция» Костянтиновского с/с Богородицкого (пред. арт.), Марьянова (завхоза) за связь с кулаками, пьянство, развал артели, присвоение себе колхозного хлеба, спекуляции колхозными продуктами, за дискредитацию политотдела Кавуновской МТС и т. п. районный суд осудил этих вредителей по 3 года ДОПРа, это было еще мало. Колхозники настаивали дать больше, но областной суд отменил решение Арбузинского суда, дело прекратил и вредителей из-под стражи выпустил, и сейчас эти вредители Богородицкий, Марьянов ходят по селу и занимаются кулацкой работой.

Второе дело: совхоза им. Чубаря Свиноплемтреста, о котором известно обкому, где привлекаются к ответственности директор совхоза Кухарь, Маслов и др. за косовицу ячменя зеленого на силос, за продажу «близким людям» до 30 штук племенных свиней, пьянку, связь с кулаками и защиту кулаков, много выявлено незаприходованных свиней и т. д., большое вредительское дело, это дело попадает в руки прокуратуры и прекращается.

Райпарком и политотдел вторично подняли этот вопрос, чтобы судить этих вредителей, но результатов нет и до сих пор.

Третье: в Арбузинском районе был судья – явный подкулачник, имел родичей кулаков, защищая в суде кулаков, освободил их из-под стражи, за

* Можливо, в підрахунках кількості родин доприселенців припущена помилка.

это его РПК снял с работы и исключил из партии, но облсуд этого подкулачника, воспитанника кулака Полякова устроил на работу в суде в городе Одесса, а в район назло прислал судью, который никогда не судил, не знал, как судить, и сейчас в нарсуде лежит до 60 дел кулацких вредителей, срывщиков хлебосдачи, косовицы, сева, воровство колхозного хлеба и этот судья, что сейчас в районе, т. Романов, не знает, как судить. РПК телеграфно обратился в облсуд с просьбой, чтобы облсуд выслал на пару недель помощь судье Романову. В ответ на телеграмму РПК облсуд ответил следующее: «Помощь немедленно будет выслана», но это немедленно уже тянется 20 дней, а помощь до сих пор не прислана.

Райпарком просит принять меры к облсуду и оказать нам помощь ударить по классовым врагам.

Секретарь РПК Кобзарь

Державний архів Одеської області. – Ф. Р-710. – Оп. 2. – Спр. 1. – Арк. 44. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 635 *Лист учителя Бессарабова до редакції газети «Вісті»
про голодування і тяжкий матеріальний стан
учительства на Одещині*

15 вересня 1933 р.

Як постачаються вчителі

В цьому році по всій Україні гарний врожай. Перед початком уборки врожаю вся думка вчителства скерована була на те, що в цьому наступному учбовому році вчителство краще буде постачатись продуктами першої необхідності.

Про централізоване постачання вчителства писалося в газетах, якого вчителство чекало. Але, а-л-е, що ж воно, оце жалюгідне централізоване вчителство, вчителям дало? Замість минулої голодухи і отікання від голоду наприкінці року, – в цьому році голод у весь розмах розпочався з початку учбового року. Так як же не голодати, як видали централізовано за серпень по 30 кг борошна на працюючого та 15 кг на утриманців. Борошно «кращої якості», неможливо розібрати, чи то житнє, чи то суржикове, чи то з половиною – і більше не заїкайся. А для того, щоб одержати, треба стоптати пару взуття, доки дадуть з колгоспу підводу, а другу пару стопчеш в районі, доки відшукаєш це борошно. Тепер 11 вересня, а вчителі їдять ще серпневий пайок.

Олія, різні жири, городина, крупа, цукор – це зайва річ, це споживательський настрій. Освітлення – це зовсім непотрібно вчителю, а опалення – кожен вчитель може принести собі з гарману* кілометра за 2–3.

Говорити й жалітися про це нікому, крім ворожнечі, нічого не доб'ється.

* Току.

Прохання до редакції «Вісті» допомогти в налагодженні вчительського постачання на Одещині у Гросулівському р-ні.

15.IX

Бессарабов

ЦДАВО України. – Ф. 166. – Оп. 11. – Спр. 69. – Арк. 18. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 633.

№ 636 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про вільний продаж висівок у державних магазинах*

16 вересня 1933 р.

1. Считать целесообразным организовать свободную продажу из государственных магазинов концентрированных кормов отрубей.

2. Определить для этой цели годовой фонд в размере 10 млн пудов отрубей.

3. Коммерческую торговлю отрубями начать с 1 октября с. г., включив в список городов первой очереди:

Москву	Иваново	Днепропетровск
Ленинград	Горький	Киев
Харьков	Самару	Сталино
Ростов-Дон	Симферополь	Магнитогорск
Тифлис	Сталинград	Челябинск
Минск	Воронеж	Иркутск
Свердловск	Новосибирск	Баку

4. Руководство коммерческой продажей отрубей в городах возложить на Заготзерно.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 931. – Арк. 10. Оригінал. Машинопис.

№ 637 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про гарнцевий збір в Україні*

17 вересня 1933 р.

Разрешить Комзаг СНК, в виде исключения, не зачислять в план отпуска хлеба Украине в сентябре месяце июльско-августовский недобор по гарнцевому сбору.

Обязать ЦК КП(б)У в течение октября месяца не только выполнить октябрьский план поступления гарнцевого сбора, но и перекрыть недобор за период июль–август, предупредив т. Косиора и секретарей обкомов Украины о том, что весь недобор гарнцевого сбора по 1 октября будет удержан из плана отпуска хлеба на ноябрь месяц.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 931. – Арк. 12. Оригінал. Машинопис.

№ 638 *Витяг із протоколу засідання Бородянського райвиконкому на Київщині про індивідуальне оподаткування селян за спекуляцію*

17 вересня 1933 р.

Слухали: 7. Про оподаткування чотирьох куркульських господарств с. Мигалки в індивідуальному порядку.

Ухвалили: 7. Затвердити оподаткування в індивідуальному порядку таких куркульських господарств на с. Мигалки:

а) Герасименко Давид Олександрович, який займається скупкою та перепродажем м'яса, від чого має нетрудові прибутки 900 крб.;

б) Герасименко Микола Кондратович, який систематично займається скупкою та перепродажем хліба, від чого мав нетрудових прибутків 600 крб.;

в) Герасименко Савка Павлович, який систематично займається скупкою та перепродажем м'яса, від чого мав прибутку 500 крб.;

г) Семененко Лістрат Грицькович, який систематично займається скупкою та перепродажем хліба, від чого мав прибутку 500 крб.

Запропонувати голові Мигальської сільради негайно провести опис майна в указаних гр-н в забезпечення покриття нарахованих податків.

Слухали: 8. Про оподаткування в індивідуальному порядку куркульського господарства с. Загалець – Кликуна Федоса Мусійовича, виключеного з колгоспу 28.VII.

Ухвалили: 8. Затвердити оподаткування в індивідуальному порядку Кликуна Федоса Мусійовича, який систематично займався скупкою та перепродажем хліба та масла, від чого мав нетрудових прибутків 900 крб. Запропонувати голові Загалецької сільради негайно провести опис майна двору Кликуна Федоса в забезпечення покриття нарахованих податків.

Приймаючи до уваги заяви деяких сільрад (Озера) про затягнення справ по оподаткуванню куркульських господарств райфінвідділом, запропонувати т. Шатрову справи оподаткування куркульських господарств проводити на протязі 2–3 днів, крім того, негайно перевірити стягнення податків з куркульських господарств. Запропонувати сільраді справи куркульських господарств оформляти технічно і подавати зі всіма потрібними матеріалами.

Голова РВК *Броліш*
Секретар *Ситник*

№ 639 *Витяг із доповідної записки експерта з сільського господарства при Посольстві Німеччини в СРСР Отто Шіллера, надісланої до імперського міністерства продовольства та сільського господарства **

18 вересня 1933 р.

Голод в Радянському Союзі

[...] Причини катастрофи голоду треба шукати не в явищах природи, а саме в поганому врожаї. Також якщо не брати до уваги усі офіційні або подібні оцінки врожаю як дійсно низького, при практичному розподілі можна було б мати якщо не достатнє харчування, то таке, якого б вистачило, щоб уникнути великої смертності від голоду. Експорт зерна, якому селяни часто приписують провину у голоді, є у відношенні до загального врожаю не настільки великим, щоб цим пояснити харчову катастрофу. Він склав в останньому році 1,3 млн т при загальному врожаї близько 60 млн т. Не можна приймати за причину, що в останньому році були створені у виключно великому обсязі державні запаси для армійських цілей та т. п., оскільки місткість державних складів не може так швидко бути збільшена.

Дійсні причини голоду приховуються. Їх можна пояснити тільки через великі організаційні та розподільчі помилки та через перенапруження заходів щодо заготівлі зерна. У голодуючих областях можна повсюди почути від селян думку, що врожай був би достатнім для харчування та голод був викликаний тільки з-за брутальних методів реквізування. Може бути доказано, що мова йшла тільки в останньому році про завжди більш грубі форми зловживання владою місцевих органів та про наслідки місцевого свавілля, що за розпорядженням зверху систематично витягувалося останнє зерно з села, щоб поставити селян голодом на коліна та схилити до праці у колгоспах, як було викладено в доповіді від 18.VII.1933 р.

Про обсяги голодних смертей дуже важко давати хоч приблизні дані. Радянська влада також не може мати щодо цього ніяких точних даних, оскільки багато голодуючих вмерли у дорозі та були закопані без ідентифікації та реєстрації смерті. В багатьох випадках важко вирішити, був причиною смерті голод або хвороба. Приблизне уявлення про обсяги голодних смертей дає та обставина, що названа вище область голодування за територіальним розміром складає майже третину та за кількістю населення майже половину європейської Росії. В цій області майже у кожному окремому селі мали місце випадки голодної смерті, причому в найважчих випадках померло 25–30 % населення, в той час як в інших селах констатовані тільки окремі випадки голодної смерті. Якщо в окремих селах можливо підрахувати значення процентного зменшення населення на відповідній території, то все ж таки приходимо до результату, що жертви катастрофи йдуть на мільйони. Я міг би, з іншого боку, не вважати перебільшеною названу цифру у 10 млн смертних випадків. До цього йде, що інше населення в голодних

* Копію записки було також надіслано в МЗС Німеччини.

областях через пережиті злидні отримало у більшості тяжкі пошкодження здоров'я. Це є дійсним насамперед для дітей, значна частина яких покалічена від голоду, не має більше шансів, щоб розвинутися до нормальної людини.

Всередині голодуючої області форми прояву голоду є повсюди однако-ві, але градація за місцевістю все ж дуже різна. Особливо важко постраждали частина Західної України, велика частина Північного Кавказу та деякі місцевості Нижнього Поволжя (лівий бік та смуга з боку гір). В цих найважче уражених областях голод мав такі великі пошкодження сільського господарства через широке вимирання населення та через загибель сіл, що їхній нормальний подальший розвиток, навіть якщо голод зникне, без нового заселення та нової відбудови сіл виглядає неможливим. Ці області, проте, за розміром не є значними. [...]

Москва, 18 вересня 1933 р.

Оригінал підписав Шіллер

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 194–196. Переклад з німецької М. Дубик.

№ 640 *Витяг із протоколу засідання Бабанського райвиконкому на Київщині про посилення покарання одноосібників за невиконання хлібозаготівель*

19 вересня 1933 р.

Слухали: Обговорення постанови президії Бабанської сільради від 16.IX.1933 р. про оштрафування одноосібних господарств за невиконання ними завдань по хлібоздачі, а саме: гр-на Сновида К. за нездачу 52 кг – в 2-кратнім розмірі ринкової вартості в сумі 190 крб.; Сновида А. за нездачу 119 кг – в 2-кратнім розмірі в сумі 450 крб.; Мовчан М. за нездачу 99 кг – в 2-кратнім розмірі в сумі 360 крб.; Чернієнко М. (твердоздавець) за нездачу 212 кг – в 2-кратнім розмірі в сумі 700 крб. (внесено уповкомзаг РНК).

Ухвалили: Постанову президії Бабанської сільради про оштрафування одноосібних господарств за ухилення від виконання завдань по хлібоздачі в 2-кратнім розмірі – відмінити, оштрафувати такі в 5-кратнім розмірі, а саме: 1) Сновида К. за нездачу ним встановленого урядом терміну оштрафувати в 5-кратнім розмірі в сумі 625 крб.; 2) Сновида А. – в сумі 1050 крб.; 3) Мовчана М. – в сумі 900 крб.; 4) на гр-на Чернієнка справу вилучить і запропонувати сільраді негайно дати повну характеристику його господарства як до, так і після революції, по якій була б можливість судити, чи правдиво сільрада довела тверде завдання як кулацькому господарству. Протокол

і довідку-характеристику доставити до РВК не пізніше 22.IX.1933 р. на затвердження.

Голова РВК *Пінчук*
Секретар *Лелека*

ЦДАВО України. – Ф. 1. – Оп. 9. – Спр. 150. – Арк. 50–51. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 635.

№ 641 *Із повідомлення сількора М. Наумова до редакції газети «Колгоспне село» про примусове відбирання корів на м'ясозаготівлю у колгоспників*

21 вересня 1933 р.

В першій половині вересня голова сільради Лисенко, його замісник Антоненко та секретар партосередку Сапа, без попереджень й при відсутності поквартальних завдань по м'ясостворенню забрали дійних корів у багатьох колгоспників. За 1 день виконання плану було доведено майже до 100 % річного. Прохання колгоспників виконати останню частину зобов'язання птицею або молодняком [замість] вилучення дійних корів не приставили. Бугай, що поставляв за дійних корів голова колгоспу «Жовтневий», – і той не був прийнятий. Лисенко каже: «Бугая мені не потрібно, потрібні корови». Увечері біля сільради зігнали корів, а вночі їх хазяї погнали на Лубни. Майже 20 колгоспників позбавилися корів. Корів брали на дворах, ловили на вигоні...

Що ж, район нажав, а сільрада виконала. На жалоби колгоспників Лисенко гордо заявляє: «Мені лиш би по сільраді було добре, а ви хоч повиздайте...» Пояснювальної роботи не проводилося, ніякої й зараз не проводиться. Сільські керівники роблять виключно адміністративно...

М. Є. Наумов

ЦДАВО України. – Ф. 388. – Оп. 4. – Спр. 492. – Арк. 86. Копія. Машинопис; 2. – С. 335–336.

№ 642 *Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по доприселенню в степові райони»*

23 вересня 1933 р.

1. Покласти на НКЗемсправ, в особі т. Пахомова, та місцеві земельні органи, в особі зав. обл[асних] та рай[онних] земельних управлінь, практичне здійснення заходів по доприселенню в степові райони.

При Наркомземсправ утворити Управління в справах переселення з 10 робітників.

2. Утворити групи в складі 5–6 робітників при Чернігівському, Київському, Вінницькому, Одеському, Дніпропетровському, Донецькому та Харківському облЗУ.

3. Відділові кадрів ЦК до 25 вересня укомплектувати переселенське управління при Наркомземсправ відповідними робітниками.

4. Для вирішення всіх питань, зв'язаних з переселенням, при облвиконкомах утворити спеціальні комісії в складі голови ОВК, секретаря обкому, зав. облЗУ, нач. політсектору МТС, нач. облвідділу ДПУ та директора Соцзембанку.

5. Зобов'язати Дніпропетровський, Одеський, Донецький та Харківський обкоми надіслати відповідальних робітників у райони та колгоспи, до яких буде доприселення, для суцільної перевірки колгоспів та допомоги в організації підготовки до прийняття доприселенців.

Поруч з цим, надіслати своїх представників разом з представниками колгоспів в райони виходу доприселенців з вичерпними даними про стан кожного колгоспу для організації переїзду переселенців.

6. Зобов'язати Харківський, Київський, Чернігівський та Вінницький обкоми негайно розгорнути в районах, звідки буде провадитися переселення, роботу серед колгоспників та трудящих одноосібників про умови переселення до колгоспів південних районів.

7. Для проведення роз'яснючої роботи серед колгоспників та трудящих одноосібників командирувати групу відповідальних робітників, як обласних, так і районних.

8. Зобов'язати нач. політвідділів МТС прийняти активну участь в проведенні роботи по підготовці переселення та прийняття доприселенців.

9. Зобов'язати Наркомземсправ командирувати на місця відповідальних робітників для перевірки підготовки до переселення.

Відділові кадрів мобілізувати групу відповідальних робітників для проведення підготовчої роботи на місцях.

10. Надаючи важливого значення справі переселення, ЦК зобов'язує відповідні обкоми та РПК мати постійний догляд над проведенням цієї роботи*.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 285. – Арк. 105–106. Засвідчена копія. Машинопис.

№ 643 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід хлібозаготівельної кампанії*

24 вересня 1933 р.

...3) Хлебозаготовки за последнюю пятидневку дали снижение темпов. Конечно, сравнивая с прошлым годом и даже с 1931 г., мы забежали далеко

* Постанову ухвалено на виконання рішення РНК СРСР «Про переселення на Кубань, Терек і Україну» від 31 серпня 1933 р. Див. док. № 625.

вперед. Если в прошлом году мы на это время заготовили 411 млн, а в 1931 г. приблизительно 580 млн, то в этом году на 20 сентября мы имеем 886 млн. Однако опасность «головокружения от успехов» есть. Сейчас, может быть, рано бить тревогу, потому что большое влияние имеет в эти пятидневки отвлечение сил на озимый сев, но насторожиться, на мой взгляд, необходимо. Прошу вас, т. Сталин, написать, не нужно ли нам реагировать на снижение темпов, особенно, если эта 5-я пятидневка будет такой же *. С уборкой идет неплохо, убрали уже 78 млн га – 92 %. Плохо идет уборка в совхозах, особенно на юге. Микоян и Юркин примут необходимые меры на Сев. Кавказе и по дороге остановятся в Харькове...

РДАСПИ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 741. – Арк. 67–68. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 361–362.

№ 644 *Постанова РНК СРСР про розміри врожаю 1932 року*

26 вересня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Вопрос о посевных площадях зерновых культур под урожай 1932 г. считать исчерпанным постановлением СНК СССР № 1551 от 9 октября 1932 р.

2. Валовой сбор зерновых культур 1932 года принять по исчислению ЦУНХУ в размере 698,7 млн центнеров.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*

Управляющий делами Совета народных комиссаров
Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 471. – Арк. 119. Оригінал. Машинопис.

№ 645 *Меморандум європейської федерації українців за кордоном до міністра іноземних справ Великої Британії Д. Саймона про голод в Україні ***

27 вересня 1933 р.

Сер,

Дозвольте нам звернутися до Вас і подати із цим листом меморандум про голод в Україні.

* 28 вересня 1933 р. Й. Сталін відповів Л. Кагановичу: «Нажим по хлебозаготовкам надо начать теперь же. “Потом” будет поздно».

** Європейська федерація українців за кордоном утворена 1930 р. Діяла під егідою ОУН. Очолював її один із членів Проводу українських націоналістів Д. Андріївський, керівник зовнішньополітичної реферантури ОУН.

Хоча тема нашого розгляду – це питання організації допомоги ворожньому голодом населенню Радянської України, ми вважаємо за потрібне висвітлити економічні, соціальні і політичні обставини, які спричинили це лихо.

Під сучасну пору будь-які допомогіві зусилля виявляться неефективними, якщо ми не зуміємо переконати радянське керівництво поставитися до них прихильно. Саме з цієї причини ми й шукаємо підтримки з боку політичних сил, а також громадських організацій.

Ми беремо на себе сміливість звернутися до Вашої Світлості з проханням виявити нам свою люб'язність і подати наше прохання Вашому урядові, а також бути нашим речником у цій справі.

Ми будемо безмежно вдячні урядові Великої Британії за будь-який крок на користь нашої країни. Ми будемо також дуже вдячні, якщо англійські делегати в Лізі Націй, у Міжнародному Допомоговому Союзі і в інших міжнародних органах, здатних подавати допомогу потерпілому населенню, порушать і наполягатимуть на вирішенні питання про організацію допомоги Україні.

Заздалегідь дякуємо, зі щирою повагою

Генеральний секретар *Дм. Андрієвський*
Секретар *Н. Граб*

МЕМОРАНДУМ ПРО ГОЛОД В УКРАЇНІ

Українська Радянська Республіка, площа якої становить 452 000 км² і населення якої становило перед 1933 роком 31 млн душ, а також Північний Кавказ, завбільшки приблизно такий самий, як і Україна, і населений переважно українцями, стали жертвами небаченого досі лиха, спричиненого голодом, епідеміями та масовими вбивствами.

Протягом останньої весни та зими населення цих великих сільськогосподарських районів, майже цілком позбавлене продуктів харчування, змушене було їсти кору дерев і траву, пацюків і собак, що призвело до величезної смертності, численних випадків божевілля та людоїдства і до загального стану фізичного виснаження. А ще голодні та хворі не одержують ніякої допомоги, вулиці сіл та міст устелені трупами; цілі села тепер порожні внаслідок смерті та масового виїзду населення.

Навесні 1933 року країна, яка колись була багата й квітуча, нагадувала величезний табір, у якому населення, тікаючи від смерті і шукаючи поживи, безперервно пересувалося, повсякчас наштовхуючись на кордони, які були закриті за наказом радянських органів влади. І така ситуація мало чим змінилася, навіть після врожаю останнього літа.

Московський уряд уживав якнайсуворіших заходів з метою приховати правду і заборонити навіть кореспондентам іноземних газет відвідувати райони, вражені голодом. І все ж із численних приватних листів, опублікованих в українській пресі поза межами СРСР, а також завдяки свідченням гідних довіри іноземців, які побували в Україні, правда просочилася назов-

ні. Згідно зі свідченнями авторів тих листів та іноземців, на українських землях протягом цих останніх місяців загинула величезна кількість людей – ця кількість сягає кількох мільйонів душ.

Перед лицем такої неймовірної в наш час ситуації світова громадська думка, попервах збентежена й розгублена, починає тепер шукати шляхів допомоги потерпілим. Починають лунати авторитетні голоси про людську солідарність і про моральний обов'язок.

Організуються міжнародні заходи з метою врятувати людей, над фізичним існуванням яких нависла небезпека.

Голод, який тепер нищить Україну, ставить перед світом проблему, яка своєю сутністю, особливостями й винятковістю виходить за межі простого питання людяності і набуває іншої ваги й характеру у всесвітньому масштабі.

Слід наголосити, що голод був спричинений не поганою погодою і не поганим урожаєм. В Україні, «житниці Європи», і тепер вирощують зерна та інших харчових продуктів більше, ніж потрібно для того, щоб прогодувати її населення. Але протягом років її продукцію або марнували, або знищували без будь-якої користі, або вивозили за кордон, унаслідок чого населенню немає чого їсти. За катастрофічну ситуацію в Україні відповідає комуністичний режим, що його встановив московітський більшовизм; саме радянське керівництво зруйнувало економіку сільського господарства, вдалося до примусової колективізації селянських господарств, монополізувало наслідки праці українських селян; саме радянська держава у своїх спробах добути іноземну валюту забирає в голодних зерно до останньої зернинки, щоб кинути його на міжнародний ринок.

Український народ виступає проти комуністичного режиму, який сповідується й практикується в Московщині. Навіть більше, український народ бажає відокремлення від Росії і створення незалежної національної держави.

Із самого початку нападу більшовиків на Україну московські вожді нашоствхнулися на опір українського народу. Щоб підкорити країну й оволодіти її багатствами, вони змушені були роками боротися з прагненнями та домаганнями українців; спочатку вони вели війну проти України та її збройних сил, а опісля придушували спорадичні повстання населення, розстрілювали неозброєні народні маси і тисячами депортували мирне населення.

Незважаючи на все це, Україна чинила опір. Щоб зламати цей опір, радянці вирішили встановити повний контроль над економікою сільського господарства. Вони оголосили про колективізацію всього сільського господарства і здійснювали її що далі, то жорстокіше, оскільки вирощений в Україні врожай планувалося вивезти за кордон (цю взаємопов'язаність політики радянського уряду і економічних заходів в Україні визнав спеціальний повноважний посланець Сталіна Постишев, відряджений до республіки на початку 1933 р. для підкорення українців).

Будь-який опір цій політиці, навіть з боку комуністичних кіл, безжалісно придушувється; так кілька українців, членів Комуністичної партії і Ради

народних комісарів (Полоз, Лапчинський, Левицький, Волобуєв, Шумський, Максимович, Хвильовий, Скрипник) були усунені з посад, засуджені, депортовані, розстріляні або ж наклали на себе руки.

Національний характер цієї боротьби, яку ведуть більшовики в Україні, намагаючись винищити українців голодом, підкреслюється в свідченнях багатьох іноземних спостерігачів. Саме умови цієї жорстокої і безжалісної боротьби показують безглуздість економічних заходів і загрожують самому існуванню радянської влади.

Ще в 1921–1922 рр. Троцький умисне спровокував в Україні голод, щоб покінчити з українцями, які захищали політичну незалежність своєї країни. Сьогодні з тією самою метою колективізація вдарила по 80 відсотках селянських господарств, тоді як у Московщині вона торкнулася заледве 40 відсотків. Національним характером цієї боротьби можна пояснити те, чому голод зосереджено в українських областях, де найбільше вирощується пшениці, тоді як у Московщині, за багатьма свідченнями, голоду нема, а спостерігається лише нестача харчів. Радянські власті, маючи величезні запаси пшениці, не дають її голодним в Україні, вони посилають ці запаси у віддалені райони. Все це переконливо свідчить про те, що ми маємо справу з добре продуманим планом вилюднення країни і колонізації її за допомогою російського населення, яке слухняніше і терпиміше до комунізму. Навіть більше, з цією метою в Москві створено спеціальну комісію на чолі з Мураловим*.

На нашу думку, трагічні події, що розгорнулися в Україні, мають три аспекти, перед якими цивілізований світ не може залишатися байдужим.

Із соціально-економічного погляду, дії радянських властей можуть спустошити найродючішу в Європі країну і знищити найдосвідченіший у рільництві народ з метою подальшого перерозподілу населення. Хоч яким божевільним і безглуздим здається цей план, авторів світових зрушень у народонаселенні це анітрохи не турбує і для того, щоб здійснити його, вони не зупиняться перед найжорстокішими заходами.

З політичного погляду, знищення або принаймні послаблення України росіянами усуне природний бар'єр, що протягом століть постав між Західною Європою і Московщиною, бар'єр, який являє собою українська етнічна група, споріднена з Європою своєю ментальністю та традиціями. Цивілізація і безпека західних країн може постраждати від цього.

Нарешті, з морального погляду, громадська думка і відповідальні провідники цивілізованих народів не можуть дозволити радянським властям знищити цілий народ. Енергійні протести й дипломатичні заходи, вжиті свого часу в зв'язку з масовим убивством християн на Балканах у часи Гладстона, хвилі протестів, які піднімаються в наші часи на знак протесту проти переслідування тієї чи тієї етнічної групи, дають нам підстави сподіватися на це.

Крім того, існування Ліги Націй, відповідальної, серед іншого, і за захист прав народів, і за справедливість, вселяє в нас надію, що цивілізова-

* Йдеться про Всесоюзний переселенський комітет.

ний світ не залишиться глухим і німим перед найогиднішим злочином наших часів.

Ми вважаємо за свій обов'язок звернути увагу відповідальних міжнародних кіл до нагальної потреби вжити заходів щодо Радянської України і її населення, яке страждає від голоду. На нашу думку, дії моральних і політичних сил, щоб не бути запізнілими, повинні розпочатися стосовно центрального уряду СРСР негайно:

а) вимагати, чи то колективно, чи індивідуально, негайно припинити економічні й політичні заходи, які фактично ведуть до винищення українського населення, яке тепер перебуває під владою радянського режиму;

б) зажадати від радянського керівництва офіційного і гарантованого дозволу для іноземних місій та організацій, які захочуть допомогти голодним і хворим, прибути до СРСР, привезти туди харчі та ліки і вільно там працювати;

в) поставити будь-які стосунки з урядом СРСР у залежність від виконання двох зазначених вище умов і утриматися від торгівлі з радянським режимом доти, доки в країнах, включених до складу Радянського Союзу, пануватиме голод.

Є підстави вважати, що новий урожай не полегшить страждань українських земель. На думку гідних довіри інформаторів, наступна зима буде для України так само смертоносна, як і попередня, бо населення вкрай виснажене, а радянська система цілком безладна і не спроможна задовільно організувати збирання врожаю. Крім того, посівна площа з низки причин неухильно зменшується; отже, минуть роки, поки в сільському господарстві України знову настане лад.

Зміна ставлення Москви до України має стати передумовою для будь-якої акції, виголошеної від імені населення, що вмирає. Цього навряд чи можна чекати від більшовиків без твердого і рішучого тиску з-за кордону. Такий тиск у час, коли радянський режим намагається відновити нормальні стосунки з Європою та Америкою, коли вони хвацько підписують пакти про ненапад, може виявитися акурат на часі і мати певну дієвість. За сучасних обставин підтримувати з ними дружні стосунки, не висунувши попередньо зазначених умов (а і б), означало б підтримувати їхні дії і допомагати їм завдати Україні смертельного удару.

П р и м і т к и. Жодних подробиць про цю організацію ми не знаємо. Хоча жалюгідні умови в Україні викладено в звіті в основному правдиво, цей звіт за тоном антирадянський, і я вважаю, що ми можемо зігнорувати прохання, що в ньому міститься.

4 жовтня

Т. А. Шоун *

* Шоун, сер Теренс Аллен – британський дипломат.

Оскільки радянський уряд і далі заперечує існування голоду на Україні і Північному Кавказі, вони, звичайно, відмовляться прийняти таку заяву, яку пропонує ця невідома нам організація.

5 жовтня

*Р. Дж. Гоу**

The Foreign Office and the Famine: British Documents on Ukraine and the Great Famine of 1932–1933. Edited Marco Carynnyk. Lubomyr-Y. Luciuk and Bohdan S. Kordan. With a Foreword by Michael R. Marrus (далі – The Foreign Office...). – Kingston, Ontario; New York, 1988. – P. 317–321.

№ 646 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про зменшення зернопоставок одноосібними господарствами УСРР*

28 вересня 1933 р.

- а) Увеличить фонд скидок с зернопоставок по единоличным хозяйствам Украины на 10 млн пудов за счет резерва врученных обязательств;
 б) производимые скидки перенести в недоимку, подлежащую взысканию осенью 1934 года.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 162. – Спр. 15. – Арк. 75. Оригінал. Машинопис.

№ 647 *План порайонного розміщення в областях УСРР переселенців з інших регіонів СРСР ***

Вересень 1933 р.

Район	Количество переселенцев
Донецкая область	
1. Беловодский	300
2. Белолуцкий	400
3. Новопсковский	400
4. Старокаранский	300
5. Гришинский	300
6. Мариупольский	400
7. Рубежанский	200
8. Амвросиевский	600
9. Александровский	300
10. Старобельский	300
В с е г о:	3500

* Гоу, сер Роберт Джордж – перший секретар МЗС Великої Британії.

** План надіслано до ВПК при РНК СРСР як орієнтовний. Документ завізовано наркомом землеробства УСРР О. Одиновим.

Одесская область

1.	Ровнянский	800
2.	Компаниевский	900
3.	Каховский	900
4.	Новоодесский	300
5.	Новобугский	600
6.	Зиновьевский	700
7.	Арбузинский	500
8.	Андре-Ивановский	300
9.	Любашевский	300
10.	Врадиевский	300
11.	Снегуровский	500
12.	Вознесенский	200
13.	Кривоозерский	200
В с е г о:		6500

Днепропетровская область

1.	Б. Белозерский	450
2.	Новотроицкий	450
3.	Лепетихский	700
4.	В. Токмакский	500
5.	Мелитопольский	500
6.	Михайловский	300
7.	Молочанский	300 немцев
8.	Новосирогожский	550
9.	Акимовский	600
10.	Апостоловский	500
11.	Васильевский	300
12.	Васильковский	650
13.	Долинский	400
14.	Божедаровский	300
В с е г о:		6500

Харьковская область

1.	Сахновщанский	1000
2.	Краснокутский	600
3.	Двуричанский	600
4.	Близнюковский	550
5.	Карловский	750
В с е г о:		3500

№ 648 *Відозва українських соціалістичних партій
до соціалістичних організацій усіх країн*

Вересень 1933 р.

Шановні товариші! Останні факти масового голоду, а зокрема два трагічні самогубства на Радянській Україні, мусіли звернути на себе Вашу увагу. Поповнили самогубство найбільший пролетарський письменник Радянської України Микола Хвильовий і чільний представник уряду Радянської України, заступник голови народніх комісарів, комісар народньої освіти – Микола Скрипник.

Підписані соціалістичні організації вважають за свій обов'язок подати до Вашого відома сучасні обставини на Україні та з'ясувати причини тих страшних випадків самогубства.

З кінцем 1919 року російська комуністична влада насильно завоювала Україну. При помочі кривавого терору знищила вона Українську Народню Республіку, знищила всі революційні здобутки визвольного українського руху, розгромила всі політичні, економічні й професійні організації українського працюючого люду, а саму українську трудову клясу скувала залізною диктатурою комісарів російської комуністичної партії.

Щоби закрити свою дійсну ціль, свої імперіялістичні наміри, для баламучення громадянської opinii, проголошено Україну самостійною пролетарською державою. Московський центр деякими посуненнями створив ілюзію, що ця держава існує. В дійсності Україна стала кольонією Росії, українські землі стали тереном усяких експериментів радянської влади для випробування різних проектів «нового соціалістичного будівництва», котрі з соціалізмом не мали і не мають нічого спільного.

І ось по 14 роках тієї диктатури робітники й селяни України масово гинуть з голоду на своїй такій родючій землі. І ось дійшли до нас знову неймовірні просто вісті про жахливі випадки людоїдства з голоду. І ось удруге Україна переживає таку саму катастрофу голоду, що й у 1921–1922 роках. Це все діється на Україні в 1933 році, по 14 роках «радянської» влади, котра голосила щастя, добробут і нове життя для працюючих мас.

Стверджуємо, що одинокою й очевидною причиною голоду на Радянській Україні є безоглядний економічний визиск українського народу большевицькою диктатурою, яка вважає Україну за свою кольонію. Рік-річно вивозить вона міліони тонн збіжжя або до центральної Росії, для прохарчування важніших робітничих осередків, армії й чрезвычайки, або вивозить по демпінгових цінах за кордон для роздобуття валюти. Комуністична влада затаює факт голоду на Україні, а робить це не лише тому, що цього вимагає престиж диктатури, але щоби й на будуче експлуатувати вигодожену, колективізаційними експериментами знищену країну.

А в парі з цим ми є свідками нечуваного політичного терору. Навіть ілюзорична самостійність України сьогодні не існує. Деякі українські комісаріяти показовано, свідомих українців-комуністів заступається російськими комуністами, українську культуру й науку піддано під строгий поліційний режим. Очевидно, що цього роду колоніальний визиск і центра-

лістично-політичний терор над трудовим населенням України викликає велике невдоволення й спроби опору, але ті спроби большевицька влада здавлює насильно, виселяючи цілі місцевості на Сибір або до концентраційних таборів на Соловках над Крижаним Океаном.

Ця політика большевицької Москви мусіла врешті викликати невдоволення навіть серед провідних комуністичних діячів української національності. Але й їх не пощадив терор московської диктатури. Прийшли масові арешти, висилки, а навіть розстріли. Арештовано бувшого народнього комісара Шумського, розстріляно Конара й інших.

У цій атмосфері, оплюгавлений, збезчещений, для більшого ефекту провокаторськи заплямований тавром фашиста й шпіона, покінчив самогубством заступник голови народніх комісарів, комісар освіти М. Скрипник. Згинув на знак протесту проти потопання теперішньою сталінівською бюрократією всіх тих засад, на яких спиралася конституція Радянського Союзу, проти імперіялістичного походу Москви на Україну. Ця сама протиукраїнська політика загнала в могилу найбільшого пролетарського письменника України М. Хвильового.

Україна переживає важкі хвилини. У двинтарище перемінилася ця найбільше плодюча країна Європи, й звідти долітають до нас плач і стогін визискуваних і катованих. В большевицьких в'язницях томляться тисячі українських соціялістів. У цю важку хвилину український народ, народ робітників і селян, не може ждати ні від кого помочі, як лише від соціялістичних партій усіх народів та від противників всякого поневолення й визиску.

Ми, українські соціялісти, протестуємо перед цілим культурним світом проти варварського винищування українського трудового народу большевицькою диктатурою, проти топання тих прав, які цей трудовий народ шляхом довгої революційної боротьби собі виборов, протестуємо проти розстрілів, протестуємо проти арештовань і знущань, жадаємо негайної амністії для політичних в'язнів і зважаємо Вас, товариші, щоби й Ви прилучилися до нашого протесту.

Товариші! Протестуйте проти вивозу харчових продуктів з Радянської України, якої населення голодує!

Пятнуйте політику винищування голодом і терором українського населення, яку пляново проводить на Радянській Україні Російська Комуністична партія.

Хай живе воля! Хай живе вільне право на самоозначення всіх поневоєних народів! Хай живе соціялізм!

Львів, в серпні 1933 р.

За закордонну делегацію Української соціал-демократичної робітничої партії: *Исаак Мазепа, Панас Феденко.*

За Українську соціал-демократичну партію: *Лев Ганкевич, Іван Квасниця.*

За Українську соціялістично-радикальну партію: *Іван Макух, Матвій Стахів.*

№ 649 *Постанова Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР «Про переселення 20 000 господарств в Україну»*

1 жовтня 1933 р.

1. Во исполнение решения ЦК ВКП(б) от 31.VI.33 г. произвести переселение на Украину 20 000 хозяйств, добровольно желающих переселиться колхозников к 1 января 1934 р., установив следующее распределение по областям:

- а) Донецкая область – 3500 хоз.;
- б) Одесская область – 6600 хоз.;
- в) Днепропетровская область – 6500 хоз.;
- г) Харьковская область – 3500 хоз.

Вербовку произвести в Западной области – 7500 хоз., БССР – 4500 хоз., ЦЧО – 4500 хоз., Ивановской области – 4500 хоз., Горьковском крае – 2500 хоз.

Переселение в Донецкую область производится за счет вербуемых в Ивановской области, в Харьковскую область – за счет вербуемых в ЦЧО, Днепропетровскую область – за счет Западной области и в Одесскую область – за счет вербуемых в БССР и Горьковском крае (план расписан по районам, см. Приложение 1) *.

2. Все мероприятия по вербовке и подготовке к перевозке переселенцев закончить не позднее 25 октября, для чего:

а) обязать облисполкомы и облЗУ Западной, Ивановской и ЦЧО областей, крайисполкомы и крайЗУ Горьковского края, Совнарком и Наркомзем БССР немедленно развернуть работу по вербовке, сообщив не позднее 5 октября Всесоюзному переселенческому комитету и Наркомзему СССР о количестве намеченных к завербованию по отдельным районам и колхозам, а к 10 октября сообщить станции погрузки и ориентировочно количество семей, подлежащих погрузке на каждой станции;

б) обязать Наркомзем Украины т. Одинцова обеспечить, чтобы не позже 5 октября облЗУ Донецкой области было сообщено в Ивановскую облЗУ, Харьковской области – в ЦЧО, облЗУ Днепропетровской области – в Западную область о количестве подлежащих переселению в каждый колхоз с указанием станции выгрузки, и облЗУ Одесской области – в БССР на 4500 хоз., и Горьковскому краю на 2500 хозяйств;

в) обязать через Наркомзем Украины – облЗУ Донецкой области выслать 1 октября своих представителей в Ивановскую обл., Харьковское облЗУ – в ЦЧО, Одесское облЗУ – в БССР и Горьковский край, на которых возложить разработку на месте уточненного плана из каких районов и колхозов будет производиться переселение в районы и колхозы, принимающие переселенцев;

* Не публикується.

г) обязать облЗУ, принимающие переселенцев не позже 10 октября, выслать из каждого района представителей местных советских организаций и от колхозников в районы, откуда переселение будет производиться;

д) обязать облисполком и облЗУ Западной, ЦЧО, Ивановской области, крайисполкомы и крайЗУ Горьковского края, СНК и Наркомзем БССР каждые 5 дней, начиная с 10 октября, сообщать Переселенческому комитету СССР и Наркомзему СССР о ходе вербовки и подготовки к перевозкам в районном разрезе;

е) обязать наркомзем Украины т. Одинцова сообщить Всесоюзному переселенческому комитету и Наркомзему СССР список ответственных товарищей, выезжающих из областей 1 октября в места вербовки.

3. В целях наиболее успешного обеспечения переселяемых:

а) предоставить право переселенцам перевезти с собой свое имущество – домашние и хозяйственные вещи, инструмент и т. п., мелкий инвентарь, пользовательский скот – коровы, телята, овцы, свиней, птицы и т. п., зерно, муку, овощи и проч. Особенно рекомендовать переселенцам вывезти с собой весь семенной продовольственный картофель. Разрешить переселенцам сдавать на места выхода свое зерно на ссыпные пункты с тем, что по прибытии на месте вселения они получат такое же количество зерна из местных пунктов Заготзерно;

б) остающееся на месте имущество продается переселенцем и вырученные деньги поступают в его распоряжение. Местные советские и колхозные организации должны оказать содействие переселенцам в продаже их имущества и приобретении колхозных домов, для чего колхозом отпускаются специальные кредиты;

в) с каждым переселяющимся колхозником колхозы обязаны не более чем в 14-дневный срок произвести полный расчет, выдав натурой и деньгами доходы за все выработанные ими трудоводни;

г) признать необходимым, чтобы областные организации в местах выхода и в местах расселения при выполнении закона от 15 августа «О помощи бескоровным хозяйствам в обзаведении коровами», в первую очередь обеспечили телками и коровами переселенцев, выезжающих на Украину, причем предоставленные в таком порядке корова и телки обязательно должны быть переселенцами перевезены по месту нового жительства;

д) при переселении колхозников в составе полного колхоза подлежит перевозке в обязательном порядке все поголовье лошадей и др. обобщественного скота данного колхоза, в случае, когда переселяется часть колхоза, то лошадей и обобщественный скот перевозится в той пропорции, какая падает на переселяющихся.

4. Каждому переселяющему хозяйству на месте переселения предоставляется бесплатно вполне исправленный дом с необходимыми надворными постройками, для чего:

а) СНК и Наркомзем УССР обязаны в течение октября сего года полностью отремонтировать в местах вселения переселенцев 20 000 хат с надворными постройками;

б) в представленной смете на расходы в связи с переселением на Украину предусмотреть кредит в размере 2 млн руб. из расчета по 100 руб. на ремонт каждого дома;

в) просить СНК СССР об отпуске для ремонта жилищных и хозяйственных построек из союзного фонда следующих материалов: гвоздей – 40 т, стекла – 40 тыс. кв. м и 2000 куб. м пиломатериалов.

5. Перевозка переселенцев и их имущества по железным дорогам производится бесплатно (отплата стоимости перевозки производится в централизованном порядке, путем расчета между НКЗ и НКПС СССР).

6. Признать необходимым полное обеспечение переселенцев в пути следования питанием, для чего просить Наркомснаб СССР т. Гросмана совместно с Переселенческим комитетом в 5-дневный срок разработать и преподать на места директиву о нормах и организации снабжения переселенцев.

7. Считать необходимым создание в колхозах, куда производится переселение, хлебных фондов для помощи переселенцам, которые будут в этом нуждаться, из расчета 3 ц зерна, 8 пуд. овощей на семью и забронировать фонд фуража, как объемистого, так и концентрированного, для скота переселенцев.

8. Просить СНК СССР отпустить кредиты на следующие расходы в связи с переселением:

а) на покупку 2000 лошадей;

б) на приобретение домов и имущества, оставленного на месте выселения, из расчета на 100 руб. на хозяйство;

в) на ремонт домов в месте выселения по 100 руб. на двор;

г) на приобретение мелких животных – 50 р. на хозяйство;

д) на приобретение мелкого инвентаря и пр. расходы в связи с переселением – по 50 руб.;

е) на организационные расходы – по 30 руб. на каждое хозяйство;

ж) кроме того, на оплату расходов по железным дорогам, питанию и обслуживанию в пути и т. д.

9. О льготах: считать необходимым установить следующие льготы:

а) сложить недоимки с переселяющихся колхозников по всем видам государственной задолженности (сельхозналог, мясоналог, молоконалог, страховки и т. п.);

б) освободить на три года от сельхозналога, культсборов и на 50 % страховых платежей;

в) освободить на один год переселенцев по мясоналогу и молоконалагам.

10. Отправку переселенцев специальными маршрутами на Украину начать не позднее 1 ноября.

11. Просить ОГПУ дать указание своим органам в Западной, Ивановской, ЦЧО областях, Горьковском крае и БССР об активном их участии во

всей работе по выработке графика движения, организации отправки маршрутов переселенцев, обслуживании их в пути, установлении тупиков отправки и т. п.

Председатель Всесоюзного переселенческого комитета при СНК СССР А. Муралов

РДАЕ. – Ф. 5675. – Оп. 1. – Спр. 34. – Арк. 21–25. Оригінал. Машинопис.

№ 650 *Статистичні відомості управління обліку та економіки Наркомзему УСРР про підсумки колективізації за п'ятирічку*

Не раніше 1 жовтня 1933 р.

ДИНАМІКА КОЛЕКТИВІЗАЦІЇ ЗА 1928, 1932 і 1933 рр.

Показники	Роки		
	1928	1932	1933(1.X)
Кількість колгоспів	9533	23 270	24 191
% колективізації по господарствах	3,3	69,1	74,4
% колективізації орної землі	4,1	77,6	86,9
Посівна площа (тис. га)	380,5	17 798,0	18 922,0
% колективізації посівів на площі	1,3	78,2	80,3
% колективізації коней	0,5	65,1	72,7
% колективізації великої рогатої худоби	0,2	51,4	55,1

ДИНАМІКА СТАТУТНИХ ФОРМ КОЛЕКТИВНИХ ГОСПОДАРСТВ ЗА 1928, 1932 і 1938 рр.

Статутні форми	Роки		
	1928	1932	1933
Комуни (кількість)	255	772	725
%	2,7	3,3	3,0
Артілі (кількість)	2271	22 339	23 459
%	23,8	96,0	96,9
ТСОЗи (кількість)	7007	189	7
%	73,5	0,7	0,1
В с ь о г о	9533	23 270	24 191
%	100,0	100,0	100,0

**ПИТОМА ВАГА СЕКТОРІВ
У ВАЛОВОМУ ЗБОРІ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР**

Сектори	Роки		
	1928	1932	1933
Радгоспи	3,3	10,8	11,3
Колгоспи	1,2	72,2	76,7
Соцсектор	4,5	83,0	88,0
Одноосібники	95,5	17,0	12,0
Р а з о м	100,0	100,0	100,0

**ГРУПУВАННЯ КОЛГОСПНИКІВ ПО КІЛЬКОСТІ ВИРОБЛЕНИХ
ТРУДОДНІВ (за даними вибіркового обстеження 177 колгоспів)**

Кількість трудоднів	Роки		
	1933	1932	1931
Без трудоднів	3,9	8,4	5,8
До 50 »	21,7	29,1	23,8
51-100 »	26,5	21,5	24,4
101-150 »	20,3	14,4	17,8
151-250 »	18,3	14,3	13,3
251-350 »	7,3	7,4	9,9
351 – і більше »	2,0 *	4,9 *	4,9
	100,0	100,0	100,0

* П р и м і т к а: зменшення % в останній групі (350) пояснюється тим, що минулими роками до цієї групи належало багато адм. персоналу, а в 1933 р. порядок нарахування їм трудоднів змінено в напрямку зменшення (Прим. документа).

**НАСІННЄВА, ХАРЧОВА ТА ФУРАЖНА ДОПОМОГА КОЛГОСПАМ
ВІД ЦК ВКП(б) ТА СОЮЗНОГО УРЯДУ**

	1932 р.	1933 р.
Всього насінневого фонду (в тис. ц)	6814,4	7458,8
З того числа одержано допомоги	1327,5	3387,7
% допомоги до всього фонду	19,5	45,4
Одержано харчової та фуражної допомоги	1965,5	1966,6
Одержано разом допомоги	1327,5	5354,3

**ГРУПУВАННЯ КОЛГОСПІВ ЗА РОЗМІРОМ ОПЛАТИ ТРУДОДНІВ
НАТУРОЮ (за 3 роки)**

Роки	Всі колгоспи									
	Кількість колгоспів	В тому числі в %								
		до 1 кг	1,1–2 кг	2,1–3 кг	3,1–4 кг	4,1–5 кг	5,1–7 кг	7,1–9 кг	9,1–11 кг	11,1 і більше
1933	198	0,5	8,6	13,1	22,2	28,9	12,1	7,6	4,5	2,5
1932	198	24,7	44,4	19,3	77,6	2,5	1,5	–	–	–
1931	198	18,7	47,9	25,2	10,2	2,5	–	–	0,5	–

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 631. – Арк. 11, 30, 33, 35–37. Копія. Машинопис; 2. – С. 636–637.

№ 651 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про плани переселення людей в райони Північного Кавказу та України, потерпілі від голодомору*

2 жовтня 1933 р.

Дорогой т. Сталин!

1. Вы спрашивали, какое опер[ативное] задание мы дали Переселенческому комитету на 1933 г. Мы ему дали задание в конце августа организовать переселение к началу 1934 г. на Кубань и Терек – 10 т[ысяч], а вместе с прежними заданиями всего 14 т[ысяч] семейств и на Украину (Степь 15–20 т[ысяч] семейств) *. На днях, после приезда т. Муралова, мы вызвали его и в результате беседы убедились, что пока у них идет только вербовка в воинских частях, но на месте у них пока что ничего не подготовлено. Мы дали ему поручение разработать практически весь вопрос: определить точки переселения, выслать людей для обеспечения жильем и всем необходимым оборудованием, дать график отправки с точными сроками, обеспечить питание и т. д.

Через пару дней он это все представит. Мы думаем, что за эти остающиеся 3 месяца 1933 г. он больше не осилит, поэтому дополнительного задания мы ему пока не дали. Возможно, придется организовать начинающееся из некоторых районов Средней Волги стихийное переселение. Это придется обсудить...

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 741. – Арк. 80–81. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 370–371.

* Див. док. № 649.

№ 652 *Директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) керівництву УСРР
про безумовне виконання плану хлібозаготівель **

4 жовтня 1933 р.

Харьков ЦК КП(б)У т. Косиору
СНК УССР т. Чубарю
Обкомам и облизполкомам УССР

Сдача зерна государству по Украине на протяжении сентября из пятидневки в пятидневку падала, давая лишь небольшое увеличение в шестой пятидневке, в результате чего сентябрьский план хлебосдачи по всем видам поступления выполнен лишь в размере 72 %.

ЦК ВКП(б) и СНК СССР не видят тревоги в ваших организациях за создавшееся на Украине положение с хлебосдачей. Больше того, в ЦК и Совнаркоме имеются сведения, что в ряде районов Украины отдельные работники поддались благодушному настроению и предоставили дело окончания выполнения годового плана самотеку, что привело фактически к полному прекращению заготовок в этих районах. В частности, во второй половине сентября фактически прекратили заготовки следующие районы: по Одесской обл. – Новоукраинский, Большевикский, Хмелевский, Ровеньковский, Андреево-Ивановский, Каменецкий; по Днепропетровской обл. – Долинский, Коларовский, Александровский, Пятихатский, Большепетихинский; по Киевской обл. – Богуславский, Бабанский, Переяславский, Лисичанский, Кагарлыкский, Попельнянский, Таращанский; по Харьковской обл. – Драбовский, Оржицкий, Яготинский, Ульяновский, Сахновщинский, Липово-Долинский; по Винницкой обл. – Янушпольский, Чудновский, Махновский, Улановский.

ЦК ВКП(б) и СНК СССР предупреждают Вас о том, что дозаготовки последних процентов плана представляют наибольшие трудности и требуют для обеспечения полного успеха мобилизации всех сил советских и партийных организаций на дело выполнения Украиной своих обязательств по сдаче зерна государству в кратчайший срок.

О принятых мерах телеграфируйте ЦК и СНК.

Предсовнаркома *Молотов*
Секретарь ЦК *Каганович*

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 2046. – Арк. 34–35. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 803–804.

* Аналогічні директиви були надіслані також керівництву Центрально-Чорноземної області та Нижньоволзького краю.

№ 653 *Розпорядження секретаріату ВУЦВК Лубенському райвиконкому про вжиття заходів, спрямованих на неприпустимість адміністрування під час проведення м'ясозаготівель в с. Ісківці*

5 жовтня 1933 р.

Негайно хуткою поштою
голови Лубенського РВК

К о п і ю: Генеральному прокурору УСРР т. Михайлику

К о п і ю: Редакції газети «Колгоспне село»

Редакція газети «Колгоспне село» дістала допису про те, що [в] с. Ісківці Вашого р-ну голова сільради Лисенко, його замісник [заступник] Антоненко та секретар партосередку Сапа в брутальний спосіб вилучили в багатьох колгоспників дійних корів для здачі їх у рахунок м'ясоподатку. Цей вчинок явно не має нічого спільного з методами м'ясозаготівель.

Суттю своєю він спрямований на дискредитацію заходів партії та уряду до розвитку тваринництва, зокрема останньої постанови РНК СРСР та ЦК ВКП(б) про допомогу безкорівним колгоспникам придбати корови. В дописі також говориться про те, що керівництво с. Ісківці в своїй роботі застосовує виключно адміністративні методи і ніякої масової роботи не проводить.

Голова сільради брутально поводить з громадянами, навіть побив батька червоноармійця, заступник голови сільради й секретар партосередку пиячать, припускають зловживання, завідувач поштової філії – петлюривець, голова колгоспу т. Шевченко – колишній царський чиновник, сидів у БУПРі, в колгоспі квітне безгосподарність.

Секретаріат ВУЦВК пропонує Вам негайно перевірити всі викладені в дописі факти, рішуче виправити допущені перекручування й притягти винних до відповідальності, вживши водночас заходів до оздоровлення керівництва с. Ісківці.

Про наслідки сповістіть секретаріат ВУЦВК не пізніше 15 жовтня*.

Заст. секретаря Всеукраїнського центрального
виконавчого комітету К. Горлинський
Завідувач секретаріату ВУЦВК Кавицький

Згідно: [підпис]

Д о д а т о к: допис на 3 арк.

ЦДАВО України. – Ф. 388. – Оп. 4. – Спр. 492. – Арк. 85. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 638.

* Лубенський райвиконком повідомив ВУЦВК про неправомірні дії голови сільради та проведення щодо нього слідства.

№ 654 *Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід сільськогосподарських робіт*

9 жовтня 1933 р.

...2) По линии сельхозкампаний уборка идет к концу, хотя в целом ряде районов хлеб лежит еще в валках в поле, не заскородован и даже не скопленный, поэтому мы сегодня послали телеграмму этим краям. Сейчас налегаем на уборку картофеля, которая протекает в ряде областей неважно. Копка свеклы идет плохо, главным образом по линии качества, мало выкапывают и ссылаются на плохую урожайность. Сейчас Микоян приехал, и мы завтра-послезавтра примем конкретные меры. Осимый сев не окончен еще. Отстают главным образом южные районы: Украина, Сев[ерный] Кавказ, Крым, Нижняя Волга.

По хлебосдаче мы послали директивы по каждой области в отдельности *, а на Нижнюю Волгу послали Чернова на 10 дней. По Сев[ерному] Кавказу Микоян считает, что план выполнят, так как им осталось заготовлять кукурузу, урожаем которой неплохой.

РДАСПІ. – Ф. 558. – Оп. 11. – Спр. 740. – Арк. 41. Оригінал. Рукопис; 4. – С. 164.

№ 655 *Лист голови Міжнародного комітету Червоного Хреста М. Губера до голови виконкому Товариства Червоного Хреста СРСР А. Єнукідзе про голод в СРСР ***

12 жовтня 1933 р.

Господин председатель.

Как Вам известно, Совет Лиги Наций занимался в процессе последней сессии вопросом голода, который, судя по полученным Советом сведениям, якобы свирепствует в некоторых областях Союза Советских Социалистических Республик, а именно в Украинской Советской Республике и в районе Северного Кавказа. Вы знаете также, что Совет Лиги Наций просил своего председателя г. Мовинкеля, председателя Совета министров Норвегии, снестись по этому поводу с Международным комитетом Красного Креста, что и было сделано г. Мовинкелем, который в качестве председа-

* Йдеться про телеграми від 4 жовтня 1933 р. керівникам УСРР, Центрально-Чорноземної області та Нижньоволзького краю з вимогою активізувати хлібозаготівлі.

** 22 листопада 1933 р. А. Єнукідзе надіслав листа М. Губера та проект відповіді йому до ЦК ВКП(б) Л. Кагановичу. У доповідній записці, зокрема, зазначалося: «Я считаю неудобным не ответить на письмо г. Губера, а ответить резко с протестами против вмешательства в наши дела было бы в данном случае неуместно, так как запрос Губера изложен очень осторожно и вежливо». Однак думка А. Єнукідзе була проігнорована і до Міжнародного комітету Червоного Хреста була направлена відповідь з протестом проти «сознательной клеветнической кампании, организованной враждебными Советскому Союзу белогвардейскими организациями». Вже у січні 1934 р. М. Губер писав А. Єнукідзе, що вважає за можливе «формально отвергнуть как неоправданный, тяжелый укор, который Вы сочли возможным сделать нам...»

теля Совета Лиги Наций довел данный вопрос до сведения М[еждународного] Красного Креста с просьбой расследовать его.

Согласно правил, которых мы всегда придерживались в наших отношениях с национальными Красными Крестами, честь имеем, доводя до Вашего сведения вышеизложенное обращение к нам председателя г. Мовинкеля, просить Вас сообщить нам мнение Союза обществ Красного Креста и Красного полумесяца СССР относительно положений вещей в вышеозначенных областях, указав нам, имеется ли основание для опасений г. Мовинкеля. В частности, нам было бы желательно узнать, какие меры были приняты надлежащими властями или что они предполагают предпринять, если имеется в этом надобность, для обеспечения продуктами питания населения данных местностей.

Существующие между Союзом о-в КК и КП СССР и Международным комитетом Красного Креста прекрасные отношения позволяют надеяться, что в нашей просьбе Вы усмотрите лишь выполнение нами нашего традиционного гуманитарного долга.

Примите, Господин председатель, выражение нашего высокого почтения.

Макс Губер. Председатель]

ДАРФ. – Ф. 3316. – Оп. 64. – Спр. 1414. – Арк. 20. Оригинал. Машинопис.

№ 656 *Публікація у французькій газеті «Фігаро»
«Голод в Україні»*

16 жовтня 1933 р.

Під сучасну пору одержано прохання про допомогу від українського уряду на вигнанні – допомогу проти голоду, що його організували радянці, які вивозять усе збіжжя з цієї багатой країни для того, щоб роздобути гроші для виконання свого п'ятирічного плану.

Але надамо слово О. Шульгину, який репрезентує Українську Народну Республіку: «Від часу окупації життя в Україні втратило всю свою приналежність. Та все ж, попри одноманітність та грубість, його ще можна було терпіти. Тепер воно перетворилося на справжнісіньке пекло. П'ятирічний план, згідно з яким було збудовано стільки пречудливих [хімерних] споруд, а серед них і широко відома гребля, що викликала захват у мсьє Ерріо^{*}, виснажив країну. Щоб якось покрити такі шалені витрати, радянський уряд змушений був експортувати нафту і збіжжя. Північний Кавказ і Україна, як ви знаєте, мають дуже родючі землі. Але українські селяни ховали зерно.

Щоб побороти цей “економічний саботаж”, радянська влада вдалася до звичного комуністичного способу – до застосування сили. Селяни чинили опір: замість здавати худобу в колгоспи вони різали її. Сотнями тисяч їх де-

^{*} Едуард Ерріо – відомий французький політичний і державний діяч, у 1924–1925, 1926, 1932 рр. – прем'єр-міністр. У 1932 р. відвідав СРСР, в т. ч. Україну.

портували на примусові роботи. В Україну прислали сільськогосподарські машини, щоб замінити ними депортованих селян. Але ті, хто залишався, вже не мали відваги й охоти цілком віддаватися важкій праці в полі. З другого боку, земля вже була занедбана й виснажена і тому втратила свою колишню вартість... І все ж врожаї були гарні й достатні для того, щоб прогодувати все населення, якби комуністи не забирали в селян з року в рік дедалі більше зерна. На зиму 1931–1932 рр. вони залишали селянам так мало зерна, що почався голод. Цей голод був жахливий, і він мав підкорити українців. Цього ж року з небаченою жорстокістю у селян забрали майже все зерно, не залишивши нічого для сіви. Червона Армія окупувала поля, щоб ніхто не взяв жодного колоска, а того, хто наважувався на таке, безжалісно розстрілювали. Було експортовано сорок мільйонів буасо збіжжя*. ДПУ одержало свою частку зерна, і його солдати їли його, тоді як голодні селяни мусили їсти листя, гризти кору. Спалахнули епідемії, і селяни помирали мільйонами. Ніколи ще наш народ не зазнавав таких страждань, навіть у 1921 р.».

– Як же міг так помилитися пан Ерріо, описуючи події в Україні?

– Ви знаєте про горезвісного Потьомкіна, який, намагаючись показати Україну Катерині II в якнайкращому світлі, поспіхом побудував декоративних сіл у безлюдних місцевостях? Ми не стверджуємо, що радянці робили те саме. А все ж безперечним є той факт, що під час ревізій деяких сіл не чіпали, не грабували, і саме ці села служили як об'єкти для демонстрації добробуту перед зарубіжними гістьми. Якби голод був спричинений поганим врожаєм, пан Ерріо, проїжджаючи Україною, не міг би не помітити загального зубожіння. Але голод, як ми казали, є наслідком поганого керування, і влада то тут, то там вберегла окремі оазиси від нього. Цим і пояснюється те, що французький державний діяч бачив чудові розкішні поля, які охороняли війська. Він хотів одержати інформацію. Він просив, щоб йому показали «поля, які найбільше постраждали». Натомість йому цинічно показували зразкові ділянки, призначені для туристів, і змусили захоплюватися побаченим. Він повинен був розкрити правду, побачити справжній стан речей і викрити брехню. Адже особи, які супроводжували його, бачили при дорозі вузли з пожитками, трупи померлих від голоду людей. Він повинен був здогадатися, що голод було *організовано, заплановано*, що народ було принесено в жертву радянській містиці. Якби цей здогад спав йому на думку, він би викрив пропаганду злочинців.

– Невже російський уряд не міг вжити ніяких заходів проти голоду? Чому він не звернувся до міжнародної громадськості по допомогу?

– Щоб не злякати тих, у кого він просив кредити. Він стверджував, що голод – то вигадка ворогів режиму. Така жорстокість схвилювала нас. Ми звернулися до Асамблеї і передали наше звернення в пресу. Якби преса належно ставилася до своїх обов'язків і описала нашу смертельну біду, радянський уряд мусив би відмовитися від винищення українців.

* Буасо (фр.) – одиниця виміру сипучих тіл.

– І щоб підтвердити ці слова, пан Шульгин розкриває величезну теку з дивними конвертами, виготовленими з обгорткового паперу. Він бере кілька зворушливих листів і передає мені. В тих листах розпачливий крик людей, які перед смертю вирішили ризикнути останніми днями свого життя, наважившись описати терористичний режим, що знищує їх, і звернутися до українців за кордоном по допомогу.

– Я дивуюся, бо нічого не розумію, що написано в тих листах, а мій перекладач пояснює мені, що український народ дуже відрізняється від російського народу і мовою, і традиціями, і ментальністю. Протягом усієї своєї історії український селянин був набагато цивілізованіший і розвинутіший, ніж російський мужик. Більшість землі в Україні належало дрібним власникам, які багато в чому схожі на французьких селян. Цим пояснюється прагнення українських селян до незалежності, їхній страх перед колективізацією, прагнення України скинути радянське ярмо.

Figaro (Paris). – 1933. – 16 Octobre; Упокорення голодом. – С. 118–121.

№ 657 *Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про зняття з «чорної дошки» с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області*

17 жовтня 1933 р.

6 грудня 1932 року постановою РНК УСРР і ЦК КП(б)У за особливо ганебний провал хлібозаготівель і відсутність боротьби зі злісним саботажем, що його організували куркульські й контрреволюційні елементи проти хлібозаготівель, було занесено на «чорну дошку» с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області*.

Заносячи с. Кам'яні Потоки на «чорну дошку», РНК УСРР і ЦК КП(б)У ухвалили припинити довіз товарів до цього села, припинити всіляке кредитування, провести дотермінове стягнення кредитів і інших фінансових зобов'язань, перевірити та очистити через органи РСІ кооперативний і державний апарат від чужих і ворожих елементів і перевірити, очистити колгоспи цього села, вилучивши контрреволюційні елементи – організаторів зриву хлібозаготівель.

РНК УСРР і ЦК КП(б)У констатують, що радянський і колгоспний актив, колгоспні маси с. Кам'яні Потоки по-більшовицькому взялися за докорінну ліквідацію ганебних хиб у роботі радянського й кооперативного апарату села і колгоспних організацій, за самоочищення їх від куркульських, контрреволюційних елементів і мобілізацію всіх сил на піднесення колгоспного господарства і повне виконання своїх зобов'язань перед пролетарською державою.

Внаслідок цього с. Кам'яні Потоки 29 серпня повнотою виконало річний план хлібоздачі, здавши державі 7333 ц зерна. Водночас колгоспи

* Див. док. № 337.

с. Кам'яні Потоки домоглися незрівнянного збільшення вартості трудодня. В артілі ім. 1-го травня цього року припадає на трудодень 8,5 кг зерна й до 3 крб. грішми. В артілі ім. XIV[15]-річчя Жовтня на трудодень цього року припадає 8 кг зерна і 2 крб. 50 коп. грішми. В артілі «Гранкар'єр» – 7,5 кг [зерна] і 2 крб. 50 коп. грішми.

Зважаючи на те, що колгоспники с. Кам'яні Потоки під проводом партійної організації, погромивши куркульські і контрреволюційні елементи, достроково виконали план хлібоздачі 1933 року, РНК УСРР і ЦК КП(б)У ухваляють:

1. Скасувати постанову Ради народних комісарів УСРР і ЦК КП(б)У з 6 грудня 1932 року про занесення с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області на «чорну дошку» і всі репресії, встановлені для цього села цією постановою.

2. Скасувати всі постанови і розпорядження народних комісаріатів, Харківського облвиконкому й інших центральних, обласних і районних органів щодо застосування до с. Кам'яні Потоки будь-яких репресій чи обмежень в зв'язку з занесенням його на «чорну дошку».

Заступник голови Ради
народних комісарів УСРР П. Любченко
Секретар ЦК КП(б)У П. Постишев

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 6. – Спр. 285. – Арк. 144–145. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 552–553.

№ 658 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про переселення колгоспників до України*

22 жовтня 1933 р.

1. Утвердить проект постановлення Совнаркома ССРСР о переселении на Украину 21 тыс. колхозников.

2. Для организации вербовки и отправки завербованных колхозников-переселенцев на Украину назначить уполномоченных ЦК и СНК:

в Ивановскую обл.	– т. Петровского (уполномоченный НКТП ССРСР)
в Западную обл.	– т. Григорьева (секретарь Днепропетровского обкома КП(б)У)
в ЦЧО	– т. Моисеенко (начальник политсектора Харьковского облЗУ)
в Горьковский край	– т. Порайко (зам. председателя СНК УССР)
в Белоруссию	– т. Кантаровича (Наркомздрав УССР)

3. В качестве помощников к каждому уполномоченному ЦК и СНК выделить по одному военному работнику высшего командного состава, имеющему опыт организации переселений демобилизованных красноармейцев на Северный Кавказ.

4. Выделить 23 ответственных работника из дорожных и районных отделов ДТО ГПУ в распоряжение уполномоченных ЦК и СНК по переселению для организации и формирования эшелонов (подбор вагонов на станциях погрузки и сведение их в эшелон, обеспечение в каждом эшелоне кухни, классного вагона для обслуживающего персонала, вагонов для перевозки имущества и скота), распределив их по следующим областям [регионам]:

Ивановской обл.	– 4 чел.
ЦЧО	– 4 »
Горьковскому краю	– 4 »
Белоруссии	– 5 »
Западной обл.	– 6 »

5. Поручить т. Левину (сельхозотдел ЦК) согласовать с Реввоенсоветом и ТО ГПУ кандидатуры ответственных военных работников и работников ТО ГПУ, выделяемых в помощь уполномоченным ЦК и СНК по переселению, и представить их список на утверждение Секретариата ЦК.

6. Обязать ЦК КП(б)У:

а) выделить в распоряжение уполномоченных ЦК и СНК по переселению 250 человек в качестве начальников эшелонов из числа работников политотделов МТС, членов бюро райкомов и членов президиумов райисполкомов;

б) выделить в распоряжение каждого начальника эшелона двух помощников: одного по политической и культурной работе из числа районных работников и одного по вербовке из активных коммунистов-колхозников.

7. Предложить Наркомвоенмору выделить в распоряжение Центрального переселенческого комитета 250 походных кухонь с соответствующим количеством военных поваров для обслуживания переселяемых колхозников на Украину.

8. Организацию снабжения эшелонов продуктами питания в пути следования и товарами ширпотреба возложить на Военно-кооперативное управление Центросоюза (под ответственностью т. Рыкова).

9. Поручить Комитету товарных фондов выделить Военно-кооперативному управлению для снабжения переселенческих эшелонов товаров ширпотреба на 1 млн руб.

10. Обязать Всесоюзный переселенческий комитет совместно с районными комитетами партии и начальников политотделов дорог и эксплуатационных районов организовать политическое и культурное обслуживание переселяемых на Украину как на станциях отправления, так и на узловых станциях по пути следования.

11. Обязать транспортные отделы ОГПУ организовать наблюдение за прохождением эшелонов, санитарным состоянием эшелонов, стоянок, обслуживание переселяемых колхозников кипятком и питанием на узловых станциях.

12. Обязать ЦК КП(б)У и СНК УССР выделить уполномоченных ЦК КП(б)У и СНК УССР, ответственных за организацию приемки переселяемых колхозников на месте, перевозку их со станции прибытия в колхозы и размещения в колхозах по домам.

13. ЦК КП(б)У обеспечить нуждающихся переселенцев-колхозников хлебом за счет колхозов. Отпустить в распоряжение ЦК КП(б)У для оказания продовольственной помощи наиболее нуждающимся переселенцам-колхозникам 1500 т хлеба.

14. Утвердить проекты телеграфных указаний:

а) обкомам, облисполкомам и начальникам политсекторов облЗУ районов вербовки;

б) ЦК КП(б)У, обкомам и облисполкомам Украины, начальникам политсекторов облЗУ об организации приемки и устройстве переселенцев;

в) начальникам дорожных и районных политотделов дорог отправления и следования переселенцев.

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 2047. – Арк. 47–48. Оригінал. Машинопис; 3. – С. 809–811.

№ 659 *Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У райкомам партії, райвиконкомам, начальникам політвідділів МТС, радгоспам, партосередкам про необхідність рішучої боротьби з порушеннями законності*

23 жовтня 1933 р.

I

ЦК ВКП (б) и СНК СССР в мае месяце этого года обратились ко всем парторганизациям, ко всем органам советской власти со специальной директивой по вопросам ревзаконности, о необходимости особо четкого осуществления ее и развертывании особо жесткой борьбы со всеми нарушениями и нарушителями.

Обком КП(б)У и облисполком неоднократно в самой категорической форме обязывали партийные и советские организации развернуть решительную борьбу за дело проведения революционной законности.

Несмотря на все эти указания и директивы, во многих случаях на местах имеют место совершенно нетерпимые факты нарушения ревзаконности, исключительно безобразные явления, переходящие всякие границы.

За последнее время вскрыт ряд таких фактов нарушения ревзаконности, издевательств над колхозниками, отдельные гнойники (Новомосковский – село Афанасьевка, Пятихатский район – село Желтое).

Вы все знакомы с последним решением обкома КП(б)У по Н.-Московскому делу, суть которого сводится к тому, что в селе Афанасьевка имели место из ряда вон выходящие факты. Местная сельская власть в лице

группы преступников, из которых часть пролезла в партию – братьев Пигур Ивана и Гаврила (первый из них – председатель сельсовета, кандидат партии, второй – секретарь комсомольской ячейки, член правления колхоза), Семеняки Якова (завхоз коммуны «Дружба», бывший председатель коммуны, кандидат партии), Половинки Порфирия (член правления коммуны, член партии), Козыря Никифора (кандидат партии, зам. председателя сельсовета), Ляпатуры (комсомолец), на протяжении длительного времени занималась издевательствами, избиением колхозников, приведших в ряде случаев избиваемых к смерти.

Наиболее характерным для действий этой озверевшей банды является истязание 14-летнего мальчика, сироты, который 5 лет работал в коммуне. Истязали его за то, что во время уборочной кампании, работая на поле, будучи голодным и опухшим, он съел полфунта хлеба в доме председателя коммуны. Ребенка избивали, подвешивали за шею веревкой, привязывали к балке, затягивали горло, требуя у него признания.

Дело по селу Афанасьевка слушает сессия Верховного суда УССР. Дело это слушалось несколько дней тому назад в ЦКК КП(б)У. За это дело ЦКК КП(б)У исключила из партии бывшего секретаря РПК Зайченко, бывшего председателя райисполкома Комарницкого, начальника райотдела ГПУ, председателя райКК, прокурора, начальника милиции и др.

Преступления в с. Афанасьевка имели место уже после двукратного суждения об этом вопросе обкома, после того, как обком КП(б)У еще в начале июня вынес специальное развернутое решение по Н.-Московскому району по аналогичному делу.

Не менее тяжелый случай имел место в Пятихатском районе в коммунах «Шлях до комуни» и «Нова спілка» Желтянского сельсовета. Выявлен ряд случаев самосуда и расправы над колхозниками и бедняками и над отдельными единоличниками на почве совершения ими незначительных краж продуктов и вещей.

В июне месяце председатель колхоза «Шлях до комуни» Петренко, член партии, вместе с группой таких же, как он, преступников убили колхозника Ковбасу за кражу колхозных продуктов, которого после убийства бросили в колодезь. Труп был обнаружен только в октябре. В тот же период избили единоличника Коваленко, которого предварительно пытали на раскаленной плите.

Самое характерное, что этот единоличник, которого потом отпустили, ныне работает на одном из рудников в Кривом Роге и до сих пор никому не рассказал об этом, боясь жестокой расправы со стороны этих бандитов.

Еще более зверский факт имел место в колхозе «Нова спілка». В этом колхозе озверевшая банда из председателя колхоза с партбилетом в кармане, полевода, счетовода и ветсанитара били колхозников по лицу кирпичами, прищемляли пальцы дверьми и применяли ряд других видов издевательств.

Колхозники были настолько запуганы, что родные избиваемых и убиваемых, боясь мести со стороны этих бандитов, не заявляли об этом вышестоящим органам, не пускали своих же близких в дом.

Исключительно возмутительный случай в этом же колхозе имел место в период косовицы. Полевод собрал бригаду и предложил коллективно избить двух колхозниц за то, что они взяли по горсти обмолоченной ржи для приварка на обед. Когда колхозники отказались это делать, полевод в присутствии всей бригады предложил колхозницам лечь; когда они отказались — он повалил их сам на землю, оголил и стал сечь кнутом, а потом лозой. Всех избиваемых полевод предупредил, что если они кому-нибудь пожалуются, то будут немедленно убиты.

Уже в процессе следствия по делу этой банды было выявлено убийство детьми председателя колхоза и остальных правленцев 11-летней дочери колхозницы-беднячки.

Несколько дней тому назад органами ГПУ обнаружено безобразнейшее нарушение революционной законности, производство незаконных арестов, избивание колхозников в колхозе «Пятилетка» Копанского сельсовета Н.-Николаевского района. В этом колхозе зав. молочной фермой, зоотехник и ветеринар за малейшее нарушение труддисциплины, за несвоевременный выход на работу подвергали аресту колхозниц, малолетних детей, бросали их в темный сарай, после чего под охраной вооруженных колхозников направляли на работу.

Извращения штрафной политики, имеющие место во многих колхозах, в ряде случаев носят исключительно преступный характер. Зачастую, вместо того, чтобы использовать штраф как меру общественного воздействия против лодырей, симулянтов, прогульщиков, в целях повышения трудовой дисциплины, имеет место голое администрирование, дикий произвол, сведение личных счетов.

В Чубаревском районе имел место случай, когда правление колхоза и бригадир на глазах у сельской власти, партячейки, комсомола довели до самоубийства комсомолку-ударницу, которая покончила с собой вследствие безобразного голого администрирования по отношению к ней, в результате систематических, в большинстве случаев необоснованных, штрафований этой комсомолки.

II

Можно привести еще несколько таких случаев. Как правило, эти преступники, зачастую с партбилетом в кармане, довольно долго орудовали и делали свои гнусные дела, не только занимаясь систематическими избиваниями, но и систематически обирая колхозы, производили крупные расхищения, незаконно отбирали имущество у граждан и присваивали его себе. В ряде случаев отобрание имущества, по представлению этих бандитов, утверждалось райисполкомами, и, как правило, райисполкомы не проверяли правильность отобрания имущества и куда оно девалось после отобрания.

В процессе следствия по всем этим случаям, как правило, выясняется, что вся эта публика является выходцами из кулацкого лагеря, в большинстве связанная с контрреволюционными элементами.

Обком и облисполком отмечают, что, к сожалению, все эти факты происходили зачастую под носом у наших районных руководителей. Все это делалось (избивали и даже убивали людей среди бела дня) очень часто на глазах у всего населения, которое почти не реагировало. Большинство этих фактов обнаружилось совершенно случайно в процессе следствия по другим менее важным делам, из отдельных писем в областные организации и т. д.

О чем свидетельствуют эти приведенные факты? О том, что многие местные органы власти, партийные организации недостаточно связаны с колхозной массой, не знают фактического положения вещей в каждом селе, в каждом колхозе, не знают состава своих кадров, не получают своевременной сигнализации о безобразиях, допускаемых в отдельных местах, зачастую не принимают никаких профилактических мер к предотвращению подобных безобразий, не поставлена на должную высоту массово-политическая работа, не использованы все рычаги для укрепления связи с массой.

Эти факты гнусного, дикого произвола, извращений и искривлений ревзаконности, штрафной политики, незаконных арестов, еще более многочисленные факты уголовных преступлений – воровства и краж говорят о том, что органы следствия и дознания, призванные охранять революционный порядок и права колхозников, работают очень плохо, во многих случаях засорены чуждым элементом и действуют на руку классовому врагу.

Эти факты свидетельствуют о том, что в ряде сел и колхозов до сих пор еще сохранились отдельные кулацкие гнезда, которые творят свое гнусное дело, часто на протяжении длительного периода времени безнаказанно, иногда под носом у районных партийных и советских руководящих органов, у милиции, прокуратуры и суда, которые не умеют, вследствие классовой слепоты и притупления классовой бдительности в отдельных своих звеньях, распознать врага и своевременно уничтожить его.

Обком и облисполком решительно требуют на фактах этих вскрытых гнойников особенно крепко развернуть борьбу за социалистическую законность, повести широкую массово-разъяснительную работу среди колхозников, чтобы последние быстро и полно начали реагировать на всякое малейшее нарушение революционной законности, взяться за детальнейшую проверку сельских кадров, чтобы каленым железом выжечь чуждый кулацкий контрреволюционный элемент, проявить максимум внимания и классового чутья к нуждам и повседневным интересам колхозников и колхозниц.

Конкретно необходимо быстро и решительно провести следующие мероприятия:

а) тщательно проверить все подозрительные по нарушению революционной законности села и колхозы, чтобы заблаговременно предупредить возможность возникновения безобразных явлений, выявлять всякие нарушения революционной законности с тем, чтобы быстро и немедленно их ликвидировать;

б) особенно четко и правильно проводить директивы ЦК ВКП(б) и СНК СССР от 8 мая о ревзаконности. Проверка выполнения этой директивы

выявила, что местные органы власти к проведению решений подошли формально, так как районное руководство не учло всей политической важности и серьезности этого мероприятия.

Судебные органы, органы прокуратуры не добились должного сдвига в проведении этого решения. За всякий пустяшный проступок, где можно обойтись общественным порицанием, в отдельных случаях присуждали на 2–3–5 лет. Были случаи, когда за кражу нескольких колосков бедняков судили по закону от 7 августа 1932 г., т. е. приговаривали к 10 годам лишения свободы. На практике имеют место случаи, когда суд решает в отношении кулака и бедняка, совершенно забывая о необходимости максимально усилить репрессии по отношению к контрреволюционным, кулацким, вредительским, антисоветским, петлюровско-махновским элементам;

в) категорически воспретить производить аресты кем бы то ни было, кроме органов и лиц, которым это право предоставлено по закону и по директиве ЦК ВКП(б) и СНК СССР от 8 мая (прокуратура, ГПУ, милиция);

г) секретари РПК, начальники политотделов, председатели РИК обязаны уделить большое внимание вопросам ревзаконности. Вменить в обязанность председателей райисполкомов принимать регулярно и заслушать жалобы колхозников и единоличников; принимать заявления от колхозников и единоличников как в райисполкомах, так и непосредственно в сельсоветах.

К сожалению, в большинстве случаев председатели райисполкомов, приезжая в село или колхоз, либо совершенно не заходят в сельсовет, либо если заходят, то никогда почти не спрашивают проходящих в сельсоветы граждан, не принимают от них жалоб, не интересуются их нуждами;

д) председатели РИК должны регулярно посещать арестные помещения, проверять на месте непосредственно, за что люди сидят, и при выявлении малейших ненормальностей в этом деле принимать необходимые меры к их устранению;

е) ГПК, РНК, политотделы должны немедленно заняться [взяться] за быстрое упорядочение политики штрафов в колхозах, ликвидировать всякие малейшие искривления и попытки использовать штрафную политику в контрреволюционных интересах.

Надо исправить все случаи неправильного наложения штрафов трудднями.

Путем широко развернутой массовой работы необходимо внедрить в каждом колхозе, что штрафовать надо только лодыря, прогульщика и симулянта, ни в коем случае не злоупотребляя этим рычагом, применяя его только тогда, когда требуется изложить взыскание за действительное нарушение трудовой дисциплины, и в размерах, установленных законом;

ж) втянуть и вовлечь в активную борьбу за революционную законность всю партийную организацию – каждого члена партии, каждого комсомольца, каждого пионера с тем, чтобы вокруг этого дела создать такую обстановку, при которой колхозник, не пугаясь, не боясь, смело и немедленно реагировал бы на все безобразные нарушения и искривления социалистической законности.

Обком и облисполком предлагают обсудить настоящее письмо на бюро РПК (одновременно заслушав отчетные доклады о состоянии ревзаконности по району) на всех партийных ячейках, на совещаниях работников политотделов для того, чтобы наметить конкретные мероприятия по каждому колхозу, по каждому селу и району в целом в деле развертывания решительной борьбы за социалистическую законность, решительную борьбу со всякими нарушениями и искривлениями ее.

Секретарь обкома КП(б)У *К. Григорьев*
Председатель облисполкома *И. Гаврилов*

Державний архів Дніпропетровської області. – Ф. 19. – Оп. 1. – Спр. 958. – Арк. 1–3. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 553–559.

№ 660 *Постанова РНК СРСР «Про переселення колгоспників на Україну» **

25 жовтня 1933 р.

Совет народных комиссаров ССР постановляет:

1. Для организации вербовки и отправки завербованных колхозников-переселенцев на Украину назначить уполномоченных ЦК и СНК:

- а) в Ивановскую обл. – т. Петровского (уполном. НКТП СССР);
- б) в Западную обл. – т. Григорьева (секретарь Днепропетровского обкома КП(б)У);
- в) в ЦЧО – т. Моисеенко (нач. политсектора Харьковского облЗУ);
- г) в Горьковский край – т. Порайко (зам. пред. СНК УССР);
- д) в Белоруссию – т. Кантаровича (НКЗдрав УССР).

2. В качестве помощников каждому уполномоченному ЦК и СНК НКВоенмору выделить по одному военному работнику высшего командного состава, имеющих опыт организации переселения демобилизованных красноармейцев на Северный Кавказ.

3. Выделить 23 отв. работника из дорожных и районных отделов ДТО ГПУ в распоряжение уполномоченных ЦК и СНК по переселению для организации и формирования эшелонов (подбор вагонов на станциях погрузки и сведение их в эшелоны, обеспечение в каждом эшелоне кухни, классного вагона для обслуживающего персонала, вагонов для перевозки имущества и скота), распределив их по следующим областям: Ивановской области – 4; ЦЧО – 4; Горьковскому краю – 4; Белоруссии – 5 и Западной области – 6.

4. Обязать СНК УССР:

а) выделить в распоряжение уполномоченных ЦК и СНК по переселению 250 человек в качестве начальников эшелонов из числа работников

* Документ має гриф «Не підлягає оголошенню», а пункт 2 і наступні – «Таємно».

политотделов МТС, членов бюро райкомов и членов президиумов райисполкомов;

б) выделить в распоряжение каждого начальника эшелона двух помощников: одного по политической и культурной работе из числа районных работников и одного – по вербовке из активных коммунистов-колхозников.

5. Предложить НКВМору выделить в распоряжение Центрального переселенческого комитета 250 походных кухонь с соответствующим количеством военных поваров для обслуживания переселяемых колхозников на Украину.

6. Организацию снабжения эшелонов продуктами питания в пути следования и товарами ширпотреба возложить на Военно-кооперативное управление Центросоюза (под ответственность т. Рыкова).

7. Поручить Комитету товарных фондов выделить Военно-кооперативному управлению для снабжения переселенческих эшелонов товаров ширпотреба на 1 млн рублей.

8. Обязать Всесоюзный переселенческий комитет совместно с районными исполнительными комитетами и начальников политотделов дорог и эксплуатационных районов организовать политическое и культурное обслуживание переселяемых на Украину как на станциях отправления, так и на узловых станциях по пути следования.

9. Обязать транспортные отделы ОГПУ организовать наблюдение за прохождением эшелонов, санитарным состоянием эшелонов, стоянок, обслуживание переселяемых колхозников кипятком и питанием на узловых станциях.

10. Обязать СНК УССР выделить уполномоченных СНК УССР, ответственных за организацию приемки переселяемых колхозников на месте, перевозку их со станции прибытия в колхозы и размещения в колхозах по домам.

11. СНК УССР обеспечить нуждающихся переселенцев колхозников хлебом за счет колхозов. Отпустить в распоряжение СНК УССР для оказания продовольственной помощи наиболее нуждающимся переселенцам-колхозникам 1500 тонн хлеба.

Председатель Совета народных комиссаров
Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Зам. управляющего делами Совета
народных комиссаров Союза ССР *И. Межлаук*

№ 661 *Постанова РНК СРСР «Про врожайність» **

28 жовтня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1. Одобрить в основном установленные ЦГК пообластные цифры урожайности, считая их исходными для расчетов МТС с колхозами **, за исключением ДВК, Восточной Сибири и Казахстана, цифры по которым рассмотреть через месяц.

2. Утвердить следующую урожайность овса по потребляющей полосе и ЦЧО:

Московская	– 9,3 ц
Ленинградская	– 9,0 »
Западная	– 9,0 »
БССР	– 8,7 »
ЦЧО	– 8,0 »

В связи с тем, что в ряде районов (особенно ЦЧО) производится посев таких сортов овса, которые дают низкую урожайность и систематически гибнут, обязать НКЗ СССР в месячный срок разработать вопрос о наиболее правильном районировании сортов овса и о необходимых агротехнических мероприятиях по повышению урожайности и войти с предложениями.

3. Поручить ЦГК установить цифры урожайности по второстепенным и поздним культурам как исходные для расчетов МТС с колхозами.

4. Обязать СНК республик, краевые и областные исполнительные комитеты в пятидневный срок по сообщении им определенного ЦГК порайонного распределения ставок урожайности рассмотреть таковое и, в случае необходимости, через областного уполномоченного Центральной госкомиссии войти в ЦГК с представлением о перераспределении размеров урожайности между отдельными районами в пределах установленной пообластной ставки для каждой культуры.

В случае отсутствия возражений против районного распределения ставок урожайности со стороны областных организаций эти ставки немедленно доводятся до сведения соответствующих районных организаций.

В тех случаях, когда порайонные поправки будут согласованы с областным уполномоченным Центральной госкомиссии по урожайности, последнему разрешается, не дожидаясь окончательного утверждения этих поправок ЦГК, исправленные ставки урожайности довести до сведения соответствующих районных организаций.

В случае отсутствия согласования поправок с областным уполномоченным ЦГК вопрос должен быть немедленно внесен на окончательное разрешение ЦГК и рассмотрен последней в 3-дневный срок по поступлении материалов от республики (области), края.

* Документ має рукописний гриф «Не подлежить оглашению», а додаток – «Секретно».

** У цьому місці текст закреслений слова «см. Приложение», хоч постанова має додаток.

Признать, что работа межрайонных комиссий по урожайности под руководством Центральной госкомиссии и ее уполномоченных в основном проведена правильно и подтвердить СНК республик, краевым и областным исполкомам, что их обязанность – оказывать всемерное содействие и помощь межрайонным комиссиям по урожайности в осуществлении ими возложенных на них заданий партии и правительства.

Председатель Совета
народных комиссаров Союза ССР *В. Молотов (Скрябин)*
Управляющий делами Совета
народных комиссаров Союза ССР *И. Мирошников*

ПРИЛОЖЕНИЕ к пост. СНК СССР № 2355
от 28.X.1933 г.

УРОЖАЙНОСТЬ ОСНОВНЫХ ЗЕРНОВЫХ КУЛЬТУР 1933 года

(в центнерах с га)

Республики, области, края	Рожь озимая	Пшеница озимая	Пшеница яровая	Ячмень яровой	Овес
Украинская ССР	10,4	13,1	10,3	13,2	11,1
БССР	9,4	11,1	9,8	10,5	8,7
Узбекская ССР	–	5,0	4,5	4,7	–
Туркменская ССР	–	8,8	8,6	9,3	–
Районы РСФСР					
Северный край	12,1	12,6	10,8	12,5	11,0
Ленинградская область	10,7	12,0	9,2	8,8	9,0
Западная область	9,9	9,9	10,3	9,9	9,0
Ивановская область	12,0	13,0	11,9	11,7	11,5
Горьковский край	10,9	9,0	11,0	8,5	9,0
Башкирская АССР	10,3	6,1	7,1	8,6	8,5
Средневолжский край	8,0	6,3	5,4	4,2	9,2
ЦЧО	10,5	10,0	8,6	9,7	8,0
Нижеволжский край без АССР Немцев Поволжья	5,0	4,6	6,1	8,3	8,7
Сев.-Кавк. край	7,0	8,5	7,0	11,7	9,0
Крымская АССР	6,7	10,3	–	11,8	10,1
Киргизская АССР	–	8,0	7,5	7,9	9,0
Зап.-Сибирск. край	12,0	12,0	9,0	8,7	10,6
Московская область	10,5	9,9	10,9	9,9	9,3
Уральская обл.	9,2	6,1	6,6	7,6	7,0
Татарская АССР	10,2	8,8	8,8	12,4	9,3
Области Украинской ССР					
Одесская область	11,0	12,9	10,3	14,5	14,0

АМССР	12,0	13,2	10,4	14,5	12,8
Киевская область	10,1	14,0	10,0	12,0	12,0
Черниговская область	10,0	11,6	9,6	11,6	9,0
Днепропетровская обл.	10,5	13,1	11,2	14,08	12,5
Винницкая область	12,5	14,3	11,6	13,0	13,0
Донецкая область	8,5	11,3	9,0	11,0	7,0
Харьковская область	10,5	13,0	11,0	11,5	9,5

Управляющий делами Совета
народных комиссаров Союза ССР *И. Мирошников*

ДАРФ. – Ф. 5446. – Оп. 1в. – Спр. 472. – Арк. 34–36. Оригінал. Машинопис.

№ 662 *Повідомлення німецького консула у Києві Андора
Генке в Посольство Німеччини в СРСР про становище
в Україні*

2 листопада 1933 р.

Короткі повідомлення

1. У Києві знову в останні тижні розповсюдився висипний тиф. Середнє число осіб, які надходять щодня у лікарні, складало на останньому тижні 109. При цьому враховані тільки жителі міста Києва. З переселеними та немісцевими особами число хворих на висипний тиф, які потрапляють кожен день у госпіталі, збільшується до 200.

Факт, що хвороба настає вже у цю пору року в такому обсязі та загальному у такій серйозній формі, готує міській владі серйозні турботи. Неминучі загороджувальні заходи міста від сільського населення застосовані, але дотепер залишаються без очевидного успіху.

Також із сільської місцевості повідомляється про сильне розповсюдження епідемії. При цьому трапляються у послаблених через голод хворих незрівнянно більше смертельних випадків.

2. Становище з харчуванням міста Києва в останні тижні поліпшилося. Хліб та м'ясо доступні за дешевші ціни, ніж в такий саме час попереднього року. На інші продукти, як картопля, овочі, цукор, крупи тощо, існує велика нестача. Ціни на них у порівнянні з попереднім роком є значно вищими.

На противагу відносно сприятливому забезпеченню міста, з сільської місцевості надходять дуже серйозні новини про становище з харчуванням. Збирання зерна проведено з великою безпощадністю та досягнуло – особливо в постраждалих від поганого врожаю волинських районах – уже сьогодні дуже великих масштабів. З Волині консулату представлені конкретні дані, за якими голод знову має людські жертви.

3. На багатьох індустріальних підприємствах службового округу робітники не отримували довгий час зарплатні внаслідок нестачі вільних коштів. Консулату відомі випадки, коли робітники не отримували жодної ко-

пійки протягом трьох місяців. Встановлено навіть, що в окремих частинах Червоної Армії здійснюється непунктуально видача зарплатні командному складу. На цей час вживаються заходи, щоб отримати необхідні грошові кошти з Харкова та Москви, що дозволить виплатити зарплатню перед жовтневими святами. Становище є таким, що робітники та службовці не мають в розпорядженні коштів, щоб викупити жовтневий пайок.

Підпис: *Генке*

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 206–208. Переклад з німецької М. Дубик.

№ 663 *Наказ ДПУ УСРР «Про заборону проведення арештів спеціалістів без санкції ДПУ УСРР»*

3 листопада 1933 р.

Несмотря на приказ пред. ОГПУ т. Менжинского № 167/97 – 1931 г., циркуляр ОГПУ № 272 от 21 августа 1931 г. и циркуляр ГПУ УССР № 72 орг. от 30 августа 1931 г., до сих пор продолжаютя аресты специалистов (инженерно-технических работников и агрономов) без согласования с Экономуправлением ГПУ УССР.

П Р И К А З Ї В А Ю:

Прекратить аресты специалистов без санкции ГПУ УССР *.

Аресты специалистов, работающих в промышленности и сельском хозяйстве (инженеров, техников, агрономов) предварительно согласовывать с Экономуправлением ГПУ УССР.

Начальнику УСО ГПУ УССР систематически проверять выполнение настоящего приказа и о каждом конкретном случае нарушения такового докладывать мне.

Начальникам УСО областных отделов установить жесткий контроль за соблюдением установленного порядка производства арестов специалистов на местах и не позднее 24 часов с момента арестов специалистов представлять на них установленные приказом ГПУ УССР № 37-1932 г. анкеты в УСО ГПУ УССР.

Зам. пред. ГПУ УССР *Карлсон*

ДА СБ України. – Колекція документів «Голодомор 1932–33 рр. в Україні». Друкарський відбиток.

* Підкреслення в тексті.

№ 664 *Наказ ДПУ УСРР «Про XVI річницю жовтня»**5 листопада 1933 р.***Товарищи чекисты, бойцы и командиры войск ОГПУ!**

XVI годовщину пролетарской революции мы празднуем в обстановке грандиозных побед социализма в стране Советов.

Под руководством партии Ленина, любимого вождя партии и мирового пролетариата т. Сталина – победоносно завершена первая пятилетка.

Дальнейшими победами на фронте развернутого наступления социализма отмечен первый год второй пятилетки.

В строй вступили новые гиганты индустрии – Челябинский тракторный, Уралмаш и др. Одержаны огромные успехи на фронте культурной революции, в деле овладения техникой.

На невиданный уровень поднята в этом году сила и могущество колхозного строя. Укреплена обороноспособность страны. Нанесен серьезный удар по остаткам паразитических классов и особенно кулачества, ликвидированного как класс.

Эти победы рабочего класса, при развале экономики капиталистических стран и небывалом росте в них голода и нищеты, «есть факт, наиболее выдающийся в современной истории».

Сегодня, когда в капиталистическом мире, раздираемом кризисом, тухнут домы, останавливаются конвейеры, уничтожаются миллионы тонн хлеба, кофе, хлопка, когда миллионы крестьян эксплуатацией и кризисом обречены на голодную смерть, а на улицах городов, на деревенских проселках бродят миллионы безработных рабочих, миллионы разоренных крестьян – сегодня на наших победных знаменах горят имена сотен новых заводов, вновь задутых домен, на социалистических полях, колхозных полях СССР – ударники-колхозники крепят большевистские колхозы, идут уверенным и твердым шагом к новой, зажиточной культурной жизни.

Раздираемый кризисом капиталистический мир ищет выхода в новых войнах и готовит прежде всего интервенцию против СССР. Все более обнажается варварская диктатура фашизма, усиливаются террор и преследования мирового пролетарского движения.

Шестнадцатый октябрь встречает СССР с твердой уверенностью, что нет той силы, которая могла бы победить страну социализма, ее Красную Армию, оснащенную новой социалистической техникой.

Товарищи чекисты, командиры и бойцы войск ОГПУ!

Органы ЧК–ГПУ на протяжении всей великой истории Октября оставались вернейшим стражем диктатуры пролетариата, крепчайшим отрядом ВКП(б), сплоченным вокруг Ленинского ЦК и Коллегии ОГПУ.

Великий юбилей Октября должен еще более поднять энтузиазм и пафос борьбы каждого чекиста, бойца на том участке работы, который поручен ему партией и правительством.

Храня и впредь все славные традиции, переданные нам нашим учителем и вождем Феликсом Дзержинским, спаянные железной дисциплиной,

доводя до совершенства нашу чекистскую, боевую технику, вооружаясь Марксо-Ленинской-Сталинской теорией – будем готовы к защите пролетарского Отечества и к борьбе со всякими проявлениями разбитого, но не добитого классового врага, к борьбе за бесклассовое социалистическое общество.

Пламенный, большевистский, чекистский привет верному испытанному стражу завоеваний Октября – чекистам, бойцам войск ГПУ Украины!

Да здравствует великая годовщина Октября!

Да здравствует мировая пролетарская революция!

Под знаменем ВКП(б) и ее Ленинского ЦК, под руководством любимого вождя т. Сталина – вперед к новым победам и достижениям!

Зам. председателя Государственного
политического управления УССР *Карлсон*

ДА СБ України. – Ф. 42. – Оп. 1. – Спр. 666. – Арк. 222–223. Друкарський відбиток.

№ 665 *Протокол засідання Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР*

17 листопада 1933 р.

Присутствуют: Муралов, Постников, Тодресов, Рудь.

От НКПС – Егоров, Моисейчик.

От ВКУ – Пушкин.

[От] ГУЛАГ ОГПУ – Закарян.

[От] НКЗ СССР – Абель, Хоменко.

Отв. раб[отники] ВПК – Осипов, Ходос.

Слушали:

Сообщение тт. Рудь и Тодресова о ходе переселения на Украину.

Постановили:

1. Считать, что вербовка колхозников, переселяемых на Украину в основном закончена в ЦЧО, Горьковском крае, БССР, при совершенно неудовлетворительном ходе вербовки по Ивановской области, где на 15 ноября из 3500 хозяйств завербовано только 2000, что является результатом невнимательного отношения к вербовке, проявляемого как со стороны областных организаций, так, в особенности, со стороны упол[номоченных] ВПК.

2. Констатируя, что опыт посылки ходоков из районов выхода в районы вселения не оправдал себя, считать необходимым в дальнейшем категорически воспретить посылку ходоков.

3. Отмечая наличие неорганизованной вербовки, проводимой в больших размерах вербовщиками областей Украины, которые дезорганизуют

плановую вербовку и ставят в тяжелое положение колхозников, ликвидирующих свое имущество и не получающих возможности выезда, считать необходимым категорически воспретить неорганизованную вербовку. Обязать Одесский, Днепропетровский, Донецкий облисполкомы немедленно отозвать всех вербовщиков и категорически воспретить посылку их в дальнейшем. Просить НКПС прекратить перевозку неорганизованных переселенцев. Просить ГПУ дать указание о немедленной высылке к месту жительства всех вербовщиков, ведущих неорганизованную вербовку.

4. Всесоюзный переселенческий комитет отмечает неудовлетворительную работу по организации отправки переселенцев, выразившуюся в неполном и несвоевременном представлении подвода, неорганизованной посадке, в особенности по Западной области.

Всесоюзный переселенческий комитет отмечает недопустимость того, что упол. ВПК по Западной области т. Бушуев в самый напряженный период вербовки и отправки колхозников уехал в отпуск и не обеспечил руководство работой по переселению.

В соответствии с этим Всесоюзный переселенческий комитет постановляет:

1. Просить ЦК ВКП(б) и СНК СССР дать категорические указания обкомам и облисполкомам об усилении их внимания к работе по переселению, возложив на райкомы и райисполкомы ответственность за организованный ход отправки.

2. Освободить от работы упол. ВПК по Западной области т. Бушуева и просить обком и облисполком срочно выделить на работу упол. ВПК другого работника, освобожденного от других работ.

3. Указать упол. ВПК по Ивановской области т. Болотову на нераспорядительность и неумелую организацию вербовки.

4. Прекратить всякие изменения плана и графиков отправки эшелонов и обязать всех уполномоченных ВПК об [к] отправке эшелонов в точно установленные сроки. Предупредить упол. ВПК, что в случае задержки эшелонов из-за нераспорядительности, виновные будут привлечены к строжайшей ответственности.

5. Поручить упол. ВПК, в целях обеспечения своевременной отправки эшелонов, провести следующие мероприятия:

а) установить порядок, чтобы подготовка была проведена таким образом, чтобы переселяемые и скот были за день до отправки эшелона на месте погрузки;

б) организовать погрузочно-разгрузочные бригады из состава самих колхозников с тем, чтобы эти бригады производили отставку из колхозов и разгрузку, погрузку в эшелоны;

в) обеспечить, чтобы семьи красноармейцев и вдовы были погружены на подводы и в вагоны в первую очередь.

6. Установить предельный срок погрузки и отправки эшелона в течение 8 часов. Поезда должны отправляться вечером, с тем, чтобы дневной период был использован исключительно для погрузки.

7. Просить НКПС:

а) дать указания нач. районов и нач. станций о выдаче нач. эшелонов графиков движения эшелона с указанием направления места и времени остановок и т. п.;

б) просить НКПС обязать нач. районов и нач. станций предупреждать территориальные партийные и советские организации о сроке отправки эшелонов не позже, чем через час по получении ими из НКПС и района графика движения эшелона.

8. Поручить тт. Ратнеру и Моисейчику в срочном порядке разработать типовой бланк экстренного отзыва для нач. эшелонов.

9. Поручить тт. Ратнеру, Егорову и Рубинштейну в трехдневный срок разработать предложения о порядке оплаты перевозки переселенцев по льготному тарифу и внести его на утверждение ВПК.

10. Сообщить ЦК КП(б)У о совершенно неудовлетворительном качестве состава нач. эшелонов и большинства их помощников и просить ЦК КП(б)У выделить дополнительную группу работников для посылки в районы вербовки. Поручить упол. ВПК совместно с упол. ЦК и СНК провести проверку состава нач. эшелонов и их помощников, которые должны отправляться после 1 декабря, и произвести замену тех из них, которые не сумеют справиться со своей работой.

11. Отмечая наличие многочисленных фактов по Западной обл., Горьковскому краю и т. д., когда колхозы не производили расчетов с колхозниками, а налоговые органы и с/советы взыскивали с переселяемых колхозников всю задолженность, от уплаты которой они освобождены постановлением ЦК и СНК, обязать упол. ВПК расследовать эти факты и виновных привлечь к ответственности, а неправильно взысканные суммы были отправлены колхозникам в места их вселения.

12. Просить т. Теумина – Соцзембанк – расследовать причины задержки выдачи кредитов колхозникам в Западной обл. и Горьковском крае и привлечь виновных к ответственности, дав указания на места о недопущении задержки с выдачей кредитов в дальнейшем.

13. Принимая во внимание невозможность перевозки сена в розвязи и отсутствие сенопрессовальных аппаратов в колхозах, просить Заготсено дать указания на места о приеме от колхозов сена розвязью и выдаче взамен этого прессованного.

14. Принимая во внимание наличие карантина по менингиту в ряде районов Западной области и невозможность вывоза лошадей, установить, что эти лошади остаются в колхозах под ответственность правлений колхозов и по истечении срока карантина перевозятся в районы вселения.

15. Разъяснить, что постановление ВПК о семенах не относится к семенам картофеля. Колхозы обязаны выдать переселяемым колхозникам семена картофеля пропорционально количеству отправляемых хозяйств.

16. Отмечая наличие ряда случаев подачи плохих кухонь, поручить т. Рыкову расследовать факты по Западной области и привлечь виновных к ответственности, установив строжайший контроль за качеством кухонь, которые даются для эшелонов с переселенцами.

Поручить т. Рыкову расследовать факты неполного обеспечения эшелонов продуктами и неудовлетворительного ассортимента товаров и привлечь виновных к ответственности. Установить, что все отправляемые эшелоны должны быть обеспечены потребным количеством продуктов до места разгрузки, для чего выделить специальных лиц, персонально ответственных за полное снабжение эшелонов продуктами на всех пунктах их формирования.

17. Просить т. Микояна выделить члена Коллегии по вопросам снабжения переселенцев, обязав его в двухдневный срок установить связь с Переселенческим комитетом.

18. Для организации санобработки и культобслуживания, проверки состояния эшелонов считать необходимым организовать контрольные пункты на ст. Москва – Красная Пресня, Брянск, Вязьма, Тула, Курск и предусмотреть дополнительную организацию контрольных пунктов на тех крупных станциях, где в этом встретится [возникнет] необходимость.

19. Отмечая, что первый опыт отправки эшелонов показал полную возможность санобработки и дезинфекции вещей в селе, обязать упол. ВПК добиваться полного проведения санобработки отправляемых колхозников до посадки их на подводы. В случае непроведения санобработки обеспечить проведение таковой на контрольных пунктах.

20. Считать необходимым, чтобы территориальные органы НКЗдрава обеспечили оборудование в эшелонах изоляционных вагонов – матрацами, простынями, одеялами и т. д. Просить НКЗдрав дать по этому вопросу соответствующие указания.

21. Поручить НКЗдраву и Сан. упр. НКПС улучшить качество санобработки и обеспечить необходимое количество мыла для переселенцев, подвергающихся санобработке.

22. Обязать Сан. упр. НКПС обеспечить проходящие эшелоны потребным количеством медикаментов.

23. Обратит внимание НКЗдрава т. Владимирского на недопустимость неявки представителя НКЗдрава на заседание ВПК от 17 ноября.

24. Считать необходимым привлечение к работе по санобработке и культобслуживанию переселенцев РОКК.

п. п. председатель Всесоюзного переселенческого
комитета при СНК СССР *Муралов*
Зав. секретариатом ВПК *Ходос*

№ 666

*Витяг із доповіді голови РНК УСРР В. Чубаря
про підсумки 1933 сільськогосподарського року
на об'єднаному пленумі ЦК та ЦКК КП(б)У**18 листопада 1933 р.*

Внаслідок упертої більшовицької боротьби підсумки 1933 сільськогосподарського року багато кращі за попередні роки. Дійсно, цього року ми досягли великих успіхів у боротьбі за перетворення всіх колгоспів на більшовицькі. Цього року ми створили міцну базу для того, щоб усіх колгоспників зробити заможними. Ми ще не спромоглися остаточно розв'язати це завдання 1933 року, але ті досягнення, що ми їх вже маємо, є перші кроки, і нашим дальшим завданням є цілковите перетворення в життя цього гасла.

Доказом того, що ми маємо певні досягнення, певні зрушення в сільському господарстві, є ті факти, які ніхто не може заперечувати: ми цього року вперше за ряд років виконали план хлібоздачі дотерміново – до жовтневих свят. Ми заготовили на цей час понад 220 % в порівнянні зі задачею 1932 року. Наші радгоспи на це число здали хліба майже втричі більш, ніж минулого року, і в два з лишком рази більш, ніж минулого року в цілому. Колгоспи виконали свої зобов'язання перед державою і в той же час забезпечили утворення насінневих і фуражних фондів.

Поруч цього значно зросла вартість трудоднів. Натуроплата трудоднів зросла в цілому по Україні в 3–4 рази. Є багато колгоспів, де пересічно на трудодень видається хліба у 8–10, а то й 20 разів більше, ніж ці колгоспи видавали минулого року. Не такі вже рідкі випадки, коли колгоспник, що сумлінно працював у колгоспі та має 300–350 трудоднів, одержує 500–600 пудів хліба.

Вибіркове обстеження Наркомзему 224 колгоспів показує систематичне зростання натурвидачі на трудодні. Так, по Харківській області було обстежено 71 колгосп і по всіх їх пересічно виходить, що видача на трудодень 1933 року складає 4,7 кілограма і втричі перевищує видачу попереднього 1932 року по тих же колгоспах. Візьмемо колгосп «Червоний шлях» – Барвенківського району, де видача дорівнюється 9,5 кілограма, а торік – 0,5 кг, майже в 19 разів вище торішнього. Колгосп «Перше травня» Лозівського району, де видається 11,9 кг, а торік видавалося 1,5 кг, майже у 8 разів більше.

Те ж саме ми маємо і по Дніпропетровській області, де було обстежено 50 колгоспів, у яких цього року пересічно в 6 разів більше видається, ніж минулого року. А в окремих колгоспах, як, наприклад, «Запорожець» Апостолівського району, видається 15 кг на трудодень, проти 1,7 торік, у 9 разів більше. Колгосп «Зоря» Кам'янського району – 11 кг, торік 0,6, майже у 20 разів більше.

Те ж саме по Одеській області, де обстежено 88 колгоспів та де пересічно втричі більше сплячують на трудодень, а в окремих колгоспах – в 10–12 разів більше. Те ж по Київській області. Таких фактів можна навести багато.

Основний факт, який заслуговує уваги, це те, що колгоспи, виконавши дотерміново свої зобов'язання перед державою до жовтневих свят, цього року мають всі можливості забезпечити свої потреби хлібом, утворити насінневі і фуражні фонди, розподілити наслідки господарювання, і після цього колгоспники можуть певну частину збіжжя пустити на продаж.

Ці успіхи в боротьбі за виконання закону з хлібопоставок, за виконання зобов'язань перед державою з боку колгоспів, колгоспників і одноосібників, було забезпечено тим, що з початку весни колгоспні маси, під проводом партії, взяли по-новому боротися за високий врожай. Проведена значно краще, ніж минулого року, боротьба за надранній сів весною, прополка хлібних культур, скоріша та якісно краща уборка, в'язка снопів, боротьба з втратами і крадіжками забезпечили нам зібрати врожай зернових культур майже на 60–70 % вище, ніж минулого року. 1933 року ми домоглися такого врожаю, який забезпечив нам виконання державних зобов'язань, забезпечує утворення фондів, забезпечує задоволення потреб колгоспів і колгоспників.

Боротьба за врожай набула у нас належної уваги ще й тому, що партійні організації пам'ятали рішення партії, пам'ятали вказівки т. Молотова на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК у січні, коли він сказав, що «тепер головний упор повинен бути скерований на завданні піднесення врожайності». Врожайність піднімали з весни, врожайність збереглась тому, що цього року, розпочавши за природних умов косовицю на 10 днів пізніше, ніж попереднього року, вивершили її раніше. Цього року в'язка снопів набула масового розміру. За звітними даними на 5 вересня – 66 % хлібних культур було зв'язано в снопи. Скиртування цього року хоча почалося пізніше, але вже на 1 жовтня було проведено більш успішно: 94,3 % проти 85,2 % минулого року. На 16 листопада було обмолочено 87,6 % проти 77 % на 20 листопада минулого року.

Не лише в боротьбі за врожай хліба ми маємо певні зрушення; ці зрушення ми маємо також у боротьбі і за буряк. Посіявши буряк на 25 днів раніше попереднього року, цього року було забезпечено обробіток буряку в значно коротші терміни. Так, коли 1932 року на 15 липня шарування було проведено на 74,7 %, то цього року на 20 червня, тобто на 25 днів раніше, було проведено шарування на 97,3 %. Проривка на 25 липня 1932 року – 56,8 %, цього року на 15 липня – 95 %. Перевірка – торік на 15 серпня – 17 %, цього року на 25 серпня – 87 %. Ці відсотки показують нам про певні зрушення, про великі досягнення в передових колгоспах і деякі відставання на окремих ділянках, які розтягли терміни і затягли обробіток.

Ті темпи в боротьбі за виконання літніх кампаній, яких набули наші колгоспи, наші партійні організації, збереглися в значній мірі й у виконанні осінніх сільськогосподарських робіт. Цього року ми більш успішно провели осінню засівкампанію, правда, треба визнати, що ми не спромоглися вкластися в ті терміни, що були встановлені ЦК КП(б)У і РНК, бо низка районів і колгоспів затягли засів. Цього року ми вивершили осінній сів озимих культур на 5 листопада, тоді як минулого року він на це число не був вивершений.

Але тут вирішує не лише останній термін, а і те, що ми мали на 1 і на 15 жовтня, тобто на ті терміни, які забезпечують великий врожай озимих культур.

На 1 жовтня ми мали по Україні на 12,2 % більше засіяної озимини проти минулого року, причому засів пшениці більше на 780 тис. га.

На 15 жовтня у нас було засіяно 85 %, тобто на 10,6 % більше проти минулого року. Пшениці засіяно більше на 730 тис. га.

В цілому, цього року ми посіяли озимину раніш, причому по пшениці ми засіяли 103,4 % планових завдань.

Колгоспи засіяли більш, ніж їм задано, на 416,6 тисячі га. Одноосібники, правда, трохи недосіяли.

Той факт, що в нас основна маса – 85 % озимих – була посіяна на 15 жовтня, показує, що ми маємо всі умови, щоб мати гарний врожай озимих культур наступного, 1934 року.

Проведення зяблевої оранки, підготовка до весняного засіву 1934 року проходить більш успішно, в коротші терміни, ніж це було раніш. На 16 листопада ми вже маємо 4 млн 107 тис. га зяблевої оранки. Правда, це не може нас задовольнити, але це в два з лишком рази перевищує рівень зяблевої оранки минулого року, тобто знов-таки промовляє за успішнішу роботу, за більшу настирливість у виконанні цього завдання.

Краще, хоча і незадовільно, у нас провадиться і збирання цукрового буряку. Ми на сьогодні маємо майже весь буряк викопаний. На 1 листопада ми мали понад 20 районів, що закінчили копку буряку. Більш за 40 МТС на 1 листопада викопали свій буряк. Це, порівнюючи з минулим роком, вказує на велике зрушення.

Значні успіхи, що їх досягла партійна організація України в справі піднесення соціалістичного сільського господарства, являються [є] лише першими успіхами. Над закріпленням позицій, що вже завойовані, та підтягуванням дільниць, що відстають, прийдеться ще немало попрацювати.

Не може бути місця самозаспокоєнню, не може бути місця «благодушию», оскільки завдання, що їх ставить перед нами дальший зріст соціалістичного господарства, не зменшується, оскільки зростає соціалістичний сектор сільського господарства, що потребує посиленої уваги, посиленої роботи.

Наші радгоспи, серед яких є чимало відсталих, якими нам треба дуже і дуже багато ще займатися, з року на рік збільшують свої площі засіву, з року на рік збільшують свій обсяг робіт. Коли 1931 року вони засівали 2 млн, то вже 1933 року вони засіяли на 50 % більше, тобто 3 млн. Коли наші колгоспи засівали 1931 року 17 млн (кругло), то 1933 року вони засіяли 19,5 млн.

Правда, засіви одноосібників зменшились, але це тому, що одноосібник вступає в колгоспи, вливається в загальне річище колгоспного руху.

Ми вже маємо колективізованих майже 73 % господарств. Ми маємо понад 24 тисячі колгоспів з охопленням ними всієї ріллі майже на 85 %.

У нас на сільськогосподарському фронті, поряд передових господарств – радгоспів, які мусять бути передовими, провідними, найліпше працювати в сільському господарстві, найкраще опановувати сільськогос-

подарські складні машини, є 649 МТС, які охоплюють обробкою 86 % всієї усуспільненої землі селянського сектору.

МТС як нові організації, з яких значна частина ще не закріпила своїх позицій, особливо ті, що утворилися влітку, потребують від партії особливої уваги.

Вирішальним на сьогодні фактором в справі піднесення соціалістичного сільського господарства являються наші МТС, і на них як на організації, від роботи яких залежить розв'язання наших завдань, і доведеться звернути увагу і окремо поговорити.

Можна було б навести ще багато фактів, що промовляють за наші успіхи. Але відмічаючи перемоги, яких здобула українська партійна організація в піднесенні сільського господарства цього року, треба зосередити всі сили на ліквідацію тих хиб і недоліків, які зменшують наші темпи на низці дільниць і загрожують нам у боротьбі за цілковите здійснення настанов партії, за цілковите виконання планів і програм соціалістичного сільського господарства. Ці відсталі ділянки не дозволяють нам заспокоїтись на досягнутих успіхах, а вимагають від нас дальшої більшовицької настирливості в боротьбі.

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 423. – Арк. 2–3. Оригінал. Машинопис; 1. – С. 559–563.

№ 667 *Телеграма ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) із проханням не зменшувати постачання хліба в УСРР у грудні 1933 року **

24 листопада 1933 р.

Москва ЦК ВКП(б)
т. Сталіну

Наркомснаб Союзу сообщил об уменьшении снабжения Украины хлебом [в] декабре на 2800 тонн, одновременно увеличил за счет фондов Украины снабжение Донбасса на 1200 тонн.

Это значит, что снабжение городов Харьков, Днепропетровск, Киев, Одесса необходимо уменьшить на 4000 тонн.

Это сокращение можно произвести, либо уменьшив норму снабжения, либо сняв со снабжения 10 % снабжаемого населения.

Просим сохранить [в] декабре норму снабжения [на] уровне ноября, то есть [в] размере 95 тысяч тонн.

С. Косиор

ЦДАГО України. – Ф. 1. – Оп. 20. – Спр. 6379. – Арк. 51. Копія. Машинопис.

* На аркуші є помітки: «Послана через т. Калініна», «Архів ПБ».

№ 668 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про закупівлю робочих коней для України*

9 грудня 1933 р.

Разрешить в течение декабря, января и февраля закупку для Украины рабочих лошадей в количестве 16 000, в том числе для:

Днепропетровской [обл.] – 6000 (из Западной области);

Одесской [обл.] – 5000 (из БССР);

Харьковской [обл.] – 4000 (из Западной области);

Донецкой [обл.] – 1000 (из Западной области).

РДАСПІ. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 936. – Арк. 12. Оригінал. Машинопис.

№ 669 *Постанова РНК СРСР про зменшення плану здачі на експорт хлібопродуктів у IV кварталі 1933 року*

9 грудня 1933 р.

Совет народных комиссаров Союза ССР постановляет:

1) проект Комзаг СНК об уменьшении плана сдачи хлебопродуктов на экспорт во втором полугодии 1933 г. на 20 млн пудов – отклонить;

2) обязать Заготзерно в декабре закончить выполнение плана сдачи хлебопродуктов на экспорт, установленного для второго полугодия 1933 г.

Зам. председателя Совета народных комиссаров

Союза ССР Я. Рудзутак

Зам. управляющего делами

СНК Союза ССР Г. Леплевский

ДАРФ. – Ф. 5445. – Оп. 1в. – Спр. 472. – Арк. 173. Оригінал. Машинопис.

№ 670 *Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про переселення колгоспників у межах УСРР та з інших областей СРСР*

9 грудня 1933 р.

1. Утвердить предложение ЦК КП(б)У, СНК УССР и Всесоюзного переселенческого комитета о внутриукраинском переселении в течение января, февраля и марта месяцев 1934 года – 16 000 колхозных хозяйств из областей:

Черниговской	– 7000 семей	для Донецкой области	– 3000
		» Днепропетровск. »	– 4000
Киевской	– 6000 »	» Одесской »	– 2000
		» Днепропетровск »	– 2000
Винницкой	– 3000 »	» Харьковской »	– 2000
		» Одесской »	– 1000

Приравнять это переселение в отношении льгот и условий к переселенцам из РСФСР и БССР с понижением срока освобождения от уплаты налогов до одного года вместо 3 лет.

2. Обязать ЦК КП(б)У, СНК УССР и Черниговский, Киевский, Винницкий обкомы и облисполкомы закончить вербовку желающих переселиться к 1.I.1934 г., а Днепропетровский, Донецкий, Харьковский и Одесский обкомы и облисполкомы отремонтировать не позже 15.I.34 г. 16 000 домов и надворных построек для переселенцев.

3. Предложить СНК СССР рассмотреть вопрос об отпуске для ремонта домов необходимых материалов (стекло, гвозди, лес) и денежных средств, необходимых для организации переселения.

4. Разрешить Всесоюзному переселенческому комитету дополнительно переселить на ранее установленных условиях из ЦЧО в Харьковскую область 3 тыс. хозяйств и 300 еврейских хозяйств колхозников Западной области в Днепропетровскую область.

РДАСП. – Ф. 17. – Оп. 3. – Спр. 936. – Арк. 12–13. Оригінал. Машинопис.

№ 671 *Витяг із річної доповіді німецького Генерального консульства у Харкові Посольству Німеччини в СРСР про становище в сільському господарстві УСРР*

11 грудня 1933 р.

Сільське господарство

Україна стояла в цьому році під знаком великого голоду або, як виглядало з радянського боку, перемоги соціалізації сільського господарства. Для селянського населення та при значенні українського сільського господарства також для республіки та советів цей рік був особливо критичним. Мова йшла про вирішення питання, чи показала проведена з 1929 року колективізація нарешті кращі наслідки та щонайменше забезпечила харчування населення, чи соціалізація сільського господарства, не дивлячись на її принципове значення та відомі практичні вигоди, зазнала поразку через негативне ставлення селян. Якщо радянська влада відповідає на питання в його сенсі позитивно, треба одночасно звернути увагу на нечувано великі жертви.

За кордоном часто не розуміють, що в Україні з її родючою землею та без виразного неврожаю був можливий голод у таких розмірах. Відповідальність несе система, що з недостатніми коштами, занадто рано та поспіхом хотіла провести колективізацію, що привело сільське господарство у великий безлад та при цьому, поряд з іншими факторами, насамперед залишила без уваги, що, за висловом Сталіна, «люди вирішують справи», та що питання було вирішального значення, чи підуть 22 млн українського селянського населення разом та замість індивідуалістичного світогляду будуть мати необхідне розуміння та бажання до праці для нової комуністич-

ної форми господарства. Роки колективізації показали незадовільні результати та дозволили вважати, що соціалізацію можна проводити тільки поступово, щоб не загрожувати харчуванню усього населення та іншим великим цінностям, якщо підросте нове покоління, виховане по-марксистськи, або очевидні матеріальні вигоди та достатня кількість сільськогосподарських машин проявлять користь нових великих підприємств. Це давало кожен рік завжди однакову картину. Врожаю не хватало, щоб задовольнити одночасно потреби держави та селян. Держава мала з темпом 5-річного плану швидко зростаюче число при доброму відношенні до промислових робітників, турбувалася про інше міське населення та при напрузі на Далекому Сході про армію, та, крім цього, для придбання валюти мала тримати наготові експортне зерно. Вона відбирала при незначному спротиву кожен рік у жорстокий спосіб все більше зерна, ніж вона потребувала. Сільському господарству не вистачало тому хлібного зерна, фуражу та насіння, площа орних земель була недостатньо використана та засіяна, озлоблене сільське населення шукало мізерні врожайні вигоди, щоб уникнути хватки урядових служб, та не бачило інтересу більш ніж вкрай потрібно обробляти землю. Наслідками були знову незадовільні врожаї, зменшення планових посівних площ, обмеження технічних культур та зростаюча нужда як в індивідуальних господарствах, так і в колгоспах; хоча останнім надавалася перевага, вони розвивалися не в бажаний спосіб, організація та солідарність були недостатніми, та члени колгоспів не могли так швидко перебудуватися на працю «одного для всіх».

Коли бідування к [на] початку цього року стало очевидним та був встановлений «прорив у сільському господарстві», було б важливим, щоб уряд як головним завданням мав би для себе нагодувати голодуюче, позбавлене усіх коштів сільське населення спочатку з наявними запасами зерна, та якщо їх не вистачило б, доповнити через закупки за кордоном, не дивлячись на валютні суми, можливу загрозу армійським запасам та подібні побоювання; повернути колективізацію було неможливо, а також практично важко здійснити. Уряд не зважав на це та під керівництвом партії, яка перейняла повністю відповідальність, визнав за краще йти далі на колишньому путі. Серйозність становища була повністю усвідомлена; партія та уряд, головним піклуванням яких дотепер було здійснення 5-річного плану в області важкої індустрії, робили великі зусилля, щоб витягнути сільське господарство з катастрофи; авторитетні керівники об'їжджали країну, щоб на місці вивчити стан речей та вжити заходів.

За теперішнім повідомленням партії, велику роль у цій боротьбі відіграв розгром кулацького, білогвардійського та націоналістичного елементів, які гніздилися в колгоспах, державних маєтках, МТС, в сільськогосподарських академіях та у Всеукраїнській Академії наук та пробували співпрацювати з іноземними імперіалістами та капіталістами, щоб зірвати соціалістичне перебудування сільського господарства в Україні. Якщо такі прагнення дійсно існували, вони підтверджують у всякому разі, що у глибоких верствах населення, не тільки у селян, а також в створених кругах громадян та службовців та в самій партії, існували серйозні роздуми проти ко-

лишньої аграрної політики, колективізації та їхніх проявів у всій країні. Що сільське населення в ніякому разі не мало організації для активного спротиву та було дуже слабим, залякане та змучене внаслідок переслідувань та кулацьких висилань – це вже показали останні роки. [...]

Жертви, з якими мобілізовано більшу кількість зерна, є жахливими. Саме якщо «Перемога через прорив у сільському господарстві» для забезпечення цього річного харчування народу та для становлення системи ще високо оцінюється, вони виглядають за загальнолюдською точкою зору як такі, що не мають жодного відношення до досягнень. Голод забрав в Україні серед селянства мільйони людських жертв. Сім мільйонів (за таємно повідомленою службовою інформацією) не можуть вважатися занадто високою оцінкою, та це означає, що чверть селянства знищено, також це число виглядає страхотливим навіть у порівнянні з жертвами Світової війни. Ті, які вижили, частково ще виснажені та занадто слабкі для необхідної важкої праці. В селянському населенні панує переконання, що радянська влада хоча не навмисно визвала голод, але все ж свідомо використала його як засіб для здійснення своїх планів, щоб розбити опір проти системи та антипатію до колективних методів праці. Голод був офіційно взагалі не визнаний, саме найбільш постраждалим районам не було допомоги, та надання допомоги із-за кордону було назване непотрібним або допущене знехотя. Партія несе найбільшу відповідальність. Ідучи поряд з технічним здійсненням зернової кампанії, внутрішньополітична боротьба показує, яким серйозним було становище та як народ у відчаї, у своїх кращих верствах, шукав вихід зі злиднів, із завжди поганого матеріального становища, та як помилки системи були визнані головними причинами. Кінець цієї боротьби між партією та народом, зі свого боку, показав велику перевагу партійної організації, яка мала у своєму розпорядженні владні засоби держави і для якої мільйони людських жертв були невисокою ціною, щоб остаточно втягнути селян в комуністичну систему. Чи дійсно вона досягнула цієї мети, тепер ще не можна сказати. [...]

Підпис

Der ukrainische Hunger-Holocaust: Stalins verschwiegener Völkermord 1932/33 an 7 Millionen ukrainischen Bauern im Spiegel geheimgehaltener Akten d. dt. Auswärtigen Amtes; e. Dokumentation; aus d. Beständen d. Polit. Archivs im Auswärtigen Amt, Bonn / hrsg. u. eingeleitet von D. Zlepko. – Sonnenbühl: Wild, 1988. – S. 210–214, 221–223. Переклад з німецької М. Дубик.

№ 672 *Витяг із протоколу засідання Зінов'ївської міськради Одеської області зі схваленням рішення Клинівської сільради про виселення за межі України середняка Є. Сігова*

15 грудня 1933 р.

Слухали: Про затвердження постанов сільрад з приводу оштрафування одноосібних господарств, які злісно не виконують контрактаційних зобов'язань та самозобов'язань по хлібозаготівлі.

Ухвалили: Просити облвиконком про затвердження постанови Клинівської сільради від 15.XII.33 року про виселення за межі України та конфіскацію майна нижчеперелічених індивідуальних господарств, які злісно не виконували плана хлібозаготівель та підбурювали інші господарства до невиконання різних політичних кампаній:

Сігова Єгора Ларіоновича – по соцстану маломіцний середняк, у 1931 р. пристосовано до нього безпосереднє стягнення. Контрактаційних зобов'язань не виконує (мав здати 7,76 ц, а здав 1,50).

Оригінал підписали:

Голова міськради (*Стрижак*)

Секретар (*Кішко*)

З оригіналом згідно:

зав. загальним відділом *Заяць*

Державний архів Кіровоградської області. – Ф. 242. – Оп. 3. – Спр. 3. – Спр. 27. – Арк. 50. Засвідчена копія. Машинопис; 2. – С. 639.

№ 673 *Зведення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення колгоспників із Білоруської СРР до Одеської області*

16 грудня 1933 р.

Отправка к эшелонам: В среднем для отправки эшелона в 75 хозяйств потребовалось 750–1000 подвод. Провести это силами колхозников не было возможным, привлекались единоличники, везли бесплатно, что по существу явилось «трудовинностью», да и колхозники не всякий хотел везти бесплатно, а требовал, чтобы ему записали «трудодни».

	К-во х-в	Населе- ния	Взрос- лых	Детей	Лоша- дей	КРС	Мел- кий скот
Зиновьевский	501	2857	1617	1240	491	619	1448
Компанеевский	522	2729	1660	1069	458	613	1379
Знаменский	310	1613	838	775	226	352	669
Б. Висковский	798	4305	2284	2021	652	948	1570

Н. Украинский	1158	5491	2947	2544	810	1238	2375
Каховский	417	1998	1055	943	359	477	784
Б. Александровский	516	2664	1404	1260	388	569	1267
Снигиревский	433	2356	1360	996	499	505	1474
	4655	24 264	13 141	11 023	3883	5321	10 966

РДАЕ. – Ф. 5675. – Оп. 1. – Спр. 44. – Арк. 7. Копія. Машинопис.

№ 674 *Протокол засідання Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР*

19 грудня 1933 р.

Присутствовали: члены Комитета – тт. Муралов, Рудь, Тодресов.

Упол. ЦК ВКП(б) и СНК СССР тт. Целищев, Лифшиц.

« ВПК при СНК СССР – по БССР – т. Свиридов.

» » » » по Иван[овской] обл. – т. Болотов.

ВКУ МВО снабж. – т. Иванов.

Донецкая обл. – тт. Максимов, Мушкин.

Слушали:

Доклад тт. Целищева и Свиридова о переселении 4500 колхозных хозяйств из БССР в Донецкую обл. УССР.

Постановили:

1. Принять к сведению сообщение тт. Целищева и Свиридова о выполнении плана по переселению в Одесскую обл. 4655 хозяйств 16 декабря с. г.

2. Отметить, что работа как по вербовке, так и по формированию и отправке эшелонов проведена своевременно и бесперебойно.

3. Принять к сведению заявление т. Свиридова о том, что белорусское правительство посылает делегацию для ознакомления с устройством и размещением колхозников-переселенцев в Одесскую область.

4. Отметить четкую и энергичную работу уполномоченного Всесоюзного переселенческого комитета т. Свиридова, тт. Бережкова, Лебедева, Веселова, Зейбальдта, Жарова и Медового.

5. Отпустить в распоряжение т. Свиридова 3500 рублей для премирования отдельных работников, проявивших себя в работе по переселению.

Слушали:

Сообщение т.т. Лифшица и Болотова об итогах переселения из Ивановской области в Донецкую.

Постановили:

1. Всесоюзный переселенческий комитет отмечает, что переселение колхозников из Ивановской в Донецкую область, имеющее огромное значение для организационно-хозяйственного укрепления колхозов, выполнено полностью и в срок.

2. Принять к сведению сообщение т. Лифшица (уполномоченного ЦК и СНК) и т. Болотова (уполномоченного ВПК) о том, что план вербовки и отправки переселенцев-колхозников выполнен на 101,4 %.

3. Всесоюзный переселенческий комитет считает, что успешность выполнения заданий ЦК и правительства по переселению колхозников является результатом огромной работы, проведенной областными и районными организациями, уполномоченным ЦК и СНК и уполномоченным Всесоюзного переселенческого комитета по Ивановской области т. Болотовым. Комитет особо отмечает хорошую работу участвовавших в организации переселения т. Маслова (ТО ОГПУ), т. Иванова (ВКУ МВО), т. Ражева (облпотребсоюз), т. Мушкина (облмилиция) и т. Максимова (Донецкая область).

4. Принять к сведению сообщение т. Лифшица, что донецкие организации премировали активных работников, проявивших себя при отправке переселенцев, в размере 8000 руб.

5. Одобрять проведенные мероприятия по учету состава специалистов-активистов и партийно-комсомольского состава, переселившихся колхозников, Комитет поручает уполномоченным ВПК провести такую же работу по отношению всех переселенных и переселяющихся хозяйств.

6. Поручить т. Болотову расследовать, насколько правильно были произведены расчеты колхозов с колхозниками, в части выдачи им скота с тем, чтобы недополученное количество скота было передано для тех колхозов Донецкой области, куда производилось вселение.

7. Обязать т. Болотова получить с колхозов сохранные расписки на оставленный картофель и обеспечить перевозку этого картофеля в течение марта м-ца 1934 года.

8. Отметить, что в результате совершенно недопустимого отношения, проявленного системой Сельхозбанка, выразившееся в запоздалой даче инструкций об отпуске кредитов, использование таковых было фактически сорвано.

9. Обязать т. Болотова в недельный срок представить смету на произведенные организационные расходы РИК для производства с ними расчетов.

10. Просить т. Лифшица принять меры к тому, чтобы нач. эшелонов немедленно представили отчетность на полученные ими авансы от уполномоченных ВПК районов вербовки.

11. Разрешить т. Болотову выехать с делегацией Ивановской области в Донецкую для ознакомления с порядком расселения колхозников. Срок командировки – десять дней.

Председатель Всесоюзного
переселенческого комитета при СНК СССР *Муралов*

№ 675 *Постанова Наркомзему УСРР про свавілля місцевих керівників у колгоспах Ічнянського району Чернігівської області*

23 грудня 1933 р.

Бригадою, яка проводила обстеження і перевірку розподілу наслідків господарювання, встановлено:

по колгоспу «Переможець» –

а) при розподілі наслідків господарювання за 1933 р. правління колгоспу замість того, щоб розподілити прибутки на всі вироблені трудовні колгоспникам, механічно знизило на 30 % всі трудовні, що вироблені в колгоспі;

б) крім зниження на 30 % вироблених трудовнів по колгоспу всім колгоспникам, правління колгоспу ще додатково провело знижку трудовнів окремим колгоспникам від 40 до 80 %, а 60 господарствам зовсім безпідставно списало трудовні;

в) в число осіб, що до них було запроваджено знижки, увійшли «як ледарі» ударники, що їх було премійовано за кращу роботу, та родини червоноармійців, які сумлінно працювали в колгоспі;

по колгоспу ім. Шевченка –

а) правління колгоспу при розподілі наслідків господарювання у 1933 р. знизило одноразово в 209 господарствах (в колгоспі всього 379 господарств) 10 292 трудовні. Зниження трудовнів в колгоспах проводилося правліннями колгоспів без участі колгоспних мас, причому зниження проводилося незалежно від тієї кількості трудовнів, які списувалися з колгоспників протягом року як штрафи. Про всі ці перекручення і неподобства, що йдуть на руку класово ворожим елементам було відомо РЗВ й МТС, які не вжили своєчасно відповідних заходів до виправлення порушень директив партії та уряду про розподіл наслідків господарювання в колгоспах і не керували цією роботою.

Наркомзесправ ухвалює:

1. Скасувати постанови правлінь колгоспів «Переможець» та ім. Шевченка про безпідставне зниження трудовнів колгоспникам в кінці року при розподілі наслідків господарювання як такі, що йдуть всупереч директивам партії й уряду.

2. Чернігівському облЗУ до 27 грудня на місці з'ясувати винних у перекрученнях, зокрема, притягнути до відповідальності завідувача Ічнянського РЗВ, директора МТС та голів правлінь колгоспів «Переможець» та ім. Шевченка.

Чернігівському облЗУ дати вказівки всім районам області, щоб у дальшому не припускати механічного зниження кількості трудовнів в кінці року.

3. Ічнянському РЗВ і МТС негайно, не пізніше 28 грудня ц. р., провести роз'яснюючу роботу в колгоспах «Переможець» та ім. Шевченка та орга-

нізувати правильний розподіл прибутків відповідно до рішень партії та уряду.

Крім того, організувати перевірку розподілу наслідків господарювання по всіх колгоспах району, рішуче усунувши всілякі перекручення і неподобства в цій справі.

4. Чернігівському облЗУ до 5 січня 1934 р. доповісти про наслідки виконання цієї постанови.

Заст. наркомземсправ УСРР *Пахомов*
Згідно: *[підпис]*

ЦДАВО України. – Ф. 27. – Оп. 14. – Спр. 197. – Арк. 16–17. Засвідчена копія *.
Склографічний примірник; 2. – С. 640–641.

№ 676 *Заява колгоспників с. Клочківка Народицького району на Київщині про продовольчу допомогу*

25 грудня 1933 р.

До Народицького РЗВ
К о п і я: Київському облЗУ

Від Клочківського колгоспу та колгоспників
«Червоний партизан» Народицького р-ну

ЗАЯВА

Працюючи сумлінно в колективному господарстві цілий рік 1933-й й на кінець, підраховуючи всі прибутки біжучого року, виявилось слідує, що в зв'язку з великими дощовими зливами та недородом наших ланів картопля загинула на 75 %, з площі 21 га накопано 467 ц. Круп'яні – як гречка, просо та льон – загинули майже зовсім, жито потратило свого врожаю на 25 %. Одноразово виконавши державні зобов'язання хлібоподатку, засіявши озимий клин 1933 р. на 123 % доведеного плану, також відрахували всі насінневі, страхові та фуражні фонди під весну 1934 р. Додаємо, що сінофураж зовсім загинув, внаслідок чого до розподілу наслідків господарювання припадає до 2 кг на один трудовдень. Приклад: сім'я колгоспника Гришко-ва А. К. з 9 їдцями, з них працездатних 5 чоловік, які працювали без прогулів цілий рік, як самі кращі робочі люди в колгоспі виробили 474 трудовні, що і належить всього одержати хліба до 9 ц, враховуючи всі відходи зерна та якісне зерно.

Картоплі жодного кілограма не припадає до розподілу на трудовні, внаслідок чого всі колгоспники залишаються майже голодними. Всі колгоспники звертаються з проханням розглянути нашу заяву та повернути нашу хлібоздачу в кількості 211 ц та відстрочить натурпозики з урожаю 1934 р. в

* Документ засвідчений печаткою Наркомзему УСРР.

зв'язку з великими дощовими зливами та недородом. Прохаємо не відхилити нашу заяву та про наслідки цього повідомити нас.

Колгоспники колгоспу
«Червоний партизан» Народичанщини.
Підписали колгоспники *Солодчук, Кравчук* *

Увага: розробивши підсумки листопадового пленуму ЦК КП(б)У та виконуючи гасло вождя т. Сталіна зробити колгоспи заможними, колгоспників заможними, всі колгоспники зобов'язуються надалі додержуватись всіх агромінімумів, стараючись боротись за високу врожайність наших ланів (з постанови загальних зборів колгоспників).

Колгоспники

Державний архів Київської області. – Ф. Р-354. – Оп. 1. – Спр. 924. – Арк. 6–7. Оригінал. Рукопис; 2. – С. 641.

№ 677 *Лист заступника голови Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР П. Рудя до обкомів КП(б)У про хід підготовки до внутрішньоукраїнського переселення селян 27 грудня 1933 р.*

Посылаю Вам сводки о ходе вербовки и ремонта домов по внутриукраинскому переселению *. Обращаю Ваше внимание на следующие моменты:

1. Вербовка повсеместно проводится, пока недостаточно интенсивно, особенно по Винницкой области, откуда до сих пор даже не поступило сведений, в каких районах, сколько предполагается завербовать.

2. Ремонт домов также проводится слишком медленно, особенно по Харьковской области.

3. Сведения о вербовке и ремонте в районном разрезе поступают неаккуратно, что исключает возможность правильного оперативного руководства.

4. Сроки вербовки истекают 1 января, а ремонта домов и надворных построек – 10 января.

5. К отправке эшелонов необходимо приступить не позднее 10 января.

Зам. пред. ВПК при СНК СССР *Рудь*

РДАЕ. – Ф. 5675. – Оп. 1. – Спр. 31. – Арк. 5. Засвідчена копія.

* Всього 12 підписів, більшість із яких нерозбірливі.

** 9 грудня 1933 р. Політбюро ЦК ВКП(б) затвердило пропозиції ЦК КП(б)У, РНК УСРР і ВПК при РНК СРСР про переселення 16 тис. колгоспних господарств у межах України. Див. док. № 669.

№ 678 *Повідомлення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення до України колгоспників з інших територій країни*

29 грудня 1933 р.

Срочно. Секретно

Нач. ГУЛАГ ОГПУ т. Берману

ВПК при СНК СССР при сем препровождает оперсводку № 38 о переселении на Украину по состоянию на 28 декабря с. г. Одновременно ВПК при СНК СССР сообщает, что преподанный план переселения выполнен на 104,76 %*. Всего переселено 21 856 колхозных хозяйств, 117 149 человек, 14 879 лошади, 21 898 коров и 38 705 голов разного скота (в число последних входят телки, свиньи и овцы). Приложение по тексту.

Зам. председателя ВПК при СНК СССР Рудь

[ПРИЛОЖЕНИЕ] Секретно

СВОДНАЯ ВЕДОМОСТЬ ОБ ОТПРАВЛЕНИИ ЭШЕЛОНОВ
С ПЕРЕСЕЛЕНЦАМИ НА УКРАИНУ ПО СОСТОЯНИЮ
НА 28 ДЕКАБРЯ 1933 г.

Область отправления	Область прибытия	Количество					% выполнения плана
		хозяйств	лошадей	коров	разного скота	эшелонов	
Горьковская	Одесская	2120	1348	2062	2050	35	106
Ивановская	Донецкая	3527	1619	3498	1980	44	104
БССР	Одесская	4630	3864	5295	10 924	61	103
ЦЧО	Харьковская	4800	2329	3472	5644	80	106,6
Западная	Днепропетровская	6679	5719	7571	18 097	109	102,7

1. На 28 декабря 1933 г. отправлено 329 эшелонов, 21 856 хозяйств, 117 149 членов семьи, 14 879 лошадей, 21 898 коров и 38 705 голов разного скота.

2. План перевозок колхозников на Украину окончен и выполнен на 104,7 %.

Зам. председателя ВПК при СНК СССР Рудь

РДАЕ. – Ф. 5675. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 56. Оригинал. Машинопис; 2. – С. 642.

* Так у документі. Тут і далі обчислення показує 104,076 %.

№ 679

*Спеціальне донесення повноважного представника
ОДПУ по Центрально-Чорноземній області
С. Дукельського про переселення колгоспників
до України*

31 грудня 1933 р.

СПО ОГПУ – г. Москва

Копія: ГУЛАГ ОГПУ – г. Москва

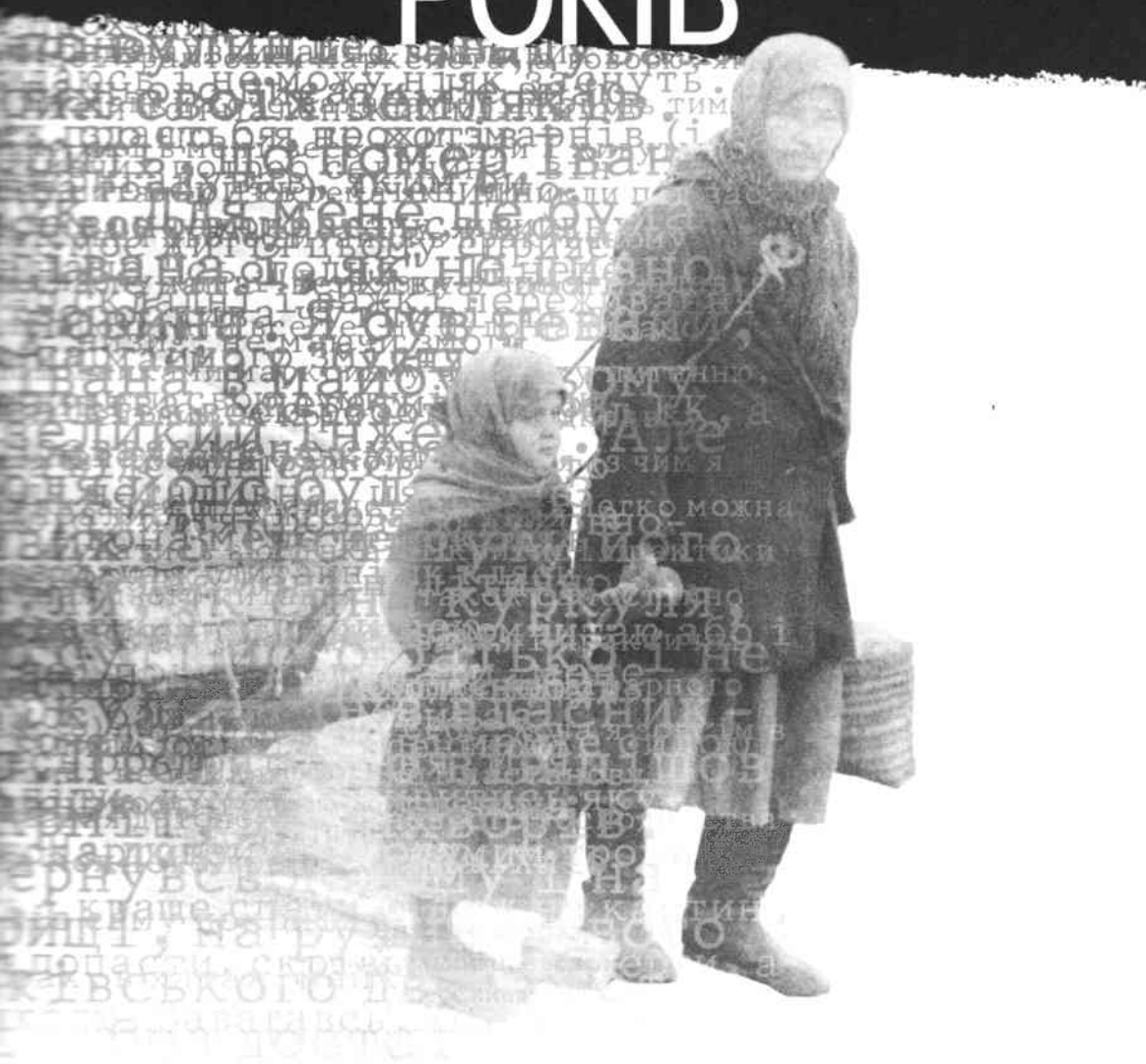
27 декабря из ЦЧО отправлен последний эшелон переселенцев колхозников на Украину. Всего с 13 ноября с. г. отправлено 80 эшелонов в составе 3488 вагонов. В эшелонах отправлено 4800 хозяйств с общим количеством едоков 25 958, из которых 15 242 взрослых и 10 716 детей. Количество вывезенного переселенцами скота и птицы таково: лошадей 2329, коров 3472, мелкого скота 5644 и птицы 19 816 голов.

В ближайшее время высылаем спецсводку о ходе подготовки к отправке (в количестве 3000 хоз-в) второй партии переселенцев.

ПП ОГПУ по ЦЧО Дукельский

РДАЕ. – Ф. 8040. – Оп. 1. – Спр. 33. – Арк. 61. Оригінал. Машинопис.

ЩОДЕННИКИ 1932–1933 РОКІВ

№ 680 *Зі щоденника партійного слідчого Київської обласної
контрольної комісії Д. Заволоки*

Березень–вересень 1932 р.

12.03.32 р.

Завтра їду в справах КК до Баришівського району. Пробуду там 7 день. Про район, окрім справ, що маю на руках, майже нічого не знав. Навіть не знаю, як туди і поїхати. Чи є залізнична станція Баришів, чи треба брати до якоїсь іншої станції квиток. Мені б хотілося знайти таких зовсім не знайомих навіть по назві своїх районів, що про їх існування я знаю або по історичним даним, або по різних літературно-описовим тощо (Тараща, Сміла, Чигирин, Канів, Золотоноша тощо). Сьогодні вечером читав «Людина, що сміється» В. Гюго. Прочитав половину. Мало опису дій, а більше філософствування та різних порівняльних думок автора. Які, до речі, мені набридають. Я прибічник менше розглагольствувати, а більше дії.

Справа, в зв'язку з якою їду на район, надзвичайно заплутана, занадто грязнувата. Виникла під час боротьби за хліб. Зміст – перекручування лінії партії. Я би хотів знати хоча б один район, де б не було перекручування. Здається, таких районів на Україні немає. Та навряд чи і в усьому Союзі знайдеться. Сама система нашого керівництва, самі методи нашої роботи сприяють різним перекручуванням. Тут, звичайно, такі лікувальні заходи, така хірургія, якими ми займаємось, не в силі буде оздоровити становище на місці і раз назавжди забезпечити місця від всіх хвороб такого змісту. Треба лікування за другою методою приміняти. Вже сотні, коли не тисячі, навіть десятки тисяч «нестійких» членів партії, що допустились різних викривлень, покарані найсуворішими засобами впливу, і все ж таки різні викривлення не припиняються, навіть не зменшуються, а навпаки – зростають. Треба буде пізніше зробити повний прогноз їх причиновості, бо на зараз я ще не продумав усього до кінця. Треба лягати спати, зараз початок на другу годину опівночі.

14.03.32 р.

О дванадцятій годині ночі виїзду до Баришів. Ніч моя, напевне, пропала «ні за цапову душу». Але для мене поїздки з такими «удобствами» не первинка. І все ж таки вони мені не противні, а навіть більше подобаються. Не знаю, чого так, але майже у кожную поїздку, яка трапилась у моєму житті, особливо службова, викликала в мене якийсь підйом пошвавлення. Такі поїздки були на повному утриманні колгоспу, і своїх окремих господарств немає (батраки). Ці колгоспники зовсім сидять без хліба, навіть і без картоплі. А тому в ряді колгоспів району (Баришів, Н. Яблонець, Усовки, Бобринця, Киянне тощо) колгоспники крадуть харчі і свиней (комбікорм), печуть з них лепешки і їдять. В частині колгоспів проїдають посівфонди, що є. Те ж саме і в частині індивідуальників – зовсім менше хліба. А загальне враження таке, немовби країна переживає тяжкий голод або ж напередодні масового голоду. Хліба ніде не можна купити і по 2 крб. за фунт, хоча є такі господарства, можливо, і немало, які ухитрились заховати хліб (закопати то-

що) і тепер його мають. Але теж споживають його по секрету, щоб і сусіди не бачили.

Методи хлібозаготівлі були занадто ліві. Користувались головним чином голим адмініструванням, масовими обшуками, арештами і взагалі припускали нічим [не] виправданий проізвол. Масово-виховна і роз'яснююча робота зовсім була занедбана. Населення, починаючи від заможного куркульського слою і кінчаючи колгоспником-бідняком, було залякано, стероризовано. В постановах РПК були різні, попереджуючи уповноважених, ухвали проти «лівих» загибів і беззаконія, а на ділі боротьба з такими проявами не велась, навіть більше: сам РПК став на шлях голого адміністрування, утворив оперативну трійку під керівництвом секретаря РПК, на яку викликали уповноважених з повним складом сільради, управи колгоспу і давали взбучку, супроводжуючи останню арештами, залякуваннями тощо. В результаті всієї цієї роботи район все-таки виконав план хлібозаготівлі лише на 66–69 %.

Зараз стан з мобілізацією посівфондів занадто загрозливий. Всього мобілізовано по району 40 %. Надій на значне збільшення цієї кількості майже нема ніякої. Отже, загроза, що майже 50 % посівплощі навесні залишиться незапаханої. Окремі настрої є такі, що коли б навіть увесь і посівфонд був, то все ж таки є загроза невиходу на роботу великої кількості колгоспників, що не мають ніяких харчів. Через це і при умові цілковитого забезпечення посівматеріалом – залишення незасівної площі. Це зараз, а що буде, коли треба буде убирати урожай. Тоді ж харчові ресурси і того будуть менші, чим зараз. І от знову загроза, що посіяні лани не будуть своєчасно збрані, або і зовсім загине частина. Для чого було утворюють таке напружене становище на селі? А особливо в колгоспному секторі? Чи можна було уникнути цієї небажаної загостреності? Ясна річ, що можна було. Треба було більше уважно віднестись до потреб, і в першу чергу харчових потреб населення. Забезпечити харчовими запасами, зберегти посівфонди, фураж для коней, і стан був би неузнаваємий, порівнюючи з сьогоднішнім днем. Можливо, такий стан лише в одному районі, тоді вина лише на районному проводі? Але ті факти, що мають місце майже у всіх районах, говорять за те ж саме, де не лише факти, а живі люди, думки, настрої їх про те ж свідчать. Це хвороба загальнореспубліканська. Всесоюзна. Настрій у населення й індивідуальника надзвичайно пригнічений. Скрізь почувається придушене, глухе незадоволення, але це надто м'яко сказано. Щось відчувається в настроях, в думках більш загрозливе, чим незадоволення. Незадоволення, коли людина голодує, переходить в іншу ступінь реагування.

Народ з сіл, з колгоспів повальне тікає, перекочовує до міст, до заводів, новостроек, шахт. Гонить не бажання мати легкий хліб, а бажання позбутись загрози голоду і найти людське рівноправне життя. Під цими рішеннями стирається класове розшарування села. Колгоспник приховує заможного, стає на його бік, а куркуль заможний розпливається серед колгоспників, бідноти.

Ще ніколи, здається, за час революцій не було так грубо порушено робітничо-селянську спайку, як зараз. 1918–19–20 роки – це роки військового

комунізму, але і тоді моральний стан селянства у його взаємовідносинах з радянською (робітничою) владою був краший, чим зараз. І я не знаю, що може нас чекати впереді, коли ми не звернемо уваги на утворившийся стан і не візьмемось виправляти ті помилки, що ми припустили. І виправляти треба негайно. Основної політики партії для цього не потрібно зміняти. Курс на соціалізацію сільського господарства і надалі мусить залишатись, і надалі треба боротись за колективізацію і з усіма її ворогами. Не зупиняючись ні перед якими засобами чи труднощами. Але треба обов'язково за всяку ціну досягнути того, щоб основний продуцент [виробників] хліба – селянин, колгоспник – мав його в необмеженій, цілком задовільній кількості. Треба стосунки держави з населенням, і зокрема селянством, у його продажо-продуктових функціях переводити суворо добровільно. Треба, щоб контракція для виробника була вигідна, щоб він сам з охотою йшов на неї, а не примусово, як це зараз робиться. Кожну функцію селянського виробництва треба стимулювати. Робити її вигідною двохсторонньо, як для держави, так і для виробника-селянина. Кожному селянину, що вступив чи вступає у колгосп, треба показати переваги колективного господарювання, а не навпаки, як це зараз в більшості колгоспів стало. В якому ціле літо працював колгоспник, на зиму немає що їсти, і ходить босий і голий. Цим стимулюванням до вступу в колгосп і до збільшення видатності праці колгоспника не створиш. Ясно, що в процесі соціалізації сільського господарства трапляється багато труднощів: і відсутність коштів, і відсутність кадрів, і, головне, приватно-власників психологія, але збігом часу все це можна буде пересилити, але ні в яким разі не в таких умовах, які зараз утворені на селі.

Заходив Семен, багато говорили. Він теж одної оцінки всіх сучасних явищ, як і я, і теж так боляче гостро їх переживає, як і я, але ж одними переживаннями справи не налагодиш і не допоможеш. Активно ж боротись з ними не має змоги. Режим партії, що існує зараз, не дозволяє цього. А ми перш усього є члени партії, члени більшовицької організації. А тому настрої, оцінки наші залишаються з нами. Ми не виконуємо волю партії, волю більшості. Хоча я певен, що таких настроїв, таких думок має багато кожен член партії, що не загубив зв'язки з масами. І мене лише дивує, чому в партії зараз утворився такий стан, коли найменший прояв критики, коли найменший прояв власних спостережень карається «опортунізмом» і негайними оргвисновками. Цей принцип, на мою думку, глибоко хибний, чреватий різними неприємними несподіванками і негативними наслідками в житті і будівництві нашої країни. Принципи більшовизму не такі, і не так їх розумів проводир партії Ленін, як їх зараз розуміють сучасні «проводирі». Але я вірю, що при всій обмеженості і засліпленості цих «проводирів» партія зрештою у всій своїй масі цілком зрозуміє утворившеся становище і вживе відповідних заходів. Ми ж не якась каста, а живі частки великого робітничого і селянського трудового організму. А тому зможемо відчутти його пульс і опреділити хворості.

19.03.32 р.

Вчора ще приїхала мамаша. Але сьогодні лише з нею відверто розговорився. Становище дома надзвичайно тяжке. Вже декілька місяців зовсім у хаті відсутній хліб. Живуть картоплею та картопляниками. В дітей (Миші, Колі, Віті) стало розвиватися гостре малокровіє, і часто жаліються на головокруження. Хліб появляється в хаті лише тоді, коли мати приїжджає з Києва і привозить «гостинців». Раніш, коли, бувало, мати починає розповідати за свої справи і наводить факти голодування, недоїдань, я не вірив, не прислухався до цих розмов і говорив: «Що Ви, мамаша, підпали під ворожу агітацію і розкажете різні куркульські “страхи”», – розмову повертав на жарти і запевняв, що нічого страшного не може статись, держава і партія цього не допустить...

Ніяк не розумію, що в мене зараз, от уже кілька день за стан? Навіть важко схематично передати. Особливо ночі якось тривожні. Здається, зовсім згинули мої міцні на сон ночі. Незважаючи на те, що я завжди пізно лягаю, днем зовсім не сплю. Ніч у мене проходить неспокійно, а ранком рано прокидаюся і не можу ніяк заснути. На обличчі теж, здається, трохи змарнів (і сам бачу, і Уляна говорить). Очевидно, сьогоднішнє моє життя цьому сприяє. Надзвичайно складні і важкі переживання політично-партійного змісту. Незадоволеність своєю роботою в облКК, а також повна відсутність свого суто суб'єктивного життя (розумію духовно-психічного порядку).

Додому прихожу рано. Сіжу сам, читаю або і нічого не роблю, але іти куди-небудь зовсім не хочеться. Сьогодні майже силою заставили піти, думав подивитись яку-небудь кінокартину, а цим самим трохи розвіятись і краще спати. Але ж на картину не вдалося попасти, скрізь великі черги, а черг я не люблю. Завагавсь. Хотів повертати додому, але сам собі на зло не пішов додому, а до цирку. Хоча і не хотілось іти. Програма майже стара. Скучно, але нічого не зробиш.

Кожну хвилину приходять у голову питання політичні і не дають мені спокою. Надзвичайно багато в оточуючому житті, у сьогоднішніх подіях чогось катастрофічного, безнадійного, непоправимого. Стан з посівкампанією, як ми на неї не дивимось оптимістично, але ж все ж таки загрозливий. Посівкадрів немає повністю. З тягловою силою що день, то гірше. Коні падають, а ті, що живуть, зовсім не придатні до роботи (виснажені, відсутність концкормів, поганий вигляд). Люди, колгоспники мають чи не найгірший за весь пожовтневий період моральний стан. А хіба з таким настроєм запрацюєшся, а до того ще й харчів немає. Стан надзвичайно напружений. Невигідний для успішного переведення будь-якої роботи, а тим більше посівкампанії. Я певен, що про такий стан більшість партпроводу знає, але чомусь мовчать. Невже вважають його за нормальний? Між одиницями, не офіційними, а поза углами точаться балачки про сьогоднішній стан на селі. Офіційно ж усе спокійно. Ми успішно будуємо соціалізм, у нас велетенські здобутки. А в цілому на «Шипці все спокійно». Геть правих і лівих опортуністів. Хай живе вождь партії Сталін. Якось смішно і боляче робиться. Для чого така комедія, для чого такий самообман? Невже не можна тве-

резо усе оцінювати і шукати шляхи поліпшення? З нас, напевно, сміються, нашим же словам, запевненням про «успіх» не вірять.

Ми ж самі собі плюємо в обличчя, коли печатаєм хоча б таку ухвалу, як про роботу тваринницьких радгоспів (постанова ЦК ВКП(б), СНК ССРР та НКЗ ССРР), до (...) * досягнень додаєм «кладбище» людей, що довели до загину сотні тисяч, мільони корів, свиней, овець. Але чи ж вони довели? Треба хоч перед собою бути відвертим, довела та система керівництва, яка панує сьогодні як державна, а проти якої жодного слова ніхто не сміє сказати.

От сьогодні в «Пролетарській Правді» в нарисі Охрименко про «свинячі справи» ... теж списується доля одного радгоспу, керівники якого завтра поповнять «кладбище» керівників тваринницьких радгоспів. А чи вони винні? Зовсім ні. Бо ж «за чинним положенням Сахнівський свинорадгосп на Конотопщині здає державі всі зернові культури, що він засіває», а в самого зараз положення до неімовірності катастрофічне. 2215 штук свиней голодують, їдять лише січку з пареної соломи та мерзлих буряків. І наслідок красномовний: «замість 141 шт. беконних свиней радгосп ледве спромігся здати тільки 20, і далі через усе це здихає 35 % порослят». Хто ж винен? Ми, партія, наша система роботи. Тупе ідіотське підкорення свіжої думки, ініціативи мільонних мас якимось догмам дикого закону «авторитетності» і непорушності лінії «великих міра сего». Ні, я зараз більше не хочу нічого писати, бо почуваю, як мене усього піднімає ізнутри, і я відчуваю, що через це я здібен говорити, думати і писати дурниці.

06.04.32 р.

Написав Івану листа. Хотів зовсім не писати, але подумав, що так негарно, і написав. А написати хотів тому, що Іван свиня, ще й порядочна. 9 березня він виїхав з Києва по мобілізації ЦК АКСМУ для роботи в АМСРР і аж до другого (2 квітня) абсолютно ніякої звістки про себе не писав. Три тижні мовчанки. А дома турботи. Чому мовчить, що з ним сталося? Мати теж спеціально їде до Києва, аби взнати за свого любого синка. А він грубий егоїст, займається своїм «благоустроєм» в Тирасполі. Зарахували його аспірантом історичної секції Наукового комітету, так би мовити, науковим робітником став. Дивуюсь тільки, як може така людина, як Іван, з його світоглядом, в якому ще немає нічого сталого і твердого, без ніякісінької життєвої практики зразу сісти на лаву наукового співробітника. Це ж криза кадрів...

08.04.32 р.

Прийшов додому без чверті об 11 годині ночі. Було засідання партколегії облКК. Здається, третє по счоту після організації області. Слухали 15–16 апеляційних справ. В більшості хлібозаготівельні партстягнення. Переважно виключення з лав партії. З розглянутих справ лише одному затвердили постанову райКК про виключення. Решті кари знижені. А це показує надзвичайно часті випадки легковажних підходів до виключення того чи того члена партії. Заходів товариського й партійно-виховавчого впливу

* Пропуск у тексті.

майже не використовується. Проте більшість покараних – це робітники або ж бідняки, батраки, що з перших днів революції стоять на стороні радянської влади і активно приймають участь в соцбудівництві.

15.04.32 р.

Майже цілий вечір розмовляли. Я і мати. Приїхала купувати хліб на «свята». Ніяк не можуть одвикнути од старих своїх традицій. Навіть цього-річна скрута матеріальна, майже голод, злиденно обмежене життя і то не знищили бажання відзначати «свята». От де консервативна, фантастична традиційність. І на неї напевне хворіє переважна більшість селянства, коли не все за незначним виключенням.

Говорили багато, але ні жодної хорошої думки, події я не почував. Та і не розмова це була, а по суті, оповіднення матері про сьогочасне життя селянське і своє, звичайно. За весь революційний період ніколи ще мати не мала такий песимістичний, безпорадний настрій, як зараз. За її словами, «ніколи ще так не жилось селянству, як зараз. Ніколи не страдали так люди, як зараз». «Придушили селян, да так, що аж дальше нікуди, а від цього і селянам так живеться, бодай і вороги наші ніколи так не жили, і робочим теж погано». «І що буде далі, хто його знає»...

На запитання, як іде посівна кампанія, теж відповідь, що малює невеселу картину. «Люде роблять, рухаються чуть живі, собираються до 9 годин ранку, а потім поки розставлять на роботу, поки розпочнуть роботу, а їсти давай. А їсти теж дадуть $\frac{3}{4}$ такого хліба, що і в душу не в'єш, ну до хліба один раз варять гарячу юшку. А за тих, що дома сидять, малі, старі, хворі, і не говори, оставлені напризволяще, хоть умирай. Обіщали взимку, що трактори будуть, і гроші в кожного колгоспника на це збирали, а зараз немає ні одного трактора. А кіньми не наореш. Не вступиш одного-двох раз повернути їх на борозні, як вони стали. Стощені до послідньої степені, хуже куди, чим люди».

Для чого я записую ці дослівні думки живого свідка сьогоднішнього стану села? Не знаю, воно для мене непотрібно сьогодні, я і так добре про це все знаю, це могло лише здатись для якого-небудь соціал-фашистського або білоемігрантського журналу. Да, надзвичайно важко чути, знати про цей стан селянства... І ми, партія, свідомо, своєю лінією, своєю поведінкою, своїм керівництвом утворили його. Не зуміли ми пристосувати нашу комуністичну програму до переробки роздрібненого селянського господарства. Не зуміли ми продовжити Ленінський принцип союзу із селянством. Не зуміли запровадити ленінську тактику в соціалістичній перебудові сільського господарства. В чому ж наші помики? Форсірований темп колективізації, який полягає в тому, що в центрі нашої уваги була кількість, а не було одно-разового організаційно-господарського зміцнення. Ми не зважили своїх можливостей і того підсвідомого опору, який нам будуть чинить селянсько-дрібні хазяйчики. Я глибоко певний, що стан колгоспів був би при всіх тих умовах, які існують і сьогодні, але при іншому внутрішньо-психологічному ставленні до нього селянства, був би значно кращим, чим він (колгоспний рух) є на сьогодні. Але ми цього всього в повній мірі не вважили.

Далі, ліквідацією куркульні як класи ми ліквідували чималу частину і середняцтва. В цій ділянці ми часто розкуркулювали селянина, який ніколи за своїми ознаками (економічними) не належав до куркульської групи населення. Чомусь часто на місцях забували про ленінське опрeдeлeння куркуля, а центр не нагадував за це і не виправляв як слід помилок місцевих «заправляїв». Третя революційна законність зовсім загубила своє значення і силу. На місцях майже, як правило, панував проiзвол. Голе адміністрування, що часто переходило в недозволений проiзвол місцевої влади, що межує з неприкритим цинічним грабунком. На який селянин не знаходив ні суда, ні прав. Вся наша робота переводилась по упорним завданням, що ніколи не зважували на громадські, а з цього й індивідуальні інтереси селянства. Зовсім забули за матеріальні і культурні потреби селянина. А хіба може розвиватись сільське господарство, тим більше соціалістичне, без зацікавлення, без інтересу до нього селянина? Людина, що безпосередньо на ньому працює і утворює з нього цінності. А це все і привело до того, що з-під селянина був вибитий ґрунт. Він, пішовши до колгоспу, відчув себе не лише відірваним від землі, яку він, до речі, завжди вважав своєю святою власністю, і засобів виробництва, а він також відчув загублення всякого стимула його праці в с. господарстві, а ще через деякий час він лишився і хліба. Ну, як при таких умовах селянин-хлібороб міг би зберегти своє місце у сільському господарстві й інтенсивність своєї праці? І ми самі винні, що не зуміли обережно селянина-індивідуаліста, приватного власника пересадити в колективне, соціалістичне господарство.

Звичайно, ця балаканина, якою я тут займаюсь, теоретично освіченому марксисту покажеться смішною, що не витримує будь-якої критики. Я це сам гаразд знаю, бо ж говорю я про це питання не з точки зору грамотного, свідочного своєї політично-теоретичної трактовки марксиста, а говорю, як кустар помацки хоче налапати відповідь тим сумнівам, які в мені весь час жили і живуть по аграрному питанню, зокрема, які виникли під час розрішення цього питання в практичному сьогodнішньому житті. В зв'язку з чим я і задався ціллю прочитати все те, що було написано основоположниками марксизму по цьому питанню, зокрема Леніним. А коли я усвою відправку, теоретичну точку аграрного питання (з чим я пов'язую і питання про селянство), тоді легко можна буде орієнтуватись в оцінках і критиці практики розрішення цього питання, а також самостійно цілком послідовно накреслювати ті практичні шляхи, якими мусить іти розрішення аграрного (селянського) питання в нас у СРСР. Хоча я зовсім в принципі не піддаю критиці настанову на перебудування дрібного селянського господарства на велике колективне, машинізоване. Та чи і найдеться такий дурень, що заперечував би перевагу великого соціалістичного сільського господарства? Питання іде лише про практику перебудування цього господарства. В якій, мені здається, ми і наробили надзвичайно багато недозволених ка-тастрофічних помилок.

23.05.32 р.

Кілька день хочу занести до щоденника свої сільські враження і нарешті сьогодні знайшов хвилину, придатну для щоденника. Був з виїзною партійкою облКК на Звенигородщині. Повернувся 20.05 ранком. Хотілося про багато дечого сказати своєму мертвому історичу і, здається, єдиному другу. Але все це «багато застігається, тоне в одному». І це «одне» нехороше, не хотілося б на нього писати. Не знаю, але за останній час, про що б я не хотів оповідати, що б я не пригадував, яким би враженням не ділився, все воно впирається в одну точку. І ця «точка» – це наше «сьогодня». Тіневе «сьогодня». Може, така хвороблива чутливість до всього поганого, що ми маємо у «буднях» соціалістичного будівництва, і негативна моя риса. Може, вона позбавляє мене суворой «об'єктивності». Але ця негативна, ця чорна сторона наших «буднів» – вона мене непокоїть. Більш – вона мене нервує. Не дає мені політично-громадської рівноваги. Я завжди нею тероризуюсь. Коли я про неї починаю думати, мене зразу ж поприймає моє бажання, починає одолівати злість, якась роздратування. Моя злість, моє роздратування спрямовується на конкретних людей. На людей проводу, сьогоднішнім життям і, як не дивно, більш всього і гостріше падає на Сталіна.

Мені завжди здається, що в Сталіні головним чином криється те, що поглиблює «тіні» на нашому соціалістичному будівництві. В нього завжди бувають, незважаючи на його «геніальну прозорливість» та історичні вказівки, якісь недоречні, абсурдні, шкідливі перегини, ясно, він їх не хоче, але та лінія в роботі, що він її проводить, об'єктивно приводить до тих разючих «шедеврів», що ми їх маємо у сьогоднішньому житті. Керуючи партією, керуючи робітничою класою, керуючи соцбудівництвом, невже не можна було б передбачити хоч трохи наперед те, до чого ми можемо прийти? Коли цього не зуміти зробити, то хоча б вчасно виправляли припущені помилки, реагували на дійсний стан речей, що вже сигналізує небезпеку. Ні, на це Сталін і же з ним не здібні. І от ми маємо наслідки. Гостре зубожіння працюючих мас. Надзвичайно тяжке матеріальне становище робітників, бо ж в такому стані переважна більшість усіх працюючих. Прожиточний мінімум зійшов до неможливих преділів. Народ живе впроголодь. На ринку майже нічого немає (розумію і держторгівлю, і кооперацію). В якому ж стані наша с. г. база постачання. Так би мовити, основне джерело утримання населення. Тут ще більш катастрофічне становище, чим в місті, чим в промисловості. Селянство майже голодає. Часті випадки голодної смерті. Настрій прибитий, пригнічений. Господарство кожного селянина в занепадливому стані. Навіть по зовнішньому вигляді, коли зайдеш в село, зразу кидається [в очі] якась злиденна опустітливність. Поголов'я скота катастрофічно зменшилось. Цікаво б було порівняти, скільки зараз залишилось, прикладом, свиней, рогатого скоту, коней, порівнюючи до стану в 1926 р. Мені здається, наслідки були б разючі. Цей розклад в с. г., що відбувається вже кілька років, дійшов своєї кульмінаційної точки в цьому 1932 р. і саме в час сьогоднішньої посівкампанії. Стан з посівом загрозливий. По Україні на 15.05, за даними «Правди», засіяно, здається, 42 % всієї засівної площі, а в нас на Ки-

івщині і того гірше. По 51 району Полісся засіяно 26 %, а по решті 50 районів засіяно 33,5 % ярих посівів. Найпредельніший термін посіву 1.06. Залишилось всього 7 день. Але ж за цей термін не буде більшого ефекту, чим за попередні 1–1 1/2 м. От тобі і маєш знижку в хлібозаготівлі на 87 млн тонн. До того ж в цілому ряді колгоспів вже припинили посів ярих тому, що тяглова сила зовсім виснажена і ні до якої роботи вже не здатна. Питаєшся, чому в нас утворився такий «букет». Хіба так колективізація вплинула? Ні. Вплинула, але не так. Значно менше. З колективізацією селянство можна було примирити, але для цього потрібно було бодай трохи стимулювати селянську працю в колгоспі, а також дати селянину хліба. Аби він його мав для власного вжитку в достатній мірі. І це був би той мінімум, який забезпечив би розвиток і зміцнення колгоспів. Ясно, такий висновок – це дуже примітивно-спрощений висновок, тут ще повинно бути цілий ряд заходів і засобів організ[аційно-]господарського зміцнення колгоспівського руху. Тут і машинізація с. г., тут і підготовка кадрів, тут і будівництво, тут і належна культосвітня робота, і ще цілий ряд надзвичайно важливих завдань і потреб. Але й той маленький мінімум забезпечення споживчих потреб селянина, він теж би не допустив до такого стану, який утворився сьогодні. Але наша «верхівка» цього не добачила. А «низи», не маючи змоги демократично висловити свою думку і будучи постановлені в положення безкритичних виконавців, «настарались». Хлібозаготівля, а разом з нею і ліквідація глитайні як кляси, переводилось під неможливим затиском і адмініструванням. Де будь-якій революційній законності не залишилось і малесенького місця. А був проізво́л, грубе порушення мінімальних прав кожного громадянина. Хліб заготовлявся під саму покришку. То, що знаходили в коморах, в хатах, майже до фунта забирали державі (не скрізь звичайно). І часто бідняк, середняк чи то колгоспник збувався свого останнього пуда, тому що хтось сказав, що в нього куркульський хліб ховається. Хлібозаготівля в окремих місцевостях (Гравів) перетворилась на знуцання над населенням, походила на узурпаторство. Розкуркулювали теж дуже часто «куркулів», но ніколи їми не були. А знаходили першу-ліпшу причину і продавали. Ясно, що після такого розмаху хлібозаготівлі, таких методів роботи наслідки склались. Велика частина селян, в тому числі значна частка колгоспників, залишалась без хліба. Почались масові тікання з своїх сел, куди очі глядять. Переїзджать цілими сім'ями в найдальші кутки республіки, лише б не залишатись у своєму селі. Роботи цураються, від землі тікають, худобу нищать, господарство опускається. І лише зараз «центр» почав вживати заходів. Видав постанову по с. г. податок, про хлібозаготівлю, про м'ясозаготівлю, про торгівлю с. г. продуктами. Але час прогаяний, розклад почався. Наслідки налище. І коли б, здається, встановити хоча б мінімально задоволений стан, невідомо. Щоденно пишуть у часописах, передають радіом, що постанови ЦК та уряду про масохлібозаготівлю та інше викликали в колгоспників та односібників хвилю ентузіазму, що в окремих районах у зв'язку з цим почали висовуватись зустрічні плани в сівбі, зріст колгоспів тощо. На мою думку, ці повідомлення – лише матеріал для наших ворогів, що вголос кепкують з наших постанов і з причин ентузіазму нашого селянства. Чому

радіти? Тому, що хліба, м'яса державі продавати? Чи чому? Да, скандальні ситуації. Неприємні наслідки. Запаморочилось комусь від успіхів соцбудівництва. Забули за маленькі інтереси, потреби робітника і селянина. А який від цього харч буржуазії та білоемігрантській наволочі? Вони ж напевне знають за дійсний стан в нашому Радянському Союзі. Та й робітнику, революціонеру Західної Європи це не зовсім гарна наочна агітація за комунізм. Це ж недаремно ми мали в Германії зменшення голосів під час виборів президента за комуністичного кандидата, і недаремно ми, Комуністична партія, мали зменшення голосів під час виборів парламенту у Франції. Ну, покинь про це, досить вже, я і сьомої долі не висловив того, що хотів. Зараз мене чекає тепла вода, треба вимитись після села та, напевно, і спати лягати. Бо вже о 12 години півночі повернуло. Завтра закінчу другу частину своїх думок.

24.05.32 р.

Майже дві години ходив понад Дніпром горою. Яка розкішна, чаруюча місцевість оці Київські парки. Відчуваєш величезну насолоду, ходячи по нескінченних алеях. Почав від Пролетарського, а вийшов навпроти Арсеналу. Незважаючи на те, що сьогодні вихідний день для всіх установ, народу все ж таки було дуже мало. Мені ж хотілося бути в оточенні і чарівної природи, і людей. Хотілось зустріти, бачити здорових, молодих, вродливих, веселих. Хотілось дивитись на красивих жінок. Але я їх там не зустрічав. Такий настрій в мене не завжди. Інколи, навпаки, зовсім нікого не хочеться бачити, зустрічати. Хочеться бути на самоті, з своїми безпритульними і невеселими думками. Зустрів в ідальні Самійла Д. Йшли разом по вулиці і згадували старих своїх земляків. Говорить, що помер Іван Пінчук. Для мене це була несподівана і, як не дивно, важка новина. Я був певний, що з Івана в майбутньому буде великий інженер. Але доля його була не з щасливих. З інституту його викинули, як сина куркуля, хоча, по суті, його батько і не був куркуль, а був власник-кустар. Після чого він пішов до армії, де захворів. Повернувся додому і на пожарищі, на руїнах свого батьківського двору, без догляду, без достатньої їжі – сконав. Жалько, жалько. Він не чужий був для революції, для соціалістичного будівництва.

10.06.32 р.

Одержав 8 червня листа від Ольги. Власне кажучи, це не лист, а інформаційне повідомлення. Пише: «Состояние моральное паршивое». Відчувається з листа якийсь духовний переворот. Чим він викликаний, якими конкретними збуджуваннями? Невідомо. Пише: «Не нахожу себе места, началась хандра». Зовсім загубила дівчина рівновагу. Навіть дійшло до того, що «плохо сплю ночью, ничего есть не хочется». Ясно, що цьому буде певна якась конкретна причина. Якись попередні події, що утворили такий стан. Далі говорю: «Чувствую, наступил кризис и что мне дальше так сидеть не вмоготу». І справа, звичайно, не в тому, щоб поїхати від Букської.

12.06.32 р.

Був на пленумі МПК. Прийшов на годину запізнівшись. Думав, що вже розпочали засідання. Але ще чекали початку. Народу зібралось дуже мало. Навіть коли облічити ту кількість, яка відсутня на посівкампанії, то теж повинна бути в декілька разів більше, чим прийшло. Самих запрошень роздано, напевно, понад тисячу, і все-таки розпочали пленум при 100–150 чол. Хід пленуму теж неутішний. Народ майже не слухав й вештався із зали до коридору і навпаки, а частина вела приятельські розмови. На кінець пленуму залишилось не більш як $\frac{1}{3}$. Чим можна пояснити такий стан? Невже партактив теж підпав під настрій й впливи маси? Да, напевно, матеріалістична аксіома «бытие определяет сознание» цілком підтверджується. «Бытие» напевно визначає не лише свідомість, а й впливає на громадську активність. А це факт. Сьогодні на пленумі один член МПК, робітник КПВРЗ, говорив, що коли б не ударні картки, що видають заявку на виробничі наради та різні зібрання, то робітники б років 2 зовсім не ходили б на зібрання. Так вони всім набридли. Ця думка, мені здається, є характерна для опріділення сьогоднішньої (розуміється узагальнення) активності (робітничої активності).

Ну, нею, звичайно, хворіють й інші прошарки працюючих. Ужас. У всьому ми самі, партія, винні. Дуже зрозумілось. Відірвались від своєї опори. Думують строїть соціалізм не живими людьми, що мають живі інтереси, а якимись механізмами, які для себе абсолютно нічого не потребують, а можуть цілком бути задоволені з соціалізму в перспективі.

Глупство. Яке нам занадто дорого коштує. Вчора чи позавчора оголошено декрет про випуск нової позики «4 заключного року п'ятилітки». В пресі зустріли й вимагали випуск з ентузіазмом. Але насправді це надзвичайно важка для сьогоднішнього бюджету справа.

Засіяно всього весняного клину 2 417 367 га, або 57,1 % плану. Це на 10.06. А раз так, то, очевидно, більш посіву помітно не збільшиться. Час можливий пройшов, сіяти ж після 10 червня – це більш безнадійно для всхожості, а тим більше для врожайності. Значить, залишилось незасіяної площі по одній лише Київській області майже 2 мільйони га, а можливо, і більше. Тому що в цьому році були великі вимочки, які засівались і враховувались як засів посівплощі ярих культур, не враховуючи того, що вони сіялись на озимій площі. А коли взяти до уваги, що з кожного засіву могло бути 40–50 пудів врожаю, то це складає недобор у с/г збіжжя 80–100 млн пудів. Картоплю теж посаджено на 10.06 всього лише 314 170 га, що складає виконання на 56,7 %.

Результат весняного сіву більш чим катастрофічний. Внаслідок цих газетних спостережень товариш зауважив: «Я чув, що, перебуваючи в нашій області, Молотов сказав: “Помилками цього року ми на кілька років відкинули с/господарство України назад”. Сказав це він цілком вірно, коли вірити тому, що це він сказав, але ж він був також і тоді, коли саме був розгар хлібозаготівлі й розгар помилок наших. Я заперечувати цьому не міг, а лише подумав, як глибоко вірні слова, що виголошені Молотовим чи ким іншим на щот [щодо] “відкидання на декілька років назад нашого сільського

господарства". І справа не лише в незадовільному стані посіву цього року, а в усій тій руїні, що сталася в сільському господарстві.

Кінське стадо майже на 40–50 % видохло. Поголів'я рогатого скоту більш як удвоє зменшилось. Свині зводяться. Дрібна худоба майже знищена. Селянство з сіл розбіглося світ за очі, коли не все, то все ж таки значна частина. Політична довіра до радянської влади катастрофічно порушена, і дивно, що у всіх цих справах винними залишаються «перекручення на місцях», про які завчасно «сигналізував ЦК партії». І, напевно, не скоро знову вийдуть знамениті історичні пояснення «вождя» партії т. Сталіна про причини перекручень та чергові завдання з цим. Як це було по питанню колективізації в 1930 р., де були винні хто хочеш, лише не ЦК.

Бо ж останній «неодноразово сигналізував "про небезпеку" запаморочення від успіхів». Подла маніра займатись самокритикою і не визнавати своїх помилок.

Яка вартість такому проводу, що не вміє бачити загибелі від своїх вчинків? Не вміє завчасу попередити катастрофи, а потім не має мужності і гідності визнати свої помилки.

Я часто дивуюсь, невже можна мовчати і миритись з таким станом речей. Бачити навкруги все те безглуздя в керівництві, що існує, і не реагувати. В кожній же республіці, краї, області сидить велика кількість керівників, що безпосередньо керує виконанням, стикається з масами. Невже вони нічого не бачать і не роблять ніяких висновків? Серед них же багато старих революціонерів, підпільників, що пройшли сувору школу царського свавілля, що добре освоїли теорію марксизму, ленінізму, що не один рік працювали під безпосереднім керівництвом Леніна. Чому вони мовчать? Чому не реагують на наслідки керівництва? Цим же шляхом можна дійти до загибелі. І коли я над цим усім думаю, мене охоплює невимовний жах. На чолі починає виступать «циганський» піт. Я захлинаюсь під тягарем різних думок, мене гнітить нерозв'язане питання: куди ми йдемо, що з нами буде? Так же не можна.

Кожний день, читаючи газети, повідомлення про стан працюючих за кордоном, в капіталістичних країнах, про їхнє надзвичайне тяжке матеріальне становище, про тяжкі злидні їхнього щоденного життя, про голод, я мимоволі і думками повертаюся до становища в нашій країні. Де щоденно своїми очима бачу, своїми вухами чую те ж саме, що і в капіталістичних країнах, а в окремих випадках ще і гірше (людоїдство), о жах! Від одного лише порівняння жах мене охоплює. Де це видано, де це чувано, щоб в радянській країні, в соціалістичній республіці робітник працюючий жив гірше, чим в капіталістичному, безправному суспільстві. Це ж компрометація, нищення віри робітника в перевагу соціалізму. Дико робиться, коли подумаєш, що це ж порівняння робить не ворог радянської влади, а комуніст, що перший стане в захист радянської країни. І такі аналогічні порівняння не в мене лише визрівають, а вони масово живуть серед працюючих. Про їх часто можна чути в гушавині робітників. Навіть більше, про наше положення (внутрішнє), про стан нашого робітництва, селянства знають працюючі капіталістичних країн. Бо ж недаремно відчувається у всіх капіталістичних

країнах відхід працюючих мас від комуністичних партій, хоча би взяти за приклад останні вибори до ландтагів Німеччини, парламентські вибори у Франції. Да, своїми «досягненнями» – ми допомогли впливу наших братніх компартій на працюючі маси.

Наша преса робиться зовсім відірваною від життя. В ній про все майже пишеться... Крім дійсного стану речей. Хоча це не цілком вірно. Наприклад, хоча взяти наше зведення про хід посіву весняного. Вони, можливо, і прибільшені трохи, то все ж таки в основному вірні. Але що ми ними досягаєм, яку послугу ми робимо для світового комуністичного руху? Це ж власними руками підписаний вирок. Яка узкозорість. Я уявляю, з якою насолодою, з якими слинявими коментаріями переписують наші зведення білоемігрантські «дні» та «возрожденіє». Я з величезним зацікавленням чекаю наступних вчинків з боку центрального парт. керівництва, я хочу скоріш бачити практичні кроки, зв'язані з виправленням наших помилок. Невже знову у «верхівців» все залишається без змін? Невже знову ми будемо терпіти таке керівництво, яке було під час перекручень?

Коли ж [з]рештою партія зробить висновки? А важко, дуже важко переносити всі ці події і не мати змоги хоча б голосно заявити протест против безобразій. Хто придумав таку систему внутріпартійних взаємовідношень... Від цих переживань в мене 50 % моєї працездатності і здібностей губиться безслідно. І не один лише я все це так переживаю, а нас багато, можливо, сотні тисяч. Скоріше б хто-небудь розчинив двері, вікна нашої партійної будівлі і дав би зайти свіжому повітрю, дав би зайти світлу, сонцю.

Мене обрали секретарем партосередку облКК та МКК. Виконую цю функцію сумлінно й думаю виконувати сумлінно і надалі. В роботі партколегії теж провожу тверду партійну лінію і одноразово до всього цього ношу в серці надзвичайно тяжкого Perezгаданого сфінкса. Не залишає цей сфінкс мене ні на хвилину. Ніччю сниться він мені, ранком першим у свідомість мені приходить, днем я до пізньої ночі не розлучаюсь з ним і засинаю з останньою думкою теж про нього. О, як важко все це виносити в собі і не мати змоги робити його на очах інших і розв'язати колективно його таємницю.

29.09.32 р.

Повернувся до Києва 3.09, а 7.09 приступив до своєї партслідчої функції. І весь час, що я в Києві, все збираюся почати записувати свої думки, переживання до щоденника. Характер моїх думок і переживань однобокий. Все одні і ті ж «прокляття» проблеми сьогоденного життя. Кожний день дивлюсь, читаю, прислухаюсь, хочу побачити ознаки оздоровлення, покращення нашого політичного і економічного стану і не бачу їх. Шукаю і не нахожжу.

І від цього надзвичайно боляче стає. Розливається по жилам якась отруйна рідина. Різні нехороші думки кожний день роєм лізуть у голову, і нема мені від них покою. От-от, здається, починаєш від них відкараскуватися, а тут яка-небудь деталь, випадок, подія знову їх з хворобливою яскравістю

встановлює почуття в думках. І кожний, з ким лише не зустрічаєшся, не говориш, всі відчувають майже одне й те ж, але всі мовчать й чогось чекають. Невже всі ми, мільйони, десятки мільйонів, пасивно чекаєм позитивних ознак в явищах сьогоднішнього життя?

Де наша активна свідома функція? Чому ховати те, про що ти думаєш? Чому не висловити його, колективно не обміркувати? Може, ми в чому-небудь помиляємось, може, чого-небудь не бачимо. Засобом виходу з помилкових думок може бути лише колективний, цілком відвертий і свідомий обмін думок.

Розвиток дійсної критики й самокритики. А цього в нас немає. Ми його визнаєм в принципі, декретуємо в постановах і резолюціях, але настирливо, вперто обминаємо в житті. Смільчаків же, що порушують цей «принцип традицій», ми караємо жорстко.

Був у Борисполі, їздив по невеличкій персональній справі, пробув там всього декілька годин, але й їх було досить, щоб побачити, як різко перемінився Бориспіль. Вулиці опустіли, скрізь відчувається якийсь застій, що нагадує місцевість після військових подій, або великої епідемії, або стихійного лиха, що опустошила як зовнішні ознаки життя, так й внутрішні. Вулиці позаростали бур'янами, людей дуже мало видно. Ті, що зустрічаються по дорозі, мають понурий, пригнічений вигляд, майже, як правило, всі обшарпані. Погляди кидають на зустрічних ворожі, підозрілі і непривітні. Стараються ховатися від очей. Подвір'я запущені. Велика кількість дворів зовсім зруйновані й виглядають пожарищами, але без чорних обгорілих стовпів. Частина напівзруйнованих. Колись вони, напевно, належали тим, що їх розкуркулювали як глитаїв, як твердоздавців, як інших ворожих елементів. Але ті подвір'я, де зараз живуть чи то колгоспники, чи то одноосібники, теж мають запущений вигляд. Переважна більшість господарчих будівель пустує. Коли подумаєш про ці всі справи, аж голова обертом йде.

Що ж нас навесні жде? Хлібозаготівлі надзвичайно туго йдуть, особливо по індивідуальному сектору. Дядьки пам'ятають науку минулого року, не здають хліба, але до них знову почали застосовувати старі методи минулого року. Примусово стягуємо, як у «злісних» нездатчиків хліба. Коли про все це думаєш, приходять дуже й дуже невеселі думки. Не знаєш, чия ж ми партія. Хто за нами йде, на кого ми спираємось. Чи дійсно ми є виразники інтересів пролетаріату та трудового та колгоспного селянства. Чи це нам лише здається, і ми ілюзію приймаємо за дійсність.

Ех, важко, не хочеться думати. А може, я помиляюся, й все це не так, як мені здається. Коли б це було так, я був би дуже щасливий.

№ 681 *Зі щоденника вчительки О. Радченко**8 січня 1932 р. – 7 грудня 1933 р.***8 січня 1932 р.**

[...] Другий день Різдава. Але у всіх людей важко на серці. Хліб забирають до фунта. Сьогодні приїхали забрати хліб у нашого конторщика Кузьменка.

Я вийшла з себе і кричала, що треба залишити хліб для дітей до нового врожаю. Мені відповіли, що залишать 20 фунтів й все. Я продовжувала суперечити з прибулими людьми. У конторщика Кузьменка забрали 3,5 пуда.

Цікаво відмітити, що один з прибулих – член КНС (комітету незаможних селян). Він сказав, що винні не вони, які вимітають хліб, а ті, що бувають на з'їздах та затверджують плани. Я сказала йому, що якби такі, як ми, сиділи вверху, то таких нерозумних розпоряджень не давали б. Але, на жаль, такі, як ми, зараз ніщо. Повертаючись назад, член КНС сказав мені, щоб я поменше балакала, а то мене за такі слова зв'яжуть. Я замітила йому, що завжди балакала й буду балакати за нарід і за це ніхто не повинен мене чіпати.

Прийшла до лісу нова група селян, арештованих за хлібоздачу. Особливо мені запам'ятався один селянин – Коник. Він працює сьогодні в дворі. Важко було на нього дивитися. Він почуває себе ображеним. Він добре розуміє, що всі селяни караються даремно. Хліб, як і раніше, забирають скрізь. Всі незадоволені, у відчаї. [...]

29 января 1932 года, пятница.

Утром уехал И. О. Дроздовский (инженер). Говорит, что не может смотреть на лесорубов. Измученные полуголодным существованием, еле работают. И. О. приехал из Печенежского лесничества, говорит, что там беспорядок в лесу страшный. Есть лесопродукция, не вывезенная за два предыдущих года.

5 февраля 1932 года, пятница.

Вчера похоронили графа Генрихова Сергея Павловича. Умер он в 82 года в страшной нищете в Хотомле. Он был очень добрым и хорошим человеком.

12 февраля 1932 года, вторник.

Жизнь наша в экономическом отношении становится все тяжелее. Мука вышла. Где брать? Как достать? Эти мысли не дают покоя. У крестьян продолжают выметать хлеб. Все удивляются, возмущаются, говорят о будущем неизбежном голоде, но никто об этом не скажет «власть имущим». Продолжают вести глупейшие показательные суды над людьми, у которых не хватило хлеба, [...] лишают свободы до 6 лет. Конфисковывают их имущество. Сегодня вечером из-под Бабки (10 км) приехал объездчик и очень просил меня вызвать мужа в контору. Оказалось, что зерно, 120 пудов, предназначенное для обмолота, было задержано уполномоченным ЦК партии, присланным из центра для выкачки хлеба. Никакие объяснения лесников не помогли – он требовал к себе лесничего, а если лесничий (инженер)

к нему не явится через два часа, то зерно будет изъято. Ему объяснили, что в лесу станет работа, что люди работают из-за хлеба. Ничего не помогло, давай наряд. И все это ночью. Муж разыскал документы и послал помощника, т. к. сам плохо себя чувствовал. Темень страшная. Как они доберутся? Как все глупо. [...]

19 февраля 1932 года, среда.

Сегодня мне рассказали крестьяне, что видели в [...] лесу по дороге из Чугуева двух замерзающих детей. Дети еще были живы. Почему проезжающие не взяли этих детей? Как жестоки люди стали. Боже мой, что ж это такое? Дети, очевидно, ограбленных, разоренных властью крестьян. Вчера привезли в Хотомленскую больницу замерзшего человека. Сегодня поехали за убитым плотником из Хотомли. (Не помню фамилию). Убили в одном хуторе близ Бурлука. В Хотомле Божко М. не выдержал и бросился с топором на бригадира по заготовке хлеба. Бригадир удрал. Воровство развилось страшное. Я так боюсь голода, боюсь за детей. Боже, сохрани нас и помилуй.

Не было бы так обидно, если бы неурожай был, а то отняли хлеб и создали искусственный голод.

9 марта 1932 года, среда.

Сегодня опять неприятность. В конторе у нас я поспорила с рабочкомом. Началось из-за коллективного договора. Я имела неосторожность сказать, что нам коллективный договор ничего не дает. Председатель рабочкома огрызнулся ядовито, что лесничий Радченко еще не голодает, что у него есть корова, мед и т. д. Я возмутилась и начала говорить, что не мы голодаем, а люди и, ужаснее всего, дети.

Рабочком назвал меня буржуйкой, кулацким элементом, что он заявит, где надо, и когда меня уберут, так я пойму установку высшей власти. Я не испугалась и буквально закричала, что говорила и буду говорить о голодающих детях и людях. Буду говорить, что голодный не сделает столько, сколько сытый. Для того, чтобы строить, создавать, надо, чтобы люди были сыты. Да что там было дураку говорить... Они ведь больше распоряжаются.

17 марта 1932 года, четверг.

О Владимире Соловьеве.

В нем сила знания соединилась с глубокой любовью к истине. Злоба и эгоизм делают человека слепым, любовь дает дар провидения. Он (т. е. Соловьев) стремился к такому пониманию жизни, которое отвечало бы вечным потребностям человеческого духа. Такие люди – «соль земли», потому что редко встречаются, ибо истинное творчество и высшие радости его достигаются с большим трудом. Но в этом весь конечный смысл и всего существования. Художник исчерпывается в своем труде, и после его смерти его мысль живет, потому что весь дух человеческий, весь жар его сердца вложены в его дело... Первая стадия развития – это любовь, вторая, выс-

шая стадия – это творчество, а вложить свою душу в какой-нибудь труд – это высшая божественная радость.

Соловьев и достиг этой высшей стадии развития.

5 апреля 1932 года, вторник.

Искусственно созданный голод принимает кошмарный характер. Почему выкачивают до зерна хлеб – никому не понятно. И теперь, когда видят результаты такой выкачки, все-таки продолжают требовать хлеб на посев. Когда крестьянин, возмущенный, восклицает, что у него забрали весь хлеб, ему отвечают вопросом: «А зачем ты весь отдал? Надо было не забывать о посеве». [...] А дети голодают, худосочные, мучимые глистой, т. к. едят одни буряки. И те выходят у людей, а до урожая четыре месяца. Что будет?

Нищенский образ жизни постепенно превращает людей в грубых, необузданных, жестоких, готовых на преступления существ.

Вспоминаю лично себя три года назад и теперь. Какая разница... И вся моя злота, все ожесточение – благодаря жизненным лишениям. С ужасом думаю о своей перемене и знаю, что не смогу умерить либуню. На каждом шагу сталкиваешься с нелепостью распоряжений, с жестокостью их, лишаящих человека нормальной жизни. Например, семь служащих не получают пайка, а сам служащий получает 18 кг. Это на 8–9 дней. Чем же питаться остальные 20 дней? Купить негде. В Волчанске пуд ржаной муки 50–60 руб. Муж достал в совхозе «Перемога» пуд муки. Ну, а потом что, лучше не думать.

6 апреля 1932 года, среда.

Иногда меня охватывает такое неудержимое озлобление, что я заболываю, читая о «советских темпах» (газета «Правда»), об открытии первой в Европе домны, о законченной плотине на Днепрострое [...] Все это хорошо, но зачем эти темпы на распухших от голода детях и людях? Вообще голод начинает свирепствовать, неся все бедствия, какие только можно себе представить. Преступность развивается с какой-то особенной быстротой. Озлобленность на власть дошла до такой степени, что кажется, зажги спичку – и вспыхнет пожар, неудержимый, страшный, как во время летней засухи в ветреную погоду. Мучит мысль о распухших от голода крестьянских детях, и злота растет. Бедные, а для них же готовят социализм. Смешно – комедия какая-то.

14 апреля 1932 года, четверг.

Лежу в постели очень больна. У меня гриппозное воспаление легких и плеврит. Вася со мной груб до ужаса и невнимателен. Второй день прошу послать за лекарством – будто не слышит. В данный момент я так зла, что не могу не излить свою злобу и негодование. Корова хромает уже неделю [...] Я все просила послать за пастухом. Пришел пастух, а гнать корову нельзя. Еле добилась от Васи, чтобы выставили пчел. Оказалось, что четыре ульи живых пчел с девяти, а недели две назад мертвых было два. Вася стал обвинять меня, почему зимой не смотрела. Я сказала, что все, что надо, мной сделано было. Погибли они за эти последние дни. Вася их выставил и

больше ничего не делает. Сегодня же явилось двадцать (а может, и тридцать) учеников старшей группы собирать гусеницу. Им Вася ладу не дал с утра. Один снимает, а все на него смотрят. Я увидела в окно, позвала Васю и предложила разбить на группы по 4 человека, распределить деревья. Он послушал меня, но уже ведь два часа дня. Гусеницы ужасно много, а собрали они $1\frac{1}{2}$ ведра. Надо посмотреть сейчас же ульи и дать подкормку. Вася забыл думать... Погибнут и остальные. Как грустно, что он так беспечен, а вот любит распоряжаться продуктами. Не раз кричал: «Весь мед отдам Степану, и ты пикнуть не смеешь, потому что пасека моя и его». А ухаживать за нею не умеет и не хочет.

15 апреля 1932 года, пятница.

Мне хуже, я много волновалась вчера и вставала. Вася сегодня нагрубил опять и опять, как всегда, ни за что. Говорят, что сегодня очень тепло. Дети рвут пролиски (подснежники). Вот Элинька несет мне букетик сине-зеленый. Милая девочка, она знает, что мне приятно. Взяла красненькую чашечку, она такая красивая с букетиком цветов.

14 мая 1932 года, суббота.

Мне так грустно. Опять весна, как всегда, из года в год, со всею прелестью новизны, нежности, чистоты и красоты – обильной красоты. И всегда весной мне грустно. Как-то особенно грустно. Грусть знакомая... Хочется любви: хорошей, здоровой, красивой любви. Вот уже шесть лет ее нет совершенно. Я только страдаю. Терплю грубость, оскорбления. Шесть лет я не слышу своего уменьшительного имени. Т. е. от Васи я никакого имени не слышу. Я быстро старею, много седых волос. А в мои годы так еще красиво женщины живут... У меня уже давно кончено с миром любви. Ну, довольно об этом. Дня четыре назад был наш управляющий Калнин Ян Янович, беседа со мной о своем хозяйстве, он вдруг говорит: «Вот бы описать тип женщины-трудовика. Вы бы хотя бы сами писали дневник». – «Я дневник пишу». – «Неужели?! Это хорошо!» Я объяснила причины, побудившие меня писать дневник.

На пасеке моей было в этом году совсем плохо, а все потому, что не вовремя были осмотрены и почищены ульи. Я была больная долго, а Вася ленился, да и некогда ему было. Скоро два месяца, как он работает без помощника.

Сегодня прошел слух, что где-то видели раненых военных. Неужели скрывают, что война идет? В прошлом скрывали конфликт с Китаем. Хорошо, что наши сразу захватили армию в плен и быстро договорились. Война Японии с Китаем закончилась. Начались переговоры об условиях мира. Образовалось новое государство – Маньчжурия.

Материально наша жизнь не улучшается. Все ропщут, рабочих нечем кормить, работы приостановлены. Последнее время ели кукурузный хлеб вместе с яшным.

20 мая 1932 года, пятница.

В понедельник, 16-го, у нас загорелась стена от печи. Сушили сою предую для хлеба. Стена деревянная, к ней пристроена печь варистая. Кирпичи почему-то покоробились, образовались щели в пол-вершка ширины. Глина высыпалась, и огонь легко проникал к самой стене, загорелась обшивка, а потом бревна. Гарь я услышала с вечера. Осмотрели чердак, ощутили стенку, выбрали весь жар, а дым медленно постепенно наполнял коридор, это было вечером, я долго не ложилась спать, уснула часа в два с мыслями, что у нас что-то неблагополучно. В пять часов утра Вася вышел, я услышала его шаги и тоже схватилась. Коридор был полон дыма. Стало очевидным, что горела стена за буфетом. Сейчас же позвали людей, отодвинули буфет и стали искать щели. Стена была раскалена, посуда в буфете горячая. Наш конторщик Кузьменко обнаружил трещину с струйками дыма и в том месте стал рубить. Я предложила не торопиться и каждый вершок обрубленной стены заливать водой, так как доступ воздуха в обуглившееся дерево даст пламя. Так и получилось. Он быстро ударил топором, штука-турка обрушилась, и вспыхнуло пламя. Стали лить воду [...].

22 мая 1932 года, воскресенье.

Была в Хотомле. Туда ехала с Васей (он ехал в Волчанск), обратно надо было пешком идти. Надвигалась гроза, и я спешила. До моста меня проводили В. С. Моршулева и Маруся Леницкая. Я только проговорила: «Вот, если бы кто-нибудь подвез!» – и послышался топот лошадей. Оглянулись. Нас догоняла пара прекрасных серых лошадей, запряженных в экипаж. Оказалось, что ехал наш управляющий. Он обрадовался будто бы (может быть, и искренно, теперь не поймешь людей). Я была довольна, что не пришлось пешком тащиться. Он в восторге от нашей дачи. Его поведение говорит о том, что его тянет ко мне (есть мужчины, которых ко всякой женщине тянет, может, и он принадлежит к числу таковых, но не думаю). К моему ужасу, мне это приятно. Неужели это голод по ласке? Может быть, если бы Вася был нежен со мной, этого ощущения и не было бы. Факт тот, что оно есть, и я рада встрече с Калниным. Почти жутко. Надо взять себя в руки.

24 мая 1932 года, вторник.

Сегодня год Диночке. И сегодня в первый раз стала переступать при моей помощи. Две первые начали ходить до года.

Стоят чудные дни. Я буквально теряюсь, не знаю, за что хвататься, что делать, так ужасно много работы. Утром стригла свою собаку – длинношерстную белую овчарку Пирата. Верочка говорила: «Вот сколько шерсти, это перчатки нам будут, но здесь много». Элинька замечает ей, что всем будут перчатки: маме, папе, нам, Лиле, Стиве (брату мужа). «Нет, Стивка пусть себе купит», – перебила ее Вера. Очевидно, такая немилость за то, что он не был у нас уже полтора года.

Июнь 1932, четверг.

Как тяжело жить. До отчаяния тяжело. Вообще время необыкновенное, неизвестное в истории. Все страдают от недоедания или голода, да и вооб-

ще от полунищенского образа жизни. Ко всему безличие страшное, угнетающее.

Личная жизнь становится совсем невозможной. Вася слишком много работает. Помощника нет третий месяц, а вчера салтовский лесничий позвонил, сообщая Васе, что есть предписание принять в лесничество на время отпуска салтовского лесничего. Совсем затынется и нас мучит. Кричит, ругается ни за что. Обозлится в конторе, а на мне зло сгоняет. Сегодня с утра собираемся в Салтов. Я хотела купить пальто. До двенадцати он возился в конторе, в первом часу пошел дождь. Когда дождь прошел, уже было поздно. От того ли, что к нему человек приставал за деньгами, или от мысли, что он не съездил ни за кроликами, ни в Салтов, а завтра лошади не будет (серая больная), он страшно ругался и ругал меня. Такое наказание – жить вечно с грубым человеком. Исключительно я переношу от него грубости. О ласковости не может быть и речи. Тяжело и неприятно. Он исковеркает окончательно мой характер. С ним и я становлюсь необузданной, грубой, раздражительной. И нет у меня сил сдерживаться или не обращать внимания. Хотя бы скорее вырастали овощи, чтобы можно было хотя не думать о еде, да и лучше питаться. Теперь мы едим каждый день борщ, изредка второе позволим себе в виде оладьев или узвара. Но это ненадолго. Мука выйдет, фруктов осталось раза на три. Вася ни о чем не думает, но злится, что скверно едим. Погода все время дождливая, но теплая. Трава в саду такая сочная, густая, высокая. Три года не цвел картофель у нас, а теперь цветет. Дня два назад была такая страшная гроза, что были жертвы: в Хотомле убило корову и оглушило мальчика. Последнего закапывали в землю и спасли этим. В Кулаковке убило учителя, жену его и ребенка. В хуторе (забыла наименование) убило трех крестьян. В Писаревке ударило в хату, и она загорелась.

8 июня 1932 года, среда.

Погода все дождливая. Дождя не было три дня, и мы довольны. Вчера был наш директор Калнин Ян Янович. Он вошел через веранду с пением. Он всегда весел-счастливый. Положение дел лесхоза очень плачевно, но по его лицу это не заметно. Хлеба для рабочих и служащих нет в лесничествах. Сегодня объявляют, что на завтра служащие и их семьи должны идти полоть картофель и кукурузу. Ни то, ни другое не полотось еще ни разу. Культуры тоже остались неполотыми. Все губит в нынешнем году бесхозяйственность. Все средства питания истрачены на посадку и посев. Не рассуждая о том, что полоть, то все нечем будет [...].

Я. Я. прошел со мной в сад. Там так было много ромашек, что он поразился. Сплошное поле, трава выше пояса. Природа его чувственность раздражала, он стал волноваться, пытался целовать меня. Мне вдруг стало скучно. Еле удержала его. Когда его не было, я чувствовала, что он именно так себя и проявит по отношению ко мне и было приятно думать о нем. А когда он хотел проявить ласку, в которой я так нуждаюсь, по которой я так соскучилась, на меня нашла омертвелость, притупление какое-то всех

чувств и мыслей. Не хотелось быть с ним а саду, и я попросила идти к дому. Жалею, что у меня в доме пусто. Лебединая песня пропета.

9 июня 1932 года, четверг.

Ночью была страшная гроза. Это за мою жизнь второй раз. Я наблюдала первый раз, когда мне было лет пятнадцать-шестнадцать, в училище (пансионе). Во время грозы я зачем-то побежала через парадные двери (огромные), кажется, позвать сестру Нину (она была в саду), открыла двери наполовину, и в этот момент получился удар.

Передо мной в двух-трех шагах как бы стеной стала огненно-розовая масса, за которой, на мгновение, не было видно ни дорожки к калитке, ни самой калитки и ограды; я захлопнула двери и замерла, сделай я два шага вперед, и меня бы, наверное, убило. А этой ночью были так часты трескающие удары, что дребезжали стекла. Радио не было включено, и это меня особенно пугало. Дошло до того, что я стала дрожать. Зубы стучали, разболелось сердце. Элинька проснулась и тоже испугалась. «Мамочка, так может убить, – говорила она. – А папа возле радио спит». Я успокоила ее, что папы нет дома.

Удары становились реже. Я боялась шевельнуться. Сила ударов уменьшилась. Я встала и вышла [...]. Все форточки были закрыты, трубу закрыли ночью. Немножко успокоилась и так боялась, что вновь будет страх за жизнь свою и детей.

Вчера днем я возмутилась непослушанием детей и шлепала их, говорила, что лучше бы они умерли, чем так мучить меня. Ужасно бранилась, а ночью испытала весь ужас грозящей смерти. Так кто-то или что-то напоминает нам, чтобы мы, люди, не забывали и думали, что говорим и делаем. Напоминает, чтобы мы не разнуздывались и не теряли человеческий облик.

23 июня 1932 года, четверг.

Дожди через день-два, все время сильные грозы. А в общем погода чудная: пройдет дождь – и вновь тепло. Все растет сказочно быстро и богато.

17–18 была в Харькове. Ездил приглашать Стива или кого-нибудь, у кого есть фотоаппарат, чтобы сняли детей в ромашках. Стив согласился и приезжал – снимал много раз. На обратном пути его промочил дождь, и обиднее всего, что не доезжая к станции двух верст. [...] Ничего, лишь бы пластинки остались целы.

В ночь под 22-е у меня украли из курника 5 штук кур вместе с петухом. Так жаль. Теперь нет яиц совершенно. Вчера, т. е. 22 июня, начали убирать сено. Оно еще не высохло, но боялись грозы и сложили в копны. Помочь согласились артельщицы. Я просила двух-трех человек, а их пришлось девять, потому что я обещала каши сварить.

30 сентября 1932 года, пятница, ночь.

Пожалуй, уже не 30-е сейчас, а 1-е октября. Ведь 3 часа ночи. Прошло часа полтора, как я не сплю. Бессонницу ничем не могу объяснить. Очевидно, нервничала днем. Вася весь этот месяц страшно груб со мной, и я много нервничаю, почти страдаю. Поехала в Харьков «проветриться» и схватила

грипп в первый же день приезда. Через два дня телеграммой вызвала Васю, т. к. боялась сама ехать. Со мной еще была Элинька. Это был ее первый сознательный выезд в большой город. Ей шесть лет.

Путешествие для нее было в высшей степени утомительно [...]. Останавливалась я у художника Гапона, заведующего фотографией ВУЦИК «Красная светопись». Его семья была у нас на даче. Принимали нас очень хорошо.

Въехали в Пятницкое. Недалеко от центра догнали человека, спрашиваем, сколько времени. – «Да за двенадцать далеко». – «А откуда вы так поздно?» – «Из сельсовета». – «Зачем так долго были?» – «За хлебозаготовку держали». – «Давай, – говорят, а что его давать? Осталось четыре мешка: надо посеять, надо зиму детей прокормить». Голос у него дрожал, он каждую минуту мог заплакать. О, бедные, бедные, замученные люди.

Я поднялась – слегли дети, все трое заразились от меня. Поправляются. Все мы, больные, просили белого хлеба, но нам его не давали. Нет. Я просила Васю послать в «Перемогу» – там обещали пуд муки. Он так и не послал, обещал своей смолоть, но, конечно, не смололи. Пища в данное время до безобразия однообразная.

24 октября 1932 г., понедельник.

Все еще хвораю.

Вася собирается послать за врачом в течение двух недель, а мне все хуже. Страшный кашель, насморк, головная боль. Неужели это грипп так долго? Потеею страшно. Получили от Нины три доллара. Вася купил в Торгсине на них муки, пшеничной крупы 6 кг, сахара 2 кг, риса 3 или 4 кг и манной крупы 1 кг. Какая это огромная помощь для нас, а Нина начинает нуждаться сама там, за границей [...]. Требуют сдать дополнительные экзамены, т. к. у нее русский диплом. Муж второй год без работы.

Неделю назад была очень больна Диночка. Температура была 40,6. Я держала ее на руках и шептала: «Боже, спаси ее, не допусти смерти». Дети стояли возле меня растерянные, взволнованные. Верочка вдруг заговорила: «Мы пойдем в кухню и попросим». «Но там же не живой Бог, а нарисованный. Надо искать живого», – заявила Эля шепотом. Вчера она вдруг вошла в столовую и сразу спросила: «Как это выходят замуж, я хочу выйти замуж. Что это такое: выйти замуж?»

Я объяснила, как могла, чтобы она поняла. А сегодня заявила, что она выйдет за хорошего дядю: «За папку не хочу, я выйду за Стивку. Я за ним соскучилась». Мы ей объяснили, что за него нельзя, т. к. он ей дядя.

30 октября 1932 г., воскресенье.

Час назад прошла очень сильная гроза. Вася уехал в Хотомлю, вероятно, не будет ночевать дома, т. к. уже 10 часов вечера, а его нет. Темень страшная, с дороги легко сбиться. Удивительная осень, весь сентябрь и три недели октября не было дождей, люди пришли в отчаяние. Хлеб сеяли в сухую землю. Вот уже дней десять передают дожди, очень тепло, многие рабочие ходят в одних рубашках, девочки босиком. Я кутаюсь, потеею до ужаса и в комнате одетая, и во дворе одетая. Слабость страшная. Чем кончится моя

болезнь – страшно подумать. Нервы раздергались [...]. Вася все собирается послать за доктором. Эля больная, у нее ревматизм. У Дины все еще шейка распухшая.

Ночь. Не могу спать, очевидно нервы мои совсем никуда. Слабость страшная. После грозы небо разъяснилось, блещут звезды. Вася вернулся. Я уже была в постели.

В бессонные ночи чего только не передумаешь. Вспомнила я, как, вернувшись с лавки, с удивлением рассказывала, что привезли массу обуви, «аж полторы полки», нарочно записываю, т. к. дети в будущем не поверят нам о скудности предметов первой необходимости. Не поверят, что месяцами не ели белого хлеба, да и о черном, т. е. ржаном, часто напоминали: не разбрасывать кусочки, т. к. голодные потом будем сидеть. Ох, как отвратительно жить. Затеяли вторую пятилетку. В городах страшная нужда в продуктах. Будут голодать люди в этот год. Кто-то будет. Выдержим ли? Хватит ли терпения у людей?

20 ноября 1932 г., воскресенье.

[...] Моего деда, что работает на кролятнике, «грабили власти», как он доложил. Это значит, что забрали все, что было из злаков или овощей. Он уже раскулачен два года, почти нищий, только что не просит милостыню. Ему 70 лет, старухе лет 65, и с ними на квартире их дочь-калека. И вот у них, уже нищих, забрали все. Чем они могли прожить до февраля? Прислуга пришла с отпуска [...] и с отчаянием восклицает: «Что творится, ужас. Индивидуальников разоряют совсем, забирают все, лезят в сундуках, вокруг крик, плач». Кричат: «Забирайте же и детей», – а их-то пятеро в семье. Все это творится во всех деревнях и хуторах, а эпидемия сыпного тифа все шире, все страшнее.

Что же это будет? Кто делает распоряжения, что за комедия? Ведь на конференции Компартии Украины говорили летом о перекручиваниях, о том, что членам правительства стало поздно известно об этом, а теперь еще хуже. *Все лгали. Ложью, обманом коммунисты взяли власть и потом всюду сеяли ложь. Лгали научные работники, лгали поэты и писатели, лгали педагоги. Лгали все друг другу, т. к. боялись друг друга.*

5 декабря 1932 г., понедельник, ночь.

Сейчас около четырех часов. Проснулась от страшного или странного сна. Была я в каком-то огромном пустом зале со стеклянным верхом и полом, как большое окно. По этому полу я двигала какой-то сундук, весь оббитый оцинкованным железом. Когда передвинула, удивилась, что не провалилась вместе в сундуком. Потом я ушла куда-то, попала в жилые комнаты, а когда вернулась – не нашла сундука и страшно испугалась. Там были все мои вещи, буквально все белье, платье, письма, и больше всего мне жаль было дневник. Я восклицала вслух и жаловалась каким-то людям, что его шесть лет писала, шести лет так жаль.

Комната пустая, огромная превратилась в какое-то открытое место с поросшей травой. Три человека копали глинистую землю. Один из них утешал меня и говорил, что он все потерял, и спрашивал, течет ли еще река,

и кажется, спрашивал, работает ли мельница. Я ответила, что река пересохла, он вдруг начал плакать и причитать: «Так хочется слышать запах конопли». Возле него появилась женщина, будто его жена, и остановила его. Я стояла над вырытой слегка ямой и смотрела, как бросают землю. Проснулась – и сразу сон пропал. Меня охватил ужас. В Хотомле эпидемия дифтерита и скарлатины. Я разбудила Васю и рассказала ему этот сон. Я боюсь за жизнь детей, моих дорогих детей. Господи, неужели мне придется пережить ужас смерти кого-нибудь из них?

А потом мы ушли из Хотомли, потеряв многое.

1933 год. 9 января 1933 г., понедельник.

Были Лиля и Женя. Я устроила елку для детей. Сама ездила рубить, возвращалась сумерками, чтобы никто не обратил внимания. Все-таки встретила пекаря безносого и безглазого. О, какая отвратительная физиономия! Он у власти. Возможно, что не заметил. Жена конторщика сделала свечей из воска грязноватого, который не хотелось, вернее не было времени очищать. Зажгли 8-го елку, всем было грустно. Вероятно, единицы устраивали елку. Этот чудный изящный праздник зимы. Лилия всплакнула. Женя сидел грустный особенно, смотрел своими прекрасными глазами на огоньки. О чем он думал? Он когда-то жил по-человечески, а теперь по несколько дней не ест, одежда бедная; у него туберкулез. Плюет кровью.

Утром сегодня мы его проводили. Я завязала узелок. Лилия заметила, что я – как мамаша заботливая. Лицо Жени, бледное, грустное, дрогнуло. Начали прощаться. Лилия вдруг заплакала. Через час я проводила и Лилию и ей навязывала узелок. Редкий теперь дом, где навязывают узелки и елку устраивают.

В Харькове творится ужас голода. Воруют детей [...]. Воруют и берут выкуп: писали даже в газетах, что принимают меры, но ... дети все гибнут.

Факты потом запишу.

Сейчас Элинка спрашивает: «А что это – военный человек?» Я объясняю коротко. «Военные учатся убивать людей, значит, они просто дураки все», – замечает Эля.

16 января 1933 г., понедельник.

Был директор Калнин, он ночевал. Вчера приехал и с восторгом заявил, что нашел лишний хлеб у служащих, что передает их суду; всего по Старицкому лесничеству до 300 пудов картофелем. Картофель занимает $\frac{2}{3}$ этого количества. Он возмущается. Все, кто имел хлеб, не получают пайка некоторое время. Я спокойно начала доказывать, что лесники служат не за 50 руб., которые ничего не стоят, а за $\frac{1}{2}$ десятины огорода. Если у них заберут хлеб, то многие бросят службу. Пока излагала свои мысли, он открывал все шире глаза и густо медленно краснел. Очевидно, он об этом не думал никогда. Когда я ему напомнила, то очевидным стало для него, что трудился он напрасно и радовался.

Утром сегодня я его просила не обижать служащих и не трогать хлеба у тех, кто имеет его до 10 пудов. Он обещал. Посмотрим.

18 января 1933 г., среда.

Последнее время каждый день со мной ссорится Вася. Бог знает чего ругается ужасной площадной бранью. Не могу его переносить грубым, просто ненавижу. Часто обзывает меня [...]. Что видит он во мне ненормально – не знаю. Так печально, что площадная брань льется на мою бедную голову при детях. Вчера я была в Зарожном, смотрела кролятник. Взяла там три самца кровных. Там есть чудесные экземпляры. Приехала домой, и мне доложили, что Элинька оборвала кожу языка, приложив его к холодному железу. Когда я приехала, она спала. Услыхала мой голос. Вышла такая бледная, грустная и начала плакать, лепеча что-то. Язык еще болел. Говорит прислуга, что она очень испугалась, увидев кровь.

26 января 1933 г., четверг.

Зима повторяется. Точно такая была в 1913 г., разница в пять дней. [В] 1913 г. снег выпал под Новый год по ст. ст., а в этом, 1933, выпал под крещение ст. ст. Падал и ранее, но так же, как и 1913 г., небольшой, т. е. ездить на санях почти нельзя было, а потом к Рождеству и на Рождество ездили на колесах. Зима сравнительно ровная, морозная.

Буду наблюдать и сравнивать, так ли? Повторится ли зима и весна 1933 через 20 лет?

29 января 1933 г., воскресенье.

Вчера вечером был Ян Янович Калнин, а утром – лесничий Дьяков, которого год назад посадил под арест Ян Янович. Дьяков просидел восемь месяцев, еле добился освобождения. Ему дали справку, что сидел и был выпущен. За что он сидел, никто, да и он сам, не знает. Ян Янович прибыл с новым заместителем, который был его помощником. Ужин прошел почти весело. Между прочим, Ян Янович, вспоминая о Дьякове, подчеркнул, что вышло, будто он его арестовал, а в действительности это было совпадение.

Говорят, что Ян Янович отдан под суд. Мне жалко его. К нам он всегда относился прекрасно.

30 января 1933 г., понедельник.

Утром была ужасная отвратительная ссора с Васей. Он не захотел хлопотать об удостоверении личности ввиду нового распоряжения о паспортах. У Лили есть все необходимые справки, но она безработная, и ей приходится доставать паспорт через наш сельсовет [...].

Я чувствую себя плохо, а уже второй час ночи. К вечеру съехались люди: Буценко – председатель земельного отдела, агроном Коробков и наш новый директор – Пурмалет. После обеда я и Лиля пошли с Коробковым смотреть заячьи следы. Был чудный вечер. Сердце немножко отошло. Уж очень хороша природа в своем зимнем наряде. Чуть бело от скрытой луны и тихо-тихо. Не хотелось возвращаться домой. На душу сходила печаль. Во время прогулки случилось маленькое приключение: Лиля вдруг крикнула: «Вон кто-то движется к нам». Я тоже будто увидела движущийся силуэт и решила, что это Белоуский, объездчик. Коробков насторожился. [...] По пути в Задорожное у самой дороги увидели мертвого старика, оборванного,

худого. Сапог на нем не было. Очевидно, он упал и замерз или сразу умер, а сапоги кто-то снял. Возвращаясь, мы опять видели этого старика. Никому он не нужен. Когда я заговорила в Бабчанском сельсовете, что мертвого надо убрать, председатель, улыбаясь, спросил: «А как лежит он, сюда ногами или к Задорожному? Если к Задорожному, то пусть Задороженский сельсовет убирает».

Въезжая в Бабку, мы догнали мальчика лет семи. Спутник мой крикнул, но мальчик шел, шатаясь, и будто не слышал. Лошадь настигла его, я крикнула. Мальчик свернул с дороги нехотя. Меня тянуло взглянуть в лицо ему. Жутко страшное, никогда неизгладимое впечатление оставило выражение его лица. Очевидно, выражение глаз такое бывает у людей, когда они знают, что должны скоро-скоро умереть, и не хотят смерти. Но это был ребенок. Нервы у меня не выдержали. «За что? За что дети?» Я плакала тихонько, чтобы не видел мой спутник. Мысль, что я не могу ничего сделать, что миллионы детей гибнут от голода, что это стихия, привела меня в полное отчаяние. У сельсовета встретили старика с таким же лицом, как у мальчика. Сегодня пришел крестьянин просить работы. Вася ушел писать записку в контору, чтобы выдали продуктов и направили на работу. Когда он возвращался, крестьянин хватал буряк (свеклу) сырой из-под скамейки. Лицо у этого человека было обрюзгшее от голода. Несколько дней назад приходил рабочий Коник. Лицо его уже опухло, руки опухлые. Говорит, что ноги тяжелые. Спокойно приготовился умирать. «Детей жаль, – говорит. – Они ничего не понимают – не виноватые». Кое-чего дали ему. В воскресенье пришла с полным отчаянием и мольбой жена священника Помазиновского. Она принесла плюшевую скатерть, совсем хорошую, и просила за нее два пуда буряков. Я дала, чего могла, еще к бурьякам, хотела не брать скатерть. Но она говорит, что ее никто не хочет брать, ничего не дают, она не нужна никому. У них дома семь человек. Что будет с ними?.. И вообще, что будет с миллионами людей?

Апрель 1933 г.

Факты голода.

Уже три часа ночи. Сегодня 28 апреля. Не сплю, потому что больная, а что со мной – не знаю: болит сердце, болит голова, бок. Возможно, что у меня туберкулез. Последние дни страшная апатия. Что случилось, не могу понять. Вероятно, вообще весь ужас созданного голода так отразился на моем здоровье. Хотя мы не голодаем, но и не питаемся, как надо. Люди умирают по несколько человек в день в каждой деревне. И это по всей Украине. Вчера пришел Леонтий Петрович Ткачов, член коллектива, с больной ногой. И он распух от голода. Умолял что-нибудь дать ему. Конечно, покормила его, чем могла. Я пожаловалась, что вот кормлю охотничью собаку, когда-то дорогую, а теперь она никому не нужна, так как нечем кормить. Он попросил ее у меня, говорил, что они съедят ее. Собаку все равно надо убить, так как ее нечем кормить. Так пусть лучше съедят.

Коржов, кровельщик, все время поддерживает семью мясом собак. Пришел Плугин, сапожник, член коллектива «Свобода». Там дают без хле-

ба раз в день похлебку рабочим. Плугин тяжело дышал и еле держался на ногах. Он умолял дать ему кусочек хлеба и кукурузы два кочана посадить. Весь день он обмерял луг.

У меня были поденные. Я их кормила 3 раза в день. Женщина рассказывала, что дома семеро детей, что она их оставила совсем голодными и что самая маленькая, вероятно, сегодня умрет. Когда она уходила, я спросила, оставила ли она хлеба умирающему ребенку, так как я давала достаточно, можно было оставить. «Что там детям, тут хотя бы себя поддержать, все равно дети умрут». Меня ужаснул этот ответ. Значит, уже не жаль детей.

Как-то приехал Вася и рассказывает, что женщины, работающие на посадке, говорили ему, что у всех [у] них из села Бабка дома лежат пухлые дети. Женщин этих было не менее 15-ти. Дня три назад я была в Хотомле у Щербицких. Семья интеллигентных людей. Старшая дочь работает в амбулатории при больнице, не получает 2 месяца жалования. Одна из средних – учительница. У нее ребенок около года, она 2 месяца не получает жалования (как и старшая). У них нет ни куска хлеба, ни денег. Ребенок плачет, бледненький, с синими кругами под глазами. Я спросила младшую сестру, чего он капризничает. «Да нет молока уже больше недели, и хлеба нет, вот и капризничает». Стало невыносимо тяжело. Я оставила им 5 рублей. Это на маленький кувшинчик молока. Больше у меня денег не было.

Левадный из Писаревки приехал из Харькова и говорит, что он в течение нескольких часов видел четырех мертвых от голода. Один человек умирал на его глазах.

Вчера был рабочий Ткачев, бондарь. Он распух. Работает у нас в лесу. Пайка не хватает, и он пухнет.

Из школы вчера прислали список учеников, которых просили отослать с работы для того, чтобы закончить школу, но школьники и слушать не хотят: «Как я буду сидеть в школе, когда у меня голова кружится от голода?» Им дают по 1 ¹/₄ фунта хлеба и приварок очень скудный. Но здесь – хоть что-нибудь, а дома – совсем-совсем ничего. Нельзя записать всех фактов, какие ежедневно наблюдаешь.

28 апреля 1933 г.

В Бабке умерло за 24.04 и 26.04 двадцать два человека от голода. В числе их – родной дядя нашего кладовщика Кичкина. Вчера похоронили дедушку Ковалько. Умер от голода. Мой любимый рабочий, всю зиму работал у нас в лесничестве поденно. Ему семьдесят лет, раскулаченный, конечно, выселенный из своей хаты. Если бы не разлив, он бы остался жить. Во время разлива сидел дома, так как лодка обходилась дороже дневной зарплаты. Дома голодал. Когда разлив кончился, он уже не мог ходить от слабости. Гроба не из чего было сделать. Дедушку завернули в рядно и свезли на кладбище. Дня три-четыре назад похоронили Маецкого Николая, моей бывшей прислуги мужа. Умер от голода. Этой ночью здесь, в Леонидовке, в артели умер Пасько Григорий средних лет, распух страшно. И этой же ночью, там же, из загороды вывели бычка и утащили бак для молока, набрав в него капусты из погребя.

Позавчера на Опаковом Яру ограбили 13 человек хотомлян, идущих со станции Чугуев. Вышли три человека, вымазанных в грязь, напали с ножами и потребовали сложить все, что несли с собой. Люди ходили за хлебом для голодных детей. У меня работает женщина поденно – копает огород. Муж ее, Чуждан, как-то приходил просить работы. Пока Вася писал записку о принятии его на работу, он стащил буряки (несколько штук). Теперь он в больнице умирает от голода. Там же двое детей, а двое дома питаются бурьяном. Один старший и мать ходят в лесничество. Я передала обо всем Васе. Он велел им дать буряков и, проходя мимо поденной, стал сам обо всем расспрашивать. Во время разговора заметил, что напрасно муж брал тайком, что надо было попросить и ему дали бы не один, а несколько буряков, а вот из-за воровства он потерял тогда возможность заработать.

Дня через четыре-пять после того случая Вася передавал, чтобы он шел работать, но Чуждан был очень слаб и не пришел.

4 мая 1933 г.

Вася приехал из Хотомли и рассказывает, что в ночь с 3-го на 4-е зарубили старика и старуху с целью ограбления. После смерти нашли под подушкой тысячу рублей. Трех подозреваемых арестовали.

Сегодня было два лесничих из Пятницкого лесничества: А. П. Грицай и Толстолужский Николай Николаевич. Новый лесничий, Грицай, рассказал, что он ездил за керосином в артель Печенегскую. В его присутствии пришла женщина просить председателя выделить людей выкопать могилу для умершего от голода мужа, члена артели. Так как председатель был занят, то крикнул ей: «Отстань ты с чепухой, сейчас я занят вопросом о посевкомпании, а ты лезешь с могилой своей». Дня два-три в Бабке судили людей за посев ржи не заскоруженный осенью. Вынесли приговор. Милиционерскомандовал: «Встать!» Все встали, а один сидит. Приказание «Встать!» повторилось. Человек продолжал сидеть. Милиционер подошел, чтобы толкнуть его, и ахнул – человек сидел мертвый. Его два дня не хоронили.

16 мая 1933 г., вторник.

Три дня назад у меня стащили второй улей под окном, а первый – 30.04, и в ту же ночь – 1 пуд картофеля из погреба. Вечером было собрание служащих, остались ночевать. Приблизительно около половины четвертого кучер вышел к лошади и там услышал движение [на]против нашего погреба. Окликнул – молчит, повторил. Откликнулся Пасько, лесник. Утром возле улья под лесом нашли несколько картофелин. Паська вызвали в милицию и отпустили, через десять дней украли второй улей. Этот разоренным бросили в болотце. Чувствуется – лесник. Хочу поговорить с Пасько. Это за все хорошее, что я делала.

Приблизительно числа 2–3.05 Вася возвращался из Бабки и по дороге на шляху увидел человека лет сорока пяти с девочкой. Вася спросил, чего он сидит, так как уже вечерело. «Нездоровится», – ответил он.

Утром, на второй день, через лес проезжала целая колония по обследованию работ в лесу. Ехали из областного треста, [...] из лесхоза – помощник

директора Пурмалет, агроном Вася и Гимельштейн. Нашли мертвым человека и возле него сидящую девочку. Она охраняла тело отца.

Приехав в Бабку, послали забрать мертвого и девочку. Потом Пурмалет говорил, что жаль девочку. У нее такое грустное личико было. Числа 4.05 мы выходили за двор лесничества и возле ворот увидели лежащую девочку. Окликнули – поднялась чуть-чуть. Лицо пухлое. Она собралась умереть. Пришла еще вечером, собирала в погребе гнилые буряки и ела их утром. На работу не взяли – слабая. Помощник директора просил выписать хлеба на его имя и дать ей, но чтобы она обязательно шла домой. Потом я ее накормила и очень просила тихонько пробираться домой. Дальнейшей судьбы не знаю (наверное, умерла).

За это время так много было ограблений, что даже скучно записывать. Этой ночью убили в артели «Свобода» в версте от нас сторожа. Сегодня поденная Маруся Чуждан сообщила, что муж ее умер. Он вышел из больницы, работал в совхозе. Похоронили четырех человек в одной яме. Вчера уехал аспирант Ф. Г. Стахейко и Лиля. У нас все время чужие люди. Опять агроном Зиновьев, Пурмалет, Гимельштейн. Посев закончен, культуры тоже все «выше плана». Наше лесничество первое. Интересно, получим ли премию? Сколько было утрачено энергии, здоровья. Я совсем заболела.

Сад так красиво цветет, весна полная. Накануне отъезда Стахейко и Лили мы сидели в вишняке. Вишни цветут, будто ласкают нас. Я много шутила, смеялась.

Сегодня идет дождь с грозой. То солнце пригреет, то польет густой ливень. На душе грустно. Как вообще грустно теперь всегда [...]. Сейчас привезли кладь на лошадях, слабеньких, измученных. Их сопровождали двое ездовых. Слабые и измученные не меньше лошадей, они понукали их и помогали, подпирая сзади, напрягая все свои силы, а дождь лил ужасный. Я смотрела и плакала тихонько, проклиная тех, кто довел всех и все до такого состояния. Умирают люди [...]. Говорят, что на юге Украины целые деревни вымерли.

3 августа 1933 г., пятница.

Вот и август. Лето наливалось, а мы, измученные работой и горем, не отдыхали, еще и отдохнуть не придется. Вот уже неделю в страшно напряженном состоянии.

Идет ревизия по продовольствию. Есть резолюция директора проверить все и передать в суд (показательный процесс, что ли?). Это значит, что современное преступление наказывается в двойном размере. Вася совершил преступление: дал членам коллектива 10 пудов ржи [...]. В кладовой – хлеб, пшено, масло. Хлеба, то есть муки, – 4 пуда, пшена – 4 кг, масла – 400 гр.

Куда денемся, что будем делать, не знаю. Здоровье расшатано совершенно. Ко всему беременность [...].

Интересно. Вот не верят народным приметам, а я суеверная. Неделю назад, утром, часам к шести, меня разбудил страшный шум в окне от крыльев птицы. Я, испугавшись, выскочила в Васину комнату и на окне увидела

во всю ширину его огромного бывшего коршуна [...]. В этот же день приехал директор с представителем из Харькова. И начались несчастья. В данный момент большая комиссия заседает в кабинете Васи в конторе. От ее резолюции зависит все.

7 декабря 1933 г., среда.

Сегодня получили обвинительный акт. Под судом Вася, я, техник Курин, конторщик Кузьменко, кладовщик Кичкин и главный бухгалтер Ефименко.

Обвиняют меня в том, что будто бы кролики мы ели с «гостями» и писали фиктивные акты на смерть кроликов. Уж этого я никак не ожидала. Сделали ворами. Какой ужас, какое оскорбление... Надо доказать, что ложь. Свидетелей очень много. Но зачем же выдумывают, лгут? Зачем это надо?! Васю обвиняют в растрате и семейственности, в халатности, а в июне он получил премию по лесхозу...

Теперь ми живем в Хотомле в крестьянском домике. Перед крыльцом кучи навоза – до 1000 пудов – убрать нельзя. Двор разгорожен, он отвратительное впечатление производит. Донец шагах в пятидесяти. Квартира тесная, хотя мы и занимаем три комнаты, кухня с земляным полом. Погребка нет. Как тяжело было расстаться с дачей, я не могу даже описать. Теперь я боюсь смотреть на Леонидовку, чтобы не расстраиваться. Мы первые поселились в полуразбитом во время революции доме, все привели в порядок. Я своими руками садила малинники и грядки клубники, расчищала и посыпала песком дорожки. С южной стороны стояла пасека [...].

Я расскажу постепенно, как мы покинули Леонидовку, как много страдали за этот промежуток времени и, возможно, еще будем страдать...

Слободянюк П. Я., Телячий Ю. В. «Чорна дошка» України (події 1930-х рр.). – Хмельницький, 2001. – С. 38–60.

Список скорочень

А

- Агитмассотдел** – отдел агитации и массовых кампаний ЦК КП(б)У
АК – Адміністративний кодекс
АМСРР – Автономна Молдавська Соціалістична Радянська Республіка
АМССР – Автономная Молдавская Социалистическая Советская Республика
АПВ – агітаційно-пропагандистський відділ
АПРФ – Архів Президента Російської Федерації
арт. – артіль
арт. – артикул, стаття
а/с – антисоветский

Б

- б.** – бувший (колишній)
б/п – безпартійний
б. р. – біжучий, поточний рік
БССР – Белорусская Социалистическая Советская Республика
БУПР – будинок примусових робіт
быв. – бывший
БЦ – Белоцерковский (Білоцерківський)

В

- Верхсуд** – Верховний суд УСРР
відс. – %, проценти
ВИШ – вища школа
ВКУ МВО – Военно-квартирное управление Московского военного округа
ВКП(б) – Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВМСЗ – вища міра соціального захисту
военвед – военное ведомство

- военпред** – представитель военного ведомства
ВОСХИМ – Всесоюзное объединение химической промышленности
ВПК – Всесоюзный переселенский комитет
ВРЗА – Всеукраинский комитет работников земли и леса
ВРИД – временно исполняющий дела
вуз – вищий учбовий (навчальний) заклад
ВУКС, ВУК, Вукоопспілка – Всеукраїнська кооперативна спілка споживчих товариств
Вукоопромвиробспілка – Всеукраїнська кооперативна промислово-виробнича спілка
ВУКОПРОМСТРАХКАСА – Всеукраїнське кооперативне промислово-страхове товариство
ВУРПС – Всеукраїнська рада професійних спілок
ВУСОР – Всеукраїнське об'єднання рибного господарства
ВУЦВК – Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВЦВК – Всеросійський центральний виконавчий комітет
ВЦКНС – Всеукраїнський центральний комітет незаможних селян
ВЦРПС – Всесоюзна центральна рада професійних спілок

Г

- гороно** – городской отдел народного образования
горпо – городское потребительское общество
ГПК – городской партийный комитет
ГПР – Генеральный прокурор республики

ГПУ – Государственное политическое управление
гр., гр-н – громадянин
ГРК – Городская распределительная комиссия
ГУИТУ – Главное управление исправительно-трудовых учреждений
ГУЛАГ – Главное управление исправительно-трудовых лагерей
ГУРКМ – Главное управление рабоче-крестьянской милиции

Д

ДА МВС України – Державний архів МВС України
ДАРФ – Державний архів Російської Федерації
ДА СБ України – Державний архів Служби безпеки України
ДВК – Дальневосточный край
ДЗМУ – Дніпропетровський завод металургійного устаткування
Держбанк – Державний банк
Днепрострой – Управление объединенным днепровским строительством
ДОПР – дом принудительных работ
ДПУ – Державне політичне управління
дор. т. с. т. – дорожньо-транспортне споживче товариство
ДСК – Далекосхідний край
ДСО – добровольное спортивное общество
ДТО – дорожно-транспортный отдел

Е

ЕЖД – Екатеринбургская железная дорога
ЕПО – единое потребительское общество
ЕСХН – единый сельскохозяйственный налог

Ж

женінструктор – інструктор у справах жіноцтва

желдортранспорт – железнодорожный транспорт
жилстроительство – жилищное строительство
ЖКТФ – животноводческая колхозная товарная ферма

З

зав. – завідувач
Заготзерно – Всесоюзне державне об'єднання із заготівлі зернових, бобових, круп'яних, олійних і фуражних культур
ЗАГС – Запись актов гражданского состояния (Запис актів громадянського стану)
Закупхліб – Всесоюзне державне об'єднання із закупівлі хліба
зам. – заступник
зам. пред. – заступник председателя
заст. – заступник
Зерногост – Державне об'єднання зернових радгоспів
ЗЗ – збірник законів
ЗРК – заводський робітничий кооператив
ЗСК – заводський споживчий кооператив
ЗСФСР – Закавказская Социалистическая Федеративная Республика
ЗУ – збірник узаконень

І

ім. – імені
інсектор – індивідуальний сектор

И

ИТР – инженерно-технические работники
ИТУ – исправительно-трудовое учреждение

К

КВД – каса взаємної допомоги
КВД – колективний взаємний договір
КВП – каса взаимной помощи
к/г – колективне господарство, колгосп

КИМ – Коммунистический интернационал молодежи
КК – контрольна комісія
КК – Кримінальний кодекс
КК и **КП** – Общество Красного Креста и Красного Полумесяца
КК – **РКИ** – Контрольная комиссия – Рабоче-крестьянская инспекция
КК – **РСІ** – Контрольна комісія – Робітничо-селянська інспекція
КНС – комітет неможлих селян
Комзаг СНК – Комитет заготовок при СНК СССР
Комзаг СТО – Комитет заготовок при СТО СССР
комнезам – комітет неможлих селян
комсостав – командний состав
КПК – Кримінально-процесуальний кодекс
крайЗУ – крайове земельне управління
крайком – крайовий комітет
к.-р. – контрреволюційний
КСМ – Комуністична спілка молоді
культпроп – культурно-пропагандистський відділ

Л

л/д – личное дело
л/д – лист дела
ЛК – легка кавалерія
ЛКСМУ – Ленінська комуністична спілка молоді України
ЛОН – лагерь особого назначения

М

МК – міський комітет
МКС – машинно-кінна станція
моб.-обор. упр. – мобілізаційно-оборонне управління
МПК – міський партійний комітет
м. п. – мільйонів пудів
МР – міська рада
МРК – міська розподільча комісія
МРС – міжрайонний суд
м-р – майор

МТМ – машинно-тракторна майстерня
МТС – машинно-тракторна станція
м-ц, мес. – місяць
МЮД – международное юношеское движение

Н

Найвсуд – Верховний суд УСРР
Наркомлегпром – Народный комиссариат легкой промышленности
Наркомос – Народний комісаріат освіти
Наркомпрос – Народный комиссариат просвещения
Наркомтруд – Народный комиссариат труда
нарслідчий – народний слідчий
натураванс – аванс натуральними продуктами
натурссуда – натуральная ссуда
непфонд – неприкосновенный фонд
НКВМ, НКВоенмор, НКВМор, Наркомвоенмор – Народный комиссариат по военно-морским делам
НКВод, Наркомвод – Народный комиссариат речного и морского тоннажа
НКВТ, Наркомвнешторг – Народный комиссариат внешней торговли
НКЗ, НКЗем, Наркомзем – Народный комиссариат земледелия
НКЛес – Народный комиссариат лесного хозяйства
НКОЗ, Наркомздрав – Народный комиссариат охраны здоровья
НКП – Народний комісаріат праці
НКПостач, Наркомпостач – Народный комиссариат поставок
НКПС, Наркомпуть – Народный комиссариат путей сообщения
НК РКИ – Народный комиссариат рабочей-крестьянской инспекции
НК РСІ – Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції
НКСнаб, Наркомснаб – Народный комиссариат снабжения

НК совхозов – Народный комиссариат совхозов
НКТП, Наркомтяжпром – Народный комиссариат тяжелой промышленности
НКФ, Наркомфин – Народный комиссариат финансов
НКЮст, НКЮ, Наркомюст – Народный комиссариат юстиции
НХУ – народно-хозяйственный учёт
НХФ – народно-хозяйственный фонд
НЭП – новая экономическая политика

О

ОБВ – Общество борьбы с вредителями
обком, областком – обласний комітет
облЗУ – обласне земельне управління
облКК – обласна контрольна комісія
облКС – обласна колгоспна спілка
обколхозсоюз – областной союз колхозов
облеглапром – обласне управління легкої промисловості
облпотребсоюз – областной союз потребительских обществ
обснаб – областной отдел снабжения
ОВК – окрвиконком – окружной виконавчий комітет
ОГПУ – Объединенное государственное политическое управление
ОДПУ – Об'єднане державне політичне управління
ОЗВ – окрземвідділ – окружной земельный відділ
ОЗЕТ – общество по землеобустройству еврейских трудящихся
ОЗУ – окружное земельное управление
ОО – оперот – оперод – оперативный отдел
ОО ОДПУ – особливий відділ ОДПУ
оргінстр, оргінстр – організаційно-інструкторський відділ, організаційно-інструкторський отдел
оргмассектор – організаційно-масовий сектор
ОРС – отдел рабочего снабжения

ОСО – особое совещание
ОТФ – объединенные товарные фермы

П

партколегія – партійна колегія
ПБ – Політбюро
ПО – політичний відділ (политотдел)
П/О – партійна організація
П/О – почтовое отделение
ПП – п. п. – повноважний представник
Посевком – посевная комиссия
Потребкооперация – потребительская кооперация
ПР – діловий індекс приймальної голови ВУЦВК
пред. – председатель, представитель
предРИК – председатель районного исполнительного комитета
продзатруднения – продовольственные затруднения
п/ф – поштова філія

Р

рабсила – рабочая сила
райбанк – районный банк
райГПУ – районный отдел Государственного политического управления
райДПУ – районний відділ Державного політичного управління
РЗВ, райЗВ, райЗО – районный земельный відділ, районный земельный отдел
райздрав – районний відділ охорони здоров'я
райЗУ – районне земельне управління
РКС, райколхозспілка – районная колхозная спілка
райОНО – районный отдел народного образования
райпарторганизация – районная партийная организация
райплан – районний плановий відділ
райпостач – районний відділ постачання

райпрофсож – районна профспілка залізничників
 рай. т. с. т. – районне транспортне споживче товариство
 райснаб – районный отдел снабжения
 РВК – райвиконком – районний виконавчий комітет
 РДАЕ – Російський державний архів економіки
 РДАСПІ – Російський державний архів соціально-політичної історії
 РВС, Реввоенсовет – Революционный военный совет СССР
 РЗВ – районний земельний відділ
 РИК – райисполком – районный исполнительный комитет
 РИНО – районная инспекция народного образования
 РК – районный комитет
 РКИ – рабоче-крестьянская инспекция
 РКМ – рабоче-крестьянская милиция
 РКП – районний комітет партії
 РКС – районна колгоспна спілка
 р-н – район
 РНК – Рада народних комісарів
 РО – районный отдел
 РОКК – Российское общество Красного Креста
 РОНО – районный отдел народного образования
 РПК – районний партійний комітет
 РПО – Рада праці і оборони СРСР
 РСІ – Робітничо-селянська інспекція
 РСС – районна споживча спілка
 РСЧА – Робітничо-селянська червона армія
 руб. – рубль

С

САСШ – Североамериканские соединенные штаты
 СБУ – Служба безпеки України
 Свеклотрест – Государственное объединение свекловодческих совхозов
 СВК – Средневожский край
 с. г. – сего года

с. г., с/г – сільськогосподарський
 Севкавказкрайком – Северокавказский крайком ВКП(б)
 сельпо – сельское потребительское общество
 семссуда – семенная ссуда
 сільактив – сільський актив
 СКК – Северокавказский край
 с. м. – сего месяца
 СНК – Совнарком – Совет народных комиссаров
 СОЗ – совместная обработка земли
 Соцзембанк – Всесоюзный банк из финансирования социалистического сельского хозяйства
 Союзборошно – Всесоюзное державне об'єднання борошномельної промисловості
 Союзкрупна – Всесоюзное державне об'єднання круп'яної промисловості
 Союзхліб – Всесоюзное державне акціонерне товариство «Союзхлеб»
 Союзцукор – Всесоюзное державне об'єднання цукрової промисловості
 СПО – секретно-политический отдел споживспілка – споживча спілка
 с/р – с. р. – сільська рада
 с/с – с. с. – сільський совет
 ССТ – сільське споживче товариство
 СТ – с/т – судова трійка
 ст. – стаття, станція
 СТВ – селянське товариство взаємодопомоги
 СТЗ – Сталінградський тракторний завод
 СТКФ – свинарська товарна колгоспна ферма
 СТО – Совет труда и обороны
 СТФ – страховий фонд
 СФА – Союзний фонд антикваріату
 с. х. – с. хоз., с/х – сільськогосподарський

Т

т. – товариш

ТАРС – Телеграфне агентство Радянського Союзу
ТАСС – Телеграфное агентство Советского Союза
т. в. о. – тимчасово виконуючий обов'язки
ТО – транспортный отдел
ТОЗЕТ – товарищество по землеустройству еврейских трудящихся
ТО ОГПУ – транспортный отдел ОГПУ
Торгзін – Всесоюзне об'єднання торговців з іноземцями
т. п. – тисяч пудів
ТПО – транспортное потребительское общество
Трактороцентр – Всесоюзный центр машинно-тракторных станцій
ТСОЗ – СОЗ – товариство спільного обробітку землі
ТСТ – транспортне споживче товариство

У

УВО – Український військовий округ
УВО – Українська військова організація
УЕН – Українська економічна нарада
УИТУ – Управление исправительно-трудовых учреждений
УК – Уголовный кодекс
Укоопхарч – Українська кооперативна спілка харчової промисловості
Укрводхоз – Українське управління водного господарства
УКЦ – Укрколхозцентр – Всеукраїнський союз сільськогосподарських колективів
УНДО – Українське народно-демократичне об'єднання
УНР – Українська Народна Республіка
УНХУ – Управление народно-хозяйственного учета
УПК – Уголовно-процессуальный кодекс
уп. – **упол.** – уполномоченный

уповнаркомважпром – уполномоченный Народного комиссариату важкой промисловості
уполкомзагСТО – **уполкомзагот** – **уполкомСТО** – уполномоченный Комитета по заготовкам при Совете труда и обороны СССР
уполнаркомпутъ – уполномоченный Народного комиссариата путей сообщения
уполкомтовфондов – **уполКомТовфондов** – уполномоченный Комитета товарных фондов
УСО – учетно-статистический отдел
УСРР – Українська Соціалістична Радянська Республіка
УССР – Украинская Социалистическая Советская Республика
УЧХ – Український Червоний Хрест

Ф

ФЗО – фабрично-заводское обучение
ФЗС – фабрично-заводська семилітка (школа)
ФЗУ – школа фабрично-заводского ученичества

Х

ХО – Харьковский округ
ХОО – Харьковский областной отдел
ХТЗ – Харківський тракторний завод
хут. – **х.** – хутір

Ц

ц – центнер
Цветметзолото – Всесоюзное объединение по добыче, обработке и реализации цветных металлов, золота и платины
ЦВК – Центральний виконавчий комітет
ЦГК – Центральная государственная комиссия
ЦДАВО – Центральний державний архів вищих органів влади і управління України

ЦДАГО – Центральный державный архив громадських об'єднань України

Центроспирт – Центральное управление спиртовой промышленности

ЦИК – Центральный исполнительный комитет

ЦК – Центральный комитет

ЦК ДД – Центральный комитет помощи детям

ЦКК КП(б)У – Центральна контрольно-на комісія КП(б)У

ЦО – центральный орган

ЦРК – центральный рабочий кооператив

ЦУНХУ – Центральное управление народно-хозяйственного учета

Цустрах – Центральное управление страхования

Ц.Ч.О. – ЦЧО – Центрально-Черноземная область

Ш

ШКМ – школа колхозной молодежи
шт. – штук

Э

ЭКО ПП – экономические отделы полномочных представителей ОГПУ

ЭКУ – экономическое управление ОГПУ

Ю

ЮЖОКТО – Южный округ транспортного отдела ГПУ

ЮЗЖД – Юго-Западная железная дорога

Іменний покажчик *

А

Абель 665
Абрамович 118, 324
Авраменко 477
Авраменко Т. І. 498
Агранов 479
Адаменко 531
Акулов 434
Акулов І. 246, 250
Александровський (див. Олександровський)
Алексеев (див. Олексіїв)
Алексеніцер 373
Алексюк (див. Олексюк)
Алмазов 628
Амосов 50
Анабаш Ф. 418
Андрашитов З. І. 466
Андреев 10, 79
Андрищенко 489
Андрієвський 645
Антипов 204, 359
Антоненко 641, 653
Аркус 314
Аронов 489, 504
Артамоненко О. 98
Артемчук 228
Архимович 371
Асаткін 598
Астахов 323
Атанасов 373
Аттоліко Б. 224
Аутман 597
Ахматов 245
Ачкасов С. П. 202

Б

Б. 505
Бабко 546
Бабенко 12, 107, 321

Бабенко А. 489
Бабенко Л. 555
Бабенко С. І. 218
Бабич 309
Бабійченко 324
Бадан 609
Базилевич 358
Базилія 358
Базюк О. 616
Балабай 254
Балагута Я. 502
Баланівський 436
Балашов 359
Балицький В. 212, 313, 340, 351, 365, 374, 377, 440, 441–443, 476, 479, 495, 507, 522, 539, 607
Баллович 601
Бальтюкевич 365
Бандур 461, 493
Банівський А. Ф. 79
Банник 538, 562, 584
Баранов 92, 201, 264
Баранов Г. 3, 49, 69, 72
Баробей 514
Баробей А. 514
Баробей І. 514
Бартко А. А. 13
Бартко К. А. 13
Барун 327
Батуринець 85
Бахмач 382
Бачинський 171
Безкровний В. Ю. 177
Безпалько М. Г. 289
Безрідний 410
Бейдар 439
Бема Ф. К. 361, 371
Бендриков 84
Бенін 373
Бережков 674

* Посилання зроблено на номери документів.

- Березовський 175
Березнюк 477
Берія 269
Берлін 564, 587
Берман 323, 678
Берновський 92, 228, 375
Бершадський 163
Бесараб О. В. 348
Бессарабов 635
Бессонов 622
Бешар 373
Белкін 373
Бібик К. 226
Біденко М. 436
Білан С. 361
Білашевський П. І. 295
Білий Я. 502
Білогоренко 373
Білозір 64
Білокінь П.Г. 14
Білоковський 360
Білоус К. 481
Білоус М. 90
Білоуський 681
Білоцький О. 119
Білошاپка 14
Біляев 2, 60
Бірн 451
Благонравов 50
Блажко А. І. 606
Блеєр 290
Блоха А. 289
Блянєнко 461
Блях 373
Бобошко 404
Бобчук М. 436
Бова Г. 457
Бова К. С. 457
Бог 615
Богатинський 466
Богдюк Н. 255
Богомаз 74
Богомази 477
Богородицький 441, 612, 634
Богучький 65
Бодак 118
Боднар Т. Є. 259, 289
Боев 172
Божко 547
Божко М. 681
Бойко 79, 498
Бойко С. 495
Бойченко Г. 12
Бокій 541
Болейко 596
Болотникова О. І. 205
Болотов 665, 674
Болоховець 571
Бондар 362, 614
Бондар М. 584
Бондаренко 373, 387
Бондаренко Ю. 255
Борзеленко 309
Борисенко П. 118
Боровський 259
Борщ 285
Браверман 541
Бресенцев 584
Брешко Ф. 527
Бро 485
Бров 387
Бродський 132
Броміш 253, 255, 638
Брон 371
Броневий 97, 564, 587, 589, 591
Брошелецький 474
Буганов 40
Будка Н. 615
Будний 373
Буйвол 362
Буколов М. 495
Букшпан 334, 340, 347, 393, 397, 399,
400, 402, 425
Булабко 34
Булава 299
Булгака А. 98
Булін 354
Бурко 596
Бурков 293, 316
Бурковська 289
Бурлаков П. В. 410
Бурсова М. А. 218
Бур'ян 118
Бусар 465
Бут Г. 502
Бутко 245

Бухарін 149

Буховець 84, 186

Буценко 681

Бучко І. 615

Бушний 387

Бушуєв 665

В

Вальцерик 4

Ванюха 406

Варварцев М. 224, 583, 601, 610

Варейкіс 57, 144, 160

Варич 361

Василевський 259

Василенко М. 477

Василенко П. 36, 71

Васильківський 361

Вашинкова А. 502

Вдович 265

Вегер Є. 445, 464, 490, 509

Вейман 373

Великанович Д. 616

Величко К. 382

Вельме О. 25

Веремієнко 481

Веремій Г. С. 16

Верхмілер І. 14

Веселов 674

Вецагаль 511

Винокуров 361

Винокуров А. 250

Винокуров Й. В. 371

Вишневський 365

Вишняков 584

Вишняков Ю. 584

Віваль 14

Відоменко 79

Вікторов 320

Вінницький 85

Віскорка 321

Віткін 380

Вітковський 311

Вітряк 61

Вічуч 258

Владимиров 435

Власенко 54, 253, 255

Власов 382

Внуков 320

Вовк С. 527

Водолазов І. О. 466

Воевода К. 14

Воевода П. І. 14

Возний Ф. Ф. 410

Войцехівський 27, 154

Войцехівський Ю. 344, 364

Волдинер 375

Волнистов 118

Волобуєв 584, 645

Волокітін 584

Волосин 118

Волошин 74

Волошин Ф. М. 571

Вороб'ївський 568, 589

Воропай 566

Ворошилов 174, 215, 251, 365, 405, 586

Врадій О. 495

Г

Габенко 14

Гавва 396

Гаврик 361

Гаврилов 320, 365

Гаврилов І. 659

Гаврилюк 184

Гавриш О. 324

Гагін 485

Гайцан 495

Галиця Н. М. 79

Галицький В. 441, 442, 514

Галібаренко 547

Гамарник 354

Ганкевич Л. 648

Гапон 681

Гапоненко 471

Гараган Г. 502

Гарагуля 361

Гарагуля А. Ф. 371

Гарбуз К. 14

Гарбуз Х. 14

Гарін 401

Гарін А. 245, 288

Гармаш Є. І. 466

Гарсон 25

Гассан 482

Гах 481

Гаюха 426

- Гей 601
Генке А. 662
Генкін 135
Генріхов С. П. 681
Герасименко Д. О. 638
Герасименко М. К. 638
Герасименко С. П. 638
Герасимчук 481
Герашенко 95, 529
Герашенко І. 503
Герик С. А. 255
Гетало 373
Гехман 525
Гехтман 532
Гільбург 241
Гімельштейн 681
Гірняк (Кивелюк) 572
Гітлер 623
Гладстон 645
Гладченко 360
Глинський А. 477
Глод М. 495
Глушко М. 457
Глушко С. 457
Гнида П. 159
Гнойовий 627
Говлич 498
Говор 241
Годзієвський 554
Голенищев Н. 202
Голиков 10
Головащенко 320, 365, 433
Головін 343, 354, 358
Голод 272, 441
Голод Н. 254
Голоднюк С. 136
Голубничий 629
Гольдцетін 174
Гонишинюк П. 103
Гонишинюк С. 103
Гонтар 500
Гончаров 417
Гончаров Т. А. 218
Гопа І. 598
Горбань 12
Горбатий 596
Горбач П. 527
Горбенко П. 395
Гордієнко 557
Гордієнко П. 596
Гордійко Я. 486
Горенштейн 336
Горілий Т. Ф. 74
Горкаленко 202
Горлинський 27
Горлинський К. 653
Горлов 323
Горний 14, 323
Горницький 7
Гороб 566
Горущенко 481
Горя 365
Господь Саваоф 615
Гоу Р. Дж. 645
Гоцкан Г. Ф. 495
Граб Н. 645
Грабовський А. В. 289
Граденіго С. 224, 583, 601, 610
Гранько А. 163
Граціозі А. 224
Грач А. 616
Гречко 9
Григор'єва В. 295
Григор'єв 321, 423, 485, 658, 660
Григор'єв К. 659
Гринько 214, 314
Грицай А. П. 681
Гриценків 323
Грицюк 171
Гришин 392
Гришкан 448
Гришков А. К. 676
Грищенко 365, 470
Грінберг 373
Громов 258
Гросман 476, 649
Гросман 50
Грязнов 59
Губаль О. Й. 14
Губаревич 592
Губер М. 655
Губський 435
Гужвій 446
Гула Ф. 244
Гуль 361
Гулько С. 14

Гуменна Ю. 289
 Гуменний Ф. М. 289
 Гунченко 40
 Гуревич 570
 Гуртовий О. 502
 Гюго В. 680

А

А. 508
 А. С. 680
 Давиденко 79
 Давиденко І. П. 79
 Давиденко М. Т. 176
 Далекій М. 14
 Даненбург 281
 Данилейко 540
 Дахновський 418
 Дашевський 491
 Двинянинов 476
 Дворник 345, 354
 Дегтярьов 503
 Демченко 85, 102, 110, 121, 319, 515,
 522, 524, 526, 541, 546, 548, 613, 617
 Демченко В. 257
 Демченко М. 65
 Дем'янишин А. 14
 Дем'янишин В. 14
 Денисенко 85
 Деревинська Г. 488
 Деркач 360
 Деркач І. 360
 Детердинг 609
 Дехтяренко 324
 Дехтяров 241
 Джулинський П. 14
 Дзержинський Ф. 664
 Дзюба 418
 Дзюба Г. Х. 255
 Дзюрбан М. 14
 Диковський 495
 Дилов 496
 Дитюк 365, 622
 Діденко 85
 Дмитрусенко 373
 Доба І. І. 495
 Довбій 585
 Довгий 4
 Довгоненкова Н. 85

Довженко 131
 Довжик П. М. 348
 Долгов 345, 354
 Долженко 387
 Дорошенко М. 45
 Драг 18
 Драпей О. Є. 255
 Дріб 365
 Дробитько 361
 Дробиш 361
 Дроздовський І. О. 681
 Другобицький 259
 Друскіс 522
 Дубашко 362
 Дубик М. 37, 639, 662, 671
 Дубнялов 382
 Дубровський 365
 Дуако 14
 Дуанік 272, 365
 Дуао 10
 Дукельський С. 679
 Думельський 18
 Духно П. І. 410
 Дьомін 84
 Дяків Я. Я. 681

Е

Енґлер 25
 Епельман 558
 Ерріо Е. 656
 Ерстенюк 609

Є

Євгенієв 241
 Євдокимов 354
 Євдокимов Р. 584
 Єгоров 665
 Єгоров М. 598
 Єжов 359
 Ємельянов 417
 Єнукідзе А. 210, 655
 Єременко 521
 Єфіменко 681

Ж

Жаворонко 85
 Жадро 361
 Жарій 171

Жаров 674
Жарський 602
Жарук Н. 495
Жарук П. 495
Жарук Х. 495
Желун 514
Жеребцов 629
Живний Т. 500
Жильцов 531
Жлей 538
Жорстока П. І. 398
Жук 133
Жупина 365
Журахович 291
Журилов 57
Журко 361
Журначі П. 418

З

Заболотний 261
Заборський 240
Заволока Д. Д. 680
Заворотний 171
Загоруйко 436
Задирака С. 436
Задоя 118
Зайцев 76, 130, 132, 272, 294, 365
Зайченко 84, 659
Зайчик 92, 228
Зайчик М. 502
Закарян 665
Закусило А. 119
Замков 61
Заморока 38
Зарва 12
Затонський 2, 32, 48, 272, 294, 311, 345,
Затонський В. 441, 449, 621
Захаревич Г. Т. 493
Захарчовний 137
Заяць 84, 233, 495, 672
Зборовська О. 233
Звіряк І. 98
Звоник Т. 387
Зельдин М. Л. 410
Зейбальдт 674
Зик 345, 354
Зиков О. 264
Зінов'єв 365, 681

Зінченко 496
Злобин 541
Зобаржевський 629
Зозуля 495
Золотуха 622
Зорін 106, 134
Зорін А. 326
Зрайківський Г. 79
Зуєв 53
Зуєнко 489
Зуйко В. 466

І

Іванов 171, 674
Іваненко 489
Іванченко 254, 365
Іванченко Г. Ф. 98
Іванченко Ф. 98
Іванько З. 175
Івасенко О. В. 14
Івахненко Я. І. 253
Івашенко С. 85
Ігнатуха Д. М. 309
Ігнатуха Є. М. 309
Ігнатуха Ф. М. 309
Ізраїлевич 320
Ільїцький 629
Ільков П. 495
Ільницький 79
Ільчикес 291
Ілюхін 627
Ісайко 259, 477
Ісус Христос 615
Ішишин М. Ф. 466

К

К. 508
Кавицький 653
Каганович Л. М. 93, 97, 140, 142, 145,
146, 148, 154, 158, 160–162,
165–167, 181, 185, 187, 192,
195–197, 199, 206, 208, 212, 214,
216, 217, 220, 225, 231, 265, 363,
365–367, 369, 374, 377–379, 388,
441, 442, 451, 490, 538, 551, 586, 598,
623, 624, 626, 632, 643, 651, 652, 654,
655
Кайоткін 520

- Калатик 541
Каліберда 361
Калінін М. І. 64, 79, 210, 667
Калінчук Г. Й. 228
Калманович 265, 280, 303
Калнін Я. Я. 681
Калюжний 395, 538
Камінський 365
Камінський М. 12
Канов В. 116, 220, 473, 474, 504
Кант 365
Кантаністий 525
Канторович 365, 522, 560, 564, 589, 658, 660
Карлсон 178, 221, 272, 340, 350, 351, 383, 409, 425, 454, 474, 481, 507, 564, 587, 588, 607, 663, 664
Карпеко 327
Карпенко І. М. 498
Карпов 503
Касьяненко 566
Касьянова Г. 495
Касьян Я. Я. 410
Катерина II 656
Катін К. П. 74
Кауль А. А. 289
Кацель 79
Кацнельсон 591
Качур 16
Квасниця І. 648
Керженцев П. 104, 114, 156
Кириленко 12, 84, 465
Кирилюк 241
Кириченко 547
Кисельов 2, 303, 307, 410
Кичкін 681
Кінжалов 320, 365
Кіпер 487
Кіров 589
Кішко 672
Кіян 531
Клейнер 186, 439, 630
Клейнман 248
Кликун Ф. М. 638
Клименко 475
Клименко Н. М. 375
Клименко С. 436
Клинов 135
Клочко А. К. 79
Ключкіна 74
Кобзар 365, 441, 612, 634
Коваленко 232, 380, 461, 629, 659
Ковалько 681
Ковалькова М. 238
Ковалькова М. А. 238
Ковальчук Ф. 614
Ковбаса 659
Ковтун І. 404
Ковтун П. Д. 218
Ковтун С. А. 218
Кожухар 495
Козер 254
Козир 348
Козир Н. 659
Козирев 284, 365
Козюр 387
Колесникова 387
Количев 85
Колісник 79, 171
Колісник А. 614
Колісник В. 495
Коломієць 26
Коломійченко В. 40
Коломійченко Я. 40
Колос 241
Комарницький 659
Комис 481
Конар 648
Кондрашов 474
Коник 681
Коновалець М. 616
Кононенко 629
Кононенко Г. І. 218
Кононенко І. Ф. 218
Кононов 74
Конотоп 365
Конюка 98
Копитко М. А. 493
Кореневий К. С. 8
Коржов 681
Коробков 681
Королюв 557
Корсунський 618
Кортавцев 40
Корчак К. 14
Корчак П. 14

- Косарев 451
Косіор С. В. 10, 23, 27, 32, 35, 39, 42, 47,
48, 55, 57, 60, 65, 71, 78, 79, 93, 100,
101, 105, 108–113, 121–123, 126,
127, 129, 130, 138, 142, 145–147,
149, 150, 152, 153, 155, 165, 181, 197,
212, 214, 216, 225, 231, 235, 243, 268,
271, 272, 278, 280–287, 294, 296,
300, 301, 303, 304, 307, 311, 325, 337,
338, 345, 354, 363, 365, 372, 376, 385,
388, 390, 434, 441, 450, 455, 464, 495,
519, 522, 535, 538, 551, 553, 578, 587,
598, 604, 611, 624, 652, 667
Костир 295
Костиренко 627
Косточка 541
Костицький Ф. 495
Костюківська 629
Костянтинов 418
Костянтинова В. 495
Костянтинов І. 484
Косяченко 345, 354
Кот В. П. 3
Котеленко 493
Кохановський М. 495
Коциловський Й. 615
Коцюбинський 365
Кочетова 541
Кравець П. В. 493
Кравцов 373
Кравченко 40
Кравченко П. М. 255
Кравченко Х. 457
Кравчук 79, 676
Крамар Г. С. 8
Красиков 250
Красноперий Г. 14
Красноперий З. Т. 14
Краукліс 476, 485, 498
Креденс 479
Кренцель 265, 280
Крец Д. 495
Крец І. 495
Крживицький 441
Кривенко 481
Кривич 251, 405
Криволапова М. 186
Криворучко Г. 258
Кривошейн 79
Кривуць 525
Крижанівський 64
Крижневський 61
Крилатий 474
Криленко 501
Криницький 451, 598
Крих 618
Крофан П. С. 79
Крохмальов 11
Кртен 485
Крупко 320, 441, 485
Круподера М. І. 544
Круподера С. М. 544
Крутко 365
Кручко 14
Кубаткін 234
Кубський 254
Кубишкін 40
Кудин 79
Кудринський 470
Кудрицька О. М. 538
Кудрицька Ф. С. 538
Кудрицький П. 538
Кудрявцев 555
Кудук 180
Кузьменко 338, 554, 681
Кузьменко Я. Т. 361
Кузьмін 362
Кузьмович В. 616
Куйбишев В. 91, 93, 97, 114, 115, 207,
216, 220, 225, 229, 256, 292, 328, 349,
459, 478
Кулешов 387
Кулик 514
Куліш Т. Ф. 36
Кумпкевич 336, 358, 392, 473
Купченко О. 382
Купчик 495
Курач 118
Курбатов 395
Куриліна В. 86
Куриліна Є. 86
Курилін І. 86
Куриліни 86
Курин 681
Курінний А. 541
Курпас 34

Кустелян 553, 560
 Кутирьов 503
 Кухар 171, 634
 Кухар І. Н. 493
 Куценко 489
 Кучер М. 244
 Кучеренко 566
 Кучерина А. П. 309
 Кучерина С. П. 309
 Кучугуров М. Р. 466
 Кушлінська М. 614
 Кушнір 522

Л

Лаврецький О. А. 410
 Лаврищев 443, 564
 Лаврухин 97, 482
 Лакота Г. 615
 Лапчинський 645
 Ларін 354
 Лашко 394
 Лашко М. О. 36
 Лашко С. 49
 Лашко Ю. 36
 Лебеденко 361, 371
 Лебединський 97
 Лебедев 674
 Лебідь 240
 Левадний 681
 Левацький 89
 Левенштам 550
 Левин 658
 Левин А. 451
 Левинчук 598
 Левицький 645
 Левицький В. 616
 Левицький Д. 616
 Левищенко 481
 Левченко 101
 Легкий В. 297, 298, 302
 Легкомур П. 498
 Лейник Н. 540
 Лелека 640
 Лелека А. 404
 Лелюк М. 244
 Леницька М. 681
 Ленін 212, 343, 464, 586, 609, 664, 680
 Леновиченко 474

Ленський 345, 354, 373
 Леонюк 19, 329, 346
 Леплевський 507, 516, 518, 669
 Лермон 2
 Лещенко 481
 Лирьов 416
 Лисак М. К. 309
 Лисенко 641, 653
 Лисогор П. 107
 Листопад А. Т. 498
 Литвин В. 457
 Литвинов 585
 Литвинюк Т. С. 14
 Личко 387
 Лібкнехт 388
 Лівуш 54
 Ліфшиць 482, 674
 Лобась М. 627
 Лобачов І. 259, 263
 Лобко 525
 Лобода С.А. 92
 Локшин 291
 Лорент 485
 Лохманюк Н. 244
 Лохманюк О. Т. 244
 Лукашенко 365
 Лук'яненко Є. 498
 Лук'яненко Н. Г. 324
 Лук'янов С. В. 371
 Лунгул Г. 495
 Луценко 343, 354, 358
 Любченко І. 404
 Любченко П. 32, 71, 78, 185, 189, 197,
 272, 304, 345, 365, 404, 480, 539, 657
 Лялюшко 241
 Ляпатура 659
 Ляпис 365
 Лятишевський І. 615
 Ляховський 241
 Ляшенко 345, 354, 361
 Ляшенко К. Г. 371

М

М. 521
 Магазинер 387
 Магайдаш 394
 Магальяс С. 616
 Магар 541

- Маггеридж М. 586
Маецький М. 681
Мазепа І. 648
Мазур 98, 541
Майборода В. 541
Майбурда 514
Майоров 2, 111, 116, 122, 152, 433, 434,
441, 445, 464
Майоров М. 60, 66, 280, 281, 284, 320,
338, 365
Маївський 174, 251
Макаренко 629
Макеєнко 251
Максименко 20
Максименко О. Ф. 498
Максимов 674
Максимович 645
Максюта К. 324
Макух І. 648
Малахов 585
Малиш 612
Малозовський 564
Мальцев 394
Мамлина 3, 69, 72, 201
Мамченко 525
Мандолевський 61
Мануйленко 90
Манько 321
Манько Я. 79
Марайленич 431
Маринчик 34
Маркевич 204, 265, 280
Маркітан 304
Маркітан П. 430, 597, 608
Марков А. О. 84
Маркович 117
Мартинов 584
Мартинюк Т. 540
Марущак 53
Марчевський 499
Марченко 365
Марчук 171
Мар'янов 612, 634
Маслобоев 628
Маслов 197, 634, 674
Масюченко 40
Матвіїв 241, 510
Махонін 584
Мацарук В. І. 289
Мацигон 89
Мацигон Ф. 89
Мацієвський 333
Мегрелідзе 59
Мединський 64
Медовий 674
Межлаук 292, 359
Межлаук І. 438, 439, 660
Меламед І. 97, 219, 237, 239, 268, 482,
618
Мелашкун А. В. 498
Мельник В. 14
Мельник І. М. 234
Мельник Ю. О. 14
Мельников Н. 103
Менжинський 212, 663
Микало 118
Микола II 406
Миколаєнко М. 489
Милкоостов Ф. П. 74
Минаєв 359
Мироненко 150
Мироненкова 74
Миронов 444
Михайлик 272, 274, 522, 653
Михайличенко 504
Михайлов 451
Михалет 629
Михеєнко 2
Мишак В. 457
Мікоян 15, 93, 104, 117, 125, 181, 459,
532, 560, 618, 643, 654, 665
Мілюков 388
Мінський 405
Мірошников І. 419, 429, 478, 559, 579,
620, 625, 630, 644, 661
Мірошниченко 324, 531, 566
Младенов 496
Мовінкель 655
Мовчан М. 640
Могилевський 365
Мойсеєнко 658, 660
Мойсейчик 665
Мокієнко 84
Мокштадт 323, 380
Молоков 241

Молотов В. М. (Скрябін) 21, 67, 75, 79,
88, 117, 125, 129, 130, 138, 142, 145,
146, 148, 156, 158, 161, 162,
164–167, 181, 187, 192, 195, 196,
210, 212, 225, 252, 265, 270–273,
277, 278, 280–285, 296, 299, 300,
303–305, 307, 340, 341, 354, 357,
363, 429, 438–442, 460, 462, 464,
497, 559, 579, 595, 600, 603, 605, 619,
625, 644, 652, 660, 661, 666, 680

Молчанов 518

Момон 566

Монастирський 525

Морганик 596

Мордов М. 418

Моренков 2

Мороз 14

Мороз П. І. 260

Моршулева В. С. 681

Моспан 566

Мудренко 404

Мудрий В. 616

Мужеренко 541

Музичук 481

Мукомель А. 481

Мукомель С. 481

Мукосій В. 12

Мукосій К. 12

Мукосій Т. 12

Мукосій Ф. 12

Муралов 645, 651, 665, 674

Муралов О. 625, 649

Мурга А. 495

Мусарський 404

Мусієнко 174

Мусієнко Ф. 68

Мусульбас 85

Муханьов 584

Мушкін 674

Мущенко 65

М'ясников 79

Н

Нагалісов Т. 495

Нагорний А. М. 241, 410

Надь 274

Нариков 502

Нарожний 14

Наугард 596

Науман 196

Наумов М. Є. 641

Невважай 118

Негробова 74

Недвиги 365

Недодай С. А. 466

Неживий 48, 126

Незнамов 53

Нейкаш А. 85

Неймак 365

Немеханський 371

Немченко В. І. 257

Нестеренко І. 361

Нечипоренко О. К. 79

Нещерет Т. 544

Нівельський 435

Нікітов 333

Ніколаєва Д. М. 614

Нікуленко 11

Нікулін 622

Носалевський 4

Носуленко 348

Носуля О. С. 218

Нужденко 457

О

Обидало 361

Обидало І. О. 371

Обух А. К. 495

Овчар В. Н. 34

Овчар Г. Ф. 34

Овчаренко 544

Овчаренко П. І. 395

Огій 344

Одинцов 117, 293, 455, 515, 517, 539,
649

Одинцов О. 647

Одуд 362

Оженко 85

Олександр II 406

Олександров 34, 171

Олександровський 513

Олексіїв 35, 80, 108, 120, 260, 485, 491

Олексюк 14

Олійник 14, 289, 477, 584

Олшевський 29

Ольховий П. 85

- Ольховський 629
Онищенко 404
Опанасенко М. Ф. 8
Орган М. 89
Ордельян 343, 354, 358
Оржеховський 614
Оріонова Ф. 495
Оріонов П. 495
Орленко Д. К. 79
Орловецька 213, 245
Осадчий 382
Осивин 136
Осин 592
Осинін 89
Осинський 359
Осипенко 477
Осипов 665
Островський 204, 276, 621
Острой 433
Отемняк 629
Охрименко 680
Ошевська 514
- П**
- Павленко 435
Павленко І. 176
Павлик 176
Павлов 361
Павлов В. Г. 371
Павлович 320
Павлюченко 234
Паламарчук 171
Паламарчук М. С. 343, 354, 358, 364
Палій 323, 380
Палкін 606
Паляниця 387
Панов 98, 291
Панченко Д. П. 466
Пархоменко І. 502
Паршук В. 85
Пасіка П. Т. 493
Пастушенко 20
Пасько 681
Пасько Г. 681
Патрушев 85
Паукчак П. 14
Пахомов 284, 320, 338, 441, 536 642, 675
Пацюк М. 103
- Пашковський 499
Пашковський І. 598
Певзнер 76, 274, 522, 539
Пелипець І. 348
Перехрест 404
Перцев 71
Петерс 232
Петлюра 321
Петренко 254, 489, 659
Петренко М. 498
Петрищев 202
Петров 211
Петровський Г. І. 3, 5, 8, 16, 25–27, 32, 36, 48, 69, 72, 82, 90, 138, 140, 142, 157, 201, 272, 364, 553, 560, 658, 660
Пилипенко М. Г. 253
Пилявська 289
Пігур Г. 659
Пігур І. 659
Підгаєць 65
Підгорний М. 98
Підкаміньський 396
Підсуха 320, 365
Підтоптаний М. 98
Пізник Х. 295
Пікало Т. А. 394
Піلسудський 212, 214
Пінчук І. 680
Плачинда 113, 123
Плугін 681
Повстяний 521, 544
Погрібний 324, 365
Позивайло Ф. 324
Пойда Г. 404
Пойда П. 404
Поленикова М. 79
Поліщук А. К. 598
Поллюль 538
Половинка П. 659
Полоз 645
Полтавцев 371
Поляков 76, 157, 245, 365, 453, 634
Полянський Д. А. 466
Помазинівський 681
Пономаренко 538
Пономаренко А. 521
Поплавський 285
Попов 118, 418

- Попов І. 98
 Попов І. Т. 410
 Попов М. Н. 480
 Попов М. 623
 Попова О. 544
 Порайко В. 522, 633, 658, 660
 Портнов 431
 Посипчук 29
 Поскребишев 154
 Постишев П. 204, 215, 231, 363, 365,
 388, 441, 442, 445, 446, 456, 464, 467,
 495, 514, 531, 538, 539, 545, 551, 611,
 624, 645, 657
 Постников 665
 Потапенко 251, 405
 Потоцький 9
 Потьомкін 656
 Пригода 343, 345, 354, 358
 Пристінський 295
 Притуляк 481
 Прихно Ф. 538
 Приходько А. 213, 288, 315
 Прокоф'єв Г. 442
 Просвірник 432
 Проскура А. 202
 Прохоров 440
 Прохоренко 10
 Проценко 477
 Пряниченко 502
 Пташинський Ф. 596
 Птуха 388
 Пукас М. З. 493
 Пурмалет 681
 Пустовіт Т. 527
 Пушин 557
 Пушкін 665
 Пшенична С. 538
- Р**
- Радченко 503, 681
 Ражев 674
 Разін 387
 Разумов М. 445
 Раїсов 365
 Рак А. 495
 Ракис 309
 Ратнер 665
 Рахліс 136
 Р. Г. 493
 Ревченко 471
 Реготун 481
 Реденс С. 19, 76, 130, 197, 212, 294, 303,
 306, 307, 310, 335, 343, 358, 365, 383,
 409, 440, 455, 482
 Рекіна 606
 Рекіс 274, 539
 Рибалка К. М. 58
 Риков 658, 660, 665
 Рилла І. В. 361
 Ріжко 40
 Різников 361
 Рінберг 373
 Ріпка 446
 Річицький 100, 441
 Робенко 527
 Робут М. 495
 Родад 449
 Роєнко 521
 Рожко 360
 Розанов 476, 494, 514
 Розбарський 79
 Розенберг 92, 262, 482, 587
 Розенгольц 104, 314
 Розіт 522
 Розмеріца Ф. 495
 Ролен М. 586
 Романенко І. С. 493
 Романенко П. А. 45
 Романенко П. П. 45
 Романець 551
 Романов 500, 634
 Ростов 238
 Р. Т. 493
 Рубінштейн 665
 Рудзук Я. 104, 341, 419, 630, 669
 Рудий 64
 Рудий Г. А. 289
 Рудницька М. 616
 Рудов 205
 Рудомінс 200
 Рудь 665, 674, 677, 678
 Рудь Д. 163
 Рудь П. 677
 Рудько 361
 Рудяшкіна 521
 Рум'янцев 336, 354, 358, 392

Рунківський 25
Рутківський 11
Руцький 18
Рябенко 355
Рябошапка 11
Рябченко 34

С

Саакян 31
Сабін 7, 431
Сабсай 487
Савельєва 410
Савенко 426
Савін 180
Савтуса 471
Савуни 320
Савченко 510
Сав'яненко 584
Саймон Д. 645
Салип 470
Самко П. 387
Самойленко А. І. 255
Самойлов В. 39, 40
Самойлов Г. 40
Санченко 241, 557
Сапа 641, 653
Сапега І. Я. 8
Сапіго Г. 498
Сапов 76, 97, 197
Сапурь М. 324
Сарана 4
Саранча 333
Саркіс 231, 265, 272, 624
Сатур'ян М. 73
Сафронів К. 495
Саф'янов 61
Свиридов 674
Світлична 84, 186
св. Ольга 615
Себало 171
Сема 56
Семененко А. Г. 638
Семенко 119
Семенов 254
Семенюк 14
Семеняка Я. 659
Семеряк 404
Семчуков В. К. 503

Семчуков Д. А. 503
Сербиченко О. 124, 430, 134, 290, 302,
317, 326
Сервеніс 495
Сергєєв 441
Сергета 627
Сердюк М. 541
Середа О. В. 348
Сержан 531
Щенко П. 489
Сидоренко 404
Сидоров 441
Сидорук П. 175
Симоненкова М. А. 74
Синявський А. М. 30
Синяков 618
Сиротюк 365
Ситник 638
Сич 541
Сівецький 119
Сігов Є. А. 672
Сідерський 365
Сікорський 489
Сіманенко Є. 74
Сіманенко О. Є. 74
Сінькевич 525
Сірко 79, 495
Скет 584
Скирта 566
Скляров 525
Скок Г. 321
Скрипник 502
Скрипник 128, 272, 304, 333, 434, 645
Скрипник М. О. 32, 165, 609, 623, 648
Скрипник Ф. Я. 176
Скуртул А. 495
Сліпко Д. 37, 572, 573, 639, 662, 671
Слободенюк П. Я. 593, 681
Слободяник 14
Слободян Л. 289
Слобченко 538
Слюсаренко 482
Смаїжес 476
Смирнов 79
Смолянський 328
Сновид А. 640
Сновид К. 640
Соболь 584

- Соболь О. 361
Собчак 261, 606
Сова 477
Сойко 14
Соколинський 476, 508
Соколов 505
Соловей 541
Соловійов 567
Соловійов В. 681
Сологуб В. Г. 602
Солодчук 676
Солопун К. 12
Солопун П. 12
Солошенко 466
Сопілко 614
Сорватюк С. 540
Сосновський 64
Ставничий Т. 14
Стаднік М. 614
Стаднік М. Я. 614
Сталін Й. В. 13, 20–22, 37, 67, 76–79, 88, 95, 101, 129, 130, 140–142, 145, 148, 154, 155, 158, 160–162, 164, 165, 167, 174, 181, 187, 192, 195, 198, 199, 206, 212, 214, 216, 217, 225, 231, 251, 252, 271, 273, 277, 300, 303, 343, 354, 357, 258, 363, 365–367, 369, 378, 386, 405, 406, 411, 413, 420, 427, 440, 442, 457, 460, 462, 464, 467, 484, 497, 532, 572, 573, 578, 580, 586, 595, 600, 603, 605, 608, 609, 611, 619, 623, 624, 626, 632, 639, 643, 645, 651, 654, 662, 664, 671, 676, 680
Станкевич 373
Старий 495
Старобин 576
Старостюк 40
Стасюк 14, 475
Стахейко Ф. Г. 681
Стахів М. 648
Сташко В. Д. 493
Сташко Д. М. 493
Стебле В. 538
Степанець О. 103
Степанов 509, 536
Степанський 197, 219, 237, 239, 262, 263, 268, 275, 365, 617
Стешенко І. Я. 163
Стісон 360
Стойко О. М. 14
Столяров 439
Стоян 289
Стражев 506
Стратулат Л. 495
Стрельцов 571
Стрельцов С. М. 544
Стрижак 672
Строганов І, 10, 17, 32, 196, 285, 299, 303, 338, 354, 370, 372, 428, 434, 445, 464, 467
Строгул О. 495
Струков 352, 355
Струнгар С. 395
Судак К. С. 14
Судак Я. М. 14
Супруненко 465
Сухомлин 56
Сухомлин К. 272, 365, 387
- ## Т
- Таберт 53
Тарабухін 218
Танасевич 289
Таран 251, 365, 405
Тараненко 320, 365
Тарасенко С. 436
Тарасюк І. 79
Теверовський 365
Телячий Ю. В. 593, 681
Терехов 57, 76, 99, 112, 159, 231, 338, 361, 365, 367, 387, 424, 434, 435, 445, 464, 467, 624
Терещенко 481
Тернеєвський С. А. 36
Теулін 665
Тимкін 175
Тимофеев 476
Тимошенко 79, 241, 627
Тимощенко 86, 261, 375
Титар 362
Титенко С. Н. 54
Титенко Т. М. 54
Тихий 362
Тич 362
Ткаченко Г. І. 149
Ткачов 681

Ткачов Л. П. 681
Ткачук 14
Ткачук А. 14
Ткачук К. 14
Ткачук П. 14
Ткачук С. 14
Ткачук Ф. 14
Ткачук Я. 14
Товаровська 365
Товстолузький М. М. 681
Товстоп'ят 510, 561
Тодресов 665, 674
Токарева 504
Толмачова 555
Тонконіг 365
Торбин 387
Торгало 5
Торчинський В. 244
Торяник 371
Трач 171
Третяк 360
Третяков О. Г. 8
Трефільєв 128
Трофимов 259
Троценко 461
Троцький 645
Трощій І. Р. 295
Туз Г. І. 26
Тульський 373
Тумановський 12
Туриц 495
Тюренков 485, 628
Тюрін 10

У

Удовенко 557
Українчук 64
Уровський 174, 251, 405
Урусов 566, 585
Ус 345, 354
Усачов 86
Усенко С. 495
Уха Ф. 477

Ф

Фадько 584
Федаш 614
Феденко П. 648

Федоренко Г. 85
Федоренко Ю. П. 14
Федоровська Л. 74
Федорченко 541
Федощенко 498
Фішман 345, 354
Фоменко А. Я. 218
Фоменко Д. С. 218
Фоменко Ф. С. 218
Фоменко Ф. Я. 218
Франчук С. 227
Френкель 583

Х

Х. 505
Хамчак 461
Ханзон 365
Харакоз М. 418
Харитонов 441
Хармандар'ян 539, 560, 590
Хатаевич М. 266, 271, 272, 278, 280, 282,
283, 285, 294, 333, 348, 363, 365, 367,
388, 412, 441, 443, 445, 464, 487, 496,
512, 530, 537, 538, 551, 580
Хаткова О. 176
Хатковий Т. Г. 176
Хац 205
Хацевський Г. 85
Хвиля 365
Хвиля А. 426, 522, 564
Хвильовий 572, 623, 645, 648
Хівренко 371
Хільченко Г. 498
Хіценко К. Н. 348
Хлопик 629
Хмаровський 629
Ходовий Р. 568
Ходос 665
Холодницький М. 527
Холохоленко 416
Хоменко 14, 665
Хомишин Г. 615
Хорешко С. С. 345, 354, 364
Хормило І. 244
Хороль С. 584
Хохловська Б. Ф. 614
Хрипунов А. 555
Хрипунова І. 555

Хронюк В. 514
Хрущ Ф. 14

Ц

Цассо Ф. 437
Цвілія 163
Целіщев 674
Цеткін К. 162
Циба 365
Цибульський 435
Цимбалов 45
Цирік 85

Ч

Чабан 423
Чайка 561
Чалий 629
Чебан А. Я. 389
Чебан І. Д. 495
Чеботарьова 629
Ченін 184
Червінний М. Г. 614
Черкашин 584
Чернишов П. І. 218
Чернієнко М. 640
Чернін 244, 276
Чернов 172, 204, 256, 631, 654
Чернова П. С. 33
Чернов М. 31, 71, 75, 219, 237, 239, 240,
262, 266, 268, 365, 365, 369, 373, 379
Чернявський 109, 127
Чернявський В. І. 209, 483, 523, 553, 576
Черняховський 174
Чесноков 59
Четвериков 360
Чех 34
Чех П. П. 34
Чех Х. 34
Чечко 365
Чишко 228, 261
Чопенко Й. Г. 36
Чопенко І. 36
Чопенко П. Г. 36
Чорний 10, 99, 118
Чорний М. А. 84
Чорновіл 503
Чубар В. Я. 23, 42, 71, 75–77, 91, 106,
129, 130, 139–142, 144–146, 157,

162, 181, 185, 189, 197, 212, 214, 225,
268, 272, 278, 294, 297, 298, 303,
337–349, 354, 363, 365, 367, 412,
443, 455, 472, 560, 578, 652, 665

Чуверов 551
Чувирін 124
Чуднівський 514
Чуждан 681
Чулков М. Б. 205
Чумак 320
Чухліб М. 436
Чухліб П. 436
Чухнівський 85

Ш

Шабайко О. К. 119
Шабельников 202
Шавро І. 527
Шадлай 496
Шайдецький О. 540
Шалалупта В. К. 98
Шалалупта К. В. 98
Шаленко І. М. 255
Шаленко М. В. 255
«Шампун» 389
Шанін 629
Шаповал А. 502
Шатров 638
Шаукстель 371
Шафір Н. 13
Швачко 103
Швелерій 362
Шверко Ф. 79
Шверник 231, 624
Шеболдаєв 160, 354, 388
Шевченко 85, 365, 373, 433, 503, 653
Шевченко В. 466
Шевченко П. С. 295
Шевченко Т. 406
Шевченко Ю. І. 423
Шевчук Т. 103
Шевчук Ф. 103
Шелехес 354, 531, 581
Шепелев 320, 365
Шепельський 241
Шептицький А. 615
Шеремета С. 14
Шерстюк 9, 541

Шестюк 584
Шинкаренко 361
Ширков 118
Широкий 118
Шитков 291
Шишкін 486
Шіллер О. 639
Шкадинов 365
Шкіндер Г. 14
Шкіндер С. Ф. 14
Шкляр В. Т. 410
Шлапак 525
Шлафер 431
Шліхтер 365
Шліхтер О. 621
Шлянин 323
Шмідт 231, 624
Шнайко Н. Ф. 79
Шолудько В. 627
Шопенко 118
Шостак О. 12
Шостак П. 12
Шоун Г. А. 645
Шпак 159
Штейнбах 404
Штенерман 371
Штукановський 629
Шувалов І. В. 74
Шульгин О. 656
Шулькевич 194
Шулькін 558
Шумський 645, 648

Щ

Щеглов 538
Щербак 34

Щербаков 418
Щербанюк 614
Щербин І. 163
Щербицькі 681

Ю

Юргенсон 257
Юркін 265, 643
Юрченкова 544
Юханьов 59

Я

Яблонський 485
Яворський 609
Ягідка 514
Ягода Г. 354, 374, 386, 459, 460, 501
Якименко К. 261
Якименко П. А. 261
Якін О. 418
Якір 151, 599
Яковенко І. 136
Яковець В. 475
Яковлев 59, 71, 92, 117, 125, 129, 130,
277, 365, 419, 436, 451
Яковлева Я. 451
Якунін 365
Яловенко 320
Янколов 496
Яновицький 59
Яременко 345, 354
Яременко Я. П. 131
Яремчук Г. 481, 514
Ярмаш П. 418
Яцевський 48
Яценко П. 540
Яценко С. Т. 54

Іменний посадовий перелік

Склад Політбюро ЦК ВКП(б) (1932–1933)

Члени Політбюро: Андреев А. – нарком шляхів сполучень СРСР; Ворошилов К. – нарком військових і морських справ СРСР; Каганович А. – секретар ЦК ВКП(б); Калінін М. – голова ЦВК СРСР; Кіров С. – перший секретар Ленінградського обкому і міському ЦК ВКП(б); Косіор С. – генеральний секретар ЦК КП(б)У; Куйбишев В. – заступник голови РНК СРСР, голова Держплану СРСР; Сталін Й. – генеральний секретар ЦК ВКП(б).

Кандидати у члени Політбюро: Жданов А. – секретар Горьковського крайкому ВКП(б); Мікоян А. – нарком постачання СРСР; Петровський Г. – голова ВУЦВК; Чубар В. – голова РНК УСРР.

Склад Політбюро ЦК КП(б)У (1932–1933)

Члени Політбюро: Акулов І. – секретар ЦК КП(б)У (X.1932 – XI.1933); Демченко М. – перший секретар Київського обкому ЦК КП(б)У; Затонський В. – голова ЦК КП(б)У, нарком РСІ, нарком освіти УСРР; Косіор С. – генеральний секретар ЦК КП(б)У; Петровський Г. – голова ВУЦВК; Постишев П. – секретар ЦК ВКП(б), другий секретар ЦК КП(б)У; Саркісов С. – перший секретар Донецького обкому ЦК КП(б)У (з XI.1933 р.); Скрипник М. – нарком освіти УСРР, заступник голови РНК УСРР, голова Держплану УСРР; Строганов В. – другий секретар ЦК КП(б)У (до II.1933 р.); Сухомлин К. – заступник голови РНК УСРР; Терехов Р. – секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Харківського обкому КП(б)У (до II.1933 р.); Хатаєвич М. – другий секретар ЦК КП(б)У, перший секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У (з X.1932 р.); Чубар В. – голова РНК УСРР; Якір Й. – командувач Українського військового округу.

Кандидати у члени Політбюро: Алексеев М. – секретар ЦК КП(б)У (до VI.1933 р.); Вегер Є. – перший секретар Одеського обкому КП(б)У (з II.1933 р.); Зайцев Ф. – секретар ЦК КП(б)У (до VI.1933 р.); Любченко П. – секретар ЦК КП(б)У, заступник голови РНК УСРР; Майоров М. – перший секретар Одеського обкому КП(б)У (до II.1933 р.); Попов М. – секретар ЦК КП(б)У (з II.1933 р.); Реденс С. – повноважний представник ОДПУ СРСР в УСРР (до II.1933 р.); Сербиченко О. – заступник голови РНК УСРР (до VI.1933 р.).

А

Агранов Я. – заст. голови ОДПУ

Акулов І. – секретар ЦК КП(б)У

Алексеев М. – секретар Вінницького обкому КП(б)У, голова Дніпропетровського облвиконкому

Антипов М. – заст. наркома РСІ СРСР

Аркус Т. – заст. голови правління Держбанку СРСР

Б

Балицький В. – заст. голови ОДПУ, голова ДПУ УСРР

Баранов Г. – завідувач приймальні ВУЦВК

Берлін – заст. наркома постачання УСРР

Бірін І. – заст. наркома землеробства СРСР

Благонравов Г. – заст. наркома шляхів сполучень СРСР

Боев І. – заст. наркома зовнішньої торгівлі СРСР

В

Варейкіс Й. – перший секретар Центрально-Чорноземного обкому ВКП(б)

Вельме О. – член ВУЦВК

Винокуров О. – голова Верховного суду СРСР

Войцехівський К. – секретар ВУЦВК

Ворошилов К. – голова Реввійськради СРСР, нарком військових і морських справ СРСР

Г

Голод Н. – секретар ЦК КП(б)У

Горлинський К. – заст. секретаря ВУЦВК

Гринько Г. – нарком фінансів СРСР

Гросман С. – уповноважений РПО СРСР, заст. наркома постачання СРСР

Д

Друскіс – начальник ДТВ ГПУ

Дудник Я. – заст. голови РНК УСРР, голова Держплану УСРР

Є

Єжов М. – зав. відділом розподілу кадрів ЦК ВКП(б)

З

Зайцев Ф. – секретар ЦК КП(б)У

Затонський В. – голова ЦКК КП(б)У – нарком РСІ УСРР, нарком освіти УСРР

Зорін В. – секретар РНК УСРР

К

Каганович А. – секретар ЦК ВКП(б)

Калінін М. – голова ЦВК СРСР

Калманович М. – нарком зернових і тваринницьких радгоспів СРСР

Канторович С. – нарком охорони здоров'я УСРР

Карлсон К. – заст. голови ДПУ УСРР

Карпенко О. – заст. наркома освіти УСРР

Керженцев П. – керуючий справами РНК СРСР

Кисельов В. – секретар ЦКК КП(б)У

Клейнер І. – заст. голови Комітету заготівель при РНК СРСР

Косарев О. – генеральний секретар ЦК ВЛКСМ
Красиков П. – прокурор Верховного суду СРСР
Криницький А. – заступник наркома землеробства СРСР
Кузьменко С. – заст. наркома РСІ УСРР
Куйбишев В. – заст. голови РНК СРСР, голова Держплану СРСР

Л

Лаврухін – керуючий Українською конторою «Союзборошно»
Левін А. – заст. зав. відділу ЦК ВКП(б)
Легкий В. – керуючий справами РНК УСРР
Леплевський І. – заст. голови ДПУ УСРР

М

Майоров М. – секретар Одеського обкому КП(б)У
Мамліна – зав. канцелярією ВУЦВК
Маркевич А. – заст. наркома землеробства СРСР
Межлаук В. – заст. голови Держплану СРСР
Межлаук І. – заст. керуючого справами РНК СРСР
Меламед І. – уповноважений «Заготзерна» в УСРР
Менжинський В. – голова ОДПУ
Михайлик М. – голова правління ВУКС
Михайлов – секретар МК ВКП(б)
Мікоян А. – нарком постачання СРСР
Мірошников І. – заст. керуючого справами РНК СРСР

О

Одинцов О. – нарком землеробства УСРР
Осинський М. – заст. голови Держплану СРСР, начальник ЦУНГО
Островський Г. – заст. наркома радгоспів СРСР

П

Пахомов – заст. наркома землеробства УСРР
Певзнер О. – керуючий Українською конторою Держбанку СРСР
Петровський Г. – голова ВУЦВК
Підкамінський – заст. голови правління Укрколгоспцентру
Поляков Ю. – нарком юстиції і генеральний прокурор УСРР
Попов М. – секретар ЦК КП(б)У
Порайко В. – заст. голови РНК УСРР
Приходько А. – заст. наркома юстиції і Генерального прокурора УСРР

Р

Реденс С. – голова ДПУ УСРР
Рекіс О. – заст. наркома фінансів УСРР
Розенгольц А. – нарком зовнішньої торгівлі СРСР
Рудзутак Я. – заст. голови РНК СРСР

С

Савельєва – заст. секр. ЦКК КП(б)У

Сапов І. – нарком постачання УСРР

Саркіс С. – секретар Донецького обкому КП(б)У

Сербиченко О. – заст. голови РНК УСРР

Скрипник М. – нарком освіти УСРР, заст. голови РНК УСРР, голова Держплану УСРР

Степанський І. – уповноважений Комітету заготівель при РПО СРСР по УСРР

Строганов В. – секретар ЦК КП(б)У, секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У

Сухомлин К. – заст. голови РНК УСРР

Т

Терехов Р. – секретар ЦК КП(б)У, секретар Харківського обкому КП(б)У

Х

Хармадар'ян К. – заст. наркома охорони здоров'я УСРР

Хатаєвич М. – другий секретар ЦК КП(б)У; секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У

Хвиля А. – зав. агітпропвідділом ЦК КП(б)У

Ч

Чернов М. – заст. голови Комітету заготівель при РПО СРСР

Чернявський В. – секретар Дніпропетровського обкому КП(б)У, секретар Вінницького обкому КП(б)У

Чубар В. – голова РНК УСРР

Ш

Шверник М. – голова ВЦРПС

Шліхтер О. – директор Українського інституту марксизму-ленінізму

Ю

Юркін Т. – голова Колгоспцентру СРСР, нарком зернових і тваринницьких радгоспів СРСР

Я

Ягода Г. – заст. голови ОДПУ

Яковлев А. – нарком землеробства СРСР

Географічний покажчик *

А

- А. 510
Августинівка, с. Запорізької м/р Дніпропетровської обл. 360
Австралія 616
Австрія 407
Агафіївка, с. Врадіївського р-ну Одеської обл. 365
Азербайджанська СРР 236
Азовське узбережжя 530
Америка 175, 422, 616, 645
АМСРР, Молдавія 41, 44, 73, 78, 79, 83, 106, 113, 123, 134, 138, 141, 173, 178, 179, 188, 225, 230, 245, 251, 271, 272, 302, 306, 317, 324, 327, 328, 334, 345, 346, 356, 403, 405, 415, 434, 452, 458, 462, 492, 495, 513, 518, 519, 522, 523, 533, 534, 552, 559, 560, 564, 587, 594, 600, 661, 680
Амвросіївський р-н Донецької обл. 647
Англія 174, 251, 407, 586
Андрієве, с. Черняхівського р-ну Київської обл. 514
Андрієво-Іванівський р-н Одеської обл. 286, 320, 647, 652
Андріївка, с., рц на Дніпропетровщині 628
Андріївка, с. Новоодеського р-ну Одеської обл. 365
Андріївка, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 240
Андріївка, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
Андріївка, хут. Любашівського р-ну Одеської обл. 68
Андрушівка, с. Плисківського р-ну Вінницької обл. 260
Андрушки, с. Плисківського р-ну Київської обл. 539
Анновка, с. у РСФРР 79
Антонінський р-н Вінницької обл. 174, 251, 405, 522
Антонівка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Антоно-Кодинцівський р-н Одеської обл. 365
Апостолівський р-н Дніпропетровської обл. 286, 491, 496, 498, 512, 541, 647, 666
Арбузинка, с. на Миколаївщині 441, 464
Арбузинський р-н Одеської обл. 365, 378, 433, 441, 536, 612, 634, 647
Арнаутове, с. Вознесенського р-ну Одеської обл. 365
Артемівський р-н Донецької обл. 286
Асеївка, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
АСРР німців Поволжя РСФРР 236

* У зв'язку зі змінами на початку 1930-х років в адміністративно-територіальному поділі з 15 вересня 1930 р. територія УСРР поділялася лише на райони. З лютого 1932 р. – на області й райони, в такому складі з липня того ж року існували Донецька, з жовтня – Чернігівська області.

Афанасіївка, с. Новомосковського р-ну Дніпропетровської обл. 659
Африка 616

Б

- Бабанський р-н Київської обл. 29, 35, 80, 100, 106, 108, 151, 260, 494, 512, 525, 526, 539, 590, 640, 652
Бабинці, с. Бородянського р-ну Київської обл. 255
Бабка, с. на Харківщині 681
Багринівці, с. Літинського р-ну Вінницької обл. 508
Базарський р-н Київської обл. 319, 471
Баку, м. у Закавказзі 114, 636
Балаклійський р-н Харківської обл. 159, 286, 291, 353, 354, 364, 365, 435, 467, 566, 567, 575, 591
Балаклія, м., рц Харківської обл. 566
Баландине, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 324
Баланівка, с. Бершадського р-ну Вінницької обл. 576
Балкани 645
Балта, м., рц АМСРР 79, 495, 596
Балтський р-н АМСРР 251, 405, 495
Баничі, с. Глухівського р-ну Київської обл. 45
Баранівський р-н на Житомирщині 633
Баранове, с. Валківського р-ну Харківської обл. 355
Барашівський р-н Київської обл. 405
Барвінківський р-н Харківської обл. 291, 424, 486, 633, 666
Баришівка, с., рц Київської обл. 680
Баришівський р-н Київської обл. 251, 286, 319, 471, 494, 598, 621, 680
Барський р-н Вінницької обл. 174, 241, 251
Батраки, хут. на Дніпропетровщині 50
Батузман, с. Долинського р-ну Дніпропетровської обл. 491
Батум, Батумі, м. у Закавказзі 437
Башкирія, Башреспубліка, Башкирська АСРР РСФРР 21, 31, 88, 148, 169, 204, 217, 235, 236, 381, 438, 661
Бахмацький р-н Чернігівської обл. 430, 522
Бахмуч, м. в БСРР 180
Баштанський р-н Одеської обл. 365, 378, 433, 467, 518, 633
Бджільна (Пчельная), с. Теплицького р-ну на Вінниччині 14, 541
Безпечна, с. Сквирського р-ну Київської обл. 396
Бердичів, м., рц Вінницької обл. 80, 241, 448, 483, 508, 519, 523, 570, 618
Бердичів, зал. ст. на Вінниччині 546
Бердичівський р-н Вінницької обл. 240, 241, 481, 508, 523, 569
Бердянськ, м. на Маріупольщині 132, 512, 530, 541
Бердянський р-н Дніпропетровської обл. 83, 491, 498, 518, 541, 633
Березівка, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
Березівський р-н Одеської обл. 52, 461, 465, 604
Березнянський р-н Чернігівської обл. 633
Берестовенька, с. Красноградського р-ну Харківської обл. 387, 591
Бериславський р-н Одеської обл. 541
Бериславський р-н на Херсонщині 365

- Бершадський р-н Вінницької обл. 174, 241, 251, 576
Бершадь, смт, рц на Вінниччині 576
Берянка, с. Буцького р-ну Київської обл. 514
Бессарабія 289, 495, 616
Бирзула, смт, рц АМСРР 495
Бирзулівський р-н АМСРР 495, 522
Бихат, м. в БСРР 180
Біла Церква, м., рц Київської обл. 477, 489, 514, 517
Білецьке, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
Білецьківці, с. Кременчуцького р-ну Харківської обл. 242
Білики, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
Білки, с. Тростянецького р-ну Харківської обл. 131
Біловодський р-н Донецької обл. 505, 633, 647
Білозерка, с. на Херсонщині 28
Білозерський р-н Дніпропетровської обл. 168, 496, 498
Білолуцький р-н Донецької обл. 193, 633, 647
Білолуцький р-н Харківської обл. 159
Білопільський р-н на Харківщині 242, 291
Білорусія, Білоруська СРР, БСРР 21, 31, 46, 65, 79, 88, 125, 138, 148, 180, 188, 204, 235, 236, 381, 438, 440, 443, 460, 476, 492, 515, 649, 658, 660, 661, 665, 668, 670, 673, 674, 678
Білоцерківський р-н, Білоцерківщина Київської обл. 78, 102, 149, 251, 294, 405, 471, 477, 481, 494, 514, 515, 517, 524, 526, 590, 598
Бірки, с. Гадяцького р-ну Харківської обл. 226
Бірки, с. Зміївського р-ну Харківщини 531
Бірлівка, с. Драбівського р-ну Харківської обл. 118
Бісівочки, с. Ляхівського р-ну Вінницької обл. 227
Близнюки, с., рц Харківської обл. 387
Близнюківський р-н Харківської обл. 159, 291, 387, 486, 633, 647
Бобринець, м., рц Одеської обл. 5
Бобринецький р-н, Бобринеччина Одеської обл. 11, 116
Бобринецький р-н Київської обл. 286
Бобринецький р-н Чернігівської обл. 286
Бобринська, зал. ст. на Одещині 129
Бобриня, с. Канівського р-ну Київської обл. 680
Бобровицький р-н Чернігівської обл. 430
Богданівка, с. Грушківського р-ну Харківської обл. 226
Богданівка, с. Драбівського р-ну Харківської обл. 118
Богданівка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 584
Богданівка, с. Плисківського р-ну Вінницької обл. 260
Богдари, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Богодухівський р-н Харківської обл. 102, 264, 291
Богуславський р-н Київської обл. 102, 106, 110, 135, 151, 494, 504, 517, 548, 590, 652
Бодяне, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 470
Божедарівський р-н Дніпропетровської обл. 423, 489, 491, 498, 541, 647
Болтишка, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598
Болтник, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598

- Бонн, м. в Німеччині 37, 572, 573, 639, 662, 671
 Борзна, м., рц Чернігівської обл. 294
 Борзнянський р-н Чернігівської обл. 633
 Борки, с. Київської обл. 324
 Бориси, с. Глобинського р-ну Харківської обл. 159
 Бориспіль, смт, рц Київської обл. 680
 Бориспільський р-н Київської обл. 79, 494, 598
 Бородані, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
 Бородянський р-н Київської обл. 319, 617, 633, 638
 Борщі, с. Бирзулівського р-ну АМСРР 495
 Борщівка, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 567
 Босівка, с. Рокитнянського р-ну Київської обл. 598
 Боярка, смт Києво-Святошинського р-ну Київської обл. 613
 Братонець, с. Богодухівського р-ну на Харківщині 83
 Братський р-н Одеської обл. 320, 365
 Брацлав, смт, рц Вінницької обл. 570
 Брацлавський р-н Вінницької обл. 174, 241, 251, 260, 328, 405, 508, 569
 Бригадирівка, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 567
 Бригадирівський р-н, Бригадирівщина Харківської обл. 286, 291, 424, 486,

591

- Броварки, с. Гадяцького р-ну Харківської обл. 226
 Бродщина, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 159
 Бронниця, с. на Вінниччині 87
 Брусилівський р-н на Київщині 621, 633
 Брянськ, зал. ст. в РСФРР 665
 Буг, р. 365
 Буглаї, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223
 Будионівський р-н на Донеччині 48
 Буєрлик, с. Благоївського р-ну Одеської обл. 365
 Бузький р-н Одеської обл. 541
 Буки, с., рц Київської обл. 680
 Буковина 616
 Булавинівка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521, 544
 Булахівка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 85, 584
 Булашівка, с. на Донеччині 555
 Буринка, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
 Буринський р-н Харківської обл. 159, 242
 Буринський р-н Чернігівської обл. 430
 Бурківці, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
 Бурлук, с-ще, зал. ст. на Харківщині 681
 Буртин, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
 Буряки, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
 Буцький р-н Київської обл. 102, 106, 110, 151, 319, 494, 514, 517, 590

В

- Валки, смт, рц Харківської обл. 352, 601
 Валківський р-н Харківської обл. 286, 291, 492, 629
 Вапнярка, зал. ст. на Вінниччині 64

- Варварівка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 584
Варварівка, зал. ст. на Дніпропетровщині 562
Варвинський р-н на Чернігівщині 138, 430
Василівка, с., рц Дніпропетровської обл. 562, 628
Василівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 159
Василівка, с. Мархлевського р-ну Київської обл. 499
Василівський р-н Дніпропетровської обл. 286, 410, 498, 647
Васильків, м., рц Дніпропетровської обл. 514, 517
Васильківський р-н Дніпропетровської обл. 254, 286, 293, 496, 498, 647
Васильківський р-н Київської обл. 251, 405
В. Володарський р-н Одеської обл. 633
Велика Березна, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
Велика Бугаївка, с. Васильківського р-ну Київської обл. 292, 405
Велика Горбаша, с. Черняхівського р-ну на Житомирщині 489
Велика Севастянівка, с. Христинівського р-ну Вінницької обл. 260, 266, 267,
- 306
Велика Чернігівка, с. Новотеплівського р-ну Донецької обл. 537
Великий Вистороп, с. Лебединського р-ну Харківської обл. 246
Великий Олександрівськ, м. на Одещині 464
Великий Токмак, м., рц Дніпропетровської обл. 512, 530
Великі Бучки, с. Сахновщанського р-ну Харківської обл. 387
Великі Копані, с. Цюрупинського р-ну Одеської обл. 40
Великі Коровинці, с. Чуднівського р-ну Вінницької обл. 11
Великобагачанський р-н Харківської обл. 186, 291
Великобілозерський р-н Дніпропетровської обл. 491, 498, 633, 647
Великобританія 645
Великобурлуцький р-н Харківської обл. 240, 291, 410, 424, 486
Великовисківський р-н Одеської обл. 106, 111, 365, 536, 633, 652, 673
Великолепетиський р-н Дніпропетровської обл. 286, 293, 410, 496, 498, 512,
- 520, 541, 652
Великоолександрівський р-н Одеської обл. 286, 365, 378, 433, 467, 604, 633,
- 673
Великописарівський р-н Харківської обл. 264, 282, 291
Великотокмацький р-н Дніпропетровської обл. 353, 354, 423, 464, 491, 496,
- 498, 512, 241, 647
Вербка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 337
Вербки, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 562
Вербівка, с. ім. Петровського р-ну Київської обл. 598
Вербівка, с. Христинівського р-ну Вінницької обл. 279
Вербовець, с. Тальнівського р-ну Київської обл. 471
Вереміївка, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Верещаци, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 324
Верхньодніпровський р-н Дніпропетровської обл. 11, 498
Верхня Самара, с. Близнюківського р-ну Харківської обл. 387
Верхньотеплівський р-н Донецької обл. 11, 505, 513, 537
В[еселій] Поділ, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Виноградний Сад, хут. Доманівського р-ну Одеської обл. 395
Високопільський р-н Дніпропетровської обл. 491, 496, 498, 541

- Вишнопіль, с. Бабанського р-ну Вінницької обл. 260, 525
 Вищедубечанський р-н Київської обл. 633
 Вищедубечанський р-н Чернігівської обл. 633
 Військове, с. на Дніпропетровщині 628
 Війтівка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
 Вікторівка, с. Березівського р-ну Одеської обл. 461
 Вільна Тарасівка, с. Сквирського р-ну Київської обл. 396
 Вільховець, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
 Вільшана, с. Білоцерківського р-ну Київської обл. 477
 Вінниця, м., оц 79, 80, 87, 108, 120, 151, 185, 365, 434, 444, 519, 523
 Вінниця, зал. ст. 553
 Вінницька обл. 27, 35, 41, 53, 78-80, 83, 87, 94, 97, 100, 103, 105-108, 116, 120, 133, 134, 136, 139, 151, 159, 173, 174, 178, 179, 185, 220, 223, 225, 230, 240, 241, 251, 254, 271, 272, 293, 294, 317, 328, 334, 335, 345, 346, 350, 356, 365, 367, 403, 405, 415, 434, 452, 453, 458, 462, 464, 471, 480, 481, 483, 492, 493, 508, 512, 513, 518, 519, 522, 523, 533, 543, 549, 552-554, 559, 560, 564, 565, 568-570, 576, 578, 582, 587, 594, 596, 600, 633, 652, 661, 670, 677
 Вінницький р-н Вінницької обл. 471, 483, 493, 569, 570
 Вінницькі Стави, с. Фастівського р-ну Київської обл. 61
 Вінцентівка, с. Рокитнянського р-ну Київської обл. 554
 Вірменська СРР 236
 Вовча, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
 Вовчанськ, м., рц Харківської обл. 52, 79, 291
 Вовчий Яр, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 591
 Водички, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 200
 Водяне, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 562
 Вознесенськ, м., рц на Одещині 320, 365, 374, 378, 441, 490
 Вознесенський р-н Дніпропетровської обл. 324
 Вознесенський р-н Одеської обл. 320, 365, 441, 647
 Войнівка, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
 Волегуцулове, с. Ананіївського р-ну АМСРР 495
 Волга, р. 23
 Волзький край РСФРР 440
 Волинь, Волинщина 174, 251, 423, 573, 616, 662
 Волноваський р-н Донецької обл. 79, 505
 Володарка, с., рц на Київщині 48
 Володарка, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
 Володарське, с. Старомикільського р-ну Донецької обл. 505
 Володарський р-н Донецької обл. 324, 633
 Володарський р-н Київської обл. 18, 102, 106, 110, 151, 477, 481, 489, 494, 514, 524, 598, 621
 Володарський (БЦ) р-н Київської обл. 514, 590
 Волоське, с. на Дніпропетровщині 628
 Волохівка, с. Вовчанського р-ну Харківської обл. 11, 324
 Волочиський р-н Вінницької обл. 471
 Волочиський р-н Чернігівської обл. 596
 Ворзель, смт Києво-Святошинського р-ну Київської обл. 613
 Воробіївка, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602

Вороб'ївка, с. Сквирського р-ну Київської обл. 514
Воронеж, м. в РСФРР 79, 96, 636
Вороновицький р-н Вінницької обл. 136, 174, 178, 241, 251, 405, 523, 569
Вороновиця, с., рц Вінницької обл. 570
Ворошиловський р-н Донецької обл. 79, 324
Вотемаки, с. Рокитнянського р-ну Київської обл. 598
Врадіївський р-н Одеської обл. 320, 365, 433, 647
Вузол, зал. ст. на Дніпропетровщині 79
В'язівка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 562
Вязьма, зал. ст. в РСФРР 665

Г

Гаврилівка, с. Межівського р-ну Дніпропетровської обл. 337, 447
Гавришівка, с. Вінницького р-ну Вінницької обл. 493
Гадяцький р-н Харківської обл. 159, 226, 242, 291, 591
Гайсин, м., рц Вінницької обл. 570
Гайсинський р-н Вінницької обл. 174, 241, 260, 523, 569, 596
Галичина 572, 615, 616
Галинове, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598
Галівка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Галіївка, с. Янушпільського р-ну Київської обл. 103
Гамівка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 473
Гамільтон, м. в США 175
Гандрабури, с. Ананівського р-ну АМСРР 495
Ганнівка, с. Якимівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Гармацьке, с. Дубосарського р-ну АМСРР 495
Гвоздівка, с. Любашівського р-ну Одеської обл. 320
Гедерім, с. Бирзулівського р-ну АМСРР 495
Гельмязівський р-н Київської обл. 319, 494, 598
Генічеськ, м. на Херсонщині 299, 464
Генічеський р-н Дніпропетровської обл. 11, 464, 465, 491, 512, 633
Георгіївка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 473
Герасимівське, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Гереженівка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95, 260, 529
Гирівка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Гірсівка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 473
Глазунівка, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 19, 547
Глобине, с., рц на Харківщині 159
Глобинський р-н Харківської обл. 79, 96, 151, 153, 159, 291, 486, 518, 591
Глоріївка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Глибочок, с. Бирзулівського р-ну АМСРР 495
Глухівський р-н, Глухівщина Київської обл. 242, 251, 405
Гнатків, с. Томашпільського р-ну Вінницької обл. 171
Гнизець, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 598
Гоголеве, с. на Київщині 319
Голе, с. Бородянського р-ну Київської обл. 255
Голикове, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598
Голнівці, с. Христинівського р-ну Вінницької обл. 260

- Голованівський р-н Київської обл. 604
 Голованівський р-н Одеської обл. 518
 Голопристанський р-н Одеської обл. 29, 365
 Гольманівка, с. Решетилівського р-ну на Харківщині 36
 Гомель, м. в БСРР 180
 Гомельська обл. БСРР 96
 Гончариха, с. Тальнівського р-ну Київської обл. 471
 Гораївка, с. Староушицького р-ну Вінницької обл. 471
 Горби, с. Глобинського р-ну Харківської обл. 79, 159
 Городецьке, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
 Городещина, с. Розважівського р-ну Київської обл. 489
 Городище, с. Ворошиловського р-ну на Луганщині 416
 Городище, с., рц Київської обл. 541
 Городище, зал. ст. на Київщині 541
 Городищенський р-н Київської обл. 73, 324, 494
 Городне, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 240
 Городницький р-н Київської обл. 514, 633
 Городниця, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 14, 100
 Городня, с. Іваницького р-ну на Чернігівщині 34
 Городоцький р-н на Проскурівщині 500
 Городське, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
 Гороховатський р-н Харківської обл. 591
 Горошки, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
 Горошків, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 79
 Горчичне, с. Дунаєвецького р-ну Вінницької обл. 276
 Горький, м. в РСФРР 636
 Горьковська обл., Горьковський край РСФРР 59, 381, 438, 595, 649, 658, 660, 661, 665, 678
 Грабів, хут. на Київщині 680
 Градизький р-н Харківської обл. 159, 291, 486, 492, 596
 Гракове, с. на Харківщині 583
 Гребінка, зал. ст. на Київщині 546
 Греблі, с. Білоцерківського р-ну Київської обл. 477
 Гречане, с. Драбівського р-ну Харківської обл. 118
 Гречани, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 200
 Гречани, зал. ст. на Вінниччині 249
 Григоріопольський р-н АМСРР 251, 405, 495, 522
 Гриньки, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
 Гриців, с., рц Вінницької обл. 35, 522, 569
 Грицівський р-н на Вінниччині 35, 522, 569
 Гришинський р-н Донецької обл. 505, 647
 Громи, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
 Гросулівський р-н на Одещині 633, 635
 Грубське, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 119, 540
 Грузія, Грузинська СРР 59, 236
 Грушківський р-н на Одещині 500, 518
 Грушківський р-н Харківської обл. 461
 Губарівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361

Гудзівка, с. Звенигородського р-ну Київської обл. 514
 Гуньки, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
 Гусарівка, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 567
 Гута, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
 Гута, с. Славутського р-ну Вінницької обл. 471

А

Давидівка, хут. Новосанжарського р-ну Харківської обл. 79
 Дагестан, Дагестанська АССР 21, 31, 236
 Далекий Схід, Далекосхідний край, Дальсхід, ДСКрай, ДСК 31, 81, 88, 114, 115, 148, 169, 204, 231, 235, 236, 357, 381, 438, 624, 661
 Дарниця, р-н м. Києва 613
 Дашівський р-н Вінницької обл. 14
 Дашківці, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223
 Дворичанський р-н Харківської обл. 159, 291, 486, 633, 647
 Дебальцеве, зал. ст. на Донеччині 79, 416
 Девненське, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 473, 541
 Демидівка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 260
 Демківка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 481
 Деражня, с., рц Вінницької обл. 570
 Деражнянський р-н Вінницької обл. 240, 241, 569
 Десна, р. 148, 588
 Джулінка, с., рц Вінницької обл. 483, 570
 Джулинський р-н на Вінниччині 260, 483, 569
 Дзеленці, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 523, 570
 Держинськ, смт, рц Вінницької обл. 523, 570
 Держинський р-н м. Харкова 432
 Диканський р-н Харківської обл. 291
 Димерський р-н Київської обл. 471, 633
 Діденків, хут. Верхньодніпровського р-ну Дніпропетровської обл. 11
 Дідівці, с. Прилуцького р-ну Харківської обл. 371
 Дільці, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
 Дмитрівка, с. Бердянського р-ну Дніпропетровської обл. 541
 Дмитрівський р-н на Київщині 11, 251, 405
 Дмитрушки, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
 Дмитрушки, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
 Дніпро, р. 588, 616, 680
 Дніпропетровськ, м., оц, 79, 127, 285, 294, 367, 371, 464, 530, 560, 563, 667
 Дніпропетровськ, зал. ст. 11, 511, 628
 Дніпропетровська обл., Дніпропетровщина 27, 41, 48, 78, 83, 106, 109, 124, 127, 134, 151, 173, 178, 179, 185, 205, 209, 212, 225, 230, 271, 272, 278, 286, 293, 294, 299, 305, 306, 317, 318, 323, 324, 328, 334–336, 338, 344–346, 350, 356, 358, 363, 365, 367, 370, 383, 384, 391, 392, 403, 409, 415, 434, 445, 452, 453, 458, 462, 464, 465, 467, 468, 470, 473, 476, 485, 488, 489, 491, 492, 496, 498, 502, 512, 513, 518, 519, 530, 533–535, 541, 543, 549, 552, 554, 559, 560, 564, 574, 577–580, 584, 587, 594, 596, 600, 611, 618, 628, 629, 631, 633, 636, 647, 649, 652, 659, 661, 666–668, 670, 678
 Дністер, р. 220
 Дно, зал. ст. на Київщині 65, 138

- Добровеличківський р-н на Одещині 11, 83, 106, 111
Доброводи, с. Бабанського р-ну Київської обл. 525
Добрянський р-н Чернігівської обл. 633
Долинська, зал. ст. на Дніпропетровщині 79
Долинський р-н Дніпропетровської обл. 11, 73, 79, 106, 109, 151, 324, 491, 498, 541, 647, 652
Доманівський р-н Одеської обл. 365, 378, 395, 433
Дон, р. 616
Донець, с-ще на Харківщині 681
Донець, р. 681
Донецька обл., Донеччина 155, 173, 179, 193, 225, 230, 272, 293, 306, 317, 327, 328, 334, 335, 345, 346, 350, 356, 403, 415, 418, 434, 452, 453, 458, 492, 503, 505, 506, 513, 518, 521, 533, 534, 537, 543, 544, 552, 555, 559, 560, 564, 577, 579, 600, 611, 624, 633, 647, 649, 661, 667, 668, 670, 674, 678
Донбас, Донецький край 3, 32, 41, 76, 78, 85, 178, 185, 191, 231, 271, 278, 286, 293, 324, 326, 365, 442, 462, 481, 482, 490, 519, 530, 544, 560, 588, 618, 621, 624
Драбівський р-н Харківської обл. 78, 96, 118, 486, 518, 652
Дранецьке-Хатки, с. Мархлевського р-ну Київської обл. 499
Дрижина Гребля, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
Друге Білокуракине, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Дружня, с. Бородянського р-ну Київської обл. 54, 253, 255
Дубина, хут. Немирівського р-ну Вінницької обл. 508
Дубосарський р-н АМСРР 73, 495, 513
Дуброва, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Дунаєвецький р-н Вінницької обл. 174, 241, 405
Дунаївці, смт Верхньотеплівського р-ну на Вінниччині 87
Дунаївці, смт, рц Вінницької обл. 174, 251, 483
Дяківський р-н Дніпропетровської обл. 541

Е

- Ерделівка, с. Новоархангельського р-ну Одеської обл. 12
Ерестівка, с. Кременчуцького р-ну Харківської обл. 242

Є

- Європа 616, 645, 648, 681
Ємельчинський р-н Київської обл. 514

Ж

- Жашків, с., рц Київської обл. 65
Жашківський р-н Київської обл. 65, 92, 102, 106, 110, 151, 319, 494, 598
Жеребки, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
Животівка, с. Оратівського р-ну Вінницької обл. 260
Житники, с. Жашківського р-ну Київської обл. 175
Житомир, м. 477, 489, 514, 517, 519, 540, 590
Житомирська обл. 499, 540
Житомирський р-н на Київщині 242, 494, 633
Жлобин, м-ко в БСРР 180
Жмеринка, м., рц Вінницької обл. 241, 249, 523, 570

Жмеринка, зал. ст. на Вінниччині 553

Жмеринський р-н Вінницької обл. 79, 174, 240, 251, 405, 508, 523, 569

Жовте, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 470, 659

Жовтнева, з-ця 460

Жовтневий р-н Одеської обл. 320

Жовтневий р-н м. Харкова 365

Журавка, с. ЦЧО РСФРР 57

З

Забілиння, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602

Заводянка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521

Загальці, с. Бородянського р-ну Київської обл. 638

Заградівка, с. Високопільського р-ну Дніпропетровської обл. 498, 541

Задорожне, с. на Харківщині 681

Заїківка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521

Закавказзя, ЗСФРР 21, 31, 88, 104, 114, 156, 169, 190, 204, 235, 250, 269, 381, 419, 437, 438

Закарпаття 616

Запоріжжя, м. 370, 530, 618

Запорізька обл. 360, 370, 373, 561

Запорізький р-н Дніпропетровської обл. 498

Зарожне, с. на Харківщині 681

Заславський р-н на Вінниччині 11

Затонський р-н Вінницької обл. 244

Західна Європа 645, 680

Західна, з-ця 460

Західна область РСФРР 21, 31, 46, 88, 148, 204, 235, 236, 354, 381, 386, 438, 440, 443, 515, 559, 649, 658, 660, 661, 665, 668, 678

Західна Україна 573, 639

Західний Сибір, Західносибірський край РСФРР 21, 23, 31, 46, 88, 148, 204, 217, 235, 236, 381, 438, 464, 595, 661

Звенигородський р-н Вінницької обл. 596

Звенигородський р-н, Звенигородщина Київської обл. 102, 106, 110, 151, 494, 514, 680

Зелене, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 470

Зеленки, с. Богуславського р-ну Київської обл. 541

Зельцький р-н Одеської обл. 604

Зінов'євськ, м., рц Одеської обл. 43, 60, 278, 281, 284, 320, 431, 441, 444, 464, 474, 490, 509, 519, 541, 672

Зінов'євський округ, Зінов'євщина 79

Зінов'євський р-н Одеської обл. 11, 78, 83, 106, 111, 286, 320, 365, 378, 433, 441, 536, 647, 673

Звонецьке, с. на Дніпропетровщині 628

Зелена Діброва, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 598

Зіньківський р-н Харківської обл. 159, 291, 435, 486

Златопільський р-н на Київщині 194, 319, 494, 629

Златоустівська, з-ця 460

Зміївський р-н Харківської обл. 291, 522, 531

Знам'янка, м., рц Одеської обл. 280, 441
Знам'янка, с. Нововодолазького р-ну Харківської обл. 591
Знам'янський р-н на Одещині 11, 79, 106, 111, 441, 461, 536, 541, 633, 673
Золотарівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
Золотоніський р-н Київської обл. 494, 680
Золочівський р-н Харківської обл. 2, 106, 112, 159, 291, 610
Зонненбуль, м. в Німеччині 37, 572, 573, 639, 662, 671
Зубарі, с. Фастівського р-ну Київської обл. 481

І

Іваницький р-н Київської обл. 251, 405
Іванівка, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
Іванківський р-н на Київщині 254, 471
Іваново, м. в РСФРР 636
Івановська обл., Івановська промислова обл. РСФРР 21, 31, 46, 88, 204, 235, 236, 381, 438, 649, 658, 660, 661, 665, 674, 678
Ізюмський р-н Харківської обл. 286, 291, 465, 591
Іллінецький р-н Вінницької обл. 151, 174, 251, 260, 405, 569, 570
Іллінці, смт, рц Вінницької обл. 570
Іллюшине, с. Валківського р-ну Харківської обл. 492
Ільчинкове, с. Валківського р-ну Харківської обл. 492
Ім. Дзержинського р-н на Вінниччині 483, 569
Ім. Г. І. Петровського р-н Київської обл. 471, 541, 598
Іркутськ, м. в РСФРР 636
Ісайки, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504, 539
Ісківці, с. Лубенського р-ну Харківської обл. 653
Іскрівка, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Італія 224, 437, 583, 601, 610
Ічнянський р-н Київської обл. 251, 405
Ічнянський р-н на Чернігівщині 500, 633, 675

К

Кагарлик, с., рц Київської обл. 457
Кагарлицький р-н Київської обл. 457, 471, 494, 652
Кадіївський р-н Донецької обл. 245, 324
Казанкувате, с. Великотокмацького р-ну Дніпропетровської обл. 423
Казахстан, Казахська АСРР 21, 31, 88, 148, 156, 169, 188, 190, 204, 217, 235, 236, 357, 381, 429, 438, 464, 492, 661
Калине, с. Тульчинського р-ну Вінницької обл. 260
Калинівка, смт, рц Вінницької обл. 570
Калинівський р-н Вінницької обл. 241, 508, 553, 569
Калініндорфський р-н Одеської обл. 365, 536
Калмицька автономна обл., Калмицька АО 236
Калчанівка, с. Люксембурзького р-ну Одеської обл. 32
Калюжине, с. на Харківщині 387
Каменеве, с. Фастівського р-ну Київської обл. 481
Камишеваський р-н Харківської обл. 591
Кам'яна Гребля, с. Уманського р-ну Київської обл. 529

- Кам'янець-Подільський, м. 80, 476, 618
Кам'янець-Подільський р-н Одеської обл. 652
Кам'янецький р-н Вінницької обл. 570
Кам'янецький р-н Одеської обл. 652
Кам'яне, с. Бабанського р-ну Вінницької обл. 260, 525
Кам'яні Потоки, с. Кременчуцького р-ну Харківської обл. 337, 657
Кам'янське, м., рц на Дніпропетровщині 618
Кам'янське, с. Лебединського р-ну Харківської обл. 461
Кам'янський р-н АМСРР 405, 495
Кам'янський р-н Дніпропетровської обл. 498, 666
Кам'янський р-н Київської обл. 11, 29, 73, 242, 251, 324, 405, 494, 498, 598
Кам'янсько-Дніпровський р-н Дніпропетровської обл. 498
Канівський р-н Київської обл. 494, 680
Кантемирівка, с. ЦЧО РСФРР 57
Кантемирівський р-н ЦЧО РСФРР 57
Канцерівка, с. на Запоріжжі 373
Капустянець, с. Липоводолинського р-ну Харківської обл. 177
Карабачин, с. Брусилівського р-ну Київської обл. 149
Карабунівка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 584
Каракалпакія, Каракалпацька АСРР 236, 381, 438
Караван-Солодкий, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Каранський р-н на Дніпропетровщині 109, 151
Карельська АСРР 38, 236
Карлівський р-н Харківської обл. 159, 226, 240, 291, 461, 633, 647
Карлівський р-н на Чернігівщині 596
Каспійське море 114, 224
Катерининська, з-ця 485, 511, 628
Катерининські, з-ці 560
Катеринопіль, с. Тальнівського р-ну Київської обл. 471
Каторжне, с. Цебриківського р-ну Одеської обл. 365
Каховський р-н на Херсонщині 78, 168
Каховський р-н Одеської обл. 320, 365, 378, 518, 647, 673
Кашперівка, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 26
Керменчик, *див.* Старий Керменчик
Київ, м. 79, 87, 121, 149, 151, 185, 293, 319, 365, 434, 476, 513, 514, 517, 519, 528, 532, 536, 541, 546, 553, 563, 564, 573, 590, 618, 636, 662, 667, 680
Київська обл., Київщина 27, 41, 54, 71, 78, 79, 83, 87, 94, 97, 105, 110, 116, 118, 119, 121, 124, 132, 134, 139, 149, 151, 159, 163, 173, 175, 178, 179, 185, 194, 212, 220, 225, 230, 251–253, 267, 271, 272, 278, 286, 293, 294, 306, 311, 318, 324, 327, 328, 334, 335, 345, 346, 350, 356, 367, 382, 403, 405, 415, 421, 423, 434, 442, 452, 453, 458, 462, 464, 471, 476, 477, 480, 481, 489, 492, 512–515, 517–519, 522–524, 532–534, 539, 541, 546, 552–554, 559, 560, 564, 565, 578, 582, 587, 590, 594, 598, 600, 610, 612, 613, 617, 621, 633, 652, 661, 666, 670, 676, 680
Кинашів, с. Тульчинського р-ну Вінницької обл. 260
Киргизія, Киргизька АСРР 21, 31, 236, 381, 438, 661
Кирпотине, с. на Запоріжжі 373
Кисляки, с. Гайсинського р-ну на Вінниччині 35
Китай 407

- Китайгород, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 481
Кишеньківський р-н Харківської обл. 291, 410, 424, 486, 541
Киянне, с. на Київщині 616, 680, 681
Кізіяр, с. Мелітопольського р-ну Дніпропетровської обл. 510
Кіровоградська обл. 233, 431, 672
Клітище, с. Черняхівського р-ну на Житомирщині 489
Клочівка, с. Народицького р-ну Київської обл. 676
Кобеляки, м., рц Харківської обл. 361, 371, 464
Кобеляцький р-н Харківської обл. 73, 151, 153, 159, 286, 291, 324, 353, 354,
361, 371, 410, 424, 435, 461, 464, 467, 486, 591
Ков'яги, с. Валківського р-ну Харківської обл. 355
Кодима, м-ко в АМСРР 495
Кодимський р-н АМСРР 251, 317, 405, 495, 513
Кожанка, с. Фастівського р-ну Київської обл. 489
Коженці, с. Буцького р-ну Київської обл. 514
Козелецький р-н Чернігівської обл. 633
Козельщинський р-н Харківської обл. 627
Козинці, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 260, 481
Козятин, смт, рц Вінницької обл. 241
Козятин, зал. ст. на Вінниччині 546
Козятинський р-н Вінницької обл. 35, 137, 241, 242, 461, 508, 553, 569, 570
Коларівський р-н Дніпропетровської обл. 410, 498, 541, 633, 652
Колодисте, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
Коломак, с., рц на Харківщині 352, 355
Кальміус, р. 48
Комарівка, с. Теплицького р-ну на Вінниччині 14
Комісарівка, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 502
Компаніївка, с. на Зінов'євщині 79
Компаніївський р-н Одеської обл. 647, 673
Коноплянівка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Конотопський р-н Київської обл. 11, 254, 324, 680
Конотопський р-н Чернігівської обл. 430
Кооптевичі, с. Драбівського р-ну Харківської обл. 118
Копайгород, с., рц Вінницької обл. 570
Копайгородський р-н Вінницької обл. 174, 241, 251, 405, 483, 508, 523, 569
Кордіївка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 481
Коржинська, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Коржова Слобідка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
Корначівка, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
Королівка, с. Михалпільського р-ну Вінницької обл. 174, 251, 405
Коропський р-н Чернігівської обл. 633
Коростенський р-н Київської обл. 494, 621
Коростень, зал. ст. на Київщині 546
Коростень, м., рц Київської обл. 477, 621
Коростишів, м., рц Київської обл. 540
Коростишівський р-н Київської обл. 119, 540
Корсунівка, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 470
Корсунський р-н Київської обл. 461, 471, 494, 598

- Косенівка, с. Бабанського р-ну Вінницької обл. 260
Корюківський р-н Чернігівської обл. 430, 522, 633
Кострома, с. Кременчуцького р-ну Харківської обл. 242
Костянтинівка, с. Арбузинського р-ну Одеської обл. 394, 441
Костянтинівка, с. Мелітопольського р-ну Дніпропетровської обл. 498, 510,
541
Костянтинівський р-н Донецької обл. 324, 505
Котелянка, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
Кохівка, с. на Харківщині 387
Кочержинці, с. Уманського р-ну Київської обл. 477, 529
Кочеріжки, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 562, 584
Кочубеївка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Кошеве, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 240
Кошманівка, с. Машівського р-ну Харківської обл. 218
Кошніца, с. Дубосарського р-ну АМСРР 495
Крамарка, с. Магдалинівського р-ну Дніпропетровської обл. 502
Краматорськ, смт на Донеччині 12, 63
Краматорський р-н Донецької обл. 324, 505
Красівка, с. Бердичівського р-ну Вінницької обл. 240
Красне, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 159
Красеньке, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
Красний Луч, смт, рц Донецької обл. 48, 505
Красний Октябрь, с. Верхньотеплівського р-ну Донецької обл. 537
Красноград, м., рц на Харківщині 304, 387
Красноградський р-н, Красноградщина Харківської обл. 159, 291, 365, 387,
591
Красногородка, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
Краснокутський р-н Харківської обл. 291, 378, 461, 486, 647
Красноокнянський р-н АМСРР 251, 405, 495, 522
Краснопілка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
Краснопілка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Краснопіль, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
Краснопілля, с., рц Харківської обл. 348
Краснокутський р-н Харківської обл. 159
Краснопільський р-н Харківської обл. 84, 159, 291, 486, 596
Краснопілля, с. Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської обл. 488
Красносілка, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 324
Кременчук, м., рц Харківської обл. 618
Кременчуцький р-н, Кременчуччина Харківської обл. 96, 242, 365, 486, 591
Крива Руда, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Кривий Ріг, м., рц Дніпропетровської обл. 530, 618, 659
Кривоозерський р-н Одеської обл. 11, 286, 320, 365, 378, 433, 536, 647
Криворізький р-н, Криворіжжя, Криворізький басейн Дніпропетровської
обл. 228, 362, 465, 498, 512, 618
Крижопільський р-н Вінницької обл. 241
Кримська АСРР, Крим 21, 31, 79, 88, 156, 159, 169, 190, 204, 235, 236, 381, 438,
654, 661
Криничанський р-н Дніпропетровської обл. 500

Криничка, с. Деражнянського р-ну Вінницької обл. 240
Кришенці, с. Тульчинського р-ну Вінницької обл. 260
Кролевецький р-н на Сумщині 633
Кропивна, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
Круподерецьке, с. Оржицького р-ну Харківської обл. 159
Крутоярівка, с. Сахновщанського р-ну Харківської обл. 387
Крячківка, с. Пирятинського р-ну Харківської обл. 309
Ксендзівка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95, 529
Кубань 79, 386, 440, 541, 616, 622, 623, 625, 642, 651
Кублич, с-ще, зал. ст. на Вінниччині 30
Кузьмина Гребля, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 100
Куклівка, с. Олександрійського р-ну Дніпропетровської обл. 11
Кукільня, с. Бердичівського р-ну Вінницької обл. 240, 481
Кулаківка, с. на Харківщині 681
Куликівська, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Кумарі, с. Любашівського р-ну на Одещині 68
Куп'янськ-Вузловий, зал. ст. 518
Куп'янський р-н, Куп'янщина Харківської обл. 84, 106, 112, 159
Курськ, зал. ст. в РСФРР 665
Курячівка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Кустівці, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
Куст-Куці, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361

Л

Ладижинка, с. на Вінниччині 95
Ладижин, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 481
Ладижинський р-н Вінницької обл. 14
Ланінці, с. Прилуцького р-ну Чернігівської обл. 79
Латвія 422
Лебединський р-н, Лебединщина Харківської обл. 291, 461, 486
Левківці, с. Бабанського р-ну Вінницької обл. 260
Легедзине, с. Бабанського р-ну Київської обл. 525
Левківці, с. Бабанського р-ну Вінницької обл.
Ленінград, м. РСФРР 79, 95, 96, 104, 191, 636
Ленінградська обл. РСФРР 21, 31, 46, 65, 88, 96, 204, 235, 236, 381, 438, 661
Леонідівка, с. на Харківщині 681
Лепетиський р-н на Миколаївщині 168, 647
Лесничівка, с. Балтського р-ну АМСРР 495
Летичів, с., рц на Вінниччині 570
Летичівський р-н Вінницької обл. 223, 569, 593
Лигівка, с. Сахновщанського р-ну Харківської обл. 387
Лиман, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 591
Лиманський р-н на Харківщині 159
Лиманський р-н Донецької обл. 505
Липецьке, 1 частина, с. Бирзулівського р-ну АМСРР 495
Липецький р-н Харківської обл. 106, 112, 291, 486
Липки, с. Попільнянського р-ну Київської обл. 489
Липняжки, с. Добровеличківського р-ну Одеської обл. 79

- Липовець, смт, рц Вінницької обл. 241, 570
Липовецький р-н Вінницької обл. 151, 241, 260, 328, 483, 508, 569, 570
Липово-Долинський р-н Харківської обл. 159, 291, 652
Лисичанський р-н Донецької обл. 324
Лисичанський р-н Київської обл. 652
Лисогора, с. Вінницького р-ну Вінницької обл. 493
Лисянський р-н Київської обл. 102, 105, 110, 151, 494, 517, 598
Литва 422
Лихівський р-н Дніпропетровської обл. 106, 109, 498, 541
Лишинівка, с. Христинівського р-ну Вінницької обл. 240
Лідине, хут. Улянівського р-ну на Харківщині 8
Лізине, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Лінецький р-н Вінницької обл. 483
Літин, смт, рц Вінницької обл. 324, 483, 570
Літинський р-н на Вінниччині 241, 260, 461, 483, 508, 569
Лобачів, с. Володарського р-ну Київської обл. 481
Лозівський р-н Харківської обл. 29, 52, 73, 324, 666
Лозова, зал. ст. на Харківщині 305, 387, 442, 562
Лозоватка, с. Зінов'євського р-ну на Одещині 11
Лозоватка, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 470
Лозовенька, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Лопатинці, с. Жмеринського р-ну Вінницької обл. 79
Лопотуха, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 100
Лохвицький р-н Харківської обл. 138, 159, 245, 251, 291, 405, 486
Лубенський р-н, Лубенщина Харківської обл. 159, 242, 291, 424, 476, 653
Лубенський р-н Чернігівської обл. 430, 596
Лубни, м., рц Харківської обл. 641
Луб'янка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Луганська обл. 234, 295, 557, 571
Луганський р-н, Луганщина на Донеччині 505, 557
Лука-Барська Деражнянського р-ну Вінницької обл. 240
Луківці, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
Лукомельське, с. Оржицького р-ну Харківської обл. 159
Любар, смт, рц на Вінниччині 570
Любарський р-н Вінницької обл. 240, 241, 328, 483, 508, 523, 569
Любашівка, с., рц Одеської обл. 320
Любашівський р-н Одеської обл. 68, 286, 320, 365, 433, 536, 647
Люксембурзький р-н Дніпропетровської обл. 491, 498
Лютенька, с. Гадяцького р-ну Харківської обл. 337, 447
Лютівка, с. Золочівського р-ну Харківської обл. 610
Лятки, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223
Ляхівецький р-н на Вінниччині 227, 461
Львів, м. 615, 616, 618

М

- Маврине, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 538
Магдалинівський р-н Дніпропетровської обл. 498, 502
Магіт, м. в БСРР 180

- Магнітогорськ, м. в РСФРР 636
 Майданівка, с. Бородянського р-ну Київської обл. 255
 Майданівка, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 598
 Макарів, с., рц на Київщині 311
 Макарівський р-н Київської обл. 286, 311, 319, 633
 Македонівка, с. на Донеччині 48
 Макіївка, м. Донецької обл. 466, 503
 Макортетине, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521, 544
 Максимівка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 100, 529
 Максимівка, с. Великовисківського р-ну Одеської обл. 365
 Мала Вільшанка, с. Білоцерківського р-ну Київської обл. 514
 Мала Горбаша, с. Черняхівського р-ну на Житомирщині 489
 Малаешті, м. Тираспольського р-ну АМСРР 495
 Малинський р-н, Малинщина на Київщині 242, 286, 328
 Маловате, с. Дубосарського р-ну АМСРР 495
 Малоодівський р-н Чернігівської обл. 138
 Малоолександрівка, с. Білолуцького р-ну Донецької обл. 193
 Мангуський р-н на Маріупольщині 48
 Мануйлове, с. Нововодолазького р-ну Харківської обл. 591
 Маньківка, с. Буцького р-ну Київської обл. 514
 Маньчжурія 681
 Маріуполь, м., рц на Донеччині 48, 126
 Маріупольський р-н, Маріупольщина Донецької обл. 48, 505, 596, 647
 Марківка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361, 371
 Марківський р-н Донецької обл. 633
 Марковка, с. ЦЧО РСФРР 57
 Марковський р-н ЦЧО РСФРР 57
 Мартинівка, с. Новоархангельського р-ну Одеської обл. 324
 Мартоноща, с. АМСРР 60
 Мархлевський р-н Київської обл. 499, 621
 Мар'янськ, с. Апостолівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
 Маслівка, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
 Матусів, с. Шполянського р-ну Київської обл. 194
 Махнівка, с., рц на Вінниччині 570
 Махнівський р-н Вінницької обл. 83, 174, 241, 251, 405, 483, 508, 569, 570, 652
 Мачухи, с. Брацлавського р-ну на Вінниччині 13
 Мачухи, с. Полтавського р-ну на Полтавщині 371
 Маячка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
 Медвин, с. Богуславського р-ну Київської обл. 135
 Медвин Перший, с. Богуславського р-ну Київської обл. 477, 504, 539
 Медвин Другий, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
 Меджибізький р-н Вінницької обл. 11, 29, 241, 569
 Меджибіж, смт, рц на Вінниччині 570
 Межеріч, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 538, 541, 554, 562, 584
 Межівський р-н Дніпропетровської обл. 106, 109, 151, 491, 498, 512, 541, 551, 633
 Межова, с. Дніпропетровської обл. 324

- Мелітополь, м., рц на Дніпропетровщині 278, 512, 530
Мелітополь, зал. ст. 511
Мелітопольський р-н Дніпропетровської обл. 491, 496, 498, 510, 541, 561, 647
Мельник, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
Мена, м., рц на Чернігівщині 294
Менський р-н Чернігівської обл. 500, 633
Мехедівка, хут. Лохвицького р-ну Харківської обл. 251, 405
Мечебилове, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547, 584
Мигалки, с. Бородянського р-ну Київської обл. 255, 638
Миколаїв, м. Одеської обл. 129, 130, 365, 431, 433, 444, 490, 558
Миколаївка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Миколаївка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 584
Миколаївка Друга, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Миколаївська обл. 536, 558, 612
Миколаївський р-н Одеської обл. 83, 365, 433
Миргородський р-н Харківської обл. 245, 291, 424, 486
Миролюбівка, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Миронівка, зал. ст. на Київщині 546
Миропільський р-н Харківської обл. 106, 112, 159, 291, 486, 591
Мироцьке, с. Бородянського р-ну Київської обл. 255
Мисайлівка, с. Богуславського р-ну Київської обл. 477
Митківці, с. Конотопського р-ну 11
Митниця, с. Васильківського р-ну Київської обл. 251
Михайлівка, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
Михайлівка, с. Лебединського р-ну Харківської обл. 461
Михайлівка, с. Нехворощанського р-ну Харківської обл. 159
Михайлівка, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Михайлівка, с. Тульчинського р-ну Вінницької обл. 260
Михайлівський р-н Дніпропетровської обл. 11, 29, 159, 286, 491, 498, 541, 647
Михалпіль, с., рц на Вінниччині 174, 251
Михалпільський р-н Вінницької обл. 174, 251, 405
Мишарівка, с. Теплицького р-ну на Вінниччині 30
Мінськ, м. в БСРР 79, 180, 636
Мінська обл. БСРР 96
Міловський р-н Донецької обл. 505, 506
Мішники, с. Васильківського р-ну Київської обл. 405
Могилів, с., рц на Вінниччині 570
Могилів-Подільський, м. Вінницької обл. 80
Могилівський р-н Вінницької обл. 174, 241, 260, 483, 523, 569
Молочанськ, м., рц Дніпропетровської обл. 512
Молочанський р-н Дніпропетровської обл. 491, 498, 647
Молочки, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
Монастирище, с. на Вінниччині 35
Монастирищенський р-н Вінницької обл. 106, 108, 174, 251, 260, 405, 494, 518, 621
Моначинівка, с. на Харківщині 84

Москва, м. в РСФРР 22, 71, 76, 79, 88, 95–97, 104, 124, 125, 129, 130, 140, 142, 148, 185, 191, 212, 214, 216, 224, 246, 273, 284, 285, 365, 388, 406, 407, 451, 476, 553, 554, 560, 595, 323, 636, 639, 645, 648, 662, 666, 679

Москва – Красна Пресня, зал. ст. 665

Московська обл. РСФРР 21, 31, 46, 88, 148, 204, 235, 236, 381, 438, 440, 443, 479, 595, 661

Московська-Балтійсько-Білоруська, з-ця 460

Московська-Казанська, з-ця 460

Московська-Курська, з-ця 460

Московщина 407, 645

Мотрунки, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103

Мохнач, с. на Харківщині 601

Музиківка, с. на Херсонщині 28

Мурат, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 240

Муровано-Куриловецький р-н Вінницької обл. 241, 569, 570

Н

Наказне, с. Плисківського р-ну Вінницької обл. 260

Наливайлівка, с. Макарівського р-ну Київської обл. 311

Народицький р-н Київської обл. 319, 633

Недригайлівський р-н Чернігівської обл. 430

Недригайлівський р-н Харківської обл. 159

Немиринці, с. Махнівського р-ну Вінницької обл. 508

Немирів, смт, рц Вінницької обл. 174, 251, 523, 570

Немирівський р-н Вінницької обл. 106, 108, 174, 178, 241, 260, 328, 405, 508, 553, 569, 570

Ненадиха, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 598

Нескородьківський р-н Харківської обл. 591

Нестерів, с. АМСРР 73

Нестерова-Старуха, с. Дубосарського р-ну АМСРР 324

Нестоїти, с. АМСРР 495

Нехвороща, с., рц на Харківщині 159

Нехворощанський р-н Харківської обл. 151, 153, 159, 291

Ниžньогородська обл., Ниžньогородський край РСФРР 21, 31, 46, 88, 148, 204, 235, 236

Ниžне, с. Деражнянського р-ну Вінницької обл. 240

Ниžне Поволжя, Ниžньоволзький край, Ниžня Волга РСФРР 21, 22, 31, 88, 148, 156, 169, 190, 204, 235, 236, 419, 438, 440, 464, 482, 501, 639, 652, 654, 661

Ниžній Новгород, м. РСФРР 148

Ниžньодніпровськ, м. Дніпропетровської обл. 79

Ниžньодніпровськ-6, зал. ст. 511

Ниžньосірогозький р-н на Одещині 11, 168, 286, 491, 498

Ниžня Сироватка Краснопільського р-ну на Харківщині 58

Никонівка, с. Бердичівського р-ну Вінницької обл. 481

Ніжинський р-н на Київщині 251

Ніжинський р-н Чернігівської обл. 633

Нікополь, м., рц Дніпропетровської обл. 441, 512

Нікопольський р-н Дніпропетровської обл. 11, 286, 491, 496, 498, 502

- Німеччина 37, 172, 388, 407, 422, 571–573, 583, 639, 662, 671, 680
Нова Брузунківка, с. Долинського р-ну Дніпропетровської обл. 491
Нова Буда, с. Бородянського р-ну Київської обл. 253
Нова Васиївка, с., рц Дніпропетровської обл. 473, 510
Нова Прага, с. на Зінов'євщині 48
Нова Українка – Зінов'євськ, зал. перегон 441
Нова Українка, с., рц Одеської обл. 284, 320, 441, 449, 464
Новгородка, с. Новопазиського р-ну Дніпропетровської обл. 498
Новгород-Сіверський р-н Чернігівської обл. 11, 522, 588, 633
Ново-Архангельський р-н Одеської обл. 60, 73, 518
Нове життя, хут. Лохвицького р-ну Харківської обл. 251
Нове Місто, с. Монастирищенського р-ну Вінницької обл. 184
Новий Буг, с., рц Одеської обл. 433
Новий Стародуб, с. Петриківського р-ну Дніпропетровської обл. 470
Нові Маяки, с. Каховського р-ну Одеської обл. 320
Нижнє, с. Деражнянського р-ну Вінницької обл.
Новоайдарський р-н Донецької обл. 505, 537
Ново-Архангельський р-н Одеської обл. 60, 73, 518
Новобузький р-н Одеської обл. 320, 365, 433, 500, 536, 541, 647
Нововасильківський р-н Київської обл. 513
Нововасилівський р-н Дніпропетровської обл. 11, 473, 491, 496, 498, 541,
633,
Нововисківський р-н Харківської обл. 159
Нововодолазький р-н Харківської обл. 591
Новогеоргіївський р-н Харківської обл. 159, 286, 291, 435, 486, 591
Новоград-Волинський, м., рц Київської обл. 621
Новоград-Волинський р-н Київської обл. 251, 405, 471, 621
Новозлатопільський р-н Дніпропетровської обл. 498
Ново-Іванівка, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Ново-Лабунь, с. Полонського р-ну Вінницької обл. 602
Новомиколаївка, с. Софіївського р-ну Дніпропетровської обл. 404
Новомиколаївський р-н Дніпропетровської обл. 498, 659
Новомиргородський р-н Одеської обл. 60, 106, 111, 541
Новомосковськ, м. Дніпропетровської обл. 562
Новомосковський р-н на Дніпропетровщині 2, 498, 659
Новоодеський р-н на Миколаївщині 83
Новоодеський р-н Одеської обл. 365, 647
Новоолександрівка, с. Біловодського р-ну Харківської обл. 74
Новопетрівка, с. Снігурівського р-ну Одеської обл. 426
Новопазиський р-н Дніпропетровської обл. 73, 78, 83, 106, 109, 151, 324, 498,
633
Новопсковський р-н Харківської обл. 159
Новопсковський р-н Донецької обл. 505, 513, 521, 244, 633, 647
Новоросійськ, м. в РСФРР 130, 159
Ново-Розсош, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Новосанжарський р-н Харківської обл. 159, 291, 365, 424, 461, 591
Новосевастополь, с. Одеської обл. 98
Новосергіївський р-н Дніпропетровської обл. 541

Новосибірськ, м. в РСФРР 636
Новосілля, с. Жмеринського р-ну Вінницької обл. 79
Новосірогоський р-н Дніпропетровської обл. 647
Новотроїцький р-н на Дніпропетровщині 11, 491, 498, 633, 647
Н. Тягне, с. Бериславського р-ну Харківської обл. 541
Новоукраїнський р-н Одеської обл. 9, 11, 73, 79, 324, 378, 433, 449, 541, 633, 652, 673
Новоушицький р-н Вінницької обл. 241, 569, 570
Н. Яблунець на Житомирщині 680
Ногайськ, смт Бердянського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Норвегія 655
Носачівка, с. Смілянського р-ну Київської обл. 477
Носівський р-н Київської обл. 251, 286, 405
Носівський р-н Чернігівської обл. 286, 345, 354, 430, 633
Носківці, с. Чуднівського р-ну Вінницької обл. 481

О

Ободівка, с. на Вінниччині 35
Оболонський р-н Харківської обл. 106, 112, 151, 153, 159, 291, 424
Обухівський р-н Київської обл. 494, 590
Оводівці, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 240
Одеса, м., оц 13, 71, 122, 129, 130, 151, 159, 273, 280, 281, 284, 293, 320, 345, 365, 367, 374, 378, 431, 437, 441, 464, 476, 490, 509, 519, 541, 560, 563, 564, 588, 618, 634, 667
Одеська обл., Одещина 3, 5, 7, 27, 41, 66, 78, 83, 106, 111, 116, 124, 129, 130, 134, 138, 151, 152, 173, 178, 179, 185, 225, 230, 232, 271, 272, 278, 280, 286, 293, 294, 306, 318, 320, 328, 334, 338, 344–346, 356, 363, 365, 367, 374, 377, 379, 389, 403, 415, 426, 431, 434, 441, 442, 445, 452, 453, 458, 462, 464, 465, 467, 469, 476, 482, 490, 492, 509, 513, 518, 519, 533–536, 541, 543, 549, 552, 559, 560, 564, 565, 577–579, 587, 594, 600, 611, 633–635, 647, 649, 652, 661, 666, 668, 670, 672–674, 678
Озаринці, с. Могилівського р-ну Вінницької обл. 174
О-Копець, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
Олевський р-н Київської обл. 514
Олександрівка, с. на Вінниччині 35
Олександрівка, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598
Олександрівка Перша, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 585
Олександрівка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 481
Олександрівський р-н Дніпропетровської обл. 541, 652
Олександрівський р-н Донецької обл. 647
Олександрівський р-н Одеської обл. 536
Олександрійський р-н Дніпропетровської обл. 96, 151, 498
Олексіївка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 544
Олексіївка, с. на Харківщині 387
Олексіївський р-н Харківської обл. 186, 226, 291, 424, 486
Олива, с. Розважівського р-ну Київської обл. 489
Олізарка, с. Мархлевського р-ну Київської обл. 499
Ольховатський р-н ЦЧО РСФРР 73
Оляниця, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 481

- Онуфріївський р-н Харківської обл. 286, 291
Опаковий Яр, с. на Харківщині 681
Опішнянський р-н Харківської обл. 291
Оратів, с., рц Вінницької обл. 35, 260
Оратівський р-н Вінницької обл. 80, 106, 108, 151, 260
Оратівський р-н Київської обл. 494, 590, 621
Оржицький р-н Одеської обл. 153, 291
Оржицький р-н Харківської обл. 151, 153, 159, 291, 435, 652
Орининський р-н, Орининщина Вінницької обл. 174, 251, 405, 461, 471
Орхівський р-н Днепропетровської обл. 11, 29, 343, 353, 354, 358, 464, 467, 498, 541
Орша, м. в БСРР 180
Осична, с. Оратівського р-ну Вінницької обл. 260
Осітна, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
Осітна, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Остапківці, с. Брацлавського р-ну Вінницької обл. 53
Осота, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598
Остерський р-н Київської обл. 251, 405, 633
Остерський р-н Чернігівської обл. 633
Осташки, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 200
Остриківка, с. Великотокмацького р-ну Дніпропетровської обл. 423
Острожани, с. Жажківського р-ну Київської обл. 92
Остролуччя, с. Баришівського р-ну Київської обл. 163
Охтирський р-н Харківської обл. 251, 291, 405
Очеретня, с. Плисківського р-ну Вінницької обл. 260
Очеретовата, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Очеретувате, с. Великотокмацького р-ну Дніпропетровської обл. 423
Очипкове, с. Плисківського р-ну Вінницької обл. 260

П

- Павлівка Друга, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Павлівка, с. Каховського р-ну Одеської обл. 320
Павлівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
Павлівка, с. Онуфріївського р-ну на Полтавщині 371
Павлоград, м., рц Дніпропетровської обл. 512, 538, 562
Павлоградський р-н Дніпропетровської обл. 85, 294, 328, 365, 491, 498, 512, 513, 538, 541, 554, 562, 584, 633
Паланка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 260
Паланка, с. Уманського р-ну на Вінниччині 89, 95, 529
Панчеве, с. Ново-Миргородського р-ну Одеської обл. 326
Паньківка, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521
Паплинці, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223
Париж 656
Пархомівка, с. Володарського р-ну Київської обл. 481
Пархомівка, с. Краснокутського р-ну Харківської обл. 398
Пассати, с. Балтського р-ну АМСРР 495
Педоси, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 200
Первомайськ, м., рц на Одещині 490, 509

- Первомайський р-н Одеської обл. 11, 320, 365, 378, 410, 433, 504, 541, 633
Переверенці, с. Оржицького р-ну Харківської обл. 159
Передмістя, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Перерите, с. Дубосарського р-ну АМСРР 495, 513
Переяславський р-н Київської обл. 517, 652
Персидське, узб-жжя 114
Персія 81, 104, 114
Петрашівка, с. Володарського р-ну Київської обл. 481, 489
Петрашівка, с. Теплицького р-ну Вінницької обл. 541
Петриківський р-н Дніпропетровської обл. 428, 498, 518
Петрівка Друга, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Петрівка, с. Красноградського р-ну Харківської обл. 591
Петрівськ Перший, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Петрівськ Другий, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
Петрівський р-н Київської обл. 106, 110
Петрівський р-н Харківської обл. 159, 424, 486, 493, 547, 567
Петрове, с. П'ятихатського р-ну Дніпропетровської обл. 470
Петро-Голенищеве, с. Кадіївського р-ну Донецької обл. 324
Петрохопри, с. Олександрівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Печеніги, с., рц на Харківщині 238
Печенізький р-н Харківської обл. 159, 245, 257, 291
Пилиці, с. Білоцерківського р-ну Київської обл. 514
Пирятин, м., на Лубенщині Харківської обл. 33
Пирятинський р-н Харківської обл. 138, 159, 291
Писарівка, с. на Харківщині 681
Південні, зал-ці 482
Південні (степові) райони 642
Південно-Західні, зал-ці 482
Південно-Східна, зал-ця 460, 482
Південь України 104, 378
Північ 409, 586
Північний Донець, зал. ст. на Харківщині 583
Північний Кавказ, Північнокавказький край 21, 31, 88, 99, 130, 138, 148, 156, 159, 164, 169, 190, 204, 235, 236, 265, 354, 365, 381, 386, 388, 419, 429, 438, 440, 450, 460, 462, 492, 501, 552, 554, 586, 639, 643, 645, 651, 654, 655, 656, 658, 660, 661
Північний Казахстан 386
Північний край, Північ РСФРР 21, 31, 46, 88, 204, 235, 236, 381, 384, 386, 438, 661
Північний Льодовитий, океан 648
Північного Кавказу, зал-ця 460
Підвисоке, с. Бабанського р-ну Київської обл. 525
Підвисоцьке, с. Бабанського р-ну Харківської обл. 260
Підковничі, с. Буцького р-ну Київської обл. 514
Підлісне, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
Піковець, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Пілевці, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Пінківка, с. на Вінниччині 508
Піски, с. Баштанського р-ну Одеської обл. 337, 365, 436

- Пісківці, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Піщана, м-ко в АМСРР 495
Піщане, с. Золотоніського р-ну Київської обл. 517
Піщане, с. Мелітопольського р-ну Дніпропетровської обл. 510
Піщаний Брід, с. Новоукраїнського р-ну Одеської обл. 449
Піщанка, с. Мелітопольського р-ну Дніпропетровської обл. 498
Піщанський р-н Вінницької обл. 241, 483, 508, 523, 569
Плещане, с. Старобільського р-ну Донецької обл. 555
Плиски, с., рц на Вінниччині 35
Плисківський р-н Вінницької обл. 35, 97, 99, 121, 127, 129, 177, 260
Плисківський р-н на Київщині 494
Плоске, с. Тираспольського р-ну АМСРР 495
Поволжя РСФРР 586, 661
Погребище, с., рц Вінницької обл. 35
Погребищенський р-н Вінницької обл. 80, 106, 108, 151, 260
Поділля 476
Покровка, с. Валківського р-ну Харківської обл. 352
Покровка, с. Краснопільського р-ну Харківської обл. 348
Покровське, с. Артемівського р-ну Харківської обл. 218
Покровський р-н на Дніпропетровщині 498
Покровський р-н Донецької обл. 633
Полісся 621, 680
Половецьке, с. Бердичівського р-ну Вінницької обл. 481
Полонисте, с. Бабанського р-ну Вінницької обл. 20
Полонне, м., рц на Вінниччині 35, 87, 483, 523, 570
Полонський р-н, Полонщина Вінницької обл. 35, 241, 508, 569, 602
Полтава, м. 387, 560, 583, 618, 623
Полтавська обл. 435, 610
Полтавська, станція на Північному Кавказі 354, 386
Полтавський р-н Харківської обл. 291, 365, 387, 591
Польща 79, 172, 180, 407, 422, 440, 443
Полянецьке, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Помийки, с. Буцького р-ну Київської обл. 514
Помічна, зал. ст. на Зінов'євщині Одеської обл. 278, 442
Попільнянський р-н Київської обл. 251, 405, 494, 590, 598, 621, 652
Попівка, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 240
Посад-Покровське, с. Білозерського р-ну на Херсонщині 28
Постілки, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Посухівка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Потіївський р-н Київської обл. 319
Потоки, с. Жмеринського р-ну Вінницької обл. 79
Потоцький р-н на Кременчуччині 96
Похожа Криниця, хут. Роменського р-ну Харківської обл. 226
Правобережжя 621
Прилуки, м., рц Харківської обл. 33, 138
Прилуцький р-н Харківської обл. 138
Прилуцький р-н, Прилуччина Чернігівської обл. 430, 527, 608
Приютівка, с. Олександрівського р-ну Дніпропетровської обл. 541

Проскурів, м., рц Вінницької обл. 80, 508, 523, 618
 Проскурівка, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
 Проскурівський р-н Вінницької обл. 174, 200, 241, 251, 405, 553, 570, 596
 Протопопівка, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
 Пулинський р-н на Волині 621
 Путивльський р-н Чернігівської обл. 430, 633
 Пуща-Водиця, р-н м. Києва 613
 П'ятихатки, м., рц Дніпропетровської обл. 512
 П'ятихатки-11, зал. ст. 511
 П'ятихатський р-н Дніпропетровської обл. 498, 502, 652, 659
 П'ятницьке, с. на Харківщині 681

Р

Радомишль, м., рц Вінницької обл. 514
 Радомишльський р-н Вінницької обл. 471, 633
 Райгород, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
 Райоленівка, хут. Харківського р-ну Харківської обл. 610
 Раківка, с. Вознесенського р-ну Одеської обл. 365
 Ратуш, с. Ямпільського р-ну Вінницької обл. 259, 289
 Раца, с. Чуднівського р-ну Вінницької обл. 481
 Рейх 37
 Решетилівський р-н на Харківщині 36, 159, 291, 365, 435, 486, 591
 Ржищівський р-н Київської обл. 251, 405, 489, 590
 Рибницький р-н АМСРР 518
 Риб'янцеве, с. Новопокровського р-ну Донецької обл. 521
 Рижавка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95,100
 Риковський р-н Донецької обл. 79, 324
 Рівне, с. Новоукраїнського р-ну Одеської обл. 365
 Рівнянський р-н Одеської обл. 647
 Різношинці, с. Плисківського р-ну Вінницької обл. 260
 Ріпкинський р-н Чернігівської обл. 633
 Рівенківський р-н Донецької обл. 505
 Рівенківський р-н Одеської обл. 652
 Роги, с. Дубосарського р-ну АМСРР 495
 Рогізна, с. Староушицького р-ну Вінницької обл. 471
 Рогозів, с. на Київщині 79
 Розважівський р-н на Київщині 633
 Роздолля, с. Петрівського р-ну Харківської обл. 547
 Роздільнянський р-н Одеської обл. 52, 138
 Розумівка, с. Кам'янського р-ну Київської обл. 598
 Розсипалівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
 Рокитнянський р-н Київської обл. 102, 106, 110, 151, 494, 554, 590, 598
 Романівка, с. Бершадського р-ну Вінницької обл. 576
 Романівка, с. Чуднівського р-ну Вінницької обл. 481
 Роменський р-н Харківської обл. 159
 Роменський р-н Чернігівської обл. 430, 596
 Ропотуха, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
 Ропотуха, с. Уманського р-ну Київської обл. 529

Росішки, с. Христинівського р-ну Київської обл. 514
Росія, РСФРР 79, 343, 359, 501, 515, 553, 586, 588, 639, 645, 648, 661, 670
Рославичі, с. Васильківського р-ну Київської обл. 251, 405
Россошанський р-н ЦЧО РСФРР 57
Ростов-на-Дону, м. в РСФРР 129, 130, 636
Рубжанський р-н Донецької обл. 505, 647
Рублівка, с. Чутівського р-ну Харківської обл. 159
Руде Село, с. Володарського р-ну Київської обл. 481, 514
Рудівка, с. Прилуцького р-ну Чернігівської обл. 527
Романівка, с. Бершадського р-ну Вінницької обл.
Ружинський р-н Київської обл. 471, 494, 598
Ружичанка, с. Прокурівського р-ну Вінницької обл. 200
Румунія 188, 407
Рязансько-Уральська, з-ця в РСФРР 460, 482

С

Саварка, с. Богуславського р-ну Київської обл. 477
Савинці, с. Солобковецького р-ну Київської обл. 614
Савинці, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 260
Савинці, с. Тростянецького р-ну Київської обл. 481
Салтів, с. на Харківщині 681
Самара, м. в РСФРР 636
Самарсько-Златоустівська, з-ця РСФРР 460
Самгородок, с. на Вінниччині 35
Санжара-Тарноватка, с. Сахновщанського р-ну Харківської обл. 387
Санжариха, с. Смілянського р-ну Київської обл. 500
Саранчівка, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Сартана, с. на Донеччині 48
Сартанський р-н Донецької обл. 48
Сахни, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 593
Сахновщанський р-н, Сахновщина Харківської обл. 11, 159, 240, 286, 291, 361, 365, 387, 424, 486, 492, 633, 647, 652
Сватки, с. Липово-Долинського р-ну на Сумщині 371
Сватівський р-н Донецької обл. 193, 596, 633
Сватівський р-н Харківської обл. 159
Сватове Д., зал. ст. на Донеччині 193
Свердловськ, м. в РСФРР 636
Свистунове, с. на Дніпропетровщині 628
Святе, с. на Донеччині 371
Святотроїцьке, с. Троїцького р-ну Одеської обл. 320, 337
Святошин, р-н м. Києва 613
Севастьянівка, с. Христинівського р-ну Київської обл. 514, 517
Северинівка, с. Таращанського р-ну Київської обл. 481
Северинівка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 89, 260, 481, 508
Селище, с. Літинського р-ну Вінницької обл. 324
Селище, хут. Кишеньківського р-ну Харківської обл. 541
Семенівка, м-ко на Харківщині 680
Семенівський р-н Харківської обл. 79, 96, 106, 112, 151, 153, 159, 240, 486

- Семенівський р-н Чернігівської обл. 633
Семеринки, с. Тростянецького р-ну на Харківщині 226
Сергіївка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 85
Середино-Будський р-н Чернігівської обл. 522
Середній Захід США 586
Середня Азія 21, 31, 88, 115, 156, 169, 190, 204, 235, 357
Середня Волга, Середньоволзький край РСФРР 21, 22, 31, 51, 88, 148, 156,
169, 190, 204, 217, 235, 236, 381, 438, 440, 464, 651, 651, 661
Серпухов, м. в Московській обл. РСФРР 285
Сибір 648
Синельникове, м., рц Дніпропетровської обл. 278, 285, 512, 541
Синельникове-7, зал. ст на Дніпропетровщині 511, 562
Синельниківський р-н, Синельниківщина Дніпропетровської обл. 52, 79,
285, 324, 464, 465, 498, 502
Синиця, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95
Синиця, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Синиця, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504
Ситківці, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
Сімферополь, м. 636
Сіроцино, м. в БСРР 180
Скадовськ, м. на Херсонщині 433
Скадовський р-н Одеської обл. 116, 378, 433, 633
Скибинці, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 477
Сквирський р-н Київської обл. 102, 106, 110, 151, 251, 396, 405, 494, 514, 518,
524, 526, 590, 621
Скрипаї, с. Зміївського р-ну Харківської обл. 531
Славгородське, с. Краснопільського р-ну Харківської обл. 348
Скуратово, зал. ст. Курської зал-ці 167
Слаута, м., рц Вінницької обл. 87, 523
Славутський р-н Вінницької обл. 35, 174, 251, 405, 471, 570
Слобода-Матейківська, с. Барського р-ну Вінницької обл. 258
Слобода, с. Таращанського р-ну Київської обл. 598
Слободищево, с. Бердичівського р-ну Вінницької обл. 240
Слободзейський р-н АМСРР 251, 405
Слов'яно-Сербка, с. Тираспольського р-ну АМСРР 495
Слов'янський р-н Донецької обл. 505, 596
Сміла, м., рц Київської обл. 477
Смілянський р-н Київської обл. 102, 471, 489, 517, 680
Смолівка, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
Смолянка, с. Божедарівського р-ну Дніпропетровської обл. 423
Снігурівка, с., рц Одеської обл. 98
Снігурівський р-н Одеської обл. 293, 321, 365, 378, 426, 518, 536, 647, 673
Снітівка, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223
Сновський р-н Чернігівської обл. 596, 633
Собківка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Соболівка, с. Теплицького р-ну Вінницької обл. 541
Сокиряни, с. Теплицького р-ну Вінницької обл. 14
Соколів, с. Зміївського р-ну Харківської обл. 531

- Солобковецький р-н Вінницької обл. 174, 241, 292, 405, 471, 614
Соловки, Соловецькі острови 251, 405, 468
Сологубівка, с. Оратівського р-ну Вінницької обл. 260
Солонянський р-н Дніпропетровської обл. 286, 293, 321, 467, 498, 518
Сприсівка, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
Сосонка, с. Вінницького р-ну Вінницької обл. 493
Софіївка, с. Бердянського р-ну Дніпропетровської обл. 205
Софіївка, с. на Запоріжжі 373
Софіївка, с. Магдалинівського р-ну Дніпропетровської обл. 541
Софіївський р-н Дніпропетровської обл. 404, 491, 492, 498
Сочі, м. в РСФРР 158
Союз РСР, Радянський Союз, Союз, СРСР 34, 37, 39, 40, 59, 64, 67, 75, 79, 81, 83, 88, 101, 104, 114, 115, 139, 148, 154, 156, 157, 160, 164, 169, 174, 188, 195–197, 204, 208, 210–213, 220, 222, 224, 235, 236, 238, 245–252, 257, 262, 263, 267–269, 276, 277, 292, 302, 343, 354, 357, 359, 363, 368, 371, 375, 381, 386, 411–413, 419, 420, 422, 429, 437–440, 443, 450, 451, 459, 462, 464, 476, 478, 492, 495, 497, 501, 528, 530, 552, 554, 556, 559, 564, 579, 580, 588, 595, 598, 600, 603, 605, 608, 609, 619, 625, 629–631, 633, 639, 644, 645, 647–649, 652, 653, 655, 656, 658–662, 664–666, 669–671, 673, 674, 677, 678, 680
Ставище, м-ко на Київщині 65
Ставище, с., рц Київської обл. 489
Ставищанський р-н Київської обл. 83, 102, 127, 131, 177, 319, 489, 494, 590
Сталінград, м. в РСФРР 636
Сталіно, м., оц 636
Сталіндорфський р-н Дніпропетровської обл. 428, 487, 496, 498, 512, 541
Станіслав, с. на Херсонщині 28
Станіславчик, с., рц Вінницької обл. 570
Станіславчик, с. Шполянського р-ну Київської обл. 194
Станіславчицький р-н Вінницької обл. 260, 328, 483, 508, 523, 569, 570
Стара Гута, с. Затонського р-ну Вінницької обл. 244
Стара Кульна Бирзулівського р-ну АМСРР 495
Стара Ущиця, с., рц Вінницької обл. 471
Старий Керменчик, с., рц Донецької обл. 466
Старий Салтів, с. Харківської обл. 681
Старі Бабани, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 116
Старі Бабани, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Старобільський р-н Донецької обл. 193, 295, 505, 571, 633, 647
Старобільський р-н Харківської обл. 159, 242
Старокаранський р-н Дніпропетровської обл. 106
Старокаранський р-н Донецької обл. 505, 647
Старокерменчицький р-н Донецької обл. 505
Старокостянтинівський р-н Вінницької обл. 4, 11, 471, 569
Старомикільський р-н Донецької обл. 286, 505
Старосалтівський р-н Харківської обл. 106, 112, 159, 291, 486, 629
Староушицький р-н Вінницької обл. 471
Степ, Степові р-ни 185, 464, 519, 633, 642, 651
Степанівка, с. Теплицького р-ну Вінницької обл. 14
Степківка, с. Уманського р-ну на Вінниччині 95, 100

Степківка, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Стетківці, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
Стратіївка, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 89, 260
Студенівка, с. Староушицького р-ну Вінницької обл. 476
Суворовський р-н Одеської обл. 365
Сугаки, с. Копайгородського р-ну Вінницької обл. 483, 508
Суми, м. 461, 618
Суми, зал. ст. 442
Сумівка, с. Бершадського р-ну Вінницької обл. 576
Сумська обл. 446, 610
Сумський р-н, Сумщина Харківської обл. 159, 486
Суша Маячка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 159, 361
Сухинівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 159
Суцани, с. Кагарлицького р-ну Київської обл. 457
Східний Сибір, Східносибірський край 21, 31, 88, 148, 169, 204, 235, 236, 381,
438, 661
США 422

Т

Таджицька СРР 21, 236, 381, 438
Тальне, смт Київської обл. 65, 471
Тальнівський р-н Київської обл. 83, 102, 319, 471, 494, 518, 590
Тальянки, с. Бабанського р-ну Київської обл. 525
Таранівка, с. Зміївського р-ну Харківської обл. 531
Таранушичі, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 361
Тарасівка, с. Звенигородського р-ну Київської обл. 176
Тарасівка, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
Таращанський р-н Київської обл. 102, 481, 489, 494, 518, 598, 652, 680
Татарівка, с. Новоукраїнського р-ну Одеської обл. 449
Татарія, Татарська АСРР, Татарська Республіка РСФРР 21, 31, 46, 88, 148, 169, 204,
235, 236, 381, 438, 661
Текуча, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Геофіполь, м-ко на Вінниччині 174, 251
Геофіпольський р-н Вінницької обл. 174, 209
Теплик, с., рц Вінницької обл. 14, 174, 251, 570
Теплицький р-н на Вінниччині 14, 178, 260, 405
Теплянський р-н Донецької обл. 505
Терек, р. 625, 642, 651
Терминівка, с.Кременчуцького р-ну Харківської обл. 242
Тернівка, с.Полонського р-ну Вінницької обл. 602
Тернівка, с. Якимівського р-ну Дніпропетровської обл. 496
Терноватка, с. Сахновщанського р-ну Харківської обл. 424, 470
Терпіннівський р-н Дніпропетровської обл. 491, 498
Терстаньяк, с. на Харківщині 601
Тетіївський р-н Київської обл. 102, 106, 110, 151, 319, 471, 477, 494, 590, 598,
621
Тиврів, с., рц Вінницької обл. 570
Тимошівка, с. Буцького р-ну Київської обл. 481

Тирасполь, м., рц АМСРР 113, 123, 495, 618, 680
Тираспольський р-н АМСРР 251, 405
Тифліс 79, 636
Токарівка, с. Сквирського р-ну Київської обл. 396
Томаківський р-н Дніпропетровської обл. 498
Томашівка, с. Фастівського р-ну Київської обл. 598
Томашпілка, Томашпіль, с., рц Вінницької обл. 35, 170, 171, 174, 251, 289
Томашпільський р-н Вінницької обл. 11, 29, 35, 151, 174, 241, 260, 405, 461
Точилове, с. Ананьївського р-ну АМСРР 495
Трифонівка, с. Великоолександрівського р-ну Одеської обл. 72, 90
Тройняки, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Троїцьке, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 562, 584
Троїцький р-н Донецької обл. 193, 505
Троїцький р-н Одеської обл. 286, 320, 365, 410, 433
Троїцький р-н Харківської обл. 159, 168
Тростянець, с., рц Вінницької обл. 481, 570
Тростянецький р-н Вінницької обл. 89, 151, 260, 481, 508, 569
Тростянецький р-н Харківської обл. 291, 424, 461, 486
Тростянчик, с. Тростянецького р-ну Вінницької обл. 89, 260, 481, 508
Трояне, с. Нововодолазького р-ну Харківської обл. 591
Троянівський р-н на Житомирщині 489, 633
Троща, с. Янушпільського р-ну Вінницької обл. 103
Трусів, хут. Валківського р-ну Харківської обл. 201
Трушки, с. Білоцерківського р-ну Київської обл. 477
Тула, зал. ст. в РСФРР 665
Тулиголов, с. Глухівського р-ну Київської обл. 282
Тульчин, м., рц Вінницької обл. 80, 483, 508, 523, 570
Тульчинський р-н Вінницької обл. 35, 260, 328, 471, 569
Турин, м. в Італії 224
Турівка, с. Яготинського р-ну Харківської обл. 486
Туркменистан, Туркменська СРР 21, 236, 381, 438, 661
Туровець, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540

у

Удріївці, с. Солобковецького р-ну Вінницької обл. 614
Узбекистан, Узбекиька СРР 21, 236, 381, 438, 661

Україна, Українська Соціалістична Радянська Республіка, УСРР, Українська Радянська Соціалістична Республіка, УРСР 2, 8, 14, 21, 23, 27, 29, 30, 31, 34, 39, 40, 42, 46, 48, 51, 52, 55, 57, 62, 63, 67, 68, 70, 71, 73, 75, 77–79, 83, 86, 88, 91–94, 96–98, 101, 104–106, 114–117, 124, 125, 130, 134, 138–142, 145–148, 150, 155–157, 161–163, 167–170, 173, 174, 178, 180, 181, 183–185, 188–191, 195–197, 199, 203, 204, 208, 209, 211–222, 224–228, 230, 235–240, 242–245, 249–258, 260–263, 265–277, 279, 283, 286–290, 293, 294, 297, 298, 300, 302, 305–310, 312, 315, 317–320, 322–329, 332–334, 337–340, 342–345, 350, 353, 354, 356, 357, 359, 363–365, 367, 371, 372, 376, 380–387, 389, 393–408, 410–413, 415, 416, 423–426, 428–430, 432–434, 436–438, 440–445, 447–450, 452–467, 471–477, 479–483, 485–487, 489–492, 494–496, 498, 500–502, 504, 507–519, 523–526, 528–530, 533–535, 537–539, 541, 543, 548–554, 556, 559, 560, 562–565, 571, 572, 577–579,

581–583, 586–592, 594, 596, 598–601, 603–611, 615, 616, 618, 621, 623, 625, 627, 632, 633, 635, 637, 638, 640–642, 645–672, 674, 675, 677–681

України, з-ці 460

Українська Народна Республіка, УНР 648, 656

Уланів, с., рц на Вінниччині 570

Уланівський р-н Вінницької обл. 569, 652

Улянівка, с. Мархлевського р-ну Київської обл. 499

Улянівський р-н Харківської обл. 291, 424, 541, 652

Ульянівка, с. Красноградського р-ну Харківської обл. 591

Уманський окр. 78, 514

Уманський р-н, Уманщина Вінницької обл. 20, 38, 80, 95, 100, 108, 149, 151, 241, 260, 264

Уманський р-н Київської обл. 489, 494, 512, 513, 515, 517, 529, 590

Умань, м., рц на Вінниччині 35, 80, 100, 260

Умань, м., рц Київської обл. 454, 477, 513, 514, 529

Умань, зал. ст. на Київщині 546

Урал, Уральська обл. РСФРР 21, 23, 31, 88, 148, 155, 169, 204, 235, 236, 381, 386, 429, 438, 464, 661

Уральська, з-ця 460

Усолуси, с. на Київщині 680

Устимівський р-н на Одещині 320, 365, 633

Устинівка, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159

Ф

Фасова, с. Макарівського р-ну Київської обл. 311

Фастівець, с. Фастівського р-ну Київської обл. 61

Фастів, м., рц Київської обл. 79, 477

Фастів, зал. ст. на Київщині 546

Фастівський р-н Київської обл. 61, 319, 481, 489, 494, 598

Федорівка, с. Глобинського р-ну Харківської обл. 159

Федорівка, с. Новодолазького р-ну Харківської обл. 591

Франція 174, 251, 680

Фронтівка, с. Оратівського р-ну Вінницької обл. 260

Фрунзівський р-н Одеської обл. 286, 293, 410

Фурманка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95, 100, 260, 529

Х

Хабенський р-н Київської обл. 494

Хабнянський р-н Чернігівської обл. 633

Харківка, с. Буцького р-ну Київської обл. 514

Харків, м. 8, 22, 26, 37, 84, 91, 99, 106, 112, 128–130, 138, 151, 152, 224, 237, 262, 263, 278, 280, 285, 288, 293, 300, 302, 304, 309, 315, 318, 332, 333, 353, 365, 367, 432, 476, 490, 495, 517, 545, 553, 563, 564, 572, 578, 581, 583, 589, 591, 597, 601, 610, 618, 636, 643, 662, 667, 671, 681

Харків-Балашівка, зал. ст. 518

Харківська обл., Харківщина 41, 69, 74, 78, 82–84, 99, 105, 106, 112, 116, 124, 128, 132, 134, 151, 153, 159, 165, 167, 173, 178, 179, 185, 220, 225, 226, 230, 238, 240, 251, 254, 271, 272, 278, 286, 291, 293, 294, 306, 310, 318, 327, 328, 334, 335, 338, 344,

345–348, 350–352, 355, 356, 363, 365, 367, 384, 387, 404, 405, 414, 415, 417, 424, 434, 442, 445, 446, 452, 453, 458, 462, 464, 465, 467, 475, 476, 486, 489, 492, 513, 518, 519, 531, 533, 543, 547, 549, 552, 554, 559, 560, 563, 564, 566–568, 575, 578, 581, 582, 585, 587–589, 591, 594, 596, 600, 601, 611, 618, 622, 629, 631, 647, 649, 652, 661, 666–668, 670, 677, 678

Харківський р-н Харківської обл. 601

Херсон, м. Одеської обл. 365, 378, 426, 431, 490, 509

Херсонська обл. 221, 350, 351, 520, 607

Херсонський р-н Одеської обл. 73, 320, 365

Хмельівський р-н на Одещині 60, 116, 633, 652

Хмельницька обл. 200, 241, 297, 602, 614

Хмельницький, м. 593, 681

Хмільник, м., рц Вінницької обл. 493

Хмільницький р-н Вінницької обл. 174, 241, 251, 328, 405

Хмільова, с. Вінницького р-ну Вінницької обл. 493

Ходорків, с. Попільнянського р-ну Київської обл. 73, 324

Ходьківці, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 200

Холмщина 616

Холодівка, с. Тульчинського р-ну Вінницької обл. 14, 260

Холодна Гора, р-н м. Харкова 583

Хорлівський р-н Одеської обл. 116, 433, 465

Хорольський р-н Харківської обл. 83, 251, 291, 405, 591

Хороше Озеро, с. Ніжинського р-ну Київської обл. 251, 405

Хороше, с. Межівського р-ну Дніпропетровської обл. 498

Хотімля, с. на Харківщині 681

Христинівка, с., рц на Вінниччині 260

Христинівський р-н Вінницької обл. 100, 106, 108, 174, 240, 241, 251, 260, 405, 596

Христинівський р-н Київської обл. 489, 494, 514

Хрущовата, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159

Ц

Царедарівка, с. Доманівського р-ну на Херсонщині 28, 59, 88, 114, 138, 144, 159, 169, 190, 204, 235, 236

Царекостянтинівський р-н Дніпропетровської обл. 245, 410, 491, 498, 541

Царичанський р-н Дніпропетровської обл. 498, 541

Царівка, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540

Цвіткове, зал. ст. на Київщині 194

Цебриківський р-н Одеської обл. 365, 541

Центрально-Чорноземна область, ЦЧО РСФРР 21, 31, 46, 357, 381, 438, 440, 443, 482, 492, 501, 515, 544, 623, 649, 652, 654, 658, 660, 661, 665, 670, 678, 679

Ципки, с. Гадяцького р-ну Харківської обл. 226

Цілуйкове, с. Новопсковського р-ну Донецької обл. 521

Цюрупинський р-н на Одещині 365

Ч

Чайки, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504

Чарлінка, с. Магдалинівського р-ну Дніпропетровської обл. 502

- Челябінськ, м. в РСФРР 636
Чемерис-Волоські, с. Барського р-ну Вінницької обл. 226
Чепишки, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 591
Червона Гута, с. на Київщині 541
Червона Долина, хут. Теплицького р-ну на Вінниччині 14
Чердаклі, с. Старомикільського р-ну Донецької обл. 48
Черепин, с. Тетіївського р-ну Київської обл. 477
Черешенька, с. Деражнянського р-ну Вінницької обл. 240
Черкаси, м., рц Київської обл. 477, 560
Черкаський р-н Київської обл. 494, 598
Черкаські Тишки, с. Липецького р-ну Харківської обл. 16
Чернин, с. Таращанського р-ну Київської обл. 481
Чернишенське, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Чернишівський р-н 242
Чернівці, с., рц Вінницької обл. 570
Чернівецький р-н Вінницької обл. 569
Чернігів, м., оц 294, 367, 527, 578, 618
Чернігівська обл., Чернігівщина 19, 155, 272, 293, 294, 303, 305, 306, 317, 328, 334, 335, 345, 346, 356, 390, 403, 415, 442, 452, 453, 458, 462, 464, 467, 476, 492, 518, 522, 527, 533, 534, 543, 549, 552, 559, 560, 564, 565, 582, 587, 594, 596, 597, 600, 608, 633, 661, 670
Чернігівський р-н Чернігівської обл. 242, 596
Чернявка, с. на Житомирщині 489
Черняхівський р-н Вінницької обл. 522, 633
Черняхівський р-н Київської обл. 494, 514
Черповоди, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95, 100, 529
Чехословаччина 422
Чечельницький р-н Вінницької обл. 241
Чигиринський р-н Київської обл. 319, 494, 680
Чиколапівка, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260
Чиналівка, с. Кременчуцького р-ну Харківської обл. 242
Чоповичі, смт, рц Київської обл. 621
Чорбівка, с. Кобеляцького р-ну Харківської обл. 159
Чорне, море 588
Чорнобаївського р-н Київської обл. 494
Чорнорудка, с. ім. Петровського р-ну Київської обл. 598
Чорнуський р-н Харківської обл. 405
Чорнухинський р-н Харківської обл. 106, 112, 138, 159, 178, 251, 291, 405, 424
Чубарівка, с., рц Дніпропетровської обл. 299
Чубарівка, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223
Чубарівський р-н Дніпропетровської обл. 11, 52, 299, 305, 464, 498, 512, 518, 541, 629, 631, 659
Чугуїв, м., рц Харківської обл. 238, 601, 681
Чугуївський р-н Харківської обл. 159, 202, 291, 591
Чуднів, с. Дзержинського р-ну Вінницької обл. 523
Чуднів, с., рц Вінницької обл. 570
Чуднівський р-н Вінницької обл. 11, 29, 241, 328, 481, 483, 523, 569, 652

Чутівський р-н Харківської обл. 151, 153, 159, 291, 435, 486, 591, 596

Ш

- Шадневе, с. Нехворощанського р-ну Харківської обл. 159
Шайлакове, с. Тальнівського р-ну Київської обл. 471
Шамівка, с. Нововасилівського р-ну Дніпропетровської обл. 473
Шамраївка, с. Сквирського р-ну Київської обл. 396
Шандрівка, с. Павлоградського р-ну Дніпропетровської обл. 584
Шапарське, с. Новопокровського р-ну Донецької обл. 505, 513, 516, 521
Шарин, с. Уманського р-ну Київської обл. 529
Шаргородський р-н Вінницької обл. 241
Шаровечна, с. Проскурівського р-ну Вінницької обл. 200
Шахворостівка, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
Шевченко, с. Нехворощанського р-ну Харківської обл. 159
Шевченківський окр., Шевченківщина Київської обл. 324
Шевченківський р-н, Шевченківщина Київської обл. 73, 79
Шелевська, с. Семенівського р-ну Харківської обл. 159
Шенкове, с., рц ім. Петровського р-ну Київської обл. 598
Шепетівка, м. Вінницької обл. 80
Шепетівський р-н Вінницької обл. 174, 251, 405
Шибене, с. Бородянського р-ну Київської обл. 382
Шиєцька Буда, с. Мархлевського р-ну Київської обл. 499
Шинківщина, хут. Хорольського р-ну Харківської обл. 226
Широке, с. на Запорозжі 441
Шнайдемюль у Німеччині 572
Шполянський р-н Київської обл. 102, 106, 110, 242, 494, 515, 598
Шульгине, с. Старобільського р-ну Донецької обл. 555
Шурівці, с. Немирівського р-ну Вінницької обл. 260

Щ

- Щегліївка, с. Коростишівського р-ну Київської обл. 540
Щедрове, с. Летичівського р-ну Вінницької обл. 223

Ю

- Юр'ївка, с., рц на Дніпропетровщині 562

Я

- Яблуневське, с. Оржицького р-ну Харківської обл. 159
Яблунівка, с. Мархлевського р-ну Київської обл. 499
Яблунівка, с. Прилуцького р-ну Чернігівської обл. 527, 608
Яготин, зал. ст. на Полтавщині 546
Яготинський р-н Київської обл. 178, 251, 405, 486, 652
Якимівський р-н Дніпропетровської обл. 491, 496, 498, 513, 541, 647
Яковенкове, с. Балаклійського р-ну Харківської обл. 567
Якутська АСРР в РСФРР 236, 246, 381
Якушинці, с. Вінницького р-ну Вінницької обл. 493
Ялта, с. на Маріупольщині 418
Ямпіль, Ямпіль-Подільський, смт, рц Вінницької обл. 174, 251, 289, 405

Ямпільський р-н Вінницької обл. 289

Янушпіль, смт на Вінниччині 570

Янушпільський р-н Вінницької обл. 103, 260, 569, 652

Японія 406, 681

Яроватка, с. Уманського р-ну Вінницької обл. 95

Ярунський р-н Київської обл. 471

Яструбщина, с. Глухівського р-ну Київської обл. 45

Ятрань, р. 20

Яхни, с. Богуславського р-ну Київської обл. 504

Перелік документів

1932

1. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хлібозаготівлі. 3 січня 1932 р.
2. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про виконання плану хлібозаготівель у Зінов'євському та Новомосковському районах. 3 січня 1932 р.
3. Розпорядження приймальні ВУЦВК бериславському дільничному прокуророві та Великоолександрівському райвиконкомові на Одещині про перевірку скарги В. Кота щодо розкуркулення його сім'ї. 5 січня 1932 р.
4. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хлібозаготівлі у Старокостянтинівському районі. 6 січня 1932 р.
5. Лист робітника-вантажника С. Торгала до Г. Петровського про голодування на Одещині. 10 січня 1932 р.
6. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про понадпланові хлібозаготівлі. 11 січня 1932 р.
7. Постанова президії Устимівського райвиконкому про ліквідацію артілі «Незаможник» на Одещині. 12 січня 1932 р.
8. Повідомлення сількора К. Кореневого до ВУЦВК про свавілля місцевих керівників у хуторі Лідине на Харківщині. 14 січня 1932 р.
9. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хід хлібозаготівель у Новоукраїнському районі Одеської області. 14 січня 1932 р.
10. Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У «Питання хлібозаготівель». 15 січня 1932 р.
11. Доповідь Укрколгоспцентру на республіканській радіонаradі про виконання плану хлібозаготівель з урожаєм 1931 року. 17–18 січня 1932 р.
12. Акт обстеження стану колгоспу «Вільний Жовтень» за скаргою селян с. Ерделівка на Одещині про голодування. 19 січня 1932 р.
13. Лист робітника К. Бартка до Й. Сталіна про непомірний план хлібозадачі й приниження гідності його батька. 20 січня 1932 р.
14. Матеріали гайсинського дільничного прокурора про беззаконня під час хлібозаготівлі в с. Бажільне Теплицького району на Вінниччині. 22 січня 1932 р.
15. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про скорочення витрат пшениці на потреби постачання. 23 січня 1932 р.
16. Заява жителя с. Черкаські Тишки Липецького району на Харківщині Г. Веремія до Г. Петровського про зняття додаткового хлібозаготівельного плану. 23 січня 1932 р.
17. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хлібозаготівлі. 25 січня 1932 р.
18. Постанова Секретаріату ЦК КП(б)У про стан та перебіг хлібозаготівель у Володарському районі Київської області. 29 січня 1932 р.
19. Витяг із доповідної записки ДПУ УСРР «Про оперативні заходи органів ДПУ». 1 лютого 1932 р.

20. Лист комсомольця Пастушенка із с. Полонисте Чабанського р-ну на Вінниччині до Й. Сталіна про вивіз хліба й голодування колгоспників. 10 лютого 1932 р.
21. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про збір колгоспних насінневих фондів і заходи насінневої та продовольчої допомоги районам, що потерпіли від посухи. 16 лютого 1932 р.
22. Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про збір і зберігання колгоспних насінневих фондів. 16 лютого 1932 р.
23. Директивний лист ЦК КП(б)У та РНК УСРР до обкомів, міськкомів і райкомів партії про мобілізацію насінневих фондів і організацію взаємодопомоги недорідним районам. 17 лютого 1932 р.
24. Витяг із постанови бюро Київського обкому КП(б)У про збирання насінневих фондів. 18 лютого 1932 р.
25. Повідомлення члена ВУЦВК О. Вельме про примусову хлібозаготівлю й знуцання над колгоспниками с. Калчанівка Люксембурзького району Дніпропетровської області. 18 лютого 1932 р.
26. Скарга робітника цукроварні Г. Туза щодо розкуркулення його господарства й голодування сім'ї. 18 лютого 1932 р.
27. Лист голови ВУЦВК Г. Петровського до Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в ряді областей УСРР і заходи щодо їх подолання. Не раніше 23 лютого 1932 р.
28. Постанова Херсонського міськкому КП(б)У про хлібозаготівлі. 1 березня 1932 р.
29. Витяг з інформзведення Укрколгоспцентру про приховування врожаю під час хлібозаготівлі у колгоспному секторі України. Не раніше 1 березня 1932 р.
30. Заява середняка А. Синявського з с. Мишарівка на Вінниччині до ВУЦВК про реквізування сільрадою продовольства, майна та засудження до позбавлення волі. 2 березня 1932 р.
31. Постанова Комітету заготівель при РПО СРСР про план заготівель гарнцю на березень 1932 року. 3 березня 1932 р.
32. Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів партії, Молдавського обкому, міськкомів та райкомів Донбасу про хід збирання насінневих фондів. 6 березня 1932 р.
33. Доповідна записка завідувачки дитбудинку м. Пирятин П. Чернової Наркомосу УСРР про виснаження дітей від недоїдання та хвороб. 6 березня 1932 р.
34. Вирок Київського обласного суду в справі селян Г. і В. Овчарів, звинувачених за протест проти реквізування особистих речей у рахунок невиконаної хлібоздачі. 6 березня 1932 р.
35. Доповідна записка Вінницького обкому партії ЦК КП(б)У про підготовку до посівної кампанії та збирання насінневого фонду. 7 березня 1932 р.
36. Лист членів артілі «Більшовик» Решетилівського району на Харківщині до Г. Петровського про відсутність хліба та посівматеріалу. 10 березня 1932 р.
37. Витяг з інформації німецького генерального консульства у Харкові для Посольства Німеччини в СРСР про становище у сільському господарстві. 12 березня 1932 р.

38. Повідомлення Христинівської райколгоспспілки на Уманщині до ВУЦВК про результати розгляду справи селянина Замороки. 13 березня 1932 р.
39. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) на телеграму секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про хлібозаготівлі в Україні. 16 березня 1932 р.
40. Вирок Одеського обласного суду в справі розкуркуленого селянина В. Самойлова. 16 березня 1932 р.
41. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про збирання колгоспних насінневих фондів та організацію взаємодопомоги. 17 березня 1932 р.
42. Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про хлібозаготівлі та весняну посівну кампанію. 18 березня 1932 р.
43. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчу допомогу Зінов'євському. 18 березня 1932 р.
44. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчу допомогу АМСРР. 18 березня 1932 р.
45. Доповідна записка позаштатного інспектора Глухівської райКК – РСІ М. Дорошенко про розкуркулення і виключення П. Романенка з колгоспу. 19 березня 1932 р.
46. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про трактори для України. 21 березня 1932 р.
47. Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії з повідомленням постанови ЦК КП(б)У про усунення обмежень щодо перевезення незначної кількості хліба. 22 березня 1932 р.
48. Лист голови ЦКК КП(б)У – наркома РСІ УСРР В. Затонського до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про економічне становище та продовольчі труднощі на Маріупольщині. 24 березня 1932 р.
49. Відомості про надходження скарг до приймальні голови ВУЦВК з 1 до 20 лютого 1932 року. 26 березня 1932 р.
50. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насінневі вантажі. 27 березня 1932 р.
51. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про збір колгоспних насінневих фондів по Україні і Середній Волзі. 27 березня 1932 р.
52. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про підсумки роботи колгоспів у 1931 році та завдання їх подальшого організаційно-господарського зміцнення. 28 березня 1932 р.
53. Протокол президії Брацлавської районної контрольної комісії Вінницької області про оголошення догани уповноваженому Зуєву за зловживання владою під час хлібозаготівель. 28 березня 1932 р.
54. Витяг із протоколу засідання Бородянського райвиконкому Київської області з приводу розкуркулення селян. 28 березня 1932 р.
55. Телеграма ЦК КП(б)У до міськкомів і райкомів партії про збирання насіння на місцях та організацію колгоспної взаємодопомоги. 29 березня 1932 р.
56. Витяг із протоколу засідання РНК УСРР з приводу заборони заслонних загонів із відбирання хліба у колгоспників і звільнення ув'язнених у справах хлібозаготівель. 1 квітня 1932 р.
57. Лист Кантемирівського райкому партії до Центрально-Чорноземного обкому ВКП(б) про наплив до району жителів з України. 1 квітня 1932 р.

58. Скарга мешканця с. Нижня Сироватка на Харківщині К. Рибалки до ВУЦВК щодо примусового відібрання худоби у бідняків та середняків. 1 квітня 1932 р.

59. Постанова колегії Наркомзему СРСР «Про виконання планів задачі тваринницькими колгоспними товарними фермами молока і м'яса». 3 квітня 1932 р.

60. Лист секретаря Одеського обкому партії М. Майорова до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про продовольчі труднощі у Новомиргородському районі та надання допомоги ряду районів області. 3 квітня 1932 р.

61. Витяг із повідомлення фахівського дільничного прокурора до ВУЦВК про притягнення до кримінальної відповідальності керівників колгоспів за відсутність хліба та посівматеріалу. 4 квітня 1932 р.

62. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насінневу позику УСРР. 4 квітня 1932 р.

63. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про надання зернової позики УСРР. 5 квітня 1932 р.

64. Лист робітників станції Вапнярка до М. Калініна про голодування їхніх сімей. 5 квітня 1932 р.

65. Лист секретаря Київського обкому партії М. Демченка до С. Косіора про становище в Жашківському районі. 6 квітня 1932 р.

66. Витяг із протоколу засідання Політбюро ЦК КП(б)У. 7 квітня 1932 р.

67. Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР про хід ма-слозаготівель та експорт масла. 9 квітня 1932 р.

68. Лист колгоспника с. Кумарі Любашівського району на Одещині Ф. Му-сієнка до ЦК ВКП(б) про масове зубожіння й голодування селян. 13 квітня 1932 р.

69. Розпорядження завідувача приймальні голови ВУЦВК Лозівському райвиконкому на Харківщині про вжиття термінових заходів для поліпшення становища голодуючих колгоспників. 15 квітня 1932 р.

70. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насінневу позику Україні. 19 квіт-ня 1932 р.

71. Записка голови Раднаркому УСРР В. Чубаря прямим проводом в Одесу секретареві ЦК КП(б)У С. Косіору про одержання з Москви дозволу на видачу насінневої позики і продовольчої допомоги колгоспникам. 19 квітня 1932 р.

72. Розпорядження завідувача приймальні голови ВУЦВК бериславському дільничному прокуророві й голові Великоолександрівського райвиконкому про припинення утиску одноосібників с. Трифонівка. 19 квітня 1932 р.

73. Витяг зі звіту Укрколгоспцентру про застосування примусових заходів до колгоспів та колгоспників. Не раніше 20 квітня 1932 р.

74. Витяг із протоколу засідання президії Біловодського райвиконкому Харківської області з приводу рішень Новоолександрівської сільради про рек-візування майна селян. 21 квітня 1932 р.

75. Доповідна записка заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова В. Молотову про продовольче постачання України. 22 квітня 1932 р.

76. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хліб. 23 квітня 1932 р.

77. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про заходи з хлібопостачання Украї-ни. 23 квітня 1932 р.

78. Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора до секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна про економічне і політичне становище в південній частині степових районів України та продовольчі труднощі. 26 квітня 1932 р.

79. Довідка відділу агітації та масових кампаній ЦК КП(б)У і зведення з листів, надісланих до ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У, з питань хлібозаготівель та голоду в Україні. 28 квітня 1932 р.

80. Лист Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У про незадовільне продовольче постачання міст області. 28 квітня 1932 р.

81. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про продовольчі культури». 29 квітня 1932 р.

82. Відповідь Недригайлівської райКК – РСІ Харківської області на запит ВУЦВК щодо скарги селян артілі «Перемога». 29 квітня 1932 р.

83. Витяг з інформації секретно-політичного відділу ОДПУ про масові виступи селянства в 1931 – березні 1932 рр. Не раніше квітня 1932 р.

84. Відповіді органів місцевої влади на запити ВУЦВК про вирішення справ за скаргами селян. Квітень – листопад 1932 р.

85. Доповідна записка голові правління Укрколгоспцентру про факти свавілля й самосуду над колгоспниками у Павлоградському районі на Дніпропетровщині. 4 травня 1932 р.

86. Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про скасування вироку Верхньотеплівського нарсуду у справі селян Куриліних. 5 травня 1932 р.

87. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про продовольчу та насінневу допомогу районам Вінницької і Київської областей. 5 травня 1932 р.

88. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про план хлібозаготівель з урожаю 1932 року та розгортання колгоспної торгівлі хлібом». 6 травня 1932 р.

89. Спецдонесення Вінницького обласного відділу ДПУ обкому КП(б)У про факти голоду і випадки смерті в Тростянецькому районі. 8 травня 1932 р.

90. Доповідна записка Одеського облоргкомітету ВУЦВК про результати перевірки справи щодо реквізування майна в одноосібників с. Трифонівка Великоолександрівського району. 8 травня 1932 р.

91. Лист В. Куйбишева до В. Чубаря про необхідність безумовного виконання планових завдань сівби ярових і олійних культур. 10 травня 1932 р.

92. Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про пом'якшення вироку середнякові С. Лободі за агітацію проти колективізації. 11 травня 1932 р.

93. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про завезення зерна до України. 16 травня 1932 р.

94. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про постачання буряківницьких колгоспів України. 16 травня 1932 р.

95. Довідка організаційно-інструкторського відділу ЦК КП(б)У про становище в Уманському районі Вінницької області. 16 травня 1932 р.

96. Лист без підпису до ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про загрозу масової смертності населення внаслідок штучного голоду в УСРР. 16 травня 1932 р.

97. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо виконання постанов ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу Україні. 17 травня 1932 р.

98. Обвинувальний висновок Снігурівського райвідділу ДПУ в справі групи мешканців с. Новосеvastополь Одеської області. 19 травня 1932 р.

99. Лист Харківського обкому партії до ЦК КП(б)У про незадовільне продовольче постачання області. 19 травня 1932 р.

100. Лист уповноваженого ЦК КП(б)У А. Річицького до С. Косіора про масовий голод, смертність і людоїдство в Уманському районі Вінницької області. 20 травня 1932 р.

101. Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора до ЦК ВКП(б) про скасування заборони перевезення ручним багажем продовольчих продуктів. 20 травня 1932 р.

102. Витяг із протоколу засідання бюро Київського обкому КП(б)У з приводу продовольчої допомоги районам області. 20 травня 1932 р.

103. Витяг із доповідної записки секретаря Янушпільського райкому КП(б)У Вінницької області про факти голодування і смертності населення. 20 травня 1932 р.

104. Постанова РНК СРСР про хліб для забезпечення Ленінграда, Москви і Півдня України. 21 травня 1932 р.

105. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виділення продовольства для областей УСРР. 21 травня 1932 р.

106. Витяг із протоколу засідання РНК УСРР із приводу фінансової та продовольчої допомоги колгоспам, що потерпіли від неврожаю 1931 року. 21 травня 1932 р.

107. Припис Тульчинської дільничної прокуратури райвиконкомові про скасування рішень Тростянецької сільради щодо П. Лисогора, виключеного з колгоспу за невиконання плану хлібозаготівлі. 21 травня 1932 р.

108. Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня 1932 р.

109. Телеграма ЦК КП(б)У до Дніпропетровського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня 1932 р.

110. Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня 1932 р.

111. Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня 1932 р.

112. Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам області. 21 травня 1932 р.

113. Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавського обкому партії про надання продовольчої допомоги окремим районам АМСРР. 21 травня 1932 р.

114. Постанова РНК СРСР про продовольчі культури. 23 травня 1932 р.

115. Доповідна записка голови Держплану СРСР В. Куйбишева про продовольче становище країни. 23 травня 1932 р.

116. Лист Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про важке продовольче становище сільських учителів. 23 травня 1932 р.

117. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відрядження до УСРР В. Молотова з групою керівних працівників. 24 травня 1932 р.

118. Постанова Політбюро ЦК і президії ЦК КП(б)У «Про масове викривлення політики партії в Драбівському районі». 25 травня 1932 р.

119. Висновок слідчого Коростишівської дільничної прокуратури Київської області про розслідування скарги щодо безгосподарності й свавілля керівників колгоспу «Новий шлях». 25 травня 1932 р.

120. Телеграма ЦК КП(б)У до Вінницького обкому партії про надання продовольчої допомоги районам області, які перебувають у найбільш важкому становищі. 25 травня 1932 р.

121. Телеграма ЦК КП(б)У до Київського обкому партії про надання продовольчої допомоги районам області, які перебувають у найбільш важкому становищі. 25 травня 1932 р.

122. Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії про надання продовольчої допомоги районам області, які перебувають у найбільш важкому становищі. 25 травня 1932 р.

123. Телеграма ЦК КП(б)У до Молдавського обкому партії про надання продовольчої допомоги районам, які перебувають у найбільш важкому становищі. 25 травня 1932 р.

124. Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про організацію допомоги колгоспам районів, уражених голодом. 25 травня 1932 р.

125. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) на повідомлення В. Молотова, Я. Яковлева та А. Мікояна про стан сівби в Україні. 26 травня 1932 р.

126. Телеграма ЦК КП(б)У до Маріупольського міськкому партії про надання продовольчої допомоги районам, які перебувають у найбільш важкому становищі. 27 травня 1932 р.

127. Телеграма ЦК КП(б)У до Дніпропетровського обкому партії про надання продовольчої допомоги районам області, які перебувають у найбільш важкому становищі. 28 травня 1932 р.

128. Відповідь Новогеоргіївського райвиконкому Харківської області ВУЦВК про результати перевірки скарги щодо голодування колгоспників артілі «Більшовик». 28 травня 1932 р.

129. Телеграма секретаря ЦК ВКП(б) Й. Сталіна до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора і голови РНК УСРР В. Чубаря про надання насінневої допомоги Одеській області. 29 травня 1932 р.

130. Телеграма ЦК КП(б)У, РНК та ДПУ УСРР до Й. Сталіна щодо насінневої позики Одеській області. 29 травня 1932 р.

131. Акт обстеження стану господарства розкуркуленого селянина Я. Яремка із с. Білки Тростянецького району на Харківщині. 30 травня 1932 р.

132. Телеграма ЦК КП(б)У до Бердянського райкому партії про відпуск тюльки голодуючим. 31 травня 1932 р.

133. Витяг із листа секретаря Христинівського райкому КП(б)У Вінницької області про продовольчі труднощі у селах району. Травень 1932 р.

134. Витяг із протоколу засідання РНК УСРР із приводу продовольчої допомоги голодуючим. 1 червня 1932 р.

135. Лист членів бригади Київського обласного бюро по Богуславському району до ЦК КП(б)У про факти голодування жителів с. Медвин. 1 червня 1932 р.

136. Спеціальне повідомлення Вінницького обласного відділу ДПУ обкому КП(б)У про випадок людоїдства у Вороновицькому районі. 2 червня 1932 р.

137. Витяг із протоколу засідання Градизької районної КК – РСІ Харківської області щодо скарги розкуркуленого селянина Г. Черниша. 9 червня 1932 р.

138. Лист Г. Петровського до В. Молотова та Й. Сталіна про важке продовольче становище та голод в УСРР. 10 червня 1932 р.

139. Лист В. Чубаря до В. Молотова та Й. Сталіна про становище в сільському господарстві УСРР. 10 червня 1932 р.

140. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б). 12 червня 1932 р.

141. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо надання продовольчої допомоги УСРР. 14 червня 1932 р.

142. Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича про звернення керівників УСРР до ЦК ВКП(б). 15 червня 1932 р.

143. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продаж горілки. 16 червня 1932 р.

144. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу УСРР. 16 червня 1932 р.

145. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про підготовку до хлібозбиральної кампанії в УСРР. 16 червня 1932 р.

146. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про звернення до ЦК ВКП(б) за продовольчою допомогою Україні. 17 червня 1932 р.

147. Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про надання додаткової продовольчої допомоги районам, які перебувають у винятково важкому становищі. 17 червня 1932 р.

148. Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича та В. Молотова про організацію хлібозаготівельної кампанії 1932 р. 18 червня 1932 р.

149. Лист комсомольця Г. Ткаченка до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про економічні труднощі на селі та політичний настрій населення. 18 червня 1932 р.

150. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу допомогу Україні. 20 червня 1932 р.

151. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про додаткову продовольчу допомогу районам, які перебувають у найбільш важкому становищі. 21 червня 1932 р.

152. Телеграма ЦК КП(б)У до Одеського обкому партії про надання продовольчої допомоги районам області, які перебувають у важкому становищі. 21 червня 1932 р.

153. Телеграма ЦК КП(б)У до Харківського обкому партії про надання додаткової продовольчої допомоги окремим районам області. Не раніше 21 червня 1932 р.

154. Телеграма Й. Сталіна до Л. Кагановича про підготовку пленуму ЦК ВКП(б) та розгортання пропаганди перемоги колгоспного ладу. 22 червня 1932 р.

155. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про підготовку наради з питань хлібозаготівель. 23 червня 1932 р.

156. Постанова РНК СРСР про план хлібозаготівель на липень 1932 року. 25 червня 1932 р.

157. Витяг із протоколу об'єднаного засідання президії ВУЦВК і РНК УСРР з приводу роботи органів державної прокуратури в ході колективізації. 28 червня 1932 р.

158. Лист Л. Кагановича до Й. Сталіна про нараду з питань хлібозаготівель. 28 червня 1932 р.

159. Доповідна записка Харківського обкому партії ЦК КП(б)У про надзвичайно напружене продовольче становище в окремих районах області. Червень 1932 р.

160. Лист А. Кагановича до Й. Сталіна про підсумки всесоюзної наради з питань хлібозаготівель. 1 липня 1932 р.
161. Витяг із листа А. Кагановича до Й. Сталіна щодо участі А. Кагановича і В. Молотова у Всеукраїнській партконференції. 2 липня 1932 р.
162. Лист Й. Сталіна до А. Кагановича та В. Молотова з оцінкою керівництва УСРР. 2 липня 1932 р.
163. Обвинувальний висновок Баришівського районного відділу ДПУ Київської області у справі мешканця с. Остролуччя І. Стешенка. 4 липня 1932 р.
164. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про збиральну кампанію 1932 року. 5 липня 1932 р.
165. Лист В. Молотова і А. Кагановича до Й. Сталіна про хід обговорення на засіданні Політбюро ЦК КП(б)У та Всеукраїнській партконференції плану хлібозаготівель. 6 липня 1932 р.
166. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про план хлібозаготівель у селянському секторі. 6 липня 1932 р.
167. Телеграма В. Молотова і А. Кагановича до Й. Сталіна про необхідність замовчування справжнього становища в УСРР. 6 липня 1932 р.
168. Витяг із резолюції III Всеукраїнської конференції КП(б)У про підсумки весняної посівної кампанії, хлібозаготівельну та збиральну кампанії і завдання організаційно-господарського зміцнення колгоспів. 6–9 липня 1932 р.
169. Постанова ЦК ВКП(б) про організацію хлібозаготівель в 1932 році. 7 липня 1932 р.
170. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про пропоявувальні роботи в Україні. 8 липня 1932 р.
171. Витяг із протоколу виїзного засідання президії Томашпільського райвиконкому Вінницької області про розпуск колгоспу в с. Томашпілка. 8 липня 1932 р.
172. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про експорт хліба у третьому кварталі 1932 року. 9 липня 1932 р.
173. План хлібозаготівель по УСРР на 1932 рік. 10 липня 1932 р.
174. Доповідна записка Вінницької обколгоспспілки Укрколгоспцентру про виходи з колгоспів області. Не раніше 10 липня 1932 р.
175. Відповідь Жашківського райвиконкому Київської області на лист ВУЦВК щодо скарги П. Сидорука з приводу неприпустимого стану артілі «Нове життя» та голодування його родини. 11 липня 1932 р.
176. Лист звенигородського дільничного прокурора до Київського обласного прокурора про факти людодіства в с. Тарасівка. Не раніше 11 липня 1932 р.
177. Повідомлення газети «Радянське село» про репресивні заходи щодо селян під час хлібозаготівлі в с. Капустянець на Харківщині. 12 липня 1932 р.
178. Доповідна записка ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про масовий вихід селян із колгоспів. 13 липня 1932 р.
179. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про повернення натуральної продовольчої та насінневої позики, отриманої колгоспами і радгоспами навесні 1932 року. 15 липня 1932 р.
180. Лист білоруських робітників до ЦК КП(б)У про наплив до республіки голодних українців. 15 липня 1932 р.

181. Витяг із листа Й. Сталіна до А. Кагановича та В. Молотова про необхідність зміцнення керівництва ЦК КП(б)У. Не пізніше 15 липня 1932 р.
182. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення державного фонду і недоторканного фонду хлібофуражу. 16 липня 1932 р.
183. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель по секторах і культурах. 16 липня 1932 р.
184. Повідомлення вінницького обласного прокурора до прокуратури УСРР про випадки людоїдства в с. Нове Місто Монастирищенського району. Не раніше 17 липня 1932 р.
185. Лист ЦК КП(б)У і РНК УСРР до ЦК ВКП(б) із проханням переглянути розбивку плану хлібозаготівель по секторах для України. 19 липня 1932 р.
186. Повідомлення зміївського дільничного прокурора Харківської області до ВУЦВК про часткове повернення селянці М. Криволаповій незаконно ревізованого сільрадою майна. 20 липня 1932 р.
187. Витяг із листа Й. Сталіна до В. Молотова та А. Кагановича щодо підготовки закону про захист соціалістичної власності та застосування репресій до противників колгоспного ладу. 20 липня 1932 р.
188. Інформація секретно-політичного відділу ОДПУ про антиколгоспний рух і голод в Україні. Не раніше 20 липня 1932 р.
189. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель в Україні з врожаю 1932 року. 21 липня 1932 р.
190. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель на липень 1932 року. 23 липня 1932 р.
191. Лист ЦК КП(б)У до обласних, міських і районних комітетів партії про незадовільний хід виконання постанови III Всеукраїнської партійної конференції з питань хлібозаготівель. 23 липня 1932 р.
192. Лист Й. Сталіна до А. Кагановича та В. Молотова з обґрунтуванням необхідності ухвали закону про захист соціалістичної власності. Не раніше 24 липня 1932 р.
193. Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель у Донецькій області. 25 липня 1932 р.
194. Лист Шполянського райкому партії Київської області до ЦК КП(б)У про факти людоїдства у селах району. 25 липня 1932 р.
195. Лист Й. Сталіна до А. Кагановича про деяке зниження плану хлібозаготівель по УСРР. 25 липня 1932 р.
196. Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про посилення темпів хлібозаготівель. Не раніше 25 липня 1932 р.
197. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У з питань збиральної кампанії і хлібозаготівель. 26 липня 1932 р.
198. Витяг із листа Й. Сталіна до А. Кагановича щодо підготовки закону про охорону соціалістичної власності. 26 липня 1932 р.
199. Витяг із листа А. Кагановича до Й. Сталіна про зниження плану хлібозаготівель по УСРР і підготовку закону про охорону соціалістичної власності. 27 липня 1932 р.
200. Інформація Проскурівського райвідділу ДПУ Вінницької області про масовий вихід із колгоспів району. 28 липня 1932 р.

201. Лист завідувача приймальні голови ВУЦВК до харківського прокурора з приводу скарги одноосібника І. Мельника на репресивні заходи. 29 липня 1932 р.

202. Витяги із протоколів засідань правління та загальних зборів членів артілі ім. ХТЗ Чугуївського району на Харківщині про перегляд плану хлібозаготівлі. 30 липня – 16 серпня 1932 р.

203. Телеграма ЦК КП(б)У до обласних комітетів партії про вжиття негайних заходів щодо посилення хлібозаготівель. 31 липня 1932 р.

204. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про збирання врожаю і хлібозаготівлі. 1 серпня 1932 р.

205. Спеціальне донесення Дніпропетровської обласної міліції обкому КП(б)У про випадок людоїдства в с. Софіївка Бердянського району. 1 серпня 1932 р.

206. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про становище у сільському господарстві. 2 серпня 1932 р.

207. Витяг із протоколу засідання РНК СРСР. 3 серпня 1932 р.

208. Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У про затвердження Наркоматом землеробства СРСР завдань для УСРР з озимої сівби та оранки на зяб. 3 серпня 1932 р.

209. Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У до сільських райкомів партії про заходи з посилення хлібозаготівель. 7 серпня 1932 р.

210. Постанова ЦВК і РНК СРСР «Про охорону майна державних підприємств, колгоспів та кооперації й зміцнення громадської (соціалістичної) власності». 7 серпня 1932 р.

211. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи щодо боротьби зі спекуляцією хлібом. 9 серпня 1932 р.

212. Витяг із листа Й. Сталіна до Л. Кагановича про становище в УСРР та необхідність зміни керівництва республіки. 11 серпня 1932 р.

213. Постанова Наркомюсту УСРР про заборону продажу колгоспниками хліба до виконання плану хлібозаготівель. 15 серпня 1932 р.

214. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна щодо оцінки становища та кадрових змін в УСРР. 16 серпня 1932 р.

215. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про війська на Україні». 17 серпня 1932 р.

216. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні. 18 серпня 1932 р.

217. Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про зменшення плану хлібозаготівель в УСРР. 19 серпня 1932 р.

218. Протест артемівського дільничного прокурора Донецької області на незаконні постанови про переселення селян. 19 серпня 1932 р.

219. Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про відвантаження з України зерна на експорт. 19 серпня 1932 р.

220. Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про незадовільні темпи хлібозаготівель. 20 серпня 1932 р.

221. Наказ ДПУ УСРР про впорядкування викликів до ДПУ та вербувальної роботи. 21 серпня 1932 р.

222. Постанова Укрколгоспцентру про заборону видавати хліб у громадському харчуванні. 22 серпня 1932 р.

223. Постанова бюро Вінницького обкому КП(б)У про стан хлібозаготівель у Летичівському районі. 22 серпня 1932 р.
224. Телеграма посла Італії в Москві до міністра закордонних справ Італії про облави на жебраків та безпритульних дітей. 23 серпня 1932 р.
225. Лист А. Кагановича та В. Куйбишева до Й. Сталіна та В. Молотова про зменшення плану хлібозаготівель в УСРР. 24 серпня 1932 р.
226. Витяги із заяв селян про вихід з колгоспів, які надійшли до приймальні голови ВУЦВК. 25 серпня 1932 р.
227. Повідомлення Вінницької обласної прокуратури до ВУЦВК про результати розслідування розкуркулень у с. Бісівочки Ляхівського району. 26 серпня 1932 р.
228. Постанова Верховного суду УСРР про звільнення з-під варти селянина Г. Калінчука. 27 серпня 1932 р.
229. Телеграма заступника голови Ради праці і оборони СРСР В. Куйбишева до ЦК КП(б)У про необхідність прискорення відвантаження зерна з України на експорт. 27 серпня 1932 р.
230. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план хлібозаготівель в УСРР. 28 серпня 1932 р.
231. Лист Й. Сталіна до А. Кагановича про чистку Донецької обласної парторганізації та склад керівних кадрів. 28 серпня 1932 р.
232. Спеціальне повідомлення обласного управління міліції Одеському облвиконкому про виявлення підпільної хлібопекарні. 29 серпня 1932 р.
233. Витяг із протоколу засідання бюро скарг Зінов'євської міськради з приводу поновлення в правах колгоспниці О. Зборовської та повернення їй незаконно конфіскованого майна. 31 серпня 1932 р.
234. Постанова бюро Луганського міськкому КП(б)У про неприпустимість витрачання хліба на громадське харчування колгоспників. 31 серпня 1932 р.
235. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі. 1 вересня 1932 р.
236. Зведені дані про хід колективізації в СРСР. 1 вересня 1932 р.
237. Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про відвантаження з України зерна на експорт. 3 вересня 1932 р.
238. Протест чугуївського дільничного прокурора Харківської області на постанову Печенізького райвиконкому про розкуркулення селянки М. Ковальнової. 4 вересня 1932 р.
239. Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про необхідність прискорення відвантаження з України хліба на експорт. 5 вересня 1932 р.
240. Зі зведень Всесоюзного об'єднання Заготзерно про підготовку до хлібозаготівель в Україні. 7 вересня 1932 р.
241. Витяг із протоколу засідання президії Вінницького облвиконкому про хід виконання плану хлібозаготівель в області. 8 вересня 1932 р.
242. Довідка організаційного сектору Наркомзему УСРР «Про хід підготовки до осінньої сівби в одноосібному секторі». 9 вересня 1932 р.
243. Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про необхідність зменшення річного плану заготівель насіння льону. 9 вересня 1932 р.
244. Доповідна записка Вінницької обласної прокуратури до ВУЦВК про застудження селянок с. Стара Гута. 10 вересня 1932 р.

245. Розпорядження Наркомюсту УСРР про соціально-класовий підхід при винесенні вироків за постановою ЦВК і РНК СРСР від 7 серпня 1932 року. 14 вересня 1932 р.
246. Циркуляр ОДПУ СРСР про заходи із забезпечення виконання постанови уряду про заборону торгівлі хлібом. 16 вересня 1932 р.
247. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про порядок розпорядження централізованими ресурсами зерна і продуктами його переробки». 17 вересня 1932 р.
248. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про вислання з СРСР зарубіжної журналістки. 17 вересня 1932 р.
249. Лист завідувача школи на ст. Гречани Південно-Західної залізниці про голодування дітей. 21 вересня 1932 р.
250. Інструкція Верховного суду та ОДПУ СРСР щодо механізму застосування репресій за постановою ЦВК та РНК Союзу РСР від 7 серпня 1932 року. 22 вересня 1932 р.
251. Доповідна записка оргмасового відділу Укрколгоспцентру про причини виходу селян із колгоспів. 22 вересня 1932 р.
252. Телеграма з викладом постанови РНК СРСР та ЦК ВКП(б) про неможливість надання насінневої позики колгоспам і радгоспам. 23 вересня 1932 р.
253. Витяги із протоколів засідання Бородянського райвиконкому Київської області з приводу розкуркулення селян. Вересень 1932 р.
254. Доповідна записка начальника Робітничо-селянської міліції УСРР до ЦК КП(б)У про морально-політичний розклад особового складу в умовах поганого продовольчого постачання. Вересень 1932 р.
255. Витяги із протоколів засідань Бородянського райвиконкому на Київщині з приводу скасування рішень щодо розкуркулення середняків. Вересень – листопад 1932 р.
256. Телеграма В. Куйбишева до РНК УСРР і ЦК КП(б)У про прискорення поставок зерна на експорт. 1 жовтня 1932 р.
257. Звернення партколегії Харківської обласної контрольної комісії КП(б)У до Верховного суду УСРР у справі колишнього члена партії В. Немченка. 3 жовтня 1932 р.
258. Витяг із протоколу засідання президії Барського райвиконкому Вінницької області з приводу повернення хати розкуркуленому селянину Г. Криворучці. 6 жовтня 1932 р.
259. Постанова бюро Ямпільського райкому КП(б)У про адміністрування й перегини в с. Ратуш на Вінниччині. 10 жовтня 1932 р.
260. Доповідна записка Вінницького обкому партії до ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі та голод в області. 15 жовтня 1932 р.
261. Постанова Верховного суду УСРР про скасування вироку Вінницького облсуду в справі селянки П. Якименко. 16 жовтня 1932 р.
262. Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР М. Чернова про відправку Україною бобових на експорт. 16 жовтня 1932 р.
263. Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО СРСР О. Зикова і голови Всесоюзного об'єднання Союзборошно І. Лобачова про незадовільне відвантаження висівок на експорт з України. 17 жовтня 1932 р.
264. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про експорт хліба в 1932 році. 19 жовтня 1932 р.

265. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні та на Північному Кавказі. 22 жовтня 1932 р.
266. Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів, міськкомів і райкомів партії про посилення хлібозаготівель. 23 жовтня 1932 р.
267. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про необхідність подолання відставання України у виконанні плану хлібозаготівель. 25 жовтня 1932 р.
268. Телеграма заступника голови Комітету заготівель при РПО М. Чернова про прискорення відвантаження з України хліба на експорт. 25 жовтня 1932 р.
269. Телеграма Закавказького крайкому ВКП(б) до ЦК КП(б)У про прискорення відвантаження зерна з України для хлібопостачання краю. 27 жовтня 1932 р.
270. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні. 29 жовтня 1932 р.
271. Телефонограма В. Молотова до Й. Сталіна про обговорення в Політбюро ЦК КП(б)У питання про зниження плану хлібозаготівель у республіці. 29 жовтня 1932 р.
272. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель. 30 жовтня 1932 р.
273. Телефонограма В. Молотова до Й. Сталіна про заходи з виконання плану хлібозаготівель в Україні. 30 жовтня 1932 р.
274. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про поліпшення матеріально-побутових умов керівних районних працівників». 1 листопада 1932 р.
275. Витяг із протоколу засідання РНК УСРР з приводу встановлення зниженого плану хлібозаготівель в Україні. 1 листопада 1932 р.
276. Доповідна записка Вінницької облпрокуратури ВУЦВК про результати перевірки колективної скарги жителів с. Горчичне Дунаєвцького району щодо самоуправства сільських властей. 3 листопада 1932 р.
277. Телеграма Й. Сталіна до В. Молотова про скасування наказу Наркомзему СРСР про збір насінневих фондів. 3 листопада 1932 р.
278. Телеграма М. Хатаевича до С. Косіора, В. Молотова, В. Чубаря з пропозиціями щодо стимулювання хлібозаготівель. 4 листопада 1932 р.
279. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про посилення участі органів юстиції у проведенні хлібозаготівель. 5 листопада 1932 р.
280. Телеграма комісії В. Молотова до М. Хатаевича, С. Косіора, М. Майорова про посилення хлібозаготівель. 5 листопада 1932 р.
281. Телеграма В. Молотова до Одеському обкому КП(б)У про організацію судового процесу над керівниками колгоспу. 5 листопада 1932 р.
282. Телеграма М. Хатаевича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У з вимогою судових репресій до членів правлінь колгоспів. 5 листопада 1932 р.
283. Телеграма М. Хатаевича та В. Молотова до секретарів обкомів КП(б)У про недооблік значної частини хліба при обмолоті. 5 листопада 1932 р.
284. Телеграма В. Молотова до керівників Новоукраїнського району Одеської області про організацію судового процесу над винними у недообліку пшениці при обмолоті. 5 листопада 1932 р.
285. Телеграма В. Молотова до керівників Синельниківського району Дніпропетровської області про необхідність виконання плану хлібозаготівель. 6 листопада 1932 р.

286. Телеграма ЦК КП(б)У до обкомів партії про товарну блокаду районів, які не виконують плани хлібозаготівель. 6 листопада 1932 р.
287. Лист ЦК КП(б)У до обкомів та райкомів партії, директорів МТС про необхідність посилення темпів хлібозаготівель. 8 листопада 1932 р.
288. Обіжник Наркомюсту УСРР підлеглим установам на місцях про посилення репресій проти селян за невиконання хлібозаготівель. 9 листопада 1932 р.
289. Висновок слідчого Ямпільського районного суду щодо реквізування посівного матеріалу та майна у селян с. Ратуш на Вінниччині. 10 листопада 1932 р.
290. Постанова та інструкція РНК УСРР про застосування репресій до одноосібників за нездачу хліба. 11 листопада 1932 р.
291. Постанова бюро Харківського обкому КП(б)У про припинення заведення товарів у села, які не виконують планів хлібозаготівель. 14 листопада 1932 р.
292. Постанова РНК СРСР про випуск пшеничної горілки у IV кварталі 1932 року. 17 листопада 1932 р.
293. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з посилення хлібозаготівель. 18 листопада 1932 р.
294. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про ліквідацію контрреволюційних гнізд та розгром куркульських груп». 18 листопада 1932 р.
295. Витяг із протоколу засідання президії Шульгінської сільради Старобільського району Донецької області з приводу застосування репресивних заходів до селян-одноосібників. 18 листопада 1932 р.
296. Телеграма С. Косіора до В. Молотова щодо постанови про чистку п'яти районних партійних організацій. 19 листопада 1932 р.
297. Постанова РНК УСРР «Про хлібозаготівлі в господарствах родин червоноармійців та комскладу РСЧА». 20 листопада 1932 р.
298. Постанова РНК УСРР «Про заходи до посилення хлібозаготівель». 20 листопада 1932 р.
299. Телеграма В. Молотова до керівників Чубарівського району Дніпропетровської області, до голови Дніпропетровського облвиконкому про партійне керівництво хлібозаготівлями в районі. 20 листопада 1932 р.
300. Телеграма В. Молотова до Й. Сталіна про роботу в зв'язку з хлібозаготівлями в Україні. 20 листопада 1932 р.
301. Телеграма С. Косіора до секретарів обкомів партії про встановлення остаточних планів хлібозаготівель для кожного району. 20 листопада 1932 р.
302. Постанова РНК УСРР «Про одноразовий податок на одноосібні господарства». 21 листопада 1932 р.
303. Телеграма В. Молотова, В. Чубаря, В. Строганова, М. Калмановича до Й. Сталіна про надання права спецкомісії ЦК КП(б)У під час хлібозаготівель приймати остаточне рішення про вищу міру покарання. 21 листопада 1932 р.
304. Телеграма В. Молотова до С. Косіора про відрядження відповідально-го парткерівника до Чернігівської області у справі хлібозаготівель. 21 листопада 1932 р.
305. Телеграма В. Молотова до Дніпропетровському обкому КП(б)У про необхідність активізації хлібозаготівельної кампанії. 21 листопада 1932 р.

306. Зведені дані ДПУ УСРР про протидію хлібозаготівлям з боку комуністів і комсомольців у серпні – листопаді 1932 року. 22 листопада 1932 р.
307. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної комісії для ухвали смертних вироків. 22 листопада 1932 р.
308. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про чистку партосередків у деяких сільських районах України. 22 листопада 1932 р.
309. Обвинувальний висновок Харківського обласного відділу ДПУ УСРР у слідчій справі мешканців с. Крячківка Пирятинського району. 22 листопада 1932 р.
310. Витяг із доповідної записки ДПУ УСРР до ЦК КП(б)У «Про заходи по проведенню оперативного натиску на куркульсько-петлюрівські та контрреволюційні елементи». 22 листопада 1932 р.
311. Телеграма голови ЦК КП(б)У В. Затонського до С. Косіора про вжиття репресивних заходів до керівників Макарівського району Київської області. 23 листопада 1932 р.
312. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про засуджених у справі розкрадання колгоспного майна і саботаж хлібозаготівель в Україні. 24 листопада 1932 р.
313. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про особливого уповноваженого ОДПУ на Україні». 24 листопада 1932 р.
314. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про скупку срібла Торгзіном. 25 листопада 1932 р.
315. Розпорядження Наркомюсту УСРР прокурорам на місцях про репресивні заходи під час проведення хлібозаготівель. 25 листопада 1932 р.
316. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виключення з партії директора Україно-Кримського зернотресту. 26 листопада 1932 р.
317. Лист заступника голови РНК УСРР О. Сербиченка до ЦК КП(б)У про перегини при застосуванні репресій у ході хлібозаготівель. 26 листопада 1932 р.
318. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про вжиття репресивних заходів до колгоспів, які саботують хлібозаготівлі. 27 листопада 1932 р.
319. Лист Київського обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель в області. 27 листопада 1932 р.
320. Лист Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель в області. 27 листопада 1932 р.
321. Витяг із повідомлення газети «Вісті ВУЦВК» про негативне ставлення комуністів до хлібозаготівель. 27 листопада 1932 р.
322. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про хід виконання попередніх постанов про хлібозаготівлі. 29 листопада 1932 р.
323. Витяг із протоколу засідання Бердянського райвиконкому на Дніпропетровщині з приводу вилучення в рахунок хлібозаготівлі резервних хлібних фондів колгоспів. 30 листопада 1932 р.
324. Інформація працівників Укрколгоспцентру про факти адміністрування в управлінні колгоспами. Листопад 1932 р.
325. Виклад директиви ЦК ВКП(б) про затвердження кінцевого терміну вивезення хліба з віддалених зсипних пунктів України. 1 грудня 1932 р.
326. Витяг із протоколу засідання РНК УСРР із приводу необхідності скорочення постачання хлібом населення на грудень 1932 року. 1 грудня 1932 р.
327. Висновок Наркомосу УСРР про поширення безпритульності та епідемій в Україні на ґрунті голоду. 1 грудня 1932 р.

328. Довідка Наркомзему УСРР про виконання постанов РНК УСРР з питань хлібозаготівель. 2 грудня 1932 р.
329. Записка по прямому проводу ДПУ УСРР обласним відділам ДПУ про термінове надання відомостей про репресії у зв'язку з хлібозаготівлями. 2 грудня 1932 р.
330. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Про бюджет 1933 р. (директиви до збалансування бюджету на 1933 р.)». 3 грудня 1932 р.
331. Телеграма В. Куйбишева до РНК УСРР і ЦК КП(б)У про безумовне виконання планів поставок зерна на експорт. 3 грудня 1932 р.
332. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи з ліквідації саботажу хлібозаготівель. 5 грудня 1932 р.
333. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи, спрямовані на боротьбу з класово чужими та контрреволюційними елементами у Дніпропетровському зернорадгоспі. 5 грудня 1932 р.
334. Зведення про кількість колгоспів і одноосібних господарств, обкладених натуральними штрафами за невиконання планів хлібозаготівель станом на 5 грудня 1932 р. 6 грудня 1932 р.
335. Зі зведень ДПУ УСРР про внутрішньоколгоспні антирадянські групи. 6 грудня 1932 р.
336. З інформації Дніпропетровської обласної прокуратури та обласного суду обкому КП(б)У про судові репресії у справах, пов'язаних з хлібозаготівельною кампанією. 6 грудня 1932 р.
337. Постанова РНК УСРР і ЦК КП(б)У «Про занесення на “чорну дошку” сіл, які злісно саботують хлібозаготівлі». 6 грудня 1932 р.
338. Телеграма РНК УСРР і ЦК КП(б)У до керівників Дніпропетровської, Одеської та Харківської областей у зв'язку з постановою про занесення сіл на «чорну дошку». 6 грудня 1932 р.
339. Зведення про притягнення до відповідальності органами міліції у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року. 6 грудня 1932 р.
340. Зведення про притягнення до відповідальності засуджених у справах, заведених ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року. 6 грудня 1932 р.
341. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про фонди антикварних цінностей. 7 грудня 1932 р.
342. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відкриття в УСРР додаткових хлібоприймальних пунктів. 7 грудня 1932 р.
343. Лист Й. Сталіна до членів та кандидатів у члени ЦК і ЦКК, секретарів обкомів, крайкомів, ЦК національних республік, секретарів райкомів і голів райвиконкомів, комуністів – членів колегії Наркомзему СРСР. 7 грудня 1932 р.
344. Із протоколу засідання Секретаріату ВУЦВК про незадовільний стан хлібозаготівлі в Україні з урожаю 1932 року. 8 грудня 1932 р.
345. Лист ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про стан хлібозаготівель в Україні. 8 грудня 1932 р.
346. Довідка про притягнення до відповідальності засуджених у справах, заведених органами ДПУ УСРР і міліції, у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року. 8 грудня 1932 р.
347. Аналіз цифрових даних про оперативну роботу органів ДПУ УСРР по сільському терору за час з 1 січня до 1 листопада 1932 року. 8 грудня 1932 р.

348. Лист секретаря Краснопільського райкому партії Харківської області до ЦК КП(б)У та до обкому партії про незадоволення населення методами проведеного хлібозаготівель. 9 грудня 1932 р.

349. Телеграма В. Чубаря до В. Куйбишева про виконання плану поставок зерна на експорт. 9 грудня 1932 р.

350. Наказ ДПУ УСРР «Про заходи по поліпшенню [охорони] колгоспного майна». 10 грудня 1932 р.

351. Наказ ДПУ УСРР «Про чергові завдання органів робітничо-селянської міліції у зв'язку з хлібозаготівлями». 11 грудня 1932 р.

352. Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області про судову відповідальність службових осіб за привласнення конфіскованого селянського майна. 12 грудня 1932 р.

353. Директива ЦК КП(б)У секретарям обкомів партії про вжиття заходів проти куркульських і антирадянських елементів – організаторів саботажу хлібозаготівель. 13 грудня 1932 р.

354. Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні, на Північному Кавказі та в Західній області. 14 грудня 1932 р.

355. Розпорядження Валківського райвиконкому Харківської області сільрадам про прискорення репресивних заходів щодо селян за невиконання хлібозаготівель. 14 грудня 1932 р.

356. Зведення Наркомзему УСРР про закладання колгоспами насінневих фондів (станом на 10 грудня 1932 р.). 14 грудня 1932 р.

357. Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про українізацію в ДСК, Казахстані, Середній Азії, ЦЧО та інших районах СРСР». 15 грудня 1932 р.

358. Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про лист Й. Сталіна щодо Оріхівської справи. 15 грудня 1932 р.

359. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про роботу Центрального управління народногосподарського обліку. 16 грудня 1932 р.

360. Витяг із протоколу засідання Запорізької міськради про репресивні методи хлібозаготівлі в колгоспах. 16 грудня 1932 р.

361. Доповідна записка секретаря Харківського обкому партії Р. Терехова до ЦК КП(б)У про становище в Кобеляцькому районі. 16 грудня 1932 р.

362. Повідомлення газети «Комуніст» про намагання колгоспників зберегти зерно для харчування під час обмолоту врожаю 1932 року. 18 грудня 1932 р.

363. Постанова ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про хлібозаготівлі в Україні. 19 грудня 1932 р.

364. Витяг із протоколу засідання Президії ВУЦВК про позбавлення звання членів ВУЦВК – голів райвиконкомів С. Хорешка та М. Паламарчука за невиконання хлібозаготівель. 20 грудня 1932 р.

365. Зі щоденника поїздки Л. Кагановича в Україну. 20–29 грудня 1932 р.

366. Телеграма Л. Кагановича і М. Чернова до Й. Сталіна про необхідність скасування постанови ЦК КП(б)У від 18 листопада 1932 року. 22 грудня 1932 р.

367. Телеграма Л. Кагановича до Й. Сталіна про заходи щодо посилення хлібозаготівель в Україні. 22 грудня 1932 р.

368. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про гарнцевий збір. 23 грудня 1932 р.

369. Телеграма Л. Кагановича і М. Чернова до Й. Сталіна про скасування постанов Політбюро ЦК КП(б)У щодо утворення насінневих фондів у колгоспах, які не виконали плану хлібозаготівель. 23 грудня 1932 р.

370. Телеграма Дніпропетровського обкому КП(б)У про вивіз у рахунок плану хлібозаготівлі всіх наявних фондів зерна. 23 грудня 1932 р.
371. Вирок Харківського обласного суду в справі керівних працівників Кобеляцького району на Полтавщині. 23–25 грудня 1932 р.
372. Лист ЦК КП(б)У до секретарів райкомів партії, голів райвиконкомів, уповноважених обкомів КП(б)У про обов'язкове вивезення всіх наявних колгоспних фондів, у тому числі й посівного, в рахунок виконання плану хлібозаготівель. 24 грудня 1932 р.
373. Постанова бюро Запорізького міськкому партії на телеграму ЦК КП(б)У про вивезення в рахунок хлібозаготівель усіх фондів, у тому числі й посівних. 24 грудня 1932 р.
374. Телеграма В. Балицького до Г. Ягоди про виселення селян з Одеської області. 24 грудня 1932 р.
375. Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про залишення у силі вироку, винесеного селянці Н. Кліменко. 25 грудня 1932 р.
376. Лист С. Косіора до членів та кандидатів у члени Політбюро ЦК КП(б)У про необхідність вивезення насінневих фондів у рахунок хлібозаготівель. 25 грудня 1932 р.
377. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виселення селян з Одеської області. 27 грудня 1932 р.
378. Телеграма Л. Кагановича до Й. Сталіна про заходи щодо виконання плану хлібозаготівель на Півдні України. 27 грудня 1932 р.
379. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про віддалені пункти прийому хліба в Одеській області. 28 грудня 1932 р.
380. Витяг із протоколу Бердянського райвиконкому про репресивні заходи до колгоспів, занесених на «чорну дошку». 28 грудня 1932 р.
381. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про план посівів ярових культур на 1933 рік. 29 грудня 1932 р.
382. Витяг із протоколу засідання Бородянського райвиконкому Київської області про зняття з посад голів сільрад за невиконання планів хлібозаготівель. 29 грудня 1932 р.
383. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про поширення на Дніпропетровську область репресивних заходів до селян. 29 грудня 1932 р.
384. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про посилення репресій до одноосібників – злісних нездавачів хліба. 29 грудня 1932 р.
385. Лист ЦК КП(б)У до обкомів та райкомів партії про вивезення в п'ятиденний термін усіх наявних фондів у рахунок хлібозаготівель. 29 грудня 1932 р.
386. Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну про завершення виселення селян з районів Кубані. 29 грудня 1932 р.
387. Доповідна записка заступника голови РНК УСРР К. Сухомлина ЦК КП(б)У про стан хлібозаготівель у Харківській області. 29 грудня 1932 р.
388. Чорнові записи Л. Кагановича до засідання Політбюро ЦК КП(б)У. 29 грудня 1932 р.
389. Донесення інформатора ДПУ про антирадянську агітацію коваля колгоспу ім. Молотова Арбузинського району Одеської області А. Чебана. 29 грудня 1932 р.
390. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про виселення селян із Чернігівської області. 30 грудня 1932 р.

391. Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про застосування репресій до колгоспів та колгоспників, які саботують хлібозаготівлі. 30 грудня 1932 р.
392. Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про виявлення та покарання осіб, які викидають хліб у колодязі та вбиральні. 30 грудня 1932 р.
393. Довідка про рух справ і заарештованих за операцією по хлібозаготівлях в органах ДПУ УСРР з 1 до 20 грудня 1932 року. 30 грудня 1932 р.
394. Обвинувальний висновок Арбузинського райвідділу ДПУ в справі мешканця с. Костянтинівка Одеської області Т. Пікала. 30 грудня 1932 р.
395. Обвинувальний висновок Доманівського райвідділу ДПУ в справі мешканця хутора Виноградний Сад Одеської області П. Овчаренка. 30 грудня 1932 р.
396. Повідомлення Укрколгоспцентру ЦК КП(б)У про масовий вихід селян із колгоспів Сквирського району на Київщині у 1931–1932 рр. Грудень 1932 р.
397. Довідка про кількість заарештованих місцевими органами ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року. Грудень 1932 р.
398. Лист колгоспника П. Жорстоки про занепад артілі «Червоний орач» на Харківщині внаслідок позапланових хлібозаготівель. Грудень 1932 р.
399. Зведення про засуджених Судовими трійками та Особливою нарадою при колегії ДПУ УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року. Грудень 1932 р.
400. Зведення про кількість комуністів, заарештованих у зв'язку з хлібозаготівлями з 1 листопада до 20 грудня 1932 року. Грудень 1932 р.
401. Зведення про засуджених судами Наркомюсту УСРР у зв'язку з хлібозаготівлями за серпень – листопад 1932 року. Грудень 1932 р.
402. Зведення про результати розгляду справ судами Наркомюсту УСРР з 15 листопада до 1 грудня 1932 року. Грудень 1932 р.
403. З оперативного бюлетеня ДПУ УСРР «Про хід роботи по сільській контрреволюції». Грудень 1932 р.
404. Інформація ДПУ УСРР про справу щодо зриву хлібозаготівель у колгоспі «Велетень» Софіївського району Дніпропетровської області. Грудень 1932 р.
405. Доповідна записка організаційно-масового відділу Укрколгоспцентру «Про виходи з колгоспів». 1932 р.
406. Листівка «До українських селян». 1932 р.
407. Листівка «Селяне, не давайте хліба большевикам!». 1932 р.

1933

408. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про хлібозаготівлі в Україні. 1 січня 1933 р.
409. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про репресії до селян Дніпропетровської області. 1 січня 1933 р.
410. Постанова партколегії ЦКК КП(б)У щодо колишніх уповноважених хлібозаготівель. 1 січня 1933 р.
411. Телеграма ЦК ВКП(б) до ЦК КП(б)У з оголошенням постанови ЦК ВКП(б) про добровільне здавання державі колгоспами, колгоспниками та одноосібниками раніше прихованого хліба. 1 січня 1933 р.

412. Директива ЦК КП(б)У та РНК УСРР партійним і радянським органам про добровільне здавання колгоспниками та одноосібниками прихованого хліба. 2 січня 1933 р.

413. Директива ЦК ВКП(б) обкомам, крайкомам та ЦК компартій союзних республік про затвердження плану хлібоздачі на січень 1933 року. 2 січня 1933 р.

414. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про репресії до селян Харківської області. 4 січня 1933 р.

415. Повідомлення газети «Вісті ВУЦВК» про хід хлібозаготівлі в Україні на 1 січня 1933 року. 4 січня 1933 р.

416. Доповідна записка Ворошиловського міськкому партії Донецькому обкомові КП(б)У про занесення на «чорну дошку» колгоспу с. Городище за систематичне невиконання планів хлібозаготівель. 4 січня 1933 р.

417. Постанова Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про посилення репресій проти одноосібників, які ухиляються від здавання хліба. 5 січня 1933 р.

418. Постанова бюро Маріупольського міськкому КП(б)У про факти куркульського саботажу. 6 січня 1933 р.

419. Постанова РНК СРСР про спецпереселенців з Північного Кавказу, Нижньої Волги, Закавказзя та України. 7 січня 1933 р.

420. Витяг із доповіді Й. Сталіна «Підсумки першої п'ятирічки» на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б). 7 січня 1933 р.

421. Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про вилучення у колгоспів насінневих фондів у рахунок плану хлібозаготівель. 7 січня 1933 р.

422. Резолюція об'єданого пленуму ЦК і ЦКК ВКП(б) «Зростаючий підйом сільського господарства в СРСР при наявності кризи і занепаду сільського господарства в капіталістичних країнах». 7–12 січня 1933 р.

423. Довідка відділу агітаційно-масових кампаній ЦК КП(б)У про настрої населення Великотокмацького та Божедарівського районів Дніпропетровської області у зв'язку з вивезенням насінневих фондів у рахунок хлібоздачі. 8 січня 1933 р.

424. Доповідна записка Харківського обкому партії ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель. 9 січня 1933 р.

425. Довідка про рух справ і заарештованих у справі хлібозаготівель в обласних відділах ДПУ з 1 грудня 1932 р. до 10 січня 1933 року. 10 січня 1933 р.

426. Записка А. Хвилі до ЦК КП(б)У та Одеського обкому партії про незадовільне виконання плану хлібозаготівель, факти приховування хліба, саботаж у Снігурівському районі Одеської області. 10 січня 1933 р.

427. Витяг із промови Й. Сталіна «Про роботу на селі» на об'єднаному пленумі ЦК і ЦКК ВКП(б). 11 січня 1933 р.

428. Інформація Дніпропетровського обкому партії до ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель. 12 січня 1933 р.

429. Постанова РНК СРСР про план хлібозаготівель. 12 січня 1933 р.

430. Лист Чернігівського обкому партії до ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель. 12 січня 1933 р.

431. Лист заготівельно-постачальних організацій Одеської області про розподіл реквізованого хліба в рахунок хлібозаготівель та на робітниче постачання. 13 січня 1933 р.

432. Лист Харківського міськкому партії до ЦК КП(б)У про необхідність надання продовольчої допомоги для поліпшення харчування студентів міста. 13 січня 1933 р.

433. Записка Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про хід виконання річного плану хлібозаготівель. Не пізніше 13 січня 1933 р.

434. Постанова ЦК КП(б)У про зменшення обсягів хлібоздачі державі та безумовне виконання планів хлібозаготівель. 14 січня 1933 р.

435. Постанова Харківського обкому КП(б)У про посилення хлібозаготівель у занесених на «чорну дошку» колгоспах області. 14 січня 1933 р.

436. Матеріали виїзної редакції газети «Під прапором Леніна» в селі Піски Баштанського району Одеської області. 19 січня 1933 р.

437. Витяг зі звіту віце-консула Італії в Батумі міністрові закордонних справ Італії про наплив біженців з України. 20 січня 1933 р.

438. Постанова РНК СРСР «Про план заготівель зернових культур (пшениця, жито, ячмінь, овес, кукурудза, просо, гречка, бобові і вика) з урожаю 1933 року». 21 січня 1933 р.

439. Постанова РНК СРСР про боротьбу з розкраданням і розбазарюванням хліба на млинах, елеваторах і приймальних пунктах і зловживаннями з хлібними квитанціями. 21 січня 1933 р.

440. Директива РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про попередження масових виїздів голодуючих селян за продуктами. 22 січня 1933 р.

441. Лист В. Затонського до ЦК КП(б)У про хід хлібозаготівель та факти приховування зерна в Одеській області. 22 січня 1933 р.

442. Спеціальне донесення В. Балицького ОДПУ про масові виїзди селян з України. 22 січня 1933 р.

443. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про виконання директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) від 22 січня. 23 січня 1933 р.

444. Телеграма ОДПУ про викриті в УСРР масові крадіжки на хлібо заводах та пекарнях. 23 січня 1933 р.

445. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про зміцнення ЦК і обласних організацій КП(б)У. 24 січня 1933 р.

446. Лист Лебединського райвиконкому Харківської області до голови Рябушівської сільради і голови колгоспу «Перемога» про організацію допомоги голодуючим. 24 січня 1933 р.

447. Постанова ЦК КП(б)У про села та колгоспи, занесені на «чорну дошку». 25 січня 1933 р.

448. Доповідна записка Бердичівського міськкому партії Вінницькому обкому КП(б)У про незадовільне постачання робітників. 25 січня 1933 р.

449. Записка прямим проводом уповноваженого ДПУ в Новоукраїнському районі Одеської області голові ДПУ УСРР про викриття прихованого хліба в низці сіл району. 27 січня 1933 р.

450. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про збір насіння та посівну кампанію в Україні. 28 січня 1933 р.

451. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про проведення Всесоюзного з'їзду колгоспників-ударників. 29 січня 1933 р.

452. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про залишення у розпорядженні ЦК КП(б)У та областей УСРР зерна, зібраного понад річний план хлібозаготівель. 29 січня 1933 р.

453. Зведення Наркомату юстиції УСРР ЦК КП(б)У про кількість засуджень за ухилення від здачі хліба, саботаж та спекуляцію хлібом. 29 січня 1933 р.
454. Повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про незадовільне постачання продовольством населення м. Умань Київської області. 29 січня 1933 р.
455. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про комісію ЦК КП(б)У щодо керівництва збором насіння та проведення весняної сівби. 30 січня 1933 р.
456. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) у зв'язку з телеграмою П. Постишева. 31 січня 1933 р.
457. Лист без підпису до газети «Колгоспне село» про голодування селян та безгосподарність у колгоспі «Нове життя» Кагарлицького району Київської області. Січень 1933 р.
458. Витяг зі звіту ДПУ УСРР про боротьбу з тероризмом та зривом хлібозаготівель (листопад 1932 – січень 1933 рр.). Січень 1933 р.
459. Телеграма РНК СРСР про заходи щодо посилення заготівель м'яса. 1 лютого 1933 р.
460. Доповідна записка Г. Ягоди Й. Сталіну та В. Молотову про заходи, спрямовані на запобігання масовому виїзду селян з УСРР, Північно-Кавказького краю та БСРР. 2 лютого 1933 р.
461. Витяг з інформаційного зведення Наркомзему УСРР про вороже ставлення селян до колгоспного майна та забезпечення зерном посівної кампанії 1933 року. 2 лютого 1933 р.
462. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) про заходи з організації весняної сівби в Україні. 3 лютого 1933 р.
463. Постанова ЦК ВКП(б) про припинення хлібозаготівель в Україні та збір насіння для весняної сівби. 5 лютого 1933 р.
464. Витяг із доповіді генерального секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора на пленумі ЦК про підсумки хлібозаготівель 1932 року в Україні та постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 року. 5 лютого 1933 р.
465. Витяг з інформаційного зведення Наркомзему УСРР про незабезпеченість колгоспів посівним зерном в умовах голоду. Не раніше 5 лютого 1933 р.
466. Відомості Макіївської міської міліції про притягнення членів сільгоспартілей до кримінальної відповідальності за злочинне ставлення до коней. Не раніше 5 лютого 1933 р.
467. Резолюція пленуму ЦК КП(б)У про підсумки хлібозаготівель в Україні та постанову ЦК ВКП(б) від 24 січня 1933 року. 7 лютого 1933 р.
468. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск зерна Дніпропетровській області. 7 лютого 1933 р.
469. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск зерна Одеській області. 7 лютого 1933 р.
470. Постанова П'ятихатського посівкому Дніпропетровської області про надання продовольчої допомоги колгоспам та колгоспникам. 7 лютого 1933 р.
471. Інформаційне зведення Наркомзему УСРР про неспроможність колгоспів Київської та Вінницької областей створити весняний посівний фонд. 8 лютого 1933 р.
472. Постанова ЦК КП(б)У про випадки голодування у селах і невеликих містах республіки. 8 лютого 1933 р.

473. Спеціальне повідомлення прокурора Дніпропетровської області Наркомюсту УСРР про голодування в селах Нововасилівського району. 8 лютого 1933 р.

474. Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про політичні настрої і масові захворювання від голоду робітників м. Зінов'євськ Одеської області. 9 лютого 1933 р.

475. Довідка інформаційного сектору оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про випадки удаваного голодування з метою нездавання хліба у Харківській області. 9 лютого 1933 р.

476. Оперативний наказ по ДПУ УСРР «Про чергові завдання агентурно-оперативної роботи органів ДПУ УСРР». 13 лютого 1933 р.

477. Доповідна записка Київського облвиконкому РНК УСРР про важкий продовольчий стан області. Не пізніше 15 лютого 1933 р.

478. Постанова РНК СРСР про затвердження кошторису витрат, пов'язаних з обслуговуванням Всесоюзного з'їзду колгоспників. 16 лютого 1933 р.

479. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про кадрові призначення ОДПУ. 16 лютого 1933 р.

480. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) «Питання ЦК КП(б)У». 16 лютого 1933 р.

481. Повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан деяких районів Вінницької та Київської областей. 16 лютого 1933 р.

482. Постанова ЦК КП(б)У про стан хлібопостачання Донбасу та надання продовольчої допомоги. 17 лютого 1933 р.

483. Лист Вінницького обкому КП(б)У до ЦК КП(б)У про розширення масштабів захворювання та смертності від голодування в області. 17 лютого 1933 р.

484. Витяг із промови Й. Сталіна «Наше найближче завдання – зробити всіх колгоспників заможними» на Першому з'їзді колгоспників-ударників. 19 лютого 1933 р.

485. Витяг із постанови бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У про розподіл насінневої та продовольчої допомоги по районах області. 20 лютого 1933 р.

486. Витяг з інформаційного зведення Харківського облземуправління про примусове вилучення в селян зерна для посівфонду 1933 року. Не раніше 20 лютого 1933 р.

487. Лист Сталіндорфського райкому партії до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод у районі. 25 лютого 1933 р.

488. Скарга селянки с. Краснопілля Г. Деревинської до Дніпропетровської міськради щодо реквізування продовольства в рахунок хлібозаготівлі. 26 лютого 1933 р.

489. Довідка інформаційно-посівної групи ЦК КП(б)У про факти голодування та смертності населення в окремих районах УСРР. 28 лютого 1933 р.

490. Доповідна записка Одеського обкому партії ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан області. 28 лютого 1933 р.

491. Інформація Дніпропетровського облвиконкому РНК УСРР про важкий продовольчий стан області та збільшення захворювання дітей від голодування. 28 лютого 1933 р.

492. Довідка ДПУ УСРР про масові виїзди з сіл України й оперативні заходи боротьби з ними. Лютий 1933 р.

493. Витяг із відомостей Гавришівської, Сосонської та Якушинецької сільрад Вінницького району про смертність і факти канібалізму на ґрунті голоду. Лютий – серпень 1933 р.

494. Статистичні відомості та записка, передані прямим проводом Київським обласним відділом ДПУ голові ДПУ УСРР про кількість голодуючих районів, населених пунктів області та надання продовольчої допомоги потерпілим. Не раніше 1 березня 1933 р.

495. Спеціальне повідомлення Молдавського обласного відділу ДПУ про продовольчі труднощі та голод в АМСРР. 2 березня 1933 р.

496. Витяг із листа секретаря Дніпропетровського обкому партії М. Хатаевича до ЦК ВКП(б) про підготовку до весняної сівби в області, важкий продовольчий стан, настрої населення та заходи допомоги голодуючим. 3 березня 1933 р.

497. Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР про засипку насіння для весняної сівби. 5 березня 1933 р.

498. Доповідна записка Дніпропетровського обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про розширення розмірів голодування в області. 5 березня 1933 р.

499. Витяг із доповідної записки Мархлевського райкому партії Київському обкомові КП(б)У про важкий продовольчий стан району. 6 березня 1933 р.

500. Лист Наркомзему УСРР до Прокуратури УСРР про розслідування фактів падежу коней у колгоспах. 7 березня 1933 р.

501. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про розвантаження місць позбавлення волі. 8 березня 1933 р.

502. Витяг з інформації Дніпропетровського обкому партії ЦК КП(б)У про факти приховування хліба особами, які голодували. 8 березня 1933 р.

503. Доповідна записка Макіївського міськкому партії Донецькому обкомові КП(б)У про продовольчий стан району. 8 березня 1933 р.

504. Довідка інформаційного сектору ЦК КП(б)У про голодування селян Богуславського району Київської області та Первомайського району Одеської області. 9 березня 1933 р.

505. Довідка Донецького обласного відділу ДПУ обкомові КП(б)У про посилення продовольчих труднощів у ряді районів області та смертність від голоду населення. 9 березня 1933 р.

506. Доповідна записка Міловського райкому партії Донецькому обкомові КП(б)У про продовольчі труднощі у районі. 10 березня 1933 р.

507. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про створення в УСРР спеціальної трійки ДПУ. 10 березня 1933 р.

508. Доповідна записка Вінницького обласного відділу ДПУ голові ДПУ УСРР про важкий продовольчий стан та смертність серед населення в окремих районах. 11 березня 1933 р.

509. Телеграма Одеського обкому партії до ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан деяких міст області. 11 березня 1933 р.

510. Лист Мелітопольського райкому партії до Дніпропетровського обкому КП(б)У про погіршення продовольчого стану району. 11 березня 1933 р.

511. Спецдонесення транспортного відділу ДПУ Катерининської залізниці Дніпропетровському обкомові КП(б)У про смертність від голоду на залізничних вокзалах. 12 березня 1933 р.

512. Інформація Дніпропетровського обкому партії ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан і смертність від голоду в області. 12 березня 1933 р.

513. Довідка ДПУ УСРР про продовольчі труднощі та вражені голодуванням райони України. 12 березня 1933 р.

514. Лист Київського обласного відділу ДПУ до голови ДПУ УСРР про важкий продовольчий стан і посилення смертності у ряді районів області. 12 березня 1933 р.

515. Лист Наркомзему УСРР та Київського обкому партії до ЦК КП(б)У про заходи щодо господарської та продовольчої допомоги районам Київської області. 14 березня 1933 р.

516. Повідомлення ДПУ УСРР ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан с. Шапарське Новопокровського району Донецької області. 14 березня 1933 р.

517. Записка Наркомзему УСРР ЦК КП(б)У про голодування та смертність населення у Київській області. 14 березня 1933 р.

518. Спеціальне повідомлення ДПУ УСРР ОДПУ про хід підготовки до весняної сівби. Не раніше 15 березня 1933 р.

519. Витяг із доповідної записки ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) про хід підготовки до весняної сівби та причини важкого продовольчого стану в ряді областей республіки. 15 березня 1933 р.

520. Лист Великопетиського райкому КП(б)У Дніпропетровської області до секретарів партійних осередків та груп про надання продовольчої допомоги сім'ям військовослужбовців. 15 березня 1933 р.

521. Доповідна записка Новопокровського райкому партії Донецькому обкомові КП(б)У про продовольчі труднощі в селах і колгоспах району. 16 березня 1933 р.

522. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про заходи, спрямовані на подолання голоду в Київській області. 17 березня 1933 р.

523. Витяг із доповідної записки Вінницького обкому партії ЦК КП(б)У про продовольчі труднощі в області та заходи щодо надання допомоги голодуючому населенню. 18 березня 1933 р.

524. Постанова Київського обкому КП(б)У про виділення молока дітям і хворим. 18 березня 1933 р.

525. Витяг із протоколу засідання Бабанського райвиконкому на Київщині з приводу організації медичного харчування виснажених голодом. 19 березня 1933 р.

526. Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про посилення роботи партійних, радянських та господарських органів з надання продовольчої допомоги населенню. 19 березня 1933 р.

527. Витяг із доповідної записки Прилуцького райкому партії Чернігівському обкомові КП(б)У про напружений стан із продовольством у районі та настрої серед населення. 19 березня 1933 р.

528. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про поліпшення постачання хлібом робітників та студентів УСРР. 20 березня 1933 р.

529. Доповідна записка Уманського райкому партії Київської області ЦК КП(б)У про важкий продовольчий стан у місті та селах району. 20 березня 1933 р.

530. Доповідна записка Дніпропетровського обкому партії Наркоматові постачання СРСР та ЦК КП(б)У про погіршення продовольчого постачання промислових підприємств області. 21 березня 1933 р.

531. Постанова Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про надання продовольчої допомоги голодуючим колгоспникам та одноосібникам. 21 березня 1933 р.

532. Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про розгортання комерційної торгівлі хлібом у Києві. 23 березня 1933 р.

533. Відомості ЦК КП(б)У про виділення продовольчої допомоги областям УСРР та АМСРР. Не раніше 27 березня 1933 р.

534. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про насіння для України. 27 березня 1933 р.

535. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про норми висіву зернових в Україні. 27 березня 1933 р.

536. Директивний лист Одеських обкому КП(б)У та облвиконкому до Миколаївських міськкому партії і міськвиконкому про вжиття рішучих заходів щодо ліквідації голодування населення. 27 березня 1933 р.

537. Витяг із доповідної записки бригади Донецького обкому КП(б)У про результати перевірки випадків голодування селян у Верхньотеплянському районі. 28 березня 1933 р.

538. Лист Павлоградського райкому партії до Дніпропетровського обкому КП(б)У про голод і людоїдство в с. Межирічі. 30 березня 1933 р.

539. Постанова ЦК КП(б)У про хід підготовки до весняної сівби та організацію продовольчої допомоги населенню Київської області. 31 березня 1933 р.

540. Доповідна записка Коростишівського райкому партії Київському обкомові КП(б)У про необхідність продовольчої допомоги району. 1 квітня 1933 р.

541. Зведення інформаційного сектору оргінструкторського відділу ЦК КП(б)У про факти голоду в областях республіки. 1 квітня 1933 р.

542. Витяг із постанови Київського обкому КП(б)У про стан підготовки до комерційного продажу хліба. 3 квітня 1933 р.

543. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про забезпечення сівби в Україні. 5 квітня 1933 р.

544. Доповідна записка Новопсковського райкому партії Донецькому обкомові КП(б)У про факти труподства та заходи, спрямовані на подолання голоду. 5 квітня 1933 р.

545. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про дозвіл на разовий продаж борошна робітникам Харкова. 8 квітня 1933 р.

546. Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про хід комерційної торгівлі хлібом. 10 квітня 1933 р.

547. Постанова бюро Петрівського райкому КП(б)У Харківської області про збір сільськогосподарських продуктів для надання допомоги колгоспникам та одноосібникам. 10 квітня 1933 р.

548. Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про харчову позику Богуславському району. 11 квітня 1933 р.
549. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про надання Україні насінневої позики. 12 квітня 1933 р.
550. Телеграма посівтрійки Наркомзему УСРР до Дніпропетровського земельного управління щодо використання корів на польових роботах. 14 квітня 1933 р.
551. Лист Межівських райкому партії та райвиконкому до Дніпропетровського обкому КП(б)У про необхідність додаткової продовольчої допомоги району. 15 квітня 1933 р.
552. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про посівну кампанію на Північному Кавказі та в Україні. 16 квітня 1933 р.
553. Лист Вінницького обкому партії до секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про важкий стан з продуктами харчування та заходи з надання населенню області продовольчої та медичної допомоги. 16 квітня 1933 р.
554. Витяг із доповідної записки ЦКК – НК РСІ до РНК СРСР про стан колгоспної торгівлі та випадки споживання голодуючим населенням страв із дохлятини. 17 квітня 1933 р.
555. Повідомлення політсектору Донецького обласного земельного відділу обкомові КП(б)У про продовольчі труднощі, смертність та людоїдство. 19 квітня 1933 р.
556. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про сівбу в Україні. 20 квітня 1933 р.
557. Витяг із протоколу засідання правління колгоспу ім. Балицького на Луганщині з приводу відсутності хліба та коштів для оплати праці колгоспників. 20 квітня 1933 р.
558. Постанова секретаріату Миколаївського міськкому КП(б)У про норми видачі хліба по місту. 21 квітня 1933 р.
559. Постанова РНК СРСР про продовольчу і фуражну допомогу Україні. 26 квітня 1933 р.
560. Довідка Наркомату охорони здоров'я УСРР про надання продовольчої та медичної допомоги населенню, дітям голодуючих районів. 26 квітня 1933 р.
561. Директива Мелітопольських райкому КП(б)У і райвиконкому Дніпропетровської області головам колгоспів, сільських рад, секретарям партійних осередків про порядок розподілу продовольчої позики серед населення району. 29 квітня 1933 р.
562. Доповідна записка Павлоградського райкому партії Дніпропетровському обкомові КП(б)У про становище в районі. 30 квітня 1933 р.
563. Витяг з інформаційного бюлетеня РАТАУ про посилення спекуляції сільгосппродуктами в умовах голоду. 30 квітня 1933 р.
564. Постанова ЦК КП(б)У про боротьбу з дитячою безпритульністю. 6 травня 1933 р.
565. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про сівбу в Україні. 8 травня 1933 р.
566. Зведені відомості про заяви правліль артілей, сільрад, комун до Балаклійського райвиконкому Харківської області про надання продовольчої допомоги голодуючим. 8 травня – 17 червня 1933 р.
567. Повідомлення начальника міліції Балаклійського району Харківської області про збільшення дитячої безпритульності. 11 травня 1933 р.

568. Витяг із доповідної записки Харківського міського відділу охорони здоров'я про становище хворих та виснажених від голоду дітей. 14 травня 1933 р.

569. Дані про охоплення голодом районів Вінницької області. Не раніше 15 травня 1933 р.

570. Доповідна записка Вінницької обласної оздоровчої комісії про голод, смертність та людоїдство в районах області. 17 травня 1933 р.

571. Витяг із протоколу засідання президії Шульгинської сільради Старобільського району Донецької області з приводу розкуркулення й висилки за межі України середняка Ф. Волошина. 17 травня 1933 р.

572. Донесення таємного інформатора з Харкова до Посольства Німеччини про голод в Україні. 18 травня 1933 р.

573. Донесення таємного інформатора з Києва про голод серед німецького населення Волині. 26 травня 1933 р.

574. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про відпуск борошна Дніпропетровської області. 23 травня 1933 р.

575. Заява правління артілі «Заповіт Леніна» до Балаклійського райвиконкому на Харківщині про відпуск просяного лушпиння для голодуючих колгоспників. 24 травня 1933 р.

576. Доповідна записка завідувача сільськогосподарського відділу Вінницького обкому партії секретареві обкому КП(б)У В. Чернявському про необхідність продовольчої допомоги Бершадському району. 25 травня 1933 р.

577. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні. 28 травня 1933 р.

578. Лист С. Косіора та В. Чубаря до Й. Сталіна про необхідність виділення додаткової продовольчої позики окремим областям України. 29 травня 1933 р.

579. Постанова РНК СРСР про продовольчу позику Україні. 29 травня 1933 р.

580. Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У у зв'язку з постановою ЦК ВКП(б) про авансування колгоспників області. 29 травня 1933 р.

581. Лист Харківського облвиконкому до ЦК КП(б)У про заходи, спрямовані на боротьбу з дитячою безпритульністю. 30 травня 1933 р.

582. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні. 30 травня 1933 р.

583. Витяг із доповідної записки «Голод і українська ситуація» консула Італії в Харкові до міністерства закордонних справ Італії. 31 травня 1933 р.

584. Директивний лист Павлоградського райкому КП(б)У Дніпропетровської області про недоліки у розподілі продовольчої допомоги. Травень 1933 р.

585. Звернення місцевих працівників с. Олександрівка Перша до Балаклійського райвиконкому на Харківщині з приводу надання продовольчої допомоги у зв'язку з опуханням від голоду людей. Травень 1933 р.

586. Стаття англійського журналіста Мелкома Маггеріджа «Війна Советів проти селян». Травень 1933 р.

587. Постанова ЦК КП(б)У про надання продовольчої допомоги безпритульним дітям. 1 червня 1933 р.

588. Наказ ДПУ УСРР «Про надання всіякого сприяння у справі проведення Всеукраїнською радою ДСТ «Динамо» естафети «Навколо України». 1 червня 1933 р.

589. Лист Всеукраїнської комісії по боротьбі з безпритульністю до установ Харкова й області про виділення додаткових коштів для госпіталізації хворих і виснажених голодом дітей. 1 червня 1933 р.

590. Доповідна записка Наркомату охорони здоров'я УСРР до ЦК КП(б)У про стан здоров'я населення Київської області у зв'язку з голодом. 3 червня 1933 р.

591. Особистий лист начальника Харківського обласного відділу ДПУ до голови ДПУ УСРР про продовольче становище в області. 5 червня 1933 р.

592. Довідка Харківського обласного відділу ДПУ про виявлені випадки труподівства і людоїдства. 10 червня 1933 р.

593. Політлист партбюро колгоспу «Червона зірка» Летичівського району Вінницької області до райкому КП(б)У про становище в сільгоспартілі. 11 червня 1933 р.

594. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про продовольчу позику Україні. 13 червня 1933 р.

595. Постанова ЦК ВКП(б) і РНК СРСР «Про хлібофуражний баланс до нового врожаю». 13 червня 1933 р.

596. Витяг з інформаційного зведення Наркомзему УСРР про організацію громадського харчування для голодуючих колгоспників. 14 червня 1933 р.

597. Постанова Чернігівського обкому КП(б)У про стан хлібопостачання в області. 14 червня 1933 р.

598. Оглядова записка політсектору МТС Київської області про голод, смертність та антирадянські настрої серед колгоспників. 14 червня 1933 р.

599. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про залучення військовослужбовців до збирання врожаю в УСРР. 20 червня 1933 р.

600. Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У і РНК УСРР про обов'язкове виконання плану річних зернопоставок колгоспами та одноосібниками України. 21 червня 1933 р.

601. Витяг із доповідної записки «Голод» консула Італії в Харкові до Міністерства закордонних справ Італії. 22 червня 1933 р.

602. Інформація Полонського райкому КП(б)У Вінницької області про становище в районі. 24 червня 1933 р.

603. Директива ЦК ВКП(б) та РНК СРСР про порядок відрахування намолочених зернових культур на внутрішні потреби колгоспів. 26 червня 1933 р.

604. Директивний лист ЦК КП(б)У до обкомів і райкомів партії, політвідділів МТС і радгоспів про неприпустимість применшення даних про стан хлібів і види на врожай. 26 червня 1933 р.

605. Телеграма ЦК ВКП(б) і РНК СРСР до ЦК КП(б)У та РНК УСРР про порядок повернення продовольчої, насінневої та фуражної позики колгоспами та одноосібниками України. 26 червня 1933 р.

606. Постанова касаційної колегії Верховного суду УСРР про заміну вироку селянинові А. Блажку. 1 липня 1933 р.

607. Наказ ДПУ УСРР «Про оперативний облік». 2 липня 1933 р.

608. Витяг із доповіді секретаря Чернігівського обкому КП(б)У П. Маркітана на II обласному з'їзді колгоспників-ударників. 5 липня 1933 р.

609. Повідомлення ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У про смерть М. Скрипника та некролог. 8 липня 1933 р.

610. Витяг із доповідної записки «Голод і санітарний стан» консула Італії в Харкові до Міністерства закордонних справ Італії. 10 липня 1933 р.
611. Лист С. Косіора і П. Постишева до Й. Сталіна про залучення мешканців міст до збирання врожаю. 16 липня 1933 р.
612. Постанова бюро Арбузинського райкому КП(б)У Одеської області про «куркульсько-шкідницьку» діяльність управи колгоспу «Жовтнева революція». 17 липня 1933 р.
613. Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про відкриття кіосків для продажу комерційного хліба у дачних місцевостях. 21 липня 1933 р.
614. Інформація Солобковецького райкому КП(б)У Вінницької області про становище в районі. 23 липня 1933 р.
615. Звернення греко-католицького єпископату Галичини до світової громадськості з приводу голодомору в Україні. 24 липня 1933 р.
616. Звернення Українського громадського комітету допомоги Україні до українського народу. 25 липня 1933 р.
617. Постанова бюро Київського обкому КП(б)У про масове зрізання колод у Бородянському районі. 28 липня 1933 р.
618. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У про план продовольчого постачання України на серпень 1933 року. 1 серпня 1933 р.
619. Постанова РНК СРСР і ЦК ВКП(б) «Про порядок засипки фондів на потреби колгоспів і розподіл зерна між колгоспниками за трудовими». 2 серпня 1933 р.
620. План використання зернових культур урожаю 1933 року. 9 серпня 1933 р.
621. Доповідна записка голови ЦК КП(б)У В. Затонського до ЦК КП(б)У про стан колгоспів, громадського харчування та хлібоздачу в Київській області. 16 серпня 1933 р.
622. Постанова бюро Зміївського райкому КП(б)У Харківської області про боротьбу з дитячою безпритульністю в районі. 24 серпня 1933 р.
623. Анонімні матеріали про справжні причини голоду, надіслані до газети «Комуніст». 25 серпня 1933 р.
624. Лист Й. Сталіна до Л. Кагановича про чистку Донецької обласної парторганізації та склад керівних кадрів. 28 серпня 1933 р.
625. Постанова РНК СРСР «Про переселення на Кубань, Терек і Україну». 31 серпня 1933 р.
626. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід хлібозаготівель та сіви озимих. 2 вересня 1933 р.
627. Постанова Козельщинської районної міліції Харківської області у справі колгоспниці М. Лобась. 3 вересня 1933 р.
628. Постанова бюро Дніпропетровського обкому КП(б)У «Про недолики у відвантаженні і перевезенні хліба». 7 вересня 1933 р.
629. Довідка ОДПУ про зарахування зернової натуроплати в рахунок державних поставок у Дніпропетровській і Харківській областях. 7 вересня 1933 р.
630. Постанова РНК СРСР про концентрацію зернових на експорт. 8 вересня 1933 р.
631. Постанова Комітету заготівель при РНК СРСР про зняття з роботи і віддання під суд завідувачів пунктами Заготзерна у Дніпропетровській і Харківській областях. 9 вересня 1933 р.

632. Телеграма Л. Кагановича до Й. Сталіна про порядок денний пленуму ЦК КП(б)У. 9 вересня 1933 р.

633. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про доприселення в степові райони». 11 вересня 1933 р.

634. Лист Арбузинського райкому КП(б)У до Одеської комісії з чистки партії зі скаргою на лібералізм судових органів. 13 вересня 1933 р.

635. Лист учителя Бессарабова до редакції газети «Вісті» про голодування і тяжкий матеріальний стан вчительства на Одещині. 15 вересня 1933 р.

636. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про вільний продаж висівок у державних магазинах. 16 вересня 1933 р.

637. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про гарнцевий збір в Україні. 17 вересня 1933 р.

638. Витяг із протоколу засідання Бородянського райвиконкому на Київщині про індивідуальне оподаткування селян за спекуляцію. 17 вересня 1933 р.

639. Витяг із доповідної записки експерта з сільського господарства при Посольстві Німеччини в СРСР Отто Шіллера, надісланої до імперського міністерства продовольства та сільського господарства. 18 вересня 1933 р.

640. Витяг із протоколу засідання Бабанського райвиконкому на Київщині про посилення покарання одноосібників за невиконання хлібозаготівель. 19 вересня 1933 р.

641. Із повідомлення сількора М. Наумова до редакції газети «Колгоспне село» про примусове відбирання корів на м'ясозаготівлю у колгоспників. 21 вересня 1933 р.

642. Постанова Політбюро ЦК КП(б)У «Про заходи по доприселенню в степові райони». 23 вересня 1933 р.

643. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід хлібозаготівельної кампанії. 24 вересня 1933 р.

644. Постанова РНК СРСР про розміри врожаю 1932 року. 26 вересня 1933 р.

645. Меморандум Європейської федерації українців за кордоном до міністра іноземних справ Великої Британії Д. Саймона про голод в Україні. 27 вересня 1933 р.

646. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про зменшення зернопоставок одноосібними господарствами УСРР. 28 вересня 1933 р.

647. План порайонного розміщення в областях УСРР переселенців з інших регіонів СРСР. Вересень 1933 р.

648. Відозва українських соціалістичних партій до соціалістичних організацій усіх країн. Вересень 1933 р.

649. Постанова Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР «Про переселення 20 000 господарств в Україну». 1 жовтня 1933 р.

650. Статистичні відомості управління обліку та економіки Наркомзему УСРР про підсумки колективізації за п'ятирічку. Не раніше 1 жовтня 1933 р.

651. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про плани переселення людей в райони Північного Кавказу та України, потерпілі від голодомору. 2 жовтня 1933 р.

652. Директиви РНК СРСР і ЦК ВКП(б) керівництву УСРР про безумовне виконання плану хлібозаготівель. 4 жовтня 1933 р.

653. Розпорядження секретаріату ВУЦВК Лубенському райвиконкому про вжиття заходів, спрямованих на неприпустимість адміністрування під час проведення м'ясозаготівель у с. Ісківці. 5 жовтня 1933 р.

654. Витяг із листа Л. Кагановича до Й. Сталіна про хід сільськогосподарських робіт. 9 жовтня 1933 р.

655. Лист голови Міжнародного комітету Червоного Хреста М. Губера до голови виконкому Товариства Червоного Хреста СРСР А. Єнуکیدзе про голод в СРСР. 12 жовтня 1933 р.

656. Публікація французької газети «Фігаро» «Голод в Україні». 16 жовтня 1933 р.

657. Постанова ЦК КП(б)У та РНК УСРР про зняття з «чорної дошки» с. Кам'яні Потоки Кременчуцького району Харківської області. 17 жовтня 1933 р.

658. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про переселення колгоспників до України. 22 жовтня 1933 р.

659. Директивний лист Дніпропетровського обкому КП(б)У райкомам партії, райвиконкомам, начальникам політвідділів МТС, радгоспам, партосередкам про необхідність рішучої боротьби з порушеннями законності. 23 жовтня 1933 р.

660. Постанова РНК СРСР «Про переселення колгоспників на Україну». 25 жовтня 1933 р.

661. Постанова РНК СРСР «Про врожайність». 28 жовтня 1933 р.

662. Повідомлення німецького консула у Києві Андора Генке в Посольство Німеччини в СРСР про становище в Україні. 2 листопада 1933 р.

663. Наказ ДПУ УСРР «Про заборону проведення арештів спеціалістів без санкції ДПУ УСРР». 3 листопада 1933 р.

664. Наказ ДПУ УСРР «Про XVI річницю Жовтня». 5 листопада 1933 р.

665. Протокол засідання Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР. 17 листопада 1933 р.

666. Витяг із доповіді голови РНК УСРР В. Чубаря про підсумки 1933 сільськогосподарського року на об'єднаному пленумі ЦК та ЦКК КП(б)У. 18 листопада 1933 р.

667. Телеграма ЦК КП(б)У до ЦК ВКП(б) із проханням не зменшувати постачання хліба до УСРР у грудні 1933 року. 24 листопада 1933 р.

668. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про закупівлю робочих коней для України. 9 грудня 1933 р.

669. Постанова РНК СРСР про зменшення плану здачі на експорт хлібопродуктів у IV кварталі 1933 року. 9 грудня 1933 р.

670. Постанова Політбюро ЦК ВКП(б) про переселення колгоспників у межах УСРР та з інших областей СРСР. 9 грудня 1933 р.

671. Витяг із річної доповіді німецького Генерального консульства у Харкові Посольству Німеччини в СРСР про становище в сільському господарстві УСРР. 11 грудня 1933 р.

672. Витяг із протоколу засідання Зінов'євської міськради Одеської області зі схваленням рішення Клишівської сільради про виселення за межі України середняка Є. Сігова. 15 грудня 1933 р.

673. Зведення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення колгоспників із Білоруської СРР до Одеської області. 16 грудня 1933 р.

674. Протокол засідання Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР. 19 грудня 1933 р.

675. Постанова Наркомзему УСРР про свавілля місцевих керівників у колгоспах Ічнянського району Чернігівської області. 23 грудня 1933 р.

676. Заява колгоспників с. Клочківка Народицького району на Київщині про продовольчу допомогу. 25 грудня 1933 р.

677. Лист заступника голови Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР П. Рудя до обкомів КП(б)У про хід підготовки до внутрішньоукраїнського переселення селян. 27 грудня 1933 р.

678. Повідомлення Всесоюзного переселенського комітету при РНК СРСР про переселення до України колгоспників з інших територій країни. 29 грудня 1933 р.

679. Спеціальне донесення повноважного представника ОДПУ по Центральній-Чорноземній області С. Дукельського про переселення колгоспників до України. 31 грудня 1933 р.

Щоденники

680. Зі щоденника партійного слідчого Київської обласної контрольної комісії Д. Заволоки. Березень – вересень 1932 р.

681. Зі щоденника вчительки О. Радченко. 8 січня 1932 р. – 7 грудня 1933 р.

ЗМІСТ

Передмова

5

1932

35

1933

565

Щоденники 1932–1933 років

995

Список скорочень

1027

Іменний покажчик

1034

Іменний посадовий перелік

1052

Географічний покажчик

1056

Перелік документів

1092

Наукове видання

**Голодомор 1932–1933 років в Україні:
документи і матеріали**

Упорядник *Пиріг Руслан Якович*

Редактор *О. О. Бородіна*
Художнє оформлення *О. Я. Остапова*
Технічний редактор *Т. М. Новікова*
Комп'ютерна верстка *Л. Ф. Усаненко*
Коректор *С. П. Залозна*

Підписано до друку 10.07.2007. Формат 70 × 100/16.
Гарнітура «*Wagnock*». Папір офсетний № 1. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 90,3. Обл.-вид. арк. 90. II завод – наклад 1000 прим. Зам. 7–93.

Видавничий дім «*Кієво-Могилянська академія*»
Свідоцтво про реєстрацію № 1801 від 24.05.2004 р.

Адреса видавництва та друкарні:
04070, Київ, Контрактова пл., 4.
Тел./факс: (044)425-60-92, 425-35-66.
E-mail: phouse@ukma.kiev.ua

Голодомор 1932–1933 років в Україні: документи і матеріали /
Г61 Упоряд. Р. Я. Пиріг; НАН України. Ін-т історії України. – К.: Вид. дім
«Києво-Могилянська академія», 2007. – 1128 с.

ISBN 966-518-350-8 (Серія)

ISBN 978-966-518-419-5 (Том 2)

У книзі вміщено великий комплекс документів і матеріалів, які переконливо розкривають причини, перебіг, масштаби та наслідки страшної соціогуманітарної катастрофи українського народу, інспірованої радянським політичним режимом на початку 1930-х років. Це найповніше тематичне зібрання автентичних джерел з історії українського голодомору. Розрахована на науковців, політиків, викладачів, студентів, краєзнавців, усіх, хто цікавиться цією трагічною сторінкою нашого історичного минулого.

ББК 63.3(4УКР)615-4

Виконання державного
хлібозаготівельного плану
в с. Ільїнці Вінницької
області. 1929 р.

«Хлібозаготівельні валки»
перед церквою в с. Удачне
Гришинського району
на Донеччині.
Початок 1930-х рр.
Фото М.М. Желізняка

Хлібозаготівлі
в с. Крушельці
Вінницького району.
Жовтень 1931 р.

Виконання
хлібозаготівель
в с. Ільїнці
Вінницької області.
1929 р.

Вивезення селянського хліба до Немирівської
райспоживспілки на Вінниччині. 1929 р.

«Твердоздавці».
Вилучення хліба в с. Удачне
Гришинського району
на Донеччині в роки голоду.
Фото М.М. Желєзняка

Розподіл
пшона
за трудоднями
в колгоспі
ім. Д. Бедного.
Село Удачне
Гришинського
району
Донецької
області.
Початок
1930-х рр.
*Фото
М.М. Желєзняка*

Перевезення реманенту розкуркулених селян до колгоспу ім. Д. Бедного в с. Удачне Гришинського району на Донеччині. Початок 1930-х рр.

Фото М.М. Желєзняка

Розпродаж майна розкуркулених селян на аукціоні. Село Удачне Гришинського району Донецької області. Кінець 1931 – початок 1932 р.

Фото М.М. Желєзняка

Арешт селянина за збір колосків
на колгоспному полі. Село Удачне
Гришинського району Донецької області.
Осінь 1932 р.

Фото М.М. Желєзняка

Листівка
«Селяне, не
давайте хліба
більшовикам!»
1932 р.

Наслідки розкуркулення в с. Удачне
Гришинського району на Донеччині.
Початок 1930-х рр.

Фото М.М. Желєзняка

Активісти Удачнянської сільради
Гришинського району на Донеччині. 1930 р.

Фото М.М. Желєзняка

Конфіскація майна та худоби в с. Удачне
Гришинського району на Донеччині.
Початок 1930-х рр.

Фото М.М. Желєзняка

Вилучення активістами прихованого хліба.
Село Удачне Гришинського району
Донецької області. Початок 1930-х рр.

Фото М.М. Желєзняка

Черги за хлібом
до магазинів системи
торгзіну в Харкові. 1933 р.
Фото інж. А. Вінербергера

Черга біля магазину системи
торгзіну в Києві. 1933 р.

Голодна дівчинка. 1933 р.

Жінка-селянка
з дітьми – біженці
з села. Київ.
1933 р.

Голодуючі діти на вулицях Харкова
в пошуках їжі. 1933 р.

Фото інж. А. Вінербергера

Селяни-мішечники в пошуках
хліба. Початок 1930-х рр.

Фото М.М. Желєзняка

Голодні селяни
залишають села
в пошуку їжі в містах.
1933 р.

Фото інж. А. Вінербергера

Жертви голоду. Харків. 1933 р.
Фото інж. А. Вінербергера

Жертви голоду
на вулицях Харкова,
1933 р.

Фото інж. А. Вінербергера

Жертви голоду.

Масове поховання
полеглих від голоду на
Харківщині.
1933 р.

Фото інж. А. Вінербергера

Вимерле від голоду
село на Харківщині.
1933 р.

Фото інж. А. Вінербергера

Оголошення на околиці
Харкова. 1933 р.

Фото інж. А. Вінербергера

ЗДЕСЬ
КАТЕГОРИЧЕСКИ
ВОСПРЕЩАЕТСЯ
ПРОИЗВОДИТЬ ПОХОРОНЫ

Серію «**Більше не таємно**»
Видавничого дому
«**Києво-Могилянська академія**»
створено з метою ознайомлення
широкого загалу читачів з історичними
документами, що були засекречені
протягом десятків років.

У серії вже побачили світ:

Том 1. Архіви окупації. 1941–1944 рр.

(упорядник Наталя Маковська)

У виданні представлено інформацію про так звані окупаційні фонди державних архівів України, які понад півстоліття залишались здебільшого засекреченими і недоступними для дослідників. Ця книга розширює джерельну базу дослідження історії Другої світової війни на українських землях, відкриває нові можливості для глибшого й детальнішого вивчення нацистської окупаційної політики, усіх сфер життя на окупованій території. На сторінках видання також можна побачити «обличчя» війни й окупації (боротьбу, побут, руїну, голокост) у фотодокументах, ознайомитися з роздумами сучасних істориків на цю тему.

Том 2. Голодомор 1932–1933 років в Україні:

документи і матеріали

(упорядник Руслан Пиріг)

У серії «Більше не таємно» готуються до друку:

- **Радянські органи державної безпеки у 1939–1945 рр:**
документи ГДА СБ України.
- **Кулацька операція в Україні 1937–1938 рр.**
Збірник коментованих документів про наказ 00447.
- **Портрет епохи: ХХ століття. Фотопортрети вождів,**
творчої еліти, простих «трудящих».